Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 77 (11575) | 1981 чылдың апрель 1, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

СЭКП ТК-ДА БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

«Уругларлыг өг-бүлелерге күрүне дузаламчызын күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» болгаш «Чоннуң социал хандырылгазын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалдарны СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

«Уругларлыг өг-бүлелерге күрүне дузаламчызын күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалда демдеглээни болза, чоннуң чаагай чоруун бедидеринче угланыышкынны Коммунистиг партия болгаш Совет күрүне чайгылыш чок чорутпушаан, чоннуң өзүлдезинге база аныяк салгалдың кижизидилгезинге эң-не таарымчалыг байдалдарны тургузарынче улуг кичээнгейни угландырып турар.

Уруглар кижизидеринге өг-бүлелерге дузаламчыны СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бистиң ниитилелдиң социал программазының чугула угланыышкыны кылдыр көрбүшаан, уругларның хөй-ниити болгаш өг-бүле кижизидилгезин боттуг холбаштырарын хандырар, ажылдап турар иелерниң байдалын чиигедир, аныяк өг-бүлелерниң амыдырап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулга-биле уругларлыг өг-бүлелерге күрүне дузаламчызын күштелдирериниң немелде хемчеглерин боттандырары чугула деп санаан. Доктаалда айыткаңы болза:

Бир чылдан эвээш эвес ниити куш-ажыл стажтыг ажылдап турар иелерге, а ол ышкаш ажылдавайн өөренип турар херээженнерге уруун бир хар назы чедир доруктурар талазы-биле чамдыызын төлээр шөлээни чурттуң районнарының аайы-биле үе-чадалар барымдаалап 1981 чылдан эгелеп доктаадыр. Ол шөлээни Ырак-кы Чөөн чүктүң, Сибирьниң районнарынга болгаш чурттуң соңгу районнарынга айда 50 рубль хемчээлдиг, арткан районнарга айда 35 рубль хемчээлдиг кылдыр төлээр;

Айыттынган шөлээни доктааткаңы-биле чергелештир ажылдап турар херээженнерге бичии уруун бүдүн чартык хар назы чедир, а ооң соонда ийи хар назы чедир доруктурар талазы-биле төлевир чок немелде шөлээни үзүктелиишкин чок ниити куш-ажыл стажын болгаш мергежил талазы-биле ажыл стажын күштүг хевээр арттырбышаан, бээр эргенин доктааткан.

Чаш болгаш бичии уругларны доруктурар талазы-биле шөлээниң хуусаазын узадыр база төлевириниң деңнелин бедидер талазы-биле хемчеглерни боттандырарын он ийиги беш чылда үргүлчүлээр.

Уруглар садтарының болгаш яслилериниң, узаткан хүнүг школаларның болгаш бөлүктерниң, пионер лагерьлериниң болгаш өске-даа уруглар албан черлериниң четкизин бүгү талазы-биле калбартырын он бирги болгаш он ийиги беш чылдарда хандырар. Школа назыны четпээннерниң доктаамал болгаш сезоннуг албан черлеринге херегледдерин улам-на долу хандырарын, ниитилел бүдүрүлгезинге херээженнерниң киржилгезиниң деңнели бедик районнарда ол албан черлериниң чедишпезин эң чоокку чылдарда чайладырын планнар төлевилелдеринге айтырын ССРЭ-ниң Күрпланынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга дааскан.

Эргежок чугула таварылгаларда бичии уругларны хондурар, ооң иштинде воскресеньеде болгаш байырлалдар хүннеринде ажаар, школа назыны четпээннерниң албан черлерин азы бөлүктерин тургузар, районнарның болгаш ведомстволарның уруглар яслилеринге база садтарынга олуттарны солчуруп калбаа-биле практикалаар ужурлуг.

Уруглар яслилерин, ясли-садтарның ясли бөлүктерин болгаш уруглар бажыңнарын мергежилдиг кадрлар-биле хандырар төлээде, он бирги беш чылда ол албан черлеринде ажылдап турар медицина сестраларынга, уруглар садтарының кижизидикчилеринге доктааттынган 6 шактыг ажыл хүнүн болгаш 36 хүннүг шөлээни тыпсырын шиитпирлээн.

Школа назыны четпээннерниң албан черлеринге аъш-чемниң чарыгдааларының нормаларын он бирги беш чылда ортумаа-биле 10-15 хуу бедидери, а ол ышкаш өг-бүле кежигүнүнге онаалтыр айда ортумак орулганың ниити хемчээли 60 рубльден ашпас өг-бүлелерин яслилерге, садтарга болгаш школа-интернаттарга уругларын тургусканы дээш төлевирден хостаары көрдүнген.

Ниитилел бүдүрүлгезинге куш-ажылын ажы-төлүнүң кижизидилгези-биле холбаштырар арганы херээженнерге бээр улам таарымчалыг байдалдарны тургузар сорулга-биле:

Таарыштыр кылдынган (эптиг) график ёзугаар долу эвес ажыл хүннүг азы долу эвес ажыл неделялыг чурум-биле херээженнерниң ажылдаарының, а ол ышкаш бажыңынга ажылдаарының практиказын калбаа-биле нептередир талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш боттандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга сүмелээн;

Ажылдап турар болгаш 12 хар чедир назылыг ийи болгаш оон-даа хөй уругларлыг херээженнерге 1981 чылдан эгелээш үш хүннүн төлээр немелде шөлээзин (шөлээниң ниити хуусаазы 28 календарьлыг хүннерден ашпас ужурлуг): чыл бүрүнүн шөлээзин чайгы азы оларга таарымчалыг үеде бирги ээлчегде алыр эргени; бүдүрүлге байдалдарынга таарымчалыг үеде администрация-биле дугурушканы ёзугаар уругларын ажаарынга ийи неделя чедир төлевири чок немелде шөлээни алыр эргени тыпсыр;

Аарыг уруун ажаарының төлевирлиг үезиниң хуусаазын он бирги беш чылда 14 хүн чедир узадыр болгаш ам куштүг хоойлуда бар тургазынга немешкен хүннерни шалыңының 50 хуузу хемчээлге төлеп бээр.

Бичии уругларлыг өг-бүлелерниң материалдыг хандырылгазын бедидер талазы-биле элээн хөй дараазында хемчеглерни доктаалда айыткан:

Ажылдап турар азы ажылдавайн өөренип турар иелерге он бирги беш чылда хары угда тыпсыр күрүне дузаламчызын баштайгы уруун божаанда 50 рубль хемчээлдиг, ийиги болгаш үшкү уругларын божаанда 100 рубль хемчээлдиг кылдыр доктааткан болгаш дөрткү база дараазында уругларын божаанда тыпсыр дузаламчының амгы хемчээлдерин хевээр арттырган;

Бот иелерге күрүне дузаламчызының хемчээлин 16 хар чедир назылыг бир уругга онаалтыр 1981 чылда ай санында 20 рубль чедир бедидер (стипендия албайн өөренип турар иелерге — уруу 18 хар назы четкиже төлээр).

Беш болгаш оон-даа хөй уругларны азы чажында-ла инвалид болган уруун азырап өстүрген долу эвес ажыл стажтыг херээженнерге пенсия тыпсырда назы талазы-биле немелде чиигелделерни 1981 чылда доктаадыры көрдүнген.

Бичии уругларлыг өг-бүлелер болгаш чаа өгленгеннер күрүнениң чуртталга шөлүгүлдеи, а ол ышкаш хуузунда база кооператив тудуудан чурттаалга бажыңын алыр талазы-биле артык эргелерлиг болурун калбартыр талазы-биле чамдык хемчеглерни тодаргайлап айыткан. Өг-бүлезиниң кежигүннери эвээш хамаатылардан тыртар үндүрүгнүү чаа өгленгеннер бадылашкан үезинден соңгаар бир чыл хуусаа иштинде олардан тыртарын он бирги беш чылда соксадырын шиитпирлээн.

Бичии уругларга херектиг бараанарнын үүрмектеп садар күрүне өртектерин чиигелделиг болдурарының политиказын моон соңгаар-даа үргүлчүлээри эргежок чугула деп санаан. Бичии уругларга херектиг бараанарны бүдүрүп турар министерстволарның болгаш бүдүрүлгелерниң ол бараанарга хамаарыштыр орулгазының деңнели аңгы-аңгы өг-бүлелерниң херегледдерин хандырар дээш хары-салгазын белиткен болгаш бичии уругларның чонга херектиг чиик өртектиг бараанарын бүдүрерин эвээжедип болбас деп айыткан.

Өг-бүлеге куш-ажылды чиигедир болгаш бажыңга ажылагый кылырынга үени кызырар сорулга-биле садыгның хөй-ниитиниң чемненилгезиниң, амыдырал хандырылгазының бүдүрүлгелериниң ажылын шиитпирлиг экижидер талазы-биле сорулгаларны доктаалда тодаргайлаан.

Саатты херээженнерниң болгаш бичии уругларның кадыкшылын камгалаар база быжыглаар сорулгалыг хемчеглерниң системазын боттандырарын айыткан. Он бирги беш чылда пионерлер лагерьлеринге путёвкалар өртээниң талазы-биле немелде чиигелделерни доктаадыры, өг-бүле дыштанылгазынга пансионаттарның болгаш өске-даа кадыкшылга албан черлериниң четкизин улам ыңай калбартырын хандырары көрдүнген.

Демографияның, өг-бүлениң, ашак-кадай болчуруунуң гигиеназының, бичии уругларны кижизидериниң, чоннуң кадыкшылын быжыглаарының, ооң ажыктыг дыштанылгазын организастаарының талазы-биле, социалистиг ниитилелдиң мораль талазы-биле дээди үнелиг чүүлдериниң бирээзи болур өг-бүлени быжыглаар сорулгалыг кижизидилге ажылын күштелдирер талазы-биле номнарны парлаарын көвүдедир дугайында хамаарышкан организацияларга айтышкыннарны берген.

* * *

«Чоннуң социал хандырылгазын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалда демдеглээни болза, совет хамаатыларның назылап кырааңда, аараанда, ажылдаар аргазын бүрүн азы кезиин чидиргенде, а ол ышкаш азыраар кижизин чидиргенде, материалдыг хандырылга алыр эргелерин боттандырар арганы берген социал хандырылганың күрүне системазы бистиң чуртувуста социал-экономиктиг ханы чаартылгаларның түңнелинде тургустунган болгаш доктаамал сайзырап турар.

Социал хандырылганың системазын экижидер сорулга-биле ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның назы-харының талазы-биле пенсиязының адаккы хемчээлин 1981 чылда айда 50 рубль чедир бедидери, а ол ышкаш инвалид болганда база азыраар кижизин чидирген таварылгада пенсияларның адаккы хемчээлдерин улгаттырары көрдүнген. Колхоз кежигүннериниң назы-харының талазы-биле пенсиязының адаккы хемчээлин он бирги беш чылда айда 40 рубль чедир көвүдедир, инвалид болганда, азыраар кижизин чидирген таварылгада пенсияларның адаккы хемчээлдерин хары угда бедидер дугайында Колхозтарның эвилел чөвүлелиниң саналын хүлээп алган.

Моон мурнунда 10 ажыт чылдар бурунгаар пенсияже үнген ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның иштинден пенсионерлерниң мурнунда алган пенсияларының хемчээлдерин он бирги беш чылда бедидер болгаш домей хевириниң квалификациязының ажылдакчыларынга ам тыпсып турар пенсияларның деңнелинге оларның пенсияларын чоокшуладыр. Бо хемчеглерни айда 60 рубльден эвээш пенсия ап турар пенсионерлерге хамаарыштыр бирги ээлчегде боттандырар. Айыткан хемчеглерни он ийиги беш чылда чорударын үргүлчүлээр.

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилериниң амыдырал байдалдарын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглерни амгы беш чылда боттандырары көрдүнген. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге чогуур саналдарны ВЦСПС-биле кады киирерин ССРЭ-ниң Куш-ажыл куркомитединге, ССРЭ-ниң Күрпланынга, ССРЭ-ниң Сан министерствозунга болгаш ССРЭ-ниң Камгалал министерствозунга дааскан.

Назылап кырааннарга болгаш инвалидтерге бажың-интернаттар четкизин дыка калбартырын, оларның чаагайжыдылга, байдалының болгаш социал-амыдырал хандырылгазының деңнелин бедидерин хандырар дугайында айтыышкыннарны эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге болгаш Колхозтарның эвилел чөвүлелинге берген. Назылап кырааннарның болгаш инвалидтерниң бажың-интернаттарынга аъш-чемге, эм аймаанга болгаш өске-даа херегледдеринге чарыгдалдың нормалары он бирги беш чылда ортумаа-биле 20—25 хуу көвүдээр.

Ниитилел бүдүрүлгезинге болгаш долу эвес шактыг ажыл хүнүнүң байдалдарында база бажыңынга ажылга пенсионерлерниң киржиринге аргаларны калбартыр талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш боттандырарын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, ССРЭ-ниң министерстволарынга болгаш ведомстволарынга сүмелээн.

Дайынның болгаш куш-ажылдың хоочуннарының, куш-ажыл кылып шыдавас хамаатыларның дилеглеринге болгаш херегледдеринге кичээнгейни күштелдирерин, хоойлуда көрдүнген чиигелделерни болгаш артык эргелерни оларга албан тыпсырынга шыңгыы контрольду боттандырарын эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга, партияның крайкомнарынга, обкомнарынга болгаш райкомнарынга, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, улус депутаттарының крайлар, областар болгаш районнар Советтериниң күүскомнарынга доктаал дааскан.

* * *

Айыткан хемчеглерни боттандырар чурумунуң болгаш хуусааларының дугайында саналдарны ВЦСПС-тиң, сонуургалдыг министерстволарның болгаш ведомстволарның киржилгези-биле белеткээрин болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге киирерин ССРЭ-ниң Куш-ажыл куркомитединге, ССРЭ-ниң Күрпланынга болгаш ССРЭ-ниң Сан министерствозунга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели дааскан.

— Малчын кижиниң кол-ла хүлээлгези — ниитиниң малының баш санын өстүрери, ооң продуктулуг чоруун бедидери болгай. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ол талазы-биле салган сорулгаларын амыдыралга күүседири-биле улам кызымак ажылдап, хойдан-на хураган камгалап алыр сорулганы мурнувуста салган бис — деп, «Тес-Хем» совхозтуң № 2 хойжу бригадазының хойжузу Чагар-оол Шомбаевич Чоолу болгаш ооң өөнүң ээзи Херелмаа Сагаадамовна Санчат ажыл-ижиниң болгаш сорулгаларының дугайын ынчаар чугаалаарлар.

Малчын өг-бүле төрээн 300 хойдан 326 хураганны мендикамгалап алган.

Сакманчылар: пенсионер Д. Санчат, Берт-Даг школазының өөреникчилери Марта, Роберт, Мерген, Радик, Омак Санчаттар хураганнар ажаарынга мергежээннер.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТАРДА: улуг кадарчы Ч. Чоолу. Сакманчы Д. Санчат.

В. КАРА-САЛДЫН фотолары.

СОВЕТ-МООЛ ЭКИПАЖТЫҢ УЖУДУУШКУНУ ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗУЛГАН

Космонавтылар Владимир Джанибеков биле Жугдэрдэмидийн Гуррагча Черде ээп келген

СЭТА-НЫҢ ДЫҢНАДЫЫ

Орбитаның «Салют-6»—«Союз Т-4» —«Союз-39» комплекизиниң бортунга кады шинчилелдерниң болгаш шенелделерниң чедиишкинниг күүсеттингениниң соонда корабльдиң командири Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Владимир Джанибеков болгаш космонавт-шинчилекчи, Моол Арат Республиканың хамаатызы Жугдэрдэмидийн Гуррагча составтыг каттышкан экипаж 1981 чылдың март 30-де Москваның-биле 14 шак 42 минута турда Черде ээп келген. Космонавт эштер Коваленок биле Савиных «Салют-6» станцияда ажылын уламчылавышаан.

«Союз-39» корабльдиң бадырар аппарады Совет Эвилелиниң девискээринде айыттынган районунда — Джезказган хоорайның элээн мурнуу-чөөн талазында 170 километр черде кээп хонупкан. Черге хонганының соонда эштер Джанибеков биле Гуррагчаның кадыкшыл байдалы эки.

Орбитаның «Салют-6»—«Союз Т-4» — «Союз-39» комплекизиниң бортунга каттышкан экипажтың ажылының үезинде Совет Эвилелиниң болгаш Моол Арат Республиканың эртемденнериниң кады белеткээни, планнаттынган шинчилелдер болгаш шенелделер чедиишкинниг доозулган.

Космонавтылар Коваленок, Савиных, Джанибеков, Гуррагча олар Черниң бойдус курлавырларын шинчилээр болгаш долгандыр турар бойдусту өөренип көөр сорулга-биле кургаг черниң болгаш Делегей океанының акваториязының чамдык девискээр районнарын чурукка тырттырган.

Бир бүдүмелдиң өске бүдүмелге чоорту холужа бээриниң болгаш холуксаа-бүдүмелдерниң дамчыырының байдалдарын улам ыңай өөренип көөр, ол ышкаш аартаашкын нужу эвээш турда чаа каттыжыышкыннарны алыр сорулга-биле кады чамдык технологтуг шенелделерни күүсеткен. Эртем-техниктиг янзы-бүрү сорулгаларны космоска шиитпирлээр дээш объектилерниң голографиялыг хевир-дүрзүлерин бижииниң болгаш дамчыдарының чаа методтарын эдиктирип чаңчыктырар талазы-биле шенелделер ужудуушкун программазының чугула кезээ болган.

Кижиниң организминге болгаш биологтуг объектилерниң өзүп сайзыраарынга космоска ужудуушкун факторларының салдарын өөренир талазы-биле улуг хемчээлдиг эмнелге-биологтуг шинчилелдерни болгаш шенелделерни боттандырып чоруткан. «Салют-6» станцияга боттарының ажылының үезинде моон мурнундагы каттышкан экипажтарның эгелээн шинчилелдерин уламчылаан.

Орбитаның «Салют-6»—«Союз Т-4»—«Союз-39» комплекизиниң бортунга шинчилелдерниң калбак программазын күүсеткениниң түңнелинде социалистиг дем каттыштырылга чурттарының улус ажыл-агыйын база космос эртемин болгаш техниказын улам ыңай хөгжүдериниң эрге-ажыктарынга таарыштыр ажыглаар апаар чаа сан-медээлер алдынган.

«Интеркосмос» программазын ёзугаар космоска ээлчеглиг ужудуушкунуң чедиишкинниг доозулганы тайбыңның болгаш эртем-техниктиг депшилгениң нүүрүнде космос делгемин шинчилээринге болгаш шиңгээдип алырынга акы-дуңма социалистиг чурттарның үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазының чаа үлегер-чижээ болур.

Моол улусчу революцияның тиилээнинден бээр 60 чылының чылында моол космонавтының киржилгези-биле космоска боттандырган кады ужудуушкун совет болгаш моол улустарның хөй чылдардагы бузулбас найыралының улам ыңайгы хөгжүлдези болгаш быжыгылыышкыны болуп турар.

Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы эш В. А. Джанибековту Ленин ордени-биле болгаш «Алдын Сылдыс» ийиги медаль-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6» — «Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космоска ужудуушкунну чедиишкинниг боттандырганы база ооң-биле кады эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруун көргүскени дээш Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы эш Владимир Александрович Джанибековту Ленин ордени-биле болгаш «Алдын Сылдыс» ийиги медаль-биле шаңнаар.

Совет Эвилелиниң Маадыры эш В. А. Джанибековтуң эрес-маадыр чоруун демдеглээри-биле Маадырның төрүттүнген черинге хүлер хорек турасканы тургузар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1981 чылдың март 30.

МАР-ның хамаатызы космонавт-шинчилекчи Жугдэрдэмидийн Гуррагчага Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Орбитаның «Салют-6»—«Союз» эртем-шинчилел комплекизинге космоска ужудуушкунну чедиишкинниг боттандырганы база ооң-биле кады эрес-дидим болгаш маадырлыг чоруун көргүскени дээш МАР-ның хамаатызы космонавт-шинчилекчи Жугдэрдэмидийн Гуррагчага Совет Эвилелиниң Маадыры атты тыпсыпышаан, ону Ленин ордени-биле болгаш «Алдын Сылдыс» медаль-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1981 чылдың март 30.

КОСМОНАВТЫЛАРГА МАР-НЫҢ ШАҢНАЛДАРЫ

МАР-ның Улустуң Улуг Хуралының Президиуму Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы полковник В. А. Джанибековка болгаш МАР-ның баштайгы космонавтызы Ж. Гуррагчага Моол Арат Республиканың Маадыры атты тыпсыпышаан, оларны Сухэ-Батор орден-биле болгаш «Алдын Сылдыс» медаль-биле шаңнаар деп чарлыктар үндүрген.

Орбитаның «Салют-6» — «Союз» эртем-шинчилел комплекизинге совет-моол ужудуушкунну космоска кады чедиишкинниг боттандырганы дээш космонавтыларны Моолдуң ол дээди шаңналдары-биле шаңнаан.

(СЭТА).

ТЫВА ДЫЛДА ҮНГЕН

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Леонид Ильич Брежневтиң «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткели болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның ээлчеглиг сорулгалары» деп илеткели тыва дылда ном кылдыр үнген.

Ол номну дүүн республика найысылалының болгаш районнарда ном магазиннеринде садып эгелээн. Ол пропагандистерге, агитаторларга, политиктиг болгаш экономиктиг өөредиг системазының дыңнакчыларынга, кижи бүрүзүнге чугула херектиг ном болур.

Тываның ном үндүрер чери ол номну 3 муң экземпляр тиражтыг кылдыр парлап үндүрген.

ИДЕОЛОГИЯ АКТИВИНИҢ СЕМИНАРЫ

Дүүн, СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын өөренир талазы-биле өөредилгениң бүгү хевирлериниң пропагандистериниң, политинформаторларының, агитколлективтерниң удуртукчуларының, лекторларның болгаш илеткелчилерниң семинары болуп эрткен.

СЭКП Кызыл хоорай комитединиң бирги секретары А. И. Пожидаев семинарны ажыткан. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин хоорайның идеология активиниң киржикчилеринге СЭКП-ниң XXVI съездизиниң дугайында делгереңгей чүве чугаалаан.

— Бистиң партиявыстың XXVI съездизи совет улустуң амыдыралынга улуг рольду ойнаар—деп, Г. Ч. Ширшин чугаазының эгезинде демдеглээн— СЭКП болза бүгү делегейниң ажылчын аңгызының мурнакчы отряды. Партияның болгаш чоннуң чаңгыс эвииниң улам быжыкканын съезд көргүскен. Партияның коммунизм дээш, тайбың дээш демиселин, ооң ленинчи национал политиказын коммунистерниң шуулганы деткээн, партияның стратегтиг шугумун шын деп бүгү чон үнелээн. Эрткен 70 чылдар бистиң чуртувуска улуг хөгжүлдениң үези болганын аңаа демдеглээн. Ооң коску чижектерин бистиң республиканың амыдыралындан көрүп болурун эш Г. Ч. Ширшин онзалап демдеглээн.

Ооң соонда оратор экономиканың шапкын хөгжүлдезин чедип алыры, мал чемнерин хумагалыг чарыгдаары, куш-ажыл курлавырын ажыглаарын экижидери, куш-ажылдың бүдүрүкчүлүгүн бедидери, куш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаары, чаа кижиниң хевирлеп, кижизидери дээн чижектиг айтырыгларга тодаргай доктааган. Идеология ажылын эде көөр, эде кылырын, ооң ажыктыын, дайынчы арга-шинээн бедидерин чедип алырын ол айыткан. Ол ышкаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга, ылангыя ону чон ортузунга пропагандалаарынга пропагандистер, политинформаторлар, лекторлар, илеткелчилер идепкейлиг киржип, чоннуң куш-ажылчы болгаш политиктиг активчи чоруун көдүрбүшаан лекция, беседаларны куш-ажылчы коллективтерниң чедиишкиннери, оларның байлак арга-дуржулгазы-биле ханы холбаарының чугулазын Г. Ч. Ширшин демдеглээн.

Семинарның киржикчилери экономика эртемнериниң доктору, ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый академиязының профессору Н. Н. Гвоздевтиң «СЭКП-ниң XXVI съездизи партияның экономиктиг стратегиязының дугайында» болгаш философия эртемнериниң кандидады, Совет Арминың Политиктиг эргелелиниң лектору Ю. И. Рачевтиң «СЭКП-ниң XXVI съездизи партияның даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгазының дугайында» деп илеткелдерин улуг сонуургал-биле дыңнааннар.

Бистиң корр.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. С. Пушкина

Национально-краеведческий отдел

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ: күүселдениң хыналдазы

ДОКТААМАЛ, ДЭЭШТИГ БОЛДУРАР

СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде партия организацияларының организакчы ажыл-чорудулгазын сайзырангайжыдар талазы-биле айтырыгның кадрларының ажылының ленинчи стили-биле дорт холбаалыын айыткан. Ленинчи стильдиң бир эң чугула хевири — хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезинге организакчы ажылдаы, доктаамал база дээштиг контрольду чорудары болур.

Партияның Бии-Хем райкому, эге организациялар күүселдениң хыналдазын ленинчи айтыышкыннарга дүүштүр чорударынче кичээнгейни күштелдирген. Ол болза сагылга-чурумну быжыглаарының, даандырган ажыл-херекке ажылдакчыларның харысалгазын бедидериниң, удуртулганың бүгү системазының чорудулгазын экижидериниң идегелдиг чепсээ болуп турар.

Контрольду боттандырбышаан, ону боттуг, доктаамал, дээштиг болдурарын, күш-ажылчы коллективтерниң амыдыралының бүгү адырларын аңаа хаара тударын чугулалап көрүп турар бис. Планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш ажыл-агый удуртукчуларының, специалистерниң, парторганизациялар секретарьларының харысалгазын бедитпишаан, партия райкому бүдүрүлгениң ажыктыын бедидериниң факторларынче кичээнгейни кошкатпайн келген.

Партияның XVIII область болгаш XXIV район конференцияларының доктаалдарын күүседир талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган. Районнуң партия конференциязынга коммунистерниң кирген чамдык шүгүмчүлелдиг саналдарын республика организацияларынче дамчыткан, аңаа чогуур харыылар алдынган.

Мурнунда хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезиниң дугайын райком кежигүннеринге пленумнар үезинде информастап турар. Чижээ, улус ажыл-агыйынга кадрларны быжыглаар дугайында айтырыг талазы-биле райком пленумунга хүлээп алган доктаалдың күүселдезин райкомнуң IX пленумунга информастаан. Районнуң XXIV партконференциязының доктаалын күүседир талазы-биле хемчеглерни бисте ажылдап кылган. Ында районнуң партия организациязының ажыл-чорудулгазының бүгү талаларынга, партия райкомунуң килдистеринге, райкүүскомнуң килдистеринге болгаш эргелелдеринге холбашкан чугула айтырыгларын киирген.

Адрезинге болгулааны шүгүмчүлелдиг саналдарны бүгү организацияларже ол дугайын дыңнадып, ону күүседириниң хуусаазын айтып турар. Шүгүмчүлелдиг саналдарга хамаарыштыр алдынган харыыларның учёдун райкомда шыңгыы тургускан. Шүгүмчүлелдерге харыы бербес удуртукчулар-биле беседаны райкомга чорудуп турар.

Хүлээп алган доктаалдар күүселдезин контрольдаар талазы-биле тускай папканы тургускан. Районнуң XXIV партконференцияга хамаарышкан материалдарны ында мөөңнеп, ай санының сөөлгү понедельникте килдистер эргелекчилери доктаалдарның болгаш шүгүмчүлелдиг саналдарның күүселдезиниң чоруп турарын илеткээрни чурумчуткан.

Райком бюрозунуң ажылының перспективтиг болгаш ай, квартал планнарын партияның XVIII область болгаш XXIV район конференцияларынга коммунистерниң кирген шүгүмчүлелдеринге, саналдарынга дүүштүр тургузуп турар. Чижээ, партияга хүлээп алыышкыны болгаш аныяк коммунистер-биле ажылды райкомнуң кошкак чорутканының дугайында шүгүмчүлелдер болгулаан. Ол четпестерни чайладыр сорулга-биле партия райкому ону экижидеринче угланган хемчеглерни ажылдап кылган. Ооң күүселдезин хүн-бүрү контрольдап, партийжи хүрээлениң өзүлдезинче кичээнгей күштелген. Бо айда «Саян» совхозта парткомнуң хүрээлең өзүлдезиниң болгаш аныяк коммунистер-биле ажылының дугайын райкомнуң оргкилдизинге дыңнаары көрдүнген.

Партияның үстүкү органнарының болгаш бодунуң хүлээп алган шиитпирлерин күүседир талазы-биле «Өөк» совхозта парткомнуң ажылының дугайында СЭКП обкомунуң доктаалының күүселдезин контрольдаар сорулга-биле СЭКП райкому 1981 чылдың январьда совхозта партком секретары М. Д. Кара-Салдың информациязын дыңнаан. Обкомнуң бюрозунуң доктаалын күүседир дээш партком элээн ажылды чорутканын аңаа демдеглээн.

Контрольлаза чогуур айтырыгларны тодаргай айтып, ол талазы-биле картотеканы тургускан. Доктаалдарның күүселдезиниң хире чергезин-биле оларны партия хуралдарының азы парткомнуң шиитпирлээри-биле контрольдап уштур. Парткомнуң бо айтырыг талазы-биле ажылында четпестерни райком бюрозу демдеглээн. Ол айтырыгны болунга шиитпирлеп турза-даа бригада парторганизацияларында ону ам-даа чогуур деңнелге чедир тургуспаан.

Районнуң партия организациязы сөөлгү чылдарда партияга хүлээп ап турарларының шынар составын көскүзү-биле экижидип, аныяк коммунистерниң бүдүрүлгечи болгаш хөй-нити-политиктиг идепкейин элээн бедиткен. Сөөлгү беш чылда партия кежигүнүнге кандидаттарга хүлээп алган 219 кижиниң 69,2 хуузу ажылчыннар, 63 хуузун комсомолду дамчыштыр хүлээп алган. Амгы үеде-даа ол айтырыгны доктаамал кичээнгейге ап, партияга хүлээп алыышкын айтырыгларынга хамаарыштыр информацияларны аппараттың хуралдарынга неделя санында дыңнап, килдистер чер-черде эге организацияларга ажылды чорудуп турар.

Пленумнарга болгаш бюрога чугаалажыр айтырыгларны өөренип көөрүнге болгаш белеткээринге райкомнуң кежигүннерин, партия активин, дуржулгалыг специалистерни калбаа-биле хаара тудары чугула айтырыгларны ханызы-биле сайгарарынга, шын шиитпирни хүлээп алырынга, ооң күүселдезин эки организастаарынга идиглиг болуп турарын практика бадыткаан.

Ынчангаш ылаптыг шын шиитпирни хүлээп алырын, чугула айтырыгларны бүгү талалыг өөренип көөрүн, ханы анализти кылып, түңнелдерни үндүрерин, тодаргай сорулгаларны аңаа айтырын чугулалап көрүп турар бис. Хүлээп ап турар шиитпирлерге сорулгаларны ылаптыы-биле айтып, кымның, кандыг айтырыгны харыылаарын, негелдени кымдан тургузарының дугайын тодаргай көргүскен планныг турда, чүгле ынчан эки түңнелдер чедип алдынарын дуржулга көргүскен.

Ынчалза-даа кымга чүнү-даа кылырын даaспайн турар, нити сөстер-биле, эреңгей бижиттинген шиитпирлер хүлээп алыр чорук чамдык партия организацияларында ам-даа бар. Ындыг доктаал,- шиитпирлерде тодаргай сорулгаларны айытпаан, четпестерни чайладырының аргалары, күүседир хуусаазы болгаш харысалгалыг күүседикчилери билдинмес болгулаар. Ындыг эреңгей шиитпирлерни контрольдаары, ооң күүселдезин чогуур үезинде боттандырары берге.

Партия райкому партияның үстүкү органнарының шиитпирлериниң күүселдезин контрольдаарын онзалап көрүп турар. Ол доктаалдарга дүүштүр боттарывыстың шиитпирлеривисти хүлээп ап, ону боттандырарының хемчеглерин ажылдап кылып, контроль карточкаларын тургузуп турар бис.

Райкомнуң хүлээп алган шиитпирлерин партия эге организацияларында канчаар күүседип турарын база хайгаарап, парткомнарда контроль карточкаларын тургускан. Райкомнуң аппарады, ооң килдистери хүлээп алган шиитпирлерни эге организацияларже дүрген чорудуп, черчерге ооң күүселдезин организастаарынга боттуг дузаны чедирип келген. Ону боттандырып тура чүгле четпестерни айтыр эвес, харын ажылда чаа, депшилгелиг чүүлдерни өөренип көрүп, өске организацияларга ону нептередирин оралдажып турар бис.

Партия эге организациялары шиитпирлер күүселдезин контрольдаарынга коммунистерни хаара тудуп, оларга даалгаларны берип, янзы-бүрү комиссияларының составынга киириштирип турар. Мурнунда хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезиниң дугайын партия хуралдарынга информастап турар апарган. Бо чорук даандырган ажыл-херек дээш кадрларның харысалгазын көскүзү-биле бедидип, коммунистерниң инициативазын көдүреринге, эге организацияларның дайынчы арга-шинээзин бедидеринге улуг идигни берген.

Күүселдени организастаарын болгаш контрольдаарын партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр тургузар дээш ажылды сайзырангайжыдып, он бирги беш чылда районнуң партия организациязының мурнунда сорулгаларны күүседиринче парткомнарның, эге организацияларның, совет, ажыл-агый болгаш өске-даа хөй-нииті органнарының күжениишкинин мөөңнээр апаар.

Т. ПОПОВ,
СЭКП Бии-Хем райкомунуң оргкилдизиниң эргелекчизи.

ПАРТИЯ ЭГЕ ОРГАНИЗАЦИЯЗЫНЫҢ ИДЕПКЕЙИ

Магнитогорскиниң металлургия комбинадының ажылчыны В. Наумкин СЭКП-ниң XXVI съездизинге санал бергеш, ададарлыг бүдүрүлгениң коллективи чаа күчүлерни немей ажыглалга киирбейн тургаш, шой, кан, прокат бүдүрерин дыка көвүдеткенин дыңнаткан. Ону канчап чедип алыр аргалыг болганыл? Мында эде дерилгелерни шудургу чорудуп, мурнакчы технологияны нептередип турар.

— Ынчалзажок херектиң ужуру чүгле мында эвес — деп, хоочун ажылчын медеглээш,— мээң бодап турарым-биле алырга өске чугула чүүл бар. Партия Төп Комитединиң айтыышкынын күүсетпишаан, комбинаттың сес муң кежигүннүг партия организациязы кижини сорук кирип, көдүрериниң, ооң арга-шинээзин ажыглаарының, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга, коллектив амыдыралының бүгү айтырыгларын шиитпирлээринге ооң идепкейлиг киржилгезин хандырарының аргаларын дилеп тып турар — дээн.

СЭКП 414 муң эге организациялыг. Коммунистиг тургузуушкуннуң хөй талалыг сорулгаларын боттандырарынга оларга бирги чергениң ролю онаажыр. Массаның шуут-ла ортузунга ажылдавышаан, олар күш-ажылчы коллективтерни сырый каттыштырып, партийжи шиитпирлерни күүсединче оларның күжүн мобилизастап турар. Ол звеноларның ажылын улам идепкейжидери — бистиң нииити ажылывыстың бүгү участоктарынга ажыл-херекти экижидериниң чаа курлавырларын ажыглаалга киирер дээни ол-дур.

Партия эге организацияларын күш-ажылчы коллективтерниң удуртукчу өзээ деп чөптүг-биле адап турар. Коммунистер бүдүрүлгениң ажыктыы болгаш ажылдың шынары дээш социалистиг чарыштың эгелекчилери, чоннуң байлаан ажыл-агыйжы ёзу-биле көөрүнүң пропагандистери, чаа база мурнакчы чүүлдүң нептередикчилери, бурунгаар шимчээшкинге шаптыктаар бүгү чүүлдерге удур демиселчилер болган таварылгада ол бүгү талалар улам тодаргай илергейлеттинер.

Коммунистерниң үлегер-чижээнден, массага салдарындан, перспективаны көрүп билиринден болгаш өске чоннуң эвилеңнээриниңден партия эге организациязының ат-алдары, ажыл-агыйга, кижилерниң идей-политиктиг, күш-ажылчы, мөзү-шынар кижизидилгезинге салдары улуу-биле хамааржыр.

Амгы үеде СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдеринге болгаш ТК-ның Отчёт илеткелинге, съездиниң өске-даа документилеринге дүүштүр сорулгаларга холбаштырган хуралдар партия эге организацияларында эртип турар. Заводтуң азы фабриканың, колхозтуң азы совхозтуң, тудугнуң азы албан черниң байдалынга таарыштыр партияның шиитпирлерин, он бирги беш чылдың даалгаларын боттандырар талазы-биле бүгү черлерге дээштиг хемчеглерни ажылдап кылыр херек. Ынчангаш партийжи ажылдың бүгү талаларынга, бүгү участоктарга—политиктиг организакчы, идеологтуг ажылдарны сайзырангайжыдарының аргалары тодаргайлаттынган турар ужурлуг.

Партийжи хүрээлеңни улам ыңай быжыглаарының, кадрларны шилииринин база таарыштыр тургузарының, шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырының талазы-биле, парторганизацияларның амыдыралының өске-даа айтырыгларының талазы-биле съезд принципиалдыг, ооң-биле кады тодаргай сорулгаларны салган. Ол сорулгаларны чедиишкинниг боттандырары, чедип алган дуржулганы көвүдедири, четпестерни дүрген чайладыры—коммунистерниң эң чугула хүлээлгези.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаалааны: «Кадрлар айтырыының-даа, ажыл-агый планнарының күүселдезиниң-даа, азы кижилерниң күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалдарын экижидериниң дугайында-даа чугаа чоруп турда, партия организациялары, бир эвес администрация шын эвес чүүлдү кылып турар болза, ооң аайынга кирбейн, принципиалдыг чорууну көргүзер ужурлуг. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, партийжи угланыышкынны быжыы-биле боттандырар херек».

Маңаа чедиишкиннер чүден хамааржырыл? Ол дээрге бирги чергениң сорулгаларын тодарадып билири база оларны боттандырарынче күжениишкиннерни мөөңнээри-дир. Ол дээрге бүгү участоктарга күүселдениң хыналдазын өй-өйде таварылга кылдыр эвес, а доктаамал, бедик негелделиг тургузары, ооң шалыпкын, нептереңгей болгаш массалыг болурун чедип алыры-дыр. Администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар талазы-биле комиссияның ат-алдарын бедидер, дидим эвес, шүшпең болгаш ёзу барымдаалаар чорукту узуткаар херек. Аппараттың ажылы дээш контрольду боттандырарда министерстволарның болгаш ведомстволарның коммунистери улам шудургу, принципиалдыг, чүткүлдүг болур ужурлуг.

Бодунуң организациязының ажыл-херээ дээш СЭКП кежигүннериниң харысалгазын бедидер талазы-биле партия эге организацияларында элээн эвес шылгаттынган арга-методтар болгаш хевирлер бар. Организацияның хүн бүрүдеги ажылынга коммунистерниң идепкейлиг киржири —оларны дайынчы шынарга, организакчы чанчылдарга, идепкей чок чорукту эптеш чок көөрүнге кижизидериниң эң чугула негелдези болур. Амгы үеде чаа сорулгаларның негелделеринге дүүштүр партийжи даалгаларны хуваарының, кол черлерге күштерни таарыштыр тургузарының практиказын анализтеп көөрү эргежок чугула. Хүлээп алган шиитпирлерниң күүселдезин организастаарының айтырыглары онза кичээнгейни негеп турар.

Коммунистерниң бодалдарының, тура-соруунуң болгаш ажыл-херектериниң чаңгыс аай болуру партийжи хуралдарга хевирлеттинип тургустунар. Бир эвес кижилер чүгле айыттынган шакта баш удур белеткеп каан ораторларны дыңнаары-биле чыглып кээр болза, партия эге организацияларының ажылы ажыктыг эвес болур. А ындыг таварылгалар ам-даа бар. Күш-ажылчы коллективтерге болгаш чоннуң чурттап турар черинин аайы-биле партийжи организастыг болгаш кижизидилге ажылында шыңгыы четпестер база бар.

Партия эге организацияларының ажыл-херекчи идепкейи — эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, партия обкомнарының, хоорkomнарының, райкомнарының удуртулгазындан улуу-биле хамааржыр. Үстүкү комитеттерниң хүн бүрү кичээнгейи болгаш бүзүрелдиг, мергежилдиг дузазы коммунистерни сорук киирип турар. Ынчалзажок чамдык черлерде эге звеноларны болур-чогууру-биле удуртпайн, черчерден хүн бүрүде-ле хөй шынзылгалар база медээлер негээр, секретарьларны удаа-дараа хуралдарже болгаш чөвүлел хуралдарже кыйгыртыр, ёзу барымдаалап сургаалдалар кылыр чоруктар ам-даа бар дээрзиниң дугайын «Правдага» кээп турар чагаалар бадыткап турар. Ындыг чоруктуң ажыы эвээш, а харында ажыл-херекке шаптыктаар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырар талазы-биле тургузукчу улуг ажылдар бүгү черлерде эгелээн. Маңаа чугула черни партия эге организациялары ээлээр апаар. Оларга даандырган бедик харысалганы оларның кайызы-даа алдарлыы-биле күүседип, шынзыктырып турзун!

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ).

ПЛАННЫГ ОНААЛДАЛАР-БИЛЕ ХОЛБАП ТУРГАШ...

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери бүгү совет кижилер-биле бир демей партияның XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң кылганы ханы уткалыг Отчёт илеткелин улуг сонуургал-биле өөренип, партияның иштики болгаш даштыкы политиказын бүрүнү-биле деткип, аңаа хей-аът кирип, моон-даа соңгаар улам соруктуг ажылдаарын хүлээнип турарлар.

Районнуң күш-ажылчы 50 ажыг коллективинге митингилер болган. Аңаа дөрт муң ажыг кижи киришкен. 741-ги КМК-да комплекстиг тудуг бригадазының бригадиры Ш. С. Кужугет мынча дээн:

— Бригадам бирги кварталдың планын февраль 17-ниң хүнүнде чедиишкинниг күүседип, 55,3 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылын шиңгээдип, партияның XXVI съездизин күш-ажылчы чедиишкин-биле уткаан. Бо чылдың 240 муң рубль тудуг ажылын кылыр планын 300 муңга чедирип, ону октябрь 7-ге чедир күүседиптерин хүлээнген.

Районнуң харылзаа черинин ажылдакчылары Борис Кужугет, Владимир Куулар эрткен ийи айның планнарын база-ла хуусаа бетинде күүсеткеннер. Шойдан Саая, Семис-оол Монгуш, Борис Ооржак, Бичи Ооржак олар съездиге уткуштур алган хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседип, техника септелгезиниң шынарын улам экижидип тургаш, чыл планын он ай иштинде күүседир деп хүлээнгеннер.

«Хемчик» совхозтуң ажылчылары кыштаглаашкынны чедиишкинниг эрттирип, кышкы үеде малдан алыр продуктуларны бүдүрерин көвүдедир дугайында кыйгырыг үндүргеш, бирги кварталда күрүнеге 40 тонна эът садар планын 100 хуу күүсеткен. Совхоз күрүнеге 35,1 тонна сүттү саткан.

Ниитизи-биле районда күш-ажылчы 14 коллектив съезд мурнунуң социалистиг хүлээлгезин күүсеткен. Ийи ай планын күүсеткен организацияларга Кызыл-Мажалыктың аптеказы, септелге-тудуг участогу, эът комбинады, Суг-Кажаа, Ыйгылак сүт-бараан фермаларын хамаарыштырып болур.

Культура бажыңнарында съездиге тураскааткан кежээлер, кинолекторийлер болуп турар.

Съездиниң материалдарын улам ханы өөредир, ону планныг онаалдаларны күүседири-биле холбап тургаш, чоңга таныштырары-биле пропаганда ажылын чорудуп, СЭКП райкомунуң харысалгалыг ажылдакчылары, лекторлар илеткелчилер фермаларже бригадаларже, күш-ажылчы коллективтерже үнүүшкүннерни организастап турар. Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлериниң талазы-биле чорудар политика-массалыг ажылдың планын тургузуп, аңаа үндезилээш чер-черлерге партияның хоочуннары, районнуң партия, совет ажылдакчылары-биле ужуражылгаларны база эрттирери көрдүнген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин чоңга калбаа-биле тайылбырлап, пропагандалаар, амыдыралга боттандырар дээш бүгү күштү мөөңнеп, районнуң мурнунда салдынган сорулгаларны күүседиринче ажыл-ишчи бүрүзүн мобилизастаар бис.

И. ОЧУР,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

ПРОПАГАНДИСТЕР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңы теоретиктиг семинарларның удуртукчуларының үш хонук семинарын эрттирген. СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелин болгаш съездиниң материалдарын ханы өөренир талазы-биле лекцияларны олар дыңнаан.

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый академиязының профессору, экономика эртемнериниң доктору Н. Н. Гвоздевтиң «СЭКП-ниң XXVI съездизи партияның экономиктиг стратегиязының дугайында», Совет Арменияның Политэргелелиниң лектору, философия эртемнериниң кандидады Ю. И. Рачевтуң «СЭКП-ниң XXVI съездизи партияның даштыкы политика талазы-биле ажыл-чорудулгазының дугайында», Делегей экономиказының болгаш улустар аразының харылзаазының институдунуң ажылдакчызы, юридиктиг эртемнерниң кандидады И. В. Хаманевтиң «Амгы үениң эң чидиг айтырыглары» деп лекцияларын дыңнакчылар улуу-биле сонуургаан.

Кызылдың педагогика институдунуң проректору В. А. Петренко, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының экономика болгаш үлетпүр бүдүрүлгезин организастаарының институдунуң лабораториязының эртем ажылдакчызы А. Д. Бегзи болгаш өскелер-даа семинарга лекцияларны номчаан.

СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи А. К. Калзан семинарга сөс алгаш, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр пропагандистерниң сорулгаларын чугаалаан.

А. ООРЖАК.

ПРАКТИКТИГ ДУЗА

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын ажылчы чоңга ханызы-биле тайылбырлаар, оларның ортузунга лекция пропагандазын улам күштелдирер сорулга-биле СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкому агитация-пропаганда бөлүүн тургускан. Ол бөлүкте 82 кижи хаара туттунган. Ында партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң харысалгалыг ажылдакчылары, тускай эртемниглер, лекторлар кирип турар. Олар районнуң 10 совхозунче, 9 салбырынче үнүүшкүннерни кылырлар.

Бөлүктүң кол сорулгазы — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын көдээ ишчилерге өөредир ажылдарга дорт киржилгелиг болбушаан, малчыннарның культурлуг амыдыралын сонуургап, кыштаглаашкынның байдалын көрүп, практиктиг дузаны чедирери болур.

Д. ООРЖАК,
СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Советтер амыдыралы

УЛАМ ЭКИЖИДЕР СОРУЛГА-БИЛЕ

Эрзин районнуң көдээ Советтериниң ажыл-чорудулгазын улам ыңай сайзырангайжыдып, экижидер сорулга-биле Мөрен көдээ Советтиң баазазынга Советтерниң күүскомнар даргаларының болгаш секретарьларының база райкүүскомнуң килдистер эргелекчилериниң семинарын организастап эрттирген.

Семинарның ажыл планын баш бурунгаар эки белеткээн болгаш семинарга кылган илеткелдер солун болган. Эң ылаңгыя райкүүском даргазы Н. В. Чыдыгырның «Онгу беш чылдың планнарының күүселдези болгаш он бирги беш чылдың планнарын күүседиринге көдээ Советтериниң ролю» болгаш Нарын көдээ күүскомунуң даргазы Л. А. Саныганың Нарын көдээ Советиниң доктаамал комиссияларының ажыл-чорудулгазының дуржулгазының дугайында илеткелдерин семинарның киржикчилери сонуургааннар. Ниитизи-биле семинарга көдээ Советтерниң ажыл-чорудулгазының ролюн бедидеринге ажык-дузаны чедирип турар 6 илеткелдерни кылган болгаш олар эки белеткеттинген, шынарлыг, солун болгулаанын семинарның киржикчилери үнелеп көргеннер.

Семинарның киржикчилеринге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң улус депутаттарының көдээ болгаш суур Советтериниң херек эмгелелиниң дугайында саавырын күүседириниң талазы-биле дузалыг дуржулга солчулгазын организастаан болгаш Мөрен көдээ күүскомунуң херек эмгелелин херек кырында таныжып көрген.

Т. СААЯ.

Кооператорларда

ТӨЛЕПТИГ БАРААН БОЛУР

Тываның кооператорлары Коммунистиг партияның ээлчеглиг XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш улуг сорулгаларны салган ажылдап турарлар.

Эрткен онгу беш чылда республиканың кооператорлары планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. Онгу беш чылдың дургузунда хереглекчилер кооперациязының шугумунуң барык бүгү адырлары планныг онаалдазын бурунгаар боттандырган. Бараан саарылгазының планы хуусаадан эрте — 1980 чылдың декабрь 25-те күүсеттинген болгаш көдээниң чонунга пландан ажыр 3900 муң рубльдиң барааны саттынган. Эрткен чылдың дургузунда бараан саарылгазының темпизи 22,2 хуу өскен, тоску беш чыл-биле деңнээрге 26,2 хуу өзүлделиг болган. Ол-ла үениң дургузунда хереглекчилер кооперациязының материал-техниктиг баазазы улам быжыккан болгаш 4506 дөрбелчин метр шөлдүг 32 магазин ажыглалга кирип, чаартынган, ниитиниң чемненилгези 357 олутка өскен. Ооң-биле кады 550 тонна ногаа шыгжаар ийи склад, үш универсал магазин, хонукта 14,4 тонна хлеб быжырар пекарня, 2320 дөрбелчин метр шөлдүг чуртталга бажыңнары ажыглалга кирген. Ооң түңнелинде капитал салыышкынының планы 1980 чылда 110 хуу күүсеттинген, азы 1872 муң рубльге боттанган, ооң иштинде тудуг-монтаж ажылдары 112,6 хуу күүсеттинген.

1980 чылда садыг организациялары боттарының күжү-биле 738 муң рубльдиң капитал салыышкынын шиңгээдип алган. Чижээ, ол арга-биле Мугур-Аксы, Бай-Хаак, Ак-Даш, Хөнделең суурларда чаа магазиннер, Арыг-Үзүүнде, Элегесте складтар. Чадаана хоорайда төп одалга системазы, Балгазында пекарня ажыглалга киргилээн. Бо чугула тудугларны хуусаазында ажыглалга кииреринге хереглекчилер ниитилелдериниң баштаар черлериниң даргалары дорт киржип, ону холга ап, боттуг дузаны көргүскен. Үстүнде чүүлдер кооператорларны улам бүдүрүкчүлүг ажылдап, көдээниң чонунуң негелде-хереглелдерин долу хандырарынга идиглиг болган.

Республиканың кооператорлары аразында социалистиг чарыштыг, ооң мурнуку одуруунда Таңды, Улуг-Хем, Каа-Хем, Кызыл, Тожу районнарның хереглекчилер ниитилелдери, «ҮТКА 25 чылы» ажылчын кооперациязы, Кызылдың дилги фермазы, Абаканда болгаш Кызылда садыг баазалары чоруп турар.

Эрткен онгу беш чылдың дургузунда көдээниң чурттакчыларының хандырылгазын экижидер талазы-биле көскү хемчеглер алдынган. 1980 чылда он беш магазин бараанны садып алыкчы боду шилип алыры-биле ажылдаарынче шилчээн, онгу беш чылда ол аргаже 70 магазин шилчээн. Амгы үеде ол магазиннерниң бараан саарылгазының деңзигүүрү нииити бараан саарылгазында 40 хуу болуп турар.

Белеткел талазы-биле база көргүзүглер багай эвес, эрткен чылдарның планы эки күүсеттингилээн. Чижээ, бода болгаш шээр мал кежи, дүк, аң кежи, эът, ары чигири, куш эъди дужаарының планы бурун күүсеттинген. 1980 чылда 900 тонна эът садып ап, белеткээр план 1000 тонна четкен.

Тываның кооператорлары он бирги беш чылдың баштайгызын бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг эгелээш, партияның ээлчеглиг XXVI съездизин төлептиг уткаан. Тус-тус коллективтер партияның улуг шуулганынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен. Хереглекчилер ниитилелиниң шугумундан сес коллектив, дөртен беш бригада, тос чүс кижи съездиниң ажыттынар хүнүнүң бүдүүзүнде ийи айларның планын күүсеткениниң дугайын рапорттаан. Чижээ, Кызыл райпозунуң коллективи ийи айларның планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүсетпишаан, пландан ажыр 20 муң рубльдиң бараанын саткан. Улуг-Хем районнуң кооператорлары хүлээлгелерин база бурун күүсеткеш, хуусаа бетинде рапорттаан.

Съездиге алдар болдурган социалистиг чарыштың мурнакчылары-шолбаннарының саны хөй. Олар күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көрүп, үлегерлиг ажылдааш, шаңнал-макталга төлептиг болганнар. Тес-Хем райпозунуң Самагалдай суурда ном садыының садыгжызы М. Арапчун, Кызыл, Каа-Хем, Улуг-Хем, Өвүр райполарының садыгжылары Н. Семёнова, Л. Грек, Д. Матвей, А. Ондар, Д. Ооржак болгаш өскелерниң ажыл-ижи макталдыг.

Республиканың кооператорлары төрээн партиязының XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, көдээниң чонунуң хандырылгазының бедик культуразын чедип албышаан, төлептиг бараан болур дээш социалистиг чарышты улам калбартып турар.

К. САТ.

Кызылдың аъш-чем садыында мурнакчы магазиннер, бригадалар хөй. Оларның бирээзинге аъш-чем бараанының № 40 магазининиң коллективи хамааржыр.

Магазинниң килдистер аразында калбарган социалистиг чарышка Н. Смирнова эргелекчилээн ногаа садар килдис мурнап турар. Ук килдистиң садыгжылары январь, февральдың планын февраль 20-де күүседип, 20 муң рубльдиң бараанын саткан.

Эът, балык аймаа садар килдис база мурнакчыларның бирээзи. Бараан саарылгазының эрткен ийи айларда планныг онаалдазын килдис 102 хуу күүсеткен.

ЧУРУКТАРДА: хоорайның № 40 аъш-чем магазининиң мурнакчы килдистериниң садыгжылары Н. Коновалова, Н. Смирнова (солагай талада), В. Мыльникова, Н. Катрук олар ажыл үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

Космос эразының хүн демдеглели

1961 чылдың апрель 12-де Москваның-биле 12 шакта Совет Эвилелиниң бүгү радиостанцияларының боттарының дамчыдылгаларын үскеш, космосче кижиниң баштайгы ужудуушкунунуң чедиишкиннинг боттанганының дугайын дыңнаткан. Юрий Гагарин Байконур космодромдан 9 шак 07 минутада ужудуп үнген. 108 минута ужутканының соонда «Восток» корабль Совет Эвилелиниң девискээринде санап каан районунга хонган. Делегейниң бирги космонавтызы хонган чериндеп мынча деп дамчыткан: «Черге кээп хонуушкун чогумчалыг болду, бодумнуң байдалым эки... деп партияга болгаш чазакка илеткээрин диледим». Ол-ла хүн делегейниң бүгү радиостанциялары ужудуушкун дугайын дыңнадып, ону делегейге деппшилгениң төөгүзүнде эң улуг болуушкун деп санаан.

1961 чылдың август 6-да Байконур космодромдан ужудуп үнген ийиги совет космонавт Герман Титов бөмбүрзекти 17 долганган. Ол ужудуушкунунуң сорулгаларының бирээзи болза, үр хуусаалыг космос ужудуушкунунуң үезинде кижиниң ажыл кылып болур аргаларын шинчилээри турган. Хонук хуусаалыг ужудуушкунуң программазын № 2 космонавт долузу-биле күүсеткен болгаш космос бединиден бистиң бөмбүрзээвисти тырттырган баштайгы чуруктарын Черге эккелген. Оон корабли Юрий Гагаринниң хонган черинден ырак эвеске кээп хонган.

1962 чылдың март 16-да совет эртемденнер космосту болгаш Чер чоогун «Космос» серияның автоматтыг станцияларының дузазы-биле шинчилээриниң калбак программазын боттандырып эгелээн. 1962 чылда ол серияның 12 спутниктерин салган. Олар Хүн-Чер харылзааларын, Черниң магнитосферазын, радиацияның куржагларын доктаамал хайгааралга алган. Оларның бортунга космос аппараттарының тургузуун сайзырангайжыдарының, башкарылга системаларын хынаарының талазы-биле инженер болгаш конструктор сорулгаларны шиитпирлеп турган.

1962 чылдың август 11-12-де космонавтылар А. Николаев, П. Попович оларның башкарганы «Восток-3», «Восток-4» корабльдер орбитаже ужуп үнген. Ол дээрге корабльдер аразынга харылзааның тургузарының аргаларын, ажылчорудулганы дүүштүрериниң, чаңгыс аай байдалдар ийи космонавтыга кандыг салдарлыг болурун хынаарын телевилээн программалыг ийи космос корабльниң кады ужудуушкунунуң баштайгы дуржулгазы болган. Николаев биле Попович 71 шак үргүлчүледлиг бөлүк ужудуушкунну кылгаш, август 15-те Карагандадан ырак эвеске хонупкан.

1963 чылдың июнь 14-те ужудукчу-космонавт В. Быковскийниң башкарганы «Восток-5» космос корабли ужудуп үнген, а ийи хонганда барык ол-ла орбитаже «Восток-6» корабльге бирги херээжен космонавт В. Терешкова ужудуп үнген. Ол ужудуушкун үезинде бөлүк корабльдерни башкарарын сайзырангайжыткан. «Востоктарның» аразынга идегелдиг радио харылзаазын тургускан. Валентина Терешкова космоска 71 шак ужуткан.

1964 чылдың январь 30-де «Электрон» деп ийи станциядан тургустунган (Черниң спутниктери) космос системазын салып үндүрерин чедиишкиннинг боттандырган. Ийи аппараттары бот-боттарындан аңгы чоруур кылдыр күчүлүг чаңгыс чедирикчи ракета-биле салып үндүрген. Оларның бирээзиниң Черден эң ыраары 7100, өскезиниң — 68200 километр боор турган. Ол эртем станцияларының дузазы-биле совет эртемденнер Черниң иштики болгаш даштыкы радиацияның куржагларын, а ол ышкаш оларның-биле холбашкан физиктиг болуушкуннарны шуут дорт өөренип кирипкен.

1964 чылдың апрель 2-де «Зонд-1» деп автоматтыг станцияны хөй чадалыг чедирикчи ракета-биле шенелде кылдыр салып үндүрген. Шенелдениң сорулгазы болза, планеталар аразынга ырак ужудуушкуннарга космос системаларын ажылдап кылыры турган. Ол-ла чылдың ноябрь 30-де «Зонд-2» автоматтыг станцияны салып үндүрген. Ону Марс планетаже углай ужуткан. Ол космос аппаратының бортунга космос байдалдарынга плазма шимчедикчилин бир дугаар шенээн.

(СЭТА).

ЧУРУКТА: космонавтылар Валентина Терешкова биле Валерий Быковский олар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Л. И. БРЕЖНЕВ: чавырлыышкын болгаш кады ажылдажылга дээш

РИМ. (СЭТА). «Леонид Ильич Брежнев. Амыдыралдың арыннары» деп номну Италияның ном үндүрер улуг черлериниң бирээзи — «Группа Рицциоли» деп ном үндүрер чер итали дыл кырынга парлаан.

Италияның номчукчуларынга Л. И. Брежневтиң бижээни:

«Группа Рицциоли» деп ном үндүрер черниң силерниң кижээнгейинерге бараалгаткан номну делегейниң хөй чурттарынга парлаан. Ол факт болза, Совет Эвилелинге, ооң төөгүзүнге, ооң кижилеринге сонуургалдың улгатканының херечизи кылдыр санап турар мен. А бот-боттарын эки билип алыры боттарын эки билчиринге эргежок чугула. Мээн салгалымда совет кижилерниң янзы-бүрү салым-чолдарында ниити чүүлдер хөй. Дайын чылдарының деңнелге чок кадыг-дошкунун, тиилелгениң өөрүшкүзүн, күш-ажылывыстың чоргааралын көрген бис. Бистиң амыдыралывыстың алыс утказы болза, чурттуң коммунистиг чаартылгазы дээш, чонунуң аас-кежик дээш, тайбың дээш ажылдаары, ажылдаары база катап ажылдаары болур.

Кижи бодунуң намдарынга кирилде кылдыр чүүлду бижиири — белен эвес дээрзинге чөпшээрежип көрүнер. Совет Эвилелиниң болгаш Италияның аразынга харылзаалар дугайында чамдык бодалдарны солчур арганы бээр дээрзин барымдаалааш, бо кирилдени бижиириңге чөпшээрешкенимни илергейлеп көрейн.

Кижи төрелгетенге Леонардо да Винчиниң болгаш Микеланджелону, Дантени болгаш Вердини, Гарибальдини болгаш Грамшиниң берген силерниң чурттуңарга бистиң чонувус чаагай сагыш-сеткилин шаг-дан бээр илергейлеп келген. Бистиң күрүнелеривистиң аразынга харылзааларның төөгүзүн бөдүүнчүткен херээ чүү боор. Ол төөгүге чырыткылыг-даа, караңгы-даа арыннар турган. Ынчалзажок бөдүүн болгаш мяаптыг шыны төөгүнүң дуржулгазы бадыткаан: тайбың болгаш дугуржулга бистиң улустарывыска, Европага кезээде ажыктыг болуп келген.

Совет Эвилели болгаш Италия кады ажылдажылганың оруу-биле дыка бурунгаар чоруп болур деп бодаар мен. Манаа холбаштыр ийи талалар эвээш эвес чүүлдерни кылган. Ынчалзажок чедир кылдынмайн эрте берген чүүлдерниң эвээш эвези хомудаңчыг-дыр. Ол чүге ындыг болганыл? Кол чылдагааннары — илегежир чоруктуң эвээжинде, «соок дайынның» артып калган коргуушкунда, боо-чепсекти эндере бүдүрүп турарында-дыр.

Шөлээн болгаш чогумчалыг тайбыңче оруктар Барыын Европаның чурттарынга чаа американ ракеталарны эккеп тургузарын дамчыыр эвес, а удур туржуушкунну кошкадырын, кады ажылдажылганы калбартырын дамчыыр дээрзинге бүзүрээр бис.

Бистиң чурттарывыс чавырлыышкынның политиказын элерип, кады ажылдажылганы калбартпышаан, Чер ортузунуң лалайынга болгаш Европага политиктиг байдалды экижидериңге боттуг салыышкынны кирип болур.

Италия Республика-биле чогум-на ындыг кады ажылдажылга дээш Совет Эвилели тодаргай туржуп турар.

Номнуң номчукчуларынга бүгү итали өнүктерге чаагай чорукту болгаш аас-кежикти кирилде чүүлдүң түңнелинде күзээр болдаан мен».

Номнуң парлаттынганы-биле холбаштыр байырлалдың тускай ёзулалынга Италияның сураглыг политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылары, парламентиниң депутаттары, сенаторлар, дипломаттыг корпустуң кежигүннери олуруш-кан.

«Группа Рицциоли» деп ном үндүрер черниң чиңгине директору П. Джуали чаа номну көргүзүүшаан, мынча деп медеглээн: «Амгы үениң шылгарангай ажылдакчызы президент Л. И. Брежневтиң чугаалары-биле итали номчукчуларның таныжары онза чугула ужур-дузалыг болур. Номнуң парлаттынганы — улуг болуушкун-дур. Чаа номну парлааны Хельсинкиниң идеяларын хөгжүдеринге, улустар аразынга кады ажылдажылганы калбартырынга чугула салыышкын болуп турар».

(СЭТА).

ФИНЛЯНДИЯ ДЕТКИП ТУРАР

Финляндияның Коммунистиг партиязының даргазы Аарне Сааринен СЭКП-ниң XXVI съездизинге олурушкан даштыкы аалчыларның бирээзи. ПМА-ның корреспондентизи-биле беседазынга ооң чугаалааны болза:

Ленинчи партияның XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткели бүгү делегейге кайгамчык улуг сонуургалды болдурган. Хөй чурттарның политиктиг болгаш күрүне ажылдакчылары илеткелди кичээнгейлиг өөренип көрүп турар. Ол черле таварылга эвес. СЭКП ТК-ның Отчёт илеткели —ол дээрге, делегейниң бүгү улустарынга болгаш оларның удуртукчуларынга чалбыыштыг кыйгырыг, тайбыңның өндүр-чаагай угуулгазы-дыр. Ол илеткел шөлээн байдал-биле болгаш мерген база ханы угаанныг чорук-биле кылдынган. Ыткыр сөстер болгаш кыжанышкынның демдээ илеткелде көңгүс чок. АКШ-тың болгаш НАТО-нуң чамдык удуртукчуларының чугаалары, медеглелдери эш Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелинге болгаш чугааларынга бичии-даа дөмейлешпес.

Улустар болгаш күрүнелер аразынга идегежир, бүзүрежир чорукту быжыглаарынче угланган чаа совет саналдар амгы үеде онза чугула ужур-дузалыг. Ол саналдар СЭКП-ниң Тайбың программазын улам-на сайзырадып, немеп турар. Тайбынга ынак чаа совет саналдарга Финляндия сеткил ханыышкыны-биле баштайып чедирип турар, а Финляндияның Коммунистиг партиязы чаа совет инициативаларны бүрүн деткип турар.

Чавырлыышкынның чорудулгазын уламчылаар дээш, боо-чепсекти эндере бүдүрерин соксадыр, чепсегленишкиннерни дүжүрер дээш дем каттыштырган демиселди улам-на күштелдирери делегей байдалы чиңгелеңген амгы үеде эргежок чугула. Коммунистиг партияларның ниити чугула сорулгазы — империализмге болгаш дайын белеткелдеринге удур чаңгыс аай фронт-биле демисежири болур. Ол чорук — социалистиг болгаш социал-демократтыг партиялар, ажылчы чоннарның массалыг организациялары болгаш өске-даа күштер тайбың дээш улам дээштиг, улам сырый каттышкаш, демисежиринге идиг болур.

Финляндияның Коммунистиг партиязының XIX съездизи бо чылдың майда болур. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң илдип үндүрген тайбың чаа инициативаларны бистиң партиявыстың ол съездизи чугаажок бүрүн деткиир болгаш тайбың совет инициативаларның амыдыралга чедиишкиннинг боттанырынга төлептиг салыышкынын кирер.

Тайбынга ынак совет саналдарны амыдыралга дээштиг боттандырарынга идигни бээр бүгү-ле чүүлдерни Финляндияның чазаа болгаш ооң даштыкы политика талазы-биле удуртулгазы кылыр дээрзинге идегеп турар бис. Совет тайбың саналдарының боттаныышкынын күрүнелер төлээлекчилериниң янзы-бүрү ужуражыышкыннарының, шуулганнарының, ийи болгаш хөй талалыг чугаалажыышкыннарының аргазы-биле чедип ап болур. Ол бүгү хемчеглерниң чедиишкиннинг болурунга бистиң партиявыс төлептиг үлүүн кирер.

(ПМА).

ПОЛЬШАДА БАЙДАЛ

ВАРШАВА. (СЭТА). ПУР-нуң чазааның төлээлекчилери-биле чугаалажыышкыннары доозулган соонда «Солидарность» дээр профкаттыжыышкын март 31-де Польшага бүгү-ниити ажыл соксадыышкынны эрттирер дээнин ара соксадыр деп шиитпирлээн.

ЭЭЛЧЕГЛИГ «САГЫНДЫРЫГГА» ХАМААРЫШТЫР

АКШ-тың администрациязы «сагыш човаашкын» азы янзы-бүрү «сагындырыглар» дээр медеглелдерин сөөлгү үеде делегейниң ол-бо чурттарының адрестеринге удаа-дараа кылып турар апарган. Ээлчеглиг ындыг «сагындырыгны» Польша Улус Республиканың адрезинге кылган. Ак бажыңның ол медеглелин АКШ-тың массалыг информация органнары калбаа-биле чарлап турар.

Польшада байдалды улам баксырадырын, саналгай чорукту күштелдирерин, чурттуң экономиктиг амыдыралын кризиске чедирерин күзээн антисоциалистиг күштерниң хөделиишкиннерин соксадыр, хоойлу-дүрүмнү болгаш корум-чурумну быжыглаар талазы-биле Польша Улус Республиканың чазааның ап чорудуп турар иштики хемчеглеринге холбаштыр «сагыш човаашкынын» Ак бажың ол медеглелинге илергейлээн.

«Вашингтон пост» солунга берген интервьюзунга Р. Рейган айтырыгны улам каржызы-биле тургускан. Чуртта тургустунган айыылдыг байдал-биле холбаштыр «ПУР-нуң чазаа кандыг-даа шиитпирлиг хемчеглерни албас ужурлуг» деп, Р. Рейган медеглээн.

А бүрүн эргелиг өске күрүнеге ындыг негелделерни кылыр эргени анаа кым бергенил? деп айтырыг дүрүм ёзугаар тургустунуп келир-дир.

Польшада иштики айтырыгларны шиитпирлээринге кандыг хемчеглерни алыры эргежок чугуза дээрзин Вашингтон эвес, а чүгле Польшаның удуртулгазы шиитпирлээр эргелиг. Бодунуң иштики айтырыгларын шиитпирлээри — ол дээрге, чүгле Польшаның бодунуң херээ болуп турарын Вашингтонда кижилер билген турар ужурлуг.

Бүрүн эргелиг күрүнелер аразынга харылзааларга ындыг хевирлиг «сагыш човаашкыннарны» илергейлээри делегей харылзааларының норма-чижектеринге хүлээп көрдүнмээнин Вашингтоннуң кара сагыштыг болгаш дамыастыг медеглелинге холбаштыр Польшаның парлалгазы чөптүг-биле бижип турар. Каттышкан Штаттарның администрациязының медеглеп турар ындыг «сагыш човаашкыннарын» Польша херегледвейн турар.

Шыны-биле чугаалаарга, Ак бажыңның ол медеглели Польшаның иштики херектеринге ажыы-биле каржы холгаарлаашкын болгаш Польшаның чазаанга удур күштерни кыткыыр дээн оралдажыышкын-дыр.

АКШ-тың администрациязы өске чурттарга «сагындырыг» кылыр эвес, а Польша Улус Республиканың иштики херектеринге кандыг-даа холгаарлаашкынын соксадыр ужурлуг. Ынчаарга Польша социалистиг күрүне болуп келген болгаш болуп-даа турар, моон соңгаар-даа социалистиг болуп хевээр артар.

(СЭТА).

АЛГЫ-КЕШ—ЧУГУЛА ЧИГ-ЭТ

«1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» агроүлетпүр комплексиниң адырларын чаңгыс аай планнаарын, деңдески болгаш балансылаштыр хөгжүдерин хандырар, белеткел ажылдарын организастаарының база арга-методтарын сайзырангайжыдар дугайын тодаргайы-биле айыткан. Аңаа холбаштыр алгы-кеш курлавырларын ажыглаар болгаш ооң шынарын экижидер талазы-биле ажылды экижидерн негеттинип турар.

Алгы-кешке херегцел чыл келген тудум-на улам улгадып турар. Ындыг херегледди хандырар дээр болза, быжыг чиг-эт баазазын тургузар ужурлуг. Ынчаарга ындыг баазаны тургузарынга бистиң чурттуң он ажыг министерстволары болгаш ведомстволары идепкейлиг киржир. Бистиң республикада инек болгаш чылгы малдың, тевениң, хой-өшкүнүң, янныг болгаш чаш малдарының кештерин совхозтар, белеткел черлери болгаш хуу кижилер белеткеп, дужаап турар. Ол бүгүнү хереглекчилер кооперациязы хүлээп ап турары билдингир. Оңгу беш чылда оларга улуг малдарның кежиниң 37 хуузу болгаш хой-өшкүнүң—30 ажыг хуузу онаажып турган. Оон артканы кеш чиг-эдиниң Кызылдың болгаш Кызыл-Мажалыктың эът комбинаттары дужаап турган. Ынчаарга аңныр-тыыш ажыл-агый эргелелиниң бүдүрүлге черлери аңай-хураганнарның кештерин дужаап турар.

Республиканың ажыл-агыйлары болгаш хуу чон-даа оңгу беш чылда 220 муң мал кежин, хой-өшкүнүң—1,5 млн. кежин, хаванның 63,4 муң кежин болгаш алгы-кештиң 136 муң рубль өртектиг чиг-эдин дужааганнар. Ооң түңнелинде чурттуң чиик үлетпүрү чылдың-на Тывадан ортумаа-биле 352 муң янзы-бүрү кеш алгы ап турар-дыр.

Кеш чиг-эдиниң үлетпүрге ужур-дузазын болгаш оларга херегледдиң улгадып турарын барымдаалааш, партия болгаш чазак сөөлгү чылдарда элээн каш чугула шиитпирлерни хүлээп алган. Чижээ, 1976 чылда кешти садып алырының өртээн улгаттырган, күрүнеге садар чиг-эттиң сорттаар шынарын чиингеткен болгаш саңдаа, шынар-даа талазы-биле хуу кижилерниң болгаш ажыл-агыйларның-даа эрге-ажыктарынга таарымчалыг негелделерни салган. Ол ышкаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1979 чылда доктаалын ёзугаар совхозтарга болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге дужааган алгы-кежиниң 95 хуузундан эвээш эвезинге 30 хуу чедир немелде төлевирни база берип турар. Чылгы малды азы тевени соккаш, кежин союп, чогуур негелде ёзугаар дузап, белеткээни дээш ол бүгүнү кылган кижиге 5 рубль 50 көпеек, мыйыстыг бода мал дээш—4 рубль болгаш хаван, хой-өшкү, аныяк чылгы мал дээш, бир хар чедир теве, мыйыстыг бода мал дээш—2 рубль 50 көпеек төлээри доктааттынган. Халдавырлыг эвес аарыглардан өлген мал кежин сойганы болгаш белеткээни дээш ооң кежиниң өртээниң 50 хуузу чедир төлевирни совхозтарның азы өске-даа көдээ ажыл-агый черлериниң ону кылган ажылчыннарынга төлээри база көрдүнген.

Алгы-кешти кадагалаары болгаш күрүнеге саларының талазы-биле совхозтардан болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый черлеринден томуйлаткан ажылдакчыларга бода малдың кежиниң I болгаш II сортунуң 20 хуузу болгаш тон даарап болур хой кежиниң өртээниң 30 хуузу немелде төлевирни бээр.

Үстүнде айыттынган негелделерни Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1980 чылдың сентябрь 25-тери болгаш октябрь 9-тагы тускай доктаалдары-биле күштүг кылдыр баылаан. Оон аңгыда ССРЭ-ниң Төп статистика эргелели алгы-кешти дужаарынга болгаш кадагалаарынга-даа отчёт-учётту чурумчудар сорулга-биле совхозтарга болгаш ажыл-агыйлар аразының өске-даа бүдүрүлгелеринге ажыглаар квартал аайының статистика хуулузун тургускан. Ону ёзугаар отчётту квартал санының-на 8-ки хүнүнде киирген турар.

Алгы-кешти күрүнеге дужаар талазы-биле байдал республикада кандыгыл? Ниитизи-биле оңгу беш чылда республиканың белеткел черлери чүгээр ажылдаан деп болур. Күрүнеге беш чыл планындан ажыр 80,2 муң хой кежин болгаш 56,6 муң рубльдаң алгы-кеш чиг-эдин олар дужааганнар. Ынчалза-даа мыйыстыг бода малдың 42,8 муң болгаш хаваннарның — 51 муң кежи чедир дужааттынмаан.

Республиканың совхозтары боттарының херегледдинге соккан азы аарыглардан өлген малдан янзы-бүрү 169,5 муң алгы-кешти дужаар ужурлуг турган. Ынчалза-даа ооң чүгле 61,6 хуузу азы 104,5 муң алгы-кеш дужааттынган. Арткан 65 муң алгы-кеш кайнаар барганыл? Совхозтардан статистика эргелелинге кээп турар медээлерни ёзугаар алырга, 6,7 муң баш малды кежи-биле катай хаара эът-сөөк заводунга дужааган болгаш 2925 баш мал агаар-бойдустуң айыылдыг болуушкуннарындан өлген болганда, кежи сойдунмаан боор турар. Ол ышкаш халдавырлыг аарыглардан өлген малдың баш саны 1175 кылдыр дыңнаттынган. Ынчаарга Көдээ ажыл-агый министерствозунуң ветеринария киллизиниң дыңнадыы-биле алырга, малдың кежин союп болбас аарыглар республикада чок боор турар. Совхозтарның херегледдинге ажыглаан болгаш ажылчыннарга, албан-хаакчыларга саткан алгы-кештиң саны түс-тузуңда 1509 болгаш 9519 болган. Дүрүм ёзугаар алыр болза, алгы-кешти оларга салары хоруглуг болгай. Ол бүгүнү алгаш көөрге, алгы-кешти белеткеп, дужаар талазы-биле ажыл республиканың совхозтарында болгаш респотребсоюзтуң шугумунда-даа дыка четпес тургустунганың херечилеп турар. Оон түңнелинде ажыл-агый иштинге херегләэринге ажыглаан болгаш өлген-даа мал кештери ис чок чидер таварылгалар үргүлчү боор турар.

Бир эвес малчын кижи алгы-кешти дужаавайн болза, оон өртээн төлээр ужурлуг. Чижээ, хой кежин 3 рубльге, шарыжыгаш кежин—6 рубльге чедир төлеширн көрдүнген. Ону херек кырында күүсетпейн турары дыка четпес. Ол чылдагаан-биле четпейн турар алгы-кешти совхозтарның отчёттарынга «ажылчыннарга болгаш албан-хаакчыларга саткан» деп айтып турар. Ол бүгүнүң түңнелинде үстүнде айытканывыс 65 муң алгы-кеш кайнаар-даа барганы билдинмейн турар.

Оон аңгыда республиканың совхозтары «24-кож» дээр маңык ёзугаар отчётту озалдалып берип турарын база айтыр херек. Отчёт келзе-даа, ону долдурганы дыка будулгактыг болгулаар. Чижээ, С. Тока аттыг совхоз бода малдың 156 болгаш шээр малдың 3267 кежин күрүнеге дужааган деп отчётта айыткан. Ынчаарга белеткел конторазының киирген түңнелинде ол совхоздан бода малдың 91 болгаш шээр малдың 3373 кежи дужааттынган деп каан болган. Ынчаарга «Кызыл тараачын» совхоз бода малдың 219 кежин күрүнеге дужааган хиризинде, отчётта 154 деп айтып каан болган.

Алгы-кештиң курлавырының 95 хуузун күрүнеге дужааганы дээш оларның өртек-үнезиниң 30 хуу хемчээлдиг немелде төлевир алыр эргезин совхозтар ажыглавайн турар. Эрткен чылын чүгле ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз 1159 рубльди немелде төлевир кылдыр алган. Бир эвес совхозтар боттары алгы-кешти союп, консервалаар болза, олар дужааттынган чиг-эттиң өртээниң 7 хуузу немелде төлевир алырын ажыл-агыйларның удуртукчулары база утпупканнар.

Белеткээн алгы-кештиң шынары база куду боор турар. Чижээ, 1980 чылда хереглекчилер кооперациязының системазын дамчыштыр белеткээн бода малдың 16,2 муң кежиниң чүгле 16 хуузу бирги болгаш ийиги сорттуң болган. Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Эрзин, Тес-Хем, Кызыл районнарының дужааган алгы-кежиниң шынары чүгле 4-кү сорттуң болбушаан, стандартка шуут дүүшпейн турар.

Кызылдың болгаш Кызыл-Мажалыктың эът комбинаттарында алгы-кешти белеткээриниң шынары база куду боор турар. «Сукпак» совхоз күрүнеге эң-не семис-чаагай малды дужаап турар хиризинде, оларның кежиндеп чилдирни улуг боор турар. Инек кештери дыка хөй черде чара кестинген азы уруяан ойбак боор турар. Эрткен чылдың октябрь айда Кызыл-Мажалыктың эът комбинады Барнаулдуң алгы заводунче 6912 хой кежи чоруткан. Оларның хөй кезин чылаан, стандартка таарышпас болганындан чүгле 173 кешти III болгаш IV сорт кылдыр хүлээп алган. Ындыг чижектерни хөйнү көргүзүп болур.

Республикада алгы-кеш курлавырлары улуг боор турар. Чүгле бо талазы-биле ажылды чогуур деңнелге организастап, чорудары негеттинип турар. Ынчангаш республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш белеткел организацияларының-даа немелде хемчеглерни алыр, организастыг ажылдарны чорудар ужурлуг.

Г. ЕВТЕЕВ,
көдээ ажыл-агый продуктуларын садарының болгаш шынарының талазы-биле Тыва АССР-де күрүне инспектору.

«ЖОЛНЕЖ ВОЛЬНОСТИ» СОЛУННУҢ ДЫҢНАДЫЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). Польшаның хамаатызы 65 харлыг З. Козел деп кижи Ясло хоорайга (Кросненск воеводство) амы-тынынга четтинерин чоокта чаа оралдашканын «Жолнеж вольности» солун дыңнаткан. Хоорайның кол кудумчузунга ол кижи кеткен хевинче бензинни куткаш, өрттедипкен. Ооң өрттенген хевиниң одун өжүрген болгаш ону эмнелгеге дораан чедирген. «Солидарность» деп профэвилел каттыжыышкынынга болгаш Польша Улус Республиканың прокуратуразынга ооң бижээн чагаазы тывылган.

«Солидарность» деп профэвилел каттыжыышкынынга ооң бижээн чагаазында айытканы болза: «Чаңгыс ада-чурттугларымга кыйгырыг кылып, дилеп тур мен. Ада-чуртувуска кайы хире улуг хоралалды, айыылдыг хоралаашкынны чедирип турарыңарны черле билип, бодап көрүнер. Боттарыңарның үүлгедиглеринер-биле чуртту национал халапка чедирер деп турарыңарны көрбейн турар, согур силер бе. 200 чыл бурунгаар Польшаның ынчаардагы чагырыкчылары чоннуң хосталгазын узуткаарынга чедиргеннер. Амгы үеде бистиң дайзыннарывыс ажылчыннарның холу-биле чогум-на ындыг үүлгедигни кылып, дайын сөөлүнде улус күжениишкини-биле катап тургустунган чуртувусту база дагын үрегләэрин оралдажып турар-дыр. Чурттуң салым-чолун ынчаар шиитпирлээр эргени силерге кым бергенил? Төөгү силерни өршээвес. Мээн өлүмүмге силер буруулуг силер».

НАЦИОНАЛ ЧАҢГЫС ЭП ДЭЭШ

КАМПАЛА. (СЭТА). Улус массаларының эрге-ажыын дүүштүр национал чаңгыс эпти быжыглаарынче Уганданың чонун чурттуң президентизи М. Оботе кыйгырган. Экономиканы катап тургузар болгаш чонунуң амыдыралын экижидер талазы-биле Уганданың чазааның күжениишкиннери үрегдекчи күштерниң калчаалыг удурланыышкыннарынга таваржып турар деп, М. Оботе массалыг митингиге чугаазынга демдеглээн. Хоралакчы күштер политиктиг байдалды баксырадыр дээш боо-чепсекти безин ажыглап, тайбың хамаатыларже халдаашкыннарны кылып турарын ол айыткан.

Чурттуң чонунуң хөй нуруузунуң эрге-ажыын илергейлээн дүрүм ёзугаар чазактың туруштарын божаңнадыр дээн оралдажыышкыннар бүгү уганда ниитилелге удур дайын болуп турар-дыр деп, президент демдеглээн.

АКШ-ТЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИНИҢ АМЫ-ТЫНЫНГА ХАЛДААШКЫН

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Март 30-де президент Р. Рейганның амы-тынынга халдаашкын болган. Р. Рейган профэвилел конференциязынга чүве чугаалаан соонда, Вашингтоннуң төвүнде гостиницадан үнүп олурда, 25 харлыг Джон Хинкли деп кижи олче револьвер-биле адды улай боолаан болгаш бир ок-биле ооң хораанче балыглаан.

Вашингтон аттыг университеттиң эмнелге төвүнге президентини дораан-на чедире берген болгаш аңаа кезиишкин кылып, ооң өкпезинден окту ужулган. Ооң байдалы «эки» деп, эмчилер санап турар.

Президентиниң амы-тынынга халдаашкын үезинде Ак бажыңның парлалга секретары Дж. Брейди бажынче аар балыглаткан. Чажыт албан черинин агентилериниң бирээзи болгаш бир полицейжи база балыглаткан.

Халдаашкын кылган Джон Хинклини тудуп хоругдаан. АП агентиледдиң дыңнатканын ёзугаар алырга, Дж. Хинкли — Эвергрин хоорайда (Колорадо штат) улуг хөреңгитен кижиниң оглу. ЮПИ агентиледдиң дамчытканын ёзугаар алырга, АКШ-та неонацистиг улуг бөлүглежиишкин болур национал-социалистиг партияның кежигүнүнге Хинкли чоокка чедир турган.

Р. Рейганның амы-тынынга халдаашкын дугайында медээни дыңнааш, оралакчы президент Дж. Буш Техасче бар чоруй, Вашингтонче өрүк ара ээп келген.

АКШ. «Расисчи дерзии үүлгедиглерни соксадыр!», «Бистиң уругларывыстың өлүрүкчүлеринге кеземче онаарын негеп тур бис!» деп лозуңнарның адаа-биле Атлантага (Джорджия штат) негр хөй-ниитиниң чыскаалы болган. Вашингтондан, Хьюстондан, Балтимордан болгаш Майамиден келген хөй-нити организацияларының болгаш профэвилелдерниң төлээлери АКШ-та расизмге, кара кештиг чурттакчыларны ылгай көөр чорукка удур боттарының удурланыышкынын илередири-биле Атлантаның кудумчулары-биле эрткен.

Негр уругларны өлүрер чорук Атлантада бүдүн чартык чыл уламчылап келген. Дерзии үүлгедиглерниң түңнелинде 20 уруг өлүг тывылган, ийи бичии кижи ис чок читкен.

ЧУРУКТА: чыскаал үезинде.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

Янзы-бүрү медээлер

ШКОЛАЧЫ АРТИСТЕР

Школачыларның часкы дыштанылгазының хүннеринде районнуң школачыларының көрүлдези болуп эрткен. 18 школадан муң ажыг кижи аңда киришкен. Көрүлде нийти негелдеге дүгжүп, байдал әләэн экижээн демдеглеттинген. Концерттерниң кол темазы — Ленин, партия, Төрээн чурт.

Мурнуку чылдарга бодаарга нийти ырлар хөй кижи киржикчилиг апаргылаан. Ылангыя Чадааның № 1, Суг-Аксы, Шеми, Алдан-Маадыр ортумак, Хорум-Даг, Теве-Хая, Ак-Даш сес чыл школаларында нийти ырларның бөлгүмнери доктаамал ажылдап турар. Школаларда танцы бөлгүмнериниң ажылы кошку болуп турары тодаргай. Школачылар хөөмей, сыгытты күүседип, национал хөгжүм херекселдеринге ойнап турары эки.

Баян-Тала, Элдиг-Хем, Хөр-Тайга школалары көрүлдеге киришпээни четпес. Хөндергей школазының өөреникчилерин совхоз транспорт-биле багай хандырган.

Сес чыл школаларындан Хорум-Даг, Чадааның № 3, Теве-Хая школалары бирги, ийиги, үшкү черлерни дараалаштыр эээлээннер. Ортумак школалардан бирги черни Чадааның № 1, ийиги черни Суг-Аксы, үшкүзүн — Шеми, Алдан-Маадыр школаларының бот-тывынгыр артистери тывээн.

Н. ДАЖЫНМАЙ.
Чөөн-Хемчик район.

НОМЧУЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Чогаалчы Салим Сүрүң-оол-биле ужуражылга Эрзиниң Культура бажыңынга эрткен. Оон «Өске кадай» деп номун номчукчулар сайгарып, солун чугааны чорудкан. Номчулга конференциязын район библиотеказының ажылдакчылары калбак масса номчукчуларның киржилгези-биле эрттирген. Чогаалда көргүстүнген айтырыгларга хамаарыштыр сайгарылгага янзы-бүрү мергежилдиг кижилери киришкен.

Кежээниң киржикчилери «Өске кадай» деп романга хамаарыштыр база тыва литератураже хамаарышкан солун айтырыгларны чогаалчыдан салганнар. Чогаалчы бодунуң чогаадыкчы планы-биле номчукчуларны таныштырган. Аныктар кижизидилгезинге хамаарышкан чугаа солун болган.

А. ДАМДЫН.

АРАЗЫНДА ХАРЫЛЗААЛЫГ

Бистиң кыргаңнар интернадынга «Красное знамя» совхозтуң бот-тывынгыр артистери бо-ла аалдап келир. Чооктада бот-тывынгыр артистер биске оюн көргүзүп чораан. Оларны совхозта партком секретары Виктор Кызыл-оол, Культура бажыңының директору Раиса Орай удуртуп эккеп келген. Аалчыларывыстың солун концертин көрдүвүс, ылангыя музыка талазы-биле үделгени Серен-оол Тадар-оол эки күүсеткен.

Оюн-концерт соонда кыш удаажкынны база эрттирдилер. Совхозтуң дирекциязы, кодээ Совет кыргаңнар бажыңы-биле быжыг харылзааны тургускан. Эрткен чылын кыргаңнар боттарывыска херек мал чеминден аңгыда, совхозка база белеткеп берген бис. Харылзаавыс моон соңгаар-даа уламчылаар.

М. ТОПУЛ.
Каа-Хем район.

ЫРЫ-ХӨГЖҮМ, ТАНЦЫ-САМ-ДАА

СЭКП-ниң XXVI съездизинге кылган Отчёттуг илеткелинге эш Л. И. Брежнев чурттуң амыдыралынга профессионал-техниктиг өөредилгениң онза чугулазын база эң бедик-биле үнелээн болгай. Бистиң республикада ажылчын кадрларны беш профессионал-техниктиг училищелерде белеткеп турар. Мында чүгле бедик мергежилдиг ажылчыннарны белеткеп турар эвес, а өөрениринге хаара туттунган бүгү сургуулдарның политкижизидилгезинче болгаш спортчу өзүлдезинче, хостуг үе-шагын чөп, боттарынга ажыктыг кылдыр ажыглаан турарынче база эвээш эвес кичээнгей салдынып турар. Ылангыя бот-тывынгыр уран чүүл чер-черлерде шапкын хөгжүлдени ап турар дээрзин эрткен дыштаныр хүннерде болуп эрткен профессионал-техниктиг өөредилге черлериниң республика фестивалы бүрүнү-биле херечилээн. Көрүлде хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң концерт алдынга болуп эрткен. Көрүлде эрттирер комиссияның даргазы, Тыва АССР-ниң профессионал-техниктиг өөредилге эргелелиниң ыры болгаш танцы ансамблиниң директору С. Ш. Монгуш көрүлдениң киржикчилеринге чедиишкиннерин күзеп чүве чугаалааш, фестиваль дээрге оларның кижи бүгүдезиниң чүректеринге артар ужурлуг онзагай байырлал дээрзин демдеглээн.

Көрүлдениң тематиказы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге дүүштүр оолдар, кыстарны совет патриотизмге кижизидеринче угланган. Сценада бир үеде аныктар. Болар — Кызылдың № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң сургуулдары. Оларның артыы чартыында көжегеде бижиттинген «Партия — ол дээрге бистиң үениң угааны, алдары болгаш арын-нүүрү» деп мерген сөстер тода көстүр. Баштайгы концерт «XXVI партийжи съезд» деп литература музыкалыг композиция-биле ажыттынган. Ынчангаш ук концерттиң хүннүң негелдези, көрүлдениң тематиказы-биле бүрүн дүгжүп турары эгезинден-не илдең. Концерт бүрүзү тематиканы шак-ла ынчаар шын сагып турган. Даразында-хөйнүң ыры композитор А. Б. Чыргал-оолдуң «Ленинчи партия» деп ырызын бедик деңнелге күүсеткен соонда ийи чаңгыстың көргүзүглери уламчылаан. Олардан Мерген Монгуштуң сыгыды, ыры-хөгжүм ансамблиниң күүсеткени «Сенээ, ынак Төрээн чуртум» деп ырызы көрүкчүнүң бедик үнелелин алган.

Оларны Чадаана хоорайның № 6 профессионал-техниктиг училищезиниң бот-тывынгыр артистери солаан. Б. Ховенмейниң «Тыва — бөгүн» деп шүлүүн Любовь Шойдак чедимчелиг номчаан. В. Көк-оолдуң К. Мунзуктуң сөзүнге бижээни «Аныктар» деп ырызын ыры ансамбли дыңнакчыларга кылдыр бадырган.

Даразында Ак-Довурактың № 3 училищезиниң сургуулдары сценага үнүп келген. Бээрик 30 ажыг нация чок ажылдап чурттап турар чалыы хоорайның төлээлекчилери оолдар, кыстар совет чурттуң улустарының акы-дуңма найыралын, чаңгыс эвин кымдап-даа артык илереткеш барган. Манаа хамаарышкан ырлар, шүлүктер-биле чергелештир чүгле танцылар безин 6 янзы: украин, узбек, татар, тыва... Ол ышкаш ак-довуракчыларның ойнап келдер идик-хевиниң каас-шинин, таарымчалыы жюриниң үнелелин база алган.

Сценада Кызылдың № 1 кодээ профессионал-техниктиг училищезиниң бот-тывынгыр артистери. Колдуу-ла оолдар. Уруглар мында эвээш, торгайлаарга, беш-ле кижи. Ындыг болзажок, «Дөртелээ бис, бежелээ бис» — деп ырлажып турары ышкаш олар шыңап-ла «Эр хейлер» дээрзи шиитинниң ырызының база өске-даа номерлер күүселдезиниң үезинде илерээн. Ол ышкаш Александр Таңгыт-оол «Кызыл әът» деп ырыны күүсеткени демдеглексенчиг.

Балгазынның № 2 профессионал-техниктиг училищези республикада кодээ черде тургустунган кара чаңгыс училище. Оларның концертиниң белеткелиниң өске коллективтерден бичии-даа дудак чок болганын көрүкчү эскерип, удаа-дараа адыш часкаашкыннары-биле шаңнап турган. Ылангыя оларның ыры-хөгжүм ансамбли ышкаш бедик деңнелдиг ансамбль өске концерттерден илереттинмээн.

Күүседир ыры, шүлүүнүң сөзүн уттуптар, танцы күүселдезиниң үезинде чаңгыс аай шимчээшкиннерни сагывас, кижизидилге утка-шынарлыг чавыс пантомима азы интермедия көргүзе бээр дээш үүрмек четпестер турзажок, көрүлде сургуулдар ортузунга бот-тывынгыр уран чүүлдүң хөгжүлдезин чедип алыр, олардан уран талантыларны улам хөйү-биле илередип тывар бодунуң сорулгазын күүседип шыдаан. Фестивальга бедик идей-тематиктиг, утка-шынарлыг концерт дээш ийи бирги черни Кызылдың № 4 болгаш Ак-Довурактың № 3 училищелеринге тывыскан. Балгазынның № 2 кодээ профессионал-техниктиг училищези шаңналдыг 3-кү черни ээлээн.

С. МОНГАЛ,
«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТАРДА: Ак-Довурактан келген танцычылар көргүзүг үезинде. Кызылдың № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң сургуулу Антонина Сат бызаанчыга тыва улустуң «Одарладып семиртиили» деп ырызын күүседип орары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

СПОРТ * СПОРТ * СПОРТ

ХООЧУННАР МАРГЫЛДААЗЫ

Тес-Хемниң спортчулары Белдир-Арыг суурнуң спорт залынга чыглып келген. Улуг-биче көрүкчүлер-ле хөй. Спортчу аныктарның дагдыныкчылары Мөңге Доржу, Эрес-оол Сырат, Балдан Барый-оол болгаш өскелериниң-даа командалары спортчу формаларын кедипкен турда тааржыры — кижиниң сеткилин сергедиптер. Хоочуннарның бо маргылдаазынга алды команда киришкен. Оларның хар-назыны бети дээрге-ле 30, а бир чамдыктарының 40 үскүк ашкан. Бо дээрге эвээш эвес назын. Ынчалзажок, халас халып кылбас, азы бөмбүктү «холга тудуп» ылап билир ёзулуг спортчу далыгыышкынның чыллары.

Оюн үези көрүштүг. Бо ылангыя аныктарга өөренииштиг маргылдаа болган. Артык кедуруг-даа, күштүг кагыг-даа эттирбезин хоочуннар «хүлээлгези» деп билип турганы чугаажок. Адаккыр, чиик, чараш кагыгларны Мөңге Доржу, Балдан Барый-оол, Руслан Дөвүт улай-улай кылгылаан. Аныктар адыш часкаашкыннары-биле оюнну удаа-дараа деткип турган.

Маргылдаага бирги черни «Кызыгаар» совхозтуң командазы ээлээн. Ийиги, үшкү черлерни Белдир-Арыг суурнуң болгаш район төвүнүң спортчулары үлешкен.

Маргылдааның төнчүзүнде хоочуннар болгаш аныктарның аразында эш-хуузунуң ужуражылгазы болган. Манаа 3:2 санга хоочуннар тиилээн. Мындыг маргылдааны район чергелиг бир дугаар эрттирип турар. Спорттуң чүгле бо хевиринге эвес, а өске-даа бүгү хевирлеринге хоочуннарны улам хаара тудуп, оларның арга-дуржулгазын аныктарга дамчыдып бээрин ужуражылгага илергейлээн.

М. ТИРЧИН.

ШЫДЫРААЖЕ САГЫШ САЛЗА

Районнуң «Урожай» ниитилелиниң чемпиону ат дээш шыдыраа маргылдаазы Чадаанага үш хүн үргүлчүлээш доозулган. Аңаа шупту 20 ойнакчы киришкен. Эрткен маргылдаа шыдыраачыларның арга-мергежилиниң бедип орарын көргүскен. Бир дугаар киржип турар Сергей Куулар, Саар-оол Монгуш олар боттарының эки ойнаарын көргүскеннер.

Чиңиг спортчу демиселдиң түңнелинде Бады-Белек Сат, Ким Доңгак, Владимир Сарыглар (шупту Чадаана хоорай) 13,5 санныг болуп шылгараан.

Маргылдаага «Октябрь 30 чылы», Карл Маркс аттыг, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтардан аңгыда черлерден ойнакчылар киришпээни четпес. Маргылдаа эгелээриниң бетинде чартык ай бурунгаар совхозтарже маргылдааны эрттирер чурумунуң дугайында тускай бижикти чорудкан турзажок, херээжен шыдыраачылардан чаңгыс-даа ойнакчы келбээн. Ону харылап эрттирер турган райспорт комитедниң даргазы Алексей Оюн четпес ажылдаан. Ойнакчылар чыглып келген турда оон боду тывылбайн барганы элдеп.

Республика маргылдаазынга киржир эргени чедип алган турган Максим Монгуш, Бегзи Өнер-оол, Мөңгүн-оол Сат оларга маргылдаа кажан эгелээрин дыңнатпааның дугайында ол шыдыраачылар хомудап турар.

Райспорт комитет районда шыдыраа федерациязынга кошкак дузалап турар. Шыдыраачыларның арга-мергежилин бедидери-биле тускай маргылдаалар чорутпайн турар. Разрядтар тывсыр дептерлер спорткомитетте чок. Бир чамдыкта маргылдааларны профсоюз райкомунуң берген акшазы-биле эрттирген турар. Районда шыырак шыдыраачылар хөй, аныктар-даа бар. Бо бүгү четпестерни дарый чайладып, эле ноорун шыдыраачылар болгаш аарыкчылар күзеп турар.

Ш. МОНГУШ.

КАИ экраны

ОЗАЛ-ОНДАККА ЧЕДИРЕР

КАИ-ның дыңнадыышкынның бөгүнгү үндүрүлгезинге орук шимчээшкиниңиниң хажыдыышкынының үкүп келир чылдагааннарының бирээзи — транспортту эзирик башкарар чоруктарга хамаарыштыр чугаалажыр бодай-дыр бис. Чүге дээрге транспортту эзирик башкарып чорааның түңнелинде орук шимчээшкиннериниң чурумун хажыткан ийикпе, азы транспорт озал-ондаа болган чоруктарның саны белен-не кызырылбайн турар. Оон болуп турарының бир чылдагааны — автобүдүрүлгелерде, тус-тус албан организацияларда чолаачылар ортузунда кижизидилге ажылын, профилактиктиг хемчеглерни негелдеге дүүштүр тургуспааны. Чижээ, № 3 АТБ-де, Садыг министерствозунуң АТБ-зинде, Көдээ ажыл-агый министерствозунуң автобазазында болгаш чамдык өске-даа автобүдүрүлгелерде ук айтырыгны тургусканы негелдеге дүүшпес.

Ук автобүдүрүлгелерниң чолаачыларының талазындан транспортту эзирик башкарып чоразы чоруктарның хөйү-биле илереттинип турары-даа тавары эвес. Ону сан-түңге көргүзерге мындыг. Бо чылдың эрткен үезинде Көдээ ажыл-агый министерствозунуң автобазазындан 16, Садыг министерствозунуң АТБ-зиндеи 10, № 3 АТБ-ден 18 чолаачы транспортту эзирик башкарып чорааш, КАИ ажылдакчыларынга туттурган. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, бо чылдың ол-ла үезинде транспортту эзирик башкарар чоруктуң саны элээн өскен. Руль артында эзирик чолаачының буруузу чамдыкта орук-транспорт озал-ондаанга чедирер болгай. Аңаа хамаарыштыр даразында чижекти манаа киирейн. Бо чылдың март 24-түң хүнүнде Садыг министерствозунуң АТБ-зиниң чолаачызы С. Курулев транспортту эзирик башкарып чорааш, Кызыл хоорайның Дружба кудумчузунга чадаг ийи кижини таварааан. Озал-ондактың түңнелинде оларның бирээзи амы-тынын оскунган. Мындыг янзылыг болгулаан транспорт озал-ондаа эвээш эвес.

Час дүжүп, чылыг үе келген. Транспорт шимчээшкиниң кыпкы үеге бодаарга көвүдээр. Хамаатылар хууда машиналарын база ажыглап эгелээр болгай. Ынчангаш автомашиналарны чөпшээрел чок черге тургуспазы чугула. Хайгаарал чок каапкан машинаны оорлап башкарып чоруй баар чоруктар бо-ла болгулаар. Оон түңнелинде транспорт озал-ондаа болгулаан таварылгалар бар. Чижээ, А. Давыденко дээрзи март 3-түң хүнүнүң кежээзинде автомашиназын хайгаарал чокка тургузуп каащ, оорлаткан. А ону оорлапкаш, башкарып бар чораан кижи орукка турган ЗИЛ-554 маркалыг автомашинага үстүрген. Ол-ла машина чадаг кижини база таварааан. Оон түңнелинде ук кижи кемдээшкинге таварышкан.

Бо чылдың эрткен үезинде Кызыл хоорайның автооруктарынга болгулаан транспорт озал-ондаан эрткен чылдың ол-ла үезинде болгулаан озал-ондак-биле сан талазы-биле деңнештирип көөрге, колдуунда карышпайн турар. Ындыг-даа болза, автотранспорт озал-ондаандан амы-тынын оскунары дөрт кижиге хөй болуп турар.

Автооруктарга үстүнде чугаалашканывыс ышкаш транспорт озал-ондаа болдурбас сорулга-биле автобүдүрүлгелерге, албан организация черлеринге чолаачылар ортузунга кижизидилге ажылын күштелдирип, профилактиктиг хемчеглерни ап чорудары чугула.

В. КЛЯВИНА,
ГАИ инспектору.

телевидение

АПРЕЛЬ 1-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05—«Экранда — кинокомедия». «Автомобильден оваартын» деп уран-чечен фильм. 10.35—«Кино аян-чоруктарының клуву». 11.35—Медээлер. 11.40—12.00—Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

12.00—«Орус дылды өөренип тур бис». Телекичээл. 12.15—14.30—Чапсар.

МОСКВАДАН

14.30—Медээлер. 14.50—Социалистиг чурттарның телевидениезиниң документалдыг фильмнериниң программазы: «Бурунгу Эрфурт хоорайның аян-шиичизи» (ГДР), «Аъттыг кижи база катап тутсупту» (БУР), «Космосче эжик». (Куба). 15.40—Аныяктарга хөгжүм кежээлери. 18.05—«Съездиниң делегаттарынга сөс». Таджик ССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң бирги секретары М. Каноаттың чугаазы. 18.15—«Кыйгыта харылаңар, горнистер!». 18.45—Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00—Телемедээлер 19.15—«Шынчы чорук». Телефильм. 19.30—Телемедээлер. 19.40 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.45—«Аркадий Райкин-биле ужуражышкын». Телефильм. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35—«Эрестиг чоруктуң чадалары». ГТО-нуң 50 чылынга. 22.20—Н. Добронравовтуң шүлүктеринге А. Пахмутованың ырларын ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Магомаев күүседир. 22.45—Бөгүн делегейде. 23.00—ССРЭ-ниң футбол чемпионады. «Спартак» (Москва)— «Динамо» (Тбилиси). Тбилисиден дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00 — Уругларга фильм. «Адыглар кожалар». 19.15 — «Эрги шагның байлары». Н. В. Гогольдуң тоожузун И. В. Ильинский номчуур.

МОСКВАДАН

19.00 — «Бистиң садывыс». 19.30—М. де Фалья—«Үш булуңналчак» деп беттеен ийи сюита.

КЫЗЫЛДАН

19.45—20.15—Бичии хөгжүмчүлерниң республика конкурузунуң киржикчилериниң концерти.

Республиканың киноэкраннарынга

«ШАГДА ЭРТКЕН ХҮННЕРНИҢ КОМЕДИЯЗЫ» деп чаа кино үнүп эгелээр. Кинокомедияны «Мосфильм» киностудияга үндүрген.

«БИР ЭВЕС НАЧАЛЬНИК БОЛГАН БОЛЗУМЗА» деп чаа кино база удавас үнүп эгелээр.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 3—8 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы 7—9 градус чылыг болур.

Кино

АПРЕЛЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шагда эрткен хүннерниң комедиязы» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.
«ПИОНЕР»: «Шокар рейс» 9.10, 11.00, 12.50, «Кииискээн гусарлар эскадрону» (2 сериялыг) 14.40, «Мөге кадайы» (2 сериялыг) 17.20, 20.10 шактарда.
«ВОСТОК»: «Ынак Раджам» (2 сериялыг) 14.50, 17.30, 20.10 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Хлеб, алдын, наган» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ДОСААФ-тың Кызылда каттышкан техниктиг школазы секретарь - машинакчыларның хүндүскү болгаш кежээки курстарынга өөреникчилерни чыып турар. «А» болгаш «В» категорияның чолаачыларын кежээки курстарга чыып турар.

Кичээлдер 1981 чылдың апрель 1-де эгелээр.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Интернациональная кудумчузу, 49. Телефоннар 2-25-28, 2-27-75.

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАП ТУР

Элегес-Аксының туйбу заводунга доктаамал ажылдаары-биле ажылчыннар хереглетинип турар:

Кол инженер, кол энергетик, кол технолог, директорнуң оралакчызы, техниканың айыыл чок чоруунуң инженери, механиктер, электромеханиктер, мастерлер, бус-биле ажылдаар котёлдар машинистери, бус-биле ажылдаар котёлдар септээр механик, электриктер, гидроаппаратураларга слесарь-эдикчилер, бульдозеристер, токарьлар, электрогазосварщиктер, төп складка эргелекчи, материал-техниктиг хандырылга килдизинге инженер, нормировщик.

Ажылга хүлээп алганнарны 2 ай дургузунда квартира-биле хандырар.

Айтырар адрези: Элегес-Аксы суур. Туйбу заводу.
Телефоннар: 2-43-51, 51-102.

АЙНЫҢ ЧААЗЫ, ХҮННҮҢ ХӨГЛҮҮ

Харыы

Апрель бир. Ажыл шагы чаа шак-биле эгелээн. Албан кижилери чаа чаңчыл ёзугаар шупту ажылга келгеннер. Чүгле Адар-оол бир шак озалдап келген. Өөрү оон кайгап айтырганнар:

— Адар, ажылче бир шак бурунгаар үнерин билбес кижи сен бе?

— Билбейн канчаар. Шупту дыңнадывыс чок.

— А ынчаарга чүге озалдап келдиң?

— Апрель бири — «мегечи хүн» ышкажыгай. Каткы, хөглүг хүнү аан. Ойнап турарлары ол ирги бе деп бодадым.

Шын шак

— Даарта ажылче бир шак бурунгаар үнер болгай, кижи-даа озалдай бээрийне. Кажан меңээ чаа шак садып бээр кижи боор сен? — деп, кадайы ашаандан айтырган.

— Шагың бар ышкажыгай.

— Ону кандыг шак дээрил, бир шак мурнай бээр эвес ышкажыл.

— Ол-дур харын. Ёзулуг шын шак ол-дур. Бурунгаарлатпаска-ла чаа үе-шакче шилчий бээр шактап эки кандыг шак херек чүвел?

Өөрүшкү база хомудал

Бажымайлаар биле Пактаар ийи ужуражып келген. Бажымайлаар бөгүн хөглүг кончуг хөөреп-тир эвесне:

— Өөрүнчүг-дүр, өңнүк, өөрүнчүг. Бөгүн кылаң-каравыс садыы бир шак эрте ажыттынарын дыңнадың ыйнаан?

— Ийе, а меңээ хараадаанчыг-дыр, эш.

— Чүге?

— Чүге дээрге, садыг кежээ бир шак бурунгаар хагдынар ышкажыл. Хүн ашкыже чедир чеже шак бар-дыр че?

Бажымайлаар биле Пактаар удур-дедир көржүп алгаш, элээн үр турганнар.

Маргылдаа

Опай сугга чаа үе-шак дугайында маргылдаа үнүп келген.

— Бир эвес чаш уруг март 31-ниң дүнезинде тапты-ла шак солчуп турар үеде төрүттүнзе, апрельде төрүттүнген болур-дур аа? — деп, кырган-ава чугаалаан.

— Ынчанмайн канчаар, дүнекиниң 12 шак — эрги хүн эрткен ышкажыл. Черле ынчаш чаңгыс-даа хүн аныяк боору-ла эки ыйнаан — деп, оглуң херээжен ээзи үзе кирген.

— Мен-не болза, оода бир-даа хонук улуг болза эки ышкаш. Дүрген пенсия үнер болгай — деп, Опай сеткилин илереткен.

— Кижи бодаарга апрель 1-де (чайгы үе-шак-биле) деп кагза улам солун болгу дег — деп, кырган-ава немээн.

В. СЕРЕН-ООЛ.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 921

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00118.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 78 (11576) | 1981 чылдың апрель 2, четверг | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

ОНЗА ЧУГУЛА ХЕРЕК

1921 чылдың апрель 1 бистиң чуртувустуң төөгүзүнге база бир көскү үе-чада боор кирген — Улус Комиссарлар Чөвүлели В. И. Ленинниң ат салганы «Көдээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң дугайында» декретти хүлээп алган.

Ук документ Совет күрүнениң аграр политиказының стратегиязын тодаргайлаан. «Көдээ ажыл-агый машина тудуушкунун күрүне ужур-дузалыг онза херек деп санаар» деп декреттиң бирги пунктузунда бижээн. «Массалыг бүдүрүүшкүннүң болгаш ону специализастаарының принцивин ёзугаар көдээ ажыл-агый машина тудуушкунун органызастаарының кол планын кыска хуусаада ажылдап кылыры» документиде көрдүнген.

Чурттуң көдээ ажыл-агыйын социалистиг орук-биле хөгжүдеринге, бистиң аграр бүдүрүлгевистиң делегейде эң-не калбак механизастаттынганнарның бирээзи болдурарынга ленинчи декрет канчаар-даа аажок улуг рольдуг болган деп, СЭТА-ның корреспондентизинге интервьюзунга мал ажылынга болгаш мал чеми бүдүреринге машина тудуушкунунуң министри К. Н. Беляк чугаалаан.

Ленинчи идеялар болгаш түңнелдер бистиң партиявыстың аграр политиказында улам тодаргайлаттынып, сайзыраан. Амгы үеде чонну аъш-чем-биле хандырарын экижидери бирги черге сорулгазы болур деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизинге илеткелинге демдеглээн. Айтырыгны чогумчалыг шиитпирлээри-биле тускай аъш-чем программазын ажылдап кылыры чугула деп шиитпирни хүлээп алган.

«Көдээ ажыл-агый машина тудуушкунунуң бүгү адырларының бүдүрүлгелериниң хөгжүлдезин болгаш эде дериниишкинин дүргедедири ында чугула черни ээлеп турар деп, министр демдеглээн.

Көдээге чаа техниканы көдээ ажыл-агый бүдүрүүшкүнүн комплекстиг механизастаар талазы-биле машиналарның чаңгыс аай системазынга дүүштүр кылып турар. Ол системада 3700 хевирниң машиналары болгаш дериглери кирип турар, оларның 800 ажыын мал ажылынга болгаш мал чеми бүдүреринге таарыштырган.

Кол угланыышкыннарда: «Көдээ ажыл-агый бүдүрүүшкүнүн индустрия баазазынче болгаш дештиилгелиг технологияже шилчидерин дүргеде-дир» деп бижээни ленинчи декреттиң утказынга бүрүн дүгжүп турар. (СЭТА).

КӨСКҮ АГИТАЦИЯ

Чонну коммунистиг ёзуга кижизидериниң хереэнге масса-политиктиг ажылдың системазында чугула черни көскү агитация ээлеп турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган сорулгаларын, он бирги беш чылдың өндүр улуг онаалдаларын амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга совет кижилерниң күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин улам көдүреринге ооң ролю улуг. Бо хүннерде партияның XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин таныжып, ону деткип, амыдыралга боттандырар дээш, ол улуг сорулгаларны көскү агитация дамчыштыр көргүспейн турар ындыг коллектив чок.

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде болгаш «Тыва кобальт» комбинатта парткомнар, Тываның автосептелге заводунда, «Росводпром» каттыжышкынның демир-бетон кылыглар заводунда, Кызылдың сүт заводунда партия организациялары ажылчы чонну коллективтиң мурнунда салдынган сорулгаларны күүседиринче мобилизастаарынга көскү агитацияның дээштиин чедип ап турарлар. Чижээ, «Тыва кобальт» комбинаттың девискээринде он бирги беш чылдың сан-чурагазын тодаргай көргүскен. Күш-ажылчы алдар тугун бүдүн коллективтерге, тус-тус мурнакчыларга алдар болдуруп көдүрүп турар. Күш-ажылчы чедиишкиннерни бижээн самбыраларны кылганы эки. Цехтер санында «Хожудап турарлар чок ажылдаар»» деп кыйгырыглар бар. Суурнуң кудумчуларында, албан организация черлериниң бажыңнарында, спорт шөлдеринде, ясли-садтарда лозуң, плакаттарны чуруп, бижээни көрүштүг.

Ындыг болза-даа көскү агитацияның хөй янзы аргаларын ам-даа чедир ажыглавайн, харын чамдыкта ооң кижизидикчи болгаш мобилизакчы ролюн чедир үнелевейн, ол ажылды ала-чайгаарлаашкынче кирип тер чоруктар бар. Чамдык партия комитеттери, эге организациялар көскү агитацияны өй-шаанда чаартырынче, ону дерииринче кошкак кичээнгей салып турар. Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң Кызыл-Даг, Найырал салбырларында, Тандының Кочетово, Владимировка суурларында, Өвүрнүң Торгалыг, Солчур, Эрзинниң Мөрен, Нарын, Каа-Хемниң Суг-Бажы, Дерзиг-Аксы суурларында болгаш өске-даа чурттакчылыг черлерде көскү агитацияны амгы үениң негелделеринге дүүштүр тургуспаан. Ылаңгыя «Тээли» совхозтуң төвүнде, Найырал салбырының девискээринде каракка илдигер кааслалга чок. Үениң негелдезинге, эстетикага дүгжү бээр хире лозуңнар, плакаттар, самбыралар көзүлбес. Эрги чүүлдерни чогуур үезинде солувайн турар.

«Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында бүгү идеология ажылын эртемге үндезилеп, ажыл-херекчи, тодаргай болгаш дээштиг, амыдырал-биле сырый холбаалыг чорударын чугулалап айыткан. Ынчангаш көскү агитацияны чурттуң амгы хөгжүлдезиниң байдалынга, кижилерниң эртем-билииниң, культуразының болгаш эстетиктиг негелделериниң бедик деңнелдеринге дүүштүр тургузары негеттинип турар.

Бистиң мурнувуста салдынган сорулгаларның, оларның күүселдезиниң дугайында медээлерни көскү агитацияны дамчыштыр кижи бүрүзү билип алыр кылдыр тургузары чугула. Ынчангаш ол бедик идейлиг тодаргай болгаш чараштыр бижиттинген турар. Үлетпүр бүдүрүлге, район, хоорай, суур бүрүзүн көскү агитация-биле чаңгыс аай комплекстиг дерип-шимээриниң планын ажылдап кылырын практикалаар херек.

Партия организациялары көскү агитацияның бедик идейлиг, кыйгырыкчы утказыг, эстетика талазы-биле негелдеге дүгжүп турарынче, өй-шаанда чаартынган болгаш шын хуваттынып дериттинген турарынче кичээнгейни доктаамал угландырар ужурлуг. Бүдүрүлге, хоорай, суурларны дерииниң эң эки хевирлерин, политиктиг плакаттың болгаш монументалдыг пропаганданың чедиишкиннерин долузу-биле ажыглаар болза чогуур.

Көскү агитацияга удуртулганың чаңгыс аай системазы сөөлгү чылдарда тургустунуп турар. Хөй-хөй бүдүрүлге, тудуг черлеринде, колхозтарда, совхозтарда, албан организация черлеринде партия комитеттериниң ийикпе бюронуң чанында көскү агитация талазы-биле методиктиг чөвүлелдер тургустунган. Оларның ажылын чогуур деңнелге тургузар херек.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылы хайныышкынныг чоруп турар. Бистиң республиканың ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын ханызы-биле өөренмишаан, бүгү улустуң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш бүгү күжүн салып турар. Бо херекке политмассалыг ажылдың, ылаңгыя ооң база бир чугула хевири — көскү агитацияның дээштиин, салдарын улам бедидеринче партия организациялары доктаамал кичээнгейни салыр ужурлуг.

Көскү агитация партияның сөзүн, бистиң планнарывыстың өндүр улуун, коллектив бүрүзүнүң тодаргай планнарын кижи бүрүзүнге чедир көскү болгаш допчузу-биле тайылбырлаан турар кылдыр партияның XXVI съездизиниң негелделеринге дүүштүр ынчалдыр тургузар херек.

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН — АМЫДЫРАЛГА!

КҮШ-АЖЫЛ БАЙЫРЛАЛЫНГА

Күш-ажылдың байырлалы — коммунистиг субботникти организастыг, бедик деңнелге эрттирер дээш Улуг-Хем районнуң күш-ажылчы коллективтеринде белеткелдер улам калбарып турар. «Кызыл суббота» эрттирериниң чер-черде тургустунган штабтары ол хүн кылыр ажылдың хемчээлин, кымнарның кажа ажылдаарын тодараткан болгаш аңаа белеткелдерже кичээнгейни күштелдирген. «Найырал» совхозка коммунистиг субботник эрттирериниң штавын ажыл-агыйның директору С. К. Текеев баштап турар.

Коммунистиг субботникте бо совхозтуң ажыл-ишчилеринден 800 ажыг кижи ажыл-агыйның бүгү бүдүрүлге участоктарынга болгаш суур чаагайжыдылгазынга ажылдаар. Чижээ, механизаторлар шык базырыышкынынче кирип тер, чамдык ажылчыннар чер суггарарынга болгаш ону аштап-арыглаарынга киржир. Чолаачылар боттарының кампап алган кывар, чаар чүүлдери-биле ол хүн чүък сөөртүп ажылдаарлар.

Хөй саның малчыннар турлагларга ажылдаар. Ынчаарга совхозтуң төвүнден оларга келген кижилер чурттаалга бажыңнарын чүгайлажыр, мал кажааларын септээр болгаш көржениин хоорук бээр. Сүт-бараан фермаларының ажылдакчылары ол хүн боттарының тус-тус ажылдаар черлеринге туруптар, ажыл-агыйның төп суурундан хөй-хөй коллективтер Чаа Чаа-Хөл суурнуң чаагайжыдылгазынга киржири-биле белеткенип турар.

Бо совхозтуң ажыл-ишчилери субботник хүнүнде 4450 рубльдың ажылын бүдүрүп кылыр. Ооң 830 рубльдуун он бирги беш чылдың фондузунче шилчидерин олар шиитпирлээн.

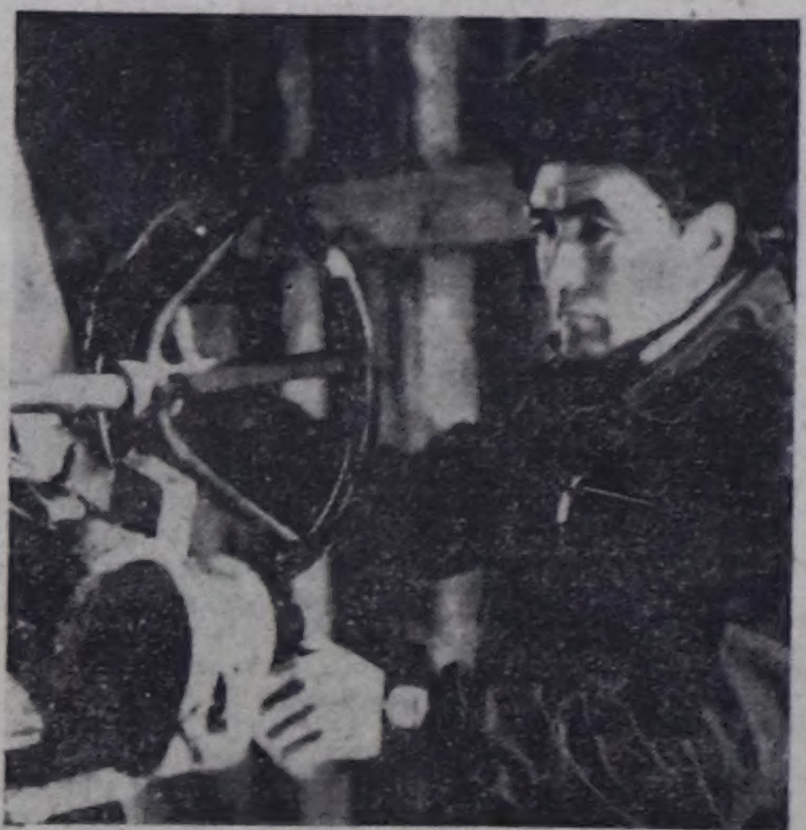

«Тыва көдээ тудуг» трестиң Шуурмакта ыяш белеткээр пунктузунуң ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш бедиткен хүлээлгелерни алган кызымак ажылдап турарлар. Ылаңгыя К. П. Черепановтуң удурткан № 1 цехте Василий Макарович Аёшиннің бригадазы мурнакчыларның одуруун доктаамал баштап турар.

Цехтиң коллективи бирги кварталда 1100 кубометр дилиг материалдары белеткээр планныг онаалдазын март 12-де-ле 1400 кубометр кылдыр күүсеткен. Демниг, бот-боттарынга дузалажып чаңчыккан ажыл-ишчи бо бригаданың кежигүннери ай планын доктаамал 120—130 хуу күүседип турар.

В. А. Аёшиннің удурткан бригадазы чартык чыл планын май 1-де күүседирин хүлээнген ажылдап турар.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: бригадир В. Аёшин.

В. Кара-Салдың фотозу.

Техника септелгези

ДЕТКИМЧЕ ТУРДА

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг «Сүт-Хөл» совхозтуң ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге хей-аът кирип, шудургу ажылдап турар. Ооң чижээн чүгле машина-трактор мастерскаязының ажылындан безин көрүп болур.

Машина-трактор мастерскаязының ажылчыннары септезе чогуур 24 тракторнуң 20-зин бо хүннерге чедир септеп дооскан. Оларның-биле чергелештир көдээ ажыл-агый машиналарын база септеп турар. Амгы үеде 12 андазын, 13 сеялка, 5 кожуг, 80 плуг болгаш өске-даа техника часкы хову ажылдарынга белен. Механизаторлар ам комбайннар септеп турар. Он үш комбайнның чедизи белениин шугумунда тургустунган. Сиген кезер машиналарының септелгезин база эгелээн.

Бии-Хем районнуң совхозтарының болгаш райсельхозтехниказының механизаторларының, инженер техниктиг ажылдакчыларының кыйгырыын бистиң механизаторларывыс деткиншаан, социалистиг чарышты улам калбарткаңнар. Олардан Шойдаң Айыыжының, Эрелчин Маадыр-оолдуң звенолары мурнуку одуругда чоруп турар. Ылаңгыя Куулар Данзын-оол, Моңгуш Оюн-оол, Альберт Моңгуш олар шалыпкын ажылдап турар.

Совхозтуң дирекциязы, ажылчын комитеди септекчилерниң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургускан. Чиир чемниң өртээ безин өске улустуундан 50 хуу эвээш. Септекчилерниң артык кезектер-биле хандыртынганы база мурнуку чылдардан оранчок эки. Социалистиг чарышты багай эвес организастаан. Ооң түңнелин үргүлчү үндүрүп, мурнакчыларны шаңнап турар. Лекция, мурнакчылар-биле ужуражылгалар бо-ла болур. Бо бүгү ажылга деткимче болуп келген.

С. БИЧЕ-ООЛ.

Ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаар

СОРУК КИРДИВИС

«Он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның доктаалын Тываның сүт комбинадының коллективи изиг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле хүлээп алган болгаш бирги кварталдың планныг онаалдаларын коллектив чедиишкинниг күүсеткенинге улам-на соруун кирип, ажылдың темпизин бичии-даа кошкатпазын шиитпирлээн.

Бирги кварталда Кызылдың сүт заводу, Шагаан-Арыгның, Чадааның саржаг заводтары планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин кол көргүзүглер талазы-биле бүрүн күүсеткеннер. Ынчангаш чылдың социалистиг хүлээлгелерин күүседип болурунуң аргаларын комбинаттың коллективи чыл эгезинден тура тургузуп алган. Коллективтиң 1981 чылда алган социалистиг хүлээлгелеринде мындыг пунктулар бар: продукция сайгарарының планын декабрь 25-те күүседир болгаш пландан ажыр 50 муң рубльдиң продукциязын сайгарар; бараанныг продукция бүдүрериниң планын база декабрь 25-те күүсеткеш, пландан ажыр 52 муң рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрер. Саржаг бүдүрерин пландан ажыр 10 тонна чедирер.

Бирги болгаш дээди сорттарының продукциязын бүдүрерин планда көрүнгенинден 1,1 хуу көвүдедир, күш-ажылдың бүдүрүмчүлүүн 1 хуу бедидер.

Заводтарның күш-ажылчы коллективтери социалистиг чарышта бүрүнү-биле хаара туттунган болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседиринге бүзүрелдиг ажылдап турарлар.

А. КУРАГИНА.
Тываның сүт комбинадында килдис эргелекчизи.

Кижиниң чаагай чоруу дээш

ЧОРГААРАЛ

Бистиң нам, чазаавыстың кижи дугайында, ооң чаагай чурттаалгазының дугайында сагыш салыышкынын боттарывыстың хүн бүрү амыдыралывыс-ла көргүзүп турар. Амыдырал байлак, шырак апарган, ооң культуразы бедээн. Ол моон соңгаар-даа улам чаагай апаар. Коммунистерниң чоокта чаа Москвага доозулган улуг шуулганынга кижи дугайында, ооң чаагай байдалының дугайында сагыш салыры — бистиң намывыстың, чазаавыстың дээди кол сорулгазы дээрзин база катап улам тодаргайы-биле айыткан болгай.

Бо талазы-биле бистиң нам, чазаавыс чоокта чаа база бир онза чугула доктаалды хүлээп алган. Ында уругларыг өг-бүлелерге болгаш иелерге улуг чиңгелделерниң, артык эргелерниң болгаш оларга көргүзер күрүне дузаламчызының дугайын, а ол ышкаш ниитизи-биле хамаатылар назылап кыраанда, азыраар кижизин чидиргенде, инвалид апарганда материалдыг хандырылга алыр эргелерниң дугайын кончуг тодаргай айыткан болду.

Хөй уругларны өстүрүп, кижизиткен не кижи болганымда, бистиң намывыстың Төп Комитединиң болгаш чазаавыстың ол доктаалын, өске чон-биле бир дөмей, чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкин-биле хүлээп ап, чоргааралдың сөстерин чугаалап тур мен. Бистиң хөй ажы-төлүвүс ам шуптузу өскен. Оларның аразында партия ажылдакчызы, башкы, зоотехник, инженер дээш өске-даа мергежилдиг кижилерни бар. Ол бүгү дээрге бистиң нам, чазаавыстың улуг дузаламчызының ачызы-дыр.

Тес-Хемге коллективтиг ажыл-агыйлар тургустунгандан эгелээш, амгы «Чодураа» совхозка чедир ниитиниң малын ажаап-тежээп, колдуунда-ла хойжулап келдивис. Мурнунда төрүүр хой кадарып тургаш, күрүнеге чүс-чүс хураганны өстүрүп, он-он тонна дүкту бүдүрүп бердивис. А амгы үеде 300 ажыг иттер кадарып турар бис. Оларның нити байдалы хүр чаагай кыштап турар. Намның улуг шуулганының мал ажылынга салган сорулгаларын күүсединге хире шаавыс-биле улуг-хуувусту киирер дээш ам-даа шудургу ажылдаар бис.

Өнермаа СУВАНДИИ,
«Чодураа» совхозтуң хойжузу.

УРАН ЧҮҮЛ БОЛГАШ КҮШ-АЖЫЛ ЭВИЛЕЛИ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр Россияның чурулга уран чүүлүнүң мастерлериниң сорулгаларын РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң баштаар черинии Москвага март 31-де болган пленумунга чугаалашкан. Эвилелдиң баштаар чериниң даргазы С. Ткачев илеткел кылган.

Боттарының чурулга чогаалдарының идейлиг, уран-чеченген деңнелин бедидерин, совет кижиниң угаан-бодалының чараш чаагай чоруун төлептиг чуруп көргүзерин чуруур болгаш чонар мастерлер кол сорулгазы кылдыр көрүп турар деп пленумга демдеглээн. Шалыпчы тудуглар-же — БАМ-че болгаш Атоммашче, КамАЗ-че болгаш Кара эвес хөрзүннүг зонаның көдээ черлеринче чурукчуларның чогаадыкчы барыышкыннары быжыг чаңчыл апарган. Уран чүүлдүң болгаш күш-ажылдың эвилелин улам ыңай быжыглаарынче онза кичээнгейни салып турар. Чурулга уран чүүлүнүң мастерлериниң хамаатылыг идепкейлиг туруш-бодалын сөөлгү чылдарның «Совет Россия», «Тюмень чери», «БАМ-ны тудуп тур бис», «Мээң Кара эвес хөрзүннүг черим» деп чурулга делгирлери тодаргай көргүскен.

Бүдүрүлгелер болгаш организациялар-биле керээлерге үндезилээш, улуг картина-чуруктарны чуруурну күш-ажылчы коллективтер-биле чурукчуларның чогаадыкчы демнежилгезиниң чаа хевири апарган. Чижээлерге, Федерацияның Чурукчулар эвилели ам «Алтайның таралаң ховулары» деп делгелгени белеткеп турар. Делгелгеге кирген бүгү-ле чурулга чогаалдары Алтай крайның ажыл-ишчилеринге дедир эп чеде бээр — ол байлак крайның Культура ордуларын, клубтарын, кызыл-булуңнарын каастап шимей бээр. Россияның чурукчуларының дузазы-биле чоннуң чурук галереяларын республикада тургузуп турары үениң демдээ апарган.

Россия Совет Федеративтиг Социалистиг Республиканың чурукчуларының V съездизин 1981 чылдың ноябрьда эрттирерин пленум шиитпирлээн.

Пленумнуң ажылынга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. И. Кочемасов киришкен.

(СЭТА).

БОЛГАР КОММУНИСТЕРНИҢ СЪЕЗДИЗИ

СОФИЯ. Март 31-де Болгарияның Коммунистиг партиязының XII съездизи ажыттынган. Болгар найысылалдың дал ортузунда Культураның «София» дээр улусчу ордузунга делегаттар — ажылчыннарның, тараачыннарның, интеллигенцияның төлээлекчилери чыылган. Социалистиг чурттарның акы-дуңма партияларының, коммунистиг болгаш ажылчын өске-даа партияларның, улусчу-демократтыг партияларның болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннерниң делегациялары ол съездиде барган. Аалчыларның аразында СЭКП-ниң делегациязының баштыңы СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий бар.

ТК-ның отчёт илеткели болгаш партияның ээлчеглиг сорулгалары деп илеткелди БКП ТК-ның Бирги секретары Т. Живков кылган.

Болгарияга сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузарының программазын БКП хүлээп алганының соонда баштайгы он чыл эрткен деп, ол чугаалаан. Ол үеде кылдынган чүүлге партияның ТК-зы таарымчалыг үнелээшкинни берип турар. Үлетпүрге, көдээ ажыл-агыйга, тудугга, культурага, ниитилел амыдыралының бүгү талаларынга улуг чедиишкиннер чедип алдынган. Бистиң социалистиг Төрээн чуртувус чаартынган, Болгария бодунуң хөгжүлдезинге чаа-чаа бедиктерни чедип алган.

Партияның X—XII съездилериниң аразындагы үеде чурттуң национал орулгазы ийи ажыг катап улгаткан. БУР-нуң кол фондулары 1970 чылда 33 миллиард лев акша турганындан 1980 чылда 77 миллиард акша чедир, азы ийи ажыг катап көвүдээн.

«Чедиги (1976—1980 чылдарда беш чылда «партияның ажылының. БУР-нуң социал-экономиктиг болгаш культура хөгжүлдезиниң дугайында, сески беш чылда (1981—1985 чылдарда) болгаш 1990 чылга чедир үеде сорулгалар дугайында БКП-ниң XII съездизиниң тезистерин» партияның Төп Комитеди көөр болгаш бадылаап кылдыр киирип тур деп, Т. Живков чугаалаан.

Болгарияга сайзыраңгай социализмни улам ыңай тургузарын социалистиг тургузуушкун үезинде тургустунган кайгамчык улуг экономиктиг болгаш угаан-бодал күчүзүнге үндезилээш, социалистиг ниитилел харылзааларының уламна четчип сайзыраарының, чоннуң хөй-ниитичи болгаш күш-ажылчы бедик идепкейиниң байдалында боттандырар. Эртем-техниктиг революцияның эң чаа чедиишкиннерин дүрген нептередип тургаш, чурттуң материал-техниктиг баазазынга, амыдыралдың бүгү талаларынга шынар болгаш сан талазы-биле чаа өскерилделерни боттандырар апаар бис.

Партияның программазының кол чүүлдеринге, чурттуң хөгжүлдезинде чедип алдынган деңнелге дүүштүр, БУР-га сайзыраңгай социализмни тургузары үргүлчүлээр апаар байдалдарга дүүштүр партияның Төп Комитеди сески беш чылда дараазындагы кол социал-экономиктиг сорулганы бадылаарын XII съездиге саналдап турар: улус ажыл-агыйын интенсификастаарынга, экономиктиг чаа көрүүшкүнүн болгаш ооң механизмин чайгылыш чок ажыглаарынга база социалистиг ниитилел харылзааларын улам ыңай сайзыраңгайжыдарынга үндезилээш, чоннуң үргүлчү өзүп орар материалдыг, угаан-бодал болгаш социал херегледдерин комплекстиг хандырарынче шугумну уламчылаар.

Чурттуң хөгжүлдезинге ам кол, шиитпирлиг чүве улус ажыл-агыйын, ниитилел амыдыралының бүгү талаларын интенсификастаары болур кылдыр партияның ТК-зы санап турар.

Болгарияның даштыкы экономиктиг политиказының кол чүүлү ийи болгаш хөй талалыг үндезинге, хамыктың мурнунда БУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң аразынга бүгү талалыг калы ажылдажылгага база чоокшулажыышкынга үндезилээш, делегейниң социалистиг экономиктиг интеграциязынга бистиң киржилгевисти моон соңгаар-даа ханыладыры болгаш калбартыры болур деп, Т. Живков онзалап демдеглээн.

Делегейде байдалды болгаш партияның даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазын тодаразып көргүспушаан, илеткелчи эрткен он чыл тайбынны болгаш дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын быжыглаазының хереэнге шылгараңгай чедиишкиннерниң болгаш тиилелгелерниң үезп болган деп демдеглээн.

СЭКП-ниң Тайбың программазы амыдыралда чоорту чайгылыш чок боттанып орар. ССРЭ-ниң болгаш эш Л. И. Брежневтиң инициативазын ёзугаар Хельсинкиге төөгүлүг чедиишкиннер чедип алдынган. ССРЭ-ниң, Болгарияның, социалистиг каттыжылгазының өске-даа чурттарының инициативаларының болгаш саналдарының салдары-биле чепсегленииишкинниң дүжүрер болгаш шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар дугайында чугаалажыышкыннар эгелээн, олар делегей харылзааларынга тайбының ёзузун бадыткаарынга таарымчалыг фактор болуру чигзииниг чок.

Отчёттуг үеде БУР-нуң даштыкы политиктиг ажыл-чорудулгазынга кол кичээнгейни социалистиг дем каттыжылгазының сырый каттыжыышкынын, чаңгыс эвин быжыглаарынче, Совет Эвилелиниң, Вьетнамның, ГДР-ниң, Кубаның, Лаостуң, Моолдуң, Польшаның, Румынияның, Венгрияның болгаш Чехословакияның партиялары-биле болгаш улустары-биле найыралды база бүгү талалыг калы ажылдажылганы хөгжүдеринче, байлакшыдарынче угландырып келген деп, илеткелчи айыткан.

Болгария Улус Республика социалистиг дем каттыштырылгазының кезээде быжыг звенозу болуп келген болгаш болур-даа. Бистиң хосталгавыс, хамаарышпас чоруувус, бүгү талалыг сайзыралывыс бистиң шынчы болгаш ак сеткилдиг эвилелчилеривис — бистиң-биле акы-дуңмалыышкы чурттарның салым-чолу-биле сырый холбаалыг. Бистиң политиктиг болгаш камгалал эвилеливис.—Варшава Керээзиниң организациязының быжыглаарынга бүгү чүүлдерни кылып келген болгаш кылыр-даа бис.

Болгар-совет найыралдың чечектелиишкининге, делегейниң социалистиг дем каттыжылгазының бүгү талалыг күчүзүн быжыглаарынга кылып келген бүгү-ле чүүлдери дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинни СЭКП-ге, совет улуска, бистиң өңнүүвүс, эживис, акывыс Л. И. Брежневке XII съездиниң киириинден партияның, бүгү болгар улустуң мурнундан чугаалаарын күзей-дир бис деп, Живков түңнелинде чугаалаан.

БКП-ниң XII съездизи ажылын дүүн уламчылаан.

В. БЕСКРОМНЫЙ.
И. МАСЛЕННИКОВ.
СЭТА-ның тускай корр.

Тувинская республиканская библиотека им. А. С. Пушкина

Национально-краеведческий отдел

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга

АЖЫЛДЫҢ АЖЫКТЫЫН ЧЕДИП АЛЫР

Тываның автотранспорт эргелелиниң бүдүрүлгелериниң коллективтери он бирги беш чылдың эгезин ажылынга чамдык чедиишкиннер-биле демдеглээн. Автовокзалдарның бүдүрүлге каттыжышкынының коллективи, 13 бригада, 278 чолаачылар болгаш септекчилер СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажыттынар хүнүнде боттарының ийи ай планнарын күүседипкеш, камнап алганы оттулар чүүл болгаш материалдар-биле ажылдааннар. Бистиң эргелелдиң автобүдүрүлгелеринде мурнакчыларының саны улам көвүдеп турар. Чолаачылар П. М. Петрик, А. Ф. Икунин, Н. А. Кловин болгаш өскелер-даа бо хүннерде 1981 чылдың ийиги кварталының үлүүнде ажылдап турарлар.

Транспорт эргелелиниң ажылдакчыларының он бирги беш чылда шиитпирлээр ужурлуг сорулгазы улуг: чүгле чүък сөөртүлгезин безин алырга ол тодаргай: автомобиль парыгын долузу-биле ажыглаарын чедип албышаан, чүък сайгарарын 45—50 хуу немештир көвүдедир болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң күсели-биле транспорт продукциязының сөөртүлгениң бүгү хевирлеринге 50—55 хуу немештир өзериин чедип алыр ужурлуг.

Ол сорулганы шиитпирлээринге транспорт чүүлдерин долузу-биле ажыглаары, автомобильдерниң куруг чоруурун кызырары улуг ужур-дузалыг боор турар. Чижээ, Абаза станциядан бистиң республикаже чыл санында-ла ортумаа-биле 80—100 муң тонна янзы-бүрү чүъкту кирип сөөртүр ужурлуг. Оон иштинде чүгле садыг черлеринге 30—40 муң тонна чүъкту чедирер. Бо таварылгада даг-дүгү сөөртүрүнге тускайлаан автомобильдерниң дедир кээрде чүък чок, куруг машиналарын 45 хуу чедир эвээжедир болза, республикаже чүък кирип сөөртүр транспорт чүүлдерин ол-ла оруккa 50—60 автомобиль чедир кызырар арганы бээр-дир.

Автотранспорттуң ажылдап турар автомобильдерин долузу-биле чүдүрери эргежок чугула чүъктерни дажыглаарынга улуг курлавыр болур. Ынчалза-даа ол курлавырларның чедир ажыглаттынмайн турарын айтыр херек. Чижээ, 1980 чылда даг-дүгү сөөртүрүнге автомобильдерниң чедир чүдүрбээниниң хемчээли 23,2 болгаш садыг чүъктеринге — 18,7 хуу болган. Бо болза автопаркты четпес ажыглап турарының тодаргай херечизи-дир. Чамдык албан черлериниң удуртукчулары ол чорукту чедир билбейн, хөй санныг автомобиль негээр чорук бар. Транспорт автомобильдерин долузу-биле чүдүрүп, ынай-бээр чорууруңун үезинде чүък-биле хандырар чорук кывар-чаар материалдарны чарыгдаарын 27,5 хуу кызырар болгаш дугуйнуң, артык кезектериниң элеп, үрелирин 42 хуу эвээжедир арганы бээр.

Автомобильдерни ажыглаарын улам экижидер сорулга-биле Минусинск автотранспорт бүдүрүлгезиниң даңзыда турар бүгү парыгының 90 хуузун бригаданың кердээлиг аргазы-биле ажылдаарынче шилчиткен. Ол ышкаш пассажирлер аргыштырарының талазы-биле база-ла бригаданың кердээлиг ажылдаар аргазынче шилчидерин калбартыр деп турар. Бригада санынга-ла чолаачыларның ээлчежип ажылдаар шак графиктериниң системазын тургузар талазы-биле ажыл база чорып турар.

Сөөртүлгени чүъктер аайы-биле специализастаар сорулга-биле тус-тус автотранспорт бүдүрүлгелерин доктаамал чагыкчыларга быжыглаар арганы ажыглаар. Бо бүгү хемчеглерни боттандырып чорударынга чүък чорудукчулары болгаш чүък алыкчылары-даа идепкейлиг киржир болза, республиканың улус ажыл-агыйынга чүък сөөртүлгези шапкынчыыр.

Амгы үеде хөй чүък алыр автомобиль чаңгыс-ла талаже шимчээшкин үезинде чүъгүн чүдүрүп-дүжүрер ажыл үезинде барык-ла бир чолаачының бүдүн ажыл хүнүн, тодаргайлаарга, 6-дан 8 чедир шакты чидирип турар. Ынчаарга республика иштинде сөөртүлге кылып турар автомобильдер доктааттынган норма-чижектен 10—12 катап хөй үеде анаа туруп турар. Автомобильдерниң чедир ажыглавайн турарының чижектерин тодаргай факт-барымдаалар-биле көргүзүп болур. Электри станцияларынга хөмүр-дашты дүжүрериниң үскүүлдүг тракторларының дузазы-биле кылбышаан. Оон чылдагааны-биле автомобильдерниң кузов-хааржактары үрелип, хөй үе-шак үвүп турар. Элегес-Аксының тууйбу заводунга дой довурак сөөртүп турган 5—6 автомобиль оон хүнүнүң-не куруг ээп кээп турар. Чүге дээрге кежээкиниң аалды шак соонда найысылалдың тудуг организацияларының тууйбуну хүлээп алыр аргазы чок. Кызыл-Мажалыктың Чадаанага кээп, хөмүр-даш алыр автомобильдер база-ла куруг чоруп турар. Шыны-биле алырга, Чадаанаже бээр автомобильдерни Кызыл-Мажалыктың тууйбузу-биле чүдүрер болза, дыка ажыктыг болур ийик.

Амгы үеде автомобильдерниң оттулар чүүл-биле хандырарында улуг бергелер бар боор турар. Автомобильдерниң оттулар чүүл ажыглаар норма-чижээн амгы үеде 1 тонна-километрге онаалтыр доктаадып тургускан. Ооң түңнелинде чолаачылар болгаш автобүдүрүлге черлери-даа ону камнап ап турза-даа, чүък сөөртүр планы күүседиринге оттулар чүүл чедишпейн турар. Чижээ, Минусинск АТБ-зы ийи ай иштинде 23,3 муң литр бензинни камнап алза-даа, орук аайы-биле транспортту доллур чүдүрбейн турарының уржуундан квартал планын күүседир кывар чүүл-биле чедир хандыртынмайн турар.

Он бирги беш чылда пассажирлер транспорту база-ла улам хөгжүүр. Пассажирлер аргыштырылгазы 19 хуу немежир. Автобустар парыгынга амгы үениң таарымчалыг хевирлиг болгаш чаа маркалыг автобустары немежир. Көдээ черлерге 10 ажыг маршруттарны ажыдар. Маршрутта чоруп турар автобустарның саны 6 хуу немежир болгаш шимчээшкин калбарар. Пассажир транспортунуң ажылдаарын бригадаларның кердээлиг ажылдаар аргазынче улам калбаа-биле шилчидер. Амгы үеде маршруттарның 30 хуузу ол арга-биле ажылдап турар. 1981 чылда Кызыл хоорайның бүгү маршруттарын ол аргаже шилчидерин доозар. Пассажир транспортунуң шимчээшкинин башкарар технологтуг харылзаа дериг-херекселдерин улам калбартып, сайзырадыр ужурлуг. РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «РСФСР-те хоорайларның пассажир транспортун улам хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» 1981 чылда доктаалын амыдыралга боттандырарының дугайында чамдык боттуг хемчеглерни республиканың автотранспорт эргелели ажылдап кылып турар. Ол хемчеглер пассажирлерниң херeглел-негелделерин доллур хандырарынга идиг болуру чугаажок.

Эргелелдиң автобүдүрүлге черлери автомобиль транспортунуң үзүк-соксаал чок ажылдаарынга эргежок чугула санныг артык кезектер-биле чедир хандыртынмайн турза-даа, автопарктың чогумчалыг ажылдаарын хандырар хемчеглерни ап чорудуп турар. Ол сорулга-биле автомобильдерниң техниктиг ажаалгазын болгаш техниктиг септелгезин чогуур үезинде кылып, шынарын экижидерин чедип ап турар. Ол ышкаш III кварталда Кызылдың бирги болгаш IV кварталда — Минусинскиниң автобүдүрүлгелеринге «бүдүрүлге чорудулгазын башкарарының төпчүткен системазын ажыглап эгелээр деп турар бис.

Тываның транспорт эргелелиниң бүдүрүлге баазазын калбартып, быжыглаарынга болгаш чуртталга тудуун чорударынга он бирги беш чылда 10 миллион ажыг рубльди чарыгдаары көрдүнген. Бо талазы-биле хөй ажылдарны кылып чорудары негеттинип турар. Чүгле бүдүрүлге тудугларынга безин 7 миллион рубльдиң тудуг ажылдарын кылыр ужурлуг. Ол дээрге Чаа Шагаан-Арыг хоорайга 200 автомобильдиг АТБ-ниң баазазы, Кызыл хоорайга 500 олуттуг автовокзал, Арадан, Абакан, Кызыл хоорайларга автомобильдерниң техниктиг хандырылгазын кылыр черлиг чолаачыларның дыштанылга бажыңнары, 350 кижи өөренир автошкола комплекизин дээш өске-даа чугула тудуглар-дыр. Оларның-биле чергелештир Кызылдың пассажирлер АТБ-зинде болгаш Тываның автосептелге заводунда бүдүрүлге цехтерин шуут чаартып кылыр.

Он бирги беш чылда болгаш 1981-даа чылда тыва автотранспортчуларның мурнунда салдынган улуг сорулгалар, планныг даалгалар күүсеттинер дээрзинге быжыг-биле бүзүреп болур. Оон бадыткалы транспорт эргелелиниң бүдүрүлгелеринде СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирген күш-ажылчы коллективтерниң болгаш тус-тус кижилерниң-даа бедик көдүрлүүшкүннүг күш-ажылы боор турар.

В. ПАРУНИН,
Тываның автотранспорт эргелелиниң начальниги.

ТАЙГА МАЛЫ

Иви—тайга малы. Тывада оон чүгле Каа-Хем биле Бии-Хем баштарында нептерээнин бодаарга, тайга бүрүзү база таарышпас. Ол малдың кол-кол турар черлери— Чазаглыг тайга, Хыргылыг тайга болгаш аттыг-сураглыг Өдүген тайга. Ол черлер янзы-бүрү аң-мең-биле байлак. Ол ынчаар черлик ивилер база бар.

Тайганың оът-сигенин иштик чериниңден көңгүс өске, анаа анаа мал таарышпас. Ында шулуң конгүг хөй. Шулуун дээрге чиңгистиг, чымчак болгаш шык чердей үвер салбагар ак оът. Ол ылаңгыя чаашкын соонда хөөп, көвүдээр, ынчан ивилер ону амырап оъттаар. Ивп оон өске оъттарны база чиир. Чазын, чайын хылба үезинде ивиниң сүдү хылбазыг азы кулчазыг апаар. Чамдыкта чекпе, моогу дилеп, тоңап чоруп каар. Ол үеде кадатты шыггырадыры чугула. Оон башка ийи-үш болуп алгаш, өзеннер санай быдараан малды бөлүп алыры дыка берге чүве. Ол үеде тывылбаан ивилер, бир эвес дириг чоруур болза, чүгле күзүн ээп келир. Ынчалза-даа ынчан эдержилге эгелээр: черлик ивилер орук ара өскээр сүре берип болур. Өскээр чоруан ивилер аңзыг бээр.

Иви — кужурзаачал мал. Кужурзааны хапмас болза, черле доктаавас, арт-сык ажып чоруп каар. Ынчангаш, олар маңнашпазын дээш, кодан-га дусту үргүлчү белен тургузары чугула. Ынчанмас болза, бөрүлерни безин, оларның артырып каан шыгын чылгаар дээш, истеп чоруп каарлар.

Ивиниң эдержилгезин сентябрь 25-тен октябрь 25-ке чедир организастыг чорудар херек. Ынчан оларны бөлүп, кажаалап, баглап-даа тургаш, шуптузун эдерииштирери чугула. Ооң соонда ынча ивиден ынча анайны алыр мен деп социалистиг хүлээлгени дидим ап болур.

Апрель, май айларда тайганың хары эрир, суг улгадыр. Ол үеде мындылар төрүүр. Ынчангаш чазагны кадыр эрик, улуг хемден ырак, айгадаң-ажык черге шилип алыр. Анайларны бичиизинден-не баглап өөредири, кодандан ыратпаза чогуур. Ынчанмас болза, каш-ла хонгаш, алдыртпайн баар.

Тожу районнуң «Май 1» совхоз 1100 ажыг ивилиг. Оларны чеди кезек черде малдап турар. Ам оларның төрүүр үези келген. Аңаа баш удур белеткенир херек. Бо хүннерниң байдалы-биле алырга, иви коданнарында дус чок, сакманчылар болгаш оларның майгыннары белеткеттинмээн, фонарь, ничеек чедишпес. Ивижилер турлагларынга чоокта тускай эртемниглер, кино болгаш концерт четпээн.

Эрткен чер-чер Советтеринге соңгулдалар үезинде Арзанак хемни көвүрүглеп бээриң дилээн соңгукчуларның чагыы амдыгаа чедир күүсеттинмээн. Ам дош баткан соонда, ивижилер-биле харылзаа шуут үстүр.

«Май 1» совхозтуң Чазылар салбырының ивижилери он бирги беш чылдың баштайгызында чүс мындыга онаалтыр 95 анайны доруктуруп алырын хүлээнген. Ук хүлээлгени доллур болгаш ажыр күүседир дээш, СЭКП-ниң съездизиниң шиитпирлеринге хей-аът кирген ивижилер шудургу ажылдап турар.

В. КҮРТҮЖЕК.
Чазылар суур.

ХОРАТПАС

Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» совхозта төрүүр 6609 хой бар. Оларның барык-ла шуптузу бо хүннерде төрүпкен. Хураган-оол Куулар, Бадый Куулар, Шагдыр-оол Куулар болгаш оон-даа өске он-он хойжулар бо чылын бедик көргүзүглерин чедип алган. Мындыг байдал мал бажының өзеринге дуза болуру чугаажок.

Эрткен чылга деңнээрге малдың чаш төлү оңча алдынып турар. Ынчалза-даа кыш хүр болуп турда-ла малдың хораар чоруу бо совхозта уламчылавышаан. Чижээлээрге, эрткен чылдың бо үезинге чедир 61 баш мал өлүп хораан болза, бо чылын өлген малдарның саны 120 чедип турар. Ооң чылдагааны чүдел? Мал ажылының тускай эртемниглерниң чугаазындан алырга, малдың өлүп хорааарының кол чылдагааны — малды чайын эки семиртип албайн турарында. Шынап-ла, совхозтуң малчыннарындан чүгле 4-5 малчын тайгага чайлаар. Өскелери ынаар көшпес, малдың чайгы семиртилгезинче кичээнгей салбас. Арган мал кышты ажып шыдавайн турар. Чаш төлүн база тотурбас.

Чамдык малчыннар боттарының хуу малын совхозтуу-биле кады ажаап турар. Хөй хой чаңгыс черге турарга, одар чедишпес, ооң уламындан арар, чудаар. Хуу малды чайын чуулдага кирбейн турарындан аарыг база нептередип болур. Оон ынай хойнуң ара салыры, чаш төлүнүң өлүрү хөй. Бо хүннерге чедир 33 хураган өлген, 160 хой ара салган. Чүгле Ооржак Дастаңның коданында безин 27 хой ара салган.

Совхозта хураганнарның бүрүткел-даңзызы четче кылдынмайн турар, чамдыктарының им-демдээ-даа чок. Ооң уламындан кайызы хуу, кайызы совхозтуу деп ылгаары берге.

Малдың кышкы ажаалдазы база сула. Дүс безин үстү бээр таварылгалар турган. Сыын-Чүректе болгаш Дүвүреңде кудуктар ажылдаваастаан. Суг сөөртүр машина чамдыкта келбес.

Совхозта ам-даа муң ажыг хой төрүүр. Оларның чежезин төрүүрүл, чеже хураган дириг алдынарын дээрзи билдинмес. Бо бүгү чижектер ажылдың сандаргайын бадыткап турар. Ынчангаш малдың өлүп хораар чоруунуң чылдагааны— совхозта малчыннарның ажылын сула организастап турарында. Совхозтуң дирекциязы, тускай эртемниглер айыттынган четпестерни дарый чайладыр, малчыннарже кичээнгейни күштелдирер талазы-биле шыңгыы хемчег алза чогуур.

Н. ДАЖИНМАЙ.

КАРА-ШАТТЫ ДУРГААР

Кайнаар-даа көөрге, ак-чайт харга кижиниң караа чылчырыктап турар. Орук туржук дыралчак далбый истери безин нургулайында муңгаш, чүгле сөөлгү хүннерде тырткан нетер, харын, кара. Тес-Хемниң Кара-Шат девискээринге чоруп орарга мындыг. Ында «Чодураа» совхозтуң № 3 хойжу бригадазының малчыннары чурттап турар.

— Хар кылын, хөртүктээн черлер база бар. Далбыйлапла тур бис. Чылдың бо үезинде малчыннарның ажылы черле берге болур. Ынчалза-даа ниити байдал эрткен чылдагызындан оранчок дээре— деп, ук бригаданың бригадири Серен Шимит тайылбырлайдыр. Черле ынчаш, кирген аал, ужурашкан кижи бүрүзүнден хоочун бригадирниң чугаазы бадыткаттынып турду.

— Мооң мурнунда шөк малдап чордувус. Ынчангаш хой ажылы-биле шоолуг таныш эвес. Ынчалза-даа төрээн хойларывыстың төлү шупту менди-дир. Ам арткан чээрби ажыг хоювустуң хураганнары база хорамча чок болур боор —деп, Татьяна Ашак-оол мээң айтырыымга харыы берди. — Хоювустуң чогум кадарчызы комсомолчу Зоя мээң уруум чүве. Ам чаш урутлуг, эмчиден бо хонуктарда үнүп кээр. Уруумнуң кызып малдап орган хой, хураганың хорадып каар ирги мен бе дээш сестип турдум. Хой түлүк төрүп турар үеде дуржулгалыг малчын, «Хүндүлелдиң демдээ» орденниг Айдыжаа Алыштаа бригадиривис эккеп дузалаштырды. Аңаа улуг-ла четтирдим!—деп чалбарып ор.

Малчынның кажаазының иштa чылыг, курган. Ам төрүүр болгаш чаа төрээн хойларны даштын чадагай кажаада сигеннедип турар. Сиген четчир. Мен барганымда база бир машина ногаан сиген дүшту. Ону дузалакчы кадарчы Оюн Удумбораа чаш хураганнарга бээри-биле үзе оваалап кагды.

Кара-Шат аалдарынга сугну Лодай-оол Ниман хүннүң-не чедирип турар болду.

Бригада төвү Ак-Кожагарда Мария Захарованы кыштап турар. Үш чүс ажыг хойлуг. База-ла барык дөгерези төрүпкен, шуптузунуң төлү менди. Черле мында малчыннарның хөю хүр кыш ажып турар. Мал чеми четчир. Кажаа-хораазы эки.

Ук кыштаг алызы бригада төвү болгаш, көргүзүг материалдары-биле байлак. Ылаңгыя бригаданың девискээрин, кыштагларны чурааш, оларның болгаш ол кыштагларның ээлериниң аттарын бижип кааны солун: ол черге чорбаан-даа кижи баар аалын дораан тып аптар.

Бригадада 2265 хой төрүүр, оларның 1800-зү төрээн, чаш төлүнде хорамча чок. Черле ынчаш, бригаданың хоюнуң байдалы эрткен чылдың бо үезинден оранчок дээре. Ленин орденниң эдилекчизи, хоочун малчын Максим Суванднинин-даа, комсомолчу хойжу Зоя Күндүүнүң болгаш Миндиң Шулуунуң-даа хөй хүр кыш ажып турар. Бригаданың хойжулары он бирги беш чылды чедиишкинниг эгелээнинге өөрүп, хей-аъттыг болгаш демниг ажылдап турар.

К. ЧООДУ.

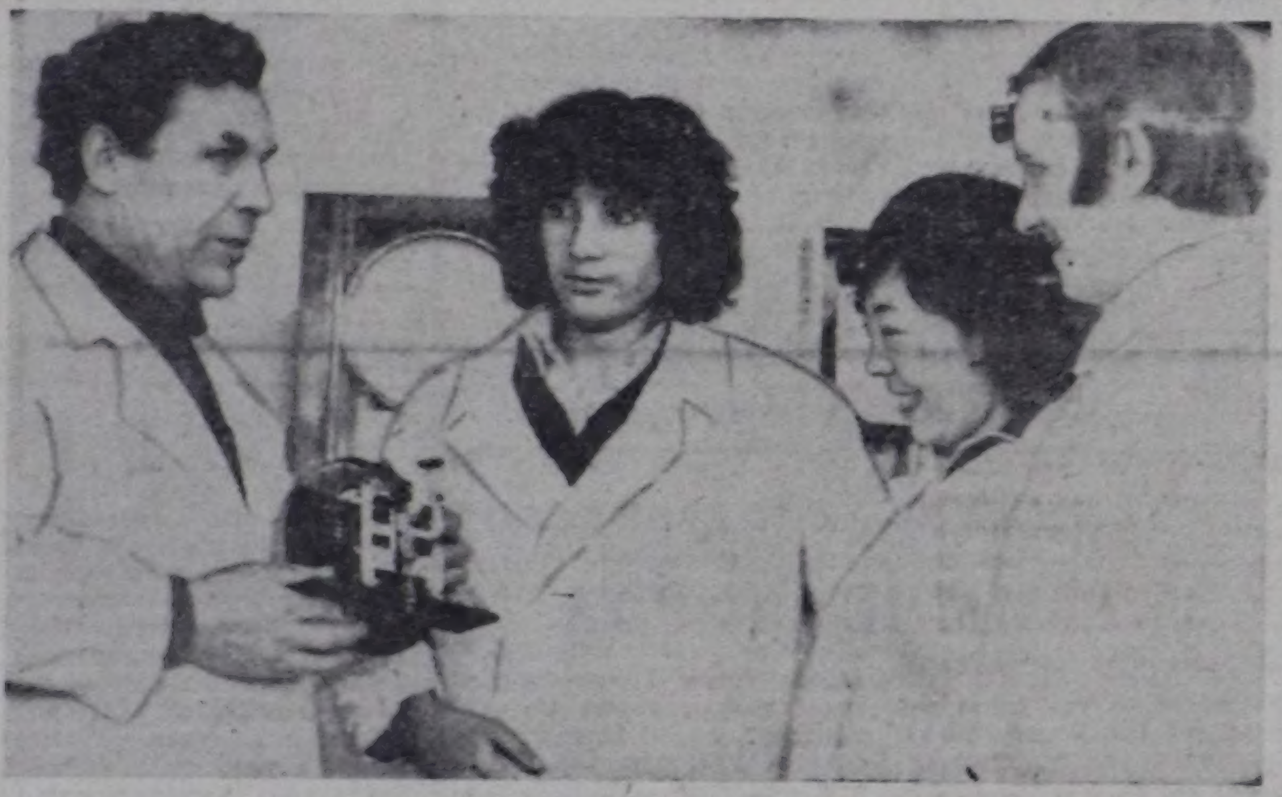

«Тыва рембыттехниканың» шак септээр цехиниң коллективи 1981 чылды эки эгелээн. Олар партияның XXVI съездизиниң хүннеринде ийи айның планын күүсеткен. Бирги кварталда цех чонунуң чагыгларын бүрүн күүседип, 18,3 муң рубльдиң ажылдарын кылыр планын долузу-биле күүсеткен.

«Он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын цехтиң коллективи чүүлдүгзүнүп таныштан болгаш социалистиг чарышка улам-на идепкейлиг киржирин шиитпирлээн. Шак септээр цех парын механиктиг цехтиң коллективин социалистиг чарышче кыйгырган, чарышты квартал санында түңнеп, көргүзүглерин чараштыр бижээш самбырата азып, кижи бүрүзүнге дыңналып турар.

1974 чылда «Тыва рембыттехниканы» тускай бүдүрүлге кылдыр организастааныдан бээр шак септээр төп мастерсканың бүдүрген продукциязының хемчээли чылдан чылче өзүп келген. Бо мастерская районнарда хүлээп алыр 9 пунктулар дамчыштыр алдынган чагыгларны база күүселип турар. Колдээниң чонунуң чагыглары мастерсканың продукциязының 50 хуузу чедип турар.

Цехтиң ажылын бедик мергежилдиг, бешки разрядтың мастери Юрий Антонович Орлянский удуртуп турар. Ол болунун мергежилин ёзугаар ам 30 чыл ажыг ажылдап келген. Цекте шупту 20 мастерниң күш-ажылын ол билдилиг организастап, планныг онаалдаларны, хүлээлгелерин күүседиринче коллективтиң күжүн мөөңнеп, каттыштырып шыдаан. Юрий Антонович кижилерге арга-сүмени берип, аныяктарны ажылга өөредип, кижизидеринге үе-шагын харамнанмас. Ажыл-херек дээнде ол негелделиг.

Бүдүрүлгениң ниити чедиишкиннеринде боттарының төлептиг үлүг-хуузун киирип турар мурнакчылар мастерскаяда бар. Оларга чүнүң-даа мурнунда бедик мергежилдиг, бешки разрядтың мастерлери коммунистиг күш-ажылдың шалыңчызы А. М. Губин, Г. Кузьмин, П. И. Берняцкий, Н. С. Монгуш, цех начальниги Ю. А. Орлянский олар хамааржыр. Хоочуннарның арга-дуржулгазын өөренип, билиг-мергежилин бедидеринге чүткүлдүг аныяк мастерлер Р. Оюн, В. Галактионов, В. Черепанов болгаш оон-даа өскелер онаашкан планын ажыр күүселип, эки ажылдап турарлар.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылында шак септээр мастерскаяның коллективиниң мурнунда салдынган сорулга эвээш эвес. Чыл планын декабрь 25-те күүселирин олар социалистиг хүлээлгезинде айыткан. Бо чылдың ийиги чартыында мастерская электроннуг шактар септээр чаа дериг-херекселди алыр. Билиг бедидериниң курстарынче 3 кижини өөредип чорудар. Олар электроннуг болгаш кварцтыг шактар септээриниң курстарынга өөренирлер.

Шак септээр мастерскаяның коллективи планныг онаалдаларны, социалистиг хүлээлгелерин күүседириң дээш социалистиг чарышта идепкейлиг кириишкишаан, апрель 18-те коммунистиг субботникче чаңгыс кижи дег организастыг үнер.

Н. ООРЖАК.

ЧУРУКТАРДА: (солагай талада) аныяк мастер А. Онищенко; цех начальниги Ю. А. Орлянский (солагай таладан бир дугаарында) бөлүк ажылдакчылар-биле.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

БАДЫТКААР

Саман-оол Мандынович Ондар 1959 чылда чолаачылар белеткээр курсту дооскаш, III класстың чолаачызының шынзылгазын холга тутсаш, Чадаана АТБ-зинге ажылдай берген. Ук бүдүрүлгеге он беш чыл дургузунда автомашина башкарып келгениниң үезинде улус ажыл-агыйынга херектиг янзы-бүрү чүъкту сөөртүп, муң-муң километр кадыр-берт оруктарны ол эрткен.

Бо үениң иштинде оон арга-дуржулгазы байып, дыка хөй аныяк чолаачыларга болуннун ынак мергежилиниң чажыттарын айтып берип келген. Хоочун дагдынықчының өөреникчилери аныяк кыс Сендажы Ховалыг, Нарын-оол Ховалыг амгы үеде дуржулгалыг чолаачылар, бүдүрүлгениң мурнакчылары апарып, өске эш-өөрүнге боттарының үлегерин көргүзүп турарлар.

Алган хүлээлгезин ай, квартал санында күүседип келген чолаачы С. Ондар Чадаана хоорайның райпоозунда чолаачылап турар. Район төвүнден ырак-узак черлерде турар суурларның садыгларынче чоннуң херeглел бараанын сөөртүр хүлээлгезин база-ла ак сеткилдии-биле күүседип келген. Бо ажылга ол алды чыл иштинде бараан боол келгеш, онаашкан ажылынга ээ-харысалгалыын көргүзүп, бүдүрүлгениң мурнакчызы болу берген.

Дуржулгалыг чолаачы алган хүлээлгезин ажыр күүседиринден аңгыда, эдилээн техниказынга камныг болуп, кывар-чаар материалдарны камнап ап келген. Мурнакчы чолаачының күш-ажылчы чедиишкиннерин Ленинчи юбилей медалы, «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ болгаш хөй санныг мактал бижиктер бадыткаар.

В. И. Лениниң төрүттүнгенинден бээр 111 чыл болур оюнда ол камнап алганы кывар-чаар чүүлү-биле чоннуң херeглел бараанын сөөртүрүн шиитпирлээн.

Ш. ДҮВЕНДЕЙ.
Чөөн-Хемчик район.

УЛАМ ДҮРГЕДЕДИР

Техника септелгези

Чадаананың районнар аразында сельхозтехника каттыжышкынының коллективи бирги кварталда 201,5 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер турган, херек кырында ону 210 муң рубльге күүсеткен. Каттыжышкынның начальниги Сергей Дамдынович Ондар-биле бистиң корреспондентивис ужурашкаш, ажыл-херек канчаар чоруп турарын чугаалап бээрин дилээн.

— Бо үе болза, часкы хову ажылдарынга көдээ ажыл-агый машиналарын септеп белеткээриниң харысалгалыг үези-дир. Чоокта чаа-болуп эрткен партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринде техника септелгезин өй-шаанда, шынарлыг чорударынче кичээнгейни күштелдирерин айыткан болгай. Ол дээрге бистиң ажылывыска дорт хамааржыр-дыр. Ол ышкаш Бии-Хем районнуң механизаторларының үндүрген эгелээшкинин бистиң коллектив долузу-биле деткивишаан, көдээ ажыл-агый техниказын кышкы үеде эки шынарлыг септеп белеткээри дээш эвээш эвес күженишкиннерни үндүрген.

Септелге мастерскаязы — бистиң каттыжышкынның кол бүдүрүлгези. Мастерскаяның коллективи бо чылдың эгезинден тура багай эвес ажылдап келген. Бирги кварталда олар 135 муң рубльдиң ниити продукциязын бүдүрер, 136 муң рубльдиң продукциязын сайгарар планныг онаалдазын күүседип шыдаан.

Тракторлар септелгези — бирги чергениң айтырыы боор турар. Апрель 1-ге чедир 55 тракторнуң септелгезин доосkан бис. 20 автомобильди, 19 дизель шимчедикчизин, 100 автомобиль моторун септээри планда көрдүнген, херек кырында 29 автомобильди, 31 шимчедикчилерни дес-дараалаштыр аайы-биле 31-ни база 54-тү септеп кылган.

Оон аңгыда ажыл-агыйларга тракторларны болгаш өске-даа техниканы септээринге дузаны көргүзүп турар бис. Совхозтарда инженер-механиктерни быжыглаан. Ол ышкаш часкы тарылга үезинде техниканың үзүктел чок ажылдаарын хандырар сорулга-биле артык кезектерниң фондузун тургузарын белеткеп турар. Часкы хову ажылдарының үезинде техниктиг хандырылганы экижидериниң хемчеглери алдынып турар. «Искра», «Чырaa-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Тыва», «Большевик» — бо беш совхозка часкы, күскү хову ажылдарының үезинде техниканы септеп, ажаап-хайгаараарын долузу-биле чедип алыр деп болдап турар бис. Ол ажылды ынчаар чорударын шиңгээдип алыр болзувусса, ажылга дыка чедиишкин болур.

Комбайннар септелгезин май 1-ге чедир доозар ужурлуг бис. Бо талазы-биле байдал шоолуг эвес. Районда шупту 136 комбайн бар, оларның 20-зин бистиң мастерскаяга септээри көрдүнген. Амгы үеде сельхозтехниканың девискээринде 7 комбайнны киирген, олардан 3 комбайнның септелгези барык дооступ турар. Маңаа септээр ужурлуг 13 комбайнны совхозтар ам-даа дужаавааn.

«Сүт-Хөл», XXII съезд аттыг, «Искра», «Тыва» совхозтар комбайн септелгезин эгелей берген. А арткаңнары ам-даа эгелевээн. Комбайннар септээр тускай звенолары совхозтарга тургузар, оларны өске ажылдарже чардыктырбас дугайында тускай айтышкын бар болгай. Ындыг звенолорны кайы-даа совхоз ам-даа организаставаан. Совхозтардан комбайннар септээринге чеже, кандыг кезектер негеттинерн, кандыг дуза херегил деп чүвени амга чедир чаңгыс-даа ажыл-агый бистиниче кирбээн.

Каттыжышкынның талазындан трактор, комбайн болгаш оон-даа өске техника септелгезин өй-шаанда доозар дээш бүгү хемчеглерни алырын көрүп турар бис.

Удавас чай келир, сүт-бараан фермаларынга дериг-херекселдерниң техниктиг ажаалдазын, септелгезин чогуур деңнелге тургузары бистеп негеттиннер. Фермаларга техниктиг ажаалда чорудар станцияда слесарьлар чедишпес, ынчангаш ажыл шуут хөгжүвейн турар. Совхозтарның улуг сүт-бараан ферма бүрүзүнге-ле бир слесарь тургузаар, ол кижи аңаа доктаамал ажылдап, чурттаар.

Боттарының төлептиг ажылчыы-биле эки үлегер-чижекти көргүзүп турар мурнакчылар бар. Бедик мергежилдиг септекчилер Доржулдай Сат, Калдар-оол Кара-Монгуш, Иван Зайцев, Дыртык-оол Ховалыг олар хууда таңмазын, салыр эргени чедип алганнар. Олар шуптузу 12—15 чыл дургузунда мында ажылдап келген хоочуннарга санадыр. Моторист Доржулдай Сат, дарган Иван Зайцев боттарының байлак дуржулгазын аныктарга дамчыдып, өөредип келген дагдынықчыларывыс болгай.

Мергежилдиг кадрлар чедишпес, ажылчыннарның ажылдан үнер-кирери хөй, артык кезектер чедишпейн баар база күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдар таварылгалар дээш бергелер Сельхозтехниканың куркомитединиң бо салбырында бар.

Чадаананың районнар аразында Сельхозтехника каттыжышкынының чаа бүдүрүлге баазазының тудуун № 463 КМК кылып турар. Бо чылын ол баазаның кол кезин ажыглалга кирер ужурлуг. Септелге мастерскаязының, автомобильдерге техниктиг ажаалда станциязының, сүт-бараан фермаларынга техниктиг ажаалда станциязының корпустарының тудуу дооступ, ажыглалга кирер. Чаа баазаларны ажылчыныри-биле бо каттыжышкынның техниктиг баазазы быжыгар, ажылга таарымчалыг байдал тургустунар.

О. НАМЧАЛ.

Беш чылдың кижилери

ДААЛГА

— Саанчылар чедишпес, Константин — деп, бир катап «Подгородний» совхозтуң директору М. П. Чуба инек кадарчызы Еремеевке чугаалаан.

— Билир-ле болгай сен. Азы сен шенеп көрүң бе?

— Кочулаар болгайлар, Михаил Порфирьевич. Саанчылар боттары-ла кочулаарлар.

— Чүге? Сен кадайыңның инек саарынга дузалажып турар-дыр сен. Кым-даа сени кочулавады. Харын, мактаар чорду. Че, аргалап көрем. Даалга-дыр.

Еремеев ол чугааның соонда элээн үр дадагалзап келген. «Саанчылап болбайн аан, харын. Ынчалза-даа бөлүк инектер хүлээп алыры кадайынга дузалажыры ышкаш эвес-ле болгай. Айтырыг болза ажылдаарында эвес, а ажылды канчаар кылырында».

Ынчалзажок ол инекти хүлээп алган. Чээрби инек болган. Чаа саанчылап эгелээн кижиниң кызып турары саанчыларга иллең турган. Ону көргеш, кочулаар-даа турган. А ол «кым сөөлүнде каттырар эвес, көргей-ле бис» деп баштактаныр.

— Чүү деп турарың ол?— деп ааспырак Галина Крук айтырган.—Мээң-биле чаржыр болап бе?

— Ынчап-даа болур-ла, харын.

Галина Крук-биле чаржыры берге дээрзин Константин эки билир. Ынчангаш дан хаяазында-ла фермаже далажыптар: инектерин чемгерер, саалда аппараттары белеткээр болгай.

Бир-ле кежээ Галина Крук айтырган:

— Четтигип тур сен бе? Инектен-не каш литрни ап тур сен?

— Сести.

Ооң кочуургаан шырайын эскергеш, удур айтырган:

— Арай эвээш-тир бе?

— Ажырбас-ла-дыр, а мээнии он үш.

Ооң соонда Константин чаржып турар эжиниң-даа, өске саанчыларның-даа ажылын хайгаарап эгелээн. Элээн каш хонганда Галина бо келген:

— Че, ам каш чедип тур мен? Мээниим бөгүн он беш болду.

— Чүтээр-ле. Он чеди.

Галинаның кайгааны иллең болган. Ынчалза-даа... байыр чедирген.

Чыл ынчаар эрткен. Сөөлүнде, чарыш түңнеп турда, саанарга, Константин бир инекке онааштыр 4382 килограммны (Галинаныындан 50 килограмм хөй) сагган болган.

— Сен тиилээн-дир сен, Константин Павлович. Улуг байыр чедирдим!—дээш, ол холун туткан.

— Сеңээ база байыр чедирдим, Галина Илларионовна. Чарыш кайывыска-даа ажыктыг болган-дыр.

Эр саанчының ол чедиишкининге эки-ле бүзүревес улус база турган. «Душ болган чүве ыйнаан» сут дижир. Ынчалза-даа дараазында чылын ооң көргүзүү база-ла дөрт муңну ажа берген. Ылаңгыя 1977 чыл кайгамчык болган. Ынчан Улуг Октябрьның 60 чылынга алдар болдуруп, инектен-не 4500 килограмм сүттү, а шуптузундан 100 тоннаны саарын хүлээнген. Күжүн черле харамнанмаан. Зоотехниктиң бүгү негелделерин күүседип турган. Ооң түңнели — инектен-не 4609 килограмм сүт! Совхозта эң хөй, а Днепропетровский районда эң эки көргүзүглерниң бирээзи ол болган. Ам эр саанчының мергежээнинге кым-даа чигзинмес апарган.

Районнуң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының хуралынга Еремеевти беш чылдың мурнакчыларының санынга онзалап демдеглээн. Украинаның Коммунистиг партиязының Днепропетровск обкомунуң бирги секретары Е. В. Качаловский аңаа «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медальды тывыскан.

1979 чылда саанчы Константин Павлович Еремеев база-ла социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. Ынчан ол оңгу беш чылдың сөөлгү чылында инектен-не 5000 килограммдан эвээш эвести саарын аазаан. А аазаан аксын ол ылап-ла ээлээр, ону шупту билир. Ынчалза-даа ону совхоз директору келдиртип алгаш чугаалаан:

— Сен, Константин Павлович, саанчылааш бисти алдаржыттын, ам фермадан эргелекчилеп көрем. Кожавыста ферма черле аргажок тур: корум-чурум сулараан, малды чемгерип турары багай, хүнде инектен саар сүдү дөрт-ле килограмм. Байдал мындыг. Ону сегидип көр. Коммунист болгай сен. Даалга-дыр.

Хожудаңгай ажылдыг ол ферма ам мурнакчыларның одуруунда кирген. Эрткен чылын инектен-не алган сүдү үш муң килограмм ажа берген. Дужааган сүдү шупту бирги сорттуң болган. Корум-чурум база экижээн.

А. ЛЕВИТ.

ШЫҢГЫЫ САГЫЫР

Коллектив, албан организация, бүдүрүлге бүрүзүнге күш-ажылдың быжыг сагылга-чурумун тургузуп, социалистиг хоойлу-дүрүмнүң негелделериниң хажык чок сагыырының айтырыгларын чогуур кичээнгейге алыры чугула. Күш-ажылчы коллективтерде хоойлу-дүрүм айтырыын тургусканы эки болза, ооң түңнелинде күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр болгаш өске-даа чамдык хажыдыышкыннар кылыр чоруктарның саны чер-черде кызырылган болгулаар. Ооң чижээн Эрзин районнуң девискээринде ажыл-агыйларның, бүдүрүлгелерниң, албан организацияларның ажыл-амыдыралындан база көрүп болур. «Мөрен» — районда улуг ажыл-агыйларның бирээзи. Сөөлгү чылдарда мында хоойлу-дүрүм хажыдыышкыннары көскүзү-биле эвээжээн. Социалистиг хоойлу-дүрүмнү тайылбырлаар айтырыгны негелдеге дүүштүр тургузуп, хажыдыышкын бүрүзүн шыңгыы сайгарып көрүп турары күш-ажылдың сагылга-чурумун хажыдар, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктарны эвээжеткен. Ук хемчеглерниң дээштиг чедип алдынып турар болганда, ону улам быжыглап күштелдирери чугула.

Районнуң чамдык ажыл-агыйларында хоойлу-дүрүм хүндүлеп көрбес, шыңгыы хажыдыышкыннар кылыр чоруктар бар. Ооң чижээнге «Чаа орук» совхозта байдалды ап көрээлиңер. Ук совхозтуң дирекциязының, партия, профэвилел, комсомол организацияларының, көдээ Советтиң талазындан хөй-ниитиниң корум-чурумунуң үрээшкиннериниң бүгү хевирлеринге удур профилактиктиг, тайылбыр болгаш кижизидилге ажылын кошкак тургусканындан, ажыл-агыйның девискээринде хоойлу-дүрүм хажыдып, кем-херек үүлгедир, хулиганнаар чоруктарның саны кызырылбайн турар. Социалистиг өнчү-хөреңгини төтчеглээр, самчыгдаар чоруктарның саны хөй болуп турар. Ажыл-агыйда ниитиниң малының кадагалалы багай, ынчангаш мында ниитиниң малының баш санының чыл санында хорап турарының чылдагааны-даа ында дээрзин айтыры чугула. Мал-маганның баш саны янзы-бүрү чылдагааннардан хорап, эвээжеп турарын көрүп, билип тура, совхоз удуругукчуларының талазындан дээштиг хемчеглер алдынмайн турары канчап-даа таарышпас. Ооң-биле кады ажыл-агыйның малының отчёт-учёдун совхозтуң тускай эртемниглери чорудуп, ону хайгаарап турарлар. Оларның бодалы чүл? Сагыш-сеткилин, арын-нүүрүн чүү-даа дүвүретпейн турар бе? Ындыг турбуже, административтиг органнарга кээп, буруулуг кижилерге хамаарыштыр хемчег онаап, херек оттурар негелде киирбээн. Бүдүн улуг ажыл-агыйда хоойлу-дүрүм айтырыын негелдеге дүүштүр тургуспаанының бир тодаргай херечизи ол-дур.

Ажыл-агыйларга, күш-ажылчы коллективтерге ындыг янзылыг ажыл-агыйжы эвес чоруктарны болдурбазының аргазы кандыгыл? Коллектив бүрүзүнде бот-башкарылгалыг хөй-ниитини организацияларын тургускулаан. Олар аңаа кандыг-даа айтырыгны шиитпирлээринге улуг күш. Ылангыя арагалаар, күш-ажылдың сагылга-чурумун хажылар чоруктарга удур кижизидилге ажылын чорударынга бүдүрүлгелерде, ажыл-агыйларда эш хуу судтарының, улусчу дружиналарның киржилгези улуг. Ооң-биле кады күш-ажылчы коллективке күш-ажылдың быжыг сагылга-чурумун тударынга болгаш ооң-даа өске хажыдыышкыннар болдурбазынга мындыг удуртукчунуң хууда үлегери, саллары улуг. Ындыг болганда удуртур ажылга кижилерни томуйлаарда бүгү тала-биле өөренип көөрү чугула. Чамдык удуртукчуларның талазындан эрге-чагыргазын өскээр ажыглай бээр чоруктар амыдыралда бар болгай. Ооң бадыткалы кылдыр дараазында чижекти мааңа киирейн. Эрзинде № 5 КМК-ның начальниги, кол бухгалтери, инженер олар эрге-дужаалын өскээр ажыглап, меге нарядтар тургузуп күрүне акшазын ажыл-агыйдан өскээр ажыглап турганнар. Ол нарядтарны ында ажыглавайн турар кижилерниң адынга тургузуп турганы илерээн. Олар ак сеткилдиг эвес бо «ажылын» ындыг янзылыг 3 чыл уламчылааш, күрүнеге хөй түңнүг когараалды чедиргеннер. Ол херээ дээш олар хоойлу-дүрүм ёзугаар кеземче херээнге онаашканнар.

Коллективке күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглап, хоойлу-дүрүмнү ажылдакчы бүрүзүнүң шыңгыы сагыырын чедип алыры-биле кижизидилге ажылын бүгү тала-биле чорудар, болгаш кижилерниң ажыл-амыдыралы-биле холбашкан айтырыгларны кичээнгейдей кошкатпас болза эки.

Районнуң Ленин аттыг совхозунга мындыг таварылга болган. Эзирик тракторист эжин эттең, аар кемдээшкинге таварыштырган. Ооң чылдагааны — совхозтуң механизаторлар бригадазында кижизидилге ажылын тургусканының кошкаанда. Бөлүглежип алгаш арагалап, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктарның үнүп турары-даа ында. Ниитизи-биле совхозтуң ортумак звенонуң специалистериниң аразында күш-ажылдың сагылга-чурумун хажылар, ажыл шагы чок ажыглавас, арагалаар чоруктар бар. Ындыг хажыдыышкыннарны совхозта бот-башкарылгалыг хөй-ниити организациялары чогуур органнар чүге көрбээченнеп эрттирип турарыл?

ССРЭ Конституциязында «Күш-ажылчы коллективтер социалистиг чарышты хөгжүдүп, ажылдың мурнакчы аргаларын нептередиринге, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарынга идигни берип, боттарының кежигүннерин коммунистиг мөзү-шынарның ёзузунга кижизидип, оларның политиктиг медерелин, культуразын болгаш профессионал мергежилин бедидериниң дугайында сагыш салып турар» деп бижиттинген. Ынчангаш социалистиг нити чурттаалганың негелделеринге дүүшпес хажыдыышкыннарны, хоойлу-дүрүм үрээр чоруктарны коллектив шыңгыы кичээнгейге алыр болгаш ооң-биле эптеш чок демиселди чорудар апаар. Чамдык коллективтерде күш-ажылдың сагылга-чурумун хажылар, чылдагаан чок ажыл шагы үзер, арагалаар чоруктар-биле ажыл ам-даа негелдеге ырак дүүшпес. Күш-ажылчы коллектив улуг күш, ооң аттары улуг. Ынчангаш бир эвес коллектив кежигүннериниң талазындан корум-чурум үрээшкиннери, хажыдыышкыннар илереттинер болза, ону доп-дораан шыңгыы кичээнгейге ап, чайладыр ийикпе, азы сагындырар. Ону сайгарып көрүп тура, ооң үнүп келгениниң чылдагаанын база тодарадыр апаар.

Н. ОНДАР, юрист.

«Шынга» харыы

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЖЫЛДАП КЫЛГАН

«Шын» солунга парлаттынган «Корум-чурум сулараан» деп эгелиг чагаага улус депутаттарының Барыын-Хемчик район Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы Ш. Ооржак дараазында харыыны чоруткан.

Солунга үнген чүүлдү «Шекпээр» совхозтуң парткомунуң болгаш көдээ Совет күүскомунуң каттышкан хуралынга сайгарып көрген. Чагаада бижиттинген чүүлдер колдуунда шыын болган. Партком, көдээ Совет күүскому, совхоз дирекциязы болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары корум-чурумну быжыглаар талазы-биле ажылдарны чорудуп турза-даа, ооң дээштиг болгаш үре-түңнелдиг четпес болуп турар деп каттышкан хурал демдеглээн.

Парлаттынган чагаада ады кирип турар кем-херек үүлгедикчилеринге кеземче херээн онааган, арагалаар болгаш ажылдан былдаар кижилерни учётта алган. Оларның эде кижизилери-биле күүском болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары хайгааралга алган болгаш олар-биле ажылды күштелдирген.

Чагаада демдеглеттинген четпестерни чайладыры-биле кылып чорудар ажылдар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган болгаш оларны амгы үеде боттандырып турар. Эрткен чылдың декабрьда болгаш бо чылдың эгезинден бээр профилактик хемчеглери чоруткаш, оларга корум-чуруму кошкак 47 кижини сайгарып көрген. Иштики херектер килдизиниң доктаамал ажылдаар участок төлээзин суурда тургускан. Ажылдап кылдынган хемчеглерниң боттаныышкынын партком, көдээ Совет күүскому доктаамал контрольдап турар.

Кол угланыышкыннарда бижиттинген

ЭЪТ КОМПЛЕКСТЕРИНИҢ КУРЛАВЫРЛАРЫ

«Мал ажылын көдээге шалыпчы фронт кылдыр санаар. Ук адырның продукциязын бүдүрериниң улам ыңай өзүлдезин хандырар... Эът бүдүрерин чылда ортумаа-биле 17—17,5 млн. тонна чедирер...»

Кемерово областың Юрга районунуң «Искитим» совхозунда мал семиртилгезин үлетпүр үндезинниче шилчидип турар. Мында мал ажылының чаа комплекизиниң бирги ээлчээнин тудуунче кирген, ийигизинче — чылдың ортан үезинде кирер.

Юргада комплекс — областа эң улуг. Механизастаан он беш корпустарга хары угда 10 муң баш бызааны азыраар. Чоокку районнарның 39 колхоз, совхозтары кооперастажып, азыраар малды бээр. Төрүттүнгеш 20 хонган бызаа чыл иштинде 400—420 килограмм чедир өзүп улгады бээр. Ажыл-агыйларның салыышкынын барымдаалап дужааган эътти оларның чыл планнарынга киириштир санаар. Хуучу кежигүннери ажыл-агыйлар комплексти мал чемнери-биле хандырар.

Комплекстиг механизациязының үндезининге эът бүдүрерин чүгле улгаттырарын эвес, харын ооң бот-үнезин дыка чиигедирин планнап турар.

Комплексте ажылдап турар чүс хире кижи чыл санында 40 муң центнер инек эъдин бүдүрер.

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин херек кырында күүседиринче кирген кемеровчулар бо беш чылда ам база ийи улуг комплексти кооперастажып тударын шиитпирлээн.

— Эът айтырыын шиитпирлээри бир-ле дугаарында инек эъди бүдүрерин көвүдедири-биле холбаалыг—деп, ол дыңналдыгны тайылбырлап тура, ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң мал ажылының кол эргелелиниң начальниги П. Корнеев чугаалаан.—Бо херекке кол-ла курлавыр — малды интенсивтиг өстүрери болгаш семиртири калбаа-биле нептередири болур. Эъткир угланыышкынныг мал ажылынга специализацияны болгаш концентрацияны боттандырып, ийи угланыышкынга — хаалгыг хевирниң комплекстерин база механизастаан ажык семиртилге шөлдерин тудуп турар.

Ажыл-агыйларда амгы үеде инек эъди бүдүрер үш чүс комплекстер ажылдап турар. Индустрия технологиязынче шилчивээн фермаларынынга болаарга, оларда хонукта ортумак немелде деңзи бүдүн чартык катап бедик.

Бистиң чуртувуста эң-не улуг эът «фабрикалары»—Подмосковьеде «Вороново», Брест областа «Мир», Башкирияда «Юматовский». Оларның бирээзи чылдың-на беш муң ажыг тонна инек эъдин күрүнеге садып турар.

Ам ажыл-агыйларда 5, 10 болгаш 20 муң баш бода малга таарыштырган аллы янзы төлевилел ёзугаар механизастаан комплекстерин тудуп турар. Ооң аңгыда даштыкы специалистер-биле кады шеңелде бүдүрүлгелерни кылып эгелээн. Оларның бирээзинде («Владимировский» комплекс) ГДР-ниң специалистериниң дузазы-биле чемни белеткеп бээриниң болгаш үлээриниң чаа системазын шиңгээдип эгелээн, аңаа 18 муң баш мал турар. А Пенза областың «Дергевский» совхозунда комплексте малга кургаг ногаан чемнерни итали технология ёзугаар берип тургаш семиртирин планнаан.

Мал ажылының үлетпүржүткен комплекстериниң «дуңмалары»— механизастаан ажык шөлдер. Чуртта оларның саны ийи муң ажыг. Олар ылангыя Ростов, Оренбург, Кустанай, Соңгу-Казахстан областарда, Краснодар крайда дыка нептерээн.

Семиртилге шөлдери улуг капитал салыышкыннары чокка инек эъди бүдүрерин үлетпүр үндезининче шилчидер арганы берип турар. Чарыгдалдарның бедик эгидилгезиниң дугайын мындыг факт херечилеп турар: Оренбург областа ажыл-агыйлар аразының 46 ындыг шөлдерин тударынга 33 миллион рубльди чарыгдаан, а сөөлгү чылдарда алган арыг орулганың хемчээли 100 миллион рубль ашкан.

Партияның XXVI съездизиниң салган сорулгаларын күүседиринге хаван ажыл-агыйы чугула черин ээлээр. Амгы үеде беш чүс ажыг механизастаан улуг комплекстер үлетпүр үндезининге ажылдап турар. Оларның 28-и чылда 108 муң малды семиртиринге таарыштырган.

СЭКП-ниң XXVI съездизи чуртка эът бүдүрерин көвүдедирин бирги чергениң сорулгазы деп тодаргайлаан деп, П. Корнеев демдеглээн. Ону күүседир дээш, көдээниң ажыл-ишчилери бүгү күжүн үндүрүп турар. Амгы үеде мал ажылының 3 муң ажыг бүдүрүлгелери ажылдап турар, оларның иштинде инек болгаш хаван эъди бүдүрер чээс чүс хире улуг комплекстер бар. Оларның курлавырларын улам долузу-биле ажыглаары чурттуң мал ажылдакчыларының кол сорулгазы.

Ю. ГОВОРУХИН, СЭТА-ның корр.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ШЫЛГАРАҢГАЙ БОЛУУШКУН

КАРАКАС. (СЭТА). СЭКП-ниң XXVI съездизи — чүгле совет улуска эвес, харын чер бөмбүрзээниң тайбың, демократия болгаш социал депшилге дээш демисежип турар бүгү-ле революсчу күштеринге база төөгүлүг өндүр чаагай ужурдузалыг болуушкун-дур деп, Венесуэланың Компартиязының Чиигине секретары Хесус Фарна Венесуэланың баштайгы коммунистиг организациязын тургускан хүнден бээр 50 чылын чуртта калбаа-биле демдеглеп турарынга холбаштыр Каракаска байырлыг хуралга чүве чугаалап тура медеглээн.

Компартияның 50 чыл ажыл-чорудулгазының түңнелдерин үндүрбүшаан, венесуэла пролетарияттың дайынчы авангарды марксизм-ленинизмниң өшпес идеалдарынга ол ышкаш аңгының эп-сеткил каттыштырылгазының болгаш пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге шынчы болуп келген болгаш болур-даа деп, Х. Фарна онзалап демдеглээн.

Совет коммунистерниң шуулганы экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң төөгүде турун көрбээн чаа улуг сорулгаларын төлевилеп, ажыл-чорудулганың тодаргай болгаш билдингир программазы-биле совет улусту чепсеглээн, ону күүседири оларны коммунизмче улам чоокшуладыр деп, венесуэла коммунистерниң удуртукчузу чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң съездиге кылган Отчёт илеткели — совет ажылчы чоннарның чаагай байдалын чайгылыш чок бедидер дугайында, быжыг тайбың болгаш бүгү улустарның аас-кежииниң дугайында ленинчи партияның сагыш салыышкынының эң чырыткыланчак херечизи-дир. Совет күрүнениң тайбынга ынак даштыкы политиказы болгаш күчүзү — империализмниң агрессчи бодалдарынга болгаш милитаризмниң чимзениишкиннеринге орукту моондактаан идегелдиг шивээ-дир.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдеринге сорук кирген венесуэла коммунистер Октаргайның бүгү-ле ак сеткилдиг кижилери-биле бир демей, ССРЭ-ниң тайбың инициативаларын деткиирин, делегей байдалын кадыкшыдар, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар болгаш бүгү улустарның национал хосталгазы дээш депшилгелиг өске күштер-биле кады демисежирин боттарының хүлээлгези кылдыр көрүп турар деп, Х. Фарна онзалап демдеглээн.

М. ФАРХАДТЫ ХОСТАЗЫННАР!

ДАККА. (СЭТА). Бангладештиң Коммунистиг партиязының ТК-зының секретариадының хуралы болуп эрткен. Бангладештиң Компартиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары М. Фархад бир чыл дургузунда хоругдалда чыдарын хуралга хүлээп алган медеглелде айыткан. Ооң надыышылы бо эрткен үениң дургузунда бансыраан.

БКП ТК-ның Чиигине секретары хоругдатнан хүнден эгелээш, ону, хостаар дээш шимчээшкин бүгү чуртта калбарган. Ол шимчээшкинге демократтыг бүгү партиялар болгаш массалыг хөй-ниити организациялары, парламент оппозициязының удуртукчулары, ажылчы чоннарның янзы-бүрү кезектери киржип турар.

«Бангладештиң улус массаларының организакчызы эш М. Фархадка удур мегe буруудадыышкыннарны күш чок болдурарын, ону доп-дораан хостаарын база катап негеп тур бис» деп, БКП ТК-ның секретариадының медеглелинде айыткан.

АЛБАДАТТЫРГАН МИННИИШКИН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА. Вашингтоннуң боо-чепсекти база дагын эндере бүдүрериче бодунуң барыын талакы эвилелчилериниң болгаш Японияны киир чыгаарынче угланган күжениишкиннеринге ол чурттарның хөй-ниитизи улам шудургу удурланып турар.

Барыын-герман камгалал министри Г. Апел: АКШ-ка чаа доозулган аян-чоруунуң үезинде ону миннип чугаалаар ужурга таварышкан деп, «Нью-Йорк Таймс» солун демдеглээн. Барыын Германияның чонунуң калбак кезектери, оларның аразында дыка хөй башкылар, шажынчы ажылдакчылар болгаш аныяктар тайбың дээш туржуп турарын Вашингтонга чугаалажыышкыннар үезинде ол айыткан. Дайынга удур хөөннер барыын-европейжи өске-даа чурттарда база эзип турар. Голландияда, Бельгияда, Англияда, Норвегияда, Данияда болгаш НАТО-нуң өске-даа чурттарында дайынга удур хөй санныг чыскаалдарны болгаш конференцияларны эрттирерин планнап турар деп, «Вашингтон пост» солун дыңнаткан. Чепсеглениишкинни дүжүрериниче, экономика болгаш дипломатия талазы-биле АКШ-тан хамаарышпас чурттаарынче чүткүл Барыын Европада күштелип турар деп, ол солун бижээн.

АКШ-тың Барыын Европага нейтроннуг бомбаны сайгара тургузар дээр бодалы дайынга удур амгы кампанияны европейжилерниң ортузунга өскүдүп үндүрген дээрзин «Вашингтон пост» демдеглээн. Барыын Европа күрүнелериниң девискээринге НАТО-нуң бодунуң ядролуг күчүзүн «чаартыр» болгаш калбартыр дээн шиитпири, «кызыгаарлаалдыг ядролуг дайынга» белевин Вашингтоннуң идергейлээни [illegible] кызыгаарлаар дугайында ийи совет-американ керээни күштүг болдуруп бадылаарын АКШ-тың үскени ханы дүвүрээлинни хайныктырган.

Вашингтоннуң дайынаырак угланыышкыны Японияны база дүвүредип турар. «Японияда дайын соондагы салгакчылар атомнуг бомбалар-биле Хиросиманы болгаш Нагасакини бомбалаанының дугайын тергиин эки билирлер» деп, «Нью-Йорк таймс» солун бижээн. Японияның даштыкы херектер министри М. Ито чоокта чаа Вашингтонга албан хуузунда чораш, «тайбың дээш шимчээшкин Японияда күш болу берген, ону херекке алыр апаар» деп медеглээн. Солуннарның бодалы-биле алырга, Германияның Федеративтиг Республиказында болгаш Японияда ундаргай хөөннер Вьетнамга дайын соонда [illegible]

САГЫНДЫРГАН

ЛИССАБОН. (СЭТА), Португалияда өлүрүкчүлерниң идепкейжээнинге удур Португал компартияның Чиигине секретары А. Куньял шыңгыы сагындырыг кылып, чүве чугаалаан. ПКП-ның 60 чылынга турасказтан Санта-Марияда-Азойа хоорайга болган массалыг митингиге ол чүве чугаалааш, өлүрүкчү кандыг-даа үүлгедиглерни сый шаварын чазактан шыңгыы негээн. «Апрель 25-тиң улусчу күштери» деп адаттынган өлүрүкчү организация чурттуң янзы-бүрү районнарынга өнчүк-чөңгээлерни болгаш дерзии үүлгедиглерни кылган соонда Португалияның Коммунистиг партиязының Чиигине секретары ындыг медеглелди кылган.

Өлүрүкчү чорук чүгле барыын үзелдиг күштерге кезээде бараан болуп келген деп, А. Куньял чугаалаан. Апрель революциязы-биле болуп «харылзаалыг» кылдыр чагдынган дерзии организацияның ол үүлгедиглери Португалияның ёзулуг революсчуларынга удур каржы өнчүк-чөңгээ болуп турар. Ол өнчүк-чөңгээлер хамыктың мурнунда ажылчын шимчээшкининге, боттарының амыдыралчы эрге-ажыктары дээш ажылчы чоннарның калбак демиселинге удур угланган.

Португалияда өлүрүкчү чорук чуртта демократияга шынгыы кыжанылышкын болуп турар деп, А. Куньял медеглээн.

НҮГҮЛДЭЭШКИН

ДЕЛИ. (СЭТА). «Агаар дээрбечилеринге болгаш өлүрүкчүлерге хоргадаашкынны берип турар чурттар делегейге өлүрүкчү чорукту калбартырынга идигин берип турар-дыр» деп, Пакистанның чазааның тускай төлээлекчизи медеглээн. Пакистанның хамааты авиакомпаниязының самолёдун чоокта чаа хунаап ап турганы-биле холбаштыр ындыг медеглелди ол кылган.

Ынчаарга тайбың амыдыралды тургузуп турар демократтыг Афганистанга удур өлүрүкчү үүлгедиглерге Пакистанның эрге-чагыргаларының дорт киржилгезиниң фактылары делегейниң хөй-ниитизинге билдинмээн болза, ындыг медеглелге чүгле байыр чедирер турган ийик. Афганистанга удур контрреволюстуг дээрбечилер Пакистанның девискээринге чепсегленип алгаш, АДР-ге удур халдаашкыннары кылып, тайбың чурттакчыларны өлүрүп турар барымдааны хоозун чүлчүрүүшкүн-биле чажырары черле болдунмас. Американ, англи болгаш кыдат чепсек-биле дижинге чедир хандыртынган контрреволюстуг дээрбечилер Пакистанның девискээринден Афганистанның кызыгаар районнарынче үргүлчү халдап, чурттуң тайбың амыдыралын үреп турары бүгү делегейге эки билдингир болгай.

Пакистанның чазааның чөпшээрели-биле ол чурттуң девискээринде 70 ажыг баазаларда контрреволюстуг «дээрбечилерни» чепсеглеп, өөредип, оларны кыдат болгаш американ «чөвүлекчилер» командылап турар. АКШ-тың болгаш Барыын Европаның капиталистиг чамдык чурттарының деткимчези-биле Пакистанның шериг эрге-чагыргазы чүгле Афганистанга эвес, харын-даа Индия ышкаш өске-даа кожаларынга удур делегей реакциязының тепкиижи кылдыр бодунуң чуртун бараан болдурганнар. Индияның парлалгазының бижип турарын ёзугаар алырга, Кыдаттың тускай чажыт албан черлери АКШ-тың төп разведка эргелели-биле демнежип алгаш, Индияның девискээринче шпионнарны болгаш өлүрүкчүлерни чорударынга пакистан национал кижилерни калбаа-биле ажыглап турар.

Делегейге өлүрүкчү чорукту өскүдеринге кым идигни берип, аңаа дорт киржип турарын Пакистанның эрге-чагыргаларының төлеп чок ол айыылдыг хөделиишкиннери тодаргай бадыткап турар-дыр. Хөгжүп орар чурттарга удур делегей империализминиң болгаш реакцылыг эрге-чагыргаларының үүлгедиглерин авыяастыг кандыг-даа медеглелдер-биле чажырары болдунмас.

ИРАН-ИРАК ЧӨРҮЛДЭЭ

КУВЕЙТ. (СЭТА). Иран-ирак чөрүлдээни таарыштыр шиитпирлээр талазы-биле ислам күрүнелериниң эптештирер төлээлери чугаалажыышкыннарны катап эгелээр сорулга-биле Тегеранда чедип келгенин Кувейттиден алдынган медээлерден билдине берген. Иран бодунуң негелделеринге тодаргай харыыны алыр болза, ол төлээлерниң хүлээлгези чүгле ындыг таварылгада ам чедиишкинниг болур деп, Иранның президентизи А. Банисадр чурттуң камгалалының дээди чөвүлелиниң хуралының сөөлүнде Тегеранның телевидениезиниң корреспондентизинге берген интервьюзунга медеглээн. Ирактың хөделиишкиннериниң ястеп хынаарын, 1975 чылдагы Алжир дугуржулгаларын чөрүлдээни шиитпирлээриниң үндезини кылдыр хүлээп алырын, дайын чорудуугаларын соксадыры-биле чергелештир иран девискээрден ирак шериглерни хары угда үндүрерин иран тала негеп турар деп, Банисадр онзалап демдеглээн.

Ирактың национал эргелери Иран бүрүн хүлээп көрбес болза, Ирак бодунуң шериглерин Ирандан ҷатвкаарлатпас деп, Ирактың президентизи С. Хусейн медеглээн. Девискээрлерни Иран «оларның дүрүм ёзугаар араб ээлеринге» эгидер болгаш Шатт-эль-Араб хемге Ирактың эргезин катап тургузар ужурлуг деп, ол моон мурнунда база медеглээн.

ГФР. Висбаденге болган чыскаалга каш-даа муң барыын-герман өөреникчилер башкылары-биле кады киришкен. Чырыдыышкынның негелде-херегледеринге акша-хөреңгилерни чуртта үргүлчү кызырып, чепсеглениишкинге чарыгдаалдарны өстүрүп турарынга боттарының удурланыышкынын медеглээр дээш олар хоорайның кудумчуларынга үнүп келгеннер. Оларның ап чораан плакаттарының бирээзинде 80 миллион марка акша өртек-үнелиг «Торнадо» дээр эң чаа истребитель-бомбардировщикти чуруп көргүскен бижиглел бар болган. Ол акша-хөреңги-биле бүдүрүлге ийи муң өөреникчилер ажылдаар черин тургузуп болур-дур дээрзин ол бижиглелдиң дыңнадып турганы ол. Профессионал эртем-билиг чедип алырда Гессен чериниң аныяктарынга 30 муң ындыг ажылдаар чер чедишпейн турар. Ол черниң школаларынга таарымчалыг өөредиишкинниң хандырарынга 20 муң башкылар чедишпес.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КОСМОНАВТИКАНЫҢ ТӨӨГҮЗҮ МООН ЭГЕЛЭЭН

Калуга. Черни долгандыр орбитаже иштинде кижилиг баштайгы космос корабльн Совет Эвилелинден салып үндүргенинден бээр апрель 12-де 20 чыл болур. Космос делгемиңге кижиниң бүдүүмес ышкаш турган ажыл-чорудулгазын космосче бирги орук изээкчиги Юрий Гагарин эгелээн.

Космонавтиканың төөгүзү Калугага эгелээн. Математика болгаш физика башкызы К. Э. Циолковскийниң — планеталар аразынга харылзааларның теориязының үндезилекчизиниң бедүүй кабинединге, маңаа оон тиилелгелиг эге базымы кылдынган. ССРЭ 1957 чылда бирги кылымал спутникти салып үндүргеш, делегейниң космос шинчилелдеринге кады ажылдажылгаже кыйгырган. Юрий Гагаринниң төөгүлүг ужудуушкуун кылган хүнде бистиң чуртувустуң кижи төрелгетенге медеглели бүгү диптерге чаңгыланган: «Космосту шиңгээдиринге чедиишкиннеривисти чүгле бистиң улузувустуң эвес, а харын бүгү кижи төрелгетенниң чедиишкини деп санап турар бис. Бис ону Чер кырында бүгү кижилерниң аас-кежиинге болгаш чаагай чоруунга, депшилгениң херээнге өөрүшкү-биле бараалгадыр бис».

Эрткен 20 чылдар Совет Эвилели алган ол хүлээлгезин күүседип турар деп чүвени бадыткаан. Юрий Гагаринниң «Космос шуптузуска четчир» дээн состери боттанып турар.

ЧУРУКТАРДА: К. Э. Циолковскийниң ракетазының модели Калугада космонавтика төөгүзүнүң музейинде: Калугада К. Э. Циолковскийниң бажың-музейинде оон ажылдаар кабинеди.

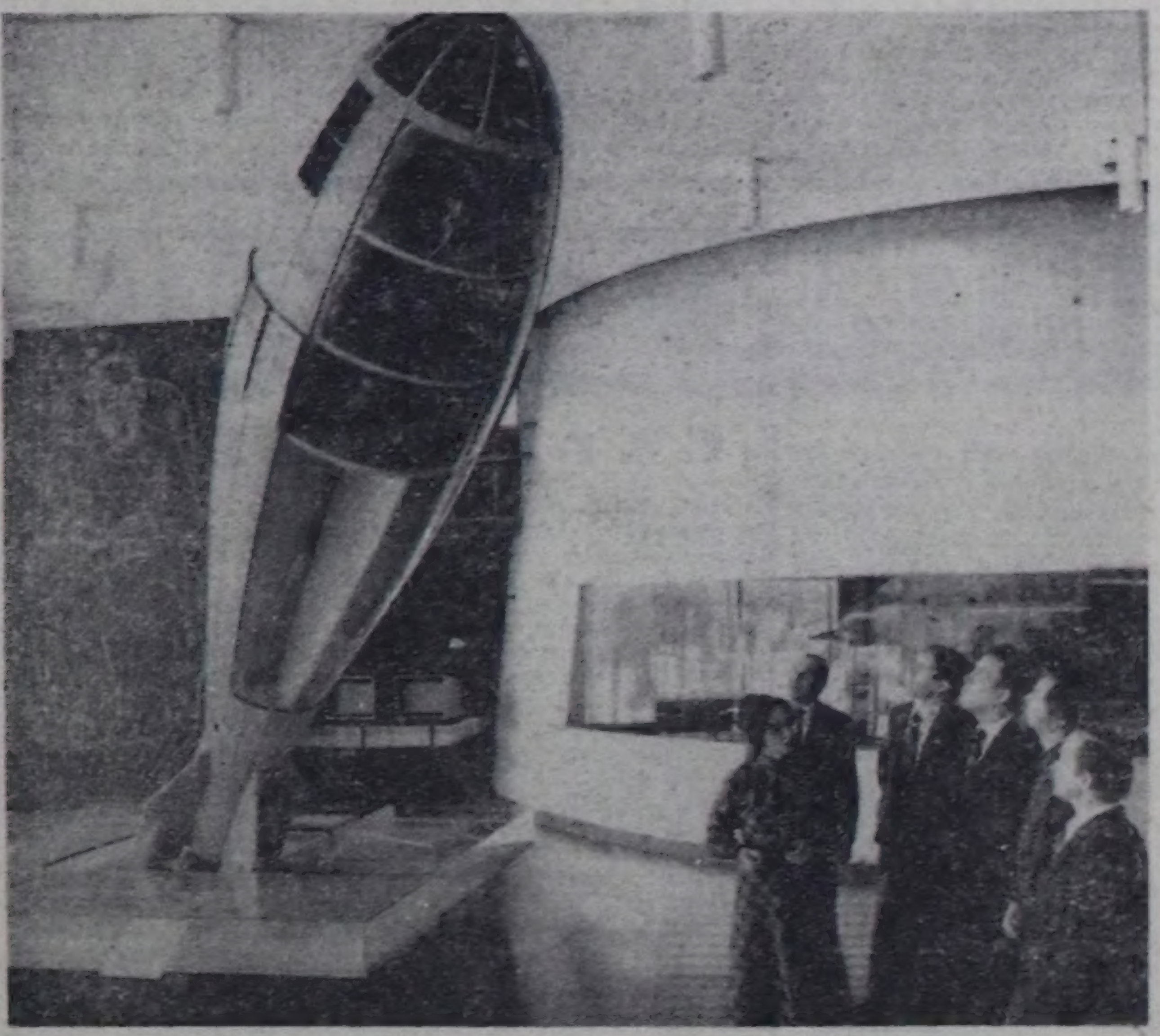

С. БЕЛЯВОЙНУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникази.

АДА-ИЕНИҢ БЕЛЭЭ

Бистиң чуртувуста страхованиениң хевири аңгы-аңгы. Оон бир хевиринге өг-бүле тудар уругларның страхованиези хамааржыр. Ону канчаар тургузуп ап болурул? Ол страхованиениң чогум-на ужур-дузазы кандыгыл?

Ук страхованиени ада-иелерниң кылдыртып алыры ажыктыг. Кажан уруг-дарыг өгленип, өг-бүле тудуп турда силерниң аныяктарга белээнер ол болур. Керээни чарып турар хамаатының назыны 18 хардан өрү болур болгаш 75-тен ашпас ужурлуг. Оол азы кыс 6 айдан 15 харга чедир назылыг турда, камгаладып ап болур. Уругларның ол камгалалын оларның ада-иези, кырган-авазы, кырган-ачазы, чоок кижилери кылдыртып болур. Бир эвес уруг керээ чарган үези төнмээнде озал-ондакка таварышкаш, бертингенде өйкпе часкы, күскү үелерде саргыга ызырткаш, аар аарааида, ол ышкаш нерви аарыындан, кортканындан угааны четпес апарган, азы амы-тынындан чарылган таварылгада күрстрахование албаны камгалаткан керээ ёзугаар акшаның чогуур хуузун төлеп бээр.

Ук страхованиениң дадывырын камгалаттырган оолдуң азы кыстың назы-харын барымдаалап, ССРЭ-ниң Санхоо министерствозунуң 1980 чылдың август 5-те үндүрген дужаалын ёзугаар доктааттынган тариф-биле тыртар. Керээ чардынган соонда, оон баштайгы дадывыры күрүне страхованиезиниң агар салынга киргенде, ону күштүг деп санааш, херечилелди тыпсыр.

Бир эвес камгалал керээзи көрдүнген хуусаа четпээнде үзүлген болза, бо удаада кандыг болурул? Кандыг-бир чылдагаан-биле дадывыр ийи ай улаштыр төлеттинмейн барган болза, ук керээни күш чок деп санаар болгаш бир эвес ол алды айдан хөй үе дургузунда үзүктел чок төлеттинип турган болза, ону дедир эгидип бээр. Камгалалды тургускан кижи бодунуң күзели-биле керээни үзүп болур. Ооң-биле кады камгалал керээзи үстүнгенден бээр чыл четпээн болза, ону катап тургузуп ап болур. Бо таварылгада дадывырны хары угда төлээш, бир ай бурунгаар ажыр төлээр апаар. А бир эвес керээ үзүлгенден бээр чыл ажыг үе эрткен болгаш камгалал керээзиниң төнер хуусаазы эрте берген болза, ол катап тургустунмас. Ооң-биле кады тыртып турганы дадывыр акшазын дедир эгидип бериптер таварылгада ону катап тургузарының кандыг-даа барымдаазы чок.

Камгалал керээзиниң төнгениниң барымдаалап, акшаны бүрүнү-биле төлээр. Өг-бүле туткан аныяк оол, азы кыс өгленишкен дугайында херечилелин эккелгенде, күрстрахование албаны акшаны оларга төлеп бээр. А бир эвес уруг, азы оол 18—25 харлыынга чедир өг-бүле тутпас болза, бир чылда камгалал түңүнге 3 хуузу немээр, чээрби беш хар чедерге — 21 хуузу немей төлээр.

Кандыг таварылгада камгалаткан түңнү төлевейн барып болурул? Уругга камгалал тургускан кижи ай санында төлээр ужурлуг дадывырын 12 ай чедир төлевейн чорааш, амы-тынындан чарылганда камгалал күш чок болур. Ниижээ, бир эвес ол кижи бодунуң буруузу-биле шошка кирижиишкеш, амы-тынын оскунганда, боду амы-тынынга четкен таварылгада, арагадан хорапаанганда, озал-ондакка таваржып, өлгенде уругга камгалал акшазын бүрүн төлевес, чүгле камгалакчының төлеп турганы дадывыр акшазын эгидер.

Хүндүлүг, ада-иелер! Страхованиениң бо хевиринге уругларыңарны камгаладып алырыңарны күзедивис. Өг-бүле туткан уруг-дарыыңарның байырлалдыг хүнүнде оларга силерниң белээңер болур.

СОНУУРГАК КӨРҮКЧҮЛЕР

Он бир чыл мурнунда, 1970 чылдың март төнчүзүнде, Тываның хөгжүм-шии театрының артистери делегейде сураглыг коммунист Назым Хикметтиң «Ынакшыл дугайында тоол» деп ийи көжеге беш көргүзүглүг шиизин ойнап эгеледивис. Ону Кадр-оол Ооржакович Сагды тургускан. Ол дээрге аныяк режиссёрнуң эң баштайгы ажылы. Ооң шиилер тургузар талазы-биле оюзагай, кымга-даа дөмейлешпес тускай талантызы оон эгелээн чүве.

Ынчан «Ынакшыл дугайында тоолдуң» рольдарынга хоочун-даа, аныяк-даа артистерниң ойнап турганы ам-даа сагыштан ыравас. Мен хуумда хаан кыс Мехменэ Бануну ролюнга ойнап турдум. Ооң дуңмазы Шириниң ролюнга Мария Солун-оол, чурукчу Ферхадка Кадр-оол Сагды боду, дужүметтиң ролюн РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи Максим Мунзук, азыракчы кадайга Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Ольга Ензак болгаш өске-даа артистер киришкен.

Аныяк режиссёр баштай тургускан шиизин чон канчаар хүлээп алыр ирги» дээш иштинде канчаар-даа аажок дүвүреңниг турганым илдең. Шииниң чамдык болуушкуннарын көрүкчүлер В. Көк-оолдуң «Хайыраан бот» деп шиизи ышкаш сеткил хайныышкынныг хүлээп ап, муңгарап-даа, карактарының чаштарын чоткулап турганын эскерип турдувус. Көрүкчүлер шииниң эгезинден төнчүзүнге чедир шимээн-дааш чок, үнүп кирбейн, бүгү кичээнгейин салыпкан олургулаар турду. Бо дугайында чаңгыс чижек. Май төнчүзүнде чүве, Улуг-Хем районнуң Арыг-Бажы суурга чеде бердивис. Клуб септелгеде. Ам канчаар «чайгы театр» шинчилиг чүү-даа болза олурар сандайларлыг черге, даштыгаа ойнаар деп шиитпирледи.

Кежээликтей шии көргүзер үе чоокшулап келген. Улуг, бичии чон ажылындан кээп турганнар. Өштүг чүве дег, улуг карэ булуттар оон-моон даглар ажыр диргелип, удатпайн дээрни бүргей алы берген. Чаъс кудуп-ла эгелээн. Шынап-ла, хуундан суг кудуп турганы-биле дөмей. Мындыг чаъстыгда чүү кижи шии көрүп келирил дишкеш, артистер кеттинген идик-хевин ушту, будук гримин аштап, хамык херекселдерни сценадан үндүрүп каапкан.

Чаъс аязыр-даа хире эвес. Бистиң бодааныывыс дег ындыг чүве каяа турар. Хөй чон чогуур шагында чыглып келген. Мындыг чаъстыгда канчап шии көөр силер деп тайылбырлап чадашкан бис.

— Чаъс-бораң-даа биске улуг шаптык болбас, шиини ынап-ла көөр бис—деп нити харыы мындыг.

— Мындыг чаъстыгда бичии чаш кижилер безин бар ышкажыл, ийи шак иштинде уруг-дарыг бергедээр-дир — деп, Кадр-оол Ооржакович дыка сагыш човап чугаалап турду.

— Ажырбас бис, бичии кижилерни чылыглап, шуглап алган бис — деп, шупту чон мындыг.

Ойнаар чер сери адаа-даа болза, зөнейле дамдылаар болган. Режиссёрувус ойнаар деп айтыышкын берди.

— Кандыг-даа үеде чонунга барал болуру ыдыктыг хүлээлге болгай, ынчангаш кызып ажылдап чорууруvус-даа бо-дур — деп, Кадр-оол Ооржакович чугаалап турду. Бистер он минута иштинде белен болдувус. Анаада бир шак будуттувар Мария Солун-оол безин чүгле он минута четпээнде дыка онза үнүп келди.

Шии-даа эгелээн, кижи бүрүзү боттарын янзы-бүрү чүве-биле шыптынып алган, эрээн шокар-ла чүве. Бичии чаш уруглар куспактаан нелер безин эндерик хөй. Көрүкчүлер шииниң төнчүзүнге чедир шимчеш дивээннер.

Эргенинде дүүн чонуң шии көрүп олурган сандайларының аразынга кылаштап чорууруумга бичии уругнуң ийи саарзыл бонуу болгаш бөрт чыдыр. Оларны сиилгий туткаш, херимге кургады азып каапш, боданып турдум. Күжүр чонумнуң уран чүүлге ынаан. Олар амыдыралдың янзы-бүрү болуушкуннарын уран чүүл дамчыштыр боттарының сеткил-чүрээн билип алырының бир аргазы ында чүве-дир ийин деп иштимде аажок-ла боданган мен. Ол чорук кижиниң хей-аъдын киирип кээр чорааан.

Суурнуң бажыңнарының чанында кургаткан хеп кудумчу дургаар. Шииниң улуг чединшкини аныяк режиссёр Кадр-оол Сагдының баштайгы базымы оон эгелээн. Чоокта чаа Кадр-оол Ооржакович Сагдыга Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи деп бедик атты тывыскан. Ол дээрге чонунуң үнелели, моон соңгаар аңаа улуг идегел-дир.

Кадр-оол Ооржакович элээн хөй шиилерниң режиссёру. Бодунуң чогаадыкчы ажылынга шуут бердинген, талантылыг артист. Оон ам-даа хөйнү манаар бис.

КАРА-КЫС МУНЗУК,
РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң улустуң артизи.

УЛАШКАН МАРГЫЛДААЛАР

Бистиң чуртувуска чаңчыл болган делегейниң шыдыраа маргылдаазы Таллинге чоокта чаа доозулган, а апрельдиң эгезинде Москвага база бир делегей маргылдаазы эгелээр. Делегей чемпионунуң киржилгези-биле гроссмейстерлер маргылдаазы аңаа эртер. Кыскаы-биле чугаалаарга, шыдыраа маргылдааларының уламчылалы болуп турар. Таллинге ол маргылдааның чеди дугаары ол, ону ам үш удаа Пауль Кереске тураскаады эрттирген. Бүгү Эстонияга эрткен Кереске тураскааткан шыдыраа фестивалының (ооң программазынга «шыдыраа неделялары», янзы-бүрү маргылдаалар, кежээки байырлалдар, хары угда ойнаарының сеанстары, беседалар, лекциялар кирген) түңнели Таллинге эрткен ол маргылдаа болган.

Аңаа элээн хаш чурттардан 16 шыдыраачы киришкен. Делегей чемпиону чораан Михаил Таль бирги черже үнген.

Апрель 3-тен 24-ке чедир Москвага чүгле гроссмейстерлерниң маргылдаазы эртер. ССРЭ-ден аңаа, Анатолий Карповтан аңгыда, делегей чемпионнары чораан Тигран Петросян, Василий Смыслов, а ол ышкаш Юрий Балашов, Александр Белявский, Гарри Гаспаров, Лев Полугаевский олар киржир. Даштыкыдан Ульф Андерссон (Швеция), Флорин Георгиу (Румыния), Энтони Майлс (Англия), Лайош Портиш (Венгрия), Эугенио Торре (Филиппины), Ян Смейкал (ЧССР) болгаш Ян Тимман (Голландия) олар келир.

Шыдыраа делегейниң «сылдыстары» Делегей садыының болгаш эртем-техниктиг харылзааларының конгресс-залынга маргылдажыр. Аңаа оларның оюнун 1000 ажыг кижи көрүп болур.

В. БАБКИН,
СЭТА-ның корр.

телевидение

АПРЕЛЬ 2-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05 —«Алешканың ынакшылы». Уран-чечен фильм. 10.30—«Бар-даа болза, бүзүреңчиг эвес» 11.30—«Медээлер. 11.35—14.30—Чапсар. 14.50—Документалдыг фильмнер программазы. 15.35 —«Шыдыраа школазы». Разрядтыглар клазы. Оюнун ортузу. 16.05—«Партияның дайынчызы». СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады. РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры «Кадыр болгаш Маска» заводтуң каң ээлдирикчизи В. И. Коптевтиң дугайында телефильм. 16.35—«Орус чугаа». 17.05—«Москва чоогунга ужуражыышкыннар».

КЫЗЫЛДАН
17.35 —«Делегей байдалының допчулалы». Дамчыдылга. 17.50 — «Кедээ ажыл-агый ажылдарының допчулалы».

МОСКВАДАН
18.00 — «Миллионнарның ленинчи университеди». Магнитогорскиниң металлургия комбинадының коллективтериниң социал-экономиктиг сорулгаларны шиитпирлеп турарының дуржулгазының дугайында.

КЫЗЫЛДАН
18.30 — Телемедээлер (тыва болгаш орус дылдарга).

МОСКВАДАН
18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Москвада час». Киночурумал. 19.05 — «Европага—бызыг тайбың». Политиктиг тайылбырлакчы Э. Мицаканов эрттирер. 19.20 — «Төп телевидениениң экранынга бир дугаар». «Ак пароход» деп уран-чечен фильм Ч. Айматовтуң ындыг аттыг тоожузун ёзугаар. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.55 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Евгений Нестеренконуң концерти. Төнчүзүнде — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН
17.35 — Болгар композиторларның чогаалдарын Софияның күрүне филармониязының оркестри күүседир.

КЫЗЫЛДАН
18.00 — «Аркадий Гайдар». Документалдыг фильм.

МОСКВАДАН
18.30 — Улустуң аялгалары.

КЫЗЫЛДАН
18.45 — 19.15 — «Нинелла Курганкина таныштырып тур». Фильм-концерт.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Элээдилер, өг-бүле, школа

БУРУУ КЫМДАЛ

Арапчорнун «Идегелдиң керуужү» деп чүүлү школа амыдыралы-биле ханы холбаалыг болган ужурунда, ол чүгле башкыларның болгаш ада-иелерниң эвес, а өөреникчилерниң безин сеткил-сагыжынга дыка дегген. Ынчангаш бо чүүлге хамаарыштыр дыка хөй кижилерниң сапал-оналын бижип турар ужуру-даа ол.

Бачыттыг херек Сан Сановичиниң клазындан өөскүп үнген. Ваня Мөңге — чартык өскүс оол. Ол онаалганы күүседип албайн (чалгаазындан эвес, а өг-бүлениң нити байдалындан-даа күүсеттинмейн барганы чадавас), кожа олурар эжи Сергейниң кыдыраажынче харангаш, башкының айтырыын бодал чокка харыылаптар. Ваняның онаалга күүсетпейн, харанып олурарын Сергей математика башкызынга чугаалапканы-биле бо маргылдаа эгелээр.

Эжин куду көргеш, Сергей Ондар Ваня Мөңгени арагачы чүвениң оглу дептерге, Ваня ону шанчыптар. Кайызы буруулугул? Кайызы-даа. Хөй буруу харын-даа Сергейде боор болур. Бүгү класстың мурнунга эжин арагачының оглу дээри дыка дорамчылал-дыр. Шоолуг чүве эскербес чаштар эвес, элээди апарган оолдар-дыр. Оолдар шуут чокшу дээрге, башкы Сан Санович Мөңгени тудуп алыр. Чүге дээрге Мөңге арай күштүг болгаш Ондарны эттей берген хевирлиг.

Сан Санович мында ийи кол буруулуг: «хулиган, үнүп чор!» дээни болгаш Мөңгениң холун долгапканы. Ынчалдаа бо эттиниң болур үүлгедиглер дээрзин болуушкуннарның моон соңгааргы ходелиишкиннери көргүзүп турар. Бир эвес бо оолдар хан үндүр чогушпаан болза, Сан Санович бо частырыгларны кылыр бе? Класс шимээргей берген-дир. Мында Сан Сановичиниң буруулалын шимээргей бергени база билдинмес. Ийи содаачыларны-даа буруудалып турдулар-ла ыйнаан.

Амыдыралга чүү-даа турар дижири ышкаш, өөреникчилер чокшуптар-даа таварылгалар турар, а башкы өөреникчизиниң мурнунга буруулуг боор болур-ла болгай, ынчангаш Сан Сановичиниң үстүнде ийи частырыы бар-даа болза, мен ону ат-алдар чок, окта кагдынган кижи кылдыр санавас мен.

Сан Санович чогум соонда, дүне када өөреникчилерни база хайгаарап, «чаныңар, кичээлиңер кылыңар» деп чагып чоруур башкы-дыр. Ооң-биле кады ол кем-херек үүлгедиишкиниң база баш удур болдурбайн барган. Оон башка ол үш оол каттыжып алгаш, арагалап, база бирээни үүлгетседээ хөңнү турган.

Ваня Мөңге башкызын амдаа хүндүлээр болгаш Блатной Соян башкыже халый бээрге, Ваня чарып алды чоп.

Бир эвес Сан Санович Ваняны үргүлчү хомудадып, ыя көрүп турган болза, Ваня аңаа иштинде хорадаар болгаш ону ол хире камгалап турбаа дег. Ынчангаш кол буруу Сан Сановичиде черле эвес.

Мен бодаарымга, мында колла ондактыг кижи Блатной деп шолалыг Соян дээр оол. Хирезин бодаарга, ол класста чүү болуп турарын аңаа Саша Сарыг барып дыңнадып турар, а оон ужук алгаш, Блатной өг-бүле хайгааралы арай кошкай берген оолдарны черле соора көрбес, чытчы ыт дег, бодунче дораан-на элзедип ап, оларны оон-даа улуг кем-херектер үүлгедиринче ыдалап турар кижи.

Мында Ваня Мөңге-даа, Саша Сарыг-даа чартык өскүстер. Оларда өг-бүлениң хайгааралы кошкак, ынчангаш ол оолдар ам чайгаар-ла Блатнойнуң салдарынче кире бергени кескү-дүр. Блатной бо ийи оолду арага ижеринге өөредип («Доңа бердиңер бе? Моон ээптиңер!»), уптээшкин кылырынче база албадаан. (Комиссияның хуралын көр). Блатной Соян кончуг кажар, херек илерей кээрге, бүгү буруунуу Мөңгениң кырынче чая каапкан. Уптээшкинниң Мөңге баштаан деп каар хевирлиг. А шынында бо шупту Блатнойнуң үүлгедиглери.

«Бо херекти мен үүлгеткен мен деп өчүвес болзуңза, сени өлүрер мен» деп багай Мөңгени ол албадап-даа болур. Ынчангаш мен бодаарымга, бо чүүлдүң кол утказы кандыг-бир башкының азы аваны буруудадыр дивээн, а кошкак хайгааралда турар школачы элээди оолдар кандыг-бир багай салдарга чиигги-биле алзып, бодал чок кем-херек үүлгедип болуруун көргүзүп турар.

Моон кандыг түңнел үндүрүп болурул дээрге, школачы элээди оолдарны кандыг-бир кем-херек үүлгедиринче көгүдүп-даа, коргудуп-даа тургаш, чыгаптар таварылгалар болгулаарын баш удур чайладырын угаадып турары болур.

Ада-ие, хөй-нити болгаш школаның талазындан элээди өөреникчилерге ылаңгыя оолдарга хайгааралды күштедирер дижиривистиң ужуру бо. Оолдарның кымнар-биле кады чорууруун азы ойнаарын хамаан чокка көрүп болбас. Башкылар-даа, хөй-нити организацияларының-даа боттарының бажыңнарындан кирип өөренип турар уругларның амыдырал-чуртталгазынче кошкак кичээнгей салып турарын бо чүүл көргүзүп турар ышкажыл. Хөөкүй бичии Уранмаа кандыг бажыңда олурар-дыр? Кедээ болгаш суур Советтерни интернатка кымнарның уругларын киирип алза экил дээрзин бүгү талазы-биле эки өөренип көөрү база чугула. Чартык өскүстерниң кичээнгейге албайн баар таварылгалар бо-ла тургулаар.

Күжүр аваны арагачы деп канчаар буруудадыр боор, ажыг-шужууңге алыскаш, бичии ижиптер апарган кижидир. Ону оглу Ваня база билип турар. Комиссия хуралынга уругларымны-ла азырап алзымза, менээ чүү-даа херек чок деп турар ие болгай. Аңаа дузалаары херек турган. Ону школа-даа, кедээ Совет-даа улуг-ла херекке албаан. Мону, мындыг таварылгаларны школа-даа, ада-ие болгаш өске хөй-нити организацияларыдаа кичээнгейниң төвүнге алза эки.

М. ЭРГЕП.

Бөгүн — Уруглар номунуң делегей хүнү

НОМНАРНЫҢ ТӨНЧҮ ЧОК ДЕЛЕГЕЙИ

Чыл бүрүде апрель 2-де, алдарлыг даны чогаалчы Х. К. Андерсенниң төрүттүнген хүнүнде, Уруглар номунуң делегей хүнүн демдеглеп турар. СЭТА-ның корреспондентизи Ленинград чоогунда улуг тоолчунуң адын эдилээн бир онзагай хоорайга литература байырлалының бүдүүзүнде четкен болгаш номчукчуларны ынаар аян-чорук кылырынче чалаан.

Ленинград областың аныяк үлетпүр төвү Сосновый Бор хоорайның чурттакчылары уругларга кайгамчык эки белекти бараалгаткан. Ортааkы вектерниң шивээзин бичииледи туткаш, улуг тоолчунуң номнарының маадырларын оон иштинде шимеп тургускан. Ол хоорайжыгашты Андерсенград деп адаан.

Оон төвүнде чогаалчының музейи бар. Ону уругларның чурулга школазының өөреникчилери эгелээн. Оларның өңнеп-даа, карандаштап-даа чураан чуруктарында Дюймовочка болгаш чүдекпей Өдүрекоглу, турушту ак-демир Солдатчыгаш болгаш домбу иштинде Дангына дирижиттинген. «Тоолдар хаанының» номнары — музейниң бир тускай кезээ болган. Номнарның амыдыралы ам-даа уламчылап турар: Андерсенниң чогаалдары чүгле бистиң чуртувуста дөртен дылдарда нити тиражы бежен миллион хире экземплярлыг үнген. Хөй дылдар кырында ол чылданы тургузарынга бүгү республикалар дузалажып турар. Амгы үеде бүгү делегейниң уругларының тоолчузу апарган чогаалчының 176 чыл бурунгаар төрүттүнген чери Оденседен медээлерни мында база манап турар.

Тоолчунуң төрүттүнген хүнүн боду ам-даа бир чыл четпээн Андерсенград база демдеглээр. Харыкчок бичии сценага бодунуң баштайгы ойнаакрактар шиизин уругларның студиязы бир дугаар бараалгадыр. Ленинградтың С. М. Киров аттыг үлегерлиг опера болгаш балет театрының артистери маңаа база келир. Олар «Хар дангынаның» утказынга дүүштүр С. Баневичиниң чогаатканы «Кай биле Герданың төөгүзү» деп чаа операдан үзүндүлерни көргүзер.

О. СЕРДОБОЛЬСКИЙ,
СЭТА-ның корр.
Ленинград облазы.

САННАР, ФАКТЫЛАР

«Ном үндүрүлгезиниң херээн хөгжүдер. Парлалга продукциязын, ылаңгыя уругларга болгаш улуг улуска чечен чогаалды парлап үндүреринге херегледи улам долу хандырар. Ном парлалгазының полиграфтыг күүселдезиниң шынарын бедидер» — деп, «1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» бижээн.

Уругларга чечен чогаалды М. Горький «Улуг-делгем оран» деп адаан.

* * *

ССРЭ-де үнүп турар алды номнуң бирээзи уруглар номнары.

* * *

Чурттуң тускайлаан 80 хире ном үндүрер черлери чыл санында үш муң ажыг аттыг нити тиражы 500 миллион экземпляр номнарны уругларга парлап турар.

* * *

ССРЭ-де 160 солуннуу болгаш 72 журналды уругларга үндүрүп турар.

* * *

Бистиң чуртувуста бичии номчукчуларга номнарны ССРЭ-ниң улустарының 58 дылдарында болгаш 37 даштыкы дылдарда парлап турар.

* * *

Совет эрге-чагырганың чылдарында уругларга номнарны 10 миллиард экземплярны үндүрген.

* * *

Уругларга ном парлаар кылдыр тускайлаан черлерниң бирээзи — «Детская литература» — 1933 чылда тургустунган. Ол чыл бүрүде 650 аттыг 200 миллион номну үндүрүп турар.

(СЭТА).

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ «Частың тынызы» деп фотоэтюду.

Агаар

Республикага бөгүн булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 5—10 метр чедер. Дүне 5—11, чамдык черлерге 13—18 градус чедир соор. Хүндүс 5—10 градус чедир чылыыр.

Кызылга база-ла эдир булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хаттың секундада дүргени 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 6—8 градус соор, хүндүс 5—7 градус чедир чылыыр.

Кино

АПРЕЛЬ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Шагда-ла эрткен хүннерниң комедиязы» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Шокар рейс» 9.10, 11.00, 12.50, 14.40, 19.10, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ынак Раджач» (2 сериялыг) 14.50 17.30, 20.10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Хлеб, алдын, наган» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чагыг № 922

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 79 (11577) | 1981 чылдың апрель 3, пятница | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызы «Тыва кобальт» комбинаттың цехтери, участоктары болгаш бригадалары депшилгелиг аргаларны калбаа-биле ажыглап турар. Оон түңнелинде оңгу беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталының планныг даалгаларын чедиишкинниг күүсеттинген. Ындыг аргаларның бирээзи бригаданың кереэлиг ажылдаары боор турар. Үш чыл мурнунда Анатолий Анатольевич Щегловтуң комплекстиг бригадазы ол аргаже шилчээн. Оон бээр коллектив планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерин үргүлчү ажыр күүседип келген.

Бригадада В. Ооржак, В. Мезенин, А. Щербинин, И. Муравьев болгаш өскелер-даа март айның планын 110—120 хуу күүсеткилээн.

ЧУРУКТА: бригадир А. Щеглов (оң талазында) слесарьлар В. Ооржак болгаш В. Мезенин олар-биле тур.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң даргалааны-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы апрель 1-де Кремльге болуп эрткен.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлеринде улам ыңай сайзыраткан партия Төп Комитединиң ленинчи угланыышкынын, бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг болгаш камгаланыр күчүзүн улгаттырарынче, чоннуң чаагай байдалын бедидеринче, бышкан социализм ниитилелиниң угаан-бодал чечектелиишкининче, делегейде тайбың камгалаарынче болгаш быжыглаарынче угланган практиктиг ажыл-чорудулгазын изии-биле деткээнин хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткилдиг илергейлээн.

Хүн чурумунуң бирги айтырыының талазы-биле — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр улус депутаттарының Советтериниң сорулгаларының дугайында Л. И. Брежнев хуралга дыңнадыг кылган.

Съездиниң сөөлүнде эрткен үр эвес үе безин оон мобилизастыг кайгамчык улуг салдарын көргүзүп турарын бүзүрел-биле чугаалап болур деп, ол демдеглээн. Партияны, бистиң политиктиг системавыстың бүгү звеноларын билдингир болгаш тодаргай программа-биле съезд чепсеглээн. Ам кол чүүл — ол программаны боттуг ажыл-херектер-биле долдурары. Ленинниң өөреткени ёзугаар миллион-миллион кижилерниң дем каттыштырган быжыг болгаш найыралдыг ажылы экижидери болур.

Съездиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле амгы үеде тодаргай сорулгаларны республикаларның, крайларның болгаш областарның партия организацияларының боттарының активтеринге, ВЦСПС-тиң болгаш комсомол ТК-ның пленумнары, күш-ажылчы муң-муң коллективтер тодаргайлаан.

Бүгү чоннуң бо ажылынга улус депутаттарының Советтериниң эң-не идепкейлиг киржири дыка чугула. Олар дээрге соңгулдалыг 50 муң ажыг органнар, 2 миллион ажыг депутаттар, он-он миллион активчилер болгай. Советтерниң кайгамчык улуг чогаадыкчы күжүнүң дугайын бо саннар тодаргай херечилеп турар-дыр.

Съездиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле боттарының ажылының программазын Совет бүрүзү бүгү талалыг чугаалажып көргеш, тодаргайлап алыр болза, ол шын болур. Бо ажыл ам чоруп турар. Кижилер-биле, күш-ажылчы коллективтер-биле доорт харылзаалыг Советтерден, адакы чададан бо ажылды хөй черлерде эгелээни кончуг эки. Районнар, хоорайлар, суурлар болгаш көдээ Советтер дугайында чугаалап турарым бо-дур. Чоннуң инициативазы хамыктың мурнунда чогум-на ында илергейлеттинип, планнар күүсеттинип, социалистиг чарыш эгелеп, калбарып турар болгай.

Саналдарның чаңгызы-даа халас барбазын, чоннуң эгелээшкинин эң-не хөй үре-түңнелдиг берзин дээш адакы чаданың совет органнарының ылаш үндүрери үнелиг. Бүгү саналдарны областар болгаш крайлар Советтери, а ооң дараазында республикаларның Дээди Советтери эң-не кичээнгейлиг көөр ужурлуг.

Партияның съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге Советтерниң звено бүрүзү киришпишаан, бодунуң эрге-хүлээлгелериниң хемчээли-биле ажылдаан турар ужурлуг. Эрге-чагырганың чер-чер органнарынга хамаарыштыр ол дээрге, хамыктың мурнунда кижилерниң хандырылгазын экижидери, ажы-чем программазын боттандырары, чоннуң херегле бараанннарын бүдүрерин көвүдедири, чурттаар бажыңнарын, школаларны, эмнелгелерни, уруглар садтарын тудар планнарны күүседири-дир. Бо айтырыгларга хамаарыштыр Советтер болгаш оларның күүскомнары диленикчилер эвес, а шыңгыы болгаш негелделиг ээлер болуру, олар боттарының холбаштырар болгаш контрольдаар эргелерин эки ажыглаары чугула. Ажыл-агый тургузуушкунунга Советтерниң ролюн бедидер дугайында партия Төп Комитединиң, Дээди Советтиң Президиумунуң болгаш чазактың чоокта чаа хүлээп алган доктаалы аңаа эки идиг бериишкини болган турар ужурлуг.

Хоойлужудулга ажылын эргелеп башкарылга болгаш контроль-биле улам сырый холбаштырары ам дыка чугула дээрзин, Дээди Советтерниң дугайында чугаалап тургаш, онзалап демдеглээр болай-дыр мен. Бисте идепкейлиг болгаш план ёзугаар сайзырап турар хоойлужудулгаже кичээнгейни кошкатпайн, организакчы хайнышкынныг ажылды күштелдирери, хоойлуларның болгаш планнарның чиге-биле база чайгылыш чок күүседирин хандырары эргежок чугула. Бистиң партиявыстың политиказы болгаш социалистиг эрге-хоойлу чаңгыс аай принциптерден укталып тывылган болгаш чаңгыс сорулганы — күш-ажылчы чоннуң чаагай чоруун бедидерин боттандырып турар. Бо буянныг сорулга дээш хоойлулар база бүгү күжү-биле ажылдаар ужурлуг.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң мурнунда бо талазы-биле онзагай сорулгалар туруп турар. Бирээр чугаалаарга, ССРЭ-ниң Дээди Соведи дээрге, бистиң эрге-чагырга органнарывыстың бүгү тургузуунуң эң бедик өндүрү болбушаан, эң-не калбак эргелерни ээлеп турар. Силерниң чугаалажып көөрүнерге киирген Дээди Советтиң бо чылын чорудар ажыл планын чогум-на ону барымдаалап чогааткан. XXVI съездиниң тургусканы кол айтырыглары, хөй республикаларның Советтер ажылының дуржулгазы, тайбың болгаш улустарның каңы ажылдажылгазы дээш даштыкы чурттарның парламентилери-биле харылзааларны калбартыры эрге-чагырганың дээди органының кичээнгейиниң төвүнге турар кылдыр бо планны белеткээн.

Партияның салган сорулгаларын шиитпирлээринге Советтерниң бүгү системазын идепкейжидер дугайында бөгүн чугаа болуп турарын адактыг сөөлүнде онзалап демдеглээр болай-дыр мен. А ол сорулгаларның күүсеттинген турарынга кандыг-даа чигзиниишкиннер турбас ужурлуг деп, Л. И. Брежнев чугаалаан. Совет эрге-чагырганың күжү — улус массалар-биле ооң сырый харылзаазында. Совет эрге-чагырга оларның инициативазынга болгаш идепкейлиг чоруунга даянгаш, чоннуң күжениишкиннерин чаңгыс аай угланыышкынче организастап база башкарып турар. Бистиң чедиишкиннеривистиң үндезини, социалистиг күрүне тургузуунуң быжыглаарының болгаш хөгжүлдезиниң үндезини — шак ында.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде база съездиниң бадылааны 1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында айыткан сорулгаларны боттандырары улус депутаттарының Советтериниң кол сорулгазы болуп турарын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму хүлээп алган доктаалында демдеглээн.

Хамаарышкан девискээрлеринге экономиктиң болгаш социал комплекстиң хөгжүлдезин, бүдүрүлгениң ажыктыын өстүрерин, совет кижилериниң амыдыралының болгаш чурттаалгазының бүгү талаларын экижидерин, оларның материалдыг болгаш культурлуг негелделерин күүседирин, камналга чурумун күштелдирерин, күрүнениң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаарын хандырар төлээде, улус депутаттарының Советтери, оларның күүсекчи болгаш шиитпирлекчи органнары ССРЭ Конституциязының тывыскан эргелерин долу хемчээлдиг ажыглаар ужурлуг.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр боттарының мурнунда турар сорулгаларны чугаалажып көөрүн болгаш ол шиитпирлерни амыдыралга боттандырар талазы-биле тодаргай хемчеглерни ажылдап кылырын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму бүгү Советтерге сүмелээн.

Аъш-чем программазын боттандырарынга, чоннуң херегле бараанннарын бүдүрерин көвүдедиринге болгаш оларның шынарын экижидеринге чер-черниң аргаларын эң долу ажыглаарынче, чурттаалга бажыңнарын болгаш социал-культура ужур-дузалыг объектилерни тудар планнарны күүседиринче, чоннуң хандырылгазын бүгү талалыг хөгжүдеринче болгаш сайзырангайжыдарынче, аңаа хамаарышкан үстүкү черлерге чагырткан бүдүрүлгелерниң, албан черлериниң болгаш организацияларның ажылын холбаштырарынче база контрольдаарынче чер-чер Советтери кичээнгейни доктаамал угландырар ужурлуг.

Улус депутаттарының бүгү Советтериниң ажылын экижидеринче, хоойлужудулганы сайзырадырынче, хоойлуларның болгаш планнарның даалгаларының күүселдезинге контрольдуң ажыктыын бедидеринче, күүселдениң сагылга-чурумун шиитпирлиг быжыглаарынче күжениишкиннерин мөөңневишаан, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтери ажыл-агый болгаш социал-культура тургузуушкунунга күрүне удуртулгазын улам ыңай сайзырангайжыдарын хандырар хүлээлгелиг.

Советтерниң ажылын организастаарының бүгү хевирлерин улам ыңай сайзырангайжыдарының, оларның сессияларын, күүсекчи комитеттерниң болгаш доктаамал комиссияларның хуралдарын белеткээриниң база эрттирериниң практиказын экижидериниң, бар курлавырларны тыварынга оларның аргаларын улам долу ажыглаарының, четпестерни шүгүмчүлээриниң, эң-не шын шиитпирлерни коллективтиг хүлээп алырының, ёзу-херии барымдаалаар, дужуметтиг болгаш ажыл чылдыр чоруктарны когун үзе шиитпирлиг узуткаарының эргежок чугулазынче кичээнгейни угландырган.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле улус депутаттарының бүгү Советтери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынга боттарының идепкейлиг киржилгези-биле он бирги беш чылдың даалгаларын күүсединге, бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг болгаш камгаланыр күчүзүн улам ыңай быжыглаарынга, коммунизм тургузуушкунунуң херээнге төлептиг салыышкынын киирер дээрзинге бүзүрелдиг ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму илергейлээн.

1981 чылда ССРЭ-ниң Дээди Совединге боттандырары-биле көрдүнген хемчеглерниң планын хуралга чугаалашкаш болгаш чүүлдүг деп санаан.

1981 чылда планны болгаш бюджетти чугаалажып турда, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязынга Палаталарның Доктаамал комиссияларының болгаш депутаттарның киирген саналдарын база сүмелерин чугаалажып көргениниң түңнелдериниң дугайында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Н. А. Тихоновтуң** дыңнадыын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму дыңнаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң даскаанын чазак күүсетпишаан, Доктаамал комиссияларның болгаш депутаттарның саналдарын боттандырар талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни ап турарын дыңнадыгда демдеглээн. Улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарын сайзырангайжыдар, ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидериниң курлавырларын ажыглаар, бистиң ниитилеливистиң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезин дүргедедир айтырыгларже улуг кичээнгейни угландырып турар. Күрпланның ажылын организастаарын экижидеринче болгаш оон ролюн бедидеринче угланган шиитпирлерни сөөлгү үеде белеткээн болгаш хүлээп алган. Күрүне эргелериниң чамдык адырларын экономиктиң негелделеринге дүүштүр эде организастаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының Доктаамал комиссияларының болгаш депутаттарның хөй саналдарын база сүмелерин ССРЭ-ниң Дээди Совединиң дөрткү сессиязының сөөлүнде чазактың хүлээп алган шиитпирлеринге барымдаалап көрген. Индустрияның базалыг адырларының ажылын экижидер, ажыл-агый механизмин сайзырангайжыдар, улус ажыл-агыйының чамдык адырларының ажыл-чорудулгазында четпестерни чайладыр талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылган. 1981—1985 чылдарда демир-орук транспортунуң ажылын экижидер болгаш ону комплекстиг хөгжүдер талазы-биле хемчеглер дугайында, одалга-энергетиктиг курлавырларның ажыглалының кол угланыышкыннарының болгаш ажыктыын бедидер талазы-биле хемчеглер дугайында, кара металлардан металл продукциязын бүдүрериниң база ажыглаарының ажыктыын бедидер талазы-биле хемчеглер дугайында болгаш өске-даа доктаалдарны СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели сөөлгү үеде хүлээп алган.

Социал программаны боттандырарынче, чурттакчыларны аъш-чем болгаш чоннуң өске-даа херегле бараанннары-биле хандырарын экижидеринче онза кичээнгейни угландырып турар. Көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин болгаш белеткээрин планнаарын база аңаа экономиктиг идиг бээрин экижидер, хамаатыларның хууда дузалал ажыл-агыйларынга көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир, чоннуң социал хандырылгазын улам ыңай экижидер, урууглардыг өг-бүлелерге күрүнениң дузаламчызын күштелдирер талазы-биле хемчеглер ажылдап кылдынган болгаш амыдыралга боттанып турар. Бо бүгү айтырыглар талазы-биле ТК-ның болгаш чазактың доктаалдарын хүлээп алган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының Доктаамал комиссияларының болгаш депутаттарның киирген хөй саналдары болгаш сүмелери 1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында киргени билдингир болгай. Ол саналдар болгаш сүмелер беш чыл планнарынга база көрдүнген турар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, министерстволар, ведомстволар болгаш ажыл-агый органнары 1981 чылдың — чаа беш чылдың баштайгы чылының планының чугаажок күүселдезин хандырарынче кол кичээнгейни амгы үеде угландырып турар.

Бо айтырыг талазы-биле санал берген **Л. И. Брежневтиң** чугаалааны болза:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң доктаалдарын күүседир, Палаталарның Доктаамал комиссияларының болгаш тус-тус депутаттарның саналдарын боттандырар талазы-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели кандыг хемчеглерни ап турарын сөөлгү чылдарда үргүлчү дыңнап келген бис. Бо дээрге чугула чаа чүүл-дүр. Оон ачызында социалистиг демократияның механизми тодаргай болгаш дээштиг ажылдап турар апарган.

Депутаттарның сүмелерин болгаш саналдарын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели бо удаада база улуг кичээнгей-биле көргеп-дир деп түңнелди эш Н. А. Тихоновтуң дыңнадыындан кылып болур-дур. Съезд мурнуу чарыының сорук киирген байдалынга ажылдап эрткен ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сөөлгү сессиязының материалдарының дугайында чугаа чоруп турары улам өөрүнчүг-дүр. Сессияга саналдарынга депутаттар чүгле бо чылдың дугайында эвес, харын-даа бүгү беш чылдың дең-дески эки болурунуң дугайында сагыш салыышкынны илергейлеп, улус ажыл-агыйынга улуг ужур-дузалыг саналдарын кииргеннер.

Планнар материалдарын комиссияларда анализтеп турары улам-на ханы болуп бар чыдарын сеткил ханыышкын-биле демдеглеп болур. Ында ажылдап кылдынган сүмелер улам-на ханы үндезиннерлиг болуп турар. Ол дээрге — эрге-чагырганың дээди органының контролюнуң улам бышканының көргүзүү-дүр. Ындыг контроль отчёдун бээр органнарның ажылын эки углап, ажыл-агый механизмин сайзырангайжыдар арганы ССРЭ-ниң Дээди Совединге берип турар. Ынчаарга ол чорук күрүне амыдыралының ниити күжениишкининиң бедидеринге бичии эвес идиглиг болуп турарын съездиге демдеглээн болгай. Ынчаарга бистиң Конституциявыста айыткан чүүлдер практика-биле хыналданы чедиишкинниг эрттирип, амыдыралчы, боттуг утка-шынар-биле долдунуп турар-дыр.

Палаталар комиссияларының дыңнатканы ёзугаар алырга, министерстволардан болгаш ведомстволардан алдынган чамдык материалдарда ажыл-херектиң байдалын экижидер дээн чүгле ниити аазаашкыннарның бар болуп турары хомуданчыг-дыр. Ол чорук бистерге канчап-даа таарышпас. Депутаттарның саналдарын чүгле билиишкин-биле аас кырынга хүлээп алыр эвес, а тодаргай ажыл-херектер-биле күүседири кончуг чугула.

Бистиң бо саналывысты ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели барымдаалап көөр апаар деп бодап тур мен. Соңгулдалыг органнарның саналдарын ёзугаар ажылдап кылдынгаш хемчеглерни министерстволар болгаш ведомстволар, республикаларның чазактары күүседип турар дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели моон соңгаар-даа сагыш салыры чугула. Палаталарның доктаамал комиссиялары боттарының ээлчээнде контрольду база кошкатпас ужурлуг.

Бо бүгү ажылдың перспективтиг улуг ужур-дузазы тодаргай-дыр деп, Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. Ол ажыл хамыктың мурнунда он бирги беш чыл планының төлевилелин улуг хемчээлге байыдар, ниитилелдиң болгаш бистиң совет кижилерниң негелделеринге дүүштүр ол документиниң экижидеринге дузалаар.

(Төнчүзү 2-ги арында).

ОРБИТАГА ҮШ НЕДЕЛЯДА

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Владимир Ковалёноктуң болгаш Виктор Савиныхтың орбитага ужуудуушкунунуң үшкү неделязы доозулган. Станцияның дериг-херекселдерин болгаш борт системаларын хынап көөр база эдилге кылыр талазы-биле ажылдарны экипаж чедиишкинниг күүсеткен. Чылыг таарыштырар системаның херекселдерин арыглаан болгаш суг шүүрээр системаның блоктарының бирээзин солаан. Биологтуг шинчилелдериниң программазын ёзугаар «Вазон», «Оазис», «Малахит» деп үнүш өстүрер саваларга чечектерниң ажааладазын космонавтылар чоруткан.

«Елена» деп грамм-телескопту ажылдадып эгелээр сорулга-биле ону экипаж шенеп көрген. «Союз Т-4» космос кораблиниң шимчедикчи установказын ажыглавышаан, орбита комплекизиниң ужугар угланыышкынын база таарыштыр башкарган.

Монокристаллды болгаш кадмий-мөңгүн суу-теллур составтыг чартык дамчыдыкчы материалды алыр сорулга-биле электри чылыдылгалыг «Сплав» суугуга шенеделерни кылып эгелээн. Ол ажыл алды хонук үргүлчүлээр.

Апрель 2-де орбита комплекизиниң экипажының медицина шинчилелдери болган. Владимир Ковалёноктуң болгаш Виктор Савиныхтың кадыкшылы эки.

АПРЕЛЬ 18: ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

БЕДИК БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга турасказаткан коммунистиг субботникти апрель 18-те эрттирер дугайында Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң эгелээшкинин Тываның сүт комбинадының коллективи көдүрлүүшкүннүг деткээн.

Комбинатта болгаш тус-тус заводтарда коммунистиг субботниктиң штабтары тургустунган. Ол хүн кажа чеже кижи, кандыг ажыл кылыры тодараттынган. Субботник хүнүнде эң-не бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын чедип алырын Кызылдың сүт заводунуң, Чадаананың, Шагаан-Арыгның саржаг заводтарының ажылчыннары хүлээнгеннер.

Коммунистиг субботникке ниитизи-биле 200 кижи киржир, олардан 85 кижи боттарының ажылчын туруштарынга, цехтерге ажылдаар.

Сүт комбинадының коллективи ол хүн 12,2 муң рубльдиң ниити продукциязын бүдүрер болгаш сүт аймааның продуктуларын 45 тоннаны, саржагны 900 килограммны бээр.

Дыка хөй ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар, албан-хаакчылар заводтарның девискээрин чаагайжыдарынга, цехтерни, складтарны болгаш оон-даа өске оран-саваларны чугайлап-арыглаарынга, бүдүүрүнгэ киржир.

А. КУРАГИНА.

БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ БОЛУР

Кызылдың дааранылга фабриказының, Тыва электри четкизиниң, «Х Улуг хурал», «Малчын» совхозтарның болгаш өске-даа организацияларның коллективтери Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң инициативазын деткип, апрель 18-те болур коммунистиг субботникке бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын шиитпирлээннер.

Оларның эгелекчи саналын республиканың күш-ажылчы бүгү коллективтери деткип турар. Ам чер-черде коммунистиг субботник эрттирериниң штабтары тургустунган. Ындыг штаб «Тыва суг тудуг» трезинде база ажылдап турар. Штабтың удуртулгазы-биле «Кызыл суббота» хүнүнде кылыр ажылдарның хемчээлин тодараткан. Ол хүн 500 ажыг механизатор бодунуң ажылдаар черлерин зөлептер. Олар «Күш-ажылдың хостуу» совхозка, Чөөн-Хемчик районнуң чамдык ажыл-агыйларынга оңгарларга сай төп, чаллар дескилеп ажылдаарлар. «Саян» болгаш «Кызыл тараачын» совхозтарның сиген шөлдерин экижидеринге, тодаргайлаарга, дөңгеликтер дескилээр, хараганнар сегериинге киржирлер.

Апрель 18-те Тываның мелиораторлары эң бүдүрүкчүлүг чаңгыс демниг ажылдааш, он бирги беш чылдың фондузунче муң-муң рубльди шилчидер.

• • •

Апрель 18 — Барыын-Хемчикте «Хемчик» совхозтуң ажыл-ишчилеринге бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылдың хүнү кылдыр демдеглеттинер. Ол хүн совхозтуң механизаторлары 35 гектар чериң шыгын базырар, 100 гектарга часкы чер андарылгазын чорудар, 200 гектар шөлге тараа культураларының үрезинин чажарлар. Оон ыңай шээр болгаш бода мал кажааларын аштап, септээринге хөй кижи киржир.

Совхозтуң ажыл-ишчилери «Кызыл суббота» хүнүнде 3000 рубльдиң ажылын бүдүргеш, ооң бир муңун он бирги беш чылдың фондузунче шилчидип бээр сорулганы салып турарлар.

Л. БОСЕНКО.

«РСФСР-нин алдарлыг зоотехниги» хөрек демдээн тургузар дугайында

РСФСР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

РСФСР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалдыры болза:

1. «РСФСР-нин алдарлыг зоотехниги» деп хүндүлүг атты тывыскан кижилерге бээр «РСФСР-нин алдарлыг зоотехниги» хөрек демдээн тургузар, ооң тайылбырын бадылаар болгаш ол демдекти хөректиң оң талазынга кадаар кылдыр чурумчудар.

2. «РСФСР-нин алдарлыг зоотехниги» хөрек демдээн ол хүндүлүг атты бо Чарлыктың үнериниң мурнунда тывыскан кижилерге база бээрин чурумчудар.

РСФСР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1981 чылдың апрель 1.

Ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаар

ДЕТКИП, КИРЖИП ТУР БИС

Улус ажыл-агыйының кайызы адырынга күш-ажылдың ажыктыын болгаш бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, продукцияның бүдүрерин улам ыңай көвүдедиринге база шынарын экижидеринге, кандыг-даа чүүлге камналганы күштелдиреринге социалистиг чарыштың ролю дыка улуг дээрзи кижи бүрүзүнге билдингир. Чогум-на ынчангаш социалистиг чарышты кажа-даа калбартып, дээштиг организастаарынче бистиң партия, чазаавыс онзагай кичээнгейни салып турар.

«Он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын кажы хонук бурунгаар улуг сонуургал-биле номчуп таныштывыс. «Социалистиг чарыш дээрге массаларның боттуг чогаадылгазы, совет кижилерниң бедик мергежилдиинге үндезилеттинген патриоттуг шимчээшкин, коммунистиг тургузуушкунуң планнарын амыдыралга боттандырарынче ажылчы чонну мобилизастаарының күчүлүг бирази, бүдүрүлгениң курлавырларын тывар болгаш ажыглаарынга, ажылдың ажыктыын база шынарын бедидеринге дузалаар, бүдүрүлгени эргелеп башкарарынга чонну кииришиириниң, күш-ажылдың коммунистиг ёзу-биле көөрүнге кижилерниң дээштиг аргазы болур» деп, ында бижээни дыка-ла шын-дыр. Оон чижектерин бис бодувустуң амыдыралывыстан-даа хүн бүрү көрүп чор бис.

Социалистиг чарыш бистиң совхозтуң бүгү ажыл-ишчи коллективтериниң болгаш тус-тус ажылчыннарның аразында калбарган. Бистерниң, хойжуларның болгаш хойжу бригадаларның аразында ниитиниң малын кыштан эки ажырар, чаш төлүнүң болгаш улуг бодунуң-даа баш санын хоратпас дээш чарышты доктаамал организастап келген. Оон түңнелин ай, квартал санында база чыл төнчүзүнде үндүрүп, чедиишкинниг ажылдаан бригадаларны, кижилерни шаңнап, мактап турар.

Бистиң үшкү хойжу бригаданың малчыннары база чарышка багай эвес көргүзүглерни чедип ап, чаңгыс эвес удаа тиилекчилер болуп келген. Бо хүннерде бистиңинде хөй оолдаашкыны адакталып турар. Кадарган малын кыштан хүр ажырар болгаш чаш төлүн менди камгалап, доруктурар талазы-биле эки көргүзүглерни чедип алганнар ам безин илерэп келгеннер. Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Совет чазактың бедик шаңналдарының эдилекчизи Орус Намдал бо хүнде төрүүр 100 хоюнга онаалтыр 110, Иван Сади — 101, Анатолий Самыя — 100 хураганны камгалап алган, эки өстүрүп турарлар.

Амгы үеде бисте кыштаглаашкынны эки доозар, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг даалгаларын чедиишкинниг күүседир ажыл хайныккан.

Ч. САДИ,
Эрзин районнуң «Мөрен» совхозунуң хойжузу.

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГА-БИЛЕ

«СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдериниң болгаш районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында» айтырыгны СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң пленумунга чугаалашкан.

Аңаа илеткелчи — СЭКП райкомунуң бирги секретары **И. М. Сувандии** болгаш санал бергеннер партияның аграр программазын боттандырары районнуң партия организациязының ажыл-чорудулгазының эң чугула айтырыгларының бирээзи болуп турарын демдеглээн. Съезд мурнунуң чарыжынга бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдааш, чөөн-хемчикчилер бо чылдың бирги кварталында күрүнеге эът, сүт садар планын съездиниң ажыттынарының мурнунда күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге малдың чаш төлүн камгалап турарының деңнели эки. Төрүүр 54 муң ажыг хойнуң 48 муң ажыы оолдаан, бо хүннерде төрүүр чүс хойга онаалтыр 71 хураганны камгалап алдынган. Бо талазы-биле ажыл «Чыраа-Бажы», «Искра», «Алдан-Маадыр» совхозтарда эки тургустунган.

Бо чылын районнуң мурнунда улуг сорулга — кыштаглаашкынны хүр-чаагай эрттирер талазы-биле байдалды пленумга анализтеп, ажылда четпестерни бүгү талалыг сайгарып көрген. Ылангыя көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыы, продукцияның шынары ам-даа чавыс. Малдың янзы-бүрү чылдагааннардан өлүп-хорааары хөй. Төрүүр чүс башка онаалтыр чаш төлдү ап турары эвээш.

Пленумнуң хүлээп алган доктаалында СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр он бирги беш чылда улуг сорулгаларны шиитпирлээр дээш районнуң партия организациязының ажыл-чорудулгазын бүгү талалыг сайзырангайжыдарының оруктарын тодаргай айыткан.

Национально-краеведческий отдел

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Доктаамал комиссияларның болгаш депутаттарның саналдарын база сүмелерин күүседир талазы-биле хемчеглерни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ССРЭ-ниң министерстволары, күрүне комитеттери болгаш ведомстволары, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери боттандырып турарын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму бо айтырыг талазы-биле хүлээп алган доктаалында демдеглээн. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Палаталарының доктаамал комиссияларының болгаш депутаттарының киирген саналдарын болгаш сүмелерин боттандырар талазы-биле ажылдап кылдынган хемчеглерниң күүселдезин XXVI съездиге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде, 1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында айыткан сорулгаларны удуртулга болдуруп хандырарын ССРЭ-ниң министерстволарынга, күрүне комитеттеринге болгаш ведомстволарынга, эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге Президиум дааскан.

Чоннуң садыг хандырылгазын экижидер талазы-биле ССРЭ-ниң Садыг министерствозунуң болгаш Центросоюзтуң ажылының дугайында айтырыгны Президиумнуң хуралынга оон даразында чугаалажып көрген. Бо айтырыг талазы-биле ССРЭ-ниң садыг министри **А. И. Струев**, Центросоюзтуң баштаар черниң даргазы **А. А. Смирнов**, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң чоннуң хереглел бараанарының болгаш садыг талазы-биле комиссиязының кежигүнү **Н. Ф. Аксенов**, ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединиң даргазы **А. М. Школьников**, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы **И. И. Бодюл** олар чүве чугаалаан. СЭКП-ниң шиитпирлерин, күрүнениң планныг даалгаларын күүсеткен түңнелинде чамдык хереглел бараанарын бүдүрери болгаш оларны чоңга садары эрткен беш чылда көвүдээн чорук совет улустуң чаагай чоруун улам ыңай экижидеринге чугула үжур-дузалыг болганын хуралга демдеглээн. Садыгның организастаарының мурнакчы хевирлерин шиңгээдип, оон материал-техниктиг баазазын быжыглап, садыг бүдүрүлгелериниң четкизин калбартып турар.

Оон-биле чергелештир, ССРЭ-ниң Садыг министерствозунуң, Центросоюзтуң болгаш оларның органнарының ажылында улуг четпестер бар. Чоннуң садыг хандырылгазының деңнели кижилерниң улам өзүлделиг хереглелдеринге, бо айтырыг талазы-биле партияның болгаш күрүнениң салган сорулгаларынга чедир харылавайн турар. Четчир хемчээлдиг кылдыр үлетпүрге бүдүрген болгаш баазаларда база складтарда бар бирги чергениң эргежок чугула барааннары-биле чонну хандырарының үзүктели бээрин садыг албан черлери болгаш организациялары болдуруп турар. Хереглелди, чылдың сезоннарын база өске-даа байдалдарны барымдаалап бараанарны таарыштыр садыглаарын кошкак чорудуп келген. Бараанарны бүдүрериниң планнарынга, оларның ассортиментизинге болгаш шынарынга, кэрээлиг хүлээлгелериниң үлетпүрнүң сагыырынга садыг организациялары салдарны четпес чедирип, үлетпүрге чагыг бээрде частырыглары болгаш четпестерни болдуруп турар. Төпчүтпээн черлерден алыр бараанарны саарылгага киириштирер херекте ам-даа хөй курлавырлар, бараанарны бүдүрерин база продукцияны белеткээрин көвүдедиринге ажыглаар черчерниң аргалары бар болуп турар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы **В. В. Кузнецов** хуралга чүве чугаалаан болгаш чоннуң хереглел бараанары-биле чурттакчыларны хандырар айтырыг бистиң партиявыстың экономиктиг политиказында эң чугула черни ээлеп турарын демдеглээн. Бо талазы-биле чугула рольду садыг, хереглел кооперациязы болгаш хөй-ниитиниң чемненилге черлери ойнаар ужурлуг. Ынчангаш оларның ажылын бөгүн негелделиг, партийжи ёзу-биле көөрү эргежок чугула деп, ол чугаалаан. Экижилге талазынче боттуг базымнар бар-даа болза, хоорайларда болгаш көдээ черлерде садыг хандырылгазының деңнелин эки деп санаар аргавыс чок. Садып алыкчыларны хандырарының культуразы оожум бедип турар. Садыгны четпес организастаанының, магазиннерни чогумчалыг кылдыр сайгара тургуспаанының, садыг бүдүрүлгелериниң ажылдаар чуруму садып алыкчыларга таарымчалыг кылдыр доктаатпаанының түңнелинде бараанар садып алырынга үениң чидирии ам-даа улуг. Хоойлу-дүрүмнү болгаш садыгның чуруму чамдык таварылгаларда үреп турар.

Бараанарны бүдүрерин болгаш садыглаарын көвүдедиринге, садыгның культуразын бедидеринге, бо талазы-биле ажылчын контролюн күштелдиреринге калбак аргаларлыг Советтер садыгда ажыл-херектиң байдалын экижидеринге дорту-биле болгаш эң-не идепкейлиг киржир ужурлуг. Бараанарның ассортиментизин болгаш шынарын улам-на негелделиг көөр, чоннуң хереглевес бараанары магазиннерге кире бээрин шиитпирлиг болдурбас талазы-биле садыг ажылдакчыларының хүлээлгезинче кичээнгейни угландырган.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдурбушаан, организакчы болгаш ажыл-агый чорудулгазының деңнелин бедидерин, чоннуң садыг хандырылгазында бар четпестерни чайладырынче, планныг даалгаларны күүседиринче, хоойлунуң садыг дугайында негелделерин шыңгыы сагыырынче, күрүнениң болгаш күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыглаарынче, садыг бүдүрүлгелериниң база организацияларының күш-ажылчы коллективтеринге кижизидилге ажылын күштелдиринче, мурнакчы дуржулганы калбаа-биле нептередиринче угланган хемчеглерни алырын ССРЭ-ниң Садыг министерствозунга, Центросоюзка, күрүне болгаш кооператив садыының республикалар болгаш чер-чер органнарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму хүлээп алган доктаалында дааскан.

Чоннуң садыг хандырылгазын улам ыңай экижидеринге, садыгның материал-техниктиг баазазын быжыглаарынга, садыг органнарының болгаш бүдүрүлгелериниң ажылының доктаамал хыналдазын чорударынга депутаттар бөлүктерин база постуларын киириштирбишаан, оларның ажыл-чорудулгазынга контрольду күштелдирериниче угланган ажылды хөй-ниитиниң идепкейлиг киржилгези-биле калбартырын улус депутаттарының Советтеринге, оларның күүсекчи болгаш шиитпирлекчи органнарынга, доктаамал комиссияларынга сүмелээн. Чер-черниң аргаларын база курлавырларын бүгү талалыг ажыглаарының күсели-биле чурттакчы чонну бараанар-биле улам бүрүн хандырарынче угланган тодаргай хемчеглерни алырын Советтерге дааскан.

ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединге, ССР Эвилелиниң Прокуратуразынга болгаш ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунга чогуур даалгаларны база берген.

ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединиң 1980 чылда ажыл-чорудулгазының дугайында оон отчёдун ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму чугаалажып көрген болгаш хүлээп алган.

Партияның директиваларының, совет хоойлунуң, экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң планнарының күүселдезин ургулчу хынаар талазы-биле ССРЭ-ниң Улусчу контроль комитединиң, бүгү органнарының чорудуп турар улуг ажылын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму демдеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң талазы-биле шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга контрольдуң кол айтырыгларынче кичээнгейни мөөннээриниң, улусчу контроль органнарының ажыл-чорудулгазын шиитпирлиг сайзырангайжыдарының, бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, албан черлериниң, организацияларның, министерстволарның, күрүне комитеттериниң болгаш ведомстволарның ажылын хынаарының дээштиин бедидериниң, чаңгыс-даа үрээшкин, соора ажыглаашкын, төтчетлекчи, сагылга-чурум чок чоруктарның чаңгыс-даа фактызы улусчу контролёрларның кичээнгейинден дашкаар артып калбазын чедип албышаан, улусчу контрольдуң бөлүктериниң болгаш постуларының идепкейлиин сайзырадырының эргежок чугулазын айыткан.

Хоойлуларны болгаш планныг даалгаларны министерстволарның, күрүне комитеттериниң болгаш ведомстволарның, бүдүрүлгелериниң, албан черлериниң болгаш организацияларның күүседип турарынга хыналданы кылырда улусчу контроль органнары-биле идепкейлиг дем каттыштырылгазын хандырарын Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң доктаамал комиссияларынга сүмелээн.

Күрүне амыдыралының өске-даа чамдык айтырыгларын Президиумнуң хуралынга база чугаалажып көрген.

Хүн чурумунуң айтырыгларын чугаалажып көөрүнге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннери В. В. Гришин, Д. А. Кунаев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары М. А. Яснов, А. Ф. Ватченко, И. Е. Поляков, И. Б. Усманхолжаев, П. Г. Гилашвили, К. А. Халилов, И. П. Калин, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери Р. Г. Гамзатов, Г. Н. Смирнов, ССРЭ-ниң Дээди Судунуң даргазы Л. Н. Смирнов, ССРЭ-ниң Чиргине прокурору А. М. Рекунков олар киришкеннер.

(СЭТА).

Партийжи
ИНФОРМАЦИЯ

ХҮННҮҢ ЧУГУЛА АЙТЫРЫЫ

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта часкы тарылгага белеткелдиң байдалын СЭКП Чөөн-Хемчик районунуң бюрозунга чугаалашкан.

Совхоз бо чылын 4360 гектарга көдээ ажыл-агый культураларын, оон иштинде тараа культураларын 3000 гектарга тарыыр планныг. Ниити тарылга шөлүнүң 3400 гектарын, тараа болгаш мал чеми культураларының ногаа аймааның үрезиннерин часка уткуштур элээн белеткеп алган. Механизаторларны ийи ээлчегге ажылдаар кылдыр четчелээн. Тарылга үрезинне тракторларның техниктиг хайгааралын чорудар ийи звенону тургускан. Хову ажылдарын эрттирериниң планын совхозта тургузуп алган.

Ынчалза-даа часка белеткелде улуг четпестерниң барын бюро демдеглээн. Совхозта бар кызыл-тастың, арбайның, суланың үрезиннери кондициялыг-даа болза, олар I болгаш II класска чедир эки арыглаттынмаан. Үрезинге 30 тонна картофель белеткеп алыр турган, чаңгыс-даа тоннаны белеткеп албааны хыналда үезинде илерээн. Рассадалар өстүрер шөлдү, теплицаны белеткээр, аңаа ажылдаар ажылчыннарны четчелээр талазы-биле ажылда улуг четпестер бар.

Часка белеткелде өске-даа четпестерни райком бюрозу шыңгыы сайгарып көрген болгаш бо чылдың часкы хову ажылдарын агротехниктиг бедик деңнелге, кыска хуусаада эрттирер талазы-биле организастыг хемчеглерни күштелдирерин, бүгү белеткелди ойшаанда доозарын совхозтуң дирекциязынга, парткомга, инженер-техниктиг ажылдакчыларга дааскан.

М. КӨЖЕЛДЕЙ.

ДӨРТКҮ УЛДУҢЧЕ КИРИП ТУРА

СЭКП Өвүр райкому районда коммунист башкыларның семинар-хуралын эрттирген. Тус-тус школаларда өөредилге-кижизидилгелиг ажылдар-биле холбашкан илеткелдерни семинарның киржикчилери дыңнаан.

«Совет кижилерниң интернационалчы кижизидилгезин күштелдирер талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган сорулгаларынга дүүштүр школада өөреникчилер ортузунга ажыл дугайында» Саглы ортумак школазында класстан дашкаар ажылдар организакчызы О. Куюженма, «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң аныяктарның коммунистиг кижизидилгезин улам сайзырангайжыдар дугайында айтыышкыннарынга дүүштүр партия эге организациязының ажылының дугайында» Хайыраканы ортумак школазында партия эге организациязының секретары П. Донгак, «Ниити билиг школаларының өөреникчилериниң күш-ажыл кижизидилгезин улам ыңай сайзырангайжыдар дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга үндезилээш «өөреникчилер ортузунга профуглаашкынны болгаш күш-ажыл кижизидилгезин боттандырып турарының дугайында» Торгалыг ортумак школазында класстан дашкаар ажылдар организакчызы С. Дарыжыктың кылган илеткелдери ханы утказы болгаш солун болган.

Семинар-хуралдың түңнелинде СЭКП райкомунуң бирги секретары Ч. Х. Ооржак партияның ээлчеглиг съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр школаларның парторганизацияларының, улус өөредилге ажылдакчыларының мурнунда шиитпирлезе чогуур сорулгаларны анализтеп чугаалаан.

Э. МОНГУШ.

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилге чоруп тур

АРГА-СҮМЕНИ ЧЕДИРЕР

Ажылчы чонну коммунистиг ёзуга кижизидеринге «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ыңай экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы партияның бүгү идеологтуг ажылынга чугула болуушкун болган. Районда партияның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезиниң системазында чамдык дуржулгалар немежип, боттуг ажылдар чоруттунуп турар.

1980—1981 өөредилге чылында партия өөредилгезиниң 65 школазында 1353, экономиктиг өөредилгениң 92 школазында 282 база 46 комсомол өөредилгезиниң политбөлгүмнеринде 996 дыңнакчы хаара туттунган. Районда 203 пропагандист ажылдап турар. Өөредилге чылының эгезинден тура СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң харысалгалыг ажылдакчылары, районда методиктиг чөвүлелдиң болгаш идеология комиссиязының кежигүннери «Сут-Хөл», «Искра», «Алдан-Маадыр», Карл Маркс аттыг болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда, Чадаана хоорайда политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелерниң бүгү хевирлеринде кичээлдерин чорудуп турарын хынааш, түңнелин ол-ла черлерге сайгарган, чогуур арга-сүмелерни берип, четпестерни элип алыры-биле рекомендацияны берген.

Ол ышкаш дыңнакчыларның билиин хынаан. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, Карл Маркс аттыг совхозтарда политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгениң школаларының дыңнакчылары быжыг билиин көргүзүп, шынарлыг рефераттарны болгаш конспектилерни доктаамал кылып турарлар.

Районда политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелер «Тыва», «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр» болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда, Чадаана хоорайның № 1 ортумак школазында, суггарылга системазының эргелелинде, амыдырал-хандырылга комбинадының даараныр цехинде багай эвес чорун турар.

Үнүүшкүннүг хыналдалар үеде политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелерниң шынарын тыпаарынга эвес, а ылангыя көдээ черлерде агитквартиралары политиктиг өөредилгелерниң байдалын бедидеринге база дузалыг болуп турар.

Бо өөредилге чылында политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелерниң школалары «Ленинниң Коммунистиг партия — бистиң үениң угааны, алдары болгаш арын-нүүрү» деп тема-биле эгелээш, кол программазындан аңгыда СЭКП ТК-ның июнь, октябрь Пленумнарының материалдарын база партия, чазактың кол-кол доктаал, шиитпирлерин өөренип келген.

Өөредилге чылының эгезинде СЭКП райкомунуң бюрозунга бадылаан пропагандист кадрларының өөредилгезиниң иланын барымдаалап семинарлар эртип келген.

Өөредилгениң бүгү хевирлеринге эртип турар кичээлдерниң шынары пропагандист кадрларның кол хамаарыжып дээрзин билир бис. Районда 203 пропагандистен 135 кижи дээди болгаш дооспаан дээди эртемниг.

СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXVI съездизинге болуңуп илеткелинге мынча дээн: «Партия чырыдыышкынында кол айтырыг болза оон үре-түңнелдиг болурунда. Чүнү чедип алырын күзеп турар бис? Бистер партияның политиказын массаның ажыл-херээ-биле каттышкан турарын, партия чырыдыышкыны кижилерни, В. И. Лениниң сөстери-биле чугаалаарга, «коммунизмниң ёзулуг неген турары ышкаш шак ынчаар хөделир!» кылдыр өөреткен турарын күзеп турар бис».

Ындыг турбуже чамдык черлерде политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелерниң чоруп турары үстүнде сөстерни бадыткавайн, кичээлдер үзүктелиишкиннииг, шынары куду деңнелге эртип турары канчаптаа үениң негелдезинге таарышпас. «Хөндергей», «Сут-Хөл» совхозтарда, Чадаана хоорайда № 3 КМК, № 463 КМК, коммунал ажыл-агый, септелге тудуг участогунда өөредилгелер кошкак чоруп турар. Чоннуң экономиктиг өөредилгезин ажыл-агыйның албан-организация, бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары дорту-биле харылаар ужурлуг турда чамдык удуртукчулар бо айтырыгже кошкак кичээнгей салып, боттарының хүлээлгезин чедир күүсетпейн турар. Ындыгларга «Хөндергей» совхозтуң директору М. С. Сат, № 463 КМК-ның, септелге-тудуг участогунуң, коммунал ажыл-агый черлериниң удуртукчулары Носов, Макаренко, Дипспей олар хамаарыжырлар.

Экономиктиг кабинетти «Чыраа-Бажы» совхозта дерип тургускан. Ында партком (секретары Г. Ч. Канчыыр-оол), совхозтуң дирекциязы (директору К. Б. Куулар) арга-сүмезин дутуржуп, демниг ажылдап турарын деткип, СЭКП райкому экономиктиг кабинетке салыр столдар-биле дузалаан. Чоокку үеде «Чыраа-Бажы» совхозтуң баазазынга экономиктиг кабинеттерни дерип тургузар талазы-биле партком секретарьларының семинарын эрттирерин СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи планнап турар. Келир 1981—1982 өөредилге чылында совхозтар төптеринге, улуг-улуг бүдүрүлгеге, албан организация черлеринге экономиктиг кабинеттерни дерип тургузар бис.

СЭКП-ниң XXVI съездизи ажылдап турда, оон материалдарын бүгү коллективтерге чаңгыс аай политхүнде 245 кезек черге таныштырып, организастыг эрттирген. Аңаа саналдарын берип, бедиткен хүлээлгелерни ап, коммунистиг партиявыстың иштики, даштыкы политиказын деткип, ылангыя чоннуң чаагай чоруун бедидериниң кол угланыышкыннарын сеткил ханыышкын-биле чүүлдүгзүнгенин илереткеннер.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын ханызы-биле өөрениринин чижек планнарын СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи тургускаш, ажыл-агыйларже, коллективтерже чорутткан. Оон күүселдезин хүн бүрүнүң контролюнга тургускаш, методиктиг арга-сүмелерни пропагандистерге чедирери бистиң кол сорулгавыс.

Б. КАРА-САЛ,
СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизиниң оралакчызы.

ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДҮҮШТҮР

РСФСР-ниң «Билиг» ниитилел организациязын тургусканындан бээр 25 чылы болган. Бо үениң дургузунда организация чоннуң мурнунга коммунистиг кижизидилгениң пропагандалаар талазы-биле партияның шынчы дузалакчызы болуп, болуңун ат-алдарын кедурүп база организастаар талазы-биле быжыккан. РСФСР-ниң «Билиг» ниитилелинде 1,7 млн. хөй-ниитичи лекторларның киржилгези-биле чылда 15 миллион лекция номчуттунуп турар.

Бистиң республикада «Билиг» ниитилелиниң 282 эге организацияларында 4750 кежигүн бар. Чон ортузунга лекция пропагандазы идепкейжээн. Чыл келген тудум-на лекторларның саны көвүдеп, оларның ажылының шынары экижип орар. Ажылчы чоңга чылда 25 муң ажыг лекция номчуттунуп турар.

Тывага лекция пропагандазының ажылын, арга-дуржулгазын, организастыг тургузуун быжыглап, экижидеринге идепкейлиг киржип турар хөй-ниитичи лекторлар бар. Оларга А. О. Толгар-оол, А. Ф. Емельянов, В. Л. Биче-оол, В. А. Копеёл, В. А. Дубровский, Ф. А. Житков, А. С. Поляков, Г. Ч. Канчыыр-оол, В. С. Тамдын-оол, М. А. Хадахане, М. А. Рамазанова, В. В. Китайкин хамааржыр.

Республиканың «Билиг» ниитилел организациялары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, лекция пропагандазын экижидер талазы-биле чамдык хемчеглерни ап эгелээн. Амгы үеде «СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткели болгаш иштики база даштыкы политика талазы-биле партияның ээлчеглиг сорулгалары» деп СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелин, «1981—85 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. Тихоновтуң илеткелин болгаш съездиниң өске-даа чугула материалдарын ажылчы чоннуң ортузунга чаа негелделерге дүүштүр тайылбырлаары хөй-ниитичи лекторларның кол сорулгазы болур. Съездиниң материалдарын пропагандалап тайылбырлаары республикада хүн келген тудум-на калбарып, номчуттунуп турар лекцияларның саны көвүдээн. Республикада номчуттунуп турар лекцияларның дөрттүң үш кезин эге организацияларга онаажып турар. Ынчангаш оларның ажылын экижидеринче, лекцияның дээштиин бедидер талазы-биле улуг ажылды чорудары негеттинип турар. «Алдан-Маадыр», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Мөрен», «Мөген-Бүрен», «Ак-Туруг», «Х Улуг хурал» совхозтарда, Ак-Довурак хоорайның төп эмнелгезинде, республиканың агрохимлабораториязында, Красноярскиниң по-

Лекция пропагандазы

литехниктиг институдунуң Кызылда филиалында база «Тыва тудуг» тресте «Билиг» ниитилелиниң эге организацияларының ажылының дуржулгазын өөренип, нептередири чугула. Мону барымдаалааш, барык зонаның районнарының эге организациялар даргаларының ийи хүннүг семинарын Кызыл-Мажалыкка организастап эрттирген болгаш чоокку айларда мурнуу зонаның ындыг семинарын Кызыл хоорайга эрттирерин белеткеп турар. Республиканың «Билиг» ниитилел организациязының баштаар чери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын пропагандалаар талазы-биле тускай хемчеглерни ажылдап кылган. Чоокку хүннерде ниитилелдиң республика, район, хоорай организацияларының пленумнарында бо айтырыгны тускай чугаалажып көөрүн планнаан. Бо чылын лекторлар эвилел ужурдузалыг болгаш республика семинарларынга билиин бедидип, арга-дуржулгазын солчур. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарының дугайында бөлүк лекциялар номчуттунар.

«Билиг» ниитилелиниң баштаар чери лекторларга дузалаар 25 аттыг лекция материалдарын орус, тыва дылдарга белеткеп, хөй тиражтыг кылдыр үндүрер. ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң «Билиг» ниитилел организацияларындан дыка хөй материалдарны, лекцияларны, техниктиг херекселдерни, сүме-тематикаларны хөй-ниитичи лекторлар алыр.

1980 чылда «Билиг» ниитилел организацияларының амыдыралында бир кол чүүл — лекторларның хөй-нииити аттестациязын эрттиргени болур. Ол аттестацияның түңнелинде лекторларның шынар составы экижээн.

Аттестацияны чорудуп турар үеде 145 ниитилел кежигүнү лектор адын балыткап шыдавааан. Ынчангаш бо талазы-биле ажылды улам ыңай күштелдирип чорудар.

«Массаларга партияның болдалдарын чедирип, оон политиказын тайылбырлап турар кижилерниң улуг армиязынга — коммунистерге болгаш партия кежигүнү эвестерге — өөрүп четтиришкинниң сөзүн илереттээйн. Олар дээрге лекторлар болгаш пропагандистер, агитаторлар болгаш илеткелчилер-дир. Оларның ажылы эки тура-биле, болуңун хостуг үезиниң күсели-биле ажыктыг болгаш херектиг ажыл-херекти кылып турарлар, оларга улуу-биле четтирдивис» — деп, Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXVI съездизинге чугаалаан үнелиг, ханы утказы база лектор кижиниң чоргааралдыг кээр чугаазынга сорук киирген республиканың «Билиг» ниитилелиниң хөй-ниитичи лекторлары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын база шиитпирлерин Тываның ажылчы чоннарының ортузунга бедик деңнелге номчуп, коммунистиг кижизидилгениң мурнуку олуруунга турар дээрзинге чигзениг турбас.

К. БУДУК-ООЛ,
республиканың «Билиг» ниитилел организациязының баштаар чериниң харысалгалыг секретары.

«ДЕЛЬФИН-1» ТУРГУЗУГНУ АЖЫЛДАТКАН

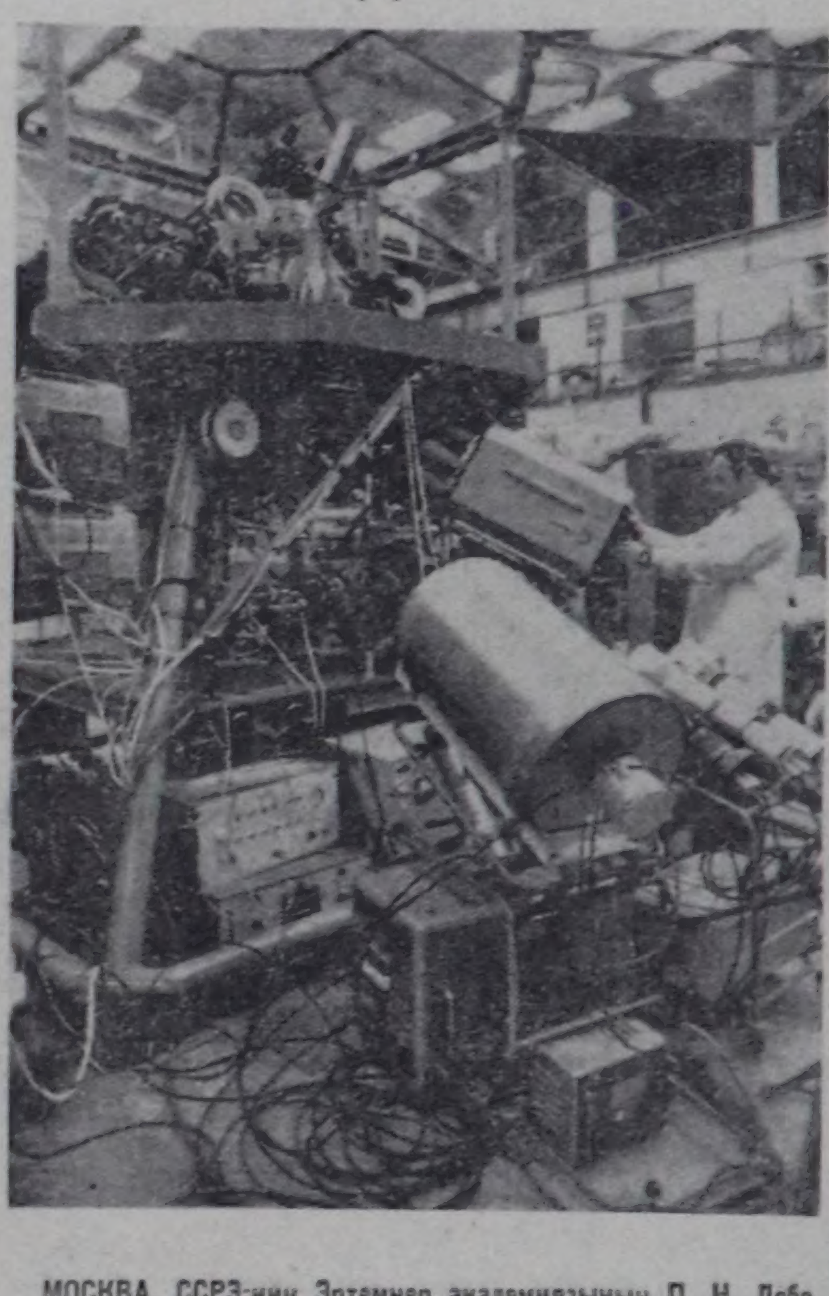

МОСКВА. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының П. Н. Лебедев аттыг Ленин орденниг физика институдунда академик Н. Г. Басовтуң удурткан коллективи «Дельфин-1» деп күчүлүг лазер тургузуун ажылдаткан. Ол тургузуг башкартынар лазерлиг термоядролуг синтезти шинчилээринге хереглеттинер.

Электроника, оптика болгаш эң шын санаттынган механиканың комплекстеринден тургустунган ол тургузугну институтка элээн каш чылдарның дургузунда чогаадып кылып келген. Башкартынар термоядролуг синтезти боттандырарынга лазерни ажыглаар дугайында бодал база бо институтка тывылган.

Амгы үеде «Дельфин-1» тургузугда термоядролуг синтезке херектиг чүүлдерни изидериниң эге шенелделери чоруп турар.

ЧУРУКТА: тургузугнуң термоядролуг синтезке херектиг камеразы болгаш көргүзүглер комплекизи.

О. КУЗЬМИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникаказы.

АЧЫ-ДУЗА ЧЕДИРИП...

Даштыкы эжиинде «Самагалдайның амыдырал-хандырылга комбинады» деп бижээн чаңгыс кааът ыяш бажыңның чиңгежек коридорунче кире бергеш, комбинаттың директору Александра Монгушовна Иргит-биле ужуражып таныжарывыска, ол болуңуң кабинединче бисти чалады.

— Коллективиңерниң ажылыжын биске сонуургадып көргүзерем, Александра Монгушовна? — деп дилеедивис.

— Чоокта чаа болуп эрткен коммунистерниң улуг шуулганының төлептиг уткуур дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришкеш, бо чылдың февраль айының планныг даалгаларын күүседипкен ажылчыннар, бригадалар комбинатта бар — дээш, чурттакчы чоңга ачы-дузазын көргүзүп турар коллективтиң ажыл-ижин биске таныштырды.

Киирип келген чагыгларны чогуур хуусаазында, эки шынарлыг кылгаш, ээлеринге хүлээдип бергеш, оларның өөрүшкүзүн деңге үлежип келген ажылчыннар хөй. Иштик аймааның хуудa чагыгларын күүседир болгаш септээр цехтиң ажылчыны Михаил Ошаров коллективтиң хоочуну, бүдүрүлгениң мурнакчызы. Кады ажылдап турар эжи Серимбил Серендюк-биле февраль айда 300 рубльдиң чагыгларын кылыр планын 330 рубльге күүсеткеннер. Ук цехте МР-2 марканың идик кылыр болгаш септээр универсал комбайнын чоокта чаа тургускан. Оон түңнелинде оларның бүдүрген продукциязының шынары болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруу бедээн. Ынчангаш олар ээлчег үлүүн ажыр күүседип турарлар.

Чурттакчы чоңга ачы-дуза чедирериңге боттарының төлептиг үлүүн Мая Алдын-Херелдиң удурткан даштыкы хеп даараар болгаш септээр бригадазы киирип келген. Ук бригадада беш кижи бар. Олар онаашкан ажылынга ээ-харысалгалыг болуп, февраль айда 680 рубльдиң продукциязын кылыр турган, ону 690 рубльге күүсеткеш, мурнакчыларның олуруунда кирген.

Комбинаттың ажылчыннарының аразында чагыкчыларның хүндүткелин чаалап алган, хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдап келген хоочуннар база бар. Район Совединиң депутады, коммунист Наталья Билчеймаа парикмахерниң хүлээлгезин күүседип турар. Ол үр үениң дургузунда ажылдап келген-даа болза, түр курстарга өөренип, болуңуң мергежилин доктаамал бедидип келген. Бажын чазай кылдырып алыр дээш келгеннерниң сеткилинге таарышкан модельдиң прическаларын кылып берип турар.

Комбинатта тыва национал хеп аймаан (тонниң тон, хоректээш) база даарап турар. Национал хепти даараарынга мергежилдиг дааранычыларның бирээзи — «1980 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээниң эдилекчизи Намаш Оюн. Ол комбинатта ажылдаа-ла чээрби чылдың нүүрүн көре берген, ынчангаш оон арга-дуржулгазы улуг. Хоочуннарның үлегерин эдерип, алган хүлээлгезин ажыр күүседип келген мурнакчылар хөй. Ынчалза-даа ук коллективтиң ажыл-ишчилери деп-дески эвес ажылдаванының түңнелинде бо чылдың февральда 4 муң рубльдиң ачы-дузазын чедирер планының чүгле чартыын күүседир аргалыг болганнар. Планныг онаалдалар чүнүң чылдагаанындан күүсеттинмейн барганыл?

Амыдырал-хандырылга комбинады-биле чурттакчы чоннуң харылзаазы кошкак. Ырак-узак черлерде чурттап турар ажылчыннарга, малчыннарга комплекстиг ачы-дуза чедирери-биле үнүүшкүннерни чорутпайн келген. Бир эвес ындыг үнүүшкүннерни удаа-дараа кылып турар болза комбинаттың план күүселдезинге-даа, чоңгадаа ажыктыг дээрзи билдингир. Чоннуң киирген чагыгларын чогуур үезинде күүсетпейн, узамыктырар таварылгалар бар. Ол дугайын «Хомудалдар болгаш саналдар» дептеринде чагыкчыларның бижээн чүүлдери херечилеп турар.

Ук комбинатта «Улус ажылагыйынга күш-ажылдың сагылга-чурумун улам быжыглаар болгаш кадрларның ажылдан үнер-кирерин кызырар дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң доктаалын амыдыралга боттандырар талазы-биле дээштиг ажылдарны кылып чорутпаанындан чамдык цехтерде ажылчыннар челишпейн турар. Планныг даалгаларның күүселдези кадрлар-биле четче бүрүн хандыртынганындан база хамааржыр. Комбинатта быжыкчыларның саны турза чогуур нормазынга четпес. Эр, херээжен чувур даараар цехте дааранычылар чок. Оон ужурундан ол цех ажылдавайн келген. Ажылчыннарны чурттаар бажың-балгат-биле хандыргаш, оларның культура-амыдыралын үениң негелдезинге дүүшкен, бүгү тала-биле таарымчалыг кылдыр тургузуп бээр болза аңаа ажылдаар дээш келген кадрлар турумчуп ажылдай бээриниң магадылалы бар.

Күш-ажылдың болгаш амыдыралдың байдалдарын экижидеринче доктаамал сагыш салып турар черлерге кижилер эки, хандыкшылдыг ажылдаар дээрзин партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде дорту-биле айыткан. Ынчангаш мында хамаарышкан хемчеглерни ук коллективтиң удуртукчулары, хөй-ниити организациялары дорай кылып чорударын үе неген келген.

М. ОНДАР.

КОСМОС ЭРАЗЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

1964 чылдың октябрь 12-де [illegible] га чугула үе-чада эгелээн. Үш олуттуг «Восход» космос корабльдиг орбитаже салып үндүрген. Бир хонук ужудуушкунга ужудукчу-космонавт В. Комаров, эртем ажылдакчызы-космонавт К. Феоктистов болгаш эмчи-космонавт Б. Егоров [illegible].

1965 чылдың март 18-те «Восход-2» П. Беляев биле А. Леонов ужудуп үнген. [illegible] кеткен А. Леонов корабльден [illegible] метр ырай берип, хайгааралдарны кылып чоруткан. Корабль Черже ээп баадып турар үезинде ону холбиле башкарып [illegible].

1965 чылдың апрель 23-те [illegible] эллипс орбитаже «Молния» деп харылзаа спутниги үндүрген. Черден оон эң ыраары 40 муң километр. Ол дээрге космос дамчыштыр [illegible] харылзааны тургузарынга баштайгы космос «антеннаазы» болган. Амгы үеде [illegible] хевирниң хөй спутниктерин дамчыштыр чурт иштинге болгаш даштыкы-биле дамчыдылга, харылзааны тудуп турар. **1965 чылдың июль 18-те** Айже «Зонд-3» станцияны ужуткан. Ол бистиң болу бүткен эдеринчивистиң артыы талазында «Луна-3-түң» тыр[illegible] дерни чуруккa тырттырган.

1965 чылдың октябрь 4-те. Черниң баштайгы кылымал спутниниң сес чыл оюнда Айже «Луна-7» автоматтыг станцияны ужуткан. Дөрт хонук ужуткаш, ол Айның кырынга бир-ле дугаар чымчак хонупкан.

1965 чылдың ноябрь 16-да «Венера-3» автоматтыг [illegible].

Ол 1966 чылдың март 1-де Венера планетага четкен болгаш Совет Эвилелиниң Сүлде [illegible] кырынга октаан. Ийиги, үшкү «Венераларны» салгаш, совет [illegible] ты шенелдезин кылган.

1966 чылдың февраль 4-те Ай кырының телечуруун планеталар аразының «Луна-9» [illegible] тунган Черже бир дугаар дамчыткан. Эртемденнер Ай кы[illegible].

1966 чылдың апрель 3-те [illegible] хүнү. Дөрт хонук бурунгаар Черден ужуткан совет «Луна-10» станция Айның 1000 хире [illegible] эгелээн.

1966 чылдың декабрь 24-те «Луна-13» Черже Айның ийиги телечуруун дамчыткан. Ай [illegible] карларының дугайында баштайгы дөрт медээ база ынчан алынган.

1967 чылдың апрель 23-те башкарылгалыг чаа хевирниң [illegible] ужудуушкунун эгелээн. Баштайгы ол корабльге Владимир Комаров чораан. Корабльдиң [illegible] каш, В. Комаров Черже хонуп бадыпкан. Апрель 24-те хонуп бадып турар үеде корабльдиң [illegible] хевирни ораашканының чыдыгаазындан корабль холчок дүрген баткан, космонавт мөчээн. В. Комаровту Кызыл шолде Кремль ха[illegible].

1967 чылдың октябрь 30-де космос аппараттарының делегейге бир дугаар тудуштурулгазын боттандырган. Ол дээрге «Космос-186» биле «Космос-188» [illegible].

«Чер-Ай-Чер» деп маршрутка [illegible] «Зонд-5» автоматтыг станция бир дугаар кылган. 1968 чылдың сентябрь 15-те Черден ужуткаш, Айны дээскингеш Черге дедир ээп кааш, Индий океанның девискээринге санап каан райо[illegible]. Ужудуушкун үезинде Ай чоогунга хөй хемчээшкиннерни оон ду[illegible]-биле кылган.

1968 чылдың октябрь 26-да чаа хевирниң корабльдиң башкарылгалыг ийиги ужудуушкуну боттандырган. «Союз-3-ке» ат-сураглыг совет шенекчи-ужудукчу Совет Эвилелиниң Маадыры Георгий Береговой ужудуп үнген. «Союз-3» оон мурнунда хүн салып үндүрген «Союз-2»-биле чоок[illegible].

1968 чылдың ноябрь 10-да Айже ужуткан «Зонд-6» автоматтыг станция Айны [illegible] геш, Черге ээп келген. Ол сугга эвес, а кургаг черге кээп хонган. Ол ужудуушкунга черже хонуп бадарда аэродина[illegible] дугаар ажыглаан.

1968 чылдың декабрь 20-де [illegible] дерниң оруунга эге базым болур «Космос-261» деп спутникти салып үндүрген. Оон программазын тургузарынга БУР-нуң, ВЭР-нуң, ГДР-ның, ПУР-нуң, РСР-ның, ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң эртемденнери киришкен.

1969 чылдың январь 5 болгаш 10-да Черден Венераже баштайгы десант аъттанган. «Венера-5» болгаш «Венера-6» деп автоматтыг станциялар Венераның чоогунга дөрт ай болганда четкен. Май 16-да болгаш 17-де олар планетаның атмосферазынга өөжүм баткан.

1969 чылдың январь 16-да [illegible] дин бир дугааргы тудуштурулгазын [illegible] «Союз-4» корабльге В. Шаталов, а «Союз-5»-ке Б. Волынов, А. Елисеев, Е. Хрунов составтыг экипаж чораан. Тудуштурулганы холбиле кылып чоруткаанының соонда, А. Елисеев биле Е. Хрунов В. Шаталовтуң корабльдынче скафандрлыг шилчип кирген. Черже олар ужелээ ээп келген. Б. Волынов даараазында хүнде кээп хонган.

1969 чылдың август 8-те Айже «Зонд-7» ужуткан. Ол Черни болгаш Айның ангы-ангы хемчээлдерден баштайгы [illegible].

(СЭТА).

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

БОЛГАР КОММУНИСТЕРНИҢ СЪЕЗДИЗИНДЕ

БОЛГАРИЯНЫҢ Компартиязының XII съездизинге СЭКП-ниң [illegible] баштаар ы. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-ның [illegible] секретары **В. В. Щербицкий** байыр чедирип чүве чугаалаан. СЭКП ТК-ның, коммунистерниң, совет кижилерниң өмүнээзинден акы-дуңма Болгар компартияның [illegible] делегаттарынга ол изиг байыр чедирген.

Улуг Болгарияның бүгү [illegible] бурузунге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң [illegible] байырны, сайзыраңгай социализмни тургузарының херээнче чечектелиишкинниң, чаа-чаа чедиишкиннерлиг, чалгай кежик-чолдуг болурун деп ку[illegible] дөрүшкүлүг болдувус, эргим эштер деп ол чугаалаан.

БКП ТК-ның Бирги секретары эш Тодор Живковтуң кылганы ТК-ның отчёт илеткелинде эрткен беш чылдың түңнелдеринге берген ханы анализ БКП-ниң XI съездизиниң соонда хөй талалыг ажык улуг ажыл чоруттунганының бүзүрелдиг көргүзүп турар дыр.

Сөөлгү он чылда болгар улустуң чедиишкиннери — дүрүм бүгаар патриотчу чоргаарланыышкынның үнер дөзү, социализмниң кызыгаар чок [illegible] дерге-дир. Силерниң чедиишкиннериңер совет кижилерниң сеткилдиң ханызындан өөртүп турар. Болгар компартия болгар улустуң хүлээп көрдүнген политиктиг удуртукчузу дээрзин силерниң съездиңер дагын-дагын бадыткап турар-дыр.

Амгы болгар ниитилелге БКП-ниң авангардчы ролю — партияның ажылының, БУР-нуң партиязының болгаш курунезиниң ат-алдарлыг удур[illegible] делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң кол ажылдакчызы, Совет Эвилелинин [illegible] өңнүү эш Тодор Живков баштаан Төп Комитеттиң марксчи-ленинчи чайгылыш чок шугумунуң, организакчы улуг [illegible] түңнели-дир.

Бистиң чурттуң дугайында СЭКП-ниң [illegible] эвилеп, чылыг состер бо залга чугаалаттыңыз деп, СЭКП-ниң делегациязының баштыңы уламчылаан. Бистиң партиявыстың XXVI съездизиниң делегейге ужур-дузазын бодун-биле үнелеп турары, оон шиитпирлериниң Болгарияга [illegible] бистиң [illegible] ханы өөрүшкүзүн хайныктырып турар. Бузулбас совет-болгар найыралды коммунистер, бүгү совет кижилер үнелеп, бистиң чурттарывыстың [illegible] улустарывыстың [illegible] чайгылыш чок быжыкчын дээш бүгү чүүлдерни кылып турар.

Совет-болгар бүгү талалыг [illegible] кады ажылдажылганың шапкын хөгжүлдезинче СЭКП ТК, Совет чазак улуг кичээнгейни салып турар. СЭКП-ниң болгаш БКП-ниң ханы бүзүре[illegible] идейлиг болгаш политиктиг чаңгыс эвилелинге бисте [illegible].

СЭКП-ниң болгаш БКП-ниң, Совет Эвилелиниң болгаш улуг Болгарияның бүгү талалыг [illegible] компас бистиң партияларывыстың [illegible] удуртукчулары — эштер Л. И. Брежнев биле Т. Живковтуң [illegible]. Беседалары болуп турар.

«Ийя съезд — чаңгыс эчис сорулгаа деп силерниң чаңгыс [illegible] совет коммунистерге чоок болгаш билдингир. Бистиң партияларывыстан [illegible] шынап-ла ниити. Ол алыышкын дээш улуг — тайбың болгаш коммунизм дээш сорулгадыр.

Социалистиг [illegible] бистиң партиявыстың идейлиг болгаш организастыг чаңгыс эптиин, ТК-ның, улуг Ленинниң херээнче [illegible] лакчызы, тайбың болгаш демниилге дээш мөгег чок демиселчи эш Л. И. Брежнев баштаан оон Политбюрозунуң долгандыр бүгү партияның болгаш чоннуң сырый каттыжыышкыны СЭКП-ниң XXVI съездизи бүзүрелдиг көргүскен.

СЭКП-ниң съездизинге чугаалааны [illegible] ләр бергелерни, [illegible] аңгы-дыштар бүгү-биле үнелей көрүп, социалистиг [illegible] партияның болгаш [illegible].

Социалистиг тургузуушкунда акы-дуңма чурттарда [illegible] ол ышкаш агроүлдетүр [illegible] Болгарияда, Европаның социалистиг [illegible] рин өөренириниң ажыглаарының чугулазынче совет [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизи угландырган.

[illegible] алындан демнеп дыка улуг. Экономиктиг интеграциязы, даштыкы политиказы [illegible] дугаар кады ажылдажылгада кескү ажылын берип турар. Эш Л. И. Брежневтиң [illegible] аларга, ссаа, социалистиг [illegible] ге ай-даа турупкербээн ёзуг чөптүг, дең эргелиг, акы-дуңмалышкы хевирни тургузуп турар бис».

Бистиң тургузукчу планнарывысты боттандырарынга тайбың херек. Быжыг, идеялдиг тайбың херек. Ындыг тайбың дээш чүткүлдүг демисел могаг чок чорудуп келген болгаш чорудар-даа бис. [illegible] улусчу делегейниң [illegible] хөй чаа саналдарны бистиң партиявыс болдунуң XXVI съездизинге кедурген, оларны Тайбыңның совет программазы деп [illegible] болгаш хөгжүлдезин кыдыр делегейге эң калбаа биле [illegible].

Делегей амыдыралының [illegible] социализмниң эрге-ажыктарын илергейлеп турар.

[illegible] В. В. Щербицкий болгар коммунистерниң съездизинге [illegible] БКП-ниң. Бузулбас совет-болгар найыралдың, тайбыңның болгаш коммунизмниң алдары дээш йөрээлдер салган.

• • •

Болгар Компартияның XII съездизиниң [illegible] чонунуң быжыг чаңгыс эвилели [illegible] турар. БКП ТК-ның Бирги секретары Т. Живковтуң кылганы БКП ТК-ның отчёт илеткелин, келир он чылда социалистиг Болгарияның социал-[illegible] делегаттар чугаалажып турар.

БКП-ниң Төп контроль-ревизия [illegible] С. Карадыков комиссияның [illegible] БКП-де чайгылыш чок [illegible] турарын [illegible]. Болгария шуулганынга бистиң партиявыс чаңгыс эй болгаш сырый каттышкан ужуражып келген. [illegible] тиг болгаш ажылчын шимчээшкиннерниң [illegible] отчу болгаш интернационалчы хүлээлгезин херек кырында күүседип турар бергеннер, [illegible].

Акы-дуңма партияларының делегацияларының удуртукчулары болгар коммунистерниң шуулганынга байыр чедирген. [illegible] принциптеринге шынчы партиязы бүгү делегейниң коммунистерниң чаңгыс эвилелин болгаш сырый каттыжыышкыныны дээш чайгылыш чок демисежип турарын олар боттарының чугааларынга онзалап демдеглеп турар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-ның [illegible] секретары **В. В. Щербицкий** баштаан СЭКП-ниң делегациязы апрель 1-де Софияның металл кезер станоктар заводунга [illegible] чораан. Делегация кежигүннери бүдүрүлгени, көрүп, [illegible] хөөрежип, болгар машина тудуушкунга [illegible] бергеннер.

В. БЕСКРОМНЫЙ.
И. МАСЛЕННИКОВ.
СЭТА-ның тускай корр.

ОБЪЕКТИВТЕ — АФГАНИСТАН

Афганистанның [illegible] чүгүнде Нангархар можуда курунниң механизастаан фермаларында маслиннерниң бедик дүжүдүн ажаап алган. Оңгай [illegible] ла районда турупсуп турар фабрикага консервалап турар. Консервалаан маслиннерни чурт иштинде болгаш даштыкыга садып турар.

ЧУРУКТА: консервалаан маслиннерни чудуруп чорудаарынга белеттеп турары.

Г. НАДЕЖДИННИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникаы.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДЭЭШ

ЛИОН. (СЭТА). Делегейниң бо француз хоорайда ажыттынган чаңчылчаан садыг ярмарказының тайбың утла[illegible] салып үндүрген. Бо чылын мында Совет Эвилели киириштир 28 чурт киржип турар.

Француз-совет садыг палатазының информация тову келген хөй санныг кижилерни бодунче хаажып турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң материалдары улуг сонуургалды болдуруп турар. Лион ярмарказында дыка хөй курунелерниң киржилгезин янзы-бүрү чурттарның аразынга садыг [illegible] улам калбартып, харылзаадырының амыдыралчы эргежок чу[illegible] турар-дыр деп, ярмарканың директору Альбер Ромэн чугаалаан. Совет Эвилели бистиң ярмаркавыстың чаңчылчаан киржикчизи болу бергениниң демдектээри немей онза өөрүнчүг-дүр деп, ол чугаалаан. Француз-совет кады [illegible] Лионнуң болгаш Францияның [illegible] миктиг районунуң ажыл-чорудулгазынга ужурлуг саналдарын чедирип турар деп ол [illegible].

Р. РЕЙГАННЫҢ КАДЫЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Р. Рейганның кадыы солагай та[illegible] соонда кончуг эки болуп турар деп, Вашингтон аттыг уни[illegible].

Хензиниң бадылыышкыны, чугаалары ажылдаары болгаш [illegible] Р. Рейган эмнелгеге бир неделяда [illegible] болуп турар.

КЫЗАГДАЛДЫ СОКСАДЫР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Социалистиг Кубага хамаарыштыр [illegible] хөй-ниити удурланчып турар. Хосталга оргузуун кызагдаларын соксадыры дээш бири [illegible] организацияда эртирген. Аңаа [illegible] ның болгаш хөй-ниитиниң [illegible] киришкен.

Латин Американың чурттарының иштики херектеринге бодунуң каржы холдаарлаашкынның Кубага удур калчаалыг кампаниязы-биле чажыртырын оралдашкан Вашингтонның ашылдыг ходелиишкиннеринге хамаарыштыр ханы [illegible] бага удур чимчээшкиннер [illegible] Ак баажың [illegible] Р. Рейган [illegible].

[illegible]

САЛЬВАДОРДА БАЙДАЛ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). [illegible]

[illegible] урууглар чурттап турган лагерьлер [illegible] деп, 25 кижини тудуп алган. Дескиннерге дузаламчы чедирерин олар Кызыл крестиң [illegible] турар. Ижер суг болгаш азыл-чемниң, эм айтыгаанның чедишпес болгазының ужурунда лагерьде 1500 бичии уруглар аарааш, суксап өлүр чыгаан.

Дерзии хунтаның өлүрүкчү [illegible] Сальвадорнуң патриоттары демиселди чурттуң делгем девискээринче чорудуп турар. [illegible] Марти аттыг Национал хосталга фронтузунуң [illegible] Морзан болгаш [illegible] ле Мисоте база Санта-Роза деп чурттакчылыг черлерге хунта шериглериниң халдаашкыннарын [illegible]. Сучитото болгаш Гуазапа хоорайларда [illegible] хунтаның шериглери 20 ажыг хүннерниң [illegible] ригиазнарны үндүр кызарын [illegible] турар.

Сальвадорнуң чаазаның кр[illegible] — [illegible] база [illegible] 150 [illegible] турар [illegible].

ХҮРЕШ ДҮРҮМҮНГЕ ӨСКЕРИЛГЕЛЕР

Чоокта чаа Киргис ССР-ниң найысылалы Фрунзе хоорайга ССРЭ-ниң бирги чери дээш [illegible] Москвага эрткен Олимпий оюннарының соонда [illegible] дүрүмнерни [illegible].

Маргылдаа бүдүүзүнде бистиң чурттуң спортунуң бо хевириниң талазы-биле дүржүлгелиг ажылдакчыларының, судьяларының улуг семинары болган.

Болум ук маргылдаага, [illegible] даалгазы ёзугаар судья болуп киришкен мен, чаа дүрүмде чамдык кол өскерилгелерниң дугайын мөгелерге, бо талазы-биле сонуургалдыг эштерге таныштырайн.

Бир-ле дугаарында мөге кижи бир хүнде үштен хөй эвес [illegible] билип алыры эргежок чүүл-дүр. Денээлээшкин 30 минута иштинде доозулган турар, оон соонда маргылдааны 2 шак эрткенде эгелеп болур. Денээлээшкин соонда, мөге кижи бодун дугаар тырткаш, хүрежир удурланыкчызын шилип алыр. Эжеш эвес дугаар шилип алган мөге «А» бөлүкке, а эжеш дугаар алганы «Б» бөлүкке [illegible].

Хевис кырынга хүрежири ам 6 минута апарган. 3 минута хүрежиш, 1 минута дыштаныр. Ол-ла. Бичии оолдар 4 минута дургузунда хүрежир. Ийи улай тиилеттирген мөге оон ыңай хүрежир эрге чок апаар.

Финалге «А», «Б» бөлүктен [illegible] үш дугаар чер алган ийи мөге 5—6 дугаар чер дээш, ол ышкаш бөлүүнде ийи дугаар чер алган ийи мөге 3—4 [illegible] 6 минута иштинде идепкейлиг [illegible] техниктиг сан ап чадашпаан болза, оларга уламчылыр хүрешке [illegible] база бээр апарган. А ол үени ийи кезекке чарлаан: баштай мөгелерниң бирээзин (арай [illegible]) [illegible] дөрт даянтазы олуртуп алгаш хүрештир эгелээр. Шак ынчаар будун чартык минута иштинде хевис кырынга чыда хүрежир. Оон мөгелер «рольдарын» солуп алыр.

Канчыг-ла бир арга кылыптарга, мактал азы торгаал саннар бээри мындыг болур:

1 балл — мөге удурланыкчызын хевис кырынче ушкан-даа олуртупкаш (мөчүлериң сы[illegible]) үне бээрге — мактал, а удурланыкчызы хевистиң төгерик шынында өжегээр үне чайлай [illegible] бээр;

2 балл — арганы долузу-биле кылгаш, [illegible] мактал сан, а хоругуулуг арга ажыглапкынга торгаал бээр.

Моон мурнунда турганы [illegible] каш 3 балл бээри дүрүмден [illegible].

4 балл — арганы долузу-биле [illegible] ору ужурлуг [illegible].

Мөге кижи хүреш үезинде каржылаажыг, удурланыкчызынга хол дээр ийикпе, азы өскелээ багай аажы-чаңны көргүзе бээр болза, оон хүрежир эргезин шууд казыыр. (Финалдаа үезинде дөмей).

Чараш, шалыпкын эвес «тормак», аян-тээлеп хевисти бир кылдыр кылаштап турупбээр мөгеге баштай холдуу тускай медээ-биле «аас санаарылыы» бергеш, хүрешти соксатпас, оон ол шүүгүдениң [illegible] таварылгада хүрешти соксаткаш, идепкей чок мөгеге тускай «шиитпел сагындырыг» харлааш, хевиске дөрт-даянтаа тургузар. Бо-ла өйде идепкейлиг мөгеге мактал 1 сан бээр.

Баштайгы дүрүмде мөге кижи шаңналдыг азы бир дугаар чер алыр сорулгалыгда, аңаа артык торгаал саннар херек чок турган болза, ам чаа дүрүм ёзугаар арай өске. Мөгениң тиилелгелерин удаа-дараа чедип ап, удурланыкчыларын арыгда, ол ышкаш хөй саннар-биле эки ойнап чорупорарга, аңаа хөй мактал сан[illegible]. Ындыг төлээзе ол мөгениң чемпион атче чүткүлдү чайгаар [illegible] орар.

А хевис кырынга хүреш төнгенде мөгелерниң хүрежилгезин протоколга тускай чуруми ёзугаар мактал, торгаал саннар-биле демдеглээр.

А. ШОЙДУК.
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Куш-культура болгаш спорт комитединиң даргазының оралакчызы.

Индиядан медээлер

ДАШТЫКЫ ПОЛИТИКАНЫҢ АЙТЫРЫГЛАРЫН ЧУГААЛАШКАН

ДЕЛИ. (СЭТА). Индияның [illegible] талазы-биле салал-оналдарының солуушкуну парламентиниң хуралынга болган. СЭКП-ниң XXVI съездизинге кедурген Совет Эвилелиниң тайбың чаа инициативаларын парламент кежигүннери бедик-биле үнелээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң илеткелинге айыткан совет саналдарын чүүлдүгүнүүшкүн-биле уткааны Индияның политиктиг сураглыг ажылдакчызы, Национал конгресс партиязының депутат Я. Б. Чаван медеглээн. Төлептиг, бүзүрелдиг болгаш эң чугула база тодаргай совет саналдар АКШ-тың администрациязының дайынзырак политиказындан мырыңай ылгалдыг-дыр деп, оратор демдеглээн. Америк боо-чепсекти Пакистанга хөйү-биле берип турары, Диего-Гарсия ортулукта америк шериг баазазын калбартканы Индий океанның районунга [illegible] турар.

Пакистанны кедергей милитарлап, дайынга белеткеп турары-биле холбаштыр Индияның чазаа дүрүм ёзугаар [illegible] илергейлеп турар деп, депутат чугаалаан. АКШ-тың болгаш Пакистанның дайынзырак шериг эвилелин тургузар дээн айыылдыг планы Индияга улуг [illegible] болуп турарын Я. Б. Чаван демдеглээн.

Индий океанны тайбыңның зоназы болдурарынче шала [illegible] ның Катчынгаа Штаттары херекке албайн, делегейниң ол районунга бодунуң шериг күжүн мөөңнеп турары Мурнуу Чөөн Азияның улустарының дүрүм ёзугаар киленнээшкинин хайныктырган. АКШ-тың дайынзырак болгаш экспансия политиказы тайбыңның база улустарның айыыл чок чоруунга онза айыылдыг болуп турар.

ЧЕЖЕ КИЖИ ЧУРТТАП ТУРАРЫЛ?

Совет Эвилели-биле найыралдыг [illegible] — Индия чурттакчы чонунуң санының талазы-биле делегейде ийиги черни ээлеп турар. Чонунуң чизезин кылыр чугула болгаш кедергей чымыштыг кампания Индияда доозулган. 1981 чылдың март 1-де тургаының ёзугаар алырга, оон чурттакчыларының саны — 683 миллион 810 муң 51 кижи болган. Оларның аразында 353 миллион ажыг эр, 330 миллион ажыг херээжен кижилер бар.

Моон мурнунда чонун чизезин Индияга 1971 чылда чоруткан. Оон бээр чурттакчы чонунуң саны 24.75 хуу өскен болгаш чыл бүрүде 13 миллион 500 муң кижи немежип келген. Амгы үеде чуртта 159 миллион 837 муң 215 эр, 79 миллион 154 муң 717 херээжен кижилер бижик билир болуп турар.

[illegible] талазы-биле эң улуг хоорайы — Калькутта, мында 9 миллион 165 муң ажыг кижи чурттап турар. Чурттуң найысылалы Делиде — 5 миллион 277 муң 700 ажыг кижи бар. Чурттакчы чонунуң санының талазы-биле чуртта бирги черни Уттар-Прадеш штат ээлеп турар. Оон чурттакчыларының саны — 110 миллион кижи.

1971 [illegible] ёзугаар алырга, Индияның чонунуң иштинден эр кижилерниң [illegible] 44, херээженнерниң — 46 чыл турган. А 1981 чылдың чизезин ёзугаар алырга, эр кижилерниң — 51, херээженнерниң — 53 чыл болган.

1981 чылдың чизезин чурттакчылыг 575 муң черлерге чоруткан болгаш аңаа бүдүн чартык миллион чизечилер киришкен.

(ПМА).

ТРЭ-НИҢ ҮУЛГЕДИГЛЕРИ

ДЕЛИ. (СЭТА). АКШ-тың төп разведка эргелелиниң чуртта үрегдекчи үулгедиглериниң күштелгени-биле холбаштыр [illegible] Индияның хөй-ниитизи илергейлеп турар. Делегей харылзааларының талазы-биле америк эргелелдиң Делиде төлээ черниң бажыңынга улуг электроника-садалга машиназын төп разведка эргелели тургусканын Индияның Коммунистиг партиязының парламент бөлүүнүң удуртукчузу Бхупеш Гупта парламентиге чугаалыга медеглээн. АКШ-тың төп разведка эргелелиниң ол үүргекчи машиназы Индияның политиктиг ажылдакчыларының, чазактың албан-хаакчыларының дугайында медээлерни чыыр сорулгалыг болуп турар.

Америк шпион албан черлери Индияның иштики херектеринге холгаарлап киржирин ёзу улуг күштелдирип турар. Америк монополияларга ажыктыг кылдыр шпион үулгедиглерни кылган кижилерни Индияның айыыл чок чорук органнары тудуп хоруглаан.

Чажыт медээлерни америк төлээлекчилерге [illegible] кол[illegible] Индияның министерлиг кирревыглар кооперациязының даргазы турган Дж. Раманатан байдалга [illegible] турар.

Дж. Раманатан 1981 чылдың март[illegible] шпион болуурын сорган кежигүнү болуп турар. Индияның чазааның кежигүннеринге бижээн документилерниң хоогалдары америк шпионнарга бар болган.

Индияга шпион болуун турузаар сорулга-биле америк корпорацияларының Лондон салбырының төлээлекчизи Делиге кээп чораанын база билип болган. Индияның янзы-бүрү министерстволарының [illegible] хуузунда сорулга-биле америк төлээлекчилер хөй [illegible] чырыткан болуп турар.

[illegible] ниң бар болуп [illegible] медээ Индияның [illegible] шпионажчыларның [illegible] «Таймс оф Индиа» солун демдеглээн.

Башкы дугайында сөс

ЧҮТКҮЛ ТУРДА

[illegible] Ол оруктуу [illegible] мергежилдиг кижилери болур. Оларны кезээле уруглар долганып чоруур. Башкы болуру болдунга уенин улуг харыысалгазын алыры — [illegible] кежир болуп ужежири болур. Башкы деп чаңгыс-ла сөстө эртем биле [illegible]. Ынчангаш ол [illegible] бүрүнгаар көөр алзар. Бо оруктуу боттарының күжүн бо-ле шинчип алгаш, аңаа бердинип, [illegible] чоргу-биле деңге эгележип көрүкчүлер. Ындыглар бистиң дыка хөй. Оларга [illegible].

Эртемниң шыны [illegible] сагыштыг. Оларның аразында [illegible]. Оң башкыларны [illegible].

Аныяк башкы Мерген Олегович Намдараа беш чыл бурунгаар бир-ле чайын Эрзин ортумак школазынга ажылдаары-биле чедип келген. Чангыс-каът эрги бажыңнардан [illegible] школаға кирген кижилин тудуг септелге чорупкан. [illegible] дээ хоорай кижилериниден бир-ле дыңналыр. Бедик эриннеринден көөрге улуг борбак даштарга [illegible] шаптыктыг хем чуглуп бадып чылар болган. Суурнуң мурнуунче көөрге [illegible] делгемнер кадар-ла арлы берген, артын [illegible] талар чүъктээн куу-куу даглар шөйлүп чыдар.

Өөредилге чылы эгелээн. Ада-иелер уругларын эдертип, кээп турган. Чаа келген [illegible] башкы өөреникчилерге таныштырып, чечектер тудускан. Баштайгы коңга, бирги кичээлди бот башкарып эрттирери сүрээдевишкин [illegible] берге. Ол башкы кижиниң [illegible].

Аныяк башкылар баштайгы үеде бергелерге черле таваржыр апаар. Эртемниң кол үттээн [illegible] амыр эвес турбас. Ылангыя физикага [illegible] лабораторнуң ажылдары [illegible] херекселдерниң чогу, бар-даа болза [illegible]. Оон ыңай ортумак класстарның өөреникчилеринде ийи чаңгыс хөй чоктарның кичээлге шаптыктаары, олар чамдыкта [illegible] бир шаптыктаашкын. Мыңчап көөрге өөреникчилерниң со[illegible] кичээлдерниң хөй темалары [illegible] уран аргазы херек деп чүвени [illegible] арга-дуржулгазы деп чүве кы дээрзин амыда медерел, ону канчап чедип алырын бодай бээр. Арга-дуржулганы шылгаралгай педагогтарның өөредиишкин номчуп өөренир [illegible] билип ап болур, а [illegible] школазының нити байдалынга таарыштыр ажыглап ажылдарының башкының бо-лунун чоокшулаштыр мергежилдиг херек дээрзин Мерген Олегович билген.

Институтка чедип алганы [illegible] майы, школага хөй чылдарда ажылдап келген (кандыг-даа эртеми ындаа чокка) хоочун [illegible] ажылдаан эгелээн Мерген Олеговичтиң башкылап ажылынга улуг идигни бердип эгелээн. Ынчалза-даа башкы бүрүзү чамга-даа дезиңчиде тускай сөс чугаалыг, арга мергежилдиг болур.

Башкы кижиге база бир ыттыг чүве өөреникчилерниң [illegible] билген тураары. Маңаа ада-иелер-биле харылзаа херек. Бо бүгүнү бодап көөрге чаа-чаа рольдарны улаштыр тып боланып, амыдыралдан дилээшкиннерде чоруур артист кижи [illegible] ындыг чүве-дир дээрзин ол школага элээн каш чыл ажылдааш ам билген. Ол боду Тываның төөгүзүнде аргып калган кайгамчык артистиң оглу болганда, парын берге рольдарны аразы канчаар дилеп чоралдыр көрүп өскен болгаш башкы ажылы база ындыг хүн бүрүде соксаал чок дилээшкиннерде турарын ам келгеш бодаңып чоруур.

М. О. Намдараа — аныяк башкы. Оон өске эш-өөрүнден онзаланып ылгалы берген [illegible] ажыл-херээн, угаан-бодалып олар-биле эргежип алгаш, кады бүрүнгаарлап орар. Мерген Олегович өөреникчилерге быжыг билигни берип турар. Оон боду ажылынга бедик [illegible] нитти дыңдым тып турар. Аныяк кижилерге бо, ындыг-ла амыр эвес айтырыг.

Ол районда физика талазы-биле [illegible] каш ажык кичээлдерни организастаан. Нарын, Бай-Даг ортумак школаларынга болгаш Ленин аттыг совхозтуң төвүнде 8 чыл школаларынга [illegible].

Бодунуң удуртуп турары 8 «в» класска Мерген Олегович [illegible] хөй-даа, [illegible] ада-иелер-биле дер дугайында ада-иелер-биле чугаалажып турар. Оон соонда өөреникчилерниң кичээлдерге олуурары-даа, нити байдалы бир өске апарган. Класста өөреникчилер шупту комсомолчулар. Ол классты комсомол райкому шефке алган, а аразында харылзаазы эки.

Аныяк башкы М. О. Намдараа уран чүүлге коңчуг хандыкшылдыг. Ол боду шүлүктер чугаалаарынга мергежилдиг, танцыга киржип, чарлакчы-даа болуп тургулаан. Эртенниң чылын оон клазының өөреникчилери Эрзин суурда уруглар садиктинге орус улустуң «Колосок» (Тараа бажы) деп тоолун шиижилткенин көргүскеннер. Бичии көрүкчүлер хөлергей сонуургааннар. Школага кежээлерге физика темазынга [illegible] застажыр-даа. Башкы боду интермедияларны очулдуруп белеткеп алгаш чугаалаар.

[illegible] хоорлу бээр болза, [illegible]. Хоочун-даа, аныяк-даа башкылар хөй-ниитиниң кандыг-даа [illegible] хүн бүрүнүн амыдыралчы харыысалгалары [illegible] чүүлдерни тып алырлар. Мерген Олегович Намдарааның [illegible] гези чыл келген тудум илеп [illegible] лериниң, оларны амыдыралдың [illegible] чоокшулаштырының бир аргазы ында дээрзин ол көрүп турар. Ада-иелерге лекция, беседа [illegible] чурттакчы чонунун хуралдарынга олуржуру, школа септелгезинге ажылдаары дээш чүве-ле хөй.

Чон-биле чоок харылзаа ки[illegible] тудуштуруптар. Хоорай черге [illegible] кедээге ажылдааш, бичии-ле хостуг үеде, шелээзинге безин четтикпейн, хоорайже караш дээрин бодаар. Мерген Олегович ындыг эвес. Чайын харын катының аалынга барып, оон ажылынга дузалажып, сиген кесчип, оттулар ыяш белеткежир. Оон калайы Алдын-кыс Сыяңовна орус болгаш тыва [illegible]. Оларның [illegible] херээ чонунун ажы-төлүн эртем-билиглерге өөредири болгаш кижизиддери болуп турар. Бүгениг-ла иш.

А. АРАПЧОР

Школа, класс, өөреникчилер. Бо чүүлдер Елена Константиновна Соколовага амыдыралының чарылбас тудуш кезээ. Ол Шагаан-Арыгның № 2 ортумак школазынга тыва уругларны хөй чылдарда орус дылга, литератураға өөредип, оларны амыдыралдың улуг оруунче кирип келген. Оон доостурган өөреникчилери улус ажыл-агыйының бүгү адырларында боттарының үлүүн кирип чоруур хамаатылар апарган. Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Е. К. Соколова ам-даа ол школазында ынак ажыл-херээн [illegible].

ЧУРУКТА: Е. К. Соколова өөреникчилериниң аразында.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотозу.

ӨҢНҮКТЕРНИҢ ЧУРТУНГА

1. Аэропортка

[illegible] ужуташ, 3 шак [illegible] Пловдив хоорайның аэропортунга хонуптувус. Экии, Болгария, өңнүктерниң чурту, ногаан хевис-биле шыптынган маңаа [illegible]!

Самолёттан үнүп келиривиске, автобустар чанында ийи бөлүк улустар хол чайып [illegible] Болгарияның бичии чурттакчылары, садик уруглары аңаа аяп чоруп чыдып чорааннары ол болган. Бичии өңнүктер тукчугаштарлап [illegible]. А өңнүктеривиске янзы-бүрү [illegible] ларны, компугаштарны барып тудустувус. Ак-Довуракта [illegible] чыны Т. Саая биле Тээлиден башкы С. Сат олар «Азияның төвү» деп демдектерни открыткалар-биле кады оларга барып сундулар. Ийиги бөлүк совет туристер болган. Олар Москваже ужуптарынга белеткенип турганнары бо.

Тывадан, Курскиден, Пермьден, Курганда барган туристерни бир аныяк уруг уткуп алды.—Экии, эштер! Силерни уткуп келдим. Гид-тылмаачы кижи мен»— деп чугаалааш, чазык хүлүмзүрбүшаан Лиляна Говердарова автобустарже чалады. Автобустарга олурупкаш, Хисаря кайда сени [illegible].

Туристерниң омак-хөглүг аажок. Оруук дургаар хелемечиниң тайылбырын кижи бүрү[illegible] [illegible] кежээ [illegible]. Аэропорттан курортка чедир [illegible] километр. [illegible] Болгарияның [illegible] терээжен кижи дүстүг хлебти казс аржылда туткан, [illegible].

2. Хисаря — курорт ораны

Хисаря. Ол Болгарияның Ортаа-Балкан [illegible] эдээнде турар. Хоорайның кол [illegible] «Аугуста» деп санаторийде [illegible]. [illegible] Докторлар бисти үлээп алгылаан. Мени доктор [illegible] Ангелова хүлээп алгаш, курортка канчап [illegible] эмнедирини [illegible]. Бо доктор аңаа 15 [illegible] Совет Эвилелинге, [illegible] чугаалады. Орус [illegible] «Мамона слеза»—«Кыс[illegible]

Журналистиң

орук демдеглелинден

[illegible] дыл карап чажы» дээр аржаан [illegible].

Хисаря — улуг эвес хоорай. Оон чурттакчылары 10 муң ажып турар. Ону 1965 чылда хоорай кылдыр эде тургускан. Мында он алды дөс аржаан бар. Совет Эвилелинден келген улустуң дыштаныры «Аугуста» санаторийден ангыда, кожазында Болгарияның коммунистиг партиязының Төп Комитединиң аажок улуг санаторийи база бар. Хисаряның курорттарынга эрткен чылын 150 муң хире кижи, оон иштинде Совет Эвилелинден 2100 кижи дыштанган. Бо суртаалыг курортка Польшадан, Кубадан, ГДР-ден, Ливандан, Франциядан, Эквадордан болгаш өске-даа чурттардан улус кээп дыштаныр. Курорттуң аржаанын Францияже, ГДР-же ворвэн турар.

3. Байырлалдың хүннеринде

Бистиң чорул турганывыс үезинде Улуг Октябрьның 63 чыл оюн Болгария база байырлап эрттирген. Хоорай, суурларның кол-кол бажыңнарының кырынга Совет Эвилели биле Болгарияның күрүне туктарын, К. Маркстың, Ф. Энгельстиң, В. И. Ленинниң база В. Комаровтуң, Г. Димитровтуң, ол ышкаш Л. И. Брежневтиң, Т. Живковтуң улуг чуруктарын [illegible] ы аскылапкан.

Байырлалга тураскаткан солун кежээлер, ужуражылгалар үзүктел чок болгулаан. Хисаряның школачыларының төлээлери келгеш, орус дыл кырынга байыр чедирип, орус дылга ырларны, шүлүктерни бистерге бараалгаткан. Ук черниң школаларында орус дылды өөренир тускай класстар база бар. Ноябрь 7-де дүштеки чем үезинде «Балкантурист» удуртукчулары, Пловдив хоорайның төлээлери (Хисаря хоорай Пловдив округка хамааржыр) бистерге кээп совет-болгар найыралы дугайында чылыг сөстерни [illegible] гаалап, солун концертти бараалгатты. Ужуражылганың башкарыкчызы Цветана Колева орус дыл кырынга чугаалааш, баштак, хөглүг боду ырлаар кижи болду. Ол хүн санаторийниң ресторанынга «Катюша», «Москва адаанның кежээлери», «Крокодил Генаның ырызы», «Алеша», «Хүн кезээде-ле хүннеп турзун» дээн ышкаш ырлар орус, болгар, грузин, тыва, бурят, хакас дылдарга чаңгыланган. Чурттаар өрээлдеривиске кээривиске стол кырында чечектер болгаш «Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 63 чыл оюн-биле» деп байыр чедирген открыткаларны салгылап каан.

С. ХЕРТЕК (Уланчылыг).

АПРЕЛЬДИҢ КИНОЭКРАНЫ

Кинониң төрээн чери-биле [illegible] ыраап өстүрген чери-биле кезээде тудуш чоруу, оон мурнунга харыысалгалыы—кол темаларының бирээзи. Режиссёр Резо Чхеидзе «Сорунзалыг [illegible]», «Өлүмнер» деп киноларга эгелээн ук теманы ам «Чер, сээң оглуң мен» деп кинода уламчылаан. ССРЭ-ниң улустуң артизи Резо Чхеидзениң бо кинозу амгы үениң кижизи, аныяк партия ажылдакчызының тугайын чугаалап турар.

...Георгий Торели хоорай чурттуг кижи, ол партия райкомунуң секретары болу берген. Грузияның кадаа [illegible] агыйлыг районнарының бирээзинге ол шагда торуттунген. Аңаа барган соонда ол бодун угаанныг, сагыш човангыр, эчис орулгалыг кижи кылдыр көргүзе берген.

Чаа секретарьның мурнунда берге айтырыглар-да хөй. Ажыл-агый саңдаргай, күрүнениң карманынче холун суп, оорланырлар, карак чаарлар. Харыысалгага [illegible] база тава[illegible] [illegible] болган.

Ынчалза-даа төрээн черинге [illegible] бодунуң иштиг күзел-чүткүлү [illegible] кижилерин шыңга бүзүреткен.

Ийи сериалыг үстүнде ол кинону «Грузия-фильм» киностудиязы үндүрген. Торелиниң ролюн Тбилисиниң Шота Руставели аттыг театрының режиссёру Темир Чхеидзе ойнаан.

Ийи сериалыг өңнүг «Ужугар гусарлар эскадронуу» [illegible] уран-чечен фильмниң кол маадырында шүлүкчү, солдат Денис Давыдовтуң [illegible] кирген. Фильмни маадырлыг комедия жанрынга чоок кылдыр тургускан. Ында дайынның [illegible] таварылгалар-биле кожа чоруп турар. Давыдовтуң ролюнда—Андрей Ростоцкий. Кинонуң музыказы чараш. Давыдовтуң шүлүктеринге музыканы композитор Александр Журбин бижээн. Кинода дайзын-биле демиселди көргүспүшаан, гусарларның хоглээшкинин, [illegible] чааскаанзырап дугайы база көргүстүнген. Кинону М. Горький аттыг киностудияга үндүрген.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Александр Зархиниң «Достоевскийниң амыдыралындан 26 хүн» деп кинозунуң кол утказы чүдел дээрзин би[illegible] [illegible] тябрь хүннериниң чогаалчыга кайы хире берге, нарын болганын билир ужурлуг.

Марттың төнчүзүнде найысылалдың кинотеатрларынга көргүзер «Шокар рейс» деп [illegible] фильмнерниң неделязының үезинде «Шагда эртен хүннерниң комедиязы» деп кинону база көрүп болур силер. Ында солун ужурадлар, каттырынчыг таварылгалар бар, кинонуң чогум утказын ыттавас бис, чүге дээрге кинонуң [illegible]. Кинокомедияда («Мосфильмге» үндүрген) Арчил Гомиашвили, Сергей [illegible], Евгений Моргунов, Георгий Вицин олар ойнап турар.

«Хамааты Лёшка» [illegible] режиссеру В. Брючков, сценарийниң авторлары—Д. Иванов, В. Трифанов. Олар чалыы назын [illegible] музыкалыг кинону кады тургусканнар.

Олут-чылын билбес [illegible] тайгаже чоруп каан, оон барбаан чери-ле чок, чүтле тайгага барып көрбээн. Ол-ла киностудияга «Бир эвес капитан болган болзумза» деп өңнүг комедияны база үндүрген. Кинонуң кол маадырлары [illegible] таварылгалар болгулаан...

Молдав режиссёр Михаил Бадиканының «Чигзинчиг кижи» деп чаа кинозунда 1918 чылдың болуушкуннарының [illegible]

Молдавия. Кишинёвке буржуаз националистер Антанта-биле сүлчээлежип алгаш, Совет Бессарабияны хаңга дүлүптер бодааннар. Шак-ла ынчан чажыт документ тыптып келген. Ол документ-биле чергелештир хоорайга кестүп келген барон Каранфилбиле кинонуң ужуралдарлыг [illegible]. Баронуң ады-биле чажыт революсчу Евгений Думитрунуң [illegible] ажылдап турар. Ол чажыт бижикти, канчаптаа тургаш, тывар сорулгазы салган. Бол рольдарның бирээзинде Родион Нахапетов ойнап турар, ол моон мурнунда «Пенни чураа», «Пенни шынчызы» деп киноларга Владимир Ильичиниң рольдарын ойнап турган.

«Экзиниң ховунуң ак хүну» деп чидиг сюжеттиг кино [illegible].

«Мезальярис орун» [illegible] кинону «Мосфильм» киностудиязы япон кинематогафистер-биле кады [illegible] Японияның [illegible].

Н. БОЛЬШИНИНА.

Кинопрокаттың реклама талазы-биле улуг редактору.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чамдык черлерге чаъстаар, быскан хар чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг [illegible] 2—13 метр чедир дүргедээр. Дүне 0—5, чамдык черлерге 7—12 градус чедир соок болур, хүндүс 6—11 градус чылыыр.

Кызылга шокар булуттаар, [illegible] разы дүне—0-ден 2 градус чедир соок, а хүндүс 9—11 градус чылыг болур.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫ

Апрельдиң репертуары

Апрель 3
М. Ворфоломеев
КӨЖЕГЕЛЕР
(ийи көргүзүглүг шии)
Эгелээри 19 шакта.

Апрель 5
А. Шварц
КЫЗЫЛ БӨРТЧҮГЕШ
(ийи кезектиг тоол)
Эгелээри 12 шакта.

Ж. Мольер
ТАРТЮФ
(ийи кезектиг комедия)
Эгелээри 19 шакта.

Апрель 10
М. Ворфоломеев
КӨЖЕГЕЛЕР
(ийи көргүзүглүг шии)
Эгелээри 19 шакта.

Апрель 12
М. Михалков
ҮШ ХАВАНАК
(ыры, танцылыг тоол)
Эгелээри 12 шакта.

Д. Стахорский
БҮГҮДЕЗИН ХАРЫЫЛААР МЕН
(ийи кезектиг тоожу)
Эгелээри 19 шакта.

Апрель 19
А. Вампилов
АЛДЫ АЙНЫҢ ЧААЗЫНДА
(ийи кезектиг драма)
Эгелээри 19 шакта.

Апрель 24
В. Розов
ЧОРУУҢАР ЧОГУЗУН
(ийи кезектиг комедия)
Эгелээри 19 шакта.

Апрель 25
Ч. Ондар
730 ДҮННЕР, ХҮННЕР
(ийи кезектиг драма) премьера.
Эгелээри 19 шакта.

Апрель 26
С. Михалков
ҮШ ХАВАНАК
(ыры, танцылыг тоол)
Эгелээри 12 шакта.

Ч. Ондар
730 ДҮННЕР, ХҮННЕР
(ийи кезектиг драма) премьера.
Эгелээри 19 шакта.

Апрель 29
А. Вампилов
АЛДЫ АЙНЫҢ ЧААЗЫНДА
(ийи кезектиг драма).
Эгелээри 19 шакта.

Коллективтиг көөрү-биле чагыгларны хүлээп ап турар. Телефон № 2-25-49, 2-35-88.

Театрның кассазындан билетти 10 шактан 19 шакка чедир садып турар.

телевидение

АПРЕЛЬ 3-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Кыйгыга харыылаңар, горнистер!» 9.35 — «Дээрде шаштыккан дагларның картазы». Документалдыг фильм. 9.50 — «Ак пароход». Уран-чечен фильм. 11.20 — Медээлер. 11.35 — 14.30 — Чарлал. 14.30 — Медээлер. 14.50 — «Улусчу уран-шеверлер». Документалдыг фильм. 15.00 — «Алдын шайба» клубтуң шанналы дээш Бүгү-эвилелиң маргылдаазының түңнел оюннары. Казаньдан дамчыдылга. 15.45 — Сенегал улустуң национал байырлалы — [illegible]. 16.30 — [illegible] Европаның бирги чери ССРЭ биле Австрияның [illegible] 3-кү кезээ. Минскиден дамчыдылга. 17.05 — «[illegible] келди». Золушкага [illegible]. Уран-чечен фильм. «[illegible]» (ЧССР) биле «Дефа» (ГДР) киностудияларның үндүргени. 18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.05 — Телемедээлер (тыва болгаш орус дылдарга).

МОСКВАДАН

19.25 — «Ажыл чугаа». Дамчыдылгага СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегаттары СЭКП Курган областынга [illegible] Ф. К. Киняев биле Н. А. Антонов олар киржир. 19.55 — «Саламандра» (Франция) деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүгзи. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Кинопанорама». Кинодраматург Д. Орлов эртээрер. 23.05 — Бөгүн делегейде. 23.20 — 23.40 — Лили Иванова биле Бисер Киров (Болгария) ырлаар.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Петрушканың концерти». Уругларның ойнаарактар театрының концерти. 18.30 — «Мурзилканың ужуралдары». Мультфильм. 18.50 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга» Тываның комплекстиг геолого-[illegible] экспедициязының начальниги В. Л. Аврупкийниң чугаазы. 19.00 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.05 — А. Даргомыжскийниң романстарын делегей конкурстарының лауреады Вл. Панкратов ырлаар. Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.25 — «Тываның экраннарында». 19.40—20.25 — «Ажылгыр кижиниң эртеми». Телефильм.

КИНО

АПРЕЛЬ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Начальник турган болзумза» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кайгамчык чараш Василиса» 9.30 «Шокар рейс», 11.00 «Хамааты Лёшка» 12.50, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хлеб, алдын наган» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тудуу Наполеон-3» 10.00 13.10, «Мете кадайы» (2 сериялыг) 15.00 17.[illegible] 20.00 шактарда.

ҮНДҮРГЕНИ ШЫН БЕ?

Айтырыңар, харыылап бээл

«Алдан-Маадыр» совхозтуң ясли-садынга декретче үнген кижиниң орнунга ажылдап турдум. Оон аараан эрткен чылдың 11 айның 25-тен бо чылдың январь 10-га чедир бюллетеньнээн мен. Бюллетеньни аччы хаггаш соонда, ажылдап чеде бээримге, «тускай эртемниг кижизидикчи херек» дээш хүлээп албаан. Бюллетеньнеп үнер саатыг херээжен кижини чылдагаан чок черге ажылындан ыңчаар үндүрүп болур бе? Мындыг айтырыгга харыылап бээрин Т. Ооржак дилээн. Тыва профоблчөвүлелдиң юрист-консультантызы А. Х. Ажиниң үстүнде айтырыгга харыызын моон адаанда парладывыс.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак саатыг херээженнерниң, уруг эмзирер иелерниң болгаш хар четпээн уруглардыг херээженнерниң күш-ажыл талазы-биле эргежыктарын камгалаарынче онза сагыш салып, оларга хамаарыштыр тускай чиигелделерни көрген.

Тур ажылдап турган үезинде саатталы берген болза, доктаамал ажылдап турар херээженнер-биле бир дөмей, божуурунга чедир 56 календарлыг хүн, а божаан соонда база мынча хире хүнде шөлээлерни күрүне социал камгалалынга[illegible]зының дузаламчызын төлевишаан бээр. Берге-деп ийикпе азы 2 болгаш оон-даа хөй уруг божаанда, ие кижиниң алыр шөлээзин 70 календарлыг хүн чедир улгаттырган. Шак мындыг шөлээлерни профэвилел кежигүнү азы кежигүн эвезинден база херээжен кижиниң бүдүрүлге, албан, организация черлеринге ажылдаан стажындан хамаарылга чокка долузу-биле төлеп бээрин доктааткан.

Эр, херээжен-даа ажылчынның тур зарлып турган үезинде база ээлчеглиг шөлээс турда ажылдан үндүрүп болбас. РСФСР-ниң күш-ажыл хоойлузунуң 170 дугаар чүүлү саатыг херээженнерни, уруг эмзирер иелерни болгаш хар четпээн уруглардыг херээженнерни администрацияның күзели-биле ажылындан үндүрерин дорт хоруп турар. Оларны чүгле бүдүрүлге, албан организация черлерин дүжүргенде ажылындан үндүрүп болур. Ол үндүрерде ыңап-ла мурнуку ажылындан өске ажылче кииргеш соонда, үндүрер.

Бир эвес саатыг херээженнер, уруг эмзирер иелер база хар четпээн уруглардыг херээженнер ийи азы дөрт ай чедир хуусаа иштинде өске кижи орнунга тур ажылдап турган үезинде күш-ажыл керээзинде кордүнген хуусаа төнгенде, оларны администрация бодунуң күзели-биле ажылындан хостап болур. Бо таварылгада саатыг херээженнер үстүнде айыткаывыс ышкаш божуур мурнунда 56, божаан соонда 56 азы аар божаанда 70 календарлыг хүнүм шөлээлерин, күрүне социал камгаладылгазының дузаламчызын ажыл стажындан хамаарылга чокка, доктаамал ажылдыглар-биле бир дөмей алыр эргелиг.

Ооң-биле чергелештир өске кижи орнунга ажылдаары-биле кирген хүнүнден эгелеп ажылдаан хуусаазы 4 ай ажа берген болза, ындыг ажылдакчыны хүлээп алганының тур хуусаазын тодаргай айытпаанда азы ол дугайында сагындырбаанда, ук ажылчын баштайгы кирген хүнүнден эгелеп доктаамал ажылдакчы апаар. Бо таварылгада саатыг кижи үстүнде айыткан шөлээлерге болгаш чиигелделерге немей ээлчеглиг шөлээни 11 ай чедир ажылдаваан-даа болза долузу-биле алыр эргелиг. А шөлээ үезин ажылдакчының тускай эртемниң аайы-биле ажылдаан [illegible] чок ажыл стажынга кирр санаар. Кажан уруг хар чедерге, ол-ла ажылынга улаштыр ажылдаар эргелиг.

Редакцияның адрези: Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 [illegible] секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжа амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда [illegible] 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] [illegible] типографиязы [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 80 (11578) | 1981 чылдың апрель 4, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

КОЛХОЗТАРНЫҢ СОҢГААРЛАТТЫНМАС СОРУЛГАЛАРЫ

Чылда продукция бүдүрериин ортумаа-биле 12—14 хуу көвүдедирин хандырары — он бирги беш чылда чурттуң кодээ черлериниң ажыл-ишчилериниң кол сорулгаларының бирээзи. Ону чедип алырын индустриалдыг угланыышкыннарже адырны шилчидеринге, эртемниң эң чаа чедиишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы нептередиринге үндезилээш чедип алырын планнап турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге, эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыттынган чүүлдерге болгаш түңнелдерге холбаштыр колхозтар чөвүлелдериниң болгаш колхозчу тараачыннарның сорулгаларын Колхозтарның эвилел чөвүлелиниң апрель 2-де Москвага болган хуралынга чугаалашкан.

Колхозтарның эвилел чөвүлелиниң даргазы, ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министри В. К. Месяцтың кылган илеткелинге, хурал киржикчилериниң саналдарынга онгу беш чыл планының чылдарында адырны хөгжүдеринге улуг чедиишкиннер чедип алдынганын демдеглээн. Тараанның чылда ортумак нийти чыылдазы 205 миллион тонна болган. Хөвенчилер, торгужулар, ногаажылар болгаш виноградчылар эки ажылдаан. Күрүнеге сүт, чуурга болгаш фермаларның өске-даа продукцияларын садары көвүдээн.

Ынчалзажок адырның хөгжүлдезиниң деңнели чурттуң чонунуң улам өзүп орар херегцелдерин ам-даа долдур хандырып шыдавайн турар. Колхозтарның дыка хөй кезиинде чер ажылының культуразы чавыс. Техниканы, минералдыг чемишчидилгелерни, мелиорастаан черлерни арбын ажыктыг кылдыр четче ажыглавайн турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү оожум бедип, продукция чидириш улуг болбушаан. Колхоз бүдүрүлгезиниң орулгалыын кудуладыр чорукту болдурган.

Четпестерни чайладырының хемчеглерин Колхозтарның эвилел чөвүлели тодаргайлааш. Кодээ ажыл-ишчилериниң күш-ажылының болгаш амыдырал-чуртталгазының байдалдарын экижидер талазы-биле улуг ажылды чорудар.

Колхозтарның эвилел чөвүлелиниң хуралының ажылынга СЭКП ТК-ның Кодээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи В. А. Карлов киришкен.

(СЭТА).

ПАРТИЯНЫҢ СӨЗҮН—КИЖИ БҮРҮЗҮНГЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин Тываның коммунистери, ажылчы чону канчаар-даа аажок улуг күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле утпаан болгаш ону амыдыралга боттандырар дээш хей-аът кирген ажылдап турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдерин болгаш партияның область организациязының сорулгаларын тодараткан, март 20-де болуп эрткен, республиканың партия активиниң хуралынга ол дугайын демдеглээн. Ам бо хүннерде республиканың районнарында, хоорай суурларында съездиниң материалдарын тайылбырлап, таныштырар ажыл кидин түлүк чоруп турар. Ол ышкаш СЭКП райкомнарының пленумнарында партия эге организацияларының хуралдарында съездиниң материалдарын чугаалажып көрүп турар.

Ам партия организацияларының мурнунда туруп турар чугула сорулга болза, съездиниң материалдарын кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлап таныштырары, хандыр өөренип көөрү болур. Партияның XXVI съездизиниң материалдарын таныштырып, пропагандалаар тускай бөлүктерни районнарда, хоорайларда, суурларда тургузуп турар. Чижээ, СЭКП Чөөн-Хемчик районуну 82 кижи составтыг ындыг бөлүкту тургусгаш, 10 совхозтуң төп суурларынче болгаш салбырларынче оларны чорутхан. Олар чүгле суурларда эвес, а харын хойжу кодан бүгүдезинге чедип, кижи бүрүзү-биле беседалажыр даалганы алган. Ол бөлүктү аъттанар мурнунда район төвүнге семинар болган. Аңаа СЭКП ТК-ның лекторлары лекция номчаан. СЭКП Тыва обкомунуң бөлүк лекторлары база чедө берген турган. Ындыг медээлер район бүрүзүнден редакцияга кээп турар. Эш Л. И. Брежневтиң съездиге кылган Отчет илеткелин Тываның ном үндүрер чери тыва дылдэ парлап үндүрген. Ынчангаш съездиниң материалдарын кээз черлерге тайылбырлап, таныштырарынга, өөренирингэ эргежок чугула байдал тургустунган.

Съездиниң материалдарын чонга таныштырарда, ыяап-ла республиканың, районнуң, совхозтуң, күш-ажылчы коллективтиң амыдыралы-биле холбаары чугула болур. Эң ылаңгыя партияның экономиктиг стратегиязының дугайын чугаалап тура, чедиишкиннер-биле чергелештир чедир кылдынмаан, шиитпирлээр ужурлуг айтырыгларже онза кичээнгей салыр апаар. Бүдүрүп турар продукцияны көвүдедир, оон шынарын экижидер дээш чүнү кылза эки? Ол дугайын чугаа, беседа үезинде тодарадыры чугула. Четпестерни эдип алырының оруктарын дилээр болгаш чаа хүлээлгелерни ап, чаартыкчы, эгелекчи саналдарны киирери пропаганда ажылының күзенчиг түңнели болур. Ол бүгү он бирги беш чылдың бирги чылының планнарын долдур болгаш ажыр күүседиринге дузалаар.

СЭКП-ниң делегей политиказын тайылбырлап тура, СЭКП Төп Комитединиң, оон Политбюрозунуң база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң тайбыңны быжыглаары дээш, делегейге дуржуурлуг чорунту чавырылдырары дээш шудургу демиселин онзалап көргүзер херек. Ону көргүзерде съездиниң тайбыңны камгалаарынче угландыр идип үндүрген саналдарын делегейде деткип, чүүлдүгзүнүп турар дугайында парлап турар хөй санныг материалдарны ажыглаары чугула.

Партия активиниң хуралы съездиниң материалдарын пропагандалаарда ону хүн бүрү шиитпирлеп турар айтырыглар-биле, он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседири-биле холбаарын чер-черде партия организацияларынга, совет органнарга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга даасхан.

Онгу беш чылда чедип алганывыс улуг чедиишкиннерни чугаалап тура, ажыл-агыйда чедир шиитпирлеттинмээн ажылдарже кичээнгейни угландырар апаар. Ылаңгыя корумчугуну экижидери, капитал тудугну үргүлчүнүң кичээнгейинге тургузары, малды өорлап, чидирер, тетчеглеичи чорук-биле демисел, нийти культураны бедидери дээн ышкаш өске-даа айтырыгларны хандыр анализтеп, сайгарып көрүп, оларны экижидери-биле дээштиг хемчеглерни алырын организастаар.

Съездиниң материалдарын пропагандалаар чугула херекке партия организациялары ажыл-агыйларның специалистерин идепкейлиг киириштирер болгаш оларның харыылап турар ажылының байдалын сайгарып көрүп, ону экижидеринче угланган боттуг ажылдарны чорудар херек.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң апрель 1-де болган хуралынга Леонид Ильич Брежнев чуве чугаалап тура съезд болгандан бээр үр эвес үе эрткен, ынчалза-даа оон мобилизакчы кайгамчык улуг салдары илдең көстүп келген деп чугаалаан. Шынап-ла ол ындыг. Съезд соолунде вораан СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ийи улуг доктаалы парлаттынган. Ол болза «Он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында», «Уругларлыг өг-бүлелерге күрүне дузаламчызын күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» болгаш «Чоннуң социал хандырылгазын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалдар-дыр. Съездиге айыткан программаны бистиң партиявыс болгаш чазаавыс амыдыралда боттандырып эгелээни бо-дур.

Съездиниң материалдарында айыттынган иштики-даа, даштыкы-даа политика талазы-биле программа боттанып эгелээн. Ол бүгүнү пропагандистер амыдыралдың көскү чижээ кылдыр ажыглаза чогуур. Төп Комитеттиң Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежнев «Эки чурттаар дизе, эки ажылдаар херек» деп чугаалаан болгай. Ол ханы утказыг чугааны кижи бүрүзү билген турар ужурлуг. Ажылывыстың кол утказы ында.

«СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар!», «Ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаар!» деп кыйгылар кажа-даа чаңгыланыр болгаш көскү чер бүгүдезинге бижиттинип астынган турар ужурлуг. Ону боттандырар дээш партия организациялары боттарының хөй санныг активин дээштиг болгаш шын ажыглаар ужурлуг.

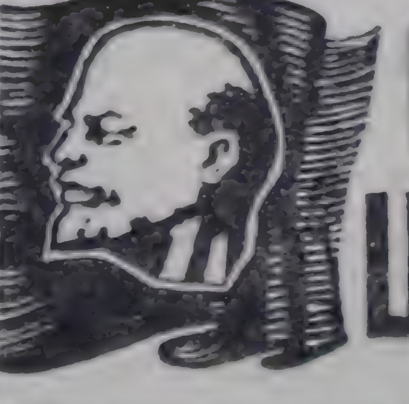

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИЗИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН-АМЫДЫРАЛГА!

УЛУГ КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр партия организацияларының сорулгаларының дугаанында айтырыгны чугаалашкан СЭКП Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Таңды райкомнарының пленумнары дүүн болуп эртинээн.

СЭКП Таңды райкомунуң пленумунга СЭКП райкомунуң бирги секретары В. В. Дунаевский илеткел кылган.

Районнуң коммунистери, ажыл-ишчилери он бирги беш чылды шалыпчы ёзу-биле эгелээн. Бирги кварталда [illegible] садар планын 131,3 хуу, сүттү 125,2 хуу күүсеткен. «Россия» совхоз, Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы эът садарының, «Коммунизмниң хереги», «Революцияның чалбыыжы» совхозтар, Дуржулга станциязы сүт садарының планнарын ажыр күүсеткен. Кыштаглаашкынны эки доозар, малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алыр, часкы тарылгага бүгү талалыг белеткенир талазы-биле ажылдар бо хүннерде кайнып кыннаар.

Пленумга илеткелчи болгаш санал бергеннер: «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң директору В. И. Жирнов, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң хову бригадири В. Г. Рекаль, «Россия» совхозта инек кадарчызы Д. Л. Иргит, № 585 КМК-да парторганизация секретары Л. И. Иванова болгаш өскелер даа съездиниң негелделеринге дүүштүр районга кодээ ажыл-агыйның хөгжүдериниң перспективтиг сорулгаларынга, ылангыя чер ажылының культуразын бедидер, мал чеми культураларның шөлүн калбартыр, суггаттыг черлерни чөп ажыглаар талазы-биле чугула айтырыгларже кол кичээнгейни салганнар.

Кызыл-Мажалыкка болгаш Шагаан-Арыгга болуп эрткилээн СЭКП райкомнарының пленумнарынга ол айтырыг талазы-биле илеткелдерни СЭКП райкомнарының бирги секретарьлары — К. А. Маспык-оол, Ш. П. Куулар олар кылган. Онгу беш чылдың планныг онаалдаларын күүседир талазы-биле районнарның партия организацияларының ажыл-чорудулгазын аңаа сайгарып көрген. Пленумнарның киржикчилери [illegible] ажыл-херектерни бүгү талалыг анализтеп, он бирги беш чылда [illegible] рыны, ажылчы чоннарның оргузунга организакчы болгаш политиктиг ажылды улам ыңай сайзырангайжыдарының сорулгаларын тодарадканнар.

СЭКП-ниң оон Төп Комитединиң, эш Л. И. Брежнев удуртқан Политбюрозуң иштики болгаш даштыкы политиказын бир үн-биле деткивишаан, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, он бирги беш [illegible] районнуң коммунистериниң, ажылчы чоннарның шиитпирлиг эрес-шудургу доктаалды пленумнар хүлээп алган.

Кижиниң чаагай чоруу дээш

КОНЧУГ ЧҮҮЛДҮГЗҮНДҮМ

Чоннуң чаагай чоруун бедидери [illegible] бистиң партиявыс болгаш Совет күрүневис чорудуп, уруглар кижизидер, өстүрериинге чогумчалыг бүгү-ле чүүлдерни болдурарынга улуг кичээнгейни салып турарын СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа хүлээп алганы «Уругларлыг өг-бүлелерге күрүне дузаламчызын күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалы херечилеп турар болгаш ону бистиң амыдырал, чурттавыс, ажыл-иживис, өөредилгевис бадыткап турар.

Мен бодум хөй уругларлыг малчын өг-бүлениң улуг уруу мен. Бистиң аравыста ийис-даа уруглар бар. Авам дааңган ажыл-ижин бээгай эвес күүсеткишаан, урут-дарыын база эки кижизидерин кызып чоруур кижи. Мен ам Кызылдың эмчи училищезин бо чылын чедиишкинниг доозуп турар мен. Бодум тускай өг-бүлелиг, бир оолдуг мен. Бистиң өг-бүлевиске удавас база бир чаш кижи немежир.

Аныяк өг-бүлелерниң амыдырап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузар, ол [illegible] турар нелерниң байдалын чиигедир дээш немелде хемчеглерни боттандырар дээн ол доктаалды [illegible] уругларымны тодаргай кижилер кылдыр кижизидип, эки ажылдаарымны бедик хүлээлгем кылдыр көөр-дүр мен.

А. ОПУК-ООЛ.

Часкы хову ажылдарынга белеткел

МЕХАНИЗАТОР КАДРЛАРНЫ ЧЕТЧЕЛЭЭР

Бо чылдың часкы хову ажылдарын кызаа хуусаада эки шынарлыг эрттирер, аңаа машина-техниканы ийи ээлчеглиг ажылдадып, эң бүдүрүкчүлүг ажыглаар төлээде, механизатор кадрларны четчелеп белеткээри оларның болгаш өске-даа чер ажылдыгларның мергежилин бедидери — чугула сорулгаларның бирээзи. Кодээ ажыл-ишчилерниң өөредилгезиниң эң эптиг болгаш ажыктыг хевири агротехника, зоотехния белгүмнери, школалары база семинарлары [illegible] амыдырал бадыткаан. Ынчангаш совхозтарның хөй-хөй удуртукчулары, специалистери чер болгаш мал ажылының ажылдакчыларын [illegible] ол аргаларны ажыглап турар.

Бо чылын механизаторларның болгаш малчыннарның өөредилгезин «Өвүр», «Кызыл тараачын», [illegible] «Шамбалыг», СЭКП-ниң XXV съезди аттыг, «Алдан-Маадыр» дээш өске-даа совхозтарга эки организастаан. Ынчангаш ук ажыл-агыйларга [illegible] эки ажыглап, янзы-бүрү культураларның элбек дүжүүн өстүрүп, малдан хөй продукцияны ап турары-даа тааржылев эвес. Оларда чүгле ажылдап турар механизаторларны болгаш малчыннарны курстарже хаара тудуп, мергежилин бедидип турар эвес, а харын үш ку класстың механизаторлары [illegible] ажылдарны өөредириинче чугула кичээнгейни салып турар. Кичээлдерни кол инженерлер, агрономнар, зоотехниктер, экономистер эрттирип турар. Олар түңнел кичээлдерни, аттестацияларны өй-шаанда чорудуп, өөренип тургаңнарга билиинин деңнелин ёзугаар класстарны тывсып турар.

[illegible] Таңды, Каа-Хем, Бий-Хем, Улуг-Хем, Кызыл районнарының хөй совхозтарынга хову ажылдарының кызыг-чай чок, берге үелеринде хөй санныг механизаторлар — чолаачылар, трактористер, суггат машиналарының машинистери, комбайнерлер чыл бүрүзү чедишпейн турар. Чижээ, бо чылын часкы хову ажылдарын чорударынга база улуг тракторларны ийи ээлчегге ажылдадырынга Таңды районнуң совхозтарында 327 механизатор, Каа-Хеминде—262, Бий-Хеминде — 224, Кызыл болгаш Чөөн-Хемчик районнарының ажыл-агыйларында 208 база 74 кижи херегжеттинип турар.

Бо чылын часкы тарылгага 278 К-700, К-701 тракторлар, 1221 ДТ-75-тер болгаш янзы-бүрү марказыг 1430 МТЗ-лер ажылдаар. Күчүлүг тракторларны ийи, дугуйлуг тракторларны чаңгыс ээлчегге ажылдадырынга республикага шуптү 4436 механизатор херек. Ынчаарга ам совхозтарда 3251 кижи бар. 1180 ажыг механизатор чедишпейн турар.

Херегжеттинип турар механизаторларны четчелеп белеткээр талазы-биле совхозтарда чамдык хемчеглерни ап чорудуп турар. Ажыл-агыйларның боттарында дөрт ай хуусаалыг курстарга 818 кижини, кодээниң профессионал-техниктиг училищелеринге база оларның районнарда салбырларынга 430 ажыг кижини өөреткен, өске бүдүрүлгелерден, организациялардан 127 механизаторну часкы ажылдарже хаара тудары көрдүнген. Бар тракторларны [illegible] 300 ажыг кижи чедишпейн турар. Ынчангаш районнарның [illegible] болгаш специалистери, партия, профэвилел, комсомол организациялары моон соңгаар-даа янзы-бүрү категорияның механизатор [illegible] ногаа, картофель болгаш мал чеми белеткээр бригадаларга, звеноларга ажылдаар [illegible] оларның мергежилин бедидеринче кол кичээнгей салып, ол ажылды шыңгыы контрольга алыры эргежок чугула-дыр.

Ындыг турбуже, Эрзин, Тес-Хем, Каа-Хем, Улуг-Хем районнарының совхозтарынга механизаторларның болгаш чер ажылдыгларның өөредилгезин бо чылын багай организастаан. Кичээлдерни доктаамал эвес эрттирер, үзүптер таварылгалар хаая эвес турган. А «Х Улуг хурал», «Совет Тыва», «Кызыгаар», «Кызыл тук» (Каа-Хем), «Бурунгаар», «Коммунизмче орук» болгаш «Торгалыг» совхозтарга механизаторлар өөредилгезин шуут организаставаан. Адаттынган совхозтарның удуртукчулары механизатор кадрлар өөредип белеткээр ажылды чугулалап көрбейн турары канчап-даа таарышпас болгаш партия райкомнары, кодээ ажыл-агый эргелелдери олардан шыңгыы негээр ужурлуг.

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының часкы тарылгазын чедиишкинниг эрттирери, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырары бедик мергежилдиг кадрлардан кол хамааржыр дээрзин кым-даа [illegible]

М. ХАЗБУЛАТОВ,
Кодээ ажыл-агый министерствозунуң кол агроному.

[illegible] ры боттарының чаңчыл болган часкы дыштаныылгазын солун болгаш ажыктыг кылдыр эрттиргеннер. Оларның бир чамдызы төрээн школазының адын камгалап, школачыларның уран чүүл көрүлдезинге киржип, а чамдыктары адазының ажыл-ижинге дузалажып эрттиргеннер. Тес-Хем районуну Берт-Даг ортумак [illegible] Роберт, Мерген, Радик, Омак болгаш комсомолчу Марта Санчаттар Кежээ-Өдээ деп черде малчын ада-иезинге дузалашканнар. Чедиги класстың Марта Санчат чыл санында-ла төрээн совхозунга 80-ден 120 [illegible] өстүрүп келген. Ол аныяк сакманчы кые ам бодунун [illegible] өөредип, оларны күш-ажылга [illegible] турар.

ЧУРУКТАРДА: [illegible] Марта, Роберт болгаш Мерген Санчаттар ажыл үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотолары.

Апрель 18 — коммунистиг субботник хүнү

УЛУГ ЭГЕЛЭЭШКИНГЕ ШЫНЧЫ

СОВЕТ КИЖИЛЕРНИҢ күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүнүң чайыннанчак көргүзүүн, партияның херээнге оларның шынчызын, чаа ниитилелди тургузарынга [illegible] чоннарның калбак массаларының [illegible] ленинчи идеяларның боттанышкынын коммунистиг субботниктер көргүзүп, амыдыралга бадыткап турар. «Кызыл субботалар» совет кижилерин [illegible] күш-ажылынга чаа хевирни киирип турар.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл болур оюнга тураскааткан коммунистиг субботникти эрттирер дугайында Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтери эгелекчи саналды үндүргеннер. Москвачыларның инициативазы бүгү улустуң деткимчезин алган. Партия комитеттеринге, солуннар редакцияларынга, телевидениеге болгаш радиога совхозтар, бүдүрүлгелер, цехтер, участоктар, бригадалар, фермалар коллективтериниң субботник хүнүнде бедик көргүзүглерни чедип алырын бижээн дыңнадыглары үргүлчү кээп турар.

КЫЗЫЛДЫҢ ДААРАНЫЛГА фабриказының, Тываның электри четкилериниң, «Малчын», «Х Улуг хурал» совхозтарының, «Тыва [illegible]» АТБ-зының, «Тыва тудуг» трестиниң № 48 тудуг эргелелиниң болгаш өске-даа коллективтериниң [illegible] хуралдарынга москвачыларның эгелээшкиниң бүрүн деткээн болгаш ленинчи коммунистиг субботник хүнүн бедик бүдүрүкчүлүг, шалыпчы ажылдап [illegible] шиитпирлээшннер. Оон-биле кады бүдүрүлгелерде болгаш тудугларда, организацияларда, совхозтарда субботник эрттирериниң штабтары тургустунгулаан. Олар ажылдың хевирлерин болгаш хемчээлин тодарадып, субботникке киржир бүгү кижилерни бүрүн хандырарының айтырыгларын шиитпирлеп турарлар.

Республиканың хөй-хөй ажыл-ишчилеринге апрель 18 [illegible] ажыл хүнү болур. Чамдык [illegible] 300 [illegible] ол хүн болур субботникке киржиптер [illegible] хүннерде ажылдаар [illegible] Субботник хүнүнде кампан алганы [illegible] материалдарны [illegible] айырлыг күш-ажылчы ээлчег хүнүнде эң бедик көргүзүглерни чедип алырынга белеткенип турарлар. Моон совет кижилериниң коммунистиг бедик медерелиниң илерели, В. И. Ленинниң чагыгларынга оларның шынчызы, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш чаа чедиишкиннерни чедип алырынга шиитпирлиг кестүп турар.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ коммунистиг субботниктеринге киришкеш, экн тура-биле ажылдаанының өөрүмнүг чыл келген тудум-на өзүп орар. 1971 чылдан эгелээш 1980 чылга чедир субботниктерге киришкен кижилерниң саны 120 миллион турганындан 150 миллион кижиге чедир көвүдээн. Ол-ла үелерде бүдүрүп үндүрген үлетпүр продукциязының хемчээли 553-тен 847 миллион рубль чедир өскен.

СЭКП Төп Комитединиң, Совет чазактың болгаш ВЦСПС-тиң шиитпири ба [illegible] Бүгү-эвилелдиң бирги коммунистиг субботниктериниң [illegible] ажылдаан акша-хөреңгини [illegible] Онкологияның эртем төвүн тударынче, Сибирьниң болгаш [illegible] кодээ ажыл-агыйның хөгжүдер эртем-шинчилел комплекстерин тургузарынче шилчиткен. Москвада Каширанның чазагынга оруунуң доогунда эртем болгаш эмнелге комплексиниң [illegible] корпустарының тудуу бедип үнгүлей берген. Эртемденнер болгаш эмчилер ында [illegible] онкология аарыглары-биле демисел чорударының чаа арга-методтарын ажылдап кылып турар. Ам эртем төвүнде [illegible] 24 каът бажыңны [illegible] [illegible] хирургия [illegible] лабораториялар [illegible] [illegible] 330 салбырлыг [illegible] Катын комсомолдуң [illegible] черлериниң, нениң болгаш бедик [illegible] [illegible] профэвилелдериниң [illegible] сургуулдарының күш-ажылдаа Бүгү-эвилел [illegible] терлиниң бирги ээлчээниң тудуунче соолгу чылдарда болгулаан Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниктеринден кирген акша-хөреңгини шилчиткен. Соолгу алды чылда нийтилел фондузунче бир миллиард рубль шилчиттинген. Ол чүгле [illegible] ажыл-агыйынга улуг ажыктыг эвес, а совет кижилерниң чаагай чоруун экижидериниң чаа аргалары болган.

Коммунистиг күш-ажылдың [illegible] — [illegible] [illegible] эн-сетьил каттыштыр [illegible] байырлалдары болу берген. Субботниктерге [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 31 [illegible] турарлар.

ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ субботниктер бистиң республикага ажылчы чоннарның күш-ажылчы болгаш политиктиг бедик көдүрлүүшкүнүнүң байырлалынга болу берип турар. Субботниктерге киржикчилерниң саны өзүп турар. 1969 чылдан 1979 чылга чедир субботниктерге киришкен улустуң саны 91-ден 135,5 муңга чедир өскен. Ол-ла үелерде бүдүрүп үндүргеи үлетпүр продукциязының хемчээли 108-тен 240,4 муң рубль чедир, а беш чылдарның фондузунче шилчиткен акша 69-тан 187,6 муңга чедир көвүдээн.

Бо чылгы коммунистиг субботник СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] амыдыралга боттандырар дээш бүгү улустуң демиселиниң байдалынга эртер. Бүгү чурт — совет кижи бүрүзү — апрель 18-те күш-ажылчы ээлчегже үнер. Миллион-миллион кижилерниң күш-ажылы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл болур оюнга тураскааттынар.

Кижилерни эвилелдеп, күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алырынче оларны хей-аът киирери — партия организацияларының, [illegible] агитаторларының, [illegible] информаторларының чугула [illegible] Күш-ажылчы коллективтерге политмассалыг ажылды [illegible] күштелдирбишаан, ажылдап турар чер бүрүзүнге «Кызыл субботаны» күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг хүнү болдурарынга [illegible] [illegible]

[illegible]

КҮҮСЕЛДЕНИ ЧЕДИП АЛЫР

№ 463 КМК-ның коллективиниң мурнунда он бирги беш чылдың баштайгы [illegible] ... 1981 чылда тудугжулар 1900 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылып бүдүрерин планнаан.

Он бирги беш чылда чурттуң [illegible] ... XXVI съездизиниң [illegible] ... бижиттингенин КМК-ның тудугжулары [illegible] ... чыл планын бурун күүседиринге шиитпирлиглер. 1981 чылда бистиң КМК 1996 дөрбелчин метр шөлдүг чурттаалга бажыңнарын тудуп, ажыглалга кирер. Ону күүседири амыр-ла болбас эвес, чүгле чурттаалга бажыңнарының тудуунга безин 356 муң рубльди шиңгээдип алыр ужурлуг. Эрткен айларда чурттаалга [illegible] планы күүсеттинген. Бирги кварталда 411 дөрбелчин метр чурттаалга шөлүн ажыглалга кирип-тир, а планнаттынганы 291 дөрбелчин метр. Квартал төнчүзүнде ийи квартиралыг база бир бажыңны ажыглалга кирер [illegible].

Бистиң КМК-да бо чылын [illegible] оон аңгыда-даа улуг объектилер бар. Профтехучилищениң [illegible] ...

[illegible] ... Бистинде хөй чылдарда төлептиг ажылдап келген мурнакчы бригадирлер Ховалыг Сүр-оол, Калган-кыс Куулар, Доңгак Дүрин-оол, Аянбуу Куулар, Ким-оол, Ооржак, Орус-оол Моңгуш болгаш оон-даа өскелер бар. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу, район Советиниң депутады Х. Сүр [illegible] ... да чорутп турар Крановщиктер В. Пушкарёв, М. Моңгуш, чазанычы Сат Бүрбү, сварщик К. Самбу, электрик Н. Моңгуш, бызаңчы Күнгажап Моңгуш оларның ниити [illegible] улуг-хуузу ээзи эвес.

Бистиң КМК-ның ажылында четпестер болгаш чедир [illegible] ... лар хөй. Оигу беш чылда ниязы бүргү чылдагааннардан тү[illegible] ... планы чедир күүсеттинмээн, күрүне мурнунга өреелиг арттыр [illegible] ...

[illegible] ... Оон аңгыда чамдык [illegible] ерин база чугаалаар [illegible]. Бистиң КМК-да пилорам[illegible] ... транспорт, ... херекселдер бистиңде ... Чудук дөөрээр ... Ажылчыннарны ... черге чедирерин[illegible] ... заттынып турган эрги ... Ол ышка[illegible] ... машина-техника ... ажылга бригадаларын[illegible] ... болдурун, шаптыктап турар.

Ажылды механизастаа[illegible] ... база кошкак, ... херексел чедишпес. Профтехучилищениң комплекизи ... каш улуг объектиде ажылдап турар бригадаларда бетон ... шалка чок. Бүгү КМК-да чүгле чаңгыс бетономешалка, ... юдут кылыр 2 машина, ... гончик бар. Сес бригада ... бежи вагончиктер-биле ...

[illegible]

Н. НОСОВ.
№ 463 КМК-ның начальниги.

БААЗАЗЫ БЫЖЫГЫП ТУРАР

Чоннуң амыдырал хандырылга черлериниң [illegible] болган чаагайжыдыр туттунган ол ажылдарының туруунуң калбарганың барымдаалаашка Кызыл хоорайга улуг эвес хемчээлдиг котельнаяларның ковудээни-биле холбаштыр Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шиитпири ёзугаар 1967 чылда котельнаяларның болгаш чылыг четкилериниң каттыжышкынын тургузуп, тускай бүдүрүлге чери болдурган. Ынчаарда чаа тургустунган бүдүрүлге каттыжышкынының кол-ла сорулгазы чурттаалга бажыңнарын болгаш социал-культура албан черлерин чылыг энергиязы-биле хандырары, котельнаяларның ажылын удаап-башкарары болгаш оон дериг-херекселдерин тургузуп, септээри боор турган.

[illegible] ...

рар. Оон ачызында бүдүрүлге улуг эвес ажылдан 50 хире өске участоктарже хоставан болгаш [illegible] ... идегелдиг-биле башкарып, хайгаараар аргалыг болган бис.

Амгы үеде бистиң чылыг районувустуң эргезинде Кызылдың 13 котельнаялары, ийи электри бройлерлиг болгаш чылыгның топ 23 пунктулары, 70 километр чылыг четкилери болгаш одаалга системалары, а ол ышкаш 6,5 муң ажык квартиралар кирип турар. Оон-биле кады республиканың чамдык хоорайларында, ылаңгыя Чаа Шагаан-Арыгда, Чадаанада, Туранда котельнаялар болгаш чылыг четкилери база биске хамааржып турар.

[illegible] ...

... темаларының чогумчалыг ажылдаарын хандырары чедип алдынган. Септелге ажылдары шалыпкын кылдынып турер апарган. Оон түңнелинде чурттакчыларының талазындан хомудал кызыр чорук эвээжээн.

1975 чылда Кызылдың [illegible] ...

... дуржулганы мөөңнеп алгы[illegible] ... демдеглээр херек.

Чылыг энергиязының районунуң материал-техниктиг баазазы улам быжыгып, чаа дериг-херекселдерни ап, ажыглап турар. «Ритм-1» дээр телемеханиктиг комплексти РСФСР-ге бир-ле дугаарында ажыглап эгелээн хоорайларның бирээзи Кызыл боор ту[illegible] ...

... күүсеттинген. Республиканың «Тыва коммунэнергозунуң» энергия районнарының аразынга оплу беш чылда калбарган социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеш, бистиң бүдүрүлге чери 11 катап тиилекчи ... Кызыл тыктар болгаш ... биле-даа хөй удаа шаңналып ...

... күүседиир эрте күүсеткен. Боттарывыстың бо күш-ажылын ... улам быжыглавышаан, 1981 чылдың ниити планын-даа чединиишкинниг күүседири дээш бар арга-күрлаавырларны долузу-биле ажыглаар бис.

В. НЕЛЮБИН,
чылыг энергорайонунуң начальниги.

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Оргумак сыныг, орлан-шокар [illegible] ... «Тыва» [illegible] ... бооп көрүп болур. Ол болза «Тыва» совхозтуң мурнакчы чолаачыларының бирээзи Донгак Белекович Ооржак-тыр. Мурнакчы чолаачы болуун эдилеп келгени «ГАЗ-53» [illegible] ... хөй тонна-километр ажылдарны кылган. Эң ылангыя [illegible] ... совхоз[illegible] ... тон сиилдезинге комбикорм сөөртүрүнге төлептиг үлүүн киирип келген.

Тыва улустуң «Кижи болуру чажындан» дээн чугаазы [illegible] ... ры ышкаш, Дончут-оол Ооржак [illegible] ... ала-ненниң идепкейлиг [illegible] ... хостуг үелерин кандыг-бир үүле бүдүреринче чарыгдаар. Ынчангаш ол күш-ажылга заңчып, аңаа хандыкшый берген.

1967 чылда шериг албанындан халажыкаш, төрээн совхозунга ээп чедип келгеш, бүдүрүлгеге ажылдай берген. Удатпаанда аныяк оол чолаачылар белеткээр курска өөренип кирген. Ону чедиишкинниг дооскаш, үшкү класстың чолаачызының шыназылгазын холунда туткан оол руль артынга олуруп, автомашинаны башкара берген. Арга-дуржулгазы [illegible] ... үеле бергелерге бо-ла таварыжы бээр турган. Ынчалза-даа ол аңаа моог дыка [illegible] ... вайн, хоочун эш-өөрүнден арга-сүмени айтырып ап, өөренип [illegible] ... толбап эгелээн.

Хөй чылдарда ажылдап келген дуржулгалыг чолаачылар Семис-оол Оңдар, Маадыр-оол Сарыглар, Төгүс-оол Оңдар аныяк чолаачыга байлак дуржулгазын харам чокка айтып берип, улуг дузазын көргүскеннер. Оон түңнелинде ол шиилип алган мергежилиниң чажыттарын ... шиңгээдип ап, машинаның ... үезинде эскерип ... болур апарган. ... [illegible] ... берген.

[illegible] ... Ооржак бүдүрүлгениң мурнакчызы, дуржулгалыг чолаачы апарган. Эрткен чылда 66 муң тонна-километр ажылды кылыр планын 88,6 муң тонна-километрге күүсеткеш, элээн хөй тонна бензинниң кам[illegible] ... чолаачылар аразында чарышка бирги черни ээлээш Москвада [illegible] ... шаңнаткан. Мурнакчы чолаачы он бирги беш чылдың баштайгы чылын база күш-ажылчы [illegible] ... Кышкы үеле оон ажылы улам чымыштыг апаар. Могаг чок чолаачы иниттиниң малынга саван, сиген сөөртүр ажылдарга бодунуң үлүүн киирип, шудургу ажылдап келген. Ол — аныяктарның даг[illegible] ... Хөй чылдарда чолаачылааш, чыып алган дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип чоруур. Аныяк чолаачылар Владимир Моңгуш, Маңнай-оол Түлүш, Анатолий Оңдар болгаш оон-даа өскелерге бо[illegible] дузазы чедирип келген. Олар ам бүдүрүлгениң мурнакчылары, алган куллээгелерин күүседип турар.

Оон өөнүң ээзи Валентина Бээвүевна Ооржак база мур[illegible] ... идепкейлиг хөй-ниитичи. Ол Теве-Хая суурда [illegible] ... Валентина Ооржак [illegible] ... ниң малынга чем белеткээриниң ажылдарынга идепкейлиг киржип келгеннер.

Найыралдыг өг-бүлениң [illegible] ... экономиказын хөгжүдер дээш кызымаккай ажылдап, чурттап чоруур.

М. КАВАА-САРЫГ.
Чөөн-Хемчик район.

ЭСТОН ССР. Таллинде «Марат» бүдүрүлге каттыжыышкыны — чурттуң аңгылыг хеп кылыр эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи. Каттыжышкынның [illegible] ажылдаар болгаш дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче улуг кичээнгей салып турар. Оларның хөй кезии херээжен болганда ажылдап, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны оларга таарыштыр кылган.

Делгем, чырык цехтерни чаарткаш, амгы үениң дериг-херекселдерин тургускан. Дыштанылга булуңнарын эки каастап шимээнинден кижиниң сагыш-сеткили кезээде омак-хөглүг болур.

Ажыл аразында чапсар үезинде шолээн кафеге баргаш, амданныг шайны ижип-даа, дүъштээшкинде — делгем, чырык столоваядан аъш-чемни шилип тургаш, чемненип-даа болур.

«Мараттың» херээжен ажылчыннары аарыгны баш удур болдурбазынга болгаш ээртир эмнээринге улуг рольдуг капшыпаар профилакторияны база ажыглап турарлар. Ында парикмахерская, ажаалга кассазы, аъш-чем магазини база ажылдап турар.

Ортумаа-биле чыл санында ол бүдүрүлге чериниң социал херегледеринге барык 200 муң рубльди чарыгдап турар.

ЧУРУКТА: урутларга аргыглыг хеп даараар черде Татьяна Синкевичиниң мурнакчы бригадазы. «Марат» каттыжышкынга бо аныяк кыстарга дыка таарымчалыг болган.

В. РУДЬКОНУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ЭРЕСТИГ ТУДУГЖУЛАР

«Октябрь 50 чылы» совхозта Сарыг-оол Санчыевич Куулар[д]а удурткан аалды кижи составтыг тудугжулар звенозунуң ажыл-ижи мактаалдыг. Ында онаашкан ажылынга хөй чылдарда [illegible] ... келгеш, эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап алган мурнакчылар бар. Оларның санынга [illegible] Кертик-оол Сүр-оолович Куулар хамаарыштырып болур. Баян-Тала суурда оон кылышпаан тудуу барык чок. Бир дугаар эге [illegible] ... бо үениң чаагайжыды туттунган тудуг объектилерин ажыглалга кииреринге болуунуң төлептиг үлүүн ол киирип келген.

Тудугжунуң хүндүткелдиг мергежилинге дыка хөй аныяктарны ол өөреткен. Оон [illegible] ...

шаан, бүдүрүлгениң шолбаннары болуп, ай, квартал планнарын ажыр күүседип турар апарган. Аныяк тудугжулар Домуй-оол Куулар, Семис-оол Оңдар, Бүрүү Моңгуш [illegible] ... үлегерин эдерип, ээлчег үлүүн 150—160 хуу күүседип келген.

Тудуг ажылынга үр үениң дургузунда бараан боор келген Кертик-оол Сүр-ооловичини Баян-Тала суурда таныраас, билбес кижи-даа чок. Суурнуң үндезин чурттакчылары — алдан харлыг кырганнар-даа, он алды харлыг аныяктар-даа ону вожок хүндүлээр. Ол чүгле тудуг-суурну хөгжүдүп сайзырадырынга төлептиг үлүүн киирип келген эвес, аныяк чорук шаанда байыр-чыскаал[illegible] ... чирин дуглап, хүрежип чораанныгның аразынга олуруп-даа чораан. Ол аваангыр-чараш хүрежип чорааш ужуур-лежип-даа, шуглуп-даа чораан. Ынчангаш чаңгыс чер чурттуглары ону «Начын» деп шолалап алганнар. Ам бо чылын алдан харлаар болза-даа аныяк тудугжулардан чыда кал[illegible] ... олуруун баштап чоруур.

Хоочун тудугжунуң звено[illegible] ... Оруктa Ы. С. Моңгуштун кыштаанда 300 баш хөй кирер кажааның тудуун тудуп турар. Ук кажааны ажыглалга кииргеш, ол-ла кыштагга бир аал ишти чурттаар бажыңны улуг [illegible] ... тудугжулары шудургу ажылдап турар.

Н. ДАЖИНМАА.
Чөөн-Хемчик район.

ПРОПАГАНДАНЫҢ ТЕХНИКТИГ ЧЕПСЭЭ

«Бүгү-ле уран чүүлдерден бистерге эң-не чугулазы болур» деп В. И. Ленинниң [illegible] ... кино уран чүүлүнүң ... [illegible]

[illegible] ...

составынга киргеннер. Олар [illegible] ...

[illegible] ...

С. ТУШКОВ.

ТООРА-ХЕМГЕ ДОРААН ЧЕТСЕ-ДАА...

Чоокта чаа мен Тожу районга чедер, ажыл-херек бүдүрер [illegible] ... чугаар самолёт-биле Тоора-Хемниң аэропортунга дораан барып хонуккан бис.

[illegible] ...

... лыштаан кижилерге бо-ла таварыыр [illegible] ... ларым «бо ийи суур аразында [illegible] ... кап чордулар.

Тожуда эш-өөрүм аал-чур[illegible] ... чанар апарган бис. Тоора-Хемден ол хүн аэропортка че[illegible] ... рыг апарган. Эвиза берген, мынчаары-ла ол, «Май 1» совхозтуң ойбак-самдар автобузунга таваржыкаш, чамдык пассажирлер-биле кады аэро[illegible] ...

пассажирлер турар бажыңның байдалы дыка-ла көрүш чок. [illegible] ... даа мияя келир болгай, ... [illegible] чиниң» деп бодал кирип кээр [illegible] ... безин чок.

Самолет Кызылдан келир үе чедип турда, чиик-даа, чүък-даа автомобильдери кээп эгелээн. Бир чүък автомобилинге (ол районнуң харылзаа чериниң) хөй-ле кижилер олуруп алгаш келген. Оларны үдеп чораан дарга, «бо болза, Львовтан келген артистер-дир» дээн.

... сычмарлажып, мурнуң былаажып олуруп эгелээн. Ынчалза-даа хөлдүнда-ла депутатнар дээр мөге-шыырак 15 эрлер оларны мурнай кире бергеннер. База бир ужур-дүрүм чок чүүлдү көрдүвүс. Аэропорт-биле район төвүнүң аразында [illegible] ... терлерин ол черниң чамдык чолаачылары ажыглап турар хире[illegible]. Чижээ, дөмги-ле ол [illegible] ... лаачызы 13-ле километр черге чорааны дээш кижи бүрүзүнден 50-50 көпеек негеп турду.

[illegible] ...

Шынап-ла «Май 1» болгаш «Тоора-Хем» совхозтарның аразында орукта чадаг кы[illegible] ...

Б. ЧАМЬЯН.
Кызыл хоорай.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйынга хей чылдарда ак сеткилдиг ажылы [illegible] үнелеп киргениниң демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң [illegible] шаңнаары болза:

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Семен Степанович **Андреев** — хоорайның харылзаа белдириниң [illegible].

Зара Георгиевна **Батурина** — улус өөредилге килдизиниң санаалга бөлүүнүң улуг бухгалтери.

Валентина Петровна **Брагина** — республиканың «Ростекстильторг» садыг баазазының склад эргелекчизи.

Агафья Васильевна **Герман** — столоваялар болгаш рестораннар трезиниң № 3 бүдүрүлгезиниң [illegible].

Евдокия Родионовна **Гиро** — Тыва АССР-ниң Чуртталга [illegible] министерствозунуң «Водоканал» эргелелиниң [illegible].

Нина Дмитриевна **Голыгина** — «Тыва суг тудуг» трестиниң тудуг-монтаж эргелелиниң диспетчери.

Екатерина Платоновна **Горбунова** — пенсионер.

Людмила Михайловна **Горелова** — пенсионер.

Анна Екимовна **Гуркова** — «Саяна» ясли-садтың повары.

Анна Яковлевна **Гуркова** — [illegible] технигиг ажылдакчызы.

Зоя Ивановна **Дёмина** — [illegible].

Августа Ивановна **Ельшова** — № 48 тудуг эргелелиниң бригадири.

[illegible] **Загвоздкин** — [illegible] азыраар ажыл-агыйының [illegible].

Трофим Андреевич **Зубков** — [illegible] универсал [illegible].

[illegible] **Заблинова** — [illegible].

Елена Михайловна **Иванова** — № 48 тудуг эргелелиниң штукатур участогунуң улуг [illegible].

[illegible] **Ищенко** — [illegible].

Кызылдың Пионерлер бажыңының костюм складының эргелекчизи.

Анна Дмитриевна **Казак** — Тываның Автомобиль оруктарының тудуунуң болгаш ажыглалының бүдүрүлге эргелелиниң [illegible].

Зоя Николаевна **Калинина** — Тыва Респотребсоюзтуң [illegible].

Мария Алексеевна **Карпова** — пенсионер.

Вера Степановна **Касаткина** — пенсионер.

Екатерина Фроловна **Ковалёва** — «Тыва суг тудуг» трестиниң № 5 КМК-зының техниктиг ажылдакчызы.

Василий Корнеевич **Кононенко** — Тываның электри четкилериниң [illegible].

Анна Васильевна **Крайнова** — Тываның кинопрокат конторазының [illegible].

Лада Васильевна **Крапивина** — столоваялар болгаш ресторannар трезиниң № 1 бүдүрүлгезиниң [illegible].

Ольга Анатольевна **Кудрявцева** — пенсионер.

Прасковья Ефимовна **Кудряшова** — столоваялар болгаш ресторannар трезиниң «Огонёк» [illegible].

Федор Андреевич **Легостаев** — пенсионер.

Ефросинья Васильевна **Лебистова** — республиканың уруглар эмнелгезиниң эмчи сестразы.

Анна Ефимовна **Ломакина** — [illegible] страхование цехиниң начальниктиң оралакчызы.

Муза Дмитриевна **Маландина** — республика типографиязының парлаар цехиниң ажылдакчызы.

Прасковья Перфильевна **Михайлик** — Тыва [illegible] эргелелиниң [illegible].

Иван Афанасьевич **Нагорный** — пенсионер.

Клавдия Павловна **Огородникова** — Караа четпестерин Бүгү-эвилел институдунуң Кызылда өөредилге-бүдүрүлге [illegible].

Валентина Федоровна **Пепинина** — пенсионер.

[illegible] **Питюкова** — «Каа-Хем» хөмүр-даш [illegible].

Иван Кириллович **Пожидаев** — хоорайның харылзаа белдириниң почта механизациязының монтеру.

Вера Прокофьевна **Полуэктова** — пенсионер.

Агафья Кузьминична **Рассохина** — «Красноярскстройтранс»-тың Кызылда автобаазазының кладовщиги.

Мария Ивановна **Родина** — пенсионер.

Мария Федоровна **Родина** — пенсионер.

Ирина Михайловна **Санникова** — пенсионер.

Александра Егоровна **Смородникова** — «Тыва тудуг материалдары» [illegible] Кызылда туйбу заводунуң ээлиг мастери.

Валентин Ефимович **Строкин** — «Каа-Хем» хөмүр-даш [illegible].

Анна Андреевна **Тарасенко** — [illegible] харылзаа белдириниң оператору.

Дорофей Васильевич **Терентьев** — Тыва Респотребсоюзтуң бажың эргелелиниң ажылчызы.

[illegible] **Ускова** — столоваялар болгаш [illegible] трезиниң [illegible] лочка кылыглар быжырыкчызы.

[illegible] **Филимонова** — Тыва Респотребсоюзтуң [illegible] ревизору.

[illegible] **Хардина** — пенсионер.

Сагды Ууспунович **Хертек** — пенсионер.

Валентина Федоровна **Черногубова** — Тыва АССР-ниң [illegible] комитединиң улуг бухгалтери.

Николай Иванович **Шубин** — Тыва Респотребсоюзтуң бажың [illegible].

Мария Федоровна **Южакова** — Тыва радиотелецентрниң [illegible].

(Уланчылыг).

ЧУГУЛАЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Бистиң чурттуңда эң кол байлак — кижи, оон калыының дугайында сагыш салыышкыны эң чугула социал сорулгаларның бирээзи. Ол талазы-биле улуг сорулгаларны боттандырбышаан, республиканың хей-хей күш-ажылчы коллективтери [illegible] улуг салдарлыг болуп турар. Бо талазы-биле чамдык [illegible].

«Тыва тудуг» трестиниң тудуг [illegible] эрезинде 26 кемдээшкиннер турган болза, 1980 чылдың түңнелинде чүгле 2 кемдээшкин болган. Тудугжуларның [illegible]

эргелелдер, каттыжыышкыннар, трестер, профэвилел организациялары [illegible] чок чоруунуң талазы-биле [illegible] лардан негелдени көдүрүп турган. Оон уламындан кадык- [illegible]

[illegible]

Профэвилел амыдыралы

[illegible]

БЫЖЫГ НАЙЫРАЛ, КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

Бөгүн—Венгрияны хостааның хүнү

Демниг кады демиселге болгаш күш-ажылга тывылган үнелиг, четтирген байлак болуп [illegible] аразында найырал болгаш кады ажылдажылга [illegible] хөгжүп келген. Оон эгезин [illegible] Венгрия Совет республиказы [illegible] Совет Россия-биле [illegible] Совет Эвилели Венгрияга [illegible] хаш чаа амыдыралды тургузарының оруунче кирериинге дузалаан.

Амгы үеде бистиң чурттарывыстың [illegible] болгаш культура амыдыралынга аңы-дүмаа харылзааларның чаагай саддарынга бөргетпээчилиг алыр чок. Кады ажылдажылганың аңы-дүмаа өске чурттар-биле Варшава Керээзиниң организациязының база Экономиктиг Дузалажылга Чөлээшкиниң [illegible]

[illegible] эрге-чагырганың чылдарында совет машиналарының болгаш дериг-херекселдериниң тургусканының база ССРЭ-ниң дузазы-биле 80 ажыг улуг үлетпүр болгаш өске-даа объектилерни туткан болган. Оларның аразында Дунайның металлургия комбинады, Дунай-ның нефть болбазырадыр заводу, Боршод-тун химия комбинады, Дебреценде подшипник заводу, Секешфехерварда алюминий [illegible] болгаш өске-даа бүдүрүлгелер бар. Ам Совет Эвилели Венгрияга дөртен ажыг [illegible] техниктиг дузаны чедирип турар.

Ийи чурттуң аразында [illegible] болгаш садыг талазы-биле кады ажылдажылганың калбартырынга улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чылдыг пландарын дүүштүрүп турары специализация болгаш бүдүрүлгени кооперастаашкыны улуг идиглиг бээрип турар. Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырарының талазы-биле бистиң чурттарывыс [illegible]

калбарткан.

Культура, уран чүүл, литература талазы-биле совет-венгр кады ажылдажылга [illegible] культураларның бот-бодун байыдарының үлегери болур. Уран чүүл фестивальдары, кино болгаш ном хүннери, чогаадыкчы коллективтерниң делегациялары, солчуушкулары чаңчылчаан. Венгр авторларның чогаалдарын Совет Эвилелинде калбак парлап турар. Чоокта чаа венгр литератураның он беш томнуг библиотеказы [illegible] парлап доосkan. Оон-биле чергелештир венгр номчукчу, келир үеде совет литература болгаш уран чүүл-биле эки таныш. Венгрияга орус болгаш совет авторларның 14 500 чогаалдары [illegible]

Амгы үеде совет-венгр харылзааларны бедик үре-түңнелдиг [illegible] амыдыралдың бүгү талаларын хаара тудуп турар. Иштики политиктиг болгаш [illegible], экономика, идеология, эртем болгаш культура адырларында база кады ажылдажылга чаңгыс эвес [illegible] турар. Коммунистиг болгаш социалистиг тургузуушкунуң дыржылгазын бүгү талазы-биле илеретпишаан [illegible] улуг. Чаңгыс ийи политиктиг угланыышкынны ажылдап кылырынга [illegible] чылдарда эштер Л. И. Брежнев биле Я. Кадарның аразынга болгулаан ужуражылгаларга совет-венгр кады ажылдажылганың, делегей харылзааларының чугула болгаш принципиалдыг [illegible] партиязының, совет [illegible] улуг дээн, Я. Кадар демдеглээн.

М. ПОПОВ. (СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ТАСС-тың кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БКП-НИҢ СЪЕЗДИЗИНДЕ

СОФИЯ. Болгарияның Компартиязының XII съездизин оон [illegible] бузулбас чаңгыс эвиниң, сырый каттыжыышкынының, [illegible] чурттуң социал-экономиктиг [illegible] көрүнүү байдалында эртип турар.

БКП ТК-ның отчёт илеткелин, партияның келир үеде сорулгаларын чугаалашпышаан, улус ажыл-агыйын улам шапкын хөгжүдерин, эртем-техниктиг [illegible] агроүлетпүр кооперастаашкынның [illegible] жыдарының эргежок чугулазын [illegible] демдеглеп турар. 825 муң болгар [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тоогулуг шиитпирлеринге чаа тайбың совет саналдарынга [illegible] бузулбас совет-болгар найыралы, СЭКП-ниң [illegible] БКП-ниң дайынчы чаңгыс эвинге шынчызын көргүзүп турар.

Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң быжыг звенозу болбушаан, БКП делегейниң коммунистериниң чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын быжыглаарынга дыка хөй чүүлдерни кылып турар. Акы-дуңма партияларның делегацияларының баштыңнары Болгар компартияның съездизинге байыр чедирип, чүве чугаалап тура ол дугайын демдеглеп турар.

Апрель 2-де дуъш соонда съездиниң ажылы беш комиссиялар [illegible].

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының бирги секретары В. В. Щербицкий баштадыр СЭКП-ниң делегациязы ол хүн Георгий Димитровтуң мавзолейинге, В. И. Ленинге тураскаалга, хостакчы Совет Армияга алдар болдурган тураскаалга болгаш Хосталга тураскаалынга чечектер салган.

В. БЕСКРОМНЫЙ. И. МАСЛЕННИКОВ, СЭТА-ның тускай корр.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

СТОКГОЛЬМ. (СЭТА). Дүшкүүрлүг чорукту чавырыыдыларның камгалаарының болгаш хаңылдырының, чепсегленишкинниң дужурериниң талазынга боттуг түңнелдерни чедип алырының чырыңай эргежок чугулазын Данияның, Исландияның, Норвегияның, Финляндияның болгаш Шведияның дашкыы херектер министрлериниң найысылалга болган ужуражыышкынынга онзалап демдеглээн.

Делегейде байдалдың дорайтааның дугайты хаң сагышсырал ужуражыышкын түңнелинде хүлээп алдынган дыңнадыгда илергейлеттинген болгаш делегейниң айыыл чок турарын быжыглаарынга, боо-чепсекти эндере бүдүрерин кызыгаарлаарынга идепкейлиг идиг бээринге ол чурттарның белен чоруун онзалап демдеглээн.

Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың киржикчилери күрүнелериниң төлээлекчилериниң Мадридте ужуражыышкынынга Европага шериг талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар болгаш чепсегленишкинни дужурер талазы-биле конференцияны чыылдырарынга чөпшээрежип алырын кирипгир, дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының херээн уламчылаарының дугайында дугуржуушкун чедип алырының эргежок чугулазын дыңнадыгда онзалап демдеглээн.

Европа диңке бар ядролуг чепсекти кызырарынга чедирип болгу дег харылзажылгаларны Совет Эвилели биле Каттышкан Штаттар уламчылаар боор деп идегелин соңгу талакы чурттарның даштыкы херектер министрлери илергейлээн.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының чепсегленишкинниң дужурер талазы-биле ийиги тускай сессиязынга белеткелге идепкейлиг идиг бээр деп соңгу талакы чурттарның мындыг бодалын дыңнадыгда айыттынган.

КОЛ КИЧЭЭНГЕЙДЕ ТУРБУШААН

БЕРЛИН. СЭКП-ниң тоогулуг XXVI съездизиниң шиитпирлери [illegible] биле уткаан деп. Делегейниң херээженнериниң демократтыг Федерациязының чиңгине секретары **М. Вире-Туоминен** медеглээн. Тайбынны тургузуушкунче, бүгү-ниити тайбын даш демиселди үргүлчүлээринче [illegible] туржур чорукту чавырылдырарынче болгаш улустар аразынга калбак кады ажылдажылгага [illegible] чайгылыш чок угланыышкынының совет коммунистериниң [illegible].

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң илеткелинде делегей байдалынга тодаргай анализ бердинген. [illegible] АКШ-тың болгаш НАТО-нуң [illegible] делегей реакциязының өске-даа күштериниң үнүп турарын он анализ тода көргүскен.

СЭКП-ниң XXVI съездизи, аңаа хүлээп алдынган шиитпирлер СЭКП-ниң болгаш Совет [illegible] хамы бүгүнүң сорулгаларын илередип турар деп, Федерацияның чиңгине секретары [illegible].

ВЕНА. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кол сагыш салыышкыны тайбынның камгалаары болгаш быжыглаары болуп турарын СЭКП-ниң XXVI съездизиниң бүгү [illegible] деп, **Австрияның Компартиязының даргазы Франц Мури** [illegible] чүве чугаалап тура медеглээн. Тайбынның болгаш дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының [illegible] Л. И. Брежневтиң Отчет илеткелинде [illegible] чугула саналдарда илергейлеттинген. Тайбынның болгаш демниглериниң ол угланыышкыны СЭКП биле Совет чазак чайгылыш чок чорудуп турар.

Совет коммунистериниң шуулганы партия амыдыралының ленинчи норма-чижектериниң чырыткылыгчак боттаныышкынының илерели болган деп, Франц Мури демдеглээн.

ДЕЛИ. (СЭТА). СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] чаа тайбың инициативалар херээженнерниң бо чылдың октябрьда Прагага болур Бүгү-делегейниң [illegible] материалдар белеткээр талазы-биле ажылчы комиссияның индий [illegible] ның кол кичээнгейинде турар. Индияның аразында Совет Эвилели база кирип турар 18 даштыкы чурттуң херээженнер [illegible] чидери ол чөвүлел хуралда киржип барган.

ССРЭ-ниң тодаргай бүдүштүг саналдары делегейниң чаа [illegible] даш, бистиң ажы-төлдеривиске аас-кежиктиг болгаш тайбың даш демиселдиң тодаргай программазы-дыр деп, **индий херээженнерниң Национал Федерациязының чиңгине секретары Вилма Фаруки медеглээн.** Ол дажок улуг программаны амыдыралга боттандырар даш делегейниң херээженнери боттарының күжениишкиннерин каттыштырар ужурлуг.

АКШ-тың херээженнериниң раса болгаш экономика талазы-биле деңчорук даш организациязының төлээлекчизи Д. Бернхэм амгы америк администрацияның боо-чепсекти эндере бүдүрер [illegible] Латин Америка чурттарының иштики херектеринге Каттышкан Штаттарның [illegible] демократтыг күштерни [illegible] хүлээлгежирлерни тамга-демдек чок [illegible] ол чугаалаан.

Херээженнерниң Бүгү-делегей конгрезинге материалдар белеткээр талазы-биле ажылчы комиссияның чөвүлел хуралы ажылын үргүлчүлепишаан.

ТАИЛАНДЫДА ШЕРИГ ЭРГИЛДЕЗИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Таиландының радиозунуң дыңнадыынга [illegible]

[illegible]

ПАРИЖ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

Пентагонну [illegible] милитаристиг пландарынга Американың Каттышкан Штаттарының аныяктары шыңгыы удурланып турар. Аныяктар болгаш студентилер организацияларының [illegible] удурланыышкынның [illegible]

[illegible]

ЧУРУКТА: Кэмбридж хоорайның (Массачусетс штат) полицейжилери ортумак болгаш студентилерниң демниг удур чыскаалын тараадыр сывырып турары.

АП—СЭТА-ның фотозу.

ӨНҮКТЕРНИҢ ЧУРТУНГА

(Журналистиң оруk демдеглелхинден)

(Төнчүзү. Эгези № 79 «Шынада»).

Санаторийже бүгү-ле байдал [illegible] болгар-совет найыралдың клуву бар. Санаторийниң библиотеказында орус дылга номнар хөй. Найыралдың кежээлери, [illegible] тааныш, солун черлерже экскурсиялар доктаамал болуп турар. Совет киноларны неделяда ийи катап халас көргүзер. Бистер Шипкаже, Софияже база Пловдив хоорайже экскурсиялаан бис. «Тайга ээзиниң изи-биле» деп совет киновну хоорайның кинотеатрынга көрдүвүс. Болгар өнүктерге. Совет Эвилелиниң өске хоорайларындан келген өөрүвүске РСФСР-ниң улустуң артизи М. М. Мунзук Дерсу Узаланы ойнаан дээрзин чоргаарал-биле тайылбырлап турду.

«Аугуста» санаторийге турган. Хисаряның, Софияның, Пловдивтиң, Казанлыктың, Калоферниң солун музейлери, тураскаалдыг черлери-биле таныжыкан бис. Хисаряда уруглар санаториязында ГДР-ден, Польшадан келген уруглар эмнедип, дыштанып турар. Хисаряның херээженнериниң төлээлери санаторийге келгеш, аяк шайны аартап орар, совет туристер-биле ужурашкан. Даразында болгар өнүктерниң чалааны-биле совет херээженнер [illegible] Хисаряның херээженнериниң бажыңнарынга барып, амыдырал-чурттаалгазы-биле таныжыкан. Болгар херээженнер божаарда, алды ай дүргүзүнда шөлээлиг. Ниитизи-биле чаш уругну ажаары-биле оларга үш чыл дүргүзүнда шөлээни бээр. Бир эвес ол үениң дүргүзүнда база катап божуптар болза 10 хире хонук ажылдааш, уламчылап-ла база үш чыл шөлээлеп чоруй баар. Ол ышкаш уруг божаан санында, күрүне оларга шаңнал акша, уруг [illegible] бо-биле көвүдели берип турар. Бо бүгү дээрге, болгар херээженнер дугайында социалистиг [illegible]. Болгарияның коммунистиг партиязының [illegible] дыр.

4. Эки чанчыл

Санаторийниң бир эки чанчылы: анда дыштанып келгеннер концерт үндүрер. Гид — [illegible] бөлүктерниң удурукчулары-биле [illegible] концерт [illegible] графиги [illegible]. Тываадан барган туристер Курган, Курскиниң туристери-биле [illegible] бир бөлүк бис. Бистиң туристерниң составында аңгы-аңгы [illegible] бар.

Концертти ноябрь 16-да үндүрген бис. Анда кижи ырлы, [illegible] номерлери, таңшыны көргүстүвүс. Тээлиден башкы С. Сат биле Ак-Довураактың ажылчыны Т. Саая олар «Хөйжу сугга барыксаар мен» [illegible] Самдар-оол [illegible] «Совет Тыва» совхозтуң директору Павел Конгаров дыка-ла эки ырлады. Баштай ол [illegible] дугайында хакас ырны ырлады. Ол Хакасияның «Жарки» ансамблиниң артизи турганы тавардыг эвес. Ооң ырларын көрүкчүлер хөлчок магадаан.

Хисаря дугайында Курскиниң удурукчузунуң бижээни баштак ырларын бараалгаткан бис. Концертивистиң дээжизи «[illegible]» деп танцы. Ону [illegible] Хорезмден улус оларга бөдүүн материалдан хадың хевирлиг костюмнерни даарап берген. [illegible] улус залдың мурнунга олуруп каап оларны аксы-биле ырлап үдээн. Таныкчыларывыс залче [illegible] кежээни [illegible] лап хүлээп тургузуп турду.

«Артистеривис» эр улус [illegible] дудак чок таныштарга көрүкчүлер хөлчок сонуургаан. Ыланчиг Сат Самдар-оол сценаже катап үнүп кээрге, көрүкчүлер [illegible] барган. Ол бодун сцена кырынга туттунуп билир, баштак көглүг кижи болган. Быктын даяныпкаш, бир холунда аржыылчыгажын чайгаш, танцылап турда кайгамчык. Ол [illegible] шылгараан, ону танывас кижи санаторийде чок апарган. Шынап-ла ырлавышаан, танцылавышаан улустуң хүндүткелин ёзулуг-ла чаалап алган кижи.

«Эр-хейлер, солун-на концерт көргүстүнер», деп бистерни улус мактап турган. Оон баштак чүгле дээштиг. Концертивиске Грузиядан келген бөлүктү ойлай-сылдай шүгүмчүлей каалкан бис. Ынчангаш олар Тамбовтан, Краснодардан келген бөлүк-биле демнешкеш, бистиң дараавыста концерт үндүрер ужурга таварышкан. «Сулико», «Тбилиси дугайында ыры» база казак, [illegible] ырлар [illegible] турду.

5. Үделге кежээзи

Ноябрь 23-те санаторийниң [illegible] кежээзи болган. Ол кежээ уттундурбас. «Аугуста» санаторийниң удурукчулары бистерге чылыг сөстерни чугаалап, бөлүктерниң удурукчуларынга белектерни тудускулаан. Бистер база-ла оларга өөрүп четтиргенивис илерееткен, бөлүк айы-биле белектерни [illegible]. Кежээге орус, болгар ырлар [illegible] үргүлчү телбээн.

Даразында хүнде бисти «[illegible]» автобустары Пловдивтиң аэропортунга экзеп каан. Экскурсияладып турган гидтеривис Татьяна Захарьева биле Лиляна Говедарова олар бисти үдепкеш, Совет Эвилелинден чаа келген туристерни уткуп алганнар. Олар автобустар-биле Хисаряже хапкан, а бистер Москваже ужудупкан бис. Өнүктерниң аразынга 25 хонук шак ынчалдыр билдиртпейн эрткен.

Болгария биле Совет Эвилелиниң [illegible] туристер [illegible] дугайында 1980 чылдың августа Софияга дүрмулгага ат салган. Ынчангаш бистиң Тывадан туристер Болгарияга моон соңгаар-даа баар ужурлуг. Оларга [illegible] тургаалап каар деп бодап турарывыс чүүл болза, төрээн Тывавыстың дугайында хөй-ле чүүлдерден — номнардан, чуруктардан, хөрек демдектерин, сувенирлерден ап алыңар. Санаторийниң [illegible] дыштанып барганнар [illegible] Маңгаш өнүктерге аян тударлары-биле хомустан ап алыр болза, дыка-ла эки.

[illegible] Болгарияның чону чурттуң төөгүзүнде ийи улуг болуушкунну — Болгарияның Коммунистиг партиязының тургустунганындан бээр 60 чылын база Болгар күрүнениң тургустунганындан бээр 1300 чыл оюн байырлап эрттирер. «СЭКП — БКП» деп сөстерни бо-ла көрүп болур. Болгар күрүнениң 1300 чыл оюнга [illegible] Совет Эвилелиниң [illegible] эзы-биле салып үндүрер деп турар.

Акы-дуңма Болгария даартагы [illegible] орар.

С. ХЕРТЕК.

Хисаря — Кызыл

ЛЕНИНЧИ ЧАГААНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

В. И. Ленинниң чогаалдарының долу чыындызының 47-ги томун армян дылга үндүреринге белеткеп турган эртемденнер сураглыг чогаалчы Костан Заряның намдарының билдинмес арыннарын немээр талазы-биле литературоведтерге дузалааннар.

Орус үндүрүлгеге бир-ле дугаар парлаан документилерни сайгарып көрүп тургаш. Делегейниң социалистиг бюрозунуң секретары К. Гюйсманга баштыңчының адрестээни ийи чагаазын сонуургай бергеннер, ол чагааларда Богдасарян деп фамилияны сагындырып турар. Ат-фамилиялар айтыр бижикте ол кижиниң дугайында мындыг бар болган: «Женеваның большевиктер секциязының кежигүнү, студент. 500 рубльдиң билеттерин садып чоруп турган, Мюнхенге 1908 чылдың январь 5-те тудуп хоругдаттырган болгаш 1907 чылдың июнь 13-те Тифлистиң банк хавырыышкынынга [illegible] дыг деп сезиглеткеш, кара-бажыннаткан. Богдасаряныӊ болгаш өске-даа чамдык кижилерниң кем-буруулуг херектеннер кылдыр көргеш, оларны дамчыдып бээрин хааныг чазак негээн. В. И. Ленинниң күжениишкининиң болгаш большевиктерниң халбартмаан [illegible] ниязының ачызында, ол херек талазы-биле хоругдатканнарны [illegible] ри боттанмайн барган. Кара-бажыңга он беш ай дургузунда олурган соонда, Богдасарян хоругдалдан хосталган».

Ооң салым-хуузу дээш В. И. Ленинниң ол хире сагыш салып чорааны Богдасарян деп кымыл, ол кижиниң ооң мыйгы амыдыралы кандыг болганыл?

Ол айтырыгларга харыыны [illegible] эртемнерниң доктору, профессор А. Карапетян тывкан. СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң Төп партийжи архивинден ол «Радуга» деп журнал тып алган, ооң редактору М. Адамов (Адамян) «Костан З» дээр чажыт ат-биле парлаттынган ийи шүлүктүң автору кылдыр Тигран Богдасарянны мында сагындырган, Константин Егиазарян деп ооң ёзулуг фамилиязын адап бижээн (сөөлзүредир ол ат Костан Зарян кылдыр эде адаттынган)

Ооң мыйгы дилээшкиннер шиничилекчилерни Абовян кудумчузунда, 17 дугаар бажыңга эккелген. Ук бажыңга тогаалчы бодунуң сөөлгү чылдарын эрттирген. Ам мында ооң архитектор оглу Армен Зарян чурттап турар.

— Ачам өнүктериниң дугайында [illegible] М. Литвинов, Миха Цхакая А. Бехзадян дугайында чылыы биле бо-ла сактып чугаалаар орар чүве. Оларның-биле ужуражылга оон — хаан шериниң генералының оглунуң салым-хуузун үндезини-биле өскертипкен — деп, ол чугаалаар.

— Тоолчуп алдаржаан сураглыг Камонуң организастааның коргуш чок операциязын — Тифлистиң банкызының акша хөреңгизин хавырып алганының дугайын ачам аажок чугаалаар чораан. Партийже кассаны немеп алырының аргаларының бирээзи ол болган. Партияның даалгазы-биле ачам болгаш ооң эштери Европаның хөй-хөй чурттарынга эдерик акша түңнүг купюра-саазыннарны акшага орнап чоруп турганнар, ооң дугаарлары сөөлүнде кээп билдинген. Чогум-на ынчан ооң намдарынга ниик даарачызы Тигран Богдасарян дээр ирай албатының ады көстүп келген.

Ол ат кырынга бижээн паспорт-биле Страсбург, Мюнхенче чоруп тургаш, анаа герман полицияга туттурган. Большевиктерниң организастааны калбак кампаниязынның түңнелинде Т. Богдасарянны хостап үндүргеннер. А 1909 чылда ол Парижке В. И. Ленин-биле ужурашкан Тиграннын акша хөреңги чок артканын билип кааш, Владимир Ильич оон-биле акшазын үлежип, анаа номнептер берип каан. Анаа чагаа база берген:

«Эргим эш Гюйсман! Бо чагааның бериикчизин, эш Богдасарянны, бистиң партияның кежигүнүн Силерге сүмелээрин чөпшээреп көрүңер. Кара-бажыңдан чаа үнген бо эшке дөргүл-төреддери кандыг-даа деткимче көргүзериниден ойталаан-дыр, ол ам университетке өөренирин, уламчылап шыдавас. Француз дылды дыка эки билир кижи-дир, ынчангаш угаан-биле кылыр кандыг-бир ажылды аңаа тып бээринге бергедевес боор Силер деп бүзүредим.

Баш бурунгаар өөрүп четтиргенимни Силерге илереттиишаан, ак-дуңма байырымны чедирип олур мен. В. Ленин».

Аныяк кижиге эштери дузалаан, [illegible] уламчылаарынга арга-хорга тывылган.

Эмиграт кижиниң салым-хуузу Тиграның янзы-бүрү чурттар кезип кылдыр албадапкан. Парижке ол орус литература болгаш театр дугайында лекциялар номчуп турган. Француз дыл кырынга бижээн шүлүктериниң баштайгы чыындызын анаа парладып үндүрген. Ооң соонда Венецияже чоруткан. Италияның чамдык солуннарының корреспондентизи болуп ажылдаш, Чоокку Чөөн чүкте ол кезээн, Колумбияның университединге, Бейруттуң колледжилеринге башкылап турган. Бо бүгүнү ол бодунуң сактыышкыннарынга [illegible] СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң филиалы — Арменияның Коммунистиг партиязының ТК-ның чанында Партия төөгүзүнүң институдунче чогаалчының оглу ук сактыышкыннарны чоокта чаа дамчыдып берген.

Төрээн чуртундан ыракта чоруп турган болгаштың, Улуг Октябрьның соонда Совет Арменияга болгулаан чаартылгаларның ужурун баштайгы дээреде тыппайн шаг-ла болган. Ол чүгле 1962 чылда төрээн чуртунга чедип келген. Төрээн черинде чаа амыдырал ону кайгадыпкан. Ол амыдыралының дугайында «Мунгаралга алыскан кораблы» деп кол номун улуг сорук кириишкин-биле бижээн. Ооң чогаалдарын хөй-хөй тиражтыг кылдыр республикада парлап үндүрген. Чогаалчы 84 харлыында мөчээн болгаш ону Ереванда хөөржүткен. Хоорайынга ол бүгү назынында ынак чораан.

Л. АЗРЯН,
А. САВАЯН,
СЭТА-ның корр.

Ереван.

Барыын-Хемчик районнуң Кызыл-Мажалык Культура бажыңында уран чүүлге талантылыг кижилер хаара туттунган. Олар Ак-Довурак хоорайга болгаш районнуң суурларынга, малчыннарга, фермаларга барып [illegible] хей-аъдын көдүрүп аян тудуп турарлар.

КАТКЫ-ХӨГНҮҢ ХООРАЙЫ

Саян-Шушенск ГЭС-тиң тудугжуларының хоорайы — Саяногорскиге төрүттүнген чаштар беш муң болганының дугайын [illegible] Шэте Кельвина төрүттүнгенде хос [illegible].

Хоорай Советиниң депутаттары беш муңгу болгуж алдын — ол черниң мяш-үлетпүр [illegible] Николай Касьяновка болгаш ооң кадайы, гидротудугжу Надеждага байыр чедиргеннер. Ооларның уруу — Таня ол бөгүнгү улуг сонуургал-биле көрген. Таня — ол хоорайның чажыттарының бирээзи, анза [illegible] төрүттүнгеннериниң бирээзи-даа ол болган.

Статистика ажылдакчыларының санап турары-биле алырга, Россия Федерациязында [illegible] турарының талазы-биле Саяногорск хоорай эң өзүлделиглерниң бирээзи. Ону билбейн-даа, ол хоорайның кудумчулары-биле кылаштаар болзуңарза, чаштар хоорайында келген-дир бис деп чүве оларның хөглүг каткызынында-ле силерге дораан-на билдине бээр.

— Уругларның [illegible] кудумчуларга кызаглады берген болгай — деп, хоорай Советиниң күүскомунуң даргазы Н. Бутина [illegible] тугаалады — Хоорайның чамдык кудумчуларынче машиналарның [illegible] Чугаа бажыңнарже көжүп кирээл [illegible] машиналарының ыңаар кирерин хары [illegible] бис.

Хоорай Советиниң [illegible] депутаттар [illegible] рының хуралдарынга «уруглар [illegible]» бо-ла [illegible] нуп келир-дир. Ол айтырыгларны хоп-хорааш билдилиг шиитпирлер [illegible]. А депутаттарывыстың хөй кезии башкылар, эмчилер, школа назы чүс четээзиннерниң албан черлериниң ажылдакчылары. Хүлээп алдынган шиитпирлерни күүседир дээш олар боттары база [illegible] ажылдап турарлар. Бассейнниң болгаш хоккей [illegible] кызырар дугайында саналды депутат, крап башкарыкчызы Н. Рязанова күүскомга [illegible] ботникти ол боду баштаан.

Чайны уруглар четтикпейн манап турар. Енисейниң эриинде паркты оларга кылган. Чүс чүс харлыг хадылар аразынга чайганыр, янзы-бүрү оюннар ойнаар черлерни кылган. Автодром, дагаа буттарының кырынга туттунган бажынчыгаштар, [illegible] болгаш [illegible] маадырларын чураан чуруктарлыг ол хоорайжыгашка чылдың кайы-даа үелеринде [illegible]. А [illegible] чүүлдерге ыяктарның эргезинде — чуруулганың болгаш [illegible] «Пионер», «Орлёнок», «Пош» деп клубтар бар.

Ол-ла бүгү чүүлдер — улус депутаттарының кичээнгейинде. Олар — [illegible].

Бүгү-ле айтырыглар бисти [illegible] болза, частырыг болур. Уруглар [illegible] планда [illegible] сувуусса-даа, олар ам-даа чедишпейн турар. Ону тургусчурунга депутаттарның эң идепкейлиг киришкени — хоорайның бо беш чылда социал хөгжүлдезиниң планында көрдүнгени [illegible] шиитпирлээр бис. СЭКП-ның XXVI [illegible] Л. И. Брежневтиң илеткелинде салдынган сорулгаларга болгаш чурттуң чөөн талакы районнарының [illegible] дүрүүштерин дүргедедир үзүк хуусаалыг үеге ол план таарыштыр тургустунган.

Ол хоорайже хөй-хөй аныяк ажылчыннар хүнүн немежип кээр. «Красноярскгэстудугнуң» ажылчыннарының ортумак назы хөй чыл уламчылыр 25 хар болуп келген. [illegible] ниң куда болуп, үш уруг төрүттүнүп турар.

В. ВАСИЛЬЕВ,
СЭТА-ның корр.

Саяногорск.
Красноярск край.

СӨС БОЛГАШ ААЖЫ-ЧАҢ

Шынны дээштиг бодун берип
Чырык черин чурттаан кижи —
Чүнү мурнай сеглээр сөзүн
Чүрээ-биле тыныгарыптар.
Угаан-биле кызыткан сөс.
Улуг, бичге чүрээн кыпсыр.

Ажыл-ишче хөй-ээт кирип,
Аъттаныпалдап [illegible].
Ээлдек чымчак аажы-чаңга
Эки сөстер каттыжыпкаштың —
Амыдырал харылзаага
Алдын мышкаш дүлгүүр болур.

Авда МОНГУШ.

АЯН-ЧОРУККА ХАНДЫКШЫЛДЫГЛАРГА

Профэвлелдер биле республиканың туризм болгаш экскурсия чөвүлели бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң төөгүлүг, тураскаалдыг, солун черлеринге экскурсияларны хөй-биле организастап турар. Ооң-биле чергелештир даштыкы чурттарже база солун экскурсияларны чыл бүрүде планнап турар.

1981 чылда даштыкы чурттарже баар туристерниң беш аңгы бөлүүн чыып, тургузуп турар. Оларның аразындан Герман Демократтыг Республиканы май айда планнаттынган экскурсия кончуг солун. Ыңаар баар күзелдиг туристер анаа 12 хонуктуң дургузунда Берлинниң төөгүлүг, тураскаалдыг черлери-биле таныжар. Ол ышкаш немец ажылчы чонунуң алдарлыг баштыңчылары Клара Цеткин, Эрнст Тельман оларның ажылдап, чурттап чораан черлеринге солун аян-чоруктар экскурсияның программазында кирген.

Ол ышкаш ГДР-ниң үлегерлиг [illegible] Эрфуртка баргаш мында этнография музейи-биле база таныжар.

Июль айда Болгарияже туристиг экскурсия болур. Ыңаар баарын күзээннер 13 хонуктуң 12-зин бүгү делегейде сураглыг Солнечный берег деп черге дыштанып эрттирерлер.

Бистиң акы-дуңма кожавыс Моол Арат Республиканы аян-чорук бо чылын база бир онзагай маршрут-биле болур. Ынчангаш үстүнде адаанывыс социалистиг чурттарже аян-чорук кылырын күзээннер ажылдап турар черлеринде профэвлелге организацияларны [illegible] ол аян-чоруктарже [illegible] документилерин четчелеп турар.

С. ЧАМЗЫРЫН,
профэвлелдерниң инструктору.

Хөнделенде назылап кырыза-даа, ажыл-ишке туттунгур, амыдыралы үлегерлиг кырганнар хөй. Чижээ, оларның бирээзинге Ирбаа Кечилович Хомушкуну хамаарыштырып болур. Ол ядыы арат ог-бүлеге төрүттүнген. Нам кежигүнүнге 1937 чылда кирген. Ол арбан даргалап, нам комитединге секретарьлап, тус черге суурлуун амыдыралды хөгжүдеринге дорт киржип чораан.

Ирбаа Кечилович — ус-шевер болгаш уун салгаан дарган. Ол — тус черде шевер дарганнарның бирээзи. Чуртунуң чонунуң төөгүзүн билири аажок. Ол кижилеп дыңнааным бир тоолчургу чугаа бо.

КУНДАЙ ДАРГАН

Ирбаа ирейниң адазының, адазының адазы Кундай деп бүгү Тывага сураглыг дарган чораан. Ооң кол ажылчын чепсээ — маска. Ол маска оглунуң оглунуң оглунда салгап дамчып турган. Ирейниң кылып билбес чүвези [illegible]. Ооң сол кылган шоочалары кончуг көрүштүг.

Бир-ле чайын чүве. Оюннарның даргазы [illegible] деп кижи-биле Кундай дарган мөөрейлешкен. Кайызы-даа хола хектер соканнар. Чогуур хуусаазында кылып дооскаш, оларын чагылар баштарынга кадапканнар. Тарбаштайның кылган ажылы шала билдирбес хеккилештир эдер болган. А Кундайның ёзулуг-ла хек ол [illegible]. Ол мөөрейн [illegible]. [illegible] баргаш көөрге, бурунгу өгбелерибистиң аразынга кандыг салым-чаяанныг шеверлер турбаан дээрил. Оларның [illegible] чанчылдарын салгап, амгы амыдыралга нептередир.

В. ХОМУШКУ.

ЧАА КИНОНУ КӨРҮҢЕР

Республиканың кинозраннарынга «УЖУГАР ГУСАРЛАР ЭСКАДРОНУ» деп чаа кино удавас үнүп эгелээр.

телевидение

АПРЕЛЬ 4-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.00 — «Буратино делгелгези». 9.30 — «Ада-иелер, силерге». 10.00 — «Чурукчулар дугайында». Н. Нариманбеков. 10.30 — «СЭКП-ниң XXVI съезиниң шиитпирлерин — амыдыралга». «Белоруссияның демир-орукчуларында». 11.00 — Удмурт АССР-ниң ырлыы болгаш танцының күрүне ансамблиниң концерти. 11.45 — «Дем каттыжылгазы» Тележурнал. 12.15 — «Р. Ибрагимов ырлап тур». Казанындан дамчыдылга. 12.45 — «Ужудукчу Ю. Гагарин» Документалдыг телефильм. 13.15 — «Спортлотонуң» 14-кү тиражы. 13.25 — «Дирит амытаннар делегейинде». 14.25 — Бөгүн делегейде. 14.40 — Венгрияны фашистиг эжелекчилерден хостаанындан бээр 36 чыл оюнга тураскааткан Венгрия Улус Республиказының телевидениезиниң программазы. «Венгрияның эргий». Кинодоочулал. Венгр балет артистериниң концерти. «Ээлзиргей кулунчуга дыштанылга уезинде» деп уругларга уран-чечен фильм. 16.56 — «Кино көрүкчүлеринге». 17.40 — Совет композиторларының чогаалдарын Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң улуг симфония оркестри күүседир. 18.10 — Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. 18.40 — «Эжим, шуптуу!» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгези. 1-ги, 2-ги сериалдары. 21. — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьев удурткан эстрада-симфония оркестриниң концерти. 22.00—23.55 — ССРЭ-ниң футбол чемпионадынга «Спартак» (Москва) — «Арарат» (Ереван). «Олимпийский» спорт комплекзинден дамчыдылга. Төнгенде — Медээлер.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар, альбарда бөгүн республикага бүрүүлүг, аязыр, чамдык черлерге бичии быжкак хар чаар. Мурнуу-барыын чүк углалыышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 2—7 градус соок болур.

Кызылга эдир бүлүттээр, чагбас. Янзы-бүрү углалыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 3—5 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

АПРЕЛЬ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Напавытка турган болзумза» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кайгамчык чараш Василиса» 9.30, 15.40, «Руслан болгаш Людмила» (2 сериалдыг) 11.00, 19.30, «Хамааты Лешка» 13.50, 17.10 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Хлеб, алдын, наган» 15.00, 18.40, «Генерал Шубниковтуң корпузу» 16.50, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шокар рейс» 13.20, 18.00, «Мене [illegible]» (2 сериалдыг) 15.40, 20.00 шактарда.

Дыштанырынче чалап тур

Тываның туризм болгаш экскурсиялар талазы-биле облусть чөвүлели [illegible] путёвкаларны садып турар.

Ленинград — Москваже апрель 22-ден эгелеп чоруур. Хуусаазы — 15 хонук. Путёвканың өртээ 160 рубль.

Зелёный Мыс — Новый Афонче апрель 11-де, 21-де чоруур. Хуусаазы — 20 хонук. Путёвканың өртээ 90 рубль.

Молдавияже апрель 23-тен эгелеп чоруур. Хуусаазы — 20 хонук. Путёвканың өртээ 120 рубль.

Чөөн Крымче апрель [illegible] эгелеп чоруур. Хуусаазы — 20 хонук. Путёвканың өртээ 90 рубль.

Крымче апрель 3-тен эгелеп чоруур ([illegible]). Хуусаазы — 18 хонук. Путёвканың өртээ 190 рубль.

Ленинчи черлерже болгаш Ленинградче апрель [illegible] эгелеп чоруур. Хуусаазы — 18 хонук. Путёвканың өртээ [illegible] рубль.

Кавказтың Минералдыг суглары — Оожум Донче апрель 22-ден эгелеп чоруур. Хуусаазы — 20 хонук. Путёвканың өртээ 130 рубль.

Закавказ республикаларының найысылалдарынче апрель 11-ден эгелеп чоруур. Хуусаазы — 20 хонук. Путёвканың өртээ 150 рубль.

Москваже апрель 1, 2, 4, 10, 11, 12-де чоруур. Хуусаазы — 12 хонук. Путёвканың өртээ 140 рубль.

Сонуургактарга

ЮБИЛЕЙЖИ ТУГРИК

Космоска совет-моол каттышкан ужудуушкунга тураскааткан чоосту МАР-да үндүрген. Ооң арыы талазында — Моол Арат Республиканың Сүлдезин, а артында Чер бөмбүрзээн, ССРЭ-ниң, МАР-ның күрүне туктарын, совет база моол космонавтарның чуруктарын сиилбээн. Ук чоостуң үнези — бир тугрик.

КЫМ ЭҢ ДҮРГЕНИЛ?

Бижик машинказынга болгаш стенографияга дүрген бижиириниң талазы-биле ГДР-ниң бирги чера [illegible] дээ Лейпцигке алдыгы удаа эрткен. Анаа 500 хире киржикчи [illegible] машинкага минутада 563 [illegible] Ильза Шпайбер, а ээа машинкага 549-ту бижээн Гизела Эверебах анаа шылгарааннар. Стенография талазы-биле маргылдаага эр кижи [illegible]. Лейпциг чурттуг Манфред Керер бир минутада 480 слогту бижип четтигипкен.

ИНЕ ҮДҮНГЕ ӨЙ НОМ

Делегейде эң-не бичии ном Японияда көстүп келген. Ооң ады «[illegible]». Ону [illegible] Номну [illegible] сүзүп болур. Ооң башка кандаар-даа арга чок, чүге дээрге ол ном ине үдүнден хос [illegible] бээр — ол хире бичии.

ЧУС ДЫЛГА ЧУГААЛАЖЫР

Төөгүде хөй дылдар билээ турган баштайгы кижи кымыл — ону тодарадыры белен эвес. Англи Джон Боуринг (1792—1872) ийи чүс дылдың болгаш диалектилерни билир, [illegible]. Ватиканның библиотеказының ажылдакчызы Каспар Мезофанти (1774—1849) 114 дылдардан база 72 диалектилерден очулдуруп билир турган. Амгы үеде Франция чурттуг Жорж Шмидт 30 дылга чугаалаар болгаш 66 дылдан очулганы кылып билир.

«СОВЕТСКАЯ РОССИЯ» солундан.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-21, 2-21-75, [illegible] 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, промышленность [illegible] 2-21-76, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-37-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тиражы 17866. Чагыг [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 81 (11579) | 1981 чылдың апрель 5, воскресенье | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ БЕДИК ШАҢНАЛДАРЫ-БИЛЕ!

Онгу беш чылдың онаалдаларын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму (1981 чылдың март 2, 10, 13, 17 болгаш 19-та Чарлыктары-биле) РСФСР-ниң кедээ ажыл-агыйының, ССРЭ-ниң Хөмүр-даш үлетпүр министерствозунуң, ССРЭ-ниң Өңнүг металлургия министерствозунуң, ССРЭ-ниң Хамаатыг ужар чүүл министерствозунуң, ССРЭ-ниң Геология министерствозунуң, ССРЭ-ниң Аъш-чем үлетпүр министерствозунуң, ССРЭ-ниң Чиик үлетпүр министерствозунуң мурнакчыларын, ССРЭ-ниң тудуг херектериниң талазы-биле Күрүне комитединиң төлевилел, шинчилел, эртем-шинчилел организацияларының, албан черлериниң болгаш бүдүрүлгелериниң, РСФСР-ниң автономнуг республикалар Министрлер Чөвүлелдериниң, улус депутаттарының край, область Советтериниң күүскомнарының ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары-биле ажылды улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында

Партияның [illegible] дээрге харылзаазының эң чугула оруу болур ажылчы чоннарның [illegible] саналдарының кайгамчык улуг ужур-дузазының дугайын СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыткан. Хамаатыларның чагааларын, дилеглерин болгаш хомудалдарын сагыш [illegible] биле көөрүн партия ажылдакчы бүрүзү, удуртукчу бүрүзү чоннуң мурнунга, партияның мурнунга болуннуң хүлээлгези [illegible].

Партияның XXV болгаш XXVI съездилериниң аразында СЭКП ТК-га 3 миллион ажык чагаалар кирген. ТК-га бараан 100 муң кижилерни хүлээп ап, чугаалашкан. Ол-ла [illegible] партия органнары хамаатыларның 15 миллион чагааларын болгаш аас-биле кирген бадылалдарын чугаалажып көрген. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң адресинге 270 муң ажык чагаалар, байыр чедирикчилер [illegible] рапорттар кирген, олар чурттуң хөгжүлдезиниң социал-экономиктиг айтырыгларын шиит[illegible] ниң ханы сонуургалдыын, ку[illegible] [illegible] чоннарның хөй саналдарын болгаш сүмелерин съездиниң документилеринде [illegible].

Байдалды эки билип алырынга партия, совет ажыл-агый органнарының болгаш [illegible] ның ажылын улам боттуу-биле [illegible] [illegible] ларының ергаларын тыварынга, СЭКП-ниң ленинчи углазыышкынынга дүүшкен политиктиг шын шиитпирлерни [illegible] саналдары партия организацияларынга дузалап турар. Ажылчы чоннарның чагаалары болгаш саналдары — ол дээрге хоорай болгаш кодээниң ажыл[illegible] база күдел-соруунуң дугайында, бистиң ниитилелиистиң со[illegible] [illegible] амыдырал-чуртталгазының янзы-бүрү адырларында [illegible] дугайында информацияның бүзүрелдиг болгаш үнелиг үнер дөзериниң бирээзи совет ха[illegible]

айыттынган эргелерин боттандырар [illegible] бирээзи[illegible].

Хамаатыларның чагаалары-биле болгаш саналдары-биле ажылды партия болгаш совет органнар, ажыл-агый болгаш [illegible] организацияларының [illegible] боттуур-биле экижиткен. Ол чорук күш-ажылчы коллективтерге, албан черлеринге болгаш организацияларга [illegible] моральдыг-психологтуг ка[illegible] бүдүрүлге пландарын чедиишкинниг күүселдеринге бичее эвес идиглиг болган.

Оон-биле чергелештир хамаатыларның чагааларын база аас-биле кирген дилеглерни чугаалажып көөр талазы-биле чыыгыы четпестер хүрүнсени ажыл-агыйның болгаш хой-ниитиниң чамдык топ органнарынга, чер-черниң партия, совет [illegible] органнарынга бар болуп турарын СЭКП ТК демдеглээн. Дүрүм аргалар дилеглерни, үнелезин [illegible] лерин тоомча чок дүжүметтиг [illegible] зарааңкыларын күүсет[illegible] фактыларын боллуруп турар чорук үстүнде турар организацияларга база албан [illegible] боттарының дилеглерин хамаарылзыр чедип алыр дээш [illegible] органнарга чорупар кыйгырып хамаатыларны албадап турар.

Ажылчы чоннарның чагааларын чугаалажып көөр талазы-биле дүжүметтиг болгаш чыдыр чорукту боллуруп турар [illegible] совет органнар ёзулуг принциптиг болгаш негелделиг чорукту илергейлевейн, мегелээр болгаш шугумнуулээр дээш истеп сүрер чоруктарын [illegible] териң дугайында медээлерни чагааларда айыткаан чылын биле көрбейн турар. Хамаатыларның чагааларын сайгарып [illegible] саттывас чоруктуң хеваргызы база бар.

СЭКП Төп Комитединиң доктаалдары болза:

1. Хамаатыларның чагааларын, дилеглерин болгаш хомудалдарын сагыш човангыр, ки[illegible] удуртукчу бүрүзү чоннуң мурнунга, партияның мурнунга [illegible]

га болуннуң хүлээлгези кылдыр көөр ужурлуг деп партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарын СЭКП ТК-ның килдистери, СЭКП ТК-ның [illegible] Партийжи контроль комитеди, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-лары, партияның крайлар, областар, округтар, хоорайлар болгаш районнар комитеттери, партия эге организациялары, совет, профэвилел, комсомол [illegible] ведомстволар, ажыл-агый органнары [illegible] ның чагаалары-биле болгаш саналдары-биле ажылынга шыыгы удуртулга болдурар [illegible].

2. Чагаалар-биле ажылдың болгаш хамаатыларны түс-түс[illegible] рин база методтарын улам [illegible] алдынган таарымчалыг дуржулганы бижыктырап, хомудалдарны болдура бээр четпестерин база чылдагааннарны [illegible] гай хемчеглерни партия, совет, [illegible] органнары [illegible] боттандырар хүлээлгелиг.

Чагаалар-биле ажылдың [illegible] черде, албан черлеринде болгаш организацияларда хүлээп ап турарының байдалын хов[illegible] ның отчёттарын дыңнаар, бо айтырыгларны партия органнарының пленумнарынга болгаш бюроларынга, улус депутаттарының Советтериниң сессияларынга болгаш күүскомналарының [illegible] министерстволарның болгаш ведомстволарның [illegible]

Ажылчы чоннарның чагааларын, саналдары, аас-биле кирген дилеглери-биле ажылды шын организастаары, салдынган айтырыглар талазы-биле [illegible] билдирии [illegible] эзлериниң кирген саналдарын үнелезинден көөрү болгаш чогуур үезинде харыыны бээри дээш удурту[illegible] [illegible] жылдарның кижилериниң хууда харысалгазын бедидер Шиитпирлерни кылыр, чагаа эллерин истеп-сүрер оралдажыышкыннары, чагаалар-биле ажылга дүжүметтиг болгаш чыдыр чоруктарның фактыларын, албан-дужаалдыг кижилерниң чурум үрээшкиннериң болгаш [illegible]

соора ажыглаар чоруктарын көөрде принцип чок болуруп шиитпирлиг сый шавар. Хамаатылардан дагын азы коллективтиг хомудалдар кииреринин болдурган чылдагааннарны илередир болгаш оларны чайладыр.

3. Ажылчы чоннарның чагааларын, саналдарын, хомудалдарын ханызы-биле өөренип көөрүп партия болгаш Совет органнарының, Министерстволарның, ведомстволарның албан черлериниң болгаш организацияларының [illegible] база-биле неп[illegible] чагааларда болгаш айыткан информацияларны ажылдаарынга эргежок чугула деп санаар. Ажык чагаалар хүнү эрттирер, чагаа-биле ажыл дугайында удуртукчуларның отчёттарын [illegible] дыңнаар, тодаргай билдириишкиннерни сайгарып көөрү база хамаатыларны шуут бүдүрүлгелерге, [illegible] га, совхозтарга болгаш чуртталп турар черлеринге түс-түс-та хүлээп алыры-биле удуртукчу ажылдакчыларны ол [illegible]

4. Партия, совет, профэвилел болгаш ажыл-агый органнары [illegible] чоннарның саналдарын, билдириишкиннерин болгаш хомудалдарын [illegible] ыыналгыр болдуруп хамгаарар болгаш бо ажылга партия комитеттериниң кежигүннерин, [illegible] ажылчыннарны болгаш колхозчуларны, интеллигенцияның төлээлекчилерин калбаа-биле [illegible] Шиитпирлээри коллективтиг саналдарны негээр саналдарны [illegible] болгаш дилеглерни ажылчыннарның [illegible] ажылап көөрү-биле киирер.

Чагаалар-биле ажылды сайзырангайжыдарының база хамаатыларның [illegible] органнастаар айтырыглар бүдүрүлгеге болгаш албан [illegible] ның болгаш ведомстволарның, партия организацияларының үш бүрүде кичээнгейинге турар ужурлуг. Кижилерни сагыш човангыр көөрүнүң, ажылчы чоннардан келген дилеглерни, күзээшкиннерни, саналдарны чогуур үезинде болгаш шын шиитпирлээри ээш бедик харысаалгалыг боллурунуң [illegible]

зунга [illegible] партия организацияларын ажылдап кылыр болгаш боттандырып [illegible].

Эш [illegible] болгаш чорукту дурбазын психологтуг ажылчы [illegible].

5. Партия, совет, административ [illegible] чагааларда [illegible] хөй айтырыглары [illegible] чогуур [illegible] Конституцияның [illegible] лерни [illegible] бүдүрүлгелерин, албан черлериниң организацияларын [illegible] шиитпирлерге хомудал кииреринин чурумнарын бедик деңнелге тайылбырлаарын организастаар.

6. Төп болгаш чер-черниң солуннарының, журналдарының редакциялары, радио дамчыдылгазы болгаш телевидение чагаалар-биле ажылды экижидер, оларны удаа-дараа парлаар, [illegible] чагааларда хөй айтырыгларга харыы [illegible] лериниң чорудар ужурлуг. Чагааларда кирген айтырыгларга [illegible] рынга партия, совет, ажыл-агый [illegible] Чагаалар-биле ажылдың болгаш хамаатыларны хүлээп алырын организастаарының [illegible] ажылдарының [illegible] хамаатыларны хүлээп алырының чурумун үндүр [illegible] албан-дужаалдыг [illegible]

Тыва АССР-ден

ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Сергей Насыкович **Мижитти** — Эрзин районнуң «Нарын» совхозунуң хойжузу.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Шойдар-оол Санчытович **Нүжүгетти** — «Тыва кодээ тудуг» трестиниң № 741 БМК-зының комплекстиг бригадазының бригадири.

Долгар Комбуевна **Куулар-ны** — Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң саанчызы.

Шулуу [illegible] **Кууларны** — улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы.

Владимир Сергеевич **Митнусту** — «Тыва кобальт» комбинаттың даг ажылчыннарының бригадири.

Орус Сандыкчапович **Намдалды** — Эрзин районнуң «Морен» совхозунуң хойжузу.

Арита Хертековна **Ондарны** — Ак-Довурактың хлеб заводунуң ажылчыны.

Аяк-Хээ Данзын-оолович **Ондарны** — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» совхозунуң хойжузу.

Василий Доржуевич **Ондарны** — «Тыва кобальт» комбинаттың улуг мастери.

Сат Сендиевич **Очур-оолду** — Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң хойжузу.

Николай Сергеевич **Холмосту** — Тываның геология-шинчилел экспедициязының эртирикчизи.

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Александр Антонович **Ефименкону** — «Тыва кобальт» комбинаттың лабораториязының начальниги.

Иван Васильевич **Калининни** — Тываның профэвилелдериниң область чөвүлелиниң эрге-хоойлу талазы-биле кол инспекторун.

Виктор Андреевич **Кирьяновту** — Бии-Хем районнуң «Хадын» совхозунуң механизатору.

Ак-оол Серенлюлович **Кендү** — Тываның геология-шинчилел экспедициязының улуг [illegible].

Анатолий Васильевич **Марцеханы** — эвилелдүрүлге ко[illegible] начальниги.

Валентина Михайловна **Масленниковалы** — Кызылдың хлеб заводунуң [illegible].

[illegible] **Пановалы** — Кызылдың пиво заводунуң мастери.

Яким Егорович **Чеботаевти** — «Красноярскуголь» бүдүрүлге [illegible] «Каа-Хем» разрезиниң чолаачызы.

[illegible] **Эрдинимни** — Бай-Тайга районнуң «Бай-Тал» совхозунуң хойжузу.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

[illegible] **Белоозту** — СЭКП Таңды райкомунуң секретары.

Владимир Иванович **Глушенковту** — ВЛКСМ Тыва обкомунуң [illegible].

Александр Фёдорович **Гербанюкту** — Тываның күрүне кодээ ажыл-агый дуржулга станциязының бригадири.

Нина Петровна **Демихиналы** — [illegible].

[illegible] **Калининаны** — «Красноярскуголь» бүдүрүлге каттыжыышкынының «Каа-Хем» разрезиниң [illegible].

Оолак Григорьевич **Нечил-оолду** — Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» совхозунуң хойжузу.

Серенот Хертекович **Конгу** — Бай-Тайга районнуң «Мургакты» совхозунуң хойжузу.

Владимир Ильич **Локотьковту** — «Тыва кобальт» комбинаттың [illegible].

Анна Ивановна **Масловалы** — «Тыва кодээ тудуг» трестиниң № 956 БМК-зының комплекстиг бригадазының бригадири.

[illegible] Аныянович **Ооржакты** — Чөөн-Хемчик районнуң [illegible]

«Алдан-Маадыр» совхозунуң хойжузу.

Мария Евлампьевна **Потылицинаны** — Кызылдың даараныга фабриказының участок бригадири.

Таисья Пиминовна **Чашинаны** — Кызыл районнуң «Бек-Тей» совхозунуң бызаа ажаакчызы.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Уйнук Дамдыновна **Донгакты** — Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозунуң звено удуртукчузу.

Раиса Тартаньевна **Сумбааны** — Кызылдың даараныга фабриказының даараныкчызы.

Анатолий Дмитриевич **Омельяненкону** — «Тыва кобальт» комбинаттың аппаратчызы.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Дмитриевна **Абрамованы** — «Тыва кодээ тудуг» трестиниң № 957 БМК-зының комплекстиг бригадазының бригадири.

Василий Александрович **Аранчааны** — Тес-Хем районнуң «О. Шынаа» совхозунуң хойжузу.

[illegible] Бармаевна **Балданны** — Кызылдың хлеб заводунуң хлеб быжырыкчызы.

Владимир Седип-оолович **Белеккенни** — вертолёт командири.

Мария Ядайбаевна **Бирикнейни** — Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң саанчызы.

Балчей Седиповна **Дупчунни** — Эрзин районнуң «Чаа орук» совхозунуң хойжузу.

Елизавета Хереловна **Кемденни** — «Тыва кобальт» комбинаттың [illegible] машинизи.

Петр Аркадьевич **Клюевти** — Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунуң механизатору.

Алексей Доржукаевич **Кууларны** — Өвүр районнуң «Торгалыг» совхозунуң [illegible].

Агапея Назаровна **Свиридованы** — Кызылдың эът комбинадының ажылчыны.

Александр Потапович **Федорченкону** — Бии-Хем районнуң «Саян» совхозунуң бригадири.

Сир-оол Дукур-оолович **Ховалыгны** — «Тыва кодээ тудуг» трестиниң № 463 БМК-зының комплекстиг бригадазының бригадири.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-КААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

[illegible] Леонидович **Аврушкинни** — Тываның геология-шинчилел экспедициязының начальниги.

Очур Салчакович **Анаиды** — Бай-Тайга районнуң «Бай-Тал» совхозунуң өшкү кадарчызы.

Торжу Салчакович **Байкараны** — «Тыва кобальт» комбинаттың [illegible].

Людмила Фёдоровна **Богатырёваны** — Хову-Аксының хлеб [illegible] директору.

Владимир Александрович **Васильевти** — эвилелдүрүлге [illegible].

Геннадий Андреевич **Дербеёвту** — «Тыва кобальт» комбинаттың даг ажылдакчызы.

Владимир Иванович **Дорофеевти** — «Тыва кодээ тудуг» трестиниң № 957 БМК-зының начальниги.

Юрий Михайлович **Злыгостевти** — Тываның күрүне кодээ ажыл-агый дуржулга станциязының кол агрономун.

Часкал-оол Дигилович **Иргитти** — Кызылдың эът комбинадының [illegible].

Вера Григорьевна **Коробейниковалы** — «Тыва кодээ тудуг» трестиниң килдис начальниги.

Павел Алексеевич **Котосовту** — Кызыл районнуң «Сукпак» совхозунуң [illegible].

Надежда Степановна **Макаррованы** — Кызылдың даараныга фабриказының участок начальниги.

Екатерина Делбировна **Монгушту** — Таңды районнуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозунуң саанчызы.

[illegible] **Монгушту** — [illegible]

«Тиилелге» совхозунуң бызаа ажаакчызы.

Зинаида [illegible] **Өшкү-Саарны** — Каа-Хем районнуң «Бүрен» совхозунуң саанчызы.

Куу Тастай-ооловна **Саяаны** — Өвүр районнуң «Кызыл тук» совхозунуң сарлык кадарчызы.

Галина Михайловна **Сучковалы** — «Тыва кобальт» комбинаттың аппаратчызы.

Иван Дамбаевич **Уржукту** — Эрзин районнуң В. И. Ленин аттыг совхозунуң хойжузу.

Надежда Александровна **Фесенкону** — Тываның геология-шинчилел экспедициязының гидрогеологу.

Борис Тюлюшевич **Хованчитти** — Шагаан-Арыгның сельхозтехрайсалбырының чолаачызы.

Ирина Семеновна **Черепановалы** — Каа-Хем районнуң СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозунуң саанчызы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Зоя Петровна **Березкинаны** — Кызылдың эът комбинадының колбаса кылыгларының формалакчызы.

Ольга Захаровна **Блохинаны** — Кызылдың сүт заводунуң ажылчыны.

Эмма Васильевна **Богдановалы** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тудуг болгаш архитектура херектериниң талазы-биле эргелелиниң начальнигиниң оралакчызы.

Владимир Николаевич **Воронихинни** — «Тыва кобальт» комбинаттың токары.

Григорий Иванович **Гавриченкону** — Кызылдың алгы заводунуң цех мастери.

Петр Тимофеевич **Гладковту** — «Тыва кодээ тудуг» трестиниң Туранда арга-ыяш шупкүүрүнүң чазаныкчылар бригадири.

Иван Иванович **Набриновичини** — «Тыва кобальт» комбинаттың электри слесары.

Анатолий Александрович **Казачаковту** — Бии-Хем районнуң «Ок» совхозунуң механизатору.

Даш-оол Ламаевич **Конду** — Тожу районнуң «Тоора-Хем» совхозунуң хойжузу.

[illegible] **Нунгааны** — Тес-Хем районнуң «Тес-Хем» совхозунуң хойжузу.

Борбаш Чанзан-ооловна **Кууларны** — Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунуң саанчызы.

Михаил Сарыгдарович **Моонгаарни** — Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң механизатору.

Ызын-оол Ак-Кысович **Монгушту** — Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр» совхозунуң хойжузу.

Галина Дмитриевна **Мурамшиновалы** — «Тыва кобальт» комбинаттың [illegible].

Валентина Ложаповна **Найданны** — Каа-Хем районнуң «[illegible] орук» совхозунуң саанчызы.

Мөңгүн-оол Бартанович **Ооржакты** — «Тыва кодээ тудуг» трестиниң № 741 БМК-зының [illegible].

Александр Викторович **Русановту** — Тываның геология-шинчилел экспедициязының [illegible] техник-геологу.

Светлана Кыргысовна **Санчай-оолду** — Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хоступу» совхозунуң саанчызы.

Владимир Константинович **Семёновту** — Улуг-Хем районнуң суггарылга системаларының эргелелиниң чолаачызы.

Тозур-оол Дайзапович **Тиннейни** — СЭКП Тыва обкомунуң килдис эргелекчизи.

[illegible] Александрович **Удумбараны** — СЭКП Тожу райкомунуң бирги секретары.

Габдул-Гали Баюмович **Фаткулинни** — [illegible].

[illegible] **Чанчынни** — «Тыва кодээ тудуг» трестиниң № 463 БМК-зының улуг прорабы.

Калдар-оол Донгакович **Чымбыл-оолду** — Мөңгүн-Тайга районнуң «Малчын» совхозунуң партком секретары.

Павел Андреевич **Шалуновту** — Кызылдың куш фабриказының куш ажаакчызы.

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИРЛЕР

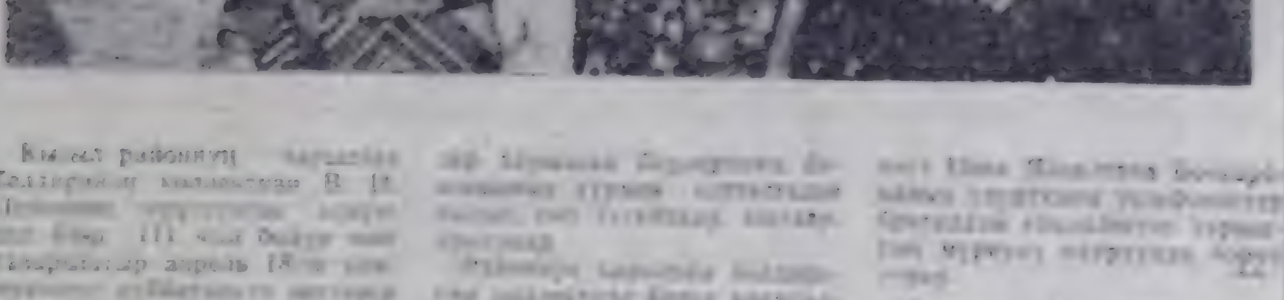

Кызыл районнуң [illegible] Сайзыралдың колхозунуң В. И. Ленинниң төрүттүнгениниң 111 чылы [illegible] апрель 18-те [illegible] субботникти эрттирер [illegible] Кызыл субботниктиң [illegible]

[illegible]

ЧУРУКТА: [illegible]

В. КАРА-САЛДЫН фотозу.

Л. И. Брежневтиң Г.-Д. Геншерни хүлээп алганы

[illegible]

[illegible] библиотека им. А. С. Пушкина

Национально-краеведческий отдел

ШУГУМЧУЛЕЛДИГ САНАЛДАРНЫ БОТТАНДЫРАР

СЭКП-нин XXVI съездизинге партия Тѳп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП [illegible] иштинге [illegible] дың, ылангыя шиитпирлер күү-[illegible] туралаарда. Сай конференцияларга коммунистерниң шугумчулелдиг саналдарын амыдыралга боттандырарының айтырыгларынче база улуг кичээнгей салдынган. Леонид Ильич мынча дээн: «Ол саналдарның утказы партияда болгаш чуртта кылдынып турар-бугу чуулдер дээш боттарының ажылы дээш коммунистерниң харысалгалыг болурунун дугайын чугаалап турар. Хуралдарның, конференцияларның болгаш съездилерниң киржикчилери партийжи сонгуулдалыг органнарның ажыл-чорудулгазын бедик негелделиг-биле унелеп кѳргеннер. Четпестерни болгаш чедир кылдынмаан чуулдерни шугумчулээннер. Унелиг хой саналдарны чугаалаан».

Бугу чурттазында ышкаш, [illegible] коммунистери база-ла отчет-сонгулдалыг [illegible] шугумчулелдерин кылып, янзы-бүрү хой санныг саналдарны киирген-нер. Олар партияның болгаш чазактың шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче, [illegible] ажыл-агыйорганнарының база ѳске-даа хой-ниити организацияларының ажыл-чорудулгазын экижидеринче угланган.

Чамдык бүдүрүлгелерде күш-ажылды багай организастап, фонд эгиндилгези чавыс болуп, бүдүрүлге күчүлерин четпес ашыглап ап турарының болгаш ажылдың ажыктыг база шынарын бедидериниң айтырыглары четпес шиитпирлеттинип турарын коммунистер демдеглээн. Ылангыя В. И. Ленин аттыг «Тыва дағ-дугу» комбинаттың рудниинде коммунист С. О. Салчак, энергия пегиинде парторганизация секретары Г. И. Савальская болгаш ѳске-даа коммунистер үстүнде айтырыгларның дугайын тодаргай [illegible] организастаарының, кижилер-биле ажылды чогуур деңнелге [illegible] чугулазынче кичээнгейни угландырганнар.

Кызылдың № 3 АТБ-зының чолаачызы В. А. Жбанов Кызыл—Абакан арзының оруунуң [illegible] ажылдарын [illegible] таарымчалыг байдалды тургузарының, база лаарга чугаалыг дужурерин ба-[illegible] дугайын шугумчулээн.

Кодээ ажыл-агыйның хѳгжүлдезинде улуг четпестерни коммунистер чидии-биле шугумчулээннер. Мында аргаларны болгаш курлавырларны ыраатап чедир ажыглавайн турар, малдың баш саны шоолуг ѳспээн, оон продукциязы чавыс, чогум чүс малга онаашкан ээ турар чаш төл эвээш. Мал ажылында механизациязының деңнели чавыс. Тѳлевилелдерге чангыс ай хевирниң фермаларын тудар. малчын-[illegible] нии кошкак дээрзин санал-оналарга илередилеттинген. Чижээ, «Большевик» совхозтуң [illegible] бодан фермазынга улуг [illegible] нии чыл хире уламчылаан [illegible] сургалдар саанчы Т. Д. Кара-Сал шугумчулээн. Ол ышкаш ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг [illegible] Кара-Булуң фермазының эргелекчизи Ф. А. Родионов [illegible] бугу талазы-биле таарымчалыг инек база бызаа кажааларын [illegible] угландырган. Чер ажылдарынга [illegible] белеткел тарымыктыг чер-лерни чоп ажыт-[illegible] кажааларын белеткээринче [illegible] болгаш шугумчулелдер, саналдар бар болгулаан.

Партияның Кызыл хоорай, районнар организацияларының хуралдарынга [illegible] конференцияларга коммунистерниң шу-[illegible] саналдарын ниитилештирип, анализтеп кѳргеш, оларны боттандырар талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылгаш, күүседип эгелээн. Министерстволарның, каттыжыышкыннарның, эргелелдерниң [illegible] болган шугумчулелдерни оларже чорудкан болгаш оон күүселдезин партия, совет органнар доктаамал [illegible] алган.

Партияның XVIII область конференциязынга болган шугумчулелдерни болгаш саналдарны боттандырар талазы-биле хемчеглерни ап турар. Ол конференцияның делегаттарының кылган шугумчулелдиг саналдарын канчаар күүседип турарының дугайында айтырыгны чоокта чаа СЭКП обкомунуң найги пленумунга дыңнаан. Делегаттарның шугумчулелдеринге айыттынган планнаашкында, улетпүрүң, тудугнуң, транспорттуң ажылында, кодээ ажыл-агыйда, [illegible] амыдырал хандырылгазында четпестерниң үр үе эртпээн-даа болза, оларны чайладыр талазы-биле чамдык ажылдар чорудтунганын аңаа демдеглээн.

Отчёт-сонгулдалыг партия хуралдарынга, [illegible] коммунистерниң [illegible] шугумчулелдиг саналдарын боттандырар талазы-биле улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга холбаштыр боттуг чугула хемчеглерни амгы үеде ажылдап кылган. Ынчалзажок бир эвес оларның күүселдезин организаставас болза, хемчеглер саазын кырынга артар деп чуве база билдингир. Ынчангаш оларны амыдыралга практика кырынга боттандырары эң чугула харысалгалыг айтырыг болур.

СЭКП хооркому, райкомнары болгаш партия эге организацияларын [illegible] коммунистерниң шугумчулелдери болгаш саналдары [illegible] канчаар [illegible] доктаамал контрольга алыры эргежок чугула. Ажылдап кылган хемчеглерниң күүселдезиниң дугайында ажыл-агыйларның, министерстволарның, ведомстволарның база кирүне болгаш хой-ниити организацияларының [illegible] партия [illegible] бооразынга, коммунистерниң хуралдарынга ѳй-ѳйде ап турар херек.

Ажыл-агыйларны артык кежигүннер [illegible] ажыл-агый машиналары-биле четчир хандырып турар дээш Сельхозтехниканың Кырнмитеттиниң ажылдакчыларын [illegible] парткоиференцияның делегаттары шыңгыы шугумчулээн. Мелиораторларның, тудугжуларның адрезинге база чижир шугумчулелдер болгулаан. Ырактың Тожунуң [illegible] медицина хандырылгазында четпестерни дугайын кайы-даа конференцияларга шугумчулеп келген. Ол бугу чунун дугайын чугаалап турар[illegible] [illegible] саналдар күүсеттинген кылдыр бөгү-хая тайылбырлар бижээш чорудуптар, а херек кырында ол-ла четпестер чайлаттынмайн үргүлчүлеп турар.

Партия комитеттери, райхоорккүскомнар, партия эге организациялары коммунистерниң шугумчулелдиг саналдары амыдыралга күүсеттинген турачы дээш туруштуг, шудургу ажылдарны чорудары, оларны боттандырар ужурлуг коллективтерге, организацияларга болгаш удуртукчуларга [illegible] бүгү талалыг күштелдирери эргежок чугула. Ылангыя партия комитеттери оларның күүселдезин доктаамал контрольга алыр. Шугумчулелдиг саналдар база оларны боттандырар талазы-биле хемчеглер канчаар күүсеттиниип турарының дугайында партия эге организацияларының секретарлары, министерстволарның база ведомстволарның болгаш ажыл-агый органнарының удуртукчуларының отчёттарын [illegible] доктаамал кичээнгейни угландырары чугула. Ол бугу болза, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин [illegible] кижиги [illegible] апаар.

М. ТАХВАТУЛИН.
СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң инструкторы.

Бөгүн — Геологтуң хүнү

ЧЕРНИҢ БАЙЛААН — ТѲРЭЭН ЧУРТКА

«Чурттуң девискээрин геология талазы-биле шинчилээр, минералдыг чиг-эт курлавырларының, бирги ээлчегде байлактарның шинчилеттинген курлавырларын улгаттырар талазы-биле ажылдарның шапкын хѳгжүүрүн хандырар».

(ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хѳгжүлдезиниң Кол угланыышкыннарындан).

Тываның геология-шинчилел [illegible] бедик бүдүрүкчү [illegible] Геологтуң [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизинге [illegible] амыдыралга боттандырар дээш социалистиг чарышты калбарткаш, 1980 чылдың болгаш оңгу беш чылдың-даа социалистиг хүлээлгелерин [illegible] эрте күүсеткен.

Беш чылдың иштинде тыва геологтар 187 муң погон метр шинчилел ѳрүмнээшкинин кылган, чер иштиниң 6900 погон метр казыышкыннарын, 319 муң кубометр оңгарларын кылган, 30 000 дѳрбелчин метр девискээрни [illegible] куруукка тырттырган болгаш 800 муң ажыг хевирниң анализтерин кылган. Оон-биле кады геология-шинчилел ажылдарының ажыктыы база улгаткан. Чижээ, экспедицияның коллективи Саянда даг-дугу бар черлерниң девискээрин долузу-биле шинчилеп доосткан. Оон курлавырларын ССРЭ-ниң курлавырлар талазы-биле күрүне комитеди бадылаан болгаш оон келир үеде ажыглап эгелээри-биле улетпүрге дужааган. Ол ышкаш цемент бүдүрериниге чугула чугай даштыг болгаш хой довуракты черлерни кыска күүсээда шинчилеп тыпкан. Анаа Үнде чылдыш, Чаа [illegible] Честн болгаш [illegible] шинчилеп тываржының хемчээлин барык ийи катап улгаткан. Ол байлактарның курлавырларын [illegible] [illegible] эрте [illegible] күүсеттинген. [illegible] «Тыва кобальт» комбинатка дамчыдып берген.

Беш чылдың дургузунда экспедиция [illegible] республиканың кодээ ажыл-агыйының чагыгларын база чедимчелиг күүсеткен. Тываның кандаашкынныг районнарынга 1350 муң гектар девискээрлеринден чер иштиниң сугларын тыпкан, барык районнарга келир үеде курорттарга ажыглаар аржаан сугларын шинчилеп эгелээн. Кызыл хоорай девискээринден ижер сугнуң курлавырын тодараткан совхозтарга 20 кудуктарны хүлээдип берген болгаш ѳске-даа [illegible] чорудкан. Алюминий кылыр чиг-эт-биле байлак черни болгаш Чадаана разрезиниң хоорайлар [illegible] кылыр дой довуракты дѳрт [illegible] шинчилеп тыпкан. Геология-шинчилел ажылдарының [illegible] байлактары-биле келир үеге эргежок чугула девискээрлерни тодараткан.

Үстүнде [illegible] күнниг түңнелдер кижилерниң, ламыктың мурнунда геологтарның болгаш бүдүрүлге хоочуннарының ачызында чедип алдынган. Мастерлер П. С. Анисимов, Х. А. Чатаулин, В. А. Смольский оларның бурильщиктер бригадалары, Н. С. Холиловтуң дагжылар бригадазы хамааржыр. Бо коллективтер ай санында планныг даалганы 110—117 хуу чедир күүседип турар. Геологтар болгаш техник-геологтар Г. Г. Дорошенко, В. М. Забелин, В. И. Семенов, В. А. Габеев, гидрогеологтар — Н. А. Фесенко, С. К. Кыныра, А. Н. Козелков, М. С. Сат, Л. Л. Данченко, Р. Г. Шайдулин, А. В. Касимова [illegible] ле кызымаккай ажылдап турарлар. Бисте аныяк специалист геологтар А. А. Русанов, Н. И. Горбунова, В. И. Вертипрахов, А. Г. Сафин, Н. В. Глушкова, геофизиктер А. С. Кол, В. С. Кваша, Н. Я. Леляк болгаш ѳскелер-даа база үре-түңнелдиг ажылдап турарын демдеглээр херек.

Экспедицияның лабораториязының (эргелекчизи З. Ф. Авруская) коллективи республиканың минералдыг курлавырларын шинчилеп кѳѳрүнге геологтарга дыка улуу-биле дузалап турар. Ол лаборатория рудаларның шынарын, физиктиг тургузуун илередип турар. Минералог З. И. Гуменюк, химиктер Н. П. Кравцова, А. М. Корж, Л. М. Коренкова, спектроскопистер Е. П. Ершова, геофизик Д. Д. Капанова үр чылдарда [illegible] үре-түңнелдиг ажылдап, бедик мергежилдиг специалистер [illegible] турарлар. Шыйыкчы В. Я. Чернова, машинакчы В. П. Разумова болгаш ѳскелер-даа чер байлаан шинчилээринге улуг дузаны кѳргүзүп турарлар.

Кылдынган чүүлдер хѳй, чедиишкиннер [illegible] эвес-таа болза, ам-даа мурнувуста улуг сорулга барын билир бис. Геология-шинчилел ажылдарының хемчээлин улгаттырар болгаш ажыктыг чоруун бедидер дээш бистиң хѳй кижилиг коллектививис партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге [illegible] республиканың бүдүрүкчү күштерин улам улгаттырарынга, оон минералдыг чиг-эт байлааның курлавырларын шинчилеп тыварынга [illegible] боттуг хемчеглерни ажылдап кылгаш, амыдыралга боттандырып эгелээн. 1981 чылда хѳй металлдар-биле байлак черлерни, Чаңгыс-Хаяның [illegible] демир дажын, Ак-Сугнуң чезин, а ол ышкаш Шивилигтиң аржааннарын шинчилеп тывары доозар ужурлуг. Ол ышкаш мурнунда тыпкан алыныт, честиг, полиметаллдыг ѳске-даа казар байлактарлыг черлерниң курлавырларын тодарадыр. 4000 дѳрбелчин метр девискээрлиг черлерниң геологтуг чуруун тургузаар, тудуг материалдарын болгаш чер иштиниң суун дилээр ажылдарны уламчылаар. Бо бүгү сорулгаларны күүседирде улуг күштүг үндүрери болгаш бүгү аргаларны [illegible] ажыглаары билдингир.

Экспедицияның ажылдакчылары Геологтуң хүнүн демдеглеп тура, 1981 чылдың баштайгы кварталының социалистиг хүлээлгелерин [illegible] күүсеткенин Тѳрээн чуртка айыткап турарлар. Ол дээрге Тываның геологтарының бүгү оң бирги беш чылда база-ла [illegible] ажылдап ыдаарының бадыткалы-дыр.

Чер иштиниң байлаан коммунистиг тургузуушкунга бараан болдурары-биле шинчилеп тыварының талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин бистиң экспедицияның коллективи, оон геологтары амыдыралга чедиишкиннииг боттандырар дээш социалистиг чарышты улам калбартып, түгле коллективтер эвес, харын база түс-түс кижилер [illegible] социалистиг хүлээлгелерни алган, оон күүседир дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Оон түңнелинде республиканың девискээринден казар байлактарлыг чаа-чаа черлерни тывар [illegible] Ол дээрге бистиң эң чугула сорулгавыс бооп турар.

П. РОЛДУГИН,
экспедицияның геология [illegible] дизиниң начальниги.

ТАҢДЫ КЕЖИИ

Репортаж

Шаанда болза тыва улус «таңды кежии» деп чугаалааш, оон аң-меңин, каттырыпчызын үнелээрин ол деп билир чораан болгай. Ынчалза-даа эң баштайгы тыва бурильщик Думен-Хөөнүн чугаалааны-биле алырга, таңды-тайгалар түгле оларның-биле эвес, харын оон-даа артык эртине — казымал байлактар-биле долдунган, оон ѳзулуг шыгжамыры боор.

Элегес суурга марттың бир соолгу хүнүнде чеде бээривиске, кудумчуларның хары эрип, малгашталган-даа болза, оон ычай. Таңды-Ууланың эдектеринде, хар кижиниң караан чылчырыктадып турар, эривээн хевээр чылар болду. Хову-Аксынче баар орук оон ыңай улам-на бедип бар чыдары илдеп апаар.

Красноярскиниң геология эргелелиниң Тывада каттышкан экспедициязының № 18 болуунуң конторазы «Тыва кобальт» комбинаттың чаа хоорайжыгажында эвес, а эрги суурда, Огнёвкада турар.

Чаңчыл ёзугаар байырлал бөлүүзүнүң айтырыгларын салырывыска бөлүктүң улуг геологу Александр Леонидович Кононенко:

— Бистер бо чылдан эгелээш, Сонгу рудникте ажылдап турар бис. СЭКП-ниң ээлчеглиг XXVI съездизинге аллар кылдыр курлавыр тып илередириниң ийи ай программазын [illegible] бээр хүлээлгевисти хуусаадан эрте, февраль 18-те күүседивис, — деп, чугаалады. —Ынчаарга эрткен, оңгу беш чылды база-ла хуусаадан эрте, июнь айда күүсеткен бис.

Бисте үш бригада бар. Оларның аразынга социалистиг чарышты бүдүрүлгениң хоочуну, 30 ажыг чылдарда бурильщиктеп келген Петр Сергеевич Анисимовтуң удурткан 8 кижилиг бригадазы баштап турар. Ол ышкаш С. Г. Козловтуң, В. А. Смольскийниң бригадалары база-ла боттарынга онаашкан даалганы чедиишкиннииг күүседип турарлар.

Улуг геолог А. Л. Кононенконуң оон ыңай чугаалааны-биле алырга, П. С. Анисимовтуң бригадазы эрткен чылын 4000 погон метр чер үттээр турган, оңу 4215 метр кылдыр ажыр күүсеткен. Бо чылдың бирги кварталында 680 погон метр чер үттээр планын база-ла күүседир чыгаан.

П. С. Анисимовтуң чер үттээр суургазынга чеде бээривиске, ээлчегин Юрий Петрович Морозов удуртуп турар.

— Планны күүседирнге чедир тозан-на метр арты — деп, ол чоргаарал-биле чугаалай-дыр. —Бистиң чаржып турарывыс В. А. Смольскийниң суургазы дээ ол-дур — дээш, Юрий Петрович ынаар даг бажынче айтып, олче үнери ындыг-ла амыр эвес болгай дээнзиг, хүлүмзүрүп каггы.

— Бистиң бригада чаа арга-биле, тодаргайлаарга, улуг-биче хоорзалар-биле үттээшкинни кылып турар. Бо арга-биле [illegible] таарымчалыг — деп, мастер-бригадир Виктор Антонович Смольский чугаалай-дыр. Оңу бистер маңаа бир-ле дугаарында ажыглап эгелээнивис бо.

«Тыва кобальт» комбинаттың соксаал чок, бүдүрүкчүлүг [illegible] болгаш бурильщиктерниң-даа ролю улуг. Чогум-на олар байлактың курлавырын илередип, комбинатка тускай документ ээлтаар дужаап турарлар.

Геологтар Л. В. Иноземцева, Э. Ф. Шутова, бурильщиктер А. М. Мозоль, В. В. Жуков, Ю. П. Морозов, Н. Г. Федяев болгаш ѳскелер-даа Геологтуң хүнүнге аллар болдурган социалистиг чарыштың мурнуку [illegible].

Таңды-Ууланың сыннарының сиртинде тургустунган суургаларда ажыл хүн-хүн соксаал чок. «Тыва кобальт» комбинат [illegible] продукцияны уззук-чоксаал чок-ка бериш турар. Ол дээрге геологтарның берге-даа болза, [illegible] ажылчыраның чедиишкиннинг бүдүп турарының [illegible] дыр.

Т. МОНГУШ.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде), улуг геолог А. Л. Кононенко болгаш геолог Э. Ф. Шутова-ның минералды шинчилеп турары; мастер С. Г. Козловтуң бригадазында; бригадир П. С. Анисимов (солагай талазындан бир дугаарында) болгаш бурильщиктер Ю. П. Морозов, Н. Г. Федяев олар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Бүгү-эвилел маршруду

Тайга-сынде болгаш далайда-даа, тундрада болгаш ырак-узак ѳске-даа черлерде геологтар демир, хѳмүр-даш, нефть, газ-биле болгаш ѳске-даа чүүлдер-биле байлак черлерни ажыдып чорур турарлар. СЭКП-ниң XXVI съездизинге салдынган сорулга — чурттуң экономиказының чиг-эт базазын быжыглаарынга оларның киирер улуу улуг.

ЭҢ ХАНЫ ѲРҮМНЭЭШКИН

Тюменьниң геологтары профессионал байырлалының бүдүүзүнде Орталыкы Обь девискээринге эң ханы черни үттээш, дѳрт муң ажыг метр чер иштиниң породазының хевирин ужуулганнар. Ол эң ханы ѳрүмнээшкинни Правдинскийниң нефть-газ шинчилээр экспедициязының мастер Н. Скрайин удурткан бригадазы кылган.

... Мастер боду сеелгү метрлерни ѳрүмнээн. Тѳлевилээн черинге чедип турда ѳрүмнээшкин хенертен дыка хуредеп, чингей берген. Ол дээрге бедик базыышкынныг хос черде четтениниң ылап демдээ-дир. Ындыг таварылгада ү[illegible] частырыг чок, улуг мергежил-биле ажылдаар апаар. Бичии-ле частырыг кылыр болза, авария болу бериш чадавас. Бригада шыдамылдыны [illegible] эрткен болгаш тускай дериг-херекселдер-биле скважинаны «соксуруп» алган.

Ол коллективке ындыг харысалгалыг даалганы бергени таварылга эвес. Амдык мастер Н. Скрайин нефть-биле байлак дыка хѳй черлерни тыварынга киришкен. Оларның аразында Үстүү-Шапшыныниң, Соңгу-Салымның, Орталыкы-Балыктың болгаш ѳске-даа черлерниң нефть-биле байлак девискээрлери бар.

Ѳрүмнээшкинниң чедимчелиг болганы таварылга эвес: чуртта найги тонна бүрүзүн-не казып тып турар Орталыкы Обь девискээринде нефть-биле байлак бир чер тывылганын чер иштинден үнген порода кѳргүскен.

Оңгу беш чылда Главтюменьгеологияның коллективи ниитизи-биле Тюменьниң нефть-газ комплекизиниң картазынга нефть-биле байлак беш ажыг черлерни демдеглеткен. Ынчалза-даа ол черлерниң эң-не ханзыр ѳрүмнели үш муң метрден ханы эвес бооп турган.

Геологтар партия съездизиниң шиитпирлерин күүседир-биле черни улам-даа ханы ѳрүмнээриниң аргазын ажылдап турарлар.

В. ЖИЛЯКОВ.

ТЮМЕНЬ.

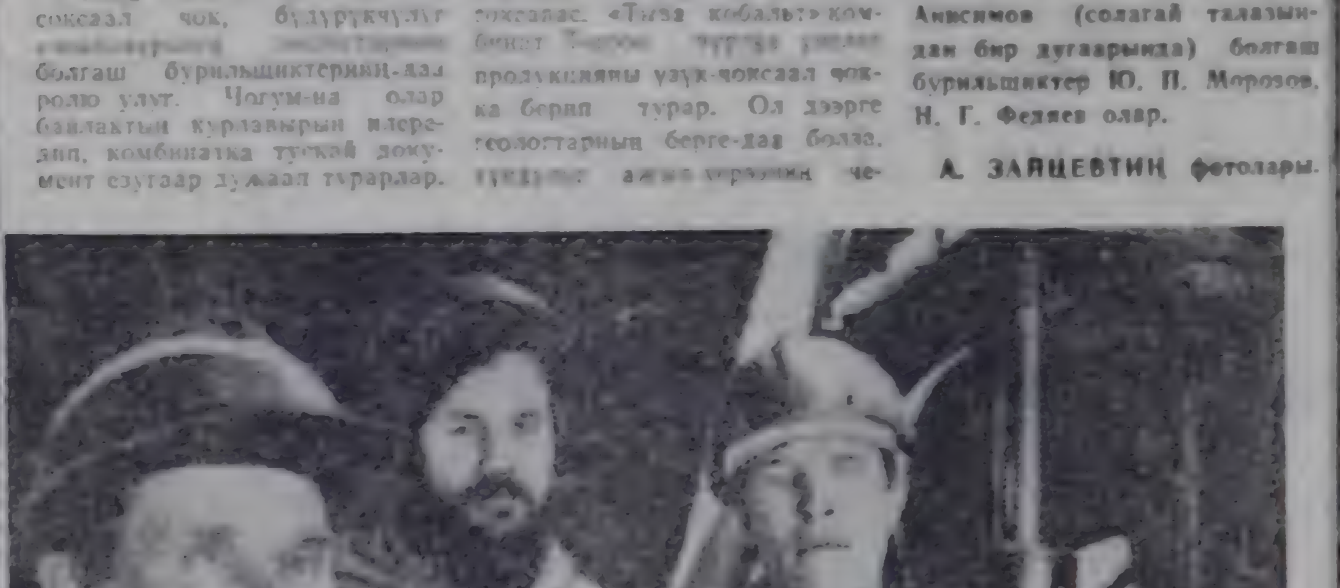

Саннар, фактылар

⊙ Геологтуң хүнүн ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1966 чылдың март 31-деги Чарлыы-биле доктаадып тургускан болгаш чылдың апрельдиң баштайгы воскресеньезинде демдеглеп турар.

⊙ Оңгу беш чылдың дургузунда чурттуң геологтуг картазынга нефть болгаш газ-биле байлак 160 ажыг черлер чуруттунган, оларның иштинден 50 черни ажыглап эгелээринге белеткээн.

⊙ Хѳмүр-даш шинчилеп тывары дыка калбарган. Донбасста, Кузбасста металлургиге үлетпүрүнүң калбаа-биле херек деп турары технологтуг хѳмүр-даштың чылдар черлери тывылган. Хѳмүр-дашты шинчилеп тып каан курлавырларының хемчээли 200 млн. тонна [illegible] берген.

⊙ [illegible] болгаш Коми АССР-ниң [illegible] чиг-эдин тып белеткээн. Ол ышкаш борлуг руданың, йод-бромнуг сугларының болгаш [illegible].

⊙ БАМ зоназында геологтар хѳй ажылдарны кылып турар. Чес-биле байлак Удокан Холоднинский коргулчун-цинк Чульмаканның хѳмүр-даш-биле байлак черлериниң курлавырын [illegible] илередириниң ажылы дооступ турар. Чара-Токкиниң районунда демир рудазының дыка хѳй курлавырын тыпкан.

⊙ Якутияга оңгу беш чылдың дургузунда Мамин-Таса деп черде хѳй ак-коргулчунну шинчилеп тыпкан болгаш Хабаровск крайда ак-коргулчун рудазының перспективазын калбарткан.

⊙ Черден казып тывар байлактарны илередиринге Черниң эң-не ханзыр ѳрүмнээри улуг ужур-дузалыг. Амгы үеде Кольскийниң геологтары Черже 10 км ажыр ханзыр ѳрүмнээшкинин [illegible] Черниң иштинче ым-даа ол хире ханзыр ѳрүмнээшкинниң кылып кѳрбээн турган. Моон соңгаар Чер иштинче ѳрүмнээшкинниң хемчээли 15 км чедер.

Съездиге ол дугайын чугаалаан

ЦЕГИМ — БАЖЫҢЫМ

«Кижи бодунуң амыдыралының үштүн бириндеи эвээш эвес кезиин эрттирип турары завод, ферма — ол кижиниң бажыңы-дыр. Ажылдаар черден амыдырал хандырылгазы болгаш столоваага чедир чаңгыс-ла чүве таарышпаан, үениң негелдезинге дүүшпес турар ужурлуг».

(СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң илеткелинден).

Горькийниң автозаводундан чанып келгеш, бир-ле дугаарында ажылдаар столуң ыыңын эмнелеп алдым деп, СЭТА-ның корреспондентизи В. Попов бижээн. Херек эвес саазыннарны оштагылапкаш, столуң кырында шилди кылайтыр чуулгун кааптым. Ол хүнү мынчалдыр кылып алгаш, ажылчын Д. Федоровтуң мынча деп чугаалаанының кайы хире шынныын билип алдым: «Арыг-шевер — эки херектиң үндезини. [illegible] ажылдап турда амыр-ла болдур ийин».

Цех комиссиязы Д. Федоровтуң ажылдаар черинге бо чылын база тергиин эки үнелелди берген. Оон дериг-херекселдери, чап-чаа дозулап каан чүве дег, чайынназып чыдар. Кижи эртер черлерни арыг. Дмитрий Яковлевичиниң хайгаарап турары хоюглаарының автоматтыг шугуму бүдүрүлге корпузунда шоолуг эвес черни ээлеп турар болза-даа, ажылдаар черлерниң үлегерлиг турузаар дээш мында бүгү коллектив демисежип турар.

Федоровтуң ажылдап турары башкы өзектер цеги корпуста 25 муң ажыг дөрбелчин метр шөлдү ээлеп турар. Оон 19,5 ажыг дөрбелчин метрин бүдүрүлгеде берген, мында металл [illegible] хөмүлеп турар. Цехтиң делгем эртер черлеринде, хоорайның оруктарында ышкаш, электрокаралар, чүдүрүкчү машиналар шуужуп чоруп турар. Бок, хир-чам черле бээр болбайн аап. А ол канчаар-даа аажок улуг шилди чүгле бээ кажа [illegible] арыглап турар.

Ажылдап турар черинге көрүм-чурум дээш кижи бүрүзү чүгле бригадирниң, участок начальниктиң мурнунга эвес, а хамыктың мурнунда ээлчегге оон халап келир эжиниң мурнунга харыысалгалыг. Ажылдаар черин хүннүң-не арыглап алтаар, неделяның сөөлгү ажылчын ээлчээнде азы байырлал мурнунда, бажыңга сагыш човангыр ээлер ышкаш кол арыглаашкынны чорудар. Чүү каан, чамдык херек апарган черлерни дозулаан участоктарны цех комиссиязынга көргүзүп хүлээдир. Ол дээш кижи бүрүзү беш баллдыг система ёзугаар үнелелди алыр. Ол дугайын кижилер тускай стендиден билип, көрүп алыр.

[illegible] үе-шак үнелээзи дээш, бөгүү [illegible] ажылдаар черинге болуп алыр. Ол шуут чаңчыл болу берген. Металлдар артынчыларының — бир хааржакка, а артынчы материалдарны — өске хааржакка урар. [illegible] дыр будаан.

— Кажан коллектив бедик культураның цеги деп адалып эрге дээш социалистиг чарыш[illegible] че баштай кирип турда, бардыла, специалистерниң кайа тургузарының схемаларын кылыр, [illegible] кижилерниң кижизидер дээш ылаа ажылдаар ужурга таварышкан бис. Ам коллективтиң амыдыралы шуут өскерилген. Көрүм-чурум кижилерниң эки чүвеге кижизидип, чаңчыктырып турар. Чижээлээрге, пешке шалаже папирос артынчызы октапкан [illegible] столоваага столун [illegible] вайн кааптан таварылгаларны сөөлгү үеде черле көрбедим — деп, цех начальниктиң оралакчызы В. Денежкин чугаалаар.

— Ынчалзажок арыг-шевер — ужур электен сорулга эвес-тир. Бедик культураның коллективи деп атты чедип алганывыстан бээр агарып-аржыыр чорук бүдүрүлгеге чемдээшкин дыка кызырылган, кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруу эвээжээн, а күш-ажылдың бүдүрүкчүзү, [illegible] биле бедээн. Бүдүрүлгениң [illegible] дыы күдүктүрээн [illegible] чүве бо-дур.

В. ПОПОВ,
СЭТА-ның корр.

Горький.

«СЕЛЬХОЗХИМИЯНЫҢ» БАЗЫМНАРЫ

«Чемишчидилгелерни тус черлерге таарыштыр кылдыр чаштырарының аргаларын калбаа-биле шиңгээдир. Шыгжап кадагалаарының, сөөртүрүнүң болгаш ажыглаарының үезинде чемишчидилгениң үрелир чаруун кескизүү-биле эвээжедир. Органиктиг чемишчидилгелерниң мурнавырын улам долу болгаш четчигумчалыг ажыглаарын хандырар». СЕРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында мынча [illegible]. Чадаананың районнар аразының «Сельхозхимия» каттыжыышкынының ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын улуг сонуургал-биле өөренип турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизи он бирги беш чылда улуг сорулгаларны салган. Ол сорулгалар белен эвес-даа болза, боттуу-биле күүседиинер дээрзинге чигзиниг турбас. Бистиң чаа тургустунган коллективис ону херек кырынга боттандырар дээш бүгү күжүн салып турар.

Он бирги беш чылда химия болгаш нефть-химия үлетпүрү аажок хөгжүүр. Кедээ ажыл-агыйга агрохимия ал[illegible] [illegible] Мынча минералдыг чемишчидилгелерни бүдүрери кажангызындан-даа көвүдээр. Минералдыг чемишчидилге бүдүрери 150—155 миллион тонна четпир. [illegible] чемишчидилгени ажыглаарының болгаш кадагалаарының эң чугула аргаларын шиңгээдири негеттинип келген.

Чөөн-Хемчик районнуң хозяйствозунуң чемиштиг бүдүмелдери-биле ялыы, суггаан болгаш [illegible]. Ынчангаш анаа органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилге эргежок чугула апарган. Ук черге херээниң экижилерниң болгаш дужүттү бедиилериниң кара чаагыы арагазы ол. Ук сорулганы боттандырары бистиң коллективтиң улуг хамааржыр.

Минералдыг чемишчидилгелерни район мурнуку чылдарда-ла ап, ажыглап келген. Ынчалза-даа оларны багай кадагалаанындан чемиштиг чуулу эвээжеп, чамдыкта шуут даштадып каар турган. Бо хүннерде районнуң ол ажыл-агыйының чедиишкинниг чемишчидилге шыгжаар аңгаар бар, артканнарынга ам тудар.

[illegible] ажыглаары [illegible] седилкалар мааа элээн ажыктыг болур. Чемишчидилгениң черни кол болбаазырадыр үе-де — кускү аңдарылга үезинде [illegible]. Моон соңгаар чемишчидилгениң хөй кезиин мынчаа чажарын планнап турар бис.

Районнуң кайы-даа ажыл-агыйының херээнде фосфор кончуг эвээш, а фосфорлуг чемишчидилгениң чамаа каап турары база хөй эвес. [illegible] долу ажыглаары, дүжүткүр черлерге чажары чугула.

Чадаананың районнар аразының «Сельхозхимия» каттыжыышкыны он бирги беш чылдың баштайгы чылында 390 муң рубльдиң агрохимиктиг ажылдарын кылыр. Шөлдерге чүгле органиктиг чемишчидилгелерни безин 33000 тонназы тогер. А чажар минералдыг чемишчидилгениң хемчээли 3,5 муң тонна. Оон ынай 3000 гектар черниң химиктиг болбаазыралыышкынын транспорт-биле, 20000 гектарга мыдыг ажылды самолет-биле кылыр. Бистиң 12 транспорттуг, 16 капинчалыг органтизациялыгланыга ол белен эвес сорулга. Бо сорулганы күүседир [illegible] эм-биле, ыяш [illegible] ужурлуг бис.

Бо хүннерде «Сельхозхимия» каттыжыышкынының машиналары районче минералдыг чемишчидилге сөөртүп турар. «Искра», СЭКП-ниң XXII съездизинге аттыг совхозтарның күүти чаштан көктерээрге чемелде. Чемишчидилгени база эгеледи. Ховалыг Белек-оол биле Оржак Кин-оол оларның бөлер. Чулурер болгаш сөөртүр техникалар [illegible] органиктиг чемишчидилге сөөртүп турар. Олар СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң эвээн сөөртүп доозкаш, ам «Хөндергей» совхозка барган.

Бистиң коллективистиң мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Ону амыдыралга боттандырары техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаарындан, кывар-чаар материалдарны камналгалыг чарыгдаарындан болгаш ажылдың шын организастаарындан хамааржыр. Ол бүгүнү чогумчалыг кылырынче бүгү күжүвүстү салыр бис.

Н. МОНГУШ.

Чадаананың районнар аразының «Сельхозхимия» каттыжыышкынының даргазы.

«ОСКАРНЫ» — СОВЕТ ФИЛЬМГЕ

САН-ФРАНЦИСКО. (СЭТА). Совет кино урал чуулу кайгамчыктыг тиилелгени чедип алган. Лос-Анжелесте кино урал чуулунуң америк академиязының чыл бүрү болур байырлыг ёзулалының үезинде «Мосфильм» киностудиязының бүдүрүп үндүргени «Москва карак чаажынга бүзүревес» деп совет кинонуң чылдың эң чаагай эки фильми деп санаан. Болуушкун [illegible], ынчаарда шын көргүскени, хайгааранчылыг [illegible] кинокижилерниң [illegible] совет фильмге кино урал чуулунуң америк академиязының хүрээ шагнааны — кайгамчыктыг «Оскарны» тывыскан.

• • •

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «И. И. Обломовтуң амыдыралындан каш хүннер» деп совет уран чечен фильмниң көргүзери мында улуг чедиишкинниг эртип турар. Үш неделя дургузунда ону барык 50 муң ньюйоркчулар көрген. [illegible] совет кино урал чуулунуң [illegible] фильмге [illegible] америк [illegible] турар.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БЕРЛИН

ГДР-ниң пайысыдалының ажыл-ишчилери Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ам болур X съездизин чаа-чаа чедиишкиннер-биле уткуп турар. Бо чылдың чүгле баштайгы ийи айларында безин Берлинниң үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери пландан ажыр 60 ажыг миллион марка акшаның продукциязын берген. Съезд мурнунуң чарыжынга оларның аразындан эң шылгаралдыг [illegible] ГСЧП ТБ-ның Хүндүлел тугтары-биле шаңнаан.

Чурттаар туду бо-даа чылын бедик темпилер-биле [illegible] Хоорайның чоогу бирги кварталда фарык 3 муң чаа квартираларны алган болгаш 700 ажыг квартираларга капитал септелгени кылган.

ПРАГА

Задарбас кандан хоолайлар бүдүрериниң чаа негин тударын тудугжулар болгаш эптек[illegible] заводунга хоосхан. Ынчангаш ЧКП-ниң XVI съездизинге аадар кылдыр алдынган социалистиг хулээлгелер чедиишкиннниг күүсеттинген.

Техника талазы-биле алырга, чаа цех ховар дээн бүдүрүлге деп, заводтуң директору А. Горих чугаалаан. Ону дериирилге электрониктиг херекселдерни калбаа-биле ажыглаан. Материалдарны болгаш белен кылыгларны ыяк контрольдаарын чедир кылдынчаан чүүлдерни илередин хынаар автоматтыг система ээлеглиг хандырып турар.

Бистиң заводтуң продукциязының эң хөй садып алыкчызы Совет Эвилели деп, А. Горих демдеглээн. Социалистиг тургузукшууң чылдарында бо бүдүрүлге ниэи-бүрү хөмчээлдиг 4 миллион ажыг тонна хоолайларны аймаглыг чуртче чорудуп берген. Совет тер чурттуңуң хоолайлар бүдүрүлгелери-биле үре-түңнелдиг кады ажылдажылга үргүлчү [illegible].

БУХАРЕСТ

Румыния Социалистиг Республиказының Мурнуу-Барыын чүгүнде Олтения районунда нефть болгаш газ байлактарның ийи чаа черин шинчилеп тывылган. 5 муң метр чаңы черлен скважиналар-биле ол үнелиг өзаар чүүлдерни казып [illegible].

КУБА

Чоннуң эртем-билиг медерелин бедидер дугайында партияның болгаш чазактың кыдырыыңга социалистиг Кубаның ажылчы чоннары изиниг-биле каттыжып харыылаан. Ам безин 140 муң ажыг кижи улуг үлге [illegible] школаларга билиглерни кирген, чаа бередилге чылындан эгелээш, олар бүдүрүлгеге ажылдавышаан, тос чыл өөредилгезин чедип алыр. «Тоску класс» дээш тулчуушкунче Кубаның ажылчы чоннарының Профэвилели, Революция камгалалының комитеттери, Хуулаар [illegible] аг-даа организацияларды идепкейлиг киришкен.

(СЭТА).

ТОДАРГАЙ ДЕПШИЛГЕ

МАДРИД. (СЭТА корр). Европага эймал чок чоруук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөөлээ хуралдың киржикчилери 35 чурттарның [illegible] [illegible] ужуражылга ажыл ажылдааш. Европага шериг чаасырлашкының чедип алырының моондактарын оралдажыр [illegible] НАТО [illegible]

[illegible]

В. ГОНЧАРОВ.

РЕАКЦИЯ КҮШТЕРИНГЕ УДУР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Америк расистерниң негролерге удур кыйыыт чорудуп турар [illegible] (Джорджия штат) ам-даа [illegible]

[illegible]

Премьер-министрниң сагындырыы

ДЕЛИ. (СЭТА). «Таймс оф Индиа» солунуң бижээни ёзугаар алырга, Индияның премьер-министри Индира Ганди Бхубанешвара хоорайга (Орисса штат) чуве чугаалаан болгаш Ак бажың Пакистанга «Перси мугулдарда эртежимнарын камгалаарының чепсээ» болдургаан айыткан. Афганистанның чазаанга болгаш чонунга удур хээрбечилерниң Ак бажың чогуу-ла Пакистанга таммыштыр чепсеглеп турар. АКШ-тың администрациязының эң хөделиишкиннери онза айыылдыг ужуктарлыг болуп турар деп, премьер-министр сагындырган.

«Индира Гандиниң ол сагындырыы чогуур үеде кылдынган, ынчалзажок Каттышкан Штаттарның болгаш Пакистанның удуртукчулары ол сагындырыгның сүмезин дыңнаар хөй чок болуп турар», — деп «Патриот» солун бижээн.

ЧЕПСЕКТИГ ЧӨҢГЭЭЛЕР

ХАНОЙ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

АКШ-тың администрациязы Сальвадорнуң иштики херектеринге чепсектиг холуктарлашкынның кылдырыңга база бир чаа базымны кылган. Латин Америкада ол реакциялыг эрге-чагырганы быжыглаар дээш Сальвадорнуң хунтазынга дайынның техниказы, оон иштинде вертолёттарны, пулемёттарны болгаш өске-даа боо-чепсекти садып алырынга Вашингтон 25 миллион долларны немей берген.

Америк шериг чөвүлекчилериниң удуртулгазы-биле хунтаның солдаттары болгаш полицейлери тайбың чурттакчыларны ит-не каржызы-биле кыргып турлар.

ЧУРУКТА: шааажылачылар эзилдеглиг операция мурнунда.

СЭТА-ның фотохроникызы

БЕДИК ҮНЕЛЭЭШКИН

ЛОНДОН. (СЭТА). Великобританияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Г. Макленнан Туикенхем хоорайга болган митингиге чуве чугаалаан болгаш тайбыдың база чаавырлашкынның херээнде Совет Эвилелиниң шынчы политиказын бедик үнелээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң партияның XXVI съездизинге кадурген совет тайбың чаа инициативаларының чугула ужур-дузазын ол онзалап демдеглээн.

«Тайбыңны камгаларындан, кижиниң бирги черте ужур-дузалыг эргезин — дириг чурттаар эргезин хандырарындан артык бөттуг, өртан чугула айтырыг чаңгыс-даа уйуста ам чок». Л. И. Брежневтиң бо чугаазы бээ чепсекти эндерө бүдүрерин кыңчыктырбас дугайында тодаргай совет саналдар-биле бадыткаттынган деп, ВКП-ның Чиңгине секретары чугаалаан.

Л. И. Брежнев тайбың чаа инициативаларны кадурбү[illegible] [illegible] Великобританияның [illegible] Г. Макленнан аттаан демдеглээн.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

(Уланчызы. Эгези № 80 «Шында»).

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

[illegible]

КАА-ХЕМ РАЙОНУНДАН

[illegible]

ӨВҮР РАЙОНДАН

[illegible]

БИЙ-ХЕМ РАЙОНДАН

[illegible]

ТАНДЫ РАЙОНДАН

[illegible]

(Уланчызы).

Янзы-бүрү медээлер

СЪЕЗДИГЕ ТУРАСКААТКАН

Республиканың Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң бир залынга СЭКП-ның XXVI съездизинге тураскаадкан делгелгени кылган. Ында янзы-бүрү фото-чуруктарны, номнарны база суй-белектерни делгээн.

«Съездиден съезд чедир» деп улгаттыр парлаан састерниң адаанга улус ажылдагйының эрткен беш чылда, чедиишкиннери-биле холбашкан сан-чурагайларны, мурнакчыларның чуруктарын көргүскен.

СЭКП-ның XXVI съездизиниң делегады, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыны У. Т. Монгуштуң, «Чодураа» совхозтуң хойжузу Ленин, Октябрь Революциязы орденнериниң эдилекчизи И. С. Данзурунуң, СЭКП-ның XXII съездизи аттыг совхозтуң саанчызы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады А. С.-Б. Монгуштуң болгаш өске-даа сураглыг кижилерниң фото-чуруктарын бо делгелгеде киирген.

Тываның төөгүзүнге холбашкан номнарны база мында делгээн.

Суй-белектер кылыр цех солун белектерин бүдүрүп, төрээн Тывавыстың дириг амытаннарын, эрте-бурунгу төөгүнүң национал эдилелдерин көрүштүг, утка-шынары бедик кылдыр белеткеп турар апарганын аалчылар оон сонуургап көрүп турар.

Р. ДОЛЗАТМАА.

✦ ✦ ✦

УЖУРАЖЫЛГАЛАР

Тываның хөгжүм-шии театрының артистери көрүкчүлер-биле ужуражып, оларның санал-оналынга, сонуургаан айтырыгларынга харыылап берип турарлар.

Чооктаа чаа Кызылдың башкы институдунуң студентилери-биле театрның бөлүк артистериниң аразынга солун ужуражылга болуп эрткен. Анаа Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Е. Кенденбиль, аныяк артистер Анзат Куулар, Сергей Ооржак, Мария Сандак, Чылгычы Ондар болгаш өскелер-даа киржиппенер. Аалчыларның чугаалаан сөстерин чыылганнар кичээнгейлиг дыңнап турганнар. Ылаңгыя аныяк артист Александр Салчак «Сээлгү аңнаашкын» деп кинога капчаар тырттырып турганының дугайында чугаалааны солун. Ужуражылга соонда аалчыларга тураскаалдыг белектерни берген.

• • •

База бир солун ужуражылга Кызылдың эмчи училищезинге болуп эрткен. Ол болза Тываның комсомол шаңналының лауреады Барыкпаа Дадарның училищениң сургуулдарының мурнунга чогаадыкчы ажылының отчеду-дур. Артистиң чогаадыкчы ажыл-ижиниң дугайында дыңнадыгны театрның чогаал кезээниң эргелекчизи Вл. Серен-оол кылган. Оон соонда Тываның комсомол шаңналының лауреады, артист Д. Барынмааның күүселдези-биле концерт номерлери болган.

А. ШОЮН.

✦ ✦ ✦

ЧАЛГЫННЫГ ӨҢНҮКТЕРГЕ

[illegible] шолаалары[illegible] чуралганы янзы-бүрү куштар чуруктарын республиканың чурт-шинчилел музейинде делгеп аскан. Оларның аразындан Витя Лукашовтуң «Часкы чурумал», Оля Клоковалың «Чайкалар», Декабрь Мергенниң «Арыгда шимээн» болгаш оон-даа өске чуруктар көрүкчүлерниң сонуургалын чаалап алган. Эң ылаңгыя 9—12 хар назылыг уруглар[illegible] чалгыннышг өңнүктерингө тураскааткан чуруктары онзагай ханы утказыг. Музейге келген көрүкчүлерге куштарның амыдыралын көргүскен киноларны база көргүзүп турар.

«Эң солуну» деп стендиниң баарынга хөй көрүкчүлер чыглы бээр. Ында чалгынныг өңнүктер дугайында солун бижиктелер бар. Чижээ, сааскан бир шакта 32—72, а чамдык бичии куштар 40—48 километрни ужуп эртерин айыткан. Оларның дензилери 1 кг 64 граммдан 2 килограмм чедип турарын база бижээн.

Куштарга тураскаатты[illegible]ган делгелгени ырак-узак черлерден келген аалчылар улуг сонуургал-биле көрүп турар.

Р. АРАПЧАА.

Ю. А. Гагаринниң космосче ужутканының 20 чылынга уткуштур

БҮГҮ ЧЕДИИШКИННЕРИМ — ООҢ АЧЫЗЫ

«Космосче оруқ» деп номунга Ю. А. Гагарин авазының дугайында ынча деп бижээн. Бо хүннерде чурт болдуң бирги космонавтызы Ю. А. Гагаринниң космосче ужудуушкунунуң 20 чыл оюн демдеглээринге белеткенип турар үеде оон авазы Анна Тимофеевнага Гагарин хоорайда хөй-хөй чагаалар, хөй аалчылар кээп турар. Оон орус самоварындан кым шай ишпээн [illegible] болгаш күрүне ажылдакчылары, дашкыкы аалчылар [illegible] Тюменьниң нефтьчилери-даа, делегейде сураглыг артистер болгаш талыгырзы[illegible] Кузбасстың шахтёрлары болгаш Кольск чартык ортулуктан балыкчылар-даа.

Бөмбүрзектиң бүгү аваларында бар эң эки чүүлдерни бо неде чыып каан дег: топтуг [illegible] ажык [illegible], [illegible] дек чүректиг болгаш эвилең, [illegible] [illegible] [illegible] ыныгы не. Анна Тимофеевнаны хоорайда билбес, апаа ынак эвес кижи чок. Бодунуң районунда хөй ниити ажылынга идепкейлиг киржип, бистиң чуртувустуң хөй-хөй хоорай, суурларында пионерлер-биле, күш-ажылчы коллективтер-биле чагаа харылзаазын тудуп келген.

Космостуң [illegible] [illegible]ры Анна Тимофеевнаны авазы деп адаар.

ЧУРУКТАРДА: А. Т. Гагарина — бөмбүрзектиң бирги космонавтызының авазы; бирги космонавтының төрүттүнгени болгаш өскен бажыңы (Смоленск областың Клушино суур).

Г. КАЛАЧЬЯННЫҢ фотозу.

КОСМОС ЭРАЗЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

1969 чылдың октябрь 6-да космос шинчилелдериниң метеорология программазы эгелээн. Орбитаже «Метеор» спутникти салып үндүрген.

1969 чылдың октябрь 11-де Г. Шонин, В. Кубасов оларның башкарган «Союз-6» корабли ужудуп үнген. Анаа космоска баштайгы каңнаашкынны чоруткан. Дараазында хүнде олда орбитаже үш космонавтылыг «Союз-7» ужудуп үнген А. Филипченко, В. Волков, В. Горбатко олар «Союз-6» [illegible] кораблы-биле [illegible] [illegible]. Дараазында хүнде бөлүк ужудуушкунга В. Шаталов биле А. Елисеевтиң башкарганы «Союз-8» немешкен. Ол шенелделерниң үезинде чеди космонавтылыг үш корабльдың чеди хонукта кады ужудуушкунунга [illegible] [illegible] [illegible].

1969 чылдың октябрь 14-те социалистиг чурттарның кады ажылдажылгазының «Интеркосмос» программазы боттанып эгелээн. Ол серияның «Интеркосмос-1» спутниги Хүн-Чер [illegible] шинчилээри-биле салып үндүрген. Спутникке ССРЭ-ге, ГДР-ге, ЧССР-ге кылып бүдүрген аппаратураларны тургускан.

Ийи ай болганда Черниң [illegible] [illegible] тарадытырган «Интеркосмос-2» спутникти салып үндүрген.

1970 чылдың июнь 1-де А. Николаев болгаш В. Севастьянов состааттыг экипаж башкарган «Союз-9» корабль орбитаже ужудуп үнген. Ол дээрге башкарылгалыг ужудуушкуннарның [illegible] узадыр талазы-биле чугула үечада болган. Космонавтылар ынчаарда космоска 18 хонук [illegible].

1970 чылдың сентябрь 24-те автоматтыг станцияның дузазы-биле Айның довураан Черже эң баштай эккелген. «Луна-16» станцияны сентябрь 12-де салып үндүрген турган. Айның кырынга ол чымчаа-биле хонган болгаш оон довураан алгаш, Черже [illegible]. «Луна-17» автоматтыг станция-биле кады бистиң «Луноход-1» шинчилекчини 1970 чылдың ноябрь 10-да космосче салып үндүрген. Космосту шинчилээр талазы-биле кады ажылдажылга дугайында совет-француз дугуржулгага дүүштүр француз корунчукту аппаратка эптээн болгаш Айның кырын шинчилээн.

1971 чылдың апрель 19-та «Салют» деп орбита станциязын салып үндүрген. Ооң соонда дөрт хонганда В. Шаталов, А. Елисеев болгаш Н. Рукавишников состаатыг экипаж «Союз-10» корабль-биле станцияже углай ужудуп үнген. Космос аппараттарын тывары[illegible], чоокшулажырының [illegible] [illegible] методиказын космонавтылар ол ужудуушкунунуң үезинде боттандырган.

1971 чылдың май 28-те автоматтыг чаа станцияны Марсче чоруткан. Чартык чыл болганда «Марс-3» станция Марстың кылымал спутнигиниң орбитазынче кирген болгаш ол планетаже хондурар аппаратты [illegible] [illegible]кан. Ноябрь 27-де космонавтиканың төөгүзүнде бир-ле дугаар [illegible] Марстың кырынга [illegible] [illegible] [illegible]. Марстың кырынга чуруктар тырттырышкынның база боттандырган.

1972 чылдың февраль 25-те «Луна-20» станцияның Черге дедир каар аппаразы Ай довураан ийиги удаа кылдыр эккелген.

1972 чылдың апрель 4-те чедирикчи чаңгыс ракета-биле харылзаавын «Молния-1» [illegible] [illegible] француз «Мас» деп бичии спутникти космосче үндүрген. Ийи ай [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]руушкунну база катаптаан.

(СЭТА).

ХӨЙ-ХӨЙ ЧУРТТУ ХӨӨМЕЙ ЭРГИИР

«Делегей улустарының уран чүүлү» деп телефестивальдың IV ээлчээ март төнчүзүнде [illegible] [illegible]. Эрткен фестивальдарга 17 чурт киржип турган болза, бо чылын 31 [illegible] [illegible] анаа киришкен. Ак-думаалышкы Моолдуң, Вьетнамның, Герман Демократтыг Республиканың, Болгарияның, Кубаның, Индияның, Францияның, Туркияның болгаш оон-даа өске даштыкы чурттарның мурнуннан жюриниң төлээлери — күндүлүг аалчылар ажылдашкынга келген. Фестивальдың эмблемазын сөс-биле чуруурга мындыг ышкаш. Останкинода телестудияның дээрже ийлендир бедээн суурганының фонунга бөмбүрзекти куржай алган челээш чайкап турар. Ында «Радуга-81» деп электроннут табло чивеңнээн.

Ойлеп-ойлеп өңнүг дамчыдылгага көрүп турарывыс таныырывыс бо эмблемаже камера угланган соонда, фестивальдың музыкалыг медээлери дыңналып үнду. Залда олурганнар — жюриниң даргазы ССРЭ-ниң улустуң артизи, Күрүне шаңналының лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Игорь Моисеев баштаан жюри кежигуннери туруп уткааннар.

Байырлыг концертти Бүгү-эвилел радиозунуң болгаш Төп телевидениениң улусчу оркестриниң программазы-биле ажыткан. Ажылдашкынга Совет Эвилелинден 18 коллектив киришкен. Ооң иштинде 8 хире фольклор бөлүктери бар. Оларның аразында Дагестанның, Грузияның улусчу ыры, танцы ансамбльдери солун программаны көргүстүлер. Латвияның 40 хире күүседикчилериниң национал таныы болгуш көрүкчүлер база чылым-биле уткаан.

«Челээш-81» деп чурттар [illegible] [illegible] хөөмейжилер ансамбли «Сыгырганы» чалааны — национал онзагай шынарлыг ансамбльдерни дедып турарының бадырымдаазы болур.

Ансамбльдың программазының кол өзээн солистер Хунаштаар-оол Ооржактың, Ак-оол Кара-Салдың, Дмитрий Очурнуң, Эрес-оол Куударның күүселделерните оорганандыр тургускан.

Раиса Хомушку, Людмила Саая, Раиса Кара суглар хомуставышкан, хөөмейниң үнүнге шинти ыры фонун туткан. Ак-оол ипил-биле удээн. Хунаштаар-оол чоору беле ыр сыгырткан. Очур биле Маржымаа кргырлалап бластаан — түңнелинде чайгаар каттышкан шириктиг хөөмей ансамбли боор, хөй-хөй көрүкчүлерин оңаа сонуургаткан.

Ак-оолдуң хөөмейин эмызын чытвас чыраа кара» деп тывызыктарывыс дамыракта[illegible] ныкаа. а Хунаштаар-оолдунда — ак-кок хемнерниң [illegible] [illegible] [illegible] хевир болуп чиге дамчыттынган. Оларның узун, доктаа[illegible] [illegible] Очур биле Маржымаа[illegible] шала ширик, чоон каргыраа [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Ниити фон туткан хөөмейжилер үш тынныттыг [illegible] [illegible] оон-биле черчелештар Хунаш[illegible] [illegible] [illegible] иштинде сыгытты чоорту ба[illegible]дыр билдинип шойуп ыыдаарын [illegible] [illegible]. [illegible] аттыг хорлуң артистери ону классиктиг ыраажы деп үнелеп тир. Ак-оолдуң ыры-лаарын Бүгү-эвилел радиозу, Төп телевидение оркестриниң артистери тергиин деп мактаан. «Тывалар кижи дыңнап көрбээн чаражы ырылыг улус чүве-дир!» — диже, көрүкчүлер сонуургап турдулар.

Чамдык улус хөөмейни анаала сыгыттың хевири дээр байдалдыг чугаалажып турар боор чорду. Ынчангаш «бүгү делегей улустарының ыры культуразында эң-не ховар, онзагай ырлаарының хевири — хөөмейге хамаарыштыг болуруувус чугула-дыр» деп чугаалажып чор тывус.

Чаңгыс кижиниң хары удаа 1—2 (чамдыкта 3—4) үнге хүүседири хөөмей деп чүл? Ол дээрге [illegible]-ле (тускай эртемнигелериниң болап турарыбиле ажырга берген мун чыл[illegible]лык кайы чартыында) тывылтан, чоорту сайзырап хевирлеттинген национал бот онзагай ыры күүселдези болур.

«Хөөмей чүгле тыва. Ол улуг 9 хире улустарда бар: тываларда (эң-не [illegible]), алтайларда, хакастарда, моол[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]хастарда, ол ышкаш тибеттерде болгаш европа талазы чүгле [illegible]. (Н. Богданов «Музыкальная [illegible] журнал», № 1, 1979 чыл).

Тыва улуста ырлаарының ол уран аргазында хөөмей, сыгыт, каргыраа деп үш кол хевир барын билир бис. Ырлаарының ол тускайлаң үш аргазын ниитизи-биле хөөмей деп доктаатса чүүлдүг боор деп саналдап турар бис. Чүге дээрге каргыраа-даа хөөмейден укталган, сыгыт-даа база-ла оон чүгле бедик үнде хевири-дир.

Сээлгү үеде хөөмей ырының чажыдын чүгле музыковедтер эвес, фониатр эмчилер база шинчилеп турар. Хөөмейниң өөрениин алыксаан аныяктар ол шинчилелдерни помтуза чогуур. (В. Маслов биле Б. Черновтуң «Чаңгыс кижиниң дуэдиниң чажыды» деп чүүлүн сүмелет тур бис. «Советская этнография» журнал, № 1, 1960 чыл. Ол-ла журналдарда төөгү эртемнериниң доктору С. Вайнштейнниң чүүлүнде хөөмейниң төөгүзүн бижээн).

«Сыгырга» ансамбльдың состаа эзээп алгыя турар. Ол ансамбль Москваа ам 3 дугаар барып турары бо. Бо удаада эң-не харысаалгалыг концертке киришкен. Мооң мурнунда ынаа 2 минута берип турган болза, бо удаада арыг бижиктелгеге 5 минута берген.

— «Радуга-81»-ниң бо өңнүг бижиктелгезин апрель [illegible]зурелир Төп телевидение дамчыдар. Тыва хөөмейжилер, эрлей болдунар! «Челээшке» боттарыңарны чугаажок көөр силер. Мен силерниң ансамбльды [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]тивтеринге хамаарыштырардыр мен. Экранныр дамчып, чурттар аразынга элээн аян-чорук кылыр болган-дыр силер — деп, телефестивальдың кол редактору, РСФСР-ниң уран [illegible] [illegible] [illegible]чызы Ирина Анскова бисте бүзүрелдиг чугаалады. Ансамбльды «Тыва» деп адап каан.

Ынчалза-даа кол шаңналды чымга тыпсырыя (ССРЭ-ниң күртелерадиозунуң тускай шаңналын) «Радуга» эфирже үнген соонда, миллион-миллион телекөрүкчүлериниң саналын барымдаалап шиитпирлээр.

Хөөмейниң хөй-хөй улустарның ынак ырызы кылдыр суртаалдаарда, бир-ле дугаарында, ооң профессионал деңнелин бедидеривис чугула. Ону чедип алырда Кызылдың уран чүүл училищезиниң ыры салбырынга хөөмейжилер белдүүн ажылдар өйү келген. Оол ынаа оон музыкалыг үделгезин тывзжыдып сайзыратыры чугула.

Ч. КУУЛАР,
республиканың эртем-методиктиг төвүнүң килдис эргелекчизи.

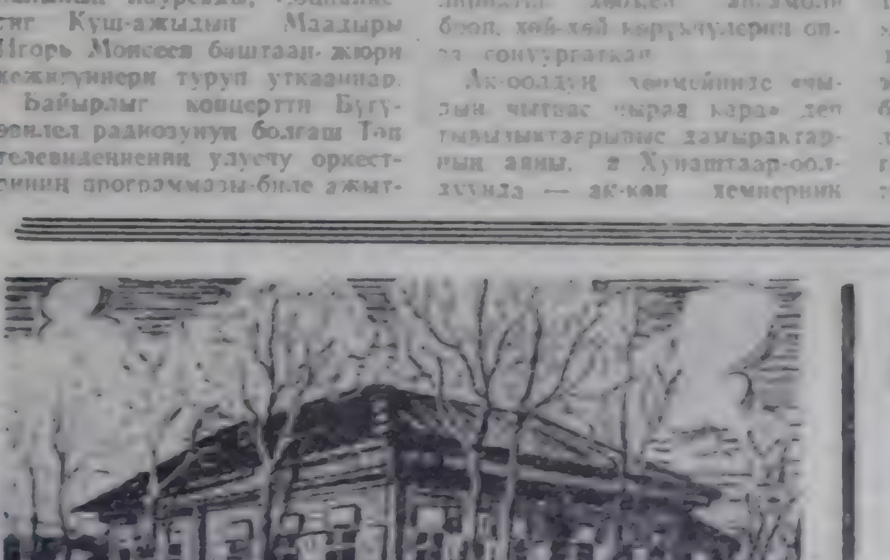

«Бо бажыңга 1922 чылдың февраль 28-ден март 1-ге чедир Тываның революсчу намының тургузарын шиитпирлээн, ийиги организастыг нам хуралы болуп эрткен» деп мында мемориалдыг самбырада тываа болгаш орус дылдарда бижээн.

Ам ол бажыңда Тураның төөгү-революсчу музейиниң экспонаттарын чыгган. Ук музей тургустунгандан бээр чүгле ийи ай болуп турза-даа, Кызылдан, районнан болгаш хоорайның школаларындан хөй санныг өөреникчилер кээп турар.

ЧУРУКТА: Туранда музей. Сөзү болгаш чуруу Тураның № 1 школазының башкызы Ю. НЕКРАСОВТУУ.

Телевидение

АПРЕЛЬ 5-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг [illegible]. 8.40 — «Сула шимчээшкинче, чыскаалыңар!» 9.05 — В. Ивко (домра) ойнаар. 9.30 — «Оттуруңар». 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан болур». [illegible] 11.00 — [illegible]. [illegible] 11.45 — [illegible] 12.15 — «[illegible]» Эвилелиң дамчыкы [illegible] [illegible]. 12.30 — «Көзээден дамчыдылга». 13.30 — «Хөгжүмнүг киоск». 14.00 — Ю. А. Гагаринниң ужудуушкунунуң 20 чылынга уткуштур «Космос веки». «Демдеглелдериниң арыннары». Документалдыг фильмнер баштайгы көргүзүлгези. 1-ги фильм. 15.00 — «Бөгүн — Геологтуң хүнү». Дамчыдылгага ССРЭ-ниң геология министри Е. А. Козловский киржир. 15.25 — «Силерниң [illegible]» Хөгжүмнүг программа. 16.15 — «Кино аян-чоруктары чыңгы клуву». 17.15 — «Солагай». Мультфильм. 18.00 — «Делегей панорамазы». 18.45 — Концерт. 18.55 — Дж. Килли — «Чаптанчыг мегечи». ССР Эвилелиниң М. Горький аттыг үлегерлиг уран-чечен театрының фильм-шиизи. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — [illegible] [illegible] А. Юрьевтиң [illegible]. 22.40 — Футбол [illegible]. 23.10 — 00.30 — Аныяктар аразынга хоккейге Европаның бирги чери. ССРЭ биле Финляндияның шилиндек командаларының оюну. 2-ги, 3-кү кезектери. Минскиден дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

АПРЕЛЬ 6-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Солагай». Мультфильм. 9.50 — Я. Крум[illegible] [illegible] концерт. 10.10 — «Тоот залы келин» «Золушкага үш [illegible]». Уран-чечен фильм. 11.50 — Медээлер. 11.55 — 14.30 — Чарлаар. 14.30 — Медээлер. 14.50 — Социалистиг чурттарның космос экипажтарының дугайында документалдыг фильмнер программазы: «Сатурнарын» ээп келгени», «Бөмбүрзек кырынга эстафета», «Сылдыстарже кады». 15.55 — Я. Гашек. Чурттаалгазының болгаш чогаадыкчы ажыл-чорудугазының арыннары. 16.40 — «Авамның школазы». 17.10 — ССРЭ биле Финляндия Республиканың аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээге ат салган хүнүнге. «Урхо Кекконен ССРЭ-те». 17.30 — Совет романстар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Хамааты камгалалының билиглерин — кижи бүрүзүнге». 18.15 — Мультфильм. 18.20 — «Хөй-ниити амыдыралының экраны». 18.50 — Теле-медээлер. 19.00 — «Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». 19.30 — Телемедээлер. 19.45 — Чарлалар.

МОСКВАДАН

19.50 — «[illegible] болгаш чылдар». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Хөгжүмнүң рыцарьи». ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. Отсту (Таллин) чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының дугайында документалдыг фильм. 22.30 — 00.45 — Хоккейге делегей маргылдаазы. ССРЭ-ниң болгаш Швецияның ийиги шилиндек командаларының оюну. Ленинградтан дамчыдылга. Чарлалар — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.00 — «Орлёнок» телестудиязының аныяк корреспондентилериниң Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. В. Малышев биле ужуражышкыны. 18.45 — «Хөглүг аялгалар». 19.00 — «Беш чыл болгаш коллективтер». «Евгений Батенчуктуң оруу». 19.30 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң электро-хөгжүм херекселдериниң оркестриниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

19.50 — 20.20 — Документалдыг телефильмнер программазы: «Зеленый оттары», «Болуннун [illegible] [illegible]».

Спорт * спорт * спорт

ЧАРТЫК-ЛА САН ЧЕТПЭЭН

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазы Кызылдың шыдыраа клувунга неделя дургузунда [illegible] [illegible]. Анаа Кызыл районнуң төлээзи Монгун-оол Тулуш сөөлгү салыгда хоочун шыдыраачы Н. Артамоновту уткаш, алдан чогуур 17 сандан эң хөй санны ап, 1981 чылда «Урожай» ниитилелиниң республиканың чемпиону деп бедик атты чаалап алган. «Урожайның» [illegible] [illegible] шыдыраачызы С. Иргит тиилекчиге чартык-ла сан чедир бээр барган. Үшкү черде — ол-ла районнуң төлээзи Д. Бүрү.

Херээжен улус оруунга [illegible] [illegible] республиканың эке-чемпиону Зинаида Ооржак 12 сандан 11,5 санны алгаш, тиилекчи болган. Барыын-Хемчиктен О. Сарыглар, Эрзинниң шыдыраачызы С. Хайлаа [illegible] [illegible] [illegible].

С. ХОЖУЯ.

ХҮРЕШ МАРГЫЛДААЗЫ

Тандыда Тока аттыг совхозтуң төвү Элегес суурга хуу болгаш команда талазы-биле бирги чер дээш хостуг хүрешке район маргылдаазы болуп эрткен. Анаа ниитизи-биле 76 мөге киришкен. Маргылдаага «Россия», «Коммунизмниң херели», Тока аттыг совхозтарның командалары идепкейлиг киришкен. Маргылдааның улуг судьязы И. Дзайычы «Командалар маргылдааны эгелээринге белен» деп, районнуң [illegible] [illegible] [illegible] даргазы Б. Балчий-оолга илеткээн.

Ийи хүннүң дургузунда [illegible] [illegible] [illegible] чугу чидиг демиселдиң түңнелинде «Россия» совхозтуң найыралдыг командазы эки [illegible] [illegible] көргүзүп, бирги черже үнген. Тиилекчилер районнуң спорт комитединиң, ВЛКСМ райкомунуң шилчиир кубогу болгаш [illegible]-биле [illegible]. «Коммунизмниң херели», Тока аттыг совхозтарның командалары ийиги, үшкү черлерни [illegible].

Түс-түс деңзилерниң аъырга, 45-тен 100 килограмм чедир [illegible] [illegible] [illegible]. Деңзи аайы-биле шаңналдыг [illegible] Александр Бегзе («Коммунизмниң херели»), Семен Иакелд («Россия»), Юрий Оюн (Тока аттыг), Александр Павлов («Россия») болгаш өскелер-даа ээлээн.

Эрткен маргылдаага база бир солун чүүл болза, 16 мөгениң иштинден тыва хүрештиң тулган чемпиону [illegible] [illegible]-биле [illegible] [illegible] [illegible] болур. Азыр-дачыр сеткилин алышкының түңнелинде «Коммунизмниң херели» совхозтуң төлээзи, хостуг хүрешке спорт мастеринге кандидат Олег Оюн шүүлген. «Россия» совхозтуң төлээзи Александр Павлов ужуражышкан.

Маргылдаа соолунде, хостуг хүрешниң район федерациязының [illegible] [illegible] хуралы база боол эрткен.

Н. ОЮН.

КУБОКТУ — МӨҢГЕДЕ

Школачыларның бо часкы [illegible] [illegible] Псков хоорайга РСФСР-ниң дүлей уруглар школаларының [illegible] [illegible] [illegible] бирги чер дээш маргылдаа эрткен. Шилиндек 10 командаларның аразында бистиң республиканың төлээлекчилери база бар. Сергей Ооржак, Валерий Ооржак, Оля Чамыржыкпай состаавтыг бистиң командавыс ужуражылга бүрүзүн тиилелге-биле доосказ ам үш удаа кылдыг маргылдаага чемпионнап. [illegible] [illegible] кубокту [illegible] [illegible] мөңгеде арттырган. Ийиги [illegible] Псковтуң, а үшкүзүн Куйбышев областың командалары [illegible].

Хууда бирги чер дээш спортуу чидиг демиселдиң түңнелинде [illegible] [illegible] А. Богина бирги черни бүзүрелдиг-биле чаалап алган. Бистиң теннисчилеривис С. Ооржак биле В. Оюн эки [illegible] [illegible]. Ожеш оюннарга С. Ооржак, А. Петракова (Алтай край) [illegible].

Е. МАНЗАНОВ.

ЧЕМПИОН АТ ДЭЭШ

Кызыл хоорайның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] черлериниң аразынга 1981 чылда чемпион ат дээш шыдыраага командалар аайы-биле маргылдаа бо неделяда эгелээн. Ында 6 команда киржип турар.

Баштайгы хүнде коллективтер аразының маргылдаазынга бир дугаар киржип турар мебель фабриказының командазы эрткен чылгы хоорай чемпиону — пединститутту[illegible] шыдыраачыларынга шыгыы [illegible] [illegible] [illegible].

Бо ийи команданың ужуражышкыны 2,5:2,5 болуп хайым-биле доозулган.

Баштайгы оюнга кинофикация эргелелиниң командазының киржикчилери шупту хамчыглыг салыгга келбейн барган ужурунда уран чүүл училищезиниң спортчуларынга «агардан» арыг улуг санкарны «шаңнаан».

Д. АРБАК.

Агаар

Республикада хүндүс өскерлип каан турар бүлүттарлыг, хар чагбас агаар болур. Соңгу-барыын чүк угланыышкының хаттың секундада дүргени 9-14 метр чедер. Агаарның температуразы 7-12 градус чылыг. А чамдык районнарга 12-17 градус чылыг болур.

Кызылга база-ла өскерлип каап турар бүлүттарлыг агаар болур. Соңгу-барыын чүк угланыышкының хаттың дүргени секундада 9-14 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 0-тен 2 градус чедир соок, а хүндүс 8-10 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Кино

АПРЕЛЬ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Начальник турган болзумза» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кайгамчык чараш Василиса» 9.00, 13.20. «Руслан болгаш Людмила» (2 серияныг) 10.30, 14.50. «Хамааты Лешка» 17.40, 19.30, 21.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хлеб, алдын, наган» 10.00, 14.00, 20.00 (узаткан). «Генерал Щубинковтуң корпузу» 12.00, 16.00, 18.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шокар рейс» 10.00, 11.50, 16.10, 20.30. «Меге кадайым» 13.40, 18.00 шактарда.

АПРЕЛЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Билдингир кижи ыйлаан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 [illegible].

«ПИОНЕР»: Киночыынды 9.40. «Кижилер гусарларның эскадронун» (2 серияныг) 11.00, 14.10, 17.20, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Меге кадайым» 14.50, 17.30, 20.10 [illegible].

«КАА-ХЕМ»: «Хамааты Лешка» 15.00, 16.50, 18.40, [illegible] [illegible].

Редакцияның адрези

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, [illegible] 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-11-72, культура килдизиниң 2-23-54, «эдээ» ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлиг килдистиң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңза 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Шетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 82 (11580) | 1981 чылдың апрель 7, вторник | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртэ 2 кат.

ТАРЫЛГАГА ЭКИ БЕЛЕТКЕНИР

Республиканың чер ажылдыглары он бирги беш чылдың баштайгы чазының хову ажылдарынче кирип турар. Оларның мурнунда улуг сорулгалар салдынган: **200 муң тонна тарааны 20 муң тонна картофельди, 9,2 муң тонна ногааны бүдүрери, 125 муң тонна сигенни, 400 муң тонна силосту, 65 муң тонна сенажты база 8 муң тонна витаминниг сиген далганың белеткээри социалистиг хүлээлгеде көрдүнген.** Ону [illegible] боттандырарда, тарылга шөлүнүң гектар бүрүзүнден тарааның 10 центнер, картофельдиң—80, ногаалардың—125, силостаар кукурузаның — 150 центнер дүжүдүн ажаап алыр ужурлуг. Ынчангаш мааңаа чүнүң-даа мурнунда чер ажылының культуразын, хөрзүннүң үнүш-дүжүткээрүн бедидери, ажылчын күжүн болгаш материалдыг курлавырларны эң бүдүрүкчүлүг [illegible] ажыглаары, эртемниң чедиишкиннерин, мурнакчы дуржулганы шиңгээдип ап, нептередири дээш өске-даа ажылдарны кылыры негеттинер. Бо дугайын партия райкомнары, ажыл-агый органнары, черлерде партия, комсомол, профэвилел организациялары, кодээ Советтер, совхозтар директорлары, агрономнар, чер ажылдыг өске-даа кижилер часкы хүннерден эгелээш-ле бодап, ол дээш ажылдаар, демисежир хүлээлгелиг.

Часкы хову ажылдарының темпизи болгаш шынары техниканы канчаар септеп белеткээнинден кол хамааржыр. Бии-Хем районнуң механизаторлары, чер ажылдыглары ол дугайын эки билир болгаш, кодээ ажыл-агый техниказын кышкы үеде бүрүн септеп белеткээр талазы-биле республикага кыйгырыг үндүрүп, социалистиг чарышты калбарткаш, боттарының сөзүнге ээ болуп, машина-трактор паркызын хову ажылдарынга эки белеткээн. Ол ышкаш Кызыл районда «Тиилелге», Каа-Хемде «Улуг Октябрь», Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар, өске-даа районнарның чамдык ажыл-агыйлары часка эки белеткенген. Оларда кодээ ажыл-агый машиналарын шынарлыг септеп белеткээн, райончуткан эки үрезиннер-биле четчир кылдыр хандыртынган. Ук совхозтарның удуртукчулары болгаш специалистери часкы тарылгага белеткелдиң бүгү участоктарынга ажылдың [illegible] организастаанының, механизаторларның, [illegible] күш-ажылының материалдыг болгаш моральдыг деткиириниче улуг кичээнгей салганының ачызында ол эки түңнелдер чедип алдынган.

Ынчалза-даа техниканы хову ажылдарынга белеткээринде [illegible] байдал ам-даа арттынмаан. Апрель 1-ниң медээлерин алырга, республикада тракторларның белени 84 хуу. Ылаңгыя күчүлүг К-700, К-701 тракторларның техниктиг белени дыка кудуу деңнелде. Республикада бар 243 «Кировецтерниң» 70-и ажылдаарынга белен эвес. Оон кол-ла чылдагааны ук тракторларның септелгезин, техниктиг [illegible] бүрүн-биле кылыр «Сельхозтехниканың» бүдүрүлгелеринге ажылы багай организастап, [illegible] артык кезектер-биле четпес хандырып келгенинде. Чер ажылдарының хөй кезии бо тракторларга онаажыр болганда, оларның белеткеттинмээни тарылганың темпизин [illegible] дып, хуусаазын узамдыктырары чугаажок. Ол дээрге халас чидирген үнелиг үе-шак, түңнелинде барып чедир алдынмаан хөй дүжүт-дүр.

Дүжүттүң үндезини—үрезиннер. Оларны үрүп белеткээр, чараш шынарынга чедир арыглаар ажылдар [illegible] хөй кезиинде багай эвес чорттунган. Тараалап Таңды, Бии-Хем дээш өске-даа районнарның ажыл-агыйлары үрезиннерни четчири-биле белеткээш, эки шынарлыг кылдыр арыглап алган, ам хораннап турар.

Ынчалза-даа «Хемчик», «Октябрь 30 чылы», «Күш-ажылдың хостуу», «Енисей» совхозтарда картофель үрезиннери хөйү-биле чедишпейн турар. А республикада ам-даа 3 муң 702 тонна картофель үрезинин соортуп алыры негеттинип турар.

Хөй-хөй ажыл-агыйлар [illegible] ним [illegible], ону ам [illegible] соортуп алырының чогуур хемчеглерин албайн турар. Ылаңгыя Эрзин, Тес-Хем районнарның совхозтары, Улуг-Хемде «Найырал», «Улуг-Хая», Чөөн-Хемчикте «Сут-Хөл», «Чыраа-Бажы», «Искра», «Октябрь 30 чылы», Карл Маркс аттыг совхозтар күрүнеден берген үрезиннерин соортуп алырын оралдап турар.

СЭКП обкомунуң бюрозунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң часкы хову ажылдарынга ой-шаанда белеткенир дугайында доктаалында соңгаарлатпайн шиитпирлээр ужурлуг өске-даа чугула сорулгаларны салган болгай. Ажыл-агыйларның механизатор кадрлар-биле бүрүн хандыртынган турарын чедип алырын, суггаттыг черлерниң эң бериичелиг ажыглаары-биле суггатчы звеноларны баш бурунгаар организастап тургузарын, оларны бүгү-ле херек чүүлдер-биле хандырарын, суггарылга системаларын, машина-техниканы ой-шаанда септеп белеткээрин болгаш өске-даа ажылдарны кылырын ында онзалап айыткан. Ол негелделерин хажык чок бүүседири [illegible] түңүн хүлээлгези.

Хөрзүннүң үнүш-дүжүткээрүн ажыжылары-биле шөлдерже [illegible] үндүр соортуп, тогерин дүргеледир херек. Ол ышкаш минералдыг чемишчидилгелерни бедик эгидилгелиг ажыглаарынче, оларны соортурде, шыгжап-кадагалаарда чидирин, үрезин баксыраарын болдурбазынче кичээнгейни күштелдирер ужурлуг. Бывар-чаар материалдарны техниканы анаа турууштун чок ажыглаарынга четчир кылдыр ажыл-агыйларга [illegible] ой-шаанга соортуп алыры база хөй [illegible] чирлээн.

Чаа дүжүттүң белеткээриниң ажылдарын кезээде партия [illegible] Коммунистерниң сорулгаларын болгаш онзагай талаларын ажыл-ишчилерге тайылбырлаары, коллективтерниң күш-ажылын бердинген пландарны болгаш бедик хүлээлгелерин шаап-за күүседиринче угландыр билдилиг организастаары — оларның дорт хүлээлгези. Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары, продукция бүдүреринге бедик көргүзүглерни чедип алыры, ажыл-агыйларның экономиказының ажык [illegible] өзүлдезин дээш социалистиг чарышты чер болганга калбартыры чугула. Тараажылары, ногаажыларның бүт-рукчулуг ажылдаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары [illegible] организастаары — партия, профэвилел, комсомол комитеттериниң, өске-даа организацияларның чугула сорулгазы.

МЕХАНИЗАТОРЛАР КЫЙГЫРЫЫ

«Он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын Улуг-Хем районнуң ажыл-ишчилери улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп ап, ону амыдыралга боттандырып эгелээн. Районнуң ажыл-ишчилери бо чылдың бирги кварталында күрүнеге эът садарының планын хуусаа бетинде 129 хуу, сүттүң — 104,9 хуу күүсеткен.

Чаа беш чылдың Төрээн чурттуң чаагай чоруу дээш [illegible] ажыл-биле демдеглээр дээн партияның кыйгырыынга харыы кылдыр районнуң тараажылары бо часкы хову ажылдарынга база бүгү талалыг, хынамчалыг белеткенип турарлар. Ынчангаш районнуң мурнакчы механизаторлары, суггатчылары часкы ажылдарны чорударының арга-дуржулгазын солчуп хуралдааш, районнуң бүгү ажыл-агыйларының тараажыларынга, механизаторларынга болгаш суггатчыларынга кыйгырыгны чүлээп алган.

Улуг-хемчилер он бирги беш чылдың баштайгы чылында 21.300 тонна тарааны ажаап алыр деп сорулганы боттарының мурнунга салган. Бир гектар черден-не ортумаа-биле 10 ажыг центнер тарааны ажаап алыр. Ол бүгү чедиишкиннерни чедип алырының баштайгы чадазы — часкы хову ажылдарын эң кыска хуусаада бедик агротехниктиг байдалга чорудары. Ынчангаш часкы хову ажылдарының үезинде машиналарны болгаш тракторларны эки ажыглаарынче, оларны септээрин болгаш техниктиг ажаалда кылырын организастаарының чаа хевирлерин калбаа-биле нептередиринче, техниканы эки кадагалаарынче, анаа турууштуун кызырарынга, ажылдың шынарын экижидеринче, суггаттыг черлерни эки ажыглаарынче районнуң бүгү механизаторларын, суггатчыларын хуралдың киржикчилери кыйгырганнар.

«Улуг-Хая» совхозтуң № 2 хову-трактор бригадазының механизатору Базыр-оол Тумат сөс алгаш, мынча дээн:

— Бистиң бригаданың тараажылары 1981 чылдың часкы хову ажылдарынга багай эвес белеткенген. Амгы үеде бригаданың бүгү техниказы белениниң шугумунда. Районнуң чамдык ажыл-агыйлары күскү чер андарылгазынче ындыг-ла кончуг сагыш салбаазындан чазын дыка хөй черни удур андарар. А ол чорук часкы хову ажылдарын дүргеди, бедик темпилиг чорударынга улуг шаптыктыг. Ол бүгүнү көреп көргеш бистиң бригаданың механизаторлары тараа шөлдерин күзүн-не удур андарып ап турар. Амгы үеде бисте чаңгыс-даа гектар удур андарар чер чок. Хову турлаазында механизаторларның чурттаар бажыңы, чунар-бажыңы, столовазы бүрүнү-биле белеткеттинген. Бригаданың кежигүннери тарылганы 7 хонук иштинде чорудар деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Ынчангаш районнуң бүгү ажыл-агыйларының механизаторларын бистиң үлегерависти эдерериче кыйгырып тур бис — деп, ол түңнелинде [illegible].

Мурнакчы механизаторларның, суггатчыларның үндүрген кыйгырыын районнуң бүгү ажыл-агыйларының тараажылары, суггатчылары деткип, түс-түс коллективтерде оон-биле танышып эгелээн.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: Улуг-Хем районнуң мурнакчы механизаторларының, суггатчыларының хуралының бөлүк киржикчилери.

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ ПРАГАЖЕ ЧОРУПКАНЫ

Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-зының чалаашы ёзугаар ЧКП-ниң XVI съездизиниң ажылынга киржири-биле СЭКП-ниң делегациязы СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев баштадыр апрель 5-те Москвадан Прагаже чорупкан.

Делегацияның составында СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Грузияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының ийиги секретары И. З. Соколов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП-ниң Саратов обкомунуң бирги секретары В. К. Гусев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ЧССР-де элчини А. П. Ботвин олар кирип турар.

Внуково аэродромундан ол делегацияны эштер Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, СЭКП ТК-ның кежигүннери К. М. Боголюбов, Б. П. Бугаев, Г. С. Павлов, О. Б. Рахманин, С. К. Цвигун, Г. К. Цинев, Г. Э. Цуканов, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат А. И. Блатов, СЭКП-ниң Төп Ревизия Комиссиязының кежигүнү С. А. Лосев баргаш үдээннер.

Үдекчилерниң аразынга ЧССР-ниң ССРЭ-де херектеринге түр бүзүреттирген З. Хебек турган.

Делегация-биле кады СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ның Херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар база чорупкан.

ПРАГАГА ӨӨРҮШКҮЛҮГ УТКУУШКУН

ПРАГА. (СЭТА). ЧССР-ниң найысылалы байырлалдыг-биле шиметтинген.

ЧКП ТК-ның чалаашы ёзугаар Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизиниң ажылынга киржири-биле СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев баштадыр Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязы мында барган.

Рузине аэропортун ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң күрүне туктары-биле шимээн. Ол черниң-биле 12 шак. Самолёт чадазының чанынга барып Леонид Ильич Брежневти, делегация кежигүннерин ЧКП ТК-ның Чиигине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак акы-дуңманың ёзу-биле өөрүшкү-хүндүткелдиг, чүректиң ханызындан байыр чедирип уткаан.

Эш Л. И. Брежневти болгаш СЭКП-ниң делегациязының кежигүннерин — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Грузияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, Украинаның Компартиязының ТК-зының ийиги секретары И. З. Соколов, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП-ниң Саратов обкомунуң бирги секретары В. К. Гусев, СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы А. М. Александров оларны аэропортка ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның Даргазы Л. Штроугал, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүннери В. Биляк, К. Гофман, В. Гула, А. Индра, А. Капек, И. Кемпный, Й. Корчак, Й. Ленарт, М. Цолотка, ЧКП ТК-ның Президиум кежигүннеринге кандидаттар М. Грушкович, М. Якеш, ЧКП ТК-ның Секретариадының кежигүннери уткаан. Уткааннарның аразынга ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң ССРЭ-де элчини Ч. Ловетинский, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ЧССР-де элчини, СЭКП-ниң делегациязының составында кирип турар А. П. Ботвин олар база турган.

Делегация-биле кады СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның килдис эргелекчизи Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ның Херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец чеде берген.

Эш Л. И. Брежневке болгаш делегация кежигүннеринге чехословак болгаш совет пионерлер чечектер тудускан.

Леонид Ильич Брежнев биле Густав Гусак, делегация кежигүннери болгаш чехословак удуртукчулар автомашиналарга олурупкан болгаш СЭКП-ниң делегациязының съезд үезинде доктаап турары Прага ордузунче угландыр чорупкан.

НАЙЫРАЛЧЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

ЧКП ТК-ның Чиигине секретары Г. Гусактың СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежнев баштадыр ЧКП-ниң XVI съездизинде барган СЭКП-ниң делегациязы-биле найыралчы ужуражыышкыны апрель 5-те Прага ордузунга болган.

Оон соонда эштер Л. И. Брежнев биле Г. Гусактың беседазы болган. СЭКП-ниң болгаш ЧКП-ниң ажыл-чорудулгазының чугула айтырыгларының, совет-чехословак кады ажылдажылгазының хөгжүлдезиниң дугайын олар бот-боттарынга дыңнатчып, делегейниң чамдык айтырыгларының дугайты санал-оналдарын солушкан.

Беседа чүректиң ханызындан акы-дуңма ёзунуң байдалынга эрткен.

ЧЕЧЕКТЕР САЛГАНЫ

ПРАГА. (СЭТА). Эш Л. И. Брежнев баштадыр СЭКП-ниң делегациязы апрель 5-те бүгү чехословак [illegible] тураскаалдыг чери—Прагада Витков даанда Пантеонга чораан. Пантеон залынга мындыг бижиктелдиг чечекти салган: «Чехословакияның баштайгы ажылчын президентизи, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимченишкининиң шылгараңгай ажылдакчызы — Клемент Готвальдыга. ЧКП-ниң XVI съездизинде СЭКП-ниң делегациязындан».

Чехословакияның улуг оглу К. Готвальдының, чехословак улустуң өске-даа көскү революстуг [illegible] тураскаалын делегация сактып ёзулаан.

Леонид Ильич Брежнев хүндүлүт аалчылар дептеринге даараазында бижиктелди [illegible] ган:

«Витков даанда Пантеон тураскаалга база катап сеткилдиң ханы дүвүрели-биле чордувус. Клемент Готвальдының, Антонин Запотоцкийниң, Юлиус Фучиктиң, Людвиг Свободаның болгаш чехословак улустуң аас-кежиктиг келир үези дээш сырыш дивес өске-даа демисежикчилериниң тураскаалынга мөгейдивис.

Чехословак улустуң эң эки оолдарының болгаш кыстарының чедип алыр дээш демисежип чорааны буянныг идеалдар социалистиг Чехословакияда амыдыраарда чедиишкиннинг боттанып турар. Силерниң чурттуңарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, фашистиг дарлалдан Европаның улустарын камгалап алыр дээш амы-тынын берген совет дайынчыларның дугайында ыдыктыг тураскаалды база хумагалалдыг кадагалап турар-дыр.

Бистиң партияларывыстың, [illegible] бузулбас акы-дуңма ёзузу амы-тынын берген маадырларга мөңге тураскаал болзун.

Л. И. БРЕЖНЕВ»

Эш Л. И. Брежнев болгаш делегация кежигүннери хосталгачы Совет Армияның дайынчыларын [illegible] хөөрүнге чораан болгаш «Фашистиг эжелекчилерден Чехословакияны хостаар дээш амы-тынындан чарылган совет маадыр дайынчыларга ЧКП-ниң XVI съездизинде СЭКП-ниң делегациязындан» деп бижиктелдиг чечекти тураскаалдың баарынга салган.

Эш Л. И. Брежнев болгаш делегация кежигүннери Октябрь революциязы шөлге чораан болгаш Владимир Ильич Ленинге тураскаалга чечек салган. Оон кызыл кожаазында: «Делегейниң ажылчын ангызының баштыңчызы — улуг Ленинге. ЧКП-ниң XVI съездизинде СЭКП-ниң делегациязындан» деп бижээн.

Чечектер салырының ёзулалынга ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү В. Биляк, ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң ССРЭ-де элчини Ч. Ловетинский, албанның өске-даа кижилери киришкен. Чечектер салырының үезинде хүндүлел таңныылдарын тыскааган болгаш ССРЭ-ниң база ЧССР-ниң күрүне гимннерин ыдадып күүсеткен.

АВСТРИЯЖЕ АЛБАННЫҢ АЯН-ЧОРУУ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов федералдыг канцлер Б. Крайскийниң болгаш Австрия Республиказының чазаа-ның чалаашы ёзугаар албанның аян-чоруун кылып апрель 6-да Москвадан Венаже чорупкан.

Аэродромга ону эштер М. С. Горбачёв, И. В. Капитонов, албанның өске-даа кижилери үдээн.

(СЭТА).

КЫЗЫЛДЫҢ КОММУНИСТЕРИНИҢ СОРУЛГАЗЫ

СЭКП-ниң Кызыл хоорkomунга партия эге организацияларының секретарьларының болгаш оларның оралакчыларының [illegible] болуп эрткен. Аңаа СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажылының дугайын чугаалааш, партийжи удуртулганың методтарын улам сайзыраңгайжыдарының айтырыгларынга ол тодаргай доктаап, СЭКП-ниң XXVI съездизинге демдеглеттинген коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын шиитпирлээринге партия эге организацияларының бирги черге элиг рользуун айыткан.

СЭКП-ниң Кызыл хоорkomунуң ийиги секретары Б. П. [illegible] бирги кварталда хоорайның бүдүрүлге черлериниң коллективтериниң канчаар ажылдааның чыылганнарга таныштырган. Партия активиниң ажыл-агый айтырыгларынче ханылап кичээнгейин чугулазын демдеглээн. Партия организацияларынга идеология ажылын улам экижидериниң дугайын СЭКП хоорkomунуң секретары Г. Ш. Моңгуш чугаалаан.

Партияның иштики ажылының талазы-биле ажыктыг [illegible] киржикчилеринге СЭКП хоорkomунуң партийжи-организастыг килдизиниң эргелекчизи Б. А. Полругин берген.

(Бистиң корр.)

ТОДАРАТКАН

Апрель 18 — ленинчи коммунистиг субботник хүнү

[illegible] бүдүрүлгелерин эдерип, В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден хүнүнден бээр 111 чыл болур оюнга тураскааткан коммунистиг субботникке патриотчу бедик көдүрлүүшкүн-биле киржир дээш республика типографиязында Р. К. Ооржакка удурткан өрүлге цеги белеткенип турар. Бригада кежигүннери бедик бүдүрүкчүлүг ажылдааш, эки шынарлыг продукцияны бээрин [illegible] «Кызыл субботага» ол цехтен 38 кижи киржир. Оларның чамдыктары чаа номнар өрүүр, азы ол хүн 10 парлаар аңгы эки шынарлыг чыскаап, кылырлар. Өске ажылчыннар «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары», «Молодёжь Тувы» солуннарны чогуур үезинде шалыпкын чыскаарын аазааннар. Ол ажылдарга метранпажтар Степан Азыг, Мария Матвеевна Ераалина киржир. Оон [illegible] хүлээп ап, оларны база кылырлар.

Линотипистер Люда Богуева, Чайна Ооржак, Вера Наевжик ол хүн үнер солуннарның материалдарын чазыг чок, шы[illegible] турарлар.

Цехтиң ажылчыннары «Кызыл суббота» хүнүнде ажылдап алган акшазының хөй кезиин он бирги беш чылдың фондузунче шилчидерлер.

О. ОПЕЕН.

ШУПТУЗУ ҮНЕР

Апрель 18-те эртер ленинчи коммунистиг субботникке Тес-Хем [illegible] чаңгыс дээниг үнер. Ол хүн бүгү магазиннер [illegible] тап чурум ёзугаар ажылдаар. Айыттынган хүнде 17500 рубль түңге янзы-бүрү бараанныр чоннга саттынар. Чүтле ниитиниң чемненилгезиниң талазы-биле безин 650 рубльдиң орулгазы кирер. Бүгү аъш-чемниң [illegible] тоннаны бижарары көрдүнген. Садыгжылар болгаш ниитиниң [illegible] ажылдакчыларда өске эштер № 2, 3 болгаш ном магазиннериниң даштын, херимнерин септээр, оларны чугайлаар болгаш будуур.

Д. МИЖИТ

ҮРЕЗИН БЕЛЕН

«Сут-Хөл» совхозтуң Киров салбырының төп шаңында янзы-бүрү тарааа культураларының үрезин арыглаашкыны дооступ турар. Склад эргелекчизи Владимир Тойлуг-оолдуң удуртулгазы-биле 5 кижи «ОВП-2» деп агрегат-биле үрезинни уэүктелиишкин чок арыглап келгеннер. Олар 150 тонна кызыл-тасты, 120 тонна арбайны, 235 тонна суланы арыглааш, складта урганнар. Совхоз четчир кылдыр үрезинни белеткеп алганы ол. Үрезин арыглаашкынында Мотор Кыргыс, Дартан Ховалыг, Дыгыр Оңдар олар эки ажылдап турарлар.

Б. ОНДАР.

КИДИН ТҮЛҮК

[illegible] хүнде субботникче үнүптериниң белеткелдери кидин түлүк. Чиңжээ, «Хемчик» аңнылыг ажыл-агыйының коллективинден субботникче 29 кижи дээниг ажылдап үнер. Достак деп черге Санат Чимиттиң 10 кижи составтыг бригадазы 100 кубометр тудуг ыяжы белеткээр. Ол тудуг ыяжын машина оруунче улаштыр [illegible] Иргит Кара-оолдуң удурткан аңчылар бригадазы совхоз [illegible] 500 хөй кирер кажааның кырын [illegible] өдек-биле [illegible] ыраг-сиген [illegible] лыр. Арткан 10 кижи аңныыр тывыш чериниң девискээрин арыглап, аштаар, 50 дээ ыяшты тарып олуртур. Херимнерниң штакетниктерин септээш, чугайлаар. Чаагайжыдылганы оон девискээринге бүрүн чоругаар.

Ниитизи-биле коллектив субботникте 3500 рубльдиң ажылын кылыр. Он бирги беш [illegible] 174 рубль [illegible] шиитпирлээн.

А. ДОНГАК.

Чөөн-Хемчик район.

ШАЛЫПЧЫ АЖЫЛ-ИШ — ЧЕДИИШКИННИҢ ҮНДЕЗИНИ

Ак-Довурак [illegible] коммунистерниң хуралы болуп эрткен. «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдери болгаш хоорайның коммунистериниң сорулгаларының дугайында» «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде партком секретары А. А. Федоровтуң илеткелин аңаа дыңнап, чугаалашкан.

Ак-Довурактың коммунистери [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин бүрүн [illegible] бүүрээтээн, ону ажыл-чорудулгага [illegible] ма болдурган ажылдап турарын илеткелге хуралга демдеглээн. Партияның улуг шуулганынга аалдар болдурган социалистиг хүлээлгелерни дыка хөй коллективтер болгаш ажыл-ишчилер ажыр күүсеткен. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажыл-ишчилери съездиге тележелтиг ужуражышкан. Февраль 23-ке чедир [illegible] 100 тонна сортуг даг-дүгүн бүдүрген 500 тонна даг-дүгүн чүдүрүп чорутаан болгаш 120 [illegible] га кирген.

Ак-довуракчылар ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунда чамдык чедиишкиннерлиг болган болза-даа улуг четпестер барын илеткелчи болгаш санал берген коммунистер хуралга илереткен. Ылаңгыя арыглал фабриказының төлевилел күчүзүн оожум шиңгээдип, арыглакчыларның [illegible] бижыглаарынче, кижилиндеринче, кошкак кадагалаа салым турарынче болгаш өске-даа шиитпирлеттинмээн айтырыглар, ажыглаттынмаан курлавырларже олар кичээнгейни салып, СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелиниң, съезд материалдарының негелделеринге дүүштүр четпестерни эдип, шудургу ажылдаарын хуралга айыткан.

Коммунистерниң хуралы партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарының [illegible] хемчеглерни айыткан доктаалды хүлээп алган.

Национально-краеведческий отдел

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

БЕДИК НЕГЕЛДЕНИҢ ТУРУЖУ-БИЛЕ

Бүгү совет улус-биле бир домей, Улуг-Хемнин коммунистери болгаш ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXVI съездизинин шиитпирлерин, ана ла Л. И. Брежневтиң кылганы партия Төп Комитединиң Отчёт илеткелинде чүүлдерни болгаш түңнелдерни бүрүн долузу-биле [illegible] ажыл-ишчилерге хамык чүве удуртулга болдуруп [illegible] ап турар. [illegible] районга ажыл-агый болгаш культура тургузуушку- [illegible] партийжи чугаалар чоокта чаа СЭКП райкомунуң пленумунга болган.

[illegible]

С. ШОЯГУ.

Бөгүн — Кадыкшылдың бүгү-делегей хүнү

БҮГҮ КИЖИЛЕРГЕ КАДЫКШЫЛ

«2000 чылда бүгү кижилерге кадыкшыл». Чаңгыс ёзугаар бөгүн демдеглеп эртер Кадыкшылдың бүгү-делегей хүнүнүң темазы ындыг. Ол программа бистиң чуртувуста канчаар бэттанып турарыл? СЭТА-ның корреспондентизиниң бо айтырыынга ССРЭ-ниң кадык камгалал министри С. БУРЕНКОВ харыылап тур.

— Үе сорулга, шынап-ла, [illegible] кирген. Бистиң чуртувус Кадык камгалалының бүгү-делегей организациязының бирээзи болуп келген. [illegible]

10 муң кижиге ам 125 орун онаажып турар. Чижээлээрге, Великобританияда болза 84, а АКШ-та — 65.

Ам делегейде үш эмчиниң бирээзи-ле — совет эмчи болуп турар. Бистиң чуртувуста эмчилер өске кандыг-даа чурттуг хей болуп турар. Оларның саны чоокта чаа миллион четкен. 10 муң кижиге 37 эмчи онаажыр. Кадык камгалалынга [illegible] чылдың-на улгадып турар. 1980 чылда ол 17 миллиард [illegible]

[illegible]

З. ХРОМОВА.

Республика эмнелгезинде нейрохирургия салбырының [illegible] В. П. Григорьев удуртуп турар. Оон коллективи эмнелге салбырларының ортузунга калбарган социалистиг чарышка доктаамал мурнуку черни ээлеп келген.

ЧУРУКТА: республика эмнелгезиниң кол эмчизиниң ортакчызы [illegible] бүле оралакчызы Л. П. Карелинаның В. П. Григорьевке [illegible] вымпелди тывыжып турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БАРААН БОЛУР

Бистиң Тывавыс эртенгеш бо [illegible] культурлуг деннелге [illegible] экижээн. Хоорайлар болгаш [illegible]

[illegible]

Л. КАРГАЛИНА,
Республика эмнелгезиниң кол эмчизиниң органиcтыг ажылдар талазы-биле оралакчызы.

Туран хоорайның № 3 аптеказының ажылдакчылары районнуң суурларында аптекалар, эмнелгелер-биле быжыг харылзаалыг. Оар кварталы сайында совхозтарның малчыннар кодаларынче фермаларже үнүүшкүнү кылып, эмнерни чедирип бербишаан, шын ажыглаарының дугайында сумe, тайылбырны кылып берип келген. Хоочун ажылдакчы Маргарита Аркадьевна Нестерова аныяк специалистерге ажыктыг арга-дуржулгазын дамчыдып берип, кызымаң ажылдап турар.

ЧУРУКТА: рецептор-контролёр М. А. Нестерованың эм берип турары.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ЧАЛАЛГА ЭМЧИЗИ

[illegible]

С. МОНГАЛ.

ӨӨРДҮМ

Оол-оглумка таваржыкаш, Чадаана эмнелгезинге кестирип чыттым. Кежээ эмчилерни [illegible] Кежээ эмчилер Д. М. [illegible] Ү-Н. Моңгушка, санитарка А. Кара-Салга өөрүп четтиргенимни илередип [illegible]

Санитарка А. Кара-Сал [illegible] ыг кижилерге онзагай [illegible] Оон ажылынга харыысалгалыг [illegible] чугаалажыр. Аарыг кижиге эмнер [illegible]

К. ООРЖАК.
Чөөн-Хемчик район.

ТАЙШЕТТЕН ДАВАН ЧЕДИР

«Байкал-Амур демир-орук магистралының бүгү дургузунда поездилерниң аргыжарын үргелээр».

(«1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң [illegible] болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары»).

ИРКУТСК ОБЛАСТЬ. Чөөн Сибирьниң [illegible] — Тайшет БАМ-ның хаалгазы болуп турар. Байкал-Амур [illegible] Магистральный, Кунерма болгаш өске-даа участоктарынга тудуг материалдарын, [illegible] чүъктерни Тайшеттен чорудуп турар. Ооргазын чүък сөөртүлгези доктаамал көвүдеп турар. Ам ийиги белдириниң — Тайшет-Лена-ның тудуу болгаш электрижидилгези эгелээн.

БАМ-ның күчүлүг тудуг индустриязының комплекизин Тайшетте тургузуп турар. Чурталга болгаш үлетпүр тудуунга материалдарны база [illegible] кылып бээр тускайжыткан заводтар алаа тургустунар.

ЧУРУКТА: Тайшет—Лена участогунда [illegible] турары.

З. БРЮХАНЕНКОНУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң [illegible] шаңнаары болза:

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Артык-кыс Мартан-ооловна **Куулар** — «Шекпээр» совхозта столовая повары.

[illegible] **Куулар** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Кәнчыыр Сотпаевна **Монгуш** — [illegible] чыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Роза Дупчаавна **Калдар-оол** — «Тыва даг-дүгү» комбинадының [illegible].

Чечек Адыг-ооловна **Монгуш** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Күжүгет Маскыровна **Хертек** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Шагбаавна **Хомушку** — «Хемчик» совхозтуң [illegible].

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Ирина Шаваровна **Монгуш** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Чаш Бадыевна **Монгуш** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Кара-кыс Доржуевна **Ойнарова** — Бижиктиг-Хая [illegible].

Бичикпаа Ооржаковна **Ооржак** — «Дөн-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Зоя Копековна **Ооржак** — «Дөн-Терезин» [illegible] ажылчыны.

Караш Делгер-ооловна **Ооржак** — «Дөн-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Шуру Эмекейовна **Саая** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Ов-Сарыг Шожаловна **Сарыглар** — «Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Билчитмаа Шиниковна **Сарыг-оол** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Кежикмаа Чылбаковна **Хомушку** — «Хемчик» совхозтуң [illegible].

[illegible]

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Часкалмаа Кертиковна **Дамдын** — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле ээзи.

Папый Бады-Бургутовна **Донгак** — «Хемчик» совхозта [illegible].

Мария Базыровна **Күжүгет** — «Барлык» [illegible].

Чечекмаа Ооржаковна **Күжүгет** — «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Чүлаар Сарыг-ооловна **Күжүгет** — «Барлык» совхозтуң [illegible].

Мария Дамбыевна **Монгуш** — Хөндергей суурда өг-бүле ээзи.

Чечекмаа Суур-ооловна **Ооржак** — «Дөн-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Бак-кыс Кудер-Караевна **Хомушку** — «Хемчик» совхозтуң [illegible].

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

[illegible] **Доржак** — «Шекпээр» совхозтуң [illegible].

Долзат Лама[illegible]вна **Кан-оол** — «Барлык» [illegible].

Көк-кыс Байыровна **Монгуш** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Ольга Ангыраклановна **Ооржак** — «Дөн-Терезин» совхозтуң ажылчыны.

Роза Дагбыевна **Саая** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Чечеймаа Сарыг-Донгаковна **Саая** — Эрги-Барлык кожээ [illegible].

Ульяна Күжүгетовна **Тандагай** — Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

Кертинмей Назын-ооловна **Хомушку** — Эрги-Барлык ортумак школазының башкызы.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Анзатпаа Амырдаевна **Доржу** — Чадаананың бүдүрүлге комбинадының ажылчыны.

Александра Кепленовна **Монгуш** — Чадаананың «Тувком[illegible]» [illegible].

Седен Баазуевна **Сат** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Алефтина Бузур-Ламаевна **Кара-Монгуш** — «Чыраа-Бажы» совхозтуң саанчызы.

Валентина Самбыновна **Монгуш** — Чадаананың № 1 уруг [illegible].

Пиин-оол Монгушевна **Ондар** — район эмнелгезиниң санитарказы.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Алдын-кыс Куулаловна **Конгар** — Чадаана хоорайда № 1 [illegible].

Хенды Сарыг-ооловна **Сат** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

[illegible] **Сат** — СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Ольга Чудуймааевна **Донгак** — Хайыракан суурда Культура бажыңының директору.

Соргулда Сатовна **Кара-Саая** — Чадаананың электро[illegible] ажылчыны.

[illegible] **Монгуш** — [illegible].

Раиса Комбу-Сюрюновна **Монгуш** — район эмнелгезиниң санитаркази.

Калчан Ешаковна **Ондар** — Хайыракан сес чыл школазының [illegible].

Чечекпаа Шожаевна **Ондар** — Чадаана хоорайда № 3 уруг [illegible].

Зоя [illegible] **Оюн** — «Октябрь 30» [illegible] саанчызы.

Александра Даалаевна **Ховалыг** — ОРС-тың Чадаана хоорайда магазин эргелекчизи.

(Уланчызы).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

СОФИЯ. Болгарияның Коммунистиг партиязының XII съездизи бодунуң ажылын дооскан. Ол болза 825 муң болгар коммунистерниң амыдыралынга, социалистиг Болгарияның бүгү ажылчы чоннарының амыдыралынга улуг болуушкун болган. Шуулган партияның болгаш улустуң быжыг чаңгыс эвилели. БКП-ниң марксизм-ленинизмниң идеяларынга, пролетаржы интернационализмниң принциптеринге [illegible] болган.

БУР-га сайзырангай социалистиг ниитилелди улам ыңай тургузарының, СЭКП-биле болгаш Совет Эвилели-биле, акы-дуңма өске-даа партиялар-биле болгаш социалистиг демнежиишкинниң өске-даа чурттары-биле найыралдың, чаңгыс эпти болгаш кады ажылдажылганы быжыглаарының талазы-биле ТК-ның отчёт [illegible] угланыышкын съездиниң бир эп-сеткилдиг деткимчезин алган.

Съезд «БКП-ниң XII съездизиниң партияның ажылының дугайында, чедиги беш чылда (1976—1980 ч.) БУР-нуң социал-экономиктиг болгаш культура хөгжүлдезиниң, сес-ки беш чылда (1981—1985 ч.) болгаш 1990 чылга чедир үеде сорулгалар дугайында Тезистерин» [illegible].

БКП-ниң уставынга БКП-ниң ТК-зының Чиңгине секретарын албан-дужаалды катап тургузарын көрүп турар өскерилгелер болгаш немелделер бадылаттынган.

Съезд партияның удуртур органнарын — Төп Комитетти болгаш Төп контроль-ревизия комиссиязын соңгаан.

Түңнел хуралга ТК-га болгаш Төп контроль-ревизия комиссиязынга соңгуткан кежигүннерниң дыңнатканы. ТК-ның бирги пленумунга БКП-ниң ТК-зының Чиңгине секретарынга Т. Живков соңгуттан.

Т. Живков түңнел чугаазынга БКП-ниң XII съездизи Болгарияга сайзырангай социализмни тургузарынга тоо-тулуг рольду ойнаар деп демдеглээн.

МАДРИД УЖУРАЖЫЫШКЫНЫНДА

МАДРИД. Адаа Мадрид ужуражыышкынының пленарлыг хуралы болуп эрткен. Австрияның төлээлекчизиниң чугаазы-биле ооң ажыттынганы журналистер бөлүктеринде билдине берген. Ужуражыышкынның ажылын үш неделя — апрель 11-ден майның 4-ке чедир үеде чайсарлаарын ол саналдаан. Ооң саналы хүлээп алдынган.

Кайы-даа талаларга таарымчалыг эки чедиишкиннерни, ужуражыышкынның чедиишкинниг болгаш конструктивтиг доозарының аргалары бар болуп турарын дискуссия киргүзүп турар дээрзин ГДР-ниң делегациязының баштыңы, ГДР-ниң даштыкы херектер министриниң бирги оралакчызы Г. Кроликовский демдеглээн. Бир эвес ужуражыышкынның киржикчилери бүгү чурттар Хельсинкиниң түңнел актызының принциптерин сагыыр болгаш чаңгыс талалыг артык чүүлдер чедип алырын оралдашпас болза, үстүнде чүүлдер чедип алдынар аваар. [illegible] гациязы чайсарлаашкын соонда-даа кандыг-даа дужуп бериишкиннин кылбас болгаш бодунуң мурнундагы туружун эдээр дээрзин ол хуралга чүве чугаалааш АКШ-тың делегациязының баштыңы М. Кампелман медеглээн.

Чайсарлаашкын соонда — дөрт хире неделя дургузунда Мадрид ужуражыышкыны доозулган турар кылдыр ындыг тодаргай хуусааны айтырыг ол саналдаан. Бир эвес ол хуусаа [illegible] ужуражыышкын доозулбайн барза, ужуражыышкынның түңнелдеринге хамаарылга чокка доңчу түңнел документин ажылдап кылыры, ынаа Европа чөвүлел хуралының киржикчизи чурттарның чаа ужуражыышкынын эрттирериниң ай, хүнүн чүгле айыткан турары чугула дээн.

Совет делегацияның баштыңы ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы Л. Ф. Ильичев база чүве чугаалаан. АКШ бодунуң тодаргай принциптерин удуртулга болдуруп турар деп америк делегаттың медеглелинге хамаарыштыр чугаалааш, совет делегация бодунуң база принциптиг, ооң ол база ойталап шыдавас деп чугаалаан. Ынчалза-даа бо чорук кайы-даа талага таарымчалыг ниитилелерни болгаш дугуржулгаларны дилээринге моондак болур бе? Мадрид ужуражыышкынның эки түңнелдерин бериш, ужуражыышкынның киржикчизи чаңгыс-даа чурттуң соңгураалынга когаралга чедирбезин чедип алыры бистиң кол принциживис болур деп ол чугаалаан.

ГДР. Герман Демократтыг Республикада нефть болбаазырадып кылыр «Шведт» комбинаттың коллективин республиканың ажылчы чоннарының социалистиг чарыжының мурнакчызы деп дүрүм ёзугаар санап турар. Германияның Социалистиг чаңгыс эй партиязының X съездизинге уткуштур калбарган чарышка комбинаттың коллективи күш-ажылчы белек түңнелдерин чедип ап турар. «Эвээш чарыгдалды үндүрүп турган, хөй продукцияны алыр дээш» деп шимчээшкин комбинатта улам калбарган. Бүдүрүлгениң чаартылы, эргелел аппаратының ажылдакчыларының санын кызырып турган, продукцияның бүдүрерин көвүдедирин чедип алган. Нефть болбаазырадыр ийи деригтерин комбинатта элтээри ам доостур чыгаан. Оларны ажыглалга киирген соонда комбинат немелде чиг-эт чокка 1980 чылдаазындан 8 хуу хөй продукцияны бо чылын бүдүрер.

ЧУРУКТА: комбинаттың девискээринде ол дериг-херекселдериниң бирээзин эптеп турары.

Фото АДН—СЭТА-ның.

ЧЕР БӨМБҮРЗЭЭНИҢ ЧУРТТАКЧЫ ЧОНУ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң үнелеп көрүүшкүннерин ёзугаар алырга, чер бөмбүрзээниң чурттакчы чонунуң саны 1980 чылда 4 миллиард 437 миллион кижи болган. Ынчангаш, сөөлгү үш он чылда ол сан 1.9 миллиардка өскен. Наппылар ниитилежилгениң [illegible] улур санап турары-биле алырга, амгы чүс чылдың төнчүзүнде Черге 6.1 миллиард кижи. 2010 чылда 7 миллиард кижи болгаш 2025 чылда 8.3 миллиард кижи чурттаар.

Ол саннарны КНО-нуң Чиңгине секретарының «1981 чылда делегейниң чурттакчы чону» деп илеткелинде көргүскен. Ындыг илеткелди ийи чылда бир удаа [illegible]. Амгы чүс чылдың төнчүзү [illegible] Черниң чурттакчы чонунуң саны кызырлыы бар чыларын бадыткаан херечилелдер улам көвүдеп орар деп ол документиде айыткан. 15 чыл мурнунда ол өзүлде 2 хуу-га деннежир турган, ам — 1.7 хуу-га дең, а чээрби чыл [illegible] хуу болур. Ол кызырлыышкыннар ындыг-ла улуг эвес-таа бол, доктаамал бүдүштүг [illegible] ле дүргедеп орар.

Ниити чурттакчы чонның [illegible] орар чурттарның [illegible] турарын илеткелде чугула угланыышкын кылдыр демдеглээн. Ам, чижээлээрге, сайзырангай чурттарга — Европага, Соңгу Америкага, Совет Эвилелинге, Японияга, Австралияга болгаш Чаа Зеландияга немей өзүлдениң чүгле он хуузу онаажыр. А чүс чылдың төнчүзүнде ол улуг-хуу 7 хуу [illegible].

2025 чылга чедир ындыг [illegible] артар болза, ол дуута делегейниң чурттакчы чонунуң 83 хуузу хөгжүп орар чурттарга чурттаар, а амгы үеде оларда 74 хуузу чурттап турар. Ол чүл дээрге, Африкага чурттакчы чоннуң саны ол үеге чедир үш катап, Мурнуу Азияга ийи катап, а Кыдатка бүдүн [illegible] өзүп [illegible] ол-дур.

Сайзырангай чурттарда өзүп төрүүр чоруктуң дыка кудулап уламчылавышааның илеткелде айыткан. 50 чылдарда ооң деңнели муң кижи бүрүзүнге оңаштыр 22 уруг турган болза, а ам — ортумаа-биле 16 уруглар болуп турар. Бир эвес байдал өскерилбес [illegible] ийи он чылында сайзырангай чамдык күрүнелерге чурттакчы [illegible].

Өзүп төрүүр чоруктуң ниити [illegible] Черниң чурттакчы чону чоорту [illegible]. Хөгжүп орар чурттарга 14 хар чедир назылыг уругларның улуг-хуузу сөөлгү он чылда 42-ден 39 хуу чедир кызырылган. Ынчалза-даа сайзырангай чурттарга ол назының уруглары чурттакчы чоннуң чүгле 23 хуузу болуп турар. 65 харлыг [illegible] ажаа дүүштүр өзүп турар.

50-ден эвээш эвес чурттарга, кол нургулайында Африка чурттарынга чуртталаның ортумак үргүлчүлели амгы үеге чедир 50 хардан ашпайн турар.

Дыка хөй күрүнелерниң, хамыктың мурнунда хөгжүп орар чурттарның, чадактары [illegible] саны өдергей дүрген темпилиг өзүп турар дээш аажок сагыш-сыпап турарлар. Бистиң чүс чылывыстың ортан [illegible] хоорайларның чурттакчы чону барык дөрт катап көвүдеп, бир миллиард кижи ашкан, а чүс [illegible] дагын ийи катап көвүдээр. Демографиктиг чугула үе-чаданы эртер—кодээ районнарга болдаарга, хоорайларга бир-ле дугаарында хөй кижилер чурттаар. Ол чорудулганың онзагай [illegible] хоорайларның хамыктан [illegible] болур. Сөөлгү он чылда 4 миллион кижи [illegible] хөй чурттакчы чоннуг хоорайларның саны хөгжүп орар чурттарга 12-ден 23 чедир көвүдээн. 2000 чылга чедир ол сан 60 ажыг болур.

ПЕКИНДЕ ПРОПАГАНДАЧЫ ШУУГААЗЫН

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажылдап турган үезинде болгаш ооң соонда элээн үениң иштинде кызыл пропаганда [illegible], ооң иштинде даштыкы политикага хамаарышкан кылган саналдар дугайында бодунуң тайылбырларын берип турган. Ынчалзажок Пекин ынчан-на совет тайбың саналдарының [illegible] чорудуп турган. [illegible] болгаш радиозу Барыын чүктүң кедергей барыын [illegible] информация органнарының болгаш политиктиг ажылдакчыларының [illegible] хоп-нугулдуг чугааларын тарадып турган [illegible].

Совет коммунистерниң съездизиниң тайбынга ынак программазын [illegible] хөй-ниитилелиниң деткип, ооң иштинде хөй-хөй чурттарның чадактары [illegible] бо үеде пекин пропагандистер чаа совет саналдарга удур [illegible] кампанияны калбарткан, ооң кол-ла сорулгазы болза ук саналдарның ужур-дузазын бүдүүлээр, совет политиканың ак сеткилдиинге карасыгылышкынны тывылдырары болур. «Совет [illegible]» [illegible], «Бүгү чүвениң эки деп бодалдың» Барыын чүктен Пекин [illegible] дилеп турар.

ССРЭ-ниң даштыкы политиктиг [illegible] Барыын чүкке «могулдуушкун чемин-тир», ооң дузазы-биле Москва «Барыын эвилелчилерниң чарыльдырарын оралдажып турар», ССРЭ «Барыын чүктүң [illegible]», «АКШ-ты чааскаазыралы[illegible]» [illegible] кыдат парлалганың [illegible] тайылбырларында бижип турар.

Бо бүгү-биле пекин удурту[illegible] [illegible] база катап бадыткаан. [illegible] — Европага ортумак [illegible] тургузарынга [illegible] за Ыраккы Чөөн чүкке илеге-жир чоруктуң хемчеглеринге [illegible] турарлар.

Совет тайбың шаан хандаашкынга Пекинниң ол хире шугулдааны, кылыктаныр халбактап турары тайылбыр дилеп берге эвес. Делегейниң кандыг-даа районунга дуушкуурлуг чорукту кошкадырынче, бот-боттарынга бүзүрежилгени катап тургузарынче угланган кандыг-даа бодалдар кыдат удуртукчуларның [illegible] дүүшпес, олар бодунуң улуг күрүнезирек гегемонизчи политиказын бөттүндүрүп ап болгу дег ооң калбак антисоветчи фронтунун тургузуп алыр идегелин ам-даа кагбайн турарлар.

Мурнуу-Чөөн Азияга дүшкүүрлүг чоруктуң чаа одагларын кыпсырынче, бот дугуннаан Афганистанның херектеринче киржирин күткүүрүнче, өске-даа ёрамок сорулгаларже угланган пекинчи угланыышкын СЭКП-ниң XXVI съездизиниң илип үндүргени тайбың программага үндезиниң-биле дүүшпейн турары чырыткай илдең болбайн. А ындыг кыдат угланыышкын АКШ-тың реакциялыг бөлүктериниң, НАТО чагырыкчыларының, [illegible] үлетпүр монополияларының чорудуп турар политиказының сорулгаларынга болгаш принциптеринге ылап-ла таарыжып турар.

Совет чурттуң Кыдат-биле харылзааларын тайбың кожазелдиг үндезинге тургузарынга, оларның экижиирин чедип алырынга белениин иштейн СЭКП-ниң XXVI съездизинге бадыткааның пекин пропаганда база-ла ындыг, тайбың, чаныылдыыкын болгаш кады ажылдажылга дээш сагыш човаашкын кылбайн, бөттер эвес [illegible] уткаан.

Пекинниң ындыг угланыышкыны кыдат улустуң бодунуң эрге-ажыктарынга дүүшпейн турар. Олар чүгле пекин удуртулганың Совет Эвилелинге, социалистиг демнежиишкинниң [illegible] кыдат улустуң [illegible] ажыглаашкын [illegible].

(СЭТА).

К. ВАЛЬДХАЙМНЫҢ КЫЙГЫРЫЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Чиңгине секретары К. Вальдхайм делегейниң экономиктиг харылзааларын чаа демократтыг үндезинге эде тургузарының тодаргай оруктарын [illegible] делегей ниитилежилгезин кыйгырган. Делегейниң экономиктиг чаа ёзу-чурумну тургузары — КНО-нуң мурнунда туруп турар бир чугула сорулгаларының бирээзи болур деп, Нью-Йоркка чүве чугаалап тура, ол медеглээн.

Колонизацияны дужурериниге хамаарылгалыг чугула черни эжелээн баттышкан нацияларның бүгү чурттарының экономиктиг [illegible] рынга амгы үеде бодунуң үлүүн киирер ужурлуг.

«[illegible]» [illegible] ынчага болдунмаан деп, К. Вальдхайм [illegible]. Хөгжүп орар чурттарның бүдүп турары, экономиктиг айтырыглар талазы-биле бүгү-ниити чугаалажыышкыннарны КНО ам-даа эгелеп шыдавааны деп, ол айыткан. Ооң чылдаганы болза, бо айтырыг талазы-биле [illegible] болуп турарында.

КНО-нуң Чиңгине секретарының ол чугаазы делегейге [illegible] тургузары дээш КНО-нуң ора[illegible] [illegible] шаптыктап турар АКШ-ка база ооң талалакчыларынга [illegible]. Азияның, Африканың, Латин Американың хөй-хөй чурттарындан экономиктиг үттүмкин политиказының аргалы-биле ниме-тик чок хөй орулгаларындан ойталаар күзел чок Вашингтонуң туружу бүгү-ниити чугаалажыышкыннарның [illegible] ара соксаарынга чедирген.

АЛЖИР: аграр революциязы уламчылавышаан

[illegible] Алжир улуг чурт. Далай эриинде девискээрниң узуну—1200 километр, соңгу чүктен мурнуу чүкке чедир — үш муң хире километр. Ынчалзажок Алжир Улус Демократтыг Республиканың чурттакчы чонунуң саны — 18 миллиондан бичии-ле ажыг. [illegible] улуг, чонунуң саны [illegible] дүлг чүгле 0.4 гектар. Ол чүве [illegible] [illegible] [illegible] девискээриниң хөй [illegible] сарыг элезин [illegible] болуп турар.

[illegible] [illegible] ажылчылар хуваап алгаш, оларны элезиниг районнарже сывырыпкан турган.

1962 чылда Алжир хамаарыжпас чорукту чаалап алганының соонда феллах [illegible] 1971 чылда чурттуң аграр политиказының үндезин документин — аграр хартияны хүлээп алдынган. Ынчангаш [illegible] [illegible] «Чер ону ажылдаан кижиниң [illegible]» [illegible] документиде [illegible].

[illegible] Амгы үеде 1.2 миллион гектар [illegible] Олар 7 муң кооперативтерни [illegible] рар. Оларны электри, суг-биле хандырган, суур бүрүзү эмнелгелиг, школалыг.

Кооперастаашкынны бүгү талалыг деткивишаан, күрүне болгаш удуртукчу партия Национал хосталганың фронтузу (НХФ) хуу ажылдыг тараажыннарга база-ла улуг дузаны көргүзүп турар. Чүге дээрге [illegible] 20 миллион гектар одарбелиндиг черде 180 муң малчын өг-бүле чурттап турар. Мурнуу талазы районнарга кырыы мал ажылдыг кооперативтерни тургузуп, хуу ажылдыгларга [illegible] бөлүктерин кылып берип турар. [illegible] бо черде аграр айтырыы чедимчелиг [illegible].

[illegible] «Эль-Муджахид» деп солун чоокта чаа бижээн. Аграрлыг [illegible] болгаш [illegible] база катап тургузуп турар [illegible].

[illegible]

А. БОЛМАТОВ.
СЭТА-ның корр.

ЧОРУУ ЧОГУЗУН

Каадак-Хамар. Бо Тываа сураглыг агтарның бирээзи. 1930 чылдарда тес-хемчилер:

Калдак-Хамар кадыр артын
Калып алза, аштап алза,
Хартыга дег чычаан мунгаш,
Хала чокка халдып орза —

дижип, күзелин илередип ырлажып чораапнар. «Демниг сааскан теве тудуп чиир» деп чиннук чечен домзанда [illegible] бүткен. Амгы хүннерде каалама оруг-биле аар-чиик машиналар янзы-бүрү чүъктер сөөртсен, дүн-хүн чок каржылсолчуп-ла турар. Чаа беш чылда Кызылдан Самагалдайже [illegible] Калдак-Хамар артын таварааш чедип кээрин чон четтикпейн манап турар.

Калдак-Хамар артка ырак рейстер чораан машиналар бола доктаар чаңчылдыг. Чүге дээрге чолаачылар могап-турупкаш, аваа арыг агаар тынып, дыштаныл аарлар. Чоокта чаа ажыл займ-биле бар чораш, артка кээривиске ЗИЛ-153 деп бензин сөөртүр машина бо доктааган тур. Оон биле таныжып чугаалажырывыска, «О. Шынаа» совхозтуң чолаачызы болган.

Оон адын Бады Амырбитович Сандык дээр. Ол бистин-биле хөөрежип тургаш, машиназын [illegible] оруун уламчылаарынга серемчилелдиг белеткенди. Чолаачының чугаазы-биле алырга, бо артка доктаары чаңчылчаан. «Эскертигниң [illegible] туруп болгай» дээш, оон манаа доктаары шынап-ла чөптүг-дүр деп кордувус.

1967 чылдың күзү. Хоочун койжулар Амырбит болгаш Ыраат Сандыктарның 20 харлыг, хой кадаржып турган оглу Бады сүүр баткаш, сургала барган. Кырганнар ужуруун тыппайн чугаалажып органг:

— Бады мынчаар читпес кижи ийикпе. Чоп читкен чоор — деп, авазы чугаалаанган.

— Канчап билир. Школа дооскаш безин ийи чыл четкен. Эр апарган кижи-дир. Үе черлези-биле ойнап, хөглеп чор-ла ыйнаан. Бистиң чаңывыска чеже орар. Ам бир чер же өөренир дээн ирги бе? — деп, авазы чугаага улашкан.

Кырганнар чугаазын тендүрзелек чорда, ыт ээрзе-ле оглу бо келген. Кандыг-бир чуве айтырар дээш-ле оглунун дидимейн орарын ада-иези эскерген.

— Кырганнар, бистер-биле чоруурга чалгаараанчыг эвес бир бе, оглум? — деп, [illegible] тодаргайлаан.

— Чалгаарап канчаар, [illegible] авай. Кызылга [illegible] ажыттынар-дыр. Ада [illegible] өөренир чоор бе? — [illegible]

— Эх, оглум, оон өске өөренир черлер тывылбас чуве бе? Чолаачы кижи арага-дарыга таваржыр. Оон келерезе озалдак болза канчаарыл. Че, че ачаң билгей аан — дээш, олче [illegible]

Ол боданып оргаш:

— Кандыг-даа ажылга күзелдүткүл херек. Шаанда мыкаш болза, эки аът, ээр, чүтен белеткеп бергей эртик. Амгы үеде машина-техника бүрүнгаар сайзыралдыг хөгжүп турда, оң эки шиңгээдип ал база чу-гла — деп, С. Амырбит оглунуң күзелин бүрүн деткээн.

Авазының деткимчезинге оглу [illegible] өөрени. Өөрениг чоруктарының бетинде, бир машина мышты, ол хире көрженни өг чанынга белеткеп берген. Авазы оглунуң ажылгырын ма-гадаарлар. Кыштың соогу, чайның изиг дивес, ол ажыл дээш де карак-кызыл. Ынчангаш олар Бадыга чоргаарланыр. Чолаачылар курузунче ол чо-гуур үезинде [illegible]

Эки кылган ажыл—элеп чиг-нес мактал. Оон бээр он үш чыл билдиртпейн шууужуп эрткен. Бо үениң дургузунда бирги класстың чолаачызы Б. Сандык кандыг калыр-берт оруктарны, хат-шуурганныг караңгы дүннерни эрттирбээн дээрил. Ол үйгу чок чымыштыг хүннер шаңнал-мактал, эки эштер-биле бадыткаттынган.

Бады Сандык совхозтуң эки ажылдыг чолаачыларының олуруунга кирген. Ол эрткен беш [illegible] планның онаалдазын ноябрьда чеңнешкинниг күүсеткеш, Москваже аян-чорук баар халас путёвка база «Социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан. Ынчан ол пландан ажыр бир [illegible] камнап алган. Амгы хүннерде ол бирги беш чылдың бирги [illegible] раль 20-де күүседир дээш бе-[illegible] алган ажылдап турар. Шалыпчының кезээде чорук чогуп, күлезн бүдүрүр болурун күзеп каалы.

Ө. ЧИНМИТ.

Тес-Хем район.

КҮЗЕЛИН ЧЕДИП АЛГАН

Арыг хоорайның № 2 ортумак школазын дооскаш, Кызылдың эмчи училищезинге кирип алган. Санныг чылдар билдиртпейн эрте берген. Елизавета Кыргысовна баштайгы ажылчы базымын өскен-төрээн суур Ийи-Таалга эгелээн. Эге үезинде ажыл-ижинге кандыг бергелер турбаан дээр. Ынчалза-даа ажылынга бердинген аныяк кыс Елизавета баштайгы бергелерге торулбайн, улам чуткулдуг ажылдап, бодунуң билиин бедидип ап турган. Ажылдаа-ла он чыл ажып чоруур. Ол ам дуржулгалыг эмчилерниң одуруунда кирген. Бо үениң дургузунда чеже-чеже иелерниң караан чырыткаан дээр. Эмнелгениң өөрлеринде херек чүүлдерни таарыштыр белеткеп салып кааны, хаалаарда янзы-бүрү аарыгларга хамааржыкан плакаттарны [illegible] ге келген улуг-биче чонnуң кичээнгейин хораан-на хаара туда бээр.

Эмчи кижинин ажылы эңне харыысалгалыг. Манаа хамааржыр бистин суурнуң аныяк эмчизи Елизавета Кыргысовна Доржунуң ажыл-ижин бижикседим.

Елизавета Доржу школага өөренип чорааш-ла эмчи болуун күзеп чораан. Күзээнин чедип алыр, сураанын тып алыр дээр болгай. Ол Шагаан-

Бо чыл [illegible] күш-ажылы дааш Елизавета Кыргысовна каш удаа мактал бижиктер биле шаңнаткан. Ол СЭКП-ниң XXVI съездизин, чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткаан болгаш амгы үеде улам сорук-биле ажылдап турар.

И. БЮРБЮ.

СПОРТ ✻ СПОРТ ✻ СПОРТ   СПОРТ ✻ СПОРТ · СПОРТ   СПОРТ ✻ СПОРТ

МАССАЛЫГ АПАР ЧЫДАР

Хостуг хүрешке Тыва АССР-ниң [illegible] эрткен [illegible] таныр хүннерде республика найысылалының Херел спорт залынга болуп эрткен. Аңаа районнардан, Кызылдан болгаш спорт ниитилелдеринден ниитизи-биле 152 мөге киришкен. Оларның он дөрткү ССРЭ-ниң спорт мастерлери, а 25 ажыг кижи мастерге кандидат аттарлыг болган.

Маргылдааның ажыдыышкынынга республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. С. Нүрзет мөгелерге байыр чедирип, спортчу чедиишкиннииг болуурун оларга күзээн. Оон соонда маргылдааның туңун хостуг хүрешке Совет Эвилелиниң бирги чери дээш болган маргылдааның [illegible] Александр Доржу, Александр Чылбак-оол [illegible] ооллар аразынга Российның бирги чери дээш болган чемпионаттың ийиги шаңналының [illegible] Владимир Монгуш олар келдүргеннер.

Хостуг хүрешти болгаш часпортун бистиң республикага сайзырадып, оон чон ортузунга массалыг чоруун чедип алыр дээш кылып чорудуп турар ажылы дээш ССРЭ-ниң спорт мастерлери Валерий Маадыр-оолович Оюн биле Владимир Борисович Сырат оларны Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар [illegible] республика солуннарынга үнген. Бедик шаңналдарны ол тренерлерге ук маргылдааның ажыдыышкынының үезинде байырланчыг байдалга тывыскан. В. М. Оюн биле В. Б. Сырат олар бедик шаңналды ап тура аныяк өскенни спортче хөйү-биле хаара тудуп, спорттуң массалыг чоруун чедип алыр дээш моон соңгаар оон-даа эки [illegible]

Херел спорт залга чаткан ийи хевистиң кырынга спортчу демисел шыңгыы болган. Оон бирги хүнүнде деңзи бүрүзүнге финалче үнер эрге дээш хүрешти көрүкчүлер улуг сонуургал-биле хайгаарап, аваангыр-кашпагай аргаларны кылып турганы, чараш техниказы-биле өскелерден ылгалып турар мө-[illegible] чей-аът киирип турганнар.

Эң солун ужуражылгалар воскресеньеде болган. Сөөлгү ийи чылда 48 килограммга Тываның эң шимдак мөгези деп санадып келген, чоокта чаа Фрунзе хоорайга ССРЭ-ниң бирги чери дээш болган маргылдааның эң чиик деңзизинге дөрткү черни ээлээн. Александр Доржу бо удаада база өскелерден артык күштүүн бадыткаан. Ол хевис кырынга үнүп келгеш, чараш болгаш нарын аргаларны улай-улай ажыглап тургаш, онагларын чиңги-биле ажып эртип турду. Оон өске мөгелерден кол-ла ылгалыр чүвези — хевис кырынга чыдып [illegible] аргаларны хөй-биле ажыглап турар үеде ооң бедик техниказын айытпас арга чок.

Александрның оон ыңай бир онза талазы чүл дээрге, ол чеже-даа санны ойнап ап тур [illegible] Хүрештиң эгезинден сөөлгү минуталарынга чедир оюнун чүгле халдаашкын-биле төндүрүп турду. Ол чорук оон күш-дамыр талазы-биле эки белеткелдиин, күжүн төнчүзүнге чедир шын хуваап билирин, бодунга бүзүрелдиин бадыткап турду.

52 килограмм деңзиге амгы үеде Улуг-Хем районнуң Хайыракан чурттуг спорт мастери Владимир Күжүгет-биле деңге хүрежиптер хире шыырак мөге бистиң республикада чок деп чүвени болуп эрткен маргылдаа база катап бадыткаан. Владимир бодунуң онагларын шуптузун арыг тиилелгелер-биле төндүрген. Ол алды ужуражылгазынга ниитизи-биле чүгле 12 ажыг [illegible]

Улуг-Хемден келген аныяк талантылыг мөге спорт мастеринге кандидат Роман Монгуш Совет Эвилелиниң бирги чери дээш болган [illegible] киржикчизи ССРЭ-ниң спорт мастери Александр Чылбак-оол оларның 57 килограммга түңнел ужуражылгазын залга олурганнар, аныяк мөгелер кандаар-даа аажок улуг сонуургал-биле көргеннер. Ындыг болбазыныы-даа аргазы чок. Чүге дээрге олар улуг маргылдааларга чаңгыс удаа эвес киржип, шаңналдыг черлерни ап чорааннар.

Хүрештиң сөөлгү он секундазынга чедир кым ойнап алырын тодарадыры берге болган. Олар ачыр-дачыр тутчуп, улуг санннарны бирде бирээзи, оон соонда өскези ойнап ап-ла турганнар. Эң сөөлүнде Роман Монгуш карак чивеш аразында бодунуң ынак аргазын ажыглааш, бир балды ойнап алган, а ол оон чемпион болурунга четкен. Оон соонда үш секунда хире эрткенде ужуражылганың шагы төнгенин медээзин судья берипкен.

Аныяк мөге Роман Монгуштуң ол тиилелгези таварылга эвес. Ол шериг албаның эртип турган, оолар аразында Совет Эвилелиниң Чепсектиг Күштериниң бирги чери дээш [illegible] киржип, 52 килограммга кымга-даа октатпайн бирги черже үнген. Роман ам Красноярск хоорайның № 20 профессионал-техниктиг училищезинде өөренип турар. А хостуг хүрештиң чажыттарын, чараш аргаларын РСФСР-ниң алдарлыг тренери, ССРЭ-де билдингир тренерлерниң бирээзи Владимир Петрович Зайшевтиң чорудуп турар секциязындан өөренип ап, башкызының ынак өөреникчилериниң санында кирген.

Хостуг хүрешке ССРЭ-ниң спорт мастери Улуг-Хемнин Бүлүн-Терек школазының башкызы Николай Монгуш бодунуң күжүн 62 килограммга шенээн. Ол ооң мурнунда чылдарда 57 килограмм деңзиге хүрежип чораан. Николай бо удаада база бедик арга-дуржулгазын бадыткап, республика чемпиону атты чаалап алган. Ол түңнел ужуражылгазында мастерге кандидат Маадыр Биче-оол-биле хүрешкен. Эң сөөлгү секундаларга чедир кайызы-даа чараш хүрешкеннер. Түңнелинде Н. Монгуш чаңгыс-ла санны артыкка ойнап алгаш, бирги черже үнген.

Чаданада уругларның спорт школазының тренери, ССРЭ-ниң спорт мастери Чадамба Өржак 68 килограммга эрткен чылгы чемпион адын база катап бадыткаан. Ол хевис кырынга үнүп келгеш, бодунуң [illegible] аргаларын аваангыры-биле ажыглап тургаш, удурланыкчыларын ша-даа чедирбейн ажып эртип турган. Эң сөөлүнде Кызыл районнан келген спорт мастери Александр Оюн-биле хүрешкеш, ону сан талазы-биле ойнап алган. Аар деңзилерге чемпион ат дээш хүреш база шыңгыы болган.

Үргүлчүлеп келген маргылдааның түңнелинде Чөөн-Хемчик районнуң шилиндек командазының мөгелери эң хөй [illegible] ны алгаш, республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчиир кубогу, тураскаалдыг вымпели-биле шаңнатан. Улуг-хемчилер — ийиги, а Кызыл районнуң [illegible] даазы — үшкү черлерни ээлээннер. Бо районнарда хостуг хүреш чогуур сайзыралдыг, аныяктар ортузунда массалыг апар чыдары өөрүнчүг. Аныяк талантылыг мөгелер хөй-биле киржип, хевис кырынга үнүп келгеш бедик арга-дуржулга [illegible] решкеннер.

Наставниктер аразында «Урожайның» [illegible] бирги черже үнген. «Спартак» биле «Трудовые резервы» эки тура спорт ниитилелдери ийиги [illegible] черлерни ээлээннер.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. С. Нүрзет аныяк мөге А. Мижит-Доржуга спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастериниң херек демдээн тыпсып турары (үстүнде); тренерниң ажыктыг сүмелери (ортузунда); көрүкчүлер: маргылдаа үезинде.

АПРЕЛЬДИҢ 7-ДЕН 12-ГЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 7-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.35— **«Хоорайлар болгаш чылдар».** Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 10.45 — ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Дударевaның удурткан Москваның симфония оркестри орус композиторларның аялгаларын күүседир. 11.30—Медээлер. 11.30—14.30 — Чапсар. 14.30—Медээлер. 14.50 Кадыкшылдың делегей хүнүнге. Документалдыг фильмнер программазы: [illegible] кадыкшылга черлери», «Кезер эмчиге чедк айтырыг», «Чүрек —хыналдада». 15.50 — «Төрээн бойдузувус». 16.20 —«Роза Тураева ырлап тур». Фильм-концерт. 16.45 — «ПТУ-га чүнү, канчаар өөредирил». 17.15 — «Ужудуушкун соонда хүннер болгаш чылдар». Совет-чехословак [illegible] ужудуушкунуң дугайында документалдыг фильм [illegible]. 17.40— Концерт. 17.50 —Фехтованиеге делегей маргылдаазы. Минскиден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

18.05—«Сылдысчыгаш». 18.35 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45—Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00—«Чурукчу болгаш үе» 19.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.45 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, СЭКП-ниң Свердловск обкомунуң бирги секретары Б. Н. Ельцин дамчыдылгага киржир. 20.00—«Кижилер болгаш хоорайлар» деп уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35— «Ленинградский балет» деп хөгжүмнүг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 22.20—Фехтованиеге делегей маргылдаазы Рапира. Хережженнер Минскиден дамчыдылга. 22.45— «Бөгүн делегейде»

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.05—«Арага аарыы. Эмчиниң беседазы». 18.35 — «Шуптузун билип алырын күзээр мен». Киножурнал.

КЫЗЫЛДАН

18.45 — «Чаартынган чер». Телефильм.

МОСКВАДАН

19.00—«Ырак болгаш чоок ырлар».

КЫЗЫЛДАН

19.45 — Чарлалдар. 19.50 — 20.20 — «Ажыктыг чорук болгаш шынар дээш».

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларның ниити ырының аас чогаал бөлүүнүң концерти. 9.35 — «Хоорайлар болгаш чылдар». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 10.35 — «Кино аян-чоруктар клуву». 11.35—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

11.40—Уругларга — фильм «Шайба! Шайба!» 12.00— —«Орус дылды өөренип турар бис». 12.00—14.30 — чапсар.

МОСКВАДАН

14.30 — Медээлер. 14.50 — «Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Кинопрограмма. 15.20— «Орус чугаа». 15.50 — «Шыдыраа школазы». 16.20 — «Горнистер, кыйгыга харыыланар!». 16.50 — «Аныяктарның адрестери». 17.50 — Хоккейге делегей маргылдаазы. ССРЭ биле ЧССР-ниң ийиги [illegible] оюну. Ленинградтан дамчыдылга. 2-ги, 3-кү үелери. 19.00 —Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Кызыл болгаш кызылчылар». 19.50 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.00 — Ю. А. Гагаринниң космосче ужудуушкунунуң 20 чылынга. «Космос веги. Чыл демдеглелиниң арыннары». Документалдыг телефильм. 2-ги фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Краснодар крайның Тихорецк районунуң Культура [illegible] ның улустуң казак ниити ырының концерти. 22.00—01.05 — Футбол кубоктарының ээлериниң кубогу дээш. «Динамо» (Тбилиси) — «Фейеноорд» (Голландия). Тбилисиден дамчыдылга. Чапсарда — Бөгүн делегейде. Хоккейге аныяктар аразынга Европа чемпионады [illegible] Миннеден дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Уругларга фильм «Күзелдер оглу». Ойнаарактар фильми. 19.05 — Киножурнал.

МОСКВАДАН

19.15—20.00 — Кыска телефильмнер программазы. Чехословакия.

АПРЕЛЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05— «Горнистер, кыйгыга харыыланар!» 9.35 — [illegible] шериг округунуң танцы ансамблиниң концерти. 10.25 — Кыска телефильмнер программазы. Чехословакия. 11.10 — Документалдыг телефильм. 11.40 — Медээлер. 11.45—14.30 — Чапсар. 14.30 — Медээлер. 14.50 — Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнерниң программазы. 15.40 — «Улустуң аялгалары». 15.55 — «Мергежил — харыысалга». Телеочерк. 16.25— ССРЭ биле Югославияның аразында [illegible] бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээге ат салганынга. «Югославияны эргий». Кинопрограмма. 16.50 — «Чурагачы». Тележурнал. Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. Н. Глазков эрттирер. 17.35 — Б. Мартинү — Фортепианога квартет. 18.05 — «Миллионнарның ле-[illegible] башкарары». 18.35 — «Эрги [illegible]» Мультфильм. 18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.15 — «Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — Ю. А. Гагаринниң космосче ужудуушкунунуң 20 чылынга. «Космос веги. Чыл демдеглелиниң арыннары». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 3-кү фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.10 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. Ковалёваның болгаш Ленинградтың телевидение болгаш радиозунуң орус улустуң В. Андреев аттыг оркестриниң концерти. Төнгенде — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Документалдыг фильмнер программазы. 18.15 —«[illegible]» Телефильм. 18.30 — «Көөчүнүн оттуг чылдары». Телефильм.

МОСКВАДАН

19.00 — ЧССР-ниң Куручениң Нецалы аттыг ыры болгаш [illegible] 19.30—20.00 — «Эш бригада». Телеочерк.

АПРЕЛЬ 10-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Бистиң-биле кыл, бистиң дег, бистинден артык кыл». ГДР-ден дамчыдылга. 10.05 — Совгу чуктуң орус ырлары Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң үлегерлиг ниити ыры күүседир. 10.35—«Дириг амытаннар делегейинде». 11.35 — Медээлер. 11.40—14.30 — Чапсар. 14.30 — Медээлер. 14.50 — Социалистиг [illegible] космос [illegible] нинамтарының дугайында документалдыг фильмнер программазы: «Вьетнамның космос оруу», «Чаңгыс орбитада». 15.35 — «Аныяктарның уран чогаадылгазы». 16.05 — «Москва болгаш москвачылар». 16.35 —ССРЭ-ниң гандбол чемпионады. Эр улус. «Буревестник» (Тбилиси) — «Гранитас» (Каунас). Тбилисиден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.15 — «Партия болгаш чон — [illegible]». Кызыл хоорайның бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң телефестивалы. Кызылдың күрүнениң педагогика институдунуң бот-тывынгыр уран чүүл каржыкчыларының концерти. 17.45 —Телемедээлер. 17.55 — «КАН ээрены». 18.20 — Телемедээлер. 18.35 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.40 — Бөгүн делегейде. 18.55 — «Гагаринниң сылдыстары». Фильм-концерт. 19.15 — «Часкы хүн деңнежилгези». Уран-чечен фильм. (ЧССР). 20.30 — «Үе». Информастыг программа. 20.55 — Космонавтика хүнүнге болгаш ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. А. Гагаринниң башкарганы бирги «Восток» космос корабльның ужудуун үгенинден бээр 20 чылынга тураскааткан байырлыг хурал болгаш концерт. Эвилелдер бажыңының Колонналыг залындан дамчыдылга. 01.00—01.10 — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.15 — Улустуң хөгжүм [illegible] Гитара.

КЫЗЫЛДАН

18.40 — «Тываның экранында». 18.55—20.05 — «Суурлаларда чалбыраштар». Уран-чечен телефильм.

АПРЕЛЬ 11-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50 — Эртенги гимнастика. 9.15 — «АБВГДейка». 9.50 — «Ада-иелер, силерге». 10.20 — «Г. Минасян ырлап тур». (Ереван). 10.55— «Эки бараанны донну». 11.25 — «Чурукчулар дугайында». Б. Кустодиев. 12.10 — «Спортлотонуң» 15-ки тиражы. 12.20 — «Амыдыралче оруг». 13.05 — Моцарттың ырларын П. Шрайер күүседир (ГДР). 13.55 — О. Сулейменов. «Чер, кижиге мөгей». Автор боду номчуур. 14.30 — Бөгүн делегейде. 14.45 — «Соңгу чүктүң оруктары-биле аян-чорук» деп уругларга уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 16.00 — «Бар-даа болза, бүрүнчүг эвес». Профессор С. П. Капица эрттирер. 17.05 — «Цирк аренезында». 17.50 — [illegible] Ю. А. Летуновтуң беседазы. 18.20 — Мультфильмнер программазы: «Винни-пух аалдап чорупкан», «Винни-пух болгаш чай чок хүн». 18.50 — Даарта — Чурттуң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглерниң хүнү. Чурттуң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглерниң Кол [illegible] дун маршалы, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры А. И. Колдуновтуң чугаазы. 19.05 — Концерт. Совет Армияның үлегерлиг Төп театрындан дамчыдылга. 19.50 —«Дартаның дуну» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 21.35 — «Төрээн черимге ынак мен». Фильм-концерт. (Е. Пленкинниң ырлары). 22.25 — Классиктиг хүрешке Европа чемпионады. Швециядан дамчыдылга. Төнгенде — Медээлер.

АПРЕЛЬ 12-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Сула шимчээшкинче, чыскаалыңар!» 9.00 — «Оттурукчу». 9.30— «Совет Эвилелиңге бараан болуп тур мен!» 10.30 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.15 — «Эртенги почта». Хөгжүмнүг программа. 11.45— «Кодээге дамчыдылга». 12.45 — «Хөгжүмнүг киоск». 13.15— «Кижи. Чер. Октаргай». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. И. Севастьянов эрттирер. 14.00 — Концерт-вальс. 14.20 — Уругларга фильм. «Петька космоста». Уран-чечен телефильм. 15.25 — «Кино аян-чоруктарының клуву». 16.26 — Уран гимнастикага делегей маргылдаазы. В. И. Ленин аттыг Төп [illegible] «Дружба» [illegible] дан дамчыдылга. 17.10 — «Делегей панорамазы». 17.55 — «Сылдыс минуталы». Уран-чечен документалдыг фильм. 19.00 — Хоккейге Европа чемпионады. ССРЭ биле Голландияның шилиндек командаларының оюну. 21.15 — «Үе». Информастыг программа. 21.[illegible] — «Соруг киришкинни». Космонавтика хүнүнге тураскааткан концерт. 22.55—23.35 — Футбол тайылбыры. Төнгенде — Медээлер.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзи-биле бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 7—9 градус чылыг болур.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Янзы-бүрү угланыышкынныг хаттың күжү кошкак. Агаарның температуразы 6—8 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Билдингир кижи мынаан».** 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Кижилер гусарларның эскадрону»** (2 сериялыг) 9.00, 12.00, 17.10, 20.20 шактарда; **«Амыдыралдан бодунуу тып»** деп кино-клуб»—15.00 шакта.

«КАА-ХЕМ»: **«Хамааты Лешка»,** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Мөге калайы»** (2 сериялыг) — 14.50, 17.30, 20.10 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» КБ: **«Хлеб, алдын, наган»** 18.30, 20.30 шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлиг килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаяда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00139

Бугу чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 83 (11581) | 1981 чылдың апрель 8, среда | 1925 чылдан үндүрүлеттинген. | Өртээ 2 кеп.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫ

АШХАБАД. Амударья хемниң он талазы эриниң шөлдерин шиңгээдип ап турар Чарджоу областың кур чер бригадалары боттарының социалистиг хүлээлгелериниң чугула кезиин күүседип, ховен тарылгазын Туркменистанда хамыкты мурнай дооскаңнар. Олар ховен тарылгазын чүгле чеди ажыл хүнүнде чоруткан. Техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар талазы-биле ипатовчуларның дуржулгазын калбаа-биле ажыглаан.

ЧИМКЕНТ. Тараа культураларының часкы тарылгазын облавста дооскан. Тус черниң бедик дүжүттүг сорттарын кым-тас шөлүнде чаштырган. Часкы хову ажылдарын эң эки агротехниктиг хүүсаада чорудукан. (СЭТА)

Н. А. ТИХОНОВТУҢ АВСТРИЯДА ЧЕДЕ БЕРГЕНИ

Венаның Швехат деп делегей аэропортунга Н. А. Тихоновту Австрияның федералдыг канцлери Б. Брайский, даштыкы херектер министри В. Пар болгаш албанның өске-даа кижилери уткаан.

ССРЭ-ниң Австрияда элчини М. Т. Ефремов болгаш өске-даа чурттарның дипломатиг талазы черлериниң баштыңнары база уткаан.

Аэродромдан Н. А. Тихонов Б. Брайский-биле кады аңаа тускайлап белеткээн резиденцияже чоруткан.

* * *

Н. А. Тихонов апрель 6-да Австрия Республиканың Федералдыг президентизи Р. Кирхшлегерге Хофбург ордузунда оон резиденциязынга барып чораан.

Н. А. Тихонов-биле кады ону үдеп чоруур албанның тускай кижилери база барган.

Р. Кирхшлегерниң болгаш Н. А. Тихоновтуң аразынга найыралдыг беседа болган.

ЗВЁЗДНЫЙНЫҢ БҮГҮ ЧЕЧЕКТЕРИ

«Интеркосмос» программазының киржикчилери чурттарының туктары-биле шиметтинген Москва чоогунуң аэродромун апрель 6-да кээрге, чечек шыпкан каас орай дег сагындырган. Байконур космодромга неделя дургузунда дыштангаш, совет-моол космос экспедициязының кежигүннери В. Джанибеков биле Ж. Гуррагча олар Звёздный хоорайга чедип келгеннер.

Ракета-космос техниказының [illegible], ужудуушкун башкарар төптүң болгаш космонавтылар белеткээр төптүң [illegible], экипажтың кежигүннериниң төрелдери, чоок [illegible] оларны уткууру-биле чедип келгеннер. «Интеркосмос» чөвүлелиниң төлээлери, МАР-ның ССРЭ-де онза болгаш бүрүн эргелиг элчини Д. Готов база аңаа турганнар.

Байырлыг марштың үделгези-биле космонавтылар чаданы куду бадып келгеннер. Күрүне комиссиязының даргазының кыска илеткелиниң соонда шала эгенип хүлүмзүрээн космонавтылар өннүктери-биле куспакташканнар.

Чер—Космос—Чер деп оруктуң эгези чаңгыс ай бурунгаар мооң эгелээн. Ол кыска үениң [illegible] дыка хөй ажыл кылдынган. Космодромга старт [illegible] белеткели, старт, орбита комплекси-биле тудуштурулга. В. Коваленок. В. Савиных олар-биле хайнышкынныг ажыл, «Салют-6»-ның бортунга ужеп хире шенелделер.

В. Джанибеков биле Ж. Гуррагча олар Звёздный хоорайжыгашта Юрий Гагаринге турааскаал боодал чечектерни чаныкы ёзулаар салганнар. Бо айда бүгү делегей кижиниң октаргай делгемиже үнгениниң чээрби чылын [illegible] белеткениң турар үеде ол чаныкыда эртиерин онза болгаш бир янзы. Чээрби чыл мурнунда Советтер чуртунуң төлээзи космоске [illegible] ажыдып берген. Оон эстафетазын хүлээп алгаш, ук орук-биле тос чурттуң төлээлери чорупканнар. Социалистиг акы-дуңма чурттарның сески каттышкан экипажының чедиишкиннери — кижиниң октаргай делгемин [illegible] база [illegible] ишти-биле [illegible] ажыдып келгенин [illegible].

Кайгамчыктыг совет техниканың тургузукчуларынга болгаш ужудуушкунну организастаарынга киришкен кижи бүрүзүнге өөрүп четтиришкинин экипаж кежигүннери Культура бажыңынга болган митингиге илергейлээннер.

[illegible] СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге байырлыг чагааны хүлээп алганнар.

В. ОВЧАРОВ.
СЭТА-ның корр.
Звёздный хоорай.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫНДА

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАРНЫҢ ТУГУ

Бөгүн «Шын» солуң Күш-ажылчы алдар тугун аныяк коммунист Валерий Хажылайның бригадазының чедиишкиннеринге турааскаадып көдүрдү.

Тес-Хемде «О. Шынаа» совхозтуң В. Хажылай удурткан хойжу бригада төрээн хоюнуң чүс бажынга оңаалтыр 101 хураганы алган.

Мурнакчыларга деңнежиңер!

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл болур оюнга тураскаадып коммунистиг субботникти эрттирер дугайында Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының коллективтериниң эгелеңчи саналы чуртта бүрүн деткимчени алган. Бүгү совет улус-биле бир демей, бистиң республиканың ажылчы чоннары бо хүннерде ленинчи коммунистиг субботникке белеткел ажылдарын калбарткан.

Эрзин районнуң ажыл-агыйларында, бүдүрүлгелеринде, албан организацияларында күш-ажылдың байырлалы — коммунистиг субботникке белеткелдиң канчаар чорупп турарын чугаалап бээрин ленинчи коммунистиг субботник эрттирериниң район штавының начальниги, СЭКП райкомунуң секретары С. К. Орус-оолдан бистиң корреспондентивис В. Куулар диләэн.

— В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл болур оюнга аллар болдуруп, чаңчыл болган коммунистиг субботникти бо чылдың апрель 18-те эрттирер дугайында Москва хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелериниң күш-ажылчы коллективтериниң ол эгелээшкинин районнуң ажыл-ишчилери бүрүн деткээн. Тус-тус коллективтерге болуп эрттирер [illegible] хуралдарга колдээниң ишчилери, ажылчыннар, албан-хаакчылар [illegible] үнерин ёзулаар ол хүн шалыпчы ажылдааш, ону бедик бүдүрүкчүлүг ажыл-иш-биле демдеглээрин шиитпирлээннер. Ынчалбас аргазы чок. Чүге дээрге, бо чылгы субботник онзагай, төөгүлүг чыл — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш он бирги беш чылдың баштайгы чылында болуп эртери-биле онзагай. Ынчангаш күш-ажылдың байырлалын организастыг, бедик деңнелге эрттирер дээш аңаа белеткел районда улам калбарган.

Коммунистиг субботникти күш-ажылчы бедик көргүзүглерлиг уткууру — чаагай чаңчыл. Районнуң совхозтарының ажыл-ишчилери, бүдүрүлге, тудуг черлериниң коллективтери апрель 18-те болур коммунистиг субботникке белеткенип тура, бо чылдың бирги кварталында ажылын түңнээннер. Районнуң күрүнеге эът, сүт садарының бирги кварталда планы [illegible] күүсеттинген. Тус-тус [illegible] шалыпчы ажылын база демдеглээри чугула. Чижээ, районнуң херекселчилер ниитилели, харылзаа белдири, септелге-тудуг участогу, коммунал ажыл-агый черлери болгаш өске-даа коллективтер — он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында алган социалистиг хүлээлгелерин, планныг онаалдаларын бүрүн күүсеткен. Ол көргүзүглерге сорук кирген коллективтер ажылының [illegible] бо хүннерде улам бедиткен.

«Кызыл суббота» эрттиреринин коллективтерде штабтарын тургускан. Олар ол хүн кылыр ажылдарының хемчээлин, кымнарның каяа, чүнү кылып ажылдаарын тодараткан. Штабтарның дыңнадыгларын ёзулаар алырга, кылыр ажылдарның хемчээли мооң мурнунда [illegible] болуп эртип турган субботниктерге деңнээрге улуг. «Кызыл суббота» [illegible] ажыл-агыйның бүгү адырларынга улуг хемчээлдиг ажылдар [illegible] болгаш чурттакчылыг черлер [illegible].

Тус-тус коллективтерниң, совхозтарның коммунистиг субботник [illegible] ажылдарынга хамаарыштыр чугаалаарга [illegible] субботникте «Нарын» совхозтуң ажыл-ишчилеринден 471 [illegible] кижи ажыл-агыйның бүдүрүлге участоктарынга, суур чаагайжыдылгазынга ажылдаар. Малчыннар турлагларга ажылдаар. Малчын коданнарга 140 органчаны кылыры, 80 дөрбелчин метр тудуг материалдарын, 400 дөрбелчин метр ыяшты белеткээри, 200 погон метр штакетникти септеп тургузары көрдүнген. Совхозтуң төвүн чаагайжыдар талазы-биле улуг ажылдар кылдынар.

Бо совхозтуң ажыл-ишчилери субботник хүнүнде 1400 рубльдиң ажылын кылгаш, оон 700 рубльдан он бирги беш чылдың фондузунче шилчидерин шиитпирлээн.

«Мөрен», «Чаа орук», Ленин аттыг совхозтарның ишчилери база ол хүннүң күш-ажылчы ээлчээн бүдүрүлгечи ажыл-биле демдеглээрлер.

Районнуң албан организация, бүдүрүлге коллективтери күш-ажылдың байырлалынче күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүннүг унуп, тус-туста улуг хемчээлдиг ажылды бүдүрер.

Районнуң херекселчилер ниитилели улуг коллективтериниң бирээзи. Коммунистиг субботник хүнүнде 139 кижи ажылдаар. 49 кижи боттарының тус-тус ажылдаар черлеринге ажылдап турар. Чурттакчылыг черлериниң чаагайжыдылгазынга 60 кижи киржип, кудумчуларга, аллеяларга хөй санныг тарымал үнүштерни олурттурлар. Кооператорлар ол хүн 775 рубль хемчээлдиг ажылды бүдүргеш, оон 365-ин беш чылдың фондузунче, киирерин дугурушканнар.

Эрзинниң септелге-тудуг участогунда тургустунган субботник эрттирериниң штавының дыңнадыы-биле алырга, ук коллективтиң ажылдакчылары ол хүн 1000 рубльдиң ажылдарын кылып, оон 160 рубльдан он бирги беш чылдың фондузунче шилчидер.

Бо чылын чаагайжыдылга, тудуг талазы-биле улуг хемчээлдиг ажылдар кылдынары көрдүнген. Эрзинниң № 6 КМК-зының коллективи «Кызыл суббота» хүнүнде ажылын колдуунда олче угландырар. Оларның күжү-биле 300 погон метр штакетник тургустунар болгаш 1200 погон метр штакетник будуттунар.

Районнуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективи апрель 18-тиң хүнүнде 300 рубльдиң продукциязын бүдүргеш, беш чылдың фондузунче 70 рубльди шилчидерин дугурушканнар. Өске арткан албан организациялар, күш-ажылчы коллективтер коммунистиг субботникче деммениип, бүдүрүкчүлүг ажылдаарын шиитпирлээннер. Ол хүн районга күш-ажылдың ёзулуг байырлалы болур.

ҮЕНИ МУРНААННАР

ЧАА ШАГААН-АРЫГ — ШАЛЫПЧЫ ТУДУГ

Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу — Чаа Шагаан-Арыгның ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң салган сорулгаларын, он бирги беш чылдың өндүр улуг онаалдаларын амыдыралга чедиишкинниг боттандырар дээш бүгү күжүн планныг онаалдаларны күүседиринче угландырган. Бо хүннерде шалыпчы тудугнуң бүгү коллективтери делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ниң төлептиг уткуур дээш социалистиг чарышты бригадаларда, ээлчеглерде, тус-тус кижилер аразында калбарткан.

СЭКП обкомунуң кежигүнү, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Иннокентий Маркелович Карповтуң удурткан тудугжулар бригадазы бо чылдың бирги кварталының планын хуусаа бетинде күүседкеш, бо айда база бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар. Тываның база бир бедик арга-[illegible] тудугжуларының бирээзи Иннокентий Маркеловичиниң бригадазында 23 кижи ажылдап турар. Оларның чартык кезии кочнакчыларның, дашчыларның, бетонщиктерниң болгаш слесарьларның холушкак мергежилдерин шиңгээдип алган. Ынчангаш комплекстиг бригадада ажылын холдарар ажыл-ишчилерниң саны хөй.

Оларга берге участокту дааскаш-даа таварылга эвес. Коллектив амгы үеде район котельнаязының тудуунда хаара туттунган. Районнуң эң чугула тудуун бригаданың кежигүннери Тудугжунуң хүнүнде [illegible] деп сорулганы боттарының мурнунда салган. Ынчангаш [illegible] бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Бригада амгы үеде апрель айның планныг онаалдазын күүседирин [illegible]. [illegible] Виктор Егоров, Байлак-оол [illegible], Николай [illegible] олар бир хүннүң планын доктаамал 140—150 хуу күүседип турарлар.

Амгы үеде бригаданың [illegible] ленинчи коммунистиг субботникке белеткел [illegible] эртирер штаб кежигүннери тургускан. Күш-ажылдың байырлалының хүнүнде тудугжулар [illegible] ажылдап, кижи бүрүзү эң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаар [illegible] шиитпирлээннер.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: дашчы А. Чооду; комплекстиг бригаданың удуртукчузу И. М. Карповтуң (ортузунда) тудугжулар Виктор Шлапак Байлак-оол Ооржак олар-биле чугаалажып турары.

«ДУЖАКТЫГ» ТУДУГ

Он бирги беш чылды Чаа Шагаан-Арыгда РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу А. Ф. Ягодинниң удурткан бистиң бригада мурнунда чылдарда ышкаш, багай эвес эгелээн. Хоорайда ажыглалга кирип турар чурттаар шөлүн кол пурнуунда бистиң бригадавыс хандырып турар. Чоокта чаа база бир 24 аал ишти чурттаар ийи каът бажыңны ажыглалга киирдивис. Чурттакчыларның өөрүп четтирген [illegible] дыңнадывыс-даа.

Бо чылың бистиң бригадавыстың мурнунда турар эң кол сорулга — 312 олуттуг школа тудуун август айда бүрүн дооары. Район котельнаязы, арыглал тудугларын-биле кады школа тудуу 1981 чылда ажыглалга кирер эң кол объектилерниң бирээзи.

Ам бо хүннерде бирги каъттыттынган. Ону эрткен-душкен кижилер чоргаарал-биле магадап көөр. Ынчалза-даа маңаа ажылчын күжүн эрттир чарыгдааның ыттавайн барып шыдавас бис. Тудугнуң эгелээрде [illegible] кылыр эле кылдывас. Аңаа дыка хөй үе чарыгдаттывыс. Оон Элегес-Аксында заводтан түүйбү келбестээш турупкан. Автобус-биле-даа, түүйбү сөөртүр дээн машиналар-биле-даа ынаар четкеш, түүйбүну боттарывыс чудуруп ап турдувус.

Үстүнде адаанывыс артык чарыгдалдар планда көрдүнмээн болгай. А олар кайын тыптып келгенил? Боттарывыстың-на, тодаргайлаарга, инженер-техниктиг ажылдакчыларның тывынгыр болгаш шимченгир эвезинден. Чижээ, хөй үе-шак чидирип, Элегес-Аксынче түүйбү чудуруп халдып турбайн барып болур турган бе? Турган. Чыл эгезинде БМК-18-тиң удуртулгазы (начальниги Г. И. Акуленко, кол инженери Г. Ч. Газизов) Элегес-Аксының заводу-биле керээ чарып алган турган болза, ниитизи-биле муң-муң акша чидирбес ийик бис.

Бистиң бригадавыс мооң мурнунда колдуунда ыяш тудугларга ажылдап турган. Ам түүйбү-биле ажылдаар апарган. А дашчыларывыс чүгле ти-дөрт кижи турду. Ам оларның саны школа тудуун чорударынга четчир болгаш оларның мергежили профессионалдыг дашчылардан дудак чок. Маадыр-оол Салчак, Франц Островский, Владимир Кечил-оол болгаш өске-даа эштеривиниң ажылдап турарын мактаваска арга чок.

Школаның бирги каъдын дооскаш, ам колдуунда аңаа олуруп бергенивисти бижиивес боллувусса хоржок апарды. Чүл дээрге өске хүнде 20 кубометр бетон херек. Шак ынчаар чагыгны киирип-даа турар бис. А херек кырында 6—7-ле кубометр кээр-дир. 46 кижи составтыг бригадага ол дээрге, ажыы-биле чугаалаарга, эвээш чүве ышкажыл!

Школа тудуунда ажыл-агыйны организастааны, бидинниг инженер-техниктиг удуртулга четпес. Бо хире чугула объектиге мастер албан турар ужурлуг. А бис каш чыл улаштыр доктаамал мастер чок ажылдап келдивис. Төлевилелди чүгле ажылчыннарның бот-идепкейи-биле сагып турар-дыр бис.

Школа чоогунда он ийи аал ишти чурттаар ийи каът бажыңны май 1-ге чедир дужаар планныг бис. Чылда база-да катап кылыр ажылдар арбын болган. Бо бажыңны эрткен чайын студентилер салган. Өрээлдерниң шыы эвес планнаан болду. Ханаларны бускаш, катап эде салдывыс. А бир эвес бо объектиге мастер турган болза, студентилер өрээлдер аразының ханаларын ынчаар үг чок соора салбас турган.

Оон аңгыда бо чылын паnельден эптээн 21 бажыңны ажыглалга киирер сорулгалыг бис. Бригаданың кежигүннериниң чамдыызын ынаар октаптар бе дээрге, чиңге брус, вагонка болгаш өске-даа тудуг материалдары чок.

Бистиң коллектививис коммунистиг күш-ажылдың бригадазы болгай. Бисте ажылдан чажап дээр кижи чок. Бистиң үре-түңнелдиг ажылдаарывыска материал чедишпези, инженер-техниктиг удуртулганың кошкаа канчаар-даа аажок шаптыктап турар.

О. КУЖУГЕТ,
звено удуртукчузу.
Н. ОЮН,
бригада чөвүлелиниң кежигүнү.

СЕМИРТИЛГЕ ШӨЛҮНДЕ

Дүүн кежээ-ле болбаазырадып, белеткеп каан саванны, сигенни, силосту, чарбаны дугуйлуг тракторлар семиртилге шөлүнге [illegible] экеп-ле тур. Тракторлар мал чемин [illegible] органнарга үлеп бээр. Мал чемгерилгезин [illegible] механизастаап чорук хол-биле кылыр ажылды эвээжеткен болгаш мал чемгереринге чарыгдаар үени кызырган. Ам мал чемин чудуреринге, сөөртүрүнге болгаш инекterге үлеп бээринге мурнунда чүгле чудурериңге унуп турганы хире үе негеттинер. Магадыг-ле апарган! Чөөн-Хемчикте «Тыва» совхозтуң [illegible] шөлүнде ынчаг.

Семиртилге шөлүнүң бир коданынга-ла 300 шары кыш, чай чок турар. Ол коданны ийи кижи ажаап кадагалаар. Шарыларны [illegible] талазында 150-150 кылдыр тургусканы, оларның боттарынга шаптыктавайн чем [illegible] эптиг. Шупту 2400 хире баш шары ындыг ажыралда турар.

Семиртилге шөлүнге чылдан сүг үргүлчү турар. Дүс база ындыг. Өске чем аймаан бол баазырадып бээр. Ону белеткээр агрегат бүрүзүнде деп ажылчын бар. Олар, нурундан [illegible]. Ук ажыл [illegible] ажызында 1980 ажыл-агый чылы чедиишкинниг эрткен. Ынчан совхоз семиртилге шөлүнде малдан 220 тонна немелде деңзи алырын пландаан турган. Ол сорулга 240 тонна кылдыр ажыр күүсеттинген.

Семиртилге шөлүнде социалистиг чарышты организастап турары багай эвес. Оон түңнелинде шары ажаакчылары Ирина Куулар, Роза Донгак, Ховалыг Калдар-оол олар кышкы үеде безин боттарының коданнарындан айда 4—5 тонна немелде деңзини ап турар. Ол дээрге бир башка оңаалтыр хонукта 600—700 грамм немелде деңзи-дир.

Семиртилге шөлүнүң ажылын беш район көрүп турар. Ол [illegible] «Аллан-Маадыр», «Хемтерек», «Большевик», «Торгалыг» совхозтар керээни чайтының чок күүседип, мал чемин [illegible] сөөртүп берип келген. А «Сүт-Хөл», «Барлык», «Октябрь 30 чылы» совхозтар [illegible] мал чемин чүгле 20—40 хуузун экеп берген. Бо ажыл-агыйлар хүлээлгезин күүсеткен болза, [illegible] улуг [illegible].

М. КАВАА-САРЫГ.

СЫЛДЫСТАРЖЕ ОРУКТУҢ ЧЭЭРБИ ЧЫЛЫНГА

Космоска башкарылгалыг ужудуушкуннуң чээрби чылынга тураскаадып гагаринчи номчулгалар Москвага, Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга апрель 6-да ажыттынган.

Амыдыралдың янзы-бүрү талаларынга космонавтиканың киирген улуг-хуузунуң болгаш оон бурунгаар базымнарының дугайында номчулганың дыка хөй организакчылары аңаа [illegible] чугаалааш, демдеглээн. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы биле Авиацияның болгаш Космонавтиканың төп бажыңындан аңгыда нежээни организастаарынга космонавтылар белеткээр төп болгаш Юрий Гагаринниң адын эдилээн шериг-агаар академиязы, ССРЭ-ниң эртем-техниктиг ниитилелдериниң бүгү-эвилел чөвүлели болгаш ужар чүүл спортунуң федерациязы база найысылалдың дыка хөй дээди [illegible] база киришкеннер.

Юрий Гагаринниң кээп космоска ажылдаар орук ажыдып берген деп, [illegible] ажылдап тура академик А. Ишлинский чугаалаан.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентизи, «Интеркосмос» чөвүлелиниң даргазы академик В. Котельников, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы ужар чүүлдүң генерал-лейтенантызы Г. Титов, космонавтылар белеткээр төптүң начальниги ужар чүүлдүң генерал-лейтенантызы Г. Береговой олар илеткелдер кылганнар.

(СЭТА-ның корр).

ТАЙБЫҢ КАМГАЛАЛЫНГА РЕЙС

Частың башкы айының бир дыштаныр хүнү — суббота, март 28. Шагаан-Арыг АТБ-зының коллективи ол дыштаныр хүнүн күш-ажылчы ээлчег-биле демдеглеп эрттиргеш, ажылдаан акшазын Тайбың камгалалының совет фондузунче шилчидерин шиитпирлээн.

Бүдүрүлгениң мурнакчы чолаачылары С. Н. Килин, Я. К. Кырлыг-Кара, Н. А. Верзилов, Пономарёв болгаш оон-даа өскелер Тайбың камгалалының рейзинге Чадаана, Абаза, Кызыл болгаш оон-даа өске угланыышкынныг маршруттарга ажылдааннар.

Ниитизи-биле ол хүн 1.5 муң тонна чүък сөөртүнген болгаш 40 муң тонна-километр ажылдап кылдынган. Коллектив Тайбың камгалалының совет фондузунче 700 рубльди шилчидер.

Л. ХАСАНОВА.

ЧЕХОСЛОВАК КОММУНИСТЕРНИҢ ШУУЛГАНЫ

ПРАГА. (СЭТА-ның тускай корр.). Апрель 6-да мында Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизи ажыттынган. Оон ажылында 1450 ажыг делегаттар киржип турар. Съезд ЧКП ТК-ның «ЧКП-ның XV съездизиниң соонда партияның ажыл-чорудулгазының болгаш ниитилелдиң хөгжүлдезиниң дугайында база партияның мооң соңгаар-гы сорулгаларының дугайында» Отчёт илеткелин, ЧКП-ның Төп контроль-ревизия комиссиязының отчёдун, партияның 1981—1985 чылдарда экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарының дугайында илеткелди чугаалажып көөр. ЧКП-ның удуртур органнарының чаа составын соңгуур.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев баштаан СЭКП-ниң делегациязы ЧКП-ның XVI съездиниң ажылында киржип турар. Мында социалистиг чурттарның акы-дуңма партияларының делегейниң чурттарындан коммунистиг, ажылчын, национал-демократтыг, социалистиг партияларның болгаш национал-хостандырылгы шимчээшкиниң делегациялары база олуржуп турар.

Съездиниң ажылчын органнарын соңгааның соонда ЧКП ТК-ның Отчёт илеткелин ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Густав Гусак кылган. [illegible] ЧКП-ның 60 чылының бүдүрүнде болгаш боттут социализмниң күжүн база [illegible] бадыткап [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң соон дарый эртип [illegible] илеткелин чугаалаан. Ол [illegible] Леонид Ильич Брежневтиң [illegible] [illegible] Г. Гусак [illegible] демдеглээн.

Бистиң съездивистиң [illegible] СЭКП-ге, В. И. Ленинниң хорээниң [illegible] [illegible] Леонид Ильич Брежневтиң [illegible] Төп Комитедин [illegible].

Эртен беш чылдарда [illegible] улус Коммунистиг партияның удурулгазы-биле [illegible] Г. Гусак [illegible] чугаалаан [illegible] болгаш даштыкы-даа экономиктиг байдалдарның нарыыдааныңдан ажыл-агый хөгжүлдезиниң ниити динамиказы шала оожум болган-даа болза, алдыгы беш чылда үлетпүр бүдүрүлгези дөрттүң биринге, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгези 9 хуу өскен. ЧССР-ниң социалистиг экономиктиг интеграцияга киржилгези дыка ханылаан. ССРЭ-биле бүгү талалыг кады ажылдажылга улус ажыл-агыйның узун-соксаал чокка хөгжүдер болгаш эртем-техниктиг хөгжүлдениң чугула айтырыгларын шиитпирлээр арганы берип турар. 1980 чылда национал орулга 1975 чылдаазы-биле деңнээрге, оон 20 хуу көм болган. Ол багай эвес чедиишкин-дир, ынчалза-даа беш чылда национал орулганы улгаттырарының планда көрдүнген темпизин чедип алдынмаан. Алдыгы беш чылда XV съездиниң айыткан социал программаны боттандырып чорудары үргүлчүлээн. Чоннуң хуу [illegible] херектелдерниң [illegible].

Илеткелчи чедиги беш чылга [illegible] тайзырангай социалистиг ниитилелди тургузарының кол угланыышкыннарын [illegible] артарын демдеглээн. Кижиниң чаагай чоруу ЧКП-ның эң бедик сорулгазы турган болгаш мооң-даа соңгаар ындыг [illegible] артар-даа.

Социалистиг ниитилел харылзааларын улам хөгжүдериниң [illegible]. Г. Гусак, ажылчын аңгының авангардчы ролюн мооң-даа соңгаар бедидериниң, кооперативтерниң [illegible] ле оон эвилелин быжыглаарының, профэвилелдерниң болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының [illegible] рының чугулазын демдеглээн.

Чурттуң камгаланыр аргазын [illegible] демдеглээн. Бистиң армиявыс техниканың эң сөөлгү чедиишкиннери-биле чепсегленген болгаш, партияга болгаш улуска кызыгаар чокка бердинген. Совет Армия болгаш Варшава керээзиниң киржикчилери күрүнелериниң армиялары-биле [illegible] болгаш социализмниң чаазап [illegible] га белен турар дээш [illegible] карамнавас бис деп, ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары [illegible] демдеглээн.

Кижилерни аңгы талазы-биле сеэремчилелдиг болурунга база буржуаз идеология-биле эптеш чок чоруктуң ёзузунга кижилерниң [illegible] ...

(Уланчызы 3-кү арында)

Национально-краеведческий отдел

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга

АЖЫЛ-ХЕРЕКЧЕ ХАНЫЛААР

(СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пленумундан)

Барыын-Хемчиктиң коммунистери болгаш ажылчы чоннары бүгү совет улус-биле бир демей СЭКП-ниң XXVI съездизинге партия Төп Комитединиң Отчет илеткелинде эш Л. И. Брежневтиң түңнелдерин болгаш айтырыгларын, съездиниң шиитпирлерин чүүлдүгүнмүшаан. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказын деткүүр-биле бир эп-сеткилдиг деткип турарлар.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң ээлчеглиг пленуму «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдери болгаш районнуң партия организациязының [illegible] айтырыгны чугаалашкан. Партияның [illegible] лерин амыдыралга боттандырар хемчеглер дугайында аңаа [illegible].

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң Отчет [illegible] активиниң хуралынга салдынган сорулгаларның дугайында партия райкомунуң бирги секретары **Ш. П. Куулар** [illegible] чугаалаан. Партияның шуулганынга күш-ажылчы белектерлиг уткуражыр дээш районнуң ажыл-ишчилери съезд мурнунуң социалистиг чарыжын [illegible]. Оон түңнелинде бүгү үлетпүр бүдүрүлгелери ийи айның планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткеш, дааладан ажыр 100 тонна сорттуг даг-дуузун, 30 муң түүйбүнү бүдүрген. Совхозтарның малчыннары [illegible] планын 106 хуу күүсеткен.

[illegible] үш айның районнуң [illegible] бүдүрүлгелери пландан ажыр 1[illegible] муң рубльдиң продукциязын [illegible]

гениң кол фондуларын [illegible] бүдүрүлгениң [illegible] га-чурумун быжыглаары районнуң, бүдүрүлгелериниң амгы үеде чугула сорулгазы болурун пленумга демдеглээн.

«Тыва даг-дүгү» комбинат бо чылдың бирги кварталында планныг онаалдазын күүсеткен, ынчалза-даа ооң ажылында [illegible] пирлеттинмейн турар айтырыглар барын пленумга шүгүмчүлээн. Арыглаар фабриказы тиилевилел күчүзүн ооң шиңгээдип, бүдүрүлгениң ажыктыг [illegible] лавырларын четпес ажыглап турар. Дериг-херекселдериниң аңаа турар чоруу хөй, артык [illegible] четпес. Күш-ажылдың чурумукошкак. Бо четпестерни ээр талазы-биле хемчеглерни ап турза-даа ооң дээштиг четпес. Арыглакчыларның мергежилин чавыс, ону бедидер хемчеглерни кошкак чорудуп келген. «Тыва даг-дүгү» комбинатта партком секретары **В. Х. Суге-Маадыр** санаалынга кадр- [illegible] кол кичээңгейин углаттырган. [illegible] партком кадрлар-биле ажылче кичээңгейин салып турзадаа, мында четпестер, ээ-харыысалга чок чоруктар бар.

[illegible]

«1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Кол угланыышкыннарында» нефтиниң болгаш газты шиңчилээр, ажыглаар талазы-биле чер өрүмнээр ажылды калбартырын, газ тывыжын 81—83 миллиард кубометр чедирерин көрүп турар.

Мурнуу-Чөөн Каракумнарда Даулетабад-Донмезтиң газ-биле байлак черин ажыглалга киирери үргүлчүлеп турар. Специалистерниң чугаалап турары-биле алырга, ол чер республиканың газ үлетпүрүнүң улуг баазазы болу бээр. Эртемденнерниң [illegible] алырга, ол газ курлавырының талазы-биле Ортаакы Азияда Шатлыктың газтыг чериндеги бүдүн-чартык катап ажар. Аңаа үндезилээш, орта газ тывыжының автоматтыг комплекизин тургузар деп турар.

Даулетабад-Донмез девискээринде бойлус газын дилеп турар Чөөн геология-геофизика экспедициязының коллективи чыл эгезинден бээр шиңчилел ажылын ийи катап улгаттырган. Газтыг әлээн хөй черлерни тыпкан. Сейраб, Утамерген, Яшлар деп шөлдерде шиңчилел ажылдары үргүлчүлевишаан.

АК-КӨК ОТТУҢ ЧАА ШЫГЖАМЫРЫ

ЧУРУКТАРДА: Даулетабад—Донмезтиң газтыг шөлүнде чер өрүмнээр суурга; геология-геофизика экспедициязының мурнакчы бригадазы (солагай таладан оң талазынче) бурильщиктиң дузалакчызы М. Розыев, бригадир В. Погадаев, бурильщик дузалакчызы В. Нестерин болгаш мастер Н. Линкевич олар.

С. РОЗЫЕВТИҢ фотолары.

СЭТА-ның фотохроникази.

«Шынга» чагааларның изи-биле

СЕССИЯГА ЧУГААЛАШКАН

1981 чылдың февраль 19-та «Шын» солунга «Сагылга-чурум кавы-даа херек» деп мурнуу чүүл парлаттынган. [illegible]

«Мурнуку чүүлде шүгүмчүлелдиг чүүлдү райкүскомга сайгарып көргеш, ону шынныг деп санаан [illegible]

[illegible] лизтеп көргеш, райкүүском ол айтырыгны район Совединиң [illegible] жып дооруу чугуда деп

шиитпирлээн. Ону [illegible] ортузунга чорудуп турар кижизидилгелиг ажылының дугайында айтырыгны база чугаалашкаш, чогуур доктаалды хүлээп алган.

ТРАКТОРИСТЕРНИҢ БОДАЛЫ

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлери бүгү совет улустуң сагыш-сеткилин хайныктырбышаан, [illegible]

[illegible] турганы мынча диди: «Бо үеле ажылдаары, чурттаары-даа магалыг-дыр. Ам моон соңгаар-даа улам эңгижир дээрзинге бүзүрээр мен. СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң [illegible] Даргазы Л. И. Брежневтиң илеткелин улуг сонуургал-биле өөренип тур бис. Кылган ажыл хөй-дүр, келир үеде сорулгалар улуг-дур. СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң иштики база даштыкы политиказы бүгү делегейге кезээ мөңгеде бижыг таайбыңны тургузарынче, [illegible] улуг демиселин калбартырынче бурунгаар дешпилгелиг кижилерни кыйгырып турарынга бүрүн каттыжар мен».

Оон эжи Доңгар-оол Чолдурбен мынча деп катты:

— Бистер чаа трактор алыр дээш келген бис. Ону ап алдывыс. Ол биске улуг өөрүшкү. Ам Тожуга баргаш, эки ажылдаары чүгле бистерден хамааржыр. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихоновтуң илеткелинде көдээ ажыл-агыйы продукциязын [illegible] кижи санынга онаалтыр эрткен беш чылга бодаарга ийи катап хөй болур. Ону чедип [illegible] эки ажылдаар [illegible] рын, ону индустрия үндезининче база дешпилгелиг [illegible] чылдаар, көдээ ажыл-агый ажылдарын, хамыктың мурнунда [illegible] аныяк трактористер ийи дакпыр кужениишкин-биле ажылдап турган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүг чоруун чедип алырын күзээнген. Ону херек кырынга күүседири — оларның сорулгазы. Ол ынчап-ла боттанып дээрзинге чигзинмейн барып болур.

К. ТАБУРАК.

АЛГЫДАР

[illegible] деп эгелиг, Бии-Хем районнуң чагаа бо чылдың февраль 5-те парлаттынган. Республиканың кинофикация эргелелиниң удуртукчулары Сесерлиг суурда чаа Культура бажыңынга ийи чыл бурунгаар кинону делгем экранныг кылдыр көргүзери [illegible] ниң мында бижээн.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Кинофикация эргелелиниң начальниги К. К. Саянның редакцияга дыңнатканы:

Сесерлиг суурда Культура бажыңынга делгем экранның кино аппарадын тургу- [illegible] турганы шын. Ынчалзажок ол бүтпээн. Чүге дизе, мында кино аппарады тургузар чер аажок тар. Кино аппарады тургузар черни алгыткан соонда ол айтырыг [illegible]

ның санал-оналын ол бижээн.

«Хемчик» совхозтуң кол зоотехниги Д. Л. Саянның тус чүүлге хамаарыштыр редакцияга харыылааны болза:

Эрги-Барлык көдээ Совединиң күүскомунуң болгаш [illegible] каттыжкан хуралынга солунда материалды сайгарган. Авторнуң четпестерни илереткени чөптүг.

Четпестерни чайладырының хемчеглерин ап турар. Амгы үеде чылгы Шарлан-Орукта турар. Чылгычылар чурттаар бажыңны ында кылып эгелээн. Кышкы үеде чылгычыларны чылыг тоннар, хөвеңниг хеп болгаш майтыннар-биле хандырган. Олар беш хонгаштап солуп, дыштаныш ап турарлар.

ТУСКАЙ ЧЕРНИ ШИЛЭЭН

[illegible]

ФАКТ БАДЫТКАТТЫНГАН

[illegible]

[illegible] Комиссия 7 янзы бараанның 115 пачказын хыналаан. Чедир кидеттинмээни 13 кг 045 грамм, азы ортумаа-биле бир пачкадан 85 грамм чедир деңзилевээни илерээн. Хынаттынган бараанның [illegible] мээниниң ниити түңү 19 рубль 59 копеек болган.

Комиссияның хыналда түң- [illegible] болгаш моон соңгаар садыгның чурумун хажытпазы-биле хемчегни ап чорутган.

• • •

Бии-Хемниң Туранда Ч. Маадынның «Сүт манаан кижилер» деп чагаазы редакцияга келген. Туе черниң садыынга сүт үзүктели бээриниң дугайын ында шүгүмчүлээн. Чагаада айыткан четпестерни хынааш, хемчег алыры-биле райкүүскомче чоруткан.

Район Совединиң күүскомунуң даргазы М. Дамчай ол дугайын мынчаар дыңнаткан.

Чагаада айыттынган фактылар хыналдазаан бадыткаттынган [illegible] сөөртүр машина чогундан болган. Чамдыкта келген сүттүң кислотнозу улуг болур. Районда сүттүң шынарын тодарадыр лаборатория чок. Сүттен кылган чемниң ассортиментизи кончуг кызыы. Сүт сөөртүүлгезиниң үзүктелдирбезиниң талазы-биле хемчеглерни райкүүском ап чорудкан.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИР ДЭЭШ

1980—1981 чылдың кыжы [illegible] Тес-Хем районнуң «Кызылгаар» совхозунуң [illegible] XXVI [illegible] Төрүүр 7 муң хойдан 5590 хой төрээн, 5567 хураганы бо хүннерде камгалап алган. Мурнакчы малчыннардан Б. Борбак-оол 60 хүннерде төрээн 324 хойнудан 328 хураганы, в Дажы 284 хойдан 284 хураганы, Суван 318 хойдан 318 хураганы, С. Хайның 321 хойдан 321 хураганы, Ч. Дижитмаа 300 хойдан 300 хураганы бүрүн менди камгалап алган.

[illegible] 1 квартал- [illegible]

Хораан. Малчыннарның 60 хуу-зу улуг малдың баш санын хүр, менди кыш ажырып турар. Бо хүннерде бригадада мал чеми — сиген, кок-сула, комбикорм четчир. Үш трактор далбыйда доктаамал бижыглаттынган. Малчыннарга дуза чедирери-биле культура албан [illegible] доктаамал ажылдап турар.

[illegible] шеф дузазын көргүзеринге Ак-Эрик суурда № 1, № 15 агитквартиралар-ның чурттакчылары идепкейлиг киржип, быжыглаан кодан-нарынга доктаамал барып турар. Мал ажылынга Ак-Эрик ортумак школазының 9-10 [illegible] идепкейлиг киржип, 6 коданның кәржениң коптарып бергени.

[illegible] ру ам-даа ырак, бергелер удаа-дараа таваржыр апаар. Ынчангаш мал кыштаглаашкының чедиишкинниг доозар дээш күжениишкинин [illegible] кылыр апаар.

Партияның улуг шуулганы малчыннарның улам кызымак ажылдаарынче сорук киирген. Мал ажылы — шалыпчы фронт дээрзин бедиң-биле үнелеп [illegible] тура албан черлери малчыннарның [illegible] быжыглап, оларга хүн бүрүнүн [illegible] көргүзери чугаажык. Бо талазы-биле Кызыл-Чыраа көдээ Совединиң күүскому агиткварталарны, округтарны болгаш [illegible]

У. ЗЭРЕНДЕЙ.

Кызыл-Чыраа көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы.

ДОКТААМАЛ КОНТРОЛЬДА

1980 чылдың декабрь 19-туунда «Шын» солунга «Улуг-Хем районнуң болук чурттакчыларының «Бажың эттендиңбес» деп [illegible] Ол чагаада Чаа-Хол кодан Совединиң девискээринде [illegible] комунуң, «Найырал» совхозтуң [illegible]

[illegible] турарын база районнуң милиция ажылдакчыларының четпес ажылдап турарын бижээн.

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары Ю. Д. Лопсан «Шын» солун редакциязынче харыы чорутканы, бижип турары мындыг.

«Чагаада бижиттинген чүүлдерни СЭКП райкомунуң секретары, райкүском даргазының оралакчызы сайгарып көрген. Ук айтырыгны парткомнуң калбак хуралынга чугаалажып көрген. Чагаада айыттынган фактылар бадыткаттынган.

Корум-чурумну экижидериниң хемчеглерни алган: суур-

[illegible] ажылын, спорт-массалыг ажылды экижидер хемчеглер алдынган.

Райкүүскомнуң иштики херектер килдизиниң чамдык [illegible] ла шүгүмчүлелди районнуң [illegible] ның партия организациязының хуралынга чугаалашкан.

Ол-ла чагаага хамаарыштыр хөрыны үлүс депутаттарының Чаа-Хол көдээ Совединиң күүском даргазы К. Д. Биче-оол база чоруткан, алдынган [illegible] ларны, хулиганнап турганнарның хемчег алганын дыңнадып турар.

ЫНДЫГ-ЛА БОЛЗУНАМ

Марттың сөөлгү хүннериниң бирээзи. Бускун-Ховуну өрү халдып ор бис. Орукта хар-[illegible] шалыы, малгаш [illegible] соңгазын шывай шаап-ла чор.

Бугралгаш Бураны,
Бугалантан Демир-Сугну!
Кажараарган Бураны
Кажааланган Демир-Сугну!

[illegible]

Аракчаа Биче-оолович Биче-оол — Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң хоочун малчыннарының бирээзи. Ол мал малдаан үезиниң дургузунда үргүлчү мактадып, бедик көргүзүглерни удаа-дараа чедип ап келген. Оңгу беш чылдың база чедиишкинниг доозган. Эрткен чылын бээзиң хой-[illegible]

[illegible]

Оон [illegible]

[illegible]

СОВЕТ КӨДЭЭНИҢ КИЖИЛЕРИ

Малчын 352 хойлуг, олары төрүүшкен, чаш төлүнде чаксыс-даа хорамча чок. Хураганнар ам сиген чип турар апарган. Эрте төрээн хураганнарның дүгү әлбек, ботары келир кышка чедир өле [illegible] Шилинмаа Дунгаар-оол, Владимир Сүктер дузалажып турар. Малчынның кадайы Антонина база аңаа орбас — дузалажып [illegible] күүсетпишаан, сакманчыларга дузалажып, оларга арга-сүмени берип келген.

— Бураада бөрүлер тывытып каап-дир. Даарта оларны истээр бодап ор мен, кончуг кокайларны. Эрткен чылын бирээни даялдым. Ам база шенеп көрейн — деп, дорде азып каан боозунче көре-көре чугаалап ор. Бо-даа мал бажын хоратпас дээш бүгү хемчеглерни ап турар кижи-дир деп бодап ор мен.

Биче дүш эртип чорда аалдан уңуптувус. Ам машиназының кудургайның кууу алзы бодун-ла чуглуп ор. Чоруунуң чагаанынга амырап, иштинде ырлап ор мен:

Хондур-даа бол чорун
чоралдыг,
Хойжу сугга барыксаар
мен...

Ажыы-биле чугаалаарга, хойжу Аракчаа Биче-оол оң бирги беш чылды база чедиишкинниг эгелээн. Ындыг-ла болзунам.

О. ДАҢГАА.

КОСМОС ЭРАЗЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

1972 чылдың апрель 14-те [illegible] (Черден ап ыраары 200 муң хире километр) Хүннүң [illegible] шинчилээри-биле «Прогноз» деп автоматтыг станцияны салып үндүрген. Ийи ай болганда Хүн талазынга ол хире шөйүүчек орбитаже ийиги ындыг станцияны салган. Ол шенелделерниң үезинде, чижээ, «Хүн хадының» өртүмек [illegible] секундада 300 километр чедип турар деп чүве тодараттынган.

1973 чылдың январь 16-да «Луна-21» автоматтыг станция Ай кырынга боду чоруур ийиги аппаратты «Луноход-2-ни» чедирген. Айның беш хүнүнүң дургузунда (бир Ай хонуу Черниң-биле 15 хонук хире) 37 [illegible] Черже 86 панорама база 80 муң хире теле-чуруктарны дамчыткан.

1973 чылдың апрель 19-та «Интеркосмос» серияның тос-ку аппаралы болур «Коперник-500» деп спутникти салган. Оон эртем программазын совет болгаш польша эртемденнер поляк улуг эртемденниң төрүттүнгенинден бээр 500 чыл болганынга тураскааткан.

1973 чылдың сентябрь 27-де В. Лазарев болгаш О. Макаров [illegible] «Союз-12» корабль ужудуп үнген.

Аңаа ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң [illegible] дып кылганы хөй өңге чурук тырттырар МКФ-6 деп фотоаппаратты бир дугаар шенээн.

1973 чылдың декабрь 18-те «Союз-13» корабльге астрофизиктиг улуг херекселдерниң хамаарлыр «Орион» деп телескопту [illegible] үндүрген. Космонавтылар П. Климук биле В. Лебедев олар неделя дургузунда [illegible] Хүннү тырттырган, космос ужудуушкунунга сылдыстар айыы-биле угланышкын тодараттынганнар.

1974 чылдың июнь 25-те орбитаже «Салют-3» деп автоматтыг эртем станциязын салып үндүрген. Он хонганда аңаа П. Попович болгаш Ю. Артюхин [illegible] «Союз-14-ке» чеде берген. [illegible]

1974 чылдың август 26-да «Союз-15-ке» космонавтылар Г. Сарафанов биле Л. Демин олар ужудуп үнген. Ийи хонук дургузунда «Салют-3» станция-биле чоокшулажырының [illegible] дүнеки хонуушкунуг кылганнар.

1974 чылдың декабрь 2-де «Союз-16» корабльдың «Союз» болгаш «Аполлон» корабльдерниң шенелде кады ужудуушкунунуң планын дүүштүр салып үндүрген. Аңаа [illegible]

1974 чылдың декабрь 26-да орбитаже «Салют-4» деп чаа [illegible]

1975 чылдың январь 11-де «Союз-17» корабльге А. Губарев болгаш Г. Гречко составтыг экипажты «Салют-4-ке» чедирген. Үжен хонук дургузунда [illegible] космонавтылар кылып чорутканнар.

1975 чылдың апрель 19-та делегейниң база бир күрүнези — Индия — космос оруунче үнген. ССРЭ биле Индияның [illegible] дугайында дугуржулга ёзугаар [illegible] «Ариабата» спутникти [illegible]

1975 чылдың май 24-те «Салют-4» станциязынче П. Климук болгаш В. Севастьянов [illegible] ужудуп үнген. Олар бирги экспедицияның [illegible] кылган. Бойдус курлавырларын өөренир сорулга-биле олар 63 хонук ужудуушкунунуң үезинде [illegible] 5, 6 миллион дөрбелчин километр [illegible]

1975 чылдың июнь 8-те болгаш 14-те Венераже углай ийи автоматтыг станцияны салган. Олар ийилдирзи дөрт ай эрткенде [illegible] чедип, [illegible] спутниктери апарган. «Венера-9-туң» хонуп баар аппаразы планетаның кырынга чымчак хонган болгаш оон кырының ховар дээн чуруктарын дамчыткан.

1975 чылдың июль 15-те «Союз-Аполлон» программазы эгелээн. Ийи хонук эрткенде совет болгаш америк корабльдер [illegible] каның тооругзунде бир-ле дугаар кады ужудуушкунга ийи чурттарның космонавтылары [illegible] комплекзиниң А. Леонов, В. Кубасов, Т. Стаффорд, В. Бранд, Д. Слейтон составтыг экипажы элээн каш хонуктуң дургузунда [illegible] аргаларын шенеп, эртем шинчилелдериниң [illegible] [illegible]

1976 чылдың июнь 22-де «Салют-5» [illegible] моска эртем ээлчээ эгелээн. Ийи неделя болганда аңаа Б. Волынов В. Жолобов составтыг экспедицияны «Союз-21» корабль чедирген. 48 хонуктуг ужудуушкунуң программазын [illegible]-биле немзээн. Дедан чок [illegible], янзы-бүрү эпизадтарыгдарның эстириниң болгаш холужуп калырының байдалын [illegible]

(СЭТА).

ЧУРУКТА: ■ совет-америк космос шинчилелдеринге киришкен «Союз», «Аполлон» корабльдериниң совет болгаш америк экипаштарының кежигүннери: (солагай талазындан) Д. Слейтон, Т. Стаффорд, В. Бранд, А. Леонов, В. Кубасов олар.

СЭТА-ның фотохроиказы.

ЧЕХОСЛОВАК КОММУНИСТЕРИҢ ШУУЛГАНЫ

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

[illegible] ЧКП-ның бүгү [illegible] ЧКП культура политиказы [illegible] чугаалап турар. Отчёттуг үеде партияның марксист-ленинчи чаңгыс эвээ болгаш ажыл-ишчи кужурун бедик үргүлчүлээн, оон хүрээлеңи 321 муң кижиге немешкен. 1981 чылдың январьның 1-де ЧКП-ның хүрээлеңинге оон 45.564 эге организацияларында 1.538.179 кежигүннер [illegible]

Отчёттуг үе ЧКП-ның даштыкы [illegible] Совет Эвилелиниң болгаш бүгү социалистиг дем каттыжылгазының хөй талалыг харам чок дузаламчызының [illegible] бөйдалын кабартыр, тайбын дээш демиселге чаа-чаа чедиишкиннерни чедип алыр аргалыг болган. ЧКП Төп Комитеди Совет Эвилели болгаш акы-дуңма өске-даа чурттар-биле эвилелдиг база кады ажылдажылганы калбартып, ханыладырынче кол [illegible] Ол дээрге • чехословак даштыкы политиканың кол үндезини боор турар Чехословак [illegible] ры болгаш кузел-соруу Совет [illegible] жылгада боттаныр турар Социализмниң, делегейде бүгү-ле революстуг болгаш бурунгаар [illegible] пирлиг келегиниже Совет Эвилелиниң [illegible] коммунистер, бүгү улус бедик биле үнелеп турар, оон кужун [illegible]

болгаш милитаризмни [illegible] [illegible] кузел-соруун албалаар [illegible] Совет Эвилелиниң [illegible] СЭКП-ның XXVI съездизи [illegible] база катап көргүскен.

ЧКП чоокку үеде акы-дуңма социалистиг чурттарның иштики [illegible] ужуражыышкынын кылып, аңаа эш коммунистиг политиканың принциптиг айтырыгларын чугаалажыры дээш турар туруш Г. Гусак чугаалаан. Варшава керээзиниң организациязының [illegible] коммунистиг [illegible] политиказын холбаштырары улам ханыладырынга моон соңгаар илиг кылыр ЧССР-ниң белеткели ол [illegible]

[illegible] байдалынга холбаштыр сагып салып турар чорук илетгелде илереттинген. Социализмниң [illegible] деткиткен болгаш күштүг антисоциалистиг күштер акы-дуңма социалистиг чуртка [illegible] рын оралдажып турарын Г. Гусак чугаалаан. Антисоциалистиг [illegible] оралдажып турар-ла бүгү [illegible] лиистиг куруне бүрүзүнүң херээ болбушаан, боттарының эрге-ажыктарын болгаш боттарының улустарының социалистиг чедиишкиннерин камгалаар долу шиитпирлиг социалистиг дем каттыштырылгазының курунелериниң иштиг херээ база болурунуң талазы-биле бистиң тодаргай туружу-

[illegible] оларга салындырары үргээлек чүве. Куба, Вьетнам, Лаос, Кампучия-биле харылзааларның хөгжүүлдезин илетгелде демдеглээн.

Кылаттың [illegible] гегемонистиг политиказы, чаа-чаалашкынга удур демиселиниң [illegible] күштелдирер дээш империализм-биле [illegible] ЧКП ТК-ның Чиңгине секретарызы бүрүзү шапкан.

Г. Гусак делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын [illegible] доктаагаш, амгы үеде бүгү [illegible] партияларга хамааржыр дыка [illegible] айтырыгларны [illegible] лаан. Оларны шуптузун кады чугаалажыр херек деп бодаар бис деп, ол чугаалаан. Совет Эвилелиниң афган революцияга харам чокка берип турар [illegible] жын турарын ол чехословак коммунистер [illegible]

Эш Леонид Ильич Брежневтиң СЭКП-ның XXVI съездизинге [illegible] империалистиг политиканың [illegible] айтырыгларын боттуг, тайбын ёзу-биле шиитпирлээриниң кара чаңгыс аргазын сүмелеп турар. СЭКП-ның тайбың программазын мичээр чайгылыш чок үргүлчүлеп, хөгжүдүп турарын бистиң партиявыс амгы үеде улустар арызының амыдыралының эң чугула [illegible] шиитпирлээрин болдурар [illegible] көрүп турар деп, Г. Гусак демдеглээн.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

У. КЕККОНЕННИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ХЕЛЬСИНКИ (СЭТА). Финляндияның президентизи У. К. Кекконен СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң СЭКП-ның XXVI съездизинге кылганы тайбың саналдары улуг күрүнелерниң аразынга, чоок болгаш Барыын [illegible] аразында илеге-жир болгаш бот-боттарын билчир чорукту калбартып турган, улустар аразының амгы нарын байдалында эки талаже [illegible] угланган деп, фин телеграф бюрозунуң айтырыынга харыылаан, демдеглээн.

Совет-фин харылзааларының байдалын СЭКП-ның XXVI съездизинге эң-не эки деп [illegible] Финляндияда [illegible] кынныг көрүп турар бис дээрзин У. К. Кекконен медеглээн.

Улустар аразының харылзааларының амгы үеде нарыы [illegible] Финляндия биле Совет Эвилелиниң аразында харылзаалар [illegible] хамаарышкан [illegible] турып болур [illegible] харылзааларны [illegible] ажык-дузалыг кылдыр магадылап шыдаарының чаа херечизи ол боор турар-дыр.

Европаның айыыл чок чоруун [illegible] Финляндияның салдышкынын Л. И. Брежневтиң бедик-биле үнелээнин Финляндияның даштыкы политиктиг шугумун [illegible] көргени кылдыр билип турар мен деп, Финляндияның президентизи уламчылап чугаалаан. Финляндия чавырлыышкынның болгаш тайбың кожа-хелбээ доктаадашкынның барла аргаларының дузазы-биле

[illegible] бурунгаар [illegible] аразында келген.

У. К. Кекконен Найырал, кады ажылдажылга болгаш [illegible] дугайында 1948 чылда чарган совет-фин керээниң чугула ужур-дузазын демдеглээн. Ол [illegible] сөөк хат боол-даа турар үеде [illegible] болгаш айыыл чок чоруктуң ниити-европа [illegible] болурунга Финляндияның президентизи тайылбырлап чугаалаан.

1948 чылдың керээзи Финляндияның туруштарын быжыглаарын болдурган, ынчангаш ол чорук оон улустар аразынга харылзааларының улам калбаразынга идиглиг болган деп ол чугаалаан. Оон салдары тайбынны болгаш тайбың кады [illegible] рынга илиг болбушаан, чурттуң даштынга-даа ажыктыг болган. Ол керээ моон соңгаар-даа Европаның соңгу талазынга айыыл чок чорукту быжыглаарынга кол рольдуг болур.

Керээниң эвис [illegible] Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың тайбыңны хандырар [illegible] Финляндияның болгаш Совет [illegible] дүгжүп турары оон кескү-дүр деп, президент уламчылап чугаалаан. Ол керээ тайбыңны [illegible] Финляндияга болгаш ону хамаарышкан чурттарга улустар аразынга меселдежиишкиннерден дашкаар болур арганы берип турар. Бо бүгү чүүлдер керээге ат салган талаларның, Финляндияның-даа болгаш Совет Эвилелиниң-даа айыыл чок чоруунуң ажыктарынга дүгжүп турары тодаргайы-биле билдингир-дир.

Ниити-европа чөвүлел хуралының киржикчилери күрүнелерниң Мадридке ужуражыышкынының канчаар чорут турарының дугайында айтырыгга харыылааш, Финляндияның президентизи мынча дээн: мен Мадридтен келген турар дыңнадыгларны улам-на улуг сагыш салып дыңнап турар кижи мен. Амгы үеде мындыг чүүлче [illegible] боор чорук [illegible] шиитпирни кылыр дээш болдунар-ла чүүлдерни шынап-даа кылган бе? Таарымчалыг түңнелдерни чедип алыр болгаш Хельсинкиге [illegible] хандырар дээш олар бүгү күжүн салыр боор деп Мадридке [illegible] киржикчизи күрүнелерден канчанчыгыңның-даа артык манап турар болгай.

Амгы-амгы социал түргүзүглүг күрүнелерниң аразынга кады ажылдажылганы калбартырынче угланган совет даштыкы политиканың дээштиниң херечизи — ССРЭ биле Финляндияның аразында улам быжыгып олурар харылзаазы болур.

Далай суднолары болгаш аъш-чем үлеттирүүнге дериг-херекселдер, контейнерлиг краннар болгаш демир чокдурар станоктар дээш өске-даа хөй-хөй барааннары бо ийи чурт совулгу үеде калбаа-биле садыглажып эгелээн. Ур үеде кады ажылдажылганың программазынга дүүштүр 1990 болгаш чоокта чаа 1985 чылга чедир узаткан [illegible] ханыладырының дугуржулга ылдыы доктаамал ажыр күүселтиниң турар. Бо дээрге чүгле садыг харылзаазының [illegible] эвес, а харын бүдүрүлгенң калган [illegible] атомнуг электростанцияларны, Финляндияда металлургия заводун, Костамукше [illegible]

[illegible] Светогорскиде целлюлоза-саазын комбинаттарын болгаш ССРЭ-де өске-даа объектилерни кады туткаңнар.

ССРЭ болгаш Финляндияның садыг талазы-биле кады ажылдажылгазының кескү чижээ кылдыр «Конель» деп совет-фин акционерлиг шириктелдиң ажыл-чорудулгазын кирип болур. Түргүстүнгенындан бээр үжен чылдарның дургузунда ол улуг эвес септелге мастерскаязындан күштүг бүдүрүлгеге кылдыр өскен. Шенелден ам садыгдаашкынында амгы-амгы маркалыг совет автомобильдерин септеп, техниктиг чогаадыгга ажылынга база киржип турар.

ЧУРУКТА: «Конелдиң» специалистериниң совет «КамАЗ» автомашинаның баазазынга [illegible] Оон дузазы-биле 30 метр бедикке монтаж болгаш [illegible] ажылдарын кылып болур.

О. ИВАНОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроиказы.

«ЕВРОПАГА КАНДЫГ-ДАА АТОМНУГ РАКЕТА ТУРБАЗЫН!»

БОНН. «Европага кандыг-даа атомнуг ракета турбазын!» — ГФР-ниң улуг үлетпүр болгаш далай портунуң төптериниң бирээзи — Бременге [illegible] нук адаа-биле эрткен. НАТО [illegible] ниң ортумак ыраккшылдың чаа ракета-ядролуг чепсээн Европага тургузарының мораторийин тургузар дугайында совет [illegible] лери, кескү хөй-ниити ажылдакчыларын [illegible]

СЭКП-ның XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң кииргени ол тодаргай санал «кулээп алдынган турары болгаш бүгү делегейже тайбынны хандырарының сонуургалынга таарымчалыг эки харыны алган турар» чугула деп Бундесвериниң курлавырда генералы Г. Бастиан медеглээн.

[illegible] рынче орукту ажыдып турар [illegible] «хүн бурунуңде саналдавайн турар» деп, Г. Бастиан демдеглээн.

Барыын Европага чепсегленишкинниң [illegible] углаан НАТО чуртунуң [illegible]

шериг үлеттүкчүлериниң хө[illegible] ийи үлетпүр төптери — Мюнхенниң болгаш Нюрнбергтиң [illegible] организацияларны бурүу шапкан.

Ортумак ыраккшылдың ракета-ядролуг америк чаа чепсээн ГФР-ге тургузарының ойталаарынче болгаш чепсегленишкинниң дүжүрер дугайында чугаалажыышкынны чорударын дээш туржурунче олар [illegible]

ЛОНДОН. Хоорай девискээринге ядролуг чепсекти бүдүрерин болгаш тургузарын хоорай резолюцияны Г. Шеффилда хоорайның хоорай соведи кулээп алган.

Ол дээрге пацифизмче аңаа эвес кыйгырыг болуп турар деп «Нау» журналга интервьюзунга Хортоннуң муниципалдыг [illegible] медеглээн. Ядролуг чепсек [illegible] турлааның турар бис. Милитаризмниң [illegible] өлүт-кырлырын күзевейн турар бис. Чогум-на ынчангаш Шеффилдиниң [illegible] ону ядролуг чепсектен хостуг [illegible]

Англия хоорайларны боттарын «ядролуг чепсектен хос-

түг зоналар» кылдыр чарлаан кампанияның инициатору Манчестр болуп турар. Амгы үеде оон үлегерин он-он ынгаа хоорайлар [illegible]

СТОКГОЛЬМ. [illegible] коммунистериниң «Кэйк» [illegible] — «Арбетар[illegible] Дагь» [illegible] АКШ-тың пландарын [illegible]

АКШ-тың чангыс талалыг [illegible] бөлүктери [illegible] бүдүрер [illegible] угланган күженишкиннерни амгы үеде калбартыры эргежок чугула деп, солун айыткан. Ол туруш Швецияның айыыл чок чоруунуң болгаш [illegible] сонуургалдарынга дүгжүп турар.

Европага болгаш Европаның соңгу талазынга [illegible] байдалдың [illegible] Капитолийниң Штаттарга [illegible] столицага АКШ-тың киришкен турары чугула. Делегейде тайбынны камгалаар талазы-биле күженишкиннерни амгы байдалдарда быжыглаары эң-не чугула болуп турар.

(СЭТА).

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАЗЫНДАН

БЕРЛИН. ГДР-ниң металл [illegible] рунуң барык бүдүн чартык миллион ажыл-ишчилери боттарының профессионал байырлалы — Металлист хүнүн демдеглээн.

Бо чылын олар байырлалын Германияның Социалистиг чаңгыс эй партиязының X съездизинге аллар болдурган күш-ажылдың [illegible] демдеглеп, планда ажыр 464 миллион марканың продукциязын эртен үш айда берген. Съезд мурнунуң социалистиг чарыжының мурнакчыларының аразында — Ф. Геккерт аттыг комбинаттың ажылчыннары бар, программа-биле башкарар чаа станоктарны бүдүрерин олар шиңгээдип алган. Ол машиналарны социалистиг дем [illegible] станок тудуушкунуң хөгжүдериниң программазынга [illegible]

• • •

МАПУТУ. Бистиң сорулгаа[illegible] рин ажыглап билир, революстуг оруу кирген, бистиң хосталгазы, [illegible] бот-эргезин камгалап шыдаар аргалыг амгы үениң [illegible] деп. ФРЕЛИМО партияның даргазы, Мозамбик Улус Республиказының президентизи Самора Машел медеглээн. Бөгүн шериг училищезинге чүве чугаалап тура, Мозамбиктиң хосталгазының улусчу күштериниң [illegible] Мозамбик улузунуң революстуг [illegible] камгалаарынче ол [illegible]

• • •

ДЕЛИ. Индияның курунге [illegible] металлургия бүдүрүлгелери кескү [illegible]

черни чедип алган. Эрткен 1980—81 [illegible] «Стил осорити оф Индиа лимитед» деп күрүне компаниязында бактаатан кан шугкулгазының бүдүрүлгелери 4 миллион 746 муң тонна бараан-ныг кадын бүдүрүп, эрткен [illegible] 154 муң тонна канны хөйну берген.

• • •

КОЛОМБО. Чурттуң ногаа [illegible] талазы-биле Шри Ланканың чазааның ажылдап кылган программазынга дүүштүр чер чок тараачыннарга ийи чыл дургузунда бир миллион 60 муң акр черни (1 акр 0,4 га хире чер) дамчыдып бээр. Тараачын бүрүзү бажың тудуп алырынга 0,25 акр черни болгаш ногаа ажыл-агый культураларын тарып өстүрер бир акр шөлдүг черни алыр. Чер чок 1 миллион 250 муң акр [illegible] черлерни алыр.

• • •

РАНГУН. Бирманың чоокта [illegible] Чоннуң чайгаар өзүлдезиниң темпилери 1980 чылда 2,3 хуу болган. Чазактың [illegible] Бирмада херээженнер эр [illegible] 1,22 миллион кижи хөй. Күш-ажыл кылып шыдаар чурттакчы чоннуң саны 13,4 миллион кижи чедип турар, [illegible] 8,5 миллион кижи көдээ ажыл-агыйында ажылдап турар.

• • •

ДЖАКАРТА. Индонезияда 12 миллион чедир ажыл чок [illegible] турар. Даштыкы [illegible] деп, ораторы президент А. Малик билдирген.

(СЭТА).

САЛЬВАДОРДА БАЙДАЛ

САН-ХОСЕ (СЭТА). Национал хосталганың Фарабундо Марти аттыг фронтузунуң [illegible] турарын ёзугаар алырга, Пентагон Сальвадорнуң диктатуражы [illegible] ажыл-херекти [illegible] чепсеглеп турар. Келгектерде болгаш [illegible] сопуп турар. Оон-биле чергелештир америк шериг [illegible] патриоттуг күштерни [illegible] тарны база тургузуп турар.

[illegible] дургузунда бедик ындыг 9 отрядты тургускан боор турар. Олар [illegible] күштери-биле чергелештир [illegible] ынчаарга ол бөлүк АКШ-тың Панама [illegible] ринде шериг [illegible] рап Ол бөлүктү Вьетнамга [illegible] турган [illegible] күштелдирген.

[illegible] медеглелинде совулгу үеде АКШ чурттуң революстуг күштериниң шаап халдаашкынының ойтур шаап [illegible] Сальвадорнуң улуска удур [illegible] экономиктиг, [illegible] турар Вашингтонның амгы [illegible] сальвадор улустуң хамаарышкас чорук дээш демиселиниң кандыг-даа каражаны үнзүрүп тургаш, шаптыктаары боор турарын документиде айыткан.

Сальвадорже шуут-ла шаап [illegible] кыжанып турарын медегелде онзалап демдеглээн. Пентагон Панама каналының [illegible] америк келектерде бактаап турар өлүрүкчүлер — 13 [illegible] «Белые [illegible] кашкалары» [illegible] ба-биле кады чогуур дужаалды манап турарлар.

• • •

МАНАГУА (СЭТА). Сальвадорнуң патриоттуг [illegible] күштериниң [illegible] диктатуражы [illegible] туркун ат-шериглеринге удур [illegible] улам күштелдирген. 14 департаментилерге [illegible] Даштыкы информация агентиляларының [illegible] ёзугаар алырга, Фарабундо Марти аттыг Национал Хосталга Фронтузунуң хөделиишкиннери найысылал Сан-Сальвадорда база улам калбарган. [illegible] элээн каш шериг тудтарынче халдааштынганнар кылган. Олар чазактың вайнидан эртпейн турар «Диарио латино» солунунуң турар бажының болгаш типография дериг-херекселдерин чылча шапканнар.

Патриоттуг күштериниң отрядтары совулгу хүннерде дайынның бир чүс хире солдаттарын [illegible]

Диктатуражы [illegible] дайынчы хөделиишкиннери улам калбарып турарын чингип чугаалаар үжурга таваржып турар. Хүн келген тудуу, на бистериниң партизаннар-биле дайылдажырывыс улам бер[illegible] [illegible] офицерлериниң биренгей [illegible]

МЕХИКО (СЭТА). Национал хосталганың Фарабундо Марти аттыг Фронтузу (НХФ) болгаш Революстуг Демократтыг фронт (РДФ) [illegible]

Р. РЕЙГАННЫҢ КАДЫКШЫЛ БАЙДАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

ВАШИНГТОН (СЭТА). [illegible] Р. Рейганның кадыкшылының байдалы [illegible] деп санап турар. [illegible]

Президентиниң [illegible] администрациязының [illegible] пресс-конференциязынга медеглээн.

ГСЧП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

БЕРЛИН (СЭТА). Германияның Социалистиг чаңгыс эй партиязының ТК-ның пленуму болуп эрткен. Партияның X съездизинге ГСЧП Төп Комитединиң Отчёт [illegible] 1981—1985 чылдарда Германияның Демократтыг Республиказының [illegible] ГСЧП-ның Төп комитединиң [illegible]

ТӨРЭЭН ЧУГАА КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ АЙТЫРЫГЛАРЫ

Шуугаарының мурнунда бодан!

Шугум чазаарда шыгаар.

Алыс утказын алырга, бо үлегер домак кандыг-даа херекти бодамчалыг хынап кылыр херек деп өөредип турар. Оон ынай ол чугаа культуразы-биле [illegible].

Чугаалаарда чүнүң-даа мурнунда бодалды шын, тода дамчыдар сорулга туруп турар. Ону чедип алырда дылдың таарыжыр аргаларын шилип алыр, дылдың чурумнарын ёзугаар сөстерни, домактарны адаар, чугааны тургузар. Чугааның сорулгазынга, боот турар үезинге, чугаалажып турар кижилерниң аразында хамаарылгаларынга дүүштүр ажыглаар аргалар база тускай системалыг. Ол болза дылдың [illegible]. [illegible] чугаага, эш хуузунуң-чугаазынга, эртем чугаазынга, бичии уруглар-биле чугаага таарыштыр шилип ажыглаар аргалар аңгы-аңгы, ынчангаш чугаа бүрүзү тускай аяныг болур. Ол-ла бүгү чугаа культуразы-биле [illegible].

Чугаа культуразы дээрге [illegible] культуразының [illegible] болур. Ниити культура сайзыраан тудум, чоннуң чугаа культуразы бедип орар. Бедик культуралыг, чурумнуг, делгем билиглерлиг кижиниң чугаазы безин аянныг, төлептиг, а чуруму багай, [illegible] кижилерниң чугаазы безин үен-дааң, бак сөстер чыылган болур. Ынчангаш кижи бүрүзүнүң чугаазы оон иштики шынарын черле тода көргүзүп турар.

Дыл дээрге кижилерниң чугаалажыр [illegible] бойдус, ниитилел база [illegible] билиглерин чедип алырының, [illegible] дамчыдарының [illegible]. Ынчангаш ону кижи бүрүзү чогумчалыг ажыглаарын кызар.

Чугаа культуразы — ол болза бодалдарны, сеткил-сагыштыы тода, чедингир кылдыр дамчыдар дээш дылдың байлак аргаларын чогумчалыг шилип ап, дылдың чурумнарын ёзугаар ажыглаары болур. Чугаа культуразы аас-даа, бижимел-даа чугаага хамааржыр.

Чугаа культуразы деп термин ийи утказыг деп айтыры чугула: бирээде, дылдың болуунуң культуразы, ийиде, дыл [illegible] тодарадып тайылбырлаар, нептередир сорулгалыг эртем.

Тыва дылда бижимел чугаа культуразы элээн бедик. Бо талазы-биле хажыдыышкыннар эвээш деп чугаалап болур. Ынчалза-даа амгы үеде бижимел чугаада, ылангыя аас чугаада дылдың чурумнарын хажыдар чорук нептеренгей боор турар. Тыва чугаа культуразының айтырыы моон ужурунда кончуг чидиг айтырыгларның [illegible]. Ол дугайын Тываның хоочун башкыларының бирээзи М. Д. Биче-оолдуң «Тыва чугаа культуразы» (1970) деп номундан көрүп болур. Чугаа культуразының дугайын солуннарга база бижип турган.

Моон адаанга тыва чугаа [illegible] айтырыгларының [illegible] бодаан бис.

1. Тыва дылда ийи сөстен тургустунган дыка хөй нарын сөстер бар: көк-кат, киш-кулаа, далган-өөр. Олар ышкаш нарын сөстерден тургустунган черлер, суглар аттары база хөй: Улуг-Хем, Сүт-Хөл, Бай-Хаак, Кызыл-Чыраа болгаш оон-даа өске. Оларны дефистеп бижиир-даа болза, барык-ла тудуштур адаар, сөөлгү ажык үнери күштүг адаттынар. Ындыг ниити адаар турбуже, сөөлгү үеде нарын чер аттарын аңгы кылдыр адап, ударениезин мурнунче көжүрер, таварылгалар көвүдээн. [illegible] [Улуг Хем], [Бай Хаак], [Кара Хөл], [Барыын Хемчик]. Бис бодаарывыска, чоннуң шаандан тура адап чаңчыкканын ёзугаар [Улуг-Хем], [Бай-Хаак], [Кара-Хөл] [illegible] дыр тудуштур адаары шын болур ужурлуг.

Ынчалза-даа дефистеп бижиир-даа болза аңгылай адаттынар черлер, суглар аттары база бар (адаарын скобкалар иштинде киирген): Алдын-Иштиги [Алдый Ишкин], Аныяк-Чыргакы [Аныяк Чыргакы], Улуг-Ур [Улуг Ур], Мугур-Аксы [Мугур Аксы].

2. Чер-черниң аялгаларында эвээш эвес аңгы-аңгы адаар сөстер бар: ылангыя-ылангыя-[illegible]; мырай-марай; та-тан [ыйнаан]; [illegible] чуъыгу; дүдүскек-дүдүскек. Бо дээрге чүгле чижектер-дир. Херек кырында чаңгыс аай эвес адаттынар сөстер хөй.

Үстүнде санап адаан сөстерниң баштайгы янзылары литературлуг норма кылдыр бижига берген.

3. Аас-даа, бижимел-даа чугаага бо-ла таваржы бээр кы-[illegible] хөйнүң санының кожумактары. Ат сөстерниң хамаарылга кожумактары бар: көрүнер≈көргер, барынар≈барыгар, кылынар≈кылыылыгар: тонуңар≈тонугар, бажыңар≈бажыңгар. Бо вариантыларның баштайгылары литературлуг нормалар деп санаар.

4. Ол ышкаш кылыг сөзүнүң ритмиктиг вид деп адаар хевириниң кожумаа база ийи янзылыг таваржып турар: сыы[illegible]; чиңгейнир≈чиңгийнир; чиндиңейнир≈чиндигайныр≈ (база: чиндяайныр), когерелейнир ≈ когеренайныр. Айыткан янзы[illegible] кол литературлуг нормалар деп адаар. Үстүнде 1–4 пунктуларда көргүскен чайгылыышкыннар тыва орфоэпияның чурумнарын [illegible] орфоэпия словарын тургузарын негеп [illegible].

5. Сөстерни чер-чер аайы-биле литературлуг нормага дүүшпес солушкак азы өске [illegible] ховар эвес. Чамдык чижектерден көрээлинер. «Литературлуг дылда сээк, ымыраа деп ийи сөс бар. Ынчаарга Чөөн-Хем-[illegible] литературлуг сээк деп сөс орнунга ымыраа [ывыраа] деп сөстү ажыглаар, а ымыраа деп сөстү ыргак-сээк деп сөс-биле солуп турар. Литературлуг норма сээк (муха), ымыраа (комар). Урар, кудар деп сөстерни, чижээлээрге, Тандыда сүт урар, тараа кудар чижектиг ажыглап турар. Литературлуг нормазы: суук чүүлге хамаарыштыр кудар дээр, кургаг чүве болза урар дээр. Дагаа чуургазын дагаа оглу дээр, саржагны үс дээр улус база бар. Мындыг таварылгаларда тыва дылдың словарынга кирип [illegible] чагыртыр апаар.

6. Совет үеде тыва улус ийи дылдыг апарган. 1979 чылдың [illegible] 58,8 хуузу орус дылды эки билир бис деп санаан. Ол — улуг чединишкин-дир.

[illegible]-даа тываларның орус дылды билири ам-даа ындыг-ла эки эвес. Орус дылды улам хандыр өөренири негеттинип турар.

Сөөлгү чылдарда, ылангыя аныяктарның иштинден дыка хөй кижилер, студентилер, өө-[illegible] эзин үлегерлеп албаан орус сөстер, сөс каттыжыышкыннары-биле холуп чугаалаары дыка нептерээн. Тыва сөс бар турда-ла ону ыяап-ла орус сөс-биле солуй бергилээр улус хөй. Шак ындыг холуп-бүлүп каан хойтпак чугааны дыл эргилдезинде макаронуг чугаа дээр. Улустуң чугаазындан алган чижектер: «Универмагта джинсовый брюкилер садып тур». «Мен занимайтсялап турдум». «Танцевальный кружокка кирип аар бис бе». «Мен мамамга чугаалаар мен». «Сени хуралга разбиратьтаар дээр чорду». «Доскага бар». «Труд урогу болур». «Лыжага марлызаа болган». Үстүнде [illegible] чижектерни [illegible] чаар тывалап каап болур-дур: «Универмагта джинс [illegible] садып тур». «Мен кичээлдеп (азы өөренип) турдум». «Танцы бөлгүмүнче кирип алыр бис бе?». «Мен авамга чугаалаар мен». «Сени хуралга көөр дээр чорду». «Самбырага бар». «Күш-ажыл кичээли». «Хаымаргылдаазы болган». Ийи дылды шак мынчаар холуй ажыглаары чугаа культуразын кудулададып турар.

Негелде чүл дээрге, кым-даа кижи кайы-даа дылды камныг көөр, холуп-бүлүп туруп бербейн, кайы-даа дылга арыг чугаалаар ужурлуг. Кижиниң төрээн дылы чоргаарланыр, хүндүлээр чүүлдерниң бирээзи. Незининиң дылы — төрээн дыл дээрзи ылап-ла шын. Төрээн [illegible] угаан-бодал үндезинин тыптыр.

7. Радионуң болгаш телевидениениң дикторларының чугаазында түк, тиилелге. Хемчик чижектиг сөстерни дүк. [illegible]. Кемчик [illegible] бээрин база чугааның интонациязын (эки белеткенип албааныныг чылдагааны-биле) соора тургузуптарын база дыңнап болур. Дикторларның, артистерниң чугаалаары улуска үлегер болур дээрзин кым-даа билир.

8. Бижимел чугаа культуразының чугула элементилери — шын бижилгениң болгаш бижик демдектерин салырының дүрүмнерин хажык чокка сагыыры болур.

Практикадан алгаш көөрге, парлалгада-даа, чечен чогаалдарда-даа орфография болгаш пунктуация чурумнары [illegible] эвес таваржып турар. Ындыг частырыгларны студентилер безин кылыптары ховар эвес. Албан организация черлериниң бижиктеринде-даа частырыглар бар болгулаар-дыр. Чижээлээрге, Кызылда уран чүүл училищезиниң адында уран-чүүл деп дефистеп бижиң каан. Ол училищениң сургуулдары ынчаар соора бижип каанынга чаңчыга бериш болур. Черле хөйге көскү бижиктерни шын [illegible] чугула. Ындыг негелде түрбүже чамдык школаларда, өөредилге черлеринде чарлалгаларны бичии ынай, ыт дылы дег саазынга шорбалчылааш, азып каан болур. Хана солуннарын чудукаралап үндүрүп турарын база көрүп болур.

Бис бодаарывыска, суурлар-да болгаш хоорайларда кудумчулар аттарын болгаш өске-даа аттарны орус, тыва дылдарга дараалаштыр парлааш азары чугула, чүге дээрге чүгле орустаан аттарны азып каарга тыва дылга безин, чижээлээрге [illegible] «Зеленая улицада». «Пушкина остановказынга». «Зеленый театр» сүг-сүт деп чугаалар оон тыптып турар.

Хоорайлар болгаш суурлар аттарын орустап, тывалап адаары дөмей эвес болза, оларның ийилдирзин бижээш азары чугула, чижээ: «гор. Шагонар. Шагаан-Арыг хоорай», «гор. Чадан. Чадаана хоорай», «пос. Арыг-Узю. Арыг-Үзүү суур» дээш оон-даа өске. Хоорайларже, суурларже кирер черлерде тураскаал хевирлиг кылган аттарны база ынчаар кылыр болза таарымчалыг. Чугаа культуразының чамдык айтырыглары ындыг-дыр.

Түңнеп чугаалаарга, тыва чугаа культуразының [illegible] эргежок чугула апарган. Бо талазы-биле теория болгаш практика талазы-биле боттуг ажылдарның [illegible] турар. Төрээн дыл болгаш литература башкылары школага азы өске-даа өөредилге черлеринге чугаа сайзырадырынче онза кичээнгейни салыры чугула. Солуннар, радио болгаш телевидение база лекция про-[illegible] тыва чугаа культуразынга хамаарыштыр тускай хемчеглерни системажыдып чорударын үе негеп келген.

Бо херекке башкыларның, культура ажылдакчыларының, [illegible] биле ажылдап чоруур кижилерниң үлегерлиг чугаазы дөгүм болуру чугаажок.

Чугаа культуразын бедилерде ниити чугаа, четпестерин айтыры-биле кызыгаарлаттынмайн, дылдың уран-чечен аргаларын [illegible] тодараткаш нептередирп хээштиг болур.

Төрээн чугаа культуразының дугайында бодалдарын, кылып турар чүүлдерин сонуургалдыг кижилер парлалга дамчыштыр илередири база ажыктыг деп бодап турар бис.

Ш. САТ.
Филология эртемнериниң доктору, профессор

БУРУНГУ БОЛГАШ ЧАА СМОЛЕНСК

Смоленск — Днепр эриинде кирүштүг чараш тейжигештерде чаптылган бурунгу орус хоорай. Орус чыл демдеглелдеринде ону улуг болгаш хөй кижилиг хоорай деп 863 чылдан бээр бижээн. Хоорай болуунуң 1100 чыл болганын демдеглээн.

Смоленскиниң үш улуг хемнериниң — Волганың, Днепрниң, Барыын Двинаның эгелээн бажында туруп турар байдалы шаг-шаандан бээр оон чугула ужур-дузалыг болурунга салдарлыг боор келген. Ол орус черниң таңныылы, Орус күрүнениң камгалалы кылдыр алдаржаан. Ол дугайын дайынчы алдарның тураскаалдары херечилеп турар.

XVIII—XIX вектерде хоорай садыг-мешан байдалче шилчип, чударгай байдалдыг апарган. Улуг Октябрьның тиилелгезиниң соонда Смоленск кайгамчык хөгжүлдени алган. Баштайгы беш чылдарда улуг үлетпүр бүдүрүлгелерин туткан, хоорай чаагайжыттынган, чуртталга болгаш бүдүрүлге тудугларын оңу аяң киирген. Дайын үезинде Смоленск, оон мурнундаазында үелерде дег, дайзынның оруун моондактай доскан. Ада-чурттуң Улуг дайынынга эрес-маадырлыг чоруу дээш Смоленск чурттут 250 ажыг кижиге Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскан.

Дайын соондагы эртаен 35 чылдарның дургузунда хоорайның ажылчы чоннары ону үлетпүрнүң болгаш культураның сайзырангай төвү болдурган. Оон бүдүрүлгелери самолёттарның, орук машиналарының, мебельди, хендир удазындан пөстерни, ядыв-хепти бүдүрүп үндүрүп турар. Смоленскиге кылган деп таңмалыг кылыглары 30 ажыг даштыкы чурттарже сөөртүп турар.

ЧУРУКТА: хоораның кол архитектору Г. Г. Соосар, РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу, скульптор А. Г. Сергеев, архитектор С. В. Шестопал болгаш хоорукүускомнуң даргазы А. С. Емельянов (оң талазынга) олар Смоленскиниң төп кезиниң чаартырының планын чугаалажып турары.

Г. КАЛАЧЬЯННЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ХҮНДҮЛЕЖИП БИЛЧИР

[illegible] Руль артынга олуруп, транспорт башкарган үемден бээр таптыг-ла чээрби беш чыл эртген. Хуусаа эвээш эвес. Бо үениң дургузунда орук шимчээшкининиң чурумун хажыдар ийикпе, азы транспортту ээзирик башкарары дээн чижектиг ындыг чурум үрээшкиннери мээн таламдан болбаан. 1971 чылдан эгелээш «Тиилелге» совхозта гараж эргелекчилеп ажылдап тур мен. Чолаачы кижиниң ажылы чиик эвес дээрзин [illegible] билир мен. Ынчангаш аңаа харыысалгалыг болуру негеттинер.

Бо чылдың февраль 12-ниң хүнүнде ажыл аайы-биле Кызыл кирип чорумда мындыг таварылга болган. Көк өңнүг КАИ машиназы меңээ [illegible] Хүлээлгем күүседип, доктааптым. Сержант ийи аныяк кижи келгеш, документилер диди. Ап чорааным орук би[illegible] эргемни бадыткаан шынзылгамны сундум. Демги ийи [illegible] даа сагындырыг бербейн, сагындырыг талонумнуң 7 дугаар кезээн үттей тыртып кагды. Чүү болганын айтырарымга, оң талакы көрүнчүүн чок дидилер. Көрүнчүк чогу шын харын. КАИ ажылдакчыларының ат-сывын айтырарымга, ыттавшаадылар.

Талонумну кайы-хамаанчокка үттеп кааңынга дыка хомудаан мен. Ол-ла сеткилим-биле хоорайның КАИ-зинге келдим. Аңаа келгеш, чогуур удуртукчуларга ужурашпазым чок болдурар. Канчаар боор республиканың КАИ начальник[illegible] илередип, чүвениң ужурун тайылбырладым. Билдирипшкин бижиирин ол меңээ сүмеледи. Хоорайга ажыл кылып [illegible] дып алганымны база тайыл[illegible] ужуру билдинип келирге, талонумну чаа талон-биле солуп [illegible].

КАИ ажылдакчызы-биле чолаачының ажылы харылзаалыг. Ынчангаш бот-боттарын хүндүлежип, билчип чугаалажыры чугула деп бодаар мен. [illegible] чылдарда КАИ ажылдакчызы [illegible] зын көргүскеш, ат, фамилиязы-биле таныштыргаш, ам чүгле ынчан хүлээлгезин күүседип келээр болгай. Чамдык аныяктар ону шуут сагывас болгулаар-дыр. Ооң бир чижээ үстүнде болган таварылга ол. Чүнүң-даа ужур-чөвүн тайылбырлавайн, хөме тавары чаңчыл дыка чараш эвес, таарымча чок. Харын-даа бо кижилерниң [illegible]. Ындыг чүүлдерни болдурбазы-биле бот-боттарын билчир, хүндүлежип ажылдаары чугула деп санаар мен.

Д. ОЮН,
хөй-ниитичи автоинспектор.

Чоннуң байлаан хумагалаар

ЧООГУНГА-ДАА ЧАГДАТПАС

Бистиң ниитилелдивис күш-ажылчы кижилерниң ниитилелдиг дээрлин СЭКП-ниң XXVI съездизиниң документилеринде онзалап демдеглеп турар. Шынап-ла совет кижилер бодунуң ниитилелиниң, бодунуң эрге-ажыы дээш кызымак ажылдап, ниитиниң байлаан хумагалап, өстүрүп чоруур. Ынчалза-даа ниитиниң херээн бодунуң хуузунда херээнден кудуу көөр, алыскак-чиксек, ак сеткилдиг эвес кижилер бистиң аравыска ам-даа бар. [illegible] кижилерниң куруйбекин болгаш ниитиниң өнчү-хөреңгизин кадагалаарынче, ажаап-тежээринче шуут-ла чоогунга-даа чагдатпас болза чогуур. Ол херелеле ажыл-агыйларның чамдык удуртукчулары ак сеткилдиг эвес, төтчеглекчи кижилерниң ниитиниң өнчү-хөреңгизин кадагалаарынга, мал-маганың ажаап-тежээринге, оларның [illegible] рип турары ам-даа үргүлчүлеп турарындан күрүне болгаш кооперация улуу-биле когарап турар.

Үстүнде чугааның [illegible] ры-биле Тес-Хем районнда каш чижектерни ханаа көргүзер бодадым.

[illegible] кан турган Ак-оол Балзый ниитиниң хөй баш малын самчыглап, чидирип, чок кылгаш, ам үш удаа шииттирип турар. 1977 чылда совхозтуң инектерин кадарып турган, малын хайгаарал чок каап, арагалап турган, инектер чидирген. Ол [illegible] 2 чыл хосталгазын казыдып шииттирген. Ол 1979 чылдың эгелинде херээнден хосталып келирге, «Чодураа» совхозтуң дирекциязы оон-биле керээ-дугуржулга-даа чарбайн, июнь эгелинде 80 баш инекти аңаа хүлээдип берген. Ак-оол бнезги чаңы-биле инектерин кадарбайн, арагалап чоруп турда, чамдык инектер читкен.

Совхозтуң бригадирлери, зоотехниктери «кадарчының» инектерин санап келирге, Ак-оол кожаында аалдарның инектерин кадып алгаш, санаары, оларны «оңча-менди» деп түңнелди үндүрүп турганнар. Оон [illegible] ажыглап турганын байысаалга үезинде «олар дугаар, оңчузун көөр эвес. Сан, баш-ла бар болза ол-ла боор чүве» деп очаан. Ынчангаш ол бир инекти соккаш, эъдин баазаарлааш, 300 рубльды кармактап алган, үш инекти таныш-көрүштериниң «хүзээнинге» дүүштүр ориаан. 14 баш инекти, оларның суггарар черин таарыштырып албайн турган. Тес суунуң хараалчыгайынга дүжүрүп өлүрген. Ажырычы самчыгдакчы болгаш төтчеглекчи күрүне өнчүзүнге удур үүлгеткен кемниг херээ дээш [illegible].

Тес-Хем районнуң улус суду мурнунда «Тес-Хем», «Чодураа» совхозтарның малын малдап турган, хөй баш мал чидирген. [illegible] келирге база катап мал ажылынга кирип каарга, хөй санныг малды самчыгдаан. Чидирген болгаш ооруткан Иван Ёндаңның, Серен-оол Севилбааның херектерин 1979 чылда база көрген. И. Ёндан ниитиниң малын ажаап турган, ээ-харыысалга [illegible] хөй баш мал чидирин болдурганы дээш ийи удаа шииттирип чораан. Ол херээнден хосталып келирге, база катап инек малдадып каарга, 42 баш инекти чок кылган. С. Севилбаа моон мурнунда 4 удаа узун хуусаалага шииттирип чораан. Ол хиреде-ле «Чодураа» совхозтуң дирекциязы 1979 чылда аңаа шээр мал кадартып каарга, 65 бажы чок кылгаш, шииттирип турганы ол.

Ниитиниң малын ооргаан, самчыгдаан болгаш чидирген дугайында херектерни ылангыя үстүнде адаан кижилерниң [illegible] районнуң улус суду мурнунда материалдыг үнелиг чүүлдер харыылап турган, оре-самчыгдал кылган кижилерни мал ажылынга кирбес дугайында тускай доктаалды хүлээп алган, оларны «Тес-Хем», «Чодураа» совхозтарның дирекцияларынче чоруткулаан. Ынчалза-даа районнуң совхозтарының директорлары болгаш мал ажылының специалистери оон чогуур түңнелдерни кылбайн турар болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо талазы-биле 1975 чылдың февраль 20-де хүлээп алган [illegible] турарының фактылары ам-даа үргүлчүлеп турар. Моон-биле кады ол доктаалда удуртукчу ажылдакчыларга хамаарышкан негелделерин [illegible] ажыл-агый удуртукчуларынга харыысалга оларның база көрүп турар дээрзин сагындырары артык эвес боор.

Материалдыг үнелиг чүүлдер харылаарынга илеген болбас хире кижилерниң үстүнде фактыларның сөөлүнде безин мал кадарып, ажыларынга хевээр туруп турганы ажыл-агыйларга улуг когаралды чедирген. «Кызыгаар» совхозка чоокку үеге чедир малчын болуп ажылдап турган Шожаан Баазаң, Доспан Чооду олар мурнунда база-ла узун хуусааларга шииттирип чорааннар. Херээн эрттиргеш келирге, база катап мал ажылынга киирген соонда, ол-ла үүлгедиин катаптааннар. Шожаан Баазан 1980—81 чылда «Кызыгаар» совхозка малчын боор турган, 40 баш инекти чидирген, бир пенсионер кижиниң аъдын оорлаан. Ол үүлгедиглери дээш шииттирген. Маадыр-оол Чурукпан дээрзи мурнунда «Тес-Хем» совхозтуң Ү. Шынаа салбырынга инек малдап турган, хөй баш малды чидирип, самчыгдааш шииттирген. Ол херээнден хосталып келирге, совхоз дирекциязы хөй өшкүнү кадартыры-биле аңаа хүлээдип берген. Чурукпан малчынңап турган үезинде өшкүлерин уурук-суурукта чарыгдап тур[illegible] жаларының өшкүлерин катай санаткаш, «арыг» үнүп турган. Сөөлүнде каап, оон кадарган өшкүлеринден 69 баш тудааны нетелгеден илерээн.

Тес-Хем районнуң кодээ ажыл-агый эргелели ниитиниң малының баш санын меңди тургузар талазы-биле негелдени совхозтар директорларын[illegible] болгаш мал ажылының специалистеринден кошкак тургузуп турарын үстүнде чижектер бадыткап турар. Ынчангаш бо талазы-биле ажылды СЭКП-ниң XXVI съездизиниң негелделеринге дүүштүр чаазы-биле эде тургуспас болза, совхозтарга улуг каражы-когаралдар моон соңгаар-даа таваржыр апаарын барымдаалаза эки.

Д. МИЖИТ.

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АП ТУРАР

«Бөрүнү көк дээш эвес, араатан дээш узуткаар» дээн [illegible] бар. Эң ылангыя бөрүлер бөлүк-бөлүк апарганда онза [illegible] же болгаш ниитиниң малынче халдап, оларны хөйү-биле узуткап, хоралдыр.

«Жданов» аттыг совхозтуң малчыннары ниитиниң малын кыштап хүр-чаагай ажырар дээш шудургу ажылдап турар. Оларның бирээзи мурнакчы малчын Хая Кенден.

Совхозтуң малчын кодааларының девискээрлеринге бөрүлер көстүп кээп турап апарган. Олар малчыннарның кадарган мал-маганың хоралдып эгелээн. Ниитиниң малын кадарган малчыннар ол араатан аңнарны узуткаарының хемчеглерин баш удур ап чорудуп эгелээннер. Малчын Хая Кенден ийи улуг бөрүнү узуткап чок кылган. Бөрүлерни аңнаарын ам-даа уламчылап турар.

Д. ШУЛУУ.

Улуг-Хем району

ТӨРЭЭН ТЫВАВЫСТА

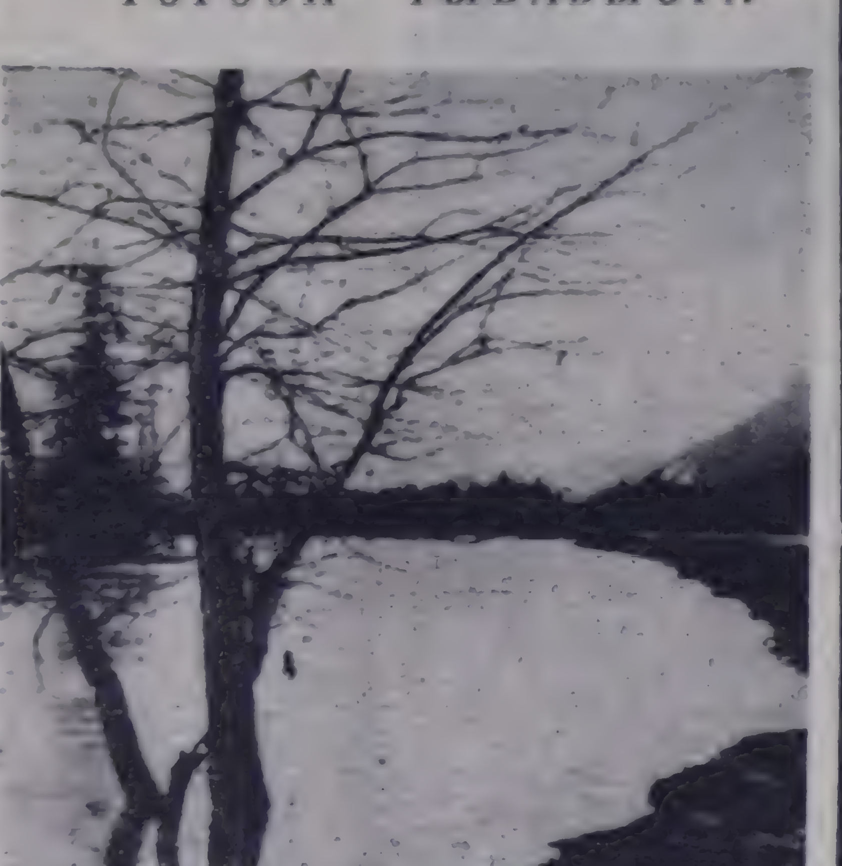

А. Зайцевтиң «ЧАЙЫНДЫЛЫГ ЧАСКЫ ДОШ» деп фотоэтюдузу.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Телевидение

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00—«Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 9.05—Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларның ниитилелиниң аас чогаал бөлүүнүң концерти. 9.35 — «Хоорайлар болгаш чылдар». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 10.35 — «Кино аян-чорукчулар клуву». 11.35—Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

11.40—Уругларга — фильм «Шайба! Шайба!» 12.00—[illegible] бис». 12.00—14.30 — чапсар.

МОСКВАДАН

14.30 — Медээлер. 14.50 — «Сээң күш-ажылың — сээң бедииң». Кинопрограмма. 15.20—«Орус чугаа». 15.50 — «Шыдыраа школазы». 16.20 — «Горнистер, кыйгыта харыылаңар!». 16.50 — «Аныяктарның адрестери». 17.50 — Хоккейге делегей маргылдаазы. ССРЭ биле ЧССР-ниң ийиги шилиндек командаларының [illegible] дамчыдылга. 2-ги, 3-кү үелери. 19.00 —Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Кызыл болгаш кызылчылар». 19.50 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

20.00 — Ю. А. Гагаринниң космосче ужуртканының 20 чылынга «Космос веги. Чыл демдеглелдериниң арыннары». Документалдыг телефильм. 2-ги фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Краснодар крайның Тихорецкая районунуң Культура бажыңының улустуң казак ыры-шоор концерти. 22.00—01.05 — Футбол кубоктарының эдилекчилериниң кубоу [illegible] (Тбилиси) — «Фейеноорд» (Голландия). Тбилисиден дамчыдылга. Чапсарда — Бөгүн делегейде. Хоккейге аныяктар аразынга Европа чемпионады. Финал. Минскиден дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Уругларга фильм. «Күзелдер оглу». Ойнаарактар фильми. 19.05 — Киножурнал.

МОСКВАДАН

19.15—20.00 — [illegible] фильмнер программазы. Чехословакия.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чамдык черлерге ол хар чаар. Мурнуу-чөөн уктуг катты дургени секундада 3—8, [illegible] гелгенде—10—14 метр [illegible]. Агаарның температуразы 3—8, Кызылга—5—7 градус чылыг болур.

КИНО

АПРЕЛЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Билдингир кижи ыйнаан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночылыма 9.10 «Светофор» деп киноклуб. 10.40 «Киискам гусарларның эскадрону» 12.20, 15.30, 19.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хамааты Леона» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Шайба-ла ээткен хуннериниң комедиязы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-63, редактор оралакчыларының 2-25-24, 2-31-75, [illegible] 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 927

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] чер полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу), бажың № 11. [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 84 (11582) | 1981 чылдың апрель 9, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизинге

эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Гусак!

Эргим эштер!

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизинге [illegible] бүгү коммунистеринге болгаш [illegible] талазы-биле силерниң эштеринерден — совет коммунистерден, бүгү совет улустан найыралдыг болгаш акы-дуңма [illegible] чолшээрен көрүнер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Болум дугайтыр чугаалаарга, Чехословакияга келген санымда, мээң улуг өөрүшкү болуп турар. (Адыш часкаашкыны). Силерниң кайгамчык эки [illegible] ханызындан төрелдешкен кижи-дир мен. Людвик Свобода [illegible] биле кады, бистиң армиявыстың кезектери-биле кады бээр чээрби чыл бурунгаар силерниң черинерге келген мен. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязын баштап, ЧКП-ның съездизинге дөрт удаа олуржуп турарым бо. Силерниң-биле кады турар аргалыг болганымның бо алдарлыг хүнде үнелеп турар мен, эргим өнүүктер. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

Эш Гусактың кылганы ЧКП ТК-ның Отчёт илеткелин СЭКП-ниң делегациязы улуг сонуургал, кичээнгей-биле дыңнаан. Эрткен чылдарның түңнелдерин тодаргай болгаш бот-[illegible] болгаш даштыкы политиказы улуг. Ынчалзажок ылап боттаныр сорулгаларны салганы, социалистиг демократияны, чоннуң инициативазын [illegible] че тодаргай угланышкын — бо бүгү марксизм-ленинизм [illegible] ЧКП-ның [illegible] турар-дыр. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны). Ол дээрге — социал болгаш экономиктиг демниктениң чаа-чаа чадаларынче силерниң төрээн чурт[illegible]

Эштер! Чехословакияның [illegible] бээр аллан чылын бо чылын демдеглээр болгай силер. Силерниң партияңар политиктиг демниселдиң болгаш [illegible] база үнелиг дуржулгазын шиңгээдип алган дайынчы [illegible] күжү болуп, бодунуң юбилейинге чедип келген. Ол дуржулга — Чехословакияның бодунга социалистиг ниитилелди чечишкинниг тургузарының үндезиннери. Ол дуржулга өске партияларга, делегейниң коммунистиг шимчээшкининге база бичии эвес ужур-дузалыг болуп турар.

Буржуаз республиканың берге байдалдарынга ажылчын [illegible] организастаар талазы-биле идейжиг [illegible] [illegible] ажылчыннарга улуг чажыт байдалга демисел, төрээн чурттуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, оон социал чаартылгазы дээш [illegible] фашистиг ажылчыннарга удур тулчуушкуннар, чоннуң тура халышкыннарын организастааны ол дуржулганы байыткан.

1948 чылда социалистиг революцияның тиилээни ёзулугла төөгүлүг ужур-дузалыг болган. Кайгамчыктыг революционер Клемент Готвальд баштаан ЧКП хоорай болгаш кодээниң [illegible] миллион массаларын бодунуң соо-биле эдертип шыдаан болгаш социализм тургузуушкунунуң оруунче тайбың шилчилгезин хандырган. (Адыш часкаашкыны).

1968 чылда контрреволюцияның күштерин ажып тиилээни, ол үениң болуушкуннарындан узун хуусаага ужур-дузалыг [illegible] кылып шыдаар аргалыг болганы — ол дээрге. Делегейниң революстуг [illegible] хөгжүлдезинге чехословак коммунистерниң киирген бичии эвес салыышкыны, акы-дуңма бүгү чурттарның мурнунга оларның улуг ачы-хавыязы-дыр. (Адыш часкаашкыны).

Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ЧКП бодунуң марксистиг-ленинчи тугун бедик-биле көдүрбүшаан, бичии эвес бергелеттиг болгаш шылгалдаларны ал[illegible] эрткен. Силерниң совет эштериңер болгаш өнүктериңер, бистер [illegible] кижилерниң ханызындан: — чехословак коммунистерниң партиязынга алдар! — деп чугаалап турар бис. (Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

ЧКП-ның шылгарангай удуртукчузу болгаш республиканың президентизи, коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкиниңиң сураглыг ажылдакчызы эш Густав Гусакка — бистиң онза хүндүткелдиг өнүүвүске илергейлеп турар бис. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны). Партияның ол хоочуну, оон ажыл-чорудулгазының шиитпирлиг ду[illegible] [illegible] чугула [illegible] рольду ойнаан.

ЧКП амгы үеде чехословак улусту бышкак социалистиг ниитилелди [illegible] оруу-биле бүзүрелдиг удуртуп башкарып турар. Чурттуң социал болгаш экономиктиг хөгжүлдезиниң үндезин айтырыглары силерде социалистиг ёзу-биле шиитпирлеттинип турар. Улус массаларының маргыралдыг чаагай чоруунуң ЧССР-де чедип алдынган деңнелинге [illegible] бурун үндезин силерде бар. Силер бодуңарның улустарыңарның байлак культура салгалын [illegible] социализмниң кол сорулгазынга — ниитилелдиң кежигүннеринин доктаамал өзүлделиг материалдыг болгаш культурлуг негелделерин улам долу хандырарынга, кижиниң бүгү талалыг [illegible] берээн болур бүгү-ле чүүлдерин — экономиктиң, уран чүүлдүң, чоннуң өөредилгезиниң, кадык камгалалының, спорттуң [illegible] чок көдүрлүушкүнүн чедип ап турар-дыр силер.

ЧКП-ның кайгамчык улуг ачы-хавыязы, оон политиктиг [illegible] шыяның болгаш мерген угаанының херечизи — бо бүгү чүүлдерде илергейлеттинип турар-дыр. (Адыш часкаашкыны).

Бодуңарның чедиишкиннериңерни төлептиг-биле үнелеп [illegible], бергелерни үезинде тодаргай эскерип, бар четпестерни [illegible]-биле шиитпирлеп, оларны чайладырының эң дээре аргаларын илепкейлиг тып ап турар-дыр силер. ЧКП ТК-ның Отчёт илеткели болгаш съездиге ону чугаалажып көрүп турары бо дугайын база бадыткап турар-дыр.

Бодунуң ажыл-чорудулгазынга шак ынчаар негелделиг болгаш хары[illegible] көөр чорук [illegible] партиявыстың [illegible] чаа болуп эрткен XXVI съездизиниң ажылынга база тургаңын билир болгай силер, эштер. Оон өскээр болдунмаан болгаш болдунмас-даа ужурлуг. Бодунуң ажылын бодамчалыг болгаш шүгүмчүлелдиг ёзу-биле үнелеп көөрүнге бистерни В. И. Ленин өөреткен. Ол чагыгны коммунистер эдерер болганда, кандыг-даа со[illegible] [illegible] шыдаар! (Адыш часкаашкыны).

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин бистиң чуртувуста изиг-биле уткуп, [illegible] алганын, коммунистер болгаш бүгү совет улус хачы чүүлдүг зүгүүшкүн-биле уткааш [illegible]

[illegible] болур мен, эштер. Партияның херээн совет кижилер боттарының ханы-дамырындан тудуп херээ кылдыр хүлээп албышаан, съездиниң айыткан коммунистиг тургузуушкунунуң калбак пландарын херек кылдыр [illegible]

Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары бышкак социализмниң ниитилелдиг хөгжүлдезиниң оруунда хөй талалыг улам ханы болгаш нарын сорулгаларны шиитпирлеп турар. Ол сорулгаларны империализмниң эң-не дайынзырак күштериниң талазындан улам [illegible] удур хөделишкиннерниң, а чамдыкта ажы-биле өжээтен [illegible] байдалдарынга шиитпирлеп турар бис.

Бо байдалда дараазында чүүлдер биске чедиишкиннерниң [illegible] артык чугула дүлгүүр болур. Бирээде, экономиктивисти, культуравысты, социалистиг демократиявысты хөгжүдүпшаан, боттарывыс улам эки, ажыктыг, организастыг ажылдаар ужурлуг бис. Ийиде, акы-дуңма чурттарның чаңгыс эвин соксаал чок быжыглаары, бүгү талаларга оларның хөй талалыг, улам ханылаан кады ажылдажылгазын калбартыры бистиң чурттарывыстың кайызының-даа, бүгү дем каттыштырылгазының шүгүмчүлелдиг-даа эрге-ажыктарынга дүүштүр күштерин болгаш курлавырларын улам боттуг-биле холбаштырып каттыштырары болур.

Бо талазы-биле хөй чүүлдерни кылып турар болгаш мооң соңгаар оон-даа хөйнү кылырын эки билир болгай силер, эштер. Бистиң бүгү талалыг, ханы кады ажылдажылгазынче чайгылыш чок социалистиг үезинге — деңнээр эргеге, хүндүлежиринге, бот-боттарывыстың эрге-ажыктарын барымдаалаарынга ёзулуг революстуг эп-сеткил каттыштырылгазынга үндезилээш, улам хөгжүп турарын онзалап демдеглээр херек. (Адыш часкаашкыны). Чогумна оон ужурунда, лениннистер-биле алырга, бистиң социалистиг кооператививистиң оон киржикчилериниң тускай хамаарышпас эргелерин чүгле [illegible] кыйбайн турар эвес, харын-даа оларга илергелдиг чөленгииш боор турар.

Чогум-на Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң шүгүмчү-биле акы-дуңма чурттар боттарының [illegible] биле эң чугула негелде-херектелдерин хандырыг ап шыдаар апаргаанының чаңгыс-ла чижээн оон көрүп болур-дур.

Газты болгаш демир рудазын казып тыварының талазы-биле кады ажылдажылгазы дыка хөгжүдер деп турарын билир болгай силер. Чехословакия ССРЭ ышкаш, атомнуг энергетиканы тургузары-биле дыка хөй ажылдарны кылып турар. Атом энергиязы бистиң болгаш өске-даа акы-дуңма чурттарның херегцелдериниң улуг кезиин хандырар арганы бээр. Ол хире улуг хемчээлдиг сорулганы чурт бүрүзү боду аңгы шиитпирлээри дыка берге деп чүве биллиңгир болбайн аан.

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң болгаш Варшава Керээзиниң организацияларының ажыл-чорудулгаларын үргүлчү сайзыраңгайжыдары социалистиг дем каттыжылгазының чурт бүрүзүнүң амыдыралчы эрге-ажыктарынга дүгжүп турар деп бүзүрелдиг-биле чугаалап болур-дур, эштер. (Адыш часкаашкыны).

Бистиң чедиишкиннеривис аңгы талазы-биле дайзыннарга амыр-дыш бербейн турар. Олар социализмниң тура дүшпес бурунгаар шимчээшкиниңге шаптыктаар, ону иштинден чоорту баксырадыр дээш бүгү чүүлдерни кылырын оралдажып турарлар. Ынчаар дээш олар бүгү-ле аргаларны — экономиктиг ыыгтаашкынны болгаш чаңгыс[illegible] [illegible], хоп-меге пропаганданы, [illegible] болгаш [illegible] ну ам-даа арткан черлеринге — контрреволюстуг күштерни деткиирин болгаш өске-даа хоралакчы үүлгедиишкиннерни ажыглап турарлар.

Бо бүгүнү бодуңарның [illegible] дуржулгаңардан билир болгай силер, эштер. Реставрация пландары [illegible] деп чүвени ол көргүскен болгай.

Амгы үеде ындыг оралдажышкыннарны Польша Улус Республиказы хамаарыштыр кылып турар. Ынчалза-даа поляк коммунистер Польшаның бүгү-ле ёзулуг патриоттарының [illegible]. Польшаның хамаарышпас чоруунуң база дайзыннары боол турар социалистиг тургузуунуң дайзыннарынга эргежок чугула ойтур шавышкынны берип шыдаар, социализмниң черээн, бодунуң улузунуң ёзулуг эрге-ажыктарын, боттарының Төрээн чуртунуң алдарадын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап шыдаар деп идегеп чугаалаар херек. (Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).

(Төнчүзү 3-кү арынга).

АЛБАННЫҢ АЯН-ЧОРУУ

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). Албаның тускай аян-чоруу-биле мында чорулт турар ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов Австрияның Национал чөвүлелинге (парламентизинге) барып чораан.

Парламентиниң бирги даргазы А. Бенья бедик совет аалчызынга байыр чедирген.

Австрияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында чаагай кожа-хелбээ харылзааларның чегүмчалыг улуг ужур-дузазын база катап онзалап демдеглеп, аңаа көргүскен чылыг, найыралдыг хүлээп алышкыны дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин Н. А. Тихонов харыы чугаазынга илергейлээн.

Ол харылзааларны улам ынай быжыглаары — Австрияга бистиң аян-чоруувустуң кол сорулгазы болуп турар деп, Совет чазактың баштыңы чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң омунаазындан австри парламентарийлерге ол байыр чедирген болгаш Австрияның парламентизиниң бүгү депутаттарынга оларның тайбыңны хандырар болгаш улустар аразынга найыралдыг кады ажылдажылганы калбартыр талазы-биле чаагай ажыл-чорудулгазынга улуг чедиишкиннерин күзээн.

Совет чазактың баштыңы парламентиниң бажыңын база сонуургап көрген.

Ол оон соонда Австрияның найысылалының төвүнге барган болгаш совет хостакчы дайынчыларның тураскаалынга чечектер салган.

Бодунуң төрээн чуртунуң хосталгазы дээш өлген австрия хамаатыларның тураскаалынга база чечектер салган.

Чечектер салышкыннарының үезинде [illegible] таныныгады чыскаап тургускан.

ВЕНАДА ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

ВЕНА. (СЭТА-ның тускай корр.). Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крейский-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихоновтуң чугаалажыышкыннары эгелээн.

Найыралдыг, ажыл-ишчи байдалда эртип турар чугаалажыышкыннарның үезинде совет-австрия харылзааларны улам ынай калбартыр база быжыглаар айтырыгларның талазы-биле, а ол ышкаш делегейниң чугула айтырыгларының талазы-биле санал-оналдарның солчуушкуну болган.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң көдүргени ССРЭ-ниң тайбың чаа инициативаларынче болгаш чамдык чурттарның күрүнелер база чазактар баштыңнарынче чоруткан чагааларынче онза кичээнгейни угландырган.

Европа диптке чавырлыышкынның чорудулгазын камгалаарынга болгаш хөгжүдеринге, делегей тайбыңын болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга ийи талаларның сонуургалдыын чугаалажыышкыннар бадыткаан.

ССРЭ-ниң болгаш Австрияның аразынга янзы-бүрү адырлар аайы-биле ийи талалыг харылзааларның чедиишкинниг хөгжүлдезинге сеткил ханышкынын ийи талалар илергейлээн, ынчаарга ол харылзаалар ботторының эрге-ажыктарынга дүгжүп, Европага тайбың кады ажылдажылганы быжыглаарынга идиглиг болуп турар.

Совет-австрия экономиктиг болгаш садыг харылзааларының айтырыгларын болгаш энергетика болгаш металлургия талазы-биле узун хуусаалыг тодаргай чамдык төлевилелдерни ханызы-биле чугаалажып көрген.

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ БЕДИК ШАҢНАЛДАРЫ-БИЛЕ!

Онгу беш чылдың онаалдаларын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму (1981 чылдың март 17, 19, 24 болгаш 31-де Чарлыктары-биле) ССРЭ-ниң Тудуг материалдары үлетпүрүнүң министерствозунуң, ССРЭ-ниң Аар үлетпүр бүдүрүлгелериниң министерствозунуң, ССРЭ-ниң Монтаж болгаш тускай тудуг ажылдарының министерствозунуң, ССРЭ-ниң Иштики херектер министерствозунуң болгаш ССРЭ-ниң Хамааты ужар чүүл министерствозунуң каттыжыышкыннарының, бүдүрүлгелериниң, организацияларының мурнакчыларын орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан.

Тыва АССР-ден

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУГ ОРДЕН-БИЛЕ

Николай Федорович **Ишунин** — СЭКП Тыва обкомунуң килдис эргелекчизи.

Владимир Ильич **Колосов** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының өрүмнекчизи.

Владимир Комбуевич **Монгуш** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадында слесарьлар бригадири.

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Михаил Хертекович **Адыгбай** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының котельнаяның улуг машинизи.

Екатерина Сергеевна **Бизяева** — «Тыва тудуг» трестиниң № 48 тудуг эргелелинде шеверлекчи.

Гелий Александрович **Царицын** — «Тыва тудуг материалдары» бүдүрүлге каттыжыышкынының Кызылда туугйу заводунуң мастери.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Сергей Семенович **Казанцев** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының цех начальниги.

[illegible] **Монгуш** — Тыва АССР-ниң Улустуң контроль комитединиң [illegible]

Чаагай-оол Серенович **Монгуш** — Тыва профэвлүлчөвүлелиниң секретары.

Сергей Иванович **Погарцев** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының слесарьлар бригадири.

Борис Васильевич **Саражаков** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының экскаватор машинизи.

Чечек Делековна **Савыя** — «Шагонартяжстрой» трестиниң № 42 тудуг эргелелинде шеверлекчи.

Юрий Леонидович **Смолев** — Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң тудуг конторазының прорабы.

Александр Хертекпенович **Шарови** — «Тыва тудуг» трестиниң «Кызыл тудуг» эргелелинде дашчы.

Александр Федорович **Ягодин** — «Шагонартяжстрой» трестиниң № 18 кежүп чоруур механизастаан колоннаның бызанчы-бетонщиктер бригадири.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ОРДЕНИНИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Мария Петровна **Багрова** — «Тыва тудуг материалдары» бүдүрүлге каттыжыышкынының Кызылда туугйу заводунуң туугйу салыкчызы.

Михаил Бенидиктович **Горбачевский** — «Тыва тудуг» трестиниң № 48 тудуг эргелелинде бызанчы.

Григорий Лаврентьевич **Карпов** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының чолаачызы.

Уйнукпан Тулушевна **Монгуш** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының үүрээкчизи.

Вера [illegible] **Ховалыг** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадында конвейер машинизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Виктор Дмитриевич **Бутанов** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының электрослесары.

Владимир Иванович **Габитов** — СЭКП Бии-Хем райкомунуң секретары.

Владимир Тулушевич **Домбао** — «Тыва тудуг» трестиниң «Кызыл-үлетпүр тудуг» эргелелинде [illegible]

Владимир Николаевич **Ерошенко** — Кызылдың мебель фабриказында чазаныкчы.

Оюнза Намдыраевич **Монгуш** — «Востоксантехмонтаж» трестиниң Кызылда кежүп чоруур механизастаттынган колоннаның слесарь-сантехниги.

Лидия Николаевна **Непокрыта** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының ажылчын хандырылга килдизиниң повары.

Чайкина Хомушкуевна **Ээзей** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының регулировщигы.

Шуру Хокуй-ооловна **Ооржак** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының шеверлекчизи.

Александра Ленейовна **Сарыглар** — «Тыва тудуг материалдары» бүдүрүлге каттыжыышкынының Кызыл-Чажа[illegible] лыкта туугйу заводунуң хептекчилер бригадири.

Григорий Григорьевич **Сизов** — ийиги ужудукчу.

Любовь Степановна **Стародубова** — «Шагонартяжстрой» трестиниң № 42 тудуг эргелелинде комплекстиг бригада бригадири.

Нина Васильевна **Стародубова** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының улуг мастери.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Александра Максимовна **Ардашова** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының буу турбиназының улуг машинизи.

Валентин Иванович **Бедарев** — «Тыва тудуг» трестиниң № 81 тудуг эргелелинде бызанчы-бетонщиги.

Надежда Федоровна **Васильева** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының улуг мастери.

Сарыг-оол Хертекович **Дангырык** — «Шагонартяжстрой» трестиниң «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде дашчы.

Вадим Иванович **Ивасенко** — «Тыва тудуг материалдары» [illegible] тиг хана материалдары кылыр [illegible]

Бүргек Янжапович **Маады** — Туран [illegible] комбинадының рама кылыкчызы.

Базыр Даваевич **Монгуш** — СЭКП Овур райкомунуң ийиги секретары.

Орин Маадыр-оолович **Монгуш** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының конвейер машинизи.

Ажыкай Чымбаевич **Ооржак** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының чер өрүмнекчизиниң дузалакчызы.

Алексей Антонович **Плачинта** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының чолаачызы.

Калин Хайындалаевич **Хертек** — В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының [illegible]

Хандыжмаа Байкараевна **Юмбуу** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң килдизиниң инструктору.

АПРЕЛЬ 18 — ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ШТАБКА ЧУГААЛАШКАН

Коммунистиг субботник эр[illegible] [illegible] болган.

Тываның транспорт эргелелиниң бүдүрүлгелеринде күш[illegible] штаб начальниги В. Н. Петров хуралга илеткээн. В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чылынга турасгаткан коммунистиг субботникке транспорт [illegible] туралын ол дыңнаткан. «Кызыл [illegible]» 1600 хире кижи киржир, оларның иштинден 2600 кижи боттарының [illegible] ажылдаар. 250 чолаачы кам[illegible] кызыр-чаар [illegible] Транспортчулар субботник хүнүнде 60 муң рубльдың продукциязын бүдүрер. Беш чылдың фондузунче 13 [illegible]

Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң бүдүрүлгелеринден болгаш совхозтарындан 33 муң ажыг кижи күш-ажылдың байырлалынга кирижкеш, 170 муң рубльдың продукциязын бүдүрери, оон иштинде 59 муң рубльдың беш чылдың фондузунче шилчиидерин [illegible] В. Д. Кырлтов хуралга дыңнаткан.

«Тыва тудуг», «Тыва кодээ тудуг» трестеринде тургускан коммунистиг субботник эртгирер штабтар белеткел ажылдарын четпес чорудуп турарын хуралга шүгүмчүлээн.

Республика штавының кежигүннери Б. П. Санцов, В. И. Глушенков, Т. Ч. Салчак, С. Д. Киров болгаш өскелер-даа хуралга санал берген. [illegible] чугаалашкан.

БИР ДЕМНИГ ҮНЕР

Бүгү-эвилелдиң Ленинчи коммунистиг субботниги болур [illegible] арткан. Аңаа ажыл-агыйлар, бүдүрүлге черлери болгаш өске-даа коллективтер эрткен эгелеп улуг белеткел ажылдарын чорудуп турарлар. «Кызыл суббота» хүнүнде организастыг, бир демниг ажылдаарын «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының Кызыл хоорайда организациялары шиитпирлээннер. Найысылалда ол организацияга хамааржыр алды коллектив бар. Олар болза механизация эргелели, КМК-лар-дыр.

Коммунистиг субботник [illegible] [illegible] Л. С. Тверетинага [illegible] штаб тургузуп, оларның кылыр ажылдарының хемчээлин тодараткан. Ол хүн 666 кижи «Кызыл субботага» киржир. Оларның хөй кезии [illegible]-монтаж ажылдары кылырынга хаара туттунар.

[illegible] коммунистиг [illegible] тудуг-монтаж ажылдарын болгаш, оон чамдызын ол бирги беш чылдың фондузунче шилчидерлер.

К. ТАБУРАК.

ЖУРНАЛИСТЕР ХУРАЛЫ

Республиканың партия болгаш комсомол солуннарының, Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радиодамчыдылгазының талазы-биле күрүне комитединиң журналистериниң хуралы дүүн, Политиктиг чырыдылганың бажыңынга болган.

СЭКП обкомунуң секретары **Д. К. Ооржак** хуралды эге сөс-биле ажыткаш, чүве чугаалаан.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин база съездиниң шиитпирлерин республиканың ажыл-ишчилеринге чедиргир кылдыр тайылбырлаарының айтырыгларын массалыг информацияның ажылдакчылары сүмелешкеннер. Он бирги беш чылдың планныг онаалдаларын ажыр боттандырар, республиканың экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң он бирги беш чылдың бирги чылында база беш чылда пландарның чедиишкинниг күүседиринче күш-ажылчы коллективтерни мобилизастаар, кижизидилге ажылын чорудар талазы-биле партияның област организациязынга дээштиг дузаны чедирериниң аргаларын база чугаалашкан.

Солуннар редакцияларының, телевидениениң болгаш радионуң ажылын хүн бүрү болгаш перспективалыг пландарның дугайын болгаш өске-даа айтырыгларны база чугаалашкан.

Хуралга СЭКП ТК-ның Пропаганда килдизиниң инструктору **В. Н. Банланов** киришкен.

ТӨЛЕПТИГ ҮЛҮҮН КИИРГЕН

Тываның өңнүг металлургиязының баштайгызы — «Тыва кобальт» комбинат он бирги беш чылдың баштайгызының бирги кварталының планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүсеткен. Руданы үүрмектеп, хээрбедээр участоктуң (начальниги В. Ондар) коллективи ол күш-ажылчы чедиишкинге төлептиг үлүүн киирген. Н. Далар-оолга удурткан машинистер бригадазы чүгле участоктуң эвес, комбинаттың мурнакчы коллективтериниң бирээзи. Бригадирниң портредин гидрометаллургия цехиниң хүндүлел самбыразындан көрүп болур.

Ук бригаданың кежигүннери бо хүннерде партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга төлептиг үлүүн киирип турар. Олар бо чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседиринге чигзиниг чок.

ЧУРУКТА: бригадир Н. Далар-оол болгаш машинист Ш. Бызыл-оол.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ПРОГРАММАГА ДҮҮШТҮР

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Виктор Савиных олар «Салют-6» — «Союз Т-4» орбита комплекизинге ажылын үргүлчүлеп турар.

Эртем аппаратуразын шинчилелдерниң ээлчеглиг үе-чадазынга белеткээр сорулга-биле экипаж эрткен ийи хүннерниң дургузунда станцияга элээн хөй хемчеглерни боттандырган. Чижээ, соодулга системазында компрессорларны солуштур ажылдадыр блокту солаан болгаш МКФ-6 фотоаппаратураны, «Елена» деп биче хемчээлдиг гамма-телескопту ажылдадырынга космонавтылар белеткээн. Агаар чылыын таарыштырар системада автоматиканың блогун база солаан.

Чартык дамчыдыкчы кадмий-мөңгүн суу-теллур материалының монокристаллын деңзи чок байдалга өстүрүп алыр талазы-биле апрель 1-де эгелээн технологтуг шенелдени «Сплав» установкага бүрүн доосkan.

Үнүштерниң өзүлдезинге чаңгыс аай хевирлиг эвес магнит шөлүнүң салдарын шинчилээр биологтуг шенелделерни космонавтылар чорудкан болгаш «Каскад» системага септелге ажылдарын база кылган.

Улус ажыл-агыйының эрге-ажыктарынга дүүштүр эртем сорулгаларын шиитпирлээринче угланган геофизиктиг шинчилелдерни чорудары орбита комплекизиниң экипажының ажылында улуг черни ээлеп турар. Ол сорулга-биле космонавтылар черниң бойдус курлавырларының дугайында медээлерни чыырын үргүлчүлеп турар.

Телеметриктиг хемчээшкиннерниң медээлерин болгаш орбитадан илеткелди ёзугаар алырга, «Салют-6» — «Союз Т-4» эртем-шинчилел комплекизиниң ужудуушкуну таарымчалыг чорупт турар.

Космонавтылар Владимир Коваленок болгаш Виктор Савиных оларның кадыкшылы байдалы эки.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ПРАКТИКТИГ ДУЗАНЫ ЧЕДИРЕР

Д. НАТСАК,
СЭКП-ниң Эрзин районунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң пропагандизи.

КУРСК. Электронннут башкарылганың бичии машиналарын бүдүрериниң чугулазын СЭКП-ниң XXVI съездизинге чугаалааган.

Курскиниң «Счетмаш» заводу чоокта чаа эң бичии «Искра-226» деп электроннут санаалга машиналарының алгыштыг программа ёзугаар башкарылгалыг кылдыр бүдүрүп эгелээн. Ол чаа машина алдан дөрт муң сөс-биле ажылдап болур, ол хары угда ийи миллион сөстү «сактып» ап шыдаар. Алдан чылдарда ындыг машинага 150—250 дөрбелчин метр шөлдүг залды тускайлап турган болза, Курскиниң кылганы бо санаалга комплекизи анаа столга-ла эптежи бээр.

Чаа санаалга машиназын «Ленинградтың электромеханика заводу» бүдүрүлгеге каттыжыышкынның коллективи кылган.

ЧУРУКТА: инженер-электроник А. В. Белкина болгаш математик-программист А. С. Чутунов чаа чүүлдерин чорударынга белеткеп турары.

О. СИЗОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохроникаазы.

АНЫЯКТАР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

М. КЫРГЫС.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕТКЕН

Я. СОЯН-ООЛ.

Эрзин район.

Кооперативтерде

ХЕРЕГЛЕЛДЕРНИ ДОЛУ ХАНДЫРАР

Э. ХОМУШКУ.

Хөөчүн малчыннарының оглу Геннадий Моңгуш бодунуң ажыл-амыдыралын база-ла мал ажылынга туракаадырын шиитпирлээн. Ол Бии-Хемниң «Бөк» совхозунга ам үш чыл хойжулап, эки көргүзүглерни чедип ал турар. Аныяк малчын ам безин 100 хойга онаашкан 100 ажыг хураганы мен камгалап алган. Ооң кодан хой оолдаашкыны ам-даа уламчылап турар.

Совхозтуң коммунистери чаа-ла он тос харлаан чорупур ол малчынга улуг идегелди көргүзүп, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң бүдүрүлгеге ... кандидат кылдыр хүлээп алган. Геннадий Моңгуш ол бүзүрелге төлептиг ажыл-херек-биле ... кызымаккай ажылдап турар.

ЧУРУКТА: Г. Моңгуш.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БАЗА КАТАП ШЫНАР ДУГАЙЫНДА

Г. БАЛАКИНА,
республиканың курсадыг ... начальниги ...

МУРНАКЧЫ КОЛЛЕКТИВ

А. ДАМБА.

Эки чурттаар төлээде — эки ажылдаар

ХАРЫЫСАЛГА ЧОКТУҢ УРЖУУНДАН

Барыын-Хемчик районнуң Аңгаты суурундан «Шын» солун редакциязынга чагаа келген. Ону номчуп көргеш, утказын хандыр бодаарга, ында дыка чугула айтырыгны — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң документилеринде шыңгыы көдүрткүнген. дээндырган ажыл-херек дээш харыысалга дугайын малчын О. Биче оол сагыш-сеткилин дүвүреп, харын-даа килеңнээшкин-биле бижип турар. Маңаа СЭКП-ниң XXVI съездизинге ТК-ның Отчёт илеткелинде «Совет кижи — ол дээрге ак сеткилдиг ажылдакчы, политиктиг бедик культурлуг кижи, патриот болгаш интернационалист» деп бижээн кижи бүрүзү сактып келири чугаажок.

«Эргим редакция. «Шекпээр» совхозтуң Аңгаты салбырында байдал сооңгу үеде ... бо дээрге ... салбыр ...

... мындыг берге үелерде малчын кодааннарга удаа-дараа барбас, хыналда-контроль чорутпас бооп-тур. Дорту-биле чугаалаар ... чамдыктары чүгле шалың ап орар. Ылангыя мал ...

... байдалын өөренип көрбес, хыналдалар кылбас бооп-тур. Ооң ... аныяк оолдар-биле кады суурда ажырык-даа чоргулаар.

Мындыг турда байдал билдингир болгай. Мал чемин кодааннарда шуут үстүп турар. Чарба, сула дээн чергелиг ... чемнер кышты эттүр ... Сооңунде кааш, хойларга чашпан чидиртип турар апарган. Ооң уржуундан улуг ... өлүп, хорап турар. Мээң малдап турар кодан хойларым ...

... за уттундап турар. Шак мындыг улуг четпестерни дап-зоораан чайлатпас чүве болза, ... малчыннары, специалистери болгаш эргелекчилер чүге бодавайн турарыл?»

... салбыр эргелекчизи ... турары деп айтырыг ... туруп келир. Эргелекчи Саая Сүрүң конторага келгеш, айтышкыннар бериш ...

РЕДАКЦИЯДАН: малчын Ооржак Биче-оолдуң харыысалга дугайында бижип турар чагаазы амгы үениң бир чугула айтырыын көдүрүп турар-дыр. Кылып турар ажылынга салгаа, харыысалга чок болгаш чаагаа кижилерни сойгалап келередир, оларны ак сеткилдиг ажылдаарынче албадаар ужурлуг бис. Ажылга эп-харыысалга болгаш сагылга-чурум дугайында чагааларны бистиң номчукчуларывыстан болгаш бижикчилеривистен редакция манап турар. Оларны «ЭКИ ЧУРТТААР ТӨЛЭЭДЕ — ЭКИ АЖЫЛДААР» деп нийти эгениң адаанга парлаар.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арынга).

Совет Эвилелин кандыгыл дээр болза, ол социалистиг Польшаның шыңгы өңнүү болгаш эвилелинин турган болгаш ындыг боор артар-даа. Бо талазы-биле Чехословакия-биле болгаш социалистиг дем каттыжылгазының өске-даа чурттары-биле ышкаш, бистерниң туружувус ниитизи-биле дөмей боор турарынга бүзүрээр мен. **(Адыш часкаашкыны).**

Социалистиг күрүнелерниң дем каттыжылгазының чарылбас кезээ — алдарлыг Куба Республика болуунуң хоорайлараның сорулгаларының нарын даштыкы байдалдар үезинде шиитпирлеп турар. Совет Эвилели акы-дуңма куба улусту быжыы-биле, чайгылып чок деткип турар болгаш деткиир-даа апаар. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).** Бистер ында социалистиг тургузуушкунга чоок-даа соңгаар чедиишкиниг болурун сагыш-сеткилдиң ханызындан күзеп, тайбың болгаш четчелиништиниң болурун күзеп турар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Эштер! Бистер боттарывыстың социалистиг дем каттыжылгавысты камгалавышаан, улустарның эң-не улуг үнелиг күзел-соруун — тайбынны болгаш айыыл чок чоруун база камгалап турар болгай бис. [illegible] чурттары дайынны баш удур болдурбазынга шиитпирлиг үлүүн киириштирип, чаңнапышкынның болгаш боо-чепсек дужурериниң политиказын [illegible].

Бис, Совет Эвилелинге [illegible] партиявыстың чоокта чаа болган XXVI съездизинге улустар аразында эң-не шынчы болгаш үезин келген айтырыгларын [illegible] болгаш бүгү улустарның айыыл чок чоруунуң эрге-ажыктарынга дүүшкүр шиитпирлээринче угланган элээн хөй шуут тодаргай саналдарны киирген бис. Ол саналдар бүгү делегейге тараан болгаш бүгү диптерге чүүлдүгзүнген деткимиишкинни алган. Бистиң өңнүктеривистиң болгаш эвилелчилеривистиң, оларның-биле кады социалистиг Чехословакияның, ол саналдарны бедии-биле, идепкейлиг деткип турарын бистер үнелеп турар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Борта, Европаның төвүнге тургаш, совет саналдарының чүгле чамгызынның дугайын чугаалаксап тур мен.

Европага ядролуг чепсектерни соңгаа чокка эдилере бүдүрер чорук Европаның бүгү улустарынга өлүмнүг айыыл апар чыдар. Ынчангаш бистер ол айтырыгны херек кырында шиитпирлээринче эгелеп кирер төлээде, оон эгээр кылдыр бар чүүлдерге соксап каарын, тодаргайлаарга Европа девискээринде турар ССРЭ-ге болгаш НАТО чурттарынга хамааржыр ортумак ыракшылдың ракета-ядролуг чаа чепсектериниң амгы тургузарын болгаш эргилерин солуурун-даа соксадып, доктаадыпкан саналдап турар улус бис. Ол девискээрде мурнуку [illegible] ролуг чепсектер амга база хамааржыры билдингир болбайн аан. Ийи таланың Европада үстүнде айыттынган ядролуг чепсектериниң кызыгаарлаазын [illegible] чал керээни чарарынга чедир доктаадыышкын күштүг боор тургун шыдаар ийик.

Соксадыышкын дугайында бистиң саналывыс — болдувус [illegible] даа сорулга эвес-тир. Ону чүгаалажыышкыннар ындырынга эң-не таарымчалыг байдалдың тургузар күзел-биле кылган. Бо айтырыг талазы-биле сорулга болза, Европада мээн нетинге ядролуг чепсектерниң санын талаларның чогумнага кызырары ол боор турарын мурнунда-даа чугаалап турган болгаш ам база катап чугаалап-даа тур мен. Ону Чоон болгаш Барыын-даа чүктүң айыыл чок чоруунуң байдалын баксыратпайн тургаш, чедип ап болур.

Бистиң саналывысты Барыын Европаның калбак политиктиг бөлүктери болгаш хөй-ниитиниң-даа таарымчалыг деп көргенин билдингир. Ынчалза-даа ол саналга сеткилинге таарышпаан кижилер база-ла дораан билдине берген.

Чаа совет санал Варшава Керээзиниң киржикчилери чурттарының талазында амгы үеде артыкшылдыг күштү улам быжыглаар сорулгалыг деп бадыткап турарлар база бар. Ол ындыг эвес деп чүве билдингир. Мен ол дугайын СЭКП-ниң XXVI съездизинге-ле тодаргайы-биле чугаалап берген мен. Бир эвес амгы үеде [illegible] ринниң дем чорзу үреттен дээр [illegible] турган. Ынчалза-даа кандыг ындыг дем чоруктуң чорустарының ам дораан-даа үрептип болурунга айыылзының турарын база илеретген. АКШ-тың күрүне секретары Хейг чоокта чаа база-ла күштерниң эдеп боор турарының болгаш эквиваленттилиниң дугайын чугаалады. Ынчалза-даа ол ындыг дем чорук бо ол чылдарның ортан үезинге чедир ССРЭ-ниң талазынче артыр чайлы берип болурунга сагыш-сырап турарын илереткен.

Амгы байдалды болгаш оон келир үеде канчап баарын шынап-ла ынчаар көрүп турган болза, Барыын чүк чурттарының удуртукчулары бистиң саналывысты дегийт-ле хүлээп алыр ужурлуг болур ийик. Ынчаарының орнунга оларның чамдыктарының оон ужур-дузазын кудулзадып турары дээрге, Европада күштерниң дем чоруу кажан-да хүннер иштинде өскерилгени дээш эвес-ле болгай. Олар ону Барыын чүктүң талазынче өскертирин күзеп, доктаадыышкын-биле боттарын хүлүттүрерин күзевейн турар болганда, ынчаар кылып турарлар.

Ниитизи-биле алырга, эштер, бистиң саналдарывыс улустар аразының айтырыгларының тайбының быжыг [illegible] келген айтырыгларын шиитпирлээриниң көрүштүрар. Ынчангаш бис сонуургалдыг талаларга — кандыг-даа деңнелге, башка удур кандыг-даа неделде чокка ажыл херекчи, боттуг чугаалажыышкыннарны бо айтырыглар талазы-биле чорударын саналдап турар бис. Кайы-бир талада моон өске ужур-саарылдыг санал бар болза, оларны бис база чугаалажып көөр бис.

Ынчалдажок барыын күрүнелерниң чазактарының талазындан, ажы-биле чугаалаар апаар, чугаалажыышкыннарга онзагай белеткелдиниң ам дээрезинде эжербейн тур бис.

Бо бүгү хилчок солун-дүр, ынчалза-даа үр дуусаада өөредир коорун негеп турар-дыр. Ынчангаш маңаа далашкан херээ чок деп сүг харыы берип турар таварылгалар бар. Оон-биле кады кандыг турушту ээлээри бот-тускайлан чазактан эвес, а өскелерден хамааржыр-дыр деп билиндирип каар. Ол аразында боо-чепсектиң эдилере бүдүрери уламчылап-ла турар. Делегей байдалы улам чиңгележип бар чыдар.

Өске таварылгаларда биске баш удур негелделер салыр-да кызыдып турар. Бөмбүрзектиң барык бүлүш бүрүзүнге [illegible] тары оралдаштынышаан, Барыын чүктүң чугаалажыышкыннарга [illegible] чорудуп бис боттарывыстың айыыл чок [illegible] оларга айыыл диргелип турда дуза көргүзеринден ойталаар дээш коргунчуг негеп турар.

[illegible] Совет Эвилели ындыг негелделерни кажан-даа хүлээп албаан база албас-даа. Улустар аразының ойүү келген айтырыгларын таарыштыр шиитпирлээр талазы-биле чугаалажыышкыннарны элээр мурнунга барыын чүк чурттары боттарының политиказының биске, ол ышкаш хөй-хөй өске-даа чурттарга шуут таарышпайн турар талаларын өскээр көргүзүннер. Чижээ, АКШ ол-бо чурттарда даштыкыда турар ол-бо шериг баазазындан боттарының шериглерин баштай үндүрзүн. Оон ынай олар диктатуржу террорнуң ол-бо өзү-чурттарга деткимче көргүзерин, чепсеглээрин соксатсын дээш дизик.

Чугаалажыышкыннар дугайында айтырыгга ындыг хамаарылганы кым хүлээп алыр? Хүлээп алыры чегенчиг. Политика билбес мугулайлар-даа чугаалажыышкыннарга доктаар, шаптараазыннар таварыштырып, харын ындыг тайбың эвес сорулгалар сүрүп турар кижилер деп атка кирер боор бис.

Күрүнелер аразында чугаалажыышкыннар кайы-бирээзинге боттарының негелделерин салырындан ойталаанда, тайбынны тургузарынга херек кылдыр [illegible] боттарының эрге-ажыктарын кайы-кайызы-даа хүндүлеп көргенде чедиишкиниг боор болур деп бодуп [illegible] Тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынга дузалыг болган эң чугула делегей дугуржулгаларын чогум-на ындыг үнде-[illegible] кылыр хамаарышкас болгаш демократтыг Австрияның катап тургузар дугайында күрүне Керээзин, Барыын Берлин талазы-биле 1971 чылдың дугуржулгазын, ССРЭ-ниң Чехословакияның, Польшаның, ГДР-ниң ГФР-биле керээлерин, стратегтиг боо-чепсектерин кызыгаарлаар талазы-биле совет-американ дугуржулгаларын, ол ышкаш Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Хельсинкиге ат салган Түңнел актыны адап болур мен.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге илип үндүрген болгаш хамаарылгалыг күрүнелерниң чазактарынга медээлеп чедирген Совет Эвилелиниң боттуг саналдарынга ол чазактарның талазындан ындыг хамаарылгалыг болур боор деп манап турар бис. Чүге дээрге бистиң саналдарывыс доозун пропаганда кылыр дээш эвес, а тайбының эрге-ажыы дээш — Европага, Азияга, Америкага, Чоокку, Ортаакы, Ыраккы Чоок чүкке тайбың турзун дээш кайы-кайызынга-даа таарыжып турар дугуржулганы чедип алырынга дузалаар дээш илип үндүрүннеш. Бүгү-ниити тайбының эрге-ажыы дээш илип үндүргөн. **(Үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Эргим эштер!

Чехословакияның коммунистери, ажылчын ангызы, тараачыннары болгаш интеллигенциязы [illegible] партиялыг болгаш чурттуң мурнунда туруп турар улуг харысаалгалыг сорулгаларны чедиишкиниг күүседип шыдаар боор дээрзинге бүзүрелдиг мен. Бо съездиниң айтышкыннары удуртулга болдургаш, боттарының Төрээн чурттарын улам байыырак болгаш чараш-каас, чечиктелдир, улам эки болдурар, бистиң ниити херээвиске — Европага болгаш бүгү делегейге тайбынны, айыыл чок чорукту хандыраарынга чаа салышкынны киирер боор силер деп чүвеге чигзиниг турбас. Бо бүгү алдарлыг херектерге долу чедиишкинниг күзедивис! **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Чехословакияның Коммунистиг партиязы делгерезин! **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Акы-дуңма чехословак улус делгерезин! **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Совет-чехословак мөңге найырал делгерезин! **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Социализм чурттарының ээлдир улуг дем каттыжылгазы быжыглыг база маңнап турзун! **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Чер кырынга тайбың быжыг болзун, улустарның айыыл чок чоруу идегелдиг болзун! **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Бистиң эп-чөптүг болгаш чаагай сорулгавысче — коммунизм тургузуушкунунче чайгылыш чок бүрүнүвүс [illegible]! **(Диңмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны. Шупту туруп келген. Съездиниң киржикчилери «Найырал! Найырал!», «Брежнев! Найырал!» деп кыйгылар салгылаан).**

МАРКСИЗМ-ЛЕНИНИЗМНИҢ ТУГУНУҢ АДАА-БИЛЕ

ПРАГА. Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизи ажыл-херекчи чоруктуң болгаш чаңгыс эптиң байдалында эртип турар. Чедиги [illegible] чылда чурттуң экономик-[illegible] съездиниң индириндеи делегаттар бедик харысаалга, [illegible] шиитпирлээр тургузарының чаа сорулгаларын тодарадып турар. Партия организацияларының болгаш күш-ажылчы кол-[illegible] ЧКП-[illegible] мурнуңга бүгү-[illegible] лүг ажыл-ижи-биле партияның планнарын амыдыралга боттандырарынга бүгү талалыг идиг бээрин айыткап турарлар.

ССРЭ-ге сайзыраңгай со-[illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизинге [illegible] коммунистерге, бүгү чехословак улуска билиглериниң, сорук ки-[illegible] күштүн байлак үнер дээү болур дээрзин делегаттар саналдарынга онзалап демдеглеп турар.

Апрель чединиң эртенги хуралы [illegible] СЭКП [illegible] зының баштыңы — СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Л. И. Брежнев** чүве чугаалаан. [illegible] ааттылары ону диңмиттиг, үр-[illegible] байлак-биле уткаан.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазы [illegible] биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг [illegible] хөй удаа үзе кирип турган. Л. И. Брежневтиң чугаазының түңнел сөстерин болгаш салган мөрээлдерин залга олурганнар бут кырынга туруп кээп, диңмиттелдир адыш часкап турган. Съездиниң киржикчилери «Найырал! Найырал!», «Брежнев! Найырал!» деп кыйгы салып турган.

Даргалаанны — ЧКП ТК-ның [illegible] ТК-зының бирги секретары **Я. Ленарт** Чехословакияның Коммунистиг партиязының ажыл-чорудулгазын, чонунун ниит ажылын, социализм болгаш коммунизм [illegible] мунун, бүгү делегейде тайбың дээш демпеелдиң херээнге чехословак-совет найыралдың [illegible] бүгү чехословак улустуң мурнундагы [illegible] сеткилдиң эң ханызын-[illegible] даа өөрүп четтирикиниң [illegible].

[illegible] партиявыстың аразында бүгү та-[illegible] таны, бүзүрежилгениң болгаш [illegible] үнелеп турар бис деп, **Я. Ленарт** чугаалаан. Чехословакияның улустарының мурнунде совет улус доктаамал, шынчы болгаш бердинген өңнүктерлиг деп бистиң бүзүрелдивисти түлээп ап көрүнер, эргим эш [illegible] изиг байырын [illegible] XXVI съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болзун деп күзээшкиннеривисти совет коммунистерге бүгү совет улуска дамчыдарыңарны Силерден дилеп тур бис.

СЭКП-ниң делегациязының баштыңының чугаазын ССРЭ-же, Чехословакияже, Болгарияже, Венгрияже, ГДР-же, [illegible] дамчыткан. Ол ышкаш Англияда, Испанияда, Италияда, Францияда, ГФР-де, АКШ-та [illegible] чурттарында он-он миллион кижилер ону дыңнаан болгаш көрген.

Чехословак коммунистерниң [illegible] белеетери-биле съездиниң делегаттары [illegible] улуг сонуургал-биле таныжып турар. Культура ордузунга [illegible] хөй санныг интернационалчы [illegible] Чехословакияның коммунистери болгаш бүгү ажылчы чоннары деп-шилделиг кижи төрелгетениниң хүндүткел-биле көрүп турарын илередип турар. СЭКП-ниң делегациязының кежигүнү — чурукчу Ю. Разановтуң космоске совет-чехословак кады ужуулдушкунга туралкаадып чураан чурууну база ында делгээн.

1971—1980 чылдарда ЧССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол ут-[illegible] да ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң Чазаның Даргазы **Л. Штроугал** апрель чединиң кежээзи хурал-гынга илеткел кылган. ЧКП-ниң XVI съездизиниң толарадыр апаар сорулгаларын чурттуң коммунистери, бүгү ажылчы чоннары алдарлыг-биле [illegible] ол илергебээн.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизи [illegible].

(СЭТА-ның тускай корр.).

КОСОВОДА БАЙДАЛ

БЕЛГРАД. (СЭТА). ТАНЮГ [illegible] өзүгаар алырга, Косово автономнуг крайга (Сербия) албан националистиг лозуннарның адаа-биле корум-чуруум үрээшкиннери болгаш кудумчу [illegible] эгелээнин «Рилиндя» солун бижээн. Чыыралдыы киржикчи-[illegible].

Косово — Югославияның ажыл-[illegible] албан националдыг чурттакчылары хөй ниргизи болур турар районнарының бирээзи.

Косово автономнуг крайда байдалдың дугайында айтырыгны Югославияның Коммунистер эвилелиниң ТК-зының Президиуму, ЮСФР-ниң Президиуму болгаш чазаа болгаш [illegible] хуралдарынга чугаалажыр [illegible].

Югославияның парламентизи [illegible] байдал [illegible].

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ПРИНЦИПИАЛДЫГ ТУРУШ

Эш Л. И. Брежневтиң грек «Та неа» солунунуң айтырыгларынга харыылары делегейге калбак сонуургалды болдурган. Массалыг информацияның даштыкы чүүлдери, сураглыг политиктиг болгаш хөй-ниити ажылдакчылар ону ядролуг чепсектиң дужурериниң айтырыгларынга Совет Эвилелиниң принципиалдыг туружунуң чаа херечизи. ССРЭ-ниң тайбынны болгап [illegible] ажыглаарынче угланган чайгылыш чок даштыкы политиктиг [illegible] байдыналы кылдыр үнелеп көрүп турар. Оон айтырыынга Л. И. Брежневтиң харыызы ядролуг чепсектиң дужурериниң болгаш [illegible] чавырылдырары дээн ышкаш ындыг чугула айтырыгларны шиитпирлээри-биле совет удуртукчуларының чаңгыс эвес удаа кылып турганы хөй санныг саналдарының утказынга бүрүнү-биле дүгжүп турарын грек «Та неа» солун демдеглээн. СЭКП-ниң чоокта чаа болган XXVI съездизинге [illegible] сөктиң дужурер дугайында саналын Л. И. Брежнев улам калбаа-биле чарлап турар болганда, ол харыы онза ужур-дузалыг боор турар-дыр.

Грецияның даштыкы херектер министри К. Мицотакис грек чазактың Совет Эвилелиниң эгелекчи саналын ылап өөренир апаарын дыңнаткан.

Л. И. Брежневтиң тодаргай болгаш боттуг саналы Грецияның болгаш грек улустуң эрге-ажыктарынга [illegible] Грецияның Компартиязының ТК-зының Политбюро кежигүнү **Н. Калудис** чугаалаан. Греция болуун девискээринге ядролуг [illegible] кандыг-даа сонуургал чок. Ол чепсек американнарның долу контролунда турар болгаш социалистиг база өске-даа чурттарның эрге-ажыктарынга удур америк империализминиң политиказының чүгле агрессивчи планнарынга болгаш сорулгаларынга бараан боор турар.

Ядролуг чепсек бистиң чурттуң камгалалынга болгаш айыыл чок чоруун чүгле хандырбас эвес, харын база ядролуг дайын үнер таварылгада грек улусту араатанзыг болгаш масгалыг узуткаашкынга таварыштырар. Чаа америк удуртукчуларының [illegible] чорудуп турар агрессивчи политиказы-биле холбаштыр ындыг айыылдыышкын улам күштелип турары шуут билдингир-дир.

Бистиң девискээривисте туруп турар ядролуг чепсекти хевээр арттырарының болгаш [illegible] АКШ-тың [illegible] Н. Калудис [illegible] дугайында [illegible] Чаңгыс-аай демократтыг чоон партия айытман.

Демократтыг социалистиг партиязының даргазы **Я. Пезма-эглунуң** айытканы-биле алырга, президент Брежневтиң «Та неа»-ның айтырыынга харыызы СЭКП-ниң чоокта чаа болган XXVI съездизинге боо-чепсекти дужурер дугайында совет саналдар-биле дөмей боор турар. Бистер совет саналдарны кичээнгейлиг үнелеп көөр ужурлуг бис. Бистиң партиявыс Европага боо-чепсекти дугуржулгалыг кызыгаарларының болгаш ядролуг чепсектен кайы-даа таланың ойталаарының дугайында чугаалажыышкыннарны кылырын дээш чүткүп турар.

Социалистиг чурттарның солуннары Л. И. Брежневтиң харыызын шуптузун «Принципиалдыг туруш», «Ындыг магадылал», «Европага тайбың [illegible]» деп аттар-биле парлаан.

Бир эвес Афины ындыг чепсекти грек черниң девискээринге тургузарындан ойталаар болза, ядролуг чепсекти ажыглаарындан ойталаарының магадылалын боор тускай дугуржулганы НАТО кежигүнү — Греция-биле кылдырынга СЭКП болгаш Совет күрүнениң удуртукчузу Л. И. Брежнев [illegible] деп барыын-герман «[illegible]» солуну демдеглээн.

Президент Брежнев Грецияның черинге АКШ-тың ракета-ядролуг чепсээн тургузар дугайында [illegible] харыы кылдыр совет атомнуг чепсектен камгалап [illegible] деп англи «Таймс» солун демдеглээн бижээн.

«Бөлүүн девискээринге» ядролуг чепсекти тургузар дугайында хүлээпкени алыр, ядролуг чепсек чок кандыг-даа чурт-биле тускай дугуржулганы кылырынга ССРЭ-ниң белеткелин америк АП информация агентствозу демдеглээн.

Ядролуг чепсекти бүдүреринден болгаш садып алырындан-даа ойталап, ындыг чепсектер болбаан девискээрлерге чок чурттарга удур ядролуг чепсекти ССРЭ кажан-даа ажыглавас дээрзин совет удуртукчу база катап бадыткаанын фин «Кансан уутисет» солун бижээн.

(СЭТА).

ГДР. Ажылчыннарның болгаш тараачыннарның күрүнезиниң бүгү ажылчылдары Германияның социалистиг Чаңгыс аай партиязының ээлчегли X съездизинге белеткенип турар. Республиканың моон соңгаарғы хөгжүлдезиниң оруун тодарадыр ол шуулганынга алдар болдурган социалистиг чарыш чуртта калбарган.

ЧУРУКТА: Берлинниң төвүнде Карл-Либкнехт-Штрасс.

АДН — СЭТА-ның фотозу.

ИСПАНИЯ: дүшкүүрлүг байдал хевээр

Подполковник Техерога [illegible] боттандырар дээш оралдажыышкыны Испанияга кылгандан бээр бир ай ажыг үе эрткен, а чуртта дүшкүүрлүг байдал хевээр арткан болгаш [illegible] оралдажыышкынны [illegible] магат чок деп санап турар. Шериглерниң ээлчеглиг үнмээниниң айыылы ам-даа бүрүн чайлаттынмаан болгаш [illegible] дүрбес дээш бүгү-ле чүүлдерни кылыр, шиитпирлиг демдеглерни ап чорудар ужурлуг деп, Испанияның Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары С. Карильо чоокта [illegible].

Чуртта байдалды таарыштыр элээн хемчеглерни чазактың ап чорудуп кааны демдеглээри чугула. Сүлчээниң удуртукчуларын болгаш эң-не идепкейлиг киржикчилерин тудуп доругдаан. Оларның аразында — генерал-[illegible] Хайме Миланс Дель Боск (үймээнчилерни деткээн [illegible] командылаан), дивизия генералдары Альфонсо Армада, Торрес Рохас, подполковник Антонио Техеро Молина болгаш оон-даа өскелер. Оларның херектериниң талазы-биле ам истелге эгелээн. Чепсектиг күштерде чогуур ажылды база чорудуп турар. Демократияның болгаш конституцияның [illegible] ден бээр деткээн политиктиг партиялар байдалды эки-[illegible] деринче угланган болдурар [illegible] херигнитеннерлинде салдарлыг болуп турар. Реакциялыг янзы-бүрү организацияларның [illegible] деткип, оларны камгалап, [illegible] кылдыр көргүзерин оралдажып турар. Чижээ, 350 хире депутаттарны 18 шактың дургузунда диленек кырынга [illegible] «Чаа күш» деп фашист үзелдиг организацияның удуртукчузу Блас Пиньяр мактап турар.

[illegible] тургузуп, үймээнчилерни деткип, оларның ог-бүлелериниң кежигүннеринге дузалаар фондуну организастап, хоригзылгалар чыып турар апарган. Фашистиг организацияларның [illegible] демократтыг күштерниң хуралдыышкынче шургуп кирерин соксатпаан турарын эрге-чагырга Демократтыг төвүм эвилелиниң партиязының Мадрид федерациязының органы «Импакто» журнал бижээн.

[illegible] чаа болгаш хөй-ниитиниң хаки [illegible] болуру туруп турар. Олар Вальядолидаге, Гранадага, Мадридке, Барселонага [illegible] дерин үүлгедиглерни кылган. Демократтыг [illegible] олар халдап, профэвилелдерниң [illegible]. Франконуң фашистиг гимн [illegible].

Хүзергей чоон үзелдиг [illegible] бирги ээлчеде Баскиниң националистиг организа-[illegible] министративтиг төвү Памплонага шериг албанның база бир кижизин — подполковник Прието Гарсиану өлүрген.

Өлүрүкчү бо үүлгедиглер чуртта дүшкүүрлүг байдалды улам чиңгежидирген. Политиктиг бүгү партиялар, профэвилелдер өлүрүкчү ындыг үүлгедиглериниң шыңгыы буруу [illegible] генип барымдаалааш, чазак өлүрүкчү чорукка удур немей-ле хемчеглерни алыр ужурга таварышкан. Өлүрүкчү организацияларга удур демисел ам [illegible] деп турар. Конституцияның [illegible] хүлээп алган. Чазактың ап чорудукан ол хемчеглерни [illegible] күштери ниитизи-биле чүүлдүүрүп көрген.

Ынчалдажок чазактың ап чорудкан хемчеглерин демократтыг күштерге удур ажыглай берип болурунуң айыылы база бар. Испанияның национал экономиказында шыңгыы бергелер туруп турар. Хамыктың мурнунда ажыл чок чорук көвүдээн. Национал статистика эргелелиниң дыңнадыын өзүгаар алырга, 1980 чылдың төнчүзүнде чуртта ажыл чоктарның саны 1 миллион 620 муң ажыг четкен. А тус черниң эргелелиниң медээзин өзүгаар алырга, бо чылдың чүгле баштайгы ийи айларында бе-[illegible] муң кижи немешкен.

Испания чогум-на нарын үелерни чуртта эртерип турар. Ол дугайын чазак-даа, [illegible] ажырбайн турар. Чурттуң мур-[illegible]

А. МЕДВЕДЕНКО.
СЭТА-ның корр.

ӨӨРЕДИЛГЕ ДООЗУЛГАН

1981 чылдың март 17-ден апрель 7-ге чедир Польша Улус Республиканың, Герман Демократтыг Республиканың, Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң болгаш Чехословак Социалистиг Республиканың [illegible] ажыл-[illegible] өөредилгени [illegible].

[illegible] генералдарның, адмиралдарның болгаш офицерлерниң оперативтиг белеткелдиниң бедик деңнелин көргүскен. Акы-дуңма армияларның дээди штабтарының ажылын моон соңгаар-даа холбаштырарынга, оларның дем каттыжылгазын [illegible].

КОСМОС ЭРАЗЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

1976 чылдың август 22-де Черге Айның ханызындан өрүмнээш алган довурактыг бир хүтаар» эккелген. «Луна-24» автоматтыг станция Айга баргаш, ийи метр ханы өрүмнээшкинни кылган, бон ужулган довураав Черге чедирип [illegible].

1976 чылдың сентябрь 15-те ССРЭ-нин болгаш ГДР-нин «Радуга» деп кады кылган [illegible] ол ажылдар бойдус курлавырларын моон соңгаар космостан [illegible] улуг идиктиг болган. «Союз-22» корабльдиң бортунга космонавтылар В. Быковский болгаш В. Аксенов олар ГДР-нин улустуң «Карл Цейс Йена» деп бүдүрүлгезинге кылып үндүргени хөй спектрлиг МКФ-6 деп фотоаппаратура-[illegible] турган.

1976 чылдың октябрь 14-те «Салют-5» станцияже В. Зудов болгаш В. Рождественский олар [illegible] «Союз-23» деп корабль-биле чорупканнар. Эргелел системазының ажылының шын эвес [illegible] тудуштурулгазы бүттанмаан. Космонавтылар Целиноград чоогунда Тонгиз хөлден ырак эвеске эки-менди бадып хонганнар.

1977 чылдың февраль 7-де «Союз-24» деп корабльдиң «мунупкан» космонавтылар В. Горбатко болгаш Ю. Глазков олар «Салют-5» станцияже чорупканнар. 16 хонук дургузунда [illegible] ужудуушкун үезинде космонавтылар [illegible] медицина билиглериниң шинчилелдерни дыка хөй кылган, орбитадан Черни хайгааралдарының аргаларын күүсеткеннер. Космос аппаратының [illegible] системазы орбита станциязынга ам бир дугаар шенеттинген. Ужудуушкундан космонавтылар ээп келген соонда станциядан Черже эртем шинчилелдериниң материалдары база келген.

1977 чылдың июнь 17-де Совет чедирикчи [illegible] дузазы-биле француз «Снег-3» деп спутник үнген. Оон бол [illegible] рулгазы рентген болгаш гамма херелдерин шинчилээри. Француз эртемденнер «Прогноз-6» деп автоматтыг станцияның (сентябрь 22-де салып үндүрген) эртем программазын белеткээринге база идепкейлиг киржиккеннер.

1977 чылдың июнь 29-та орбитага эртем ажылын чаа «Метеор» деп спутник эгелээн. Бистиң специалистеривис бир [illegible] орбитадан Черниң хүнче көрүп турар талазынга доктаамал турар спутникти бир дугаарында салып үндүргени ол. Оон уламчылап «Метеор» хүн талазынга доктаамал ажылдап келген.

1977 чылдың сентябрь 29-та орбитаның «Салют-6» эртем станциязының чаа салгалының тергиттүнген хүнү болган. Тудуштурулганың ийи белдир [illegible] турар. [illegible] рылганың чаа системазын тургускан ол станция космос [illegible] бедилдеринге улуг идиглиг болбушаан «Интеркосмос» программазын [illegible] экипажтың ажылдаарынга улуг идиглиг болган. «Салют-6» ам үш чыл ажыг үениң дургузунда ужудуп турар. Бешки кол экспедицияның экипажы В. Коваленок болгаш В. Савиных олар ам ында ажылдап турар.

1977 чылдың октябрь 19-та «Салют-6»-же «Союз-25»-ти башкарган экипаж — В. Коваленок биле В. Рюмин олар ужудуп үнгеннер. Станция тудуштурулга чоокшулаштырылгазы үезинде өскерилгелер уржуундан бүттанмаан.

1977 чылдың декабрь 11-де «Салют-6» станция-биле «Союз-26» корабль тудушкан. Ону корабль командири Ю. Романенко биле борт-инженер Г. Гречко олар башкарып чорааннар. Декабрь 20-де ук [illegible] тудуштурулгазы [illegible] ниң хыналдазын кылган. Г. Гречко ол ажылды чаа хевириниң скафандрын кеткеш, күүсеткен. Ол ажык октаргайга 1 шак 28 минута дургузунда турган.

1978 чылдың январь 11-де «Союз-27» корабль «Салют-6»-ның бортунче баштайгы четкерер каар экипажты — В. Джанибеков биле О. Макаровту чедирген. Орбита станциязы болгаш ийи транспорт корабльдиң тургустунган космос комплекизи бир дугаарында ынчаан тургустунган. Джанибеков болгаш Макаров, Романенко болгаш Гречко олар алды хонук дургузунда кады ажылдап, эртем [illegible] Черже ээп келгеннер.

1978 чылдың январь 20-де делегейде бир дугаарында кывар-чаар материалдар чедирер корабль «Прогресс-1»-ни орбитаже салып үндүрген. Ийи хонук эрткенде ол «Салют-6»-биле тудушкаш болгаш экипажка кывар-чаар материалдарны, [illegible] болгаш эртемниң [illegible] чедирген.

1978 чылдың март 2 — космос делгеминге социалистиг [illegible] кады ажылдажылгазының чугула үе-чадазы. Ол хүн орбитаже бирги каттышкан экипаж — ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы А. Губарев биле ЧССР-ниң хамаатызы В. Ремек олар ужудуп үнгеннер. Ук экспедиция «Салют-6»-га чээрби ажыг шенелделерни [illegible] чорудупканнар. Оларны ССРЭ-ниң болгаш Чехословакияның эртемденнери белеткээннер. Чехословакия башкарыкчылыг космос ужуудуушкунунга киржип турар үшкү чурт болган.

(СЭТА).

«Космонавт Юрий Гагарин» деп эртем-шинчилел суднозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Айтырыңар, харыылап бердээл

БАШ ДҮГҮ ЧҮГЕ ДҮЖЕРИЛ?

«Баш дүгү үргүлчү дүжер-дир. Ол чүүден болуп турары? Аңаа чүү дузалаары?» деп номчукчулар сонуурган турар. «Советский Красный крест» журналдан медицина эртемнериниң кандидады В. Рубиннин харыызын моон адаанда парлаадывыс.

Хенертен баш дүгүнүң дүжери [illegible] бөөр. Нерв системазының аарыы баш дүгүнге улуг салдарлыг [illegible] угаан-биле ажылдаарга, үйту чоктаарга, нервилерниң мунгараарга баш дүгү дыка дүжер болгаш харын-даа калчайып эгелээр. Бо бүгүнү хүн бүрүнүң практиказы бадыткаан.

Кижиниң организминде иштики бестерниң ажылдаарындан база хамааржыр. Бестерниң кайы-бирээзи шын эвес [illegible] бүдүмелдерниң солчуушкунун өскертилтер. Оон уламындан дүктүң фолликулаларының ажылдаарынга салдар чедирип, өзүлдезин соксадып, дүжеринге идигни бээр.

Ол-ла бүгү байдал витаминнер солчуушкуну-биле база быжыг харылзаалыг. Ылангыя «В» бөлүктүң витаминиң четпестээрге, чүгле дүктүң өңүнге эвес, харын-даа дүжеринге салдарлыг. Часкы үеде аъш-чемде витаминнер эвээжээрге, баш дүгү хөй дүжер.

Организмде белок эвээжээнде, дүктүң дөзү чиңгелээр болуру [illegible] база. Ону [illegible] ара-биле (эмчиниң хайгааралы чокка) эът, үс, балык, хлеб болгаш өске-даа [illegible] чиир ужурлуг хуваалдалыг чемнерни чивейн баарга, баш дүгү чиңгелээр, өңү бакссырвар болгаш дүжүүчел.

Ижин-шөйүндүнүң ажылдаары дүкке кончуг салдарлыг. Кадык кижилерге бодаарга, ижин-хырында, шөйүндүде гастрит, язва, өөлгөя болгаш бөөр аарыглыг улустуң арасында калчайып калганнар хөй [illegible]. Баш дүгү дүшкен аарыг кижилерниң 50 хуузу эрте калчаар салгал дамчаан боор.

Баш дүгүнүң дүжери оон ажаалдазындан база онзагай хамаарылгалыг. Чижээ, бигуди-биле дыңзыдыр долгаанда, «аът кудуруу» деп мода ёзугаар дыраазында баш дүгү хол чок дүжер.

Калчайган черни эмнээри белен эвес. «Мивал» деп эм баш дүгүн быжыктырар. Баш бурунгаар эмчиге барып, оон сүмезин алыры баш дүгүн камгалап алырының аргазы бо.

ОЛАРДА МЫНДЫГ

Көдээниң культура одаглары

Берт-Даг көдээ Культура бажыңынга чоннуң дыштаныышкын кежээлери болгаш өске-даа массалыг ажылдар бедик деңнелге эртип турар. Ында шииниң, ниити ырының, танцының бөлгүмнери ажылдап келген. Моон ачызында Культура бажыңының чаңында бот-тывынгыр уран чүүлдүң коллективи доктаамал ажылдап турар. Олар чүгле суурнуң чурттакчыларының эвес, ырак кыы малчыннарның [illegible] суурларның күзенчиг аалчылары болу берген.

Культура бажыңының [illegible] совхозта партком, көдээ Совет үргүлчүнүң кичээңгейин ге ап, тодаргай удурткылга ап келген. Чорудар ажылының [illegible] Советке бадылаап, ында бижиттинген чүүлдерни боттандырарда [illegible] культура [illegible] лакчылары өске хөй-ниити активи-биле катай чогаадыкчы [illegible] турарлар.

Ында эртип турар ажылдарның журналын ажып көөрге [illegible] демдеглээр бер. «1981 чылдың март 17, суббота. «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлери — амыдыралга» деп лекцияны совхозтуң партком секретары Б. Лапчажаа номчаан. Ооң соонда № 1 агитквартиралың концерти болган. Темалыг кежээ «Айтырыңар — харыылап берээли». Кежээни совхозтуң тускай эртемниглери болгаш башкылар организастаан».

Мындыг янзылыг культура-массалыг ажылдар солун делгелгии болуп турарындан [illegible] кижилер хөй чыглып, харын боттары-ла киржикчилери болуп турар апарган.

«Тес-Хем» совхозтуң директору (директору Н. Ч. Ооржак) көдээ Культура бажыңының [illegible] дыштанылгазынга тыгыш салып турар. Дериг-херекселдер садып алып бээрин-даа, чамдык өске-даа дузаны чедирерин хорт [illegible] кылдыр санап турар. Наксы Чадамбаевич болу уран чүүлдүң талантылыг киржикчизи болгаш организакчызы. Совхоз [illegible] айтырыглары-биле уран чүүлдү холбаалыг сайзырадыр соругланы партком, көдээ Совет болгаш совхоз директциязы боттандырып турар.

Культура бажыңында туң [illegible] турар. Аңаа амыдыралда болуп турар четпестерни [illegible]-биле сойгалап, шоодугалыг дузаашкынчыг одуруглар [illegible]. Ол чамдык кижилерге дээштиг.

Эрткен чылын маңаа совхозтуң сураглыг малчыннары болгаш чогаалчы С. Сурун-оол, чурукчу И. Салчак-биле ужуражылгаларны солун эрткилээн. Ол ышкаш республиканың [illegible]-ниң театрының артистери келгенде, ужуражылганы эрттирери база чаңчыл апар чыдар.

Амгы үеде суурнуң агиткварталдарының [illegible] концерттери графиги ёзугаар болуп эртип турар. Болгулаан концерттерден дугаары 5, 12 кварталдар эң-не [illegible] концерттерни чонга көргүскен. Агиткварталдар даргалары Олег Лижитмаа, Симчитмаа Сандымаа олар эгелекчи салалдарны үндүргеннер. Концерттерниң темазы СЭКП-ниң XXVI съездизинге тураскаадынган. Концерттер май 14-ке чедир уламчылаар, оон соонда туннээр, тиилекчилерни магдаар, шаңнаар Берт-Даг суурнуң албан [illegible]-ниң уран чүүл көрүлдезин уламчылаар эгелээр.

1980 чылдың түңнели-биле ол Культура бажыңы районда бирги черни ээлээн деп санааш, шилчиир вымпел болгаш Хүндүлел бижик-биле шаңнаан. Культура бажыңының бот-тывынгыр артистери — ырчы С. Патрикеев, шоодугаар шүлүктер номчуур Д. Ондар, Т. Көк-оол, улустуң ырларының күүседикчизи Ч. Чимит болгаш өскелериниң-даа аттары хөйге билдингир. Клубтуң ажылын коммунист Б. Доюндуп башкарып турар. Бо хүннерде «Терекчиг» агиткультбригадазы үнүүшкүннер кылыры-биле чаа программалыг концертти белеткеп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин [illegible] боттандырар дээш бүгү-ниитиниң социалистиг чарыжын калбартыр, съездиниң материалдарын чонга чедирер өөредир херекке Берт-Дагның культура ажылдакчылары боттарының үлүүн база киирип турар.

Ш. ДҮКҮҮН-ООЛ.

ЧААГАЙ ЧАҢЧЫЛДАРНЫ НЕПТЕРЕДИР

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң организастааны Баян-Тала суурнуң чурттакчылары-биле тыва улустуң чаагай чаңчылдарынга болгаш ёзулалдарынга тураскааткан Төгерик столдуң кежээзин Культура бажыңынга эрттирген. Баян-талажылар аңаа эки белеткенген. Культура бажыңының ханаларында болгаш сценазында үлегер домактарны чечен чугааларны чараштыр бижээш аскылаан.

Залды чон долдур олурупкан. Культура бажыңының сценазында төгериктей салган столдарны чалаткан аалчылар. СЭКП райкомунуң харыысалгалыг ажылдакчылары, районнуң административтиг органнарының ажылдакчылары олурупкан. Тыва АССР-ниң иштики херектер министри В. Б. Кара-Сал, «Шын» солуннуң редакторы В. С. Шаравин, ВЛКСМ обкомунуң секретары З. Ш. Ондар аңаа киришкен. Кожазында совхозтарның партия, совет ажылдакчылары ол кежээге олурушкан.

Кежээге сайгарып чугаалажыры-биле чаагай чаңчылдарга болгаш хорум-чурумга хамаарышкан айтырыглар хааржактарын хөй-ниити төлээлеринге баш бурунгаар аскан турган.

СЭКП райкомунуң бирги секретары И. М. Сувандии кежээни ажыткан. Тыва улустуң чаагай чаңчылдарының болгаш ёзулалдарының дугайында бөгүнгү «Шын» солуннуң редакторы В. С. Шаравин кылган. Тыва улустуң эрги болгаш чаа чаңчылдарының дугайында тодаргай чугаалааш, амыдыралда бар чижектер-биле холбаан.

Чамдык четпестерни ол кежээ чугаалашкан. Оолга кыс айтырып [illegible] кызырда уругнуң дөргүл-төрелдеринге аъш-чемниг, арага-дарылыг чедээр. Ону уруг айтырары дээр.

Амгы үеде улустуң бо чаагай чаңчылдарын ажыглааш, чамдык суурларда күш-шылалы-биле көргеттиннер, байырлап хөөнүг кижилер бар болу берген. Чижээ, кыс айтырып Иймелен Бажын-Алаак суурга чеде берген кудалар он ажыг хааржак водкалыг, 12 хой эъдин дүлүп алган болур.

Куда эрттиреде база ындыг таварылгалар бар. Кым хөй олуруп, эът, арага белеткээн болдур, ол эң-не ат-алдарлыг, бай-шыырак кижи болур дээн хөөннер ажык чок. Ону шугумчулаары чугула. Оон аңгыда куда шайлалгазын 2—3 хондур уламчылаар бээр чоруктар бар.

Мөчээн кижинин сөөлгү оруунче үдээрде тыва улус шаанда аажок чурумнуг турган. Мөчээн кижиниң чаңынга ээзирик турар хамаан чок, ыыттыр кылдыр чугаалашпас, шимээн үндүрбес чораан. Амгы үеде кым-бир кижи мөчээн черге төрелдеринден аңгыда хамаарылга чок кижилер чыглыр, бажың иштин таакпы ыжы долган турар апарган. Ээзирик улустар ырлашкан, чамдыктары чогуш-кырыш үндүрген, чаңчаттынган тургулаар. Мындыг байдал качыгдалга таварышкан кижилерниң сагыш-сеткилинге кончуг берге.

Кежээге тыва улустуң төөгүден бээр сагып чораан чаагай чаңчылдарын үениң негелдезинге дүүштүр ажыглап, ону аныяктарга өөредир талазы-биле суурнуң улуг назылыг чурттакчылары, пенсионерлер Орус Куулар, Чимит-оол Монгуш олар [illegible] чыыттаннарга чугаалап берген.

Шаанда тыва улуска ёзулал, хүндүткелдиң эки чаңчылдары тургулаан. Кажан өске улуг улус олурда бичии кижилер оларның мурну-биле эртпес, чок болза чөпшээредин алгаш эртер. Ужен хар четпээн кижи арага ижер хамаан чок, таакпылап болбас турган. Улуг кижилер [illegible] база элээдилер киришпес. Аныяк кижилер кажан-даа улуг кижилер-биле сөс каржып, алгышпас. Тыва улустуң мындыг [illegible] чаагай чаңчылдарын сагывайн турары харааданчыг.

76 харлыг Чимит-оол Монгуш мөчээн кижилерниң 7,49 хонуктарын эрттирер дээш хөй кижи чыглыр, арагалаар чоруктар шын эвес, шаанда феодалдыг Тыва үезинде 49 хонукту эрттирип турган-даа, ындыг хөй кижи киржип, арагалаар чорук турбааның чугаалаан. Ам дээрге, 7,49 хонуктар, сарыг бүрү, ногаан бүрү үези, бир чыл болганы дээш хөй чыыштар кылыры шын эвес деп ол санаан, ону [illegible].

Кежээге хөй-ниитиниң хорум-чурумун камгалаарының талазы-биле Тыва АССР-ниң иштики херектер министри В. Б. Кара-Сал, ВЛКСМ обкомунуң секретары З. Ш. Ондар болгаш өскелер-даа чүве чугаалааш, аңаа салдынган айтырыгларга харыыларны бергеннер.

Кежээниң түңнелинде чыылганнар «Чыраа-Бажы» совхозтуң бот-тывынгыр артистериниң солун концертин көрген.

Н. ДАЖИНМАЙ.

СПОРТ*СПОРТ*СПОРТ

ЫЛГАЛЫ ЧҮЛ?

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң [illegible] чемпионады [illegible] ган. Бо чемпионат мурнунда боор турганнарындан ылгалыр чүүлдүг болган бе? Ийе, ылгалыр чүүлдүг болган. Бир дугаар онзалаар чүүл болза, маргылдаага республиканың ырак булуңнары — Мөңгүн-Тайга, Тожу районнарының шыдыраачылары база [illegible]-ниң киришкени болур.

Сипилиан салыг бо-ла таваржы бээр турган. Ол салыгны Б. Хомушку чемпионнуң ойнап турган. Ынчалза-даа чамдык француз камгалал, Нимцовичиниң камгалалы, эрте-бурунгу индий камгалал дээн черделиг салыглар ховар таваржыр турган. Ол чорук болза шыдыраачыларның дебют репертуарының кызыг көргүзүп турар.

С. ТАМБА,
бирги разрядчы.

МАРГЫЛДААНЫҢ КӨРГҮЗҮГЛЕРИ

ШЫНКА ОЙНААР ХОККЕЙ. Совет Эвилелиниң шилиндек командазының хоккейжилери Австралияның командазын 5:1 санга удуптарга, аргентин журналистер ону делегей чемпионадында эң улуг тиилелге деп санаан.

Буэнос-Айресте болган маргылдаага алдын медальдарны ГФР-ниң спортчу херээженнери алганнар, олар түннел оюнда Голландияның командазын 4:2 санга уткан. Кол үеде сан деңг — 1:1 турган, а немелде ужуражылгада чаңгыс-даа бөмбүк киирбээн.

ФИГУРЛУГ ЧУҢГУЛААШКЫН. Свердловскиде болуп турар маргылдаага чурттуң чемпиону, Подмосковье чурттуг, 18 харлыг Б. Иванова ССРЭ-ниң кубогунуң эдилекчизи болган.

ШЫДЫРАА. Москвада болуп турар делегей маргылдаазынга Смыслов ийиги тывызы эки ойнап, Тимманның тиилээнинден ийи сан артык болуп, өскелерин мурнаан. Полугаевский биле Карпов, Петросян — Торре, Каспаров — Георгиу олар [illegible].

(СЭТА).

Республиканың кинотеатрларынга удавас «ЭРТЕ ЭНДЕГ» деп чаа кино үнүп эгелээр. Фильмни Риганың киностудиязы үндүрген. Буржуаз Латвияга аныяк кыс Элзаның салым-чолун ында көргүскен.

Телевидение

АПРЕЛЬ 9-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Горнистер, кыйгыга харыылаңар!» 9.35 — Москваның Ленин орденниг шериг округунуң танцы ансамблиниң концерти. 10.25 — Кыска телефильмнер программазы. Чехословакия. 11.10 — Документалдыг телефильм. 11.40 — Медээлер. 11.45—14.30 — Чапсар. 14.30 — Медээлер. 14.50 — Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнериниң программазы. 15.40 — «Улустуң аялгалары». 15.55 — «Мергежилди — харылзаачы». Телеочерк. 16.25 — ССРЭ биле Югославияның аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээге ат салганынга. «Югославияның эргиг». Кинопрограмма. 16.50 — «Чурегаты». Тележурнал. Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. Н. Глазков эрттирер. 17.35 — Б. Мартину — Фортепианога квартет. 18.05 — «Миллионнарның дениин университеди». «Социалистиг экономиканы эргелээр башкарары». 18.35 — «Эзир ойнаары». Мультфильм. 18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.15 — «Социалистиг чарыштың хүн демдеглели». 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — Ю. А. Гагаринниң космоске ужуткаанынын 20 чылынга. «Космос веги. Чыл демдеглелиниң арыннары». Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 3-кү фильм. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.10 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Г. Ковалёваның болгаш Ленинградтың телевидение болгаш радиозунуң орус улустуң В. Андреев аттыг оркестриниң концерти. Төнчүзүнде — Бөгүн делегейде.

ИИИГИ ПРОГРАММА

КЫЗЫЛДАН

18.00 — Документалдыг фильмнер программазы. 18.15 — «[illegible]». Телефильм. 18.30 — «Челээш». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

19.00 — ЧССР-ниң Курунениң Нессды аттыг ыры болгаш танцы ансамблиниң концерти. 19.30—20.00 — «Эш бригада». Телеочерк.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Агаар

Бөгүн республикага кежүп турар булуттаар, чагбас. Мурнуу-чоон чүкче угланыышкынының хаттың дүргени секундада 4—6 метр чедер. Агаарның температуразы 3—8, чамдык районнарга 6—9 градус чылыыр.

Кызылда ообагай өскерлиишкин болбас. Хат кошкак. Агаар хүндүс 4—6 градус чылыыр.

КИНО

АПРЕЛЬ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Билдингир кижи ыйнаан» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (уэаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кижээзи гусарларның эскадрону» (2 сериялыг) 9.30, 14.10, 17.20, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хамаатылешка» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 ([illegible]) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Школачылар танцызы» 15.00, 20.30, «Шагдала эрткен хүннериниң комедиязы» 16.50, 18.40 шактарда.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Красноярскиниң кооперация техникумунуң Кызылда өөредилге-консультация пунктузу 1981-82 өөредилге чылдарында [illegible] бот-өөредилге-биле чедип алырын күзээннерни өөренириче чалап тур:

1. **Үлетпүр барааннарының товароведи;**
2. **Аъш-чем барааннарының товароведи;**
3. **Бухгалтер учеду;**
4. **Кооперация садыынга планнаашкын.**

Хереглел кооперациязында ажылдап турарлары [illegible] кырга [illegible] 8—10 класс дооскаңнарны хүлээп алыр. 8 класс дооскаңнар 4 чыл, а 10 кл. дооскаңнар 2 чыл өөренир.

Кирерин күзээннер дараазында документилерни дужаар:

1. Директорнуң адынга билдирилге.
2. Эртемниң дугайында херечилел азы аттестат.
3. 286 дугаарлыг майык ёзугаар эмчи шынзылгазы.
4. Борт чокка тырттырган дөрт фото-чурук. 3х4 см. хемчээлдиг.
5. Кудумчу [illegible] номчаазы. Оон бүдүрүлгениң удурткукчузу бадылаан турар ужурлуг.
6. Херектелдиг [illegible] чорудулга бижиин.

10 класс дооскаңнар кирерде **орус дыл болгаш литература** (чогаадыг бижиир). Оон аңгыда товароведение салбырынга **химияга** (аас-биле), бухгалтер болгаш планнаашкынга — **математикага** (аас-биле) экзаменнер дужаар.

8 класс дооскаңнар **орус дылга** [illegible] бижиир болгаш **математикага** (аас-биле) экзаменнер дужаар.

Өөредилге-бүдүрүлге комбинадынга июнь 1-ден 12-ге чедир [illegible] киргары ажылдаар. Кирерниң экзаменнерин Кызылга **июнь 13-тен 20-ге** чедир хүлээп алыр.

ДАРААЗЫНДА АДРЕСЧЕ ДОКУМЕНТИЛЕРНИ ЧОРУДАР БАЗА БИЛДИНМЕС ЧҮҮЛДЕРНИ АЙТЫРАР: Кызыл хоорай, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу 38; техникумнуң бот-өөредилге салбырының өөредилге-бүдүрүлге комбинады. Телефон 2-55-58.

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАП ТУР

Тыва АССР-ниң бүдүрүлге-техниктиг харылзаа эргелели экономисти, улуг бухгалтерни, машинакчыны, электриктиг харылзаа албанының улуг инженерин; ол-ла албаның бүдүрүлге лабораториязынга инженерлерни; автоажыл-агый килдизиниң начальнигин ажылдаары-биле чалап тур.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 53, телефоннары 2-48-12, хаар килдизи.

Тываның дуржулга-мелиорация станциязынга дуржулгалыг машинакчыны ажылдаары-биле чалап тур. Шалыны айда 120 руб.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Трудовая кудумчузу, 3. Телефон 2-42-16.

Тываның көдээ ажыл-агый техникумунга сантехник негеттинип тур. Квартира-биле хандырар.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Телефон 2-36-04, 2-55-93.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редактордуң 2-21-63, редакторнуң оралакчыларының 2-26-24, 2-31-75, [illegible] 2-23-55, [illegible] 2-37-13, [illegible] 2-23-54, [illegible] ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, [illegible] 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 934.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00521

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 85 (11583) | 1981 чылдың апрель 10, пятница | 1925 чылда үндүрүлгеттинген | Өртээ 2 көп.

ОРГАНИЗАСТЫГ КИРЖИР

Ак-Довурак хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелери, тудуг организацияларын апрель 18-те болур ленинчи коммунистиг субботникке организастыг белеткенип турар.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң 140 ажыг ажылчыннары коммунистиг субботникке киржир. Олар эвээш эвес [illegible] ажылды кылыр. Чижээ, А. Куулгеттиң дашчы-бетончулар бригадазы Шоғонуның № 103 чурттаглы бажыңының тудуунга 30 кубометр туубу хананы салырын шиитпирлээн.

Т. Ооржак, В. Савыл, В. Салчак, Б. Байыр оларның тудуу бригадалары ТЭЦ-тиң [illegible] тудуунга ажылдаар. Олар чер адааның галереязының тударынга 12 кубометр, монолит фундаментилерге 10, монолит дээвир кылырынга 2, чалаларга 6 кубометр бетон салыр, 30 дөрбелчин метр өрээлдээшкин кылыр.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелели ниитизи-биле ол хүн 3500 рубльдиң тудуг ажылдарын кылыр, ажылдаан акшазындан 100 рубльдү беш чылдың фондузунче шилчидер.

№ 42 тудуг эргелелиниң коллективи субботникке база ылдепкейлиг белеткенип турар. З. С. Салчактың бригадазы субботник хүнүнде ТЭЦ-ти алгыдарынга ажылдаар. Ол 54 дөрбелчин метрни штукатурлаар, 200 дөрбелчин метр хаваларны чугайлаар.

Ында К. Салчактың, Ш. Сагановтуң, Г. Коляданың бригадалары хоорайның урутлар эмнелгезиниң тудуунга ажылдаар. Олар бетон шалалар кудар, ханалар штукатурлаар, туйбудан иштиин ханаларны салыр.

Ак-Довуракта Шагаан-Арыгның № 5 участогу 12 квартиралыг бажыңның тудуунга 120 дөрбелчин метр хананы штукатурлаар.

№ 42 тудуг эргелелинден Шагаан-Арыг участогу-биле кады 175 кижи «Кызыл субботага» ажылдаар.

«Тыва даг-дүгү тудугнуң» үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадының коллективи ленинчи коммунистиг субботникке долу составы-биле үнер.

Коллектив ол хүн 50 кубометр демир-бетонну, дыка хөй арматура чок кылыгларны, моюдугну бараанның бетонну, дилгеп ыяш материалдарны, 100 погон метр херимнерин белеткээр.

Үлетпүр-бүдүрүлге комбинадының коллективи ол хүн 2698 рубльдиң ажылдарын кылыр, ажылдаан акшазындан 200 рубльдү беш чылдың фондузунче шилчидер.

Тудуг эргелелдериниң болгаш үлетпүр бүдүрүлге комбинадының албан-хаакчылары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары хоорайның каастайжылгазынга киржир.

М. ООРЖАК.

АПРЕЛЬ 18 — ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

«Тыва кобальт» комбинат чүгле республикада эвес, харын база бүгү чуртта чугула продукцияны берип турар, дептилгелиг дериг-херекселдиг, амгы үениң сайзыраңгай бүдүрүлге чери. Коллектив онгу беш чылдың планның даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаадан эрте күүсеткен. Комбинат он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталын база чедиишкинниг дооскан.

Комбинаттың хоюдулга салбыры бүдүрүлге чериниң кол участогу. Ооң ажылындан продукция бүдүрери дыка хамааржыр. Коммунист Кызыл-оол [illegible] Оюннуң ажылдап турары аппараттар залында приборлар-ла хөй. Ол ында комбинаттың ажылдап келген хүнүндөн бээр шалыпчы эзилдерни эрттирип, дериг-херекселдерниң ужук-соксаал чок ажылдаарын хандырып, дуржулгалыг удуртукчу апарган. Ооң удуртуп турары участок эзлчег, ай болгаш квартал пландарын үргүлчү ажыр күүседип келген. Эзлчег коллективиниң кежигүннери «кызыл суббота» хүнүнде боттарының ажылчы туруштарынга ажылдаар.

ЧУРУКТА: К. М. Оюн аппараттар башкарар черде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Часкы хову ажылдары — хүннүң айтырыы

БЕЛЕТКЕЛ КАНДЫГЫЛ?

Он бирги беш чылдың баштайгы чылының часкы хову ажылдары эгелээрниге чедир санныг хонуктар арткан. Барыын-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары бо чугула кампаниязынга канчаар белеткенип турарының дугайында тускай хыналданы кылгаш, ооң түңнелин районнуң күүсекчи комитединиң хуралынга чугаалажып көрген. Бо талазы-биле дыңнадыгны районнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң кол агроному В. И. Коблов кылган.

Часкы тарылгага киржир ужурлуг районнуң ажыл-агыйларында [illegible] марканың 128 трактор бар. Медээ ёзугаар алырга марттың төнчүзүнге чедир ооң 114-үн септээн. Хыналдадан илерээни ол тракторларның чүс сезй септеттинген болган. Бо чазын ажыл-агыйлар барык 7000 га ажыг черни удур чарар ужурлуг. Черни шыпарлыг чарарынга илчирбелиг тракторлар улуг рольду ойнаар. Ындыг [illegible] чедир септевээн тракторлар холдунда илчирбелиг тракторлар болуп турар. Эң ылангыя «Барлык» совхозта олар хөйү-биле септеттинмээн. Ооң септелгезиниң озалдап турар кол [illegible] чогунда, районнуң Сельхозтехника [illegible] (Г. А. Силкип) артык кезектер-биле чогуур үезинде хандырбаанында.

Ажыл-агыйларда септээн 67 анлазынның дөртүн, 66 сеялканың 24-үн комиссия белен эвес болганы-биле хүлээп албаан. Сеялкалар септелгезин «Шекпээр», «Дөн-Терезин» совхозтар шынар чок чоруткан. Часкы тарылгага ниити белеткел ажылы «Дөн-Терезин» совхоз (директору К. Салчак, кол агроном М. Ооржак) багай турулуп турар. Бо чугула кампанияга [illegible] механизаторларны, суггатчыларны ам-даа четчелевээн, часкы тарылганы чорударының планы кылдынмаан, хову турлаан септевээн, үрезин хоранап [illegible] ажылдын чаа эгелээн.

Районнуң ажыл-агыйларында часкы тарылганы ийи ээлектиг чорударынга 176 механизатор кадрлар четчири-биле бар. Оларның хөй мезинин билиг-мергежилин бедиткен: 63 механизаторлар бирги, 64 кижи ийиги класстыг болуп турар.

Часкы тарылгага хереклээр 1100 тонна үрезинден «Барлык» совхозка 100 тонна үрезин чедишпес. Ону Каа-Хем райондан алырын дугуржуп алган хиреле амга чедир сөөртүлгезин организаставаан четпес. Ажыл-агыйларның шиитпирлеп шыдавайн турар айтырыы — картофель үрезини болур. Ниитизи-биле районнуң ажыл-агыйларынга 780 тонна үрезин херек. Ону дарый тывары, сөөртүп алыры негеттинип турар.

Район 11640 га черге часкы тарылганы чорудар. Ооң иштинде 8546 газы суггаттыг. Бо чылын суггаттыг черлерже кол кичээнгейни салырын совхозтар шиитпирлээн, ынчангаш 220 суггатчылыг 50 звенону тургускан. Оларның өөредилгезин организастаан. Суггатчыларның чурттаарынга 50 вагон-чуташ-бажың херек, амгы үеде ооң чартыы бар. Районда чаашкынандырып суггарар 18 машинаның ужу ам-даа белен эвес.

Ажыл-агыйлар кывар-чаап материалды чедир сөөртүп албаан. Часкы тарылгага хереклээр 370 тонна кывар-чаап материалдардан чүгле 40 тоннаазы бар. Нефтебаазаларны совхозтар чедир септевээн, ында каминалга айтырыын багай тургускан.

Часкы үеде механизаторларның ажылдап, чурттаар хову турлагларын «Барлык» совхозы эки септеп кылган. Хову турлагларынга [illegible] ажылдап, механизаторлар, суггатчыларның [illegible] берген ажылдап кириптер.

Марттың төнчүзүнге чедир чеди хову турлагларында дөртү белен эвес. Ногаа өстүрер черлерин чедир [illegible] вээн, рассадалар тарып олуртур ажылды чаа эгелеп турар.

Буталар аштап, [illegible] турарлар удур чорудар ажылдарның темпизин ооң-даа [illegible] хуралга демдеглээн.

Часкы хову ажылдарын белеткелде чедир кылдынмаан ажылдарны кыска хуусаа иштинде [illegible] ажыл-агыйларның удуртукчуларынга тускай эртемниглерге [illegible] хуралды даазкан.

Х. МОНГУШ

СУГГАТЧЫЛАР ШӨЛЧЕ ҮНГЕН

«Мурнакчы» совхозтуң суггатчылары бо чылын тараа болгаш мал чеми культураларының 1170 гектар шөлүн суггарар планныг. Совхозтуң удуртулгазы ук ажылче чугула кичээнгейни салып, суггатчы звеноларны четчелеп, херек техниканы оларга быжыглаан. Суггатчылар Шуй, Барыык бугаларының баштарын аштаарын дооскаш, хөй болгаш чаңгыс чылдыг сигеннер шөлдерин суггарарынче киргеннер.

Бо хүннерде шупту 28 кижи дөрт звено болуп алгаш ажылдап турар. Оларның аразында бирги класстыг херээжен суггатчы Салчак Нураат, Куулар Белек, Хертек Санаапай, Чалзып Шаймар, Хертек Дарыймаа олар хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, чедиишкинниг ажылдап турарлар.

Суггатчы звенолар боттарынга быжыглаан шөлдериниң тараа культураларының дүжүдүн бир гектардан-на 14 центнер, хөй чылдыг сигеннерни гектардан-на 20 центнер (ийи катап кескеш) чедир алырын хүлээнгеннер.

А. КАНЧЫЫР.
Бай-Тайга район.

СЕПТЕП, ДЕРИИР

«Май 1» совхозтуң чер ажылдыглары часкы тарылгага багай эвес белеткенип турарлар. Механизаторлар, септекчилер илчирбелиг болгаш дугуйлуг тракторларны, хорзун болбаазырадыр, үрезин чаштырар машиналарны септээш, ажылдаарынга белеткеп тургускан. Ол ышкаш кывар-чаап материалдарны сөөртүп алган.

Амга чедир совхозта 110 тонна сула үрезинин арыглаан. Шанда ажыл ам-даа үргүлчүлеп турар.

Ажыл-агыйда механизатор кадрлар четчири-биле бар. Бо хүннерде хову турлаан септеп, дерип турар.

Д. АЙЫР-САНАА.
Тожу район.

ХОВУ ТУРЛАА БЕЛЕН

Часкы хову ажылдарынга «Ак-Туруг» совхозтуң механизаторлары багай эвес белеткенип турарлар. Аймырлыгның трактор-хову бригадазында тракторларны, кодээ ажыл-агый машиналарын септээш, белениниң шугумунда тургускан.

Ам хову турлаан септээри, механизаторларның анаа чурттап, ажылдаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузары дооступ турар. Ол ышкаш ында кызыл-булуңнуң, общежитиениң иштин, даштын кееү агитация материалдары-биле дерээн. Механизаторлар ажылдан хостуг үезинде телевизорну көөр, номнарны, солуннарны, журналдарны аңнымчуур аргалыг болурлар.

Л. НАЧЫН-ООЛ.
Улуг-Хем район.

НАЙЫРАЛЧЫ БЕСЕДА

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң Ливия революциязының Удуртулгазының кежигүнү, Социалистиг улусчу Ливия араб Джамахириязының Бүгү-нити улусчу конгрессиниң делегациязын Чехословакияның Компартиязының XVI съездизинде баштап барган Абдел Салам Джеллуд-биле апрель 8-те Прагага ужуражылгазы болган.

Найыралчы бүдүштүг эрткен беседа үезинде ливия-совет харылзааларын улам [illegible] [illegible] болгаш [illegible] амгы байдалының чамдык айтырыглары чугаалашкан.

(СЭТА).

АЛБАННЫҢ АЯН-ЧОРУУ

Н. А. Тихонов апрель сесте Вена ратушазынга — хоорай чагыргазының черинге чораан.

Хүндүлүг аалчыга Венаның тергиилекчизи Л. Грап байыр чедирген.

Найыралчы Австрияже бистиң аян-чоруувус Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизиниң соонда дарый болуп турары бо деп. Совет чазактың баштыңы ол чугаалаан. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң документилерин болгаш ылангыя анаа көдүрүлген чаа калбак тайбың [illegible] Австрияда таарымчалыг кылдыр үнелеп көргенин сеткил ханышкын-биле демдеглеп турар бис.

Нейтралдыг Австрияның найысылалы Вена австри кырүнениң дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының херээн улам [illegible] кижелиишкиннеринге чугула үүле хүлээлгени күүседип турары чигзениг чок. Ол дугайын Венана чаңчыл ёзугаар культураның болгаш урал чүүлдүн солун топтериниң бирээзи болуп турар чүгле чаңгыс ол факт чугаалавайн турар болдур ийин. Силерниң найысылалынар — делегейниң чугула [illegible] болгаш [illegible] ужуражылгаларының база чери болуп турар. Москваның болгаш Венаның аразында чаагай [illegible] харылзааларны шагдан бээр тургустунганы болгаш ынчалдыр эртпышааны эки билдингир. Ол харылзааларга байыр чедирип турар бис.

Хоорай эрге-чагыргазының [illegible] турар бажыңын көргениниң соонда Совет чазактың баштыңы Вена хоорайның хүндүлүг аалчыларының «Алдын номунга» адыц салган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихоновтуң Австрияның федералдыг канцлери Б. Крайский-биле чугаалажышкыннары апрель сесте анаа уламчылаан.

Болган саналдар солчуушкунунуң үезинде совет-австри харылзааларын улам [illegible] киириштир ол харылзааларның [illegible] айтырыглары, ол ышкаш амгы үениң делегей байдалының чугула айтырыглары көрдүнген.

Чугаалажышкыннар найыралчы байдалга эрткен.

Австрияның федералдыг президентизи Р. Кирхшлегер ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының алдары хүндээш апрель сесте эрткен шайлалга тургускан.

Ол шайлалгага Н. А. Тихонов-биле кады ону үдеп чоруур албан кижилери чораан.

Австри талазындан анаа федералдыг канцлер Б. Крайский, министрлер, [illegible] болгаш хөй-ниитичи ажылдакчылар чораан.

(СЭТА).

АЖЫЛ-ХЕРЕКТЕР БОЛГАШ СОРУЛГАЛАР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге болгаш эш Л. И. Брежневтиң илеткелинге холбаштыр хереклел кооперациязының сорулгаларын Центросоюз чөвүлелиниң хуралының киржикчилери чугаалашкан.

Центросоюзтуң баштаар чериниң даргазы А. А. Смирнов илеткел кылган. Чоннуң барааннар-биле хандырар, кодээ ажыл-агый продуктуларын болгаш чиг-эдин садып алыр ковүдедир хереклелдин чүүлдерин кылып үндүрер талазы-биле боттарының ажыл-чорудулгазын хереклел кооперациязының организациялары [illegible] дамчыдаан. Оңгу беш чылдың пландары кол көргүзүглер талазы-биле күүсеттинген. Ынчанмыже хереклел кооперациязының ажыл-чорудулгазында улуг четпестер бар. Дыка хөй организациялар болгаш бүдүрүлгелер пландарын күүсетпейн турар. Хереклекчилерниң дыка хөй эвилелдеринде садыг хандырылгазы болгаш ниитиниң [illegible] чериниң шынары ырак-узак суурларда болурчогууру-биле таарыштыр турбаан. Садыгның чорудуун үрээр фактылар бар, барааннар садыглаарынга үзүктелиишкиннерни боддуруп турар.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери хереклел кооперациязының ажыл-чорудулгазын ынакаализтеп, четпестерни болгаш [illegible] ылгатап.

Чөвүлел хуралдың ажылынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы И. И. Бодюл, СЭКП ТК-ның Садыг болгаш амыдырал хандырылга килдизиниң эргелекчизи Я. И. Кабков киришкен.

КИЖИНИҢ КАДЫКШЫЛЫНГА

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр медицина эртемнериниң болгаш кадык камгалалының сорулгаларын ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының сессиязы чугаалажып көрген.

Сессияның ажыттынганы Кадык камгалалының бүгү-делегей хүнү-биле холбаштыр болган деп, ССРЭ-ниң МЭА-ның президентизи академик Н. Н. Блохин чугаалаан. Кадык камгалалының бүгү делегей хүнүнүң лозуну — «2000 чылга чедир бүгү кижилерниң кадыкшылы» болуп турар. Ол сорулганы чедип алыр төлээде, хамыктың мурнунда делегейге тайбыңны камгалаар. Ядролуг дайынның кыжанылыышкынындан кижи төрелгетенин чайладыр херек. Бистиң партиявыстың XXVI съездизинге көдүрген совет тайбың чаа инициативалары совет эмчилер кээп-биле деткиир турар.

ССРЭ-ниң кадык камгалал министри С. П. Буренков сессияга чуве чугаалаан болгаш совет кижилерниң кадыкшылының дугайында сагыш салышкыны — бистиң мурнувустуң эң чугула социал сорулгаларының бирээзи болуп турарын онзалап демдеглээн. Чоннуң кадык камгалалын улам [illegible] дер талазы-биле хемчеглер дугайында СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы эки түңнелдерни берген.

Амгы үеде бистиң эмнелгелеривис беш чыл бурунгаар турганындан чартык миллион ынчалдыр кижилерни хүн бүрүде хүлээп ап шыдаар. Специализастаан медицина дузаламчызы болгаш кардиологтуг албан дыка сайзыраан. Ынчалзажок эң чугула бо социал сорулганы шиитпирлээр талазы-биле чамдык чүүлдер ам-даа чедир кылдынмаан. Четпестерни чайладырының онза [illegible] үндүрары негеттинип турар. Профилактиктиг эмнелгелерни беш бурунгаар чорудары совет кадык камгалалының чиңгине [illegible] болур.

ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының шалгалдарын таныыр дугайында ССРЭ-ниң МЭА-ның президиумунуң кол эртемден секретары академик Н. П. Бочков дыңнадыг кылган.

Совет кижиниң кадыкшылының дугайында аажок улуг сагыш салышкынын салдынган СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин эртемденнер-медиктер дайынчы программазы кылдыр хүлээп алган.

(СЭТА).

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ СОЦИАЛИЗМ ДЭЭШ

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның Компартиязының XVI съездизи ажылын дүүн уламчылавышаан. Чартык миллион чехословак коммунистерни төлээлээн делегаттар ЧКП-ниң болгаш чурттуң хөгжүлдезиниң эң чугула айтырыгларын партия болгаш улус ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң өйү келген сорулгаларын ханы база бүгү талалыг чугаалажып турар. ЧССР-те сайзыраңгай социализмниң улам ынайгы тургузуушкунунуң, СЭКП-биле, Совет Эвилели-биле база социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа партиялары болгаш чурттары-биле акы-дуңма ёзузун болгаш чаңгыс эптиг ханыладыр талазы-биле партияның чиңгине шугумун бүрүн деткип турарының дугайын олар саналдарынга медеглеп турарлар.

Эш Л. И. Брежневтиң съездиге чугаазын партия шуулганының делегаттары аажок улуг сонуургал, чүүлдүгзүнүүшкүн болгаш деткиишкин-биле уткаан. ЧКП-ниң ажыл-чорудулгазын, чехословак улустуң күш-ажылчы чедиишкиннерин Леонид Ильичиниң бедик-биле үнелээни дээш өөрүп четтиргенин олар илергейлеп, социалистиг дем каттыштырылгазын, Европага болгаш бүгү делегейге тайбыңны база айыыл чок чорукту быжыглаары дээш Совет Эвилелиниң демиселин бүгү чехословак улус изиниг-биле деткип турарын онзалап демдеглеп турар.

Социалистиг дем каттыштырылгазы чурттарының акы-дуңма партияларының делегацияларының удуртукчуларының съездиге чедирген байырлыг чугааларын делегаттар адыш часкаашкыннары-биле хүндүткеп уткаан.

Апрель сесте съездиниң делегаттарынга болгаш аалчыларынга урал чүүлдерниң чехословак мастерлери байырлыг концерт көргүскен. СЭКП-ниң делегациязының баштыңы эш Л. И. Брежнев анаа олурушкан.

ТАРААЖЫЛАРНЫҢ БЕДИК ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

(Бии-Хем районнуң механизаторларынын чөвүлел хуралындан)

СЭКП-ниң XXVI съездизинге тараа болгаш мал чеми культураларының дүжүткүрүн бедидерин чүткүлдүг-биле чедип алыр, кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедир чугула сорулга чурттуң чер ажылдыгларының мурнунга салдынган болгай. Партияның ол айтырышкынын күүседир дээш чүнү кылза экиг дээр дугайында чугаа Бии-Хем районнуң механизаторларының болгаш чер ажылдыгларының чөвүлел хуралынга болган.

Совхозтарның чер ажылдыглары эрткен чылын 30 муң ажыг тонна тарааны ажаап алган болгаш ниитиниң мал ажылын чемнер-биле долу хандырган дээрзин районнуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги М. Меркулов бодунуң илеткелинге демдеглээн. Ол чедиишкиннер районнуң хөй-хөй механизаторларының болгаш өске-даа ажыл-ишчилериниң кызымаккай күш-ажылының ачызында чедип алдынган. Ылангыя «Кызыл тараачын» совхозтуң механизаторлары К. Кол, Н. Тимашков, «Саян» совхозтан М. Сауленко, В. Глухенко «Өөк» совхозтан Б. Кучеров, «Хадыңдан» В. Семис-оол «Шивилигден» В. Овчинников [illegible] өскелерниң-даа ажылчы чедиишкиннеринге чаңгыс чер чурттугдары чоргаарланып турар. Оларның кайызы-даа [illegible] нормазын 150 хуудан өрү күүсеткеннер.

Тараа культураларының дүжүдүн таамал эки дүжүдүн «Кызыл тараачын» совхозтуң трактор-хову бригадазының тараажылары өстүрүп турар. «Хадын» болгаш «Саян» совхозтарның мал чеми белеткээр бригадалары социалистиг чарышка чаңгыс эвес удаа тиилекчи болуп тургулаан.

Бии-хемчилер бо чылдың часкы хову ажылдарынга канчаар белеткенгениил? Он бирги беш чылдың баштайгы чылында салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринге багай эвес магадылал амгы үеде районда тургустунган. Бии-Хемниң ажыл-агыйлары чаштырар үрезиннерни белеткеп арыглаарын бүрүн дооскан. А «Кызыл тараачын» болгаш «Өөк» совхозтар үрезиннериниң өй-шаанда болгаш шынарлыг белеткээр талазы-биле республиканың чарлаан социалистиг чарышка шаңналдыг черни ээлээн. Бии-хемчилер кодээ ажыл-агый техниказын септээниниң квартал планын база чедиишкинниг күүсеткен.

Чедип алдынган чамдык эки түңнелдер-биле чергелештир часкы хову ажылдарынга белеткелде четпестер ам-даа бар дээрзин хуралга демдеглеттинген. Чер ажылының культуразы чавыс болганындан совхозтарның харын-даа чаңгыс ажыл-агыйда бригадаларның безин өстүрүп турар дүжүдүнүң хемчээли аразында ылгалдыг, дең-дески эвес. Районнуң ажыл-агыйлары агаар, хөрзүннүң талазы-биле колдуунда дөмей байдалда турар-даа болза, эрткен чылын «Кызыл тараачын» совхоз тараажыларының дүжүдү бир гектардан 14,8 центнер [illegible] кан ажыл-агыйлар — [illegible] центнерни ажаап алган. [illegible] адаанывыс совхозтуң тараажылары агаар-бойдус таарымча чок чылдарда [illegible] черле багай эвес дүжүттү өстүрүп [illegible] дүжүттүң дең-дески [illegible] чер ажылының технологиязын шын сагыыр [illegible] Районнуң тарылга шөлдериниң хаттан хоптак үрелип турар апарган, ынчангаш совхозтарга бо чылын чер ажылының чүгле хөрзүн камгалаар аргазынче долузу-биле шилчип, үрезиннерни база тускай сеялкалар-биле чаштырары негеттинип турар.

Амгы үеде картофель болгаш ногаалар бүдүрериниң негелдези дыка шыңгыыраан болгай. Бии-Хемде ногаа ажылы багай тургустунган дээрзин айтыр [illegible] Ногаалары суггаттыг черлерге тарып өстүрериниң аргазы совхоз бүрүзүнде бар хиреде, ук ажылды кайда-даа негелдеге дүүштүр организаставаан. Чижээ, «Кызыл тараачын» совхоз бир гектардан ногааларның 88 центнер дүжүдүн алыр планныг турган, [illegible] 12 центнерни алган. [illegible] тар чаңгыс-даа центнер ногаа бүдүрүп шыдаваан. Ынчангаш бо чылын агропром продукциязын бүдүрериниң планын күүсеттерде ажыл-агыйларның удуртукчулары ол чугула херекти тускай кичээнгей-биле чорудуп чедиишкин-биле көрүштер ужурлуг.

Районнуң тараажылары күзүн чер андарарының планын күүсетпээн. Ынчангаш ам 15 муң гектар черни удур андарар ужурлуг. Ооң аңгыда 20 муң гектар черге шык базырыышкынын чорудары болгаш тараа культураларын 26 муң 780 гектарга чаштырары көрдүнген. Тарылганың бир агрегадынга онаажыр ажылдың хемчээли дыка улуг: ортумаа-биле 194 гектар. Ынчангаш часкы хову ажылдарын таарымчалыг агротехниктиг хуусаада чорударда, [illegible] болбаазырадыр агрегаттарны ийи ээлектиг ажылдадыры болгаш тарылга звенолары [illegible] [illegible] 150 — 200 [illegible]

«Кировец» тракторлар [illegible] белеткээр ажылдап дүгүрериниң байдал ам-даа хевээр. Районда бар 32 К-700-тернин чүгле 20-зи [illegible] [illegible]

Чөвүлел хуралдың киржикчилери Бии-Хем районнуң бүгү механизаторларынга болгаш чер ажылдыгларынга кыйгырыгны хүлээп алган. Районнуң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеш, он бирги беш чылдың баштайгы чылында тарааның ниити чыылдазын 34 муң 200 тоннага чедирери, Төрээн чурттуң шыгжамырынга, 12 муң тоннадан эвээш эвес тарааны урап, [illegible] [illegible] [illegible] ол кыйгырыгда айыткан. Салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүсеттинери механизатор бүрүзүнүң [illegible] харыысалгазындан улуг-биле хамааржыр. [illegible] шөлдериниң, фермаларның [illegible] [illegible] бээр, бо чылдың планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг [illegible] [illegible] ажылдаарынче районнуң бүгү механизаторларын чөвүлел хуралдың киржикчилери кыйгырган.

К. ВАСИЛЬЕВ

БҮГҮ ТАЛАЛЫГ ХАНЫЛАП КИРЕР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин Чөөн-Хемчик районнуң коммунистери болгаш ажылчы чоннары ийи-биле деткип, он бирги беш чылда партияның салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседир дээш улам бедик бүдүрүкчүлүг ажыл-дааларның сорулгаларын тодарадып турарлар.

Бо талазы-биле ажыл-ишчи, принциптиг чугаа СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң III пленумунга болган. Анаа СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдери болгаш районнуң партия организацияларының сорулгаларының талазы-биле айтырыгны чугаалашкан.

Пленумга илеткелчи— СЭКП [illegible] бирги секретары Н. М. Суванди болгаш санал [illegible] беш чылда [illegible] экономиктиг [illegible] Районнуң совхозтарының [illegible] баазазы быжыгып, оон беш чылда 18 миллион 145 муң рубльдиң капиталдыг салыышкынын шиңгээдип алган. [illegible] Районнуң ажылчы чоннарының материалдыг болгаш культурлуг денниелиг бедиир талазы-биле улуг ажыл-[illegible]

Партияның ээлчеглиг съез[illegible] социалистиг [illegible] чедиишкиниң күүсеткен. Бирги кварталда күрүнеге эът садарының планын 122,3 хуу, сүттү 110,4 хуу күүсеткен. [illegible]

[illegible] культуралыг бедидер, малдың продуктулуун бедидер, [illegible] күш-ажылдың болгаш [illegible] дээш [illegible] сорулгаларын [illegible]

Чаа [illegible] ажылчы чоннарының [illegible] экономиканы [illegible] ажылда четпестерни шиитпирлиг чайладыр дээш районнуң [illegible] шиитпирлерде чогуур айтырыглар хөй. Чогум-на бо пленумнуң киржикчилери кичээнгейни угландырганнар. Районнуң экономиказының бир чугула адыры мал ажылы [illegible] беш чылда [illegible]

[illegible] продуктулуу [illegible]

«Чыраа-Бажы» [illegible]

КОММУНИСТ БУРУЗУН — ХАРЫСАЛГАЛЫГ УЧАСТОККА

[illegible]

М. ООРЖАК.

УЧЁТ-ОТЧЁТТУ ЧУРУМЧУДАР

[illegible]

М. ДАНЗЫН.

БАМ—ШАЛЫПЧЫ ТУДУГ

Тында—Чара аразында демир-орук рельстерин салып турар, магистраль Усть-Нюкжа станцияда чедип келген: Золотинка станцияда бүдүрүгге болгаш чурттаалганың чаа тудуглары бедип үнүп турар; Тындада уруглары дөрт чаа салын туткан, хоорайның № 5 школазында бо өөредилге чылында бирги класста 200 өөреникчи парта артында олурупкан...

Бо дээрге Байкал-Амур магистралының бөгүнгү амыдыралындан комсомолдуң чурттуң намдарынга кирер каш өдүрүг-дүр.

СССР-ниң бо девискээринде чурттуң чээн чүгүнде ол кончуг улуг девискээрниң чугаа болунга эвес, а харын «ниити төрелгетенниң бурунгаар делгемзингезинге салдарлыг болур» болуушкуннар бөттанып турар.

ЧУРУКТАРДА: ВЛКСМ ТК-ның шалыпчы тудуг — БАМ-ның штавында социалистиг чарыштың түңнелдерин үндүрүп турары; Нерюнгриниң (Мурнуу Якутия) хөмүр-дажын күчүлүг техниканың дузазы-биле ажык арга-биле казып тып турар; Беркакитте чаа магазин.

А. ЧУМИЧЕВТИҢ фотолары.

СЭТА-ның фотохроникази.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

«Көк-Тей» совхозтуң сүт-бараан фермазының ажылдакчыларының, саанчыларының аразында дааңган ажылынга ээ-харысалгалыг, кылган ажыл-ижи дээш бодунуң бүгү сеткилинден сагыш салып, кызымаккай ажылдап чорууру хөй. Оларның бирээзинге Херелмаа Хууракова Кыргысты адап болур. Мурнакчыларның одуруунда кирген саанчы бодунда быжыглаан инектеринден бирги кварталда сүт саалдазының планын хуусаадан эрте күүсеткен. Бир инекке онаалтыр ол 77 килограмм сүттү планнаанындан хойну саап алган.

ЧУРУКТА: мурнакчы саанчы Херелмаа Кыргыс.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

«Тывавембыттехниканың» Кызылда селелге мастерскаязының шак септээр салбыры мында мурнакчы бригадаларның бирээзи. Бригадада ажыл-ижинге кызымак аныяктар хөй. Оларның бирээзи пёнги разрядтыг мастери Раиса Оюн. Ол мында баштай өөреникчилеп, оон соонда боду түс ажылдаандан бээр үр болбаан. Аныяк кыс ажылының чажыттарын билип, коллективте дуржулгалыг эш-өөрүнден арга-сүмени алгыж, кызымак ажылдап келгениниң түңнелинде ай санында планын 110—120 хуу күүседип турар. Комсомолчу кыс бо чылдың кууда бүдүрүлге планын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдап турар.

ЧУРУКТА: мастер Раиса Оюн.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ДУЖҮТКҮР ҮНҮШ ДЕГ

Очерк

ФАБРИКАНЫҢ хооҗун даа[illegible] Раиса Сумбаа [illegible]

— Надежда Степановна! [illegible]

[illegible]

ШЫНАП-ЛА Раиса Тарта[illegible]

[illegible]

ЫНЧАН 1963 чыл турган. Сумбаа [illegible]

[illegible]

МЕРГЕЖИЛДИГ [illegible]

[illegible]

ЧЫЛ келген [illegible]

[illegible]

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

(Уланчызы. Эгези № 80, 81 «Шында»).

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Кыргыс Дадаевна Дажымба — районнуң амыдырал хандырылга комбинадының даараныкчызы.

Опчай Кунгаевич Дончай — СЭКП [illegible].

Маадал Шыраповна Лоовай — район эмнелгезиниң сестразы.

Арамаа Ховалыговна Максыр — районнуң амыдырал хандырылга комбинадының даараныкчызы.

Мамындай Мажаевна Мыдакмаа — улус судунуң техниктиг ажылдакчызы.

Семен Дугерович Севек — Эрзин кожуун Совединиң таныылы.

Севил Кундуевна Сергей — мал хүлээп алыр пунктунуң ажылдакчызы.

Баадыр-Хоо Юлекович Соян — мал хүлээп алыр пунктунуң [illegible].

Сосормаа Думбекеевна Соян — район эмнелгезиниң санитарказы.

Самдак Сундуевич Чалзырай — пенсионер.

[illegible] Чамзырын — районнуң амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчызы.

Комбужап Донгурович Чоодү — мал хүлээп алыр пунктунуң [illegible].

Донзиннаа Опулдаевна Чүдеппей — Эрзин кожуун Совединиң техниктиг ажылдакчызы.

Сергей Самбуевич Чымба — автостанцияның кассири.

Юмаа Далзырыновна Кара-Хоо — СЭКП райкомунуң техниктиг ажылдакчызы.

[illegible] Ынаалай — «Мөрен» совхозтуң хойжузу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың март 26.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

(Эгези № 82 «Шында»).

БИЙ-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Кызылбай Ефимовна Кастаган — Хүт суурда өг-бүле ээзи.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Клара Андреевна Сарыг-оол — «Кызыл тараачын» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Мария Байкараевна Биче-оол — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

Александра Михайловна Седие — «Саян» совхозтуң ажылчыны.

ТАНДЫ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Зинаида Дастай-ооловна Кунгаа — Балгазын суурда өг-бүле ээзи.

Мария Чимбаевна Чооду — «Революцияның чалбыыжы» совхозта мал эмнелгезиниң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Донгак Кыргысовна Балдан — «Тывакобальт» комбинадының СТЦ-ниң штукатур-маляры.

Олуштай Натпит-ооловна Кепчи — Балгазын нефтебаазазының ажылчыны.

Зоя Тюлюшевна Монгуш — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Далаа Адамовна Ким-оол — «Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Эрзай Сандуевна Ооржак — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Вера Судуковна Шоптан — «Россия» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Валентина Түлүшевна Ооржак — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Светлана Додурбановна Оюн — «Коммунизм херели» совхозтуң ажылчыны.

Чечекмаа Томовна Санчат — «Россия» совхозтуң ажылчыны.

(Уланчылыг).

КОСМОСТУҢ АКЫ-ДУҢМАЛЫШКЫ ОРБИТАЗЫ

Совет болгаш даштыкы журналистерге парлалга конференциязы

Космоска башкарылгалыг ужудуушкунуң 20 чыл оюнуң бүдүүзүнде онзагай болуушкун — совет-моол экипажтың ажылының чедиишкинниг доозулганы болур. «Интеркосмос» программазын боттандырарының ол чаа базымынга тураскаатчан парлалга конференциязы апрель 8-те совет болгаш даштыкы журналистерниң киржилгези-биле эрткен.

[illegible] ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. Джанибеков болгаш МАР-ның космонавт-шинчилекчизи Ж. Гуррагча, эртемденнер, космонавтылар белеткээр төптүң болгаш ужуушкуну башкарар төптүң удуртукчулары журналистер-биле ужуражып дээш чедип келгеннер. Совет-моол найырал [illegible] делегациязының кежигуннери, Моолдуң ССРЭ-де элчини Д. Готов олар база залга турганнар.

Парлалга конференциязын эрттирип турар, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң парлалга килдизиниң эргелекчизи Ю. Черняков ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының чанында «Интеркосмос» чөвүлелиниң даргазы академик В. Котельниковка сөс берген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар. Моолдуң Араттың революстуг намының XVIII съездизинге болгаш Моолга улусчу революцияның тиилээниниң 60 чыл оюнга белеткел чорудуп турар совет болгаш моол улуска тооттуг бо үеде каттышкан чаа экипажтың ужудуушкуну доозулган-дыр деп, ол чугаалаан. Бо ужуушкун совет-моол найыралдың төгүзүнге кирер кайгамчыктыг болуушкун болур.

Каттышкан экипажтың шинчилел программазын совет болгаш моол эртемденнер Интеркосмостуң өске-даа киржикчилери чурттарның специалистери-биле кады ажылдап кылганнар. Совет-моол экипажтың кылганы шинчилелдер улус ажыл-агыйынга улуг ужур-дузалыг болган. Ылангыя Моолга, аграр-үлетпүрлүг чурт — Моолдуң аъш-буруу булуннарын тырттырган «Биосфера-мон», «Эрдем» деп шинчилелдерни улус ажыл-агыйынга ажыглап үнелеп четпес деп, эртемден демдеглээн.

Совет-моол каттышкан экипажтың ажылының чедиишкинниг доозулганын демдеглеп тура, В. А. Котельников космодромнуң ужудуушкун башкарар төптүң, команда-хемчээл болгаш камгалал комплекстериниң болгаш өске-даа коллективтериниң специалистериниң шудургу ажылын бедик-биле үнелээн.

Совет-моол экипажтың командири ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. Джанибеков ужудуушкуну хөй эвес, чүгле [illegible] хонук дургузунда үргүлчүлээн-даа болза, эртем-техниктиг болгаш медицина-биологтуг шинчилелдерниң чедиишкинниг болганын, ынчангаш совет болгаш моол эртемденнерниң [illegible] демдеглээн.

«Салют-6» станцияга 1978 чылда ужуткан мен деп, В. Джанибеков чугаалаан. Ол [illegible] бортка салыр аппаратура [illegible] дир. Олар кайы-даа хире [illegible] ажылдап шыдаар дээрзин ол демдеглээн.

МАР-ның космонавт-шинчилекчизи Ж. Гуррагча сөс алган. «Интеркосмос» программазын ёзугаар эштерниң ужудуушкуннарга [illegible] МАР-ның [illegible] аас-кежиин болду деп, ол чугаалаан. Ол дээш СЭКП ТК-га, МАРН ТК-га, Совет Эвилелиниң болгаш Моол Арат Республиканың чазактарынга чаны [illegible] четтиргенимни илереттим.

Станцияга ажылдап турганы [illegible] Ж. Гуррагча [illegible] чугаалаан.

Космонавтылар болгаш эртемденнер журналистерниң айтырыгларынга харыылааннар.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

«ИЙИ СЪЕЗД — ЧАҢГЫС ААЙ СОРУЛГА»

БЕРЛИН. (СЭТА). Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының апрель 11-де ажыттынар X съездизинге белеткел «Ийи съезд — чаңгыс аай сорулга» деп лозунгуну адаа-биле дооступ турар. Бо лозунгда ханы утка бар — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизиниң ажылын Герман Демократтыг Республиканың коммунистери болгаш ажылчы чоннары кайгамчык улуг сонуурган-биле хайгаарап турган.

Акы-дугма социалистиг чурттарның экономиказы [illegible] дуржулгазын совет коммунистерниң дээди шуулганынга бедик-биле үнелээни, узун хуусаалыг программаларга үндезилээш, социалистиг интеграцияны улам ыңай ханылады [illegible] ГДР-ниң ажылчы чоннарының улуг сонуургалын болдурган. Совет Эвилелиниң болгаш Герман Демократтыг Республиканың аразында найыралдыг болгаш бот-боттарынга ажыктыг кады ажылдажылга ГДР-ниң улус ажыл-агыйының эң чугула бүгү адырларын хөгжүдеринге улуг рольду ойнап турар. Ийи чурттарның аразынга бүдүрүлгениң специализастаарының болгаш кооперастаарының 1990 чылга чедир программазы ол кады ажылдажылганы улам ыңай калбартырынга дыка идиглиг болган. Республиканың улус ажыл-агый планында кирдирген бүгү даалгаларның 80 хире хуузу Совет Эвилели-биле кады ажылдажылгада боттанып турар.

ГДР-ниң «Лойна-Верке» деп химия комбинадының специалистери болгаш Сибирьниң эртемденнери нефтиниң [illegible] бедидер катализаторну (хуулдурукчуну) чогаадып кылганнар. Бедик базымышкының аргазы-биле полиэтилениң бүдүрер чаа дериг-херексел ол комбинатта база ажылдап турар. Ону Совет специалистер чогаадып тургусканнар.

Эрфуртте «Умформтехник» деп адаарганнаар-пресс дериг-херекселдер бүдүрер комбинаттың продукциязының барык 80 хуузун социалистиг чурттарже чорудуп турар. Комбинаттың бүдүрген машиналары Волганың болгаш Каманың автомобиль заводтарынга [illegible] болгаш Совет Эвилелиниң өске-даа бүдүрүлгелеринге [illegible] латтынып турар. Эрфурттуң комбинадының бүгү кол продукциялары — акы-дугма социалистиг чурттарның [illegible] листериниң [illegible] күженишкиннериниң чаагай үре-түңнели-дир.

Фрейталь хоорайда 1945 чылдың май 8-зи аттыг бедик шынарлыг кан эвилдирер заводта 30 тонна шыкыр сууну ажылдап турар. Ону Совет Эвилелинге белеткээн. Бедик шынарлыг кан эвилдирер сугуну ССРЭ-ниң болгаш ГДР-ниң эртемденнери деп-биле чогаадып кылган.

Акы-дугма социалистиг ийи чурттарның специалистериниң чаагай үре-түңнелдиг кады [illegible] — муң-муң. Ол кады ажылдажылганың ажыктыын амыдырал боду бүзүрелдиг бадыткап турар. ГДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң [illegible] чоруунга бараан кылдыр экономикага, эртем болгаш техникага кады ажылдажылганы улам ыңай калбартырынче [illegible] ГСЭП-ниң X съездизиниң делегаттары база чугаалажып көөр.

ПОЛЬШАДА БАЙДАЛГА ХАМААРЫШТЫР

ВАРШАВА. (СЭТА). Шериг-ниң «Жолнеж вольности» деп солуну антисоциалистиг турушталдан хөделип турар «Кос-кор» деп хоралакчы организацияның [illegible] үлегедикшикиннерин сойгалап, чүүл [illegible].

Польшаның улам ыңайгы хөгжүлдезиниң оруктары дээш [illegible] барык бүгү талаларында чоруп турар деп, ол солун демдеглээн. Ол демиселде ийи шугум, [illegible] таварды берген. Чарлыышкынының тодаргай илереттинген шугуму социализм [illegible] социалистиг польша күрүнениң туруп турар структуразын чоргу чок ажылырынга хоралал салып турар удурланыкчыларының аразынга эрткен.

Социализм принциптеринге [illegible] чылдагааннары болгаш хос[illegible] социал-экономиктиг болгаш политиктиг кризисти ажып эрттеринче [illegible] программазы. Польшаның Каттышкан ажылчын партиязы [illegible] идеяларының ёзузунга дүүштүр хөгжүлдезиниң болгаш улам ыңайгы хөгжүлдезиниң оруунче Польшаның киирер дээш [illegible].

[illegible] күштелдирип, Польшада эрге-чагырганы ажылап алыры кызыда берген күштер өске шугумда турар. Берге байдалды ажыглап, Кос-кор социализм [illegible] тургузуп турар. «Солидарность» деп профэвилелдиң [illegible] турар ол чажыт ажылдыг организация [illegible] дээр бодунуң бодалын чажырбайн турар. Барык талазы [illegible] кастирген Кос-корнуң херек кырында бодалдары чүл дээрзин [illegible] ларының ам-даа билбейн турары харааданчыг. Ижигриглиг социал шуулгаазынның болгаш бүгү сурталдары дээш дашкыкыдан акша-мөңгүн ол ап турар.

Делегейниң ынча [illegible] политиктиг болуг, шыныг чо[illegible] бүгү-ле кижилер, социал бо[illegible] ның алыс утказын ханы медереп билген кижилер күрүнеге [illegible] иниче партия катап тургузуп шыдаар дээрзин билип турар. Чүртту чаартырының болгаш оон экономиктиг кризистен үндүр тыртып алырының баналыга харын ПКАП Каттышкан тараачын болгаш Демократтыг партиялар-биле [illegible] алгаш туруп шыдаар. Ам коммунист [illegible] будуштуг чорук, партияның болгаш оон идеологиязын камгалаары, эрес-шудургу чорук негеттинип турар.

• • •

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Барыын [illegible] мациязының чедекчилери болгаш чамдык албан кижилери [illegible] чылдагааннарын, чүртта байдалды чогумчуларынга база амыдырал-чуртталганы болгаш ажыл-ишти чогуур үнүүче [illegible] шаптыктаар [illegible] болгаарлаарын орталажып турар. Оон-биле кады барыын [illegible] чилери боттарын боттары-ла аажок будулдурун алган болгаш ПӨР-та келгеш, Польша [illegible] дамчыдып турар чүвелерниң [illegible] чоруна шынныг дүүшпес болганынга ангаазып турарлар. Чижээлээрге, «Ба[illegible]» Польшада чеп-чаа келген корреспондентизи-биле миттыг болган. Барып чүктүн болгаш оон [illegible] аажок чүлдүруп чугаалап болгаш бижип, дамчыдып турары [illegible] болгаш ошудурту удурланыкчыларының [illegible] Польшада [illegible] [illegible].

ГДР. ГСЧП-ниң X съездизин республиканың судно тудугжулары неску чедиишкиннер-биле уткуп турар (чурукта). Беш чыл планын олар бүгү көргүзүглер талазы-биле күүсеткен болгаш үлетпүр продукциязын бүдүрерин 38 хуу улгаттырган.

Бо чылдарда тудуп тургусканы эңгы-аңгы хевириниң суднолары чартындан хөй кезиин Совет Эвилелинче чоруткан. Ростоктуң «Нептун-верфт» верфьте тудуп турар бeду чоруур земснарядты башкарылганың электронмуг системазы-биле дериир. Ону база Совет Эвилелиниң чагыы-биле тудуп турар.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ЮКЭ ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

БЕЛГРАД. (СЭТА). Югославияның Коммунистер Эвилелиниң ТК-зының пленуму болуп эрткен.

ТАНЮГ агентилелдиң дыңнатканын ёзугаар алырга, Косово автономнуг крайга (Сербия) болуушкуннар дугайында [illegible] көрген. Албанияның националистиг лозунгларының адаа-биле корум-чурум чок чоруктар болгаш будумчу чыскаалдары ол крайга чоокта чаа болган. [illegible] болгаш хөй-чонга [illegible] чурумун хамгалаар органнарның ажылдакчыларының аразынга месилдежиишкиннер база болган. Оон түңнелинде [illegible] тос кижи өлүртүген, 57 кижи балыглаткан. Ийи милиционер база өлүрткен.

[illegible] пленум болгаш крайда байдалды чогумчалыг кылдыр экиидер талазы-биле хемчеглерни чүүлдүг деп сабак көрген.

АП АГЕНТИЛЕЛДИҢ ДЫҢНАДЫЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Президент Р. Рейганның амы-тынынга халдаашкын кылыр планныг турган деп каралаан, 22 харлыг Э. Ричардсонну АКШ-тың чажыт албан черлериниң [illegible] хоругдаан. АП агентилелдиң дыңнатканы ёзугаар алырга, президентиге кыжангап сестерин бижээн чагаалар Ричардсонның чурттап турган бажыңындан тывылган. Ол чагааларын [illegible] деп бижээн: «Дж. Хинклиниң планын амыдыралга боттандырар-биле Вашингтонче чорупту». Апрель 30-де Вашингтонга Р. Рейганның амы-тынынга Дж. Хинклиниң халдаашкын кылганы билдингир болгай.

Ричардсон автобуска олурупкаш, Вашингтонче бар чорда, ону тудуп хоругдаан болгаш оон ап чорааны 32 калибр [illegible] хураан.

АКШ-тың [illegible].

КАДЫКШЫЛДЫҢ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ ХҮНҮ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кадыкшылдың бүгү-делегей хүнүн делегей [illegible] калбаа-биле демдеглеп турар.

Кадык камгалалының Бүгү-делегей организациязының уставы 33 чыл бурунгаар, 1948 чылда күштүг болган. Ол хүнге алдар кылдыр Кадыкшылдың бүгү-делегей хүнүн чыл бүрүде демдеглеп турар.

Кадыкшылдың бүгү-делегей хүнүнүң кол лозунгун Кадык камгалалының бүгү делегей организациязы чыл бүрүде тодаргайлап турар. Ол хүннүң бо чылгы лозуну — «2000 чылга чедир бүгү кижилерниң кадыкшылы дээш».

Кадыкшылдың бүгү-делегей хүнүн демдеглевишаан, делегейде ам-даа бир миллиард кижилер санитар талазы-биле багай байдалдарда чурттап турарын айтыр ужурлуг бис деп, Кадык камгалалының бүгү-делегей организациязының удуртулгазының кежигүнү Джоан Буш Каттышкан Нациялар Организациязының штаб-квартиразынга болган парлалга конференциязынга медеглээн. Ол кижилер келергей ядыы байдалда чурттап турар.

Хөй күрүнелерде кадык камгалал хөгжүлдезиниң чавыс деңнели чонунуң, ылангыя бичии уругларның аарыыр, өлүр чоруктуң көвүдээринге чедирип турар.

«2000 чылга чедир бүгү кижилерниң кадыкшылы дээш» деп лозунг бо талазы-биле бүгү-ле айтырыгларны ол үеге чедир бүрүн шиитпирлей шыдаваазы черле билдингир деп, Д. Буш демдеглээн. Кадык камгалал системазының болгаш социал-экономиктиг хөгжүлдениң аразында дорт харылзааны ол айыткан.

Капиталистиг чурттарда улус массаларының эмнелге хандырылгазының болгаш «медицинаның капиталистиг индустриязының» ажык-кончаа дээш чарый чүткүлүнүң аразында чөрүлдээлер бар болуп турар. Аңгы үениң медицина эртемнериниң бүгү чедиишкиннери ажылчы чоннарның кадыкшылын камгалаарынга бараан болур ужурлуг.

Бодуун, биче сеткилдиг бо ажыл-ишчи-биле чугаалажып олура, оон бодунуң ажылын тергиин эки билирин, оон туржук экономиканың нарын айтырыгларын ханыыр тайгарын чугаалап олурарын кижи сеткил хандыкшыл-биле дыңнаар. Бир катап оон бажыңынга ажыл ужурунда кире бердим. Оларның үш өрээл чаагайжыткан бажыңын дериг-херекселдер долган, черле ынчаш байлак шырак амыдырап-чурттап орары илден. Ол кылып турган өг-бүле ажылын ара соксаткаш, өске өрээлде олурган өг-бүлезиниң ээзин кыйгырган, мени дөрже чалады. Чымчак креслога олура өг-бүлениң альбомнарын, оон ээлериниң [illegible] шыгжап ап алган чуруктарын аажок сонуурган олурдум. Мээң мурнумда Раиса, Петр Сумбаалар [illegible] эрткен оруунуң кол-кол чадалары көстүп келди. Раиса Тартанаевнаның [illegible] ындан ангыда, ВЦСПС-тиң Хүндүлел бижиин база бар. Өг-бүлезиниң эр ээзи Петр Семенович Сумбаа Кызылдың № 2 АТБ-зында ам чээрби ажыг чыл ажылдап турар. Ол Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнатканын көргеш, күш-ажылчы бо өг-бүлеге чоок өөрүп чорааранып олурдум. Ол аразында өске бир өрээлден иези-биле демейн коннуг урук унуп келди.

— Бистиң улуг уруувус Римма-дыр. Оон биеэзи Ленинградта өөренип турар, арткан-нары школада — деп, Раиса Тартанаевна [illegible].

— Хөй уругларлыг шуудадым дээн чүве белен эвес.

— Бичии уругда берге турган. Ам боларда чүү боор, кижини боттары азырап турар апарган. Эң бичиизи безин 11 харлыг.

Сумбааларның уруглары [illegible] ада-иезиниң күш-ажылчы оруун уламчылап эгелээн. Оларның улуу Кызылдың «Детский мир» [illegible] анықтар бригадазының кежигүнү.

ОНГУ беш чылдың үшкү чылы — 1978 чыл төнүп турда, Кызыл хоорайның коммунистериниң эвээшкилик конференциязы болуп эрткен. Оон бедик индиринден Раиса Тартанаевна санал берген. Ынчан ол беш чыл эгезинде алган хүлээлгезин ажыр күүсеткенин рапорттаан. Ол чылынга Раиса Тартанаевна Сумбаа бодунуң онгу беш чылын доозупкан. Өскээр чугаалаарга, 9950 платьелерни херегленчилерже даарап чоруткан. 1980 чылга чедир оон соонда арткан ийи чылда 5050 платьелерни даараш, ынчалзы-биле онгу беш чылда 15000 платьелерни бүдүрүп үндүрүпкен. Ынча платьелер-биле оон өскээр [illegible] херээжен бүгү чурттакчыларын каш-даа катап солуп кедирип болур.

Бодунуң кызымак күш-ажылы-биле Раиса Тартанаевна 1978 чылда-ла он бирги беш чылдың үлүүнче кирип, үени мурнап олурган. Ол үеде [illegible] дуржулгазы чүгле республикада эвес, харын чоок-кавы хоорайларның, областарның кичээнгейин хаара тудуп берген. 1979 чылдың түңнелдери-биле ол «РСФСР-ниң Чиик үлетпүр министерствозунуң тергиин ажылчыны» деп ат дээш социалистиг чарыштың тиилекчизи болганы — оон күш-ажылчы чедиишкиннериниң база бир [illegible], кускээр кыжын Кызылдың даараныкчы фабриказының мото[illegible] Сумбааның ажылының дуржулгазын болгаш оон аргаларын өөренир-биле адырлар аайы-биле дуржулга солчулгазын «Востоксибирь-швейпромнуң» каттышкан [illegible].

— Аалчылар хүлээп алырынга белен сен бе ынаан, Раиса? — деп, дуржулга солчулгазының бүдүүзүнде директор [illegible] айтырган — Фабриканың ажылын боодаар херек, сураглыг [illegible] кайгамчыктыг [illegible] Бистер сенээ идегээр-даа, бо [illegible] дис — дээн.

— Харын аан, канчаар [illegible] болгап-ла тур мен.

Кыстар мен.

— Ажырбас-ажырбас. Эки белеткенип ал — дээш, директор чоруй барган.

Дуржулга солчулгазының школазынга Канскиден, Усольскиден, Красноярскиден, Читадан дуржулгалыг даараныкчылар келген. Оларга немештир Кызылдың бодунуң [illegible] база бар. Раиса Тартанаевна бодунуң ажылының арга-дуржулгазының дугайында чугаалашкаш, чамдык чүүлдерни херек кырында кылып тургаш көргүскен. Мооң мурнунда хурал-суглаага чүве чугаалап чораан-даа болза, бо удаада Сумбаага дыка нарын болган. [illegible] сүрээдевейн-даа бодунуң мергежилин дуржулга солчулгазының киржикчилеринге тө каап берген.

СОВЕТ кижилер черле ындыг. Бодун бодавас, коллективи, чону, Төрээн чуртту дээш ажылдап, чурттап чоруур. Ындыг бодун ишчилерниң бирээзи тыва шевер дарганың уруу, бедик мергежилдиг ажылчын коммунист Раиса Сумбааның күш-ажылчы эрткен оруу ындыг. Оон бурунгаар бар чыдар оруу база-ла калбак делгем. Ол бүгүге улуг тура-соруу, бүзүрели ында бар. Ынчангаш он бирги беш чылды база-ла хуусаа бетинде доозарынга ол долу бүзүреттинген.

Чыл келген тудум-на Кызылдың даараныкчы фабриказының күчүзү, бүдүрер продукциязының хемчээли улгадып олурар. Онгу беш чылдың түңнели-биле коллектив, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдерниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчилир Кызыл туг-биле шаңнаткан. Бо чедиишкинге хоочун даараныкчының улуг-хуузу база бергенинге ол чоргаарланыр.

Чимистиг үнүштүн бодунуң чемижин бергени дег, [illegible] дуржулгалыг мурнакчы даараныкчының үлегер чижээн эдерген күш-ажылдың [illegible] улам көвүдеп [illegible] Оон чемижи [illegible] болзун!

Ш. КУУЛАР.

ӨӨРЕНИКЧИЛЕР ЧЫСКААЛЫ

ГАВАНА. (СЭТА). Доминикан Республиканың найысылалы Санто-Доминго хоорайны күштүг хөлзээшкиннер шыва алган. Ортумак школаларның хөй өөреникчилери кудумчуларже чыскаалып үнген болгаш транспорттуң шимчээшкинин мооңдактапкан. Санто-Домингонуң элээн каш райооннарынга олар мооңдактарны тудуп тургускан. Чыскаалганнарны таралдыр сывырар сорулга-биле оларга удур тускай полицияның [illegible] чорутткан. Школачылар полиция отрядтарын даштар-биле соккулап, кылымал бомбаларны оларже октап турган.

Полицейжилер чыскаалдаларга удур соок чепсекти болгаш карак чажы төгүлдүрер [illegible] ажыглаан. Соолгу медээлерни ёзугаар алырга, элээди полицейжилер каржызы-биле [illegible] киржикчилерин тудуп хоругдаан.

Доминикан Республиканың [illegible] ажылчы [illegible] өөреникчилерниң амгы чыскаалының болгаш хөлзээшкиннериниң [illegible] болган. Чыскаалганнарны полиция ынчаарда боолаан болгаш школачы бичии уруг — Анхела Гусман өлүрткен, элээн хөй кижи балыглаткан.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

МАНАГУА. Бистиң чурттувуска болгаш революциявыска удур АКШ-тың чазааның агрессивчи үлегедиишкиннерин Никарагуа улус киленнээшкин-биле бүрүү шаан [illegible] Улусчу социал-христиан партияның ында чарлап парлаан медеглелинде чугаалаан.

АКШ-тың чазааның агрессивчи үлегедиишкиннери американ империализминиң политиктиг стратегиязының чарылбас кезээ болуп турар. Оон агымы турулганы — Никарагуада [illegible] Никарагуа [illegible] деп демдеглээн.

• • •

БЕЙРУТ. Сионистиг кижизиткен араб-палестиннерниң төрелдерин Иерусалимге митинг эрттирген. [illegible] оларны израиль эрге-чагыргаларының кара туразында [illegible] илереттинген чагааны КИО-нуң чиигиче секретары К. Вальдхаймче чорутпаан.

Израиль кара-бажыңнарда хоругдаттырганнарны администрацияның болгаш шериг шагдаалерниң талазындан аажок хилинчектеп, хорамзыдап, оларны кижиниң аргазы байдалдарда тудуп, кандыг-даа эрге-хоойлу чок [illegible] турар.

(СЭТА).

ШЫН — 4-кү арын ● 1981 ч. ● апрель 10

АЛГАП ЫРЛААН

Чайынында [illegible] школачыларының бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдези болуп эрткен, аңаа тос коллектив, чүс ажыг школачы киришкен. № 7 школаның инструменталдыг ансамблиниң [illegible] шупту-ла [illegible] ниити ырын, уран номчулга күүселделерин эки деп санап болур.

Кызылдың № 14 школазының [illegible] «Чон-биле партия тудуун» деп литература-музыкалыг сценарийни көргүскени эки. Үк школаларның күүселделериниң [illegible] эки болган. Олар чогаалдан үзүндүлерни база сценажылып көргүскеннер. Ниити ырны үш үнге тургускан.

№ 3 школа бо өөредилге чылында ажыттынган. Чаа коллективтиң бот-тывынгыр артистери көрүлдеге багай эвес [illegible]. Шупту танцы талазы-биле күүселделер [illegible] болган. «Хемчиктиң чалгыылары», «Эзлдек шынгыраашы», «Чимбилиг ыыс» деп танцыларны эки тургускан.

Школа-интернаттың [illegible] өөреникчилери көрүлдеге эки белеткенип келгеннер. Ийи-чаңгыстың ырыларын черле онзагай мергежилдиг күүсеткеннер. Раиса Дамдынның [illegible] «Дамырак» деп танцыны уруглар мергежилдиг күүсеткеннер.

Школачыларның бот-тывынгыр уран чүүлүн сайзырадырынга [illegible] чоруур удуртукчуларга Галина Данзынны, хылдыг хөгжүм талазы-биле Кертик-оол Моңгушту, Ноһуу Кертик-оолду, ниити ыры удуртукчулары Юрий Потаповту, Анатолий Фирсовту, Тамара Леонтьеваны хамааржыдар бис.

Чамдык № 4, 8, 15 школа коллективтери көрүлдеге кошкак белеткенгеннер.

Моон соңгаар көрүлделер үезинде [illegible] чүүлдерже кичээнгей салыры чугула. Хылдыг болгаш улустуң хөгжүм херекселдериниң ансамбльдерин байырлары чугула. Национал хөгжүм херекселдеринге ойнаарын чүге шенеп болбазыл.

Танцы бөлгүмнериниче ооларны хаара тудары чугула, бо көрүлдеге оолдар койтут ажыы танцылаан-нар. Моон соңгаар шии бөлгүмнериниң ажылын сайзырадыры-биле школачыларның шии коллективтериниң көрүлдезин аңгы организастаарын өөренип көөрү черле артык эвес-тир.

Н. САГДЫ,
жюри кежигүнү.

СОЛУН, ӨӨРЕДИГЛИГ РОМАН

Чаа ном

Сураглыг кыргыс чогаалчы Чингиз Айтматовтуң чогаалдарынга ынак бис. Чүге дээрге кыргыстарның болгаш тываларның төөгүзү, амыдыралы, [illegible] дөмей. Чогаалчының амыдыралды шын чуруп көргүзер талантызы бистиң чүректеривисти шаг-ла хаара туда берген.

«Новый мир» деп журналдың 11-ги дугаары номчукчуларның холунда. Чингиз Айтматовтуң «Чүс чыл ышкаш узун хүн» деп романын муң-муң номчукчулар номчуп каан. Оон дугайында рецензиялар парлалганын топ органнарынга көстүп келгилээн. Оларның дой кезии — Чингиз Айтматовтуң чаа романы совет чечен чогаалдың амыдыралынга кошкуу черни ээлээр деп демдеглеп, ук чогаалга бедик үнелелди берген.

— Бис бөгүн чаңгыс хемеде олуруп алгаш чоруп турар бис, а хемниң даштында кызыгаар чок космос делгеми — деп. Софияга болган чогаалчыларның Бүгү-делегей шуулганынга Чингиз Айтматовтуң сөстери романы номчаан соонда кижиниң сагыжынга дорзаан кирер. Өскээр чугаалаарга, бөмбүрзекте чурттап турар кижилер тайбынга хумагалыг, болур, тайбын кожа-хелбээ чурттаар ужурлуг, а бир эвес дайынның [illegible] бүгү-ла ат болганы ол — деп чогаалчы [illegible].

Оон чугаазының идеязы романда доннажып сиңе берген.

Романда авторнуң эге чүүлү бар. «Күш-ажылга ынакшы[illegible] [illegible] чүвэзеделериниң бирээзи дээр-ле бүгүдеге билдингир. Ол талазы-биле ап көөр болза Едигей Жангельдин, оон билир кижилер Буранныг Едигей чурлу-ла ажыл-кижи деп-даа адаар. Ол бистиң чериниң дыннын тудуп чоруур кижилериниң бирээзи, бодунуң үези-биле доннаан каан ышкаш [illegible] әзүлүг-даа оглу. Фронтуңу, [illegible] [illegible] эвес, а сеткил-сагыжы аажок бүдүннүг кижи.

Империализмниң чаагаңы политиктиг, идеологтуг, сөөк-чазы ылгаар шаптараазыннар [illegible] үгаан-бодалының кызыгаар чокезиниишкиннерин амыдыралга-ла ажыглаар арга чок апарчылдары — XX вектиң төнчүзүнүң эң-не кударанчыг, [illegible] болур.

Бистиң улустарның аразынга [illegible] болуп турары [illegible] материалдыг курлалдарны, угаан-бодалды [illegible] турары кижиге удурзы араатаның угаан-бодалдарының бирээзи апарган. Кижи төрелгетен тайбын кожа-хелбээ чурттап өөренип албаза болбаазын турар. Бот-боттарынга бүзүрешпес чорук, кижи төрелгетенниң [illegible] болгаш [illegible] автор бижип турар.

Бо болгаш [illegible] чогаалдың практиказында бир-ле дугаар фантастиканы ажыглап, ону бүзүренчиг кылдыр чуруп бижээн. Черден ужуп үнген кижилер космос [illegible] өске бир планетада канчаар-даа аажок сайзыраңгай чурттап, дайын, ок-боо деп чүвени шуут билбес кижилерни тып, оларның-биле ужуражы бээр. Оларның Черже чалаар [illegible] «Конвенция» деп аванссенте туруп турар черниң ээлери өске планетаның кижилериниң хүлээп алырының орнунга, Черже чоокшулатпас түүлдерни ракеталар-биле кос [illegible] ...ооне алын [illegible]. Ында канчаар-даа аажок хемчээлдиг [illegible] кижи төрелгетенниң шаандан бээр [illegible] Романны номчуп дооскаш [illegible] [illegible] «бодалдар сиңниккен» чурттарын база катап номчуп, харын-даа демдеглеп дер-ринге чуга бижип олурар чүве.

А Айтматовтуң өске маадырлары сарыг элезинниг [illegible] амыдырап-чурттаары чаңгыс дээр Сары-Озек дыңнаны дээрге, оон демир-орук станциязында чурттап, ажылдап турар. Оларның улуг чурттуг-бо талазында угаан [illegible] тыртан. Сары-Озектиң ховуларынга чурттаар дияе сорук херек, а ол чок болза кижи шыдашпас. Ол улуг ховунуң ортузунда, додуар мяш, пак суг чок — (суггу демир-орук-биле эккээр турган). Боранлы Буранный деп станцияга Казангап биле Жангельдин ийи шыдажып, бүгү назынынча чурттап, ... [illegible] чорупта.

Кижилерниң аразында [illegible] [illegible] база өөрүшкүнү болгаш кударалды каш бажыңныг Боран-лы Буранный деп станцияга келген, аңаа бичии-даа бол чурттап, хоочуннар-биле эдержип элегенчип чораан кижилерниң салым-чолун төөгүзүн чуруп көргүскен.

Боранлы Буранный суурга кижилерниң ажы-дунма [illegible] чорууну ортулуу кылдыр чуруттунган. Сары-Озек [illegible] шинчилеп эртемден геолог Афанасий Иванович Елизаров-биле романның кол маадыры Буранныг Едигейниң аразында халдаазы, найыралы арыг суг, [illegible]-биле дөмей магалыг. Оларның кайызы-даа [illegible] сеткил талазы-биле [illegible].

Чингиз Айтматов тоол [illegible] бо чогаалында база ажыглап турар. Оон бир [illegible] Сары-Озекке [illegible] чурттап чораан [illegible] [illegible] [illegible] чинпу каржы [illegible] хиннектеп, дарлап [illegible] тудуп алган кижилерниң мегелей кул кылыр [illegible] бажынның дүгүн шуут тазарты чүлээш, төвениң оон бежин борт хевиргилдиг кылдыр кескеш, ийи-биле [illegible] кедирип-чыпшыргаш [illegible] ...а дөңгүү кадыргеш, ховуу ортузунга, кижи көрбес черге аппарып каар чораан. Ынчаар кижилерниң [illegible] чүүле ийи-чаңгызы дириг арттар. Ол тене кежи кижи хүнге кургап катканда, кижиниң бажын демир куржаг дег бүгү [illegible] тыртып кээр. Ол дег кадыг-дошкун хинчектиг шаажылал чок. Ол шаажылалдан дириг арткан [illegible] дураалыг дириг амытан апаар, сугни ээп өскен аалы кым-даа, алыс бодунун-даа [illegible] уттуптар. Ынчаар угаазылдан чайладып каан кул кижини «манкурт» деп адап турган. Ол чүтле ээзин таныыр, оон кыл дээн ажылын бүгү назынында кылыр. Найман-Ана деп херээжен кижиниң Жоломан деп оглун шак ынчаар [illegible] угааны чок кулманкурт кылып каан. Херээжен кижи кужур оглун ховуга тене кедерип чораа тып алгаш, чугаалажырга адын-даа билбес, танывас кижи болган. Бир-ле хүн кулдуң ээлери ман-[illegible] кээп турарын эскерип кааш, аваа чагы, согун тудускаш, келген кижиниң канчаар ажарын, өлүрерин угаан-сарыл чок оолга айтып бээр. Кужур ие Найман-Ана бир-ле хүн оглунга ужуражыр дээш келип кээрге, ол төрээн иезин ок-биле адып каар. Иениң бажынга чораан ак аржыылы черже дужуп бар чорааш, куш болуп хууладыр берген: «Кымның оглу сен, сактып көр? Адың кым ийик? Сээң ачаңны Доненбай. Доненбай дээр» деп сөстерин [illegible] ужуп үне берген. Ол тоолчургу кушту. А Сары-Озектиң делгемнеринге Доненбай деп куш ынчаар тывылган, ол ам-даа «Доненбай, Доненбай» деп алгырып чоруп турар деп автор бижээн.

Романда чамдык үлегер-домактарны, тааптыг [illegible] өрээл тывызы аажок, олар-ны очулдурукчу чоокта-ла кижи билип алтар. Оон чижээ бо: «Мал неся кудайдан» деп адаарывыстың үлегер чугаазы [illegible] автор бижээн. Оон «Мал [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] билип орар. Ындыг чижектер [illegible].

«Чүс [illegible] узун хүн» деп романның номчукчуларга өөредиглиг, солун-даа чорааш болур.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

КОЛ НЕГЕЛДЕНИ БОДУНГА САЛЫР

(Шулуктер сайгарылгазының орнунга)

Бүгү совет улустуң хөй-ажылы [illegible] КПСС-тиң XXVI съездизиниң материалдарының [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] беш чылдын планныг онаалдаларын хуусаа бетинде, шынарлыг болгаш негелделерге дүүш тур бүдүрүп кылырынче кижи бүрүзүн кыйгырып турар.

Оон иштинде литература, уран чүүлге хамаарылгалыг ажылдакчыларга дорту-биле чугаалап каан, оларга чалгын [illegible] шынарынче, оон улусчу болурунче сагыш салган, бурунгаар сорулгаларже орук айыткан олурутлар хөй болуп турар.

Чогаалдарны чаа-ла эгелеп бижип чоруур-даа, чонда шаг-ла-ла сураглыг-даа чогаалчыларга негелде чаңгыс. Кол-ла сорулга, оларның бижээн чогаалдары совет улустуң амыдырал-чуртталгазы-биле ханы харылзаалыг болгаш ону [illegible] [illegible] [illegible] билдингир.

Үстүнде кирген сөстерин үнделезин кылгаш, «Шын» солунуң редакциязынга сөөлгү үеде кээп турар шулуктерниң чамдыктарынга доктаап, моон мурнунда кылып турган сайгарылгаларывыстан бир янзы чуганы кылбывыс. Чүл дээрге, ук шулуктерниң авторлары чогаал бижиир талазы-биле аңгы-аңгы дуржулгалыг болгаш назы-хар талазы-биле ылгалдыглар.

Бистер чижек кылдыр алгылаан строфаларывыстың грамматиктиг-даа, стилистиктиг-даа частырыглары [illegible]. Оларны авторлар болгаш номчукчулар эскерип каап, түннелдиг үндүрүптерлер дээрзинге бүзүреп каалы.

...[illegible] районнуң Хандагайты суурда Михаил Дулюнгар «Ачамга» деп шүлүүнде ажыглаары дээш ала кижиниң сагыш салып чоруурун, а уругларының ону уттпайн өөренип, домей-ле төрээн уязы «чадыр өөнүң эжиин ажыг, чаныш кээрин» дугайын бижип турар. Ындыг мындыг строфа бар:

> «Кадыг ишке шалып турган
> Харын бисти дуза чок деп
> Чемелексей бээр-даа боор
> сен
>
> Сээн оон-на чөптүг болгай».

Н. кезектиң дайынчызы Маадыр Доюндуп «Сеткил ыры» деп шулуунде төрээн чери — Теректигин мактап турар:

> «Бодум хиним шыгжаттынган
> не черим
> Бойдузум суун амданнанган
> Теректигим»

Тес-Хемниң О. Шыиаа суурда С. Артына «Авамга» деп [illegible] олурутларны киирген:

> «Аадып чайгаан улуг үүлен
> Анаа хилис барбаан авай.
> Эртем-сургуул доозуп алгаш
> Эмнеп, шиичип чор мен
> авай».

Улуг-Хем районнуң Хайыракан суурда К. Натпий-оол кызыын оттулар чүүлүнче чайын сагыш салып, белеткеп албас, а чогум кыш дужуп кээрге, бичии шанакчыгаш сөөртүп алгаш, таныш одакчыларын дүне эргилей бээр кижиниң багай [illegible] [illegible] [illegible] турар.

> «Одакчылар шупту өнүү
> Оларга ол уйгу бербес
> Кожам кыжын шанаан
> сөөртке
> Хондур эргээн келир кижи».

«Амыдырал [illegible]» деп шулуунде Сүт-Аксы ортумак школазының өөредилге эргелекчизи Кан-оол Ондар:

> «Чурттал-ажыл кирер оруун
> ужук тыртып
> Сургуулдар-даа аттестатка
> билиин шенээр.
> Ынчалза-даа сеткилимге
> артып калыр
> Ындыг онза уттундурбас
> шылгалда бар».

Ол дээрге, маадырның ленинчи комсомолдуң кежигүнүнге кирер дээш бодун шылгаттынып турганы болур.

> «Көргенимде өттүнүксээр
> Кеңгүс дестес чамын чаннаар
> Чаптанчыг чаш хензиг оглум
> Чаа-ла бир хар беш-ле
> айлыг»

Мындыг строфалар кирген «Доскел, чоклай» дээр шулукту Чодаана хоорайдан М. [illegible] чоруткан.

Ол-ла хоорайда Александр Моңгуштуң «Соңга баарынга болаалдар» деп шулүүнде даразында олуруглар кирген:

> ...Хыраалаңган соңга өттүр
> ойбак черден
> Кышкы арыг чуруумалын
> көрүп тур мен.
> Оран-чурттуң каазын шимеп
> аян киирген.
> Ожук шыпкан ыяштар
> шупту чараш-тырлар».

«Мээн бо шулуктеримниң [illegible] талаларын, частырыгларын эткеш чырыкче үндүрерин дилеедим» деп, эдериичи чагаазы-биле, Мөңгүн-Тайгадан Орлан Биче-оол «Күзелим сен» «Мөңгүн-Тайга» дээр шулуктерин редакцияже эккарган.

> «Кылан баштың Мөңгүн-
> Тайгаа
> Кызыгаар чок ынак-тыр мен.
> Ынчангаштың Мөңгүн-Тайга
> Ынакшыыр мен, чоргаараар
> мен».

А «Күзелим сен» дээр шулукте:

> «Эки, бакты хөрежир
> Эжим сени утпас-тыр мен
> Эжишкилер болганывыс
> Эге класс партазы-дыр» —

дээн олуруглар бар.

Эгеннде [illegible] әзүгаар, [illegible] кирген шулуктер строфаларының (зорт олуругларның) каңдыг частырыгларын этпедивис. Ол авторларның моон соңгаарында ажылдаарынга дузалыг болуру чугаажок.

[illegible] авторлар [illegible] парлазып алырынган аргазы, чогаал бижииринин аргаларын оларга айтып, сүмелээрин [illegible] [illegible] бижиир турар.

Аңаа чижек кылдыр бир авторнуң [illegible] бижип-бээн:

«Шулук бижииринин аргаларын база оон ынай-даа бичии хемчээлдиг расскастар, чечен чугаалар бижииринин аргаларын мени айтып, сүмелээрин силерден дилеедим».

Маңаа кандыг харыы берип болурул?

Бирээде. Районнар бүрүзүнде республиканың билдингир боттарының номнары чырыкче үнгүлээн авторлар чыл бүрүзүнде арбылап турар. Оон-биле чергелештир чер-черде литература бөлгүмнери тургустунуп турар. Үк бөлгүмнерниң кежигүннери боттарының бижээн чогаалдарын бөлгүмнерниң кичээлдеринге сайгарып турар. Автор кижи суурунда тургустунган бөлгүмге идепкейлиг киржип, литератуража эге базымын кылза, аңаа ажыктыг болур.

Ийиде. Чамдык авторларның чаңгыс черде «тепсеп» турары [illegible]. Оларның аразында шулуктерниң баштайгы чынындызын номчукчуларның үнелелин ап четтигипкен авторлар база бар.

Солун редакциязынга ажылдаан турар улус автор кижиниң чоруткан чогаалын «эдип-чазап» үндүрүп болур дээр сагыштыг хөөндеп дарый чарылганы ажыктыг.

Үште. Автор бүрүзү болунга [illegible] негелдени салыр, амыдыралдың бүгү талазын шынның-биле көргүспушаан, чогаалдарының [illegible] [illegible] чогаар кичээнгейин уткандыгы эгелеп-даа чоруур, хоочун-даа чогаалчыларлан кажангызындан артык негеттинип келир.

Д. МОНГУШ.

Шаанда болза, көшкүн амыдыралдыг Тыва черге чаңгыс кижиниң сарыннадын часкарып, арт-сыннарга, тайга-таскылдарга, ховү-шөлдерге арга боглуп чораан арат кижиниң хөөмей, сыгыт уран талантызы деңшилгелиг амгы совет үеде делегейниң улуг-улуг культура төптеринден чаңгылаанып, янзы-бүрү нация улустарны кайгадып турар апарган.

Амгы үеде хөөмей, сыгыт хөйнүң таалалы болу берген. Бистиң республиканың эртем-методиктиг төвүнүң хөөмей-сыгытчылар санында 110 ажыг кижи бар.

Республикада сураглыг «Сыгырга» ансамблиниң үлегерибиле Алдан-Маадыр, Бора-Тайга, Чыраа-Бажы, Ак-Туруг, Бай-Тал школаларында бичии оолдарның хөөмей-сыгыт бөлуктерин тургускулаан. Чоннуң ортузундан уран салымчаяаны-биле онзаланып унуп келген хөөмей-сыгытчыларны ажылчы чоннуң уран чогаадылга фестивальдарынга хөйбиле киириштирип турар. Ол чорук болза, чоннуң уран талантызын үнелеп көрүп турарының боттуг бадыткалы болур.

«Сыгыр...» ансамбли чоокта чаа делегей улустарының уран чүүлүнүң Москва хоорайга эрткен телевидение фестивалынга чедиишкинниг киришкен келген.

ЧУРУКТА: «Сыгырга» ансамблиниң бөлүк артистери.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ТӨРЭЭН ТЫВАВЫСТА

В. СЕМЕННОВИЧИНИҢ «ЧАСКЫ ДАМДЫЛАР» болгаш «БАЛЫКЧЫЛАР» деп фотоэтюдтары.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Агаар

Бөгүн республикада [illegible] [illegible] булуттаар. Чамдык черлерге ол хар холумактыг чаъс чаар. Мурнуу-[illegible] угланыг хаттың дүргени секундада 7—10 метр чедер. Агаарның температуразы 7-10, тамдык районнарга 0-5, Кызылга 10-12 градус чылыг болур.

КИНО

АПРЕЛЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Элезинниң ховуунуң ак хуну» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кипскээн гусарларның эскадрону» (2 серия) 9.30, 14.10, 17.20, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шагда-ла эрткен хүннерниң комедиязы» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киночыынды 10.00 «Руслан болгаш Людмила» 13.10, «Начальник турган болзумза» 16.00, 17.50, 19.40 (узаткан) шактарда.

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАП ТУР

Тыва АССР-ниң бүдүрүлге-техниктиг харылзаа эргелели [illegible], улуг бухгалтерни, машинисткаларны, электриктиг харылзаа албаның улуг инженерин; ол-ла албаның бүдүрүлге лабораториязынга инженерлерни; автоажыл-агый килдизиниң начальнигин ажылдаары-биле чалап тур.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 51, телефоннары 2-48-12, кадр килдизи.

Тываның дуржулга-мелиорация станциязынга дуржулгалыг машинистчиниң ажылдаары-биле чалап тур. Шалыны айында 220 руб.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Тувдовая кудумчузу 1, Телефон 2-42-16.

Тываның недээ ажыл-агый техникумунга сантехник негеттинип тур. Квартира-биле хандырар.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Телефон 2-36-04, 2-56-93.

ТВ

АПРЕЛЬ 10-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Бистиң-биле кыл, бистиң дег, бистинден артык кыл». ГДР-ден дамчыдылга. 10.05 — Соңгу чуктуң орус ырлары Топ телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң орус улустуң үлегерлиг ниити ыры күүседир. 10.35 — «Дириг амытаннар делегейинде». 11.35 — Медээлер. 11.40—14.30 — Чарсар. 14.30 — Медээлер. 14.50 — Социалистиг чурттарның космос экипажтарының дугайында документалдыг фильмнер программазы: «Вьетнамның космос оруу», «Чаңгыс орбитада». 15.35 — «Аныяктарның уран чогаадылгазы». 16.05 — «Москва болгаш москвачылар». 16.35 — ССРЭ-ниң [illegible] чемпионады. Эр улус. «Буревестник» (Тбилиси) — «Гранитас» (Каунас). Тбилисиден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.15 — Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» совхозунуң «Аржаан» агитбригадазының концерти. 17.45 — Телемедээлер. 17.55 — «КАИ экраны». 18.20 — Телемедээлер. 18.35 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.40 — Бөгүн делегейде. 18.55 — «Гагаринниң [illegible]». Фильм-концерт. 19.15 — «Часкы хүн денн-ежилгези». Уран-чечен фильм (УССР). 20.30 — «Үе». Информастыг программа. 20.55 — Космонавтика хүнүнге болгаш ССРЭ-ниң [illegible] Ю. А. Гагаринниң башкарганы [illegible] «Восток» [illegible] [illegible] [illegible] 20 чылынга тураскаатткан байырлыг [illegible] болгаш концерт. [illegible] Кремльдиң [illegible] дамчыдылга. 01.00—01.10 — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

17.15 — Улустуң хөгжүм херекселдериниң үну. [illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.40 — «Тываның экраннарында». 18.55—20.05 — «Сугталарда чалбыраалтар». Уран-чечен телефильм.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 8. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң [illegible] 2-25-74, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжы амыдырал болгаш совет [illegible] килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, чагаа килдизиниң 2-31-75, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-22-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 924.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00524

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 86 (11584) | 1981 чылдың апрель 11, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

Төрээн чуртувуста

ЛИПЕЦК. Малга чечир саныг чемни белеткээри-биле Задон районда «Аврора» колхозтуң малчыннары часкы чер аңдарылгазын чорударын эге кирген. Суггаттыг черлерниң ажыглалын экижидер талазы-биле бүгү-ле хемчеглерни алган.

Бо хүннерде областың хөй-хөй ажыл-агыйлары эрте чажар культураларның болгаш хөй чылдыг сигенниң үрезинин чаштырарын дооскан.

ЛЬВОВ. Львов областың хөй-хөй ажыл-агыйларында борбаанлылаан мал чемнерин белеткээр цехтер ажылдап эгелээн. Ону малга чиртирге ажык улуг дээрзин бадыткап көргүскен.

«РСФСР-ниң пес-таавы болгаш чиик үлетпүрүнүң алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тургузар дугайында

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

1. «РСФСР-ниң пес-таавы болгаш чиик үлетпүрүнүң алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг атты тургузар.

2. «РСФСР-ниң пес-таавы болгаш чиик үлетпүрүнүң алдарлыг ажылдакчызы» хүндүлүг ат дугайында дүрүмнү бадылаар.

3. «РСФСР-ниң пес-таавы болгаш чиик үлетпүрүнүң алдарлыг ажылдакчызы» деп хөрек демдээниң тодарадылгазын бадылаар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.
РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ
Москва, 1981 чылдың апрель 9.

СЭКП ТК-да болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде

«Агрохимия албанының материал-техниктиг баазазын быжыглаар болгаш 1981-1985 чылдарда көдээ ажыл-агыйны химизастаарының ажыктығын бедидер талазы-биле хемчеглер дугайында» база «Көдээ ажыл-агыйда техниканың кадагалалын хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалдарны СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

«Агрохимия албанының материал-техниктиг баазазын быжыглаар болгаш 1981-1985 чылдарда көдээ ажыл-агыйны химизастаарының ажыктығын бедидер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалда демдеглээни болза, СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленуму... [illegible]

...[illegible] дерин бедидер талазы-биле хемчеглерниң комплекизин доктаалда айыткан. Хары утда 9355 муң тонна химия продукциязын [illegible] чээлдиг складтарны 1981-1985 чылдарда тудар болгаш ажыглалга киирер талазы-биле [illegible]

[illegible]

ЧКП-НИҢ УДУРТУКЧУЛАРЫ-БИЛЕ СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ УЖУРАЖЫЫШКЫНЫ

ЧКП-ның XVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев баштаан СЭКП-ниң [illegible] Чехословакияның Компартиязының [illegible] ужуражыышкыны апрель 9-та Прага хоорайга болган.

Ужуражыышкынга киришкеннер: ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары Густав Гусак, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүннери болгаш кежигүннериңге кандидаттар, ЧКП ТК-ның секретарьлары Л. Штроугал, В. Биляк, А. Индра, П. Кемпный, И. Ленарт, Я. Корчак, К. Гофман, В. Гуля, П. Колотка, А. Капек, М. Якеш, М. Грушкович, М. Бене, Н. Гавлин, П. Гамзи, Я. Фойтик И. Поледник.

Ужуражыышкынга совет талазындан киришкеннер: СЭКП-ниң [illegible] — СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнүнге кандидат Э. А. Шеварднадзе, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүннери А. М. Александров, А. П. Ботвин, В. К. Гусев, И. З. Соколов...[illegible]

...гуттурган чехословак эштерге эш Л. И. Брежнев изиг байыр чедирген.

Эш Л. И. Брежнев баштаан СЭКП-ниң [illegible] ЧКП-ның XVI съездизиниң ажылынга киришкени болгаш съездиге оон принциптиг улуг ужур-дузалыг чугаазы ЧКП-ның удуртулгазы база бүгү чехословак коммунистер бедик-биле үнелеп турарын эш Г. Гусак онзалап демдеглээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң болгаш ЧКП-ниң XVI съездизиниң [illegible] боттандырар талазы-биле СЭКП-ниң база ЧКП-ның ажылының кол угланыышкыннарының дугайында информацияны [illegible]

Ийи партияның эрткен съездилери СЭКП-ниң болгаш ЧКП-ның [illegible] турарын, ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң совет болгаш чехословак [illegible] база дагын көргүскенин Л. И. Брежнев биле Г. Гусак [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

ВЛКСМ ТЫВА ОБКОМУНУҢ IV ПЛЕНУМУ

Апрель 10-да Кызылга, Политчырыдыышкынның бажыңынга, ВЛКСМ Тыва обкомунуң IV пленуму болуп эрткен. Анаа «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдери болгаш съездиниң түңнелдеринге база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде айыткан чүүлдерге үндезилээш, комсомол организацияларының сорулгаларының дугайында» айтырыгның талазы-биле илеткелди ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары Г. С-М. Иргит кылган.

Пленумнуң ажылынга СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин киржип, чуве чугаалаан.

ВЛКСМ ТК-ның [illegible] С. И. Афанасьев [illegible]

Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

Пленум организастыг айтырыгны чугаалашкан. Партия ажылынче [illegible] холбаштыр В. И. Глушенковту ВЛКСМ обкомунуң ийиги секретары болгаш бюро кежигүнү хүлээлгелеринден хостаан. Комсомол обкомунуң ийиги секретарынга болгаш бюро кежигүнүнге ВЛКСМ Таңды райкомунуң бирги секретары турган А. А. Садовойну пленум соңгаан.

ССРЭ-НИҢ САҢ МИНИСТЕРСТВОЗУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ КҮРҮНЕ БАНКЫЗЫНДАН

Космоске кижиниң — ССРЭ-ниң хамаатызы Ю. А. Гагаринниң эң баштай ужуудуушкун кылганынын 20 чылынга алдар болдурган 1 рубль үнелиг юбилей монетазын 1981 чылдың апрель 10-да эргилдеге киирген.

Монетаның кол талазында ССРЭ-ниң Күрүне сүлдезин, «ССРЭ» болгаш «1 рубль» деп [illegible]

Монетаның өске талазында [illegible] кижиниң эң баштайгы космонавтызы — ССРЭ-ниң хамаатызы Ю. А. Гагаринниң, космос ракетазының болгаш «Салют» орбита станциязының, оон-биле [illegible] «Союз» деп космос корабльдиң, а ол ышкаш «1961 болгаш 1981», доктаадыр «Космоске кижиниң эң баштайгы ужуудуушкун кылганының 20 чылы» болгаш «Ю. А. Гагарин» деп состерни [illegible]

Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга!

ЧАРЫШ — *чедиишкинниң бырозы, кижизидикчи күжү*

XI БЕШ ЧЫЛ: БӨГҮҮ ТАЛАЛЫГ ИНТЕНСИФИКАЦИЯ — КОЛ ҮНДЕЗИН

1981 *бирги чыл*

Апрель

ЧАРЫШТЫҢ ЛОЗУНУ: „Ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаар!“

«Тыва кобальт» комбинаттың септелге-механиктиг цеги он бирги беш чылдың бирги кварталында база-ла чедиишкинниг ажылдаан. Комбинаттың бүгү-ле цехтериниң болгаш участоктарының дериг-херекселдерин септеп-селиирин СМЦ харылап турар. Цехте Л. Наумовтуң болгаш Ч. Глазыринниң бригадалары боттарының аразында чарыштыг ажылдап, күш-ажылчы чедиишкиннер дээш демиселдиң мурнуку одуруунда чорун турар. Коллективте дагдыныкчыларның сагыш-човаачыр, ак-сеткилдиг ажылы, аныяктарны оларның ажыл-ишчи чорукка кижизидилгези — хүн бүрүнүң ажыл нормазын ажыр күүседиринге идиглиг берип турар.

Хоочуннар Л. Наумов, В. Ооржак, В. Воронянский болгаш өскелер-даа аныяктарга боттарының дуржулгазын харам чокка дамчыдып берип турарлар. Токарь Владимир Николаевич Воронянский 35 чылдарның иштинде станокка ажылдап келген. Анаа эң-не нарын чагыглары берип турар. Бодунун ол цехке ажылдаан үезинде В. Воронянский он-он аныяктарны токарь мергежилге өөреткен. Бо чылдың бирги кварталында септелге-механиктиг цехтиң социалистиг чарышка чедиишкининде оон өөреникчилериниң киирген улуг үлүг. Владимир Николаевич онгу беш чылдың түңнелдери дээш чоокта чаа «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаннатган.

ЧУРУКТАРДА: хоочун токарь В. Н. Воронянский; токарь цеги.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

МУРНААННАР

Курунеге сүт болгаш эът садарының квартал планын күүседиринге «Барлык», «Шеминээр», «Коммунизмче оруук», «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр», «Искра», «Күш-ажылдың хостуу», «ҮТКА 25 чылы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Революцияның чалбыыжы», «Кызыл тараачын», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Чаа оруук» совхозтар болгаш Кадээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы эң эки түңнелдерни чедип алган.

Каа-Хем разрезиниң, Тываның электри четкилериниң, «Тыва кобальт» комбинаттың, Тываның сүт комбинадының, Кызылдың сайгарылга баазазының коллективтери социалистиг чарышты баштап, планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүседип турар.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Кызыл-Мажалыктың, Кызылдың эът комбинаттарының коллективтери мурнундагы хожудаашкыннарны чайлатпышаан, квартал планының күүселдезин хандырганнар.

«Социалистиг чарышты организастаарын эникизер болгаш дээштиин бедидер, ону пландарны долдур болгаш ажыр күүседиринче, ажылдың бедик шынарын хандырарынче... угландырар»

(Кол угланыышкыннардан).

НАРЫН-ДАА, ХАРЫЫСАЛГАЛЫГ-ДАА

Хой адырларлыг ажыл-агыйжының [illegible] ажыл-ишчилериниң ортузунга социалистиг чарышты калбак нептереидиг, дээштиг кылдыр организастаары нарын болгаш харыысалгалыг сорулгаларның бирээзи. Мээң дамыктың мурнунда түс-түс ажыл-ишчилер-биле оларның алыр хүлээлгелериниң дугайында баштай сагыш сеткилдиң ханызындан беседалажыр, саналы-оналын алыр, планныг сан-чурагайларны кол үндезин болдурар, эрткен каш чылдарның боттуг түңнелдерин хандыр анализтээр болгаш бар аргаларны база курлавырларны бүрүн, барымдаалап көөр апаар.

Социалистиг хүлээлгени алыр үеде «шыдаар-даа, шыдавас-даа болза [illegible]» хүлээлгени ындап-ла алыр сени дээш кайы-бир кижиге азы коллективке үстүкү албан черлеринден, организациядан албадап бижиин каар болза, оон түңнели-даа шоолуг эвес, дээштиин-даа чавыс болур. Ындыг практиканы СЭКП-ниң XXVI съездизинге шынгыы бүрүн шапкан болгай. Эш Л. И. Брежневтиң анаа кылганы Төп Комитеттиң Отчет илеткелинде мынча дээн: «Социалистиг чарыш — массаларның чогаадыкчы ижи-дир. Алызын алгаш көөр болза, ол кижилерниң бедик мергежилдиг болгаш идепкейлиг чорууңга үнделалыттыныген болур. Ылап-ла ындыг идепкей бүдүрүлгениң курлавырларын илередип, оларны ажыглалга кииреринге, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринге дузалап турар. Ынчалза-даа херек кырында, чудун чажырган чоор боор, социалистиг хүлээлгелер чамдыкта аялдап хүлээн аладыннай, а үстүнден, оруу черлерден «бадып кээп» турар. Ол чорук күш-ажылчы чарыштың шын өзүлдезинге хора чедирип турар».

Ындыг шын эвес практика мурнунда бисте база турганын чажырбас бис. А сооңгу чылдарда ону шуут соксатан. А бисте совхозтуң үш салбырларының болгаш түс-түс фермаларының, хойжу база хову-трактор бригадаларының, хавак фермазында звеноларның болгаш өске-даа коллективтерниң ажыл-ишчилерниң ортузунда чарышты калбарткан. Оон негелделерин совхозтуң бүдүрүлге адырларының ажыл-ишчилериниң кылыр ажылдарының хевир-шинчизиниң, мергежилиниң онзагай байдалдарын шингээп барымдаалап [illegible] кылган. Оон [illegible], нептерелдини база күштелдгелдиг. Амгы үеде бисте 700 ажыл кижи чарышка киржип турар.

[illegible] комитеди мажак [illegible] баштыр бо чылын чамдык [illegible] база болдап кылган. Ындыг бир чижекти киирип көрейн. Совхозта саар бир инекке онаашты чылда орту саадта 1600 литр [illegible] [illegible] Бадыма [illegible] бир инектен-не чыл бүрүзүнде 2000 литр чедир сүттү саап турар. Оон дуржулгазын [illegible], нептереп сорулгабиле ол саанчының адыбиле тускай шаңнал тургусаан. Бир эвес оон саггаш сүдүнден эйнү саап алган саанчы тыптын келзе, аңаа чыл бүрүзүнде 200 рубльдиң шаңналын тывыскан шиитпирлээн.

Чарыштың түңнелин үндүрерде, ажылдың сан-даа, шынар-даа талаларын, коллективтиң азы ажыл-ишчилериниң сагылга-чурумун, хой-ишчи идепкейин болгаш өске-даа чүүлдерни хандыр сайгарып көрүп турар бис. Часкы тарылгага, мал чемин белеткээринге, дүжүт ажаалдазынга, хой кыргылдазынга киржип турар ажыл-ишчилерге чарыш түңнелин 5 азы 10 хонуктап үндүрер.

Чарыштың [illegible] тывыср материалдыг болгаш моральдыг шаңнал-мактаалдың хемчээлин, оон хевирлери янзы-бүрү. Чижээ, фермалар аразынга чарышка кварталда тиилекчилерге 20-ден 30 рубль чедир үш шаңналды доктаадып тургускан. Чылдың түңнелинде шаңналдарның хемчээли оон улуг. Хойжуларның чарыжының чылда түңнелинде тиилекчилерге бирги чергениң бир — 250 рубльдиң, ийиги чергениң ийи — 150, а үшкү чергениң үш — 100 рубль шаңналдарын тывыскан турар. Социалистиг чарышка эки көргүзүглерни чедип ап турар П. К. Шанмак, А. М. Доржу, Д. Т. [illegible] каш хойжулар бисте бар. Марттың төнчүзүнге чедир олар төрүүр 100 хойдан-на 93-тен 100 чедир хураганны меңди доруктуруп өстүрген.

Совхозтуң өске адырларының ажыл-ишчилериниң, малгый хову ажылдакчыларының, механизаторларының, чолаачыларның, суггатчыларның ортузунда чарышты база-ла үстүнде дег организастап, оон тиилекчилеринге шаңнал-мактаалды калбаа-биле ажыглап келген. Эрткен чылын ындыг шаңналга 14 муң рубль чарыгдаттынган болза, а бо чылын материалдыг шаңналдың болгаш үзүктел чок ур ажыл стажы дээш шаңнал төлевириниң хемчээли 46 муң рубль чедип турар.

Чамдык кижилер бүдүрүлгеге бедик көргүзүглерни чедип ап, үргүлчү мурнап турар, а бүгү-ле байдалдары оон-биле бир дөмей, оон кожазында өске бир эштиң көргүзүү дыка кудуу болур таварылгалар бар. Хожудап турарларны оруу тырттар, мурнакчыларның дуржулгазын нептеределир ажылывыстың четпези оон-на илдендир.

Он бирги чылдың онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында доктаалда чарыштың кол лозуңу: «Ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаары» — деп онаалап демдеглээн. Ону чедип алыры — бистиң чугула сорулгавыс болур.

Н. ГОНЧАРЮК.

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң директору, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады.

ДЕПШИЛГЕЛИГ АРГАНЫ АЖЫГЛААНЫНДАН

«Тыва тудугжу трестиң Кызыл тудуг эргелелиниң чамдык коллективтеринде чурттуң мурнакчы бригадаларының арга-дуржулгазын нептередип, ону амыдыралга боттандырар талазы-биле элээн эки чүүлдер кылдынган».

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Злобинниң бригадада керээзи-биле ажылдаар аргазын А. Г. Пашковтуң бригадазынга шиңгээдип алыры сес чыл бүрүнгаар эгелээн.

Чаа арганы шиңгээдип, өөренип алыр дээш тускай төлээлер Ялта хоорайның мурнакчы бригадалары-биле арга-дуржулга солчулгазын кылып чораан. Чамдык тудугжулар мурнакчы дуржулганы ажыглаарындан арай сестип, оон негелделериндеп бергезингеш, өөренген ажылывыс-биле ажылдаай-ла бис дээр янзылыг чоннинерин илередип турган.

Мурнакчы тудугжулар чаа арганы амыдыралга боттандырар дээш өске эш-өөрүн эөнеледеп, оон өзүлдүг эгелекчилери болган. Ынчангаш ажылдыш чорту бүдүнгүр, үре-түңнелдиг болуп чорун орган.

— Бригада [illegible] ажылдаар дугайында Н. Злобинниң дуржулгазын солунарлдан, оолардан өөренип көөрүвүске, ажыл шынарлыг болгаш ажыктыг болурун биске тодаргай билдинип келген. Тудуг эргелелиниң инженер-техниктиг ажылдакчылары, мастерлери тудугжуларны тускай программа ёзугаар өөредип, өөредилгени практика-биле холбап турган. Бистиң бригадавыс калбак панель хаваларзаан эптээш бажыңнарны ол арга-биле ажыглалга киирип келген — деп, бригадир чугаалады.

Бригада аргазы-биле ажылдаары онзагай байдалдыг. Баштай эргелел-биле керээ чарып алыр. Аңаа тудуг материалдары-биле үзүктелиишкин чокка хандырарын, а бригада тудугну чогуур хугаазында эки шынарлыг кылгаш дужаары дээш оон-даа өске чүүлдерни киирер.

Бригаданың кежигүннери чаа тудар бажыңның төлевилелибиле таныжып алгаш, ажылдап кириптер. Ону эгелээрде улуг чурттаглга бажыңын үш кезекке хуваар: баштай бирги, ийиги каъттарын, оон соонда үшкү, дөрткү, адак соонда бешки каъттарын болгаш крышаны кылыр. Бир эвес коллектив каът бүрүзүн керээде айыткан хуусаазында күүседир болза, акша шаңналын керээ ёзугаар алыр. Ынчалза-даа тудуг кезектери кылыр заводтуң материалдарының шынары багазындан база тудуг материалдарын [illegible] дырбайн турарындан бригада шаңналдарны кончуг ховар ап келген.

Коллектив онгу беш чылда тудуг-монтаж ажылдарының планын күүсеткен. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге алзар болдурган «бүгү улустуң социалистиг чарыжынга киришкеш, он бирги беш чылдың баштайгы ийи айының планын база ажыр күүседип алган.

Бригада керээзи-биле ажылдааш чедип алган чедиишкиннерге социалистиг чарыш кол черин ээлеп турар. Чарыштың негелделерин «Хожудап турарлар чок ажылдаар» деп рыстовчуларның эгелээшкининиң негелделеринге дүүштүр кылган. Бригадир Александр Григорьевич Пашков чарыштың канчаар чорун турарын тускай дептержигежинге демдеглеп турар, кым ажыл шагы үскеңи, кым ажылды шынар чок кылганы оон хайгааралындан чайлавас. Коллективте бедик мергежилдиг үжен тудугжу хаара туттунган. Олар ажыл [illegible] комбинадынга кызымак, чүгүлдүг өөренип тургаш, кижи бүрүзү 3—4 аңгы-аңгы мергежилдерни шиңгээдип алган. Ынча тудугжуларның хөй кезии 3—4—5 дугаар разрядтарлыг болу берген.

Бригаданың кежигүннерин беш звенога хуваап тургускаш, оларның удуртукчуларынга арга-дуржулгалыг тудугжуларны бижиглээш, хүн бүрү ажылды бригадир болгаш мастер хуваап берип турар, ону кылырда ажылчыннарның саналы-оналын дыңнап, олар-биле сүмележири чаңчыл болу берген. Ынчангаш звено бүрүзү бригаданың [illegible] күүседир дээш бар арга-курлавырларны бодуур-чогуурбу-биле ажыглап келген. Сооңгу үеде хожудап турар звено-даа, тудугжулар-даа барык чок болу берген.

Тудуг шөлүнде бригаданың көргүзүг самбыразы бар. Аңаа звеноларның хүн санында кылган ажылын мастер демдеглеп, бүгү-ле чүүлдерин эң эки шынарлыг кылган звеного беш демдекти, артканнарынга кылдынган ажылдарның хиреше-биле демдектерни салыр. Ол ышкаш звеноларның кылган ажылының хемчээлин айтып, чеже рубльдиң ажылын кылганын бижип турары ажык дээштиг болуп турар. Амгы үеде звенолар аразында социалистиг чарышка Федор Судоренконуң удурткан каннакчылар звенозу чорун, ажылды эки шынарлыг кылып турар. Ол ышкаш Людмила Антипинаның баштааны тиглерни бетон-биле сыскап, дескилээр звено чарыштың ийиги черин ап, ажылга эки шынар дээш демиселдин улам күштелдирип турар. [illegible] бирээзинде кол чүүл болза, сагылга-чурум — ажылче бир дем-биле үнгеш, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаары болур. Коллективте чылдагаан чокка ажыл шагы үзер чоруктар мурнунда чылдарлдан дыка кызырылган. Кандыг-бир тудугжу ажыл шагы үзүнкен таварылга болу берзе, ону бригада кежигүннери хуурээзиниң байдал кылдыр көргеш, хуралга чугаалашкаш, ону ээлип чазап алырының хемчеглерин алыр. Оон аңгыда ол кижиниң разрядын бадырар. Ынчаарга ажыл шагы үскен кижи айда 20—25 рубльдан чедир албайн боор. Бир эвес ийи удаа ажыл шагы үскен болза, тудугжуну оон-даа шыңгыы хемчег алыр.

Шак үскен кижи чедир кылбаан нормазын субботада сес шак дургузунда ажылдааш, күүседир ужурлуг. Хемчег алыскан кижи түңнел үндүрүп, мергежилин бедидиш, аразында айда эң-не бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, оон кылган чүүлдерин мастер болгаш бригадир эки деп саназа болза, оон разрядын катап тургузар. Чижээ, Аркадий Сюлнеь эрткен чылдың декабрьда чылдагаан чокка ажыл шагы үскеш, шыңгыы хемчег алзып, разрядын бадырткан турган. Ол оон чогуур түңнелдин үндүргеш, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдааш, шалыпчыларның одуруунче кирип, разрядын катап бедидип алган.

Бригада керээзи-биле ажылдап келгеш, коллектив тудуг материалдарынга хумагалыг бооп келген. Цемент, бетон дээш өске-даа материалдарны олар ажык камналгалыг ажыглаар. Ук материалдарны үреве, бышпатпас дээш улуг ажылды чорудуп турар. Бригада кежигүннери чурттаглга бажыңын тудуп дооскаш, тускай [illegible] биле ону шеверлекчилерге дужаар [illegible] кылдынмаан дээн чүүлдерин бүрүн кылган соонда тудугну чогуур үезинде дужаарынгаан. Материалдарны камнап алганы дээш керээ ёзугаар шаңналды алыр. Эрткен чылын ук бригада № 4 микрорайонга сес дугаар чурттаглга бажыңын ажыглалга киирген, дыка хөй тудуг материалдарын камнап алгаш, 2 муң рубль шаңналды алган. Ону социалистиг чарыштың негелделерин күүсеткеннерге берген.

Коллектив кежигүннери хөй аал ишти чурттаар 12 бажыңны хоорайда кылган. Ол бригадада ажыл дээш бүгү сеткил-сагыжындан бердинген тудугжулар эвээш эвес. Оларга Борис Монгуш, Аркадий Язев, Дарыма Донгак, Федор Судоренко, Людмила Антипина дээш өскелерни-даа адап болур. А. Пашковтуң бригадазы он бирги беш чылдың баштайгы кварталында тудуг-монтаж ажылдарының планын 101 хуу күүсеткен.

К. ХЕРТЕК.

«Күш-ажылды организастаарының болгаш төлээриниң бригада хевирин улам ыңай нептередир болгаш ажыктыын бедидер талазы-биле хемчеглерни чорудар»

(Кол угланыышкыннардан).

СОРУК КИИРЕР

Салбырның ажыл-ишчилериниң ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастаарынче партия, профэвилел организацияларны сооңгу үеде кичээнгейни салып турар болу берген. Бистиң кол адырывыс бирээзи — хой ажылы. Ынчангаш оон баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер, ыксаазын эжикилер сорулганы малчыннарның [illegible]. Ону чедип алыры-биле хойжуларның ортузунга социалистиг чарышты организастаан. Оон негелделерин, шаңнап-мактаарының хемчеглерин чыл төнчүзүнде ажылдап кылып турар. Хойжулар бодунуң бар арга-курлавырларын санап көргеш, хүлээлгелерин алыры чаңчыл болган. Ону малчыннарның оглериниде, бажыңнарында, бригада төптеринде вежку черле чарашты бижээш асаан.

Бистиң хойжуларывыс хүлээлгени алгаш, ону ажыл-херек кырынга күүседир дээш боттарындан хамаарышкыр чүүлдерин кылып, кончуг кызымак ажылдап турарлар. Бо чылын малчыннар хөй бүрүзүнден хураганы, бригада виитичи-биле 100 баш төрүүр хойдан 93 хураганы алырып хүлеген. Партияның XXVI съездизинге төлептиг ужуражыр база оон шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш шалыпчы ажыл-иштиң түңнелинде көргүзүглер бирги кварталда багай эвес болган. Бригадада 2538 хой төрээн, оон хураганы 2618, чүс баштан-на 91 хураганы меңги доруктуруп турар. Оңгар-оол Кужугет төрүүр 100 башка онаашты 100 хураганы меңди алгаш, чарыштың мурнуку одуруунда чорун орар.

Чарыштың түңнелин ай санында 20-де үндүргеш, аңаа чедиишкиннерин демдеглеп, четпестерни илередип турар. Мурнакчыларга вымпелди, [illegible] тывыскан турар. Агитхуудуска хана солунга чарыштың тиилекчилери эки көргүзүгнүң канчап чедип алганының арга-дуржулгазын бижиир, хуралга азы кичээлге малчын бодуу чедиишкиннериниң үндезиннерин чугаалап берип турары өске хойжуларга салдарны чедирип келген. Ол ышкаш совхоз төвүнде күш-ажылдың алдар тугунга, хүндүлел самбыразынга салбырның мурнакчы хойжуларының фамилияларын, фото-чуруктарын киирип турар.

Чарышты дээштиг организастааны, оон шаңнап-мактаар хемчеглерин, ажык болуруун шын ажыглап келгени ажыл-ишчилериниң эки ажылдаарынга дузалап, улам сорук киирип келген.

Бистиң салбырның хойжулары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш идепкейлиг ажылдап турарлар.

Д. СААЯ.

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының эргелекчизи.

«Чарыштың ажык болурун бедидер, бүдүрүлге мурнакчыларын алдар болгаш хүндүткел-биле көөр»

(Кол угланыышкыннардан).

Чарыш ХРОНИКАЗЫ

ТҮҢНЕЛИ КӨСКҮ

«Ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаар!» деп лозуң-биле бистиң совхозтуң автопарыгында ажылдап турар механизаторларның, септекчилерниң аразында социалистиг чарыш калбарган. Ам часкы хову ажылдарынга киржир кадээ ажыл-агый техниказының септелгези, тарылга агрегаттарын четчелээри, бригадалар төптерин септеп, дерииир болгаш өске-даа ажылдар дооступ турар. Эрткен чылдарныынга деңнээрге, часка белеткелививис эки.

Чылдың кайы-даа үезинде дыка хөй ажыл-ишти кылып бүдүрүп турар кижилер — чолаачылар коллективиниң ажыл-ижиниң дугайында манаа чугаалаар бодадым. Ук коллективтиң кежигүннери эрткен беш чылдың сооңгу чылында 1 млн. 920 муң тонна-километрни ажылдап кылыр турган, ону 1 млн. 925 муң тонна-километр кылдыр боттандырганнар. Совхозтуң мурнакчы чолаачылары Ооржак Сүүр-Кара, Клим Оюн, Ооржак Калдар-оол онгу беш чылда чүъл севээрүнүң планныг онаалдаларын болгаш боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип, эрестер болган.

Совхозтуң удуртулгазы механизатор кадрларны өөредип белеткээринче, оларның билиг-мергежилин бедидеринче улуг кичээнгейни салып келген. Ам автопарктың чолаачыларының 78 хуузу бирги болгаш ийи класстың бедик мергежилдиг кадрлары болуп турар. Ол машина-техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглаарынга база эки салдарны чедирип турар. Паркта бар машиналарның 90 хуузу хүннүң-не ажылче үнүп турар.

Чолаачылар боттарының дорт хүлээнген ажылын кылырындан аңгыда, кыштаглаашкында малчыннарга шеф-биле үргүлчү дузалап келген. Бисте быжыглаттынган кодааннарда мал кажааларының көржеңин көптарарындан аңгыда, малчыннарга одаар чүүлдү, мал чемнерин сөөртүп берип турдувус.

Чолаачылар ортузунга социалистиг чарышты дээштиг организастаар дээш автопарктың удуртулгазы, совхозта ажылчын комитет эвээш ажылдарны кылып чорудуп турар. Чарыштың түңнелин ай санында ылап-ла үндүргеш, тиилекчилерни өртектиг бараннар болгаш акша-биле шаңнап, мактап турар.

Д. ОЮН.

«Тиилелге» совхозта гараж эргелекчизи.

Кызыл район.

ХОЖУДААННАР

Сүт садарының планын «Кок-Тей», «Кара-Хаак», «Тиилелге», «Ленинчи оруук», «Май 1», «Улуг-Хая», «Хендергей», «Тээли» совхозтар күүсетпээн.

Эът садарының планныг даалгазын Бай-Тайгада «Тээли», Тожуда «Тоора-Хем», «Май 1», Кызыл районда «Суглан», «Кара-Хаак» совхозтар күүсетпээн.

«Тудуг кезектери» комбинат бирги кварталда продукция сайгарарының планын 73,2 хуу, бараанныг продукцияны бүдүрериниң планын 93,3 хуу күүсеткен.

Чадаананың, Бай-Хаактың, Туранның хлеб заводтары хожудаашкындан уштунмайн турар. Автосептелге заводу, «Тыва кадаа тудугнуң» демир-бетон кылыглар заводу, Тес-Хемниң мяш ажыл-агыйы, Чадаананың райүлетпур комбинады планныг онаалдаларын ырапта чедир күүсетпейн келгеннер.

Эът-сөөк далганы кылыр завод эң-не кудуу деңнелде ажылдаан болгаш бирги кварталда продукция сайгарарын 25,7 хуу, бараанныг продукция бүдүрерин 37,1 хуу күүсеткен.

ЭВИЛЕҢ УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

ВЕНА. ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов албанның аян-чорук-биле Венада чорук турар дээш-биле Австрия-совет ниитилелдиң (АСН-ниң) удуртукчулары [illegible] ужурашкан.

АСН-ниң ооралакчы президентизи Ф. Тренклер Совет чазактың баштыныңга байыр чедирген.

[illegible] АСН-ниң чиңгине секретары М. Клуг чугаалаан.

Австрия-совет ниитилел бодунуң [illegible] чылдарында янзы-бүрү үелебодалдарының, профессияларының [illegible] ажылдакчылары [illegible] ажылдакчылары, [illegible] муң өске-даа кежигүннериниң [illegible] хөй-ниитиниң массалыг организациязы апарган деп, Н. А. Тихонов [illegible].

Силерниң ниитилелиңерниң бедик сорулгалары болгаш могаг чок күжениишкиннери, Австрияның болгаш Совет Эвилелиниң [illegible] культуралыг болгаш эртем харылзааларын улам шыңгыы [illegible]

[illegible]

й Крайскийниң алдары дээш [illegible] черинге хүлээп [illegible]

[illegible]

Н. А. Тихоновту аян-чорукка үдеп чоруур албан кижилери, Австрияда элчин черинин [illegible]

Хүлээп алыышкын эвилең, найыралдыг байдалга эрткен.

ВЕНА. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов Австрияның Коммунистиг партиязының удуртукчулары — АКП-ниң Даргазы Ф. Мури, АКП ТК-ның Политбюро кежигүннери Э. Шариф, Х. Кальт, АКП ТК-ның Делегей киржилгезиниң эргелекчизи И. Штайнер оларны-биле ужурашкан.

Эш Ф. Мурига болгаш АКП-ның [illegible] эш Н. А. Тихонов чүректиг хамаарылгазын болгаш байыр чедирип, СЭКП ТК-дан болгаш бүгү совет коммунистерден оларга акы-дуңманың байырын дамчыткан.

Н. А. Тихоновтуң Австрияга [illegible]

[illegible]

он-он заводтарында 80 ажыл муң кижи ажылдап турар [illegible]

[illegible]

Н. А. Тихонов албанның аян-чоруун Австрияның [illegible]

[illegible]

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы байыр [illegible]

[illegible]

министри П. Штарибахер, ол [illegible] ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы [illegible] албан кижилери чораан.

Ол-ла хүн Н. А. Тихонов [illegible]

ВЕНА. [illegible]

В. КУЛИКОВ,
И. МАСЛОВ.
СЭТА-ның тускай корр.

ҮЛЕТПҮР

Республиканың үлетпүр бүдүрүлге коллективтериниң болгаш ажылчыннарының социалистиг чарыжы бо чылын [illegible] болгаш дээштиг боор турарын демдеглээр херек. Дыва хөй үлетпүр бүдүрүлге коллективтери, бригадалар, цехтер, участоктар болгаш тус-тус мурнакчылар боттарының бүдүрүлге планнарын хүүседип [illegible]

та боттандырар дээш болгаш хемчеглерни ап турар. Бо бүгүнүң түңнелинде республиканың үлетпүрүнүң 1981 чылдың бирги квартал [illegible]

Он бирги беш чылдың баш [illegible] бараанныг продукцияны бүдүрериниң болгаш [illegible]

нормативтиг ортелиг-биле 66 муң рубльдиң дараазында продукциязын, 42.1 муң рубльдиң социал-культура барааннарын, 296 тонна эътти, 31 тонна колбаса кылыгларын, 23 тонна саржагны, 245 тонна чалам сүт продукциязын, 375 тонна далганны, 237 тонна комбикормну, 6 тонна кондитер кылыгларын болгаш өске-даа чугула бараанарны бүдүрүп үндүрген.

[illegible]

[illegible] аммарал бажыткан турар. Ылаңгы черлерге мурнунда [illegible] деп санаттырып тургулаан коллективтер база немежи бергенин айтыр ужурлуг. Чижээ, Кызылдың [illegible] эът комбинаттары, Хову-Аксының хлеб заводу, Чадааның тарааны пунктузу, «Тыва [illegible]» комбинады [illegible]

[illegible] планнары чугле күүсеттинмээн эвес, харын база эрткен чылдың [illegible]

1981 чылдың баштайгы кварталының түңнелдерин ёзугаар республикада хоожулап турарлар база илереттинген. «Тудуг [illegible]» комбинат, [illegible] далган кылыр. Чадааның, Бай-Хаактың болгаш Туранның хлеб, «Тыва кадыг тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар, [illegible]

[illegible]

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ

[illegible]

ГСЧП-ниң X съездизиниң ажыттынарынга холбаштыр

[illegible]

Эрих МЮККЕНБЕРГЕР,
ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Герман-совет найырал ниитилелиниң президентизи.

ЭГЕЛЕЙ БЕРЗЕ-ДАА...

Он бирги беш чылдың чыл бүрүзүнде Улуг-Хемниң ажыл-агыйлары ортумаа-биле 20—22 муң тонна тарааны, 30 муң тонна сигенни, 10 муң тонна сенажты, 70 муң тонна силосту, 2 муң тонна витаминниг сиген далганы бүдүрер. Ынчангаш сорулга аажок улуг. Ол бүгүнү боттандырары бо чылдың часкы тарылгазын чогуур чуусаада, бедик агротехниктиг байдалга чорударындан улуу-биле хамаарыжыр. Бо чугула кампанияга районнуң совхозтары кандыг белеткелдиг киргенил? Ол талазы-биле интервьюну райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Валентин Васильевич Хаиглев-биле «Шынның» корреспондентизи кылган.

— Ниитизи-биле совхозтар часкы хову ажылдарынга кандыг белеткелдиг киргенил, чугаалап берип көрүнерем?

— Хамыктың мурнунда [illegible]

[illegible]

көдээ ажыл-агый органнарынга, совхозтар дирекцияларынга даасклан турган. Аңаа холбаштыр немелде хемчеглерни алган.

12 кезек черде хову турлагларын дерип белеткээш, та[illegible]

[illegible]

[illegible] 625 механизатор [illegible] Чоокта чаа районнуң [illegible] суггатчыларын сле[illegible]

дүп эрттирген, аңаа олар боттарының мурнунза сорулгаларын дүүрежүп, чугаалажып алганнар.

— Бедик дүжүттү өстүрүп алыр төлээде, кондициязынга чедир ажылдап кылган, эки сорттуг үрезин херек апаар болгай. Бо талазы-биле байдал кандыгыл, Валентин Васильевич?

— Ийе, ол дээрге чөптүг айтырыг. Ниитизи-биле ажыл-агыйларга 600 ажыг тонна тараа үрезини херек. Апрель эгезинге чедир оон барык-ла беш муң тонна хирезин совхозтарда арыглап, хоранназынган. Кызылдың тараа [illegible]

[illegible]

а оон хөй ниргузу ажыл-агыйларда чок, ону чоокта болгаш [illegible] деп шиитпирлээн бис.

РЕДАКЦИЯДАН: Ам бо хүннерде районнуң «Ак-Туруг», «ҮТКА 25 чылы» совхозтар шык базырылыышкынын эгелей берген. Улуг-Хемниң чер ажылдакчылары часкы тарылганы — 7—8 ажып хүннеринде доозарын шиитпирлээн. Аңаа белеткелдиң дугайында көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги-биле кылган интервьюга оон чугаазындан алырга, бүгү чүве белен ышкаш сагындырар. Херек кырында байдал ындыг эвес. Апрель эгезинге чедир чүгле «К-700» деп тракторлар эвес, тарылгага кирер өске-даа чамдык көдээ ажыл-агый техниказы септеттинмээн.

Чамдык ажыл-агыйлар ээзаш эвес үрезин тарааны Кызылдың сайгарылга баазазындан, а 500—600 тонна хире картофель үрезинин Иркутск областан сөөртүп алыры негеттинип турар. Дүжүтке улуг немерени кирер чемишчидилгени ховуларже сөөртүп, тегерининң планы күүсеттинмээн. Чижээ, 2700 тонна органиктиг чемишчидилгениң 2400 тоннназын сөөртүп төкнен. Апрель эгезинге чедир «ҮТКА 25 чылы», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтардан өске ажыл-агыйлар ол чугула ажылды чорутпаан.

Районнуң көдээ ажыл-агый база суггарылга системазының эргелелдери, совхозтарның дирекциялары чаашкыннадыырып суггарар машиналарны, суггатчыларны баш удур белеткээр ажылдарже, суггаттыг черлерге картофель, ногаа база мал чеми культураларын өстүрер талазы-биле бригадаларны, звеноларны тургузар хемчеглерже шоолуг кичээнгей салбаан.

Республика комиссиязында

ТУСКАЙ ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНГАН

Арагалаашкынга удур демисел талазы-биле республика комиссиязының ээлчеглиг хуралы болуп эрткен. Аңаа Чөөн-Хемчиктиң район комиссиязының назы четпээннер ортузунга профилактика ажылдарын чорудуп турарын чугаалажып көрген. Хуралды Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, республика комиссиязының даргазы В. Б. Добромыслов эрттирген, илеткелди арагалаашкынга удур демисел талазы-биле Чөөн-Хемчиктиң район комиссиязының даргазы Ф. Г. Баранов кылган.

Район комиссиязының кежигүннери чурттакчылыг черлерге рейдилерге киржип, хөй-ниитиниң черлеринге эзирик чоруур кижилер-биле дээштиг ажылды чорудуп турарын аңаа демдеглээн. Херээженнер чөвүлелдериниң хуралдарынга арагалаарынга сундулуттарны база көрүп турар. Хоочураан [illegible] апарган 20 кижини наркологтуг эмнээшкинче чорудуп [illegible] Арагалаашкынның [illegible] дугайында 50 лекцияны чон о[illegible]

[illegible]зунга номчаан, оон-биле чергелештир бүдүрүлгелерге, совхозтарга профилактика неделяларын чорудуп, суттук, прокуратураның [illegible] дугайында лекцияларны, беседаларны чонга кылып турар. Кижи болгаш [illegible] ажылдап эгелээн.

Чурум үрээринин [illegible] элээдилерни, от ышкаш [illegible]

ыш салбас ада-иелерин районнуң назы четпээннер ортузунга [illegible] хуралдарынга көрүп турар. Оон ангыда совхозтарже, школаларже үнүүшкүннерни кылып, аныяктар ортузунга спорт-массалыг ажылдарны организастаан, ажылдап турар элээдилерниң күш-ажыл байдалын үргүлчү хайгаарап турар.

Школачыларның чайгы дыштанылгазының дугайында [illegible] Пионер лагерьлеринге [illegible] бригадаларынга 512 [illegible] ажылдаар [illegible] Баян-Тала [illegible] суурларга элээдилер [illegible] чорудар ажылдар тодараттынган.

[illegible]

иазыкин районда кошкак, ара[illegible] дугайында темалыг кежээлер ховар болуп, шоодуглуг солуннар, фотовитриналар үнмейн турарын республика комиссиязы айыткан. Чурттакчы чон библиотекаларны, культура-чырыдылга албан черлерин, [illegible] ажыглап шыдавайн турар [illegible] районда контроль[illegible]

[illegible] дружиналарның ажылының [illegible] шалыг аттан хүннерде [illegible] турарлар. Арагалаар болгаш [illegible]

Арагалаашкынга удур демисел [illegible]

Космонавтика хүнүнге уткуштур

МЫНДЫГ БОЛГАН ЧҮВЕ

Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу космонавтызы П. Р. Попович чугаалап тур

— Кижиниң угааны кайгамчык. Киришкени болуушкун ырак тудум-на, ол улам өскү болгаш тода апар чоруур. Гагаринчи хүнден — 1961 чылдың апрель 12-ден бээр барык 20 чыл эрткен, ол хүн канчаар эрткенин шак болгаш минута бүрүзү-биле сактып чоруур мен. Баштай-ла Юрий Гагаринниң соруг кирген, харылзаа амырап өөрээн арны кезээде сагышка кирер.

«Мээң бүгү амыдыралым ам менээ кайгамчыктыг чивең ышкаш сагындырар-дыр», — деп, Гагарин үделекчилерге, планетаның бүгү [illegible] чугаалаан. — Мурнунда чурттап эрткен болгаш кылган бүгү чүүлдер бо минуталарга баралгаттыныш чурттап эртинген болгаш кылдынган-дыр»...

А оон ынай бүгү чүве мындыг болган.

7 ш. 10 м. Юрий Гагаринни лифт ракетаның бединче «Востокче» көдүре берген. Удавааңда ол специалистерниң дузазы-биле корабльде олуттуг ээлепкен. Ракета тавааңдан ырак эвесте харылзааның көжүрүп чоруур пунктузу ажылдап турган. Гагарин-биле үргүлчү харылзаа тударын менээ дааскан турган. Чугаалап орарым ол минуталарда Юрий [illegible].

7 ш. 28 м. Гагарин корабльдиң дериглелериниң хынаарын доозупкан. Кол конструктор космонавт-биле чугаалажы берген.

Королев: Кандыг-дыр силер, Юрий Алексеевич?

Гагарин: Байдалым экн. Стартка белен.

Королев: Херек эки чоруп тур. Машинаны график ёзугаар белеткеп тур. Шупту эки-дир.

Беседаның соолунде Ю. Гагарин корабль системазын хынаанының болгаш оон байдалының дугайын Сергей Павловичиге [illegible].

7 ш. 55 м. Чүгле келгеш, микрофонну алгаш, «Юра, сенээ шуптуваустан коллективтиг байыр. Сен дээш өөрүп тур бис» деп, корабльдиң бортунче дамчыттым.

Ол үеде корабльдиң кирер люгунуң халывы хагдынган дээн сигнал чок болганы илерей берген. Ол дээрге, улуг эвес-даа болза, «ЧП»-ге дөмей болган. Микрофонну Сергей Павлович холга апкан.

Королев: Юрий Алексеевич бисте мындыг болу берди — люк хагдынган соонда бир контактек ол хагдынган деп медээ көргүспеди. Ынчангаш люкту уштур-дур бис.

8 ш. 10 м. Стартка чедир бар бир шак арткан. Чедирикчи-ракетаны болгаш корабльдиң хынаары план ёзугаар чоруп тур. Старт манаары Юрийге берге болбайн. Николай Петрович Каманин биле мен космонавт-биле харылзаалы үргүлчү тудуп тур бис. [illegible] соонда С. П. Королев база катап харылзажы берди.

Королев: Силерни экранда көрүп тур мен. Силерниң хевириңер таарымчалыг — сергек-тир.

8 ш 55 м. Корабль борту-биле Юрий Гагарин-биле харылзааны ам команды бункериниң пультузундан тудуп тур бис... Минуталар төнчү чок ышкаш сагындырар. Чүге дээрге Юрий Гагариниң ужуушкунунуң эртемниң эң улуг бирги ажылдыышкыны. Чер делегейиниң дашкаар ужуушкунуң дугайында кижи төрелгетениниң төөгүден тура күзелдиниң боттанышкыны болур. Чер [illegible] чаагай чоруунга космостуң [illegible] айтырыгны шиитпирлээр ужурлуг.

Каманин: Он минута белеткелди чарлап тур деп, Гагаринге ол дыңнатты. Гермошёвну хатташ, эгелээр байдалче кирип ээр.

Команды бункеринче С. П. Королёв, М. В. Келдыш, В. П. Глушко, Н. А. Пилюгин болгаш өскелер-даа кирип келди. Старт шагы чоокшулаан. Удаваанда Күрүне комиссиязының кежигүннери кожа өрээлче чоруй барган. Пультуга чүгле [illegible] ракетаның удуртукчулары. Королёв, Каманин болгаш мен арттывыс. Салып үндүрүүшкүнүң мурнунуң баштайгы командылары. Королёв оларны бортта Гагаринче дамчыдып бериптур.

9 ш. 07 м. Кужениишкин эн дээди чадазында. Сергей Павлович микрофон салбастаан. Ракетаны салып үндүрериниң командызын старт удуртукчулары берип турар болза-даа, Королёв команды берип турар ышкаш сагындырар.

Королёв: «Кедр», кыпсыышкын командызы бердинди.

Гагарин: Билдим, «Заря» — кыпсыышкын.

Командылар уламчып-ла турган, ам кээп төндү.

— Ко-дур-лууушкун! — деп, Королёв микрофонче барык алгырды.

Ракета оожум, хөөн чок чүве дег, старт столундан адырлып бар чор. Күчүлүг моторларның [illegible] эштеткен. Ол үеде өөрүшкү долган, ам сурагжаан гагаринчи.

— Чо-руп-тааллы! — дээни дыңналган.

«Чоруптааллы» деп ол орус омак сес кайгамчык магадалчыг болганындан, бичии каза-ла кужениишкиниң кошкадыпкан Сергей Павлович улуг тынгаш «Езулуг орус күчүтен» дээш, Гагариннин [illegible].

— Бис шуптувус сенээ чаагай ужудуушкунну күзедивис! — диген.

Бүгү чүве шак ындыг болган. 108 минута болгаш Юрий Гагарин Черни десклянир ужудуушкунну доосткан. Ол чээрби чыл мурнунда болган. Кайгамчыктыг юбилейниң бүдүүзүнде совет-моол делегей экипажы черже ээп келди. Жугдэрдэмидийн Гуррагча — моол улустуң төлээзи 101-ги космонавт болган.

— Чугааны мынаа доозуп каап болур — деп, П. Р. Попович чугаалаан.— Юрий Гагаринниң чаңгыс полкчулары бистер гагаринчи орук улам алгып, космосту шинчилээринге болгаш ажыглаарынга улам-на хөй чурттар болгаш улустар киржип турар апаргаанынга чоргаарланыр аас-кежиктиг бис—деп, ол түннээн.

А. РОМАНОВ.
(СЭТА-ның корр.).
Звездный хоорайжыгаш,
апрель 7.

ЧУРУКТА: Москваның Ленин проспектизинде Юрий Алексеевич Гагаринге турасхаал; ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйы чедиишкиннериниң делгелгезиниң «Космос» павильонунда. Юрий Гагаринге турасхаалдың фрагментизи.

В. СОБРОВИННИҢ фотозу.

ТЕРЕК

Удавас хоорайлар болгаш суурларывысты чаагайжыдып, ногаанчыдып эгелээр болгай бис. Ынчангаш номчукчулар силерге Москваның бойдус шенекчилер ниитилелиниң чиңгине кежигүну Я. СУХАНОВТУҢ «Известия» солунга парлаан чүүлүн барааалгаттывыс.

Кижилер [illegible] тура, терек-биле найыралдажып чоруур. Ында эки шынарлар хөй. Боду чараш, холук чок шынчылыг, чаа черге белен өзүүчел. Бүгү боду-биле амыдыралче чүткүүр. Саглаң бажын бедип-пишаан, дүрген болгаш күчүлүг өзер.

Терек кижиге шынчы бараан болуп турар. Ол—хоорай сагынтары, агаарны ажыг хейден, доозундан болгаш хөөден арыглаар талазы-биле ыяштарның чемпиону. [illegible] бо ажылынга чаңгыс терек үш липаны, дөрт хадыны, чеди шивини солуп шыдаар. Терек бедузун-ле көзүлбес-фонтан: дүн-хүнде каш-даа кочал сугну изиг хүннерде агаарже бус-талдырып үндүрер. Терек бүрүзү чаагай чыттыг чүүлдерин —[illegible]ны чаагай чыттыг эфир үзү-биле айдызап турар.

Терекни [illegible] ногаанчыдыкчылар бойдуска мактап мактан турар. Ынчалдажок ол чүгле арыгларда база питомниктерде шөлээ өзүп турар. Хоорайларда болгаш суурларда, кижилер чурттаар черлер чоогунда бо чаагай ыяшты [illegible] эвес. Каяа-даа чоруурга часкы үеде хевир-дүрзүзүн үреп каан ыяштар карактыы өйүп келир. Кудумчуларда болгаш скверлерде ыяштар ужурган дег ажыл хайнып-ла турар. Ол черлерге чараш ыяштарның орнунга бажын кезип каан азы будуктарының орнунда органнар содуйган адагаштар артып калыр. Ыяштар бажын кезерин бодунун дефискээринде тарымал үнүш бар бүгү органнзациялар, албан черлери, ведомстволар турзазы-биле чорудуп турар. Ыяш бажын ынчаар хамаан чок кезип турар кижилер теректерге улуг хораны чедирип турар. Ирилишкинге алысхан чеже ыяш өлүп, үр энирбес балыглаашкындан чеже ыяш аарып, кадып турбас дээр!

Терек бодунга ындыг ялаңы чуге чуктей бергенил? Чайын бир неделя иштинде «терек дүвүзүн» болдуруптарындан бе? Бистиң үевисте ону чайлыг аштап алгаш, теректиң чаагай ажыын көрүп болур болгай.

Терек — эр, кыс ийи аңгы. Салгынга үрезиниң тарадыр [illegible] — сарыг-кызыл чечектигеш, бир чамдыктарынга кыс —[illegible] үнүп келир. Үрезиннер чөөкту доозуналыр — ол кыс чечектерниң. Ону шаандан-на билип турган, ынчангаш кудумчуларны эр теректер-биле каастаар турган. Теректерни кам чонна удаа-дараа кезерге, бодунун үнүп үргүлчүлээр дээш, улам доозуналыр, эр теректер кыс ыяштарже дүүла [illegible].

Теректерни кезеринге хандыышпайн, кыс ыяштарны эр [illegible] чүтүла деп эртемденнер санап турар. Олуртур өзүмнер, өстүрүп турар питомниктер ногаанчыдылгага чүгле эр теректерден плантациялар кылып алза эки. Ыяштың эр, кызын ылгап алыры берге эвес. Эр ыяштар кыс ыяштардан улуг, будуктары бедүүк, мочактарының хемчээли улуг. бүрүлери тырыкызымаар, кыс ыяштарның сүүрең баштыг бүрүлеринден кысказы ылдан.

Теректер боттарының будук[illegible] бистиң хоорайларывысты болгаш суурларывысты, кудумчуларывысты, скверлеривистиң болгаш парктарывысты каастаарынга таарымчалыг чараш үнүш.

СОНУУРГАКТАРГА

ХАВАНГА «ТУТТУРГАШ»

Максимовка суур чурттуг В. Смержова [illegible] орган. Арыг чаны-биле эртип чыда, ырак эвесте дааш дыңнаан. Көөрге, ыяштар аразында улуг чер хавааның бажы ногулген. А оон ырак эвесте өөр хаваннар чорааан. Ону көргеш, Смержова корга бергеш, чоогунда ыяшче үне берген. А бечи улуг хаванга Смержованың үне берген ыяжы тээрыщканы-ла ол ыйнаан, — келгеш, ооргазын дүрбүп-дүрбүп, дөзүнге чыдып алгаш, хээрыктай берген.

Бир эвес орукта тракторлар даажы хаванны оттурупаан болза, Смержованың хаванга туттурушкуну та кайы хире үр болур турду ыйнаан.

«ОРВАЛ» ДЕП ЧҮЛ?

Свазынны өске чүнүң-биле солуп болурул деп айтырыг эртемденнерниң мурнунга шагда-ла тургустунган. Чоокта чаа француз бир солуп шыдаар материал дугайын дыңнаткан. Ону «Орвал» деп адаар. Материалды полиэтиленден алган. Өңү бүдүрүүң ак, өттүр көзүлбес. Сугга өтпес. Ынчангаш парлалганың кандыг-даа хевиринге ону ажыглап болурунуң барымдаазы [illegible] «Найес сезо» деп румын солун бижээн.

ЧАДАГ

Ыракты чоок чуктүң курузу [illegible] турган, ам пенсионер А. С. Салманов 12 ай дургузунда орукка чадаг чораан. Ол Владивостоктан Ленинград областың Тихвинге четкен. А ниитизи-биле 13 муң километрни чадаг эртип, Совет Эвилелиниң 142 хоорайларынга чораан. Чадаг аян-чорукчунуң моон соңгаар планында келир чайын Ортаакы Азияга, Кавказка чедери кордунген.

«Эртен, кежээ эни-дир сен.
Эчис бажың багай-ла-дыр»
В. КУДРЯВЦЕВТИҢ «Севигү хар» деп фотоэтюду.

ЧЕДИП КЕЛЕМ

Танды эдээ Хендергениң бажын өрта
Тараа тарып делгем шөлче хем суун четкеш.
Чагаажыгаш сарыым сеңээ бижиптер дээш,
Чайым чогу конмуг болду, шаам-на бе.

Частың эки хүннеринде тараажыга
Чаңгыс-даа шак халас баары хараданчыг.
Майның соонда, алды айның эгезинде
Маёнкаже чалап тур мен, чедип келем.

Эжиң өөлдүң шаалып ижин магадаар сен.
Эки аъттың эртип кээрин сонуургаар сен.
Седаам неткеш, алдан дөрттүң аразынга
Соруп кирип, девиримни көргей-даа сен.

Чагааларым хүннүң кээр деп манагзынма.
Частың хүнү узун-даа бол, чалгаарава.
Алдым сарыг, бедик дүжүт чаагай сывы
Алыс баргаш, чурттаалгавыс кужун немээр.

Б. МОҢГУЛ-ООЛ.

„АЗАЗЫ"—ДУҢМАЗЫ БОЛГАН

Атеизм темазынга

АЛЫШКЫЛАР оолдары — улуу Балчам хүрээге хуурактап турган, бичези Авыра аалынга мал кадарып, колак-торлаа аннап өскен ийи алышкы чораан.

Тывага кувискаал өөскүй берген, араттың ламы-даа черчерге үүрлерлиг апарган. Авыразы акызын камга кирип алыыл деп сургаан. Оозу «ам бир чыл болгаш-ла кежил болур кижи мен, оомну кагбас мен» дээш ыяваан. Демгизи камга кирип алган. Быскан хар чаапкан. Балчам «өөредилгезин» уламчылаар дээш, аалынан чара көшкеш, Баадам дээр келиниң аалынга барып кады хонуп алган.

Авыра өске өөрү-биле кады Лар-Ийлен диниизээр дээш эттаныпкан. Балчам чүү боор, «башкызының» айтып берген номнарын шээжилеп, хүлүүс оол тоюн кадарып, мяжын чугурүп берип, кежээни-не бөй ламаның пиектерин барып доэуп, медээжок-ла турган. Дииизээн Авыра бир ай болгаш, олча-омактыг чанып келген. Балчам дарийги дээр бир ном шээжилеп алган, мындыг болганнар.

Күскээр кыжын, улуг соок чокта, хар чугада черле ындыг боор ийин: инектер балче [illegible]. Ынчан ыт-куш бээзе теп кээр, черле ондагайлыг. Ынчангаш аалдардан кежээни-не бир кижи инектээр. Бир кежээ Авыраның ээлээ келген. Кижиш шала эртежик-ле, чактыр боозун чүүктепкеш чорупкан.

УЛУГ-ОЙ иштинде чиңгежек үнүт кижи ырлаан! Топтап дыңнаарга, Балчамның үнү. Ол ырлагылаар-даа, ном-даа номнаар. Тура дүшкеш, ынаё-бээр көрүп каап, чооганы орү чоктаза чоктаза дужааммын келген «Чер-ле чүрээ бат, кортук хирчүве болгай, ол хиреде сагылдыг мен, чүүден-даа кортпас мен дээр. Оозу шын бе моол шенеп көөр-дүр» деп Авыра бодай берген.

— Ээй, ээн, оол! Кай баарын ол, бээр келем— деп Авыра үнүн өскерти чиңгеледип алгаш, кургамзыды кый дээн. Демгизи тура дүшкеш, бөргүн уштааш, дыңнаалап тургаш

— Аксым ыяксын, өгүм туман! Өгүм түнээн, аксым каткын! Омааний батмя-хом! Оомааний батмя-хом! — деп чугаалаттынмышаан, халып-ла берген. Кезек чүгүрүп чорүп тура дүшкеш, ол-ла домактарын каттаптавышаан, мааний дарийгн. помпап, алыжын чаазыдадыр часкап, салааларын мы[illegible] [illegible] эштээш ал гаш, соонда изиңче чажып, медээжок-ла кынныр болган.

Аалга бызаалар баглап турган Хевек — Балчамның калайы — дааш дыңнааш, бир көөрге, аал артында баалыкта бараан көзүлген. Чоруп орарының хүргенн аажык, орукту [illegible] улап орда топтап көөрге, шаа Балчам. Өг уунче шуутта чүгүрүп орар, алыжын чаданып, химиренгеш-ле, доорак чажар мындыг.

Балчам өгже кире берген. Хевек кирип кээрге, Балчам [illegible].

— Бо канчап бардың, чүнү [illegible] турарың ол? Инектерни кайыл?— деп, Хевек коргуштап, дөвидеп айтырган

— Аа богда, бурган өршээ! Өлдүм-не, өлдүм. Хевек, дурген-не чүдалап туду, саңдан салып көр. Мени Улуг-Ойга чорумда аза кыйгырды. Ат-ла болдум! Үн-аянын чиңертимни канчаар сен. Боду дээрге өг [illegible] чүве, черге дегбес, эстедиш чоруур. Соонда-соонда [illegible] чоокшулап кээп, шуут-ла алымны алаап, кыйгырып орду. Мен-даа кайын дирил мен—дээш, кижиң ыглап [illegible].

Ажызының аайы-биле Хевек [illegible] тудуп, саң салып каан. оол чанынга келгеш, «Ам кандыг-дыр сен, анаа-ла корткаш чорап барган эвес сен бе? Кортуун аайлыг эвес, кезээд номнаттынган, химиренген орун [illegible]» дээн.

— Коргуп-каргып дел алган! Аза-четкерге тавартканн кижини чүге кыжырып сен. Сээң салуучуг кежигүнүң мени хамаан бе?— деп хоректелээн. — Сагыл-санмаарлыг болгаш харын баш удур көрүп каан, аалга чедип келген-дир мен. Силер ышкаш кара кижи болган болзумза, ол черниге-ле чыгылдырып алыр аза бо — дээш, улуг тынгылап ора.—черчиктиним кончуг-дур, дашты хелин бажымны чалап ирем— деп, сожум диляэн.

Хелиниң өөнге Хевек кире бээрге, Баадам бөөлдээштениш алган, дөрде холестеп орган.

— Өгде кижи инектер сүрүп алгаш чорун орда, бир чүве адын адап кыйгырып, соондан чүрүп шаг болган-дыр, хелин. Болтуун база чиктии кончуг. Чээрге чугаалап, чалап көр деп кээрге келдим—деп. Хевек чугаалаан.

Берген шо каарымга черле кончуг багай дүжер чорду. Ону айтып чытканы ол чүве турган чүл. Ынаарга Балчам бергедээн кижи-дир — дээш, хелин Хевекче соодур көрген. — «Бурган-шажын хевэп чок, нам. салуучут бис» дээр болгай силер. Херек баарга ол-дур. Ам канчаар, шавызын, баар болган-дыр ийин— дей тыртып каан.

БААДАМ хелин Балчам сугга келгеш, караан шийип, эрегезин бир кезек чуук таан. Оон Балчамны үр-ле судалдааш, бажын метпеңнедир чайгылаан.

— Херек арай бергедээн-дир. Аарыгның ээзи күт-чамдаа барган. Улуг хүрүм кылбас болза хоржок. Беданың, белеткенип алыыр — дээш, келин чана берген.

Хевектиң чыгты күзеттер турган дуңмазы Дамдын эртен эрте чедип келирге, оңу Балчамның төрелдериниң аалынче доорап чоруткан. Ол Авыра сугнуң аалынга баргаш Балчамның улуг акызы Балбай ирей сугга душкен.

Удаваанда эр улусту Балбай ирей сугже чыый бергеш. Авыра кире бээрге, апаада шоолуг чүве ыттавас Балбай ирей мыйның турүп келгеш чугаалдаан турган. «Балчамның кежээ аза-четкер таваравн-дыр. Боду пат чыдар. Хелин башкызы көргеш, берге кижи-дир дээп ышкажы».

Балчамның улуг акызы Балбай, биче акызы Кылан, Авыра ужелээн ырак эвесте демн аалче базыпканнар. Өгге кире бээрге, аарыг кижизи оруң кырында так-ла шутлапып алган чыткан. Келген улус шайлап алгаш, аарыг кижизи-биле чугаалашкан. Оозу азага кыйтыртып аалынга чедир сурган [illegible] боор. Тоожок барганым бо ыйнаан, харын башкым-на чүңү канчаптар чүве ийик» дээр мындыг болган. Келген акылары Баадам хелин-биле сүмележип, ынаар баар дей берген.

ЧУГААГА киришпейн орган Авыра. Балчамның чанынга баргаш, бажын тудуп, [illegible] көргүлээш, «Па, бо [illegible] Корткаш ынчап турар. Анаа чүве-дир он» дээрге, Балчам [illegible].

— Аарыг-аржык [illegible] кэрге таварышкан кижини ме ни чүге кыжырдын! Ам база намзыырын ол бе! Мөге дээр [illegible] бээр [illegible] үнүүт, сарыг-кидис дег калбак кара чүве [illegible] адап, [illegible] баалыкка чедир [illegible]. Харын чүү-доос көрүптер [illegible] көрүп каан [illegible]. Оон башка акым [illegible] деп [illegible].

Авыра [illegible].

— «Азан» мен-дир мен, дуңмаң Авыра аан. Дүүн кежээ мен база инектеп чордум. Бо акыларывыс-даа билир. Улуг-Ой бажында тейге олурарымга, сен ырлап, номнап өскеп ордуң. Дужумга кээриңге кыйгырарымга, дыңнаалап турүп-турүп, үш-баш чок дадып баткаш, ном номнап, адыш часкап чоруй бардың. Харык [illegible] кижи мен. Оон сээң адың адап, бодум адым адап кыйгырып чалап кагдым чоп. Улуг-Ойга сарыг-кидис-даа чок чоржук. Караан ирииң көрген-дир сен.

Балчам тура халааш, дуңмазының эктинден сегирип алгаш, бир кезек силгигилээн — Кончут кууурумчуну, сойлукту! Кижини ынчаар коргудар! Сени канчаар эвес мен! Мен аарааш, өлген болзумза сен буруулуг [illegible]!

— Чаа, чаңгыс мен буруулуг боор бе. Чүвени көрүп, дыңнап чорук апарган кечил-сагылдыг кижи, дуңмазын аза кылдыр көрген болганда, сен база буруулуг сен. Ол сагыл-санмаазын-биле мени чүге көрүптээк [illegible].

Хорадааш, турүп келген «тос хеле-даа» оон-биле өшкеп, «завылап [illegible] олурарын» [illegible] оожургаан.

Амгы «карак-көрүкчүлер» база-ла Балчам акый биле Баадам хелин ышкаш мындыг чоруур болдур эвесте. Кичээнзеле эки боор.

Ч. ДОПУЛАШ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 11-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50 — Эртенги гимнастика. 9.15 — «АБВГДейка». 9.50 — «Ала-нейер, силерге». 10.20 — «Г. Минасян ырлап тур». (Ереван). 10.55 — [illegible]. 11.25 — «Чурукчулар дугайында». Б. Кустодиев. 12.10 — «Спортлотонуң» 15-ки тиражы. 12.20 — «Амыдыралче орук». 13.05 — Моцарттың ырлары. П. Шрайер күүселир (ГДР). 13.55 — О. Сулейманов. «Чер, кижиге мөгей». Автор бодунуң номчуур. 14.30 — Бөгүн делегейде. 14.45 — «Сөөлгү чуктуң оруктары-биле аян-чорук» деп кезектерге үран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 16.00 — «Бар-даа болза, бүзүреңчиг эвес». Профессор С. П. Капица эрттирер. 17.05 — «Цирк аренazында». 17.30 — Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. 18.20 — Мультфильмнер программазы: «Вини-пух аалдап чорупкан», «Вини-пух болгаш чай чок хүн». 18.50 — Даарта — Чурттуң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң хүнү. Чурттуң агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглериниң Кол командылакчызы [illegible] маршалы, Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры А. И. Колдуновтуң чугаазы. 19.05 — Концерт. Совет Армияның үлегерлиг Тол театрындан дамчыдылга. 19.50 — «Дарганың дуңу» деп үран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 21.35 — «Төрээн черимге ынак мен». Фильм-концерт. (Е. Птичкинниң ырлары). 22.25 — Классиктиг хүрешке Европа чемпионаты. Швециядан дамчыдылга. Төнгенде — Медээ.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага элир булуттар, чагбас. Соңгу-барыын чүкче угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 5—8 градус соок, а хүнүн 10—15 градус чылыг.

Кызылга бөгүн-не элир булуттар, чагбас. Соңгу-чөөн чүк угланыышкынныг хат секундада 7—8 метр чедир күштелир. Дүне 3—5 градус соок болур, хүндүс 13—15 градус чедир чылыыр.

КИНО

АПРЕЛЬ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Элезинниг ховуның ак хүнү» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кижизэн гусарларның эскадрону» (2 сериялыг) 9.30, 14.10, 17.20 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шокар рейс» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Начальник турган болзумза» 15.00, 16.50 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ЧАРЛААДАР

Тываның кадаа ажыл-агыйы техникумунга сантехник негетгивиш тур. Квартира бээр хавлырар.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 5. Телефон 2-36-04, 2-55-93.

Кызылдың [illegible] училищезиниң бүгү курстарының сургуулдарының ада-иези ниити хуралче чалап тур. Ук хурал апрель 25-те, 14 шакта, училищениң залынга болур.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Архив килдизиниң төгериң таңмазы читкенин барымдаалааш, ону күш чок деп санаар.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажыы № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 харысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистерниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадаа ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чагыг [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажыы № 1) ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 87 (11585) | 1981 чылдың апрель 12, воскресенье | 1925 чылда үнделдиттинген. | Өртээ 2 көп.

Бистиң улуг Төрээн чуртувус — Совет Социалистиг Республикалар Эвилели делгерезин!

Ленинниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле — бурунгаар, коммунизмниң тиилелгезинче!

1981 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның
КЫЙГЫРЫГЛАРЫ

1. Тайбың, демократия болгаш социализм дээш, империализмге удур демиселге ажылчы чоннарның делегейде эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1 делгерезин!

2. Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

3. Мөңгеде дириг революстуг интернационалчы өөредиг — марксизм-ленинизм делгерезин!

4. Совет Эвилелиниң ленинчи Коммунистиг партиязы делгерезин!

Партияның күжү — чон-биле чаңгыс эптиинде!

Чоннуң күжү — партия-биле чаңгыс эптиинде, оон удуртулгазында!

5. Владимир Ильич Ленинниң ады болгаш хереэ чүс-чүс чылдарда чурттап турзун!

6. Совет Эвилелиниң хамаатылары! Ленинчи, коммунистиг ёзу-биле чурттап, ажылдап, демисежип өөрениңер!

7. Коммунистер! СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир дээш бүгү улустуң демиселиниң авангардынга болуңар!

Бистиң улуг Төрээн чуртувус улам күштүг, байлак болгаш чараш болзун!

8. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Он бирги беш чылды Төрээн чурттуң чаагай чоруу дээш шалыпчы, инициативачы ажыл-иживис-биле демдеглээли!

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседир бис!

Бүгү-ле чүвени кижиниң чаагай чоруунга, бүгү-ле чүвени кижи дээш!

9. Коммунизм тургузукчузу, тайбың дээш чайгылыш чок демиселчи — улуг совет улуска алдар!

10. Советтер чуртунуң маадырлыг ажылчын аңгызы делгерезин!

11. Алдарлыг колхозчу тараачыннар делгерезин!

12. Совет улусчу интеллигенция делгерезин!

13. Ажылчын аңгының, колхозчу тараачыннарның болгаш улусчу интеллигенцияның бузулбас эвилели делгерезин!

14. Совет Эвилелиниң бүгү нацияларының болгаш биче улустарының акы-дуңма найыралы, чайгылыш чок чаңгыс эви делгерезин!

15. ССРЭ Конституциязы делгерезин!

Социалистиг демократия делгерезин!

16. Улус депутаттарының Советтери делгерезин!

Күрүне болгаш ниитилел херектерин эргелеп башкарарынга ажылчы чоннуң киржилгези калбарзын!

17. Коммунизм школазы, бистиң ниитилелдиң салдарлыг күжү — совет профэвилелдери делгерезин!

18. Оолдар болгаш кыстар! Билиглерни, культураны, профессионал мергежилди чүткүлдүг шиңгээдип алыңар!

Коммунизм дээш медерелдиг демиселчилер болуңар!

Ленинчи комсомол делгерезин!

19. Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары — совет херээженнер делгерезин!

Ие-херээженнерге алдар!

Бүгү делегейниң ажы-төлдеринге тайбың болгаш аас-кежик!

20. Совет дайынчылар! Дайынчы болгаш политиктиг белеткелиңерни сайзырангайжыдыңар!

Совет улустуң тайбың ажыл-ижин, социализмниң өндүр улуг чаалап алышкыннарын сереичилелдиг, идегелдиг камгалаңар!

ССРЭ-ниң эрес-маадыр Чепсектиг Күштери делгерезин!

21. Ада-чурттуң Улуг дайынынга совет улустуң чиигтеп чивес чок болган маадырлыг чоруу чүс-чүс чылдарда чурттап турзун!

Бистиң Төрээн чуртувустуң алдары, хосталгазы, хамаарышпас чоруу дээш демиселге амы-тынын берген маадырларга мөңге алдар!

22. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Сайзыраңгай социализмниң аргаларын бүдүрүлгечи болгаш эртем-техниктиг депшилгени улам долу ажыглаңар!

Материалдыг чарыгдалдарны кызырыңар, фонд эгидилгезин көвүдедиңер!

Экономика камналгалыг болур ужурлуг!

23. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Эртем-техниктиг депшилгени дүргедедиңер, мурнакчы дуржулганы нептередиңер!

Экономикага — интенсивтиг хөгжүлде!

24. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Беш чылдың онаалдаларын чедиишкиннииг болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыштың тугун бедик тудаал!

Ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаар!

25. Коммунистиг тургузуушкунунуң авангардында чоруп орар Кызыл туктарлыг коллективтерге, беш чылдың гвардейжилеринге алдар!

26. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Ажылдаар чер бүрүзүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, ажыктыын болгаш шынарын бедидиңер!

Медерелдиг коммунистиг сагылга-чурумну быжыглаңар, чогаадыкчы инициативалыг болуңар!

27. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Сибирьниң болгаш Ырак Чөөн чүктүң бүдүрүкчү күштериниң хөгжүлдезин дүргедедиңер!

Байкал-Амур магистралының тудуунуң темпилерин бедидээли!

28. Барыын Сибирьниң ажыл-ишчилери! Бойдус байлактарын Төрээн чурттуң чаагай чоруунга улам дүрген болгаш ажыктыг кылдыр ажыглаңар!

Газ биле нефть тывылгазын көвүдедиңер!

29. Аар индустрияның ажылдакчылары! Бүдүрүлгениң техниктиг деңнелин, продукцияның шынарын бедидиңер!

Чиг-этке, одаар чүүлге, энергияга, металлга улус ажыл-агыйының херэглелдерин улам долу хандырыңар!

30. Машина тудукчулары! Бедик бүдүрүкчүлүг, камналгалыг болгаш ынаныштыг машиналарны, приборларны, механизацияның болгаш автоматизацияның чепсектерин тургузуңар!

31. Химия үлетпүрүнүң ажылдакчылары! Депшилгелиг технологияны нептередип, химия продуктуларынга болгаш материалдарынга улус ажыл-агыйының, чоннуң херэглелдерин улам долу хандырыңар!

32. Үлетпүр ажылдакчылары! Чоннуң херэглел бараанарын бүдүрерин калбартып, шынарын экижидиңер!

Хүн бүрүнүң кичээнгейин — чоңга бараннар бүдүрүп бээринче, ачы-дуза чедирилгезин хөгжүдеринче!

33. Тудугжулар болгаш монтажниктер! Капитал салыышкыннарның ажыктыын бедидиңер!

Дүрген, чараштыр, аңгы үениң техниктиг үндезининге тудуңар!

1981 чылдың ажыглалга кирер объектилерин тудуп дооздаал!

34. Транспорт болгаш харылзаа ажылдакчылары! Улус ажыл-агыйының херэглелдерин идегелдиг хандырыңар!

Ажылдың депшилгелиг болгаш ажыктыг хевирлерин нептередиңер!

Совет кижилерни хандырарының культуразын бедидиңер!

35. Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Кодээ ажыл-агыйны улам бүгү талалыг, шапкын хөгжүдер дээш демисежиңер! Ону индустриализастаарының, химижидериниң, черни мелиорастаарының темпилерин дүргедедиңер!

РСФСР-ниң Кара эвес хөрзүннүг зоназын чаартырының комплекстиг программазын улам идепкейлиг боттандырыңар!

36. Колхозчулар болгаш совхозтар ажылдакчылары! Бүдүрүлгени специализастаарын болгаш концентрастаарын хөгжүдүңер!

Черни, техниканы, чемишчидилгелерни, мал чемнерин чөп ажыглаңар!

Часкы хаву ажылдарын төргиин эии шынарлыг чорудаал!

Төрээн чуртту бедик дүжүт-биле ворттуул!

37. Кодээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери! Эът, сүт, чуурга, дүк болгаш өске-даа продукцияны бүдүрерин, күрүнеге садарын көвүдедиңер!

Мал ажылы — шалыпчы фронт!

38. Садыг, ниитиниң чемненилге, амыдырал хандырылга ажылдакчылары! Күш-ажылдың шынарын болгаш культуразын бедидип, чоннуң негелдезин улам долу хандырыңар!

39. Совет Эвилелиниң хамаатылары! Ниитиниң байлаан ажыл-агыйжы көрүп, социалистиг энчүну көвүдедиңер!

Чурттуң байлаан чөп ажыглап, бойдусту хумагалаңар!

40. Улус ажыл-агыйының специалистери! Чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар! Техниканы, технологияны, бүдүрүлгени эргелеп башкарарын сайзыраңгайжыдыңар!

41. Совет эртемденнер! Шинчилелдерниң ажыктыын бедидиңер!

Чогаадыкчы боданың болгаш чогаадыкчы күш-ажылдың эвилели быжыгып турзун!

Совет эртемге алдар!

42. Күрүне аппаратының ажылдакчылары! Ажылдың стилин сайзыраңгайжыдыңар! Совет кижилерниң негелде-херэглелдерин эвилең көрүңер!

43. Улусчу контролёрлар! Сагылга-чурумну быжыглаар, камналга болгаш хумагалал дээш шудургу демисежиңер!

44. Идеология фронтузунуң ажылдакчылары! Кижизидикчи, информация, пропаганда ажылының шынарын бедидиңер!

Коммунистиг идейлиг болур чоруктуу, идепкейлиг амыдыралчы турушту — совет кижи бүрүзүнге!

45. Литература болгаш уран чүүл ажылдакчылары, культура ажылдакчылары! Бистиң улуг Төрээн чуртувуска төлептиг чогаалдарны тургузуңар!

Совет уран чүүлдүң идейлиг, партийжи болгаш улусчу болурунуң тугун бедик тудуңар!

46. Улус өөредилгезиниң ажылдакчылары! Өзүп орар салгалды өөредириниң, политиктиг, күш-ажылчы болгаш ажыктыг кижизидилгезиниң шынарын бедидиңер!

47. Дээди өөредилге черлериниң болгаш техникумнарның ажылдакчылары! Идея талазы-биле каңналган, бедик мергежилдиг специалистерни белеткеңер!

Эртемни хөгжүдүңер, бүдүрүлге-биле харылзаазын быжыглаңар!

48. Кадык камгалал ажылдакчылары! Совет кижилерниң кадыкшылының дугайында хүн бүрү сагыш салыңар! Эмчи дузаламчызын ой-шаанда болгаш мергежилдиг көргүзүңер!

49. Күш-культуржулар болгаш спортчулар! Күш-культура шимчээшкинин улам массалыг болдураал!

Совет спорттуң алдарын улгаттыраал!

50. Алдарлыг хоочуннар! Аныяктар дагдыныкчылары!

Аныяк салгалды Коммунистиг партияның болгаш совет улустуң революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы чаңчылдарынга кижизидиңер!

51. Пионерлер болгаш школачылар, профессионал-техниктиг училищелер суртуулдары! Совет Төрээн чуртка изиг ынакшылдыг болуңар!

Билиглерни, күш-ажылчы чаңчылдарны шудургу шиңгээдип алыңар!

52. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынак ленинчи даштыкы политиказы делгерезин!

Тайбыңны болгаш улустарның айыыл чок чоруун быжыглаарынче угландыр СЭКП-ниң XXVI съездизинге кедүрүлген инициативалар амыдыралга бүрүн боттанзын!

53. Коммунистиг болгаш ажылчын партияларга акы-дуңманың байыры! Чоннуң хереэ дээш эрес-дидим демиселчилер — коммунистерге алдар болгаш хүндү!

54. Бүгү делегейниң коммунистериниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжылышкыны быжыгып турзун!

Делегейниң ажылчын аңгызының шылгаттынган болгаш күчүлүг чепсээ — пролетаржы интернационализм делгерезин!

55. Делегей социализминиң, делегей пролетариадының болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң тиилеттирбес эвилели быжыгып турзун!

56. Социалистиг чурттарның улустарынга акы-дуңманың байыры!

Социалистиг дем каттыжылга чурттарының чаңгыс эви, сырый каттыжылышкыны, социализмниң чаалап алышкыннарын камгалаар деп оларның чайгылыш чок шиитпирлиг чоруу делгерезин!

57. Америк империализмниң чимзениишкиннеринге удурланыштыр шиитпирлиг туржуп турар маадырлыг Куба улуска акы-дуңманың байыры!

58. Маадырлыг вьетнам улуска акы-дуңманың байыры!

59. Эрес-дидим лаос улуска акы-дуңманың байыры!

60. Хамаарышпас, хостуг, улусчу Кампучияны тургузуп турар кампучи улуска акы-дуңманың байыры!

61. Апрель революциязының чаалап алышкыннарын эрес-дидим камгалап турар афган улуска акы-дуңманың байыры!

62. Капиталистиг чурттарның ажылчын аңгызынга акы-дуңманың байыры!

Монополияларның мөлчүгделинге болгаш дарлалынга удур, ажылчы чоннарның эргелери дээш, тайбың, демократия дээш демиселчилерге алдар!

63. Колониалдыг кинчи-бектен хосталган улустарга, национал хамаарышпас чорукту болгаш социал депшилгени быжыглаар дээш демиселчилерге акы-дуңманың байыры!

64. Империализмге болгаш расизмге удур, хосталга болгаш хамаарышпас чорук дээш демисежип турар Африканың улустарынга изиг байыр!

65. Империализмге болгаш реакцияга удур, боттарының чурттарының демократтыг хөгжүлдези дээш демисежип турар Латин Американың улустарынга изиг байыр!

66. Фашистиг хунтага удур эрес-шудургу демиселди чорудуп турар Чилиниң ажылчы чоннарынга, бүгү демократтарынга акы-дуңманың байыры!

67. Хосталга, демократия болгаш социализм дээш фашистиг кинданнарда хилинчектедилгеде демиселчилерге акы-дуңманың байыры!

Империализмге болгаш реакцияга хоругдаттырганнарны хостаар!

68. Израиль агрессияга болгаш империализмниң албадалынга удур демиселди чорудуп турар араб улустарга изиг байыр!

Совет-араб найырал быжыгып турзун!

69. Европа чурттарының улустары! Чаа америк ракета-ядролуг чепсекти Барыын Европага сайгара тургузарынга удур демисежиңер!

Европага тайбың, айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга!

70. Азия чурттарының улустары! Тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш, империализм болгаш гегемонизм сүлчээзинге удур, Азияны бүзүрежилге болгаш кады ажылдажылга диви болдурар дээш демисежиңер!

71. Улуг инди улуска изиг байыр!

Совет Эвилелиниң болгаш Индияның аразында найырал, кады ажылдажылга хөгжүп, быжыгып турзун!

72. Делегейниң улустары! Империализмниң, милитаризмниң болгаш реваншизмниң агрессчи чимзениишкиннеринге шиитпирлиг өштүр шавыышкынны бериңер!

Тайбыңны быжыглаал, чавырлыышкынны хыналадыыл, боо-чепсекти эндере бүдүрерин болдурбаал!

73. Делегейниң улустары! Массалыг узуткаашкынның чепсээниң ядролуг болгаш өске-даа хевирлерин хоруур дээш чайгылыш чок туржуңар!

Ядролуг дайынны болдурбас!

74. Бистиң улуг Төрээн чуртувус — Совет Социалистиг Республикалар Эвилели делгерезин!

75. Ленинниң тугунуң адаа-биле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле — бурунгаар, коммунизмниң тиилелгезинче!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН БАЙДАЛГА

ПРАГА. (СЭТА) Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизиниң доозулганы-биле холбаштыр ЧКП Төп Комитеди съездиниң ажылынга киришкен даштыкы делегацияларның аллары дээш эп-найыралдың ужуражылгазын кылган.

ЧКП ТК-ның Чиигине секретары, ЧССР-ниң президентизи Г. Гусак, ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүннери, Президиум кежигүнүнге кандидаттар, ЧКП ТК-ның секретарылары, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневке баштаткан СЭКП-ниң делегациязы, өске-даа коммунистиг болгаш акы-дуңма партияларның, революстуг-демократтыг партияларның болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннерниң делегациялары ол ужуражылгага барганнар.

Чыылганнарның чүректиң ханызындан уткааны эш Г. Гусак залда турганнарга чүве чугаалаан.

Эш Г. ГУСАКТЫҢ чугаазы

Эргим даштыкы өңнүктер!

Хүндүлүг эштер!

Партияның чаа соңгуткан удуртукчу органнарының составы-биле ужуражылгада келген акы-дуңма партияларның төлээлекчилеринге Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң өмүнээзинден чүректиң ханызындан байыр чедирерин чөпшээрэп көрүңер.

Акы-дуңма партияларның бистиң чалалгаларывысты хүлээп алгаш, боттарының делегацияларын XVI съездиниң ажылынга киржири-биле чорутканын бедик-биле үнелеп турар бис. Эргим даштыкы аалчылар, съездиниң хуралдаарынга бистиң чуртувуска чоруп турганыңарны үезинде-даа силер партияның XV съездизиниң соонда чехословак улустуң чедиишкиннери-биле таныжар, бистиң чуртувуста омак-чаагай амыдыралды болгаш социалистиг аңгы үени көөр, коммунизмниң, тайбыңның болгаш бурунгаар депшилгениң идеалдары дээш демисежип турар кижилерге чехословак коммунистерниң болгаш бистиң бүгү улустарывыстың илергейлеп турар хаңы интернационализмин болгаш аңгы талазы-биле эп-сеткил каттыштырылгазын бүзүреп көөр аргалыг болган силер.

Съездиниң делегаттарынга болгаш бистиң ажылчы чоннарывыс-биле ужуражылышкыннарга-даа силерниң чүве чугаалааныңар дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтирип тур мен. Делегейде революстуг демиселдиң янзы-бүрү байдалдарында коммунистерниң шиитпирлеп турар сорулгаларының улуун болгаш нарынын силерниң чугааларыңардан билип алыр аргалыг болган бис. Бистиң партияның, социалистиг Чехословакияның ажылчы чоннарының ажыл-ижин үнелеп чугаалаан акы-дуңма ёзузунуң сөстеринге сеткиливис [illegible]. Социалистиг идеалдарны боттандырары дээш бистиң демиселивиске акы-дуңма партияларның эп-сеткил каттыжылгазын болгаш деткиишкинин бедик-биле үнелеп көрүп турар бис.

XVI съезд Чехословакияга социалистиг тургузуушкунунуң моон соңгааргы чугула үе-чадазын айыткан. Чехословак коммунистер сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузарының талазы-биле партияның чиигине шугумун чайгылыш чок үргүлчүлээринге, ажылчы чоннарның чаагай чоруу дээш бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң моон-даа соңгааргы чечектелиишкининиң хандыларынга быжыг шиитпирлиг дээрзин съездиге белеткел, оон ажылы, чаңгыс үн-биле хүлээп алдынган шиитпирлери бүзүрелдии-биле бадыткаан. Бистиң мурнувуста турар нарын сорулгаларны шиитпирлээринге бисте күштер четчирин съезд база бадыткаан. Бистер быжыг, сырый каттышкан революстуг партияга, оон политиказынга бистиң улустуң ижелиинге болгаш деткиимчезинге даянып турар бис. Бистиң ындыг бүзүрелдиивистиң болгаш тайбың социалистиг келир үениң магадылалының үндезини Совет Эвилели-биле найыралдың болгаш акы-дуңма ёзузунуң кады ажылдажылгазының эвилелчи харылзаалары, социалистиг дем каттыжылгазының чурттарының сырый каттыжылышкыны болгаш чаңгыс эви боор турар.

Марксизм-ленинизмниң принциптеринге, боттарының партиязының аллан чыл иштинде тооргузунуп интернационалчы чаңчылдарынга шынчы чехословак коммунистер, өске-даа чурттарның ажылчын аңгызының болгаш ажылчы чоннарының эрге-ажыктарын кажан-кезээде чүүден-даа бедидир көрүп, улустарның депшилгези, хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш шынчы демиселди чорудуп турар кижилер-биле моон-даа соңгаар деңге чоруур аваа. Бистерниң партиявыстың XVI съездизиниң шиитпирлерин күүседиривис-биле ол буянныг-чаагай эчис сорулгаларны чедип алырынга салыышкынывысты киирерин күзеп турар бис. Бистер тайбыңны быжыглаары дээш, ядролуг айыылдың кыжанышкынын баш удур болдурбазы база боо-чепсекти дугуурери дээш демиселге боттарывыстың бүгү күжүвүстү киирер бис. Империализмге удур, делегейге социализмниң, тайбыңның болгаш бурунгаар депшилгениң хереэ дээш демиселге бистиң моон соңгааргы тиилелгелеривис бүгү-ле революстуг бурунгаар депшилгелиг болгаш тайбың күзээр күштерниң быжыг эвилели, чаңгыс эптиг болгаш кады ходелдиишкиннери-биле үндезилеттинер деп көрүп турар бис.

Эргим даштыкы аалчылар, бистиң чалбыыштыг эш-хүүзүнүң байырын, күш-ажылга болгаш хүн бүрүнүң демиселинге моон-даа соңгааргы чедиишкиннерлиг болурун күзээнивисти боттарының партияларыңарга болгаш силерниң чурттарыңарның улустарынга дамчыдарын силерден дилеедивис.

Бо дашканы:

Делегейге социализмниң, тайбыңның болгаш бурунгаар депшилгениң хереэниң чаа-чаа тиилелгелери дээш!

Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң чаңгыс эви дээш!

Эргим өңнүктер, силерниң кадыкшылыңар дээш! — көдүрерин чөпшээрэп көрүңер.

Даштыкы делегацияларның өмүнээзинден эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаарга, чыылганнар [illegible] часкаашкыны-биле уткаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Эргим эш Гусак!

Хүндүлүг эштер болгаш өңнүктер!

Акы-дуңма партияның съезд бүрүзү-ле — делегей ужур-дузалыг улуг болуушкун болган. Бистиң үевисте коммунистерниң делегейде шимчээшкиниң кайы хире салдарлыг апарганының дугайын ол бүзүрелдии-биле чугаалап турар-дыр.

Акы-дуңма партияларның чыыштарынга ужуражылгалар бистерге шуптувуска ажыктыг дуржулганы алырының үндезини, сорук киириишкиниң деткимчези болуп, бистиң омак-сергек болдуруп, [illegible] дээш демиселге чаа-база күштү берип турар.

Кайгамчык чараш Прагага Чехословакияның Коммунистиг партиязының чап-чаа доозулган XVI съездизи оон база бир чижээ боор турар.

Чехословак коммунистерниң алдарлыг партиязының съездизинге олуржур арганы биске бергени дээш мында турар даштыкы делегацияларның өмүнээзинден Чехословакияның Коммунистиг партиязының удуртукчуларынга чүректиң ханызындан өөрүп четтиришкинин илергейлээрин күзеп тур мен.

Аңгы үеде бистер шуптувус чаңгыс чүүл дугайында бодап турар бис деп чугаалаар болза, частырыг болбас боор деп бодап тур мен. Ол дээрге мырыңай чаа доозулган съездиниң ажылынга сеткил ханышкан-дыр.

Чехословакияның Коммунистиг партиязы бодунуң улузунуң ёзулуг авангарды-дыр. Оларны экономиктиг, культурлуг болгаш социал бурунгаар депшилгениң оруу-биле бүзүрелдиг баштап, чурттуң мурнунда турустунган нарын айтырыгларны чогаадыкчы марксизмниң өөредиин ёзугаар шиитпирлээриниң аргазын билип, ынчап турарын база катап бүзүрелдии-биле көргүскен.

Съезд ЧССР-ниң коммунистеринге болгаш бүгү ажылчы чоннарынга чехословак черге сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузары дээш моон соңгааргы ажылдың толаргай планын берген.

Шынныг коммунистиг болгаш ажылчын партияларның улуг ёг-бүлезиниң төлээлекчилери, бистерге ышкаш, революстуг-демократтыг партияларның болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннериниң төлээлекчилеринге-даа база бир улуг онза ужур-дузалыг боор турары билдингир, эштер.

Мен чехословак коммунистерниң пролетарскы, социалистиг интернационализмге шынчы чорукту быжыы-биле кадагалап, Европага болгаш бүгү бөмбүрзекке быжыг тайбың дээш демиселдиң, улустарның хосталгазы болгаш хой эргелери дээш, социал бурунгаар депшилге дээш демиселдиң улуг хереэнге төлептиг үлүүн киирип турарының фактызын ынчаар чугаалап тур мен.

Даштыкы аалчыларның өмүнээзинден бистиң эргим эштеривисти [illegible] чүректиң ханызындан байыр чедирерин чөпшээрэп көрүңер. Акы-дуңма Чехословакияның бүгү коммунистеринге болгаш ажылчы чоннарынга съездиниң келир үеде айыткан сорулгаларын амыдыралга долузу-биле боттандырарын күзеп тур бис.

Бедик илегелди алган партияның удуртукчу органнарының — ЧКП Төп Комитединиң, оон Президиумунуң болгаш Секретариадының составынга соңгуткан эштерге изиг байыр чедирип тур бис. ЧКП ТК-ның Чиигине секретарының бедик албан-хүлээлгезинге эш Густав Гусактың база катап соңгутканынга бистер [illegible] чүректиң ханызындан байырын чедирерин, аңаа быжыг кадыкшылды, хөй-хөй чылдарда чурттаарын болгаш чогаадыкчы ажыл-[illegible] күзээринге сеткилимниң [illegible] өөрүп тур мен.

Чехословакияның [illegible]нистиг партиязының болгаш акы-дуңмалышкы чехословак улустуң чаа-чаа [illegible] дээш!

Бистиң социалистиг [illegible] бүгү-ле революстуг болгаш бурунгаар депшилгелиг күштерниң эвилели дээш!

Тайбың болгаш социализм дээш!

Мында т[illegible] — [illegible] көдүрүп тур мен.

Эштер Г. Гусактың болгаш Л. И. Брежневтиң чугааларын чыылганнар улуг кичээнгей-биле дыңнаан.

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ ЧОРУПКАНЫ

ПРАГА, апрель 10. (СЭТА). [illegible] ССРЭ-нин Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев болгаш делегацияның кежигүннери СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, Грузияның Компартиязының бирги секретары Э. А. Шеварднадзе, СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, [illegible] СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчызы А. М. Александров олар Прагадан Москваже чорупкан.

ССРЭ-ниң болгаш ЧССР-ниң Күрүне туктары-биле шимээн Рузине аэропортка, самолёттуң чадаваның чанынга ам Л. И. Брежневке болгаш делегацияның кежигүннеринге ЧКП ТК-ның Чиигине секретары, ЧССР-ниң президентизи Г. Гусак чоруксуз менди-салгай чорудуп кааган.

Үдекчилерниң аразынга ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧССР-ниң чазааның даргазы Л. Штроугал, ЧКП ТК-ның Президиум кежигүннери В. Биляк, К. Гофман, В. Гула, А. Индра, А. Капек, И. Кемпный, И. Коржак, И. Ленарт, [illegible] кандидат М. Грушкович, ЧКП ТК-ның Секретариадының кежигүннери турганнар. Маңаа ЧКП ТК-ның кежигүнү, ЧССР-ниң ССРЭ-де [illegible] СЭКП ТК-ның [illegible] А. П. Ботвин олар база турганнар.

Делегация-биле кады СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның кылдыс эргелекчизи Л. И. Замятин, СЭКП ТК-ның Херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец олар база чорупкан.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев баштаан СЭКП-ниң делегациязы апрель 10-да Прагадан Москвада ээп келген, ол Чехословакияның Коммунистиг партиязының ТК-[illegible]

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ ПРАГАДАН ЭЭП КЕЛГЕНИ

СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП [illegible] Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, [illegible] Лосев олар уткаан.

ЧССР-ниң ССРЭ-де [illegible]

Делегация-биле кады СЭКП ТК кежигүнү, СЭКП ТК-ның кылдыс эргелекчизи Л. М. Замятин, СЭКП ТК-ның Херектер эргелекчизиниң оралакчызы М. Е. Могилевец чедип келген.

(СЭТА).

ДЕЛГЕЛГЕНИ КӨРГЕНИ

ПРАГА, апрель 10. (СЭТА). СЭКП-ниң делегациязының баштыны Л. И. Брежнев, делегацияның кежигүннери ЧКП ТК-ның Чиигине секретары Г. Гусак-биле кады ЧКП-ның XVI съездизинге [illegible] гүзүп дегээн. Чурукчу Ю. Рязановтуң космосту шинээдин алыр талазы-биле совет-[illegible] оңу Культура ордузунда көр-[illegible]

Найыралдың болгаш кады ажылдажылганың эрге-ажыынга

ПРАГА, апрель 10. (СЭТА). ЧССР-ниң [illegible]

ЧКП-ның XVI съездизинге СЭКП-ниң делегациязының баштыны СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев бөгүн ЧСНЭ-ниң ТК-ның президиум кежигүннери В. Давид, М. Завадил, Д. Ганс, В. Шалгович, Я. Немец, В. Ренек олар-биле ужурашкан.

ЧСНЭ ТК-ның даргазы, ЧССР-ниң Федералдыг Хуралының [illegible] В. Давид [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

АЯН-ЧОРУК ДООЗУЛГАН

ВЕНА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов Австрияга албан ёзузунуң аян-чоруун доозупкаш [illegible] Москвада ээп келген.

[illegible] ССРЭ-ниң Австрияда элчини М. Т. Ефремов, [illegible]

• • •

Москваның Внуково аэропорттунга [illegible] М. С. Горбачев, [illegible] И. В. Капитонов, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, албаның өске-даа кижилери уткаан.

ДУГУРЖУЛГАГА АТ САЛГАНЫ

ВЕНА, апрель 10. (СЭТА). Федералдыг [illegible] Совет Социалистиг Республикалар Эвилели биле Австрия Республиканың аразында ҷадык камгалал талазы-биле кады ажылдажылга дугайында, орулгаларга болгаш [illegible] шинээш үлетпүр өнчүзүн эрге талазы-биле камгалаарының чазактар аразының дугуржулгазынга ат салыры бөгүн болган.

Ат салып турда ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов биле Австрияның Федералдыг канцлери Б. Крайский олар турган.

Бөгүн — Агаардан халдаашкынга удур камгалаа шериглериниң хүнү

АГААР КЫЗЫГААРЫНЫҢ КАМГАЛАКЧЫЛАРЫ

[illegible]

Ада-чурттуң Улуг дайыны. Оор ёзу-биле халдаашкынның кылбышаан, немец-фашистиг эжелекчилер ССРЭ-же 5000 хире самолёттарлыг бөлүүн бөгү агаар [illegible]

[illegible] — Агаардан халдаашкынга удур камгалаа шериглериниң дайынчы күчүзү ында. Бистиң сүр-күчүлүг болгаш оон-биле кады тайбың чечеглээн шынаныштыг холдарда турар турар деп бүзүреллиг чугаалап болур.

М. БЕРЕГОВОЙ,
генерал-лейтенант, Агаардан халдаашкынга удур камгалалдың радиотехниктиг шериглериниң начальниги.

ТАЙБЫҢНЫҢ БОЛГАШ ДЕПШИЛГЕНИҢ ОРБИТАЗЫ

Космонавтика хүнүнге болгаш кижиниң космоска бир дугаар ужутканындан бээр 20 чыл оюнга тураскаатклан байырлыг хурал.

ССРЭ хамаатызы Юрий Алексеевич Гагаринниң космоска ужуушкунун кылганындан бээр [illegible]

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң баштаан СЭКП ТК-ның Политбюрозу чыылганнар хуралдың хүндүлүг президиумунга соңгаан.

Чыылганнарның мурнунга илеткелди ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизи А. П. Александров кылган.

[illegible]

Космосче ужудуушкун дугайында [illegible] «Восток» корабльге Совет Эвилелиниң хамаатызы Юрий Алексеевич Гагарин болтайдырган. Космосту шинчилээринге улуг салым-хуузун академик М. В. Келдыш база киирген. [illegible] академик С. П. Королев хамаарышкан. [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

БҮЗҮРЕЛДИГ БАЗЫМ-БИЛЕ — ЧАА-ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ

ПРАГА. (СЭТА). Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизиниң ажылы [illegible]

[illegible]

Е. ИВАНОВ, А. КОНДРАШОВ, А. СЕНИН, СЭТА-ның тускай корр.

КОСМОС ЭРАЗЫНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

1978 чылдың июнь 17-де «Салют-6» станциязы [illegible]

[illegible]

1978 чылдың ноябрь 2-де [illegible] 140 хонук [illegible] В. Коваленок биле А. Иванченков [illegible]

1979 чылдың февраль 25-те «Союз-32» [illegible]

1980 чылдың апрель 9-та «Союз-35» деп космос корабльге Л. Попов, В. Рюмин [illegible]

1980 чылдың июнь 5-те «Союз Т-2» [illegible]

1980 чылдың октябрь 11-де [illegible]

1980 чылдың ноябрь 27-те «Салют-6» станциязы биле «Союз Т-3» корабль [illegible] Л. Кизим, О. Макаров болгаш Г. Стрекалов [illegible]

1981 чылдың март 12-де [illegible] В. Коваленок биле В. Савиных [illegible]

1981 чылдың март 23-те [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

Академик В. А. Кузнецовка Тыва АССР-ниң алдарлыг геологу атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

[illegible] Геология болгаш геофизика институдунуң [illegible] эргелекчизи академик Валерий Алексеевич Кузнецовка Тыва АССР-ниң алдарлыг геологу хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың апрель 10.

О. З. Завьяловаиы Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Партия органнарынга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылдааны дээш СЭКП Кызыл хооркомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи Ольга Захаровна Завьяловаиы Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың апрель 10.

ШИНЧИЛЕЛДЕР УЛАМЧЫЛАВЫШААН

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. Апрель 10. (СЭТА). «Салют-6»—«Союз Т-4» деп орбита комплекизинге Владимир Коваленок биле Виктор Савиныхтың күш-ажылчы ээлчээниң дөрткү неделязы доозулган.

Бөгүн, башкарылгалыг баштайгы космос корабльге Юрий Гагаринниң октаргай делгеминче ужуткан хүнүнден бээр 20 чыл болган оюнда, ужудуушкун башкарар төпке Владимир Коваленоктуң болгаш Виктор Савиныхтың өг-бүлелери, космонавт эш-өөрү чедип кээп, байыр чедирерлер.

Владимир Коваленоктуң болгаш Виктор Савиныхтың кадыкшыл байдалы эки.

Бөгүн — Космонавтика хүнү

«Эртемни, техниканы болгаш улус ажыл-агыйын хөгжүдер сорулгаларга ажыглаары-биле космос делгемнерин улам ыңай шинчилээринге болгаш шиңгээдип алырынга күженишкиннерни мөөнннээр».

(Кол угланыышкыннардан)

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинде «Космос» павильон найысылалдың аалчыларының чайлай баспас черлериниң бирээзи. Совет болгаш даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң космос шинчилелдериниң чедиишкиннерин таныжып, «Восток» корабльдиң македин, бирги космонавтының скафандрын, тудуштурган «Салют» — «Союз» — «Прогресс» комплекстин, өске-даа экспонаттарны көөп көрүп турар.

ҮСТҮНДЕ ЧУРУКТА: «Космос» павильонда.

СОЛАГАЙ ТАЛАДА ЧУРУКТА: баштайгы совет космонавтылар (1963 чыл).

СЭТА-ның фотохрониказы.

ӨШПЕС ХҮЛҮМЗҮРҮГ

ЧУРУКТАРДА: бөгү черүүр «Луноход-2» аппарат; (адаанда) планеталар аразының «Венера» станциязы — адаа талазында — хонуп бадар аппараты, оң талада — парабола хевирлиг чиңгыс улуг антенна, солагай талада — хүн батареязының панели, үстүү талазында — орбитага ажылдаар кезээ.

СЭТА-ның фотохрониказы.

КОСМОС ЧАЖЫТТАРЫН АЖЫДЫП ТУР

Апрель 12—ондагай хүн. Чээрби чыл бурунгаар Юрий Алексеевич Гагарин «Восток» космос корабльынга бистиң бөмбүрзектиң долгандыр ужуп ...

...

Юрий ЗАЙЦЕВ.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Космос шинчилелдериниң институдунуң киласс эргелекчизи.

(ПМА).

...

В. МОНГУШ.

ЧЕРНИҢ ДУЗАЛАКЧЫЛАРЫ

Гагаринниң баштайгы ужуткан хүнүнден бээр эрткен 20 чылдарда космос ажыиның боттуг ажыл-чорудулгазының девискээри апарган. Башкарылгалыг ужудуушкуннарга болгаш аңгы-аңгы слутниктерде тургускан бойдус курлавырлары шинчилээр черекселдерге ...

...

Н. ЗУЕВ.

СЭТА-ның корр.

МОСКВА.

БИСКЕ АЖЫЫ

Космоске салып үндүрүп турар спутниктерниң улус ажыл-агыйынга ажык-дузазы ам кымга-даа билдингир апарган. Оон иштинде харылзаа, телевидение талазынга тускай спутниктер бар боор турар. Ыңчангаш ындыг спутниктерниң бистиң республикага ажык-дузазының, ажылының дугайын чугаалап берип-биле харылзаа эргелелиниң бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң радио-телевидение төвүнүң начальниги Сергей Семенович Кондратьевтен бистиң корреспондентивис диләэн.

...

МОСКВА. Социалистиг чурттарның «Интеркосмос» программа ёзугаар ужудуушкуннарга киришкен космонавтылары ССРЭ-ниң Улус ажыл-агыйы чедиишкиннериниң делгелгезиниң «Космос» павильонунда (солагай талазындан): Арнальдо Тамайо Мендес (Куба), Зигмунд Йен (ГДР), Владимир Ремек (ЧССР), Мирослав Гермашевский (ПУР), Георгий Иванов (БУР), Берталан Фаркаш (ВУР), Фам Туан (ВСР).

Чурукту совет-ныол эмипаш ужудуушкунга чөрүп турган хүннерде тырттырган.

А. ПУШКАРЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ЗВЁЗДНЫЙГА ЧОРААНЫМ

...

Л. ШАВЫРАА.

«Х Улуг хурал» совхозтуң хойжузу.

Улуг-Хем район.

Чаңгы-бүру медээлер

ЧОНГА ЧЕДИРЕР

Самагалдайга районнуң культура ажылдакчыларының хуралы болуп эрткен. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин чонга пропагандалаары, ол ышкаш бирги кварталдың түңнелдериниң дугайында культура килдизиниң эргелекчизи А. М. Иргит хуралга илеткээн.

Съезд материалдарын кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлап таныштырарынга болгаш хандыр өөредиринге чер-черлерде культура ажылдакчылары улуг-хуузун канчаар киирип турарынга илеткелчи болгаш санал берген эштер тодаргай чижектерге дыңнатканнар.

Районнуң административтиг органнарының ажылдакчылары Самагалдай, Берт-Даг суурларга болгаш Эрзин районга концерттиг аалдап чораанннар. «Кызыгаар» совхозтуң агиткультбригадазы Хараал-Тей, Өртен фермаларынга болгаш Берт-Даг суурнуң ажылчыларынга бедик уткалыг концертин көргүскеннер. Самагалдайның районнар арасының Сельхозтехника коллективи «Тес-Хем» совхозтуң Ү. Шынаа салбырынга практиктиг дузаны чедирбишаан, малчыннарга концерт көргүскен. Районда библиотекалар, киномеханиктер арасында калбарган чарыштың тиилекчилеринге шаңнаттарны тывыскан. Кодээ культура бажыңнарының арасында шилчип чорууру вымпелди Берт-Даг кодээ Культура бажыңынга тывыскан.

Партияның съездиниң шиитпирлерин амыдыралга бүгү тала-биле боттандырарда районнуң культура ажылдакчылары бар четпестерге ханы анализти кылган, оларны эки-жидерибиле тодаргай сорулгаларны салганнар.

О. АРАПЧОР.

УРУГЛАРГА БЕЛЕК

Хертек Сергээниң «Черниң тынныжы» деп чаа номун сонуургап номчудум. Ном үш кезектен тургустунган: чечен чугаалар, кыска чугаалар болгаш тоолдар. Номнуң сөзү номчукчуга кончуг билдингир болгаш чечен-мерген. Мээн эң сонуургаан чүүлүм — тоолдар болду. Оларның аттары безин бичии уругларга таарымчалыг: «Бодаган биле койгунак», «Адыг биле бөрү» дээш өске-даа тоолдарны бичии уруглар сонуургап номчуп турар.

Чижээлээрге: «Элик биле үгү» деп тоолда хоптак кыдыы үгү эликтиң чылыг ханын сорар бодааш, оон оорганынче кадай адыштапкаш, хей черден өлүр салымга таварышкан. Бо тоолду номчааш, улуг хырын башка халдаар деп чүвени бичии уруглар безин билип алтар. Тоолдар уругларга өөредиглиг-кижизидилгелиг салдарлыг.

Оон ынай кыска чугаалар кончуг чаптанчыг, кижизидилге уткалыг. Уругларга эки белек сөөннеттинген. Четпес чүүл — ломда чуруктарның эвээжи.

В. ЧАЛБАА.

БАЗА БИР КАНДИДАТ

Кызылдың педагогика институдунуң химия кафедразының башкызы Дарый Биче-ооловна Баранова Ленинградтың педагогика институдунуң аспирантуразынга өөренип тура «Ортумак профтехучилищелерге органиктиг химияны башкылаарының профессионал угланыышкыны» деп темага кандидат диссертациязын бижээш, эрткен чылдың октябрьда камгалаан. Чоокта чаа Аттестация комиссиязы үн диссертацияны бадылаан болгаш Тываның эртемденнериниң отрядында педагогика эртемнериниң кандидады база бир кижи немешкен.

Л. ТАС-ООЛ.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Төөгү эртемнериниң кандидады чогаалчы Екатерина Танова-биле «Сүт-Хөл» совхозтуң Киров салбырының маадэ клубунга ужуражылга болган. Немээзи сес чыл школазының директору Меңгүн-оол Куулар ажыткан. Бөдүнүң чогаал ажылы болгаш чогаалдарының планнарының дугайында Е. Д. Танова чыылганнарга таныштырган. Ол бөдүнүң шүлүктерин база номчаан.

«Хемчик» чечен чогаал каттыжыышкынының киржикчилери чаа бижээн шүлүктерин база номчааннар.

Б. ОНДАР.
Чөөн-Хемчик райони.

НОМ — БИЛИГЛЕРНИҢ ҮНДЕЗИНИ

Республиканың библиотекалары эрткен чылын «Ажылчы чоннарның библиотека хандырылгазын эки тургузар дээш» деп социалистиг чарышка, ол ышкаш В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 110 чыл оонга турасакаткан керулде-конкурска киришкеннер. Анаа ниитизи-биле бүгү ведомстволарның 321 библиотеказы киришкен, оларның аразында Культура министерствозунга 161 библиотека хамаарышкан турар. Ниитизи-биле 164,1 муң номчукчуга 2938,1 муң номнарны бижиткен. Чурттакчы чонунуң 62 хуузу библиотекаларда хаара туттунган болуп турар.

Культура министерствозунга хамааржыр библиотекалар номчукчулар хаара тудар планын 105,1 хуу, ном бижидерин — 104,6 хуу күүсеткен, ниитизи-биле республиканың чурттакчы чонунуң 41,6 хуузу номнарны ап номчаан. Таңдының (директору М. Ф. Домарева), Каа-Хемниң (директору Н. А. Латкина) база Кызылдың (директору Е. М. Нарожных) төп библиотека четкилери планныг онаалдаларын күүсеткилээн.

Республиканың библиотека [illegible] сөңнүглери эрткен чылын дөөзүлген. Оон түңнелин эртем-практиктиг конференцияга түңнеп чугаалашкан.

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 110 чылынга тураскааткан эрткен чылгы көрүлде-конкурска шупту системаның библиотекалары киришкен. Ленин дугайында номнарны комплекстиг ёзу-биле пропагандалаан болгаш кежээлерни, делгелгелерни, беседаларны, аас журналдарын эрттиргилээн. Түс-түс библиотека четкилери боттары аң эки филиал дээш чарышты база организастаан. Бо бүгү ажылдарның түңнелинде ленинчи тематиказы номнар бижидери чыл дургузунда барык 63 муң көвей четкен.

Ниитилел-политиктиг литературны пропагандалаарынга чаңы-бүрү арга-хевирлерни ажыглаан. Бо ажылга Ак-Довурактың хоорай библиотеказы (эргелекчизи С. П. Александрова) тергиин бедиишкинниг болган. Бо библиотеканың ниити ном бижидилгезиниң 43,2 хуузу ниитилел-политиктиг литература болган. Ол ышкаш Каа-Хемниң, Таңдының төп библиотека четкилери база эки ажылдаан. Ниитилел-политиктиг литератураны республиканың библиотекаларының ажылдаар болгаш планнарын күүседип алган. Таңдының төп библиотека четкизиниң уруглар библиотекалары (уруглар-биле ажыл чорудар методист В. В. Ошепкова) 1—8 класстың өөреникчилерин номчулгаже хаара туткан. Барыын-Хемчиктиң уругларның район библиотеказы, Ак-Довурак филиалы, Таңдының Балгазында уруглар филиалы эки ажылдыг деп демдеглеп турар.

Эрткен чылын [illegible] юбилей таварыштыр «Бүгү [illegible] пионерлери Ленинниң [illegible]» деп номнарже маршрутка холбаштыр [illegible]га, республиканың чамдык библиотекалары боттарының ажылын чогуур кезегдеге чедир тургуспаан болуп турар. СЭКП-ниң XXVI съездизин ажылчы чоннарның библиотека хандырылгазын улам [illegible] салган. Ажылчы чоннарны [illegible] хаара тудар ажылды Улуг-Хем, Барыын-Хемчик, Бии-Хем районнарының библиотека ажылдакчылары кошкак чорудуп келген. Олар эрткен чылдың план даалгазын күүсетпээн. Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга, Тожу болгаш өске-даа чамдык районнарның библиотекалары ном [illegible] [illegible]. Республиканың библиотекаларында ном эргилдезиниң хуузу тергиин чавыс. Дыка хөй библиотекаларның материалдыг баазазы кошкак.

Библиотека болгаш бүдүрүлге

1980 чылдың социалистиг [illegible] тиилекчилери Таңды, Каа-Хем районнар, Кызыл хоорай болган. Кодээ филиалдардан Каа-Хем районнуң Бүрен-Бай-Хаак кодээ филиалы (улуг библиотекарь А. И. Степаненко), Чөөн-Хемчиктиң Сүт-Хөлде кодээ филиалы (улуг библиотекарь Ч. Т. Ооржак), тиилекчилерге санатткан. Ол ышкаш уруглар библиотекаларындан Улуг-Хемниң уруглар библиотеказы (методизи Н. Г. Айзятова), Балгазынның уруглар филиалы (Е. Ф. Егорова) чарыштың тиилекчилери болганнар.

...ры ниити ном бижидилгезиниң 18,7 хуузу кылдыр күүсеткен. Библиотекалар бо ажылга номчукчуларының түс-түс бөлүктер аайы-биле ажылды организастап чорутткан. Иланггыя [illegible] библиотекалар организацияларын-биле кады чорутткан, комсомол өөредилгезинге улуг дузаны чедирген. Ол ышкаш профугланыышкын талазы-биле улуг ажылдарны библиотекалар чорудуп келгеннер.

Эртем-техниктиг [illegible]ни, бо талазы-биле чаа чедиишкиннерни, [illegible] ажылдың [illegible] пропагандалаарынче онза кичээнгей салдынган. Библиотекалар улуг ажыл-агыйының сес муң ажыг специалистерин хаара тутткан. Бүдүрүлге участоктарында 624 кожер библиотекалар, ном бижидер [illegible], библиотекалар черлер ажылдап турар.

Эрткен чылдың түңнелдерибиле республиканың 17 уруглар библиотекалары чедиишкиннерлиг уруглар библиотекаларынга көрүлде-конкурстарны организастап чорутткан. Уруглар номнарының неделяларын эрттиргилээн. Ленинчи номчулгаларны чорудуп турган. 1979 чылга бодаарга эрткен чылын ленинчи тематиказы уруглар библиотекалары хөй номнарны бижиткен болуп турар.

Эрткен чылдың көргүзүглери-биле Культура министерствозунуң системазының библиотекаларының ном фондузу [illegible]. [illegible] библиотекаларның материал-техниктиг баазазы бажыңгаа Чөөн-Хемчиктиң уругларның район библиотеказы, Тес-Хемниң Шуурмак филиалы чаа бажыңнарже кирген. Кызыл районнуң ийи библиотеказы, Бай-Тайганың район библиотеказы болгаш үш кодээ филиалдың турар бажыңнарын [illegible].

«[illegible], политика-кижизидилгелиг ажылды улам [illegible] дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалында салдынган сорулгалар ёзугаар алыр[illegible] [illegible] кииреплер.

Т. ЛЮНДУП,
А. С. Пушкин аттыг республика библиотеказының эртем-методиктиг салбырының эргелекчизи.

САКТЫЫШКЫННЫГ ЧАГАА

1.

Өвүр чарык—Убса эрии хонаштарга,
Өглеривис кодан башка чурттап чорду.
Шаандан тура арат уктуг төлдер болгаш,
Чарыш аъдын мунуп чораан дорукту вус.
Эжим, Жыргал, чашкы шаавыс сактыышкындан:
Эзир чүү дег, аъттар чели сыылаар ийин чоп.
Элезинниг довзун дээрже дүргектелир —
Эдир булут эзиннелип чораан дег ийик.
Чүгүрүктү эрттир мунган оолдар бисти
Чүрек-хөрээ хайымналган наадым чону
«Чалгын-чүглүг хартыгалар бо-дур-дижип.
Чарлап, шаанап турган ийнү утпаан боор сен...

2.

Уланговдан школачы өөрүм келген.
Уткуп четтим. Эжим—Жыргал ында болдун.
Хандагайты шыгын орта одаг кыпсып,
Каш хондур бөмбүк ойнап, хүрешчик бис.
Апрель ай. Хар чаа аккан, шыксын сүргей.
Аяс көк дээр. Дүъш соонда ышкажытай
Кочал ышкаш радиолуг чагы дөзүн
Көзүрт кылдыр хамык улус чыглып келчик.
Октаргайже совет кижи ужуп үнген.
Оон ады Гагарин деп дыңнаан дораан.
Курбустунуң сылдыстарын холга тудуп,
Кудай-дээрже эгин чайгаар бедий бержик.
Жыргал, ынчан өөрүшкүден кижи шуутла
Чымырткайнып сеглээр сестер тыппас чораан.
Ханда ийикпе, чарашсынар кызывыс аан.
Халып келгеш, бисти ошкап турбажык бе...

3.

Чагаа бижиир аэрестер өскерилген.
Шак оон соонда харылзаавыс соксаш диди.
Өйлеп-өйлеп Өвүрүмге чедип келгеш,
Өннүүм сактып, Харгираажe кайгаар турдум.
Күзел кончуг—эртем-билиг чедип аар дээш
Күскээр чайын ырак черже аъттангам мен.

Чараш Нева эриин кежээ эргип чордум,
Чайнаан шолбан дээрден дүшту—Жыргал болдум.
Броневикте Ленинниң тураскаалының
«Бүрүнгаар!» дээнзиг холун сунган уу-биле.
Дээринче сылдыс чырып ужуп чорду.
Элдеп чүве ону кайгап турдувус чоп.

4.

Аалчы болуп моол чуртка моорлап чордум.
Адап-сурап Эрдэнэттен халдып келдим.
Лааны атсы хымыс ижип хөөрештивис
Дархан хоорай — көрген, дыңнаан херечивис.
Чажырган чоор, мөңгүн чүгеп белек бергеш,
— Чашкы шаавыс сактып чор—дээш, уламчылап.
— Олча манап тур бис, ажым, канчап билир,
Оол болза — эки аттан адаш—диди...

5.

«Эннер эрлер чаңгыс аъттан уштажып каш,
Эчис соруун чедип алгаш, өөп кээр»— деп.
Өтбелерниң бурун сөзү бөгүн безин,
Ортаан хензиг чидирбээнин билдим, Жыргал.
Карак-кулак, хол-бут безин эжеш болгай.
Хайыралыг, үнелиг чүүл—найырал-дыр.
Моол, совет космонавтар ужуп турда,
Мону бодап, чагаа бижип ор мен, эжим.
«Оолдуг болдум, аттаан»—деп кааи чагааң бо-дур,
Оглуң адын Гуррагча деп адап ал, бо...
Оон эки, оон орлан ат-даа турбас.
Оглуң өзүп—салгалың боор чурттуң түүсү.
Шала сыгыр карактарын оду чайнап,
Сагыш-чүрээң хайнып ор боор, холуң тудайн.
Хөрек долган өөрүшкүнүң демдээ кылдыр.
Көгээржиниң кай, үстүн өру чажып каалы.
Алыс кошкун мзыгуурнуң хайы-биле,
Азий чурттуг черлиг диттип чорааннарын
Черин тургуз октаргайны шиңчиир кылдыр
Чепсеглээн күш—мерген Ленин, Октябрьдан.

Вл. СЕРЕН-ООЛ.

СПОРТ ✲ СПОРТ ✲ СПОРТ ✲ СПОРТ ✲ СПОРТ ✲ СПОРТ ✲ СПОРТ ✲ СПОРТ

ЗОНА МАРГЫЛДААЗЫ

Волейбол

Кызылдың «Херел» спорт залында Уралдың, Сибирьниң болгаш Ырак Чөөн чүктүң волейболга херээжен спортчуларының [illegible] маргылдаазы апрель 9-та эгелээн. Бо оюннар бистиң республиканың спортчу амыдыралында база бир солун болгаш онзагай болуушкун болур. Бо улуг хемчээлдиг, хөй киржикчилиг маргылдааның [illegible] көөр дээш чон зал долдур.

Зона маргылдаазында Кемерово, Курган, Омск, Тюмень, Новосибирск, Оренбург областарның, Приморье, Хабаровск, Алтай крайларының болгаш Тыва АССР-ниң шилиндек командалары киржип турар.

[illegible] ажыдыышкынынга шупту он команданың киржикчилери чыскаалдыткан. Профобчөвүлелдиң секретары С. Д. Киров, ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары З. Ондар болгаш «Урожай» спорт ниитилелиниң Тыва [illegible] төлээзи В. М. [illegible] оон [illegible] тейлер [illegible] байыр чедирип, оларга спортчу чедиишкиннерни күзээн. Хемчээлдиң чараш сорук кииринчи аялгазы-биле маргылдааның тугун киискылап үндүрген.

Оон улаштыр хол бөмбүүнге [illegible] Маадаа Приморье-биле Кемеровонуң, Хабаровск биле Тюменьниң, Курганның база Тываның командаларының [illegible] ушрашкан. Хабаровчулар маргылдаага дидим болгаш шыырак мергежилдиг ойнаарын көргүскеннер. Олар [illegible] 3:1 санга удуп алган. Бистиң командавыс Курган областың ойнакчыларынга уттурган.

Солун маргылдаалар болуп, көрүкчүлерни манадып турар.

Эң түңүк үеде оюннарның кол секретары, республиканың ужурадуузалыг судья Валентин Александрович Можегов-биле ужуражы берген бис. Ол Тюменьден келген. Бо ужуражылгада [illegible] оннаар аныяктар хөй барын ол [illegible]. Маргылдааже спортчуларга Хабаровскиден—Людмила Буханцева, Оксана Кистанова, Приморьеден — Светлана Пушина, Ольга Ивашенко, Кургандан — Наталья Тимершалова, Людмила Антонова дээш оон-даа өскелер хамааржыр.

Баштайгы хүнде Новосибирсктиң, Приморьениң, Хабаровск[illegible] [illegible] тиилелгелерлиг болган. Омск, Кемерово, Тыва, Тюмень командалары бирги хүнде аштырыышкыннарга таварышкан. Бо улуг хемчээлдиг маргылдаа апрель 15-ке [illegible] үргүлчүлээр.

О. ОНДАР.

ЧУРУКТАРДА: Хабаровск [illegible] Тюмень командазының [illegible] ужуражылгазының үези.

Авторнуң фотолары

НОКАУТТА

Бокс

Республиканың хууда болгаш команда талазы-биле бирги чери дээш бокс маргылдаазы бурунгу хүн Кызылдың [illegible] спорт залынга эгелээн. Ында бүгү эки тура спорт ниитилел[illegible] [illegible] ангыла. Ак-Довурактаң, Чадаанадан, Таңдыдан, Хову-Аксыдан болгаш республиканың өл-бо черлеринден командалар хөйү-биле келген. Мурнуку чылдарда шаңналдыг черлерни доктаамал ээлеп келген Хову-Аксының. Самагалдайның Улуг-Хемде, Ак-Тал суурнуң болгаш Кызылдың 4 дугаар [illegible] командалары база үк чемпионатта киржип турар. Түс-түс [illegible] ССРЭ-ниң спорт мастерынга кандидаттар Василий Белек (Таңды), Орлан Сангыл-оол (Хову-Аксы), бирги разрядчы Чаап Калзан (Ак-Довурак) [illegible] боксерларның кайы[illegible] ол дээр. Оон-биле черделештир бо чылдагы чемпионат киржикчи, команда-даа талазы-биле эң массалыг боор турарын айытса чогуур. Хууда бирги чер дээш безин 150 [illegible] биле спортчу чидиг демиселди эгелээн.

Маргылдааның баштайгызының соон дарый Хову-Аксыдан О. Сангыл-оол, автоорук техникумундан В. Карабал тиилелгелерин чедип алган. Баштайгы хүнде эң солун ужуражылга ийиги разрядчылар «Спартактың» төлээзи Виктор Хертек биле Ак-Довурактан келген Алексей Бочкарев оларның аразынга болган. Орта В. Хертек удурланыкчызын нокаут-биле тиилээн.

С. МОНГАЛ.

АДАЗЫНЫҢ СӨЗҮН ТООВАЙН

Суд залындан

РСФСР-ниң кеземче хоойлузунуң 206 чүүлүнүң 2-ги кезээбиле буруудаттырып турар Николай Ончайович Дончайның херээн Эрзин район суду сайгарып көрген. Судья Е. Х. Дажы-Сегбе судтаттырыкчының болгаш хомудакчының эргелерин база хүлээлгелерин оларга тайылбырлааш, Н. Дончайның херээнге хамаарышкан буруудадыр түңнелди номчуп, эгелеген. Залда олурган кижилер ол түңнелдин кончуг кичээнгейлиг дыңнап олур. Буруудадыр түңнелди номчуп дооскаш, судья Дончайны тургускаш, айтырды:

— Судтаттырып турар Дончай, буруунарны миннир силер бе?

— Буруумну миннир мен, ол кежээ араганың хайы-биле эзирик тургаш, бо херекти үүлгеткен мен — деп, Дончай харыылаады.

Николай Дончай 25 харлыг. Бо чурттап эрткен үезиниң иштинде дөрт удаа хосталгазын казыдып шииттирип чораан, ог-бүле чок. 1973 чылда машинаа оорлап мунгаш, эң баштай шииттирген. 1974 чылда база катап машина оорлааш, хосталгазын казыттырып шииттирген. Оон хосталып үнүп келгеш, үргүлчү арагалап, бир организацияга бичии ажылдап чоруй, ажыл шагы үзүп, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээни дээш ажылындан үндүртүп, организациялар кезип чоруп тургаш, 1976 чылда эзирип алгаш, херээжен кижини доромчулап, ол кижини эттеп, хоозун хулиган херек үүлгеткени, 3 чылда хосталгазын казыттырып шииттирген. Оон чедип келгеш, Дончай кижизиттинип, эттингенин көргүспээн, база катап-ла арагалап, хөй-нииттиниң черлеринге эзирик [illegible]лер соондан эдерип, арага дилеп ижип чоруп тургаш, 1980 чылда Эрзин суурда № 2 айыычем магазиниң чем салыр черинге турган арагалардан бир шил водка оорлааш, үнүп бар чорааш туттурган, бо үүлгедии дээш 6 ай хуусаага хосталгазын казыттырып шииттирген.

Оон чедип келгеш, база катап-ла эрги байдалын уламчылап, арагалап чоруп тургаш, кемниг херекти үүлгеткен херээн судка бөгүн сайгарып көрүп турары бо.

Мындыг аныяк кижи канчап 4 удаа шииттиргенниң ол, кандыг чылдагааннарның уржуундан кем-херекти катап-катап үүлгедип турар силер деп, судтуң составы оон каш-даа катап айтырды.

— Эш-өөрүм-биле кады арагалааш, эзирик чоруп тургаш, херек үүлгедиптер кижи-дир мен—диди.

Сөөлгү үүлгеткен херээн Николай Дончай суд чорудулгазының үезинде мынчаар тайылбырлады.

— Ол хүн үгбам сугга арага ишкен мен, кежээ бажыңга келиримге, ачам тургаш, чүге эзирик сен, чүү дээш арага иштиң, чүге черле арагалап турар сен — дээш туруп бээрге, ачам хорадааш, ачамның иштинче сапогтуг буду-биле бир тепкеш, арнынче бир шаап чыпкан мен—деп, багай чүве болбаан, кемниг херек-даа үүлгетпээн ышкаш, анаа-ла чугаалаар болду.

Херекке хомудакчы болуп кирип турар, Николайның Дончайның төрээн ачазы Ончай Кунгаасевич Дончай тура, мээң оглум Николай арагалааш-ла херек үүлгедир, оон шииттирер кижи-дир, сөөлгү үеде база катап арагалазын туруп берген, ажыл безин орта кылбас боорга, ол кежээ эзирик чедип келирге, Николайга чүге арагалап турар сен деп чугаалаарымга, мээң иштимче тепкен, оон билинместей берген-дир мен, миннип келиримге эмчиге чыдыр мен. Эмнелгеге 5 хонгаш үндүм, эм кадыым экижээн деп тайылбырлаан. Херечи Галина Дончай база ону бадыткаан.

Николай Дончайның ачазы назы хары улгаткан, пенсионер кижи. Кижиниң ачазы-даа, иезин-даа уругларының эки чорууру, эш-өөрүге хүндүткелдиг, чонунга, ниитилелге ажыктыг ажылдарны кылып, үлегерлиг корум-чурумнуг болурун күзээр болгай. Ончай Кунгаасевич Дончайның оглундан чүге арагалап турар сен деп айтырыында кижи ажынып-хорадаар багай чүве чок, оглунга сагыш човаан чөптүг сеткил-дир. Николай адазының шынныг айтырыынга удурланып, бодунуң дерзин, кээргел чок чоруун көргүзүп, ол үеде бажыңга турган кижилерге эмыр-дыш бербейн, адазынга хол дээп, кемдедир эттээн.

Прокурорнуң, адвокаттың түңнел сөстерин, херектиң ниити болган байдалын, Дончайның мурнундагы кеземчелерден түңнел үндүрбейн келгенин судтуң составы өөренип көргеш, оон хосталгазын казып шииткен доктаалды үндүрген.

Залга олурган хөй чон шииткелди деткип, чөптүг шииткел-дир дээрин чугаалажып, кудумчуже үнүп турганнар.

С. ХОВАЛЫГ.

АПРЕЛЬ 12-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

Телевидение

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Сула шимчээшкинче, чыскаалынар!» 9.00 — «Оттурукчу». 9.30— «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!» 10.30 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.15 — «Эртенги почта». Хөгжүмнүг программа. 11.45— «Көлээге дамчыдылга». 12.45 — «Хөгжүмнүг киоск». 13.15— «Кижи. Чер. Октаргай». Дамчыдылганы Совет Эвилелиниң [illegible] ССРЭ-ниң улуг[illegible]чу-космонавтызы В. И. Севастьянов эрттирер. 14.00 — Концерт-вальс. 14.20 — Уругларга фильм. «Петька космоста». Уран-чечен телефильм. 15.25 — «Кино аян-чорукчуларының клуву». 16.26 — Уран гимнастикага делегей маргылдаазы. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң «Дружба» залындан дамчыдылга. 17.10 — «Делегей панорамазы». 17.55 — [illegible] 19.00 — Хоккейге Европа чемпионады. ССРЭ биле Голландияның шилиндек командаларының оюну. 21.15 — «Үе». Информастыг программа. 21.40 — «Сорук кириишкин». Космонавтика хүнүнге тураскааткан концерт. 22.55—23.35 — Футбол тайылбыры. Төңгенде Медээлер.

АПРЕЛЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

[illegible] — Уругларга фильм. «Минуктер берге үеде билдир». Ойнаар-кыстар фильми. 16.15 — «Техниктиг информацияның медээзи». 18.30 — «Күш-ажылында чаа дериг-херекселдер». Документалдыг фильм. 18.50 — Телемедээлер. 19.05 — «Чогаалчы болгаш үе». Парлалга конференциязы. [illegible] 20.40 — «Тоннель ужунда чырык». Уран-чечен фильм. 22.10 — Партия биле чон тудуш». [illegible] бот-тывынын[illegible] телефестивалы. Красноярскиниң политехниктиг [illegible] Кызылда филиалының уран чүүл коллективиниң концерти. 22.40—23.00 — Телефильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзи ёзугаар алырга, бөгүн республикага эзир булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын [illegible] хат секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 3—6 градус соор, а хүндүс 11—16 градус [illegible].

Кызылга база-ла эзир булуттаар, чагбас. Соңгу-чөөн чүк угланыышкынныг хат секундада 7—8 метр чедир күштелир. Дүне 3—5 градус соок болур, хүндүс 13—15 градус чылыг.

Автоорукчуларга чүвениң костуру эки.

«ЧЕР, СЭЭҢ ОГЛУҢ-ДУР МЕН» деп уран-чечен кино республиканың киноэкраннарынга удавас үнүп эгелээр. «Грузия фильм» киностудиязы үндүрген бо кинода аныяк райком секретарының дугайын көргүскен. ССРЭ-ниң улустуң артизи Резо Чхеидзе кинону тургускан.

КИНО

АПРЕЛЬ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Медальдарже оруу» (2 сериялыг) 10.00, «Элезинниг ховунуң ак хүнү» 12.40, 14.30, 16.20, 18.10 (уватка н), 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Киискээн гусарларның эскадронy» (2 сериялыг) 9.00, 13.40, 16.50, 20.00, Киночыынды 12.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Шолар рейс» 10.30, 12.30, 14.30, 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Киночыынды 11.00, «Руслан болгаш Людмила» 12.10, «Начальник турган болзумза» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (уватка н) шактарда.

АПРЕЛЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Таро— Драконнуң оглу» 9.30, «Эрте болдунган виде» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (уватка н), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Тооллар улаажып турган» деп киноклуб 10.40, 15.10, «Щорс» 13.00, «Начальник турган болзумза» 17.20, 19.10, 21.00 [illegible] шактарда.

«ВОСТОК»: «Үрелген ырым» 15.00, 16.50, 18.40 20.30 (уватка н) шактарда.

Редакцияның адрези
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-2?, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкынының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 88 (11586) | 1981 чылдың апрель 14, вторник | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

АЖЫКТЫГ БОЛГАШ ШЫНАРЛЫГ АЖЫЛДААР

Чарыштың лозуңу. Ол дугайын СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкиниг болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» доктаалында онзалап айыткан. Чогумна харын ынчаар ажылдаар болза, күш-ажылдың түңнелдери бедик, а ындыг болганда бистиң хууда-даа, ниитилелдиң-даа херегцелдери улам долузу-биле хандыртынар.

Ажыктыг ажылдаар. Ооң утказы чүл? Ол дээрге бүдүрүлгениң-даа, хандырылганың-даа участок бүрүзүнге ажыл шагын долузу-биле болгаш чөп ажыглаары, үлетпүр бүдүрүлгелеринге, тудугларга, транспортка, хову-шөлдерге болгаш фермаларга эң-не эвээш чарыгдалдарны үндүрүп тургаш, бедик түңнелдерни чедип алыры-дыр.

Шынарлыг ажылдаар. Ол дээрге ниитиниң өнчүзүнге ээ ёзу-биле хумагалыг болуру, материалдарны болгаш дериг-херекселдерни чөп, билдилиг ажыглаары дээш, гектар шөл бүрүзүнден төнчү продукцияны көвүдедир алыры, тудуг кылырының хуусаазын кызырары дээш, бүдүрүлгениң бүгү-ле участоктарынга күш-ажылдың культуразың бедидери дээш демисежир дээни ол.

Республиканың ажыл-ишчилери социалистиг чарышка улам-на хөйү-биле болгаш үре-түңнелдиг киржип турарын дараазында саннар херечилээр: чарыштыгларның саны 93 муң кижи четкен, оларның 19 муңу коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы аттыг. Онгу беш чылды хуусаа бетинде күүсеткениниң дугайын 5 муң мурнакчылар рапорттааннар. Тоску беш чылдынга деңнээрге, эрткен беш чылда үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң хемчээли 28 хуу, көдээ ажыл-агый продукциязының ниити хемчээли 4,4 хуу көвүдээн. Дыка хөй мурнакчылар беш чыл түңнели-биле орден, медальдар, шилчиир Кызыл туктар, хүндүлел бижиктер-биле шаңнаткан.

Үлетпүр ажылдакчылары чыл эгезинден бээр багай эвес ажылдаан. Продукция бүдүрериниң, ону сайгарарының бирги кварталда планнары күүсеттинген. Ажылдап турар бир кижиге онаааштыр планнаттынганындан 33 рубльдиң барааныг продукциязын хөйнү бүдүрген, азы күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы 103,8 хуу күүсеттинген. Социалистиг чарышты Тываның электри четкилериниң, сүт комбинадының, мебель фабриказының, «Каа-Хем» разрезтиң, Түранда лесопунктунуң, Шагаан-Арыгда райүлетпүр комбинадының коллективтеринде эки организастаан. Мынның мурнакчы черлерде чаржып турар кижилерниң күженииишкиннерин машиналарны, дериглерни, транспортту чөп ажыглаарынче, оларның аваа турарын болдурбазынче, ээлчег коэффициентизин бедидеринче, энергияны болгаш материалдарны камнап алырынче угландырып турар.

Республиканың көдээ ажыл-агыйы бирги кварталда база чамдык чедиишкинниг болган. Күрүнеге саткан сүт барык-ла бүдүн чартык муң центнер хөй болган. Боттарының планныг даалгаларын барык шупту районнар күүсеткен. Эът садарының планын күүсеткени база 28,8 хуу хөй. Эрткен чылдың бо үезиниинге деңнээрге, 47,9 муң чаш хураганны хөйнү камгалап алган.

Он бирги беш чылдың баштайгы кварталында чамдык эки түңнелдерден ангыда шиитпирлээр ужурлуг айтырыгларның хөйүн демдеглевес арга чок. Үлетпүрде — дыка хөй бүдүрүлгелер планнарын күүсетпээн, продукцияның бот-үнези аар, шынары негелдеге четпес, фонд эгидилгези эвээжеп турар. Көдээ ажыл-агыйда — бир инекке онааштыр саап ап турар сүт эвээш, малдың өлүп хораары ам-даа хөй, часкы тарылгага белеткел кошкак. Тудуг ажылында четпестер бар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге, үстүнде айытканывыс доктаалга дүүштүр партия, совет, профэвилел, комсомол болгаш ажыл-агый органнары беш чыл планнарын долдур болгаш ажыр күүседиринче, кижилерниң чаагай чорүүнүн улам ыңай өзүлдезин хандырарынче социалистиг чарышты угландырар хүлээлгелиг. Олар чарышты организастаарының [illegible] бедидер, коллектив бүрүзүнге ёзулуг-ла чогаадыкчы [illegible], күш-ажылчы маргылдаазын болгаш эш-хуу ёзу-биле бот-боттарынга дузалажылганың, даандырган ажыл-херек дээш бедик харысалгалыг чоруктуң, четпестерге, күш-ажылдың корум-чурумун үрээр чоруктарга эптеш чок чоруктуң байдалын тургузарын чедип алыр ужурлуг. Чарышты организастап тура, ол кижилерниң бедик медерелдиг болгаш идепкейлиг чоруунга [illegible] барымдаалаваажы хоржок. Ынчангаш уткуштур планнар, эгелээшкиннер «адаандан өрү» болган турарынче, кижилерниң күш-ажылының болгаш амыдыралының байдалдарын экижидеринче күчүлерни болгаш чуртталга база культура-амыдырал объектилерин комплекстиг дужаарынче, чарыш киржикчилеринге материалдыг болгаш моральдыг деткимче көргүзериниң системазын сайзырангайжыдарынче кичээнгейни улгаттырар херек.

Совет Тываның ажыл-ишчилери «Ажыктыг болгаш шынарлыг ажылдаар!» деп лозунну улуртулга болдургаш, съездиниң [illegible] шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга төлептиг үлүүн киирерлер.

АПРЕЛЬ 18 — ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮННҮГ АЖЫЛДААР

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл болур оюнга тураскааткан коммунистиг субботникти эрттирер дугайында Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының эгелээшкинин Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң бүдүрүлгелери, садыг организацияларының хөй санныг ажылишчилери бир үн-биле деткивишаан, анаа бедик көдүрлүүшкүнүг киржирин шиитпирлээн.

Коммунистиг субботник хүнүнде садыг шугумунда ажылдап турарлардан 3900 ажыг кижи ажылдаар. Оон иштинден Ак-Довуракта, Терлиг-Хаяда, Хову-Аксында, Кызыл районда холушкак садыгда бүдүрүлгелерден сес чүс ажыг кижи субботникче үнер. Министерствонуң автобаазазының чолаачылары ол хүн боттарының камнап алган кывар-чаар материалдары-биле ажылдап, он бирги беш чылдың фондузунче 630 рубльди шилчидер.

Күш-ажылдың байырлалынче Кызылдың аъш-чем садыының магазиннеринден 935 кижи үнер. Столовайлар болгаш ресторавнар трезиниң садыгжылары хөй кижи ажылдаар участоктарга аъш-чем аймаан садыглаар.

Тудуг-септелге эргелелиниң тудугжулары септелге-монтаж комбинадының тудуунга ажылдаар. Кижи бүрүзү бүдүн чарыктан эвээш эвес норманы күүседирин хүлээнген.

Кызылдың садыг-магазиннеринге болгаш столовайларга, ресторавнарга 1200 ажыг кижи боттарының ажылдаар черлеринге ажылдаары планнаттынган. Тус-тус бот-орулга-чарылгалыг бүдүрүлгелерде партия организациялары, субботник эрттирериниң планын кылгаш, чеже кире [illegible] ажылдаар кылырын, чеже акшаны он бирги беш чылдың фондузунче шилчидерин тодараткан. Садыг министерствозунуң бүгү бүдүрүлгелери он муң ажыг рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

К. ХЕРТЕК.

КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ЭРТТИРЕРИНИҢ ШТАВЫНДА

Коммунистиг субботник эрттирериниң республика штавының хуралы дүүн болуп эрткен. Штабтың хуралынга Бий-Хем болгаш Кызыл районнарның коммунистиг субботник эрттирериниң штабтарының начальниктери В. И. Габитов биле М. Л. Бессмертных оларның дыңнадыгларын чугаалажып көрген. Оон ангыда «Тыва тудуг» тресте штаб начальниги А. А. Рудзитис, Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң кол инженери В. Г. Левченко олар информация кылганнар.

Республика штавының санал берген кежигүннери чамдык чүүлдер талазы-биле сүмелер кылып, субботник хүнүнде боттарының ажылдаар черлеринге камнап алганы чиг-эттери-биле болгаш кывар-чаар материалдары-биле ажылдаар кижилерниң санын ам-даа көвүдедирин саналдаан. Ол ышкаш олар ажылчы чоннар ортузунга тайылбыр ажылын улам күштелдирериниң болгаш коммунистиг субботникти политиктиг болгаш организастыг бедик деңнелге эрттирерин хандырарының эргежок чугулазын демдеглээннер.

Субботник хүнүнде оперативтиг информациялар алырынга болгаш районнар штабтарының удуртукчулары-биле харылзажырынга шаптыг болгаш туруштуг харылзааны хандырарын Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң [illegible] коллективтеринден республика штавы негээн.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи А. Ф. Горбанюк удурткан бригаданың механизаторлары бо чылдың часкы хову ажылдарынга ойшаанда эки белеткенген. Шык базырыышкынынга күчүлүг «Кировецтерден» тургустунган беш агрегат ажылдаар. Ол чугула ажылды сес, а тарылганы — он хүнде чорудары планнаттынган.

Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының бо мурнакчы коллектив 4500 гектар черден эки дүжүттү өстүрүп алырын хүлээнгеннер.

Кускү чаагай дүжүттүң үндезинин чер ажылдыглар амдан эгелеп салып турар. Мурнакчы тракторист Г. Пузанов (чурукта) бо хүннерде шалыпчы ажылдап, социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. Бригаданың учётчиги Г. Ооржак (чурукта солагай талазында) ховчун механизатор А. Бопуш-оолдуң кылган ажылынга сеткили ханып, моон соңгааргы сорулгаларын чугаалажып орары.

В. ПОЛЕВТИҢ сөзү, фотолары.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ГФР-ЖЕ АЯН-ЧОРУК КЫЛЫРЫНГА ХОЛБАШТЫР

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев чедип алдынган дугуржуушкунга дүүштүр бо чылын Германияның Федеративтиг Республиказынче аян-чорук кылыр.

Аян-чоруктуң ийи талага таарышкан чогуур үезин немей дугуржуп алыр.

ЧАҢГЫС ЭП БОЛГАШ СЫРЫЙ КАТТЫЖЫЫШКЫН

ГДР-ниң коммунистериниң шуулганы

БЕРЛИН. (СЭТА). Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының X съездизи апрель 11-де ында ажыттынган.

Республиканың Берлин Ордузунуң байырлал шимчээзи киир шиметтинген залынга съездиниң делегаттары, акы-дуңма социалистиг чурттарның партияларының, коммунистиг болгаш ажылчын өске-даа партияларның база национал-хостаалгалыг шимчээшкиннерниң төлээлекчилери чыылган. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов баштаан СЭКП-ниң делегациязы съездиге олуржуп турар.

ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү Х. Зиндерман съездини ажыттынмаан, [illegible] дан келген аалчыларга чуректиин ханызындан изиг байыр чедирген.

Партияның IX съездизиниң сөөлүнде эрткен беш чылдарның дургузунда ГСЧП-ниң ажыл-чорудулгазының түңнелдерин съезд үндүрүп, дараазында беш чылда социал-экономиктиг тургузуунуң талазы-биле сорулгаларны тодаргайлап айтыр.

ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары Э. Хонеккер отчёт илеткел кылган.

БЕРЛИН, апрель 12-де. (СЭТА-ның тускай корр.). ГДР-ниң коммунистериниң X съездизи партияның болгаш чонунуң быжыг чаңгыс эвиниң байдалында бодунуң ажылын республика найысылалының Ордузунда ургуллап турар. ГСЧП ТК-ның отчёт илеткелин болгаш дараазында беш чылда республиканың социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң сорулгаларын делегаттар чугаалажып көрүп турар.

Сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузарынче, ГДР-ниң коммунизмче чоорту шилчиринге үлегерлиг белеткелдерин хандырарынче партияның удуртулгазын бүрүн деткээн партийжи шуулганның иштинде делегаттарның саналдарынга илергейлеттиниг турган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязын баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов акы-дуңма партияларның төлээлекчилериниң иштинден съездиге бир дугаарында байыр чедирген. Съездиниң чедиишкинниг ажылдаарын, Германия Демократтыг Республиканың улам ыңай чечектелирин, оон хамаатыларынга аас-кежикти СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң күзээнин ол дамчыдарга, съездиниң делегаттары болгаш аалчылары диниттиг, ургулчулеллиг адыш часкаашкыны-биле байырлап уткаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязы Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының X съездизиниң делегаттарынга, Герман Демократтыг Республиканың бүгү коммунистеринге болгаш ажылчы чоннарынга 17 миллион чартык совет коммунистериниң, бүгү совет улустуң өмүнээзинден изиг байырым акы-дуңма ёзузу-биле чедирип тур деп, М. А. Суслов чугаалаан.

Немец черге сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузар дээш демиселдиң чугула үе-чадазының кайгамчык чаагай түңнелдерин эш Эрих Хонеккерниң кылганы ГСЧП ТК-ның отчёт илеткелинде айытканын, курлавырларны ажылчыннаа ёзу-биле көргүзүп, дараазында үеде улуг сорулгаларны салганын СЭКП-ниң делегациязының баштыңы онзалап демдеглээн.

Беш чылдан беш чылга чедир силерниң чуртуңар бүзүреллиг сайзырап, оон экономиказы, эртеми болгаш культуразы чаа чадаже көдүрлүп, күш-ажыл кижилериниң амыдыралы экижип турарынга өөрүвейн барып болбас. Социалистиг тургузуунуң артык аргаларын, бүдүрүлге өзүлдезиниң интенсивтиг факторларын бүгү талалыг ажыглаазының, Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг өске-даа күрүнелер-биле ГДР-ниң улам калбаргай кады ажылдажылгазының ачызында эрткен беш чылдың экономиктиг чаагай түңнелдери чедип алдынган.

Ниитилелдиң күш-ажылын, ажыл шагын камнаарының айтырыгларын силерде чайгылыш чокка шак ынчаар эки шиитпирлеп турары келир үе дээш харысалганың ханызы-биле билиишкинниг илдеп-дир. Ынчаарга ниитилелдиң күш-ажылының камналгазын Маркс экономиктиг бирги хоойлу кылдыр санаан. Келир үениң дугайында сагыш салыышкын аныяктарның угаан-бодал, күш-дамыр болгаш аажы-чаң өзүлдезиниң дугайында, оларның кузел-соруун болгаш херегцелдерин хандырар дугайында сагыш салыышкында улам тодаргай илергейлеттиниг турар. Бодунуң аныяк хамаатылары калык-шыырак, күш-ажылга ынак, коммунизмниң херээнге бердинген, бодунуң төрээн чуртунуң ёзулуг патриоттары, бүзүреттинген интернационалистер кылдыр кижизидилгениң өскен турары дээш социалистиг күрүне бүгү чүүлдерни кылып турар.

Немец черге чаа, чоорту болгаш чечектелген ниитилелди тургузар сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринчи үндезини — чогум-на шак ында болур!

ГСЧП ТК-ның отчёт илеткелинде, силерниң съездиңерниң бүгү байдалы бистиң улустарывыстың акы-дуңма эп-сеткил каттыштырылгазының, ГСЧП-ниң болгаш СЭКП-ниң бүгү талалыг кады ажылдажылгазының идеяларынга сиңниккениниң, бистиң партияларывыстың болгаш чурттарывыстың найыралын ГДР-ниң коммунистери бедик-биле үнелеп, ол чайыралды быжыглаарынга болгаш сайзырадырынга бүгү-ле чүүлдерни кылырынга чүткүлдүүнүң фактызы бистиң сагыш-сеткиливистиң улуг ханыышкыны болдуруп турар.

Ниитилел ажыл-чорудулгазының бүгү адырларының талазы-биле бистиң чурттарывыстың аразынга амгы үеде калбарган харылзаалар ол найыралдың боттаныышкыны болуп турар. Экономикага, эртемге болгаш техникага кады ажылдажылга ГДР-ниң болгаш Совет Эвилелиниң улус ажыл-агый сорулгаларын шиитпирлээриниң шагда-ла чугула аргазы болу берген.

ЭДЧ-ниң болгаш Варшава Керээниң Организациязының турээлеринге Совет Эвилели болгаш Герман Демократтыг Республика идепкейлиг ажылдавышаан, социалистиг демкаттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле демнежип алгаш, делегейниң чаа дайынының кыжаныышкынынга удур Европага болгаш делегейниң бүгү диптеринге тайбыңны быжыглаар дээш, антиимпериалистиг бүгү күштерниң сырый каттыжыышкыны дээш чайгылыш чок демиселди чорудуп турар.

Делегей байдалының сөөлгү үеде дыка нарыыдааны билдингир болгай. Социализмниң делегейинге удур туржурун күштелдиреринче, боо-чепсектиндере бүзүрериниң улам калбартырынче угланыышкынга базым империалистиг кол күрүнениң политиказынга болдунган. Империализмниң дайынзырак бөлүктери-биле Пекинниң гегемонистери улам-на сырый сүлчээлежип турар болганда, дайынның кыжаныышкыны улам күштелип турар.

Ынчангаш эш Л. И. Брежнев бистиң партиявыстың XXVI съездизинге мынча деп медеглээн: «Тайбыңны камгалаарындан, кижи бүрүзүнүң бирги эргезин — диргиг чурттаарының эргезин хандырарындан артык чугула, боттуг айтырыг ам чеңгыс-даа улуста чок». Делегейге калбаа-биле чүүлдүг деп көрген 80 чылдарда Тайбыңның программазы деп бүрүн үндезини-биле адаан болур чогумчалыг саналдарның комплекзин Л. И. Брежнев съездиниң индиринден кодурген.

Гитлержи фашизмниң Совет Эвилелинче оор ёзу-биле халдаан хүнүнден бээр июнь 22-де 40 чыл болур деп, эш М. А. Суслов демдеглээн. Бодунуң Төрээн чуртун болгаш бүгү Европаны фашистиг кулданыкчылардан хостаар дээш демиселге бистиң улузувус аажок улуг каража-когаралга таварышкан. Өске улустарның улуг-хуузунга база улуг човулаң-хилинчек таварышкан турган. Нацистиг ханныт үүлгедиг немец улуска база кадыг дошкун халап болган. Амы-тынындан чарылган миллион-миллион кижилерниң тураскаалы дээш, амгы болгаш келир үениң салгакчыларының амы-тыны дээш, социалистиг дем каттыжылгазының айыыл чок чорууну дугайында, оон чайгылыш чок чаңгыс эвиниң, оон кызыгаарларының бузулбазының дугайында, улустар аразынга тайбыңны камгалаарының дугайында сагыш салыр хүлээлгелиг бис.

Делегейниң ийиги дайынының коргунчуг хүннериниң дугайын фашизмниң хоралыг үрезини ГФР-де ам-даа диргиг артпышаан турар болганда, реакцияның болгаш агрессияның күштери чогум-на харын Европаны чаа дайынны, ам мырыңай ракета-ядролуг дайынны белеткээриниң база катап тепкиниж болдурарын оралдажып турар болган ужурунда, сагындырза чогуур.

Серемчилелдиг болуру бистиң хүлээлгевис, реваншизмге, неофашизмге болгаш оларның идеологиязынга удур эптеш чок доктаамал демиселди чорудары бистиң хүлээлгевис.

• • •

Эш М. А. Сусловтуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш ургулчулеллиг адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган.

ХЕЙ-АЪТ КӨДҮРЛҮП КЭЭР

Таңды районда «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң малчыннары эрткен чылдың октябрьда республиканың бүгү малчыннарынга кыйгырыг үндүрген. Ында кыштаглалашкынны чедиишкиниг эрттирерин, кышкы үеде мал продуктуларын көвүдедирин чугулалап айыткан. Республиканың малчыннары ук кыйгырыгны деткээн болгаш немелде хүлээлгелерни ап, социалистиг чарышты улам калбарткан. Амгы үеде кыйгырыг үндүрген совхозта байдал кандыгыл?

Совхоз он бирги беш чылдың бирги кварталында күрүнеге 1500 центнер сүт садарын планнаан турган. Апрельдиң бирге чедир 2127 центнер сүт саттынган болгаш ук план 141,3 хуу күүсеттинген. Бирги кварталда күрүнеге эът садар план база ажыр күүсеттинген — 116,9 хуу болган. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, өлген мыйыстыг бода малдың саны 16 хуу, бызаның 25 хуу кызырылган. Өске ыраттаанңарлан хораап мал база эвээжээн. Күрүнеге дужааган сүттүң 96,5 хуу бирги, ийиги сорттуң болган. Бирги кварталда ортумаа-биле инектен-не 400 грамм немелде [illegible] алырын планнаан турда, ол [illegible] 841 грамм болган. Бо [illegible] чедир төрээн 138 [illegible] [illegible] [illegible] кыйгырыг үндүрген малчыннарның байдал

[illegible] ажылдап турарын херечилеп турар. Мааа чедиишкинниң кол үндезинни социалистиг чарышты таарымчалыг организастаанында болган.

[illegible]

[illegible] ачызында саанчы Татьяна Оюн марттың сөөлгү он хонуунда эрткен чылдың ол үезинден эгизиндеи 35 хуу хөй сүттү саггаш, немелде төлевирбиле кады 109 рубль 47 көпеекти алган. Эрткен чылдың ол үеде он хонуундан эки көргүзүглүг болган саанчы бүрүзү ындыг немелде төлевирни алыр. Бо материалдыг деткимче чылдан чылче сүт бүдүрерин көвүдедиринге улуг салдарлыг.

Социалистиг чарышты түңнээрде, бүдүрген продукцияның хемчээлин, оон шынарын барымдаалаарындан ангыда, [illegible] сагыызы-чурумун, корум-чурумну чугулалап көрүп турар. Чижээлээрге, марттың сөөлгү он хонуунда [illegible]

[illegible]

талазы-биле тускай вымпел безин тургускан. Ол вымпелди сөөлгү он хонуктуң түңнелинде Оюн Өшкү-Саарның удурткаңы № 4 кодан чаалап алган. Ылангыя часкы малгаш үезинде арыг-шеверни сагыыры чугула дээрзи билдингир.

Совхозта ажылчын комитеди [illegible] туптаалдарны база тыпсып турар. Амгы үеде саанчылар Зинаида Оюн, Тамара Эрекситмаа олар Ленинград хоорайында дыштанылга бажының баар путевкаларны алган. Инек кадарчылары Николай биле Анна Кандауровтар Москвала Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгезинде аъттаныпкан. А Татуна Оюн биле Татьяна Яндараа бо чайын Моол Арат Республиказынче баарынче белеткенип турар. Социалистиг чарыштың [illegible]

[illegible]

чылдарын бир дугаарында көөрү чаңчыл апарган.

Фермага социалистиг чарыштың түңнелин үндүрер хуралды директор, партком секретары, экономист болгаш өске-даа харысалгалыг эштерниң бирээзи эрттирип турар. Бүгү четпестерни анаа илередир болгаш оларны чайладыр талазы-биле хемчеглерни ынчан алыр. Шаңнал-мактаалды болгаш немелде төлевирни база ол хуралга бээр.

Хурал соонда көргүзүг материалдары дораан-на чаарттынар. Кызыл-булуңда СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң дипломунуң чанында «1980 чылда сүт-бараан фермаларының социалистиг чарыжынга чедиишкиннери дээш» деп тайылбырлап бижээн. Азыгда — СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугу болгаш Хүндүлел бижии, ында база шык тайылбыр бар. «Планнар болгаш социалистиг хүлээлгелер», «Социалистиг чарыштың экраны» деп бүлүктерни кылганы солун. Оон [illegible] «Мал чеминиң хүнде [illegible]», «Районнуң сүт-бараан фермаларының социалистиг чарыжының бюллетени», «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң малчыннарының республиканың малчыннарынга кыйгырыы болгаш лозуң, плакаттар кескү черлерде астынган. Оларның аразында «Малчын» хана солуну база бар.

Бир хананы вымпелдер ээлээн. «Социалистиг чарыштың мурнакчызынга» деэн вымпелдиң чанында «Февральда бир инекке онааштыр 121 килограмм сүт саггаш Зинаида Оюнга» деп бижээн. «Коданың арыг-шевер тургусканы дээш» вымпелди Оюн Өшкү-Саар удурткан № 4 коданга тывыскан болду. «Эң хөй сүт бүдүрген коданга» деп вымпел база бар. Бо бүгүнү мынчаар тургусканы ажыл-ишчи кижиниң хей-аъдын көдүрүп кээр.

Красноярская сүт-бараан фермазында социалистиг чарышты организастап турарында четпестер ам-даа бар болбайнаан. Ынчалза-даа совхозтуң парткому ук ажылды экижидер талазы-биле ажылды кызымак чорудуп турар дээрзин үстүнде чижектерден ылавылаар.

К. ООРЖАК.

Тувинская [illegible] библиотека [illegible]

ЧОГААДЫКЧЫ ИНИЦИАТИВА, ШАЛЫПЧЫ ИШ-БИЛЕ

(ВЛКСМ Тыва обкомунуң IV пленумундан)

СЭКП-ниң XXVI съездинин шиитпирлери, эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчет илеткелин ... болгаш сорулгаларны Тываның ... ажыл-херекке чайгылыш чок уудуктуг болдуруп хүлээп алганнар. Бо дугайын эртен пятилетканың баштайгы чылында болган ВЛКСМ Тыва обкомунуң IV пленумунга илеткелчи — ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары Г. С-М. Иргит болгаш саналдар бергеннер демдеглээн.

Оларның энтузиазы, чогаадыкчы идепкейлиин кошкуу херек ... — социалистиг чарышка киржилгезин болур. Бүдүрүлгениң 2500 аныяк мурнакчылары, «Оннгу беш чылдың шалыпчы доозаалы», «СЭКП-ниң XXVI съезди...» ... комсомолчу ажыл-херектерни ... Ленинниң комсомолунуң Нинти рапортунга аттарын салган. Съездиге рапорттаар бедик алдарны «Холдраа» совхозтуң Хараал-Тей, республика типографиязының дептерлээр цеги, Тываның комсомол шаңналының лауреады — күрүнениң «Саян» ансамблиниң ... коллективтери съездиниң ажылдап чыдар ...

ПАРТИЯНЫҢ экономиктиг планнарын боттандырарынга киржири комсомолчуларга болгаш аныяктарга ... школазы болуп турарын пленумга демдеглээн. Республикада 20 ... ы ... деп чарлаан. Ол чаа-дый ... кижилер таланы-биле айтырыгны ...

— Саян-Шушенск ГЭС-тиң ... Улуг-Хем районунуң бирги секретары Б. Монгуш пленумга саналдарын ...

Амгы үеде Чаа-Шагаан-Арыг хоорайга кол-кол объектилерде ... комсомолчу-аныяктар коллективтери, 170 ажылчын комсомолчулар ажылдап турар. Оң бирги беш чылда олар ...

МАЛ ажылы — ...

КОНВЕЙЕРДЕ — «ЛАЗУРЬ-714»

Чыылдазын чоокта чаа Горький хоорайга шиңгээдип алганы чаа өңнүг телевизорну «Лазурь-714» дээр. Ол — он ийи каналдыг, ийиги класстың приемниги-дир. Ооң кинескобунуң хемчээли — 61 сантиметр.

ЧУРУКТА: «Лазурь-714» деп телевизорнуң регулировка участогунда.

Ф. ВОЙТЕНКОНУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

В. МААДЫР.

БЕЛЕТКЕЛ КАНДЫГЫЛ?

Эрзин районунуң механизаторлары ...

М. САМДАН

ДОКТААМАЛ КОМИССИЯНЫҢ ХУРАЛЫНГА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң кадык камгалал, социал хандырылга болгаш спорт талазы-биле доктаамал комиссиязының ээлчеглиг хуралы болган. Аңаа республиканың чурттакчы чонунуң 1980 чылда рентген-флюорография-биле хандырылгазының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткелди республиканың Кадык камгалал министерствозунуң штаттан дашкаар рентгенологу Я. В. Клят кылган.

...

В. КУУЛАР.

МУРНАКЧЫ ТРАКТОРИСТ

...

Анатолий Прокопьевичтиң чагааралы-биле адап болур. Ол онгу беш чыл планын эрткен чылдың октябрьда-ла 125 хуу күүсеткеш, мурнакчыларның ... Шоон аныяк коммунист үшкү кварталда 9002 кубометр ыяшты соортуп белетээр планын 198 хуу чедирген.

Анатолий Прокопьевич планның онаалдаларын долгаар болгаш ажыр күүселдиринден аңгыда, эдилээн техниказынга хумагалыг болуп, кынар-чаар материалдарын камнап ал келген ...

Т. ОНДАР.

Беш чылдың кижилери

...

М. КАДАА-САРЫГ.

ЧАЗАНЫКЧЫ

...

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

...

Тюменьниң медицина институдун дооскан соонда Наталья Александровна Лаврушина ажылдаары-биле Тывага чедип келген. Амгы үеде ол Туранның № 3 аптеказында технолог-провизор болуп ажылдап турар.

Бодунуң кол ажылындан аңгыда Наталья Александровна эм үнүштерни чыырының ажын дузазының талазы-биле тайылбыр ажылын чон ортузунда идепкейлиг чорудуп турар. Бодунуң билиглерин аныяктарга харам чок дамчыдып берип турар хүндүлүг дагдыныкчыларның бирээзи база ол.

ЧУРУКТА: Н. А. Лаврушина.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ИДЕГЕВИШААН...

...

А. ДОНГАК.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-нин Дээди Совединин Президиумунуң Чарлыы

(Төнчүзү. Эгези № 82, 85 «Шынга».)

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Маадарма Ховалыговна Баян-оол — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Анфиса Тулушевна Биче-оол — Арыскан суурда ог-буле ээзи.

Зоя Донгаковна Эртине — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Кежик-оол Хураковна Эренчин — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Кара-кыс Тюлюшевна Бюрбюзэн — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң [illegible].

Нурчука Авгаптыевна Ооргe-Баштыг — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Анчымаа Тулушевна Савыр — Арыскан суурда ог-буле ээзи.

Елена Сергеевна Сапогова — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Мария Донгаковна Седип — Чодураа суурда ог-буле ээзи.

[illegible] Хаймыт — «Улуг-Хая» совхозтуң [illegible].

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Валентина Тюлюшевна Борбак — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Доржу — Арыг-Бажы суурда ог-буле ээзи.

Нина Монгушевна Монгуш — Шагаан-Арыг хоорайда ог-буле ээзи.

Зинаида Донгаковна Чаш-оол — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Серенмаа Ондаровна Баазыжык — «Улуг-Хая» совхозтуң [illegible].

Чимит Ондаровна Байырмаа — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Дүвендей — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Биче-кыс Ховалыговна Кызыл-оол — «Найырал» совхозтуң ажылчыны.

Зинаида Дазвоевна Салчак — [illegible] ажылчыны.

[illegible] — Ийи-Тал суурда ог-буле ээзи.

Чаап-Саар Донгаковна Сундуй — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Херелмаа Чыштак-ооловна Ховалыг — Жданов аттыг совхозтуң ажылчыны.

[illegible] Чалбак — «Улуг-Хая» совхозтуң ажылчыны.

КЫЗЫЛ ХООРАЙДАН

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Зоя Дыртыйжаповна Сурен — № 3 школаның техажылчыны.

Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-нин Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ.
Кызыл хоорай,
1981 чылдың март 26.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БКП-НИҢ XII СЪЕЗДИЗИНИҢ ТЕЗИСТЕРИ

СОФИЯ. (СЭТА). Болгария Улус Республиканың [illegible] ССРЭ-ниң [illegible] Болгария Улус Республиканың [illegible] (1981—1985 чылдарда) болгаш 1990 чылга чедир үеде сорулгалар дугайында БКП-ның XII съездизиниң тезистеринде [illegible] СЭКП-ның, ССРЭ-ниң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң [illegible] БКП Төп Комитеди [illegible] СЭКП-ның XXIV съездизиниң [illegible] СЭКП-ның болгаш ССРЭ-ниң [illegible] БКП-ның болгаш СЭКП-ның, оларның Төп Комитеттериниң, база Т. Живков биле Л. И. Брежневтиң удуртулгазы-биле болгар совет найыралы болгаш [illegible] демократия болгаш социализм [illegible] БКП моон соңгаар-даа СЭКП-биле, социалистиг чурттарның аңы-хүнма партиларлары [illegible] БКП-ның социал-экономиктиг [illegible] беш чылда социалистиг [illegible] базазы улам өскен. Ол үениң дургузунда национал орулга [illegible] барык 24 миллиард лев [illegible] 1987 чүү болгаш [illegible] БКП-ның программазы [illegible]

А. ХЕЙГТИҢ ЧОРУУ БҮТПЭЭН

БЕЙРУТ. (СЭТА). АКШ-тың күрүне секретары А. Хейгтиң Чоокку Чөөн чүктүң капиталистиг чурттарынга берген чоруу бүтпээн, бурган дашкылээн. [illegible] Вашингтонунуң чылдактарын хүлээвээн. «Чоокку Чөөн чүкте ооржургал чок болгаш [illegible] организациязының киржилгези-биле Чоокку Чөөн чүк талазы-биле делегей конференциязы [illegible] Хусейн хаан деткип чугаалаан. [illegible]

[illegible]

ДАМАСК. (СЭТА). [illegible]

АМЕРИК НЕГЕЛДЕ

ТОКИО. (СЭТА). [illegible] АКШ-тың камгалал министерствозу [illegible] Пентагонуң оола эргелиг [illegible] Р. Армитаж [illegible] АКШ [illegible] Тоокио [illegible]

ПАРТИЙЖИ СӨСТҮ—МАССАЖЕ

Республиканың болгаш Бызылдың «Билиг» ниитилел организацияларының каттышкан пленуму болуп эрткен. «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] беш чылда салган сорулгаларын күүседиринче ажылчы [illegible] — ниитилелдиң кежигүннериниң [illegible] [illegible] ларын пленумга тодаргай чугаалашкан. СЭКП-ниң даштыкы [illegible] ка айтырыгларын ханы, билдилиг [illegible]

[illegible]

Илеткелчи болгаш пленумга [illegible] СЭКП обкомунуң секретары [illegible] Пленум чугаалашкан айтырыг талазы-биле доктаал хүлээп алган.

КОСМОСТУҢ ЧАГЫРЫКЧЫЛАРЫНГА

МОСКВА. (СЭТА-ның корр. И. Тимохина). [illegible] космостуң [illegible] «Восход-2» [illegible] Ю. Гагарин [illegible] СССР-ниң [illegible] 1981 [illegible] «Союз-37» [illegible]

[illegible]

СССР-ниң 3 АЧД-ның [illegible]

[illegible]

ГФР-НИҢ КАНЦЛЕРИНИҢ ЧАЗАК МЕДЕГЛЕЛИ

БОНН. (СЭТА). Германия Федеративтиг Республиканың канцлери Г. Шмидт [illegible] ГФР-ниң [illegible] Совет Эвилелиниң [illegible] НАТО-ның [illegible]

[illegible]

Мартының-ла ниити чаа — бо чылдың февральда Шмидт чүве чугаалааш, Чөөн чүктүг болгаш [illegible] ГФР [illegible] турар дээн, ол [illegible]

Сальвадор СОНГМИ

САН-ХОСЕ. (СЭТА). [illegible]

[illegible]

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

[illegible] ны, херээжениерни, чаш уругларны [illegible] өлүргени ышкаш, [illegible] Сальвадорнуң [illegible] АКШ-тың [illegible] биле амгы үеде кылып турар.

·ИДЕОЛОГТУГ ХОРАЛАКЧЫ ХӨДЕЛИИШКИННЕР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Совет Эвилелинге болгаш социализмниң өске-даа чурттарынга удур идеологтуг хоралакчы хөделиишкиннерин [illegible] Каттышкан Штаттар «Хостуг» болгаш «Хостуг Европа» дээн хоралакчы ыржаал неп-терезин [illegible] ле ажыглап турар. Ол радио[illegible] хоралакчы пропаганданы сөөлгү үеде улам күштелдирип эгелээн. Шак ол радиостанцияларны 1982 [illegible] 38 миллион 300 мун долларны чарыгдаар Рейганның чазаа планнап турар. [illegible] болгаш «Хостуг Европа» [illegible] 3 миллион доллар ажыг болуп турар.

АКШ-тың чаа администрациязы ол радиостанцияларны [illegible] хоралакчы [illegible] Вашингтон бүрүн [illegible]

КАМПУЧИЯ: эрге-чагырга органнарында чоннуң төлээлекчилери

Кампучия Улус Республиказының [illegible]

[illegible]

В. КАПРАЛОВ,
СЭТА-ның корр.

Европаның ниити рынок ээр организациязы мында кирип турар чурттарның тараачыннарының эргелерин улам-на кызып, кыйып турар. Ындыг политика Голландияның национал кодээ ажыл-агыйынга улуг каражаны таварыштырар дей берген. Чогум-на оон ужуруннан чоокта чаа голланд тараачыннарының Маастрих хоорайга эрттирген чыскаалы анаа удурланыышкынын илереткен.

ЧУРУКТА: чыскаалганнарны тарады сывырып турганы.

АП—СЭТА-ның фотозу.

Школа болгаш амыдырал

БУЛУҢ-ТЕРЕКЧИЛЕР БӨЛҮҮ-БИЛЕ ӨӨРЕНИРЛЕР

БҮГҮ-НИИТИ ортумак өөредилгениң [illegible] [illegible] профтехучилищелерниң ролю кончуг улуг. Сеспи класстыг доозукчулар амга ортумак [illegible] салыг профессияларга өөредилгени алырлар. Бистиң республиканың улус ажыл-агыйынга мергежилдиг ажылчын кадр [illegible] чыл келген тудум кончуг [illegible] [illegible] иеди-техниктиг училищелер ол бөлүп турар. СЭКП-ниң XXVI съездиниң профтехучилище системазы [illegible] кадрларны белеткээринге онза кичээнгей салган.

Школачыларның [illegible] болгаш [illegible] ынының талазы-биле ведомстволар аразының чөөлүлелиниң [illegible] та Улуг-Хемниң Булуң-Терек [illegible] сески класстыларның инициативазының дугайын чугаалашкаш, ону деткиир деп садаан. Ынчангаш бис ук школ[illegible] терни канчаар организастааны-биле танышкан бис.

[illegible] Булуң-Терек ортумак [illegible] [illegible]

[illegible] дер ваазы эвес. Башкылар [illegible] дарга кижизидилгенче кичээнгей салып турар, бүдүрүлге өөредилгениң [illegible] профтугланыышкын база-ла кол черни ээлей берген. Өөредилге мастерскаязы багай эвес дерилгелиг, [illegible] четтир. Хөй чылдарда ажылдап келген дуржулгалыг башкызы Кызыл-оол Ховалыгович Лаплаа күш-ажыл башкылап турар. Ажылынга харыысалгалыг [illegible] чогаадыкчыже база хаара тудуп турар, бо часкы дергелеге булуң-терекчилер шимчеп турар моделдерни база кииреп [illegible].

«Ак-Туруг» совхоз Кызыл-Даг салбырында турар бо школага бир тракторну бижыглап берген. Ынчангаш үстүкү класстарга машиноведениениң кичээлдерин чорударынга таарымчалыг апарган. Бо чылын доозарлардан тускай шынзылганы ап үнерлер база бар.

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ [illegible] дыг болгаш мөзү-шынар база [illegible] хоочуннарның үлегер-чижээ салдарлыг болуп турар. Школаның бирги каъдында делгем [illegible] «Күш-ажылдың алдарның булуңу» тургускан. Уругларның кичээнгейинде— [illegible] олар төлептиг ажыл-иши-биле ооңунга макталып чоруурлар, дараазында — партияның хоочуннары. Оларның аразында С. С. Докмит, Ш. Девек дээш өскелер-даа бар. Бүдүрүлгениң мурнакчылары механизатор-

лар М. С. Артына, Ш. Т. Чыртык оларның херек чуруктары мында көскү черде. Олар [illegible] Белдаевичиниң [illegible] профтехучилищезинге өөренип чорааннар.

Бо өөредилге чылында күш-ажылдың хоочуннары болгаш [illegible] мурнакчылары-биле ужуражылгаларны школага организастап эрттирген. Боттарының ажыл-херектериниң дугайын мурнакчы хойжу Ирина Дэвзырыя, Тыва АССР-ниң алдарлыг мелиоратору Девек Шуруку, салбыр эргелекчизи Араптан Тыыкы, Чаа [illegible] Сайын-оол школачыларга сонуургатканнар.

Школаның бүдүрүлге бригадазы эрткен чайын картофель ажаап өстүрерингe ажылдап турган. «Ак-Туруг» совхоз школачыларга тускай турлагны кылып бээр болуп аазааш, ону боттандырбаан. Уруглар майгыннарга чурттап турганнар. (Бо чылын совхоз биле школаның аразында керээ чарлынган, турлагны тудары база-ла аазаттынган). Багай эвес дүжүттү өстүрүп ажаап, уруглар күш-ажылга [illegible] эрттиргеннер. Ынчалза-даа бүдүрүлге [illegible] турум баазазын тудуп тургузарын четтикпейн манап турар бис деп, школа директору Соруқ Намчылович Сат улуг иделел-биле чугаалап олурду. Бис база-ла ааа каттыжар бис.

КЫЗЫЛДЫҢ № 1 кедээ профтехучилищезиниң ажыл-амыдыралын көргүскен тускай [illegible] профтугланыышкын булуңунда азып каан. Бо талазы-биле мерге-

жил шилип алыр дээнер оон [illegible] билиг алыр аргалыг. Булуң-Терек школазындан эрткен чылын өөренип чоруткан, № 1 училищениң сургуулдары төрээн школазынга кээп, профтехучилищеге өө[illegible] таарымчалыг бай[illegible] дугайын эштеринге сонуургадып турары база эки [illegible] түс-түс профессиялар дугайын, кайнаар өөренип болурун, республиканың [illegible] сайзыралының дугайын тодаргай көргүскен. Шак мындыг ажылдарның түңнели багай эвес болуп турары көскү.

Бо чылдың декабрьда школаның 8—10 класстыларынга тускай анкетаны тараткан. Кым болурул, кандыг мергежилди шилип алза чогуурул деп айтырыгларга уруглар харыылааннар. Ооң түңнелинде илерээни болза, оңгу класстарда үш кижи школа доосканы соонда тудуга ажылдаар [illegible] Оларга, [illegible] чуртуур чогуурун күзелинер бүтсүн деп сөглээр ийик бис. Чаа Шагаан-Арыг, Чаа Чаа-Хол дээш районда безин кандыг тудуглар чок дээр. Районнуң болгаш республиканың улус ажыл-агыйының ямзы-бүрү адырларының херектелдерин уруглар база өөренип көрүп турары иле. Машина тудуушкунунуң заводунга ажылдаары-биле Новосибирскиниң профтехучилищезинге өөренири күзээннер база бар, ол ышкаш сүт оруу-биле теплоходтарга [illegible] мергежилди шилип алыкаан, бо талазыбиле өөренир деп турарлар-даа бар.

Сески класстылардан проф-

[illegible] өөренир [illegible] дугаар кончут хөй болган. Ыландыкса 8 «а» класстың өөреникчилериниң хөй кезии Кызылдың № 1, 4 профтехучилищелерге өөренир деп быжыг [illegible] чамдыктары-биле чугаалажып, күзел-чүткүлдерин сонуургаан бис. Ам оларга сөс.

Ак-Лама Хүлер-оол:— Адам совхоз ажылчыннары. Мында ажылдап, чурттап турарлар, ада-иевистиң иениң нетеп, сөзи салгап, төрээн совхозувуска ажылдаксаар бис. Мен деп улуг акым Кызылда кедээзиниң № 1 профтехучилищезиниң ийиги курузунда. Сески класс соонда мен база аңаа барып өөренир мен.

Аркадий Дүрбүй:—Ачам Чаа Чаа-Хол [illegible] ажылдап турар. Тудугжу болуру база эки херек, ынчалза-даа мен механизатор болуксаар мен.

Анай-оол Урана:—Авам-биле чурттап турар мен, ол [illegible] кижи, мени база чайчыктырып өөредип турар. Даараныкчы болур деп шиитпирлеп алдым. № 4 ХПТУ-га өөренир мен.

Сат Кара-кыс:— Ава-ачам чок, угбам сугта өскеп мен. [illegible] [illegible] профтехучилищеге өөренир. күзелдиг мен. Кыс кижиге даараның билири кончут чугула деп бодаар мен.

ӨӨРЕДИЛГЕ чылының ооолгу улдуңу чоруп турар. Харыысалгалыг үе келген, удавас [illegible] Школа [illegible] [illegible] [illegible]

Б. ДИРЧИН.

ЧУРУКТА: Булуң-Терек школазының оңгу класында машиноведение кичээлин башкы Лаплаа Базыр эрттирип тур.
В. ДОКМИТТИҢ фотозу

ЗАЛ СЫҢМАС БОЛЗУН

Культура бажыңнары, азы клубтар оон кежээлеринге көрүкчүлер-даа, киржикчилер-даа зал сыңмас келзин дээш ажылдап турар. Ол бүгү культура ажылдакчыларының организакчы, чогаадыкчы чорудуун, чечени бот-идепкейиниң кол хамаарыжыр.

[illegible] Хандагайтының Культура бажыңының ажылы [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ралчы чугула айтырыгларны кичээнгейге ап турар апаргандан эскерип болур. Ол чорукка СЭКП райкомунуң про[illegible] ВЛКСМ райкомунуң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] дар хемчеглерн дээштиг идигин берип турар. Ук планда кердүнгенин ёзугаар клубка, азы культура бажыңынга кайы-бир албан азы бүдүрүлге организациязы тывары[illegible] [illegible] суббота кежээзин

дарыылап эрттирер ужурлуг.

А Хандагайтының Культура бажыңының ажылдакчылары [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] кан ындыг кежээлерни организастап эрттирип турарында болур. Оларның ушкээнге Хандагайты ортумак школазының [illegible] эрттирген «Ак-көк отчугаштан» эгелээш, куда эрттирериниң чаа ёзу-чуруму, чанчылдарынга чедир, а чоокта чаа оюннар кежээлери болгулаан.

Ол ышкаш Хандагайтының Культура бажыңынга болуп эрткен бир кежээниң дугайында манаа чугаалаксадым. Ол болза тыва улустуң аас чогаалынга тураскааткан кежээ болду. Кежээни организастап эрттирери бо удаада орукчуларга онаашкан. Олар ынчангаш баш бурунгаар шагда-ла [illegible] [illegible] кылып, үлегер домактар, тывызыктар бижиглээп ама сал-

зынарны хаалаарда аскылаан [illegible]

[illegible] база күүседикчилерни [illegible] микрофоннарны тургузупкан. Кежээ эгелээр мурнунда оларның белеткенип ап турары илден: ыры, кожамык, сыгыт аялгалары мында-мында өрээлдерден дыңналып тургулаар болду.

Элээн болганда кежээниң бирги кезээ эгеледи. Ол дугайын Культура бажыңының директору Шимырза Саая [illegible] чарлапкан. Тыва улустуң аас чогаалының дугайында эге сөстү аныяк автор Николай Ооржак кейге таныштырды.

Ооң соонда дарый ыры, тоолдарның, эрги чаа үениң кожа[illegible] ниң, сыгыт, хөөмейниң аялгалары сцена кырындан чаңгыланып турду. Кежээниң башкарыкчызы микрофонну орук-бү[illegible] организациязының секретары [illegible] хүндүлүг Дэваа Монгушка дугурупту. Кээбээни чок, пенсия [illegible] кандаар мыып алгаг-йөрээлди кааптаар ап орааның херек

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] аа күүсетти.

Чүгле ол эвес, а дарый эргиниң хөглүг, баштак ыры, кожамыктары [illegible] [illegible]

Сцена кырындан ам «Анчы [illegible]» [illegible] ныы үнду. Өткүт болгаш хөглүг аялгалар шөлээн куттулуп, өдүтен тайганың ногаан зоом[illegible] [illegible] ол хире таалаңчыг [illegible] дизе төөремче чок. Бо [illegible] апарган ыраккы [illegible] эзичилеринин ырызын [illegible] мрааны Донгак Дунгулактың ырлап турары ол. Донгак Шаалының ээниг каргыраа, сыгыыны [illegible] Александр Монгуш хүрген чугаалар-биле чоону [illegible], а «Чашпы хемниң» Чамзы Ан[illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible]

Ч. ЧАП

Шыдыраа

ЧАҢГЫС САЛЫГ АРТКАНДА

Шыдыраа талазы-биле хоорайның бирги чери дээш командалар аразында болуп эртип турар маргылдаа доостуруун кырында келген.

[illegible] салыгның мурнунда [illegible] болгаш мебель фабриказы, педагогтуг биле урап чурул училищелериниң шыдыраачылары ужураштылар.

Телевидение болгаш радио комитединиң [illegible] [illegible] үш салыгдан 8 саныыг [illegible] Ынчалза-даа пед. институттуң башкызы А. Борзенко баштайгы хөлге А. Сулейманонка удур ойнааш, арыг үдүт саныын албытаан, болуунуң командазын өске командаларның мурнунче киирген. Олар урап чурул училищезиниң тогледерин 4.1 санга уткаппар.

Маргылдааның төнчүзүнге чедир чаңгыс салыг арткан турда, күрүнениң Кызылда педагогика институдунуң командазы—9. [illegible] митет, автоорук техникуму 8-8 саннар[illegible]. Чемпион ат [illegible] [illegible] олар [illegible]

Д. АРБАК.

✦ ✦ ✦

ИЙИ САЛЫГ АРТКАНДА

«Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң шыдыраа талазы-биле чемпиону ат дээш маргылдаа Кызылдың шыдыраа клувунга эгелээн. Ында Хову-Аксы биле Ак-Довурактың ийи-ийи, Кызылдан сес шыдыраачы киржип турар. Оларның чедизи бирги, арткаппары ийиги разрядтыг.

Амгызында ийи салыг арткан. Баштайгы салыгда республика чемпиону чораан Чыртак-оол Оюн биле Адыг-оол Монгуш ужурашкан. Кайызы-даа арга-дуржулгалыг ойнакчылар. Ынчангаш ур-даа болбаанда хайым кыл[illegible] [illegible] [illegible] Кадыр-оол Донгак бирги разрядчы Николай Онуфриевти бузуреллиг уткан.

Ынчангаш ийи салыг соонда Л. Мотов, С. Севээн ийи-ийи, Ч. Оюн, М. Адыг-оол бир чартык саннарлыг мурнап турарлар.

Б. ООРЖАК.

Үлегерлиг корум-чурум дээш

ДЭЭШТИГ ЧОРУДАР

Чурттакчылыг чер бүрүзүнге, коллективтерге үлегерлиг корум-чурумну тургузары хөй-ниитиниң кижи бүрүзүнүн херээ. Ындыг болганда бо чугула айтырыгны чогумчалыг шиитпирлежиринге кижи бүрүзү идепкейлиг киржир ужурлуг.

«Тыва дат-дугуу» комбинадының арыглал фабриказынга эрткен чылын 130 кижи чылдагаан чок ажыл шагы үскен. Бо чылдың эрткен айларында байдал-биле ап көөрге, үстүнде саи ийи катап эвээжээн. Арагалаар, чылдагаан чок ажыл шагы үзер, күш-ажылдың [illegible] [illegible] тарның саны кескузу-биле кызырылган. Комбинаттың бүдүрүлге көргүзүглеринге оон [illegible]

Ниити комбинатта кижиле[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] сагылга-чурумун сагыыр тала[illegible] [illegible] [illegible] ажыдышкыннарны ол дораан илередип, сайгарып көрүп, сагындырып турары чамдык аки түңнелдерге чедирген. Моон мурнунда чылга чедир-ле, ыландыкса транспорт пегинге, ажылчыннар чедиишес турган. [illegible] [illegible] эвес тургулаан. Ам байдал мында өскерилген. Күш-ажылдың [illegible] [illegible] бүдүрүлге планы мында чедиишкиниг күүседиинип турар апарган.

Чогум Ак-Довурак хоорайда

Кызыл-Мажалык суурда хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр хем-херек үүлгедир чоруктар ам-даа бар. Ооң хөй кезиин ээрик кижилер үүлгедип турар. Ынчангаш оларбиле кижизидилге ажылын, профилактиктиг хемчеглерни ап чорударынга административтиг органнар-биле хөй-ниитиниң идепкейлиг киржири чугула. Манаа ыландыкса улусчу дружиналарның, эш хуу суд[illegible] [illegible] [illegible]. Хоорайда тургустунган улусчу дружина штабы, эш хуу суду ажылын корум-чурум камгалаарының хөй-нииити пунктузун дамчыштыр чорудуп турар. Ниитилелге ажык-тыг ажыл кылбас, арагаже

сундулуг кижилер кичээнгейде. Ындыг чоруктарга удур профилактиктиг хемчеглерни күштелдирген. Ындыг-даа болза хоорайда назы четпээннер-биле ажыл негелдеге дүүшпес. Ооң түңнелинде назы четпээннерниң талазындан хем-херек үүлгедир, хулиганнаар чоруктар болуп турар. Ону шыңгыы кичээнгейге алыры чугула. Шынап-ла корум-чурумнуң бүгү хевирлеринге [illegible] [illegible] зуи демниг күш-биле шиитпирлээр болза, ооң дээштиг болуруң үстүнде чижектер база[illegible]

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Ак-Довурак хоорай.

АПРЕЛЬ 14-ТЕН 19-КА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 14-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Уругларга фильм. «Соңгу чүктүң оруктары-биле аян-чорук». Уран-чечен телефильм. (ГДР). 10.15 — «Билдингир-даа бол, элдептиг». 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.30—Чапсар. 14.30 — Медээлер. 14.45 — «ГДР-ден». Кинопрограмма. 15.15 — «[illegible]». «Апрель тезистери». 15.45 — «Апрельде чаа чыл». Документалдыг телефильм. 16.15 — Спортчу программа: Акробатикага делегей маргылдаазы. ЦСКА-ның футбол—чаик атлетика комплекизинге делегей маргылдаазы. Классиктиг хүрешке Европа чемпионады. Швецидаан дамчыдылга. 17.15 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин—амыдыралга». СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, Ставрополь крайның «Коммунизмче орук» [illegible] Н. Д. Терещенко [illegible] 17.25 — Уран чуул коллективтериниң концерти. Тбилисиден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН
18.00 — 18.25 — Телемедээлер. 18.25 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН
18.30 — Бөгүн делегейде. 18.45 — «Беш чыл болгаш коллектив». Ажыл-агый механизминиң [illegible] 19.15 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Финляндияның шилиндек командазы—ССРЭ-ниң шилиндек командазы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Өнүктерниң арны». 22.30—Бөгүн делегейде. 22.45 — 23.10—Молдав ССР-ниң алдарлыг артизи С. Бедюн (орган) [illegible] Фильм-концерт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.00 —«Бистиң садывыс».

КЫЗЫЛДАН
18.30 — «Русь» артында» 18.55 — «Чээгейжидилгениң шалыгчы айы чоруп тур». Республиканың санэпидстанциязының коммунал-гигиена килдизиниң эргелекчизи А. А. Ба[illegible] чугаазы. 19.05—20.35—«Даш кожээ». [illegible]

АПРЕЛЬ 15-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Мульт. фильмнер программазы: Мальш биле Карлсон», «Карлсон ээп келген». 9.55 — «Баш удур болдаарының чээли». Уран-чечен фильм. 11.15 — Гитарага ырлары В. Ширяев күүседир. Ленинградтан дамчыдылга. 11.55 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН
11.45 — Уругларга фильм. 12.00 — «Орус дыл» [illegible] тур бир». Телеочерк. 12.15 — 14.30 — Чапсар.

МОСКВАДАН
14.30 — Медээлер. 14.50 — «Сибирьнуң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң». Кинопрограмма: «Лена хемге», «Тараа болгаш ыры», «Бажыңче кокпа». 15.50 — «[illegible]». [illegible] 16.20 — «Таңды бойдузу». 16.40 — Л. В. Бетховен — Скрипкага болгаш фортепианога сонаттар. 17.25 — «[illegible]»

КЫЗЫЛДАН
18.05 — Телемедээлер. 18.20 — В. И. Ленин. «Амгы революцияга пролетариаттың сорулгаларының дугайында». Төөгү эртемнериниң кандидады М. П. Смирнованың чугаазы. 18.30— Телемедээлер. 18.40 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН
18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Кижи болгаш хоойлу». 19.35 — «Олар болгаш Штефан». Уран-чечен телефильм. (ГДР). 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — О. Респиги. — Симфониктиг поэма «Римниң фонтаны». 22.00 — 00.15 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Канаданың шилиндек командазы. Стокгольмдан дамчыдылга. Чапсарда — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.05 — «Өөрүп четтирдим». Документалдыг фильм. 18.35 — «Хөглүг аялгалар». Вольск хоорайда уругларның «Радуга» ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН
18.15 — «Дан хаяазында шаажылаткаиннар». Уран-чечен фильм. 20.05 — «С. Прокофьев. Уруглар музыказы». Фильм-концерт. 20.25—20.40 —«Тараажы Накусов». Документалдыг телефильм.

АПРЕЛЬ 16-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Орлёнок» телестудиязының аныяк корреспондентилериниң Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. В. Малышев-биле ужуражылгазы. 9.50 — «Олар болгаш Штефан». Уран-чечен телефильм. (ГДР). 11.10 — «Кино [illegible]». 12.10 — Медээлер. 12.15—14.50 — Чапсар. 14.50 — Медээлер. 14.55 — «Өттүг фронтунуң [illegible]» Эртем-тайылбырлыг фильм. 15.20 — Е. Светлова [illegible] Свердловсктан дамчыдылга. 15.55 — «[illegible]» Тележурнал. 16.05 — «[illegible]» 16.35 — «Эрнест Тельман». Документалдыг телефильм. 17.35 — «Орлёнок» телестудияның концерт залы. 18.00 — «Миллионнарның ле[illegible]» [illegible] СЭКП-ниң дамчылгы».

КЫЗЫЛДАН
18.00 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН
18.45 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН
19.00 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН
19.10 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Швецияның шилиндек командазы. 2-ги ужуражылга. Гетеборгтан дамчыдылга. 19.55 — «ТТ-ның экранынга бир дугаар». «Ында, горизонт мындында». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — Г. Маркова. «[illegible]» [illegible] 70 харлаанынга. Төнчүзүнде — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
18.30 — «Чурук бүрүзүнде — хүн»

КЫЗЫЛДАН
18.45 — «Хулээгезинге бердинген». Телефильм.

МОСКВАДАН
19.00 — «Бөгүн болгаш [illegible]» Документалдыг фильм.

КЫЗЫЛДАН
19.10 — «[illegible]» Дамчыдылга. 19.25 — Киножурнал. 19.35 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». 20.05 — Чарлалдар. 20.10 — 20.40 — «Бөвүңныг ыс». Телефильм.

АПРЕЛЬ 17-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 —«Горнистер, [illegible]» 9.35 — «Ында, горизонт мындында». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 10.55—Узбек ССР-ниң [illegible] артизи М. Шамаева [illegible] Ташкенттен дамчыдылга. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.30—Чапсар. 14.30—Медээлер. 14.50 — «[illegible] таадылганың эстафетазы». Документалдыг фильм. 15.40— «Орус чугаа». 16.10—«Сиярлап». Кинопрограмма. 16.40— «Өөрүшкүнүң аялгалары». Фильм-концерт. 17.00 — «Москваның комсомолунуң ажыл-херектери». 17.30 — «Тоолдалдап келди». «Кудук чанында кадарчы». Уран-чечен телефильм. (ГДР) 18.45—Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН
19.00 — Телемедээлер. 19.15 — «Шупту коммунистиг субботникче!» 19.25 — «Шуптузун биликсээр мен». Киножурнал. 19.35 — «Апрель 19—совет эртемниң хүнү». ТДЛТЭШИ-ниң директору, төөгү эртемнериниң кандидады Ю. Л. Аранчынның чугаазы. 19.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН
19.55—«ТТ-ның экранынга бир дугаар». «Ында, горизонт мындында». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 —23.20 — Уран-чечен мастерлерниң болгаш артист аныяктарның Останкино концерт студиязынга күүселдези. Төнчүзүнде — Бөгүн делегейде Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН
19.00 — «Таңды-да [illegible] ажым». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН
19.00 — Ф. Листиң чогаалдарын РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Горностаева күүседир. 19.30 — «Бажың ажылдакчылары». Телеочерк.

КЫЗЫЛДАН
19.50 — «Тываның экранында» [illegible] 20.10—Чарлалдар. 20.15— Документалдыг фильмнер программазы: «Чер ындарынчылары», «Чер дугайында үш сөс». 20.50—21.15—«1917. Март, апрель». Телефильм.

АПРЕЛЬ 18-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.00 — «Чаштарга аңчыгаштар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 9.30 — «Ында, горизонт мындында». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 10.35— «Сыңгыг, ада черим» 11.05 — Н. Добронравовтуң сөзүнге Сибирьниң шүлүктерге чогааткан ырларны Л. Сенчина, Г. Беседина, С. Тараненко олар күүседирлер. 11.35 — «Аныяк шимчээшкин». 11.45—«Музейлер болгаш [illegible] алдары-биле», деп бүгү-эвилелдиң «Коммунизм тургузуп тур бис» деп делгелгези чуруктуң топ бажыңында дамчыдылга. 12.15—«Хуваа [illegible]» 13.15 — «Спортлото». 16-гы таражы. 13.25 — «[illegible] силер». Аныяк чаартыкчыларның конкурузу. 14.10 — «Диргиг амытаннар дугайында». 15.25—Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Түңнел болуктерниң киржикчилериниң ужуражылгазы. «2-ги болгаш 3-кү үелер. Гетеборгтан дамчыдылга. 16.35 — Политиктиг тайылбырлакчы В. Н. Бекетовтуң беседазы. 17.05 — «Субботниктиң түп дендегели».

КЫЗЫЛДАН
17.20 — «Тывада [illegible] тебестер» (Орус болгаш тыва дылдарда).

МОСКВАДАН
17.35 — «Делгей байдалдың дугайында болгаш». СЭКП ТК-ның делегей информациязы [illegible] [illegible] Л. М. Замятин харыылап эрттирер. 18.00 —Бүгү-эвилелдиң Коммунистиг субботниктиң [illegible]. Уран чуул [illegible] концерти. 20.30 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Түңнел болуктерниң киржикчилериниң [illegible] 3-кү үе. Гетеборгтан дамчыдылга. 21.15— «Үе». Информастыг программа. 22.00— Кубаның [illegible] [illegible] концерти. 22.45—«[illegible]». Документалдыг телефильм. 23.00—01.00 —Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Түңнел болуктуң киржикчилериниң ужуражылгазы. Гетеборгтан дамчыдылга. Төнчүзүнде — Медээлер.

АПРЕЛЬ 19-ТА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50— «Сула шимчээшкин чаңчыктырар», 9.15 — Уругларның аялгалары. 9.30— «Будильник». 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан бооп тур мен». 11.00 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.45 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 12.15— «Ашыктар [illegible] Совет [illegible] дугайында» 12.30 — «[illegible] дамчыдылга». 13.30 — «Музыкалыг киоск». 14.00 — А. Чехов—«Шөңар россыкар». Ленинградтың киржикчи [illegible] [illegible] театрының фильм-шииzi. 15.25 — «Бөгүн—Совет эртемниң хүнү». 16.20 — «Кино дээрге [illegible]» 17.20—«Сибирьниң чаңгылдарындан [illegible]» Музыкалыг программа. 18.00 — «Делегей панорамазы». 18.45 — «[illegible] киноповестьдия». «Дон Диего болгаш Пелагея». 19.55 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Түңнел болуктуң киржикчилериниң оюну. 2-ги болгаш 3-кү үелер. Гетеборгтан дамчыдылга. 21.15 — «Үе». Информастыг программа. 21.50 — «Мээң эргим Сашам...» Александр Одоевскийге тураскааткан. 22.45—«Сен болгаш мен». Фильм-концерт. 23.00— 01.00 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Түңнел болуктуң киржикчилериниң оюну. Төнчүзүнде—медээлер.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

Бөгүн республиканың шөлер булуттаар, чамдык черлерге бышкан хар чаар. Соңгу-барыын чүк углаанышкыныг хат секундазында 7—12 метр чедир дүргедээр. Дүне 2—7, чамдык черлерге 7—12 градус соок. Хүндүс 0-ден 5 градус чедир чылыыр.

КИНО

АПРЕЛЬ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эрте болдунган эдег» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан) 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Щорс» 9.40, 11.50, 15.10, «Начальник турган болзумза» 17.20, 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Үрелген ырлыым» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 [illegible] секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-35-75, культура килдизиниң 2-20-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегерлиг килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 89 (11587) | 1981 чылдың апрель 15, среда | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

СУГГАТТЫГ ГЕКТАРНЫҢ КҮЖҮ

«1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай хөгжүдерде, суггаттыг черлерни бедик бээримчелиг ажыглаарынче, оларга төлевилеттинген дүжүттү өстүрериниң хуусаазын кызырарын чедип алырынче улуг кичээнгейни салган болгай.

Черни суггарып ажыглаарының ужур-дузазы, ылаңгыя бистиң өл-шык эвээш дүжер республикавыска канчаар-даа аажок улуг дээрзи билдингир. Партияның область комитеди, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели РСФСР-ниң суг ажыл-агый органнары-биле бистиинге суггаттыг черлерниң хемчээлин улгаттырарынче оларның бээримчелиин бедидеринче база суг ажыл-агыйлыг организацияларның материал-техниктиг баазазын быжыглаарынче доктаамал кичээнгейни салып турар. Ооң түңнелинде республика машина-техниканы хөйү-биле алган, суггаттыг черлерниң хемчээли ам 51 муң гектар чедир калбарган, оңгу беш чылда бүдүрүлгелерниң кол фондулары 16 млн. рубльден 25 млн. рубль чедир өскен.

Суггаттыг черлерни эки ажыглап тургаш, көдээ ажыл-агый культураларының элбек дүжүдүн өстүрүп ап турар ажыл-агыйлар республикада бар. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозтуң суггатчылары тарааны боттарынга быжыглаан шөлдеринден республикада ап турар дүжүттүң ортумак деңнелинден 1,5—2 катап хөйнү чыл санында ап турар. Эртенген чылын «Барлык» совхоз суггаттыг гектар бүрүзүнден ногааларның 400 центнер дүжүдүн алган. А Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы болгаш Кызылдың куш фабриказы сигеннериниң ногаан массазын гектардан-на 150—200 центнер чедир алган. Ындыг чижектерни оон-даа ыңай көргүзүп болур.

Ынчалзажок республиканың совхозтарында суггаттыг черлерни ажыглап турарында улуг четпестер барын айтыр херек. Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунуң медээзинден алырга, эрткен чылын суггаттыг черлерде 42 муң гектар тарылга шөлүнге ийиги өзүм суггадын 19 муң гектарга, а үшкүзүн чүгле 7.6 муң гектарга чоруткан. Ылаңгыя «Енисей», «Чыраа-Бажы», «Ак-Туруг», «Большевик» болгаш өске-даа совхозтарга ол ажылды багай организастаанындан суггаттыг шөлдерден алган тарааның дүжүдү суггат чок черлерниинден бичии-даа дээредевээн. Ол ышкаш суггаттыг черлерде картофель, ногаа тарып турар чамдык совхозтарның тускайлаан бригадаларының, звеноларының ажылының түңнели, ап турар дүжүдү база ындыг.

Суггаттыг черлерниң ажыглалында хөй четпестерниң тып-тыр чылдагааннары янзы-бүрү. Суггарылга системаларының болгаш суггаттыг черлерниң багай ажыглаттынып турары дээш бүрүү бирги ээлчегде суг ажыл-агыйлыг организацияларга онаажыр эпаар. Суггарылга системаларын ажыглап турар организациялар оларның септелгезин болгаш техниктиг ажаалдазын кошкак чорудуп турар. Оон аңгыда чаа системаларны тударда, төлевилел барымдаалавайн шынар чок кылыр, тудуг ажылдарын үр хуусаада узамдынтырар таварылгалар хөй.

Республиканың совхозтары сугну чаштырып суггарар ДДА-100 болгаш ДДН-70 машиналарны ажыглап эгелээнден бээр ам он чыл ашкан. Ынчалзажок районнарның суггарылга системаларының эргелелдери, совхозтар ол машиналарны дыка багай ажыглап турар. Бисте ам бар 250 машинаның чүгле 70 хирези эрткен чылын ажылдаан болгаш 7 муң гектар хире чер суггарган. Азы бир машина сезонда 75—90 гектар черни суггарар тургаш, чүгле 28 гектарны суггарган-дыр. Арткаңнары үрелик болганындан ийикпе, машинистер чедишпээзиниңден ажаа тургулаан.

Амгы сезонга белеткелдиң байдалы база-ла өөрүнчүг эвес. Апрель 1-деги медээден алырга, ажылга белеткээр ужурлуг машиналарның 21-и ам-даа белен эвес. Ол ышкаш 133 машинист ыңчага чедир четчелеттинмээн.

Хөй-хөй совхозтарның, суггарылга системаларының эргелелдериниң удуртукчулары болгаш специалистери суггаттыг дептиилгелиг аргазын ажыглаарынче сагыш салбайн, белени харап, сугну чер кыры-биле аксып суггарарынче хөй күштү мөөңнеп турары хомуданчыг. Ол дээрге хол-биле кылыр аар ажылдар-биле холбашкан, кедизи чок арга-дыр. Ынчаар суггарарга, хөрзүннүң кырында чемиштиг каъдын суг ап, дыка үрээр, механизастаан суггарылгадан каш катап улуг эрозияны болдурар.

Часкы, чайгы суггатты чедиишкинниг чорударының бир кол үндезини болза суггатчы кадрларны, машинистерни өйүнде беледип, четчелээри, олардан тускайлаттынган звеноларны тургузары оларның күш-ажылын чогуур деңнелге организастап, дериг-херекселдер-биле хандырары болгай. Ам ажыл-агыйларда суггатчы 35 бригаданы, 235 звенону организастап тургускан, хереглеттинип турар 1200 суггатчының 1134-үн азы 94 хуузун белеткээн. Оларның чамдыктары ам шөлдерже үнүп, бугаларны аштап, септеп, хөрзүнге өл-шык сиңирер суггатты чоруда бергеннер.

Бо чылын республикага часкы өл-шык сиңирер суггатты 46 муң гектарга бирги өзүм суггадын 40 муң гектарга чорударын планнаттынган. Көдээ ишчилерниң социалистиг хүлээлгелеринде ол шөлдерниң гектар бүрүзүнден 14 центнерден эвээш эвес тарааны, 90 центнер картофельди, 20 центнер хөй чылдыг сигеннерни өстүрүп алыры көрдүнген. Ону боттандырарда, суггаттыг чер ажылының агротехниказын хамык чок сагыырындан аңгыда, хөрзүннү химизастаарының, [illegible] техниктиг болгаш минералдыг чемишчидилгелерни, машина-техниканы, үнүш камгалалының янзы-бүрү херекселдерин бүдүрүкчүлүг ажыглаарынче, суггатчыларның болгаш механизаторларның күш-ажылын база ооң төлевирин шын тургузуп, социалистиг чарышты дээштиг организастаарынче, хову-шөлдерде ажылдап турарларга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузарынче, ниитиниң чемненилгезин, культура-хандырал болгаш медицина хандырылгазын эки организастаарынче районнарның база көдээниң партия, совет органнары, көдээ ажыл-агый болгаш суггарылга системаларының эргелелдери, совхозтарның удуртукчулары, специалистери, профэвилел болгаш комсомол организациялары доктаамал сагыш салып, бо талазы-биле боттуг ажылдарны хүн бүрү чорудар сорулгалыг.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫН ТЕРГИИН ЭКИ ЧОРУДААЛ!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

БАШТАЙ ЭГЕЛЭЭН

Он бирги беш чылдың баштайгы часының хову ажылдарынче Улуг-Хемде «Улуг-Хая» совхозтуң № 2 хову-трактор бригадазының механизаторлары эки белеткелдиин көргүзүп, бир дем-биле үнгеннер. Бригада ниитизи-биле 4351 гектар черниң шыгын базырар, ооң иштинде 3750 га черге кызыл-тас, сула, кукуруза болгаш чаңгыс чылдыг сигенни тарыыр.

— Бистиң бригаданың кежигүннери бо чаа беш чылдың эгезинде гектар бүрүзүнден эвээш эвес дүжүттү алыр деп сорулганы салгаш, шуптувус чаңгыс кижи дег шык базырыышкынынче кирдивис,— деп, бригадир Михаил Малбык-оол чугаалады. Апрельдиң 7-ден 11-ге чедир механизаторлар 1836 га черниң шыгын базырганнар. Шык базырыышкынынга бригадада ниитизи-биле 19 тракторларны быжыглаан. Оларның аразында күчүлүг үш «Кировецтерни», алды ДТ-75-тер болгаш он «Беларусьтарны» быжыглаан. Оларның техниктиг байдалы болгаш ажаалдазы эки тургустунган, кывар-чаар чүүлдерни бригада төвүнде четчири-биле эккелген.

Шык базырыышкынының баштайгы хүннеринден эгелеп хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчы механизаторлар эвээш эвес. Оларның аразындан К-700-түң башкарыкчызы, бедик класстың механизатору, коммунист Бичө-оол Чалбакай, Дойду Чаш-оол, Николай Сазан-оол, Николай Кенен, Петров Дадар, комсомолчу Алексей Лагба дээш өскелер-даа ээлчег нормазын 100-тен 107 хуу чедир тус-тузунда күүседип, мурнакчыларның одуруунда чоруп турарлар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер сорулга-биле бригада төвүнде коскү черде самбырада механизатор бүрүзүнүң хүнде кылган ажылын эртенниң-не түңнээш бижип, эң эки ажылдаачыларга тураскаадып, Күш-ажылчы алдарның тугун көдүрүп турар. Социалистиг чарыштың түңнелин 7 хонуктап үндүрер кылдыр доктааткан. Механизаторларга доктаамал чурттаар кылдыр 24 орунуг общежитиени аңгылааш, иштин септеп дерээн. Неделя санында бригада төвүнде чунар-бажын ажылдап турар. Ук бригадада столоваяның чемниң шынары эки болгаш ыңаа четчир саңныг изиг чемни механизаторларга белеткеп турар.

Бо бригаданың механизаторлары шык базырыышкынын апрельдиң 16—17-де доозар деп шиитпирлээн.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнде) хоочун механизатор Дойду Чаш-оол, (адаанда) механизаторлар ажылче үнүп тур.

В. КАРА-САЛДЫҢ сөзү, фотолары.

БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

— В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнде коммунистиг субботник эрттирер дугайында москвачыларның патриоттуг эгелээшкинин бирыым-хемчикчилер бир эп-сеткилдиг деткээш, «кызыл субботага» хынамчалыг белеткелди чорудуп турар — деп, районга коммунистиг субботник эрттирер штабтың начальниги, СЭКП райкомунуң ийиги секретары В. А. Стариков бистиң корреспондентивиске дыңнаткан.

Районнуң үлетпүр бүдүрүлгелери, совхозтары, албан организация болгаш өөредилге черлери ленинчи коммунистиг субботникке белеткелди кол-дуу доозуп, чамдыктары «кызыл субботаның» үлүүнге киирикчилер ажылдап эгелээн. Бүдүрүлгелерниң, совхозтарның ажыл-ишчилери боттарының ажылдаар черлеринге ажылдап чыдар, албан-хаакчылар, сургуулдар, өөреникчилер хоорай, суурлар чаагайжыдылгазынга ажылдаар. Район төвүнге Чүргүй-оол аттыг парк кылырынга хөй кижи киржир. Аңаа сес муң ажыг ыяш олуртур онгарны казар, орта хадың, терек, тал, чалаң-ыяштар олуртур.

Районнуң ажыл-ишчилери ниитизи-биле ажылдаан акшазындан 26 муң рубльди беш чылдың фондузунче шилчидери көрдүнген, ол эрткен чылдыындан хөй.

Бо хүннерде В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказының ээлчеглери тускай бадылаан график ёзугаар субботниктиң үлүүнге киирикчилер ажылдап эгелээн. Олар баштайгы тонна даг-дүгүн херекчилерге чүдүрүп чорудуп...

Комбинаттан үш муң хире кижи күш-ажылдың байырлалынга киржир. 150 чолаачы камнап алган кывар-чаар материалы-биле ажылдаар. Олар 400 тонна сорттуг даг-дүгүн чудурүп чорудар, ол планда көрдүнгенинден 32 тонна хөй. Септелге-механиктиг цехтиң коллективи ийи муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр, транспорт цехиниң ажыл-ишчилери 16 автомашинаны септээр. Бо бүгү аңаа хүнде нормадан ажыр турар. Чүге дээрге кижи бүрүзү коммунистиг субботник хүнүнде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин хүлээнген.

Баштайгы санаашкын ёзугаар алырга комбинаттың коллективи беш чылдың фондузунче 10 муң ажыг рубльди шилчидер.

Т. ХЕРТЕК.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ЭРТЕМИНИҢ СОРУЛГАЛАРЫ

СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр көдээ ажыл-агый эртемнериниң сорулгаларын ВАСХНИЛ-дың апрель 13-те Москвада ажыттынган сессиязында чугаалажып турар. Ооң ажылында ВАСХНИЛ-дың салбырларының, эртем шинчилел албан черлериниң удуртукчулары, партия, совет, көдээ ажыл-агый органнарының төлээлекчилери киржип турар.

Сессияның президиумунда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачёв, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары Г. И. Марчук, З. Н. Нуриев.

Илеткелчи — академияның президентизи П. П. Вавилов болгаш санал бергеннер хову-шөлдериниң, фермаларның продукциязын бүдүрерин көвүдедири дээш демиселге эртемниң өзүп турар ужур-дузазын демдеглээннер. Эртемденнериниң дузазы-биле көдээ ажыл-агый культураларын өстүрериниң индустриалдыг аргаларын, чаа машиналарның комплекстерин, эң эптиг тарылга ээлчеглиин, хөрзүннү ажылдап кылырының зона аайы-биле системаларын ажылдап кылган болгаш ажыглап киирген.

Көдээ ажыл-агыйның албан черлериниң бүгү ажыл-чорудулгазын бо беш чылда агроүлетпүр комплекстериниң адырларын деңнештир хөгжүдеринче, аъш-чем программазын боттандырарынче угланыр.

Сессия ажылын уламчылап турар

(СЭТА-ның корр.).

АПРЕЛЬ 18 — ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ИДЕПКЕЙЛИГ КИРЖИР

БИИ-ХЕМ районнуң субботник штавының хуралы субботник эрттирериниң район чөвүлелиниң даргазы, СЭКП райкомунуң секретары В. Н. Габитовтуң даргалаашкыны-биле эрткен. Орта апрель 18-те —ленинчи коммунистиг субботник хүнүнде бүгү кылыр чорудунар ужурлуг ажылдарны база катап тодаргайлаан ,сорулгаларны салган. Бо талазы-биле дыңнадыгны штаб кежигүнү Г. Я. Полосухина кылган.

Субботникке райондан 6253 кижи киржир. Оларның чарлык кезии боттарының туруштарынга ажылдап хүнзээр. Ол хүн чүгле тудуг ажылдарын безин 13800 рубльге кылыры, 400 рубльге мебель аймаан бүдүрери, 600 тонна чүъкту сөөртүрү, 160 центнер сүттү бүдүрери көрдүнген. Ынчаарга район он бирги беш чыл фондузунче ниитизи-биле 11 муң 402 рубльди шилчидер.

(Бистиң корр.).

• • •

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чылынга тураскааткан коммунистиг субботникке «СҮТ-ХӨЛ» совхозтуң ажылчы-ишчилери бир демниг ажылдаар дээш шудургу белеткенип турарлар. Совхоз директору К. Куулар удурткан 10 кижи составтыг штабты тургускан. Штаб ол хүн кылыр ажылдарның планын тургускаш, аңгы-аңгы организацияларга, бригадаларга хуваалданы кылган.

Ол хүн ийи муң ажыг кижи ажылче үнер болгаш сүт-хөлчүлер беш чылдың фондузунче муң рубльди шилчидерин шиитпирлээн.

Совхоз амгы үеде субботникке белеткелди күштелдирген. Ол хүн 15 автомашина, 28 трактор, 50 аът болгаш өске-даа техниканы ажылга ажыглаары көрдүнген.

Ишкиннерниң, Шом-Шумнуң, Хүүректигниң малчыннары 1900 ажыг өшкүнү кыргыырлар. Киров салбырының ажыл-ишчилери малчыннар чурттаар 4 бажыңны тударлар. Чес-Булуңнуң, Өлеңниң хойжулары хой чуур ванналарны, кыргылда пунктуларын, көвүрүглерни септээрлер.

Механизаторлар, тараажылар, хову шөлдериниң ажылчыннары 48 гектар шөлдү чарар, 20 километр бутаны аштаар.

Суг-Аксы суурда албан организация черлеринге одаар 30 кубометр токпакты ол хүн белеткеп кылыр. Чөөн-Хемчик районнуң Суг-Аксы, Кара-Чыраа, Кызыл-Тайга, Ишкин суурларының чаагайжыдылгазынга, ыяштар болгаш чечек үнүштер олуртулгазынга хөй санныг школачылар болгаш суурларның чурттакчылары идепкейлиг киржирлер.

О. БОРАШ.

• • •

Коммунистиг субботник эрттирер дугайында айтырыгны Таңдыда «РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ЧАЛБЫЫЖЫ» совхозтуң парткому бодунуң хуралынга чугаалажып көрген. Ынчап субботникке киржир кижилерниң саны болгаш кылыр ажылдың хемчээли, оон кирер акша-хөреңги бүрүн тодараттынган. Субботник эрттирериниң штавын совхозтуң директору В. И. Жирнов удуртуп турар.

Субботникке шупту 465 кижи киржир. Олар 2130 рубльдиң ажылын кылыр, 1510 рубльди он бирги беш чылдың фондузунче шилчидер. Бо талазы-биле белеткел ажылдары шагда-ла эгелээн.

Хову-трактор бригадазындан ол хүн чүс ажыг кижи ажылче үнер. Олар 500 гектар черниң шыгын базырар, 400 гектар шөлдүң саваңын сараттаар болгаш фермаже сөөртүр, часкы хову ажылдарынга киржир он дөрт агрегатты четчелээр. Ук бригаданың кежигүннери 650 рубльдиң ажылын кылыр. Красноровка сүт-бараан фермазының 77 кижилиг коллективи 350 рубльдиң ажылын бүдүрер. Совхозтуң тудугжулары Тайбың кудумчузунуң бөгүн аштаар, аңаа ыяш тарыыр болгаш чечек тарыыр черлер кылыр.

Субботник эрттирериниң талазы-биле хуралдар болгаш тайылбыр ажылы бүгү бригадаларда, фермаларда болгаш өске-даа коллективтерде организастыг чоруп турар. Ол хүн кижи бүрүзү эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаар.

Бистиң корр.

• • •

«ТЫВА СОВХОЗ ТУДУГ» каттыжыышкынының Эрзинде № 5 көжүп чоруур механизастаттынган колоннаның коллективи апрель 18-те болур ленинчи коммунистиг субботникке баш бурунгаар белеткенген. Ол хүн бо организациядан 81 кижи ленинчи субботникче бир дем-биле үнер.

Тодараттынган ажылдарның хуваалдазын ёзугаар Эрзин ортумак школазының септелгезинге, Ленин аттыг совхозта 2 аал ишти чурттаар, «Мерен» совхозта 2 аал ишти чурттаар бажыңнарның тудуунга, «Чаа орук», «Нарын» совхозтарда шак ындыг бажыңнарның тудуунга 30 кижи ажылдаар. Бо хүннерде ол черлерде чугула херектиг тудуг материалдары бүрүн дужаартынган. Ол тудугларга ажылдаар кижилер дериг-херекселдерин белеткеп алганнар.

Бо организацияның ажылчы-ишчилери чүгле тудуг-монтаж ажылдарын шынарлыг кылдыр кылып доозкаш, 1053 рубльдүң ажылды бүдүрер. Оон иштинден 370 рубльди он бирги беш чылдың фондузунче шилчидерин шиитпирлээннер.

К. ТАБУРАК.

Тываның ыяш ажыл-агый эргелелин Тыва АССР-ниң Ыяш ажыл-агый министерствозу кылдыр эде тургузар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тываның ыяш ажыл-агый эргелелин Тыва АССР-ниң Ыяш ажыл-агый министерствозу кылдыр эде тургузар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары И. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1981 чылдың апрель 14-ү.

СЫРЫЙ ЧАҢГЫС ЭПТИГ

БЕРЛИН. (СЭТА). Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының X съездизи ГДР-ниң [illegible] ажыл-херекчи байдалга, чаңгыс эптиг болгаш сырый каттыжыышкынның байдалында эртип турар. Келир беш чылда республиканың социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң программазын делегаттар улуг сонуургал-биле чугаалажып, партияның даштыкы болгаш иштики политиказын бүрүн чүүлдүзүнүң турарының дугайын партийжи шуулганның иштинден медеглеп турар.

Ажылчын аңгының, кооперастажкан тараачыннарның, интеллигенцияның төлээлекчилери съездиниң иштинден чүве чугаалааш, ГСЧП бодунуң бүгү ажыл-чорудулгазын боттандырарда марксчы-ленинчи тодаргай стратегияга болгаш тактикага даянып, тайбың эргежиктарын болгаш кижилер дугайында сагыш салыышкынын кол чүүл кылдыр тургузуп турарын медеглеп турар.

• • •

ГСЧП-ниң X съездизинде СЭКП-ның делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов апрель 13-те Цецилиенхоф ордузунга чораан. Тиилекчи үш улуг күрүнениң чазактар баштыңнарының Потсдам конференциязы 1945 чылдың июль-августа аңаа болган. Ол конференция Европага дайын соондагы тайбың тургузуушкунунуң үндезиннерин салган. М. А. Суслов хүндүлүг аалчылар дептеринге адын салган.

СЭКП-ның делегациязының өске кежигүннери Иена хоорайга чораан. Олар ГДР-ниң эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи — оптика-механиктиг «Карл Цейс Иена» комбинадынга барып, комбинаттың эртем-шинчилел төвүнде лабораторияларны эргип көрген.

Бүдүрүлгеге найыралдың митингизин болган СЭКП ТК-ның секретары В. И. Долгих митингиге чүве чугаалаан. Ону чыылганнар адыш часкаашкыннары-биле уткаан. Совет коммунистерден, Совет Эвилелиниң бүгү ажылчы чоннарындан акы-дуңманың изиг байырын комбинаттың ажылчыннарынга болгаш албан-хаакчыларынга ол дамчыткан. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң даалгазын күүседип, социалистиг тургузуушкунга улам ыңай чедиишкиннерлиг, өг-бүле бүрүзү аас-кежиктиг, чаагай чурттаалгалыг болзун деп оон күзээшкиннерин комбинаттың ажылчы чоннарынга силерниң чурттуңарның бүгү чонунга дамчыдары биске онза өөрүнчүг-дүр деп, ол чугаалаан.

Социалистиг интернационализмниң, акы-дуңма чурттарның сырый каттыжыышкынының, кады ажылдажылгазының демниг хөделиишкининиң ужур-дузазы ам кажангызындан-даа артык өзүп турар. Бистиң партияларывыстың, күрүнелеривистиң, улустарывыстың аразында тургустунган харылзаалар ындыг кады ажылдажылгаяның тодаргай үлегер-чижээ-дир деп, оратор чугаалаан.

СЭКП-ның XXVI съездизиниң соонда ай бичө ажыг үе эрткен. Ынчанмыже оон делегейге болгаш иштики ужур-дузазы улам чырыткыландыр илергейлеттинип орар.

Делегей хөгжүлдезиниң, партияның экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң, совет ниитилелдиң политиктиг системазын улам сайзыраңгайжыдарының, амгы үе-чадада партийжи болгаш идей-кижизидилгелиг ажылдың үндезин айтырыгларын дугайты эң чугула түңнээшкиннер эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде кылдынган. Бистиң кужувус чаңгыс эвивисте, найыралывыста, сырый каттыжыышкынывыста, кады ажылдажылгавыста. Социалистиг чурттарның дем каттыштырылгазын кады кезээде быжыглаар бис.

Эш В. И. Долгих СЭКП-ның делегациязының белээн —В. И. Ленинниң портредин комбинаттың ажылчы чоннарынга дамчыдып берген.

СЭКП-ның делегациязының кежигүннери Германия Демократтыг Республиканың тураскаалдыг өске-даа черлеринге база чораан.

ТЫВА—ХАКАСИЯ

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ БИРГИ КВАРТАЛДА ТҮҢНЕЛДЕРИ

	Тыва АССР: План күүселдези	Тыва АССР: 1981 чылды 1980 чылга %	Хакас авт. область: План күүселдези	Хакас авт. область: 1981 чылды 1980 чылга %
Үлетпүр				
Продукция сайгарганы	102	102	101	103
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	105	109	102	100,6
Тудуг				
Бүгү дөстерден капитал салыышкыннар	81	102	102	108
Керээлиг ажылдар хемчээли	84	113	110	92
Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү	93	106	99,8	112
Чурттаар бажыңнарын ажыглалга киргени	78	147	126	6,6 катап
Транспорт				
Ниити ажыглалдың транспорту-биле үжүк сөөрткени тонна-км	90	103	100,4	121
Амыдыралга ачы-дуза чедирилгези				
Чонга ачы-дуза чедиргени	104	108	104	110
оон иштинде көдээ черге	104	106	104	111
Садыг				
Үүрмектеп садар бараан саарылгазы	102	103	102	105
Көдээ ажыл-агый продукциязын күрүнеге садканы (пландан ажыр даалга-биле кады план)				
Мал болгаш куш	129	115	97	106
Сүт	116	103	98	99,3
Чуурга	144	121	115	113
Мал ажылының продуктулуу				
Бир инекке оналштыр ортумак саалга кг.	302	92	459	100,7
Бир кыс дагаага оналштыр чуурга	41	103	56	100

АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛ БЫЖЫГАР

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырдыышкын бажыңынга Совет-моол найырал ниитилелиниң Тыва салбырының V конференциязы болуп эрткен.

Совет-моол найырал ниитилелиниң Тыва салбырының баштаар черниң даргазының оралакчызы, СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи А. К. Канзай отчёт илеткелди аңаа кылган.

СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак конференцияның ажылынга киржип, чүве чугаалаан.

Конференция доктаалды хүлээп алган, ында моол болгаш тыва улустарның аразында акы-дуңма найыралды харылзааларны улам ыңай сайзырадырынче угланган хемчеглерни айыткан.

Совет-моол найырал ниитилелиниң Тыва салбырының баштаар черниң чаа составын конференция соңгаан. Оон даргазынга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. С. Шойгуну, оралакчызынга — СЭКП обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи А. К. Канзайны соңгаан.

КИЧЭЭНГЕЙНИҢ ТӨВҮНДЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизинге [illegible] айтырыышкыннарынга, «Партияга хүлээп алыышкыны болгаш СЭКП кежигүнүнге кандидаттарны кижизидер талазы-биле Киргизияның партия организациязының ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр бистиң районнуң партия организациязының хуралдаары озуп, быжыгып турар. Аныяк коммунистерниң [illegible] талазы-биле ажылды кичээнгейниң төвүнде тургускан.

Партияга чаа кежигүннер хүлээп алырын улам бедик негелделиг көрбүшаан, СЭКП райкому болгаш партия организациялары [illegible] мурнакчыларның кол мергежилдиг ажылдакчыларының иштинден шилип алыр талазы-биле алаан ажылды кылган. Ылангыя беш чылдың доозукчу чылында партия кежигүнүнге хүлээп алганнарның хөй кезии материалдыг бүдүрүлгеде ажылдап турарлар болуп турар. Оларның иштинде «Х Улуг хурал» совхозтуң хойжузу А. Содунам, бызаа ажаакчызы Л. Чадамба, «Тере-Хөл» совхозтуң сарлык кадарчылары К. Идам, С-М. Балан, «Тиилелге» совхозтуң чолаачылары К. Ооп, М. Куулар, В. Моңгуш, механизатор М. Куулар олар ышкаш мурнакчы ажыл-ишчилер бар. Партияга хүлээп алганнарның 69 хуузу [illegible].

Партийжи хуралдарның комсомолчуларының болгаш аныяктарның эң мурнакчы кезээ-биле немеп, өстүрерин уламчылаан. Бир өөс 1976—1979 чылдарда партияга киргеннерниң 60—65 хуузу комсомолдуг [illegible]. Эрткен чылын ол сан 71,4 хуу [illegible] [illegible] Бай-Хөл [illegible].

[illegible] Эрткен чылын районда 24 херээженнерни СЭКП кежигүнүнге кандидат кылдыр хүлээп алган. «Х Улуг хурал» совхозта хойжу М. Шавыраа, «Тиилелге» совхозта штукатур-маляр Л. Ооржак, районнуң харылзаа салбырының телефонизи Л. Мельникова, Кунгуртуг суурда библиотека эргелекчизи Д. Очур, Кур-Чөл [illegible] башкызы З. Ондар, районнуң [illegible] Л. Булдакова олар ышкаш коммунист херээженнер [illegible] ажылынга ак сеткилдиин, хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиин көргүскен.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ:

Сээң кандидат стажың

Мурнакчы саанчыларны, хойжуларны, механизаторларны, ажылчыннарны партияга хүлээп алыр талазы-биле ажыл чамдык партия организацияларында ам-даа чогуур деңнелге четпес. «Кара-Хаак» совхозта партком, күш фабриказында, № 62 болгаш 1317 КМБ-ларда, Чөөнде ыяш белеткээр пунктуда партия организациялары ол ажылды экижидери чугула. Партия райкомунуң талазындан партияга ажылчыннарны колдазы хүлээп алырынче кичээнгейни салбышаан, улус ажыл-агыйының специалистерини, башкыларның, эмчилерниң иштинден эң төлептиг, үлегерлиг ажыл-ишчилерни партияның хуралдарынче хаара тудар партия организацияларынга сүмелеп, чамдыктарының бирогажыннап турар. Аныяк коммунистерниң билиин бедидери, оларны коммунистиг мөзү-шынарга кижизидери хүнүнүң чугула айтырыы. Партия райкомунуң база «Тиилелге», «Х Улуг хурал», «Тере-Хөл», «Кара-Хаак» совхозтарда парткомнарның чанында аныяк коммунистерниң школалары тургустунган. Аныяк коммунистерниң семинар-кичээлдеринге партияның айыттаан чугула сорулгаларын. СЭКП-ниң [illegible] Уставын болгаш Программазын таныштыр-биле [illegible] турарлар. Райкомнуң тайылбыр чагыгжылар ажылдакчылары, парткомнар кежигүннери, [illegible] секретарьлары партия кежигүнүнге кандидаттар-биле [illegible] оларның кандидат стажын канчаар эрттирип турарын сонуургап, арга-сүмени берип турары база улуг ужур-дузалыг. «Сээң партийжи билетиң» деп айтырыгның партия хуралдарын эрттирерин практикалап келген.

Партия кежигүнүнге кандидаттарның кандидат стажын канчаар эрттирип турарының дугайында отчёттарын, дыңнадыгларын партия хуралдарынга дыңнап, оларның партийжи даалгаларны канчаар күүседип турарын хынаары чанчыл апарган. Рекомендация берген коммунистерниң [illegible] бедилер сорулга-биле СЭКП кежигүнүнге кандидатты партияга кирерин канчаар белеткеп турарының дугайында партия хуралдарынга оларның отчёттарын база дыңнап турар.

Аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле [illegible] чамдык партия организациялары четпес чорудуп турарын чугаалаар апаар. Чижээ, «Тере-Хөл», «Көк-Тей» совхозтарда партия организациялары Уставтың негелделерин, партийжи [illegible] аныяк коммунистерниң канчаар күүседип турарының дугайында [illegible] партия хуралдарынга [illegible] ны коммунистиг мөзү-шынарга кижизидер талазы-биле ажылды кошкак тургускан. Ооң уламындан ында чамдык аныяк коммунистерниң талазындан Уставтың негелделерин хажыдып, арага-тарыже хандыгар, корум-чурум үрээр таварылгалар тургулаан. Бо четпестерни чогуур түңнелдерни үндүрери чугула.

СЭКП-ге хүлээп алыышкынны болгаш аныяк коммунистерни кижизидер талазы-биле ажылды күштелдирери партия эге организацияларының идейполитиктиг болгаш организакчы ажылын быжыглаарынга, оларның дайынчы арга-шинээнин бедидеринге ишти бөргп, планныг онаалдаларны күүселдиниче ажылчы чоннарны мобилизастаарынга оларның ролюн улам бедидер. Ынчангаш бо чугула ажыл-херек парторганизацияның бүрүзүнүң кичээнгейниң төвүнге турар ужурлуг.

В. ДАНДАР.

СЭКП Кызыл райкомунуң инструктору.

СЪЕЗДИНИҢ ИДЕЯЛАРЫН — МАССАЖЕ

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизиниң материалдарын массага тайылбырлап пропагандалаары, политиктиг, экономиктиг чырыдыышкын системазынга [illegible] өөренири [illegible].

Эрткен март айда бистиң республикага чаңгыс аай политнеделяның темазын СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын тайылбырлап пропагандалаарынга тураскааткан. Бо чылдың март 24-тен 31-ге чедир [illegible] политнеделя [illegible] материалдарын ажылчы чонның ортузунга делгеренгейи-биле пропагандалаар сорулга-биле СЭКП Тыва обкому пропаганда бөлүүн организастаан болгаш ук бөлүктү Кызыл хоорайже, республиканың [illegible] районнарынче чорудуп [illegible]. Пропаганда бөлүүнүң 68 [illegible] партия Тыва обкомунуң бюро кежигүннери, кежигүннерге кандидаттар, килдистер эргелекчилери, [illegible] министерстволарның, ведомстволарның эргелекчилери, [illegible] Тыва АССР-ниң Телевидение болгаш радионуң күрүне комитединиң, республиканың «Билиг» ниитилелиниң лекторлары, СЭКП Тыва обкомунуң өскелдаа харыысалгалыг ажылдакчылары кирген. Партия Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң лекторлар бөлүү илеткелчилерге, лекторларга, партияның Кызыл хоорkomунуң база СЭКП райкомнарының активинге дузаламчы кылдыр материалдарны орус, тыва дылдарга белеткээш, тараткан.

СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда бөлүүнүң кежигүннери чер-черге баргаш, СЭКП хоорkomунуң, райкомнарының калбак активинге даяныр алгаш, партияның XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, ооң материалдарын күш-ажылчы коллективтерге ханы таныдар, тайылбырлаар, пропагандалаар талазы-биле органнарын [illegible] боттары киришкеннер.

[illegible] база Кызыл хоорайга барган пропаганда бөлүү ажылчы чоннуң ортузунга амгы үеде СЭКП-ниң экономиктиг, социал болгаш даштыкы политиказының талазы-биле 330 ажыг [illegible] беседаны [illegible]. Аңаа 12300 кижи киришкен.

[illegible] чогуур деңнелге эрттирер херекке СЭКП Төп Комитединиң [illegible] Тывага ажылдап турган пропаганда бөлүү улуг дузаны чедирген. Бөлүктүң составынга экономиктиг эртемнерниң доктору, ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый академиязының профессору Н. Н. Гвоздев, философия эртемнерниң кандидады, Совет Армияның [illegible] лектору Ю. И. Рачев кирген. Олар келген хүнүнде-ле Кызыл хоорайның калбак активинге лекцияларны номчаан. Н. Н. Гвоздев «XXVI съезд СЭКП-ниң экономиктиг стратегиязының дугайында», Ю. И. Рачев «XXVI съезд СЭКП-ниң даштыкы политика талазы-биле [illegible] дугайында» деп темаларга лекцияларны СЭКП Тыва обкомунуң [illegible] теориктиг семинарының дөрт бөлүктериниң дыңнакчыларынга, министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчуларынга, СЭКП обкомунуң пропаганда бөлүүнүң кежигүннеринге номчааннар. Аңаа ниитизи-биле 400 ажыг кижи олурушкан.

СЭКП ТК-ның пропаганда бөлүүнүң кежигүннери Чадаанага, Хандагайтыга, Ак-Довуракка, Шагаан-Арыгга, Сарыг-Сепке пропагандистерге, совхозтар директорларынга, партkomнарның секретарьларынга, бүдүрүлге, албан организация черлериниң удуртукчуларынга, комсомол, Советтер ажылдакчыларынга [illegible] номчааннар.

Март 31-де Кызылга хоорайның болгаш Кызыл районнуң 720 кижилиг идеология активинге партияның XXVI съездизиниң делегады, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин болгаш Н. Н. Гвоздев, Ю. И. Рачев олар СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажылынга, ооң материалдарынга тураскааткан солун лекцияларны номчаан.

[illegible] СЭКП ТК-ның пропаганда бөлүүнүң кежигүннери ниитизи-биле 15 лекцияны республикага номчаан болгаш аңаа 2200 ажыг дыңнакчылар олурушкан.

Чаңгыс аай политнеделяны СЭКП-ниң Кызыл хоорkomу, партияның Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик райкомнары, «Тыва дағ-дүгү» комбинаттың парткому организастыг эрттирген.

СЭКП ТК-ның болгаш СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда бөлүктериниң кежигүннеринин, партия Кызыл хоорkomунуң, райкомнарның, партkomнарның активтериниң организастаашы болгаш киришкени чаңгыс аай [illegible] дыка хөй айтырыгларны дыңнакчылар [illegible] лекторларга салган, сонуургаан айтырыгларынга чогуур харыыларын олар алганнар.

Апрельде эртер чаңгыс аай политхүнүн темазын Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи, делегей пролетариадының [illegible] болгаш башкызы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чылынга [illegible].

Д. ЕНДАН.

СЭКП обкомунуң лектору.

БАЗА БИР МУРНАКЧЫ

Бистиң «О. Шынаа» совхозта хооучун болгаш мурнакчы хойжулар хөй. Оларның аразында [illegible], алдарлыг аттыг-даа малчыннар бар. Чүгле оңгу беш чылдың түңнелинде бедик [illegible] кижи чазактың бедик шаңналын алды. Ам ындыг мурнакчыларның аразында чаа кижилерниң немежип турары [illegible]. [illegible] бирээзи — Тумат Шулуу.

Хойжу Тумат Шулуу мурнунда хөй малдап чорда-даа, бо чылгы дег бедик көргүзүглүг болуп көрбээн. Ооң кыштаглары [illegible] болгаш [illegible] беш-чылдың ачызында оңгу беш чылдың бирги кварталында хой бүрүзүнден хураганны — чүс хойга онаавыштыр 100 хураганны ап шыдаан. Мурнакчы малчынның малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле планының болгаш социалистиг хүлээлгезиниң ажыр-күүсеттингени ол. Ооң кодаңында төрүүр 322 хой шуптузу оолдапкан, хураганнары дергүүн келген.

С. АРТЫНА.

АЗЕРБАЙДЖАН ССР. Нефть тывар үлетпүрге шинчилел ажылдарының хемчээли он бирги беш чылда улам калбарар. Далайдан нефть шинчилеп тывар ажылдакчыларга номчуп чоруур эрүмнээр флотилияларның дузазы улуг. Оларның-биле Каспий далайның бүгү девискээринде нефть шинчилээшкиннерин чорудуп турар.

Азербайджанда тып турар нефтиниң барык үштүң ийи кезиин ам далай дүвүнде эрүмнээн черлерден ап турар апарган. Далай дүвүнден нефть казып тыварының чепсек-херекселдери сайзырааңгай техника-биле немежип орар: Астраханьның корабль тудукчуларының тудуп тургусканы «Шельф-1» болгаш «Азербайджанның 60 чылы» деп эрүмнээр тургузуглар келген.

Далайның 200 метр ханызындан ыңай эрүмнээр «Шельф-1» тургузуг нефть диләэринге калбак аргаларны бээр. Ында эрүмнээшкин ажылдарын долузу-биле автоматчыткан. Бодунуң саналга төвү, вертолёт хонар шөлү бар.

ЧУРУКТА: Баку мугулдурунда «Шельф-1»-ни ажылдаарынга белеткеп турары. Ооң чоогунда «Бакы» деп эрүмнээр тургузуг.

В. ПАЩЕНКОНУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ҮЛҮҮН КИИРЕР

«Он бирги беш чылдың планының онаалдаларын [illegible] болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыштың дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң доктаалын Шойдар Санчатович Күжүгеттиң удурткан коммунистиг күш-ажылдың комплекстиг бригадазы бедик көзүлдүгүшкүн-биле [illegible] болгаш аңаа харыы кылдыр социалистиг чарышка улам-на идепкейлиг киржирин, алыышкан социалистиг хүлээлгезин [illegible] шиитпирлээн. Мурнакчы бригада 1981 чылдың планныг онаалдазында көрдүнген 250 рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын октябрь 25-те күүседир болгаш пландан ажыр 60 муң рубльдиң ажылдарын кылып бүдүрерин хүлээнген.

Барыын-Хемчик районда № 741 КМК-ның тудугжу бригадаларының аразында социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, күш ажылчы чедиишкиннерни чедип ап келген мурнакчы бригадаларның бирээзинге Шойдар-оол Санчатович Күжүгеттиң бригадазы хамааржыр. Ук бригадада бедик мергежилдиг он ийи [illegible] бар. Ай, квартал пландарын 100—150 хуу күүседип келген коллектив районнуң «Дөң-Терезин», «Шекпээр», «Барлык» совхозтарында чурттакчы бажыңнарын, малчын турлагларга, сүт-бараан фермаларынга кажааларны, бажыңнарны тудуп, ажыглалга кииргеннер.

Мурнакчы бригаданың тудугжулары амгы үеде «Барлык» совхозта ийи аал иштиг чурттаар ийи бажыңны туткаш, ээлеринге хүлээдип берген. Ам олар ол-ла совхозта ийи квартиралыг аалды бажыңны тудар. Оларның ужунуң каналарын эптеп дооскан болгаш алган [illegible] күүседир дээш [illegible] ажылдап турар.

«Барлык» совхозта 140 орунуг ийи каът ясли-садиктиң тудуун Шойдар-оол Күжүгеттиң бригадазы бо чылын ажыглалга киирер. Ук тудугнуң тавааны № 741 КМК-ның ажылчыннары кылып дооскан. Ам [illegible] кыныг чорып турар.

Планныг даалгаларны ажыр күүседиринге бригада кежигүннериниң холушкак мергежилди шиңгээдип алганы хоочун тудугжулар Ленин орденниң эдилекчизи Кызыл-оол Ооржак, Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжулары Кувискаалчы Ооржак, Шойдар-оол Күжүгет болгаш Маңчык-оол Иргит, Хөвээ Шырып, Моңгуш-оол Ооржак олар төлептиг үлүүн киирип келгеннер. Аныяктарның дагдыныкчызы хүлээлгезин олар ак сеткилдии-биле күүсеттиниваан, арга-дуржулгазын [illegible] айтып берип, тудугжунуң нарын мергежилин [illegible] улуг дузаны чедирип турар. Ынчангаш аныяктар-биле хоочуннарның аразында харылзаазы найыралы быжыг. Ооң уламындан алган хүлээлгелер долдур болгаш ажыр күүсеттинип келгенинин ужуру-даа ында.

Мурнакчы бригаданың кежигүннери бүгү эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеш чаа беш чылдың [illegible] долдур болгаш ажыр күүседиринге төлептиг үлүүн киирерлер.

Т.-С. САРЫГЛАР.

УЛАМ БЕДИДЕР

«Черни, ызаңгыы суггаттыг черлерни, машиналарны, чемненирге ажыларының ажыктыын шиитпирлери-биле бедидер, бүгү культураларның дүжүүн улгаттырар дугайында чугаа чоруп турар» [illegible] [illegible]. Бо [illegible].

[illegible] Бо [illegible] кыдырында бир [illegible] суггаттыг черлерни ооп ажыглаары болур. Бистиң республикада, ооң иштинде Таңды районда суггаттыг черлер хөй. Ол черлерни чөп ажыглаар талазы-биле Таңдыда кандыг курлавырлар барыл, кандыг [illegible] сорулгазын күүседип болурул?

Районда суггаттыг черлерни чөп ажыглаар, ооң шөлүн улгаттырар талазы-биле оңгу беш чылда дыка хөй акша-төгериг болгаш күш [illegible]. Амгы үеде районнуң [illegible] суггаттыг черлериниң он бир системазы бар. Оларның иштиниң улуглары — Элегесте, Балгазында, Дүргенде, Шаңгаанда болгаш Межегейде суггарылга системазының [illegible] 1200 [illegible] [illegible] районда суггаттыг черлерни [illegible] 7000 гектар [illegible] [illegible] 1942 гектарга тараа тарып [illegible]. Картофельди болгаш [illegible] шуптузун суггаттыг черлерде тарып турар. Ынчалза-даа суггаттыг черлерниң берип чадап аажок кудду. Ниитизи-биле ооң орулга чок, харын карылгалыг болуп келген. Ынчангаш ам он бирги беш чылда районда суггаттыг [illegible]-биле экижидери негелдениң турар. Ону чорударда, чүге [illegible]?

Суггатче улуг кичээнгейни салгаш, бедик дүжүттү ап турар бригадалар районда бар. Чижек кылдыр «Революцияның чалбыыжы» совхозта Е. Козорезова [illegible] [illegible] хөрээжейнер ажылдап турар. Ол коллектив эрткен оңгу беш чылда бир гектардан-на 262 центнер ногааны алган. Бо дээрге эки [illegible] Районнуң партия, совет органнары, көдээ ажыл-агый эргелели ол дуржулганы өске ажыл-агыйларга нептередир талазы-биле кандыг хемчеглерни [illegible]? [illegible] кылбаан деп дөрт чүгаалап болур. Районнуң девискээринде херээн-доктрактыг тургузуу, ооң шынары-даа ажыл-агыйларда барык чаңгыс аай. Ындыг болганда, эки дуржулганы [illegible] бар-дыр. Ол звенонуң дуржулгазын нептередиринге хөй [illegible]. Кайы бир ажыл-агыйның ногаа звенозунуң кежигүннерин автобуска олурткаш, Балгазында ол мурнакчы звенонуң ажылдап турар участогунга эккээр, олар бир хүн дургузунда дуржулганы көрүп, өөренип ап болурунуң аргазы бар-ла болгай. Чер аразы база ырак эвес-тир.

Е. Козорезованың удурткан звено ажылды барык шуптузун хол-биле кылып турар. Черни [illegible]-даа [illegible]. Ол хиреде-ле чаагай дүжүттү ап келген. Аңаа механизацияны ажыглаар болза, [illegible] улам бедик, дүжүт улам-на чаагай болуру чугаажок.

База бир чижек. Көдээ ажыл-агыйның Дуржулга станциязы 1976 чылда бир гектар суггаттыг шөлден ортумаа-биле картофельди 54 центнерни ап турган болза, эрткен чылын 150 центнерни алган. Ол-ла ажыл-агыйда Р. Хромцовтуң удурткан суггатчылар звенозу хөй чылдыг сигеннериниң бедик дүжүдүн чылдын-на ап, республиканың суггатчы звенолары [illegible] чарышка каш удаа тиилекчи болуп келген. Звенода шупту 315 гектар черни быжыглаан. Олар каш чыл уламчылыр ажылдап келген болгаш, черниң байдалын эки билир. Эрткен беш чылдың дургузунда бир гектардан ортумаа-биле 43 центнер хөй чылдыг сигенни алган. Тока аттыг [illegible] совхозта [illegible] суггатчылар база хөй. Бо дээрге [illegible] дүжүдүн [illegible] ийи катап ап [illegible] бирээзи болгай. Районда [illegible] [illegible] бедип болур.

[illegible] нептередип, ажыглавайн турары канчап-даа таарышпас. Эрги чүък-биле бурунгаарлап шыдавас деп чугаа бар. Шынап-ла, бо беш чылда район суггаттыг черни мурнунда дег ажыглаар болза, чер ажылы улуг карылгалыг болуру билдингир. Суггаттыг черлерни чөп ажыглавайн турарындан район мал чеми, картофель болгаш ногаа культураларынга херегледии чыл санында [illegible] турар. Беш чыл дургузунда картофельдиң дүжүдүн бир гектардан ортумаа-биле 45, ногааны — 44 центнерни алган. Ооң уламындан Таңдының ажыл-агыйлары күрүнеге картофель болгаш ногаа садарының планын чыл санында күүсе[illegible].

Районда эң-не хөй суггаттыг шөлдүг Тока аттыг совхоз эрткен чылын күрүнеге 600 тонна картофель садар турган, чаңгыс-даа [illegible]. Суггаттыг шөлдүг ажыл-агыйлар боттары безин картофель үрезинин белеткеп чадап, өске черлерден садып ап турар. Суггат дээрге, агаар-бойдустуң

Чер ажылының бедик культуразы дээш

[illegible] бергелери — [illegible] турза-даа, бедик дүжүттү алырының магадылалы-дыр. 1980 чылда район хөй чылдыг сигенниң суггаттыг черлериниң бир гектарындан ортумаа-биле 18,6 центнерни алган. Тока аттыг совхозка — 8,3, «Коммунизмниң херелинге» — 16, «Революцияның чалбыыжынга» — 19,9 центнер болган. А ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз биле Дуржулга станциязы бир гектардан-на 31—45 центнер дүжүттү алган. Район суггаттыг черлериниден хөй чылдыг сигеннерни 9 муң тонназы чедир албаан. Ол дээрге районнуң совхозтарының барык бүдүн чылда херегләэр сигени-дир.

Суггаттыг черлерни ажыглап турарында бир четпес чүүл болза, суггатчыларның ажылын эки организастаарынче чогуур кичээнгей салбайн турары, а ындыг болганда олар [illegible] база-ла сонуургал чок. Бир эвес суггатчыларга черлерни быжыглап, дериг-херекселдер-биле эки хандырып, пландан ажыр дүжүт алганы дээш немелде төлевирни берип турар болза, байдал оон өске болур [illegible].

Таңдының ажыл-агыйларында чаштырып суггарар техниканы база-ла четче ажыглавайн турар. «Коммунизмниң херели», «Россия» болгаш «[illegible]» совхозтарда чаштырып суггарар 10 агрегаттың чаңгызы-даа эрткен чылын ажылдаваан. Бедик бүдүрүкчүлүг машиналар аңаа турган. Оңу [illegible] билир механизаторлар чок бе? Бар.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз ногаа болгаш картофель өстүрер талазы-биле республиканың [illegible] ажыл-агыйларының бирээзи. Ол хиреде мында суггарылга системалары эрги хевээр. Чижээ, совхоз төвүнүң чоогунда 184 гектар черге техника ажыглаар арга чок. Үүргайлыгда мурнунда суггарып турган 300 гектар черниң чүгле 70 гектарын ажыглап турар. Ону суггарар арык-бутаның үну үрелген.

Районда суггаттыг черлерни моон соңгаар чөп ажыглаар дугайында чугааны бо чылдың февраль айда Дуржулга станциязынга болган хуралга чоруткан. Хөй чылдыг сигеннерниң ортумак дүжүдүн бир гектардан-на 30—35 центнер чедирер сорулганы салган. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка [illegible] четчелээн. Ол ышкаш бо ажыл-агыйга чаа техниканы ажыглап эгелээр. Бо чылын районга суггарылга эргелелиниң тургузаар.

Районда суггаттыг черлерни [illegible] Көк-Тейниң суггарылга системаларының эргелели улуг бүрүлүг. Ажыл-агыйлар-биле керээ бар турза-ла, ында көрдүнген ажылды ук эргелел [illegible].

Суггаттыг черлерни ажыглаарында бир четпес чүүл болза, ажыл-агыйларның күскү суггатче кичээнгей салбайн турары. Чамдык совхозтарның [illegible] күскү суггат аажок ажыктыг. Чүге дээрге, күзүн бир талазында, сүт элбек болур, ийиде, чылыг үеде суг сиңиичел, ынчангаш чазын хар эрири билек-ле ону андарып тарып болур. Тарылганың хуусаазы база узамдыкпас. Чазын арык-буталарга суг кээрин манап, суггатчылар хөй үеин халаска эрттирип турары билдингир болгай. Ооң ангыда [illegible] суггарар арганы база ажыглавайн турар. Суггаттыг черлерни ажыглаарынга мындыг таарымчалыг аргаларны Таңды районда тоомчага албайн турары дыка хомудаачыг.

Таңдының совхозтары бо чылын суггаттыг черлерни негелде ёзугаар ажыглаары-биле бүгү ажылдарны комплекстиг чорудуп тургаш, 860 гектар черден ниитизи-биле 5657 тонна картофельди, 2110 тонна [illegible] [illegible] хөй чылдыг сиген[illegible] ап [illegible] алыр сорулганы салган. Бо беш чылда суггаттыг черлерни улам эки [illegible] берген, техника-даа бар. Шөлдерни бедик дүжүткүр болдурарының бүгү аргалары бар. Чүгле үениң негелдези-биле кызымаккай ажылдаары негеттинип турар-дыр.

С. ХЕРТЕК.

ЭКИ ТҮҢНЕЛДЕРЛИГ ДООЗАР ДЭЭШ

Республиканың ажыл-агыйларында мал кыштаглаашкыны адакталган. Эрзин райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Н. К. Беген-биле бистиң корреспондентивис В. Куулар ужурашкаш, районда мал кыштаглаашкынының эртип турарын чугаалап бээрин дилээш, интервью алган. Ону моон адаанда парлап тывыс.

— Кыштаглаашкын, мал оолдаашкыны адакталып турар болгай. Оон-биле кады он бирги беш чылдың баштайгы кварталы төнген. Түңнелдер уңгулээн. Районнуң көдээ ишчилериниң үстүнде чүүлдерге хамаарыштыр [illegible] түңнелдери бо хүннерде кандыгыл, Николай Кудаевич?

— Районнуң ажыл-ишчилери оңгу беш чылды шалыңчы ёзу-биле эгелээн. Ону бо чаа эрткен бирги кварталдың түңнелдери бадыткаар. Ажыл-агыйларның ишчилери бирги кварталда күрүнеге сүт, эът дужаарының социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннииг күүсеткен. Тус-тус ажыл-агыйларның күрүнеге сүт садыг пландары [illegible] чугаалаарга мындыг: «Чаа оруқ» совхоз 142,5 хуу, «Мөрен» — 122,1, «Нарын» — 118,2, Ленин аттыг совхоз — 110,5 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың бо үезинге деңнээрге, көргүзүг бедээн. Чижээ, [illegible] бо чылдың ол-ла үезинде 13,1 тонна сүт, 212 тонна эът ажыр дужаатынган. Ол көдээ ишчилерниң [illegible].

1980—1981 чылдарның кыштаглаашкыны [illegible]-биле хүр эртип турар. 216 кыштагга төрүүр 40000 хой кыштаан. Оон 33400 ажыг хой бо хүннерде оолдапкан [illegible] малдың чаш төлүн ажыг [illegible] камгалаан.

Тус-тус ажыл-агыйларга хамаарыштыр чугаалаар болза, малдың чаш төлүнүң чидириишкини эвээш. Районнуң совхозтары бо хүннерде төрүүр 100 баш хойга онаавыштыр ортумаа-биле 81-ден 87 чедир баш хураганны камгалап алган болуп турар.

Ажыл-агыйлардан «Чаа оруқ» совхозта кыштаглаашкын өскелерге элээн үлегерлиг эртип турар. Көргүзүү база эки. Ажыл-агый ниитизи-биле 100 баш төрүүр хойга онаавыштыр 92 хураганны камгалап алган. Малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле ажылчыннар аразында калбарган [illegible] чарышка бирги [illegible] СЭКП райкомунуң, райкүүскомунуң, ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл туғу-биле шаңнаткан. Бо ажыл-агыйның өске-даа совхозтарның удуртукчуларының [illegible] малчыннары ол көргүзүглерин быжыглаар сорулга-биле бо соолгу хонуктарда чидириг болдурбас дээш улам күженишкинниг ажылдап турарлар. Кижи бүрүзүнүң ол дээш харыысалгазы бедээн.

— Бо бүгүнү ишти бүдүрүп, амыр-дыш чок ажылдап турар кижилерге хамаарыштыр чүнү чугаалап болур силер, Николай Кудаевич?

— Ниитиниң малың кыштан хүр-менди, чидириг чок ажылдар дээш чымыштыг иште туржуп турар эрес-кежээ ишчилерниң ажылын үнелеп, [illegible] Мурнакчыларның олуруунуң чыл санында өзүп, немежип турары өөрүнчүг. Эрткен чылдарга деңнээрге, төрүүр 100 баш хойдан 100 ажыг хураган алганнарның саны дөй болуп турар. Чижээ, «Мөрен» совхозтуң хойжузу О. С. Намдал бо хүннерде төрүүр 100 баш хойдан 109 хураганны, Ленин аттыг совхозтан Т. Б. Өөвей — 100-тен 108-ин камгалап алганнар. «Чаа оруқ» совхозтуң хойжулары Д. И. Седий, С. Ш. Сидоо, А. Б. [illegible] социалистиг хүлээлгезин [illegible] күүседип, төрүүр 100 баш хойдан 103—104 хураганны камгалап алганнар. Оларның көргүзүглериниң ооң кудулавазының барымдаазы бар, оларга бүзүрел улуг.

—«Он бирги беш чылдың [illegible] кииниг болгаш ажыр күүседир дээш бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның доктаалы үнген болгай. Көдээ ишчилер ооң [illegible] таныжып [illegible]. Ынчангаш ам кол сорулга болза, ону амыдыралга боттандырбышаан, бо чылдың кыштаглаашкынының [illegible] [illegible], мал чидириг чок, бүрүн камгалап алыры болур.

ЧЕР КЫРЫНГА ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

Чоннуң чаагай чоргуу болгаш бызыг тайбың! Бо доңчу, тодаргай болгаш бедүүн состер — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тээгүлүг шиитпирлериниң өндүр-чаагай утказы-дыр. Чогумна ол ийи сорулга съездиниң шиитпирлериниң алыс үндезини болуп турар.

Төрээтүрүшкүн болгаш тайбың. Олар боттарының аразында тудуш харылзаалыг. Съездиниң айыткаан улуг пландарын амыдыралга боттандырар төлээде, биске тайбың, хүннүң чырык херели дег, эргежок чугула. Ынчаарга бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг болгаш камгаланыр күчүзүнүң өзүлдези — тайбынның илеглелдиг үндезини-дир. Нитемниг тайбынның кол чөлеңгиижи бооруунуң хүлээлгези ССРЭ-ниң болгаш Варшава Керээзиниң талазы-биле оон эвилелчилериниң үлүүнге онаашкан.

Кижи төрелгетен барык 36 чылдарның дургузунда колдуунда тайбың байдалдарда чурттап турар чорук — ол дээрге, акы-дунма социалистиг күрүнелерниң партияларыбиле болгаш чазактары-биле сырый демнежип алгаш, СЭКП Төп Комитединиң болгаш Совет Эвилелиниң...

...эзиниң XXVI съездинге бо дугайын тодаргай базыткаан. Кижи төрелгетениң өзүлүт дуврединип турар эң чидиг айтырыгларын ...тан чогумчалыг эң чугула саналдарын ... эш Л. И. Брежнев съездиге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде ...

Хамаатылы ... дайынны болдурбас дугайында айтырыгны съезд шыңгыы тургузан ... база ... америк империализминиң бурузу-биле ... байдалы чидиг ... бо айтырыг онза чугула ужур-дузалыг болуп турар. АКШ-тың чаа чазаа оон мурнундагы чазактың ... политиказын болгаш частырыгларын ... ... улгаан ... айыылдыг базымнарны удаа-дараа кылып турар. Боо-чепсектиң ... Вашингтон амгы үеде Каттышкан Штаттарны чыгап, мизыг болзал чок базымче НАТО талазы-биле болзунун эвилелчилерин албадап турар.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ВЕНАДА ЧУГААЛАЖЫЫШ КЫННАРДА

ВЕНА. (СЭТА). Төп Европада ...

МААДЫРЛЫГ ДЕМИСЕЛ

ЛОНДОН. (СЭТА). ...

«КОЛУМБИЯ» КОСМОС КОРАБЛИН САЛГАНЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Шаттл» дээр программаның ... «Колумбия» ...

Сальвадордан кээп турар медээлерни ёзугаар алырга, Национал хосталганың Фарабундо Марти аттыг фронтунуң дайынчылары реакцылыг хунтага удур хөделиишкиннерин идепкейжиткен. Элээн каш департаментилерде шыңгыы тулчуушкуннар чоруп турар. Наймсылалдың бодунда болгаш оон чоок-кавызында партизаннарның хөделиишкиннери соксавайн келген. Патриоттарның солдаттар болгаш полициячылар-биле сегиржип алышкыннары хоорайның хөй-хөй девискээрлеринде болуп турар.

ЧУРУКТА: Национал хосталга фронтузунуң дайынчылары.

ЮПИ—СЭТА-ның фотозу.

ЯПОНИЯ КАНДЫГ УГЛАНЫЫШКЫНДА ТУРАРЫЛ?

...

В. ФЕДОРОВ, ПМА-ның корреспондентизи.

«ЧЕРЛИК КАПИТАЛИЗМНИҢ ЧЫЛДАРЫ»

ПАРИЖ. (СЭТА) 1973 ...

ДРУЖИННИКТЕР СЛЕДУ

...

Д. ЧЫМБА.

А. АЛЕКСАНДРОВ. (СЭТА).

УЛУГЛАР УРУГЛАР ДУГАЙЫНДА

СЭКП-нин XXVI съездизиниң тооргулуг шиитпирлерин, ылаңгыя Л. И. Брежневтиң кылган [illegible] ажыл-чорудулгазының түңнелдериниң амыдыралга боттандырарда чедир чуну кылыр ажыл деп бодал-биле бистиң чуртувуста бүгү-ле ажыл-ишчи коллективтер болгаш кижи бүрүзү тускай планныг ажылдап турар. Съездиниң шиитпирлери совет кижи бүрүзүн улам хей-аът киирип, чаа-чаа чогаадыкчы [illegible] херектерже кый деп турар. Оон-биле чүгле улуг кижилер эвес, бистиң чурттуң бичии хамаатылары — уруг-дарыг сорук [illegible].

Бистиң Коммунистиг партиявыстың XXVI съездизиниң ол тооргулуг шиитпирлериниң бир кол айтырыы — келир үениң салгалы — уруглар дугайында, ноң [illegible] кайгамчык бүдүннүг сагыш салышкынны болуп турар. Төрээн чурттуң эң-не чаагай чүүлдерин — бичии уругларга деп Коммунистиг партия айтып турар.

СЭКП-нин XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле сорулгаларын Совет Тываның чогаалчылары ам болур хуралынга чугаалажыр. Бистиң чогаалчы бүрүзүнүң кол сорулгазы — бедик утка-шынарлыг чогаалдарны номчукчуларга барааладыры. Бо талазы-биле бистер — чогаалчылар чүнү канчалзывыса экил деп чүвени хуралывыска дугуржуп чугаалажыр бис. Хоочун-даа салгалдың, ортумак-даа, аныы-даа [illegible] чогаалчыны чаа бодал-планнары-биле хайныккан. Чогаалчы — кижилерниң сеткил-сагыжының инженери болганда, ол чоп-биле түдүш: чоп — чоорганы, хей — хейлени. Коммунизм тургузуушкунуң дээш демиселде хүннүң маадырларын көргүскен хей-аъттыг чогаалдар-биле бис партияның шиитпирлерин амыдыралга боттандырар ылаптыг херекке боттарывыстың үлүүвүстү киирер бис.

Чоннуң, ылаңгыя аныяк-өскенниң, коммунистиг ёзуга кижизидер херекке чечен чогаал — кайгамчык эки башкы. Ынчангаш бистиң чогаалчыларывыс бичии оңнуктеринге эки чогаалдарны шору барааладып турар. Ылаңгыя Эвер-оол Кечил-оол, Екатерина Танова, Олег Сувакпит сугларның уругларга чогаалдарынга бичии номчукчулар кончуг ынак. Чоокта чаа бистиң чуртувуста уруглар номнарының неделязын эрттирген. Ону Кызылга [illegible] база бир улуг байырлал болган. Ол байырлалды ажыдарынга чогаалчылар Олег Сувакпит, Светлана [illegible], Эвер-оол Кечил-оол олар кирижип, бичии номчукчулары-биле база хөөрешкен. Уругларның чогаалчыларга күзелдери солун болгаш хөй болган. Кандыг [illegible] номнарны [illegible] рыл, кандыг маадырларны өттүнүксээрил дээш олар чогаалчыларга [illegible] [illegible].

Уруглар — улугларның чорааралы, идегели. Олар — бистиң келир үевис. Ынчангаш оларны бичиизинден төлептиг, эки кижилер кылдыр өстүрүп кижизидер херекке чечен чогаал дыка улуг салдарлыг.

Бистиң чогаалчыларның республика чыжы бо дугайын база оңзалап чугаалажыры чугаажок. Бичии уругларга чогаалдар талазы-биле бисте чамдык чүүлдер кылдыныптур: номнар-даа үнүп турар. «Тываның аныяктары» солунунда «Сылдысчыгаш», «Шын» солунунда «Хүнчүгеш», «Улуг-Хем» альманахта уруглар [illegible] луннары үнүп турар. Ол дээрге [illegible] уругларның [illegible] чаагай сеткилдиг белээ-дир.

Ынчалза-даа бистиң республикада тыва дыл кырынга [illegible] ыракта четпес. Бо дугайын бичии уруглар боттары-даа, [illegible]-даа, башкылар-даа, библиотека болгаш ном [illegible] ажылдакчылары-даа кончуг хомудап чугаалап турар. Эки номнар-биле бичии номчукчуларның ол хилээн болур-чогуур-биле хандырар дээш чогаалчылар болгаш ном үндүрер черниң ажылдакчыларының дарый хемчег алыры чугула. Чогаалдар болгаш очулдурар номнарның планнап, чогаалчылар-биле керээ-хемчээлди чарар болза чогуур. Тыва чогаалчыларның уругларга бараалгаткан эң дээре чогаалдарының чыындызын оңнуг чуруктар-биле каастап туруп үндүрзе канчаар деп?

Черле ынчаш чогаалчыларның уругларга бараалгаткан чараш, солун чогаалдарын көвүштүг кылдыр чуруктар-биле каастап туруп тускай номчугаштар үндүрери күзенчиг.

Моон-биле кады школаларга [illegible] болгаш библиотекаларга бичии номчукчуларның чогаалчылар-биле ужуражылгаларын, оларның кайы-бир номунуң дугайында [illegible] айтыр, азы шактарны эрттирип турар болза уругларның чечен чогаалга ынакшылын улам хайныктырар ийик.

Бичии салгакчыларны коммунистиг [illegible] төлептиг, чараш, солун чогаалдарны бичии номчукчуларга бараалгадыр дугайын бистиң чогаалчылар бөгүнгү хуралынга база чугаалажыр.

Л. ЧАДАМБА,
чогаалчы.

Школа болгаш амыдырал

ШКОЛА ХҮНЗЕДИР АЖЫК

Москваның № 146 [illegible] хүннүг шиити билиг [illegible] хүн школаларының бирээзи болуп турар.

Ол дөрт каъттыг бажыңче кирге, оон корридорларын, өөредилге кабинеттерин, спорт болгаш музыка залдарын, онаар өрээлдерни эргий кылаштаарга кижиниң караанга эң-не баштай эскертиннер чүве чүү-даа арттырбайн бодап тургаш таарыштырган, барык бажыңнында чүве дег, таарымчалыг байдал. 6-дан 17 хар четир 600 хире оолдар, уруглар бо школага бүдүн хүннүң эрттирип турар. Расписаниеде [illegible]. Эртенгиниң 8 шактан эгелээш кежээкиниң 6 шакка чедир албан өөренир кичээлдерден аңгыда, тус-тус уругларның сонуургалын барымдаалаан кичээлдер бар. Уруглар дүштеки чемин база биче дүшту аалаа чемненир. А бирги, ийиги класстарның өөреникчилери дүъш соонда удуп база алырлар.

[illegible] бистиң [illegible] өзүп турар. Ам 1—8 класстарның өөреникчилериниң барык үш өөреникчиниң бирээзи-ле узаткан хүн школазында өөренип турар. Он бирги беш чылда ындыг школаларның четкизи улам калбарар: 1985 чылда оларга 14 миллион хире уруглар өөренир.

Узаткан хүн школалары уруглар школадан кээрге хайгаараар кижизи чок өг-бүлелерге кончуг таарымчалыг. Ындыг хүн чуруму өөреникчиге [illegible]? Хөглүг эрттир аар эвес ыйнаан? Ооң анаа болуунуң туразы-биле ойнаар аргазы бар бе? Мен харын бо айтырыгларны [illegible] ол школага чордум.

— Бо айтырыгларны бис база бодал турар улус бис — деп, директор Нина Константиновна Сысоева чугаалаар-дыр. — Бис ол айтырыгларны он чыл дургузунда боттарывыска, уругларга болгаш бистиң чоок харылзаажып турарывыс уруглар кижизидер талазы-биле эртем институттарынга-даа салып келдивис. Эрткен он чылдарда бистиң школаларывыстың хүн чуруму кончуг өскерилген. Өөредилгениң бүгү системазын шынап-ла бо айтырыгларны барымдаалап тургаш эде тургускан бис. Уругларны школага хүнзедир тудуп турганда, кичээлдериниң расписаниезин бот-кичээл кылыры-биле [illegible] уруглар кааргаа ол багай түңнелге чедирип болур. Уругларның [illegible] кошкаар ийикле, харын-даа [illegible] боор чадавас. Бис эгезинден тура ындыг чүвени болдурбас дээш бүгү-ле болдунар [illegible].

Чүгле бүгү класстарның өөредилге планын эвес, харын-даа башкылаар ажылдың методиказын безин эде көрген бис. Башкылар мөөнзиттингиниң [illegible] чыл келген түдүн ол методиканы сайзырадып турар.

Узаткан хүн школазынга ажылдаары дээрге ол ёзулуг-ла чогаадыкчы ажыл-дыр. Мааа башкы бүрүзү болуунун идеяларын болгаш бодалдарын херек кырында боттандырарынга кончуг эптиг. Башкы [illegible] чүгле [illegible] дерге коор эвес, кичээл соонда-даа оларга консультациялар бээр, болуунун эртемниң талазы-биле бөлгүмнерин чорудуп, экскурсиялар болгаш тускай эртемниглер-биле ужуражылгалар [illegible] шпадаларны-даа эрттирип турар...

Мен чамдык башкыларның ажылын сонуургап көрүп, [illegible]. Уругларның салым-чаяаныг, сонуургаар чүүлдерин илередирде, сагыш-сеткил талазы-биле байлак кижилерни кижизидерде узаткан хүн школазы эң-не эптиг дээрзинге [illegible] ажыл [illegible].

А [illegible] боттары [illegible] дугайында чүү [illegible] турар эвес дээш оларнын-биле база чугаа эрттирдим. Школада багай дээр дүгайында оларда кандыг-даа бодал чок. Оларга мында таарымчалыг, солун, хөглүг...

Хүннүң баштайгы чартыында эң-не берге эртемнерге — математикага, физикага, орус болгаш даштыкы дылдарга, химияга кичээлдер эртер. Дүштеки чем соонда агаарлаашкыны, кижи бүрүзүнүң кылыр чүүлү спортчу оюннар. Дүъш соонда кижи бүрүзүнүң кылыр чүүлү [illegible]. Бир чамдык [illegible] боттары кичээлдер [illegible] музей азы бассейн база [illegible]. А бир чамдыктары музыка өөренир азы уянныр ийикле даараныр мастерскаяга баар. Чок болза [illegible] тырттырар бөлүмге өөренир.

Хүннүң ийиги чартыында [illegible] янзы-бүрү өрээлдеринде оолдар, уругларның чүнү кылып турарын көрдүм: бир өрээлде кезек оолдар шыдыраалаан, ында уруглар ойнаарыкстар-биле-даа ойнап олурар, а бир өрээлде күш-ажыл башкызы [illegible] удуртулгазы-биле [illegible] олар бар. А даштын спорт шөлүнде бөмбүк сурун маңнажып-даа турар улус бар...

[illegible] бирелгези шымышкан. Мында ёзулуг автоклуб база бар. Ийи машиналыг, гаражы [illegible]. Ол школага дузалажып турар ырак эвесте заводтуң кужу-биле ол машиналар [illegible]. Школаның дообузунчу бүрүзү ортумак эртемнин аттестаты-биле кады чолаачылар шынзылгазы ап турар.

Бо школада планнап каан хемчег бүрүзүнге ыңай-ла бааары албан эвес. Школаның [illegible] чемненир херек чок кижи болза, бажынындан барып чемнени ап болур. Бөлгүмнерге барбайн база барып болур. [illegible] өөреникчилери хүннүң [illegible] чартыында чүү кылырын боттары билир. Олар чүгле боттарының [illegible]. Хүннүң-не бир шак иштинде эртирип турар [illegible] кижи бүрүзүнүң бааары албан. [illegible].

Класс удуртукчузуну ролю мында кончуг улуг. Ол ёзулуг [illegible]. Ол бир класстың бир дугаарның эгелээш, школа доозуга чедир удуртуп каар. Евгения Михайловна Рейн бо чылын ол ниитинде удуртуп келген классын доозуптарар деп турар. Ол болуунуң өөреникчилериниң школага портфолин уурбас бир дугаарлар боор келгенинден бээр билир. Башкы классының өөреникчилериниң бүрүзүн оларның ада-иелеринден-даа артык эки билир боор чадавас. Уруглар ол башкызындан чүнү-даа чажырбас. Кандыг-даа айтырыг талазы-биле арга-сүмени оон айтырарлар. Башкы өөреникчилери-биле хүнзедир кады турар оларның-биле бүгү ол ниит иштинде кады чорааш. Болуунуң башкы ажылынга, профессиязынга ынак бердингенкижиге ол ёзулуг хүзел хайныышкындыр. Е. М. Рейн ону ёзулуг аас-кежик-тир деп санап турар.

Валерий САНКОВ,
ПМА-ның корреспондентизи.

СЦЕНАДА — СТУДЕНТИЛЕР

Эрткен дыштаныр хүннерде Кызыл хоорайның ортумак болгаш дээди өөредилге черлериниң «Чон биле партия тудуш» деп девизтиг, партияның XXVI съездизинге тураскааткан көргүлдези болуп эрткен. Аңаа шупту 8 өөредилге черлеринден муң ажыг кижи киришкен. Күрүне филармониязының залынга эртенгиниң 10 шакта [illegible] ковудээн. Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Тамара Алексеевна Леонтьева баргалаан он бир кижи составтыг жюри кежигүннери столун [illegible].

Кажан [illegible] садыгкооперация профтехучилищезинин Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы Семён Лукич Бухтуевтиң удурткан 60 кижи киржикчилиг хөйнүң ыры [illegible] сценага кирип келди. Олар «Чон биле партия тудуш» деп музыка-литератур-луг бүдүн композицияны күүсеткеннер. Ында хөйнүң болгаш ийи-чаңгыстың ырлары, ансамбльдер, танцылар, демир-хомус [illegible] болгаш [illegible] номерлерни белеткээни эрткен чылгы дениселинден ораичок өскенин жюри демдеглээн. Ылаңгыя хөйнүң ыры бөлүү элээн каш ырларны күүсеткен. [illegible] демир-хомуска тыва аялганы ойнааны, моол танцыны танцы бөлүүнүң күүсеткени жюриниң үнелелин алган. Композиция талазы-биле олар кескү черик [illegible] удурткан С. Л. Бухтуевке тускай шаңнал тывыскан. Ооң дараазында медицина училищези, автоорук техникуму, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң Кызылдагы филиалы боттарының солун концерттерин бараалгаткан. Бо хүнүң түңнелинде политехниктиг институттуң филиалы өскелеринден эки белеткенгенин көргүскен.

Медицина училищезинден Ондар Конгар-оолдуң сыгыды, автоорук техникумундан «Карпат улустуң танцызы», филиалдан хөйнүң ыры бөлүү. «Сес уруг, мен чаңгыс мен» деп баштак танцы болгаш өске-даа номерлер түңнел концертке кирген.

Дараазында хүн сценаны кожээ ажыл-агый техникумунуң бот-тывынгыр артистери эжелээн. Бо коллектив ниитизи-биле багай эвес белеткенген болгаш аңгы-аңгы номерлерни хоочун уран чүүл удуртукчузу Юрий Потапов профессионал деңнелге чедир белеткээн: С. Суруң-оолдуң сөзүнге Ю. Сундуйнуң бижээни «Төрээн черим» деп ырыны Людмила Багыт-оолдуң база Е. Танованың сөзүнге А. Таноттуң бижээни «Аяйжилак» деп ырны Клара Сүктер-оолдуң бедик деңнелге күүсеткенин демдеглеп, түңнел концертке киирген. Светлана Чадым-оол «Кызыл аът» деп Лученкоңуң ырызын күүседип турда, үнүнүң тембри кымгадаа деңейлешпес онзагай болган.

Оон соонда башкы училищезиниң сургуулдары сценага турупкан. Чүс кижи составтыг хөйнүң ыры С. Молдурганың сөзүнге Р. Кенденбильдиң бижээни «Найырал дугайында балладаны», Котовтуң сөзүнге Стржелинскийниң бижээни «Партияга даңгыраглап тур бис» деп ырларын күүсеткенин, Моңгуш Артис-оолдуң сыгыдын, Комраковтуң «Меңге от» деп ырызын ыры ансамблиниң күүсеткенин болгаш он бир кижилиг баянистер ансамблин, орус улустуң хөгжүм оркестрин калчаа демдеглевес боор.

Оон соонда — № 4 ХПТУ. Оларның концерт программазы багай эвес тургустунган. Мурнуу деңнелиндеги өскен болгаш янзы-бүрү солун номерлер хөй.

Эң сөөлүнде Кызылдың педагогика институдунуң 120 кижи киржикчилиг ыры коллективи сценаны долдур туруптан. Валентина Ондарның [illegible] хор 4 ырны дөрт үнге янзы-бүрү аас талгалыг эки күүсеткен. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, педагогика институдунуң программазында ап каар кылдыра номер чок, бышкылдыр кылдынган, чедир белеткеттинген демдеглээн. Оларның программазының барык чартык кезии түңнел концертке кирген.

Түңнелинде хөйнүң ырының талазы-биле бирги черни педагогика институдунуң ыры коллективи, ийигизин башкы училищези, үшкү черни — филиалдыы алган. Ыры ансамблиниң талазы-биле бирги черни педагогика институду, ийиги черни автоорук техникуму, үшкүзүн башкы училищези ээлээн. Танцы талазы-биле бирги черни политехниктиг институттуң Кызылда филиалы, ийиги черни башкы училищези, үшкү черни педагогика институду алган. Уран номчулгага педагогика институду (чаңгыс шаңнал) шылгараан. Ыры-хөгжүм ансамблиниң талазы-биле бирги черни филиал, ийгизин педагогика институду, үшкү черни автоорук техникуму тус-тузунда ээлээннер.

Бо көрүлдеге номер бүрүзүнге жюри кежигүннериниң салган демдектери карышкак чок турган. Ынчалза-даа хөмүс ансамблиниң дугайында маргылдаа үнип турган.

С. БЮРБЕ,
жюри кежигүнү.

ЧУРУКТА: педагогика институдунуң ниити ыры.
О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

Чаа шүлүктер

ДОЗА ТУРАР

Буруң шагдан өнчү ышкаш дамчып келген
Муңгаранчыг, коргунчуг-даа чугаалар бар.
Баажызы чок тывызыктар ыдып каан дег,
Бажым, мээмде өрүмнелип чоруп берген.
«Үш чүүл халап чамбы-диппке болур» диттеш,
Үш-ле сөске: «Өрт, хат, суг» деп харымлап
каан.
Биче шаамда өгбелерден ону дыңнааш,
Бирлен-бир чок маргыжып-даа чоргулаан
мен.
«Чаштынар дээш кая, кайнаар сыңны бээр
сен?
Чалым, дагны хоора шаап тар күштүг
хат-тыр!
Далай, черни хайындыр-ла, ээлдир-ле
Таварый бээр, хоозурадыр улуг өрт-түр!»
«А суг халап кандыгыл?» деп айтырган мен.
Ак-Сал өгбе арай сергек харымлажык:
«Далай дүүнче кургаг черлер тодузу-ле
Тайлып, дүлнүп киргилей бээр халап-тыр ол!
Ынчалза-даа шак ол халап эрте берген,
Ыңаар Буура кырында бир демир сал бар:
Өлден артар — кижилерниң үре-төлү
Өзүп үнген чери ол-ла дижирлер боор!...»
Тоолчургу чугааны ам бодап ора,
Доштуг эра сагыжымга кыймыш кынныр...
Ол-даа ынчаар эрте берген дижик деп каан,
Оон ыңай чүзүл кылдыр дүүштүрер мен
Дижинге дээр өрт-халап чепсегленген,
Дириг тулуп—империализм одун шапса:
Камгаланып, харыы бербес эргевис чок,
Халап удур доза турбас аргавыс чок!
Өртемчейниң амызы дээш турушпааже,
Өрттен артпас—үлегер сөс шыныг апаар.
Чазаам, партиям чүткүлүнге немере боор,
Чаңгыс долда баглашканым ужуру ол!

М. ӨЛЧЕЙ-ООЛ

КОСМОСЧЕ УШКАШ КЕЛДИ

Ча...ның аът кежиленгеш
Чамбы-диптиң эргий көрүп,
Кожавыста Моолдуң оглу
Космосче ушкаш келди.

Чедя чүзүн чeлээш тырткаш,
Черлен дээрже халдып
үнер—
Тывызыксыг, хуулгаазын
Тыва тоолда маадыр ындыг.
Дээрлей дужуп, черлен
үнзээн,
Делгем ховаа төрүттүнген—
Малчын арат бодүүн оглу
Магадалзы хайныктырып
Совет-моол найыралга
Сорук кирген эрес эрлер
Даалгазын ыяк кылгаш,
Таваар шөлээн ээп келди.

Ш. ДАРЖАЙ.

ЛЕНИНГРАД. Специалистаан «Лето» бүдүрүлге каттышкан ажылчыннарының коллективи онгу беш чылдың дургузунда барык беш муң тонна янзы-бүрү ногааларны пландап ажыр берген. Ол чедиишкин эртемденнерниң сүмелериниң, чаа сорттарының ачызында чедип алдынган. Чогаадыкчы кады ажылдажылганың түңнелинде теплицаларга эрте бышкар ногааларның бедик дүжүттүг сорттарын тургускан, оларны өстүрериниң технологиязын ажылдап кылган. Теплицаларда агаарның чылыын таарыштырар механизастаан система ажылдап турар.

«Лето» фирманың ногаан бараазы—согуна, салаттар, ногаалар хоорайның магазиннеринче хүннүң чоруп турар.

ЧУРУКТА: Т. Рыбченко теплицаның магазиннерже тургуп чорудар продукциязын көргүзүп олур.

И. САБАДАШТЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Шыдыраа

ХАЙЫМНААН

Москвада болуп турар шыдыраа маргылдаазында киржип турар гроссмейстерлер апрель 13-те ужуражылгаларының ортаа үезинде чеңнги салыгдан-на тиилелге дээш чүткүлдүг демисежип эгелээн.

Салыглардап мурнай маргылдааның хоочуну, 60 харлыг Смыслов биле эң-не аныяк Каспаровтуң оюну хайым боор доозулган. Каспаров ол хүн 18 харлаан.

Маргылдаа үезинде Портиш биле Георгиу төрүттүнген хүннерин демдеглээн.

Апрель 13-те Георгиу Геллер-биле хайымнашкан. Ол дээрге румын шыдыраачының чеңнги хайымы болур. Андерссон — Балашов, Тимман — Полугаевский, Петросян — Смейкал олар база хайымнааннар. Портиш — Белявский, Торре — Карпов оларның салыглары соңгаарлаан.

Маргылдааның киржикчилериниң байдалы мындыг: Карпов—4, 5. Смыслов—4, 5: Каспаров, Полугаевский — 4-4, Андерсон Портиш, Георгиу — 3,5—3,5. Смейкал, Тимман,—3-3, Балашов—2,5, Белявский, Геллер, Торре—2-2 саннарлыг

В. БАБКИН,
(СЭТА).

БОГОСЛОВСКИЙЛЕРНИҢ СПОРТЧУ ЧЕДИИШКИННЕРИ

ГТО комплекизиниң хөй хевирлеринге маргылдаалар улам нептереп бар чыдар. 1974 чылдан бээр-ле тус черлерге биче маргылдаалардан эгелээш, ол ССРЭ чемпионаттарынга чедир сайзыраң келген. Күш-дамыр талазы-биле бүгү талалыг сайзыралды негээр ол маргылдаалар амгы үеде боттары тус-тус маадырларлыг апаргылаан.

Оларның бирээзинге Горький — Сортировочная вагон депозунуң шиничилел цехиниң фрезерованчыы Наталья Богословская хамаарлжыр. Ол спорттуң алдарлыг мастери, чурттуң болуп эрткен чеди чемпионаттарының киржикчизи болгаш ГТО-нуң [illegible] чурттуң беш дакпыр чемпионнаан чаңгыс кижи болуп турар.

ГТО-нуң кышкы хевирлеринге ол бо сезонда өскелерин мурнай тиилелге чедип алган. Оон чедиишкиниг болуруунга кым-даа чигзинмээн. Богословскийлерниң өг-бүлези эң-не спортка хандыкшылдыг өг-бүле болуп, Горькийде сурагжаан. Оон ашаа Валерий Александрович — слесарь, ол ГТО-нуң хөй хевирлеринге хөй-ниитичи тренер. Сес класста оглу Андрей суг полозунга хандыкшылдыг, а Дима сугга [illegible].

Аазының спортчу тиилелгелери дээш ук өг-бүлениң кежигүннери чоргаарланырлар. Ол чедиишкиннер анаа келбээн, үргүлчү белеткелдерин, чүткүлдүг чорукту негээн. Эрткен чылын Донда-Ростовка чоруан кижи бүрүзү агаар-бойдус бүргег, соок турда-ла чүткүлдүг күш-культуржу болууң беш-ки алдын медалын чаалап алыр дээш кайы хире шудургу демисежип турганын көрген боор.

Спорт-биле чээрби чыл дургузунда оңнуктежип келгеш ол чиик атлетиканың дыка хөй хевирлеринге — чарышка, узун, бедиин калыырынга, диск, копьё октаарынга тиилелгелер чедип ап келгенин, беш хевирге херээженнерниң оразынга РСФСР-ның чемпиону даа чорааны журналистерге [illegible].

— Кыраан тудум чедиишкиннерим арбылап олур, оотун болдаарга аныяксыым дам бар чыдар [illegible] — деп, чемпион баштактанган. — Мээң үлегерими аныяктар-даа, хоочуннар-даа эдерзин деп күзээр-дир мен.

Ынчан Ростовка маргылдааларның судьяларының болгаш аныяк киржикчилерниң дилээ-биле Богословская күш-культура болгаш спорт оларның өг-бүлезинге канчап совуургалды [illegible]. Кажан ийиги оглун божаан соонда ол спортту каар боор мен деп бодаан. [illegible] ашаа белеткелдерже катап кирер кылдыр «албадашкан». Кажан «Комсомольская правда» солунунуң инициативазы-биле ГТО-га хөй хевиринге чурттуң чемпионады эгелээр деп баарга анаа белеткенириинге ашаа дузалашкан. Наталья шудургу белеткенген, бице-даа када ууктелбээн.

— Бистиң күш-культура—калыкшылга комплекизивис дээрге, күштүг, эрес чоруктуң болгаш калыкшылдың үндезини-дир дээрзин болувустуң [illegible] — деп, ол чугаалаан.— ГТО-нуң юбилейлиг чылында Кишинёвка октябрьда болур маргылдааларга оглум-биле кады белеткенип тур бис. Оон-биле чаңгыс командага киржир чадавас бис...

Г. ХАЧКОВАНЯН,
СЭТА-ның корр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 15-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги суда шимчээшкин. 9.05 — Мульт. фильмнер программазы: «Малыш биле Карлсон», «Карлсон ээп келген». 9.55 — «Бичии удур болдаарының үнези». Уран-чечен фильм. 11.15 — Литература ырлары В. Ширяевтиң күүседир. Ленинградтан дамчыдылга. 11.35 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

11.40 — Уруглар фильм. 12.00 — «Орус дылды өөренип тур бис». Телевичээл. 12.15 — 14.30 — Чапсар.

МОСКВАДАН

14.30 — Медээлер. 14.50 — «Сибирьлеп болгаш Ыракы Чоон чуктер». Кинопрограмма: «Лена хемге». «Тараа болгаш ыры», «Бажыңче кокпа». 15.50 — «Шыдыраа школазы». Эгелекчилер клазы. 16.20 — «Төрээн бойдус». 16.40 — Л. В. Бетховен — Скрипкага болгаш фортепианога сонаттар. 17.35 —«Горнистер, харылыңар!»

КЫЗЫЛДАН

18.05 — Телемедээлер. 18.20 — В. И. Ленин. «Амгы революцияга пролетарлаттың сорулгаларының дугайында». Төөгү эртемнерниң кандидады М. Н. Смирнованың чугаазы. 18.30— Телемедээлер. 18.40 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Кижи болгаш хоойлу». 19.35 — «Олар болгаш Штефан». Уран-чечен телефильм. (ГДР). 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — О. Респиги — Симфониктиг поэма «Римниң фонтаннары». 22.00 — 00.15 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Канаданың шилиндек командазы. Стокгольмдан дамчыдылга. Чапсарда — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.05 — «Өөрүп чаттырныг...». Документалдыг фильм. 18.35 — «Хөглүг аялгалар». Вольск хоорайда уругларның «Радуга» ансамблиниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.45 — «Дээ даязында шаажылаткаңнар». Уран-чечен фильм. 20.05 — «С. Прокофьев. Уруглар музыказы». Фильм-концерт. 20.25—20.40 —«Тараажы Накусов». Документалдыг телефильм.

Агаар

[illegible] агаар [illegible] дыңнатканы ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, дүне чагбас. Хүндүс шоолут эвес бышкан хар чаар. Мурнуу-барыын чүк утланыышкынныг хат секундазында 5—10 метр чедир дүргелээр. Дүне агаарның температуразы 2—7 градус соор, чамдык черлерге соок казыыр 2—3 градустан ашпас. Хүндүстер 8-тен 13 градус чедир чылыыр. Чамдык черлерге чылыг 3—8 градустан эртпес.

Кызылга база шокар булуттаар. Хүндүс, дүне-даа аязыыр. Мурнуу-барыын чүк утланыышкыныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы дүне 4—6 градус соор, хүндүс 11—13 градус чылыг болур.

КИНО

АПРЕЛЬ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Эрте болдунган эдег» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, «Сээң оглуң-дур мен, черим» (2 серияллыг) 19.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Щорс» 9.10, 11.20, 13.00, «Москва карак чажынга бүзүревес» (2 серияллыг, тыва дылда) 14.00, «Начальник турган болзумза» 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Руслан болгаш Людмила» (2 серияллыг) 14.50, 17.50, 20.10 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Редакцияның адрези

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-21, 2-31-75, [illegible] секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кожээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барза 2-22-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 931

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың [illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 90 (11588) | 1981 чылдың апрель 16, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ҮНДҮРГЕН ЧЕРДЕ

Москва—Сортировочная локомотив депозунуң коллективи «Улуг эгелээшкинниң» эстафетазын төлептиг-биле аппар чоруур. Бистиң чуртувуска чаңчыл болган коммунистиг субботниктиң эгези оон нептерээн болгай.

В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 111 чыл оюнга тураскааткан «кызыл суббота» хүнүнде депонуң машинистери улус ажыл-агыйының 550 тонна чүъгүн сөөртүр болгаш пассажир аргыштырар 70 поездиниң ажылдадырын шиитпирлээннер. Күш-ажылдың мурнундагы байырлалында дег, ол хүн бүгү-ле ажылдар камнаттынган материалдар-биле күүсеттиннер. Муң ажыг ажылчыннар боттарының ажылдаар черлеринге ол хүн турарлар. Септекчилер коллективи 4 электровозту, 3 тепловозту болгаш 2 чүък кранын септээрлер.

Эң аар поездилер башкарар инициатива база Москва — Сортировочная депозунга тывылган. Ол транспорт бүдүрүлгезиниң машинистери В. Соколов болгаш Д. Богданов олар он муң тонна чүък сөөртүр баштайгы поездилерни башкарганнар. А бөгүн найысылалдың депозундан Төрээн чурттуң янзы-бүрү булуңнарынче ындыг поездилер чоруп турарлар. Мурнакчыларның ол дуржулгазын өске-даа машинистер изин-биле деткип турарлар. Оларның дөртен ажылы эң аар поездилерни башкарар кылдыр өөренгеннер.

ЧУРУКТА: политиктиг чырыдыышкын кабинединиң эргелекчизи, пропагандист Татьяна Стрекунованың ажылчыннар-биле беседалажып оралы.

Ю. ЛИЗОНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроника.

Беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыштың тугун бедик тудаал!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ээлчеглиг хуралы бо чылдың апрель 14-те болган. Хуралды Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч.-Д. Б. Ондар эрттирген.

Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга баштай Тыва АССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының болгаш Күрүне бюджединиң 1981 чылдың бирги кварталында күүселдезиниң дугайын чугаалашкан. Бо айтырыглар талазы-биле илеткелдени Тыва АССР-ниң Күрүне план комитединиң даргазы М. С. Салчак, Тыва АССР-ниң сан министри Б. К. Будегечиев олар кылган.

Улус депутаттарының Советтериниң чер-черге чоруткан ажылдарының болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарыштың калбартканының түңнелинде республиканың Күрүне планының болгаш Күрүне бюджединиң күүселделеринде чогуур түңнелдер 1981 чылдың бирги кварталында чедип алдынганын Министрлер Чөвүлели демдеглээн. Бирги квартал планын улетпур ниитизи-биле продукцияның [illegible] 102,2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн 105 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге, кол-кол көргүзүглерде өзүлделер чедип алдынган. [illegible]

Күрүнеге сүт садарының квартал планын 116 хуу, эъттиң— 128,8 хуу, дагаа чуургазын садарының—144,2 хуу күүседиттинген. Мал ажылының продукциязын бүдүрерин көвүдедир талазы-биле чамдык үре түңнелдер [illegible]. Эрткен чылдың [illegible] деңнээрге, Таңды, Бии-Хем болгаш Каа-Хем районнарның совхозтары сүт садарының пландарын күүсеткен болгаш [illegible].

Республиканың бирги кварталда ажыглалга киирген кол фондулар болгаш шингээдип алдынган капитал салыышкыннар эрткен чылдың ол үезинден элээн хөй болган. Нийти ажыглалдың автотранспорту чүък сөөртүлгезиниң квартал планын 100,1 хуу, агаар транспорту пассажирлер аргыштырарының планын 107,4 хуу күүсеткилээн. Күрүне болгаш кооператив садыының үүр-мектеп садар бараан саарылгазының квартал планы 102 хуу, амыдырал ачы-дузазын сайгарылгазы 104,1 хуу күүсеттинген.

Бюджединиң күрүне орулгазының квартал планы 108 хуу күүсеттинген. Күрүне орулгазының бүгү үнер дөстерден кирер пландарының күүселдези хандыртынган, бюджеттиң орулгазының кезээн бүгү районнар болгаш Кызыл хоорай күүсеткен.

Моон-биле чергелештир квартал планының күүселдезиниң талазы-биле чамдык бүдүрүлгелерде, ажыл-агыйларда болгаш тудуг организацияларында шыңгыы четпестер бар деп Министрлер Чөвүлели демдеглээн. Чыын эптээр демир-бетон конструкциялар болгаш кезектер бүдүрериниң планы, «Тудуг кезектери» комбинат күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң [illegible] демир-бетон кыдыглар бүдүреринин, «Тыва кожээ тудугу» трестиниң бүдүрүлгелериниң күш-ажылдың бүдүрүкчүзү [illegible] хлеб, хлеб-булочка кылыглар, пиво, ээриттес суксуннар бүдүреринин пландары күүсеттинмээн.

[illegible] Үлетпүр күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн бедидериниң планын Кызыл, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем болгаш Тес-Хем районнар күүсетпээннер.

Сүт [illegible] Кызыл район, эът [illegible] Тожу район күүсетпээн. Кызыл район малдарының бүгү чүзүн аайы-биле баш санын, эът болгаш сүт бүдүрерин ээзожеткен. Чөөн-Хемчик районнуң совхозтарында малдарның баш саны кызырылган. Өвүр, Бай-Тайга районнарның совхозтары малдың хөй чидирилин болдурган.

Кызыл хоорлуускому, райкүүскомнар, тудуг организациялары чер-чер Советтериниң объектилериниң тудуун дүргедедир талазы-биле бо чылын четпес хемчег ап келгенинден чуртталга бажыңнарының, коммунал ажыл-агыйның, аэропорттуң, школаларның, Чаа Шагаан-Арыгда ажыглалга киирер объектилериниң тудуглары көк чүг оожум чоруп турар.

Автоэргелелдиң бүдүрүлгелеринде транспорттуң техниктиг белеткели чавыс, оруктан үнүп турар автотранспорттуң саны пландан куду, септелге заводу болгаш техниктиг ажаалда станциязы пландарын, агаар транспорту чүък сөөртүлгезиниң планын күүсетпээн. Бараан саарылгазының планын Кодээ ажыл-агый министерствозунуң совхозтары, Тожу, Тес-Хем районнар, амыдырал ачы-дуза чедиреринин сайгарылгазын Бай-Тайга, Эрзин, Тес-Хем, Хову-Аксы, Кызыл-Мажалык комбинаттары күүсетпээн.

Орулга киирериниң планын Кызыл район—5, Каа-Хем—3, Тожу—4 үнер дөстерден күүсетпээн. Чамдык бүдүрүлгелер, ылангыя «Северовостокэлектромонтаж» бүдүрүлгелери «Востоктрансэнергомонтаж», КМК, «Кызыл электротудуг» эргелелі, № 14 механизация эргелели, өскелер-даа орулгадан шилчилге кылыр хуусааларны үргүлчү хоозун келген. Аъш-чем үлетпүр эргелелиниң бүдүрүлгелеринде, «Тыва кожээ тудугу» трестиниң [illegible] турар.

Хуралга санал берген болгаш боттарының бодалдарын чугаалаан Министрлер Чөвүлелиниң Президиум кежигүннери «Тыва кожээ тудугу» трестиниң, Тыва автотранспорт эргелелиниң, «Тудуг материалдары» каттыжыышкынның, «Тыва тудуг» трестиниң ажылында шыңгыы четпестерниң барын айыткан.

Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч.-Д. Б. Ондар түңнел үндүрүп, чүве чугаалааш, [illegible] кварталда болган хожудаашкыннарны дарый чайладырының, капитал тудугнуң темпизин дүргедедиринин, тудуг ажылынга технологияның шыңгыы сагыырының, ажыглалда киирген күчүлерни дүрген долу ажыглаарының чугулазын онзалап демдеглээн. Улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарын улам сайзырангайжыдарынга доктаагаш, ол бүдүрүлге бүрүзүнүң ажылын доктаамал контрольдаарының, үстүкү министерстволар болгаш ведомстволар-биле доктаамал харылзаалыг болурунуң чугулазын демдеглээн.

Чугаалажыр айтырыг талазы-биле делгеренгей доктаалды Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Дараазында «Саян-Шушенск ГЭС-тиң суг шыгжамыры алы бээр зонадан чурттакчылыг кодээ черлерни көжүрер талазы-биле болгаш Улуг-Хем районга черлерни катап тургузар хемчеглер дугайында» Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1978 чылдың июнь 20-деги доктаалының күүселдезиниң дугайын чугаалажып көргеш, республиканың Кодээ ажыл-агый, Мелиорация болгаш суг-ажыл-агый министерстволары, Автоорук тудуунуң болгаш ажыглалының бүдүрүлге эргелели, Тыва электрйчеткилери, Ыяш ажыл-агый эргелели, «Востокгипроводхоз» институттуң Тыва салбыры, Сельхозкурком, Министрлер Чөвүлелиниң [illegible] Улуг-Хем райкүүском Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында айыттынган хемчеглерни багай күүседип турарын шыңгыы демдеглээш болгаш [illegible] база Улуг-Хем райкүүскомнуң удуртукчуларынга айыткан. Хүлээп алган доктаалда суг алы бээр зонадан чурттакчылыг [illegible] ажыглалдыг черлерни катап тургузар ажылдарны күштелдирерниче угланган чугула хемчеглерни айтып турар.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралы өске-даа чугула айтырыгларны чугаалааш болгаш чогуур доктаалдарны хүлээп алган.

АПРЕЛЬ 18 — ЛЕНИНЧИ КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

1200 АЖЫГ КИЖИ КИРЖИР

«Тиилелге» совхозтуң ажылчыннары Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниинче бир демниг үнерлер.

Ол күш-ажылдың байырлалында ажылчыннар, интеллигентилер звено, бригадаларга хуваттынгаш, хөй янзы адырларга ажылдаарын планда тодаргайлаан. Чижээ, тудуг бригадазының кежигүннери ийи кыштагга чаа чунар-бажыңнарны тудар. Сурагжыг хойжу Т. Н. Павлыдың кыштаанда беш чүс хой кирер чаа кажааның болгаш хой тарыы боозалыр пунктунуң [illegible] рынга тудугжулар ийи дакпыр күженишкин-биле улуун киирерин шиитпирлээн.

Совхозтуң механизаторлары чедир септеттинмээн техникаларны бүрүн кылыр, беш чүс гектар черниң шыдын базырар, дөрт чүс тонна пресстээн [illegible]. Новая кудумчузунга 2900 дөс ыяшты олуртур. Ниитизи-биле субботникке 1200 ажыг кижи хаара туттунар.

[illegible] 4500 рубльдиң ажылын кылыр. Ол бирги беш чылдың фондузунче 780 рубльди шилчидерин олар шиитпирлээн.

К. ХЕРТЕК.

Кызыл район.

БЕДИК КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

Улуг-Хем районнуң суурларынга база эрги, чаа Шагаан-Арыг хоорайларга күш-ажылдың байырлалы — ленинчи субботник он бирги беш чылдың баштайгы чылында база-ла, мурнундагызы ышкаш улам массалыг болур.

Ол хүн кодээниң ажыл-ишчилери, ылангыя тараажылар, механизаторлар шык базырыышкынынга, үрезин арыглаашкынынга, малчыннар сүт-бараан фермаларынга, хойжулар түс-түс турлагларга ажылдаарлар. Ыңчаарга Чаа Шагаан-Арыгда, Чаа Чаа-Хөлде база өске-даа черлерде хөй-хөй тудугжулар тудуг шөлдеринде боттарының ажылдаар черлеринге ол хүн тургулаптар. А үлетпүр, бүдүрүлге, транспорт, садыг, амыдырал хандырылгазы бүдүрүлгелериниң ажыл-ишчилери чүс чүс рубльдиң продукциязын бүдүрер.

Коммунистиг субботник эрттирериниң район штабы (начальниги райкүүском даргазының оралакчызы Д. Х. Ооржак) күш-ажылчы коллектив бүрүзүнүң ол хүн кылыр ажылын, беш чылдың фондузунче [illegible] акшаны шилчидерин, кымның кайы ажылдаарын бүрүн тодаратан. Күш-ажыл байырлалынга белеткелдер бүгү черлерде доозулган. Коллективтерге субботникти каңчаар эрттирер деп турары, ол дугайында бир чижектен көрээл.

Шагаан-Арыг АТБ-ниң чолаачылары, бүгү ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары «Кызыл субботада» база бир ол бурунгу сорулганы шиитпирлээрин дугуржуп алганнар. Олар өске бүгү чон-биле бир демниг, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, ачы эш Л. И. Брежневтиң кылганы Төп Комитеттиң Отчёт илеткелиниң хаязы-биле өөренип турар. Ылангыя [illegible] [illegible] тайбыңны улам быжыглаар, бөө-чепсекти эндерер бүдүрерин кызыгаарлаар дугайында одуруглар оларның сагыш-сеткилин улам хайныктырган.

Ону барымдаалааш күш-ажыл байырлалының хүнү — субботникте боттарының күш-ажылын автотранспортчуларның коллективи тайбыңны быжыглаарынга тураскаадырын шиитпирлээн. Ол хүн чолаачылар чүък сөөртүп оруктарже үнгүлээр, септекчилер мастерскаята боттарының ажылдаар туруштарын эзилээр. Ажылдааш акшазындан 800 рубльди олар тайбың фондузунче шилчидер.

Автобүдүрүлгениң бүдүрүлге участоктарынга «Кызыл субботада» 130 ажыг кижи ажылдаар, мурнакчы чолаачылар камнап алган ыяар, чаар [illegible] чүъктерни сөөртүрлер. Коллектив беш чылдың фондузунче 500 рубльди шилчидер.

Коммунистиг субботник хүнүнде районнуң өске-даа күш-ажылчы коллективтери үстүнде чижекте киирген бо коллектив дег бедик патриоттуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдаарын шиитпирлээннер. Субботник эрттирериниң талазы-биле район штабынга киирген сан-медээлерден алырга, ол хүн янзы-бүрү бүдүрүлге участоктарынга, тудугларга, кову шөлдерге болгаш өске-даа черлерге ниитизи-биле 7500 ажыг кижи күш-ажыл байырлалынга киржип, бедик идепкей-биле ажылдаар. Ооң-биле кады чүс-чүс чурттакчылар болгаш школачылар Шагаан-Арыг хоорайның база суурларның чаагайжыдылгазынга киржир. «Кызыл суббота» хүнүнде улуг-хемчилер 70 муң рубльдиң ниити продукциязын бүдүрүп кылыр. Оон 11.000 ажыг рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

ДЕҢ КЕЗИИН ШИЛЧИДЕР

«Тыва даг-дузу» комбинаттың рудник коллективи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чылынга тураскааткан ленинчи коммунистиг субботникти эрттирер штабты тургускан. Бүдүрүлгениң участоктарын материал-техниктиг чүүлдер-биле четче хандырар база окылыг субботниктиң киржикчилеринге культурлуг бараан болур, оаң черүн турарын чыргалдар талазы-биле харыысалгалыг кижилерни томуйлаан.

Субботник киржикчилериниң ол хүн ажылдаар черлерин болгаш кылыр чүүлдерниң хемчээлдерин олар тодараткан. Экскаваторщиктер «Золотой ключик» урутлар садының девискээрин бүрүн септээр, ойнаар шөлдерин болгаш девискээрин чурумчудар, богун арыглап-аштаар, сөөртүр. Чер үттекчилери Постоянный суурлан фабрикага чедир орук кыдыында тараан ыяштарның богун аштаар бүдүрүлге шөлүнге чаагайжыдылга ажылы чорудар. Ол хүн рудниктен 340 ажыг кижи субботникке киржип, 1500 рубльдиң ажылын кылгаш, оон чартыын беш чыл фондузунче шилчидер.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ПРОДУКЦИЯНЫ АРТЫККА

Сайыр-Аксының коммунист Т. Д. Дулгуннуң удурткан сүт-бараан фермазы Эрзин районда Ленин аттыг совхозта база бир мурнакчы [illegible] коллективтерниң бирээзи. Ферма он бирги беш чылдың эрткен бирги [illegible] 16 тонна сүттү күрүнеге садар хуусаазындан эрте күүсеткен болгаш 8 тоннаның пландан дашкаар саткан. Саанчылар ортузунда калбарган чарышты база-ла СЭКП кежигүнү Марфа Серендук баштап турар. Ол квартал планын март 19-те күүсеткен.

Апрель 18-те — ленинчи коммунистиг субботник хүнүнде саанчылар, кадарчылар фермада туттунуп турар чаа кажааның тудуунга колдады ажылдаар. Монтажтан өске бүгү ажылдар ол хүн бүрүн дооступ, ужурлуг. Ооң-биле чергелештир коллективтиң бир чамдык кежигүннери эрги кажааларны дылыглаар, оларны аштап-арыглаар, өдек бөлер ажылдарга база хаара туттунар.

Ыңчаарга субботник хүнүнде бүгү ажылдар сүт саалдазы [illegible] саанчылар ол хүн күш-ажылчы бир чамдык чедиишкиннерни чедип алыр, ыңчангаш [illegible] кызымаккай ажылдаарын база хүлээнип турар. Чижээ, хоочун саанчы С. К. Серендук, комсомолчу Е. Чадамба олар апрель 18-те мурнукузунда хөй сүттү саарын түс-түзүнде хүлээнген.

(Бистиң корр.).

БИРЭЭЗИН КҮҮСЕТСЕ-ДАА, ӨСКЕЗИ...

Техника септелгезин чогуур өй-шаанда, шынарлыг кылып чорутканы, машина-техниканың болгаш дериишкиннерниң бүдүрүкчүзүн, үр эдилелин бадыткаар [illegible] күүседе доозар дээш районнуң механизаторларының үндүрген эгелээшкинин районнар арызында Сельхозтехника каттыжыышкынының Бии-Хемде салбырының коллективи долузу-биле деткээн. Партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин боттандырар дээш ук коллективтиң септекчилериниң, чолаачыларының арызында социалистиг чарыш улам калбарган. Часкы хову ажылдарын чогуур үезинде эки шынарлыг кылып чорударына кодээ ажыл-агый ажылдарында хаара туттунган машина-техника [illegible] Кыш ноокуктар эрге, бо чугула кампания тулуктей бээр. [illegible] машина-техниканың дериишкиннерниң септелгезин каттыжыышкынның септекчилери кызымаккай чорудуп келген.

[illegible] коллективтиң септекчилери болгаш чолаачылары он бирги беш чылдың баштайгы кварталының күш-ажылчы чедиишкиннерлиг доосан. Бирги кварталдың планныг онаалдалары кол көргүзүглер талазы-биле күүсеттинген. Оон сан-чурагай-биле көргүзерге ыяныг 106 муң рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрер турган. Херек чырында оон 100 муң рубльге, 110 муң рубльдиң продукциязын сайгарар планын 100 хуу күүсеткеш, алгаш [illegible] бо күш-ажылчы чедиишкиннер ажылдың ажыктыын бедиздиг курлавырларны болгаш арагаларны долузу-биле ажыглап, социалистиг чарышты дээштиг организастап белеткениилен чедип алдынган.

Каттыжыышкынның кол бүдүрүлгелериниң бирээзи — септелге мастерскаязы. Мастерскаяның септекчилериниң [illegible] социалистиг чарыш база эки организастаттынган. Ооң кол негелделериниң ажылчын бүрүзү ыяк билир. Ыңчангаш күш-ажылчы маргылдааның негелделерин күүсеткеш, моральдыг болгаш материалдыг идиг берииштиннерге төлептиг болур дээш шудургу ажылдап келгеннерниң саны көвүдеп турар. Мастерскаяның коллективи бо чылдың бирги кварталында 55 автомобильди (ГАЗ-53 марказын), 51 дизель шимчедикчизин, 100 автомашина моторун, 20 комбайнны септээш, республиканың районнарында ажыл-агыйларже чоруткан. Бо бирги кварталда коллективте онзашкан ажылынга эк сеткилдиг хачаарылгалыг, бедик [illegible] эвес. Оларга хүн нормазын 120—150 хуу күүседип келген мурнакчылар электрик Иван Золотухин, септекчилер Виктор Незвалин, Николай Грибалёв болгаш оон-даа өскелер [illegible].

Сельхозтехника салбырының коллективиниң планныг онаалдаларны күүседиринге автобаазаның мурнакчы чолаачы бригадаларының боттарының төлептиг улуун база киирип келгеннер. Ында чолаачыларның төс бригадазы бар. Оларның арызында чарышты организастаан болгаш оон түңнелин ай, квартал санында үндүрүп турар. Тиилекчилерге шаңнал [illegible] Күш-ажылчы маргылдааның бирги одуруунда квартал планын 111,8 болгаш 110,5 хуу күүсеткен Владимир Кураев болгаш Александр Сараскин удурткан комсомолчу-аныяктарның бригадалары чоруп турар. Мурнакчы бригадаларның чолаачылары күчүлүг КамАЗ-тар-биле улус ажыл-агыйынга [illegible] дан сөөрткеш, республиканың районнарында ажыл-агыйларга чедирип берип келген. Ооң-биле кады районнуң совхозтарынче хөмүр-дашты база сөөртүп турар.

Коллективтиң түс-түс чолаачыларының, бригадаларының арызында чарыш база эки чоруп келген. Оон түңнелин үндүргеш, тиилекчилерни шаңнап-мактап, оларның аттарын хөйге дыңнадып турар. «Эки чолаачы», «Мергежилдиниң тергиини» деп аттарны шылгараңнарга тывызыры чаңчыл болган.

Комсомолчу-аныяктар бригадазының чолаачылары бригадир Александр Сараскин, Владимир Верзаков, Сергей Корсаков, Иван Шагдыр-оол биле бирги квартал планын 172,2—106,5 хуу күүсеткеш, дагдыныкчы хоочуннар-биле күш-ажылчы маргылдаага бедик көргүзүглерни чедип алганнар. Комсомолчу-аныяктарның чолаачылар [illegible] кижи бар Бригаданың кежигүннери бо чылдың баштайгы айларының планын 110,5 хуу күүсеткен. Комсомолчу Александр Сараскин ук бригаданы биледилиг удуртуп келген.

Алган хүлээлгезин ажыр күүседип келген мурнакчы бригадалар, чолаачылар бардаа болза, автобаазаның коллективи бирги кварталдың планын күүсетпейн барган. 50 [illegible] чүък сөөртүр планын 26,6 тоннага, 3 миллион 800 муң тонна-километр ажылдарны кылырын 3 миллион 469 муң тонна километрге күүсеткеш, [illegible] шыдавайн барганнар. Планның давылгаларының күүсеттинмейн барганының чылдагаанын ажыглал талазы-биле улуг инженер Андрей Александрович Шмидт [illegible] чурун, дужуруп турар үеде хөй анаа туруушкуннар болуп турар. Олар чамдыкта 4—8 шак чеде бээр. Ылангыя кышкы үеде «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезинге чаңгыс экскаватор ажылдап турганындан машиналар сыммарлажы бээр. Ыңчангаш чүдүрер ээлчег манап турда, хөй үе-шак чарыгдаттынар. Минусинскиниң болгаш Кызылдың баазаларынга чудуукчулер чедишпезининден база саадаашкыннар таваржып турар.

Автобаазада 91 автомашина бар. Оон 82-зин чолаачылар башкарып турар. Он ийи чолааны ам-даа [illegible] Аныяктарны, ылаңгыя ортумак школалар доозукчуларын чолаачылар ажылче хаара туттуннары негеттинип келген. Ыңчалза-даа автобааза биле ортумак школаларның [illegible] арызында харылзаазы кошкак, ынчангаш өөреникчилерниң чолаачының болгаш [illegible] өске мергежилдеринге өөредирин ам-даа чогуур дээштиг чедир тургуспаан. Аныяктарны коллективке ижиктирип, чолаачының мергежилинге оларны чаңчыктырып өөредиринин талазы-биле дээштиг ажылдарны чорудары негеттинип келген. «Чыткан тевe ажынче калчыыл киргенe» дижип шынган, таваар хөөн-биле оларга ыяап ала-чайгаар [illegible]. Планның давылгаларының күүсеттинмейн барганының бир [illegible].

М. ОНДАР.

ЧОГААЛЧЫЛАР ХУРАЛЫ

Дүүн Кызылга, СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга, республиканың чогаалчылар хуралы болуп эрткен. «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге үндезилээш Тываның чогаалчылар организациязының [illegible]» деп илеткелди республиканың Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы К. К. Кудажы кылган.

СЭКП ТК-ның [illegible] кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары, партияның XXVI съездизиниң делегады Г. Ч. Шириң тургаш делгеренгей чүве чугаалаан.

СЭКП обкомунуң [illegible] Д. К. Ооржак хуралдың ажылынга киришкен.

ОРБИТАДАН МЕДЭЭЛЕР

ӨЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТОП. (СЭТА). Космонавтылар Владимир Ковалёнок болгаш Виктор Савиных олар «Салют-6»—«Союз Т-4» эртем-шинчилел комплекизинге бир ай ажыг үени дүргүзүнда ажылдап турар.

Эмнелгеге хамаарышкан солуң шинчилелдерни экипаж кылган. «Полином-2» деп эмнелге аппаратуразының, «Реограф» база «Бета» дээр приборларның дузазы-биле чүректиң дамыр системазын экипажтың командири болгаш бортинженери шинчилеп көрген. Станцияның өрээлдеринде агаар газының составының өскерлирин өөренип көөр талазы-биле шенелделерни космонавтылар база боттандырган.

«Сплав» деп электроника-эндилге суугузунга ээлчеглиг технология шенелдезин доозкан. Микрогравитацияның байдалдарында коргулчун-цинк болгаш висмут-сурьманың демир каттыжыышкыннарының кристаллдарын алыр сорулга-биле ол шенелдени кылган.

Бойдус курлавырларын болгаш долгандыр турар чүүлдерни шинчилээр программа ёзугаар Черниң болгаш Делегей океанының янзы-бүрү районнарын хайгаарап көөрүн база чурукка тырттырарын эрткен хүннерде экипаж доктаамал боттандырып келген. Атлантика океаның, Каспий далайның, Казахстанның болгаш Ортаазы Азия республикаларының кырын чурукка тырттырган.

Чурттуң улус ажыл-агыйының янзы-бүрү адырларынга ажыглаар информация алыр сорулгалыг геофизиктиг шенелделерни чорударынга эртем аппаратуразын космонавтылар белеткээн. Гамма-херелдениишкиннерни болгаш зарядталган частицаларны хемчээринге «Елена» деп гамма-телескопту ажыглавышаан, шенелделерниң делгем программазын боттандырар сорулга космонавтыларның мурнунда туруп турар.

Эмнелге шинчилелдериниң медээзин ёзугаар алырга, Владимир Коваленоктуң болгаш Виктор Савиныхтың кадыкшылының байдалы эки болгаш бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаар аргалыг болуп турар.

ТУРГУЗУУШКУННУҢ ОРУУ-БИЛЕ

Марксистиг-ленинчи баштаар партияларның [illegible] ийи. Делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын [illegible] ниниң амыдыралынга кежээ улуг болуушкун болуп турар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизи тоогулуг ужур-дузалыг. Оон шиитпирлери, делегей [illegible] чоргучалыг чавалдары хапы [illegible] гулчулеп, бистиң чуртувустуң, социализмниң акы-дунма кужу [illegible], ажылчы чоннарның чаа-чаа чедиишкиннерин [illegible] чаагай туннелдерин чедип алырынче сорук кирип турар. Болгарияның Коммунистиг партиязының XII съездизи чоокта чаа болуп эрткен.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизи ажылын апрель 10-да дооскан, а Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының X съездизи апрель 11-де ажыттынган. Чехословак коммунистерниң будун чартык миллион отрядының — нииттилелдиң дайынчы болгаш бышкан кужу-дүр. Алдан чылдар дургузунда бодунуң алдарлыг тоогузунуң [illegible] Чехословакияның Коммунистиг партиязы бүгү шылгалдаларны [illegible] шыдажып эрткен болгаш революстуг чорудулганың хөгжүлдезинге эвээш эвес улуун [illegible]. Бышкан социалистиг ниитилелди тургузарының [illegible] чехословак улусту амгы үеде ЧКП башкарып чорудур. Социал болгаш экономиктиг хөгжүлдениң үндезин айтырыгларын чуртта чедиишкиннииг шиитпирлээриниң турар. Массаларның материалдыг чаагай чоруунуң бедик деңнели чедип алдынган. Эртемниң, уран чуулдуң, улус өөредилгезиниң, кадык камгалалының чайгылыш чок хөгжүлдезин хандырган.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының чедиишкиннерин, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининге оон бедик авторитедин үндезини — марксизм-ленинизмге болгаш пролетарлыг интернационализмге шынчы чорук боор турар. Ол шынчы чорук ЧКП-ның XVI съездизиниң ажылынга улам тодаргай илерээн. Чехословак коммунистерниң ол съездизи ЧССР-ге сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузар орукка чугула үе-чада болуп, Европага болгаш бүгү делегейге тайбын дээш демиселге үлеп тиг салдарлыг салымышкынын киирген.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев баштаан СЭКП-ниң делегациязы съездиниң ажылынга [illegible] оон [illegible] коммунистерни болгаш ажылчы чоннарны кайгамчык улуг сорук кирииишкин-биле [illegible], хүлээп алган. ЧКП-ның XVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң чугаазы чүгле Чехословакияга эвес, харын-даа өске-даа чурттарга кайгамчык улуг [illegible] болгаш калбак үнелээшкинин бодурган.

Ленинниң партиязы-биле совет улус-биле чехословак коммунистерниң, ЧССР-ниң ажылчы чоннарының бузулбас чаңгыс эвии, мөңге найыралы съезд база катап тодаргай көргускен болгаш социалистиг дем каттыжылгазының [illegible] сырый шаргы-лыышкынын улам ынай быжыглаарынче, оон күчүлүн улгаттырарынче акы-дуңма партияларның болгаш чурттарның шиитпирлиг тура-соруун [illegible].

«Бистиң социалистиг дем каттыжылгавысты камгалавылаан, улустарның эң-не үнелиг байлаан — тайбынны болгаш айыыл чок чорукту камгалап турарывыс ол-дур. Ол чүге ындыгыл дээрге, дайынның болдурбазынга шиитпирлиг салымышкынны социализм чурттары амгы үеде киирип, чавырлышкынның болгаш [illegible] ужурерин [illegible]» деп, эш Л. И. Брежнев ЧКП-ның XVI съездизинге чугаазынга онзалап демдеглээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң улустарның тайбын келир үези дээш, дайын айыылынга удур салган эң чугула сорулгалары чехословак коммунистерниң бо угланыышкынга [illegible] ЧКП-ның XVI съездизинге [illegible] Чехословак Социалистиг Республика — социалистиг дем [illegible], [illegible] Эдилелиг [illegible] Эвилелиниң болгаш [illegible]-ның [illegible] дабалажылга Чехословакияның быжыг звенозу болгаш илеркейлиг кежигүнү. ССРЭ-биле болгаш акы-дунма өске-даа чурттар-биле [illegible] база кадый ажылдажылганы улам-на калбартып, ханылатыры Чехословакияның даштыкы политиказының үндезини болуп келген болгаш болуп-даа турар. СЭКП-ниң болгаш ЧКП-ның марксистиг-ленинчи эвилелиниң бүгү талалыг быжыглалгазы ол дем каттыжылгазының өзээ болуп турар.

«Бистиң чонувустуң үнелээн [illegible] кужел-соруу. Совет Эвилели-биле кады ажылдажылгазы [illegible] турар. Социализмниң, делегейде революстуг болгаш демниглиг бүгү күштерниң шиитпирлиг чөлеңгиижи, тайбын хөгжүлдениң илеткели болгаш магадылалы — Совет Эвилелиниң ролюн чехословак коммунистер, бистиң бүгү чонувус бедик-биле үнелеп турар. Ынчаарга өске улустарга боттарының тура-соруун албадаар дээн империалистиг болгаш милитаристиг бөлүктерниң оралдажыышкыннары ССРЭ-ниң күчү-шыдалынга [illegible] буурап хүжүп турар. Совет Эвилелиниң ол ролюн СЭКП-ниң XXVI съездизи база катап тодаргай көргускен» — деп, эш Г. Гусак ЧКП-ның XVI съездизинге [illegible] чугаалаан.

Чехословак коммунистерниң дээди шуулганы партийжи хүрээлениниң быжыг чаңгыс эвиниң, дайынчы штабын — ЧКП ТК-ны долгандыр оларның сырый каттыжылгазының байдалынга болуп эрткен. Эрткен чылдарның түңнелдерин хамыкы-биле анализтеп көрген, иштики болгаш даштыкы политика талазы-биле улуг, ынчалдыжок бөттүг сорулгаларны партияга болгаш социалистиг демократияны, чонуң инициативазын улам ынай сайзырадырынче тодаргай угланыышкынны айыткан. Бышкан социализмниң ниитилелин тургузары хөй янзы, улам нарын айтырыгларны шиитпирлээрин негеп турар. Империализмниң эң-не дайынзырак күштериниң талазындан улам күштелген удур хөделиишкиннериниң, а чамдыкта ажыы-биле «шуут [illegible]» байдалдарында бо сорулгаларны күүседир ужурга таварыжып турар-дыр бис. Амгы үениң байдалынга четчиишкинниң дугурууру чүдел дивс, кажангызындан-даа артык [illegible], [illegible], организастыг ажылдарында. Акы-дунма чурттарның чаңгыс эвии сокса чокка быжыглаарында [illegible] кады ажылдажылгазын улам-на калбартырында болур. Чехословак коммунистерниң съездизиниң утка-шынары болгаш шиитпирлери бо угланыышкынга бурун хүгжүп турар. Чехословакияның Коммунистиг партиязы чурттуң улус ажыл-агыйының бүгү адырларын социалистиг экономиктиг интеграцияга илеркейлиг киржилгече угландырып турар. Социализм чурттарының каттышкан болгаш интернационалчы сорулгаларын шын холбаштырарының улуг ужур-дузазын ЧКП-ның съездизинге база демдеглээн.

Сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузарынче партияның [illegible] шугумун чайгылыш чокка үргүлчүлеп ынчаан, ЧКП-ның XVI съездизи партияның болгаш чурттуң дараазында чылдарда ажыл-чорудулгазының тодаргай программазын ажылдап кылган. [illegible] талазы-биле — улус [illegible] күш-ажылдың ажыктыын болгаш шынарын [illegible] шиитпирлиг [illegible] чиишкинни айыткан. Амыдыралдың бүгү [illegible] партияның удуртукчу ролюн улам ынай бедидеринин, оон идеологтуг болгаш организакчы ажылын сайзыраңгайжыдарының улуг ужур-дузазын [illegible]. Чехословакияның Коммунистиг партиязы үндезин айтырыгларны социалистиг [illegible] шиитпирлеп марксизм-ленинизмниң туруштарында быжыы-биле турарын Прагага болган шуулган тодаргай бадыткап көргускен, а ол дээрге — чаа-чаа чедиишкиннерже бүгүредиг бурунгаар [illegible] эң-не идегелдиг магадылалы-дыр.

Чехословакияның коммунистери болгаш ажылчы чоннары бодунуң партиязының удуртулгазы-биле ЧКП-ның XVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып киришкен. Чехословак [illegible] болгаш [illegible] чедиишкиннери, ЧССР-ниң хөгжүлдериниң чаагай перспективалары совет кижилерни өөртүп турар.

(«ПРАВДАНЫҢ» мурнуку чүүлү).

«Чечек» ательезинде бүдүрүлгениң мурнакчылары хөй. Ындыгларның бирээзинге дааранычы-мастер Зинаида Шынарап хамааржыр. Кызыл хоорайның бо бүдүрүлгезинде коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, эныин коммунист чоннуң чагыгларын чогуур хуусаазында күүседип, хууда планын ай санында ажырып келген.

ЧУРУКТА: З. Шынарап ажыл үезинде.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ХАЛАПТЫ БОЛДУРБАС ДЭЭШ

АКШ-тың амгы чазаа оон мурнундагы чазактың сарыыл чок болгаш айыылдыг политиказын улам күштелдирбишаан, делегей байдалын [illegible], ортумак ыраажылдың америк ракета-ядролуг чаа [illegible] Европаның чурттарынга эккеп нептередир, харын-даа нейтроннуг чепсекти бүдүрерин боттандырар дээш оралдажыышкыннарынга совет улус, делегейниң чаагай сеткилдиг бүгү кижилери ханызы-биле килеңнеп турар.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының XVI съездизинге чугаазынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң маңаа холбаштыр онзалап демдеглээни болза: «Ядролуг боо-чепсектерни Европага соксаал чокка эдерип дир мооннээри Европаның бүгү улустарынга өлүмнүг айыыл болуп бар чыдар. Ынчангаш ол айтырыгны шиитпирлээринче [illegible] кирер ээлээде. Бар ядролуг [illegible] дерин хамыктың мурнунда хевээр арттырарын, тодаргайлаарга, ССРЭ-ге болгаш НАТО-нуң чурттарынга хамааржыр ортумак ыракшылдың ракета-ядролуг чаа боо-чепсектерниң Европаның девискээринге улам ынай [illegible] рин соксадырын, ында бар ындыг боо-[illegible] солуур чорукту болдурбазын саналдап турар бис».

СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң тайбынга ынак ленинчи даштыкы политиказының, Тайбынның совет программазының амыдыралга практиктиг боттаныышкынының ол чугула [illegible] совет кижилер ханы-биле деткип турар бис. Ядролуг дайынның кижи төрелгетенге айыылдыг халавын бадыткап [illegible] авторитеттиг делегей комиссиязын тургузар дугайында база бир эң чугула саналды СЭКП-ниң XXVI съездизи киирген болгай. Ол чугула саналды делегейниң чүгле политиктиг, күрүне ажылдакчылары эвес, харын-даа эртемденнери, эмчилери ханы-биле деткээн. Австрияның сураглыг эртемдени радиолог, Тайбынның делегей институдунуң президентизи Георг Фукс мынча дээн: «Делегейниң үшкү дайыны бир эвес кыптыгар болза, кижи төрелгетен бодун боду узуткаар апаар. Ядролуг дайынның түңнелинде [illegible]-даа, [illegible]-даа турбас, шуптузу кырлып калыр».

«Делегейниң эмчилери ядролуг дайынның болдурбас дээш» деп делегей конференциязы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң соонда, март айның төнчүзүнде, Американың Каттышкан Штаттарының найысылалы Вашингтон хоорайга болуп эрткен болгай. Ядролуг дайын бир эвес кыптыгып келир болза, бүгү кижи төрелгетенге оон халаптыг, [illegible] айыылдыг [illegible] олар тодаргай көргүскен. Ядролуг дайынга удур демиселди улам-на калбартырынче делегейниң бүгү эмчилерин кыйгырган. Эмчилерниң ол кыйгырыын чүгле эмчилерге эвес, харын-даа эртемниң өске адырларының кижилеринге, физика болгаш астрономия башкыларынга база хамааржыр деп бодаар мен.

Чадаана хоорайның ортумак школазынга физика болгаш астрономия [illegible] ажылдап турар кижи мен. Ядролуг дайынның кижи төрелгетенге халаптыг [illegible] [illegible] тайылбырлаарынга, ол халапка [illegible] турар империалистерниң, хамыктың мурнунда америк империалистерниң [illegible] [illegible] [illegible] шыдаар [illegible] [illegible] болгаш [illegible]-даа эң идепкейлиг кижи мен.

Ю. ЧУЛЬДУМ.

Физика болгаш астрономия башкызы.

• • •

«Тыва кобальт» комбинаттың ажылчын-инженерлери партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш күженииишкинниг ажыл-иште хаара туттунган. Комбинаттың цехтериниң, тус-тус бригадаларының аразында социалистиг чарыш улам калбарган. Үе будуруулгеде бо чылдың баштайгы кварталының планныг даалгаларын доозур болгаш ажыр күүсеткен күш-ажылчы коллективтер эвээш эвес. Оларга септелге-механиктиг цехте комсомолчу-аныяктар бригадазы база хамааржыр. Аныяк оол Михаил Глазыринниң удурткан ол бригада ай санының бүдүрүлге планын 115—120 хуу күүседип келген. Мурнакчы бригаданың комсомолчу-аныяктары коммунистиг субботник хүнүн бедик бүдүрүкчүлүг ажыл-биле демдеглээрлер. Олар ол хүн ажылдаан акшазын беш чылдың фондузунче шилчидерлер.

ЧУРУКТА: бригадир Михаил Глазырин ажыл үезинде.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу

• • •

«Шынга» харыы

БИР АЙ СОҢГААРЛАТКАШ...

Өвүр районда «Кызыл тук» совхозтуң сарлык кодаларында молдургаларны нелериниң ангылап үзерин озалдадып турарының дугайында Д. Оорж[illegible] [illegible] чагаазы бо чылдың февраль 22-де «Шынга» парлаттынган.

«Кызыл тук» совхозтуң директору Б. М. Кара-Сал ук материалга хамааржыр мындыг харыыны редакцияже чорудуп [illegible]: «Сарлык молдургаларын бо чылын мурнуку чылдарындан бир ай соңгаар [illegible] үзерин [illegible] специалистерниң техновулелинге шиитпирлээн бис. Чүге дээрге сарлык кодаларының кыштаар черлери — Арзайты, Оонача, Дааган-Дээли тайгаларда бо кыжын улуг хар чаг ган. Ынчангаш молдургалар кыштың эң берге үезин эрткижи нелери-биле кады оъттаарга эки деп, дуржулгалыг кадарчылар биске сүмелээн. Ол [illegible] үзерин, эрткен чылдарда ышкаш январьда эвес, а февраль 15—17-де чоруткан бис».

Чагаа парлаттынмаза-даа

БАЙДАЛ ЭКИЖЭЭН

«Сыын-Мыйыс» сүт-бараан фермазында подстанция орта [illegible]. Совхозтуң даргалары райондан тускай эртемниглер-даа чалааш, ындыртырга байдал өскерилбээн. Саанчылар дең кывыскаш, инек саап турар. Чырык чогундан [illegible] көрбейн-дир.

Мындыг шугумчуулелдиг чагааны Эрзинде «Мөрен» совхозтуң саанчылары редакцияже [illegible]. Чагаада айыткан четпестерни хынааш, хемчег алыры-биле райкүүскомче редакция чоруткан.

СЭКП райкомунуң секретары А. Монгуштуң ол дугайында зыннатканы:

Чагаада фактыларны хынаарга, шын болган. Сүт-бараан фермазында подстанцияның трансформаторун солаан. Саанчыларга таарымчалыг байдалды тургускан.

АГИТКОЛЛЕКТИВТЕР УДУРТУКЧУЛАРЫНЫҢ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңы республиканың партия организацияларының агитколлективтер удуртукчуларының семинарын эрттирген. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын чонга тайылбырлап тарыштырар талазы-биле массалыг агитацияның эң хөй санныг активи болур агитаторларга, политинформаторларга чогуур угланыышкынны, методиктиг дузаны бээриниң айтырыын аңаа чугаалажыр.

[illegible] СЭКП-ниң XXVI [illegible] [illegible] [illegible]. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин [illegible] Тыва АССР-ниң хөгжүлдезиниң [illegible] болгаш [illegible] семинарга [illegible].

Семинарның киржикчилери [illegible] практиктиг [illegible] чугаалашкынга киришкеннер.

СЕМИНАР

Пропагандистерниң, парторгтарның, лекторларның, политинформаторларның, [illegible] семинары Мугур-Аксы суурнуң Культура бажыңынга болуп эрткен. Семинарга кол айтырыг—СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын ажылчы чонунуң ортузунга улам хамы пропагандылаар чорудулгазының дугайында болган.

[illegible] СЭКП обкомунуң пропаганда бөлүү киришкен. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Н. С. Бойду болгаш СЭКП райкомунуң [illegible] [illegible] ламнаглары, методиктиг сүмелерин [illegible].

К. ДОНГАК.

Хандырылгаңар кандыгыл?

МАЛЧЫННАРГА, ТАРААЖЫЛАРГА

[illegible] хандырылганың херекке [illegible] ларының киржилгези улуг. Ол дугайын СЭКП-ниң XXVI съездизинге база онзалап айыткан болгай. Оон-биле кады 1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында күрүне [illegible] улам быжыглап, чурттакчы чонунуң садыг хандырылгазының [illegible] хөгжүдери көрдүнген. Ынчангаш ону ажыл-херекке удуртулга болдурун, амыдыралга оон боттаныышкынының чедип алыры бистиң моон сонгаарты ажылывыста кол сорулга ол. Районнуң кооператорларының бөгүнгү ажыл-чорудулгазы чогум-на олче угланган.

Садыг [illegible] [illegible] байдалы демнели кончуг хамааржыр. Ынчангаш районнуң херелекчилер ниитилелиниң баштаар чери кодаже [illegible] хаара туттунган кижилерниң садыг-биле хандырылгазын эки организастаарынче чогуур кичээңгейни углаткан.

Кодаже [illegible] [illegible] барааннарынга [illegible] лелдерин ол черлерде магазиннерден ангыда, райондуң автомагазиннери хандырып турар.

Районнуң [illegible] ажыл-агыйлар хөй. Оларда 4 [illegible] [illegible] [illegible] Ниити дугуржуга езугаар [illegible] малчын кодан, сүт-бараан [illegible] турар черлерин [illegible] схема картазын тургузуп алган бис. Ол [illegible] автомагазиннер чедип, эргежок чугула барааннарны чедирип, садып турар.

«Кодээниң ишчилеринге — хандырылганың бедик культуразын» деп девизтиң адаа-биле социалистиг чарышта районнуң кооператорларының 98 хуузу хаара туттунган. Садыг [illegible] турарын чедип алырынга, хүлээлген [illegible] бурунгаар [illegible] бүрүзүнүң харысалгазын, [illegible] бедидеринге оон дээштии улуг. Ынчангаш ажылдакчылар организастаар [illegible] негелдеге дүүштүр организастаары-биле херелекчилер ниитилелиниң баштаар чери, партия, профэвилел, комсомол организациялары аңаа хамааржыр боттуг хемчеглерин ап чорудуп келген.

Автомагазиннерниң садыгжы-чолаачыларының бригадазында социалистиг чарышты организастаан болгаш садыгжы бүрүзүн ында хаара туткан. Кижи бүрүзү хууда социалистиг хүлээлгелиг. Оон күүселдезиниң түңнелин райпода социалистиг чарыш талазы-биле комиссия ай, квартал санында түңнеп турар. Куш-ажылга бүгү тала-биле шылгаралдыгларны [illegible] хуралдарынга чарлап, шаңнап-мактаар, хүндүлел самбыразынга чуруун аар. Куш-ажылга [illegible] организастаары — ажылдакчыларның [illegible] харысалгазын бедидер, бүдүрүүте көргүзүглерин бедидеринге идеглиг болган.

[illegible] [illegible] планныг даалгалар күүседир [illegible] лар чок. Кооперация шугумунга хоочуну Матвей Фатеевич Дьяков [illegible] социалистиг [illegible] [illegible] [illegible] Дьяков [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизинге [illegible] [illegible] «Бүдүрүг [illegible]» ның ажыл-ишчилеринде быжыглаан. Харылап турары [illegible] тараажыларының ол күзенчиг галчызы. Ак сеткилдиг, кызымак ажылы-биле хоочун садыгжы чонунуң бүзүрел, хүндүткелин чедип алган. Ынчангаш [illegible] ның хүн бүрүнүн эргежок чугула барааннары-биле хандырылгазы эки. Оон түңнелинде М. Ф. Дьяков планныг [illegible] ай, квартал санында 100—130 хуу боттандырып келген. Эрткен беш чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде, 1980 чылдың март айда күүсеткен райпотуң мурнакчыларының бирээзи ол.

М. Ф. Дьяков садыгжы-чолаачылар бригадазында өске ишчилеринге үлегерлиг. Оон кады ажылдап турар өөру— А. Пышев, А. Белозёров хоочуннуң үлегери-биле оон дудак чок ажылдап турарлар. Олар «Совет Тыва», «Ленинчи орук», «Улуг Октябрь», «Кызыл тук», «Бурунгаар» совхозтарның ишчилерин садыг-биле хандырып турарлар.

Он бирги беш чылдың баштайгызын ук бригада бүдүрүлгечи бедик көргүзүглерлиг эгелээн. Ниитизи-биле бо чылдың эрткен айларының база бирги кварталының [illegible] [illegible] социалистиг хүлээлгелерин [illegible] [illegible].

Садыгжы-чолаачы бүрүзү садыг [illegible] хүлээп алыр дептерлиг. Чагыг [illegible] хуусаазында боттандырары чүгле ол садыгжының эвес, районнуң удуртукчуларының [illegible] [illegible]. Ынчангаш чагыгларны ол дептерлерде бижип [illegible] ниити күш-би[illegible] [illegible] [illegible] чагыгларның күүселдезин херелекчи ниитилелиниң улуг товароведи В. П. Филимонова шынгыы кичээнгейге алган.

Барааннарны чагыглар ёзугаар четчелээринден аңгыда ону чедирип садарының, аназ хөй үе-шак чидирбезиниң айтырыын база шугумчуулел [illegible]. Ол сорулга-биле ындыгы [illegible] садар аъш-чем барааннарын [illegible] дензилээш, хаптарга белен кылдыр савалап алгаш, барып садарын бисте практикалаан. Ынчаар садыглаары эптиг. Кол угланыышкыннарында «Садыг [illegible] барааннарын савалап [illegible] [illegible] зедир» дээн болгай.

Кодээниң ишчилериниң садыг-биле хандырылгазынга хамаарыштыр [illegible] шиитпирлээрде, барааннарга садып алыкчыларга сезон аайы-биле садарын онзалай көөр. Ол айтырыгны бар аргаларны ажыглап тургаш хандырарын чугулалап көрбүшаан, ону ынчаар боттандырып турар бис.

Кодээниң [illegible] амыдырал-чурттакчылгазының деңнели бедээн, барааннарга оларның негелде-херелелдери өскен. Ынчангаш хевистерге, телевизор, соодукчу, шала чадыгларга [illegible] [illegible] ге чагыглар хөй. Малчыннардан бичии хемчээлдиг, ажылдаарга эптиг стол, сандай, шкафтарга чагыглар бо-ла кирген. [illegible] чагыгларны күүседири ындыгла амыр эвес болуп турар. Ынчангаш тус черниң бүдүрүлгелери-даа, райүлетпүр комбинаты [illegible] [illegible] кичээнгейге алыр болза эки.

Каа-Хем — республикада тараалаң районнарның бирээзи. [illegible] [illegible] хову ажылдары эгелээр. Кооператорлар база аңаа белеткенип эгелээн. Ажыл-агыйларның [illegible] сүмележип, район девискээринде түңү тургазынының картазын тургузуп эгелээн бис. Районнуң кооператорлары [illegible] [illegible] [illegible] болурлар.

Т. САМОЙЛЕНКО,

райпо баштаар чериниң даргазының садыг талазы-биле оралакчызы.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНЗЕ-ДАА

«Революцияның чалбыыжы» болгаш «Хемчик» совхозтарның кыштыы үеде малдың баш санын хорамнас, оон алыр продукцияны көвүдедир талазы-биле кыйгырыын «Октябрь 30 чылы» совхозтуң Булун-Терек сүт-бараан фермазының коллективи ханы-биле деткээн болгаш бедиткен хүлээлгелерни ап, социалистиг чарышты улам калбарткан. Оон бээр элээн үе эрткен, ук ажылчыннар ойу келген.

Булун-Терек сүт-бараан фермазында барык-ла 400 хире баш мыйыстыг бода мал мээннеттинген. Оон ден кезии саар инектер, бо хүннерде оларның 128-ин саап турар. Фермаанын [illegible] он бирги беш чылдың баштайгы кварталында 55 тонна сүттү күрүнеге саарын хүлээнген турган. Ук хүлээлге 106,9 хуу күүсеттинген.

Чедиишкинниң кол үндезини улустуң ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургусканы болур. Ыңгыы мал черин сээртүр, едек аштаар [illegible] [illegible] [illegible] дап турган. Ажылчыннарның уругларын ясли-садик хүлээп алган: олар арыг-силиг, тодуг-догаа өзүп турар. Аал-ээниң ажылдаарынга ол база улуг деткимче. Ферма эргелекчизи Василий Куулар, учётчик Татьяна Куулар бүгү ажылды организастаарының болгаш [illegible] [illegible] болгаш социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезин хандырар талазы-биле хемчеглерни ап келген. Ажылчыннарның хөй-[illegible] [illegible]. Бо бүгүнүң ачызында он бирги беш чыл Булун-Терек сүт-бараан фермазынга [illegible] [illegible].

Чөөн-Хемчик район бирги кварталда күрүнеге сүт садар планын 110.5 хуу күүсеткен азы 7733 центнер сүттү хүлээлгени. Ынчалза-даа оон эрткен чылдың бирги кварталындан 220 центнер эвээш болганы хараадаанчыг. Бо чорук районнуң чамдык совхозтарының сүт бүдүрерин эрткен чылдың ол үезинден ажыктыр [illegible] «Хайыраткан»-гей» совхоз сүт садар планын [illegible]-ле 78 хуу чедиргенинден болган. Ийиги кварталда эгелеп тура, ол бүгүнү эде көөрү чугула.

Районнуң фермаларының ажыл-агыйжа эвес чорукта ам-даа хөй. Булун-Терек сүт-бараан фермазында хамык инекти холуштур кажаалап, чемгерип база кадарып турар. Мындыг байдал боос инектерге алзан берге. Ыңгыы Тулуш Шойжанның кадарган укс алыг инектерниң кажаазының иштин ден, ону өдек-биле курсаглавайн турар. Ук кажааның иштин коптартынмаан.

Он бирги беш чылда сүт-бараан фермаларының ажылчыннарының мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Оларны амыдыралга боттандырарда илереттинген четпестерни чайладыры чугула. Районнуң ажыл-агыйларының удуртукчулары, тускай эртемниглер [illegible] [illegible] бүгү күштү болгаш курлавырларны мооннаар хүлээлгэ.

Н. ДАЖИНМАЙ.

Эвилелдешкен республикаларда

УКРАИНА: ойнааректар театры

Харьковтуң подшипник заводунда ойнааректарның улусчу театрының артистери «Пйи Борбеевой, ийи илбек..» деп шииниш көргүскен.

Ажылчы чонунуң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң бирги Бүгү-[illegible] [illegible] бо коллектив бөжен ажыг улуг кижилерни болгаш школачыларны хаара туткан. Маңаа биниизинде көзп турган дыка хөй артистер студияже ам боттарының [illegible] [illegible] нер. Ынчангаш мында актёрларның бүгүн өг-бүле аймастан [illegible]. [illegible] тер боттары ойнаарактарны кылып, сценага ажылдап турар. Областың Н. К. Крупская аттыг ойнаарактар театрының артистери шефтериниң [illegible] [illegible] белеткеп турар.

ЛАТВИЯ: талантының үндезини

[illegible] районнуң Культура бажыңының делгемнедарында часкы ярмарка ажыттынган. Өңгүр, чүрүк-бажызы чечектерлиг ораан хевистер, оруп [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Латвияның уран аргаларынга, керамика кылыр шевер [illegible] бо ужала бурунгу үениң мастерлериниң [illegible] [illegible] [illegible] бо чылын ярмаркага [illegible]. Бо чараш чүүлдерниң авторлары — Бауск, Рига, Резекнен болгаш республиканың өске-даа районнарының [illegible] тараажылары, малчыннары, [illegible] торлары. [illegible] — хоор студияларының чурулга, ном-биле кылыр уран чүүл бөлгүмнериниң, бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң [illegible] [illegible] тарының үези. Кодээниң ишчилери кымны көжээзинге кылган бүгү-ле чүүлдерни аңаа делгеп көргүзер.

СЭТА-ның корр.

Кооператорларда

Эъжимниң садыгжызы

Зоя Түлүш Кызылдың садыг-кооператив училищезин 1967 [illegible] Улуг-Хемнинге чедип келген. Ол ам бо хүннерде «Улуг-Хая» совхозтуң Эъжимде хойжу бригаданың төвүнде магазин эргелекчизи. Садыгжының [illegible] ден бээр элээн үе эрткен болгаш хүлээнген ажыл-херээнге ооң арга-дуржулгазы улгаткан. Аныяк садыгжы Улуг-Хем райпозунга ажылдаан үезинден эгелээш-ле, коллективтиң бүзүрелин чедип ап эгелээн.

1975 чылда. Ынчан Эъжимге улуг эвес, холушкак барааннар магазини ажыттынган. Улуг-Хемниң кежир оруу берге, район төвү Шагаан-Арыг хоорай-биле хамаан чок, салбыр төвү Хайыракан-биле аргыжары амыр эвес. Теледамчыдылга турбук, [illegible] безин чамдык үелерде үр болбайн баргылаар. Чамдык кижилер анаа барып ажылдаарындан шуут ойталап турганнар. Ынчангаш садыгның хүлээп алыр кижи тывылбайн шаг-ла болган.

Райпо баштаар чери ВЛКСМ [illegible] комсомолчу Зоя Түлүштүң анаа хамаарыштыр бодалын чугаалажып көөрүн дугурушкан. «Аныяк кижи ыржым бүдүнче барыксавас-ла боор» [illegible] хүн райпога келдирткен. Херектиң ужурун чугаалааш, Эъжимге холушкак барааннар садыын хүлээп алырын анаа сүмелээннер. Зоя ол-бо деп чүве-даа чугаалавайн, анаа барып ажылдаарын чөпшээрешкен. Оон бээр-ле ол Эъжимге хойжу бригаданың [illegible].

Магазинни Зояның хүлээп алган хүнүнден бээр 6 чыл билдиртпейн эрткен. Зоя Дорук-ооловна ол үениң дургузунда [illegible] малчыннарны садыг-биле хандырып, [illegible] болуп келген. Кедээде чурттап, ажылдап турар кижилерниң хандырылгазын экижидери чугула айтырыг. [illegible] садыгжы хүн бүрүнүң эрге-жок [illegible] ведтери-биле доктаамал харылзажып, [illegible] чогуур үезинде чедип ап турар. Оон түңнелинде садыгжы онгу беш чылда малчыннарга 316.8 муң рубльдиң барааны садар хүлээлгезин чедиишкинниг күүсеткен. Орук аксы эвес, ам артында үжен шаа-ла өрегелиг черге мынча түңнүг барааны садары ындыг-ла белен эвес болуру билдингир. Чылдың чылыг үезинде Улуг-Хемнен [illegible] Ийикпе, азы Баян-Кол, Кызыл таварты долгандыр сээртүп чедирер. Ындыг-даа болза ажылынга бердингени, кызымак садыгжының [illegible] леддиң эң чугула бараанчары үзүлбес. Эрткен онгу беш чылдың планнын оналдаларының 164 хуу күүсеттингени-даа тавартыга эвес.

Кыш — малчыннарга чымыштыг үе. Ынчангаш оларның садыг-биле хандырылгазын долу хандырар апаар. Зоя Дорук-ооловна [illegible] малчыннарга барааннарны чагыг ёзугаар кыштагларга чедирип садып турган. Ол чораан, [illegible] га чагыгларны демдеглеп алыр болгаш ону сагыш човангыры-биле албан күүселдир.

[illegible] билир бичежек. Ындыг-даа болза оон иштин таарыштыр дерээн, барааннарны көрүштүр кылдыр делгеп салгылаан. Мында кежээ кижи ажылдап турар деп чүве оон безин билдинир.

Зоя Дорук-ооловна ажылын чугаалап тура, дараазында чүүлдерни немей чугаалазы:

— Январь, февраль, март айлар малчыннарга кончуг-ла чымыштыг үе. Ынчан садыглап келир кижилер эвээжей бээр, чай кайда боор. Ындыг [illegible] малчыннарны [illegible] тургаш, садыглаар апаар. Неделяда бир удаа шуптузунга чедип турар мен.

Ажыл-ишчи садыгжы бүгүнүң иште малчыннарга мындыг янзылыг дузаны көргүзүп турар. Кыштагларда байдаар бо кыжын хүр. Анаа Эъжимниң садыгжызы Зоя Дорук-[illegible] рип турар улуг база бар.

О. ДАНГАА.

Улуг-Хем району.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА БОЛГАШ ПМА: КЫСКА ДЫҢНАДЫГЛАР, ТАЙЫЛБЫРЛАР

ГСЧП-НИҢ СЪЕЗДИЗИНДЕ

БЕРЛИН. Германияның Социалистиг чаңгыс ээй партиязының X съездизи ажылының дөртку хүнүнде ГСЧП ТК-ның болгаш ГСЧП-ниң Төп ревизия комиссиязының отчёт илеткелдерин чугаалажырын дооскан. Съезд делегаттарының саналдары партияның Төп Комитединиң долгандыр оон долу чаңгыс эптиин болгаш сырый каттышканын, боттарының бүгү [illegible] гай социалистиг ниитилелди улам ынай тургузарынга бээр деп ГДР-ниң коммунистериниң [illegible].

ССРЭ-ге сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургусканының эң байлак дуржулгазы [illegible] терин соруг киирип база [illegible] неп, билиглерниң үнелеп четтинмес үнер дөзү болуп турарының дугайында бодал съезд [illegible] дыр илергейлеттинип турар.

Даштыкы аалчылар удуртукчуларының съездиге байыр чедирип чугаалаашкыннары уламчылавышаан Дуушкуурлуг чорукту [illegible] ССРЭ-ниң, ГДР-ниң, социалистиг өске-даа чурттарның салышкынының делегейниң демниглелиг күштери бедии-биле үнелеп турар деп, Герман компартияның Даргазы Г. Мис медеглээн.

ГСЧП ТК-ның отчёт илеткелин, партияның болгаш немец социалистиг кургулениң иштики политиктиг база даштыкы политиктиг [illegible] стратегиязын [illegible] зын делегаттар чаңгыс үн-биле чүүлдүг деп көрген.

Делегаттар хүн чурумунуң дараазындагы чүүлүн «1981—1985 чылдарда ГДР-ниң улус [illegible] беш чыл планының талазы-биле ГСЧП-ниң X съездизиниң [illegible] рынче кирипкен. Ол дугайында илеткелди ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ГДР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Штоф кылган.

Келир беш чылда директивалар 1980 чылдыынга деңнээрге [illegible] 28—30 хуу көвүдээрин көрүп турар. Үлетпүр бүдүрүүшкүнү [illegible] чүлүү база шак ындыг темпилер-биле өзер. Экономиктиг [illegible] улуг күштерин чеп ажыглаашкын, [illegible] чы, энергетика курлавырларын чээзин чарыгдап тура, эң эки [illegible] аргазы-биле хандырар ужурлуг.

[illegible] программазының өзээ чурттакчыларның [illegible] болуп артар. Барык 2,8 миллион хамаатыларга 930—950 муң чаа азы капитал септелгелиг квартираларны бээр.

Бистиң республиканың [illegible] күчүзүн быжыглаары улустар аразынга күш-ажылдың социа[illegible] улам [illegible] зан, социалистиг экономиктиг [illegible] улам калбартырындан шуут хамааржыр. Социалистиг кургулелерниң дем каттыштырылгазы-биле, оон кол кужу—ССРЭ-биле ГДР-ниң харылзаалары улам сырый болур. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелинге кады ажылдаан чаа беш чылында бистиң бүгү талалыг демниг ходелиишкинивисти улам калбартыр бис деп, В. Штоф чугаалаан.

Тайбыны камгалаар болгаш быжыглаар дээш демисел дугайты СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң тайылбырлааны бүгү талалыг программаны бистиң партиявыс болгаш чонувус бүрүн деткип турар. Ону боттандырары ГДР-ниң чонунуң чаагай чоруун бедидеринче угланган бистиң политикавысты чедиишкинниг уламчылаарының чайлаш чок негелдези болур деп, В. Штоф түңнелинде чугаалаан.

* * *

ГСЧП-ниң X съездизинге СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов апрель 14-те ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүнү, Герман-совет найырал ниитилелиниң президентизи Э. Мюккенбергер-биле ужурашкан. Ниитилелдиң хөй талалыг ажыл-чорудулгазынга [illegible] берген.

[illegible] ралдып байдалынга эрткен.

(СЭТА-ның тускай корр).

ХАРЫЛЗААЛАРНЫ КАЛБАРТЫР

ВЕНА. (СЭТА). ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихоновтуң Австрияга албан хуусунда аян-чорууну түңнелдери янзы-бүрү социал системаларлыг күрүнелерниң аразынга харылзааларның үнелээниң болур тайбыи кожа-делбээ доктаашкын политиказының берип турар улуг ажыктың чаа бүзүрелдиг баламдалы болур деп, Австрияның Компартиязының Даргазы Ф. Мури медеглээн. Аян-чорук үезинде эрттирген чугаалажышкыннарның түңнелдери Совет Эвилелиниң болгаш Австрия Республиканың аразынга харылзааларны улам калбартырынын, дуушкуурлуг чорукту чавырылдыраарының политиказын камгалаарының болгаш уламчылаарының херээнге боттуг салышкын. Европага тайбыны хандырарының база Ниити-европа чөвүлел хуралының шиитпирлерин бүгү талалыг боттандырарының херээнге салышкыны болур деп. Ниң хоорайга чүве чугаалап тура, Ф. Мури онзалап демдеглээн.

АКШ-тың чаа администрациязының күчү тургузуун, өске чурттарның иштики херектерин долгаарлааларының, албадаарының болгаш чепсеглениишкиннерни күштелдирериниң политиказын чорудар дээр чүткүлүнүң уламындан делегей байдалы чиди-ление бергенинин байдалдарында ол түңнелдер онза ужур-дузалыг болур деп, ол демдеглээн.

800 муң тонна хоолайларны садып алыр деп чаа улуг совет чагыг австри экономикага кижилерни ажылдаарын хандыраарынга идиг бээр деп, Ф. Мури уламчылаан. Бо чагыг, ол ышкаш кайы-даа талага ажыктыг өске-даа дуржулгаларны чарып алырының таарымчалыг перспективалары совет улус ажыл-агыйының шапкын төгжүлдезиниң херечизи болуп турар.

Социалистиг чурттар-биле экономиктиг харылзааларны калбартыры нейтралдыг Австрияның капитал эрге-ажыктарынга таарыжыр. Австрияның Компартиязы ынчангаш ол харылзааларны бүгү талалыг калбартыр дээш чайгылыш чок туржуп турар деп, Ф. Мури онзалап демдеглээн.

ТАЙБЫН ИНИЦИАТИВАЛАРНЫ ДЕТКЭЭН

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Бозуун хуралдаанында хөй чурттарның 400 муң ажыт эртемденнерин сырый каттыштырган [illegible] 1

[illegible] С ЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң [illegible] тевэ улуг, тайбын чавырлыышкын, боо-чепсегти дужурээ [illegible] турар.

[illegible] рар байдалдарда хөй-ниитиниң мурнунга эртемденнерниң харысаалгазының улам бедип турарын [illegible] демдеглээн.

[illegible] нап, ол айыткан.

[illegible] Н. Г. Басов [illegible] турар.

Делегейниң кол кичээнгейинде

ДЭЭШТИГ ДУЗАЛАМЧЫ

— Тайбынны камгалаары болгаш быжыглаары дээш демиселден артык чугула сорулга коммунистерде чок дээрзин СЭКП-ниң XXVI съездизи бүгү өртемчейге база катап бадыткап көргүскен— деп, **Африканың Национал конгрезиниң күүскомунуң кежигүнү, профэвилелдериниң Мурнуу-Африка конгрезиниң президентизи Стефен Дламини** ПМА-ның корреспондентизинге медеглээн. Совет коммунистериниң [illegible] ри, съездиге айыткан планнарны күүседиринге оларның бүзүрелдиин, колониалдыг расистиг ёзу-чурумнарны дүжүрериниң национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чүткүлүнге оларның күжүн быжыглап турар. Совет Эвилелиниң талазындан [illegible] биле үнелеп турар.

— Боттарының хосталгазы дээш демисежип турар улустар-биле совет коммунистериниң [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизинге бадыткааны эп-сеткил каттыштырган [illegible] национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чаа кедурлүүшкүнүнге улуг дуза болур—деп, **Африканың Национал конгрезиниң Чөөн Африкада төлээ чериниң удуртукчузу Редан Мазимба** демдеглээн. Ол шимчээшкинниң ССРЭ деткиин турарының шугуму дээрге. амгы үеде АКШ-тың удуртукчуларының хөй катап чугаалап турары делегей терроризминге ССРЭ-ниң кандыг-даа хамаарылгазы чок дээрзин база айтып турар деп, ол онзалап айыткан. Мурнуу-Африка Рес[illegible] узуткаарының чепсектиг аргаларынче Африканың Национал конгрезин болгаш СВАПО-ну Совет Эвилели күткүп, ону тайбын арга-биле шиитпирлээринге шаптыктап турар дээр [illegible] биле бүруу шаап турар бис. Бо хоозун хоп-меге дээрге, фактылар-биле таныш эвес кижилерни төөредир бодаан оралдажышкын-дыр. Мурнуу Афри[illegible] ниң аргаларын болгаш хевир[illegible] Ок-боону холга туткаш, демисежир ужурлуг апарганывыс дээрге, олче бисти «күткүп турарында» эвес-ле болгай. Хосталгаже оон өске орук бисте чок.

Революстуг хосталга шимчээшкинниң империалистер доктаадып шыдавас дээрзин СЭКП-ниң XXVI съездизиниң доку[illegible] гаҥда, оларның тиилелгезин чайлаш чок. Ынчангаш СЭКП-ниң XXVI [illegible] бүгү [illegible] турар.

ЧОГУМЧАЛЫГ. УГЛАНЫЫШКЫН

— СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң кылганы Отчёт илеткел мөңээ дажок солун болду. Мен ону мөң быжырымчалыг кылдынган болгаш боттуг илеткел деп санаар кижи-дир мен. Ында дыка хөй саналдар болгаш тайбын инициатива киргендир — деп, **Австралияның Социалистиг партиязының ТК-ның Чиңгине секретары Питер Саймон** ПМА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалаан.

— Амгы үеде чепсеглениишкинниң улам ындезе бүдүрери күштелип, шериг чарыгдалдары көвүдээн, чер бөмбүрзээниң ангы-ангы районнарында дүшкүүрлүг чорукту одаглары [illegible] на дайынзырак болуп, чамдык [illegible] турар апарган.

Бо таварылгада СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] угланыышкынын ангы [illegible] Чижээ, Перси мугулдурда айыыл чок чорукту айтырыын ап көрээлинер. «Брежневтиң доктриназының» удуртукчулары [illegible] Афганистанда совет шериг кезээниң туруп турарының дугайында айтырыгны база хары угда шиитпирлээр ужурлуг деп турар. Ынчаарга Афганистан-биле холбашкан айтырыгларны Перси мугулдурнуң айыыл чок чорууну айтырыглары-биле холбаштыр шиит[illegible] ССРЭ дадагалзавайн турарын совет удуртукчу тодаргай медеглээн-не болгай. Бо таварылгада хамааржыпас тускай догуннаан күрүнениң иштики херектерин эвес, а афган айтырыгның бүгү делегей талаларын чугаалажып болур деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары айыткан.

[illegible] чарлаваан дайынның [illegible] га таварышкаш, афган чазактың [illegible] кылдыр Совет Эвилелиниң ап [illegible] деткээн. Ам Афганистан Демократтыг Республиканың [illegible] чогумчуп турар болгаш афган чазактың контролюнда турары шуут наден апарган. Агрессия [illegible] таваржып турар. Чурттуң экономиказы [illegible] жүп орар.

Чуртту долгандыр тургустунган байдалдың политиктиг ар[illegible] да инициативаны афган чазак кедургени билдингир. Ону Совет Эвилели база деткээн. АДР-ниң болгаш ССРЭ-ниң ол базымы чаагай тура-сорукту илерели ол айтырыгны ёзулуг шиитпирлээр дээш чүткүлдүң херечизи болуп турар.

Кайы-бир чурттуң айынга кыжанган болгу дег чаңгыс-даа сөс Отчёт илеткелде кирбээнин айтыксап тур мен. Ангы-ангы кургулелерниң политиктиг удуртукчулары чаа совет саналдарны кичээнгейлиг-биле өөренип көрген, дараазында ону КНО-ла болгаш делегейниң өске-даа организацияларынга база бүгү делегейниң чыыштарынга тодаргай чугаалажып үелээр боор дээрзинге бүзүрээр мен.

Оон ангыда, совет экономиказының [illegible] зин демдеглексеп тур мен. Амгы үеде капиталистиг чурттарның экономиктиг хамы кризис хаара туткан — ажыл чок чорук өзүп турар, акшаның үнези кудулап, кижилерниң амыдырал деңнели кудулап турар. Капиталистиг чурттарда ындыг берге байдал бар турда, совет [illegible] бедидеринге ССРЭ-ниң чедиишкиннери дажок тода көску-дур.

(ПМА).

Съездиниң шиитпирлеринде айыткан

АЖЫКТЫЫН ЧЕДИП АЛЫР ДИЗЕ

РЕСПУБЛИКАНЫҢ эрге-чурум камгалаар органнарының ажылдакчылары СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң кылганы Төп Комитеттиң Отчёт илеткелин [illegible] Отчёт илеткелде социалистиг хоойлу-дүрүмнү сагыырын хандырарының болгаш корум-чурумну быжыглаарының кол чугула чүүлдери допчузу-биле тодаргай айыткан. Ол чүүлдер болза кем-херек үүлгедир болгаш эрге-чурум хажыдар чорукту [illegible] улам тодарадып турар.

Отчёт илеткелге эш Л. И. Брежнев «Социалистиг хоойлу-[illegible] кем-херек [illegible] — деп демдеглээн. «Ол органнарның ажылдакчыларының профессионал билиг эртем-мергежилиг [illegible] тыг чорук-биле дүүшкен турар ужурлуг. Чүгле ындыг кижилер оларга даандырган шынныг хүлээлгелерни төлептиг-биле күүседип шыдаар. Оларның ажылы эң-не ажыктыг болзун дээш, кем-херек үүлгедиин бүрүзү болур-чогуур-биле илереттинген болгаш буруулуглар чогуур кеземчени хүлээген турзун дээш совет улус негээр эргелиг» — деп чугаалаан.

Кемниг үүлгедиглерниң илер[illegible] чорудуп база күрүнениң, хөй-нинти организацияларының [illegible] сагыыр эргелерин болгаш эрге-ажыктарын камгалап турар органнарның ажылдакчылары илеткелдиң бо чүүлдерин хажык чокка удуртулга болдурар болгаш оларга дүүштүр [illegible] болгаш арга-методун улам сай[illegible]

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин бистиң ажыл-херээвиске боттандырарда, мен бодаарымга, илеткелде айыткаңы ышкаш, кадрлар айтырыын чугулалап бирде эки Чү[illegible] дээрге, хоойлу-дүрүм сагыырының байдалы болгаш эрге-чурум камгалаар орган[illegible] мергежилдиниң деңнелинден хөй-биле хамааржып турар. Ынчангаш ажылдакчы бүрү[illegible]

ды даандырары болгаш ындыг албан-дужаалга хүлээп алыры чугула дээрзи билдингир. [illegible] болза органнарның удуртукчуларындан кадрлар шилип алырының болгаш оларны таарыштыр хуваарының принцивин шыңгыы сагыырын негээри чугаажок.

Хостуг турар эрге-дужаалды «ээн тургуспас» дээш, кандыг-бир албан-дужаалга мергежили биче ийикпе анаа ажыл[illegible] чорук аппараттың ажылының херек-даа кайы-бир [illegible] сайзарым херевин турар. Ындыг ажылдакчылар херектерни [illegible] рынга канчап-даа таарышпас.

АДМИНИСТРАТИВТИГ органнарның [illegible] диилге чурумун, шаангыа кудукту звеноларга бедидери биче эвес ужур-дузалыг. Күүседикчи чурум бисве бедик болган тудум-на, алдынып турар хемчеглерниң ажыктыг чоруу [illegible] дың үре-түңнели экижиир болгай. Бо талазы-биле үстүкү органнарның удуртукчу ролю, берген даалгаларның болгаш айтышкыннарның чогуур үезинде, бедик шынарлыг күүсеттинген турары дээш негелдени болгаш контрольду шыңгыыр дары эки түңнелдерин бээри чугаажок. Моон-биле черге дештир маңаа темээкчи чорукту болгаш орнунга ажылдап бээр чорукту болдурбас ужурлуг бис. А херек кырында ындыг чүүлдер болдунуп турар [illegible].

Кем-херек үүлгедир болгаш корум-чурум үрээр чорукка удур демиселди күштелдирер талазы-биле СЭКП-ниң XXVI [illegible] сырый харылзаалыг кады ажылдаары чугула чери дээр. Ол харылзааларны доктаамал хүн бүрүнүң болдурарын, ажылдың бүгү угланыышкын [illegible] ринге эрге-чурум камгалаар [illegible] ажылдап, бир демниг хелеглерни чедип алырын ажыл-чорудулганың эки эмес түңнелдер [illegible].

А. ООРЖАК.

Тыва АССР-ниң прокурорунуң ниити хайгаарал талазы-биле улуг дузаламчызы.

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

«Тыва даг-дүгүр» комбинадының улуг мастери Александар Дулушнуң удуртканы бригада сорттуг руда арыглаар бешки ээлчээ март айда үре-түңнелдиг ажылдаан. Ай үезинден бээр 470 тонна даг-дүгүм арыглаар планын 484 тоннага күүсеткен. [illegible] мурнакчыларының одуруунда кирген. Ол ышкаш мастер Нина Теплыхтың баштааны дөртку ээлчег база кушт[illegible] ган. Олар 34 тонна руданы үүрмектеп сорттаар планныг даалгазын 38 тоннага күүсеткен.

Ук комбинаттың тус-тус цехтериниң, ээлчеглериниң аразында [illegible] болгаш эң шынарлыг продукцияны бүдүрер [illegible] ажылдап турар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

А. КУНЬЯЛДЫҢ ЧУГААЗЫ

ЛИССАБОН. (СЭТА). «Португалияның Компартиязы — 48 чылдарның дургузунда хамы чажыт байдалга турган чуртта кара чаңгыс политиктиг күш. Улус массалар-биле сырый харылзааларының, марксизм-ленинизмниң болгаш пролетарлыг интернационализмниң [illegible] Компартия баштарын шыдажып эрткен болгаш улам быжыккан. Португалияның Коммунистиг партиязының 60 чылының байырлалынга холбаштыр чугаазынга ол дугайын ПКП-ниң Чиңгине секретары А. Куньял медеглээн.

[illegible] Совет Эвилелдиң» киргени-биле боллуктан бергелерин А [illegible] халдаашкыннарын ол килеңнежип-биле буруу шапкан.

ДЖО ЛУИСТИҢ МӨЧЭЭНИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Шылгараңгай негр боксер болгаш америк негрлерниң эргелери дээш сураглыг демиселчи Джо Луис мөчээн. Ооң спортчу чедиишкиннери делегейге алдаржаан: ээр деңзилиг профессионал боксерларның аразынга 12 чыл дургузунда тургулчу делегей чемпиону болуп келген, 1948 чылга чедир тиилетпээн, оон соонда маргылдаага киришпейн барган. Ол чүгле алдаржаан спортчу эвес, харын негрлерниң хамаатыг эргелери дээш могаг-шылаг чок чалбышттыг демиселчи чораан. Дж. Луис мелегеттерни болгаш белиндыргаларны позда сорук киирип, а негрлер ооң спортчу тиилелге бурунун байырлап турган деп, негрлерниң «Эбони» солуну [illegible].

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА ДЭЭШ

ГАВАНА (СЭТА). [illegible] К. Ф. Катушев [illegible] К. Р. Родригес баштап турар.

[illegible] Кубаның экономиказын хөгжүдериниң [illegible] дың канчаар күүсеттиниң турарын база аналистеп көөр.

КОМПАРЛАЛГА БАЙЫРЛАЛЫ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). «Чөөн үзелдиг политика дээш» деп кыйгырыгның адаа-биле коммунистиг парлалганың байырлалы Финляндияның найысылалынга болган. Найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында совет-финлянд керээниң 33 чыл ою-биле болгаш Финляндияның Коммунистиг партиязының XIX съездизинге белеткел-биле ол байырлал бо чылын холбаштыр болган.

Финляндияның коммунистиг солуннарының 10 муң ажыг [illegible] ри Хельсинкиниң эң улуг залдарының бирээзинге чыылган [illegible] ГДР-ниң «Нойес дойчланд» болгаш Швецияның «Норшенсфламман» деп ажылдыкма солуннарының төлээлекчилери байырлалга база киришкен.

«Правда» солуннуң редколлегия кежигүнү И. Д. Лаптев байырлалга база чүве чугаалап, байыр чедирген. ФКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, «Тиедонантая» солуннуң кол редакторы Урхо Йокинен байырлалды ажыткан.

БЕЙРУТ. Ливанга тайбынны доктаадып тургузар талазы-биле араб чурттарның каттышкан күштери-биле Катаиб партияның фалангистериниң аразында мөгилдежиишкиннериниң түңнелинде Ливанның найысылалында дүшкүүрлүг чорук нам-забайн турар. Үгер-боолар болгаш минометтарның октарындан хөй кезиинде тайбын чурттакчылар—херээженнер, кырганнар болгаш чаштар амы-тынындан чарлып турар. Ок-боонуң дагжап турган черлеринде районнарда бажыңнар, школалар, магазиннер үрелип, өрттенген.

ЧУРУКТА: үрелип, тоннаттынган кварталдарның бирээзи.

ЮПИ-СЭТА-ның фотозу.

ДЕМИСЕЛГЕ ДЕТКИМЧЕ

ДАМАСК. (СЭТА). Палестинаның Национал [illegible] (ПНЧ) — Палестинаның удуртулгазының шимчээшкининиң хоойлу бадылаар дээди органының XV сессиязы Дамаскыда ажылдап турар.

Палестинаның айтырыы Чөөнкү Чөөн чукте кол айтырыг болуп турар деп, сессияның ажылынынга Сирияның президентизи Хафез Асад медеглээн. Ол айтырыг шиитпирлеттинмээнде, делегейниң бо районунга тайбынны тургузары болдунмас. Палестин улустуң чоннуг демиселин тайбынга ындак бүгү күштер, демниглелиг бүгү кижи төрелгетен деткип турар. Палестин болгаш сирия улустар ажылмандыкы чорукту болгаш [illegible] биле сырый харылзаалыг деп, Х. Асад демдеглээн.

[illegible] XV сессиязы болуп ажылын Сирияның найысылалында уржулеп турар.

[illegible] Совет [illegible] депутаты, Азия болгаш Африка чурттарының эп-сеткил каттыштырылгазының совет комитединиң [illegible] дакчызы В. Л. Кудрявцев совет [illegible] ССРЭ [illegible].

[illegible] болгаш ПХО-нуң күүскомунуң даргазы Ясир Арафат баштаан оон революстуг удуртулгазы [illegible] хөй [illegible] совет [illegible] хаапы-биле хуудуткелиг [illegible] кылып-сеткил ол байыр [illegible] чай кузээшкиннерде илергейлеттинген» деп, совет делегация [illegible] чугаалаан.

Палестинаның араб улузунуң чоннуг демиселин болгаш ооң чаалып болбас национал эргелерин янзы-бүрү чурттарның [illegible] деткээннер.

ПХО-нуң политиктиг килдизиниң эргелекчизи Фарук Каддуми [illegible] Совет Эвилели баштаан [illegible] база катап бадыткаан деп, ол [illegible] демдеглээн.

ДАМАСК. (СЭТА). Палести[illegible]

„КӨЖЕГЕЛЕР“

Театр

Мораль талазы-биле туруш чок, хөй-ниитиниң херээн хуу амыдыралы-биле холбаар, бодунуң хууда эрге-ажыын сүрер ийи-чаңгыс улуртукчуларны чидиг-биле шүгүмчүлеп сойгалаан «Көжегелер» деп шииниң сураглыг драматург Михаил Ворфоломеев бижээн. Шиини орус дылдан тыва дылче Куулар Черлиг-оол очулдурган. Тыва театрның сценазынга [illegible] тургузуп турар болгаш, [illegible] чегей бооп турарын көрүкчүлер эскере бергилээр. Бо таварылгада очулдурукчу тыва дылдың чиигине чараш сөстерин ажыглап тургаш, эки очулдурган.

«Көжегелерде» беш өг-бүлениң амыдыралын көргүскен, ону көргүзерде эргеңгей, дашты-биле көргүспейн, харын көжегелер [illegible] чогум чүү боор турарыл, кижилер [illegible] холбажып турарыл деп чүвени [illegible].

Авторнуң бодалын артистер [illegible] дугайын бижикседим. Кара чажындан тура, ниитиниң херээ дээш ажылдап, чурттап келген, Ада-чуртунуң Улуг дайынының [illegible] Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Чадамба Монгуш ыштыки [illegible] кыны-биле ойнаан. Шии эгелээр „билек, топтуг, улгады берген кижи сценаны кежир [illegible].

«Аъттарым дужааптым...» Ол сөс-биле сцена амыдыралы эгелээр. Көргүзүг бүгүдезинде аът ажаакчызы бодуун Кузьманың овур-хевири улам-на ханы тодарап, болуушкун бүгүдези чаа-чаа демиселче шилчип турар.

Кузьма (артист Чадамба Монгуш) эгезинде топтуг, бо[illegible] аъттарының ужунда хомудап чоруур, чоорту чергилээ улам чидигленип эгелээр. Кузьманың ролюн ойнап тура, Ч. Монгуш бодунуң кужун эки таарыштырып, көр[illegible] ойнап турар.

Уруунуң чок апарганын көрүп кааш, Кузьманың ыглап[illegible] «Уруумну, кужур уруумну, түңнеп иргин» деп [illegible] турар.

Амыдыралда човулаңны кайгаар чурттап эрте бээрин ышкаш, Кузьманың ажыг-шужуу база шак ынчаар эрте бээр. Хенертен болган өлүм-чидим Кузьманың бодун өлүмче аппаар чыгыы улуг согуг болганын мурнунда көргүзүглерден көрген болгай бис, ынчангаш дараазында көргүзүгнүң боор турар үези чүгле ийи-үш ай эрткенде, күзүн, тараа ажаап алыр үеде боор турар. Ынчангаш ол үе ниитиниде кужур [illegible] болду ол, аъттарым дээш ыглап турган кижи уруун эминерттир дүрген уттупканы шала [illegible].

«Көжегелер» деп шиниде амы[illegible] сойгалаан. Ол дээрге Горюновтарның өг-бүлези (адазы Чөлбенөй Ооржак, авазы артист — Роза Серен-оол, оларның оглу — артист Чылгычы Ондар).

[illegible] кижилер бистиң аравыста чок деп бе? Шак ындыг кижилерниң овур-хевирин амыдыралдыг кылдыр ойнап тургускан. [illegible] аажы-чаңын көрүкчү кижи көрүп олура, шак мындыг түңнелди үндүре бээр: «Өлүмденлаа артык коргунчуг бужар кижилер бо-дур».

Партия билеэни кармааап алгаш, хөй-ниитиниң бүзүрелинге кирип алгаш, бодунуң хууда эрге-ажыын болап, кара туразында чурттап эгелээн колхоз даргазы Поспеловтуң овур-хевирин аныяк артист Сергей Ооржак биле Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Люндуп Солун-оол эки ойнааннар. Болуушкуннарның бедик чадазы — кадайы Полина биле Поспеловтуң алгыжып турар сценазында ооң чес-холазы улуг-ла коступ келир. Ол бо туушкунну артист Сергей Ооржак арай бүзүренчиг эвес кылдыр ойнаан. Колун-кур тудуп алгаш, столду долгандыр кадайын сүрүп маңнап турары шала эчок.

Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Люндуп Солун-оол Поспеловтуң ролюн база бир [illegible]. Ийи артист чаңгыс рольду [illegible] ойнаары ол дээрге улуг чедиишкин. Чүге дээрге бот-боттарындан үлегерлеп ойнаар херек чүү боор. Ол солун эвес болгай.

Люндуп Солун-оолдуң Поспеловтуң ролюнда эң-не чидиг [illegible] жип турар сценазы, ында бирле дугаарында Поспеловту ооң [illegible] шүгүмчүлеп турар черинде Л. Солун-оол стол долгандыр маңнавайн, харын черже барып дужер, ол дээрге А. Поспеловтуң [illegible].

Чаптанчыг, бодуун, эрыг сеткилдиг бичии Надя (Г. Мунзук) топтуг, томааныг. Макаренконуң салгакчызы бодуун башкы Егор Снегов (Ш. Хертек) амыдыралда эки кижилерниң чаттышкан овур-хевирин [illegible] чараш ойнап көргүскеннер. [illegible] кижилерни көрүп олура, оларның аразында эки, буянныг кижилер чурттап, ажылдап турарынге [illegible] чайгаар-ла өөрүп келир.

Мотря (Е. Кенденбиль) са[illegible] үнелеп биле, чөгүн ортузунда үнген бодуун херээжен Екатерина Седиковнаның тургусканы Мотряны көрүп олура [illegible] көрүп, муңгарап келир, овур-хевирин тургусканы чаптанчыг. Шииниң кол маадыры — Полина (артист Мария Сандак) аныяк артист агроном херээженниң овур-хевирин бодамчалыг, бүзүштүг кылдыр тур[illegible].

Полина бедик культуралыг эртем-билиглиг кижи Ооң чу[illegible] ооң шимчээшкиннери [illegible] аяны соожум, хөй-чиң, артистер сөстеринге шиик эвес ол бүгүнү артист чараш, тывынгыр ойнаан, ооң сценага [illegible].

Мария Сандактың Полиназын көрүп олура, келир үеде колхоз даргазы төлептиг кыбо болур-дур деп чүвени кижи баш удур угаап олурар. Бергелерин ажып-тиилеп алыр турушту херээженниң овур-хевирин көрүкчүнүң сагыш-сеткилинге [illegible] каар. Амыдыралда шын оруктуу бергелерни чурттап эртип чораан, тып алыр кижилерниң овур-хевирин Пётр (артист А. Салчак), Лиза (артист А. Ширин-оол) бир янзы тывынгыр ойнааннар. Лизага көрүкчү кижи баштай хөңнү чок олурар, чоорту ол аныяк өг-бүлениң амыдыралынче ханылап кире бергеш, оларны кээргеп, эки чурттазыннар деп алгап эгелээр. Шынап-ла, Лиза частырыгларын билип, эки кижи апаарынга баштайгы базымны кылып, Петр ийи уругдуг апаар. Өөрушкү ооң хөрээн долган бистер база Пётр биле кады өөрүп олурар бис. Бо ийи артистер Пётрну, Лизаны ойнап тура, каржы, дорам[illegible] [illegible] минер-биле, иштики сагыш-сеткилдиң хайнышкыны-биле ойнааннар.

Бүгү чүвени бодунуң кужу[illegible] тиилеп алыр дээн баштыргак оол Викторнуң ролюн Чылгычы Ондар база улуг чедиишкин-биле ойнаан. Шиитпир чок, чүвеш чедир бодавас, дүрген назын холзынынга алзыпкан арагачы оол коргунчуг херекти үүлгедип кааш, бодун милицияже чорүй баар.

Шиниде [illegible] кижи-даа болза, чамдык четпестер база бар, ону моон соңгаар ойнап тургаш өөренип көөрү база чугула. Надя (Г. Мунзук) сөөлгү катап башкы биле байырлажып алыр дээн келип келир. «Мен ам кызыжак эвес мен» деп чугаалап турар черинде Егор Снегов (Х. Ширин-оол) эмин эрттир билбээчеңнеп, херекке албайн турары бүзүренчиг эвес. Наданың өскерлип бергенин ол эскербес арга чок, чүге дээрге ол башкы кижи болгай.

Надя чок апарган соонда кожалары билип каар ол сценада хенертен болган хайгаралдыг кижи бүгүдезин коргунчуг согуг кылдыр хүлээп алыр ужурлуг, бо удаада ол четпейн турар. Наданың олүмүнге Виктор буруулуг мен [illegible] кожаларга оон-даа күштүг согуг болур, аңаа сөс чок үзүктелиишкин (эдепсиңгеп, кайгаан пауза херек) ол шимээн чок чорукту хенертен Викторнуң ала-чези үзе кирип каар, ол сцена базе чедир ойнаттынмайн турар байдалдыг.

«Көжегелер» бедик идейлиг, ханы утказыг шии, ону хоглуум-шии театрының уран чүүл совеи чонга көргүзер-биле планнааш, сценага тургусканынга көрүкчүлер өөрүп турар бис.

С. САГДЫ.

ОН ИЙИ БАЗЫМ

спорт

Республиканың хууда болгаш команда талазы-биле бирги чери дээш бокс маргылдааны Кызылдың күш-культура бажыңынга дөрт хонук дургузунда үргүлчүлээш доозулган. Бо чылгы чемпионаттың кажангызындан-даа артык массалыг болганы-биле ооң «узамдыга» бергени ол. Ангы-ангы деңзилерге шупту 134 кижи финалче үнер эрге дээш боксташкан. Демисел чидиг болган. Сөөлгү хүн 12 эжеш боксёрлар тус-тус деңзи аайы биле чемпион ат дээш маргылдашкан. Чүгле ол эвес. Бир эвес бодунуң деңзинге тиилептер болзунза, ооң-биле 1981 чылда бокс талазы-биле Тыва АССР-ниң чемпиону деп бедик атты чаалап алырын-биле чергелештир, команданы база кайы-бир шаңналдыг черже чедирип бар чоруурун ол болур. [illegible] тиилелгези хөй болган тудумда, команданың спортчу чедиишкинге бүзүрели улуг. Чо[illegible] аайы-биле чемпионнар, тиилекчилер илереттинге бергенде тодарап каар.

Амдызында 12 ангы деңзиге чемпионнарның тиилелгеже рингиге кылган мынча санныг базымнарын мапаа кысказы-биле силерге таныштырарал, эртим номчукчу. 48 килограмм эң чиик деңзи ол. Башкы училищезиниң сургуулу Олег Амаш биле республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң төлээзи, Кызылдың автоорук техникумунуң сургуулу Владимир Кара-Сал оларрингиге ужуп келген. Амаш бокска 1978, 1979 чылдарда республика чемпиону чораан, арга-туржулгалыг боксёр. Кара-Сал эртken 1980 [illegible] республика чемпиону бедик ат дээш бир-ле дугаар туржуп турар. Ынчалзажок ол техника, белеткел-даа талазы-биле ужундан чүгле дудак чок эвес, а чамдык таварылгаларда харын-даа артык дээрзин шыяздып шыдаан. Финалдың баштайгы чемпионунга аарыкчылар бир демниг изиг байырны чедирген.

Дараазындагы чиик 51 килограмм деңзиге кайызылал Кызылдың 1 дугаар профтехникалык училищезиниң [illegible] Николай Шавыраа биле «Спартактың» боксёру Анатолий Шыырап таваржы берген. Кайызы-даа чажыт — 17 харлыг. Ындыг [illegible] кек. эвес. Шавыраа спорттуң бо хевиринге амдызында 2-ги разрядтыг. Ол хирезинде келир үеде ооң шыырак боксёр ужу болурун мурнуку дугаар ооң республиканың каш дакпыр чемпиону, бокска ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат О. Сангыл-оол-биле ужуражылгазы көргүскен. Орта ар[illegible] Сангыл-оол Шавыраага [illegible]. Н. Шавыраа ооң биле чергелештир элээдя оолдар ортузунга 1981 чылдың республика чемпиону. Ооң сөөлгү, ам финалда удурланыкчызы А. Шыырап — ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат. Мурнунда чоруткан 62 ужуражылгаларының 50-ин-не тиилелгелерин чедип алган. Ол элээди оолдар ортузунда эвилел ужур-дузалыг маргылдаага «Зенит» спорт ниитилелиниң төп човулелиниң шилилге маргылдаазынга киржип чораан. Ынчангаш ол бо удаада база адын сыкпаан.

«Спартактың» төлээзи, автоорук техникумунуң сургуулу Виктор Хертектиң удурланыкчызы — Самагалдай команданың кожиүгүнү А. Иргит. Боксёрлар кайызы-даа 2-ги разрядтыг. Борта Хертек эге[illegible] ны холга ап, бир удаа удурланыкчызын ноглаашче база чоруткан. Үшкү — сөөлгү раундта ол салган теминиин арай кошкатсажок, ужура[illegible] телиг доосхан.

54-түң дараазында 57 килограммга «Динамо» спорт ниитилелиниң боксёру Андрей Буланаев биле Самагалдайдан Яков Кальпак чемпион ат дээш маргылдашкан. Борта судьялар тиилелгени 1-ги разрядчы Буланаевке тывыскан. Кыкпактың чаңгыс чер-чурттуу, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат, республиканың моон мурнуку чылдарда ийи дакпыр чемпиону Илья Шавыт-Хуурак бодунуң удурланыкчызы Кызыл-оол Монгуштан артык белеткелдиин, күш-шыдамыын баштайгы 3 минута иштинде-ле [illegible] ол 60 килограмм деңзиге чемпион болган. Ооң ээлчеглиг спортчу чедиишкининге тренер [illegible].

Дараазындагы 63,5 [illegible] килограмм [illegible] Самагалдай [illegible] 1980 [illegible] чемпиону, а Даргат 1979, 1980 [illegible] 1-ги разрядтыг [illegible] Тыва АССР-ниң [illegible] ол чаа-ла 17 харлаан болганда, келир үеде ооң спортчу [illegible] улуг. 67 килограммның боксёру, келир үениң эге класстар башкызы Александр Монгуш бодунуң удурланыкчызы Евгений Анжигановту [illegible].

«Динамочу» Сергей Чадамбаның адын республиканың [illegible] билбес кижи чок. Ол 71 килограммга бистиң республиканың чеди дакпыр чемпиону, ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат. Ол финалче кирген боксёрлар [illegible] ле эш улуу. Ооң хары ам — мугур 30. Бо ооң эң сөөлгү спортчу ужуражылгазы. Ол ам улуг спорттан үнүп чоруп бар. Канчаар-ла болду, [illegible] чемпион адын ол хевээр арттырып ап шыдаар бе? Хөй санныг аарыкчыларның бодалы ол. Сергей, эр-хей! Ол ам Тыва АССР-ниң сес дакпыр чемпиону болгай. Биргээр чугаалаарга, ооң тиилеттирбейн, чемпион боор чоруткан ол.

78 килограммның боксёру 27 харлыг, «Динамонуң» төлээзи Андрей Ооржак хоочун апаар [illegible] база бирээзи. [illegible] Дмитрий Салчак, ооң тааржы ол хар биле. «Хоочун коктуг...» диижири ышкаш Ооржак ындыг улуг ылгал-биле эвес-даа бол, тиилелгени чедип алган. Аар деңзилерге спорт мастеринге кандидаттар Борис Степанов — 81, Владимир Гриневский — 81-ден өрү болгаш Вячеслав Даржаа (шупту «Динамо») — 91-ден өру килограмм деңзилерге 1981 чылда республика [illegible].

Команда талазы-биле бирги черни «Динамо» спорт ниитилели чаалап алгаш, Тыва АССР-ниң Күш-культура болгаш спорт комитединиң шилчилир кубогу, бирги чергениң [illegible]. Ийиги черни — «Спартак», а үшкүзүн — Самагалдайжылар алган. Тус-тус деңзи аайы-биле чемпионнардан, [illegible] Тыва АССР-ниң шилиттинген командазын тургускан. Ол апрель айның 20-ден 27-ге чедир Омск хоорайда болур эртер Сибирь зоназының бокс маргылдаазынга барып республиканың адын камгалаар.

С. МОНГАЛ.

ЧУРУКТА. чемпионатка тиилекчи болган «Динамо» эки тура спорт ниитилелиниң командазы.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

НОМНУ — ЧОНГА

Бүгү-эвилелдиң номга ынакта ниитилелиниң баштаар чериниң пленуму апрель 14-те Москвага болуп эрткен. Аңаа СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ниитилелдиң сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Бодунуң хүрээлелинде 12 миллион кежигүннүг ук ниитилел политиктиг, эртем-техниктиг болгаш уран-чечен литератураны пропагандалаар талазы-биле элээн улуг арга-дуржулганы мөөнип алган дээрзин аңаа демдеглээн. Номнуң бир миллион хире тараадыкчылары янзы-бүрү литератураны фермаларже, хову турлагларынче заводтарның цехтеринче, ыраккы одарларже чедирип турар.

(СЭТА-ның корр.)

СИБИРЬ ДЫТТАРЫ АМЕРИК ЧЕРДЕ

[illegible] Сибирьниң он ийи дыттары өзүп турар. [illegible] Ол ыяштарның үрезиннерин совет космонавтылар Америк [illegible] 1975 чылдың чайынында «Союз» болгаш «Аполлон» космос [illegible]

[illegible]

Эмчиниң сүмези

ЧАШТАРГА ЧУЛУКТАР

Чаш уруг үш-дөрт неделя чедип чорда-ла, ооң чеминге иезиниң эмиг сүдүнден ангыда кат, чимис болгаш ногаа чулуктарын киириштирери чугула. Олар чок болза бичии кижиниң чеми долу үнелиг болбас, чүл дизе, чулуктар чаагай амданындан ангыда мага-бот[illegible] — фрукт[illegible], минералдыг [illegible] бактериаларга [illegible] органиктиг [illegible] ферменттилер, витаминнер ышкаш хөй чүүлдерни бээр. Ол [illegible] озүлдезинге чугула херектиг Чижээлээрге, витаминнер янзы-бүрү багай салдарга шыдамык болдурар, хөй-хөй аарыглардан камгалаар: минералдыг дустар болгаш хоар элементилер чем хайылдырыл[illegible] хан клеткаларының тургусту[illegible] нарынга албан херек. Ол чүүлдер чаш кижиниң чеминге турбас болза, аарыглар, чижээ, хан четпези тыптыр.

[illegible], морковьтуң, апельсинниң, вишняның, яблоктуң, сливаның, өске-даа кат[illegible] ле бар пектин уктуг деп бүдүмелдер коду-шөйүндүге баргаш, хоранналчак бүдүмелдерни, айыылдыг бактерияларны бодунга сиңирип алгаш, ыйлангылапып үнер. Органиктиг кислоталар чемге хөөнү күштелдирер, чем хайылдырар ижин [illegible] салдарлыг. Чаштарга лимон кислотазы онза ажыктыг, ол [illegible] чулуктарында хөй.

Чулуктарда бар фитонцидтер деп бүдүмелдер, микробтарның дайзыны, ынчангаш аарыглар [illegible].

Чаш кижи ай четкен. Ону чулуктарга чаңчыктырар үези ол, ынчалза-даа оваарымчалыг болбас болза хоржок: баштайгы үеде хүнде чүгле 3—5 дамдыны ижиртир, чоорту 2—3 дамдылап немээр. Үш ай чедип турар уруглярга шай омааажының 5—6 иштии (30 грамм хире), бир хар чедип турда 80—100 хире грамммы ижиртир. Чулукту уругларга хүнде ийи-үш үзүп, хайындырган сутта холааш-даа болза бээр.

Ногаа чулуктарын чем (эмзирер) мурнунда, кат-чимис чулуктарын чемгерген соонда бээр.

[illegible] рил? Эң баштай яблок, шекараа, лимон чулуктарын, үш айлыындан эгелеп вишня, морковь чулуун, чартык хар ажа бергенде столовая сорттуң свекланың, капустаның, помидорнуң, виноградтың чулуктарын бээрин сүмелеп болур. Бир эвес ооң мурнунда ишпейн турганы чулукту бээрге, уруттуң кежинге бичии кызыл шивашкылар коступ кээр, азы чаактары кызар болза, чулукту бээрин соксаткаш, эмчиниң сүмезин алыры чугула.

Чулуктарны боттары кылып ап болур. Ногаа, кат, чимис аймаан агып турар сугга чуур, хайнып турган суг-биле шаптааш, чуура идип алыр. Ооң ону изиг сугга хайындырган азы изиг идиир-биле баскан марля өттүр сыы тудуп алыр. Чулуун алырда чүгле бышкан кат, ногаа аймаан херегле. [illegible] шил азы баалыкныг савага кудуп ап болур.

Кышкы үеде консервалаан чулуктарны база ажыглап болур.

Н. ПАДАЛКА.

медицина эртемнериниң кандидады.

«Арагага хандыккаш...» деп чүүлге хамаарыштыр

АМЫДЫРАЛЫМДАН БИЛИР МЕН

[illegible]

телевидение

АПРЕЛЬ 16-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги суда шимчээшкин. 9.05 — «Орлёнок» телестудиязының аныяк корреспондентилериниң Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Ю. В. Малышев-биле ужуражылгазы. 9.50 — «Олар болгаш Штефан». Уран-чечен телефильм. (ГДР). 11.10 — «Кино аян-чоруктар клуву». 12.10 — Медээлер. 12.15—14.30 — Чапсар. 14.30 — Медээлер. 14.50 — «Оттуг фронтунуң инженерлери». Эртем-тайылбырлыг фильм 15.20 — Е. Сапогова ырлап тур. Свердловсктан дамчыдылга. 15.35 — «Дагдынныкчы». Тележурнал. 16.05 — «Телестадион» 16.35 — «Эрнест Тельман». Документалдыг телефильм. 17.35 — «Орлёнок» телестудиязының концерт залы. 18.00 — «Миллионнарның ленинчи университеди». «Делегейге чаварлымышкын дээш СЭКП-ниң демисели».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер

МОСКВАДАН

19.10 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. ССРЭ-ниң шилиндек командазы — Швецияның шилиндек командазы. 3-кү ужуражылга. Гетеборгтан дамчыдылга. 19.55 — «ТТ-ниң экранынга бир дугаар». «Ында, горизонт ындында». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.00 — Г. Марков. «Чогаадыкчы кижиниң эрыннары». Чогаалчының төрүттүнгени хүүнүнден бээр 70 харлаарынга. Төнгенде — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.30 — «Чурук бүрүзүнде — [illegible]».

КЫЗЫЛДАН

18.45 — «Хүлээлгезинге бергинген». Телефильм.

МОСКВАДАН

19.00 — «Бөгүн болгаш кежээниң-не». Документалдыг фильм.

КЫЗЫЛДАН

19.10 — «Калыышкын». Дамчыдылга. 19.25 — Киножурнал. 19.35 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». 20.05 — Чарлалдар. 20.10 — 20.40 — «Бүдүмныг [illegible]». Телефильм

АГААР

[illegible] республикага хүндүс бүргээр, бышкан хар чаар. К[illegible] аязыр. Соңгу-барыын чүкче угланныышкынныг хаттың дүргени секундада 9-13 метр чедер. Агаарның температуразы хүндүс — 8-13 градус чылыг, дүне 0-тен 5 градус чедир соор.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 9-14 метр чедир күштелир.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Сээң оглуң дур мен, черим» (2 сериялыг) 9.30, 13.00, 16.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР» «Щорс» 9.40, 11.50, 15.10. «Элезинниг ховуну ак хүнү» 17.20, 19.10, 21.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Начальник турган болзумза» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Красноярск хоорайның № 2 ортумак профессионал-техниктиг училищези (хемчилер белеткээр) 1981-1982 өөредилге чылында сургуулдар чыып турар.

Енисейниң Ленин орденниг кем пароходствозунга ажылдаар дараазында тускай эртемниглерни училище белеткеп турар:

8 класс дооскаиннарны (өөредилгенин хуусаазы 3 чыл) башка[illegible]

ӨӨРЕНИРИНЧЕ ЧАЛАП ТУР

8 класс дооскаш, училищеге киргеннерни болгаш судоводнуник-септекчи - д у шаазы[illegible]чыга өөренирлерни хүнде үш катап чемгерер, флоттуң форма хеви-биле хандырар.

Училище тускайлаттынган кабинеттерлиг, лабораторияларлыг, слесарь ажылдары кылыр мастерскаяларлыг, спортчу комплекстиг, [illegible] туттунган общежитиелиг, столовайлыг, клубтуг.

Училищеде техниктиг [illegible] спортчу секциялар (хоккей[illegible]) [illegible].

Бүдүрүлге (эжиндиришкин) практиказын сургуулдар [illegible] теплоходтарынга эртир[illegible].

Училищени дооскан [illegible] кузедиг инженерлери өөредилгезин уламчылаары-биле Астраханьның индустриалдыг-педагогика техникумунче, суг [illegible] Новосибирскиде институдунче болгаш оон-даа өске өөредилге черлеринче [illegible] Доозукчулар[illegible] ортумак тускай эртемнин [illegible].

Училищеге өөренип кирерде дараазында документилерни ээлээр.

Школаны доосканының дугайында херечилел (аттестат).

Паспорт (төрүттүнгени дугайында херечилел).

Школадан характеристика.

3x4 хемчээлдиг 8, 5x6 хемчээлдиг 3 фото-чурук.

Чурттап турар черинден справка.

Өг-бүлезиниң дугайында справка.

№ 286 майыкка эмчи справказы.

(Документилерни 1981 чылдың май 20-ден эгелеп хүлээп алыр. Кирээлдер сентябрь 1-де [illegible].

УЧИЛИЩЕНИҢ АДРЕЗИ: 650010. Красноярск хоорай-10, Столовая кудумчузу-73. Хоорайның № 2 ортумак профтехучилищези.

Доктаар чери: «Цирк» азы «Затон».

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 [illegible] 2-37-13, [illegible] 2-41-27 [illegible] 2-20-60, [illegible] 2-27-41, [illegible] 2-12-45, солун келбейн баргаида 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 934

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ГС—00148

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 91 (11589) | 1981 чылдың апрель 17, пятница | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртээ 2 көп.

Тудугжулар болгаш монтажниктер! Капитал салыышкыннарның ажыктыын бедиңер!

Дүрген, чараштыр, амгы үениң техниктиг үндезининге тудуңар!

1981 чылдың ажыглалга кирер объектилерин тудуп доозаал!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан)

ДААРТА — БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

БИР ДЕМНИГ КИРЖИР

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга тураскааткан субботникке Бай-Тайганың «Мурнакчы» совхозунуң ажыл-ишчилери бир демнии-биле шупту ажылдап үнерлер. Ол хүн 50 га шолтугну ыыгын базырар, 25 га шөлдү чарар, 20 га сиген шөлдерин суггарар, тудуг болгаш хойжу бригадалар кежигүннери тус-тусха боттарының ажылдаар черлеринге, а арткан кижилер суур чаагайжыдылгазынга ажылдаарлар. Шуй ортумак болгаш Шуйнуң кадыкшылга школаларының башкылар коллективтери болгаш школачылары 1800 ыяшты олуртур, херимнер штакетниктерин септээр.

Ол хүн ажылдап алган акшазындан 550 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

А. КАНЧЫЫР.

* * *

Тураннын ыяш ажылагыйы пунктузундан 160 кижи даарта 140 кубометр [illegible] тайгадан үндүр соортур. 150 кубометр тоолак ыяшты, 80 кубометр ээлиг материалдарын белеткээр. Ол-ла хоорайның тудуг-септелге участогундан бир бригада субботник хүнүнде мурнунда камнап алган [illegible] ры-биле ажылдап хүнээр. Олар колдай кудумчута тарымал ыяш херимнерин кылып хүнээр.

Бии-Хемниң «Сельхозтехника» каттыжыышкыны 600 рубльди беш чыл фондузунче кирип. [illegible] лардан тос кижи камнап алганы кывар-чаар материалы-биле улус ажыл-агыйының [illegible] чүъктерин соортур. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты А. Сараскин, комсомолчу А. Деденко, мурнакчы чолаачы С. Ооржак болгаш өскелер-даа оларның аразында бар.

Туранда № 833 оруктудуг эргелели Шивилиг — Арадан аразының оруктуун [illegible] турар. Апрель-18-те 105 кижи коммунистиг субботникче бир демниг үнер. Оларның бир чамдыызы боттарының ажылчын туруштарынга, а өске арыгаларны үлетпүр [illegible] болгаш [illegible] суурунга янзы-бүрү ажылдарга хаара тудтунар. Ол хүн ажылдап алыры муң рубльдиң хеп кезиин он бирги беш чыл фондузунче шилчидер.

(Бистиң корр.).

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРОФЭВИЛЕЛДЕР АКТИВИНИҢ ХУРАЛЫ

Дүүн, Кызылга Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга Тываның профэвилелдер активиниң хуралы болуп эрткен. Ооң ажылынга профбюролардан база адырлар aайы-биле обкомнарның кежигүннери, партия база комсомол ажылдакчылары, чамдык министерстволарның, ведомстволарның, организацияларның удуртукчулары, профэвилел райкомнарының болгаш совхозтарга, үлүг-үлүг үлетпүр, тудуг транспорт [illegible] ла ажылчын [illegible] дарганары, чөй санныг актив [illegible].

Актив хуралын профбюролардан даргазы Т. Ч. Норбу [illegible].

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти база ылгаан СЭКП ТК-ның Политбюрозун [illegible] президиумунга оон кирижикчилери аажок улуг [illegible] соггаан.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдеринге болгаш съездиниң шиитпирлеринге база СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң илеткелинге база ВЦСПС-тиң XII пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр профэвилелдер ор[illegible] ларның дугайында ол хуралга чугаалашкан. Бо [illegible] илеткелди аңаа [illegible] С. Д. Киров [illegible].

Республиканың [illegible] лер активиниң хуралынга СЭКП ТК-ның [illegible] кандидат, СЭКП [illegible] бирги секретары Г. Ч. Ширшин киржип, [illegible] чугаалаан.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде [illegible] он бирги беш чылдың, ооң бирги чылының планын боттандырарынга [illegible] профэвилелдер [illegible] хоктаалдыг актив [illegible] хүлээп алган.

ЧУРУКТАРДА: Ч. Донгактың бригадазындан сварщик С. Конгар; туттунуп турар спорт залының ниити көрүнүшкүнү.

В. КАРА-САЛДЫН фотолары.

Ажыглалга кирер тудугда

КИЧЭЭНГЕЙНИ — ХАНДЫРЫЛГАЖЕ

Хоорайның дөрткү микрорайонунда № 3 школаның тудуу уламчылап турар. Школаның № 1 болгаш № 3 корпустарының ханазын салырын доосхан, иштики шевергел ажылдары ам мында чорупт турар.

Школаның тудуун август 15-ке чедир доозарын тудугжулар хүлээнген. Бо чылдың эгезинден школаның тудуунга 98 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары шиңгээдип алдынган, а ниитизи-биле бо объектини долузу-биле тоңдурериге чедир — бирги, үшкү корпустарны, спорт залын, аныяк натуралистер станциязын болгаш эштир бассейнин тудуп доозарынга база школаның девискээрин чаагайжыдарынга ам-даа 556 муң рубльди шиңгээдип алыры арткан.

Бо чугула объектиде ажыл шуудавайн турар дугайында «Шын» солунга шүгүмчүлеп бижээн болгай. Чылдың баштайгы квартал доозулган. Шүгүмчүлел соонда школа тудуунда байдал өскерилген бе? Ажыглалга кирер ужурлуг чугула объектиниң тудуун дүргедедир талазы-биле кандыг хемчеглер алдынганыл?

«Кызыл тудуг» эргелели бо объектиде ажылдың сегидериниң талазы-биле хемчеглерни ап чорутткан. Мында ийи кранны тургускан. Тудуг материалдары кээп турар. Шеверлекчилер, сантехниктер, электриктер онаашкан ажылдарын чорудуп турар.

Бо школаның тудуун «Кызыл тудуг» эргелелинден Ч. Ч. Донгактың бригадазы чорудуп турар. Бирги корпусту дашчылар [illegible] үндүрген, мында шевергел ажылдары колдуунда алакталып турар. Бирги болгаш ийиги корпустуң аразында үшкү корпус бар. Үшкү корпустуң бирги каъды ол ийи корпустарның аразында коридор болбушаан, оларны тудуштуруп турар. Ортузунда бо үшкү корпуста ажыл хайныышкынныг. Мында Ч. Донгактың бригадазындан кезек кижилер чамдык үүрмек ажылдарны чедир кылып турар. Мында база-ла шеверлекчилер, электриктер, [illegible] салбаа-биле ажылдап эгелей берген. Е. Бизиеваның, Т. Николаеваның штукатур бригадалары бирги, үшкү корпустарның аразында коридорнуң ханаларын малгаштап, дескилеп турар. Үшкү [illegible] электри [illegible] рын шөйүп, электри точкаларын бымыглаарын саададып турары штукатурларның ажылынга шаптыктап турар.

Амгы үеде мында хүннүң айтырыында — үшкү корпуста гимнастика залының болгаш ол хеңнекээрде спорт залының ту[illegible].

Үшкү болгаш бирги корпустарның тудуунга херектиг материалдарның ам-даа ой-шаанда алдынмайн турары бар. Чижээ: АП1-5 марканың парафет плиталары үшкү корпуска 100 кезек, АП1-6 марканың ындыг плиталары бирги корпуска 140—150 кезек херегжеттинер. Ук плиталарны «Тудуг кезектери» комбинат февраль төнчүзүнде-ле бээр турган, амга чедир хандырбаан.

Үшкү корпуста чала чарштары амгы үеге чедир салдынмаан. Ону кылырынга СО-11 марканың кылыглары «Стройдеталь» комбинат шуут белеткевейн турар. Ол янзылыг үүрмек кылыгларны комбинат кылбайн турарындан школа тудуу саадап турар.

№ 14 механизация эргелели школа тудуун трактор-биле хандырбаанындан оңгарже довурак октаар, чер дескилээр дээн [illegible] ажылдарны [illegible] кылып, хөй үе-шакты ындаар үндүрер ужурга таваржып турарлар.

Ынчангаш «Тыва тудуг» трестиң болгаш «Кызыл тудуг» эргелелиниң удуртулгазының талазындан бо объектиже кичээнгейни улам күштелдирип, чугула тудуг материалдары-биле дарый хандырарының хемчеглерни ап турар.

Н. ООРЖАК.

ЧЕДИИШКИННЕРНИ БЫЖЫГЛААН

Бии-Хем районнуң ажылчы чоннары партияның XXVI съездизиниң соонда дарый күш-ажылчы чедиишкиннерни улам-на быжыглап, кавудеткен. Мында совхозтар күрүнеге эът садарының бирги квартал планын 108,4 хуу күүсеткен. Аңаа «Шивилиг», «Кызыл тараачын» совхозтарның ажыл-ишчилери эң-не улуг салымныг болган.

Күрүнеге сүт садарының квартал [illegible] «Бек», «Саян» совхозтар хуусаа бетинде күүсеткенин рапорттаан. «Бек» совхозтуң Чаптыс-Даш, Чкаловка сүт-бараан фермаларының коллективтери [illegible] квартал үдүрүнге киирипштир сүт [illegible] эрткен айда-ла эгелээн.

Саанчылардан Халыма — Өпежик Барыныма, «Кызыл тараачын» совхозтан Анна Терских олар [illegible] хууда социалистиг [illegible] ажыр күүсеткен.

М. ТОННУГ.

ЭРТЕМДЕННЕР — КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙЫГА

Беш чылда эртем-шинчилел ажылдарының программазын Көдээ ажыл-агый эртемнериниң В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел академиязының Москвага чаа доозулган сессиязынга бадылаан.

Аңы-чем программазын ажылдап кылырынга болгаш боттандырарынга эртемденнерниң идепкейлиг киржилгезин хандырар талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан. Академияның салбырларында болгаш институттарында чорудуп турар шинчилелдерниң комплекстиг планказырынче онза кичээнгейни угландырган. Ол шинчилелдерниң эң чугула угланыышкыннары — чер ажылының эртемге үндезилеттинген зоналар системаларын ажылдап кылыры, үрезин хайнакташтырылгазын боттандырары, үрезин ажыл-агыйын сайзырадыры, бедик дүжүттүг сорттарны, тараа, тараа-бобы [illegible] культураларның тайнак-таштырган үрезиннерин чер [illegible] боттарын, тускайжыткан адыр болур мал чемиин бүдүрүлгезиниң хөгжүлдези.

Көдээ ажыл-агый эртеминиң сорулгазы — мал болгаш чер ажылында хөй күш негеттинер [illegible] механизастаарынга бүгү талалыг ылгыни [illegible] эр индустрияллыг технологияларны нептередири болур.

[illegible] олар[illegible] ыныы болгаш оларның теоретиктиг [illegible] бедиктерин, колхозтарга болгаш совхозтарга бедик шынарлыг сүмелерни белеткээри дээш эртемденнерниң харыысалгазын улам күш[illegible]. Эртем-шинчилел албан черлери боттарының чугула сорулгазы кылдыр санап турарын Бүгү-эвилел академиязының Ортаакы Азия салбырының президиумунуң даргазы С. Х. Юлдашев, Ленинградтың көдээ ажыл-агый институдунуң ректору Н. Ф. Бондаренко, Үнүш ажылының Бүгү-эвилел эртем-шинчилел институдунуң директору В. Ф. Дорофеев болгаш өскелер-даа боттарының [illegible] [illegible].

Кадрлар белеткелиниң эжиглерин, эртемниң практика-биле харылзааларын бүгү талалыг быжыглаарын хандырарын БЛКЭА-ның президиумунга, оон адырларынга болгаш черчерде салбырларынга, эртем-шинчилел институттарының удуртукчуларынга болгаш специалистернии сүмелээн. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] сорулгаларын чединиишкинниг күүседир дээш массалыг база дээштиг чарыштыг [illegible] албан черлериниң коллективтери калбартыр ужурлуг.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев сессияга [illegible] туруп чугаалаан.

(СЭТА).

САРАТОВ ОБЛАСКА ЧОРААНЫ

САРАТОВ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев апрель 13-тен 15-ке чедир Саратов обласка чораан. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге, эш Л. И. Брежневтиң айтыышкыннарынга холбаштыр колхозтарга болгаш совхозтарга тараа бүдүрерин улам ынай көвүдедиринин сорулгаларын чугаалашкан об[illegible] [illegible] бараалгарын кылыгдарын көвүдедиринин айтырыгларын аңаа көрген.

М. С. Соломенцев Мурнуу Чөөн чүктүң эртем-шинчилел институдунга барып, селекция [illegible] ажылы-биле танышкан, областың чамдык ажыл-агыйларынга барган. [illegible] мал ажылында ажыл-херектиң байдалын, [illegible] социал [illegible] планнарының канчаар күүсеттинип турарын [illegible].

[illegible]

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ДЭЭШ, ТАЙБЫҢ ДЭЭШ

[illegible]

(СЭТА).

Чаа Шагаан-Арыг — шалыпчы тудуг

АНЫЯКТАР ХҮЛЭЭНГЕН

[illegible] Чаа Шагаан-Арыгның Культура бажыңынга шалыпчы тудугнуң комсомолчулары «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседир бис» деп кыйгырыгның адаа-биле хурал эрттирген.

Хуралдың ажылынга комсомол райкомунуң бирги секретары Б. Монгуш, «Шагонартяжстрой» трестиң кол инженери А. Сержантов, мында партбюро секретары Б. Чөрене болгаш оон-даа өскелер киришкен.

Ук хуралга партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш комсомолчулар болгаш аныяктарның социалистиг чарыжының шаптараазын чугаалашкан. Тудуг материалдарын камналгалыг, ажыл шагын чөп ажыглаарының айтырыы база бир кол черни ээлээн. Чаа Шагаан-Арыгда тудуг материалдарының камналгазы багай дээрзин хуралга санал берген аштер чигии-биле [illegible].

К. ТҮЛҮШ.

БУЯННЫГ ИШТИҢ ЭЭЛЕРИ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдары бүгү совет улусту ышкаш Чаа Шагаан-Арыгның тудугжуларының сонуургалын хайныктырган. Ылангыя СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң кылганы ТК-ның Отчёт [illegible] иштиг-биле чугаалажып, деткип турар. Ынчангаш кижи [illegible] ажыл-иште хаара туттунган.

№ 42 тудуг участогунда ийи шеверлекчилер бригадазы бар. Оларга Любовь Стародубова биле Нина Егорованың бригадалары эрткен онгу беш [illegible] киирген. Ам олар он бирги беш [illegible] чылдың планын эки түңнелдерлиг доосканнар. Любовь Стародубованың бригадазында 17 шеверлекчи кыстар бар. Олар бо хүннерде 12 аал ишти чуртталган ийи каът тууйбу бажыңның иштинде шевергел ажылдарын кылып турар. Ынчангаш шеверлекчи бүрүзүнүң хүрген болгаш шынарлыг кылган ижи өскелерниң чедиишкиннерин [illegible] дорт хамаарылгалыг. Ооң уламындан чаңгызы хөйү дээш демниг [illegible] чалгаар [illegible] калганнар.

Аравыска хожудап турарлар турбазын дээш эгелээшкиниң бир дугаар деткээн бригадаларның бирээзи бо бригаданың кежигүннериниң ортузунда эш-өөрү-биле бир демей ажылдап келгеш, алган хүлээлгезин ай, квартал санында [illegible] мурнакчыларының санынга кирип турар [illegible]. Оларга Лена Ооржак, Дина Ак, Светлана Эминей, Светлана Давыденко болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Бригадаларның ортузунда [illegible] киришкеш, тиилекчи боор шылгараан, мурнакчыларның одуруунда киргеннерге Нина Егорованың удурткан бригадазы база хамааржыр. Ук бригадада 8 шеверлекчи база ажыл өөреникчилер ажылдап турар, комсомолчу путёвка-биле келген кыстар бар. Бо бичии коллективтиң найыралдыг шеверлекчи кыстары март айның планын 110 хуу күүсеткеш, тудуг участогунуң мурнакчылары болганнар. Олар бо хүннерде база-ла он ийи аал ишти чурттаар тууйбу бажыңның үстүкү каъдының шевергел ажылдарын эрес-шудургу чорудуп турарлар.

Бригадада кылган [illegible] алдын холдуг мастери апарган аныяк шеверлекчилер хөй. Коллективиниң чоргааралы болу бергеннерге Надежда Кара-Салды, Анастасия Шагдыроолак, Зинаида Донгак, Ээзр Чалбазаакайның хамаарыштырып болур.

ЧУРУКТА: бригадир Н. Егорова (ортузунда) бодунуң өөреникчилериниң аразында.

В. ЧАДАМБАНЫН фотозу.

МЕРГЕЖИЛИ — ДАШЧЫ

Партияның XXVI съездизиниң материалдарынга сорук кирген Чаа Шагаан-Арыгның тудугжулары [illegible] улуг политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрлүүшкүннүң байдалында ажылдап, чурттап турарлар.

Бо хүннерде Россия Федерациязының [illegible] зу Александр Ягодинге удурткан интернационалчы бригада чаа школаның тудуунда кидин тулук ажылдап турар. Бригадада ажылдыр, ботидепкейлиг янзы-бүрү мергежилдиг кижилери бары мактаныг.

[illegible] дашчы мергежилдиг [illegible] Хертекти хамаарыштырып болур. Ол бригадага ажылдааш ур болбаан-даа болза, коллективте эки кижилерниң санында бактаап турар. А. Хертек дөрткү разрядтың дашчызы. Ол бодунуң ажылынга ынак. Бедик көргүзүглерни ай, квартал санында доктаамал чедип ап келген.

Хүн нормазын 110—115 хуу чедир күүседип келген Алексей Хертектиң дугайында бригадир мынчаар чугаалаар.

— Алексей ышкаш бедик мергежилдиг оолдар мээң бригадамга [illegible] турар болза өөрүүр ийик мен. Ол [illegible] Ындыглар бригаданың [illegible] зуп келген.

Корум-чурумну эки, топтуг томааннныг эштиң шын-да-ла мактавас аргажок. Ооң бир онзагай чүүлү — дыңнангыры [illegible] бээрге, чогуур үезинде шынарлыг күүседири.

Школа тудуунуң темпизин [illegible] лар, бригадалар аразында социалистиг чарышты «Шагонартяжстрой» трест калбарткан. Мында мурнакчыларның бирээзи Алексей Хертек бодунуң хууда алган хүлээлгезин ажыр күүседири-биле [illegible] турар.

Н. ЛАМА.

БРИГАДА КЕРЭЭЗИ-БИЛЕ

[illegible]

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

АЖЫЛ-ИШКЕ ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММА

Бүгү совет улус-биле бир демей, Бай-Тайга районнуң ажылчыннары XXVI съездиниң ажылын улуг сонуургал-биле [illegible] партияның иштики болгаш даштыкы политиказы бир эп-сеткилдиг деткип, [illegible] дайынчы программазы кылдыр хүлээп алган.

Февраль 23-те съездиниң ажылдыышкынын болгаш СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң «Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёду болгаш иштики база дашты политиказының [illegible] ээлчеглиг сорулгалары» деп илеткелин районнуң ажылчыннары телевизордан көрүп, [illegible]. Дараазында хүннерде Тээли сууруга, совхозтар төптеринге, бүдүрүлге, ферма, бригадаларга, школа болгаш албан организация черлеринге 39 митинг эрткен, аңаа 5031 кижи киришкен, 162 кижи санал берген.

Партияның XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышка районнуң ажылчыннары [illegible] киришкен. Малчыннар бирги кварталда күрүнеге 90 тонна эът садар планын съездиниң ажыттынарынга чедир үш хоочун бүрүнгээр 127,1 тонна кылдыр [illegible]. Ажыл-агыйларның «Бай-Тал» совхоз (директору М. С. Ооржак, партком секретары Д. С. Чылбак, ааңаа Совет даргазы Х. С. Ажыр-оол) бирги кварталда күрүнеге [illegible] центнер эът садар планын [illegible] центнер чедирген. Районнуң [illegible] участогу (начальниги Х. С. Ондар, партия организациязының секретары К. С. Донгул) бирги кварталда 59 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр турган, февраль 20-де 60 муң рубль [illegible]. Районнуң херектелиниң ниити-желиниң столовазының поварлары Чаш-кыс Куулуткатка удурткан ниити эвилелиниң коллективи ийи айның планын күүсеткеш он хонук бүрүнгээр рапорттаан. Съезд мурнунуң социалистиг [illegible].

Районнуң партия организациязының [illegible] болза, эш Л. И. Брежневтиң СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде түңнелдерни болгаш айтыышкыннарны [illegible] партияның сорулгаларын, экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң [illegible] коммунист, чурттакчы бүрүзүнге чедир тайылбырлаары, ханы өөредири болуп турар.

Партияның XXVI съездизин чорудуп турарының үезинде чаңгыс айда политтуу база болган, аңаа 42 янзы-бүрү хемчеглерни эрттирген. Оон иштинден 34 [illegible]. [illegible]-биле аңаа 5208 кижи киришкен.

Партияның съездизиниң материалдарын чон ортузунга тайылбырлаарынга улуг күш — лекторлар, пропагандистер, агитаторлар болгаш политинформаторлар болуп турар. Ынчангаш оларның семинарын район төвүнге эрттирген. «1981—1985 чылдарда база 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] лекцияны СЭКП райкомунуң бирги секретары Д. С. Даваа-оол, [illegible] районнуң [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] СЭКП райкомунуң ийиги секретары М. Х. Сарыглар, «СЭКП-ниң дашты политиказының [illegible]» СЭКП обкомунуң лекторлу А. Б. Юмбу номчаан. Оларны [illegible] «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] ажыл-ишти [illegible] хамаарышкан чорудуктарының [illegible]» база [illegible].

Съездиниң материалдарын таныштырарынга болгаш тайылбырлаарынга СЭКП XXVI съездизиниң делегаттары В. И. Ленин аттыг «Тыва [illegible]» [illegible] Тюлюшовна [illegible] ужур-дузалыг болган. [illegible] чон улуг кичээнгейлиг [illegible], сонуургаан [illegible] чар.

Съездиниң материалдарын пропагандалаарынга [illegible] дээн политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелерге хамаарыштыр [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын [illegible] 81 школаларынга болгаш комсомолдуң 21 бөлгүмүнге партияның XXVI съездизиниң материалдарын [illegible].

Политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгелерге удурталдары күштелдирип, [illegible] партия организацияларынга [illegible] «Бай-Тал» совхозтуң парткому, «Тээли» совхозтуң Эрт-Хавак суурдакы ферма, «Кара-Хөл» совхозтуң [illegible] участогунда [illegible] 85 агитпунктарда [illegible].

Партияның XXVI съездизиниң материалдарын [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] районнуң партия организациязы [illegible] Хемчик [illegible] 90-даа 111 челир хурагааны менди доруптурун [illegible].

Изиниңги болгаш политиктиг [illegible] бригадирлар [illegible] К. Сат, М. Ооржак, Н. Хертек, М. Ондар, [illegible] А. Хертек, А. Доржу, К. Алышбай, Б. Билзей болгаш өскелер-даа бар.

Съездиниң материалдарын [illegible].

Л. ДОПУЛ,
СЭКП Бай-Тайга районнунуң секретары.

ДҮЖҮТТҮҢ САЛЫМЫ — БОТТАРЫВЫСТЫҢ ХОЛУВУСТА

«1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» черни мелиорастаарын улам ындай хөгжүдерин чугула сорулгаларның бирээзи кылдыр айыткан. **«Суггаттыг, нургаткан черлерни ажыглаарының ажыктыын бүгү тала-биле бедидип, ол черлерге төлевилеттинген дүжүттү алырының хуусаазын кызырарын чедип алыр. Суг ажыл-агый туруунуң техниктиг деңнелин болгаш шынарын бедидер...»**

Бистиң республикада амгы үеде 51 муң гектар суггаттыг шөлдер бар. Оларның дыка хөй чер зонаның Тандыда, Бии-Хем, Каа-Хем районнарында. [illegible] совхозтар болгаш районнарның суггарылга системаларының эргелеттери суггаттыг черлерни багай ажыглап турарындан [illegible] дүжүткүрү чыл бүрүде кудулап келген. Оон уламындан көзе ажыл-агый культураларының ниити чыыдызы база-ла эвээш болуп артып-кал. Чижээ, «Ленинчи оруу» совхоз 1979 чылда бир гектардан 32 центнер картофельди алган болза, эрткен чылын чүгле 17,9 центнерни ажаан. «Бүрүнгаар» совхоз кургуна дүжүдүн 1978 чылдалындан 15 центнер кудулаткан. Ынчаарга Каа-Хем район ниитизи-биле ногаа культураларының дүжүдүн 1976 чылда бир гектардан 89,4 центнерни алган болза, эрткен чылын чүгле 42 центнерни ап, оларның [illegible].

Таңды районнуң ажыл-агыйлары эрткен бөле чылдың [illegible] картофельди гектар бүрүзүнден 69 центнерни [illegible] чылын Таңды районнуң ажыл-агыйларынга 2215 гектар черниң азы суггаттыг шөлдерниң 28,1 хуузун чедир суггарбаан.

Республиканың мелиорация [illegible] амгы үеде совхозтарда чер суггарар 237 машиналар болгаш установкалар бар. Апрель 1-ге чедир оларның 133-ү ажылдаарынга белеткеттинген. Суггат техниказын сентеп белеткеп турарында улуг четпестер барын бо саннар бадыткап турар-дыр.

Оон-биле черлерни совхозтарның болгаш суг ажыл-агыйлыг организацияларның ук машиналарны ажыглап турары кууй деңнелде. Чижээ, Каа-Хем районда бар 11 машинаның чүгле 8-и эрткен чылын ажылдап турган. [illegible] машиналар улуг хемчээлдиг шөлдерни [illegible] турар болганда, ажылдың шынары багай болуп, [illegible] болгаш хоорунуун [illegible] чемиштиг кадыы суугуш үрелип, [illegible] дүжүткүрү кудулап турар. Бир эвес суггаттыг черлерге агротехниканың бүгүн [illegible]. ДДА-100М болгаш ДШ-70 машиналарны [illegible] бир гектардан картофельдиң 176—200, капустаның 400—600 центнер дүжүдүн ап болурун Тываның мелиорация [illegible] «Кара-Хаак» [illegible] дуржулга-шинчилелдери көргүскен. Ындыг турбуже, совхозтарның удуртукчулары, специалистери суггат машиналарының ужур-дузазын чедир үнелевейн суугу чер кырыбиле аксып азы бугалап суггарар, чылын калган алыс кезии чок артаны колдаазы ажыглап турар. [illegible]

[illegible]

Хем районнарда суггаттыг черлерни каныар ажыглап турарын Мелиорацияның дуржулга станциязының ажылдакчылары [illegible] анализтеп көргүскен.

Республикада үрезин ажылының амгы байдалының дугайында [illegible] Кызыл [illegible] киндис начальниги М. Гладышев [illegible]. Тывада 11 совхозтуң үрезин ажылыг кыдыр турар [illegible] 76,1 хуу болган.

Оон [illegible] бүрү. Үрезин естүрерин [illegible]. Үрезин арыглаар [illegible] Дуржулга станциязында бар. А совхозтарда хөй чылыг [illegible] арыглап [illegible] чаңгыс-даа машина чок.

[illegible]

[illegible]

Х.-Н. МОНГУШ.

Литва ССР-ниң Эртемнер академиязының Химия болгаш химиктиг технология институдунга ажылдап кылдынган металлдарны чайырлаарының электрилиг аргалары болгаш бажыңнар төлевилээн шынарлардыг чайырларны кылырының чаа ажыдыышкыннары улуг үнелелди алган.

[illegible] турар кылырда оон мурнунда ону ыяк хоюглаар турган. А Вильнюстуң химиктери ону чаа чайырларның дузазы-биле кылып кыдыр каарлар.

Институттуң коллективи завод байдалынга шуут дээмейлештирген дуржулга баазазынга чедиңген. Аңаа кандыг-даа чаа ажылдыышкынны дуржулгага шенеп болур.

ЧУРУКТА: никельдеп болгаш честеп чайырлаан чүүлдерни лаборант Т. Дудойч көргүзүп тур.

А. САБАЛЯУСКАСТЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

«Шынга» харыы

ХЕМЧЕГЛЕР АЛДЫНГАН

1981 чылдың март 18-те «Шын» солунга үнген «Сагышка четпес болган» деп шүүмүчүлелдиг материал үнген. Ында республиканы эрттирген патриоттуг ырлар болгаш уран [illegible] түңнелдеринге хамаарыштыр жюри комиссиязының [illegible].

Ол дугайын Тыва АССР-ниң культура министри М. С. Хомушку мооң адаанда харыны берген.

Бот-тывынгыр артистерниң [illegible] четпестерин шын деп көрген. Борис Коротковиктиң удуртканы бот-тывынгыр ансамблинге артистиг шиңгал-биле катай чаа дипломну [illegible] шылгаарымчалары тывыскан.

Ол шынар көрүлде үезинде Д. А. Монгуштуң харысалгалыг чорудун коллективке сангазын көргеш, сагындырган.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл болурунга уткуштур

ЛЕНИННИҢ АДЫ БОЛГАШ ХЕРЭЭ

XIX вектиң ортаа үезинде капитализм хөгжүлдезиниң чорудулгазында буржуазияның удурланыкчызы чаа ангы — [illegible] эрттээн векти өндүр улуг чогаадыкчылары К. Маркс биле Ф. Энгельс ук ангының улуг төөгүлүг ролюн эртем бүгүр үнелеп көргүскеннер. Чүл дээрге олар делегейни шын утаап [illegible] болгаш ону революс [illegible] өлүм чок чиксээ бооп берген [illegible]. XIX болгаш XX чүс чылдар [illegible] делегей капитализми бодуңун [illegible] соңгу чадазынга четкенде, эргик, дорлачы ниитилелден чаа, социалистиг ниитилелче шилчириниң сорулгазы, кижи төрелгетенниң мурнунга херек [illegible] төөгүлүг үе-чадаже Маркс биле Энгельстиң өөредииниң болгаш херээниң гениалдыг уламчылакчызы В. И. Ленин үнген.

[illegible] эртем бүгаар өттүр көрүп шыдаар, ниитилел чорудулгаларының алыс утказын хандыр билир, марксизмниң теориязын [illegible] херек кырында практиказы-биле холбап турган, ону чогаадыкчы бүзүрел-биле хөгжүдүп шыдаар, чок [illegible].

[illegible] салым-чолунга оңаа [illegible] ужур-дузалыг болур [illegible] ол кончуг шиңи чугаалаан. Ленинизмниң төрээн черүгү чүге чогум-на Россия болганы [illegible] Американ профессор Роберт Таккер ленинизмниң талалакчызы эвес-даа, мынча деп чугаалаан: бир эвес XX вектиң эгезинде [illegible] генийлиг болдаал [illegible] ужурлуг турган болза, оон тыптырынга логика таварды биле эң таарымчалыг чер Россия бооп турган.

Ленинниң өндүр улуг чүдел дээрге, ол чаа төөгүлүг үе-чаданың негелделеринге дүүштүр марксистиг өөредиин бүгү [illegible] де, эртемниң болгаш революстуг практиканың чаа чүүлдери-биле ону байытканында. Марксизмниң хөгжүлдезинде, делегейниң [illegible] ол ынчаш колониалдыг болгаш хамаарылгалыг чурттарның [illegible] чаа чаа Ленинниң ады-биле холбашкан. Марксизмни Ленин аңаа-даа бир өөредиг эвес, хөделиишкин [illegible] ажылчын ангының оон [illegible] те чедирип келгенин таварылга эвес. Ленин тиилелгелиг пролетар революциязының, ажылчын [illegible] бир дугаар социалистиг курунезин тургузукчузу [illegible] болгаш организакчызы болган. Ленин кайнаар-даа аажок улуг [illegible] ның программазын ажыглап кылган, ону боттандырып [illegible] түңнелинде социализм херек кырында боттуг [illegible] кайнаар-даа аажок улуг [illegible] «кижи» төрелгетен эм шаа [illegible] соңгай үе-чадазынче шилчээн» деп. Ленин 1923 чылдың эгезинде-ле чаа тургузуушкун [illegible] бүзүрел-биле бижээн. (ЧДЧ, том 45, арын 402).

Дыка хөй социалистиг курунелер өзүп, хөгжүп, коммунистиг партиялар 94 чурттарда идепкейлиг ажылдап, империалистиг дарлалдан хосталган [illegible] капиталистиг эвес оруунче кирип, социалистиг угланыышкынның шилип ап турар амгы бо үеде Ленинниң өттүр [illegible] бүгүдеге билдингир бооп турар. Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының түскай доктаамыкыныкының амыдында, делегей байдалы со[illegible] чарышка ажыктыг кылдыр үнелээни-биле [illegible].

Агитаторларга болгаш политинформаторларга

[illegible]

Степан ТИТАРЕНКО,
төөгү эртемнериниң доктору.
(ПМА).

ЧОНУНГА ХҮНДҮТКЕЛДИГ

[illegible]

Долгаа ону бөш чылдың планын 227 хуу күүсеткеш, 3,9 тонна бензинни камнап алган [illegible] тирлечи бооп шылгараан. [illegible] болган. Ол амгы үеде 1982 чылдың үлүүнге [illegible] ажылдап турар. Социалистиг мактаалдыг чолаачызы Арыглан-оол Долгар «Он бирги беш чылдың онзалалдарын чедиишкин», дээр боп [illegible]

[illegible] СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалы-биле таныжып, ону [illegible] турар. Чоннуң чогаадыкчы ажылдаанынге үнелелдиг [illegible] ажыктыг чорукту бедиткен [illegible] мурнунда [illegible].

М. КАВАА-САРЫГ.
Чөөн-Хемчик район.

ТАЛЫГЫРЖЕ ЧАГАА

— Эргим Эрес-оол, чылдар эрткен, ынчалза-даа Ленинград ам-даа уттундурбаан. Роланд Дрезденде бир бүдүрүлгениң [illegible]. Мээң ажылым база багай эвес. Ак-көк хемнерлиг чурттуңда кайы хире ажылдап, чурттап чор сен? Соңуургадып көрем.

ГДР-ден келген чагаа болгаш Герд Лимандының хорек чуруу [illegible] кайгап орарга: «Эй, Саяның математиги бо бодалганы канчаар боларын сүмелеп көрем? Сен дээрге ёзулуг-ла саналга тоңу болгай сен»—деп, баштактаныр чугаалаттына ыяңтар ышкаш кылдыр сагындырып келген.

Математиканы эки шиңгээдип алыр, а машина технологиязынга арай кошкак турдум. Роланд Рихтер биле Герд Лиманд үргүлчү мээң дузалап келдилер. Оларның-биле [illegible] артка дээрзин ол бодап орган. Технология институдунга студент кеглүт кежээлер. Ленинград болгаш Нева хем база ак дүннерде хөөрешкен [illegible] кажан-даа [illegible] бас. [illegible] база келген...

— Ак-көк хемнерлиг [illegible] чуртуңда кандыг чурттал корүүрүм айтырып ол сен бе, Герд?—деп аар чугаалангаш, эжиниң чагаазын Эрес-оол каннит сүббаан, оон кы-рынга хорек чуруун салгаш, соңгаже чоокшулады кылаштай бергеш, боданы берген.

[illegible] сайзырап хөгжээн «Тыва кобальт» комбинатка ажылдаары-биле чедип кээрге, аныяк оолду анаа чылыг чымчаа-биле уткуп хүлээп алган.

— Бо насостар-биле чогум чүнү кылырын орта билбес тир мен. Дөңгүп-хаңгып дөртле шак ажылдаар, оон соонда оларны үндүр октаар. Бир эвес бо хевээр уламчылаар болза, удавас насостар чок артар бис — деп, гидрометаллургия цехиниң начальниинге участоктуң механиги Юрий Гаврилович Качаев хомудап [illegible]. [illegible] булуттары долган оон арнынче Эрес-оол топтап көрүп турган. Аныяк инженер бот-тус-кайзы [illegible] ол хүн кылган. Үк цехтиң начальниги Михаил Иванович Лазарев ону Качаев-биле ужураштырып, таныштырып каар дээш эдертип экелгени ол.

— Ылап-ла. Насостарны тайгаарларын бо аныяк инженере эзаннырып каайн — деп Лазарев чугаалаан. Ажылчын чаа хеп кедипкен, херээженнер ышкаш хууи чиңге салаалар [illegible] ...

— Буруулуг болдум, Михаил Иванович, ужуруун билбейн [illegible] дадыр деп турарыңар ол бе?

— [illegible] Юрий Гаврилович! Эш Далаа автоклавтарны башкарар слесарь болур.

— Ол чүү мындыг чүве болу берди, азы бисте инженерлер артык апарганы ол бе?—деп, Качаев дүвүреп айтырган.

— Эрес-оол Монгушович [illegible] ханы таныжып алырын ол күзеп турар кижи-дир. Бистиң дериг-херекселдеривис-биле доңей чүүлдер чуртта чок болганда, өске черлерден айтырып аар аргавыс чок — деп, [illegible] бырлааш, Качаев биле Эрес-оолду арттырып кааш, цехти эргип чорупкан.

— Цех-биле таныжылганы [illegible]. Автоклавтарны сонуургаалы, анаа баргаш оларның ажылын таныштырайн. Дүнеки эзилгениң оолдары ында ам-даа ажылдавышаан — деп, аныяк оолду [illegible]. Цехтиң механизмнериң хаалыр [illegible] канчаклыныы оттуг чаштаныылары ынай-бээр чаштап турган.

— Бөгүнгү улуг база күүсеттиниң. Насостарның поршеньнери, манжеттери хозай берген. Ынчангаш автоклавта массаны чогуур деңнелге чедир кодурүп шыдавааннар—деп, Качаев хомудап чугаалаан.

Демир-орук пистерналарынга домейлешкек, арматура болгаш четкиленнек хоолайлар-биле [illegible]. [illegible] кубометр ишкир автоклавтар улуг цехтиң бир булуңунда турганнар. Оларның иштинге малгашталдыр хөөттүнген рудадан [illegible] лаарының чорудулгазы үзүктелбес ужурлуг. Чогуур деңнелге чедир тутпас болза, автоклавта базыышкын бады баар, оон түңнелинде технологтуг режим үрелир болгаш рудадан металл четче ангылаттынмайн баар. Бир эвес автоклавта базыышкын улгадыр болза, поршеньнер болгаш манжеттер дораан үрелир. Автоклавта базыышкын, 75 градус чылыг турда, доктаамал 14-16 атмосфера болур болза ынчан ой тап ажылдаар. Ону бичии үрептерге-ле [illegible] үрелир. Ынчангаш, автоклавтың [illegible] кылдыр тургузар дээш слесарьлар [illegible] турган. Ынчалза-даа оларның оралдажылгазы чогуур түңнелин бербейн келген. Автоклавка 36 кубометр массаны доктаамал тудар болза рудадан металлды ангылаары деңнелеки бооп болурун Эрес-оол санап чыткан. Ол хире масса автоклавта барып ол эскерип билип апарган. Оон соонда [illegible] Септелге белүүнүң слесарьлары-биле кады чаа быжыг манжеттерни болгаш поршеньнерни аныяк инженер чогаадып кылган. Оларның ол чаартылгазы чылда 40 муң рубль түңнүг [illegible] берген.

— Сээң слесарның мергежилиң ажы билирин көргүстүң. Чыл иштинде дыка хөй чаартылгаларны [illegible] кийирери, ынчангаш ону механик ажылынче шилчидер үе келген-дир деп, цех начальниинге Качаев чугаалаан.

— Мен база деткип тур мен—деп, Лазарев механик-биле чөпшээрешкен.

Аныяк инженер механиктиң [illegible]-биле күүселдип кирипкен. Өөру оолдар Александр Соксал, Алексей Доржу, механик Александр Волков олар-биле сүмележип, бир демниг ажылдап чанчыга бергеннер. Олар оон чарылбас өңнүктери апарганнар.

...Хову-Аксы суурга кыш үделгээн болуп турган. Чылыган чок аразындан арнындан хүлүмзүрүг ыравас аныяк урутга дужуп, оон-биле оон баштак чугаа солужуп таныжып кан. Оон адын Таня дээр болган. Удатпаанда олар куда-дойну дужуруп, ог-бүлени туткан. Баштайгы уруу Виолетта, сүтчүк ийи хамыым дег, авазын дөзээн. Бичии Олег база-ла омак-хөглүг доругуп орар.

1981 чылды аныяк ог-бүле чаагайжызы туткан үш өрээл квартирага улкааннар. Оларның ол бажыңындан хаш базың [illegible] үрүлдер сады, оон чоогунда—универсам. Хову-Аксы суур амгы [illegible] [illegible] дуруунун өзүп, сайзыраан. Ында профилакторий, [illegible] турар чер, дээрамыга [illegible] [illegible] өске культура-амыдырал бүдүрүлге черлери суурнуң чурттакчыларынга бараан болуп келген.

Чылдан чылче өзүп хөгжээн суурнуң ажыл-ишчилери күш-ажылга дыка ынак. Оларның чорааралы —«Тыва кобальт» [illegible] баштайгы үш чылда-ла рудадан ажылдап кылырының [illegible] ажыр күүседип берген. Гидрометаллургия цехи ол чылдарда-ла, оңгу беш чылдың соолгу чылының [illegible] продукциязын бере берген.

«Хөөлдап турарлар чок ажылдаар» деп рустовчуларның [illegible] механиги Эрес-оол Лазааның цехи дет-[illegible]. Коммунист Эрес-оол Монгушович чогаадыкчы ажылын ам-даа уламчылавышаан, ол дыка хөй чаартылгаларны бүдүрүлгеде нептереткен. Оон ол чаартыкчы ажылы бедик [illegible] алган. Ол аныяк-[illegible] эртем-техниктиг чогаадылгазының УАЧД лауреазы. Тываның аныяк чаартыкчызы деп бедик аттарга төлептиг болган.

«Эргим Герд! Бистиң Тываже чаа дүшкен. Мени аалдап чедип кел. Бистиң даг [illegible], ак-көк хемнериң база [illegible] суур Хову-Аксыны сонуургап көөр сен, эжим!...

Шынны өңнүүң Эрес-оол».

Р. КОЗЬМИН.

ЧАС. ЧААРТЫЛГА БАЙЫРЛАЛЫ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Ай [illegible] озулгаар чаңның болган Чаа чыл байырлалын Кампучия улус демдеглеп турар. Ол дээрге, частың болгаш чаартылганың байырлалы-дыр. Чаашкын чок кургаг сезонунуң доозулганын болгаш часкы кедээ ажылдарының эгелээнин ол байырлал бадыткап турар.

Катап тургустунган Кампучияның черинге бүрүнгү шагның байырлалын ам үш удаа демдеглеп турар. Пол Поттуң хаанныг эрге-чагыргазын дүжүрген соонда эрткен чылдарның дургузунда чурттуң хоорайлары болгаш суурлары катап сайзырап, чаартынып эгелээн. Пол Пот болгаш оон чалчалары Кампучияның чонунга келергей хинчек-човулаңны [illegible] тарааткан турган. Хосталган кампучи улус ам болчуну төрээн чуртун чечектелдиринин оруунга кирип, чаартып, улам сайзырадып турар.

Бо чылгы байырлалы чурттуң [illegible] чиик улуг кадурулгуш [illegible] байдалында демдеглеп турар. [illegible] карынга сонуулдалар доозур чыгаан, Кампучия Улус Республиканың конституциязының төлевилелин бүгү чон чугаалажып көрүп турар. Эрге-чагырганың дээди органынга— Кампучия Улус Республиканың Национал хуралынга сонгулдаларга республиканың хамаатылары белеткенип турар.

Политиктиг бо чугула кампаниялар бүгү кампучилерниң [illegible] байдалында эртип турар. Бедик кадурулгуушкунун ол [illegible] лериниң бүзүрелдии. Кампучияның Национал камгалалының чаңгыс ай фронтузунуң [illegible] шыннынынга илеткел болуп турар.

И. ГАНДИНИҢ ЧУГААЗЫ

ДЕЛИ. (СЭТА). [illegible] байдалдыг [illegible] оралдажып турар [illegible] үзүр демиселдиң [illegible] Индияның премьер-министри И. Ганди [illegible]. Чурттуң соңгу-чөөн кедээнде болгаш өске-даа районнарында дорзиг ол болуглежиишкиннер [illegible] иделбейжээн республиканың [illegible] чаңгыс эвес болгаш девискээр талазы-биле бүдүн [illegible] болуп турар-дыр деп, Силчара хоорайга (Ассам штат) митингиге чугаазынга ол медеглээн.

Индияның өске штаттарындан Ассама штатче кожүрген [illegible] маарыштыр ол штаттың [illegible] кыннарны катап эгелээринче топ чазак чүткүп турар. Хамаатыларның эрге-чагыргаларга чагыртлатының кампаниязы [illegible] ы дыр базыткаарын ол органн [illegible].

[illegible] элээн каш үүрегилериң [illegible] бар болуп турар. Нефть дамчыдар [illegible] дээн, оон түңнелинде Барыын Бенгалияның элээн каш үлегүр бүдүрүлгелеринге нефть бээри үзүлген. Республиканың [illegible] чазак хемнеглерин боттандырарынга ол болуг [illegible] кем-буруулуг ходелиишкиннери [illegible] турар деп, премьер-министр айыткан.

[illegible] ААКШ-тың [illegible] хоор-гаарлап турар ходелиишкиннери республиканың [illegible] болуп, чуртта өжээтен күштерин эрге-чагыргаларга удур [illegible] турар-дыр. Ындыг байдал Индияның хөй-ниитизиниң кадбах [illegible] «Ньюз эйж» сайты [illegible].

«С С Р Э: КОСМОСТУҢ 20 ЧЫЛЫ»

ЛОНДОН. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Телеграф агентилелиниң болгаш ССРЭ-биле культура харылзаалар ниитилелиниң кады органнаан фотоделгелге «ССРЭ: космостуң 20 чылы» деп эге-биле англи найысылалга ажыттынган. СЭКП ТК-ның [illegible] Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң «Космос» Чер кырының чурттакчыларын каттыштырар болгаш ол бөмбүрзектиң тайбың болгаш чечектелип турары чаңгыс бөмбүрзекте чурттап турар кижилерден хамааржыр ужурлуг» деп сөстери-биле эгелээн.

Делгелгениң ажыдыышкынынга чүве чугаалап турда, ССРЭ-биле культура харылзаалар ниитилелиниң президентизи, шураглыг хөй-нинти ажылдакчызы Айвор Монтегю Юрий Гагаринниң [illegible] ужудуушкуну англичаннарның сагыш-сеткилин хайныктырган болгаш Совет Эвилелиниң атаарларын бедидериниң [illegible] болган дээрзин демдеглээн. Совет космонавтиканың эрткен чээрби чылдар дургузунда чедип алган чедиишкиннери-биле хандыр таныжарынга СЭТА-ның фото-делгелгези улуг ужур-дузалыг дээрзин ол демдеглээн.

Англи хөй-ниитиниң сонуургалын үк делгелге хайныктырган. 1961 чылда Юрий Гагарин Великобританияга аян-чорук кылгаш, оон [illegible] хоорайларының чурттакчылары Лондонга алдар-биле кээп, ол делгелгени сонуургаганнар. Делгелгениң ажыдарынга парламент кежигүннери, дипломаттар, профэвилелдер ажылдакчылары, эртемденнер хөй ниитиниң төлээлери база кирипкеннер.

«Баштайгы совет космонавтының маадырлыг чоруун, совет эртемниң чедиишкиннерин таныштырып турар делгелгеге барганым мээң улуг аас-кежиим болду — деп, Манчестерден келген, машина тудуушкуну үлетпүрүнүң ажылдакчыларының каттышкан профэвилелдериниң [illegible] секретары Роберт Гарриан СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан. — Чээрби чыл мурнунда, космоске бир дугаар ужуткан соонда Юрий Гагарин Англияга чедип келгенде, бистиң [illegible] [illegible] бистиң [illegible] кежиктиг хүлээп алган. Юрий Гагаринде кижиниң бүгү [illegible] тынган болду».

В. ЧУКСЕЕВ.
А. СТЕПАНЕНКО.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БҮГҮ УЛУСТАРНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

УЛАН-БАТОР. Совет коммунистерниң дээди шуулган бүрүзү делегейде байдалдың хөгжүлдезинге аажок улуг салдарын чедирер төөгүлүг ужур-дузалыг болуушкун болуп келген. Шиитпирлери тайбыңның болгаш тайбың кожа-хелбээ доктуушкуннуң ленинчи идеяларын амыдыралга боттандырарының херээнге чаа үе-чада болур СЭКП-ниң XXVI съездизи база аңаа долу хемчээлдиг хамааржыр—деп, Моолдуң даштыкы херектер министри М. Дугэрсурэн медеглээн.

Кол алыс сорулгазы кезээде кижи төрелгетенниң тайбың келир үезиниң дугайында сагыш салгалыны болуп келген СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң даштыкы политиказының кол барымдаалаар принциптериниң чайгылыш чогун [illegible] бадыткаан деп, министр чугаалаан. СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң кылган Отчёт илеткелинде делегей болуушкуннарынга ханы анализ кирген, соолгу үеде делегей байдалының чидигленишкининиң алыс чылдагааннарынга чиге [illegible] кылдынган.

Илеткелде кирген бүгү талалыг тайбың инициативалар бүгү кижи төрелгетенниң салым-чолу дээш принципиалдыг быжыг болгаш ээлгир чоруктуң, бачыдаашкын чок бүзүрелдиг болгаш ханы харыысалганы билир чоруктуң каттыжып келген бадыткалы болуп турар. Империалистиг бөлүктерниң, хамыктың мурнунда АКШ-тың милитаристериниң бурууз-биле шарыылдаан делегейниң амгы байдалында ол ыяк үлегерлиг саналдар аңгыланмас тээгүлүг ужур-дузалыг. Бо чорукту база дагын эдерилдир бүдүрерниң инициаторларының авантюризминге, Пекинниң эжелекчи, тайынзырак хөөнүнге тайбыңны, улустарның национал хамаарышпас чоруун, оларның дең эргезин болгаш социал дээштигезин камгалаарының политикалыг удурланыышкыны турар.

XXVI съездиге кодурулгеш бир өөр тайбың саналдарны делегейниң хөй [illegible] бак [illegible] алыр [illegible], бели-биле үндүрүп [illegible] болгай.

Моолдуң Араттың революстуг намы, республиканың ажылчы чоннары ол инициативаларны СЭКП-ниң мурнунда съездилериниң ажылдап кылганы Тайбың программазының чайгылыш чок сайзыралы, социалистиг дем каттыжылгазынга чурттарының [illegible] ажыл-чорудулгазының [illegible] база болур деп, М. Дугэрсурэн түңнелинде чугаалаан.

(СЭТА).

САЙЗЫРАҢГАЙ СОЦИАЛИЗМ ТУРГУЗУУШКУНУНУҢ ПРОГРАММАЗЫ

ПРАГА. ЧКП-ниң XVI съездизиниң бадылааны «1981 — 1985 чылдарда ЧССР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннары» деп документини Прагада парлап үндүрген. Ол— Чехословакияга сайзыраңгай социалистиг ниитилелди улам ынай тургузарының тодаргай программазы-дыр.

Чеден чылдар ЧССР-ге социалистиг тургузуушкунуң төөгүзүнге доктаамал тайбың хөгжүлдениң болгаш үре-түңнелдиг [illegible] ажыл-иштиң он чылы болуп кирер деп, ол документиде айыткан. Ол үе дургузунда социалистиг тургуулт быжыккан, ССРЭ-биле, акы-дуңмалышкы социалистиг өске-даа чурттар-биле найырал болгаш эвилел быжыккан, ЧССР — социалистиг дем каттыжылгазының болгаш делегейниң революстуг [illegible] чарылбас быжыг кезээ болуп турар.

Сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургустарының чиңгине шугуму — чедиги беш чылда ЧКП-ниң экономиктиг болгаш социал программазының үндезини-дир деп, документиде онзалап [illegible].

Партияның политиказының кол сорулгазы — улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдеринге үндезилээш, чоннуң амыдырал-чуртталгазын [illegible] бедик деңнелин хевээр арттырары болгаш бедидери-дир. Амгы беш чылдың [illegible] боттандырары экономиканың интенсификациязынче, ажыктыг [illegible] ажылдаары [illegible], улустар аразында күш-ажылдың социалистиг хуваалдазынга ССРЭ-биле кады ЧССР-ниң киржилгезин улгаттырарынче угланыышкынны чайгылыш чок чорударын негеп турар.

1981 — 1985 чылдарда ЧССР-ниң национал орулгазы 14—16 хуу немей өзер, үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң хемчээлин беш чыл дургузунда 18—20 хуу улгаттырарын планнап турар. Машина тудуушкуну, электротехника болгаш электроника мурнаан темпилер-биле хөгжүүр.

Совет Эвилели-биле, социалистиг өске-даа чурттар-биле экономиктиг болгаш эртем-техниктиг бүгү талалыг кады ажыттажылганың [illegible] тиг дугаалажыы ЧССР-ниң кежигүннери чурттарының интеграция программазын боттандырарынга идепкейлиг киржилгениң аажок чугула дээн документиде айыткан. 1990 чылга чедир ССРЭ-ниң болгаш Чехословакия Социалистиг Республиканың бүдүрүлгезиниң специализациязының база кооперациязының хөгжүлдериниң үр үелиг программазын чайгылыш чок бүдүрерин ЧКП кол сорулга кылдыр көрүп турар.

(СЭТА).

«КОЛУМБИЯНЫҢ» УЖУДУУШКУНУ ДООЗУЛГАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Колумбия» деп америк космос корабльының баштайгы [illegible] ужудуушкуну доозулган. Эдвардста шериг-ужар чүүл базазының районунга соолгаш хаажы [illegible] хонгурган. Тускай эде дераан самолёт ол корабльын 7 азы 12 хонганда Канаверал мурнун [illegible] кээр деп турар.

Космостан ээп келген корабльдың [illegible] космос херекчин шинчилээр талазы-биле национал эргелелдиң (НАСА) төлээлекчилери хынап көрген болгаш корабльда улуг [illegible] чок деп чарлааннар. Чылыг камгалаар сорулгалыг үрелген 15 шывыг кезектеринден өскелери бүзүн болган.

«Колумбияның» болгаш «Шаттл» программазын кылаар тудуп турар өске-даа корабльдерниң кол ылгалдыг чүүлү — оларны хөй удаа ажыглап болурунда. «Шаттл» программазының ол корабльдерин эртем [illegible] база техниктиг [illegible] чорударынга, космоска ужудуушкун [illegible] бүрү дериг-херекселдерин шевеп көөрүнге ажыглап болур.

Ынчалзажок, ол корабльдер «Салют» хевириниң узун хуусаалыг [illegible] эртем-техниктиг орбиттиг станцияларынга деңнежип шыдавас деп, тус черлиг хайгааракчылар демдеглеп турар. «Шаттл» системазының корабльдери спутниктерни черже дедир база эгидип болур аргалыг. Хөй удаа ажыглаар ол корабльдер космоска тайбың [illegible] кылырынга-даа, шериг херекке хамааржыр сорулгаларны шиитпирлээринге-даа ажыглаттынган турун болур.

Америк ол космос корабльдерин канчаар-даа канзыы сорулгаларга ажыглаарын үк корабльдерниң [illegible] турар тиккетер шиитпирлээр апаар деп. АКШ-тың [illegible] турган Г. Браун медеглээн. «Шаттл» [illegible] — шериг характерлиг айтырыгларны шиитпирлээр болуп турар деп, ол бадыткаан.

ПАРТАКТИВ-БИЛЕ УЖУРАШКАН

ВАРШАВА. (СЭТА). ПАП агентилелдиң дыңнатканы ёзугаар алырга, ПКАП ТК-ның Бирги секретары С. Каня ПКАП ТК-ның кежигүннери болгаш кежигүннеринге кандидат болур ажылчыннар болгаш тараачыннар-биле ужурашкан. Ужуражылганың сорулгазы — партияның ажыл-чорудулгазының эң чугула угланыышкыннарынга хамаарыштыр сүмележири. Эң чоокку үеде чорудар кылдыр ПКАП-тың төлевилээн дыка хөй боттуг хемчеглерин дугайты санал-оналдарны солчуру болган ПКАП-тың онза IX съездизинге болгаш партияның ТК-зының оңгу пленумунга белеткел-биле холбаалыг партийжи ажылдың айтырыгларын чугаалашкан.

Улуг үлетпүр бүдүрүлгелеринде болгаш кедээде партия организацияларының сагыш-сеткилин хайныктырып турар айтырыгларның дугайында боттарының бодал-оналын ужуражылганың киржикчилери чугаалаан. Партияның хүн бүрү үргүлчү ажылынга таваржып бергелерин [illegible] [illegible] ССРЭ-ниң [illegible] [illegible]

ШЫҢГЫЫ БУРУУ ШАПКАН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Сальвадорга хамаарыштыр Вашингтонуң дайынзырак болгаш ужелевчи угланыышкының АКШ-тың хөй-ниитизи шыңгыы буруу шаап турар. Негрлерниң эң улуг болгаш [illegible] организацияларының бирээзи [illegible] [illegible] Сальвадорга [illegible] Р. Рейганның [illegible] [illegible] санал-онал алган америкчиларның үштүң ийи кезии саваа турар.

КАРАКАС. (СЭТА). Сальвадорга [illegible] Америка [illegible] Штаттарының [illegible] Венесуэланың [illegible] Карлос Андрес Перес [illegible] буруу шаапкан [illegible] тайбынны-даа [illegible] болгаш социалистиг [illegible] [illegible] деп [illegible].

СИРИЯНЫҢ НАЦИОНАЛ БАЙЫРЛАЛЫНГА

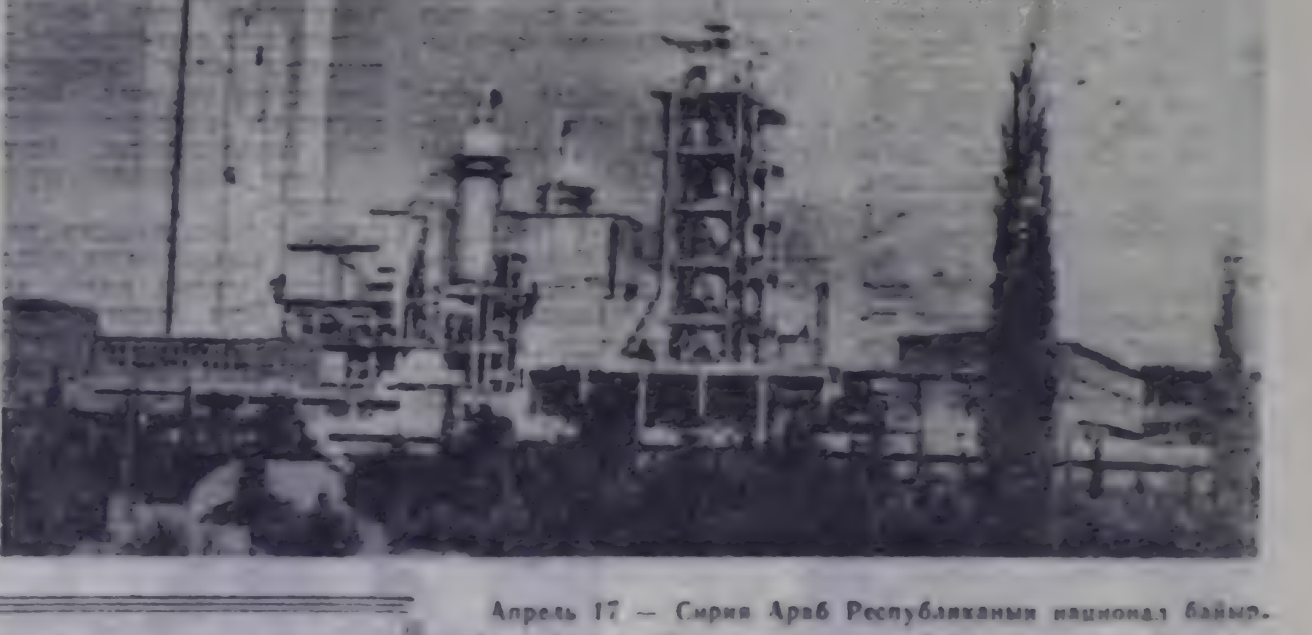

Апрель 17 — Сирия Араб Республиканың национал байырлалы. Даштыкы шериглерин чурттан үндүргениниң хүнү. Сирий чоннуң хөй чылдар дургузунда чорудуп келген [illegible] бүгү демиселиниң түңнелинде соолгу даштыкы солдат ол чурттуң девискээрин каттанындан бээр 35 чыл эрткен. Ол үеден бээр үк чурт политиктиг болгаш экономиктиг хамаарышпас чоруктуң быжыглаар талазы-биле кончуг [illegible] лерин чедип алган.

Чурттуң сайзыралынга Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыжылгазының өске-даа чурттары-биле хөй чылдарда үре-түңнелдиг кады ажылдап келгени улуг рольдуг болган.

Чоокку Чөөн чүкте империалистерниң [illegible] удурланыр талазы-биле үк чурт кескү черни ээлеп турар. Израиль агрессорларга удур демиселдиң турар араб Национал фронтунуң кол ээзи база ол республика апарган.

ЧУРУКТА: Дамаскыдан ырак эвесте цемент заводу. ГДР-биле техниктиг болгаш экономиктиг кады ажылдажылганың түңнелинде туттунган, ол Сирияда эң улуг бүдүрүлгелериниң бирээзи.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

МИКЕА ДЕП ЧҮЛ?

Индий океанда Мадагаскар деп ортулук бар болгай. Аңдызында билдинмес-даа, солун-даа чүүлдер ында эгележок. Ихутри хөлдүң болгаш Индий океанның аразында ортулуктуң мурнуу-чөөн районунда кижи барып чедип шыдавас шыргайлыг девискээрде микеа деп аймак кижилериниң амыдыралының хевири, оларның төөгүзү, дылы, кандыг улустан укталганы амгы сайзыраңгай кижи төрелгетенге билдинмес болуп турар.

Микеа — Мадагаскар ортулуктуң бир районунда 200 азы 300 хире кижилерниң бичии аймаа-дыр дээрзин чүгле билир бис. Оларның чурттап турар девискээрин безин амга чедир шинчилеп, өөренип көрбээн. Ол девискээрни «Микеаның шыргай ээзими» деп адаар. Кедергей шыргай ээзимге амыдырарлы дыка берге: ижер сугнуң үнер дөзү ында барык чок, кижилерниң чиир чем тып алыр аргазы чеген-чиг.

Микеа деп бичии аймак кижилериниң аажы-чаңының кол онзагай чүүлү—өске кижилер-биле харылзаа тударындан оларның амгы үеге чедир бүрүн ойталап турары болур. Өске кижилер чоокшулап кээрге, билип каан дораан-на олар аң-мең ышкаш шыргай аразынче чаштынып, дезе бээрлер. Ынчалзажок француз эртемден Зовье деп кижи үр үениң дургузунда оларны эдерип кедгеш, микеа аймактың кижилерин чедип ап, оларга ужурашыр аргалыг болган. Зовье оларның «ыдыктыг черинге» барып чораан. Башкалаңчак болгаш кедергей көртүк ол кижилерниң амыдыралының дугайында кинофильмни Франция чурттуг эртемден тырттырган. Киномаарга ол кижилерни көөрге, олар — анаа-ла ёзулуг кижилер. Оларның иштинден кым даа каттырбас безин чаңзарда хүлүмзүрүвес болган. Микеа аймактың кижилериниң узуну — база-ла анаа кижилер ышкаш. Аъш-чем чедишпес. амыдырал берге болган ужурунда оларның бурузунуң арганы кедергей. Аймактың кижилериниң амыдыралы — дириг чурттаар дээш үргүлчүнүң кадыг-дошкун демисели. Ынчалзажок микеалар бергелерни ажып эртип турар.

Микеалар холдуунда черепаханы адагга быжырып чип чоруурлар, а нажан черепаха тывылбаанда чараа-чечекни, чыланны, ары чигирин, сиген дазылдарын чем кылдыр ажыглап турарлар. Ихутри хөлде фламинго деп куштар эгележок хөй, ынчалзажок микеалар ол куштарже-даа халдавас, оларның чуургаларын-даа ап чивестер: ол куштарны «ыдыктыг» амытаннар деп санап турар. Ижер сугнуң чедишпес чоруунга микеалар база чаңчыккан: олар ыяш чулуун суксун кылдыр ажыглап, «бабу» дээр ыяштың чуулундан ээзиртир суксунну безин кылып ап турарлар.

Микеалар 10—15 кижи санныг бөлүк кылдыр үстүп алгаш, бүдүк-бүрүден, ыяш чевүрээзинден кылдынган чадырларда чурттап турар. Кожазында өске аймактар-биле олар дорт харылзаа кылырындан ам-даа ойталавышаан. Өске аймактар-биле «садыг» харылзаазын олар мынчаар тудуп турар: савага кутkan ары чигирин ээзимниң демдектиг бир черинге салып каарлар. Ары чигириниң оруунга өске аймак кижилериниң салып каан чүүлдерин ээзэн каш хонганда кээп ап турарлар.

Микеаларның көртүк болгаш өске аймактардан башпаланчак, олардан дезер чоруунуң чылдагааны ам-даа билдинмес. Аймактар аразынга шаанда өжээнниг дайыннар болган түңнелинде микеаларны бо шыргай аразынче кирип ойладыпкан чадавас боор деп, Мадагаскар ортулуктуң чурттакчылары база чугаалажып турар. Ындыг-даа турган боор магат чок.

В. ЕВСЕЕВ.
СЭТА-ның корр.

Кижи болгаш бойдус

ОКЕАН БАЙЛААН—КИЖИ ТӨРЕЛГЕТЕННИҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

Кижи төрелгетенниң мурнунда туруп турар тайбың, эң чугула [illegible] шиитпирлээри-биле бүгү-ле күрүнелерниң үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазының [illegible] чугула дыр дээрзин чедек чылдар бүдүрединиң көргүскен. Совет Эвилелиниң [illegible] ажыктыг кады [illegible] амгы үеде дыка хөй адырларда, оон иштинде долгандыр турар бойдусту камгалаарының херээнде калбарып турар.

«Күрүнелерниң [illegible] тайбың кады ажылдажылгазының чаагай үре-түңнелин улам ыңай ажыглаарынга бодун бадыткаан үндезин шуут бар. А ооң эргежок чугулазы улам-на илдек бооп турар. Энергияның үнер чаа дөстериниң ажыдары болгаш ажыглаары бөмбүрзектиң улам көвүдеп турар чурттакчы чонун аъш-чембиле хандыраары, бистиң черивистиң бойдузун бүгү байлаабиле [illegible] лаары, космос делгемин болгаш Делегей океанының хапы дүвүн шиңгээдири чергелиг ындыг айтырыгларны адаарга-ла четчир»—деп, СЭКП-ның XXVI съездинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев демдеглээн.

Океан дээрге, черниң агаар системазының [illegible] нозу, кислородтуң үндезини, агаарда углекислотаның онзагай [illegible] черниң болгаш дириг амытаннарның дыка хөй хевирлериниң амыдырап-чурттаарының үндезин дөзү болуп турар.

Кижиниң кайы хамаан чок болгаш планнаттынмаан ажылчорудулгазы чамдыкта бойдуска улуг өскерилгелерге чедирип турарын база барымдаалап көөр херек. Ынчангаш ам далайларның болгаш океаннарның бойдус продуктулуун улам ыңай [illegible] байдалдың угланыышкын сорулгалыг өскерлиишкиниңиң аргазын ыяк үндезилээри, ол ышкаш долгандыр турар бойдуска чайлаш чок багай салдар чедирип болгу дег чүүлдерниң [illegible] ры эргежок чугула апарган.

Амгы үеде Делегей океанындан чыл бүрүде-ле 70 млн тонна биопродуктуну тып ап турар. Океанның сугларының биопродуктулуун улам ыңай бедидер дизе, туразында аңнап, балыктаарындан планныг ажыл-агыйже шилчири эргежок чугула. Ол болза дириг амытаннарның бөлүк бүрүзүнүң ус-тывыш үнедунга, оон сан-составынга, назы харындан, өзүлде хөгжүлдезинден, ниитибайдалындан, чем базазының үнедунга болгаш өске-даа чүүлдерге үндезилеттингеи болур ужурлуг.

Чайгаар бүдер биологтуг [illegible] ле чемиштидилгени, хамыктың [illegible] ту болгаш калийниң ажыглавышаан, фитопланктонуң эге [illegible] апаар болгу дег.

Чоокку үеде Делегей океанының минералдыг курлавырлары болза, шельф куржаанда казып ап турар нефть болгаш газ, демир-марганец холумактар, далай суунуң чамдык компонентилери (кезектери), эрик чоогунда зоналарның суг дүвүнде үнелиг чамдык минералдарның каъды болур ужурлуг.

Нефтини эң-не шапкын темпбиле ажыглап турар. КНО-нуң специалистериниң болаптурары-биле алырга, энергияга херегледдиң 50 хуузу суук оларга чүүлүнге оназжыр апаар. Амгы үеде делегейде нефтиниң бештиң бир кезиин далайларның болгаш океаннарның дүвүнден ап турар. Бо чүс чылдың төнчүзүнде ол хуу улам-на өзер. Газты далай зоназындан тывары база көвү[illegible]

Хөй янзы үнелиг металлдарлыг рудалар аймаа океанның онзагай продуктузу болуп турар. Ону 4-6 км хаш канчаар-даа аажок делгем девискээрден тып ап турар. Чамдыкта [illegible] дүвүн шуут шыва алы берген болгулаар.

Далай суун хайындыргаш, бүгү делегейде чемге херегляэр бүгү дустуң үштүң бир хире кезиин, магнийниң бештиң бир кезиин, а ол ышкаш бром, калийлиг чемишчидилгени болгаш өске-даа бүдүмелдерни ап турар.

Делегей океанында энергияның канчаар-даа аажок улуг курлавырлары бар. Чоокку үеде далай суунуң эң-не терең нээр черлеринге улуг эвес чалгыглар-биле ажылдаар электри станцияларын, а ол ышкаш сугнуң үстүкү каъдының болгаш дүвүнүң аңгы-аңгы температуразын ажыглаар океанотермалдыг электростанцияларны ажыглаар апаары чугаажок.

Ол ышкаш Делегей океанының транспортка ужур-дузазы аажок улуг. Чыл бүрүде-ле ниитизи-биле 300 млн тонна хире ишкир 60 муң транспорт судноларга 3 млрд. тонна ажыт чүъкту сөөртүп турар.

Амгы үеде Делегей океанының дугурушкан эртем программаларын ёзугаар океан [illegible] кылыр улуг-улуг корабльдерни база терең суг аппараттарын кииришиирбишаан, эң чаа техниктиг херекселдерни ажыглавышаан, дыка хөй чурттар ону доктаамал бүгү талалыг шинчилеп турар. Ол талазы-биле шинчилелдерге бүгү кижи төрелгетенниң [illegible] тиг депшилгези дээш улустар аразының кады ажылдажылгазын улам ыңай хөгжүдери негеттинип турар.

А. МОНИН.
ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Океанология институдунуң директору.

КАДЫКШЫЛДЫҢ ЧАА ТУДУГЛАРЫ

Амгы үениң чаа дериг-херекселдери биле [illegible] баштайгы радиология корпузун Тыва АССР-ниң найысылалы Кызыл хоорайда ажыглалда киирген. Чаа техниканы шиңгээдиринге Тываның эмчилеринге Москвадан, Новосибирсктен, [illegible] келген специалистер дузалаан деп СЭТА-ның корреспондентизи Р. Козьминге республиканың Кадык камгалал министерствозундан [illegible].

Республиканың эмнелге албан черлериниң четкизи улам калбарып турар. Онгу беш чылдың дургузунда районнар төптери Бай-Хаак, Эрзин суурларда эмнелгелерниң улуг ком[illegible] эмнелгелер болгаш поликлиникалар чаартынган болгаш немей туттунган. Тываның кадык камгалал албан черлери аарыгларны болдурбазының болгаш эмнээриниң талазы-биле улуг ажылдарны чорудуп турар. Эмнээрииң, шинчилгениң талазы-биле нарын дериг-херекселдерни Тываның эмчилери ажыглап турар. Кожазында акы-дунма Моолдун эмчилеринге олар дуза чедиреринден чажам диве́с. Тывага [illegible] аймактарның эмчилериниң улуг бөлүү аңаа [illegible] чораан, кадык камгалал албан черлериниң ажылы-биле таныжкан.

КЫЗЫЛ. (СЭТА).

Элээдилер, өг-бүле, школа

БИСТИҢ КОМИТЕТКЕ

А. Арапчорнуң «Шын» солунга үнген «Идегелдиң көрүжү» деп чүүлүнге хамаарыштыр дыка хөй сайтарылгалар, саналдар парлаттынган. Мында кирип турар башкы Сан Сановичиниң-даа, не Сержинмаа Оюновнаның-даа талазындан, ол ышкаш өөреникчи Ваняны [illegible] айтырыынга хамаарышкан чугаа чорул турар.

Кижилер кажан-даа эш-өөрлүг чорууруп, ынчалза-даа ол эш-өөрүнүң аразында кижи[illegible] чугаалап турар. Ие кижи Сер[illegible] сурагдап ижe бээр мен аан, кызым. Кижиниң эш-өөрү бериптерге ам канчаар» дээн. Блатной болгаш Саша Сарыг[illegible] «Эр-хей болган-дыр сен, Ваня! Холун тудуп кааны, ки[illegible]» деп турар. Шуут-ла өскээр үттүүлге. Ол-ла Блатнойдан «...Улам кедерей берзе, энтиг [illegible] сени манап турган...» деп мыйыңай аар кемниг херекке чыгап турар. Мындыглар «бистиң аравыста туруп турар бол[illegible]

Ада-иелер бистерниң ара[illegible] хамааачок, харын-даа ажы[illegible] «Арагачы чүвениң оглу» дээн, оон-даа ээит «Оор чүвениң оглу», «Адыыргак чүвениң оглу», «Аастырак чүвениң оглу» [illegible] чоруктары боллурун турарлар бар. Багай ажы-чааның бадазы бо-дур.

Мен алды өөреникчилерлиг ада мен. Уругларым шуптузу [illegible] Уругларывыстың ынак школазы Сүт-Аксы ортумак школазы ол. Мээң уругларым белеткелден эгелээш 9 класска чедир өөренип турарлар.

Бистиң суурнуң школазының тус-тус класстарын хөй-чааты [illegible] алганнар. Мен бот-хууда төрелдер [illegible] комитединиң мен. Бистер уруглары кошкак өөренип турар, ол ышкаш ко-рум-чурум үрээр, азы эки өөренир уругларлыг, мурнакчы ажылдыг ада-иелерге-даа барылап, харылзажып турар бис. Төрелдер комитединиң хуралынга класстар башкыларының отчёттарын дыңнап, берге кижизидилгелиг уруглар болгаш ада-иелерни болгулай бээр частырыгларынга анализтерин берип, канчаар дүзалдарын дугуржуп ап турар бис. Ийи чыл бурунгаар бистиң суурга «берге» кижизидилгелиг дээр 9 кижи турган. Оларга хамаарылгалыг [illegible] ажылдазынывыс соонда 6 кижи [illegible] берген бис. Олар багай эвес өөренип турарлар.

[illegible] база болгулап турары. Ол дугайында Сан Сановичиниң [illegible] база бир сагындырыг-дыр. Ындыг чүве болу берзе, ону [illegible]

Б. САТ.
Чөөн-Хемчик район.

БОДАНДЫРЫП КЭЭР

Хөй номчукчулар боттарының уруг-дарыын канчаар кижизидип турарының дугайында бодалдарын солчуп, харын кылып турары «Шын» солунга үнген «Идегелдиң көрүжү» деп чүүлдүң [illegible] биле номчудум.

Ында кол маадыр Ваня Мөңге деп оол болур. Ол оолду долгандыр амыдыралда болуп-ла турар болуушкуннарны шынын-биле көргүскен-дир. Ол шору эки бүдүштүг-даа болза, [illegible] каш, будалырының кырында чоруур оол-дур. Ындыг уруглар бисте чок эвес, бар-ла болгай. Ваняны бергедээшкинге таварыштырып турар буруулуг кижи дээр чүве бе, оон аазы Сержинмаа Оюновна-дыр. Шынап-ла чырык чер кырынга кижи дириг чорааш кандыг чүвеге таварышпазыл. Чаш ажы-төлүнүң адазы азы иезин, кижиниң ынак эжи чок апаарга, [illegible] ажы-төлдүң оон ыңайгы амыдырал-чурттаалгазын, өөредилгезиниң дугайында бодал кижиниң угаан-сагыжындан ыравас болур. Өлген-биле кады бүгү амыдырал ышкындырар эвес, арткаанар чурттаар, ажылдаар, өөренир апаар. [illegible] лаа, адалар-даа кошкак, салдыкы [illegible] «Арагачы чүвениң оглу» деп хоранныг шола тыпсы бээрин[illegible] чедире бээрлер болгай.

Мен бодаарымга өскүс амытан [illegible] ышыгы кижи ол болур ужурлуг. Мен 1969 чылдан бээр 4 чаш уругларым-биле чааскаан арткан мен. Хөй-ниитиниң ажылынга киришпишаан, бодумнуң ажылым мал эмчизи, белен эвес ажылды кылбышаан, уругларым өстүрүп, азырап чоруур мен. Ажы-төл дээрге амыдырал-чурттаалганың [illegible] каасталгазы, келир үениң садым-чолунуң ээлери дээрзин медерел билип чоруур мен. Бир оол, үш кыстыг мен. Уругларымның эң улуу эрткен чылын он класс дооскан, а ам [illegible] техникумунда өөренип турар.

Кижи ажы-төлү-биле кады сагыш-сеткилин үлежип, кады бодал бодап — канчаар чурттаарын, өөренирин, оон аргазын дилээр ужурлуг эвес чүве бе. Авазы арагалай бээрге Ваня [illegible] кыс дуңмазын чемгерерин бодап, арга-чадаарда арыгдан койгун дузактап турар-дыр. Бо дээрге анаа-ла бир чүве эвес. Ваняның канчаар чурттаарының аргазын дилеп турары-дыр. А Сержинмаа Оюновна арагалап турбайн, уруглары-биле кады амыдыралдың шап[illegible]

Бо чүүлде база бир амыдыралдың [illegible] кичээлиңге башкы Сан Сановичиниң кандай, кичээнгей чогубиле, харын ооң дузазы-биле Ваняны ооң дески чурттаалгалыг эжи Сергей эттеп алды. Сан Санович дээрге хөй чылдарда ажылдаан хоочуннарның бирээзи, арга-дуржулгалыг башкы деп номчаан мен. Сан Санович хөй чылдарда ажылдап келгеш, Ваня ышкаш кээргенчиг салым-чолдугларга хайыралап таварышпаан башкы боор? Ол чүнү-даа ужурун билип албайн, кым буруулуун-даа тодарадып албайн, аданың болуушкуну кээргелинден чарылган Ваняның холун долгай туда бээри кадыг-ла сеткил-дир. Ынчангаш мен Сан Сановичини кымдан-даа артык буруулуг деп санаар мен.

Ваняны багай орукче күткүп турар Блатной деп шолалыг оол бар-дыр. Ооң багай талазын Ваня кажан ол оол Сан Сановичиже халдаар деп барганда, бодунуң бүдүү сонуургап чорууру ыраажы чараш уруг Чечек Чоодуну эң-не айыылдыг байдалга таварыштырар деп турда билип алган. Ваняның дидим болгаш шынчы болганы-биле айыылдар болдунмайн барган.

Ваня багай кижизидилгелиг турган болза, бо бүгүнү Блатной-биле кады үүлгедип турар ийик. Мен бодаарымга, бистиң ажы-төлувустуң кииткин ажычаа, сагыш-сеткилин ада-иелер, башкылар улам ханы билип алырынга бо чүүл дузалап турар-дыр.

Ынчангаш мен бодаарымга ында бижип турар болуушкун ада-иелерниң чартык-саарзык өг-бүлелеринге таварыжып болгу дег чүве-дир. Ону болдурбазы ада-иелер бистерден кол хамаарылыг.

Уруглар кижизидилгезинде чамдык берге кижизидилгелиг ада-иелерде туруп турар бергелерни эдип алырда башкыларбиле, школада төрелдер комитеди, суурда хөрээжеңнер чөвүлели, кодээ Совет аразында быжыг харылзааны улам күштелдирери чугула.

Т. ЧЫДЫМ-ООЛ.
Улуг-Хем район.

КЫЗЫЛЧЫЛАР—ЗОНАДА

Кызылдың № 1 кодээ профессионал-техниктиг училищезиниң оолдарының волейбол командазы кожавыс Алтай крайның Барнаул хоорайга чораащ, ээп келген. Олар «Трудовые резервы» эки туро спорт ниитилелиниң Россия чөвүлелиниң организастап эрттирген волейболдуң зона маргылдаазынга киржип чорааннар.

Үк маргылдаага оолдарның—8, а уругларның—5 командалары киришкен. Тываның төлээлери багай эвес түңнелде чоруп, бирги черни ээлээн.

С. АРАКЧАА.

ОЙНААШКЫННЫГ САЛЫЫШКЫННАР ТИРАЖЫ

1981 ЧЫЛДЫҢ АПРЕЛЬ 2-ДЕ АРХАНГЕЛЬСК ХООРАЙГА БОЛУП ЭРТКЕН ОЙНАП АЛЫЫШКЫННАР ТИРАЖЫНЫҢ АЛБАН ЁЗУЗУНУҢ ТАБЛИЦАЗЫ

РСФСР-ниң бүгү ажаалга кассаларынга ойнап алыышкыннарлыг салыышкыннарның дараазында дугаарларынга ойнап алыышкыннар таварышкан:

санның №	салыышкынның ортумак түңүнге ойнап алыышкынның хемчээли (хуу-биле)	санның №	салыышкынның ортумак түңүнге ойнап алыышкынның хемчээли (хуу-биле)
А 28	чээрби беш	А 537	чээрби беш
А 61	чээрби беш	А 563	чүс
А 101	чээрби беш	А 613	чүс
А 152	бежен	А 641	чээрби беш
А 186	чээрби беш	А 710	чээрби беш
А 211	чээрби беш	А 747	чээрби беш
А 244	чээрби беш	А 766	бежен
А 289	чээрби беш	А 837	чээрби беш
А 335	чээрби беш	А 852	чээрби беш
А 397	чээрби беш	А 912	чээрби беш
А 402	чээрби беш	А 959	чээрби беш
А 458	ийи чүс	А 980	чээрби беш
А 505	чээрби беш		

Саннарның дугаары 1000-дан ажыг ажаалга дептерлеринге ойнаашкыннар дараазында муңнарга баштайгы муңга ышкаш, азы №№ А 1028, А 2028, А 3028 дээш оон-даа ыңай, А 1061, А 2061, А 3061 дээш оон-даа ыңай кылдыр таварышкан.

Тираж эрттирериниң комиссиязының даргазы — улус депутаттарының Архангельск область Совединиң күүсекомунуң даргазының оралакчызы Е. Д. ДИВАКОВА.

Комиссияның харыысалгалыг секретары О. В. ЯШИН

телевидение

АПРЕЛЬ 17-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Горнистер, харыылаңар!» 9.35 — «Ында, горизонт ындында». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 10.55—Узбек ССР-ниң улустуң артизи М. Шамаеваның концерти. Ташкенттиден дамчыдылга. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.30—Чапсар. 14.30—Медээлер. 14.50 — «Чогаадылганың эстафетазы». Документалдыг фильм. 15.40—«Орус чугаа». 16.10—«Сиреңаап». Кинопрограмма. 16.40—«Өөрүшкүнүң аялгалары». Фильм-концерт. 17.00 — «Москваның комсомолунуң ажыл-херектери». 17.30 — «Тоол аалдап келди». «Кудук чанында кадарчы». Уран-чечен телефильм. (ГДР) 18.45—Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

19.00 — Телемедээлер. 19.15 — «Шупту коммунистиг субботникче!» 19.25—Дельтапланеризмге Европа чемпионатының [illegible] Киножурнал. 19.35 — «Апрель 19 — совет эртемниң хүнү». ТДЛТЭШИ-ниң директору, тоогу эртемнериниң кандидады Ю. Л. Аранчынның чугаазы. 19.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.55—«ТТ-ниң экранынга бир дугаар». «Ында, горизонт ындында». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35—23.20 — Уран-чечен мастерлериниң болгаш артист аныяктарның Останкино концерт студиязынга күүселдези. Төнчүзүнде — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Тапты-ла 20 ажыг». Фильм-концерт.

МОСКВАДАН

19.00 — Ф. Листиң чогаалдарын РСФСР-ниң алдарлыг артизи В. Горностаева күүседир. 19.20 — «Кады ажылдажылга». Тележурнал.

КЫЗЫЛДАН

19.55 — «Тываның экранынында». 20.10—Чарлалдар. 20.15— Документалдыг фильмнер программазы: «Чер ажылдакчылары». «Чер [illegible] үш сөс». 20.50—21.15—«1917. Март, апрель». Телефильм.

Садып алыкчыларның кичээнгейинге

Тере-Хөл сельпозу дараазында бараанарны садып алырын садып алыкчыларга сүмелеп тур:
Мотоцикл кожуу өртээ 348 рубль 50 копеек
Мотоцикл кожуу өртээ 286 рубль.
Мотоцикл кожуу өртээ 292 рубль 28 копеек
«Орск» соодукчу өртээ 225 рубль.
Мопедтер өртээ 147 рубль 90 копеек
Шкафтар өртээ 64 рубль.

Үстүнде айыттынган бараанарны садып алганнарга бараанны Кызыл аэропортунга чедир Тере-Хөл сельпозунуң шүүделя-биле самолёт-биле чедирип бээр.

Адресивис: Кызыл район, Куңгуртуг суур. Тере-Хөл сельпозу.

• СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ •

ӨӨРЕДИГЛИГ БОЛГАН

Волейболга кодээ спортчуларның девискээр аайы-биле Урал, Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң херээжен спортчуларының улуг маргылдаазы бистиң республиканың найысылалынга неделя дургузунда уржуулээш, доозулган. Аңаа Оренбург, Амур, Новосибирск, Омск, Кемерово, Тюмень областарның, Хабаровск, Приморье крайларының болгаш Тыва АССР-ниң шилиндек командалары киришкен.

Маргылдааның дүрүмүн ёзугаар оон киржикчилерин үш аңгы бөлүкке үскен. Ынчангаш [illegible] бирги черлерни алган командалар түңнелинде бирги — үшкү чер дээш ойнаар эргени алыр турган. «А» бөлүкке Оренбург областың, «В» бөлүкке Амур областың, а «С» бөлүкке Хабаровск крайның командалары [illegible] таварышпайн бирги черже үнгеннер.

Оренбургтан келген уруглар түңнел оюннарга киришкен командаларның эң шыыраа. Чүге дээрге бо команда «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң Россия чөвүлелиниң эң шыырак «А» бөлүүнде ойнап турар. Ол бедик адын волейболистер түңнел оюннарының үезинде база катап бадыткааннар.

Олар эң баштай Амур областың Благовещенскиде кодээ ажыл-агый институдунуң студентилериниң шилиндек командазын 3:0 санга утканнар. Ынчангаш оларның Хабаровск крайның волейболистери-биле оюну хамык чүвени шиитпирлээр апарган. Оюннуң баштайгы минуталарындан эгелээш Оренбургтуң волейболистери авааңгыр ойнап, чараш комбинацияларны кылып, чаңгыс демниг найыралдыг чорук-биле баштайгы тиилелгени чедип алган.

Хабаровск крайдан келген уруглар ийиги оюнуң шын организастап, эки камгаалыын тургаш, тиилелгени чедип алган. Сан 1:1 апарган. Оон соонда Оренбургтуң шилиндек командазының уруглары камгалалга-даа, халдаашкынга-даа частырыгларны кылбайн тургаш, артык күштүүн көргүзүп эгелээн. Олар үшкү, дөрткү ужуражылгаларында тиилелгелерни чедип алгаш, Хабаровскиден келген волейболистерни 3:1 санга утkаш, чемпионнаан. Ийиги черни Амур областың, а үшкүзүн Хабаровск крайның волейболистери ээлээннер.

Үк маргылдаага Тыва АССР-ниң шилиндек командазы сес-ки черни ээлээн. Маргылдааның негелдезин ёзугаар аңаа бирден сес дугаар чер алган командалар үк маргылдааның девискээр аайы-биле дараазында болур оюннарынга киржир эргени чедип алыр. Тываның херээжен волейболистери шак ындыг түңнелдиг бир дугаар чедип алган. Команданың ойнакчылары өске черлерден келген бедик арга-дуржулгалыг командалар-биле ужуражып, мергежилин бедиткен. Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыстың [illegible] ужуражылгаже улам экижип турары өөрүнчүг.

Өске талазындан алыр болза, олардан оон-даа бедик түңнелди чедип алырын манап турган бис. Чүге дээрге команда[illegible] амгы үеде Тывада шыырак дээн херээжен волейболистер шупту кирген. Оларның аразында республиканың спортчу адын улуг-улуг маргылдааларга чаңгыс эвес удаа камгалап чораан хоочун ойнакчылар база хөй. Ынчалза-даа олар шөлге үнүп келгеш, бот-боттарын эки билишпейн, дем чок, кандай ойнап тургаңнар.

А өске командалардан колла чыдып каап турар чүвези—чавыс мергежилдии. Шөлге үнүп келгеш кандыг-даа комбинацияларны кылбайн, сетка кырынга оюнга дыка кошкак ойнап турганнар. Эң ылангыя блок салырынга, күштүг кагыглар кырынга чүгле ийи-чаңгыс-ла спортчулар чүгээр оюнну көргүскеннер. Оода-ла оюнче бөмбүк бээрин бедип команданың ойнакчыларының хөй кезии эки шиңгээдип албааны хомудаанчыг. Харыысалгалыг оюн үезинде үш улаштыр суг бөмбүктү сетка ажырып чадап каан таварылгалар турган.

Командаларның ортумак назы-харының талазы-биле алырга бистиң республиканың спортчулары эң-не улуу болган. Ол чорук аныяк, өзүп орар волейболистерни белеткээриниң талазы-биле ажыл бисте куду деңнелде турарын бадыткап турар. Амгы үеде бистиң республикада волейбол талазы-биле тускайланган чаңгыс-даа уругларның спорт школазы чогу харааданчыг. Ынчангаш чаа өөредилге чылының эгелээринге чедир чер-черлерде ажылдап турар спорт школаларының шимдызынга волейбол салбыын ажыдып, ынаар аныяк-өскенни хаара тудуп, аңаа бедик арга-дуржулгалыг тренерлерни бижиттаар болза эки.

Волейболга кодээ спортчуларның девискээр аайы-биле Урал, Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң херээжен волейболистериниң бо улуг маргылдаазы Кызылга болуп эрткени — волейбол спортун Тывага сайзырадырынга улуг идиглиг болу бээр чадавас.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: Оренбург биле Амур областарының командаларының оюнунуң үезинде.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

ИВАНОВОНУҢ Ф. Н. САМОЙЛОВ АТТЫГ ПОС-ТААВЫ КОМБИНАДЫНЫҢ ПРОФЕССИОНАЛ - ТЕХНИКТИГ УЧИЛИЩЕЗИ 1981—1982 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА ДАРААЗЫНДА МЕРГЕЖИЛДЕРГЕ СУРГУУЛДАР ХҮЛЭЭП АЛЫРЫН ЧАРЛАП ТУР:

«Ленточница», БД-200 деп машиналарга аргыкчы, угаазын дүргектекчилери, П-105 деп станоктарга аргыкчылар, аппаратчиктер.

Өөренир хуусаазы бир чыл. Аңаа өөренип тура, ажылчын аныяктарның кежээки школазынга өөренмишаан, нииити ортумак эртемни база чедип ап болур. 15—19 харлыг 8—10 класстар дооскан кыс уруглары училищеге кирериниң экзаменнери чокка хүлээп алыр. Өөренип турар үезинде ортумак нииити эртемниг сургуулдар айда 94 рубльди, а сес класс доосканнар 70 рубльди (чемненилгези-биле катай) алыр. Өске черлерден келгеннерни нииити чурттаар чер-биле хандырар. Өөредилгениң 6—7 айы эрткен соонда билгениниң барымдаалаар кушажыл телевиринче шилчир болгаш айда 95-тен 150 рубль чедир шалынны алыр. Училищеге өөренип турган үениң куш-ажыл стажынга санаар. Училищени дооскаңнарга тускай мергежилди чедип алганының болгаш квалификациязының дугайында аттестатты тывысыр. Ол аттестат техникум болгаш институт киреринде чиңгелдени бээр. Училищеге кирерде дараазында документилерни дужаар:

Билдиниң дугайында херечилел азы аттестат, төрүттүнгениниң дугайында херечилел азы паспорт, № 286 майык ёзугаар эмчи шынзылгазы, школадан характеристика, чурттап турар черинден шынзылга, директорнуң адынга бижээн билдириишкин.

Документилерни почта таварыштыр чорудуп азы боду кирерде чедирип болур. Өөредилге бөлүктерин четчелээн соонда, кичээлдер эгелээр. Сургуулдар эмчи комиссиязын комбинаттың поликлиниказынга эртер.

Училищениң адрези: 153012, Иваново хоорай, Сакко кудумчузу, 47. Телефон дугаары 4-90-31, 5-37-ни немээр.

Хоорайга барганда училищеге чедери: № 9 автобус болгаш № 1, 6 трамвайлап Иваново станциязындан «Пролетарская» остановказынга чедер.

Кызылдың даараныкга фабриказы Красноярскиниң болгаш Абаканның профтехучилищелеринге даараныкчының мергежилинге өөренири-биле сургуулдар чыып турар. Өөренир хуусаазы — бир чыл.

Училищеге кирерде дараазында документилерни эккээр: Эртемниң дугайында аттестат, 3х4 хемчээлдиг чурук, автобиографиязы, 286 майык ёзугаар эмчи справказы. Кызылдың даараныкга фабриказындан өөредип чоруткан дугайында бижик.

Өөренири-биле 10 класс дооскан уругларны чалап тур. Айда 70 рубль стипендия төлээр.

Билдириишкиннерни 1981 чылдың июнь 1-ден август 15-ке чедир хүлээп алыр.

Айтырар чери: Кызыл хоорай, Горная кудумчузу, 104. Даараныкга фабриказы, директорга. Тел. 2-47-21

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага кожер булуттаар, чагбас. Соңгу барыын чүк угланыышкынның хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Дүне 0-тен 5 градус чедир соор, чамдык черлерге 0-тен 5 градус чедир чылыг болур. Хүндүс 8—13 градус чылыыр.

[illegible] кожер булуттаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынның хат секундада 9—14 метр чедир дүргедээр. Дүне 0 градустан хүндүс 11—13 градус чедир чылыыр.

редактор В. С. ШАРАВИН

КИНО

АПРЕЛЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сээң оглуң дур мен, черим» (2 серияльг) 9.30, 13.00, 16.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыындыы 9.20. «Солун чүүлдер делегейинде» деп киноклуб 10.40, 15.00. «Ада-чурттуң ыры» 12.50, 17.15. «Элезинниг ховуннуң ак хүнү» 19.00, 21.00 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Начальник турган болзумза» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-25-24, 2-31-75 харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретарьяттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегтур килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 925

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1) ТС—00453

ШУПТУ СУББОТНИКЧЕ!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 92 (11590) | 1981 чылдың апрель 18, суббота | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 кап.

Ажылдаар чер бүрүзүнге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн, ажыктыын болгаш шынарын бедидинер!

(СЭКП ТК-нын Кыйгырыгларындан)

ТАЙБЫҢ, ЧАВЫРЛЫЫШКЫН, НАЙЫРАЛ ДЭЭШ

Даштыкы чурттар-биле найырал болгаш культура харылзааларының совет ниитилелдериниң эвилелиниң IV Бүгү-эвилел конференциязы Москвага, апрель 16-да, Эвилелдер бажыңының колонналыг залынга доозулган.

Конференцияга эш Л. И. Брежневтиң байыр чедиришкинин, СННЭ-ниң ажыл-чорудулгазын ында бедик-биле үнелээнин Совет Эвилелиниң болгаш өске чурттарның улустарының аразынга найыралды база бот-бодун билчир чорукту хөгжүдериниң херээнге, 80 чылдарның тайбың программазын боттандырарынга чаа күштү берип турар деп, отчёт илеткелди чугаалажыры-биле санал бергеннер онзалап демдеглээн.

Даштыкы чер-ниитиниң төлээлекчилери Совет күрүнениң тайбыңга ынак даштыкы политиказын, совет найырал ниитилелдериниң эвилелиниң ажыл-чорудулгазын деткип турарының дугайын чугаалап турганнар.

СННЭ-ниң организацияларының мурнунда туруп турар харыысалгалыг сорулгаларны күүседириниң тодаргай орууларын айыткан резолюцияны конференцияның киржикчилери хүлээп алган болгаш СННЭ-ниң чөвүлелиниң чаа составын соңгаан.

(СЭТА).

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫ

Бөгүн — ленинчи коммунистиг субботник хүнү. Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга алдар болдурган коммунистиг субботник эрттирер дугайында Москва хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелери эгелээшкинни үндүрген. Миллион-миллион совет кижилер-биле бир дөмей, Кызылдың дааранылга фабриказы, Тыва электри четкилери, «Тыва тудуг» трестиниң № 48 тудуг эргелели, «Малчын», «Х Улуг хурал» совхозтар болгаш өске-даа коллективтер москвачыларның ол патриотчу саналын митингилерге, хуралдарга чаңгыс эп-сеткилдиг чүүлдүгзүнүп деткээн. Ленинчи коммунистиг субботникти олар бедик бүдүрүкчүлүг шалыпчы күш-ажыл-биле [illegible] ниитиирлээн.

В. И. Ленин «Улуг эгелээшкин» деп номунга баштайгы коммунистиг субботниктерниң улуг ужур-дузалыын үнелеп бижээн. Ол чаагай эгелээшкин күш-ажылдың чаа социалистиг байдалының [illegible] эгези болганын демдеглээш, ону улам нептередириниң, хөгжүдериниң чугулазын Коммунистиг партияның болгаш делегейде бирги социалистиг күрүнениң үндезилекчизи айыткан. Улуг баштыңчының баш бурунгаар өттүр көрүүшкүнүнүң шынныын совет амыдырал бадыткап турар. Субботник амгы үеде коммунистиг күш-ажылдың [illegible] байырлалы болу берген.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чылынга турааскааткан эрткен чылдың апрель 19-та болган коммунистиг субботникке бистиң республикадан ниитизи-биле 141254 кижи киришкен, оларның иштинден 49 муң хире кижи боттарының бүдүрүлге черлеринге ажылдаан, үш муң кижи камнап алган чиг-эди, оттулар чүүлү, кывар-чаар материалдары-биле берлиинген онзаалдаларны күүсеткен. Ол хүн бир муң тонна хөмүр-дашты каскан, 100 муң киловатт-шак электри энергиязын ажылдап үндүрген, 1205 кубометр ыяшты аргадан үндүр сөөрткен, 523 кубометр дилиг материалдарын, 11 тонна чугайны, 99 муң кезек тууйбуну, 87 тонна далганны 152 тонна комбикормну бүдүрген. Субботниктиң киржикчилери ниитизи-биле 241,2 муң рубльдиң продукциязын бүдүрген, ажылдап алган акшазындан 191509 рубльди оңгу беш чылдың фондузунче шилчиткен.

Барыын-Хемчик, Таңды, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның, Кызылдың сайгарылга баазазының, эът комбинадының, «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң, «Росводпром» [illegible] демир-бетон кылыглар [illegible] нуң, дааранылга фабриказының болгаш өске-даа күш-ажылчы коллективтерниң ажылчыннары, албан-хаакчылары болгаш аныяктары «кызыл суббота» хүнүнде эң-не идепкейлиг ажылдаан.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга алдар болдурган «кызыл субботага» республиканың бүдүрүлгелери, тудуг организациялары, совхозтары, бүгү ажылчы чоннары хынамчалыг белеткенген, кижи бүрүзүнүң кылыр ажылын тодараткан. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дугү» комбинаттың коллективинден үш муң хире кижи күш-ажылдың байырлалынче бир демниг үнер. Арыглал фабриказының ишчилери бүдүрүкчүлүг ажылдап турган, аңаа ажыл хүнүнүң нормазындан 30 тонна сорттуг даг-дугүн хөйнү бээрин хүлээнген. Комбинаттың ажыл-ишчилери беш чыл фондузунче 10 муң ажыг рубльди шилчидер. Кызылчылар коммунистиг субботникке белеткелди хынамчалыг чоруткан, 1665 кижи камнап алган чиг-эди, кывар-чаар материалдары, электроэнергиязы-биле ажылдаар. Хоорай чаагайжыдылгазынче чогуур кичээнгейни салган, орта 8 муң ажыг кижи киржир.

Ленинчи коммунистиг субботник эрттирер республика штавының баш бурунгаар санап көргенин ёзугаар алырга, «кызыл субботага» 143400 ажыг кижи киржир, олардан 49639 кижи ажылдаар черлеринге ажылдаар, дыка хөй кижи камнап алган чиг-эди-биле даалгаларны күүседир. Тываның ажыл-ишчилери ниитизи-биле 242 муң рубльдиң продукциязын бүдүрер, оон иштинден 196 муң рубльди он бирги беш чылдың фондузунче шилчидери көрдүнген.

Коммунистиг субботник бүрүзү — социалистиг чарыштың курлавырының көрүлдези. Апрель 18-тиң шалыпчы күш-ажылының дуржулгазын партия, профэвилел организациялары ниитилештирер болгаш кичээнгейлиг өөренип көөр. Субботник хүнүнде чедип алган күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн аңаа хүннүң нормазы болдурар. «Кызыл суббота» хүнүнде улустуң күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүнүн бүдүрүлгениң база ажылдың ажыктыын улам ыңай бедидеринге, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге ажылдаары эргежок чугула.

ШУПТУ КОММУНИСТИГ СУББОТНИКЧЕ!

ЭНЕРГЕТИКТЕРНИҢ ЧЕДИИШКИНИ

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дугү» комбинаттың энергоцех коллективи оңгу беш чылды эрткен чылдың октябрьда-ла чедиишкинниг доосказ, ам чаа беш чылда база темпизин кудулатпайн бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар.

Чижээ, коллектив эрткен айда бараанның продукциязын 167,9 муң рубльге бүдүргеш, планын 123,9 хуу күүсеткен. Квартал планы база көрдүнгенинден 80,4 рубль хөй болган.

[illegible] ажылдап үндүрер даалга база [illegible]

[illegible] талазы-биле база эки [illegible] чедип ап турар. Мартта планда көрдүнгенинден барык ийи катап хөй, ам 22,9 муң рубльдиң ажылдап кылган.

Цехтиң мартта ниити продукция бүдүрер планы 234 муң рубль турган. Ол 22,5 муң рубльге, а бирги квартал планы 123,8 муң рубльге [illegible]

М. ООРЖАК

АРАЗЫНДА ЧАРЫШТЫГ

Оңгу беш чылдың ийиги кварталының планныг даалгаларын күүседир дээш социалистиг чарыш Чаа Шагаан-Арыгның тудугжу бригадаларының аразында улам калбарган.

Хоочун тудугжу Иннокентий Маркелович Карповтуң [illegible] мартылдаага идепкейлиг киришкеннер, котельнаяның тудуунда ажылдап турар. Бо чылын ажыглалга кирер объектиде дашчыларның болгаш тудугжуларның сес бригадалары бар. Олар аразында чарыштыг ажылдап келгеннер.

И. Карповтуң бригадазында хүн үлүүн 140—150 хуу күүседип келген мурнакчылар хөй. Оларга дуржулгалыг тудугжулар В. Чүлдүм, Т. Горбунов, С. Рукавицын, К. Оюр-оол болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур.

Бригаданың кежигүннери [illegible] даа эрте доозар дээш шугурту ажылдап турар.

Л. НАЧЫН-ООЛ.

Улуг-Хем район.

БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чылынга турааскааткан субботник эрттирер дугайында Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң патриотчу эгелээшкинин Кызылдың ажылчы чоннары улуг көдүрлүүшкүн-биле хүлээп алган болгаш деткээн.

Бүдүрүлге, организация бүрүзүнде коммунистиг субботник эрттирериниң штабтарын тургускан, олар «кызыл субботада» кылыр ажылдың хемчээлин, улустуң ажылдаар черин тодараткан, харылзаар кижилерни томуйлаан.

Хоорай штавы үлетпүр бүдүрүлгелериниң бүдүрер продукциязын, автотранспорттуңарның сөөртүр чүъгүн, тудугжуларның кылыр тудуг-монтаж ажылдарын болгаш өске-даа улуг ажыл-агыйының алырларының чүңү бүдүрерин тодараткан.

Күрүне албан [illegible] албан-хаакчылары, студентилер, суртуулдар болгаш өөреникчилер болуунда тудуг объектилеринге, хоорай нормалыг [illegible] болгаш чаагайжыдылгазынга ажылдаар.

Кызылдың ажылчы чоннарындан 42 муң кижи ленинчи коммунистиг субботникке киржирин, беш чылдың фондузунче 71400 рубльди шилчидерин баш бурунгаар санаашкын көргүскен.

Күш-ажылчы коллективтерниң ишчилери «кызыл суббота» хүнүнде продукция бүдүреринге рекордту көргүзүп, тергиин эки шынарлыг күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыр сорулганы салган. Ол хүн үлетпүр бүдүрүлгелериниң 5 муң ажылчыннары 187 муң рубльдиң аныбүрү продукциязын бүдүрери көрдүнген, оон хөй нуруузу улустуң херектел бараанналы болур.

«Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң коллективи күш-ажылдың байырлалының хүнүнде херегленикчилерже 600 тонна хөмүр-дашты чүдүрер торулар. 10 муң кубометр чер казылгазын хөрзүнүн хоорай [illegible] нормазындан 15 хуу хөй. Разрезтиң 143 ажылчыны камнап алган [illegible] энергиязы-биле ажылдаар. Дааранылга фабриказының шеверлери ол хүн 200 эрттер херекрээжин, 300 херекжечиир болгаш 700 эрттер платьезин, 700 шөлааты, 1000 эрттер хайлыңын даараар. Үлетпүр бүдүрүлгелери 80 муң кезек тудуг тууйбуну, 290 кубометр чыып-эптээр демир-бетонну болгаш өске-даа продукцияны бүдүрер.

Бо сан-чурагайлар хүнде ортумаа-биле бүдүрүп турар продукциядан хөй.

Тываның электри четкилериниң, сайгарылга баазазының, пиво, хлеб, автосептелге заводтарының, сүт комбинадының коллективтери субботник хүнүнде камнап алган электроэнергиязы, чиг-эди-биле ажылдаар.

Автотранспорт бүдүрүлгелериниң чолаачылары «кызыл субботага» идепкейлиг киржир. [illegible] 15 муң тонна улуг ажыглалдың чүъгүн сөөртүр, 50 муң пассажирни эртиндирер, камнап алган кывар-чаар материалы-биле 430 чолаачы ажылдап хүнээр.

Тудуг [illegible] күштү ажыглалга кирер тудугларже угландырар. Электри станциязының, Советтер бажыңының, школа болгаш өске-даа тудугларга улуг хемчээлдиг ажыл кылдынар. Тудугжуларга ийи муң хире хоорайжылар дузалажыр.

Күш-ажылдың байырлалының хүнүнде дыка хөй тудугжу бригадалар бүдүрүкчүлүг ажылдаары-биле бедиткен социалистиг [illegible] алган. № 48 тудуг эргелелиниң ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты Р. Ф. Григоровичиниң удурткан шеверлекчилер бригадазы ээлчегде 377 дөрбелчин метр хананы штукатурлаарын хүлээнген, ол онаалдадан 40 хуу ажып турар. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжузу Е. С. Билзееваның удурткан шеверлекчилер бригадазы ээлчег нормазындан 11 хуу хөй ажылды кылырын дугурушкан. Ол ийи бригада кайызы-даа камнап алган материалдары-биле ажылдап хүнээр.

Найысылалдың ногаанчылар болгаш чаагайжыдарының ажылын штаб чугулалап көргүш, [illegible] ведомстволардан үш муң, өөредилге черлеринден 5,5 муң кижини олче хаара тудкан. Ниитизи-биле 1,5 муң ыяшты олуртур. Хоорайның 4,5 микрорайоннарын чаагайжыдар.

Хоорай штавы бүгү-ле организацияны ажылдың коммунистиг субботникти бедик деңнелге эрттирерипзе угланыкчан.

Б. СВИНЦОВ,

ленинчи коммунистиг субботник эрттирер талазы-биле хоорай штавының начальниги.

Ш. КУУЛАРНЫҢ «Шупту субботникче» деп плаказы.

ЭРЕС-ДИДИМ БОЛГАШ МААДЫРЛЫГ БОЛГАНЫ ДЭЭШ

ССРЭ-ниң болгаш МАР-ның космонавтыларынга бедик совет шаңналдарны Кремльге тывыскан

Орбитаның «Салют-6» — «Союз» эртем-шинчилел комплекизинге корабльдиң командири Совет Эвилелиниң Маадыры ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы В. А. Джанибеков, космонавт-шинчилекчи Моол Арат Республиканың хамаатызы Ж. Гуррагча составтыг каттышкан экипажтың космоска чедиишкиннинг ужуулгазы [illegible] космос делгемин шинчилээринге болгаш шиңгээдип алырынга социалистиг дем каттыштырылга чурттарының үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазының чаа үе-чадазы болган.

СЭКП ТК-ның Чиигиие секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев космостуң маадырларынга Совет Эвилелиниң бедик шаңналдарын апрель 17-де Кремльге [illegible] тывыскан.

Шаңналдарны тывыскаш турза эш Л. И. Брежнев чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

[illegible] эштер!

Бөгүн өөрүнчүг [illegible] болуушкунну демдеглеп турарыдыр бис. Социализм чурттарының ийи оглу — эштер Джанибеков биле Гуррагча космоска [illegible] эштер. Олар [illegible] ажылдыы чорудуп, бистиң [illegible] даң бээрги [illegible] нүүвүс — социалистиг Моолга эвилелиниң ийи [illegible] кыл белекти кылганнар. Баштайгы моол космонавтының Төрээн чурту эм Моолдуң Араттың Революстуг намының XVIII съездизинге белеткенип турар, а оон соонда алдарлыг Улуг революцияның 60 чылын демдеглээр.

1961 чылдың апрель 12-ниң үттүңдүрбас хүнү апрельдиң бо хүнүнде сагыш-сеткилге кирип келир-дир. Юрий Гагариннин «Ыттаныштаалы!» дээн кайгамчыктыг сөзүн бүгү делегей ынчан дыңнаан.

Космос шинчилекчилери эрткен чылдарда ламок [illegible] оруктуу эрткен. Техника [illegible] сайзыралгайжып келген, сорулгалар нарыылап, [illegible] кинчин хүнсээлери [illegible] келген. Ынчалза-даа чаңгыс-ла чүүл өскерилбейн арткан — космос орбитазынга ажылдыы ханы билиглиг, ийи дыт-даа нарын байдалдарда шалыпкын болгаш шын ходуп шыдаар, [illegible] эрес-маадырлыг кижилер кылып шыдаар. Эң-не кысказы-биле чугаалаар дээр болза, ол [illegible] [illegible]

Космоска эң баштайгы ужуушкунга чедир совет ракетчилерниң ажылы-биле холбашкан [illegible] болур ужуулга таварыышкын мен. Мен ынчан Мстислав Всеволодович Келдышту, Сергей Павлович Королёвту, Михаил Кузьмич Янгельди, кижи төрелгетенге сылдыстарже оруктуу айтып турган өске-даа хөй-хөй [illegible] эртемденнерни, конструкторларны [illegible] [illegible]

Бистер шуптувус чээрби чыл соонда чүү болурул дээрзиниң дугайында бодап, [illegible] чугааларын орандажып-даа турган болгай бис. Күзел-бодал бо-ла херек кырында чүүлдү мурнай бээр болгай.

Ынчалза-даа космос талазы-биле ындыг эвес болган: херек кырында болуушкун күзел-бодалды-даа мурнапкан.

Амгы ужудуушкун чурттар [illegible] [illegible] болгаш, эш Гуррагча космос [illegible] ниң чуксу болуун ажыткан. Бо минуталарда мырыңай [illegible] «Салют-6» станциязының иштинге бистиң маадырларывысты хүлээп алган эштер Коваленок биле Савиных олар космоска хамаарыш [illegible]

Космос техниказының [illegible] бистер космос-даа дугайында, Чер-даа дугайында хөй чүүлдерни билир апарган бис. Бистер кижиниң [illegible] рының дугайын база [illegible] билир бис.

[illegible]

— [illegible]

цаль-биле шаңнаан, космонавт-шинчилекчи, Моол Арат Республиканың хамаатызы эш Жугдэрдемидийн Гуррагчага Совет Эвилелиниң Маадыры атты тывыскаш ону Ленин орден болгаш «Алдын Сылдыс» [illegible] шаңнаан.

Шаңналдар дээш чуректиң ханызындан силерге байыр чедирип тур мен, эштер. Эң-не эки чүүлдерни силерге күзедим. Аас-кежикти, кадыкшылды, чаа-чаа чедиишкиннерни күзеп тур мен!

* * *

В. А. Джанибеков эш Л. И. Брежневке мынча деп чугаалаан:

— Бистиң ленинчи партиявыстың ады-биле, Силерниң адыңар-биле совет улустуң болгаш бурунгаар депшилгелиг бүгү кижи төрелгетенниң идегели, күзелдери болгаш чедиишкиннери холбашкан. Чурттар аразының сески, совет-моол экспедициязының чедиишкинниг доозулганының дугайын, космоска ужудуушкунну айыттынган программаның долузу-биле күүсеткенин дугайын айтышкааны мен өөрүнчүг-дүр. Ол хэрте, бистиң партияларывыстың акы-дуңма кады ажылдажылгазының болгаш сырый найыралының түңнели-дир. Ол [illegible] Коммунистиг партияның XXVI съездизиниң тоогулуг шиитпирлеринге бистиң харыывыс болгаш Моолдуң Араттың Революстуг намының XVIII съездизинге төлептиг белээвис-тир.

Он бирги беш чылда бистерниң совет космонавтыларның [illegible] ла бүгү [illegible] кылырывысты ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтыларының өмүнээзинден Леонид Ильич Силерге бүзүредип тур мен. Бистер космостуң идегелдиг техниказының [illegible] өөрүп четтиривис. Космос ужудуушкунун башкарып үндүрген организацияларга болгаш коллективтерге өөрүп четтиривис. Бистиң [illegible] белеткээн специалистерге четтиривис.

Бистиң ленинчи төрээн партиявыска, бистиң чонувуска, эргим Леонид Ильич, Силерге, бистиң экипажывыстың ажылын бедик-биле үнелээни дээш, Төрээн чурттуң бедик шаңналдары дээш [illegible] четтиривис.

Ж. Гуррагча бодунуң чугаазында космоска совет-моол ужудуушкунну кылыр арганы бергени дээш, бедик шаңналдар дээш СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге [illegible] улуг совет улуска, Леонид Ильич Брежневтиң бодунга чуректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илереткен.

Ленин орден болгаш Совет [illegible] Маадырының «Алдын Сылдызы» бодунуң Төрээн чуртуң космоска төлээлээр бедик алдарны меңээ тывыскан бүгү моол улуска база шаңнал болуп турар. Чээрби чылдар бурунгаар Юрий Гагаринниң ийеп кааны сылдыс оруу-биле, моол араттың оглу, Социалистиг Моолдуң төлээлекчизи мен, бодумнуң сылдысчы совет акы-дуңмаларым-биле кады космос орбитазынче [illegible] үнгениме чоргаарланып, аас-кежиктиг болганымны илергейлеп тур мен.

Бөгүн Силерниң холуңардан хүлээп алганым шаңналдар Ленинниң болгаш Сухэ-Баторнуң чылдарында тургустунган совет болгаш моол улустарның бузулбас, найыралын, Леонид Ильич Силерниң болгаш эш Ю. Цеденбалдың удурткан бистиң акы-дуңма партияларывыстың хөй чылдарда [illegible] ажыл-чорудулгазының салдары-биле улам быжыккан болгаш сайзырап турар найыралды тодаргай херечилеп турар-дыр.

Эртемниң болгаш техниктиг [illegible] улам ыңайгы хөгжүлдези дээш, тайбыңны база улустар аразынга найыралды быжыглаар талазы-биле чаагай күш-ажылынга чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун эш Л. И. Брежневке Ж. Гуррагча күзээн.

Шаңналдарны тывыскан турда, [illegible] [illegible] үжээн.

В. И. Ленинниң болгаш Сухэ-Баторнуң тоогулуг ужуражылгазын илергейлеп көргүскен скульптурлуг композицияны В. А. Джанибеков болгаш Ж. Гуррагча олар космоска кады ужудуушкунун турааскаалы кылдыр Леонид Ильич Брежневке тывысканнар.

Шаңналдар тывысырынга келген СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, СЭКП ТК-ның Килдис эргелекчизи И. Ф. Дмитриев, СЭКП ТК-ның Чиигиие секретарының дузалакчызы А. И. Блатов, Космонавтылар белеткээриниң Ю. А. Гагарин аттыг төвүнүң начальниги, удаа чугаалыг генерал-лейтенанты Г. Т. Береговой, ССРЭ-ниң МАР-да элчини Д. Готов болгаш албанның өске-даа кижилери космостуң маадырларынга изиг байыр чедирген.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

БЕДИК ХАРЫЫСАЛГАНЫ МЕДЕРЕП БИЛБИШААН

Дүүнгүзүнге болаарга бөгүн эң эки болгаш хөй чүүлдерни көрүп турар бис. Бисте чүү эки болуп турар, а бедиктер кайда барып болур бис... Бо болза СЭКП-ниң XXVI съездизин хаап тура, эш Л. И. Брежневтиң чугаазында [illegible]. Эң эки болгаш хөй чүүлдерни көрүп билири дээрге [illegible]

[illegible]

рулгаларын чугаалашкан партия райкомунуң пленумунга база чер-черде коммунистерниң хуралдарынга ол бүгүнү ажылдыгусту [illegible]. Оон-биле кады ниити районда болгаш күш-ажылчы коллективтерде [illegible] чүүлдерни болур-чогуур-биле демдеглеп, ажыл-херектиң [illegible]

[illegible]

тазын суур бөргүзүнде, харындаа чамдык малчын турлагларда безин көрүп турар апарган.

Хадын ажыл-агыйының малчыннар совхозтарның материал-техниктиг баазазы быжыккан, олар четчир санныг күчүлүг машина-техника-биле хандыртынган, ында бодунуң ажылдыгы [illegible]

[illegible]

чыннарның амыдырал-чурттал-газын улам экижидер талазы-биле айтырыгларда шиитпирлеттинмээн чүүлдер хөй. Малдың [illegible] фактылары кайы-даа совхозтарда ам-даа хөй болуп [illegible]. Малга четчир чем баазазы чедир тургустунмаан.

Черле [illegible]

[illegible]

ажылдың ажыктыг база шыдарын бедидеринин, күш-ажылды организастаарын сайзырангайжыларының болгаш өске-даа [illegible] ажылдарны чорудары парторганизацияларнан негеттинип турар. Ол [illegible] дургулгелерин эде дерип, чартты кылыр, а оларның социал [illegible]

[illegible]

Ш. КУУЛАР,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң бирги секретары.

БЕДИК ИДЕЙЛИГ ЧОГААЛДАР ДЭЭШ

Апрель 15-те, СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга, республиканың чогаалчылар хуралы болган. «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр Тываның чогаалчылар организациязының сорулгалары» деп илеткелди Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чериниң даргазы К. К. Кудажы кылган. Чугаалашкан айтырыг талазы-биле Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы С. А. Сарыг-оол, критик Д. С. Куулар, чогаалчылар С. Козлова, О. Суваакпит, шүлүкчүлер Ч. Чап, О. Каң-оол, аныяк авторлар Б. Доюндуп, В. Бузыкаев, И. Иргит, республиканың хөгжүм-шии театрының кол режиссёру С. Оюн олар боттарының саналдарын бергеннер.

СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады Г. Ч. Ширшин хуралга киржип, чүве чугаалаан.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге партия ТК-ның Отчёт илеткелинде, «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол [illegible] идеология ажылынче, ылангыя литератураның болгаш уран [illegible]

[illegible]

чагааларны номчукчулар бижип, айтырыгларны салып, саналдарны киирип турар.

Четпестерни илередир, чамдык кижилерниң өөдежок аажызын сойгалаары — шоодут [illegible]. Ол «кижиргенчиг» үүле-херекти В. Б. Монгуш сегирип ал[illegible]

[illegible]

Поэзия дугайында база чугаа болган. Улустуң чогаалчызы Степан Агбаанович Сарыг-оолдуң шүлүктерин ук хуралга бедик-биле үнелээн. Ылангыя оон «Чүректиң аялгалары» деп чыындызы шынап-ла чүрекке тааланчыг [illegible].

Кижиниң талантызы дээрге бүгү-ниитиниң болур дээрзин эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ынчангаш республикада чогаал ажылы кылып чоруур талантылыг кижи бүрүзү бодунуң ажылы үре-түңнелдиг, чоңга чедингир болзун дээш ээ-харыысалгалыг болур ужурлуг дээрзин илеткелчи болгаш санал берген эштер демдеглээннер.

СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин хуралга киржип, делегерңгей чүве чугаалаан.

Тываның ишчилери, бүгү совет [illegible] партияның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге сорук кирип, [illegible]

[illegible]

БИРГИ СУББОТНИКТИҢ МУЗЕЙИ

Ол — бистиң чуртувуста чүгле чаңгыс музей болуп турар. В. И. Ленинниң «Улуг эгелээшкин» деп адааны 62 чыл мурнунда бирги коммунистиг субботниктиң болуп эрткени Москва хоорайда Москва — Сортировочная дээр локомотив депозунда ону тургускан. Ону улуг эгелээшкинниң музейи деп адаар.

[illegible]

Комсомолчу Лида Дагба-Лама «Найырал» совхозтуң ийи дугаар хойжу бригадазының мурнакчы аныяк хойжуларының бирээзи. Ол чыл санында ажыл-агыйга 80-90 хураганнарны өстүрүп берип келген. Бо чылын Лида тергээн совхозунга 100 хураганны онча-менди доруктургаш хүлээдип бээр дээн хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, кызымаккай ажылдап турар.

ЧУРУКТА: аныяк хойжу Л. Дагба-Лама.

В. ЧАМЗЫННЫҢ фотозу.

КВАРТАЛ ПЛАНЫ КҮҮСЕТТИНГЕН

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың даг-дүгү ажылдар коллективи бирги кварталда эки ажылдаан. 1981 чылдың бирги кварталының бүдүрүлге планын кол көргүзүглер талазы-биле фабрика чедиишкинниг күүседиген. Фабрика эртиси үш айларда 3468 муң рубльдиң бараазыныг продукциязын бүдүрүп [illegible]

[illegible]

А. АШМАРИН.

МУРНАКЧЫЛАР ХӨЙ

Бии-Хем районда төрүүр чогуур 26 муң 920 баш хой бүрүн солдаан. Оон алдынган чаш төл онча-менди доргууп турар. Түс-түс ажыл-агыйларны алырга, бо чугула кампанияга «Саяны» совхоз эң дээре көргүзүглерни чедип алган. Ында тергээн 5 муң 840 хойдан 6 муң хураган камгалап алдынган. Районнуң хойжуларының аразындан келбээйн чарыштты ол-ла совхозтуң хойжузу, коммунист Демир-оол Дотпа баштаан. Ол 100 баш хойга онаажыр эң хөй чаш төлдү камгалап алган. Ол ышкаш 100 хойдан 100—112 чедир хураганны камгалап алган — СЭКП Бии-Хем райкомунуң кежигүнү, «Ыржыл тарачыны» совхозтуң хойжузу Оолак Кечил-оол, «Саяны» совхозтуң хойжузу Федор Баваачы ышкаш мурнакчы малчыннар ажыл-агый бүрүзүнде хөй.

С. ХОЖУЯ.

М. ООРЖАК.

Хоорай, суурларывыстың чаагайжыдылгазы

УЛАМ АЯН-ШИНЧИ КИРЕР

Эрзин суур чыл келген тудум улам-на чаагайжыттынып, чаартынып турар. Суурнуң ховуже талазында чаа кварталдарда чаңгыс аай телевизорлуг ийи өрээлдиг эштерни чурттаар чурттаалга бажыңнары олуртулдай чыгаалдыннан.

Суурнуң кудумчуларын тербээн суурун чаагайжыдып, [illegible] ажылдарны кылгылаан. Оон түңнелинде эрткен беш чылдың дургузунда суурнуң, ылангыя төп кудумчуларында чурттаалга бажыңнарының девискээрлеринге хөй санныг тарымал үнүштер олуртунган.

Суур чаагайжыдылгазы кодээ Советтиң кичээнгейинде. Күүскем ол чугула айтырыгны чогумчалыг шиитпирлээри-биле суур чаагайжыдылгазының планын чыл куусаалыг тургускан. Ында көрдүнген чүүлдерни амыдыралга херек кырынга боттандырарынга кодээ Советтиң депутаттары, суурнуң херээжен чоннары, бот-башкарылгалыг хөй-нииті организациялар болгаш суурнуң улуг, бичии чурт[illegible]

[illegible] улуг ажылдар кылдынып турар. Чижээ, кодээ Советтиң депутаттарының киржилгези-биле округ, агитквартира бүрүзү хамаарылыр девискээрин чаагайжыдып, чогаадычыларының талазы-биле түс-түс күчээлгелиг. Ол социалистиг хүлээлгелерге ореге бүрүзү бажыңының девискээринге чеже дөс тарымал үнүш олуртурун, каш дөс чечек тарып өстүрерин киирер. Оон-биле кады кайы тиро ногаа аймаа, картофель тарыырын албан айтыр. А оон күүселдезин агитквартираларның удурткучулары суурда херээженнер чөвүлели, депутаттар кичээнгейде алган. Түңнелин квартал санында үнелээр. Эң эки чаагайжыттынган девискээрлиг чурттаалга бажыңнары, округ [illegible]

[illegible]

[illegible] чүгле эрткен чылдың дургузунда безин чаагайжыдылга [illegible]

[illegible] чаагайжыдылгага [illegible] беш чылдың баштайгызының [illegible] суур чаагайжыдылгазының планын кодээ Советтиң күүсезин бот-башкарылгалыг хөй-нииті организациялары-биле кады дүгүржүп тургускан. Ылангыя чаңгы кылыр ажылдарның хемчээли моон мурнуңда чылдарга деңнээрге улуг. Суур чаагайжыдылгазының схема-картазын тургускан. Ында албан организацияларының өрегелерин чүнү кылырын айыткан. Чижээ, ногаан бүдүк-биле өннеп каан черлерде анаа чеже тарымал үнүш олуртуру көрдүнген. Ынчангаш бо чазын кылыр чүнү кылыры тодаргай. Ол ёзугаар суурнуң кудумчуларында штакетниктер септелгезин чадыг дүжүп эгелээри [illegible]

[illegible] Суурнуң [illegible] кудумчуларга 750-ден 1130 [illegible] штакетниктерни тургузар [illegible] 3870 ажыг [illegible] чаа штакетник-херимнер [illegible]. Анаа херек [illegible] риалдарын [illegible] олуртур тарымал [illegible] дүгүржүлга ёзугаар [illegible] дан, Шуурмактан [illegible] кеп эгелээн.

Суур чаагайжыдылгазынга ажылдаар септелгезин [illegible]

[illegible]

Албан организациялар, күш-[illegible]

В. КУУЛАР.

Эрзин район.

Эвилелдешкен республикаларда

РСФСР

Воронеж областың ажылагыйлары чочак-тараа тарылгазын үш катап улгаттырып, ону бо чылын үш чүс муң гектар шөлге тарыыр. Ол дээрге областың бүгү тарылга шөлүнүң он дугузу-дур.

Аъш-чемниң болгаш мал чеминиң бо чугула культуразын болбаазырадырының чаа мурнакчы технологиязын ажыглап, улуг кичээнгейни сорттуг үрезиннерин ажыглаарынче салган. Мында бедик дүжүттүг «Рамон-77» деп сортту калбаа-биле өстүрүп турар. Ону дөртен чыл бурунгаар бо черниң селекционерлери өстүрген. «Улуг пазылыг» ол сорт бистиң чурттуң 75 областарында, крайларында болгаш автономнуг республикаларында бир кол сорт апарган. Ол ышкаш ону Болгарияда, Венгрияда, Румынияда, [illegible] районнуткан. Бедик дүжүттүг районнуттунган, «Неосыпающий-1» деп сортту хөй шөлге бир дугаар тарыыры көрдүнген.

✦ ✦ ✦

КАЗАХСТАН

Дузалакчы албан черлериниң төпчүткени «Актюбрентген» заводунуң мастерлеринге, станокчуларынга үе-шагын [illegible] берген. Складтарның база материал-техниктиг хандырылга бүдүрүлгелериниң комплекстиг участок кылдыр каттыштырган. Моон келектерни болгаш материалдарны шак графигиниң ёзугаар цехтерже чедирип турар. Ындыг графикти за[illegible] информация-[illegible]га төвүнүң специалистери чогааткан. Цехтерниң тускай хүлээп алыр пунктуларынга [illegible] материалдарны, келектерни чыып, пластмассты баш удур быжып алыр.

Заводтуң иштики хандырылгазын төпчүткени бир ажылчынга эъткег саныңда беш минута үени ортумаа-биле камнап алыр арганы берген. Ол дээрге хөй эвес ышкаш сагындырар. Бүдүрүлгениң бүгү хемчээли-биле алырга, камнаттынган [illegible].

✦ ✦ ✦

УЗБЕКИСТАН

Наманган областа Тура[illegible] К. Маркс аттыг колхозка [illegible] баштайгы болуун магазиннерже чоруткан. Мында специализастаттынган цех ажылдап эгелээн, ону областың чурт үлетпүрүнүң дааранылга фабриказы организастаан.

[illegible] дааранырын өөренип турган доозукчу кыстары ажылдап турар. Бо өөредилге чылы доостурга цехтерниң [illegible] ийи катап өзер, төлевилел күчүзүнге чедир маңаа чылдың-на 500 муң рубльдиң үрүглар деэин дааравар.

Эрткен онгу беш чылдың [illegible] республикада 65 ындыг салбыр тургустунган. Оларны чаа-чаа техника-биле кол бүдүрүлгелер хандырып, ажылдаар [illegible] боттары берип турар. Узбекистанның [illegible] 20 миллион рубльдиң продукциязын бүдүрүп турар. Он бирги беш чылда ол көргүзүг ийи катап көвүдээр.

✦ ✦ ✦

АЗЕРБАЙДЖАН

Грузия селекционерлериниң өстүргени «Колхида» деп шай сортунуң ийи дугаар чурту Азербайджан апарган. Субтропиктерниң шай өстүрер тускай ажылагыйлары чаа сортту өстүрүп көвүдедири-биле питомниктерде шай сыптарын тарыырын доосган. Чаа беш чылда шай тарыыр шөлдерни бүдүн чартык катап улгаттырар арганы ол бээр.

(СЭТА-ның корр)

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ТАЙБЫҢНЫ КАМГАЛААРЫНГА ШЫЛГАРАҢГАЙ САЛЫЫШКЫН

ДЕЛИ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневти мында 1980 чылдың эң шылгараңгай күрүне ажылдакчызы деп адаан. Хөй-нитиниң санал-онал алыышкынын Индияда хөй-ниитиниң «Национал интеграция ассамблеязы» дээр хөй кижилиг улуг организациязы «Интернешнл рипортер» солун-биле кады эрттирген. Парламенттиң дыка хөй кежигүннери, эртемденнери, журналистери, культура ажылдакчылары ол ассамблея бодунуң хуралынде каттыштырган.

Санал-оналы алдынганнарның хөй-нуруузунуң медеглээниниң ёзугаар алырга, 1980 чылда улустар аразынга билчиишкинниң херээнге болгаш бүгү делегейге чепсегленииишкинниң дужурер дээш, стратегтиг шавар халдаашкынның боо-чепсектерин кызыгаарлаар талазы-биле ийиги дугуржулганы чарып алыры дээш демиселге хууда эң улуг салыышкынны Л. И. Брежнев киирген деп, ассамблеяның президентизи профессор Балдев Раджениң ССРЭ-ниң Индияда элчиниңче чоруткан чагаазында чугаалаан. Л. И. Брежневтиң хүлээп алганы мерген угаанныг политиктиг шиитпирлер делегейниң душкуурлуг чоруу өскен турзажок, делегейниң чаа дайынын болдурбазынга, оон кызаңнышкыннындан кижи төрелгетенни адырып алырынга чугула рольду ойнаан» деп, чагаада онзалап демдеглээн.

Индий улустуң найыралының эң эвилең, сеткилдиң хаңызындан илерелин Л. И. Брежневке дамчыдарын ассамблеяның президентизи диләэн.

БЫЖЫГ ЧАҢГЫС ЭП

БЕРЛИН. (СЭТА-ның тускай корр.). Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының X съездизи алды хүн үре-түңнелдиг ажылдааның соонда, апрель 16-да доозулган. Герман Демократтыг Республиканың амыдыралынга ол чугула үе-чада болган. Партияның болгаш чонунуң быжыг чаңгыс эптиин, марксизм-[illegible] [illegible] [illegible] интернационализм-ниң принциптеринге ГСЧП-ниң [illegible] көргүзүп.

ГСЧП ТК-ның [illegible] келин, партияның стратегиязын болгаш тактиказын ГДР-ге сайзырангай социалистиг ниитилелди тургузарынга, СЭКП болгаш Совет Эвилели-биле, социалистиг дем каттыштырышкынның [illegible] өске-даа партиялары болгаш чурттары-биле найыралын база [illegible] быжыглаарынче угландырышкынны делегаттар чаңгыс [illegible]. 1981—1985 чылдарда ГДР-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планының талазы-биле ГСЧП-ниң X съездизиниң [illegible] рын бадылаан. Оларны бүгү чон угаалажып [illegible] киирер болгаш оон түңнелдери чаа беш чыл планының үүлезини болур.

Съезд медеглел хүлээп алгаш, улустарга өжээниниң ёзу-[illegible] болгаш концлагерьлеринде хилинчектеттирип чыдар, ол [illegible] [illegible] [illegible] лимге болгаш империализмге удур, тайбың, демократия, национал хамаарышпас чорук [illegible] турар бүгү-ле коммунистер-биле, бүгү-ле революционерлер болгаш патриоттар-биле ажымналышкыны эп-сеткил каттыштыр [illegible] ГДР-ниң коммунистериниң болгаш бүгү ажылчы чонунуң өмүнээзинден илергейлээн.

Партияның удуртур органнары — Төп Комитетти болгаш Төп ревизия комиссиязын съезд соңгаан. Съездиниң түңнел хуралынга соңгулдаларның түңнелдерин номчуп дыңнатакан. ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретарынга Э. Хонеккер ны база катап соңгаан.

Түңнел сөс чугаалааш, Э. Хонеккер көргүскен бүзүрели дээш делегаттарга партияның чаа соңгуткан ТК-зының өмүнээзинден өөрүп четтиргенин [illegible]. Партияның шиитпирлерин амыдыралга чайгылыш чок боттандырар дээш ГДР-ниң бүгү ажылчы чонунуң-биле кады демиселдир бис. Партияның [illegible] бүгү ажылчы чоннарының сорулгазы — сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузары. Бистиң улуг херээвис дээш баштайгы хуннерден-не демиселдир келген кижилерниң чаглыгларын күүседир бис, бис [illegible] чурттаалгазы улам экии, улам [illegible] бүгү чүүлдерин кылыр бис деп ол медеглээн.

Бистиң мурнувуста берге сорулгалар турар. Ынчалзада оларны чедиишкиниг күүседиринге быжыг бүзүреливис бар деп, ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары чугаалаан. Бистиң бурунгаар шимчээшкиниң бистиң үнелези — бистиң партиявыстың коллективтиг дуржулгазы [illegible] [illegible] оон политиказынга улус массаларының долу бүзүрели, хамаарылгазы [illegible] билири болур.

[illegible] шиитпирлер — бистиң кол шугумувус ол болур. Ажылчыннар [illegible] [illegible] бис кезээ ГДР чаа-чаа чедиишкиннер [illegible] чиңгиниг чок. Бистиң партиявыс — Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы-биле, социалистиг чурттарның ажылчы-[illegible] өске-даа партиялары-биле сырый найыралдыг [illegible] холбаалыг. ГСЧП-ниң [illegible] политиктиг угланыышкынының үндезини — тайбың дээш, социалистиг дем каттыштырылгазының сырый каттыжыышкынын дээш демисел, антиимпериалистиг идепкейлиг эп-сеткил каттыштырылгазы болур.

ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары съезд хагдынган деп чарлаан. «Интернационал» талгы чаңгыланып үнген.

• • •

Бөгүн, Эрнст Тельманның төрүттүнгенинден бээр 95 чылының хүнүнде, ГСЧП-ниң X съездизинде СЭКП-ниң делегациязы [illegible], СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов немец пролетариаттың баштыңчызының Берлинде турускаал музейинче чораан, оон амыдырал-чуртталгазынга болгаш ажыл-чорудулгазынга турускаан делгелге-биле таныжаан.

ДЕЛЕГЕЙ ЭРТЕМДЕННЕРИНГЕ КЫЙГЫРЫГ

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Ядролуг дайынның кыжанышын болдурбас дээш демиселге күжениишкиннерин [illegible] эрттеринче делегейниң бүгү эртемденнерин [illegible] Бүгү-делегей федерациязының күүсекчи чөвүлели кыйгырып, венгр найыр [illegible].

Ядролуг халапты болдурбазының амыдыралчы эргежок [illegible] болгу дег эртем ажылдакчыларының Делегей комитедин тургузар дугайында СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң [illegible] саналынга [illegible] Бүгү-делегей федерациязы байыр чедирип турар деп, ол хуралга хүлээп алдынган резолюцияда онзалап демдеглээн. Ындыг комитетти тургузарынга федерация бүгү [illegible] кылдыр көрүп турар.

Боо-чепсекти эндере бүдүрерин болдурбас дээш демисел федерацияның ажыл-чорудулгазының эң чугула сорулгазы-дыр деп резолюцияда онзалап демдеглээн. Боо-чепсекти эндере бүдүрер чорукту [illegible] айыыл чок турарын кыйгырып, [illegible] ядролуг [illegible] тыштып [illegible] турар деп, эртемденнер демдеглээн. Эртем шиитпирлериниң түңнелдерин массалыг узуткаашкынның боо-чепсээниниң чаа хевирлерин тургузар сорулгаларга ажыглаарынга удур, ук федерация бүгү делегейге тайбыңны быжыглаары дээш туржуп турар.

Боо-чепсекти эндерилдир бүдүрер [illegible] улам-на орар айыылдыының дугайын хөй-ниитиге [illegible] эрге-ажыктарынга таарыштыр федерация хөй [illegible] нерин салган. Ядролуг дайын [illegible] өлүмнүг уржуктарга чедирип болурун кижи төрелгетенге таныштырарынга ол белен.

ЯДРОЛУГ ДАЙЫННЫ БОЛДУРБАС!

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «АКШ-тың чаа администрациязының дайынзырак угланыышкыны-биле [illegible] улам-на беттуг чүүл болу берген ядролуг дайынның кыжаныы бүгү кижи төрелгетенниң [illegible] барып шыдавас» деп, Миннесот университединиң социология профессору Э. Маркит СЭТА-ның корреспондентизи-биле [illegible].

«СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң кедүргени тайбынга ынак чаа совет [illegible] [illegible] делегейниң хөй-ниитизи чүүлдүгзүнүүшкүн болгаш [illegible] уткаан» деп, ол онзалап демдеглээн.

Ядролуг дайынны болдурбазының амыдыралчы эргежок чугулазының дугайын көргүзер сорулга-биле эртемденнерниң [illegible] Делегей комитедин тургузар талазы-биле Л. И. Брежневтиң саналынга Э. Маркит [illegible] үнелелди берген.

[illegible] специалистерниң кылып үндүрер түңнелдерин хөй-нитиге медээ кылдыр чедирер болгаш ол түңнелдер тайбыңның камгалаар, айыыл чок чорукту быжыглаар талазы-биле улустарның [illegible] салыышкын болу бээр» деп ол медеглээн.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тургузар [illegible] [illegible] [illegible], америк профессор демдеглээн.

Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ИЛЕТКЕЛИН ҮНДҮРГЕН

ОТТАВА. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң СЭКП-ниң XXVI съездизинге Отчёт илеткелин Канаданың «Нувель фронтьер» дээр ном үндүрер чери тускай ном кылдыр француз дылда парлап үндүрген.

Канаданың Компартиязының ТК-зының кежигүнү, Квебектиң Компартиязының даргазы Самюел Уолштиң ол үндүрүлгеге бижээн киирилдезинде «Л. И. Брежнев душаууруг чорукту чавырылдырар политиканың кол архитектору кылдыр сурагжаан күрүне удуртукчузу-дур» деп онзалап демдеглээн. Илеткелдиң тывында болгаш бүзүрелдиг хөөнүн, ол документиниң делегейге аажок улуг ужур-дузалыын киирилдеде айыткан.

Илеткелдиң чаа совет саналдар тайылбырлаттынып киирген ол бөлүүн онзалап алгышаан, киирилде авторунуң бижээни болза: «Европага шериг талазынга бүзүрежилгени быжыглаар хемчеглер дугайында, стратегтиг боо-чепсектерни кызыгаарлаар дугайында, Чөвүлелдиң кежигүннери күрүнелериниң дээди дужаалдыг удуртукчуларының киржилгези-биле КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң тускай хуралын чыылдырар болгаш эң дээди деңнелге совет-америк ужуражылгазын эрттирер дугайында — ол тодаргай саналдарны барын талазы чурттарның хөй-ниитизи чаагай күзел-биле уткаан». Канада-биле харылзааларны хөгжүдеринге болгаш кады ажылдажылганы калбартырынга ССРЭ-ниң белениниң дугайында Л. И. Брежневтиң сөстеринче автор онза кичээнгейни угландырган. Л. И. Брежневтиң илеткелин моон мурнунда Канадага англи дылга база парлап үндүрген.

ЧӨВҮЛЕЛДИҢ СЕССИЯЗЫНДА

ДАМАСК. (СЭТА-ның [illegible]). Палестинаның Национал чөвүлелиниң XV сессиязынга ниити политиктиг санал-онал бериишкинниң делегаттар дооскан.

Палестинаны [illegible] Улусчу фронтузунуң политбюро кежигүнү [illegible] Израильдиң [illegible] черлерге палестин улустуң демиселиниң сорулгаларын айыткан болгаш Палестинаны хостаар организациязының (ПХО) дээштиг [illegible] болур ужурлуг Палестинаның национал фронтузунуң ажыл-чорудулгазын идепкейжидериниң эргежок чугулазын онзалап [illegible] Бодувуста бар бүгү-ле аргаларны [illegible] боттарывыстың эргелеривис дээш демиселдир ужурлуг бис деп, ол чугаалаан.

Израиль эжелекчилериниң мурнунга дүжүп бээриниң оруу-биле Каирниң чаңгыс-даа араб күрүне эдербес кылдыр Садаттың ёзу-чурумунуң эскерликчи угланыышкынын сойгалап илередири палестиннерниң кол сорулгаларының бирээзи болуп турар деп, оратор айыткан. Социалистиг дем каттыштырылгазының чурттары-биле, бирги ээлчегде Совет Эвилели-биле найыралдың улам-на быжыглаарынче, Азияда, Африкада болгаш Латин Америкада [illegible] талалыг [illegible] [illegible] арабтарны ол кыйгырган.

[illegible] [illegible] [illegible]

Садаттың [illegible] [illegible] талаар дугайында [illegible] [illegible].

[illegible] ФАТХ ТК-ның кежигүнү Маджид Абу Шарар шыңгыы шүгүмчүлээн болгаш Кэмп-Дэвид [illegible] [illegible] тиңген эскерликчи политикага удур демисел ПХО-нуң кижээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг деп чугаалаан.

Палестинаның Национал чөвүлелиниң сессиязынга санал-онал бериишкиннерин түңнеп [illegible] Я. Арафат чуве чугаалаан. Палестинаның [illegible] бодунуң чөптүг эргелерин, соң [illegible] хамаарышпас күрүнезин тургузар эргезин чедип [illegible] Чоокку Чөөн чүкке тайбың, айыыл чок чорук болгаш чогумчалыг амыдырал хандыртынмас деп, ол онзалап демдеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Чоокку Чөөн чүк айтырыының талазы-биле [illegible]. Палестинаны [illegible] күүсекчи комитединиң даргазы Я. Арафат бедик-биле үнелээн. Совет өңнүктеривистиң ол саналдарын ээлиг-биле деткип турар бис, чүге дээрге, Чоокку Чөөн чүктүң кризизин [illegible] [illegible] бедик санап турар бис деп, ол чугаалаан.

Дараазында үе-чадада палестин революциязының сорулгаларын оратор айыткан. Улуг хуусаада шыңгыы демиселдиң туруп турарын демдеглээн болгаш ол демисел Палестинаның улузунуң чөптүг эргелерин [illegible] тиилелгези-биле доостур дээрзинге идегелин илередкен.

ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАЗЫ

ПРАГА. (СЭТА). Никарагуага хамаарыштыр АКШ-тың чорудуп турары агрессияның, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] политиказын Профэвилелдерниң Бүгү-делегей федерациязы шиитпирлиг буруу шапкан. Никарагуаның мурнунга бодунуң ажыл-сан[illegible] [illegible] [illegible] Вашингтонуң [illegible] [illegible] ашпаар [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] салып турар-дыр деп, федерация айыткан.

Документиде демдеглеп турарын ёзугаар алырга, экономиктиг агрессияның ол [illegible] америк империализм Никарагуага [illegible] [illegible] «[illegible]» чыдар. Никарагуаның контрреволюционерлер [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] өлүрүкчүлер. [illegible] [illegible] АКШ-тың болгаш Гондурастың [illegible] [illegible] [illegible] турары [illegible].

Никарагуаның чонунга болгаш оон революциязынга [illegible] [illegible] [illegible] Профэвилелдерниң Бүгү-делегей федерациязы никарагуа ажылчын [illegible] ажылчы чоннарының Сандинисту профэвилели-биле бодунуң эп-сеткил каттыштырылгазын база катап илергейлээн. Никарагуа улустуң деткиишкиниң камбаниязын [illegible] Никарагуада революстуг чорук [illegible] [illegible] турар империализм биле реакцияның агрессивчи [illegible] [illegible] бүгү [illegible] делегейниң профэвилел [illegible] бүгү делегейниң демократтыг болгаш [illegible] [illegible] кыйгырыг федерацияның медеглелинге [illegible].

ӨЛҮРҮКЧҮЛЕР КЕДЕРЭЭН

МАДРИД. (СЭТА). Өлүрүкчүлерниң кем-буруулуг [illegible] күштелгени-биле [illegible] Испанияда [illegible] [illegible] база катап нарыылаан. Апрельдиң ортаның үтле чаңгыс хүнүнде безин олар беш өлүрүкчү үүлгедиглерни кылган. Оон түңнелинде ийи шериг, бир хамааты кижилер өлүрткен. Хамааты гвардияның (жандармерияның) бажының база буза тевискен.

[illegible] база катап күштелгени чурттуң [illegible] [illegible] шыңгыы буруу шаап, өлүрүкчүлерни [illegible] [illegible] кыленнээшкинниң удурланыышкынны илергейлеп турар [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] демократтыг [illegible] рын, бүгү испан улуска [illegible] [illegible] турар-дыр» деп, Испанияның Коммунистиг партиязының медеглелинде айыткан. [illegible] чү чоруктун [illegible] [illegible] чугула хемчеглерни алыры дээш туржуп турарын Компартия медеглээн. Баскилер чурттунуң Коммунистиг партиязы [illegible] өлүрүкчү чорукка удур демиселдиң чаңгыс аай фронтузун тургузарын саналдаан. Испанияның ол облазында демократтыг бүгү организациялар а ол ышкаш Баскилер чурттунуң автономнуг чазаа фронтунуң составынга кирген турар болур.

Чурттуң политиктиг партияларының хөй нуруузу өлүрүкчү [illegible] [illegible] медеглелдерни кылган. Реакцияның чаа үүлгедиглеринге удурланыышкынның демдээ кылдыр элээн каш минута дургузунда ажыл сок[illegible] кылырынче күш-ажылчы бүгү Испанияны [illegible] [illegible] профэвилел каттыжыышкыны кыйгырган. Ажылчын комиссиялар деп [illegible] ол инициативаны деткээн дугайында медеглээн.

Баскилер чуртунда байдалдың чиҗигленгени-биле холбаштыр Испанияның чазааның даргазы Л. Кальво Сотело апрель 15-те чазактың онза хуралын чыылдырган. Өлүрүкчү чорукка удур демиселдиң айтырыгларын анаа чугаалашкан. Өлүрүкчү чорукка удур [illegible] [illegible] элээн бедиклериниче угланган хамыык хемчеглерни чоокта чаа чазактың ап чорутканы билдингир болгай. Оон-биле [illegible] өлүрүкчү чорукка удур [illegible] [illegible] түүшкен хемчеглерниң эргежок чугулазын демдеглевишаан, армияның болгаш полицияның [illegible] [illegible] калбартыр чорук шериг эр[illegible] база [illegible] күштерни базарынга чедирип болур дег айыылды айыткан.

ХАМААРЫШПАС ПОЛИТИКА

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Совет Эвилели-биле садыглажыышкынның [illegible] хемчеглерге киржир кылдыр чуртту албадаар дээн Каттышкан Штаттарның оралдажыышкынын Аргентинаның чазаа буруу шапкан.

Аргентинаның болгаш Совет Эвилелиниң аразынга садыглажыышкын америк чазактың [illegible] [illegible] [illegible] хамаарышпаан болгаш моон соңгаар-даа хамаарышпас деп, [illegible] [illegible] [illegible] министри Оскар Камильон медеглээн. Американың Каттышкан Штаттары кандыг-даа шиитпирлерни хүлээп ап турарындан хамаарылга чокка Аргентина бодунуң эвээзинде Совет Эвилелинге хамаарыштыр бодунуң хамаарышпас политиказын чорудар ужур [illegible] деп «Нью-Йорк таймс» солунга [illegible] [illegible] министри [illegible] [illegible].

Чурттуң кедээ ажыл-агый министри Хорхе Агуадо база ындыг уткалыг медеглел кылган. Вашингтонуң администрациязының хемчеглерин Аргентина эдербес деп, ол чугаалаан.

[illegible] албан-хааттылары боттарының [illegible] [illegible] улам-на, бо барааш эртээ доктаамал өзүп турар үеле шалың төлевирин улгаттырар. [illegible] [illegible] [illegible] күштелдирип турарлар.

Ындыг удурланыышкыннарның түңнелинде [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] күрүнениң янзы-бүрү албан черлери хагдынгылаан. Лондонда чалак [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Күрүне албан черлериниң албан-хаак[illegible] [illegible] чиңгелелип турар чылдагааны чүл дээрге, амгы чазактың экономиктиг политиказынга күш-ажылчы кижилерниң таарыштынмайн турарының бир бадыткалы болур.

УСТУНДЕ ЧУРУКТА: Лондонда чыскаалганнар.
Камера-пресс—СЭТА-ның фотозу.

Францияның ортумак школаларының 200000 ажыг башкылары чоокта чаа болган национал чыскаалгага [illegible]. Олар материалдыг [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

АДААНДА ЧУРУКТА: чыскаал үезинде.
Кейстон—СЭТА-ның фотозу.

ЯПОН ХӨЙ-НИИТИНИҢ КИЛЕҢНЭЭШКИНИ

ТОКИО. (СЭТА). «Ниссиомару» деп япон чүък суднозунуң суг адаанга чоруур америк «Джордж Вашингтон» хемезиниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тыр япон хөй-нитиниң килеңин илередип турар. «Далайже дүжүрүнкени япон суднозунуң командазын камгалаарының талазы-биле хемчеглер албаан болгаш япон талага олал-ондак дугайында дыңнатпаан суг адааның хемезиниң командылалының үүлгедиглери япон улустуң шыңгыы [illegible] кинин болдурган. АКШ-ка [illegible] [illegible] чок чорукту улам күштеледир[illegible] — деп «Асахи» [illegible] болуунуң эге чүүлүнге бижээн. «[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] болгаш шериг чажыттарын калагалаарының эрге-ажыын дээш япон улустуң сеткил[illegible] [illegible] [illegible] ол солун шүгүмчүлээн.

Японияның чонунуң дувуурээзини Сасебо деп япон портадан мурнуу-барыын чүкче 110 мильге чораан ол суг адааның [illegible] [illegible] чепсек чорааны-биле улам күштелтир. «[illegible]» [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ол хеме [illegible] [illegible] баллистиктиг «Поларис» ракеталарны ап чораан.

Америк шериг корабльдериниң япон суднозунуң далайже дүжүргенинге хамаарыштыр Вашингтонга [illegible] [illegible] кылырын [illegible] оппозиция негээн. Парламенттиң адакы палатазының министрлер кабинединиң талазы-биле комитеди[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ВАШИНГТОН. (СЭТА). [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Вашингтонуң [illegible] айтырыгга хамаарыштыр [illegible] туржунга [illegible] турарын [illegible] илереткеннер. «Табарылганың [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] АКШ-тың [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 26 [illegible] [illegible] 1.2 — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] артынган.

СКУЛЬПТОРНУҢ МАСТЕРСКАЯЗЫНДА

МОСКВА. Скульптор, ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу, Ленинчи шаңналдың лауреады Лев Ефимович Кербельниң ажылдары бистиң чуртувуста калбак сурагжаан. В. И. Лениннің овур-хевирин уран арга-биле катап тургусканы оон чогаадылгазында кол темаларының бирээзи. В. И. Лениннің Куба найысылал — Гаванага турар тураскаалының төлевилелин тургузар ажылды скульптор ам дооздуп турар.

Делегей [illegible] болгаш Совет күрүнениң [illegible] Владимир Ильич Ленинге тураскаалды найысылал парыгының эң бедик черинге тургузар.

Куба болгаш совет скульпторларның, [illegible] тураскаалдың авторлары-биле [illegible] ажылдап тургаш, ол комплексти тургузар.

ЧУРУКТА: скульптор Л. Е. Кербель бодунуң ажылдаар мастерскаязында.

Н. АКИМОВ биле А. СЕМЕХИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

В. И. Лениннің төрүттүнген хүнүнден бээр III чылынга

ОКЕАН ЫНДЫНЧЕ ЧАГАА

Аныяк Совет республиканың [illegible] делегей пролетариадының [illegible] чоокшулаар талазы-биле В. И. Лениннің могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазының дугайын Мытишинниң [illegible] тудуушкун заводунуң корпустарының [illegible] тураскаалдың [illegible] чугаалап турар. Ында мындыг сөстерни сиилбип бижээн: мында 20—30 чылдарда хоочун большевик Петр Иванович Травин ажылдап турган, ол болза В. И. Лениннің америк ажылчыннарга бижээн чагаазын АКШ-ка чедирген кижи ол.

Ынчан 1918 чыл турган. Ак гвардейжилер болгаш дашкыкы интервентилер Советтер республиказының [illegible] тудуп кел чораан. Социалистиг Ада-чурт улуг айыылда турган!

Ол кадыг-берге хүннерде Владимир Ильич Россияга [illegible] Октябрь революциязының дугайында шынны америк ажылчыннарга дамчыдар дээш, Советтер чуртунда бот тандырып эгелээн улуг революстуг чаартылгаларның ажылчыннарның болгаш тараажылдарның [illegible] ның дугайында [illegible] га бижээн.

В. И. Лениннің «Америк ажылчыннарга чагаазын» АКШ-ка чедирерин организацияларын оон мурнуу чарлынын Америкага [illegible] большевик М. М. Бородин хүлээнип алгаш, ону Москвадан Стокгольмга чедирип берген.

Ук харыысалгалыг херекти күүседиринге П. И. Травинни база киириштирген. Инженер Травин бурунгу орус революцияның илепкейлиг киржикчизи турган. Хаан чазаанын шаажылалындан чайлаар дээш, Петр Иванович 1906 чылда АКШ-че чоруй барган. [illegible] шимчээшкининге илепкейлиг киришкен. 1918 чылда Травин Европага баар дээн корабльге өске ат-биле кочегарлап кирип алгаш, Норвегияга чедип келген болгаш тус черниң социал-демократтарының [illegible] чоруй барган, анаа ынчан бурун эртелиг совет төлээ боор В. В. Воровский ажылдап турган.

Травин-биле Бородин В. И. Лениннің «Америк ажылчыннарга чагаазының» үш экземплярын, Тайбын болгаш Чер дугайында декреттерни, РСФСР-ниң Конституциязын, Совет Россияга удур америк [illegible] собсадырын негээн Совет чазактың президент Вильсонга нотазының текизин В. В. Воровскийден хүлээп алгаш, ол бүгү документилерни Америкага чедирери-биле чорупкан-нар.

Дипломатыг паспорттарын белеткеп алгаш, Копенгаген-[illegible] чедир муң-не чүгээр чедип эгеннер. Ынчалза-даа Даниянын [illegible] ке, бергедээшкиннер [illegible]. Совет дипломаттыг паспорттарны кым-даа хүлээп албас болган. Ам канчаар. Бородин [illegible] а Травин бүгү-ле аргаларны херглеп турган. Копенгагенден Нью-Йорк чедир дээн «Хелиг Олаф» деп лайнерге олурупкан, анаа [illegible] Лениннің [illegible] онаа дузалаан, ону Петр Иванович [illegible] чанып чоруп ора, кочегарлап [illegible].

Травин Америкага чеде бергеш, Джон Ридке ужурашкан. [illegible] америк парлалга парлаарын Джон Рид чедип алган. 1918 чылдың декабрьда Лениннің чагаазын ийи журналга — Американың социа[illegible] болур Нью-Йоркка үнүп турган «Амгы демиселин» деп журналга болгаш Бостонга үнүп турган «Революстуг үе» деп сеткүүлге англи дылга [illegible].

Лениннің чагаазын [illegible] оон сонуургаан болгаш ону «Амгы демиселин» деп журнал тускай парлааш, хөй тиражтыг кылдыр тараткан. Оон соонда алдан болгаш ук чагааны АКШ-тың болгаш Барыын Европа чуртта-рының социалистиг база буржуаз парлалгалары каш удаа парлап үндүрген. 1934 чылда ол Нью-Йоркка тускай брошюра кылдыр үнген, анаа [illegible] е кирбээн чамдык чүүлдерни база киирген. Амгы үеде В. И. Лениннің «Америк ажылчыннарга чагаазын» де[illegible] рында очулдурган.

[illegible] сиңниккен Ленинчи чагаа америк пролетариаттың демиселин шыңгыыраткан. Ынчан Нью-Йоркка «Россияның ениуктериниң эвилели» тургустунган, ук эвилел Совет республиканың [illegible] лерин дедир келдиририн шыңгыы негээн. «Россияда холун ырат!» деп кыйгырыглыг америк ажылчын шимчээшкини 1918 чылдың күзүнүнде АКШ-ка онза калбарган. Орус революцияны боой туттарын [illegible] интервентилерге болгаш ак-гвардейжи генералдарга эргежок чугула боо-чепсекти чүдүрүп чорударындан Нью-Йорктуң болгаш Сиэтлдиң докерлери ойталаан.

П. И. Травинниң оон ынай-гы салым-чолу канчыг ынаалыг болганыл?

Бодунуң хүлээнип алган даалгазын күүсеткеш, ол 1919 [illegible] каш, Скандинавияга чедип алгаш, оон Германияга келген. Анаа улуг америк фирманың төлээлекчизин кижи мен деп чугаалап турган. Фронтунуң [illegible] Кызыл Шериглиң [illegible] турган [illegible].

П. И. Травинни [illegible] Ильич хүлээп ап, партияның даалгазын канчаар күүсеткениниң дугайын тодаргай айтырып, Октябрь революциязының дугайында номун Джон Ридтиң кажан доозарын сонуурган. Травинниң моон соңгаар чүнү кылыр деп болап турарын база айтырып чорууп.

Хамаатыг дайынның чыдарында П. И. Травин республиканың [illegible] инспекторy боол ажылдаан. Оон соонда янзы-бүрү харыысалгалыг ажыл-агый болгаш инженер база эрге-дужаалдарлыг турган. Ол Уралдың натом заводунуң тудуун улуртуп, метрога херглээр [illegible] Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде Орук харылзаа министерствозунуң вагон ажылагыйының Кол эргелелиниң кол инженери болгаш оралакчы начальниги боол ажылдаан. Сөөлгү чылдарында Дем[illegible] эвилел эртем-шинчилел институдунга ажылдап турган.

А. СИВЦОВ.
СЭТА-ның корр.

Москва.

Шыдыраа

КУБОК МӨҢГЕДЕ АРТКАН

Чоокта чаа Кызыл хоорайның команда талазы-биле бирги чер дээш маргылдаа дооскан. Анаа [illegible] команда киришкен. Мурнуку чылдарга бодаарга бо [illegible] тестер бар. Кол чүүл ону кымга хуусаада, бүүзаа чоруттаан.

Ындыг болза-даа бирги чер дээш демисел сөөлгү салыгларга чедир чидиглентен. Чемпион атты Кызылда Курунениң педагогтуг институдунуң шыдырак командазы чаалап алган. Ол команда бо атты ам үш улаштыр ап турары бо. Ынчангаш киилчир кубокту командага мөңгезин-биле арттырган. Команданың тейлээлери А. Борзенко, Д. Ондар бот[illegible] черзедни алганнар.

• • •

Оон-биле чергелештир республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чер дээш маргылдаа уруулчуулээшкиш. Беш салыгда шыдырак бирги разрядчылар Ч. Оюн, М. Азыг-оол бот[illegible] үткеннер.

Ынчангаш беш салыглар эрткенде Чыртак-оол Оюн, Монгуш Азыг-оол, Леонид Мохов 4,5—4,5 санпарлыг [illegible].

Б. ООРЖАК.

телевидение

АПРЕЛЬ 18-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги суда шимчээшкин. 9.00 — «Чаш[illegible]» Ленинградтан дамчыдылга. 9.30 — «Ында, горизонт ындында». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 10.35— «Силерге, ада-иелер!» 11.05 — Н. Доброправовтуң сөзүнге бижээн шүлүктерге чогааткан ырларны Л. Сенчина, Г. Беседина, С. Тараненко олар күүседирлер. 11.15 — «Ажыл чок шимчээшкин». 11.45— «Музейлерде болгаш делгелге залындан» деп бүгү [illegible] «[illegible]» тургузуп тур бис» деп делгелгезин чурукчунуң топ бажыңында ажыттынган. 12.15— «Хүннүң шыгжамыры». 13.15 — «Спортлотонуң» 16-гы тиражы. 13.25 — «Ону шылаар силер». Аныяк чаартыкчыларның конкурузу. 14.10 — «Дириг амытаннар дугайында». 15.25— Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Тувнел бөлүктерниң киржикчилериниң ужуражылгазы. 2-ги болгаш 3-кү үелер. Гетеборгтан дамчыдылга. 16.35 — Политиктиг тайылбырлакчы В. Н. Бекетовтуң беседазы. 17.05 — «Субботниктиң хүн демдеглели».

КЫЗЫЛДАН

17.20 — «Тывада «кызыл суббота». (Орус болгаш тыва дылдарда).

МОСКВАДАН

17.35 — «Делегей байдалының дугайында беседа». СЭКП ТК-ның делегей информациязының килдизиниң эргелекчизи Л. М. Замятин эрттирер. 18.20 —Бүгү эвилелдиң Коммунистиг субботник хүнүнге. Уран чүүл мастерлериниң концерти. 20.30 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Түннел бөлүктүң киржикчилериниң ужуражылгазы. 3-кү үе. Гетеборгтан дамчыдылга. 21.15— «Үе». Информастыг программа. 22.00— Кубаның национал балединиң концерти. 22.45—«Пятигорск». Документалдыг телефильм. 23.00—01.00 —Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Түннел бөлүктүң киржикчилериниң ужуражылгазы. Гетеборгтан дамчыдылга. Төлгензе—медээлер

ДАЙЫНЧЫ АЛДАР ДЕМДЕКТЕРИ

Шаандакы орус шеригиниң төөгүзүн болгаш дайынчы орууну оларның полктарының [illegible] бижип ап болур деп. [illegible] С. Молестов бадыткап турар. Шериг демдектерин ол хөй чылдарның дургузунда чыып, өөренип келген. Шериг кезектериниң [illegible] солдаттарының хөрекке кадап чораан үш чүс ажыг янзы-бүрү демдектерин С. Молестов чыып алган.

Полк шериглериниң демдектериниң тывылганы I Петрниң тургусканы орус арминың доктагмал [illegible] дылаар турган. Оон [illegible] ле мастерлерге кылдыртыр чораан. Демдектерни командир составынга алдын-биле чайырлаан, анаа дайынчыларга—бодуун өңнүг кылдыр кылып турган.

Полктарның тургустунган хүннерин болгаш аттарын чамдык демдектерде бижээн болган. Хөй демдектерниң төп оруунга Суворовтуң [illegible] солун—XVIII чүс чылдың 70 чылдарында ол полкту сөөлүнде алдаржаан улуг полководчу Суворов командылап турган.

В. ПАШИН.
СЭТА-ның корр.

Кострома.

БАЛЫКЧЫЛАР— СПОРТЧУ ЧОН

Эстонияның Сааремаа ортулукта турар «Сааре Калур» колхозунуң балыкчылары далайга-даа, эрикке-даа күш-культура болгаш спорттан чарылбастар. Ол чорук балыкчыларга эки сеткил-хөөннүг болгаш шимченгир болур арганы бээр, ынчан күш-ажылга база кижи белен турбас болур.

Тус чериниң спортчулары болгаш күш-культуржуларыбиле ажылдыг «Сааре Калура» [illegible] чанында чевүлел улуртуп турар. Ында организастаттынган спорттуң 16 секциязында 400 кижи киржип турар. Секцияларның эң-не сураглызы — чиик атлетика, волейбол, аар атлетика, парустуг спорт, спорттуг балыктааашкын. Бичии [illegible] бедик мергежилдиг специалистер эрттирип турар.

[illegible] Эстонияның чемпиону Рейн Тыру; спорт мастери штангист Ян Лембер, чурттуң чемпиону волейболист Тайво Ульс болгаш өске-даа сураглыг спортчулар бар.

Амгы үеде колхозта 300 ажыг разрядчылар, ГТО-нуң хөрек демдээниң 650 эдилекчилери бар. Ында үш кижиниң бирээзи-ле күш-культура болгаш спорт-биле өңнүк.

«Сааре Калурда» бодунуң спорт баазазы чок, ынчангаш ук ажык-агый ында школаның залын болгаш бассейнин хөлезилеп ап турар. А колхозчуларның боттары кадыкшыл коктазын кылып алганнар. Бо чылын колхозтуң дөрткү спартакиадазы база болган. Оон программазында спорттуң он хевири кирген, анаа киржир кижилерниң саны чыл келген тудум өзүп турар. Бо чылын республиканың чиик атлетика календарында «Сааре Калурнуң» шаңналы дээш маргылдаалар база кирген. Чогум колхозтуң спортчулары [illegible] черлерде маргылдааларда база киржип турар. ГТО-нуң хөй хевиринге республиканың шиңгидек [illegible] «Янтар» деп [illegible] [illegible] кижиниң коруп болур.

«Сааре Калурнуң» күш-культура коллективи Эстонияның балык тудар эң шыырак даан колхозтарының санында база кирип турар.

А. ХАРЧЕНКО.
СЭТА-ның корр.

Таллин.

ЭЛДЕПТИГ ДОЛУ

Кедергей улуг хемчээлдиг долу душкен [illegible] Кытаттың мурнуу чүгүнде Гуандун можунуң бир уездизинге 5 кижи өлген, 225 кижи балыгланган, 10 муң 500 ажыг бажыңнар бузулган. «Янчэн ваньбао» солунунуң бижээнин езугаар [illegible] бир бирээзи 7 килограмм аар деңзилиг болган.

(СЭТА).

ГРУЗИН ШАЙ

Грузин шай бистиң чуртувуста эң-не нептерээн. Оон аңгы азербайджан болгаш россий (краснодар) шайлар база бар.

Бистиң улустарывыс янзы-бүрү шайларны ажыглап турар. Чүгле бистиң чуртувуска [illegible] эвес, харын даштыкы индий база ол ышкаш Шри Ланканың цейлон шайларын садып ап болур.

Бистиң чуртувуска өстүрүп турар шай бүрүлериниң кол ниити — грузин шай. 1980 чылда Грузияның совхозтары болгаш колхозтары 502 муң ажыг тонна шай бүрүлерин — [illegible] республикага ажаап өстүрүп турган бүгү чылдарының дургузунда эң хөй дүжүттү күрүнеге саткан.

Грузин шай—делегейде эң эки шайларының бирээзи. Лейпцигке болган делегей делгелгезинге шайның «экстра» деп сорту Улуг алдын медаль-биле шаңнаткан. Грузия шайны беш янзы хевирлиг кылдыр бүүрүп үндүрүп турар.

Грузияга шай тарып өстүрүп келгениниң төөгүзү кыска. Чүс ажыг чыл мурнунда анаа шай дөстерин эккелгеш, баштайгы дуржулга плантациязын организастаан. 1900 чылда Парижке болган Бүгү делегей [illegible] грузин шай бирги алдын медальды алган.

Ынчалза-даа шай бүрүлерин үлетпүрге үндезилеп ажаап өстүрери Грузияга чүгле совет үеде хөгжүп келген. Ам республиказа шай плантацияларынга 80 муң гектар хире [illegible] берген. Дүжүт дыка бедээн. Бир эвес революция мурнунда бир гектардан 6 центнер хире шай бүрүлерин ап турган болза, ам —50 центнерни ажаап ап турар.

Шай ажаап алыры—шүүттүг ажыл. Ынчалза-даа ону механизастаары шай плантацияларында улам нептереп турар. 1979 чылда безин республикага шай ажаап алырының муң ажыг машиналары болгаш хол-биле ажаарының беш муң хире аппараттары ажылдап турган.

Шайның чалгай ажданын болгаш чыдын жиилдер дээш шайның болгаш субтропиктиг культураларның бүгү-эвилел [illegible] институдунуң [illegible] ажылдап турар. Ам ында эөлчегиг дуржулгазы кылып турар. Индияның даглыг черлеринден шайның чаа сорттарын эккелген. Оларны грузин шайның эң эки [illegible] чайзакташтырып турар. Индий болгаш грузин шайларны хайындырарганындан эки түңнелдер үнер дээринге бүгү үндезин бадымзаалар бар.

Яков УШЕРЕНКО,
ПМА-ның корреспондентизи.

ТӨӨГҮНҮҢ ТУРАСКААЛДАРЫ

Муңгаш тайгага чаштынып чыткан Эвенкияның эрте-бүрүнгү [illegible] тураскаалдарын Байкал-Амур демир-оруунуң [illegible] чурттунган чаа суурларның чурттакчылары ам сонуургап көрүп турар.

Чаа дениссээрдерниң шиңгээдип ап турар чорук тайга хемнериниң эриктеринде бедип үнген бедергей улуг чалым хаяларда чурумалдарны тывар арганы берген. Кижилерни, янзы-бүрү аңнарны, куштарны, Хүннүң ол хаяларда чураан болган.

Гекан, Ортааку Лорба, Уркан, Олекма [illegible] хаяларда чурумалдарны эртемденнер шинчилеп көрген. Амур тайгазы-ның [illegible] ларының культуразы бедик [illegible] ла чурумалдар херечилеп турар. Ол чурумалдарда хөй чүүлдер Эвенкияда амгы үениң таныылдарынга дөмей болуп турары дыка солун.

(СЭТА-ның корр.).

Тында.
Амур область.

Эм аймааның талазы-биле эрте-бүрүңгү шагның музейин Грузияда Вардзия деп куй хоорайда тургускан, ол аптеканы [illegible] бээр 800 чыл четкен.

III Георгий хаан болгаш оон уруу Тамара ол хоорайны барык чертик чүс чылда (1156—1204 чылдарда) туттуруп келген. Эм аймаан кадагалаар үш өрээлдиг бажыңны—аптеканы ол [illegible] археологтус калышкыннар-

КУЙДА АПТЕКА

ның үезинде чалым хаядан чылган.

Вардзия хоорайга хөй муң кижилер чурттап турган, а кажан эргежок чугула болганда — оон куйларынга 15 муң кижи чурттап болур. Анаа суг дамныдар хоолайлар бар, [illegible] ле [illegible] Аптека бажыңның шалазынга чыткан чүүлдерни шинчилеп [illegible] каңмыы болгаш [illegible] херекселдер өске-даа бүдүмелдерниң артынчылары бар болган. Эм кадагалаар савалар база тывылган.

Р. ДАВИДОВ
СЭТА-ның корр.

Вардзия хоорай,
Грузин ССР.

Шоодуг

Кулак дүлей

Кадайым мени культуран кулу дээш болганчок-ла чемелей бээр. Оон ол сөстерин анаа бир чем-биле дөмей апарган — кулак дашты-биле эрттирип каар мен. Шынында, та чогум кайызынын культуразы кулу чүве, [illegible] тутпаш хемчээптер арга бар эвес.

Мындаа база бир катап мээң культурам кудузун коптарып берген. Дыңнап-дыңнап алгаш [illegible]

— Ындыг культуразы кулу кижи-биле чүге өгленип алган сен?—деп айтырдым.

Кадайымның ийи караа кызаңнаашкын дег чайынааш дээш, чанымга кээп олура каапкан:

— Мен дүштүк кыс, сен дүштүк оол турарында культуран амдызындан үсчок бедик турган, Күнгаажап. Кады кылаштажырда мени чедип алыр ышкажык сен. Ажылче үдеп каар, ажылдан уткуп алыр чордуң. Чечектерни чаалажып, [illegible] аныяныын сеңнеп чордуң. Шын ыл?

Шуптузу шын чүве. Ол дугайын бүдүү иштимде ындазаа сактып чоруур мен. [illegible] кедирип бээр турганым шын. Өгленген соонда үргүлчү ынчап чоруур дээрге берге-чонгур чүве ышкажыл. Чамдыкта уттундуруп-даа каар. Чамдыкта [illegible] бээр. Чамдыкта алзыжыпканнаа турар. Кадайымның кара-кара карактары херны [illegible] чүге көрүп каапкан олур эвес.

— [illegible] культурамны бедидип көрем, бир дугаарында кады чурттап олурар кадайы сен дузалавас болза, кым дузалаар боор — дидим.

Севил беседа кылган, мен [illegible] мен. Мээң хоңга бажым оон чугаалаан чүвелерниң шуптузун кайын шингээдип ап шыдаар деп. Чамдыызы ол-ла хераан уттундуруп калган. Ынчалза-даа кол-ла чүве — [illegible] бирзин ыяк билип алган мен.

Бо чугаа сөөлүнде, ур [illegible] кадайым мынча дээн:

— Кижиниң культуразын [illegible]ге солун роман садар дээнир, эртежик баргаш, садып эккел!

Ажыттынар шак элек-даа [illegible], эжик аксында өөчүр алзээн апарган болган. Кок хөйлеңниг оолдуң соонга туруп алгаш, манап тур мен. Келген улус мээң соомдан улаштып бар-ла чыткан. Хаалга ажыттынган соонда турган кижилер мурнун бышкажып шурап кирип каан. Мени улустуң чалгызы олче чайгаар алгаш барган. Оон талакы бүдүмнүң майыы кедергей сарыг турган: дыңнарждын кирип турувуста, бир херээжен кижи эшин эжектиг идик-биле сыкырап балып каан-чүве. Ыыглажып ал иштин долу: чамдык улуг [illegible] чок шуругун, мурнун [illegible] харап, карак-кулак чокка чүткүп турган. Ооңур ол-бо чарлымыдан кызып турбужеп, [illegible] хөйлеңниг оолдуң соондан салдынмайн чораан, садыыжыга арай боорда чеде берген мен. Номну алгаш, төлээр дээш кармакче хол сукан — беш акша хавы-биле кады [illegible] болган. Эмнежок шакты оозурга ынчаар эрттиргеш, [illegible] вына-даа чок, ном[illegible] чок чанып келген мен.

Мээң чедимче чок болганын кадайымны удаарткан.

— Кижиниң культуразын бедидерде бир кол дузалаар чүве театр болур [illegible]. Даарта театрга ырлаар болгаш хөгжүм ойнаар ансамбль концерт көргүзер-дир. Кады баар бис. Мурнуку олуругдан ийи билет садып алзам — [illegible]

Театрның үлүү кассазындан бээр каш чыл эрте-даа берген болза, олче бир дугаар бажым бакылааным ол: иштиниң чаражы баазы кедергей оран болган.

Концертти тончүзүнге чедир берген бис. Культурам та бедээн чүве, [illegible] билбес мен, а кулактарым дүлейлеп калган. Кадайым менче имнен-имнеп чугаалап турган: бодаарымга мээң соңгаар [illegible] турар бис дээн хире...

«Баарган кай эдерген, дашыын доңуруп алган» деп бүрүнгүлерывыс чугаалап чораан. Күнгаажап культуразын бедидер дээш куруглан эдерин чорааш, кулактарын дүлейлеп алган деп кожаларым чугаалыын эгелээй бээр чадавас боор.

В. МОНГУШ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Агаар

«Бөгүн республикага кежүп турар булуттаар, чагбас. Соңгу [illegible] хада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 9—14, чамдык районнарга 4—9 градус чылыг болур.

Кызылга онзагай өскерлиишкин болбас. Хаттың кушку кошкак. Агаар дүне 1—3 градус соок, хүндүс 13—14 градус [illegible].

КИНО

АПРЕЛЬ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сээң оглуң дур мен, черим» (2 сериязы) 9.30, 13.00, 16.30, 20.00 [illegible].

«ПИОНЕР»: «Ада-чурттуң [illegible]» 9.30, 11.20, 13.20, 15.10. «Эрте болдунган эдег» 17.00, 19.00, 21.00 (улуглар) [illegible].

«ВОСТОК»: «Билдинмир кижи ыйнаан» 15.00, 16.30, 18.[illegible], 20.30 (улуглар) [illegible].

Редакцияның адрези: Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-29, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-33-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыглаашкын херектериниң [illegible] типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1]. ТС—02156

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 93 (11591) | 1981 чылдың апрель 19, воскресенье | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары! Он бирги беш чылды Төрээн чурттуң чаагай чоруу дээш шалыпчы, инициативчи ажыл-иживис-биле демдеглээли!

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседир бис!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ БЕДИК ШАҢНАЛДАРЫ-БИЛЕ

Онгу беш чылдың планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле автомобиль транспортунуң, орук ажыл-агыйының, автомобиль орукtарының тудуунуң болгаш ажыглалының, хем транспортунуң, ССРЭ-ниң Энергетика болгаш электрофикация министерствозунуң, РСФСР-ниң Одаар чүүл үлетпүрүнүң министерствозунуң, нефть продуктуларының транспортунуң болгаш хандырылгазының бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының мурнакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

ТЫВА АССР-ДЕН

ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Анатолий Иванович Галайко — Кызылдың № 1 чүък автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Анатолий Иванович Пожидаев — СЭКП Кызыл хоорковуну бирги секретары.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУГ ОРДЕН-БИЛЕ

Раис Ягофаров — Минусинскиниң чүък автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылар бригадири.

Пётр Михайлович Марков — Кызылдың пассажир район эргелелиниң «Ангара-45» деп теплоходунуң капитан-механиги.

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Юлий Иванович Демочкин — Улуг-Хем ыяш ажыл-агый үлетпүрүнүң мастери.

Вениамин Михайлович Новиков — Кызылдың № 3 чүък автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылар бригадири.

Пётр Петрович Кабак — Кызыл хоорайда № 1 орук-тудуг эргелелиниң чолаачы.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Виктор Салчакович Намзын-оол — СЭКП Тыва обкомунуң инструктору [illegible].

Валентин Николаевич Кулеш — Кызылдың пассажир автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылар бригадири.

Владимир Николаевич Намай — Тываның автоорукtарын тудар болгаш ажыглаар бүдүрүлге эргелелиниң төп лабораториязының начальниги.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анатолий Даланович Болат — Хову-Аксының автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Геннадий Федорович Иванов — Тываның электри четкилериниң Кызылда электри станциязының котельная салбырының улуг машинизи.

Владимир Пантелеевич Сафронов — Кызылдың септелге-тудуг орук участогунуң асфальт-бетон заводунуң операторү.

Владимир Романович Хунай-оол — Тываның автосептелге заводунуң слесары.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУН ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Владислав Кузьмич Засс — Кызылдың № 2 чүък автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Павел Никифорович Кузьмин — Туранның септелге-тудуг орук участогунуң автогрейдер машинизи.

Сергей Леонидович Лышов — Кызылдың көвүрүг тудар эргелелиниң экскаватор машинизи.

Василий Прокопьевич Пермин — Тываның электри четкилериниң электромонтёру.

Александр Александрович Сафронов — Кызылда көжүп чоруур механизастаттынган колоннаның токары.

Олекпен Быргысович Тагба — Шагаан-Арыгның автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Елизавета Егоровна Токарева — Кызылдың нефть базазының № 47 АЗС-тиң заправщиги.

Николай Петрович Ширинкин — Улуг-Хемниң ыяш ажыл-агый үлетпүрүнүң ыяш белеткекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Надежда Васильевна Акинеева — Кызылдың автовокзалдар болгаш пассажир автостанцияларының бүдүрүлге каттыжыышкынының начальниги.

Далар Доржаевич Бегзи — Кызылдың автошколазының башкызы.

Гавриил Акимович Беляев — Кызылдың № 1 чүък автотранспортунуң чолаачызы.

Сергей Догусович Ондар — Тываның электри четкилериниң мастери.

Хүлер-оол Доржуевич Ооржак — Чадаананың автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Далар-оол Салдыевич Оюн — автомобиль транспортунуң болгаш чазаглыг оруктарның ажылчыннарының профэвилел обкомунуң даргазы.

Сыргый-оол Бапай-оолович Сарыглар — Ак-Довурактың септелге-тудуг орук эргелелиниң ажылчыны.

Шивчей Аракчаевич Хомушку — Улуг-Хемниң ыяш ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ыяш белеткекчизи.

СОВЕТ ТЫВА — „КЫЗЫЛ СУББОТАДА“

Дүүн, бүгү чурттавызында ышкаш, ийи дакпыр орденниг Совет Тываның хоорайлары болгаш суурлары аажок эрте одунган. Кызылдың, Ак-Довурактың ажылчыннары, Хову-Аксының металлургтары, Чаа-Шагаан-Арыгның тудугжулары, Моңгун-Тайганың, Эрзинниң, Бай-Тайганың, Өвүрнүң, Чөөн-Хемчиктиң малчыннары, Тандының, Каа-Хемниң, Бии-Хемниң, Улуг-Хемниң тараажылары, ырakкы Тожунуң, Тере-Хөлдүң авыжы, аңчылары, хоорайларда болгаш суурларда хөй санныг интеллигенция, студентилер болгаш сургуулдар, школачылар — бүгү ажылчы чоннар күш-ажылдың байырлалында, субботник хүнүнде боттарының ажылдаар черлеринге эртен эрте-ле кээп тургулапканнар. Олар чүс-чүс рубльдиң үүле-херээн бүдүрүп, төрээн хоорайларын, суурларын аян киирип, чаагайжытканнар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң соонда болган бо чылгы субботник республиканың бүгү черлеринге онзагай байдалдыг эрткен. Ооң киржикчилери съездиниң шиитпирлерин, он бирги беш чылдың даалгаларын күүседиринге долу шиитпирлиг чаңгыс эп-сеткил-биле илергейлеп, аажок улуг бедик көдүрлүүшкүн-биле ажылдааннар.

КЫЗЫЛ

Эртенгиниң 7 шак ажа дүжүп турда-ла, хоорайның олбо чүгүнде катты-хөглүг, бөлүк-бөлүк кижилер ыңай-бээр шуушкан. Аяс, чылыг эртенги хүн-биле черлелештир кижилерниң омак-хөглүг арын-шырайы, оларның туткан лозуң, плакаттары, байырланчыг хөгжүм үнү хоораны улам-на чырык, улам-на көдүрлүүшкүннүг аян-шинчи киирип турган.

Хоорайның төп кудумчузу Ленин кудумчузунда В. И. Ленинге тураскаалдың чанынга республиканың студент тудугжу отрядының 1200 хире дайынчылары чыглып келген.

Оларның холдарында кызыл туктар, лозуң, плакаттар, катты-хөг шөлдү долган. Чалыы назынның хөгжүм үнүнге үдеттирген ыры-шоору ырак дээрже үжүгүп, аяс, кааң хүннүң алдын херелдери-биле хөглүг чырыткыш, чайгылып турган.

Ленин шөлүнге эрткен кыска митингиге олар субботникте эң-не бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарын хүлээнип, найысылалдың кудумчулары улам-на чараш, арыг-силиг болуру дээш кызымак ажылдаарын шиитпирлээннер. Хоорайның студент тудугжу отрядының дайынчылары субботникче долу составы-биле 1200 кижи үнгеш, Ленин кудумчузунуң чаагайжыдылгазынга ажылдаан.

Найысылалывысты электри болгаш чылыг энергиязы-биле хандырып турар Кызылдың электри станциязы — хоорайның өзүлүг-ла чүрээ деп адап болур. «Кызыл суббота» хүнүнде аңаа ажыл-иш хайнышкынныг болган. Электри станциязынга ажыл хүн-хүн-даа дивес үзүктел чок уламчылаар болгай.

Ленинчи субботникте И. В. Барановтуң удурткан ээлчээ ажылдаан. Оларның кижи бүрүзү ажылчын турушатрынга келгеш, нарын дериг-херекселдерниң ажылдаарын ыяк хынап көрген. Чүге дээрге ол хүн үлетпүр бүдүрүлгелерде, тудуг организацияларында, ниитизинин чемненилге черлеринде дериг-херекселдер долу күш-биле ажылдаар болгай. Ынчангаш электри энергиязы-биле хандырылганы эң-не бедик деңнелче чорударын энергетиктер хүлээнген. Станцияның башкарылга пультузунга бүдүрүлгениң мурнакчылары Н. Дятлова биле М. Михайлов олар ажылдаан.

Кызыл субботникте энергетиктерден 571 кижи ажылдап үнген. Олардан 450 кижи боттарының ажылчын турушатрынга ажылдаан. Ооң иштинде электри станциязынга 168 кижи ажылдап хүнзээн болгаш 29 мурнакчылар камнап алганы чиг-эди-биле ажылдап хүнзээн.

Кызылдың энергетиктери ол хүн 5,5 муң рубльдиң продукциязын берген болгаш 90 кат шак электри, 1 муң Гкал чылыг энергиязын бүдүргең.

Кызылдың ЦЭС тудуг эргелелиниң тудугжулары коммунистиг субботникке бедик көдүрлүүшкүннүг киришкен. Оларның кол күжү ажыглалга киирер объектилерге ажылдаан.

Коммунист Н. И. Ефремовтуң мурнакчы бригадазы чылыг дамчыдылгазының № 2 магистралының тудуунга ажылдап турда бардывыс. Улуг диаметрлиг хоолайларны тудуштур дуңзаалап-даа, оларны тургузар фундаментилерни-даа быжыглап тургузуп турду. Бригадир Н. И. Ефремов биске мынчаар тайылбырлады:

— Чылыдылга шугумун ажык чер кырынга тударга тудуг-монтаж ажылдарының өртээ чиигээр, эвээш үе негеттинер. Ынчангаш бо ийиги магистральды база ынчаар тудуп турар бис — деп, ол чугаалады.

В. Н. Елисеевтиң бригадазы электри станциязының № 10 котёлунга ажылдап хүнзээн. Коммунист З. М. Селиванованың шеверлекчи бригадазы № 1 профтехучилищениң ниити чуртталга бажыңының шеверлел ажылдарынга, А. В. Ковальчуктуң бригадазы эруглар салының, 70 аал ниити чурттаар чуртталга бажыңының тудуунга ажылдаан.

Кызыл ЦЭС тудуг эргелелинден 140 кижи, оларның иштинде 120 кижи боттарының объектилеринге ажылдаан. Хоорайның 150 студентилери оларга улуг дузазы көргүзүп, эргелелдиң объектилеринге ажылдап хүнзээн. Ниитизи-биле ол хүн тудугжулар, 6,2 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылган.

Чугула объектилерниң бирээзи школа тудуунга субботник хүнүнде ажыл бедик темп-биле чорупп турган. Школаның үшкү корпузунуң кырын шыварын болгаш бетоннаарын, шеверлел ажылдарын кылыг чорутган. Мында ажылдап турар Ч. Донгактың, Н. Воронинниң бригадаларынга «Кызыл тудуг» эргелелиниң албанхаакчылары, инженер-техниктиг ажылдакчылары дузалашкан.

Ниитизи-биле «Кызыл субботага» «Тыва тудуг» трестен 1200 кижи киришкен, оларның 600-у боттарының объектилеринге ажылдап хүнзээн. Тыва АССР-ниң алдарлыг тудугжулары Д. Шиповаленконуң, Е. Бизяеваның ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаты Р. Григоровичиниң бригадаларының кежигүннери эң бедик бүдүрүкчүлүг ажылдааннар. «Тыва тудуг» трестиң тудугжулары беш чыл фондузунче 2780 рубльди шилчиткен.

№ 1 АТБ-ниң мурнакчы чолаачылары Ю. И. Баранов, В. С. Арчумаев, В. П. Барыбин болгаш оон-даа өскелер ол хүн камнап алганы кывар-чаар материалдары-биле ажылдаан. Ол АТБ-ниң 140 ажыг чолаачылары субботник хүнүнде рейсче үнген.

№ 3 АТБ-ниң чолаачылары база Кызыл—Абакан, Кызыл—Ак-Довурак — Абаза — Абакан аразынга болгаш районнарже 2090 тонна чүъкту сөөртүп, 247 муң тонна-километрниң ажылдап кылган. Социалистиг чарыштың тиилекчилери В. Панкратов, А. Лукин, Ю. Потапов олар камнап алдынган бензинниге ажылдаан. АТБ-ниң коллективи беш чыл фондузунче 1500 рубльди шилчиткен.

Кызылдың чаагайжыдылгазынга муң-муң кижилер идепкейлиг киришкен. Ылангыя хоорайның дөрткү, бешки микрорайоннарының чаагайжыдылгазынга 1,5 муң кызылчылар ажылдаан болгаш, аңаа 4500 ыяштарны олуртуп, кара хөрзүнү төккеш дескилеп, чечек тарыыр клумбаларны белеткээн.

АК-ДОВУРАК

Ак-Довурактың ажыл-ишчилери В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга аллар кылдыр тураскааттынган күш-ажылдың байырлалынга киржири-биле эртен эрте чыглып келгеннер. Кижи бүрүзүнүң арнынарында өөрүшкү чайнаан, ынчанмайн канчаар, оларның кол сорулгазы — «кызыл суббота» хүнүнде ийи дакпыр күженишкин-биле эң-не бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаары. Удатпаанда хоорайның түс-түс ажыл-ишчи коллективтери ажылдаар турушатрын ээлеп-кен. Күш-ажылдың байырлалынга тураскааттынган хайынышкынныг ниити эгелээни ол. 6832 кижи субботникке киришкен. Оларның 4500-у түс-түс турушатрынга ажылдаан.

Транспортчулардан 222 чолаачы камнап алган кывар-чаар материалдары-биле ажылдааш, 5480 тонна-километр ажылдарны кылган. 28 септекчи камнаттынган кезектери-биле септелге ажылдарын кылып чоруткан.

Аныяктар хоорайының үлетпүр бүдүрүлгелери ол хүн 16318 рубль түңнүг продукцияны бүдүрген. Оон иштинде үлетпүр бүдүрүлге комбинатының 120 ажыг ажылчыннары түс-түс турушатрынга ажылдааш, 2698 рубльдиң продукциязын берген. Хлеб заводунуң ажыл-ишчилери күженишкиниг ажылдаак, 150 рубльди беш чылдың фондузунче шилчиткен. Тудугжулар «кызыл субботада» 13200 рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылган.

В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективинден күш-ажылдың байырлалынга 2790 ажыг кижи киришкен. Оларның аразындан 698 кижи боттарының хүн бүрү ажылдап турар бүдүрүлге черлеринге ажылдаан. 153 ажылчын камнап алган материалдары-биле ажылдааннар. Соруктуг киришкиниң күш-ажыл байырлалынга комбинаттың коллективи 400 тонна сорттуг даг-дүгүн арыглааш, 38 тонна даг массазы каскан болгаш сөөрткен, 2000 рубльдиң тудуг-монтаж ажылдары кылдынган. Бүдүрүлгениң септекчилери 16 автомобильди септээн. Ол ажыл-ишчи коллектив ленинчи коммунистиг субботник хүнүнде ажылдаан акша-хөреңгизинден 10 000 рубльди он бирги беш чылдың фондузунче шилчиткен.

ХОВУ-АКСЫ

Эртенгиниң чеди шак ажыы турда, Тандыы-Уулааның эдектеринге музыка, ыры-шоор чаңгыланып эгелээн. Ол болза, Тываның өңнүг металлургиязының баштайгызы — «Тыва кобальт» комбинаттың метал[illegible]

(Уламчызы 2-ги арында).

ЧУРУКТАРДА: В. И. Ленин аттыг школа студентилериниң митингизи; Кызылдың алгы заводунуң ажылчыннары субботникте; «Тиилелге» совхозтуң механизаторлары шык базырыышкынынче үнер мурнунда.

ЭРТЕМ ШИНЧИЛЕЛДЕРИНИҢ КУРЛАВЫРЛАРЫ

ВАСХНИЛ-диң академиктериниң болгаш корреспондент-кежигүннериниң чыл санында болур ниити хуралынга апрельдиң 16-да Москвага ажылдың түңнелдерин база амгы беш чылда көдээ ажыл-агый эртеминиң сорулгаларын чугаалажып көрген.

Илеткелчи — президиумунуң кол эртемден секретары, ВАСХНИЛ-диң академиги П. И. Сусидко болгаш өскелер-даа санал бергеннер академияның адырлар база девискаар салбырлары, эртем-шинчилел институттары көдээ ажыл-агыйның эң чугула айтырыгларының талазы-биле комплекстиг шинчилелдерин чорудуп турар деп демдеглээн. Ук адырның үлетпүр үндезининче шинчидеринге боттут салыышкынны эртем киирип турар. Чыл бүрүзүнде-ле эртемденнер шенеттинген 150-ден эвээш эвес шинчилелдерни практиктерге саналдап турар.

Ооң-биле чергелештир эртем шинчилелдериниң интенсификастаарын чедип алыры, оларның ажыктыын бедидери, чаа чүүлдериң бүдүрүлгеге шингээдип алырын түргедедири эргежок чугула. Кукурузаның, тарымал тооруктуң, тараа-бобы болгаш крупа культураларының селекциязының талазы-биле улуг сорулгалар туруп турар. Чер ажылының эртемге үндезилеттинген зона аайының системаларын, дыка хөй культураларны тарып өстүрериниң үлетпүр технологиязын ажыглап кылырын дүргедедири чугула. Мал чемнерин бүдүрер талазы-биле хөй чүүлдерни кылыр ужурлуг. Черлерни, ылангыя мелиорастаан черлерни, машиналарны, чемишчидилгелерни, үнүш камгалалының чүүлдерин ажыктыг кылдыр ажыглаар талазы-биле тодаргай рекомендацияларны ажыл-агыйларга херек.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тодаргайлааны сорулгаларга дүүштүр ажылчын планнарны эде кылырын хандырарын, шинчилелдерниң эртем-методиктиг удурттулгазының деңнелин бедидерин, агроүлетпүр комплекизиниң бүгү адырлары-биле харылзааны быжыглаарын, бүдүрүлге-биле интеграцияны ыяк болдурарын ВАСХНИЛ-диң адырлар болгаш девискаар салбырларынга сүмелээн.

Көдээ ажыл-агый эртеминиң талазы-биле эң эки ажылдар дээш ВАСХНИЛ-диң медальдарын ниити хуралга эртемденнерге тывыскан.

(СЭТА-ның корр).

БЕШ ЧЫЛДЫҢ БАШТАЙГЫ БАЗЫМЫ

1981 ЧЫЛДЫҢ БИРГИ КВАРТАЛЫНДА ССРЭ-НИҢ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ КҮРҮНЕ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕНИНИҢ ТҮҢНЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин үлетпүр ажылдакчылары соруктуг киришкиниң утказы болгаш он бирги беш чылдың онаалдаларын доозур болгаш ажыр чедиишкинниг күүседир, ажылдың ажыктыын база шинарын бедидер дээш социалистиг чарышты калбаа-биле нептереткен.

[illegible] ниити хемчээлиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн өстүрериниң болгаш кылыгларының эң чугула хевирлерин кылып үндүрериниң талазы-биле бирги кварталдың планы ажыр күүсеттинген деп, ССРЭ-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыынга чугаалаан. Эрткен чылдың хамаарыштыр [illegible] үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң немей [illegible] 2,1 [illegible]. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2,4 [illegible]

[illegible] —110 миллиард киловатт-шак; нефть [illegible] — 150 [illegible] 117 [illegible] —156 [illegible] —38,1 [illegible] —60,5 миллион тонна; минералдыг чемишчидилгелер (хоолулуг бүдүмелдерни 100 хуу кылдыр санаарга) — 6,7 миллион тонна; үнүштер камгалаарының химиктиг чепсектери (чижек единицаларга)—130 муң тонна; металл кезер станоктарны—509 миллион рубльге, оларның аразында санныг программа-биле башкарар станоктарны 2,4 муңну бүдүрген.

Приборларны, автоматчыдылга чепсектерин болгаш оларга артык кезектерин — 1,4 миллиард рубльге; санаалга техниказының чепсектерин болгаш оларга артык кезектерни—1,2 миллиард рубльге бүдүрген; автомобильдерни — 557 муңну, оларның аразында чүъктүгн — 199 муңну, [illegible]чиниктерни — 336 муңну; хөвен ажаап алыр машиналарны—2,5 муңну, саазынны — 1,4 миллион тонналы; цементини—31,1 миллион тонналы кылып үндүрген.

Чурттуң алган бараанныры: даараныгла кылыгларыны—6,1 миллиард рубльдиң; ниитиги болгаш даштыкы хеп трикотаж—118 [illegible]; хеп идиктер—194 миллион ажаш, эът [illegible] чиг-эдинден)—2,1 миллион тонна; [illegible] —779 муң тонна; мал саржаа ([illegible] чиг-эдинден)—179 муң тонна, [illegible]—7,6 миллиард чижек лааза; телевизорлар—2,0 миллион [illegible] өңнүгтерин—0,6 миллион; [illegible]—1,6 миллиард рубльдиң.

Газ, нефть (газ конденсадын кирип) тынныжыныңы, минералдыг чемишчидилгелерни, үнүштер камгалаларының химиктиг чепсектерин, приборларны, автоматчыдылга чепсектерин, санаалга техниказын болгаш оларга артык кезектерин, автомобильдерни, тракторларны, мал ажылынга болгаш мал чемнерин бүдүреринге ажыглаар машиналарны, цементини, даарандылга кылыгларын, кондитер кылыгларын, культура-ажыдырал болгаш ажыл-агый бараанарын, продукцияның өске-даа дыка хөй хевирлерин кылып үндүрериниң квартал планы ажыр күүсеттинген.

Чамдык бүдүрүлге каттыжышкыннары болгаш [illegible] чамдык бүдүрүлгелери продукцияның ниити [illegible], күш-ажылдың бүдүрүкчүзүн өстүреринин, продукцияның өртек-үнезин чиигедириниң, [illegible] талазы-биле доктааттынган онаалдаларны күүсетпээн. Синтетиктиг чуктарны, пластиктиг бүдүмелдерни, химиктиг волокноларны, удазыннарны, тудуг кыжып, саазынны, пастер [illegible] болгаш өске-даа чамдык кылыгларны бүдүрериниң планнары ышкаш хөмүр-даш казарының немелде онаалдазы күүсеттинмээн.

Үлетпүрнүң дыка хөй адырларының ажылының техника-[illegible]тиг көргүзүглери болгаш кылып үндүрүп турар продукциязының шынары экижээн. Шынарның дээди чергезиниң продукциязын бүдүрериниң хемчээли эрткен чылдың I кварталынга деңнээрге 13 хуу улгаткан.

Үлетпүр ажылдакчылары бүдүрүлгениң бедик бүдүрүкчүзүн [illegible]

(СЭТА).

ЭРТЕМ БАЙЫРЛАЛЫНГА ТУРАСКААДЫП

[illegible] Медицина эртемнериниң академиязының, ВАСХНИЛ-диң, министерстволарының болгаш ведомстволарының удуртукчулары, сураглыг эртемденнер, найысылалдың ажылчы чоннарының төлээлекчилери олурган.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентизиниң оралакчызы Е. П. Велихов илеткел кылган.

[illegible] улам ыңай бедидери оон түңнелдерни улус ажыл-агыйынга ажыглап киирери, совет эртемниң мурнунга СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тургусканы сорулгаларны чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күштерни угланырын хуралдың киржикчилери айыткан.

(СЭТА).

СОВЕТ ТЫВА — „КЫЗЫЛ СУББОТАДА“

(Төнчүзү. Эгези бирги арында)

лургары, энергетиктери, даамнары болгаш инженер-техниктер ажылдакчыларның Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чылынга турачылатказ коммунистиг субботниче үнүп турганы ол.

—Күш-ажылдың өөрүг байырлалы— «Кызыл субботага» «Тыва металлургтар ыяк бедик көргүзүглер—деп, субботник эрттирер штабтың начальниги Хову-Аксы суур Советиниң күүседикчи комитединиң даргазы Александр Иннокентьевич Соколов чугаалаан. — Чүгле комбинаттан 1350 кижи «Шуудуу коммунистиг субботник» деп кыйгырыгның ады-биле боттарының ажылдаар черлеринге [illegible]. Ынчаарга боттарының ажылдаар черлеринден аңгыда [illegible] биле катай субботникке комбинаттан 1000 ажылчын кирипкен.

Хову-Аксының автобудургузунуң 130 ажылчылары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының ажылдаар черлеринге [illegible]. ажылдаан акшазындан 420 рубльды беш чылдың фондузунче шилчиткеннер. Суурнуң хлеб заводунуң коллективи күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алганнар, [illegible] база эки ажылдаан.

[illegible]

БАЙ-ТАЙГА

[illegible]

кургаан, хераалаан, мал кажааларын аштаан. сөстери болгаш ажылдакчылары [illegible]. Тудугжулар Шийда посёлоктуң [illegible] хорумнарын туралгалар чурттаар бажыңнарын, мал кажааларын тудуушкунга ажылдаан.

Суурларның кудумчуларын [illegible] болгаш чаагайжыдарынче субботник хүнүнде улуг кичээнгейни салган. Орта үш муң хире кижи киришкен.

Районнуң ажылчыннары ажылдап турган тос муң рубльдиң продукциязын бүдүрген, оон 5390 рубльди бирги беш чылдың фондузунче шилчиткен.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК

«Кызыл суббота» эртенинде [illegible] КПСС-тиң райкомунуң бажыңының чанында шөлге чыылган келген. Ленинчи күш-ажылдың [illegible] районнуң субботник штавының даргазы Куулар Даваның ажыдыан. Сайгал берген эштер ол хүн эң бүдүрүкчүлүг ажылдаарын [illegible] база ынчаар [illegible] Мынгыр тураалар [illegible] коллективтеринге база бодун.

Ол хүн район девискээринге [illegible] муң хире кижи субботникче үнген. Оларның үштүн бир [illegible] Совхозтар [illegible] олар [illegible]

[illegible]

МӨҢГҮН-ТАЙГА

[illegible]

КАА-ХЕМ

[illegible]

ТАҢДЫ

[illegible]

БИИ-ХЕМ

[illegible]

ТОЖУ

[illegible]

ЭРЗИН

[illegible]

УЛУГ-ХЕМ

[illegible]

КЫЗЫЛ РАЙОН

[illegible]

ТЕС-ХЕМ

[illegible]

ӨВҮР

[illegible]

БАРЫЫН-ХЕМЧИК

[illegible]

Совет Тываның ажылчы чоннары партияның иштиниң болгаш чаштының политиказын бүрүн деткип турарын, ленинчи чайганы улуг маадырларын ажылчын аңгының хайырлыг чаячыларынга шынчызын бедик ижээлиг биле херек ынчаарга бадыткап көргүскен.

Коммунистиг субботниктиң республика штавының баштайгы алган саң-түңнелдеринден алырга, субботникче 143.305 кижи киришкен. Ол хүн үлетпүр иштиниң 242 муң рубль продукциязы, 77 муң рубль түңге чаңнын херегле барааны бүдүрген. 246 муң рубль түңнүг тудуг-монтаж ажылдары кылган. Беш чылдың фондузунче республика 200 муң ажыг рубль киирер.

ЧУРУНТАРДА: Кызыл хоорайның ажылчы чоннары коммунистиг субботникте ужемде.

Бөгүн — Совет эртемниң хүнү

ЭРТЕМНИҢ САЛЫЫШКЫНЫН УЛАМ КӨВҮДЕДИР

СОВЕТ эртем болуунуң байырлалы СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлерин совет улус база бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен [illegible] онзагай үеде демдеглеп турар. Ук шиитпирлерде онза черни [illegible] айтырыгларны ээлеп турар. Эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде мынча дээн: «80 чылдарда улус ажыл-агыйның хөгжүүр [illegible] эртем-технигиг [illegible] [illegible] улам-на негеп келген...

Билиглерниң амгы деңнели [illegible] бүрүнгаарлаар арганы бериp турарын, кандыг участоктарда турнугуушкун болгаш хожудаашкынны илереп келгенин көргүспүшаан, эртем боду эптиле [illegible] болур ужурлуг. Шак ындыг ажылды удуртулга механизминиң чарылбас кезээ кылдыр хуулдурар дугайында боdaар апаар...»

Онгу беш чылда Тыва АССР-ге эртем салбырларының четкизи өскен. Дылдың, литератураның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдун, күрүнениң Кодээ ажыл-агый [illegible] РСФСР-ниң [illegible] тудуунуң лабораториязы-биле [illegible] ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Экономиканың [illegible] институдунуң экономика лабораториязы, Сибирьниң кодээ ажыл-агый [illegible] институдунуң экономика секторы, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының Геология болгаш геофизика [illegible] лабораториязы, Сибирьниң гидротехника болгаш мелиорация эртем-шинчилел институдунуң [illegible] станциязы ажылдап эгелээн. Тывада бүгү эртем салбырларында 197 кижи ажылдап турар, оларның аразында 50 [illegible] бар.

ТЫВАНЫҢ бир хоочун эртем-шинчилел чери — Кодээ ажыл-агыйның дуржулга [illegible] улуг-дужуткурун беддилер, онуу [illegible] камгалаар, үрезин болгаш мал чемн культураларының дүжүүн доктаамал бедик кылдыр быжыглаар, бедик продуктивтиг кис малдың коданнарын болгаш хевирлерин өстүрер талазы-биле ажылдап келген. Оон чамдык түңнелдери үнелиг болгаш солун.

[illegible]

...ажыглалга чорда аскаар чугаалаарга черни плюскорез-биле [illegible], знаа СЗС-21 ... чаштырыны-биле үрезин [illegible] болбаазыралытгазын [illegible] дескилей таптады бастырарын чорударга эки түңнелди берген. Дуржулга станциязының ажылдакчылары бо чылдың февральда «Тиилелге» совхозка эртем хүнү эрттирген, бо бүгү [illegible] ажыл-агыйларның [illegible] таныштырган.

ОНГУ беш чылда Дыл, литература, төөгүнүң эртем-шинчилел институду Тываның бурунгу [illegible] болгаш ам чаа төөгүзүнге, литературалыг тыва дылдың чаңчыл [illegible] ринге, чечен чогаал хөгжүлдезиниң дептеринге, культура [illegible] малдыг уран чүүлдүң, музыкалыг фольклорнуң болгаш шүлүктээн аас чогаалының айтырыгларынга [illegible] шинчилел ажылдарын кылбарткан. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының төөгү, философия, филология институду-биле [illegible] дуп, Сибирьниң ажылчын, тараажыларының төөгүзүн солалажып, ССРЭ-де түрк дылдарның диалектилериниң атлазын тулевилежип. Чээн чүк институттар-биле [illegible] тыв чыып өөредээн номун болеткежип. Этнография институду-биле [illegible] этнографиязы деп номун кылып турган. Тыва эртемденнер Сенек биле Балгазын сугаа [illegible] турасқалдарын казып хоочун Каа-Хем, Кызыл, Таңды, Тес-Хем, Эрзин районнарга бурунгу дээн чевлек турасқалдарын шинчилеп көргөн.

«Известия СО АН СССР», «Советская тюркология», «[illegible]» журналдарга [illegible] «[illegible] открытия» деп чыындыга институттуң эртемденнериниң ажылдары удаа-дараа үнген. «Великий Октябрь и проблемы новейшей истории Тувы», «Тувинский язык и литература в послеоктябрьский период», «Тувинская письменность, язык и литература», «[illegible] археологии Тувы и этногенез тувинцев» деп чыындылар, Б. И. Татаринцевтиң «Тыва лексиканың кожа дылдың салдары», Я. Ш. Херткентиң «Амгы тыва дылдың фразеологиязы», В. А. Дубровскийниң «Тывага башкайлыг Совет [illegible]», «Тыва фольклор [illegible]» чырык көргөн.

[illegible]

1980 чылда А. Д. Грачтың «Алдынның [illegible]» деп номун Д. А. Монгушнуң [illegible] «Орус-тыва словарын» Москвага үндүрген.

Эргеки беш чылда М. Х. Маннай-оол «Тываларның [illegible]», Б. И. Татаринцев «Тыва дылда [illegible]», З. Б. Чадамба [illegible] «Тыва дылдың ажык [illegible]», М. П. Татаринцева «Тыва литература [illegible]» [illegible]

СИБИРЬНИҢ кодээ ажыл-агыйның экономиказының эртем-шинчилел институдунуң 1975 чылда организастаан [illegible] ажыл-агыйлар аразында [illegible] талазы-биле беш отчетту [illegible] хозтар аразында хойжу каттыжышкыннарга төлевир доктаадырының методиказын ажылдап кылган [illegible] кодээ ажыл-агыйның 11, 12 беш чылдарда хөгжүлдезиниң кол-кол көргүзүглерин дөзевилеп [illegible] институдунга эки деп мактадын турар.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының болгаш үлетпүр бүдүрүлгезиниң [illegible] институдунуң экономика лабораториязы 1975 чылдан бээр «Тыва АССР-ниң бүдүрүкчү күштерин уйн хуусаалыг перспектива [illegible] ажылдарны кылып келген. Ол лаборатория үш [illegible] [illegible] хой санныг аналитиктиг болгаш тайылбырлалдыг материалдарны [illegible] Кызыл хоорайның хөгжүлдезин планнаарынга идепкейлиг киришкен.

Экономика лабораториязының составынга турган геолог эртемденнер бо 1979 чылда геология болгаш геофизика институдунуң геология лабораториязы [illegible] [illegible]

...та 6 харлыг уруглара [illegible] болгаш программазы чогаадып бижээн. Педагогтуң [illegible] физика-математика [illegible] К. О. Оюнар «[illegible]» [illegible]

РСФСР-ниң Чырыдылганың министерствозунуң национал школаларының эртем-шинчилел институдунуң лабораториязы тыва [illegible] белеткел болгаш үшкү класстарынга орус дыл өөредириниң программазы [illegible] дээрн өөрүнчүг. Ажыл-иштиң [illegible] эртемден болуп, совет [illegible] Тыва АССР-ниң эртеминиң [illegible] З. Монгушту, Н. Сердобовту, З. Чадамбаны, профессор Ш. Сатты, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы М. Биче-оолду, Тыва АССР-ниң школаларының алдарлыг башкылары Р. Бегзини, Е. Салзынмааны, эртемденнер Б. Бадыр-оолду, М. Маннай-оолду, С. Монгушту, Х. Ойдапны, К. Кужугетти, В. Ооржак, Ю. Полежаев, Г. Селиверстованы, Б. Татаринцевти, Я. Херткенти, К. Шактаржыкты, А. Бегзини база өскелерин-даа адап болур.

Үстүнде айыткан чедиишкиннер [illegible]

[illegible]

ТЫВАДА [illegible] эртемнерниң [illegible]

[illegible]

Онгу беш чылда профессор Ш. Ч. Сат биле Е. Б. Салзынмаа «Амгы тыва дылдың [illegible]» ... [illegible]

Ю. АРАНЧЫН.
СЭКП Тыва обкомунуң эртем чөлүделиниң даргазы.

ТАЙБЫҢ АТОМ КИЖИГЕ БАРААН БООП ТУРАР

СВЕРДЛОВСК ОБЛАСТЬ. Белоярскиниң Курчатов аттыг атомнуг электростанциязының коллективи [illegible] чылда электри энергиязын ажыглап [illegible] планын хатап өстүрер. Станция Уралдың энергия хаарырымалгазынга улуг салдарлыг [illegible]. Дүргени нейтроннарга ажылдаар 600 муң киловатт күштүг реакторлуг үшкү энергоблок Белоярск АЭС-тиң күчүзүн 900 муң киловаттга чедир өстүрген.

ЧУРУКТАРДА: [illegible] Белоярск АЭС-тиң [illegible] И. В. Курчатовка горельеф [illegible] дүргени нейтроннарга ажылдаар реакторунга [illegible] талазындан; залчор начальниги Н. Ф. Цыганков [illegible] пультузунуң чанында.

А. ГРАХОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

САЛЬВАДОРНУҢ ПАТРИОТТАРЫ ДЕМИСЕЖИП ТУРАР

МАНАГУА. (СЭТА). Олуруукчу болгаш дерлин шаажылашкыннар [illegible] Сальвадорнуң патриоттары Американың Каттышкан Штаттарының чалчазы — реакциялыг шериг хунтазынга удур чепсектиг демиселин уламчылап турар. Топ Америка чурттарының радиостанцияларының дамчытканын езугаар алырга, Фарабундо Марти аттыг Национал хосталга фронтузунуң (НХФ) чепсектиг отрядтары чурттуң 11 районнарын контрольдап турар. Хунтаның шаажылакчы шериглери ол районнарже шургуп кирип шыдавайн.

САН-ФРАНЦИСКО. (СЭТА). «Сальвадорда байдал дугайында Р. Рейганның администрациязының чарлап турар чүүлдери — нугуа дээрзин Топ Американың ол чурттунда партизаннарның лагерьлеринге баргаш, бүдүредим» деп, «Сан-Диего юнион» солунунуң корреспондентизи А. Дрекслер парлалга конференциязынга медеглээн. Сальвадорда байдалды болгаш бүгү болуушкуннарны хажыдарын, дерлин шериг хунтазының үүлгедиглерин агартырын Вашингтоннуң оралдажып турарын американ журналист сойталап илередкен.

ССРЭ-ден, Кубадан, Никарагуадан болгаш өске-даа чамдык чурттардан Сальвадорнуң чоон үлелиг күштери боо-чепсекти ап турар дээн американ мугулдаашкыннның үндезин чогун американ журналист айыткан. Сальвадорнуң тура халыкчыларының шимчээшкинин Москва башкарып турар дээр бадыткал кангуу шын эвес-тир. Барык чүктүг чурттарынга бүдүрген боо-чепсек партизаннарда бар болду деп, А. Дрекслер айыткан.

ОСПААЛ-ДЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

ГАВАНА. (СЭТА). Империалистиг колонизаторларның Плая-Хиронга чылча шапканындан бээр 20 чыл оон холбаштыр Африка, Азия болгаш Латин Америка улустарының [illegible] организациязы (ОСПААЛ) медеглел үндүрген. Кубага революстуг чоруудугзын удур [illegible] АКШ [illegible] чурттарга удур [illegible] [illegible] [illegible] Америк империализм Латин Американы болуушкун [illegible]

Никарагуа, Гренада шыңгы... [illegible] хамаарышпас эрге... [illegible] чугаалар АКШ [illegible] Сальвадор улусчу хамааржы мурнунга ... Каттышкан Штаттарның ... [illegible]

ЧЫРЫДЫЫШКЫН ХӨГЖҮЛДЕЗИ

КАБУЛ. (СЭТА). Чурттуң анык салдакчыларын кижилери, бүгү уругларынга школага өөрениp арганы хандырып [illegible] ДРА-ның [illegible] номчуурунга болгаш дижиндерге өөренип турар. Ол курстарнын дыңнакчыларынга таарышкан тускай өөредилге [illegible] ДРА-ның Чырыдылга [illegible]

[illegible]

АДР-де чырыдыышкынның хөгжүлдези берге байдалдарда чоруп турар. [illegible]

[illegible]

ВАШИНГТОННУҢ НЕОКОЛОНИАЛДЫГ ПОЛИТИКАЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Делегейниң стратегтиг чүүлда районнарының [illegible] бөгүнүң терроризм [illegible] Пуэрто-Рико [illegible] АКШ-тың [illegible] Каттышкан Нацияларның Органи[illegible] ... деп, оратор медеглээн.

АКШ-тың ... Куба [illegible] Штаттары 1898 чылда ээлеп алган. КНО-нуң бо [illegible] деп, оратор медеглээн.

[illegible]

ӨЖЭЭТЕН КАМПАНИЯ

ХАНОЙ. (СЭТА). Пекин, Вашингтон болгаш делегей реакциязының [illegible] Вьетнам Социалистиг Республиказы, Кампучия Улус Республиказы [illegible]

[illegible]

Вьетнам Социалистиг Республиказының болгаш Кампучия Улус Республиказының [illegible]

Агентилерниң дыңнадыы

ПАРИЖ. (СЭТА). Франциянын президентизи В. Жискар д'Эстен Азия [illegible] (Корсика) [illegible] [illegible]

ЭРНСТ ТЕЛЬМАННЫҢ ТУРАСКААЛЫ

БОНН. (СЭТА). Германияның болгаш делегейниң ажылчын шимчээшкининиң кескил [illegible]. Германның Коммунистиг партиязының ТК-ның Даргазы Эрнст Тельманның төрүттүнген хүнүнден бээр 95 чыл болганынга холбаштыр Гамбургта Тельманның музейиниң бажыңының баарынга байырлыг митинг болган. ГФР-ниң антифашистиг шимчээшкининиң кескү ажылдакчылары, тайбың даан демисээчилер, Гамбургтуң үлетпүр болгаш [illegible] ажылчыннары, өөреникчи аныяктар анаа киришкен.

Ажылчын чоннарның салгалдарынга Эрнст Тельман хамаарылга [illegible] ажылчыннарның эргеларын [illegible] демиселчи болуп келзэде артар деп, Тельманның суруктуларының бирээзи, музейниң директору В. Меллер митингиге чугаалап тура [illegible] Немец ажылчын [illegible] [illegible] [illegible]

... хүрлүг чоруктуг [illegible] демиселди [illegible] турар бүгү [illegible] олурууларынга чорп турар.

Тельманның интернационалчы чагыгларын [illegible] Герман компартия СЭКП-биле болгаш коммунистиг база ажылчын өске-даа партиялар-биле ажы-дуңмалышкы харылзааларын [illegible] турар деп, В. Меллер демдеглээн.

Музейниң бажыңында [illegible] [illegible]

ГРЕЦИЯНЫҢ ЧАЗААН КЫЙГЫРГАН

АФИНЫ. (СЭТА). «Ядерлиг чепсек чок болзун!» [illegible] [illegible]

[illegible]

Афины университединиң [illegible]

РЕВОЛЮСЧУ ТУРА-СОРУК СИҢНИККЕН

Бистиң календарывыс

Чогаалчы Георгий Марковтуң 70 харлааныңга

Чоп чогаалчыларда мындыг [illegible] чаңчыл бар: дөртен хар четкен болгаш ат-сураг алгаан соонда, болуп каан оруун катап-ла эгелээр.

А чогаалчы Георгий Мокеевич Марков болза, ындыг оруктар чырыкче черле чоннээреш пес ийик. Чүге дээрге оон эрткен амыдыралы оруу узун, [illegible] кымга-даа дөмейлешпес, тускай онзагайлыг. Ол болза тускай темалыг болгаш [illegible] ажы-төлү-биле [illegible].

Георгий Мокеевич Сибирьниң Томск областызынга аныы [illegible] төрүттүнген. Ол таа — Сибирьде өзүп доруккан болгаш сээлүнде бир [illegible] ажылынга [illegible] чедирген өөрүнчүг [illegible] көрген. Журналист, комсомол ажылдакчызы болгаш [illegible] оон чылдарын чуруп бижээн [illegible] чок. 1930 чылдан бээр СЭКП кежигүнү. Оон эгелээш-ле бижип [illegible] чедип алыр дээш чүткүлдүг ажылдап келген. Г. Марков Шишковтуң, Бальзактың, Диккенстиң, Л. Толстойнуң чогаал талазы-биле арга-[illegible] шиңгээдип көрүп ап чораан. Ылангыя Лев Толстойдан амыдыралга ынак болур чорукту болгаш кижилерниң сеткил-сагыжының ээрээн-шокарын тода, би-[illegible] [illegible] өөренип алган.

«Строговтар» (1948 чыл) деп роман Г. Марковтуң ат-алдарын көдүрген. Ийи томнуг ол романда Строговтарның [illegible] революцияның тээп талазы-биле чайлаш чок болур чылдактарын көргүскен. Тараачыннарның [illegible] [illegible] маадырларның эргелиг дээш чидиг социал демиселинге чедир кайгамчык ооруп болгаш бүзүренчиг уран-[illegible] харын ында чурумалдар делгерелгей, хөделиишкиннер бүзүрелдиг, хөй болуушкуннар-биле долдунган үе-шаг узун болуп турар. Романда болуушкуннарны тараачыннарның эң баштайгы коммуна болгаш МЧАЭ боол организастаттыңып турустуруп турарынга чедир бижип көргүскен.

Ук романда Матвей Строговтуң болгаш оон оолдары Артем биле Максимниң овур-хевирлери кайгамчык. Харын чогум-на оларның характерлерин дамчыштыр чечен чогаалга Сибирьниң чуруун делгем чаагалап [illegible] көргүзүп шыдаан. Тараачыннарның аразында революсчу хөөннүң бызыгып, улам күштелип келгенин маадырларның иштики сагыш-сеткилин дамчыштыр [illegible].

[illegible] көңүг тода көргүзүп турар. Ында кижилерниң сагыш-[illegible] чилин бодунче хаара тудупкан. А чүгле чаа кижи — Матвейниң холунга ол алдын «[illegible]» бижип ылавый кестүр болган.

[illegible] «Черниң дузу» деп романда уламчылаттынган. Ында болуушкун Ада-чурттуң Улуг дайынының соонда болуп турар. Ону чугаалаар мурнунда оон соонда үнген «Алазы болгаш оглу» деп романны кокты-даа бол көрээлиңер.

Ол романның сюжеттиг шугуму — [illegible] ның бөлүүнүң коммуна тургузуп ап турары. Коммунаның даргазы коммунист ак гвардейжилерниң холундан өлүр. Аданың херээн комсомолчу оглу уламчылаар.

«Алазы болгаш оглу» — оптимистиг трагедия, кажан баррикадалар барда, тайбың турбас [illegible] ол херечилеп турар. Амгы [illegible] ың өлүмне алзадавыдып болур, ынчалза-даа оон өлүмүнге тиилелгениң үрезини черле бар. Романда кол чүүл — амгы үе-[illegible] Адаларның салым-чолу дээрге ле оолдарының кайгамчык салым-чолу-дур. Ону мындыг ольругтар бадыткап турар: — Кижи өскен-дир, өскен! Ада-

[illegible] чок демиселди [illegible] чоруур-дур. Ындыг болганда ындыг херек мөңгеде артар.

Энис революсчу күзел-бодал сиңниккен ол роман чүгле Г. Марковтуң чогаалыкчы [illegible] эвес, харын социалистиг реализмниң принциптеринге үндезилеттинген совет литературада [illegible] Г. Марковтуң [illegible] принциптериниң партийжизи, улусчузу болгаш шынчы чоруу кезээде сиңниккен боор турар. Ынчангаш оон чогаалдары номчукчуларның холдан салбас үнелиг эдилелдери апарган.

«Черниң дузу» деп романы чогаалчы 10 чыл дургузунда кызымаккай, могаг-шылаг чок бижип келген. Ол ышкаш «Сибирь» деп романның ийги ному номчукчуларның кичээнгейин хаара тудуп келген. Ында база-ла Сибирьниң чонунуң амыдырал-чурттаалгазының [illegible] талаларын көргүскен тооуг ужур-дузалыг роман болур. У« романда революсчуга болгаш интеллигенцияга хамаарышкан чугула айтырыгларны көдүрүп турар. «Сибирь» деп романга [illegible] уламчылаан [illegible] тургузаан.

Г. Марковтуң романнарында революсчу тура-сорук сиңниккен. Оон «Амыдырал, литература, чогаалчы» деп номунда база-ла революсчу тура-сорук сиңниккен публицистиг чүүлдери кирген. Оон литература-публицистиг чүүлдер бижиир талазы-биле арга-дуржулгазы база байлак.

Г. М. Марков — чүгле чогаалчы эвес, партия, күрүне болгаш [illegible] ажылдакчызы. Хөй талалыг ажылын солунга материал бижиириндеп ылгаваан болгаш чыл келгеи түрүм-на ол улам калбарып келген. Г. М. Марков ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинниң секретары турган, 1956 чылда эң-не баштай РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга соңгуткан. А 1966 чылдан бээр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады. Партияның XXIII съездизинге ол СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының кежигүнүнге, XXIV съездиге СЭКП ТК-ның кежигүнүнге, а XXVI съездизинге ол СЭКП ТК-ның кежигүнүнге база катап соңгуткан. ССРЭ-ниң чогаалчыларының бешки съездизинге ол ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинниң бирги секретарынга соңгаан.

В. ЧИЧИНОВ,
Кызылдың педагогика институдунуң орус болгаш даштыкы литература башкызы

ЭСТОН ССР. Социалистиг чурттарның артистериниң «Өннүктерниң аялгалары-81» деп концерт программазы бистиң чуртувуста он алдыгы удаа эгелээн. Ол болунуң оруун Таллинге ажыткан. «Час келди, часка орукту ажыт!» деп кыйгырыглыг часкы байырлал ийи ай уламчылаар.

Социалистиг дем каттыжылгазының чурттарының ырларының күрүнезиниң Ялтага бүгү-эвилел конкурузунуң болгаш Болгарияга эрткен делегейниң «Алдын Орфей» конкурузунуң лауреады Валерий Леонтьев совет эстраданы бир дугаар төлээлеп турар. «Өннүктерниң аялгалары-81-де» ол композитор Д. Тухмановтуң «Тырыкылар дескииниң тур», «Ынчан, сентябрьда» деп ырларны күүседип турар.

ЧУРУКТА: Валерий Леонтьев (ортузунда) «Өннүктерниң аялгалары-81» концерт программазының күүседикчилери-биле. Солагай талазындан — Кати Ковач (Венгрия), Тхань Хоа (Вьетнам), Мария Ежевска (Польша), Ута Янковски (ГДР).

В. РУДЬКОНУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Шулук кыдырраажындан

Бегзийн ЯВУУХУЛАН,
Моолдуң күрүне шаңналының лауреады.

БАСКАН ЭЭЖЭЭМ — КОСМОСТА!

Орук дургаар, чашкан сүт дег, дээр тиш шыйып.
Октаргайже корабль-даа кылыйтыпкан.
«Оруун ак-ла болзун ам!» — деп йөрээген дег,
Ону куштар чердеи үдеп, мыжыраашкан.

Акы-дуңма моол-совет экипажты
Авыралдыг хуу-салым каттыштырган.
Арат биле орус кижи алыс шаандан
Аар чүъктү деңге чүктеп, төрелдешкен.

Кузу — Черже көрүптерге, эриин ажыр
Кулай-биле доллуртунган ак-көк паш-ла!
Гобиге өнчеш хоор-чайт теве, чылгы
Корабльдиң соңгазындан илдеп кестүр!

Анаа, ол-ла хову, тейлер кавызынга,
Амгы Моолдуң хамаатызы төрүттүнген,
Аккыр өгнүң эгининден курбустуже
Арта баскаш, Черим харап чорууру бо!

Мөңгүн аяк шайны төндүр аартаалакта,
Бөмбүрзектиг корабль бир дескиниптер.
Бөгүн эрлер ында ужуп, салдап чорда,
Бөмбүк дег, бо Черде чүү-даа болуп турар!

Сарымзык, көк элезин, даг аразындан
Частып үнген магнолия — чечек ышкаш.
Үзүк-чазык булут өттүр Моңголиям
Үш-ле минут дургузунда шывыраш дээр!

Ажок кыска — карак чивеш — хензиг үе
Алдан чылдар үүле-херээн ажыттавас —
Моолдуң хөй-хөй салгының чаңалгазы,
Моортан — космос делгеминден тода кестүр.

Онаалганы болбаазын шаг бериш турда.
Октаргайже корабльдер шуушкаа читпес.
Оларны чон, партиялар, бүзүрел, эп,
Оюп читпес ынакшыл-даа аъткарыптар!

Баскан ээжэ космоста барып дүшкен
Баштаигылар одуруунда Моңголиям.
Мээң Моолум чорул орда, чоргаарланып,
Бедиктерде маадырларга мөгейтем мен!

Очулдурган С. МОЛДУРГА.

✦ ✦ ✦ ✦

«АЛДЫН НАЗЫН»

Чалым шаамны эргий бодап
чорууруумга.
Шагдакы-ла ырай берген үе эвес.
Дүүн чаа-ла казыргылап
дойлуп арткен
Дүлгээзиниң, шуурган дег,
сагындырар.
Чалым шаамда хеглеп өскен
чажыттарым
Катык ыры кулаамга каап
дыңналы бээр.
Саарыгларын хайнып, шураан
Алаш хемим
Караңгыда үйгу-дүшке
бо-ла кирер.
Чалым шаамда чайын көрген
чечектерим
Сагыжымга кыжын безин
чуруттунар.
Шала борук хүлүмзүрээн
чараш шырай
Шак-ла ында болчаам манап
орган-даа дег.
Чалым үем черле ынчаш
канчангаштың
Чарлып болбас, хевээр кады
чоруур чүвел?
Амдыы чаа-ла көргенимни
болган чок-ла
Ала-чайгаар утту каалтар
ужурум чүл?
Амыдырал-чурттаалгада
эң-не эргим
Аныяк шаа — «алдын назын»
дижири чөп.
Чүрек чүгле ынакшылче
аскымнадып
Чүткүп чораан үе болгаш
ындыг боор ол.

В. САГААН-ООЛ.

ТӨРЭЭН ЧЕРИНГЕ ТУРАСКААДЫП...

ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинниң бирги секретары Георгий Мокеевич Марковтуң ажылдаар кабинединде бо хүннерде көөрге штаб-даа сагышка кирер. Ырак Сибирьде Ново-Кусково суурнуң библиотеказынга садыр номнарын литераторлар эккеп турарлар. Оларда автографтар салдынган, чылыг күзээшкиннер бижиттинген.

Элээн каш чыл мурнунда парлалгага мындыг уткалыг бижик медээ үнген чүве-дир. «Сибирь» деп романы дээш алган Ленинчи шаңналын Г. М. Марков Сибирьде төрээн суурунга библиотека тударынга берипкен. Оон ол эгелээшкинин бээгаар база бир чаа чаңчыл төрүттүнген. Чогаалчылар боттарының номнарын сибирьжилерге белек кылдыр аппарган.

Георгий Марков — Сибирь-биле тудуш харылзаалыг. Анаа ол төрүттүнген, чалыы назыны эрткен. Ынчангаш ол крайның ажыл-ишчи кижилери чогаалчының түрээнге кезээ мөңгеде чоок.

Анчы уктуг, шөлүлгеден дескен революсчуларны үдеп, тузалап чораан, тайгага коммуна тургузарынга идепкейлиг киржип турган кижиниң оглу Георгий Марков ам судаглыг чогаалчы, Ленин болгаш Күрүне шаңналдарының лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры. Ол — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, бистиң партиявыстың Төп Комитединиң кежигүнү. Г. М. Марков делегейниң культура харылзааларын бижиглаар херекке эвээш эвес улуг-хуузун киирип келген болгаш киирип-даа турар.

Оон чогаалыкчы ижиниң эге бажынче ээп кээрге черле солун боорга, ону ылавылаарын оралдашкан мен. Ол колхоз тудуунга ажылдап, баштайгы беш чылды тургусчуп, Ада-чурттуң Улуг дайынынга киржип чораан кижи болгай. Оон соонда партия ажылынга кирген. Ынчан-на сибирь чурттуг кижиниң кадыг-бижыг, турушкуг ажы-чаңын көргүскен чогаалдарны бижип эгелээн. Черле ынчаш баштайгы чогаалды кажан, канчап бижээнил?

— Душ болган чүве. Ынчан бай кижиге кадарчылап турган бис. Бир-ле катап оларда чораан хойже бөрү халдааш, дөрттү чара тырттып каапкан. Чүнү канчаарыл? Ынчан бичии-ле болгай бис. Суурже чүгүржүп кирдивис, алгы-кышкывыс-даа медээжок. Ол дээш бай ээвис мээн эжимни курбиле орай шаапкан. А мени дегбээн, корткан. Ачамның холу аар деп чүвени ол билир чүве. Шак ындыг чөптүг эвес орукту көргеш, дыка-ла хомудаан мен. Үр-ле хилинчектенгениң соонда «Томскиң крестьянин» деп солунга чүүл бижээн мен. Оон эгезин «Бөрүлер дыш бербестээн» дээн мен. Бир катап карактарымга безин бүзүревведим. Мээң материалымны парлап каан болган. Оон соонда элээн каш суурларның улузу чыглып алгаш бөрүлерни аглаап, байлар база бажын ковайтпастаан. Парлалга сөзүнүң дээштиин ынчан билген мен.

Чогаалчы коммунист хүннүң чугула айтырыгларынче сагыш салып чоруур. Сибирьниң бойдузун камгалаар дугайында болза оон кажан-даа чарылбас. Г. Марковтуң чаа романы база Сибирь дугайында. Ону бижиирде ол он-он чылдар дургузунда хөй улус-биле ужуражып, ол-бо черлерге барып, библиотекаларга, архивтерге кастыныып келген. Оон түңнели тергиин эки чогаал болурунга бүзүрээр бис.

Е. ХОРЕВА,
СЭТА-ның корр.,
Москва.

Суд залындан

КАРАК АЖЫТТААНЫНДАН

Волгоград областың Руднянск районда «Лопуховский» совхозка келген карак ажыттаарынга суиулуглар тоолда ышкаш «Ажыттыныл көр» деп диле кылып, сымыраниаакнар. Кандыг-даа сөс, домак чокка совхоз директору турган Э. Давыдов оларның мурнунга совхоз кассазының акшын ажыдып берген. Тудуг бригадазының кежигүннери деп ат астып алган келген Хасиев, Саакян болгаш Арзумян оларның кармааннарынче он-он муң акша оларның кылбаан ажылының төлевирн кылдыр директорнуң чөпшээрели ёзугаар анаа-ла халып кире берген.

Суд болуп турда, карыд мага болганын билбээн мен деп директор агартынарын оралдашкан. А анаа ат салып турган бригадирлер, специалистер, салбырлар эргелекчилери — ол ажылдың күүсеттиниң турарын контрольдаар ужурлуг кижилер канчап «билбейн» ат салыпкан болду? Ол чүвени карак ажыттап чанчыкканнар совхозтуң тудугжуларындан 4—6 катап хөй акшаны ажылдап ап турганы канчап кымны-даа дүвүретпээн болду? Ол улуумал бригаданың кылтав ажылын ийи-бир чыл болгаш катап эле кылыр ужурга таваржып турганы кымны-даа дүвүретпээнин база эдеп.

Күрүнениң акша-төгериин самчыгдап турда, ону соксадырының хемчээн совхозтуң кол бухгалтери Л. С. Николаева ап турганы шын. Ынчалза-даа ону дыңнаар, тоор кижи ажыл-агыйда-даа, кезээ ажыл-агый эргелекчиде-даа чок болган. Оларга бухгалтер каш-даа катап чугаалап турган. Чүгле улусчу контроль органнарының [illegible] ажыы кирипкеш, харын ол карак ажыттаар чорукту илередип, оон оруун моондактаан.

[illegible] судтаан. Давыдов 2 чылда, мастер Горбунов — 1,5 чылда хостуг [illegible] Олар күрүнеге чедирген 20 муң рубль когаралын [illegible] турган чери билдинмес, душ боол тавар [illegible] ат салган дээш самчыгдаан акшаны боттарының кармааннарындан төледирин чөптүг деп көрген.

Кезээ ажыл-агый эргелелиниң ажылын пошкак контрольдап турарының дугайында Руднянск райкүүскомунуң адресинге база чогуур сагындырыгны суд үндүрген.

— Шак ындыг хевирлиг хажыдышкыннарны Городищенск районнуң «Котлубань» болгаш өске-даа ажыл-агыйларындан хайгыылчылар илередип тыпкан — деп, областың улусчу контроль комиссиязының даргазы С. Степанов чугаалап турар. — Күрүнеге он-он муң рубль түңнүг каража чедирген удуртукчуларга чогуур харыысалганы онааган. Ол карак ажыттаар чорукту канчап чидирерил? Ындыг чүвени чедир көрбес удуртукчуларның уржуундан сагылга-чурум база ажыл-агыйларга саадаар боор чүве-дир ийин. Кажар арга-биле тыпкан ол «мээң» акша база ону төлеп турар кижилерниң чиабизин хайгыылдап болур. Совет хоойлу-дүрүмнү хажыдар чорукту болдурбас дээш улусчу контроль органнары демиселин күштедип турар.

И. БИРЮКОВА,
СЭТА-ның корр.
Волгоград.

ТУС-ТУЗУНДА УТКУЛААН

Баскетболга команда аайы-биле бирги чер дээш херээжен спортчулар аразында республика маргылдаазы кайысылал Кызылдың «Херел» спорт залынга эгелээн. Ында шупту 8 команда киржип турар. Оларны ийи бөлүкке чарган. Бирги бөлүкте республиканың [illegible] спорт школазының, Кызылда күрүнениң педагогика институдунуң, Хову-Аксы суурнуң болгаш Каа-Хем районнуң командалары тиилелге дээш демисежип турар. Олардан спорт школазы биле педагогика институду баштайгы тиилелгелерни чедип алган.

Ийиги бөлүкте Мөңгүн-Тайга, Эрзин, Таңды, Кызыл районнарның төлээлекчилери ойнап турар. Дугаар тырттынышкының ёзугаар ужурашкаш, Кызыл районнуң кыстары мөңгүн-тайгажыларны 95—40 санга, Таңды районнуң баскетболисчилери Эрзинден келген удурланыкчыларын 37:4 санга [illegible] уткулаан.

С. ХОЖУЯ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ЧАА КИНО

Республиканың киноэкраннарынга «МЕДАЛЬДАРЖЕ ОРУК» деп чаа кино удавас үнүп эгелээр. Кинону «Мосфильм» киностудия япон кинематографистер-биле кады үндүрген. Аныяк спортчуларның найыралы болгаш спортчу чедиишкиннериниң дугайында кинода көргүзүп турар.

телевидение

АПРЕЛЬ 19-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50 — «Суга шимчээшкиниче чыскаалыңар». 9.15 — Улустуң аялгалары. 9.30 — «Будильник». 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан боол тур мен!». 11.00 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 11.45 — «Эртенги почта». Музыкалыг программа. 12.15 — «Даштыкы аалчылар Совет Эвилелиниң дугайында». 12.30 — «Көдээден дамчыдылга». 13.30 — «Музыкалыг киоск». 14.00 — А. Чехов — «Шокар рассказтар». Ленинградтың күрүнениң академиктиг комедия театрының фильм-шиизи. 15.25 — «Бөгүн — Совет эртеминиң хүнү». 16.20 — «Кино аянчоруктар клуву». 17.20 — «Сибирьниң чагаалары» ёзугаар». Музыкалыг программа. 18.00 — «Делегей панорамазы». 18.45 — «Экранда кинокомедия». «Дон Диего болгаш Пелагея». 19.55 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Түңнел бөлүктүң маргылдааларының оюну. 2-ги болгаш 3-кү үелер. Гетеборгтан дамчыдылга. 21.15 — «Үе». Информастыг программа. 21.50 — «Мээң эргим Сашам...» Александр Осевскийге тураскаатккан. 22.45 — «Сен болгаш мен». Фильм-концерт. 23.00 — 01.00 — Хоккейге делегей болгаш Европа чемпионады. Түңнел бөлүктүң киржикчилериниң оюну. Төнгеде — медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (орус, тыва дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — «Беш чыл болгаш коллектив». «Башкирияның нефтизи». [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, «Башнефть» бүлгүрүг каттыжыышкынының чиигине директору Е. В. Спеларов киржир. 19.20 — Футбол тайылбыры. 19.50 — «Эрес-дидим чорук» деп хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүлгезы. 1-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Эрес-дидим чорук». 2-ги сериязы. 22.40 — Бөгүн делегейде. 22.55 — 23.25 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Силантьевтиң удурткан эстрада-симфоник оркестриниң концерти.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Совет чурукта уран чүүлүнде В. И. Ленинниң овур-хевири. 12.30 — Орус композиторларның чогаадылгазында улустуң ырлары. 13.00 — «Эртем амыдыралы». 13.30 — П. Неруда. Амыдыралының болгаш чогаадылгазының арынары. 14.10 — «Соңгу чуктуң тааланчыг аялгалары». Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.20 — «Экран — эмчиге». Эмнелгеге дорт дуржаның хегжүлдезиниң [illegible] ктланышкыннары. Оруу [illegible] чок ажыглаары. 15.20 — «Күскү чылыг хүн». Уран чечен фильм.

АПРЕЛЬ 20-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — «Эң-не, эң-не...» Мультфильм. 9.25 — «Тоол аалдан келди». «Кудук чаңынга келген калерчы». Уран-чечен телефильм. (ГДР). 10.40 — «Дириг амытаннар делегейинде». 11.40 — Медээлер. 11.45 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Документалдыг телефильмнер программазы. 15.15 — «Аваммың школазы». 15.45 — «Бойдус болгаш бистер». 16.15 — Сугга ойнаарының хүрешүн маргылдааны. ГДР биле ССРЭ-ниң шилилдек командалары. ГДР-ден дамчыдылга. 16.50 — Автор эргелериниң талазы-биле бүгү-эвилел агентилелиниң даргазы Б. Д. Панкинниң чугаазы. 17.05 — Н. Мясковский. № 3 соната. 17.20 — «Петроград. Он чеди чылдың октябрьда». Документалдыг телефильм. 1-ги фильм — «Сылдыс шагы».

КЫЗЫЛДАН

16.45 — Уругларга фильм. «Арга-арыг камгалакчылары». 17.00 — «Дириг Ленин». Телефильм. 17.20 — «Чүс оруң — бирээзи сеңи». 17.50 — «Улустуң контролю». 18.15 — Киножурнал. 18.25 — «СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлери — амыдыралга». 18.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.00 — «Хүн шыгжамыры». 20.00 — «Чаштар, эки хүнүңер!». «Илбилиг экран». 20.15 — Делегей конкурстарының лауреады А. Бахчиев биле Е. Сорокина оларның концерти. 20.30 — «Кижи болгаш хоойлу». 21.00 — Совет композиторларның симфония чогаалдарының концерти. 21.30 — «Алазының шагы-биле үе». Документалдыг фильм. 22.00 — 00.20 — Делегейниң болгаш Европаның хоккей чемпионады. Түңнел оюннарның киржикчилериниң маргылдаазы. Гетеборгтан дамчыдылга.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнадыышкыны сээгаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк углаңышкының хаттың күжү секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы хүндүс 15—20, чамдык черлерге — 7—11. Кызылга — 18—20 градус чылыг болур. Дүнелерде агаарның температуразы 0—5, чамдыктарынга — 5—10, Кызылга — 1—3 градус соок болур.

КИНО

АПРЕЛЬ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Сээң оглуң-дур мен, черим» (2 сериялыг) 9.30, 13.00, 16.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымчыды 9.30, «Ада-чурттуң ыжы» 11.00, 12.50, 14.40, 16.30, «Эрте болдунган эндег» 18.20 (узаткан) 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дош уруу» 10.30, «Билдингир кижи ыйлаан» 12.30, 14.30, 16.30, 20.30 (узаткан) шактарда.

АПРЕЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: Мультфильмнер чыындызы 9.30, «Сезинчиг кижи» 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Кырган авазының уруунуң оглу» 9.30, 11.10, «Сээң оглуң-дур мен, черим» (2 сериялыг) 13.00, 16.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Щорс» 15.00, «Чарышка ондактыг шеназкин» 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Савинскиниң аргылга фабриказының профессионал училищези 8-10 класс дооскан, 15-19 харлыг уругларны аргыкчының, сүёмщиктың, дескилекчиниң мергежилинге өөредири-биле чалап тур.

Сургуулдар халас общежитие, аъш-чем-биле хандыртынар болгаш өөредилгениң эге үезинде айда 30 рубль стипендия алыр, а оон соонда — кылганын барымдаалап шалын алыр.

Училищеге кирерде дараазында [illegible] паспорт, азы төрүттүнген дугайында херечилел, чурттап турар черинден справка, эртемниң дугайында херечилел, өг-бүлезиниң дугайында справка, 3 фоточурук.

Училищениң адрези: Москва областы, Железнодорожный хоорай, Савинскиниң аргылга фабриказы.

Москваның Курск вокзалдан электропоездиге олуруп кааш, Железнодорожная станцияга чедир 30 минута чоруур. Оон соонда — А. Б. 25. 4 [illegible].

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, [illegible] 2-26-02, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-21-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, улегерлиг килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корреспондентерниң 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргандa 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 9[illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС-[illegible]

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 94 (11592) | 1981 чылдың апрель 21, вторник | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

«Комбинаттың эң дээре мастери» деп ат дээш чарышта «Тыва дат-дугу» комбинаттың комсомолчу-аныяктар бригадаларының кежигүннери калбаа-биле киржип турар. Он бирги беш чылдың баштайгызының бирги кварталында ол хүндүлүг атты № 5 ээлчегиниң бригадири Александр Лузянинге тывыскан. Римма Касаткинаның комсоргтап турары ол комсомолчу-аныяктар коллективи комбинатта социалистиг чарыштың бирги черин алганы ынчангаш таварылга эвес. Бригада бирги кварталда пландан ажыр бирги сорттуң дат-дугун 6 муң рубльге арыглаан.

ЧУРУКТА: улуг мастер бригадир А. Лузянин болгаш регулировщик Р. Касаткина.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ТЕХНИКТИГ ДЕҢНЕЛИН, ПРОДУКЦИЯНЫҢ ШЫНАРЫН БЕДИДИҢЕР!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

Тыва АССР-ниң Статистика эргелелиниң ДЫҢНАДЫЫ

Тыва АССР-ниң үлетпүрүнүң күрүне планын 1981 чылдың бирги кварталында күүсеткениниң дугайында

Үлетпүр бүдүрүлге черлериниң ажылдакчылары СЭКП-ниң XXVI съездиниң [illegible] үнүүрү дээш социалистиг чарышка идепкейлиг кирипкен, оон төөгүлүг шиитпирлеринге сорук кирип, үлетпүр бүдүрүлгезин хөгжүдеринге чамдык чедиишкиннерни чедип алганнар.

Үлетпүр продукциязының эң чугула хевирлериниң төп [illegible] сайгарарының болгаш бүдүрериниң хемчээлиниң талазы-биле бирги кварталдың планы күүсеттинген.

[illegible] талазы-биле продукция сайгарарының болгаш үлетпүр бүдүрүлгезиниң өскерлиишкиниң планының күүселдезин [illegible] сан-түңнерден көрүп болур.

	Продукция сайгарар талазы-биле планның күүсеттинген хуузу	1981 ч. I кварталдың 1980 ч. I кварталынга деңнээн хуузу
Электроэнергетика	103	116
Оттуглар чуул үлетпүрү	105	117
Өңнүг металлургия	102	99,5
Металл болбазырадыры	95	97
Ыяш болгаш ыяш чазаар үлетпүр	102	99,3
Тудуг материалдарының үлетпүрү	96	107
Чиик үлетпүр	102	105
Аъш-чем үлетпүрү	109	103
Далган-крупа болгаш комбикорм үлетпүрү	103	101
Полиграфия үлетпүрү	104	106
Өске-даа үлетпүр бүдүрүлгелер	102	109

Электроэнергетика, оттуглар чуул, полиграфия болгаш чиик үлетпүр эң бедик темпилиг хөгжүп турар.

Республиканың [illegible] күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң талазы-биле бирги кварталдың планы күүсеттинген.

Продукция сайгарарының үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлиниң [illegible] болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң талазы-биле кварталдың планының күүсеттинген түс-тур хоорайлар болгаш бүдүрүлге черлериниң аайы-биле көргүзүглери мындыг:

	Сайгарылга планының күүсеттинген хуузу	1981 ч. I кварталдың 1980 ч. I кварталынга деңнээн хуузу: Бүдүрүлгениң шиити хемчээлинге	1981 ч. I кварталдың 1980 ч. I кварталынга деңнээн хуузу: Күш-ажылдың бүдүрүкчүзү
«Тыва дат-дугу» комбинат	101	123	125
Каа-Хем разрез	105	117	120
Тываның электри четкизи	103	116	116
«Тыва кобальт» комбинат	102	99,5	99,4
«Тувит элеватори» комбинат	73	80	93
Ак-Довурактың ДБИ-зы	100,0	112	117
Кызылдың эът комбинады	121	106	106
Кызыл-Мажалыктың эът комбинады	118	116	122
Сүт комбинады	105	99,6	102
Тараа продуктулар эргелели	108	102	107
Үстүү-Енисейниң балык заводу	117	91	89
Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелели	100,2	97	99,8
Даараныкта фабриказы	101	106	100,0
Алгы заводу	101	98	99
ТБН-ниң өөредилге-бүдүрүлге чери	113	121	108
КБН-ниң өөредилге-бүдүрүлге чери	103	105	106
Тыва тудуг материалдары каттыжыышкыны	103	95	103
«Эосводпромнуң» ДБК заводу	112	97	98
«Тыва көдээ тудуг» трест	91	91	93
Ниити ажыл-агый министерствозу	100,3	103	105
Тыва [illegible] заводу	102	111	113

	I кварталда бүдүргени	1981 чылдың I кварталын 1980 чылдың I кварталы-биле деңнээрге (хуу-биле)
Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы	105	104
Чурт иштиниң үлетпүр эргелели	101	109
Автосептелге заводу	80	85
Сельхозтехкурикомитет	102	102
Ном үндүрер черлер, полиграфия талазы-биле эргелел	104	106

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агыйы	105	104	104
Чурт иштиниң үлетпүр эргелели	101	109	115
Автосептелге заводу	80	85	85
Сельхозтехкурикомитет	102	102	102
Ном үндүрер черлер, полиграфия талазы-биле эргелел	104	106	106

Үлетпүр продукциязының кол хевирлерин 1981 чылдың I кварталда натура-биле көргээрге мындыг:

	I кварталда бүдүргени	1981 чылдың I кварталын 1980 чылдың I кварталы-биле деңнээрге (хуу-биле)
Хөмүр-даш — муң тонна	306	117
Электри энергиязы — муң кат-шак	25	90
Шуткаан каң — тонна	138	73
Тудуг кылыр ыяшты үндүр сөөртүрү болгаш одаар ыяш куб. м.	122	95
Ооң иштинде тудуг ыяжы — муң куб. м.	104	104
Тудуг материалдары муң куб. м.—	34	103
Мебель — муң рубль	408	119
Культура-амыдыралга херекглээр болгаш ажыл-агыйга чугула бараанар — муң рубль	395	115
Тудуг чугайы — тонна	503	75
Тудуг туйбузу — млн. кезек	6,9	99
Демир-бетон конструкциялар болгаш кылыглар чыылдазы — муң куб. м.	10,0	74
Сорттуг дат-дугу — муң тонна	26,3	128
Хөм идик — муң эжеш	24,4	103
Кидис идик — муң эжеш	31,0	107
Даараныкта үлетпүрүнүң продукциязы (КНО ёзугаар) — муң рубль	512	124
Балык (тудканы) — тонна	15	75
Эът, I категорияның субпродуктулары-биле катай — тонна	1736	112
Колбаса кылыглары	371	115
Чалаң сүт продукциязы — тонна	4345	95
Саржаг — тонна	73	90
Далган — тонна	8475	109
Комбикорм — тонна	11337	94
Хлеб болгаш хлеб-булочка кылыглары — тонна	5040	99,0
Кондитер кылыглары — тонна	286	102
Пиво — муң дал.	15	40
Эзиртпес суксуннар — муң дал.	23	115
Дус (чемге херекглээр) — тонна	3339	131
Эът-сөөктен кылган кургаг мал чеми — тонна	63	56

Бирги кварталда пландан ажыр 16 муң тонна хөмүр-даш, 3,1 миллион кат шак электри энергиязы, 1,4 муң куб метр дилиг материалдары, 45 муң рубльге мебель аймаа, 42 муң рубльге культура-амыдырал херекглээр бараанарны, 133 муң кезек тудуг туйбузун, 150 тонна сорттуг дат-дугун, 68 муң рубльге даараныкта үлетпүрүнүң продукциязын КНО ёзугаар, 296 тонна эътти, I категорияның субпродуктуларын аңаа катай 31 тонна колбаса кылыгларын, 245 тонна чалаң сүт продукциязын, 23 тонна саржагны, 375 тонна далганны, 237 тонна комбикормну бүдүрген.

Үлетпүрнүң чамдык адырлары квартал планының күүселдезиниң үезинде доктааттынган даалгаларын күүсетпээн. Сайгарылга хемчээлин тос бүдүрүлге күүсетпээн, эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээлин 18 бүдүрүлге кудулаткан, күш-ажылдың бүдүрүкчүзүнүң талазы-биле квартал планын 12 бүдүрүлге күүсетпээн, а 16 бүдүрүлге эрткен чылдың бирги кварталынга деңнээрге [illegible]. Шуткаан каң, тудуг чугайы, [illegible] демир-бетон бүдүрер, ыяш белеткээр, кидис идик бүдүрер, балык тудар, хлеб болгаш хлеб-булочка кылыглары, эзиртпес суксуннар, эът-сөөктен кылган кургаг мал чеми бүдүрер талазы-биле квартал планы күүсеттинмээн.

Бараанның продукциязын бот-ундазы [illegible] талазы-биле планныг даалга күүсеттинмээн.

ТЫВА АССР-НИҢ СТАТИСТИКА ЭРГЕЛЕЛИ

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШАҢНАЛДАРЫН ТЫВЫСКАН

Дүүн Кызылга, «Тыва суг тудуг» трестиң клувунга партияның XXVI съездизиниң делегады, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин-биле ужуражылганың болган. Аңаа Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының, «Тыва суг тудуг» трестиң, автосептелге заводунуң, пиво заводунуң, хлеб заводунуң, эът комбинадының Тыва респотребсоюзтуң АТБ-зиниң, сайгарылга баазазының, сүт комбинадының ажылчы чоннарының төлээлекчилери киришкеннер.

Съездиниң төөгүлүг ужур-дузазы чүл дээрге, эртген беш чылдың түңнелдеринге үндезилээш, чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң сорулгаларын, бистиң партиявыстың чер кырынга тайбыңны быжыглаарынче угланган даштыкы политиктиг шугумун тодаратканы болурун эш Г. Ч. Ширшин онзалап демдеглээн.

Партия съездизи экономиктиг сорулгаларны шиитпирлээриниң оруун айыткан. Ол — бүгү ниитилел бүдүрүлгезин интенсификастаары болур. Чаа беш чылда бүдүрүлгениң бар-ла бүгү күчүлерин таарымчалыг ажыглаарының айтырыгларын кызымаккайы-биле шиитпирлээри эргежок чугула, а ындыг курлавырлар республикада хөй боор турар. Чиг-этти, энергияны, оттуглар чуулду, материалдыг бүгү-ле курлавырларны чеп ажыглаарының ажылын күштелдирери, республикада бүгү-ле сөөртүлгелерни кылып турар автотранспортту улам долу ажыглаары эргежок чугула. Тываның экономиктиг хөгжүлдезиниң сорулгаларын шиитпирлээринге күш-ажыл курлавырларын эки ажыглаары улуг ужур-дузалыг боор турар. Күш-ажылды шын организастаарының, материалдыг шаңнал-мактаалды болгаш күш-ажылды ооң шынарын болгаш хемчээлин ёзугаар төлээрин шын ажыглаарының айтырыгларын база чуткуулдуг шиитпирлээр херек. Күш-ажылдың медерелдиг сагылга-чурумунга кижизидериниче, кижилерниң даандырган ажыл-херек дээш харыысалгазын бедидериниче онза кичээнгей салыр херек.

Эш Г. Ч. Ширшин кижилерниң материалдыг чаагай чоруун бедидерин, оларны аъш-чем бараанары-биле хандырарын эмиижидериниң, чоннуң амыдырал хандырылга черлериниң ажылын сайзыраңгайжыдарының сорулгаларын тодаргайы-биле чугаалап, бо айтырыгларны съездиге онзалап айытканын демдеглээн.

Сөөлгү чылдарда Кызылдың экономиказын хөгжүдери-биле хөй ажылдың чорудулганын Г. Ч. Ширшин демдеглээн. Чаа беш чылда база-ла улуг сорулгалар салдынган. Хоорайның чаагайжыдылгазынче, ооң агаарын хирлениишкинден арыглаарынче онза кичээнгей салыр ужурлуг.

Г. Ч. Ширшин түңнелинде хоорайның элээн хөй бүдүрүлге черлериниң онгу беш чылда күш-ажылга бедик көргүзүглерни чедип алган бөлүк мурнакчыларынга Төрээн чурттуң шаңналдарын тывыскан. Улустарның Найыралы орденни хлеб заводунуң кондитери В. М. Масленниковага, пиво заводунуң мастери М. В. Пановага, «Хүндүлел Демдээ» орденни — хлеб заводунуң кондитери М. П. Демихинага тывыскан. Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле хлеб заводунуң пекары О-С. К. Балдан, эът комбинадының ажылчыны А. М. Свиридова, автосептелге заводунуң слесары В. Р. Хунай-оол, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медаль-биле — эът комбинадының ажылчыны Ч. Д. Иргит, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле — эът комбинадының колбаса кылыгларының формовщиги З. П. Берёзкина болгаш сүт заводунуң ажылчыны О. З. Блохина олар шаңнаткаңнар.

Т. СЕРМАВКИН.

ЭГЕЛЭЭН

Таңдының ажыл-агыйларында часкы хову ажылдары эгелээн. Аңаа белеткел ажылдарын [illegible] чорудуп Тургаңларда механизаторларның [illegible] бандалдар тургустунган чурттарга бажыңнары септеттинген, кызыл-булуңнар деритинген. [illegible] ажылдаар бригада бүрүзүнүң [illegible] ажылдап кылгаш, кызыл-буңнарда аскылаан.

Ажыл-агыйларның кижилери [illegible] базырышкыныг үлегерлиг чорудуп, бедиткен социалистиг хүлээлгелериниң негелделерин чедиишкинниг күүседип эгелээн.

К. ЕНЗУК.

Ленинчи Коммунистиг субботник

УЛУГ ЭГЕЛЭЭШКИННИҢ ТУК ТУДУКЧУЛАРЫ

Улуг эгелээшкинниң кыйгырыглары чурттуң кырынга база дагын чаңгыланып үнген. Кажан төрелгетей төөгүзүнүң чаа үезиниң эгезинде-ле төөгүлүг ужур-дузазын В. И. Лениниң онзалап демдеглээни коммунистиг субботниктер чыл санында-ла миллион-миллион совет кижилерин бодунче хандыкшыдып турар.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизиниң төрүттүнгенден бээр 111 чыл оюнга турасклаатаан субботник онзагай болган. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлери-биле сорук кирген, ооң ендур чаагай айтыышкыннарын амыдыралга боттандырар дээш долу шиитпирлиг чурттуң ажыл-кижилери ажылдың ажыктыын болгаш шынарын улам ындай бедидер курлавырның кол көрүлдезин эрттирер. Баштайгы чылдың, бүгү беш чылдың улуг пландарын чедиишкинниг күүседеринге эргежок чугула дүргедээшкинни тургузар болгаш калбартыр дээш апрель 18-те шалыпчы ээлчегже үнген.

Эң хөй беримчелиг кыдыр, бир демниг, ажыл-агыйжы саналгалыг ёзу-биле ажылдаар дээн бедик сорулгалы күш-ажыл байырлалының киржикчилери боттарының мурнунга салган. Улус ажыл-агыйын интенсификастаарынче партияның угланыышкынын ажылдаар чер бүрүзүн таварты эрткен болгаш. Мурнакчы коллективтери ленинчи коммунистиг субботниктиң база дагын инициаторлары болган найысылалдың күш-ажылчы хөй-аът кирипкинни бүгү чурт көрген, дыңнаан.

Москва-сортировочная деп[о]зунуң күзүлүг локомотивтери-биле моон мурнунда мынчаш, борт номери ОВ-7024 маадырлыг паровоз чаңгыс одуруттаа турган. Ленинчи коммунистиг субботниктиң эгелээниниң дугайын байырлалдыг алгызы-биле дыңнадыр, он бирги беш чылдың магистральдарын шиңгээдип алыр апаар аар деңзилиг поездилерни оруктче кыйгырып үндүрер дээш апрель он сестиң эртенинде ол паровоз Улуг эгелээшкин музейинде мөңгеде турар черинден чаңгыл ёзугаар үнүпкен.

Күш-ажыл байырлалы эгелээриниң мурнуу чарынында митинг болган. СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорк[о]мунуң бирги секретары В. В. Гришин аңаа чүве чугаалаан.

Шалыпчы ажыл-иштиң үлегер-чижээн коллектив көргүзер, ажылдың бедик шынарын чедип алыр деп, машинист А. Абрамов бүзүредип чугаалаан.

Цехке электровоз септелгези график ёзугаар чогуур үезинде эгелээн. Баштайгы минуталардан-на шалыпчы темп алдынган. Мастер Н. Логуновтуң комсомолчу-аныяктар бригадазы мында ажылдап турар. Улуг эгелээшкинниң эгелекчилериниң чаңчылдарын аныяктар ыдыктыы-биле кадагалап турар. Ол коллективтиң төлээлекчилери субботник хүнүнде катап тургустунган локомотивтен баштайгы дулгуурну демир-орукчуларга дамчыдып бээр эргени чаалап алган.

Электровозту тергиин эки септээнин бадыткаан путевканы дулгуур-биле кады дамчыткан. Ону депо демир-орукчуларының социалистиг чарыжының тиилекчизи машинист Ф. Типишинге тывыскан. Сибирьниң болгаш Ырааккы Чөөн чүктүң тудугларынга ажылдаар чүъктерни ол состав чедирер. Субботникке белеткел үезинде машинистер шалыпчы 240 рейсти боттарының саннарынга бижип алганнар.

Ол хүн депонуң бүгү коллективи кодурлуушкунну ажылдаан. 9 локомотивти, хөй демир-орук кранын, муң ажыг электроприборларны септээн. Машинист Ю. Шамошкинниң рейзи-биле күш-ажыл байырлалы доозулган. Электроофтарның бирээзинге турген чорууттуг пассажир поездизин Владимир Ильичиниң төрүттүнген чери — Ульяновскиже ол чедире берген.

Владимир Ильич аттыг электромеханика заводунуң цехтеринге күш-ажыл байырлалының хүнүнде кызыл постерлер лозуннар болгаш транспарантылар чечектелип турган. Эгелээриниң мурнунда митингилер болган. Оларның киржикчилери ол хүнгү эрес-шудургу, тергиин эки ажылы-биле демдеглээр дээн сөзүн берген.

Бо заводтуң марказы чуртта болгаш даштыкыда сураглыг. Ооң кылыгларының дорттуң бирээнден хөй кезээн Күрүнениң шынар демдээ-биле марк[а]лаан. Улуг машиналар цегинге сөөлгү ажылды СССР-ниң Күрүне шаңналының лауреады Н. Кузнецов баштаан слесарьлар-чыыкчылар бригадазы күүсеткен. Коллектив сөзүнге алдарлыы-биле ээ болуп, күчүлүг алды электрошиичедикчилерни ол хүн эптээн — ол кайгамчыктыг түңнел-дир!

Ленинчи коммунистиг субботникке миллион-миллион москвачылар кирипкен. Олар ажылдаар черлеринге ажылдап, найысылалдың кудумчуларын болгаш проспектилерин каастап [illegible] бүдүрүлгелерниң, тудугларының, транспорттуң коллективтери-биле кады субботникке эртем-шиинчилел организацияларының болгаш өөредилге черлери киришкен. Күш-ажыл байырлалының киржикчилериниң аалчылары Москва театрларының артистери, чуруукчулар, чогаалчылар болган.

СЭТА-ның корр.

БАЙДАЛЫВЫС БАГАЙ ЭВЕС

Кыштаглаашкынны организастыг эрттирер, мал бажын хоратпас болгаш малдан алыр продукцияны ковудедир талазы-биле кыйгырыгны «Революцияның чалбыыжы», «Хемчик», «УТКА 25 чылы» совхозтарның малчыннары эрткен күзүн үндүрген. Ону республиканың бүгү малчыннары деткип, боттарынга немелде хүлээлгелерни алган болгаш социалистиг чарышты калбарткан. «Малчын» совхозта кыштаглаашкынның эртип турар байдалын ук совхозтуң директору Салчак ОЧУР биске бижээн. Ону бөгүн парлаавыс.

Онгу беш чылды бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери багай эвес дооскан. Ылангыя ооң сөөлгү чылында эът бүдүрериниң планы чүс хуу, дүктүү — 105 хуу, а эътти күрүнеге садарының планы 107 хуу, дүктүү — 104,3 хуу күүсеттинген. Мал бажын өстүрериниң чедиишкиннер база бар болган. Мыйыстыг бода малдың бажы 2 хуу, шээр малдың 1,1 хуу, а чылгы [illegible] хуу өскен. Төрүүр кыстарны болгаш бедерлерни база дыка өскен.

Малды семиртири элээн эки кээн. Ылангыя күрүнеге садар малды үзе тургусканы болгаш оларның ажаалдазын экижиткени мал улуг дузалыг болган. Оон түңнелинде күрүнеге саткан сарлыктың бажы-ла шуптузу, хойнуң 70 хуузу, өшкүнүң деп кезии дээди болгаш ортумак күштүг дужааттынган. Мал ажылынан совхозка 110 муң рубльдиң арыг орулгазы кирген.

Агаар-бойдус берге болганда болза, совхоз чүс баш төрүүр малга оназаштыр 74 хураганны, 79 бызааны болгаш 70 кулунну доруктуруп алган. Чүс баш төрүүр хойга оназаштыр 95-тен 104 чедир хураган алган малчыннар хөй болган. Мындыг мурнакчыларның аразында онгу беш чыл оналдаларын чедиишкинниг дооскан малчыннар хөй. Хойжулаа Салчак Күнүү, Биче-оол Мочак-оол, Барбай-оол Чыпсыя, Харлыг-оол Доллат, сарлык кадарчызы Иргит Өлзей-оол, чылгычы Моңгуш Сортай-оол болгаш оон-даа өске он-он мурнакчылар коммунистиг ёзу-биле ажылдаарының үлегерин көргүскен. Ындыгларының күш-ажылының ачызында район Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг кирипкеш, СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган. Онгу беш чылда чедиишкиннери дээш совхоз РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун база алган бис. Бо шаңналдар он бирги беш чылда улам кызымак ажылдаарынче бистиң хөй-аъдывысты көдүрүп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын таныжып тура, бистиң малчыннарывыс бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. Ону ёзугаар бо чылын бода малды чыл эгезинде турганындан 6 хуу, хойну 6,1 хуу, өшкүнү 3,5 хуу, чылгыны шуут 13 хуу өстүрери көрдүнген. Оон-биле черлештир күрүнеге 370 тонна эътти, 39,6 тонна дүктү садар. Кыргып алыр дүк бир хойданна 1,3 килограмм, өшкүден-не 0,6 килограмм болур. Күрүнеге садар сарлыктың дириг деңзизи 200 килограмм, хойнуу [illegible] 270 килограмм чедирер.

Салдынган сорулгаларны амыдыралга боттандырары кыштаглаашкынны канчаар эрттирериниден улуг хамаарылыр. А ол, частың бо үезинде, бистиң районга эң берге. Хат-шуурган, донат-сөөк соксаваставаш турупп бээр. Ынчалза-даа чогум ниити байдалывыс чүгээр. Чаш малдың хорамчазы эвээш. Малчыннар кызымак ажылдап турар. Оларның аразында хайындырган шайын, ааржызын безин комбикорм, чарба-биле холуй малынга берип турарлары бар. Малдың чемин, одар-белчирни болгаш ажаалданы экижидип, кызымак ажылдап турар малчыннар бедик көргүзүглерни чедип ап турар. Ындыгларга Борис Тейининиң, Маржын Кержекоолдуң, Бораргаш Как-оолдуң, Хомушку Өшку-Саарның, Метпаа Серен-Нагнаттың, Калзар Надаажапты болгаш оон-даа өскелерниң хамаарыштырып болур.

Бистиң чериң агаар-бойдузу берге дээрзин ам база катаптаайн. Ынчангаш биске дуза чедирген кижилерге болгаш [illegible] бистиң [illegible] арган чок. Чүгле январь, февраль айларда 281 тонна комбикормну, 170 тонна сигенни Ак-Чыраадан сөөртүп алдывыс. Орукчуннук чок, чүгле эът болгаш шары-биле аргыжар Тоолайлыгта комбикорм, сиген, дус болгаш аъш-чемни вертолёт-биле чедирип бергени биске база дыка ёөрүнчүг болган.

Кыштаглаашкынның түңнелин көстүрү эң берге үези келген. Совхозтуң дирекциязы болгаш партком, тускай эртемниглер, малчыннар мал бажын менди камгалап алыр дээш бүгү хемчеглерни ап турар. Ынчангаш мурнуувуста салдынган сорулгаларның чогумчалыг боттанырынга идегевес арга чок. Шилчиир Кызыл туктарны салбас дээш кызар бис.

С. ОЧУР.

Мөңгүн-Тайгада «Малчын» совхозтуң директору

Дувуренчиг медээ

КЫШ ЭРТКЕН МАЛДЫ...

Ниитизи-биле «Кызыгаар» совхозтуң бүгү малы Тес-Хем районнуң өске ажыл-агыйларында дег, эрткен кыштан менди ашкан. Ооң уламындан совхозтуң № 1, 2 хойжу бригадаларында чаш төл алганы багай эвес. Ылангыя № 2 хойжу бригада (бригадири В. А. Бызаакай) төрүүр чүс хойга оназаштыр 103 хураганны ап, совхозтуң күш-ажылчы алдар тугунда кирипткен.

Мындыг чаагай үре-түңнелдиг ажыл-херекти улам быжыглаар турбужа, № 1 хойжу бригаданың малчыннар коданнарынга сүт чедирип турар чолаачы Юрий Чорбаа оназашкан ажылынга харыысалга тогуун көргүзүп, үзүктелиишкинниг чедип турар. Малчыннар Федор Очурнуң, Саңдыкпаа Быжындының, Буулар Бииң-оолдуң, Бады Үргүнүң болгаш бригаданың өске-даа малчыннарының аалдарынга апрель 9-та сүт чедирген соонда, дараазында беш хонуктуң чаңгызында-даа сүт чедирбээн. Түңнелинде коданнарга мал байтык, кижи ижер сүт чок болуп, бергедээн. Түс коданнарга баарга оңгаан, суксаан хой, хураганның алгызынга кулак ыыкталыр.

— Бажавыста № 2 бригаданың коданнарынга сүт чедирип турар Кызыл-оол Сагаачы чаңгыс-даа хүн үспес, херек апарганда хүнезелдерге безин чорупп турар-дыр. Бистиң чолаачывыс оон үлегер алыр болза кайы. Эрге-ларыг баарга катса канчаарыл, бо эрген бичии оглумну доскаар иштинче кирип, ооң дүвүнде дагтыг суг сыкадып ап, шай хайындырдым — деп, С. Быжынды чугаалады.

Кыш көрген малды бо үеде ынчаар суксадып болур бе? Оназашкан ажылынга ээ-харыысалга чок чолаачыны орта ажылдадып, алы өске кижи-биле чүге солуп болбазыл? Мындыг ажыглыг, чиги негелделиг айтырыгларны малчыннар салып, кыштан менди ажырган малының моон соңгаарты салым-чолу дээш сеткил-сагыжының хаңызындан оларның дүвүреп турары чаптыг.

С. ТАС-ООЛ.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

Республиканың профэвилелдер активиниң хуралы СЭКП-ниң XXVI съездизиниң түңнелдеринге болгаш ооң шиитпирлеринге, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң съездиге кылганы ТК-ның Отчёт илеткелинде айтыышкыннарга болгаш түңнелдерге дүүштүр профэвилел организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Ооң кирижикчилери съездиниң шиитпирлерин [illegible] диг, бүрүн долу чуулдургузуумушаан, ажыл-херекке дайынчы программа кылдыр хүлээп алган. Ооң-биле кады олар ол бүгүге дүүштүр профэвилел организацияларының ажыл-чорудулгазында кол [illegible]ның, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынга, ажыл-агыйжы база социал сорулгаларны шиитпирлээринге, күш-ажылчы коллективтерниң амыдыралынга оларның ролюн бедидерниң дугайында ханы анализтиг ажыл-херекчи чуганы кылганнар.

— Совет политиктиг системага профэвилелдерниң ролю улам бедидерниң дугайында [illegible] улуг кичээнгей салдынган [illegible]еп, илеткелчи профобловпрофсоюзтуң секретары С. Д. Киров [illegible]. Партия профэвилелдерни массалар организациязы болгаш [illegible]

[illegible]

генниң 7 муң ажыг мурнакчылары съездиге уткуштур алган хүлээлгелерин күүседиишкинин рапорттааннар. Эң эки көргүзүглерни Тываның электри четкилери, Кызылдың эъш-чем сады, № 48 тудуг эргелели база «Хемчик», «Торгалыг», «Кызыл тук», «Чаа орук» совхозтар [illegible]

[illegible]

Х. Х. Чигир-оол болгаш өске-лер-даа тодаргай чижектер-биле көргүскен.

Сөөлгү чылдарда Чаңгы профэвилелдериниң санын [illegible] составы экижээн. Амгы үеде республикада 98,5 муң кижи чаңгыта хаара туттунган. Ол болза бүгү ажылдап турарларның 94,8 хуузу-дур. Күш-ажылдың коммунистиг ёзу-биле көөрү дээш шимээшкинде 14,4 муң кижи киржип турар. 1976 чылга деңнээрге оларның саны 11,6 муңга немешкен.

«1981 чылдың планының даалгаларын — ноябрь 7-же күүседир» деп Москваның мурнакчы ажылдакчыларының [illegible] биниң бистиң республикага [illegible] И. Г. Гавриченко биле Т. Н. Ильинниң удурткан бригадалары. [illegible]

[illegible]

С. ШОЙГУ

ХУУЧУЛАР ХУРАЛЫ

«Тиилелге» совхозтуң ажылчы кооперациязының [illegible] хуралы болган.

[illegible] коллективиниң эрткен беш чылда [illegible] бо чылдың эрткен [illegible] кварталынга ажылы-биле [illegible]. Коллектив социалистиг чедиишкинниг күүсеткен. Мурнакчыларның санында [illegible] Р. Ооржак, В. Монгуш, Л. Ондар, А. Монгуш, Г. Ондар, Б. Ондар [illegible] социалистиг чарыштың тиилекчилери болганнар.

Ажылчын кооперация коллективи он бирги беш чылдың баштайгызының бирги кварталының планын күүсеткен. Үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын боттандыразын [illegible]

[illegible] чүүлдерни айтырышкан, [illegible] бар чамдык [illegible] ынаар утландырган. Ном болгаш каңцелярия барааннар магазинтери [illegible]

[illegible] самчыгдаар, ооларды чорудар чоруктар бар. Ындыг болза-даа ооң-биле демисел кошкак. Ооң-биле кады хуучу кежигүннер-биле [illegible]

Ажылчын кооперациязының баштаар чери хуучу кежигүн[illegible] [illegible] 129,9 хуу күүсеткен.

Э. ТЕЖИТ.

[illegible] Кызыл район.

ПРАКТИКТИГ АЖЫЛГА АЖЫКТЫГ

Чөөн чаа Кызыл районнуң Кур-Чер болгаш Шамбалыг кадыг Советтериниң [illegible]

[illegible] СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң дарга[illegible] СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң [illegible]

[illegible]

Кур-Чер кадыг Совединиң күүседикчи комитединиң даргазы [illegible] Кур-Чер болгаш Шамбалыг кадыг Советтериниң [illegible]

Ш. ОНДАР,
семинар-хуралдың киржикчизи, улус депутаттарының «Сукпак» кадыг Совединиң күүседикчи комитединиң даргазы.

Чадааның саржаг заводунуң коллективи он бирги беш чылда алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде чедиишкинниг күүседир дээш тура-соруктуг ажылдааның түңнелинде чылдың баштайгы кварталының планын чедиишкинниг күүсеткен. Ниити продукция бүдүрериниң планын 175 муң рубльдиң оруунга 188,5 муң чедирип, планын 107,7 хуу күүсеткен. Сайгарылга планын база дыка ажырып, планын 110 хуу күүсеткен.

ЧАРЫШТЫҢ АЧЫЗЫНДА

Завод кварталда 521 тонна чаа сүт бүдүрер турган, 590,9 тонна кылдыр күүсеткен. Саржаг бүдүрер 14 тонна турда, а херек кырында 22,6 тонна болган. [illegible]

[illegible]

А. ДОНГАК.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

ХАНДЫРЫЛГАНЫ ЭКИЖИДЕР

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң план-бюджет талазы-биле доктаамал комиссиязының хуралы болган. Республиканың Чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң бүдүрүлгелериниң эрткен 1980 чылда болгаш бо чылдың бирги кварталында планныг онаалдаларының, социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң талазы-биле айтырыгга хамаарыштыр Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылга министри С. К. Буяндының илеткелин анаа дыңнаан.

Эрткен онгу беш чылда амыдырал [illegible] бүдүрүлгелериниң [illegible]тиг баазазы быжыккан. Эрзин, Самагалдай, Сарыг-Сеп, Бай-Тайга районнарының амыдырал [illegible]а комбинаттарының бүдүрүлге шөлдерин алгыткан болгаш чоннуң чурттап турар чериниң айы-биле комплекстиг [illegible]

[illegible]

чедир шиитпирлеттинмейн турар айтырыгларны айытпаан.

Кезээ черлерже чонга амыдыралдың ачы-дузазын чедирер турарының культуразы ам-даа чавыс, негелдеге дүүшпес.

Өвүр, Бай-Тайга, Тожу, Тес-Хем [illegible] чонунга соодукчу, шак септээ[illegible]

[illegible]

В. КУУЛАР

Валерий Кызыл-оол Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң дуржулгалыг чолаачыларының бирээзи. Ол ында он дөрт чыл уламчылыг ажылдап, мурнакчыларның одуруунда чоруп, бо чылдың бирги кварталының планын 138 хуу күүсеткен. Бирги класстың чолаачызы В. Кызыл-оол бо хүннерде Белде ийи дугаар хойжу бригаданың коданнарынга ГАЗ-53 автомашиназы-биле суг сөөртүп, он дөрт коданны дежурнаар эргип турар. Ажылынга харысаалгалыг чолаачыны ол чери-черниң малчыннары хүндүлээр. Мурнакчы чолаачы бо чылын бир тонна кывар чүүлдү, бир комплект дугуйну камнап алырын хүлээнген.

ЧУРУКТА: чолаачы В. Кызыл-оол.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Эвилелдешкен республикаларда

РСФСР: ТУДУГЖУЛАРГА ТУТКАН

Перюнгринск ГРЭС-тиң тудуунга ажылдаары-биле Грузиядан болгаш Украинадан [illegible] бажыңнарының дугуурун бербишаан, уткуп ап турарлар. Чоокта чаа СЭКП-ниң XXVI съездизи аттыг комсомолчу шалыпчы отрядтың кежигүннери 350 кижи келир уениң электростанциязының [illegible]

Оларның хөй кезии — бетонщик, бульдозерист, бышкачы мергежилдерлиг. Дараазында херегжеттине [illegible]

[illegible]

турар. Оларга чурттаар оранзаланы баш удур-ла белеткеп каар. Энергия тудукчулары бөлүүнге белеткенип турарларга база бажың-балгатты белеткеп турар. Анаа барып [illegible] бижип турарлар.

БЕЛОРУССИЯ: БУРУНГУ МИНСКИНИҢ КУДУМЧУЛАРЫ

Амгы Минскиниң адаанда чер иштиде-биле шөйүлген шивээни республиканың археологтары казып тыпканнар.

Минск деп хоорайның [illegible] чаңгыс мурнундан бээр-ле [illegible]

[illegible] коргуп арганы эртемденнерге метро тудугжулары бергеннер. Олар найысылалдың төвүнге тоннель казып турган шеретчелер. Эртемденнер XII чүс чылдың культуразының хамыыныче бакылап көөр аргалыг болган. Шаандакы хоорайның турган черинден бурун [illegible] Ону болап көөрге шивээни тударының бедик мурнуунда анаа [illegible]

[illegible]

Ус-шевер кижилер анаа [illegible] турар чүүлдер база ында бөк болган. Чүген сыгыктары, балдылар даргаларының [illegible]

[illegible] ажылдарын [illegible] Минскиниң археологтарының шинчилели ам-даа уламчылаар.

УЗБЕКИСТАН: «ХӨЙЛЕҢНИГ» ХООЛАЙЛАР

[illegible] турар демир хоолайларга дат көргүнчүг эвес. Олар [illegible] «экергишнерден». Олче сүт-даа, агаар-даа кир[illegible]

Шак ындыг хоолайлар хевен шөлдерин херээн алдыы [illegible]. Анаа кан хоолайлар ушта-дерт чыл болгаш-ла үрелип каар турган болза, бо чаа хоолайлар оон он катап артык [illegible]

[illegible] Андижанның экскаватор септелге заводунуң коллективиниң бир дугаарында бүдүрүп үндүрген. Бо беш чылда ук бүдүрүлге ам-даа ийи ындыг [illegible]

КАЗАХСТАН: ДӨЖЭЭ ЧОК ТУДУГ

Тудугну дөжээ чок кылыр кылып болур бе? Талды-Курган областа Киров аттыг колхозта сүт комплекизиниң тудуун кылып турар тудугжулар ол айтырыгга «Ийе» деп харыылааннар. Ооң чаа корпустары үжен метр хире «дурт-сынныг» улуг-даа эвес [illegible]

Тудуг бүрүзүнүң ханазы дөжээнге быжыглаңыр, а [illegible]

[illegible] ай. Ындыг чуруму «Ка[illegible]» институдунуң ажылдакчылары өскерткеннер. Олар аар эвес демир-[illegible] кылганындан ооң дөжээге ба[illegible] каңындан монтажниктер цемент чарыгдалын ийи катап, металлы — беш катап кызырган болгаш тудугну кылырының бот-үнезин 20 хуу чиигеткен.

Ол чаа конструкцияның үндүрүлгезин бо чылын республикада Капчагайның кадыг тудуг комбинадынга эгелей бээр. Ону ажылдап кириш[illegible] [illegible]ның биреэзи-не камнаттынган бетондан болгаш арматурадан кылыр арга чедип алыр.

(СЭТА-ның иези).

Волгоградта «Комплекс» эртем-бүдүрүлге каттыжыышкынының «Робот» деп конструктор-дуржулга бюрозу үлетпүрнүң роботтарын болгаш манипуляторларын бүдүрүп, оларны трактор заводтарының баазаларынга база кодээ ажыл-агыйга кезектерин чууладап кииреринге, чыып шарыырынга, чамдык чүдүрер-дүжүрер ажылдарга ажыглаарын организастап турар.

Ол роботтарны янзы-бүрү ажылдар кылырынга таарыштыр кылган белдирлер база калбаа-биле ажыглаттынып турар. Эрткен беш чылда ук бюронуң ажылдакчылары Волгоградтың мотор, Херсонның комбайн, Челябинскиниң трактор заводтарынга, Оренбургтуң «Радиатор» заводунга «КШ-63 С» хевириниң манипуляторларын кылып бергеннер.

Он бирги беш чылда коллектив кежигүннери чаа-чаа комплекстерни, шугумнарны база участоктарны тударын төлевилээннер, анаа ажыл кижиниң киржилгези чокка боттаныр.

ЧУРУКТА: Роботтарның болгаш манипуляторларның үлетпүр шенелдезиниң киидис эргелекчизи В. И. Кибальников биле конструктор бюрозунуң начальниги В. Н. Глухов оларның чаа «МАН-100 П» деп роботтуң чанында турары.

Э. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Бистиң өңнүктеривисте

ВЬЕТНАМНЫҢ ЧАЛГЫННАРЫ

«Аэрофлоттуң» агаар лайнери [illegible] Вьетнамның кергенимен. Рис тараан шөлдерни, асфальтылаан оруктарны — Вьетнамның маадырлыг чонунуң күш-ажылының бүдүрген [illegible] бүдүрген [illegible] эттүр көрүп база чордум. Самолёт хонар черинге чоокшулап келди. «Вьетнам Социалистиг Республиканың найыслалы — Ханой хоорайда чедип келдивис» деп, агаар [illegible] үлегери чарлаан калды.

Беш чылдар бурунгаар Ханойга чедир ужудуушкуннарны чүгле «ИЛ-18» деп самолёт-биле боттандырып келген: бир талазындан Кызыл хемнерн дамбалыг арын, а өске талазындан — демир-орук шугуму бүзээлээн эргн аэродром [illegible] самолёттарны [illegible] чок турган. Ынчаарга найыслалдың төвүнден элээн каш он километр ыракта Нойбай деп чоокта чаа ажыглалга кирген делегей аэропорту амгы үениң эң-не болбаазырангай самолёттарын ам хүнезээ, хүндүс-даа хүлээп ап, сорган үдеп турар. Аэропорттуң делгем шөлүнде агаар корабльдери — «Ильюшиннер», «Туполевтер», «Яковлевтер» ужуп үнүптеринге белен [illegible]. [illegible] бижээн састер бар: «Ханг Кнонг дан зунг Вьетнам» — «Вьетнамның хамааты ужар чүүлү».

Эң-не баштай Вьетнамга 1976 чылдың июньда барган мен. Ынчаарда чүгле Ханой-нуң болгаш вьетнам революциязының баштыңы Хо Ши Минниң адын эдилээн чурттуң мурнуу чүгүнүң эң улуг хоорайының аразынга агаар оруу бар турган.

— Улус ажыл-агыйының янзы-бүрү хөй адырларын бистиң хамааты ужар чүүлүвүстүң ужудукчулары ам күүседип турар. Республиканың [illegible] аваторларның дузазы-биле кылган. Тарылга шөлдеринге чемишкилелерни чаштырарын база самолёттарның дузазы-биле боттандырып турар. Сөөлгү чылдарда чедип алган чүүлдеривис — ол дээрге, улуг ажыл-херээвистиң чүгле эгези-дир ийин — деп, күрүнениң авиакомпаниязының даштыкы харылзаалар эргелелиниң директору эш Нгуен Хыу Ткан бөлүүнүң-биле чугаалады.

Эш Ткан кезек када бодалдың алурган [illegible] уламчылаан.

— Бисте ам-даа хөй бергелер бар. Чижээ, делегей практиказын алгаш көөрге, чаңгыс самолётту-даа [illegible] башкарар болур чүве-дир. А бисте — самолёт бүрүзүн чүгле чаңгыс экипаж хандырып турар. Совет Эвилели бисте улуг дузаламчыны көргүзүп турар. Вьетнамның хөй ужудукчулары Киевтиң, Харьковтуң болгаш Совет Эвилелиниң өске-даа хоорайларында ужар чүүл училищелерин өөренип дооскаш, бистиң чуртувустуң агаар оруктарында ажылдап чоруп турар. Шериг ужар чүүлүнден [illegible] ужудукчулар [illegible] келген, база ажылдап турар.

Вьетнам Социалистиг Республиканың хамааты ужар чүүлүнүң самолёттары даштыкы чурттарже база хөй ужуудуушкуннарны кылып турар. Мурнуу-Чөөн Азияда кожа күрүнелерниң Вьентьян, Пномпень, Бангкок хоорайларынче пассажирлерни ВСР-ниң хамааты ужар [illegible] самолёттары аргыштырып турар апарган. Вьетнам Социалистиг Республика агаар харылзаазының [illegible] делегейниң он беш күрүнелери-биле, оон иштинде Совет Эвилели-биле кылган.

— Бистиң республиканың агаар флодунуң хөгжүлдези Совет Эвилелиниң акы-дуңма дузаламчызы-биле сырый холбаалыг. Вьетнамның хамааты ужар чүүлүнүң кадрларын белеткээринге совет специалистер улуг салыышкынны киирген болгаш киирип-даа турар.

— Агаар харылзаазы оруктарының уени камнап, улустар аразынга найыралды быжыглап турар. «ИЛ-18» деп самолёт моон мурнунда Москвадан Ханой аразынга 21-22 шакта ужудуушкунну кылып турган, а «ИЛ-62М» деп самолёт чүгле 11 шак дургузунда ужуудуушкунну боттандырып турар. Сөөлгү беш чылда Москва — Ханой — Москва аразынга агаар оруу-биле аргыштырган пассажирлерниң саны барык дөрт катап көвүдээн — деп, эш Ткан өөрүшкү-биле түннеп чугаалаан.

В. ХРЕКОВ,
СЭТА-ның корр.

Социалистиг Вьетнамның чазаа өзүп орар салгалга улуг кичээнгейни салып турар. Уруглар садтарының болгаш яслилериниң саны чыл келген тудум көвүдеп орар.

ЧУРУКТА: Ханойнуң чаа районунда уруглар садының чаштары сейгүүстээшкинде.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Социализм чурттарында

БЕДИТКЕН ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

Братиславада Георгий Димитров аттыг химия комбинадының [illegible] бо чылын Совет Эвилелинче 302 миллион крон акша түңнүг янзы-бүрү продукцияны чорудар. СЭКП-ниң XXVI база ЧКП-ниң XVI съездилеринге алдар кылдыр күш-ажылчы ээлчегге [illegible] ны хуусаа бетинде — декабрь 10-да күүседир деп бедиткен социалистиг хүлээлгени коллектив алган. Словакияның [illegible] база бир бүдүрүлгезиниң — Братиславаның электротехниктиг заводунуң коллективи «ССРЭ-ге чагыгны хуусаа бетинде болгаш эң-не бедии [illegible]» деп ыйыгыры-биле ажылдааш, Совет Эвилелинге чорудур бээр продукцияны декабрь 20-ге чедир кылып [illegible]. Трансформатор станцияларының [illegible] шала белеткеп, оларны бо чылын бистиң чуртувусче 123 миллион крон түңге чорудар деп турар.

Совет Эвилелиниң чагыын ол ышкаш Комарнода суднолар, Мартинде аар машина тудуунуң заводтарының коллективлери болгаш Словакияның өске-даа он-он бүдүрүлгелери хуусаа бетинде күүседир деп шынгыраан. Бистиң [illegible] чурттарывыстың Коммунистиг партияларының [illegible] лериниң шиитпирлерин күүседир хээп социалистиг чарышты «Чехословакия-совет найырал коллективи» деп атты эдилеп турар бригадалар эгелээн.

ХӨЙ ПРОДУКТУНУ-БЭЭР

Венгрияның көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли эрткен чылга бодаарга, бо чылын 2,5—3 хуу көвүдээр. Мал ажылындан чер ажылы мурнай хөгжүүр.

1981 чылда планнаан продукцияның өзүлдезин көдээ ажыл-агыйның улуг-улуг бүдүрүлгелеринге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улгаттырарының күзели-биле чедип алыр. Ынчалза-даа чурттуң көдээ ажыл-агыйының ниити [illegible] барык үштүн бир кезиин берип турар дузалал болгаш кодан чаңнымн ажыл-агыйларының ролу кудулавас. Ол [illegible] [illegible] [illegible] 1981 чылда [illegible] 11,6 миллиард форинт акшаны чарыгдаар.

ЭНЕРГИЯ КАМНАЛГАЗЫ

ГДР-де чиг-этти, материалдарны болгаш энергияны камнаарынче улуг кичээнгейни салып турар. Чурттуң ажыл-агыйынга продукция бүдүрерин бирле дугаарында энергияны [illegible] көвүдеткен. Бо чезиишкинге республиканың транспортчулары боттарының салыышкынын база киирген. Чижээ, [illegible] [illegible] [illegible] рын, автомобиль-биле эвес, а демир-орук транспорту-биле дажыглап турган, 30 ыы тонна кывар чүүлду камнап алган.

Чуртта демир-орук-биле сөөртүлге 4 хуу, хемчээ — 11,8 хуу өскенинден дыка хөй кывар, чаар материалдарны камнап алыр аргалыг болган. Ынчалза-даа сөөртүлгениң үштүң ийи кезиин ам-даа автомобиль [illegible]. Автомобиль паркының улам ажыктыг ажыглаары-биле [illegible] транспорт каттышкыышкыннарын организастап турар. Оон [illegible] алаа турарын кызырар.

сөөртүлгениң [illegible] графиктерин тургузар аргалыг болган. Чижээ, найысылалдың транспорт куруулелериниң алдан сес хуузу заводтарда [illegible]. Эрткен чылын Берлинге [illegible] каттышкыышкынның организастаан, бо чылын 23 [illegible] каттышкыышкын тургузар. Чижээ, Берлинниң Кёпеник районунда ады заводтарның автопаркының ажыглап турар чүгле чаңгыс каттышкыышкын чыл дургузунда 8 муң тонна дизель одаар чүүлүн камнап алган.

ӨҢНҮКТЕРНИҢ ДУЗАЗЫ-БИЛЕ

Кубаның Коммунистиг партиязының II съездизинге бадылааны беш чыл планының [illegible] бедик мергежилдиг кадрлар шиитпирлиг рольду ойнаар ужурлуг. Оларны Совет Эвилелиниң [illegible] дузазы-биле белеткеп турар.

[illegible] тиг школаларының бирээзи революция мурнунда чүгле [illegible] ин уругларны өөренир хуу колледж турган Революция тиилээн соонда оон класстарынга ажылчыннарның болгаш тараачыннарның ажы-төлү өөренип эгелээн. Школаларның программаларын чурттуң сайзырап турар металлургия үлетпүрүнге ажылчыннарны болгаш техниктерни белеткээр кылдыр кирген. Ону боттандырарынга Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның специалистери [illegible].

Эки дериттинген класстарлыг болгаш мастерскайлар-лыг ол школаны үлечү эрге-чагырганың чылдарында 16 ажы тускай эртем талазы-биле бедик мергежилдиг дөрт муң хире [illegible] тер доозуп үнген. Амгы үеде мында чартык муң хире аныяк кубажылар өөренип турар. Олар удавас станоктарга, эмилдериг сугттуларынга, [illegible] та ажылдаар.

Совет улустуң көргүскен дузазынга алдар кылдыр ол школаны куба-совет найыралдың ады-биле адаан.

(ПМА).

КУБАНЫ КОРГУДУП ШЫДАВАС!

Ф. Кастронуң чугаазы

Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг дем каттыжышкыының өске-даа чурттарының ак сеткилдиг ачы-дузазының [illegible] социализм тургузуушкунунуң оруу-биле Куба бурунгаар [illegible] орар. Каттышкан Штаттарның [illegible] ке догааны экономиктиг бүзээлээшкин болгаш делегейниң капиталистиг системазын хаара туткан кризис турбажок, ол бүдүрүлгениң бурунгаарлаашкыны болуп турар деп. Кубаның Коммунистиг партиязының ТК-ның Бирги секретары, республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро куба революциязының социалистиг бөдүүштүг [illegible] үезиниң бээр 20 чыл эрткенинге тураскааткан митингиге чугаалап тура медеглээн. Ук митинг Гаванага каш-ла хонук бурунгаар болган.

Бистиң чуртувустуң теңгизинде кайгамчыктыг [illegible] демдеглеп турарывыс бо деп, куба удуртукчу чугаалаан. 20 чыл мурнунда, 1961 чылдың апрель он [illegible] Гаваналың, Сантьяго-де-Кубаның болгаш Сан-Антонио-де-Лос-Баньостуң аэропорттарын араатаны [illegible] бомбалаашкынның түңнелинде амы-тынындан чарылганнарны сөөлгү оруунче удеп [illegible] Гаваналың муң-муң чурттакчылары каттыжып митингиже чыышкан.

Ол кем-буруулуг үүлгедиишкин Плайя-Хиронче агрессияның эгези болган. Ону беш бурунгаар, хөй айларның дургузунда белеткээн. Ол үеге чедир хөлезилелекчилерниң отрядтарын тургускан, оларны боо-чепсек-биле чепсеглээн болгаш өөреткен. Кубага удур каттыгаалыг кампанияны буржуаз прессазы [illegible]. [illegible] АБШ-тың [illegible] Тып разведка [illegible] американ шериг [illegible] кыл [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 1961 чылдың апрель 16-да чарлаан болган.

Кубаның алыкса ыяландыгынмаар ам база чаалажыышкын турар дыр. Бараз-чаар агрессиг халдааш ыннар дыр деп оң көргүзүп [illegible] [illegible] [illegible] куба удуртукчу чугаалаан.

[illegible] Ф. Кастро [illegible] демдеглээн. [illegible]

[illegible] Плайя-Хирон [illegible]

[illegible] Ф. Кастро [illegible]

(СЭТА).

Совет Ыраккы Чөөн чүкте

Ажыл-агыйжы, камныг чорук

Металлды болгаш энергияны курлавырларын камныг чарыгдаары [illegible] Приморье крайның «Прогресс» деп машина [illegible] камналганың тускай комиссиязы баштаан, ону ук бүдүрүлгениң парткомунуң саналын ёзугаар тургускан. Оон составынга [illegible] мастерлер болгаш инженерлер, улустуң контролёрлары кирген. Чамдык [illegible] рының чаа технологиязын чогаадып тургускаш, бүдүрүлгениң чаартыкчылары чыл эгезинден бээр 350 [illegible] болгаш 20 тонна кара база [illegible] алыр аргазы берген.

Комиссия кежигүннериниң [illegible] энергия агрегаттарының ажылының анализин ук агрегаттарның [illegible] лыг чурумун тургузарынга, [illegible] изиг боор турар. Ук бүдүрүлге чүгле эрткен чылын бедик камнап алган металлдан бир [illegible] бүдүрер аргалыг болган.

Участок бүрүзүнде тургускан шынар постулары бүгү [illegible] электроэнергияны болгаш металлды [illegible] «Прогресс» коллективинин өнүүг [illegible] рынга электро энергияның [illegible] бүгүн чартык катап чыышкан.

В. ИЛЬИНОВ.

[illegible] ук черлерни көдээ ажыл-агый [illegible] Хасаан [illegible] чаъзылдажыында, ол ышкаш рис бүдүрер талазы-биле улуг базааныг болур Уссури хемниң [illegible] чорудулуп турар. Чаа черлерни шиңгээдип алыр болгаш эрги черлерни чеп ажыглаар талазы-биле [illegible] сумелери бо беш чылда Приморьениң көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин комплекстиг хөгжүдеринге дуг болур.

И. ПАЛАТОВ.

Ийиги курлавырларны ажыглап тургаш

Амурда Комсомольск хоорайының [illegible] ажылдаар № 2 электроцентралының ыжын ам чер адаанда хоорайже дамчыдып турар. Оон түңнелинде ук ыш янзы-бүрү холуксаалардан арыглангаш, дүнзаалааш ажылдарынга эргежок чүгүла уне лиг чигээ айыыз болур [illegible] боор хуулуп турар. ТЭЦ-биле кожа заводтун [illegible] газ салып алырынган чүгле [illegible] эвес, харын ону Ыраккы Чөөн чүктүң 10 адрес [illegible]

Ийи [illegible] ажылдарының [illegible] Амурда Комсомольск хоорайының бүгү-ле бүдүрүлгелеринде бар. Чижээ, «Амурсталь» заводтуң мартеннериниң чылыг бериишкинниң чылыг четкилеринче чорудуп, херекке ажылгага [illegible] ыйгы бүдүрерин шиңгээдип алган. Ук хоорайның бүдүрүлгелериниң дуржулгазы бүгү Хабаровск крайда нептерээн.

Л. КУШНАРЕНКО.

Камгалалдыг черде

[illegible]

М. ЖИЛИН.

«Прометей» — номга ынактар клуву

Мында тургустунган ном өңнүктериниң «Прометей» клуву [illegible]

И. ЗУБЕЦ.
СЭТА-ның корр.

Чер тургузукчуларының салыышкыны

[illegible]

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНЫҢ ЧАҢГЫС ЭВИНИҢ КӨРГҮЗҮҮ

Делегей хөгжүлдезиниң амгы үезинде дээн байдал [illegible] улуг болуушкуннарның база бир үе чадазы доозулган. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң соон дарый Болгарияның Коммунистиг партиязының XII съездизи, [illegible] Коммунистиг партиязының XVI съездизи болган, а каш-ла хонук мурнуу чарында Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының X съездизи ажылын дооскан.

Социализмниң акы-дуңма чурттарының өнзүр улуг дем [illegible] делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң [illegible] күштүүн ол съездилер көргүскен. Сайзыраңгай социалистиг ниитилел тургузуушкунунуң [illegible] түңнелдерин оларга үндүрүп, курлавырларны ажыл-ишчи ёзу-биле илередип, келир үеде улуг хемчээлдерлиг сорулгаларны салган. Коммунизмни тургузар [illegible] улуг харылзаалыг үени социалистиг тургузугнуң өнзүр улуг күштерин бүгү хемчег-биле ажыглаарын, бүдүрүкчүнүң өстүрериниң күштүг аргаларын нептередирин, үр хуусаалыг улуг программаларга үнзеттээш, социалистиг [illegible] улам хандыладырын негээр деп, съездилерниң отчёт илеткелдерин, документилериниң болгаш шиитпирлеринде демдеглээн.

Социалистиг тургузуушкунуң оруктары болгаш хевирлери [illegible] байдалдарга бол, национал болгаш төөгү-лүг янзы-бүрү байдалдарга оон дүрүм ёзугаар кол чүүлдери чаңгыс аай дээрзин акы-дуңма партияларның съездилериниң материалдары бүдүредиг херечилеп турар. Совет Эвилелинге чаа ниитилелди тургусканының 60 ажыг чыл дуржулгазын социалистиг өске чурттарда ынчангаш дээн улуг ныдыг кичээнгей-биле көрүп турар. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин акы-дуңма партиялар боттарының [illegible] ужуралдыг болгаш деткимче кылдыр көрүп турар.

«[illegible] камгалалдың дан, кижи бурузунуң эң бирги чергелиг эргези — амыдырап чурттаар эргезин хандырарындан артык боттуг, ындыг чугула айтырыг ам чаңгыс-даа улуста чок» деп, [illegible] Л. И. Брежневтиң чугаалаан [illegible] акы-дуңма чурттарда болгаш бүгү делегейде аажок улуг өүнелээшкинни, хүлээп көрүүшкүнү болдурган. Оон-биле холбаштыр Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының X съездизиниң делегаттарынга СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов мынча деп медеглээн: «80 чылдарда [illegible] калбак чуулдугзунуушкунну алган программазы кылдыр бөлү барымдаалыг адап болур боттуг саналдарның комплекзин Л. И. Брежнев съездиниң илтрилеп көргүскен».

Г. ШИШКИН.
(СЭТА).

ЭВИЛЕЛЧИЛЕРИ ТААРЗЫНМААН

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). [illegible]

БОНН. (СЭТА). СБК [illegible]

[illegible]

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

ХАНОЙ. [illegible]

* * *

БОНН. НАТО-нуң [illegible]

* * *

БЕЙРУТ. [illegible]

МАССАЛЫГ БОЛЗУН ДЭЭШ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң товгулуг шиитпирлерин совет кижи бурузунге чедирери, партияның айтырышкыннарын куусеңиринче ажылчы чоннарны мобилизастаары хундулуг болгаш харысалгалыг хулээлге. Съездиниң шиитпирлери Совет Тываның ажыл-ишчилерин улам хей-аът кииrip, оларны чаа-чаа ажыл-херектерже кыйгырып турар.

Куш-культуржулар болгаш спортчулар база съездиниң материалдарын чон ортузунга пропагандалаар ажылды чорудуп турар. Республиканың куш-культура болгаш спорт комитединиң «Хуреш» агитбригадазы чоокта чаа Таңды, Улуг-Хем районнарның суурларынга аалдап чораан. Оон кол-ла сорулгазы — куш-культураны болгаш спортту кодээ черлерге пропагандалап, оон янзы-буру хевирлерин чон ортузунга нептередип, оон массалыг болурун чедип алыр дээш тайылбыр ажылын чорутпушаан, чер-черлерде куш-культураның эге организацияларынга практиктиг дузаны чедирери турган.

> «Совет спортчуларының кайгамчык чедиишкиннерин Москва Олимпиадазы херек кырынга көргускен. Ынчалза-даа бистер кезээде чугле спортчу шылгаралдарны эвес, а харын куш-культураның болгаш спорттуң массалыын хамыктың мурнуңда унелеп турар бис. Бо херекте чедиишкиннер тодаргай. Ынчалза-даа кижилерниң хөй кезиинге спорт ам-даа чугле көөр оюн болуп артпышаан. Ындыг байдалды эдер херек. Куш-культура чурттакчы чонунуң бугу кезектериниң ылангыя уруглардың хун бурүдеги амыдыралынга кирген турар ужурлуг».
>
> **Партияның XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёдундан.**

Агитбригаданың составында Тывага ат-алдарлыг спортчулар кирген. Оларның аразында [illegible] 1961 чылда Хельсинкиге болган делегей маргылдаазынга киришкен спорт мастеринге кандидат Кавыр-оол Билдей, тыва, бурят, хакас хурештерге РСФСР-ниң спорт мастери [illegible] 1981 чылда Совет Эвилелиниң бирги [illegible] чемпионадының киржикчилери, спорт мастерлери Александр Доржу, Александр [illegible]-оол база оон-даа өскелер кирген турган.

«Хуреш» агитбригада спортту чон ортузунга пропагандалаар ажылды 1978 чылда-ла эгелээн. Ол республиканың хөй районнарынга четкен. Оон баштайгы организакчызы болгаш удуртукчузу, республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң даргазы Владимир Сумажинович Биче-оол бо удаада база агитбригаданы баштап чораан. Эне баштай Хову-Аксының [illegible] культура оңгарлиң спорт залынга суурнуң чурттакчылары, спортчулары, өөреникчилери-биле агитбригаданың кежигуннери ужурашкан.

Баштай СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниң дугайында республикада куш-культура болгаш спорттуң сайзыралының болгаш оон келир [illegible] дугайында солун лекцияны В. С. Биче-оол тыңнакчыларның мурнунга номчаан. [illegible] спорттуң национал хевирлерин кандаар сайзырадып турарын [illegible] турган, ол талазы-биле ам-даа кылыр ажылдарның хөйунге оон массалыг чорууну чедип алыр дээш [illegible] ажылдаар херекке доктаадым.

Оон соонда «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң [illegible] спорт [illegible] ССРЭ-ниң спорт мастери Монге Чадамба, [illegible] мастерге кандидат Кавыр-оол Билдей тыва хурешке РСФСР-ниң спорт мастери [illegible] спортчуларның [illegible] мар[illegible] аныяк өскенниң спортка хаара тударының талазы-биле кандыг хемчеглерни ап чорударын турарының дугайында болгаш [illegible].

Спорт залга [illegible] агитбригаданың киржикчилери [illegible] тыва хурештерниң [illegible] аргалары кандаар ажыглаарын. спорттуң ол хевирлерин бистиң республикада сайзырап турарының дугайында кыска таныштырылганы кылганнар. Оон соонда агитбригаданың киржикчилери боттарының белеткеп алган концертин чыышкан чонга бараалгаткан нар. Спорт мастерлери Владимир Биче-оолдуң «Оюмаа», Александр Монгуштуң «Роза», бот-тывынгыр композитор Кара-Кат Ооржактың баштык ырызын ырлап күүседикчилерни көрүкчүлер улуг моорурал-биле хүлээп алган. А. Монге Чадамбаның матрос танцызын, Маадыр Биче-оолдуң Чээн чук улуунуң бичии мөгелер хурежин күүседикчилерни [illegible] катап-катап [illegible] турган.

Республиканың шыырак спортчулары кодээ черлерге ажылдап турар хөй-ниити тренерлерге практиктиг дузаны чорудуп, маргылдааларны кандаар эрттирерин, ону сүлделээрин [illegible] хүрээниң дүрүмнерин [illegible] тайылбырлап берген.

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг совхозунга агитбригаданың кежигуннери тургаа лекция, беседаны кылып, концертти [illegible] бараалгаткан эвес, а харын тыва хурешке совхозтуң бирги [illegible] маргылдаазынга [illegible] совхозтуң [illegible] кыргыннар.

[illegible] агитбригаданың кежигуну ССРЭ-ниң спорт мастери Александр Монгуш совхозтуң шилиндек мөгелериниң аразынга [illegible] а харын [illegible] тыва хурештиң [illegible] аргаларын [illegible] херек кырынга көргускен. [illegible] спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастери, тыва хурешке республика маргылдааларынга шүглүп чораан Монгуш-оол Кыргысович Биче-оол агитбригаданың кежигуннеринге ажыл-агыйның чедиишкиннери, шиитпирлерге чогуур айтырыгларның дугайын чугаалап берген. Оон-биле чергелештир совхозта куш-культура болгаш спорт ажылынче чогуур кичээнгейни салбазының туңнелинде [illegible] спорттуң хөй хевирлеринге Улуг-Хем районнуң [illegible] аалдарның [illegible]га сонуургатпаан.

Спорт ажылы [illegible] тыва улам экижеп келгенин [illegible]. Ынаар дыка хөй аныяктарны хаара туткан. [illegible] Ак-Тал суурда [illegible] агитбригаданың [illegible] куш-культураның болгаш спорттуң [illegible] улам сайзыраарынга [illegible].

«Хуреш» агитбригаданың спортту чон ортузунга пропагандалаар [illegible] турар [illegible] Хайыракан [illegible] Агитбригада [illegible] Хайыракан [illegible] тыва хурешке ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат аттыг үш-ле мөге турган. Агитбригада кежигуннери анда [illegible] Хайыраканның өөреникчилери-биле ужурашкан. Ол ужуражылга өөреникчилерниң сагыш-сеткилинге балалбас демдек арттырган.

Оон бээр ам үш чыл эрткен. «Хуреш» агитбригада база катап Хайыраканчыларга аалдап келген. Ындыг-ла кончуг үр үе эртпээн. Ынчалза-даа суурнуң спортчу амыдыралынга улуг өскерлиишкиннер болган. Амгы үеде бо бичии суурдан хостуг хурешке үш мөге ССРЭ-ниң спорт мастери, 11 кижи мастерге кандидат аттыг чедип алган. Хайыраканның шыырак мөгелери ол [illegible] «Хуреш» агитбригаданың [illegible] бо ужуражылгага [illegible] спорттуң янзы-буру хевирлерин кодээ черлерге пропагандалап турарын [illegible] турганнар.

Агитбригада [illegible] Чаа-Хөл [illegible] Шагаан-Арыг хоорайга ужуражылгалар база [illegible]. Оларның [illegible] [illegible] турганнар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин [illegible] спорт ажылын [illegible] «Хуреш» агитбригаданың кежигуннери кодээ черлерге пропаганда ажылын кызымак чорудуп турары өөрүнчуг.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: [illegible] ужуражылга үезинде.

Эстрада ырлаачызының Бельдыда Совет [illegible] фестивальның база Бугу-эвилел, бугу-россия конкурстарының лауреады, Якут АССР-ниң алдарлыг артизи Кола Бельдының аттыг-сураа Совет Эвилелиниң дашкаар [illegible] дыка хөй чурттарда [illegible]. Ол чурттарга К. Бельды совет уран чуулдун таныштырып чедип чораан. Билдингир совет ыраажы мырыңай чаа Чехословакиядан ээп келген. Улаштыр-ла оон бистиң республикада аалдап келгени бо. Баштайгы концерт Тываның курлуг филармониязынга болган.

ААЛЧЫВЫС-КОЛА БЕЛЬДЫ

Концерт нанай улустуң «Таныважым кыска» деп ыры-биле эгелээн. Ону ыраажы бодунуң төрээн нанай дылын[illegible] ырлаан куусеткен. [illegible] орус улустуң «Ханы чедир» Ленинчиг шаңналдың лауреады, композитор Г. Свиридовтуң «Сонгу чуктуң [illegible]» таксанчыг [illegible] ырыларын ол [illegible]. Концерт [illegible] «[illegible]» деп чурт[illegible].

С. МОНГАЛ.

АПРЕЛЬ 22-ДЕН 26-ГА ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 21-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги программа. 9.05 — «Эрес-дидим чорук». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 1-2 сериялары. РСФСР-ниң күрүнениң [illegible] оркестрзиниң концерти. 11.50 — Медээлер. 11.55 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Германияның социалистиг чаңгыс аай партиязының тургустунгандан бээр 35 чыл оюнга. «ГДР-ни эргий». Кинопрограмма. 15.35 — «Аныяктарның уран чогаадылгазы». 16.05 — «Орус чугаа». 16.35 — «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». КамАЗ. Хоорай кезии Набережные Челны хоорайда аъш-чем программазын шиитпирлээриниң айтырыглары. 16.50 — УССР-ниң бандуристерниң куртнениң алдарлыг капелазының концерти. 17.20 — «Петроград. Он чеди чылдың октябрь». Документалдыг телефильм 2-ги фильм — «Чаа делегейни бис тургузар бис». Кокушкино». Документалдыг телефильм (Казань). 17.55 — Г. Свиридов. В. Маяковскийниң шулуктеринге көгжүмнүг оратория. 18.00 — «Эртем амыдыралы».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (орус, тыва дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.05 — Революсту болгаш хамааты дайынның ырлары. 19.25 — «Эрес-дидим чорук». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-ку сериязы. 20.30 — «Үе». Информастыг программа. 20.55 — 01.00 — В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 111 чыл оюнга [illegible] байырлыг хурал. Концерт. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. Төнчүзүнде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Шушенскоеде бажың». 12.30 — «Билип ал, кылып шыда». Аныяк техниктерге дамчыдылга. 13.15 — В. Маяковский. «Владимир Ильич Ленин» деп поэмазы. 13.45 — «Ада-чөлер, салерге». 14.15 — Симфония оркестри. 14.45 — «ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы». Кергуузу-фильм.

КЫЗЫЛДАН

15.50 — «Революцияның алыбылыг». Уран-чечен фильм. [illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер (орус, тыва дылдарда).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Делегейниң болгаш Европаның хоккей чемпионады. Тушпел оюннарның киржикчилериниң маргылдаазы. Гетеборгтан дамчыдылга. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.25 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Штоколовтуң болгаш [illegible] концерти. Чапсарда — Бөгүн делегейде.

[illegible]

АПРЕЛЬ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — Эртем-тайылбырлыг болгаш документалдыг фильмнер программазы. [illegible] 11.25 — Медээлер. 11.30 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Эш плакат». Документалдыг фильм. 14.45 — «Ульяновтарның өг-бүлези». Уран-чечен фильм. 16.05 — «Чугу номчуурул». 16.20 — Оркестрниң хөгжүм херекселдериниң «Тоожулга» квартединиң концерти. 17.05 — «Лениногорск» [illegible]

АПРЕЛЬ 23-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50 — Эртенги гимнастика. [illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

[illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Спортчу класс. 12.40 — М. П. Мусоргскийниң чогаал ажылы. 13.10 — А. П. Чехов. «Вишнялыг сад». 13.40 — «Аваның школазы». 14.10 — Эртем-тайылбырлыг фильм. 14.40 — А. Фалеев — «Чылга мавыышкыны». 15.25 — «Комиссар дугайында баллада». Уран-чечен телефильм.

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.45 — «Эки бааннарны — хөйнү». 9.15 — «Эрес-дидим чорук». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 4-ку сериязы. 10.20 — «Тин[illegible]

АПРЕЛЬ 26-ДА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible] «Валя утбай чугаалап олур...» 20.15 — «Университеттиң сөзү». Документалдыг фильм. 20.35 — Делегейниң П. И. Чайковский аттыг 6-гы конкурузунуң лауреады скрипач Д. Джексонуң (АКШ) концерти. 21.45—23.30 — «Баштыр». Уран-чечен фильм.

Агаар

[illegible] Чамдык черлерге бичии чаъстаар. Соңгу-барыын чук уламышкынныг [illegible] 9—13 метр чедир [illegible] 15—20 градус чылыг. [illegible] ... хундус 15—20 градус чедир [illegible] дүне [illegible] чаъстаар. Соңгу-барыын чук уламышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер, бир чамдыкта хат секундада 15—20 метр чедир [illegible]. Дүне [illegible] градустан [illegible] хундус 15—20 градус [illegible].

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Сезинчиг кижи» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыышкы 9.30. «Сээң оглуң-дур мен, черим» (2 сериялыг) 13.00, 19.30. «Келир үениң дайынчызы» деп киноклуб 17.00 [illegible].

«ВОСТОК»: «Чарышкан онзаатың [illegible]» 16.30, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75 [illegible] 2-23-22, [illegible] 2-22-20, партийный амыдырал болгаш совет тургузуг шөлүнүң 2-33-13, пропаганда килдизиниң 2-31-73, культура килдизиниң 2-23-84, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле комитединиң [illegible] типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3).

ТС — 00695

ЛЕНИНИЗМ ДЕЛГЕРЕЗИН!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 95 (11593) | 1981 чылдың апрель 22, среда | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

КҮЖҮВҮС ҮНДЕЗИНИ

ЛЕНИН. Бистиң бүгү амыдыралывыс ооң ады, херээ-биле шуут тудуш холбаалыг. Магалыг чаагай Төрээн чуртувустуң кайы-даа булуңунда, чер бөмбүрзээниң кайы-даа дивинде ооң чырыткыланчак ады — бурунгаар базымның тугу. Ленинчи партияның чоокта чаа эрткен съездизиниң делегаттары, ооң аалчылары — чүс тос чурттан келген өңнүктеривис Ленинниң адын чоргаарал, сорук кирипшкин болгаш идегел-биле адап турганнар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы Улуг Октябрьның херээн бүзүрелдиг уламчылап, Ленинниң өлүм чок идеяларын амыдыралда чайгылыш чок боттандырып турарын съезд бүзүрелдиг бадыткаан. Улуг шуулган Ленинниң чагыгларынга партияның шынчызын, пролетаржы интернационализмниң идеяларынга чаа тиилелгезин, совет ниитилелдиң социал-политиктиг болгаш идейлиг чаңгыс эптиин, бистиң улустарывыстың акы-дуңмалышкы найыралдыын кайгамчык тода көргүскен. Ильичиниң тургусканы бистиң партиявыстың дээди эчис сорулгазы—чоннуң чаагай байдалын улам бедидери, бөмбүрзекке тайбыңны камгалаары болгаш быжыглаары.

Бо хүннерде бүгү делегейде улуг Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюн демдеглеп турар. Эң ылангыя социалистиг чурттарның ажылчы чоннары ону улуг сорук-кирипшкин-биле уткаан, чүге дээрге олар ленинизмге үндезилээн чаа амыдыралды тургузуп турарлар.

Ажылчы чоннуң аас-кежии дээш ол хире хөйнү кылган кижи делегейге турбаан. К. Маркс биле Ф. Энгельс социализмниң утопия (тоолчургу) турганындан эртем кылдыр тургускан. Ленин социализмниң теориязын амыдыралга боттуг чүүл болдурган. Маркс биле Энгельс ажылчын ангының бүгү делегейге ролюн тодаратканнар. Ленин ажылчын ангыны эрге-чагырга чаалап алырынче баштаан болгаш революсчу демиселге тиилээриниң кара чаңгыс шын теоретиктиг өөредиин аңаа берген.

ЛЕНИН. Ооң айыткан оруу-биле чорааш, бистиң чуртувус кыска хуусаада күчүлүг социалистиг күрүне апарган. Совет Тыва — ооң база бир чечектелген аныяк республиказы. Көшкүн амыдыралдыг, чурттакчы чону дүмбей-бүдүүлүк чораан хожудангай чурт ленинчи национал политиканың ачызында кайгамчык хөгжээн. Совет Эвилелиниң составынга кирериниң мурнунда турган деңнел-биле алырга, Тывага үлетпүрнүң ниити продукциязы 60 ажыг катап көвүдээн. Электри энергиязы, хөмүр-даш талазы-биле алыр болза, өзүлде үстүнде көргүзүгден-даа хөй. Эрткен беш чылда мурнундаазынынга деңнээрге үлетпүр бүдүрүлгелериниң кол фондулары 72,2 хуу, совхозтарның — 42 хуу өскен, тудугга 32 хуу хөй капитал салышкыннарын шингээдип алган. Онгу беш чылда чоннуң кижи санынга онаажтыр акша орулгалары 21,6 хуу өскен, социал хандырылгага 85,2 миллион рубльди үндүрген. 2,2 миллион кезек номну парлаан. Амгы үеде ниити билиг школаларында 64,1 муң кижи өөренип, чоннуң кадыының камгалалында 3,3 муң дээди эртемниг эмчилер, фельдшерлер, эмчи сестралары ажылдап турар... Бо саннардан-на төөгү талазы-биле хензиг эвээш үеде тыва улустуң шапкын хөгжүлдезин көстүп кээр-дир.

Үлетпүрнүң дөртен ийи бүдүрүлгелери, хөй совхозтар, беш муң ажыл-ишчи онгу беш чылдың планныг даалгаларын хуусаа бетинде күүсеткенин [illegible]. Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң, сайгарарының, күрүнеге эът, сүт садарының бирги кварталда планнарын республиканың ажылчы чоннары ажыр күүсеткен. Ленинчи хүнге ындыг белекти сөңневишаан, олар шиитпирлеттинмээн айтырыгларны мелерен билип, улам холу дыңзыг ажылдаарын [illegible] турарлар.

ЛЕНИН. Ооң амыдыралындан, ооң номналындан чүс-чүс миллион кижилер өөренип ап турар.

«Кижи төрелгетенниң амгы-даа, келир-даа үези Ленин болгаш ленинизм. чокта болдунмас — деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан. — Ленинчи идеялар бүгү кижи төрелгетенге бурунгаарлаар оруктуг — даа тиилелгелерже, төөгүлүг чаалап алышкыннарже оруктуг, [illegible] бүгү делегейге социализм херээниң тиилээриниң оруун айтып турар».

СЭКП болуннуң XXVI съездизинге ниитилел амыдыралының бүгү-ле талаларынга бистиң чуртувустуң хөгжүлдезиниң түңнелдерин, партияның [illegible], делегейде амгы байдалды ханы болгаш бүгү талалыг анализтээн, ССРЭ-ге коммунизмниң улам ынайгы тургузуушкунунуң калбак программазын чугаалашкан. Совет кижилер съездиниң шиитпирлерин, эш Л. И. Брежневтиң илеткелинде болгаш чугаазында чүүлдерни болгаш түңнелдерни изиг-биле чүүлдүгзүнүп, партияга [illegible] аайтышкыннары херек кырында күүсеттинген турзуп дээш чогаадыкчы болгаш идейлиг [illegible] дап кирипкеннер. Ленинниң херээ, партияның херээ — бүгү чоннуң херээ болуп турарынга бис чоргаарланыр бис. Бистиң күжүвүстүң болгаш тиилелгелеривистиң үндезини ында!

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИ ИЛЕРЕТКЕН

1981 чылдың бирги кварталының дургузунда мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедиринин, оларның шынарын экижидеринин, малдың баш санын өстүрериниң талазы-биле районнарның болгаш совхозтарның социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген доктаалды хүлээп алган.

Республиканың көдээ ажылчылары [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизин толептиг уткуур дээш [illegible] пишаан база ооң төөгүлүг шиитпирлеринге практиктиг ажыл-херектер-биле харыылавышаан, ол бирги беш чылдың баштайгы чылының онаалдаларын чедиишкинниг күүседир болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты чер болганда калбарткан деп, ук доктаалда демдеглээн. 1981 чылдың апрель 1-де республикага ниитизи-биле эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге: бызаа 462 баш азы 6,4 хуу, хаван оглу — 1,5 муң баш — 50,5 хуу, хураган болгаш анай — 49,8 муң баш азы 16,1 хуу хөй болган. Ол үениң дургузунда бүгү чүзүн малдарның өлүп хорааары болгаш өске-даа [illegible] мыйыстыг бода малдың, хаванның, хойнуң база өшкүнүң баш саны өскен. Республика бирги кварталда күрүнеге сүт садарының планын 116 хуу, эъттиин — 128,8 хуу, чүүрганын — 144,2 хуу күүсеткен. Эрткен чылдың ол үезиниң [illegible] күрүнеге сүт садары 2,7 хуу, эъттии — 15,3 хуу, чүүрганы — 21,3 хуу көвүдээн.

Малдың баш санын өстүрер, ооң улуг бодун база чаш төлүн меңди кадагалаар, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин [illegible] талазы-биле районнарның база совхозтарның социалистиг чарыжынга эң дээре түңнелдерни Таңды район, «Мөрен», «Саян» болгаш «Мурнакчы» совхозтарның коллективтери чедип алган.

Бирги кварталда күрүнеге сүт болгаш эът садарының планнарын күүседиринге багай эвес көргүзүглерни Эрзин, Бии-Хем, Барыын-Хемчик районнар, СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг болгаш ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар, малдың баш санын өстүрериннге, ооң улуг бодун база чаш төлүн меңди кадагалаарынга — Бай-Тайга район, К. Маркс аттыг, «Революцияның чалбыыжы» болгаш өске-даа элээн хөй совхозтар чедип алган.

Ооң-биле чергелештир бүгү чүзүн малдарның баш санын өстүрбүшаан, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин көвүдедир дээш социалистиг чарышты чамдык районнарда болгаш совхозтарда ам-даа болур-чогуур-биле [illegible] турарын доктаалда айыткан. СЭКП райкомнарының, [illegible] профэвилел болгаш комсомол организацияларының талазындан организакчы, масса-политиктиг ажылды кошкак чорутканының түңнелинде күрүнеге сүт садарының квартал планнарын Кызыл район, «Тээли», «Хөндергей», «Улуг-Хая», «Май 1», «Бүрен», «Көк-Тей», «Кара-Хаак», «Тиилелге» совхозтар, эъттиин — Тожу район болгаш «Кара-Хаак», «Тээли», «Май 1», «Тоора-Хем» «Суктак» совхозтар күүсетпээн. [illegible] мыйыстыг бода малдың, чылгының, хойнуң болгаш өшкүнүң баш санын эрткен чылдың деңнелинге удур, сүттүг болгаш эъттиг бүдүрерин — Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-агыйлары [illegible].

Күрүнеге дужаап турар мал [illegible] шынары дыка хөй ажыл-агыйларда [illegible]. Бо чылдың бирги кварталының дургузунда республикага ниитизи-биле күрүнеге дужааган сүттүң чүгле 45 хуузу бирги сорттуу болган, «ҮТКА 25 чылы», «Енисей» болгаш өске-даа совхозтарга ол көргүзүг ниитизи-биле 20 ажыг хуу болган.

1981 чылдың бирги кварталының түңнели-биле мал ажылының [illegible] бүдүрерин, күрүнеге садарын көвүдедир, оларның шынарын экижидер, малдың баш санын өстүрер дээш социалистиг чарышка даргазында черлерни тиилекчи деп санаан:

Төп зонаның районнарындан:
— ТАҢДЫ район;
Төп зонаның совхозтарындан
— «САЯН» совхоз;
Барыын зонаның совхозтарындан
— «МУРНАКЧЫ» совхоз;
Мурнуу зонаның совхозтарындан
— «МӨРЕН» совхоз.

Таңды районга, «Саян», «Мурнакчы» болгаш «Мөрен» совхозтарга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын районга — 300 рубль, тус-тус совхозтарга — 160 рубль акша шаңналы-биле чады тывыр деп шиитпирлээн.

Барыын болгаш мурнуу зоналарның районнары мал ажылының продукциязын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедир, малдың баш санын өстүрер, ону меңди кадагалаар талазы-биле социалистиг чарыштың негелделерин [illegible] оларга шаңналдыг черлерни [illegible].

Бирги кварталда мал ажылының хөгжүдерниң түңнелдерин район, совхоз, ферма, бригада бүрүзүнге чугаалажып [illegible] мелдерның меңди кадагалаарын, баш санын өстүрерин хандырар, мал ажылының продуктуларын бүдүрерин база күрүнеге садарын көвүдедир талазы-биле эргежок чугула хемчеглерни алырын СЭКП райкомнарынга, [illegible] профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, ажыл-агыйларның удуртукчуларынга болгаш специалистеринге хүлээткен. Сүдүн саап ап турар инектерни база бүгү чүзүн малдарның чаш төлүн азырап чемгерерниге онза кичээнгейни салырын, [illegible] мал кыштаглаашкынын чедимчелиг [illegible]. Бирги кварталдың болгаш ниитизи-биле 1981 чылдың онаалдаларын чедир болгаш ажыр күүседир дээш чарышты организастаарын күштелдирерин доктаалда айыткан.

Ленин —
буяннытның
буянныы.
Ленин —
дээдилерниң дээдизи.
Дүн дег дүмбейни
хүн дег
оя чырыан;
Түмә чылдарның
чолун
айтып номнаан;
Демиселдиң
тугу болган;
Тендиш дивес,
өлүмү чок күш болган
Ленин —
тиилелгениң
хей-аъды.
Ленин —
мергеннерниң мергени.

ГЕОЛОГТАРГА ШАҢНАЛДАР

Дүүн Кызылга, Тываның геология-шинчилел экспедициязынга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Михаил Клаевич Мендуме-биле ужуражылга болган. Хуралды геология-шинчилел экспедициязының кол инженери В. Н. Попов ажыткаш, М. К. Мендумеге сөс берген.

Амгы үеде бүгү совет улус СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, [illegible] дүүшкүнүг ажылдап турар деп, ол демдеглээн. «Тываның бүдүрүкчү күштерин комплекстиг улам [illegible] дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын Тываның чону чедиишкиннии-биле амыдыралда боттандырып турар. Партияның улуг съездизинге бистиң Тыва республикага кичээнгейни көргүскени — ол дээрге партияның область организациязының болгаш республиканың бүгү ажылчы чонунуң улус ажыл-агыйының [illegible] болур. Ынчангаш бистер улам-на эки ажылдаар, бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шынарын бедидерин чедип алыры дээш негелдени улам күштелдирер хүлээлгелиг бис.

Онгу беш чылда республиканың үлетпүрү, көдээ ажыл-агыйы, тудуг, транспорт, харылзаа, коммунал-амыдырал хандырылга ажыл-агыйы, садыг, культура, улус өөредилгези болгаш кадык камгалалы улам шапкын хөгжээн.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг Тываның геология-шинчилел экспедициязының коллективи республиканың минералдыг [illegible] калбартыр талазы-биле чугула сорулгаларны боттандырып турарын ол чугаалаан.

Онгу беш чылдың планныг онаалдаларын кол көргүзүглер талазы-биле республиканың геологтары ажыр күүсеткен. Өрүмнээр болгаш даг, лаборатория ажылдары, казар [illegible] талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин олар хуусаа бетинде ажыр күүсеткилээн. [illegible] 1981 чылдың бирги кварталының планын чедиишкинниг күүсеткен.

Республиканың геология-шинчилел экспедициязының онгу беш чылда чедиишкинниг ажылдаан мурнакчыларынга Совет чазактың бедик шаңналдарын М. К. Мендуме тывыскан. Күш-ажылдың Кызыл Туг орденин геология-шинчилел экспедициязының [illegible] Николай Сергеевич Холмовка, Улустарның Найыралы орденин [illegible] Ак-оол Сереңдоевич Когга тывыскан. База «Күш-ажылда эрес-маадырлыг чорук дээш» медальды экспедицияның гидрогеологу Надежда Александровна Фисенкога, «Күш-ажылда шылгаралдар дээш» медальды [illegible] Александр Викторович Русановка тывыскан.

Бедик шаңналды алганнар Н. С. Холмов, А. С. Коп олар [illegible] Коммунистиг партияга, Совет чазакка [illegible] бедик [illegible] улам-на кызымак ажылдаарын хүлээнгеннер.

Н. ООРЖАК

ИДЕОЛОГИЯ АЖЫЛЫНЫҢ ШЫНАРЫН БОЛГАШ АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕР

Апрель 20-де идеология ажылдакчыларының Бүгү-эвилел семинар-чөвүлел хуралы СЭКП ТК-да ажыттынган. СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин, партияның XXVI съездизиниң документилерин өөрениринин болгаш пропагандалаарының калчаар чоруп турарын, эш Л. И. Брежневтиң айтышкыннарынга дүүштүр идеология ажылын эде тургузарының оруктарын ооң киржикчилери чугаалажып, «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам ынай экижидериниң дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын күүседир талазы-биле ажылдың дуржулгазын солчур.

Эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларының, партияның крайкомнарының, обкомнарының, округкомнарының, чамдык хоорkomнарының идеологтуг айтырыгларны харыылап турар секретарьлары, Совет Чепсектиг Күштерниң политорганнарының ажылдакчылары, министерстволарның болгаш ведомстволарның, парлалганың, радионуң болгаш телевидениениң төп органнарының, информация агентиләлдериниң удуртукчулары, СЭКП ТК-ның харысаалгазы ажылдакчылары семинар-чөвүлел хуралга киржип турар.

[illegible]

тырыгларга чаңгыс аай бүдүн системажыттынган, ылап ха[illegible] рыыларны» [illegible] мурнунда чүү болганыл дээрге, бышкан социализм ниитилелиниң мурнунга чаа деңнем аргаларны ооң ажыктыг кылдыр боттандырарының, [illegible] тургузукчу күштерин, экономиктиг, эртем-техниктиг [illegible] ажылдарга долу хевээдирип [illegible] оруктарын айыттыы болур.

«Тайбыңны быжыглаар» [illegible] эндере бүдүрерин [illegible] чаа [illegible] санал[illegible] съезд [illegible]. Ол саналдар бистиң партияның Тайбың программазын [illegible].

[illegible]

болгаш комсомолчу бүрүзүнге, бүгү ажылчы чоннарга ол-[illegible] тодаргай болгаш [illegible] оларны ханы өөренири организастаар, массаларның энергиязын болгаш [illegible] чыларының [illegible] ол ажылда эки болгаш ажыктыг кылдыр чорударын база [illegible].

[illegible]

лаашкыннарны буруу шаап көөр — съездиниң, салганы [illegible] бүгү-ле айтырыгларны шиитпирлээринге идеология ажылдакчыларының боттуг салышкыны ол болур.

Совет улустуң чогаадыкчы күштериниң эң-не долу ажыктыынга, ооң тургузукчу күш-ажылының ажыктыын дыка бедидеринге, он бирги беш [illegible] идейлиг идиглиг бээр ужурлуг.

Бистиң ниитилеливистиң социал-политиктиг болгаш угаан-болал амыдыралының боттуг [illegible], совет кижилерниң [illegible] улам өзүлделиг деңнелин, [illegible] политика-кижизидилге ажылының чедип алганы [illegible] бүгү [illegible] көрбес болза, [illegible].

[illegible]

кандыг бир кезииниң мелерелинге оралдажыр идеологияның салдарын херекке албас болза, шын эвес болур ийик. Идеяларның демиселинге эптеш чок болур, антисоветизмни болгаш [illegible] сойгалап илередир, бисте удур [illegible] демисежир [illegible].

Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылдың [illegible] ле болгаш шүгүмчүлелдиг ёзу-биле чугаалажып көрген болгай. Партия организацияларының мурнунда турар кол сорулгаларны СЭКП Төп Комитединиң 1979 чылдың апрель 26-да доктаалында тодаргайлаан съезд айыткан болгаш ол доктаал узун хуусаалыг бүдүштүг болуп турарын Отчёт илеткелде демдеглээн. Ол доктаал партияның идей-кижизидилгелиг [illegible] калбак программазы болуп турар.

СЭКП ТК-ның [illegible] болгаш XXVI съездиниң шиитпирлерин боттандырары идеологтуг ажылдың хөй участоктарын база адырларын доктаамал сайзырангай кылыры, эге тургузары партия организацияларындан негеп турарын Отчёт илеткелде айыткан.

Партияның чайгылыш чок [illegible] — ол дээрге пропагандазы [illegible] амыдырал-биле харылзаазын [illegible] ажыктыын бедидери болур. Бо негелдениң [illegible].

(Уламчызы 3-кү арынга.)

ИЕ КӨРБЭЭНИН КЫЗЫ КӨӨР

Совет Эвилелиниң бүгү коммунистериниң улуг шуулганынга — партияның XXVI съездизинге делегат болуп киржир улуг аас-кежик менээ таваржыкан. Улуг Ленинниң тургускан СЭКП-ниң бо съездизинге барык беш муң делегат олурушкан. Ынча кижиниң аразынга төрээн Тываны төлээлеп барган, ие көрбээниң кызы көөр деп тываларның мерген чугаазында ышкаш, найысылал Москваның, ооң тураскаалдыг чараш болгаш солун черлериниң мага хандыр көрүп алыр аргалыг болдум.

Ада-ием бичиимде-ле чок апарган. Шуут өскүс артым. Ынчалза-даа чонум, күрүнем мени өскүстүрбээн. Эртем-билигни чедип алдым. Ажылчын мергежилдиг мен. Ам В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадында дериглелер машинизи болуп 17 чыл ажылдап тур мен. Мээң күш-ажылымны төрээн чазаам бедик-биле үнелээн. Күш-ажылдың Кызыл Туг ордени, Ленинчи юбилей медаль, Күш-ажылчы Алдар ордениниң III чергези база Хүндүлел бижиктер-биле шаңнаттым. Партияның XXVI съездизиниң делегадынга Тываның коммунистериниң мени соңгуп, улуг идегелди көргүскен. Кажан бистер, Тываның делегаттары, Москвага чеде бээривиске СЭКП ТК-ның харыысалгалыг ажылдакчылары чылыы-биле уткуп алганнар. Съезд ажыдыышкынынга чедир солун хүннерни чурттап эртивис. Бистер Георгиевский залга, Кремльдиң Улуг Ордузунда Ленинниң залынга экскурсиялап чордувус. Сураглыг ыраажылар Людмила Зыкина, Алла Пугачева-биле ужуражылгага кириштивис. «Сельская жизнь» солуннуң журналистери-биле ужуражылга солун болган. Ленин даглады цирк аренасынга база чораан бис. В. И. Ленинниң Мавзолейинге барып, улуг башкының көрген, мээң амыдыралымга багайлавас исти арттырар. Ильичиниң кабинединге, чурттап турган бажыңынга чораан Ленинниң дириг үнүн дыңнап турарга, ол болгуу болгаш бичии сеткилдиг кижи бистиң-биле беседалажып турган ышкаш кылдыр сактып кээр чорду.

СЭКП-ниң XXVI съездизи сес хүн ажылдааш, ажылын дооскан. Съездиниң ажылы кижи бүрүзүнүң сагыш-сеткилин хайныктырган. Ааа соолгу чылдарда бистиң чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң, совет кижилерниң амыдырал байдалының эки-жаазының, делегей тайбыңның быжыглалдарының болгаш өске-даа чугула айтырыгларның ханы анализин берген.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге хүлээп алдынган «1981-85 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» мынча дээн: «Үлегерлиг күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 23-25 хуу бедидер, продукцияның немей өзүлдезиниң 90 ажыг хуузун ооң күсели-биле чедип алыр». Ынчангаш бир чылда арыглаар фабриказы 140 муң тонна даг-дүгүн бүдүрүп үндүрерин планда айыткан болгаш ооң бүгү өзүлдезин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип тургаш, чедип алырын демдеглээн. Бо сорулганы амыдыралга боттандырар дээш бүгү күжүвүстү салыр, арга-курлавырывысты ажыглаар апаар бис.

Москвага, съезд ажылдап турар хүннерде, мээң төрээн коллективим, эш-өөрүм дугайын сактып, оларны утпайн турдум. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннары СЭКП-ниң XXVI съездизинге уткуштур алган социалистиг хүлээлгезин күүседип, пландан ажыр 100 тонна даг-дүгүн Төрээн чуртунга бергенин дыңнааш, өөрүп турдум. Социалистиг чарыштың бирги олуруунда мээң ажылдап турарым бирги ээлчег чорүп турарынга чоргааралдадым. Ам кол сорулгавыс — партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары болур.

Бо хүннерде күш-ажылчы көргүзүглеривис багай эвес. Ай, квартал планнары күүседип турар. Ол күш-ажылчы темпини кошкатпас дээш бүгү-ле күштү чаннаар бис.

У. МОНГУШ,
СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының дериглелер машинизи.

ӨЛҮМ ЧОК ИДЕЯЛАР ТЫВА ДЫЛДА

Тываның ном үндүрер чери бүгү [illegible] ажылчы чоннарының баштыңчызы болгаш башкызы, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының органчыкчызы, социалистиг революцияның [illegible]. Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинниң чогаалдарының томнар, брошюралар кылдыр парлап үндүрген болгаш ооң дугайында тыва чогаалчыларның чогаалдарын янзы-бүрү жанрларга парлап турар.

Ленинизм — революстуг демиселдиң болгаш чаа ниитилел тургузуушкунунуң эң нарын айтырыгларын шиитпирлээринге теоретиктиг үндезин болур.

Баштыңчының үш томнуг чыындызы чогаалдарын тыва дылга үндүрген. Бирги томунда «Орус социал-демократтарның сорулгалары» чогаал чугула черни ээлеп турар. Ында В. И. Ленин «Ажылчын ангының хостаары дээш демиселдиң эвилелиниң» Петербургка [illegible] болгаш орус социал-демократтарның политиктиг программазының [illegible] үндезилээн.

В. И. Ленинниң «Чүнү кылырыл?» деп ному Россияга [illegible] чарлалгаларны «Искраның» долгандыр сырый каттыштырарынга, [illegible] болгаш организастыг үндезиннерин ажылдап кылырынга, партияны тургузарының ленинчи планын боттандырарынга [illegible] рольду ойнаан. «Чүнү кылырыл?» деп номда В. И. Ленин чугле [illegible] шаап илереткеш, революстуг теорияның арыг чоруун камгалап арттырган эвес, а харын пролетаржы партия дугайында К. Маркс биле Ф. Энгельстиң [illegible] хөгжүткеш, чаа хевирниң партиязының дугайында өөредигниң үндезинин салган. Партияны тургузарының ленинчи организастыг принциптери болгаш коммунистиг партия дугайында өөредиг ниитизи-биле кончуг улуг делегей ужур-дузалыг. Ону бүгү чурттарның коммунистери боттарының [illegible] ажыл-чорудулгазынга удурту-ла болдурбушаан турар.

«Марксизм болгаш ревизионизм» деп бөлүнүң чүүлүнге В. И. Ленин ревизионизмге удур дайынны чарлаан. Ревизионизмниң идейлиг үткалышыларын тодарадып көргеш, В. И. Ленин ревизионистер марксизмде кол чүүлдү — ангы демиселдиниң дугайында, социалистиг революция болгаш [illegible] дугайында өөредигни хулбаап көрбейн турарын көргүскен. В. И. Ленинниң ревизионизмни оттур көрген түңнелдери [illegible] капитализмни» мактап, [illegible] ду шилчилгениң» теориязын иштерединг турар амгы үениң барымын үзелдиг ревизионистериниң бүгү хоралыг болгаш каалыг-даа үндезин чогун билдир арганы бериптурар.

Чоокку үеде бистиң эң-не ажык номчукчуларывыс — [illegible] «Ленин — башкывыс болгаш баштыңчывыс» деп номчулга номун белеткеп турар бис. Үе номда В. И. Ленинниң дугайында [illegible] болгаш тыва [illegible] чогаалчыларның [illegible] дарының чыындызын тургускан.

В. И. Ленинниң өлүм чок өөр-хевиин, ооң чайынналчак идеялары тыва улустуң [illegible] чогаалдарында илереттинген.

В. И. Ленинни, Коммунистиг партияны, Улуг Октябрьны биживээн чогаалчы, шүлүкчүзү шүлүкчү тыва литературада чок. Оларны ырлаваан композиторну, ыраажыны кым-даа тыппас.

Октябрь, Ленин деп сөстер кажан-даа читпес, олар тыва кижилерниң [illegible] мөңгеде артып калыр. Ленин дириглерден артык дириг. Ленинниң өлүм чок идеялары оруувусту кезээ мөңгеде чырыдып турар.

А. САТ,
Тываның ном үндүрер чериниң политиктиг литература талазы-биле редакторы.

ДАГ-ДҮГҮ БООП ХУУЛГУЖЕ...

Репортаж

Фабрика чанынга тургузуга руда долдур чүдүрүп алган күчүлүг «КрАЗ» машина эрткеш, ырак эвесте доктаай берди. «Даг-дүгү арыглаар алырының баштайгы чадазы ооң эгелээр болган-дыр» деп даап бодап чыткаш [illegible] база бир машина келген. Ооң [illegible] карьжып-солчуп, ажылдаар черлеринче халашкан ажылчыннар уйулбейн тур. Оларны көргеш, комбинаттың [illegible] болган кыска-даа бол ажыл-ишчин чу[illegible].

— Планныг даалгаларывыс ажыр күүседип турар апарган бис. Соолгу ай, кварталдың сан-чурагайлары бо-дур. Таныжып көрүңер — дээш, «Тыва [illegible]» комбинаттың партком секретары В. Х. Сүге-Маадыр саазын сунгаш, немей кагды: — Бисте кол күш — кадрлар. Олар бүгү-ле ажыл[illegible].

[illegible] ажыг төлээлери бар. Олар чаңгыс мениң төлдерим дег, чаңгыс комбинатта эп-найыралдыг ажылдап, чурттап, өөренип турарлар. Ленинчи национал политиканың бир чижээ, амыдыралчы боттанылгазының көскү херечизи ол.

Секретарьның берген саазынындан мындыг кыска бижилгелер кылып алдым: «В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинады бо чылдан бээр орулгалыг ажылдап келген. Бо чылдың март айда 1445 муң рубльдиң продукциязын сайгарар планын 1448 муң рубль кылдыр күүсеткен. Ол айда 9600 тонна даг-дүгү бүдүрер планын 9650 тонна чедирген. Комбинатта эки ажылдыг ээлчеглер бар. Оларга Даш-Мөге Ондарга удурткан бирги, Дангыр-оол Ооржакка удурткан рудниктиң бирги, Александр Лузянин баштаан бешки ээлчеглер хамааржыр».

Комбинаттың бедик сорттуг даг-дүгү арыглаар цеги. Мында Д.-М. Ондар биле А. Лузяниннин [illegible] ажылдап турар [illegible] Улуг мастер бо[illegible].

Чугаалаштывыс. Ол колдуунда-ла кадам ажылдап турар эштерин мактады. Ээлчегде 23 кижи бар. Оларның хөй кезии аныяктар. Кол-ла сорулгазы бедик сорттуг даг-дүгү бүдүрүп үндүрери. Ээлчег ол хүлээлгезин багай эвес күүседип турар. Олар хүнде 44 тонна даг-дүгү сорттап, арыглаар планныг. Коллектив ону боттандырып келген.

— Бисте шупту эки ажылдап турар. Кайы-бирээзин ылгай адаары берге-дир — дээш, Александр Михайлович каттыра-дыр. Операторлар өрээлинге олурган өөрүп эргий көргеш: — Бижип алыңар че. Эң-не мактаттыглар — компрессорг Римма Касаткина, дериглелер машинизи Валентина Кужугет, саваалаар машинаның машинизи Алдын-кыс Оолак, дериглелер машинизи, дагдыныкчы Мария Петровна Шеметюк. Болардан Римманы черле онзалап айытса эки. Ол —регулировщик кижи. Ужуру болза аңаа ийи кижи ажылдаар ужурлуг. А Римма чааскаан чедип тур. Ажыл дээрде аажок-ла кызыл кижи-дир — деп, улуг мастер тыңнын кагды.

Шилиндеп-ле, оларның кайгамчык дээр! Шилип алган мергежилинге бердинген кижилер чорду. Алдын-кыстың ажылдап турарын көрдүвүс. Үстүкү каъттардан сорттар аайы-биле келген даг-дүгү ооң ажылдап турар черинге үзүк чок кээр. Свазын шоодайлар ша-даа четпейн дола берди. Ооң ашкын дааразы шаапкаш, резина транспортерга салып каарга, ол мыя үтче караштады. Нарын технологтуг процессти эрткеш, фабрика даштынга «КрАЗ-тың» экелген даг рудазы ам арыг даг-дүгү болуп хуула бергени ол ышкажыл!

Улуг мастер А. Лузянинге удурткан бешки ээлчег даг-дүгүн сорттар аайы-биле болбаазырадып [illegible] ның күүсеткен. А бирги кварталдың бүдүрүлге планын 109 хуу боттандырган. Ол ышкаш мээң блокнодумда мындыг сан-чурагай база немежи берди: «В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының коллективи он бирги беш чылдың бирги чылын күш-ажылчы чаа чедиишкиннерлиг эгелеп турар. Бирги кварталда ук коллектив 4063 муң рубльдиң продукциязын сайгарар планын 4060 муң рубльге күүседип алган. Ниитизи-биле кварталда 26100 тонна сорттуг даг-дүгү болбаазырадып кылыр планын 100,6 хууга боттандырган. Бо көргүзүглер ёзугаар алырга, эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге 5685 тонна даг-дүгүн хөйнү бергени». Аклоыракчылар В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 111 чыл болган ооң шак мындыг күш-ажылчы чедиишкинниг уткуп алганнар.

Ш. ДОРЖУ.

ЧУРУКТАРДА: машинист Алдын-кыс Оолак; А. Лузянин удурткан бешки ээлчегиниң кежигүннери ажыл шагының соонда.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

Ульяновскиниң ном эртинези

Ульяновскиниң В. И. Ленин аттыг ном ордузунда делгелгеде баштыңчының янзы-бүрү шола ады-биле үнүп турган ховар номнарын киирген. Оларның аразында 1905 чылда Одессаның «Буревестник» деп ном үндүрер чериниң парлааны «Аграр айтырыы болгаш «Маркстың критиктери» деп брошюра бар. Ооң даштында авторун Н. Ленин деп айыткан. Өске номнарда Вл. Ильин деп айыткан. Революцияның баштыңчызының база бир шола ады ол.

В. И. Ленинниң бо чогаалдарын революцияның болгаш хамааты дайынның хоочуннары дыка хөй чылдарның дургузунда хумагалыг шыгжап келгеш, ном ордузунга белек кылдыр эммчилп берген.

Делгелгеде киирген ховар номнарның аразында Н. Некрасовтуң, А. Писемскийниң, М. Салтыков-Щедринниң, С. Аксаковтуң, А. К. Толстойнуң, А. Майковтуң болгаш өске-даа хөй чогаалчыларның холунуң үжүүн азы белекке берген дугайында бижимелдерлиг номнары аңаа келген улустуң кичээнгейин хаара тудуп.

Шаанда мааңа Россияга эң-не хоочун, Карамзин библиотеказы турган. Ооң ажыл-чорудулгазынга Владимир Ильичиниң ачазы — И. Н. Ульянов идепкейлиг киржип чораан.

Ном шыгжаар черде миллион ажыг ном бар, ооң номчукчулары дөртен муң четкен. Ном ордузунуң ленинчи залынга чон хөйү-биле чыглыр.

В. ЗЛОБИН,
СЭТА-ның корр.

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ КОЛ КУДУМЧУЗУ,

ооң тураскаалдыг черлери

Владимир Ильич Ленинге бүгү улустуң ынакшылының бир онзагай илерээни ооң адын улуг-улуг бүдүрүлге черлеринге, колхоз-совхозтарга, ортумак болгаш дээди өөредилге черлеринге тыпсыры бооп турар.

Делегейниң ажылчы чоннарының улуг баштыңчызының ады-биле Тыва республиканың ажылчы чоннарының күзээни ёзугаар Кызыл хоорайның кол кудумчузун 1924 чылда Ленинниң ады-биле адаан.

Бир эвес Ленинниң ады-биле адаан кудумчунуң [illegible] тура көөр болза, мында тураскаалдыг черлер-ле хөй. Чижээ үндезин национал чоннуң уругларынга эң баштайгы тыва ортумак школа 1940 чылда туттунган. Ооң бээр эрткен 40 ажыг чылдарның иштинде муң-муң тыва оолдар, кыстар ону дооскан. Оларның аразындан партия, совет болгаш хой-нити ажылдакчылары, эртемденнер, [illegible] удуртукчулары бар. А № 2 школаның мурнунга, кудумчу кежилдир, ийи каът бичии бажың турган. Орта 1925 чылда Тываның Аныяктарының Революстуг Эвилелин тургузарының организастыг хуралы болган. Ол бажыңның турган черинде ам Ада-чурттуң Улуг дайынынга маадырлыы-биле өлгеннерге тураскаал бар. Ооң адаанда ийи каът бажыңга ийи чылдың башкы институду турган, амгы үеде мында урал чуул училищезин кудумчуда ажылдаан[illegible] ларын белеткеп турар. Ооң [illegible] Тываның [illegible] ажыл-амыл техникумунуң бажыңы. Ол ук [illegible] Ооң чанында Кызылдың чеди дугаар ниити билиг школазы бар.

Ленин кудумчузунда тураскаалдыг бажыңнар-ла хөй. Амгы үеде республиканың чурттакчыларының [illegible] тунган бажыны шаанда хоорайның клуву, а ооң соонда Тываның хөгжүм-шии театры турган. Аңаа ТАР-ның ном[illegible] ооң-концерт көргүзүглери, хурал[illegible] [illegible] ССРЭ-ниң [illegible] Тываның [illegible] тыва улустуң дилээн ёзугаар [illegible].

[illegible] шаанда Моол Арат Республиканың ТАР-да элчин чериниң бажыңында бо хүннерде республиканың Кадык камгалал министерствозу болгаш медицина музейи ажылдап турар. Ооң-биле кожа чыгыы, алдын[illegible] амгы үеде уругларның амнелгениниң бажыңының ор[illegible] турган. Аңаа бээр-ле Владимир Ильич Ленин аттыг өөредилге комбинады турган. Комбинат республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга кадрлар белеткээриниң талазы-биле улуг ужур-дуза-лыг болган. Комбинаттың системазынга башкылар, фельдшерлер, ветеринарлар, санак-чы-бухгалтерлер, [illegible] а ол ышкаш өске-даа мергежилдиг кижилерни [illegible] салбырлар кирип турган. Комбинатты [illegible] амгы үеге чедир ажылдаан [illegible] кижилер эвээш эвес.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг Тываның геология [illegible] чериниң байлаан [illegible] ажылдарын кылып-даа турар. Ол бүгү республиканың бүдүрүкчү күштерин улам хөгжүдеринге чугула болур. Кудумчуну куду көөр болза, ТАРН-ның Төп Комитеди болгаш чазак турган бажың база бар. Ол дээрге, амгы үеде аныяк [illegible] ажылдап турар бажың-дыр. Баштайгы электри станциязының бажыңында ам А. С. Пушкин аттыг библиотека турар.

В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 100 чыл болганынга холбаштыр улуг баштыңчыга тураскаал тургускан болгаш ооң турар шөлүн база-ла В. И. Ленинниң ады-биле адаан.

Кызылдың кол кудумчузунуң тапты-ла ортаа үезинде СЭКП-ниң Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң үш каът бажыңы турар. Ол бажың Тываның төөгүзүнде база бир чугула черни ээлеп турар. Ооң чоогунда [illegible] бүрүп болур.

Ленин кудумчузунда соолгу чылдарда дыка хөй чаа тудуглар немешкен. 800 олуттуг [illegible] театры ажыттынган. Хөй каът чурттаг[illegible] [illegible] Сибирьниң партизан армиязының командылакчылары Щетинкин болгаш Кравченко [illegible] турган[illegible] турган черинде чаагайжыды туттунган, садыг-магазиннер [illegible] бажыңнары бар. Оларның бирээзиниң хаазында «Мааңа Щетинкин-Кравченконуң штабы турган» деп бижик бар.

Кудумчуну чылдын-на улам чаагайжыды [illegible] Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң чаа туттунуп турар бажыңының баарынга [illegible] тургустунар. Ол Ленин шөлүнге улаштыр кылдынып, хоорайның дал ортузун улам-на каас-чараш кылдыр киирер.

БАШТЫҢЧЫНЫҢ АДЫ-БИЛЕ

[illegible] Бүдүн-Бажыңга «Кызыл Сылдыс» МЧАЭ турган. Аңаа колхоз тургустунган соонда, ону Ленин деп адаан. Амгы Ленин аттыг совхоз ынчаар үндезилеттинген.

Ленин аттыг совхоз — районнуң улуг ажыл-агыйларының бирээзи. Ам ооң мыйыстыг бода малы 1100 ажыг, хоюн малы 13300, чылгызы 730, тевези 160 баш. Эрткен чылдың бо үези-биле деңнээрге, теве 108,6 хуу, ошку 152 хуу, инек 101 хуу өскен. Мааңа [illegible] дурум харын [illegible].

Мурнунку чылдарга бодаарга, мал бажының [illegible] болгаш харын-даа өзүп турары — малга быжыг [illegible] тургузуп турар кварталында. [illegible] чылдың кыштаглаашкыныы организастыг эртирер, кайгаш алыр продукцияның ковудедир талазы-биле «Нарын», «Хемчик», «Революцияның чалбаажы», «УТКА 25 чылы» совхозтарның малчыннарының кыйгырыын деткээшкен, социалистиг [illegible]. [illegible] бирги беш чылдың баштайгы кварталында күрүнеге сүт садар планын 110,5 хуу, [illegible] 128,8 хуу күүсеттинген. Малдан алыр чаш төл планы база багай эвес боттанып турар. Бирги кварталда күрүнеге сатып [illegible]. Саян Доржу, Сечен Хайдып болгаш өске-даа он-он хойжулар социалистиг хүлээлгеде көрдүнгениниден хөй хураганы доруктуруп алган. С. Бадарчы, М. Сандыкчап оларның [illegible] чүс хойга оналаштыр 80—83 хураганы алган. Т. Дуюгунуң эргелекчилээни Сайыр-Аксы сүт-бараан фермазы база эки ажылдаан. Бо бүгү чедиишкин — В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 111 чыл [illegible] дее.

Амгы [illegible] аттыг совхоз [illegible] ажыл-агый. Машина, трактор болгаш өске-даа техника четчир. Совхоз төвү Бүдүн-Бажыгы [illegible] Эрүүл сагы, магазин, культура бажыңы, школа, эмнелге, чунар-бажың бар, чурттакчы бажыңнары улам-на көвүдеп, экижип турар. Чоннуң амыдыралы үндезинни-биле экижээн.

Он бирги беш чылда совхоз кайгамчык сайзыралды алыр. Ол сайзыралдың [illegible] үе ажыл-ишчилериниң чедиишкинниг доозканы. В. И. Ленинниң адын эдилээр совхоз болгаш ооң ажылчыннары апрель 22-те ынчаар ужуражып турар.

К. ЧООДУ.

ЧҮРЕККЕ ЧООК ЧЕРЛЕР

Казаньда Ленин-Кокушкино деп суурда ленинчи тураскаал зоналарын тургузуп эгелээн. Волгада хоорайга Владимир Ильич [illegible] революстуг демиселдиң оруунче кирген. Кокушкинога ол баштайгы политиктиг шөлүлгезин эрттирген.

Казаньның төвүнде квартал тураскаалдың үндезинин болур. Оларның ынчангы эрги хевирин хевээр арттырар. Мааңа В. И. Ленинниң Төп музейиниң салбыры турар бажыңны база тудар.

— Казаньда музей салбыры — чоокку чылдарда тургузаар деп шиитпирлээн беш салбырның [illegible] ажыттынар — деп, В. И. Ленинниң Төп музейиниң директору О. Ермишкина чугаалаан. Киевте база чаа музей тудуп турар. «Горки-ленинские» деп куруннейниң төөгүлүг камгалалдыг черин, Москвада Манеж кудумчузунда А. И. Елизарова — Ульяновтың квартиразында музейни тургузуп эгелээн.

В. И. Ленинниң Төп музейи 1924 чылда үндезилеттинген. Ынчан аңаа 700 хире экспонат турган, ам ооң фондузунда 800 муң экспонат бар. Ол дээрге Ленинниң чогаалдарының хоогталары, ооң хуу эдилели, чуруктары, ооң чогаалдарының баштайгы үндүрүлгелери-дир. Музейниң экспонаттары — Улуг Октябрьның [illegible] ажыл-чорудулгазы-биле, СЭКП-ниң болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң төөгүзү-биле бүгү талалыг таныжарынга эң-не байлак эртем баазазы болур.

Чылдың-на мааңа 70 муң ажыг ленинчилер номчуттунуп турар. Ылаңгыя «Ленин — Октябрьның сорук киирикчизи» [illegible] дыңнаар. Ленинчи номчулгаларны, партияның хоочуннары, партия [illegible] делегаттары-биле ужуражылгаларны музейде эрттирип турар.

В. И. Ленинниң Төп музейи Ульяновск, Ленинград, Киев, Баку, Тбилиси, Ташкентте, Львовта салбырлыг. Оларны чылдың-на он миллион хире кижи кээп көрүп турар. Ол ышкаш дыка хөй хоорайларда, суурларда тургустунган улусчу 800 музейлер В. И. Ленинге чоннуң улуг ынакшылын [illegible]. Школаларда, колхозтарда, бүдүрүлгелерде 100 муң [illegible].

Тандыкыда В. И. Ленинниң 19 музейи бар, ону чон улуг сонуурганы-биле кээп көрүп турар. Ылаңгыя бистиң Төрээн [illegible] тураскааткан ССРЭ-ге белеткээн делгелгелер үезинде көрүкчүлер оларга хөй келир.

Н. СОРОКИН,
А. СИВЦОВ,
СЭТА-ның корр.

Казань — Москва.

ПЕТР ВАСИЛЬЕВТИҢ ЛЕНИНИАНАЗЫ

Ленинниң төрүттүнгени хүнүн тускай маркалар үндүрери-биле демдеглээри совет почтаның чаңчылы болу берген. Бо чылдың апрель 22-де бистиң күрүнениң үндезилекчизинге тураскааткан почта маркаларын үндүрген. Ында [illegible] чуруу Петр Васильевтиң чураан баштыңчының портредин болгаш дөрт чуруун киирген.

Васильев бүгү чогаадыкчы ажыл-чорудулгазын ленинчи темага тураскааткан. 1922 чылда-ла белук чуруктарны ол чураан. Бо болза улуг ажылдың эгези болган, ону чартык чүс чыл дургузунда доллурнуп келген. Мастерниң ажылдары В. И. Ленинниң Төп музейиниң, өске-даа музейлериниң галереяларының каастап турар. Ооң дыка хөй чуруктарын Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы [illegible] партияларга белекке берген.

В. И. Ленинниң төрүттүнгени хүнүнден бээр 86 чыл оюнда Васильевтиң баштайгы ажылдары совет маркага кирип келген. Ону «Ленин чуве чугаалап тур» деп чуруктар бараан болган. Баштыңчының төрүттүнгенинден бээр 87 чылынга тураскааткан маркаларны «Ленин Смольныйда [illegible] гвардейжилер-биле», «Ленин номчулга үезинде», «Ленин коммунистиг субботникке» деп [illegible] үндүрген. 1959 чылдың апрельде үндүрген маркаларның үндезини баштыңчының портреди болган. Шак ындыг маркаларны 1964, 1965 чылдарда база үндүрген. 1976 чылдың маркаларын «Ленин Кызыл шөлде» деп чурук ёзугаар кылган.

Мастерниң чогаадыкчылгаа-биле база катап ужуражыр бис. Чаа маркада — Третьяков галереязында шыгжап турар чуруктан Ильичиниң портреди, ооң кыдыгларында караандаа-биле чураан чуруктар, мында [illegible] 1917 чылдың Петроградта [illegible] Октябрь хүннеринде кызыл гвардейжилер, «Правданың» ажылчын корреспондентилери, Горки суурнуң тараачыннары-биле беседалажып турарын көргүскен.

С. МУТОВКИН,
СЭТА-ның корр.

ИДЕОЛОГИЯ АЖЫЛЫНЫҢ ШЫНАРЫН БОЛГАШ АЖЫКТЫЫН БЕДИДЕР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

шаан, эш Л. И. Брежнев съездиге мынча деп чугаалаан: «Партияның [illegible], политика-кижизидилгелиг, ор[illegible] ажылының чаңгыс аай чоруун херек кырында чедип алыр дугайында чугаа чорup [illegible].

Бо чаңгыс аай чорукта, сөстүң болгаш ажыл-херектиң сырый каттышканында, кажан сөс ажыл-херекке, а ажыл-херек — чугаалаан сөске дүгжүр болганда — бистиң пропагандавыстың, чүгле пропаганданың эвес, харын-даа партийжи бүгү ажылдың чедиишкининиг болурунуң үндезини шак мында. [illegible] авторитединиң үнер дөзү, массалар ортузунга ажылдың ажыктыының үндезини — шак мында болур. Ажылчы чоннарның миллион-миллион массалары-биле партияның харылзааларын улам ынай херек кырында калбартыр дугайында чугаа чорup турар. Миллион-миллион кижилерге, коммунистерге хамаарылгалыг апарганда, ам харын ын-не шыңгын [illegible] лиг ажылдың кол шугумун оң тавары эртер деп, В. И. Ленин чугаалаан.

[illegible] тиң чаңгыс аай болур чоруун [illegible] нерин политика талазы-биле чулчуруушкун-биле солуур [illegible] ге, күш-ажылчы коллективтерде, бүгү ниитилелде моральдыг байдалга хоралыг салдар[illegible] турар. Каяа-даа, чүге-даа таарымча чок чүүл — сөс-биле ажыл-херектиң карышкак болуру, кажан күш-ажылдың хемчээлинге болгаш хереглединиң-даа хемчээлинге контроль кошкаанда, онза айыылдыг апаар. Ындыг кошкаашкын кандыг-даа кижизидикчи, пропагандистиг ажылдарның түңнелдерин чок болдурup болур.

[illegible] болгаш [illegible] ниитилелдиң талазындан болгаш куруңнениң талазындан [illegible] күш-ажылга идиг бериишкиннниң болгаш туйгаалдаңы сай[illegible].

ларын шиитпирлээрде барымдаалары онза чугула. «Социализм үезинде хуваалдаңың кол барымдаалаар чүүлү болза, чүгле күш-ажыл — оон хемчээли болгаш шынары болур», — деп, эш Л. И. Брежнев XXVI съездиге чугаалаан. — Херек кырында кезээде ындыг болбайн турары харааданчыг. Эл[illegible] шын эвес дениештир[illegible] боттуг түңнелдерин эвес, чүгле ажылга кээп каанын барымдаалап санаар фактылар, чедип алдынмаан шаңналдар тыпсыры — бо бүгү чүүлдер бүдүрүлге көргүзүглеринге-даа, [illegible]-даа кедергей хоралыг салдарны чедирип турар».

Бо талазы-биле ак сеткилдиг, кызымаккай, чогаадыкчы күш-ажылдың ат-алдарын черле болганга быжыктырары бирги черге ниң сорулгазы кылдыр салдынып турар. Чогумна мында — чүгле алыр-чиир дээр хөөн-биле, хууда таммының бодаар чоруктуң бичин[illegible] бамын көдүре бээри-биле демиселге чедиишкининиг болурунуң магадылалы туруп турар. Чаа кижини хевирлеп тургузары, амыдыралдың социалистиг [illegible] болгаш принциптерин долузу-биле боттандырып чорудары чаа болгаш бүгү-ле мурнакчы бүгү чүүлдерни мергежилдиг, шын шилип алырының, оларны деткиириниң база хөгжүдериниң, бистиң буруңгаар шим[illegible] турар чүүлдер-биле кызымаккай, чайгылыш чокка демиселжирииниң эргежок чугулазын негеп турар. Бистер чүгле ындыг арга-биле агитация ажыл[illegible] ап болур бис. А ол дээрге бистиң агитациявыстың эң-не бүзүреилдиг хевири-дир.

[illegible] лыңга теоретиктиг ажыл эң чугула черни үргүлчү ээлеп келген болгаш ээлеп-даа турар деп, М. А. Суслов демдеглээн. Бо талазы-биле улуг че[illegible] сайзыраңгай социализмниң [illegible] ганын онзалап айыткан. Ааа үндезилээш, партия ур хуусаалыг болгаш чоокку-даа сорул[illegible] стратегиязын болгаш тактиказын ажылдап кылыр. Съездиниң материалдары философияның, политиктиг экономиканың, эртемниг коммунизмниң тала[illegible] ниң бүгү-ле адырларынга шинчилел ажылдарын улам калбартырынга идиг боор турар.

Ниитилел дугайында бистиң [illegible] рук чорукдарының таварылгаларындан улам ниитпирлиг болгаш дүргей чайлаан тудум-на, [illegible] улам-на эки үре-түңнелдиг болур.

Мадаа холбаштыр теоретиктиг бодалдар-биле коммунистиг кижизидилгениң практиказының аразында харылзааны экижидери онза ужур-дузалыг боор турар. Эртем болза кижизидилге ажылынга улам илдепкейлиг дузалаар, бистиң идеология кадрларывысты тодаргай, үндезиниг сүмелер-биле чепсеглээр ужурлуг. Ооң-биле кады улус өөредилгезин [illegible] хевирлеп, тургузарынга ындыг чугула адырга дузалаар ужурлуг.

Совет кижини ниитилел хөг[illegible] пинге чүткүлге кижизидери бистиң бүгү идеологтуг ажылывыстың төвү боор келген болгаш боор-даа турар. Бо талазы-биле партийжи чыры[illegible] өөредилге улуг черни ээлээри чугаажок. Ол ажылды чогаадыкчы ёзу-биле чорударының үлегер-чижектери бисте бар болгаш оларның дугайын [illegible] Ынчалза-даа бөгүн партийжи өөредиглеге чамдык чүүлдер бистиң сеткиливисти хандырбайн турар.

Ол өөредилгениң хүнниң чугула социал-экономиктиг со[illegible] заалыг боор турары-биле хөй-хөй партия комитеттери эптежип артпышаан. Ужур ээрер, бөдүүнчүүлдер чоруктар ам-даа ажып эртттинмээн. Кичээлдерге [illegible] лыкчы маргылдаалыг чугаа хову боор турары таварылга эвес. Дыңнакчыларны зүвүредип турар хүнниң чугула, чедиг айтырыгларын ханы сайгарарының орнунга билдингир чүүлдерни ол олчаан катаптап туруп бээри бо-ла таваржып турар. Ындыг байдал эки [illegible] кадрларның чедишпезинден [illegible].

Эш Л. И. Брежнев съездиге партия чырыдыышкынының кол чүүлүнүң дугайында мынча дээн: соң үре-түңнелдиниң дугайында, кижилер — Ленинниң чугаалааны дег — «коммунизмниң ёзулуг негеп турары мыкаш, шак мынчаар чоделир» кылдыр өөренген турар. Бо эң чугула айтырыгның канчап боттандырарының ужур элерер, сөс сүрер чоруктуң канчап ажып эртерил, партия чырыдыышкынының кандыг хевирлерин болгаш аргаларын херек кырында нептередирил деп чүвениң дугайын бо семинар-чөвүлел хуралга болдап көөр апаар.

Партия, Төп Комитет ниитилелдиң бүгү идеологтуг ажы[illegible] турар парладганың, телевидениениң, радионуң ажылынга онза улуг кичээнгейни салып турар.

СЭКП ТК-ның 1979 чылдың апрель 26-да хүлээп алган док[illegible] пияларның партия комитеттери, коммунистери [illegible] чээш эвес чүүлдерни кылган. Экономиканың, социалистиг чарыштың, мурнакчы дуржулганың, эртем-техниктиг депшилгениң чедиишкиннерин неп[illegible] улам тодаргай чырыдып турар апарган. Шүгүмчүлелдиң боттуг чоруу частырыгларны элери, четпестерин ажып эрттери [illegible] чаан. Партияның иштики амы[illegible] дирген. Бо чугула болгаш [illegible] ти бистиң партияның төп органы — «Правда» берип турар.

[illegible] ры ханы угаалыг материалдар-биле долдунган. Олар ханы сайгарылгазы-биле, барымдаалары дениештирип, [illegible] тудуп турар дээш ам-даа ээзиш эвес ажылдаар апаар. Бистиң телевидениевистиң кайгамчык улуг аргаларын улам долу ажыглаар херек.

Шүгүмчүлелдиг-даа болгаш эки талаларны-даа көргүскен материалдарның, ооң иштинде [illegible] редири-биле холбашкан материалдарның дээштиин бедидери дээш шуудургу демиселжири чугула. Партия комитеттериниң боттарының парладга органы[illegible] болгаш районнуң аргаларын шын [illegible] чүүлдер хамааржыр. Ол ышкаш парладганың чоргуг шүгүмчүлелин херекке албас, шүгүмчүлел хүлээп көрбес кижи[illegible] апаар.

Төп Комитет, эш Л. И. Брежнев бодунуң парладгага кичээнгейлиг болурунуң үлегерин, принципиалдыг болгаш чугула [illegible] көргүзүп турар.

Идея болгаш угаан-бодал кижизидилгезинге улуг улуг-хуулуг база саддар чедирер талазы-биле дыка күштүг совет литература болгаш уран чүүл идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылга улуг рольдуг болуп турар. Чидигленип турар идеологтуг де[illegible] че, уран чүүлдүң илдейлиг үг[illegible] жи болгаш улусчузунче чогаадыкчы [illegible] кол кичээнгейни салыр ужурлуг. Оларның кол сорулгазы — [illegible] илдепкейлиг киржикчилери бо[illegible] гуманистиг идеалдарны быжыглаар талазы-биле уран чүүл [illegible].

Каяа-даа [illegible] кадрлар шиитпирлээри билдингир. Идеологтуг фронтунуң [illegible] болур ужурлугул? Ол ханы [illegible] биле культуразы бедик, улусту диңнап, билип база өөредип билир кижи болур ужурлуг. Партия ажылдакчызы кижи бүрүзү Ленинниң сөстерин ёзугаар өдемиселге эң-не ээзиш күштү үндүрүп тургаш, эң-не чай, эң-не быжыг түңнелдерни чедип алыр херекселдерин, аргаларын база методтарын болдамчалыг шилип алыр кылдыр өөренири чугула.

Ол дээрге улуг негелде-дир. Амгы үе-чадының, коммунистиг тургузуушкунунуң стратег[illegible] ол тодарадып турар. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, хүн бүрүде чорудуп турарывыс политиктиг, организакчы болгаш кижизидикчи ажылывыска бис [illegible] ужурлуг бис.

Түңнелинде М. А. Сусловтуң [illegible] бүгү-ле бодалдары болгаш планнары, бүгү-ле ажыл-херектери чоннуң чаагай чоруун бедидеринче оон коммунизмче ниитилежиринче угланган. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] бүрүнү-биле деткип, чурттуң [illegible] рынга соруң кирген. Кижи бүрүзү, ажылдакчы бүрүзү бо[illegible] рып, ону боттандырарынга бодунуң кандыг улуг-хуузун кирип шыдаарын дээрзин ханы медерел билир ужурлуг. Партия комитеттери, бистиң партиявыстың бүгү пропагандазы по[illegible] рар ужурлуг.

Ук хуралга «Эш Л. И. [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылдың чалгеглиг сорулгалары» — деп илеткелди СЭКП ТК-ның секретары М. В. [illegible] «СЭКП-ниң XXVI съездизи болгаш улегтур база тулуг талазы-биле партияның экономиктиг политиказы» деп илеткелди СЭКП ТК-ның секретары В. И. Долгих олар кылганнар.

Хуралдың ажылынга ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары В. Н. Макеев, Г. И. Марчук, ВЦСПС-тиң даргазы А. И. Шибаев, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флоттуң Политиктиг Кол эргелелиниң начальниги армия генералы А. А. Епишев, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Б. Н. Пастухов олар киржип турарлар.

Хурал ажылын [illegible] турар.

(СЭТА).

РСФСР-ниң Дээди Совединиң

доктаамал

комиссияларында

САГЫШ САЛЫЫШКЫН БОЛГАШ КИЧЭЭНГЕЙ

Бүдүрүлгеде ажылдаан турар [illegible] күштелген сагыш салыышкын — бистиң чуртувустуң социал-экономиктиг хөгжүлдезиниң тодаргай сорулгаларының бирээзи болуп турар. Партияның XXVI съездизиниң документтеринде ол сагыш салыышкын илергейлеттинген. РСФСР-ниң Дээди Совединиң [illegible] нерин күш-ажылының болгаш амыдыралының, целерин болгаш бичии чаштарын камгалаар [illegible] биле комиссиязының апрель 20-де Москвага болган хуралынга бо дугайын демдеглээн. Иваново болгаш Кострома об[illegible] гелеринде ажылдаан турар херээжеттерниң күш-ажылының, [illegible] зының болгаш эмнелге хандырылгазының байдалдарын экижидеринге сөглээ үеде кылдынган чүүлдерни депутаттар тодаргай анализтеп көрген.

Комиссияның даргазы — ВЦСПС-тиң секретары А. П. Бирюкова хуралды [illegible].

Улус депутаттарының Иваново областы Советиниң [illegible] комуунуң даргазы А. В. Моарявгиниң болгаш улус депутаттарының Кострома область Совединиң күүскомуунуң даргазының оралакчызы А. Е. Ермининиң илеткелдерин, депутат А. Е. Васильковскийниң [illegible] нап чугаалашкаш, бо чугула [illegible] га кылдынган планныг ажылды демдеглээн. Бүдүрүлгелерни чаартыр, калбартыр болгаш оларны техника-биле эде [illegible] лерин онгу беш чыл планының [illegible] рук хоң херээжел ажылдакчыларның үре-түңнелдиг күш-ажылынга эргежок чугула байдалдарны хандырган, оларның мергежилин бедиткен. Эмнелге албан черлериниң материалдыг-техниктиг баазазының четкизин калбартырарынга [illegible].

Он-бир [illegible] РСФСР-ниң Пөстаалы министерствозу, «Ивлонпрома», «Ипромтекстилькаль», «Волгальпром» -үлетпүр каттыжыышкыннары болгаш өске-даа бүдүрүлгелер [illegible] кыннар онгу беш чылда комплекстиг планнарга киирген күш-ажыл байдалдарын экижидер [illegible] ымы, а улус депутаттарының облустар, хоорайлар болгаш районнар Советтериниң күүскомнары планнаттынган чүүлдерни чогуур үезинде күүседирин ажыл-агыйлар удуртукчуларындан шыңгыы негевейн турарын хуралга демдеглээн.

Пөс-тааны бүдүрүлгезин улам ынай чаартырынче, [illegible] күштү болгаш бүдүрүлгениң санитария[illegible] чурттаар бажыңнарын, школа назы четпээннерниң албан черлерин, социал болгаш культура-ажыл-агый ужур-дузалыг объектилерин тудар база ажылдаар [illegible] контрольду [illegible] комиссия хүлээп алган. Техниканың айыыл чок болурунуң дүрүмнерин болгаш бүдүрүлге санитария[illegible].

РСФСР-ниң Дээди Совединиң [illegible] О. П. [illegible] РСФСР-ниң [illegible] министри [illegible] РСФСР-ниң [illegible] ВЦСПС-тиң [illegible] РСФСР-ниң [illegible].

(СЭТА).

Часкы хову ажылдары

ИЙИ АЖЫЛ-АГЫЙ, ИЙИ АҢГЫ БАЙДАЛ

(Репортаж)

ДУРЖУЛГА СТАНЦИЯЗЫ: организастыг, бедик шынарлыг

Тываның кодээ ажыл-агыйының дуржулга станциязы он бирги беш чылдың [illegible] ыы тарылгазын бедик агротехниктиг [illegible] эгелээн. Ында часкы хову ажылдарын чорудар үш комплекстиг отрядты тургускан. Хову ажылдары эгелээриниң ырак мурнунда-ла бүгү чүвени ынак белеткээн: тарылгага кирер техниканы чогуур үезинде септеп алган, чажар үрезинни аштап арыглааш, хорашнаан, механизаторларны четчелээн, бригада турлагларын кижилер чурттаарынга таарымчалыг кылдыр кылган.

№ 3 бригаданың хову турлаа. Шынап-ла ховар дээн аяс хүн. Талтыг-ла дал дүъш. Бригада төвүнүң чоогунта шөлдерге ажылдап турган механизаторлар турлагга дүъштеки чемге челип келген. Даштыч көвех эрлер көргүзүг самбы[illegible] берген турлар.

— Александр Петраков-даа алыры хире эвес-тир! — деп, [illegible] дыр.

— Кижи бөгүн дүштеки чемге безин келбээн-не болгай! — деп, чанында турган эр хөөреди. — Чемни поварлар чедирип чорүй барды чоп. Ол бөгүн оон-даа хейиң кылыр деп бил.

«Чүнү сонуургап турар улус боор?» дээш, көргүзүг самбыразын көрдүвүс. Ында дазызының эң-не бажында Александр Константинович Петраковтуң адын бижип каап. Эрткен [illegible] К-700-зү-биле шык базырарынга ажылдап тургаш, 37 гектар норманың орнунга 90 гектарны илиирттеп, планын мурнунга 240 хуу ажырыпкан болду. Ындыг мурнакчыны мактап турбайн канчаар! Оон эжи [illegible] менов хүнде ийи норма чедирип турар.

— База бир шар кирди-ле! — деп, чанывыста үнмер үнү.

— Ой, Петр, моон эгеле — деп, көрүп турган эштериниң бирээзи сүмеледи. Петру узун ыяжы-биле борбак шарны шыгаап-шыгаап шанчарга, оозу чуулбушааан, доски столдуң бир азынында үтке кире берди. Механизаторлар ону улам-на соруун киир мактап каггылар.

— Чаа, оолдар, билдиарн ойнаарны ам болзун! Ажылче үнер! — деп, бригадир Александр Федорович Горбанинк кыйгыра берди. Анаа турган [illegible] бүсче чоруптулар.

Кодээ ажыл-агыйның [illegible] № 3 бригадазының механизаторлары [illegible] дарын канчаар чорудуп турарын агроном Юрий Доржуевич Бичиижик биске чугаалады:

— Бо частың онзагай чүүлү, бирээде, он бирги беш чылдың баштайгы чазы болуп турары. Ийиде, партияның XXVI съездизи база ур эвесте болуп эрткен, чурттуң мурнунга улуг [illegible] сорулгаларны салган-дыр. Ындыг болганда бистиң бригаданың механизаторлары бедик көдүрлүүшкүннүг ажылдап турар. Часкы хову ажылдары эгелээнден бээр үр болбаан — дөрт-ле хонук эрткен. Бо аразында 1300 гектар черниң шыгын базырып илиирттедивис. Чугула агротехниктиг хемчегни ам үш хонуктан доозар бис. Черле бистиң ажылчы планывыста ону чаңгыс неделяда чорудары көрдүнген чүве. Ниитизи-биле мынаа 3500 ажыг гектар кызыл-тас тарыыр. [illegible] лыңын соон дарый эгелээр апаар. Анаа бүгү чүве белен.

Ол аразында агрономнуң анаа кирип келген бригадир Александр Федорович үзе кирди:

— Четпес чүүлдерни тарып бо журналистерге чугаалаза эки боор, Юрий Доржуевич. [illegible] чүүлдер бар. Чажы, шык базырып илиирттээрде [illegible] ажыл тавар [illegible] Ынаар Поширкиннер [illegible] 20 шаа эртээ ам-даа анаа турбушаан. Оон аңгыда бир К-700 трактор коробка чогу-биле ажылдавас. Ону Сельхозтехниканың Кызылда районнар аразының кат[illegible]-биле аппарып каандан бээр ийи ай эрткен. Ол ам-даа бүтпээн. Ук бүдүрүлгениң солчулга пунктузунуң начальниги Хаметов подшипниктер бээр дээш сөзүн ээлевээн. Бо чүүлдер бистиң часкы тарылга чорударывыска шаптык боор турар. Ол дугайын чогуур черлерге [illegible].

Хову ажылдарын кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының тараажылары организастыг эгелээш, бедик агротехниктиг хемчегге эки шынарлыг кылдыр чорудуп турар. Оон хову шөлдеринде ажыл [illegible].

ССРЭ-НИҢ 50 ЧЫЛЫ АТТЫГ СОВХОЗ: турлаг ам-даа белен эвес

Дуржулга станциязындан чаңгыс кырлаң ажарга-ла ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң тарылга шөлдери. Ол ажыл-агый бо чылдың часкы тарылга ажылдарынга четпес белеткенгенин чаңгыс бригадазындан-на тодаргай көстүп турар.

Часкы аас хүн чыным аажок. Ховуда хамааракчы мыжыраажыр ырлажып турар. Александр Улатов күчүлүг К-701-ни тарып турган шөлүнүң кыдыынга тургузуп каааш, чем суккан аара сумказын тудкаш, сигенниг дазыргайже кылаштаабышаан, эжин кыйгырган:

Анатолий Кудрявцевни база чемниг сумказын [illegible] Александрның чанынга чедип келген. Эжишкилер ховуга трактор чанынга олуруп алгаш, боттарының бажыңындан эртен-не ап алган чемин чивишаан, Таңды-Ууланың ам-даа [illegible] тиг ховуларже магадаан чүве дег көрбушаан, ажыл-ижиниң дугайын хөөрежип олурганнар. Чугааны бир дугаа[illegible].

— Сооп калган шай-дыр. Моон ижип көрем.

— Че, ол-даа ажырбас. Менде база соок шай бар. А директор сээң чанынга элээн үр [illegible].

— «Ийи-ле хире [illegible] ижиг чем эккеп берип турүй [illegible].

— Та чеже катап [illegible] кижи. Ол аазааныңның бүдериниге бүзүревес апарган мен [illegible].

— [illegible] тарылгаңы [illegible] кыш хонуп тур би? Тараа[illegible] Мандага чедир биске ыяг чем[illegible]

эккеп берип шыдаваан директор ышкажыл.

Ийе, бо ийи механизаторнуң аразынга болган чугаа анаа таварылга эвес-тир. Совхозтуң № 2 тракторлуг [illegible] часкы хову ажылдарынга ам-даа белеттеттинмээн. Чаа-ла «туттунуп» турар. Ында-мында [illegible] галары оңгак, пилазы, печказы кылдынмаан. Хүндүскүнүп үш шак ашкан. А ол хиреинде суурдан тудугжулар чаа келген. Ынчалзажок олар шаглыргай чүве дег, ам-не эгелээн [illegible] лаар. Бригада төвү ээнзиргей. Бригадирниң орнун солуп турар слесарь Владимир Перфилов биске чугаалап-дыр.

— Бригада төвүнде хамык чүве белен эвес. Ажыл [illegible] бербес ийин. Ынчанмайн канчаар: хамык улус суурдан келир, боттары [illegible] нир-дир. Мында чурттап, моон [illegible] амыр болгай эртик.

Бригада турлаанда механизаторлар чурттаар бажыңы, столоваяны чаа септеп турар. Турлагда каракка илдигер чүве чок деп болур: ләвун, [illegible] кат астынмаан. Көргүзүг самбыразы [illegible] ооң-ла эки [illegible] га кээп көрбээн деп, механизаторлар чугаалажып турар. Бистиң чораан хүнүвүсте совхозтуң директору В. Чүбик анаа кээп чораан болган. Турлагда [illegible] лаар повар ам-даа тывылбаан деп, директор дыңнаткан [illegible].

Таңды районнуң тараалаң ажыл-агыйларының бирээзи — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң бир бригадазында байдал ындыг-дыр. Организастаар чорук ындыг четпес турда, [illegible] эрес, шудургу ажылдап турар дээрзин чугаалаар херек. Олар часкы хову ажылдары эгелээнден бээр дөрт-ле трактор-биле ийи ээлжеглиг, дүн, хүн чок ажылдап тургаш, 600 ажыг гектар черни ындарган. Александр Улатов, Доңгак Бызыгин, Василий Монгуш, Николай Ямбинов чижектиг трактористер ээлчег нормазын 2-3 катап ажыр күүседип турар. Бир эвес оларның ажылдаа[illegible] дээштиг организастаан болза, [illegible] көргүзүгнү чедип ап болур турган ийик. Бригада 4,5 муң гектарга тараа культураларын тарыыр. Ам-даа 600 ажыг гектарны улуг ындарар. Ажылды организастаарын дарый экижидип, дээштиг хемчеглер албас болза, үнелиг үе-шак хөй эртер апаар.

К. АРАКЧАА.

«Шынның» тускай корр.

ЧУРУКТА: Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының мурнакчы механизатору А. К. Петраков; шөлде тракторлар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

СЭТА: эртем тайылбыры

ЧЕРНИҢ ХАНЫЗЫНЧЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң документилеринде [illegible] ңла айтырыгларның аразында Черниң ханы иштики тургузуун чиг-эт баазазын калбартыр сорулга-биле комплекстиг [illegible] орушкиннерниң [illegible] база [illegible] херекселдерниң болгаш аргаларының дузазы[illegible] леттинер. Эртемниң чер иштиниң байлактарынче ханылаашкыны кынчаар боттанып турарының дугайында чугаа «Черниң ханызын шинчилээри болгаш эң ханы өрүмнээшкин» деп айтырыг талазы-биле ве[illegible] чөвүлелиниң Москвага [illegible].

Чурттуң девискээриниң ханы [illegible] шинчилээринге [illegible] онгу беш чылда боттуг са[illegible] киирген деп, СЭТА-ның корреспондентизинге ССРЭ-ниң [illegible] министри Е. А. Козловский чугаалаан. Космостан алган чуруктарны, далайларның эрик кавызын база иштики далайларның дүвүн шинчилээниниң материалдарынга үндезилеттинген Совет Эвилелиниң геологтуг чаа картазын тургускан. Чер картының ханы каъттарының [illegible] киннерин чорудкан. Руда-лыг казымал байлактарның [illegible] кээрлериниң карталары тургустунган. [illegible] кол-кол хевирлеринге хамаарылгыр чурттуң [illegible] ниң боор билгү дег курлавырларын тодараткан. 1981—1985 чылдарда болгаш оон даа ынайгы үеде нефть болгаш газ талазы-биле [illegible] ажылдарының кол эртем үндезиннедери [illegible].

Кольск чартык ортулукта кембрий үезиниң мурнунуң кристалл породаларлыг черге эң ханы өрүмнээшкин совет эртемниң болгаш техниканың шылгарангай чедиишкини болган. Ол 10780 метр ханыга четкен. Ол өрүмнээшкин болгаш ханы каъттарның бүгү талалыг шинчилелдери Чер иштиниң [illegible] чаа үе-ле[illegible].

[illegible] Свердловск областының [illegible] өрүмнээшкиннерниң соонда [illegible] картазынга өске-даа ындыг өрүмнээшкинниң [illegible] Нефть болгаш [illegible] — [illegible] ханы өрүмнээшкиннерни [illegible] Уралда [illegible] нефть [illegible] ажыктыг [illegible] болурун көргүзер.

Ажылдап турар бүдүрүлгелериниң чоогунга ханы өрүмнээшкиннерни чорударын планнап турар. Уралда өрүмнээшкиннер [illegible] киргенин тодарадып, Европа биле Азияның аразында [illegible] кын, назынын шын билип алырының талазы-биле ажылдарны кылып чорудар [illegible] байлактыг чери болур Нориль[illegible] байдырынга, ажыктыг казар байлактарның хемчээлин баш удур тодарадырының аргаларын хөгжүдеринге херектиг.

Он бирги беш чылда бистиң кол сорулгавыс болза Черниң [illegible] ниң чаңгыс аай системазын боттандырары болур. Ханы өрүмнээшкиннер-биле кады Черниң иштики каъттарын шинчилээриниң өске аргаларын база ажыглаар. Төлевилээн программаны амыдыралга боттандырарга [illegible] ала чурт эртемнинде болгаш үлетпүрүнде бүгү чүүлдер четчир деп, министр демдеглээн. Ол чорук СЭКП-ниң XXVI съездизиниң чурттуң девискээрин геология талазы-биле шинчилээр ажылдарны улам ынай шапкын хөгжүдеринче, шинчилеп тыпкан минералдыг чиг-эт курлавырларын кавырзыдынынче угланган шиитпирлерин күүседиринге салдарны чедирер.

Р. АХМЕТОВ

СЭТА-ның корр.

БАШТЫҢЧЫ ДУГАЙЫНДА ЫРЫ

Сөзү С. Молдурганың   Аялгазы Б. Нухоттуу

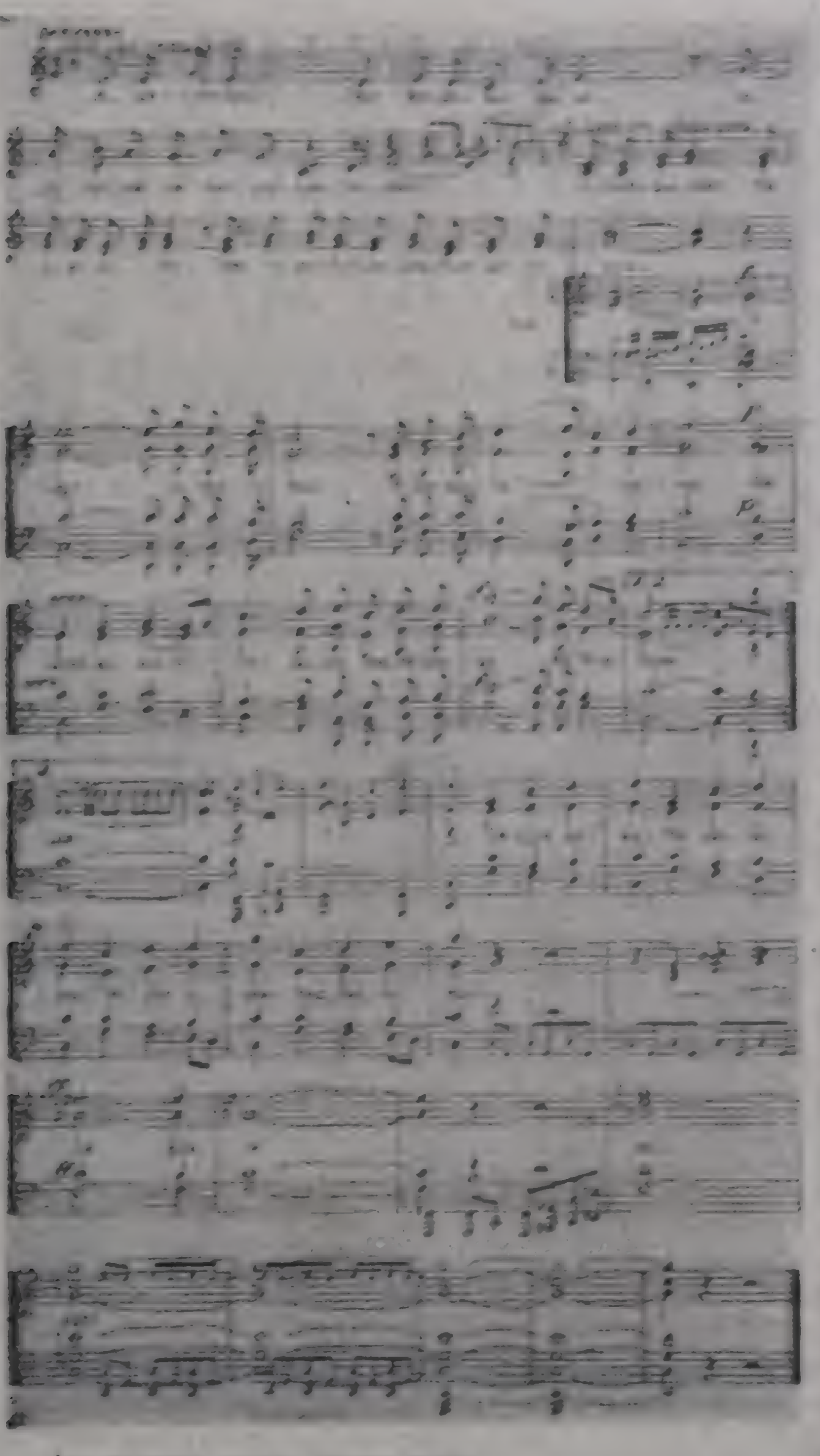

Аал-чурттуң часкы, делгем ыры,
Тээү ногаан хевис ышкаш шиник.
Апрельдиң чээрби ийи хүнү
Тээгүвүстүң алдарында тудуш
Улуг орус оран
Үбүстарга ынчан
Бедүүн кижи — Ленинни
Мөңге шагда хайырлаан.

Эрги төөс дүңдериилгеш, дүшкен.
Эки шагның дүжүлгези доктаан.
Октябрьның кызыл тугу бөгүн
Октаргайда туяа болуп чыраан.
Ажылчы чон ынаа.
Аксывыстың-нежии —
Өттүр угаар Ленинниң
Өндүр херээ алгатсын!

Барып чедер туюл — коммунизм
Базым санай чоошулап кел чор.
Партияга баштаттырган чуртум
Бамлак, куштуг бурунгаарлап бар чор.
Ындыг дидим, сурлуг
Ыракшылдыг базым —
Чапанчывыс Лениндан
Чалгынналган чонумда.

ИЛЬИЧИНИҢ ЛАМПОЧКАЛАРЫ

Виктор ТЕЛЬНЯКОВ

1921 чылдың январь. Лениниң: «Коммунизм — ол дээрге, Совет эрге-чагырга [illegible] катканы-дыр» деп, [illegible] барып бүгү делегейни эргий ужуккан сураглыг сөстерин чугаалааны Советтерниң VIII съездизи [illegible].

Съездиниң шиитпирлеринге [illegible] тулар ужурлуг турган. Кезергей улуг ажыл — мурнунда. Чүден, канчаар эгелезе дээрел Горкиден болза? Чаңгыс хүн даа соңгаарлатпайн ам дораан эгелепсе чүл? Шынап-ла, чаңгыс шак-даа читпейн, дүрген эгелээни шын болур!

Москвадан Горкиже оруктың кыжы кежээ Ленин ынчаар бодап чораан. Ындаар бодаптаа. [illegible] Бажыңынга бичии каза караан [illegible] эртип чыткан Надежда Константиновнаны кый дээн:

— Наденька, сарыг негейлиг ол бир таразыңны сакты-дыр сен бе? Бедик кижи азы. [illegible] чалап турбажыкпе.

Надежда Константиновна холунда чап-чаа хайынган хымээн туттунган, бодаңып, доктаай берген:

[illegible]

...реэзи эки-ле бедик чымча да... «Бо мен-дир мен, Шульгин... Владимир Ильич, ынды... утпадынар бе? А бажыңым бо-дур. Чазадак эвес... делгем — улус хөй... Оон ынай чылдырбаан... Владимир Ильич» — диди.

— Чүү деп харыылаарыл мен?— деп, тээүзүн даап бе... турган. Надежда Константиновна... Сен көңгүс-ле [illegible].

[illegible]

— Белеткен че. Ийи... бээр боор дазапкан... мен. Бо-ла дорзаң. Анаа шай...

Чартык шак эрткенде ша... Берген. Аалчыларны даштыкы хаа чаңынга уткуп алгаш, бажыңче кире бергеннер. Ында кол шагда-ла дөлү болган. [illegible] ...дун-даа, оргалыг, сорга чокдаа сандайларда. Харын-даа соңгалар тавааңда безин олурган...

[illegible]

...дим ышкаш. Ол эрткен неделяның тенчүүзүнде болчук бе?

— Бир шак бурунгаар тенчүүзүн [illegible] Наденька. Бисти бир-ле кижилер карангыда доктаадыпкаш, бурууурундулар. Оларның би...

...көөрү бурунгу орус «хаалар»-ны безин артып каалы эжег чок эртпээн.

Надежда Константиновна ону база эскерип каан хевирлиг, ашааның шензэнге дээй хаапкан. Көрдеп дээзин бис...

[illegible]

— Чүд бо, Володя? Чүү...

[illegible]

— А бо чүү ындыг...

— Пахра хемниң ооң дора.

— А бо өргээнче Оларның ында ... .

[illegible]

— Володя, мени эй чагылар болгаш [illegible]

[illegible]

Чүү-даа болуп турган болза, Ильичиниң лампочкалары бирле дугаарында Горкиге, Пахра хемниң эринге, ол-ла 1921 чылдың январь ... . Ол ам бүгүдеге билдингир. ...

СОРУЛГАЛАРНЫ ТОДАРАТКАН

Туран хоорайга районнуң культура ажылдакчыларының семинар-хуралы болуп эрткен. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге үндезилээн районнуң культура албан черлериниң мурнунда салдынган сорулгалар [illegible] Тыва АССР-ниң культура министриниң оралакчызы А. Ф. Емельянов семинарга чүве чугаалаан. Улуг-Хем театрның режиссеру Г. Е. [illegible] ...сорулгазының дугайында [illegible].

Лекциялар соонда түс-түс [illegible] ажылдаан. Кедээ культура [illegible] клубтарының ажылдакчылары-биле арга-дуржулга солчулгазын районнуң Культура бажыңының № 1 автоклубтуң ажылдакчылары организастаан. Библиотека ажылдакчыларынга дуржулга солчулгазын база чыылган.

А. МУЖИЧКОВА.

ДЕЛЬТАПЛАНЕРИЗМ — ДИДИМНЕРНИҢ СПОРТУ

Спорттуң бо хевири сөөлгү 10—15 чылдарда бистиң чуртувуста элээн сайзырап, [illegible] апар чыдар. [illegible] мурнунда чылдарда дельтапланеризмге Совет Эвилелиниң, [illegible] республикаларның болгаш Россия Федерациязының бирги черидээш тускай бадылаткан маргылдаалар чаңгыс-даа катап эртпээн. А бо чылдың спортчу календарында дельтапланеризмге ССРЭ-ниң бирги чери дээш бирги чемпионады база кирген.

Ооң бир өөрүшкүлүг чүвези чүл дээрге Совет Эвилелиниң бирги чемпионады Совет Тыва [illegible]. Ол улуг маргылдаа бо чылдың [illegible] бистиң республикага эгелээр. Ынчангаш анаа белеткелдер амдан тура эгелей берген.

ССРЭ-ниң бирги чери дээш маргылдаага кирер эң шыырак командаларның зоналар, [illegible] республикалар [illegible] маргылдаалары амгы үеде чер-черлерде эртип турар. Россия Федерациязының Барыын Сибирь зоназының маргылдаазы Тыва АССР-ниң найысылалында бүрүнгү вүн эгелээн. Ында Новосибирскиниң, Томскиниң, [illegible], Алтайның, [illegible], Курганның, Кемеровонуң болгаш Тыва АССР-ниң [illegible] спортчулары киржип турар.

[illegible]

...амдылышкыны В. И. Ленин аттыг шөлге болган. Маргылдааның киржикчилери Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл болган юбилейниң бүдүүзүнде ооң турас... [illegible] нар.

Суглак ындында Боом даанда эгелээн солун маргылдаа ССРЭ-ниң бирги чери дээш болур маргылдаага белеткелдиң эге чадазы болур. Ол эң [illegible] ның чүгле дельтапланеристерниге эвес, а харын ону организастап эртирер [illegible] тап турар чаңгыс чер чуртугларывыска база улуг шылгалда болур. Чүге дээрге оларның ук маргылдааны канчаар организастап эртирериндэн хөй чүве хамаарлжыр.

Совет Эвилелиниң баштайгы чемпионадын бистиң республикага организастап эртирер деп турары база таварылга эвес. Бир талазында ук чер дельтапланеристерниң [illegible] Бедик-бедик [illegible] ...кат. Ооң эдектеринге барып [illegible]

Б. ЧАДАМБА

ЧУРУКТАРДА: Тыва АССР-ниң шилиндек командазы маргылдааның байырлыг ажыдыышкынының үезинде.

СОЛУН ЭРТКЕН

Чоокта чаа «Пионер» кинотеатрга «Москва карак чажынга бүзүревес» деп сөзүн тыва дылче очулдуруп кааң киноңуң баштайгы көргүзүү эрткен. Анаа артистер, студентилер, найысылалдың чурттакчылары хөй-биле чыылган. «Пионер» кинотеатрның директору Э. И. Лыскова чыылганнарга байыр чедирип чүве чугаалаан.

Кино соонда көрүкчүлер боттарының санал-оналдарын бе... [illegible] Кинонуң дугайын, ооң дылдомаан тыва дылче очулдуруп кылганының дугайын дублаж режиссёру Г. Д. Дугержаа чыылганнарга таныштырган. Ол ышкаш кинохрониканың үн режиссёру эш Зубарев, кол [illegible] М. К. Сандак, Л. Ч. Моңгуш олар база көрүкчүлер-биле ужурашкан. Кино дугайында чугаа найыралдыг-биле солун эрткен. Ылаңгыя назы-лары улгазы берген хоочуннар шак ындыг киноның дугайында сонуургал-биле чугаалап турганнар.

З. КЛЕПИКОВА.

Кинофикация [illegible] улуг методизи.

КӨДЭЭ АРТИСТЕР

«Барлык» совхозтуң бүгү салбырларының бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезин болуп эрткен.

Көрүлдеге ниитизи-биле 150 ажыг кижи киришкен, сезен ажыг номерлерни түс-түс салбырларның бот-тывынгыр артистери [illegible]. Бирги черни аксы-барлыкчылар, ийиги — саадак-терекчилер алган. Оларга баян, гармоньну түс-түс-та тывынгыр дипломнарны база берген. Ол ышкаш 25 эң эки номерлерни демдеглеп, арттыктыг белектерни тывыскан.

С. ТАВА-САМБУ.

Барыын-Хемчик район.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

БҮЗҮРЕЛДИГ ТИИЛЕЛГЕ

Хереэжен спортчулар аразында [illegible] республиканың бирги чери дээш маргылдаа баштай сан тырттыышкыннын дугаар ийи бөлүкке эрткен. Бөлүк аайы-биле шылгаралда [illegible] ээлээн командалар аразында сөөлгү хүнде финал оюннарга кээп ужурашкан. Түңнел оюнну Мөңгүн-Тайга биле Каа-Хем [illegible] ры ажылар ужурлуг турган. Маңаа мөңгүн-тайгажыларның [illegible]

Даараазында найысылалдың «Херел» спорт залын долдур олурупкан көрүкчүлер Хову-Аксы биле Эрзинниң баскетболчуларының [illegible] гал-биле көрген. Маңаа көрүкчү баштай-ла эрзинниилерниң [illegible] болганын эскерген. Мурнунда — келген чери, а артында ойнаачы бүрүзүнүң дугаарын угааттыр, тода бижээн. Оларның удурланыкчыларының кеткен [illegible] өскези — куу, а командазының капитаны Н. Сарыглар сыыгаар демдээ кылдыр [illegible] хедип алган болган. Өске командаларда (педагогика институдун, Таңды, Кызыл районнар дээш) дугаарлары барык көзүлбес, азы херээ — 13, а оргазында 3 деп ышкы санпарлыг ойнаачылар безин турганнарны караңга эвес. Оон калында бо чорук [illegible]

[illegible]

...Ынчангаш ужуу черле олар болган дээрзин кол судья В. Хорлов чартаптарга, көрүкчүлер адыш часкап, байыр чедирген.

Ам эки сөөлгү оюн. Бо ужуражылга [illegible] тиилелгени ...

Үш чүүл дээргизинде [illegible]

...түңнел оюнга бүзүрелдиг тиилелгени чедип ап, республиканың [illegible] спорт комитеди [illegible] гбору, бирги черниң дипломун база вымпел-биле шаңнаан. Тиилекчи, зарядынга [illegible] Таңды биле педагогика институдун командаларының к... [illegible]

С. МОНГАЛ.

Шыдыраа

ООЛ ТИИЛЕЛГЕГЕ ЧЕДИРГЕН

Шыдыраага бодал херек деп бурунгуларывыстың биске арттырып каан мерген сөстери чиге-ле соглээн. Шыдаа-ла [illegible] дадар турар.

«Спартактың» [illegible] дээш маргылдаазының чедиги салыында Леонид Мохов биле Адыг-оол Моңгуш кужун шепешкеннер. Агы-биле ойнаап

Л. Мохов ооңның удуг талазы [illegible] ооң ноянынга халдаашкынын эгелээн. Мастер Уфимцевтиң камгалалын шиглип алган М. [illegible] чыыглааш, бир ооглу ойнап алган. Сөөлүнде барып, ол артык «дайынчы» кара таланы тиилелгеге чедирген.

Ч. Оюн «Тыва [illegible] комбинаттың чолаачызы Д. Долганны, А. Сулейманов — [illegible], С. [illegible] — [illegible]

Маргылдааның [illegible] Чертак-оол Оюн 6,5-6,5 а Леонид Мохов 5,5 санпарлыг.

Б. ООРЖАК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 22-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — Эртем-тайылбырлыг фильмнер программазы: «Революцияны уламчылап турар», «Ленин, уруглар болгаш үс». 9.40 — «Кино аянчорукчуларының альбому». 10.40 — «Эрги болгаш чаа ырлар». 11.25 — Медээлер. 11.30—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Эш плакат». Документалдыг фильм. 14.45 — «Ульяновтарның ог-бүлези». [illegible] 16.20 — Орус [illegible] ниң «Тооржулга» квартединиң концерти. 17.05 — «Ленино-[illegible]». [illegible] телефильм (Казань). 17.25 — Г. Свиридов. В. Маяковскийниң шүлүктеринге көгжүмнүг оратория. 18.00 — «Эртем аянчыралы».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Теле-медээлер (орус, тыва дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.05 — Революсчу болгаш хамааты дайынның ырлары. 19.25 — «Эрес-дидим чорук». Хөй [illegible] 20.00 — «Үе». Информастыг программа. 20.55—01.00 — В. И. Лениниң төрүттүнгенден бээр 111 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хурал. Концерт. Кремльдиң Съездилер ордузундан дамчыдылга. Төнгенде — [illegible]

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

[illegible]

КЫЗЫЛДАН

[illegible]

МОСКВАДАН

19.00 — «Кошкар хамнааны». 20.00 — «Чаштар, тамчыннар ...». 20.15 — «Чуруктар уран чүүлүнде...». [illegible] 23.00—00.30 — [illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнадыгның ёзугаар алырга, бөгүн республикага кожуп турар булуттаар, чамдык черлерге борааннаар. Соңгу-барыын [illegible] киниң хатның хүрээни секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы 12—17, чамдык районнарга 7—12 градус чылыг болур.

Кызылга оюзагай эскерлиишкинде [illegible] хүрээни секундада 9—14 метр чедер. Агаар дүне 0—2, хүндүс 15—17 градус чылыг.

[illegible] рынга 10 километр черге чүвениң көстүрү тода болур.

КИНО

«НАЙЫРАЛ»: «Сезиндиг кижи» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узатхан), 21.00 [illegible].

«ПИОНЕР»: «Иениң чуразы» 12.50. «Истекчи» (2 сериялыг) 10.00, 14.50, 17.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Элезинниг ховунуң ак хуну» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узатхан) шактарда.

АЖЫЛЧЕ ЧАЛАП ТУР

Республиканың «Тываобувьбыт» бүдүрүлге каттыжыышкыныры [illegible] мастер-контролёрну, санаага болуунуң бухгалтерин, идик кылыр мастерни чалап тур.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Дружба кудумчузу, 59, «Тываобувьбыт» каттыжыышкыны.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-21-03, редакторнуң оралакчыларының 2-35-21, 2-31-75 [illegible] 2-22-35, [illegible] килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, [illegible] 2-21-40 [illegible] информация килдизиниң 2-20-60 корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45 [illegible]

Тираж 17866. Чакырга № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) [illegible]

ЛЕНИННИҢ АДЫ БОЛГАШ ХЕРЭЭ ЧҮС-ЧҮС ЧЫЛДА ЧУРТТАП ТУРЗУН!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 96 (11594) | 1981 чылдың апрель 23, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 кап.

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН

КРЕМЛЬГЕ БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Бистиң улуг баштыкчывыс болгаш мерген угаанныг башкывыс Ленин бөгүн-даа Советтер чуртунуң боттандырып турар ажыл-херектериниң херек [illegible] болуп турар. Марксизм-ленинизмниң эң бай-лак эртинези бүгү делегейге социализм болгаш коммунизм, депшилгеге болгаш тайбың дээш бистиң [illegible] үндезинин бо-лур Ленинниң ады дарлалга эрге-хостал-га чок чорукка, мө-чүгүнүнге удур демисел-че талбыштыг кыйгырыг, кижи төрелгетенниң депшилгелиг күштериниң дайынны чаңгыс эвиниң, эп-сеткил каттыштырылгазының демдээ кылдыр чанчыланмайн турар ындыг булуң Чер бөмбүрзээнде чок.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга тураскаатткан байырлыг хурал апрель 22-де Москвага Кремльдиң Съездилер ордузунга болган. Залда — найысылалдың болгаш Москва чоогунуң бүдүрүлгелериниң мурнакчылары база чаартыкчылары, партияның хоочуннары, партия, совет болгаш хөй-нийти организацияларының төлээлери, эртем болгаш культура ажылдакчылары, Совет Чепсектиг Күштерниң дайынчылары. Даштыкы дипломаттар [illegible] дашты ааалчылар олурушкан.

Эштер Л. И. Брежнев, Ю. В. Андропов, М. С. Горбачев, В. В. Гришин, А. А. Громыко, М. А. Суслов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, И. В. Капитонов, В. И. Долгих, М. В. Зимянин, К. В. Русаков оларны хуралдың киржикчилери дициттиг, үргүлчүлелдиг алыш часкаашкыннар-биле уткаан.

Президиумда — ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, СЭКП-ниң Москва хоорkомунуң болгаш Москва обкомунуң секретарьлары, ленинчи партияның хоочуннары, үлетпүрүнүң болгаш иедээ ажыл-агыйның ат-сураглыг ажыл-ишчилери, шериг начальниктери, эртемденнер, хөй-нийти организацияларының төлээлери.

Байырлыг хуралды СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП-ниң Москва хоорkомунуң бирги секретары В. В. Гришин ажыткан.

ССРЭ-ниң Күрүне гимнизин чаңгыланып үнген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко «Ленин-биле шуушттурбушаан, ленинчи ёзу-биле ажылдаар, чурттаар» деп илеткелди кылган.

Илеткелди улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг алыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган.

Байырлыг хуралдың киржикчилери бут кырынга тура, «Интернационалды» сорук киириишкинниг ырлаан.

Оон соонда байырлалдың улуг концерти болган.

(СЭТА).

ЛЕНИН-БИЛЕ ШУУШТУРБУШААН, ЛЕНИНЧИ ЁЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДАП, ЧУРТТААР

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр III чыл оюнга тураскааткан Москвага байырлыг хуралга К. У. ЧЕРНЕНКОНУҢ илеткели

Эргим эштер!

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнүң оюн байырлалдыг-биле демдеглээр дээш бөгүн чыылган бис. Ам чүс он бирги чыл оюн демдеглеп турарывыс бо.

[illegible] тураскаалының амгы хүнү партияның болгаш [illegible] амыдыралында оон [illegible]-биле капсырлашкан, чүл дизе, коммунистер, бүгү совет улус СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кодурлуушкуннуг болгаш [illegible] сорук-биле ажылдап кирипкен үе болуп турар.

Совет улустуң тодаргай ажыл-херектеринге болгаш планнарынга ленинизмниң тии-белгезин съезд бүгү тода көргүскен. Коммунистиг тургузуушкуннуң теориязының болгаш практиказының, политиктиг системаны сайзырангайжыдарының, экономиканы болгаш культураны хөгжүдериниң айтырыгларының талазы-биле съездиге чугаалашкан бүгү-ле чүүлдер, оон айтырышкыннары, оон делегейниң революстуг чорудулгазынга болгаш дашты политикага хамаарышкан үнелээшкиннери болгаш түңнелдери, — ол-ла бүгү чүүлдер ленинчи өөредиг-биле чарылбас [illegible]. Ленинниң чаартынчы кижи, оон революстуг кижи ол бүгүде сиңиккен. «Ленин — бистиң-биле кады» деп чугаалаар уж урувус ында.

Ленин өндүр улуг бодалчы, теоретик. Ынчалдыр-даа чугаалаарга оон дугайында шупту чүвени чугаалапканы ол эвес. Ленин революстуг бодалды [illegible] ажыл-херек-биле [illegible] большевиктер [illegible] марксистиг [illegible] бистиң чонувусту бүгү делегейге төөгүлүг чедиишкиннер-же чедирип келген коммунистерниң чаңгыс аай үзел-бодалдыгларының партиязын ол тургускан.

Эзулуг төөгүлүг [illegible] одунуң үезинде кайгамчык улуг ат-алдарны чедип ап, улуг рольду ойнаар [illegible] улус шагда-ла хүлээп көрген. Он-он чылдар эртип турар, чүс-чүс чылдар эртип турар ынчалза-даа төөгүге ындыг ки[illegible] улам-на [illegible] ылтыланадыр, улам тода чуурттунуп, кижи төрелгетенниң салым-чолунга оларның салдары улам көскү апаар. Ындыг өндүр улуг угааның ки[illegible]. Ленин өндүр улуг оглу Ленин-ниң ондур улуг оглу Ленин-ниң он[illegible] онзагай, харын ховар дээп черин ээлеп турар деп чугаалап болур.

Кайгамчык онзагай салым-чаянныг кижи. Кайгамчык улуг гений кижи. Ленин болгуну чогаадыкчы, онзагай будужунуң байлаа-биле кижилерни магададып турар. Ол дээрге бүгү чүүлдерден илден көзүлдүр угаан-бодалдың болгаш политиктиг ажыл-чорудулгазының характеринден, сонуургалдарының делгеминден болгаш янзы-бүрү хевирлериниден, бодалчының болгаш профессионал революсчунуң кайгамчык [illegible] тейлеттинип турар.

Ленинниң чырыткыланчак [illegible] делегей культуразының эң эки чедиишкиннерин бодунда шиңгээткен болгаш марксизмниң бүгү талалыг хөгжүлдезинге күчүлүг идиг берген. Оон чалбыыштыг чүрээ хостуг эрге-шөлээни болгаш чөптүг чорукту күзээн мил-лион-миллион дарлаттырганнарның чүректери-биле чаңгыс аай соп чораан. Ынчангаш Ленинниң бүгү билиглери, [illegible] төөп чок чоруу, оон тура-сорууу—эрги делегейни үрегдээр, чок кылыр болгаш чаа делегейни, хостуг күш-ажылдың делегейин тургузар чаңгыс эчис сорулгаже угланган.

Ленин, оон тургускан партиязы ол кайгамчык улуг [illegible] болгаш хүрээлел [illegible] дырып чорутккан. Ниитилел хамыктаалдарының төөгүзүнде чугула эргилде — Октябрьның социалистиг Улуг революциязы Ленинниң ады-биле, оон өөредии-биле, оон күзел-чүткүлү-биле, революсчунуң бүгү чүүлдерни хаара туткан ажыл-чорудулгазы-биле холбаалыг. Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң бүгү төөгүзү Ленинниң ады-биле, өөредии-биле холбаалыг. «Баштайгы беш чылдарның хайнышкыныг үезинде Ленин бистерниң-биле [illegible]. Улуг ва[illegible] тургузуушкуннарынга Ленин бистерниң-биле турган. Коммунистиг тургузуушкуннуң сорулгаларының херек кырында шиитпирлевишаан, Совет Эвилелиниң улустары төөгүлүг чаа бедиктерже үне берген амгы үеде Ленин база бистерниң-биле» — деп, Ленин дугайында эш Л. И. Брежнев ынчалдыр чугаалаан. Ол шаптыг болгаш ханы уткалыг сөстер-дир.

Владимир Ильич долу эвес 54 чыл чурттаар салымныг болган. Оларның аразында кандыг чылдар турбаан дээр! Кара - бажыннадышкыннар, шөлүттүрүүшкүннер, оон чугаалап турганы ышкаш, «кедергей берге» чылдар, эмиграция үези, мунгаранчыг аштырышкыннар — революция дээш, тиилелге дээш соксаал чок демисел, соксаал чок ажыл.

Адак соонда революция тиилээн. Ленин — баштайгы социалистиг күрүнениң удуртукчузу. База дагын эң аар-берге [illegible] интервенция болгаш буурээлээшкин, хоозу[illegible] бузуннардан бедиктерге, кедергей кужениишкиннерлиг үе. Ынчалза-даа улуг сорулгага улуг күштүг тывылдырар деп чугаалаары анаа эвес болгай. Бүгү-ле бергелер болгаш моондактар турда-ла, пролетариат [illegible] чок хосталыр дээрзинге Ленин амыдыралының бүгү дургузунда бүзүреп чораан.

Чоннуң бодалдарын, хоюнерин, күзел-чүткүлдерин Ленин тергиин билир чораан, кижилер-биле, партияда [illegible]лары-биле, массалар-биле Владимир Ильич доктаамал харылзаалыг чораан. Ону оон чүтле кол профессиязы—пролетарский политиктиң, революсчунуң профессиязы негевейн турган болдур ийин. Ону Ленинниң бодунуң бүдүжү база негеп турган.

Эвилен-чалыы [illegible], сагыш човаангыр, [illegible] үнелеп билир, кичээнгейлиг, чугаалашкан кижизиниң сагыш-сеткилин өттүр билир кижи чораан. Кандыг-даа сыңзыг сеткил чок, чеже-даа билиглиг бол, оозунга улуургавас, анаа-ла бөдүүн кижи чораан. Ленинниң оон сурукчулары, оон өннүктери болгаш оон туржук дайзыннары безин ынчалдыр билир. Ол ындыг чораан-даа — ол төөгүде эң калбак улусчу шимчээшкинниң ёзулуг улусчу баштыңчызы-дыр.

Ленинниң биске арттырып берген бурунгу [illegible] эгээртинмес улуг. Ол — бистиң күрүневис-тир, Совет Социалистиг Республикалар Эвилели-дир. Ол — демиселге хайнаан бистиң партиявыс-тыр, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы-дыр. Ол — шиитпирлелдиг революсчу ёзу-биле чаарты тургузарының үе-шаг-биле шынзаттынган теориязы болгаш методологиязы-дыр.

Ленинниң арттырган чүүлү бистиң чурттап турарывыс бүгү делегейге, бүгү эпохага аажок улуг салдарын чедирип келген болгаш чедирип-даа турар. Делегей күштериниң ам канчаар сайгара тургустунганының, делегейниң кол-кол чорулдаалеринче, хосталгалыг демиселдиң кол айтырыынче көрүнер даан. Оларның алыс дазылдары, алыс дөстери империалистиг мөлчүүшкүнүнүң бүгү-делегей системазынга баштайгы согуушкунну Ленинниң болгаш ленинчилерниң таварыштырганы ол үттүнмес [illegible] чылдардан эгелээн.

Оон бээр алды ажыг он чылдар эрткен. Чаа делегейниң тургузуушкуну берге, болган чок-ла даржыктыг оруктар-биле чорупорар. Ынчалза-даа революцияларның хат[illegible], ленинчи идеялар [illegible] делегейниң [illegible] болуп [illegible]. Кижи төрелгетенниң ийгели харын ында.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлери — партияның ленинчи стратегиязы

Эштер! СЭКП-ниң XXVI съездизинден бээр ийи четпес ай эрткен. Оон төөгүлүг ужур[illegible] партияның [illegible] планнарын боттандырарының чергезинден улам улуу-биле илергейлеттинип келирингезиниг чок. Ынчанмыже бо [illegible] бүгү барымдаа бар: СЭКП-ниң XXIV болгаш XXV съездилериниң стратегтиг шугумун хөгжүдүпшаан, XXVI съезд 80 [illegible] бистиң ниитилелививистиң, бистиң улуувустуң мурнунга тургустунуп келген үндезин айтырыгларга тода харыыларны берген.

Социалистиг тургузуушкуннуң айтырыгларын боттуг, [illegible] ёзу-биле көөрүнүң эргежок чугула [illegible] Ленин кезээде онзалап демдеглеп чораан. Ленинниң сөстери-биле [illegible] үени көргүш чок өттүр көөрүнүң болгаш ону боттандырар [illegible] ажыл-чорудулгазының [illegible] берип турар [illegible].

[illegible] мынчалдыр, ленинчи ёзу-биле көөр чорук XXVI съездиниң ажылының, оон кылган түңнелдериниң характери [illegible].

Сайзыраңгай социализмниң — коммунизмче орукка дүрүм ёзугаар, төөгүлүг узун үе-чадаының экономиктиг болгаш социал-экономиктиг чуту-ла айтырыгларын съезд ленинчи ёзу-биле ханы тургускан болгаш чугаалажып көрген. Совет коммунистериниң съездизи оон уламындан коммунистиг тургузуушкунунуң теориязынга болгаш практиказынга боттуг салыышкынның киирип, [illegible] бүрүнзаар [illegible]. Партия оларны бодалдың бүгү ажыл-чорудулгазы [illegible] болдурар. [illegible] программаның [illegible].

[illegible] XXVI съезд уламчылаан «Тодаргай кижиниң оон негелделериниң болгаш херегцелдериниң дугайында тодаргай сагыш салыышкын — партияның экономиктиг политиказының эгези болгаш түңнел пунктузу болур» деп, СЭКП ТК-ның Отчеду [illegible] чугаалаан.

Ол тодаргай айтырышкын улустуң херегцел бараанныарын бүдүрерин база ачы-дуза чедирерин хөгжүдериниң ам ажылдап кылып турар про[illegible]. Бо беш чылда «Б» бөлүктүң алыр[illegible] [illegible] ...

[illegible] эргежок чугулазында болуп турар.

[illegible] аъш-чем программазын ажылдап кылырын болгаш боттандырарын партия бирги чергениң сорулгазы деп көрүп турар. Чоннуң продукту-лар-биле [illegible] чок хандырарын болдунар-ла кыска хүлээлге чедип алыр — [illegible] тургускан, [illegible] сорулга ындыг. А ону чедип алырының кол чүүлү — кезээ ажыл-агый бүдүрүлгезин, агропромышленниг комплекстиң бүгү адырларын бүгү хемчег-биле [illegible] ... [illegible] холбаштырар херек. [illegible] кезээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин [illegible] ...

(Уланчызы 2-ги арында)

ИДЕОЛОГИЯ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ БҮГҮ-ЭВИЛЕЛ СЕМИНАР-ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачев «СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге холбаштыр аграр политиказының эң чу[illegible] айтырыглары» деп илеткелди идеология ажылдакчыларының Бүгү-эвилел семинар-чөвүлел хуралынга апрель 21-де кылган.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының [illegible] Г. И. Марчук, ССРЭ-ниң [illegible] А. П. Алексан[illegible], ССРЭ-ниң [illegible] министриниң бирги оралакчызы, Бол штабтың начальниги Н. В. Огарков, ССРЭ-ниң Күрүнениң айыыл чок чорук комитединиң даргазының бирги оралакчызы С. К. Цвигун, эртемденнер Н. Н. Блохин, Г. К. Скрябин, Е. И. Чазов олар семинар киржикчилериниң мурнунга чүве чугаалааннар.

(СЭТА).

СЭКП обкомунда, республиканың Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР

1981 чылдың I кварталында районнар, хоорайлар болгаш үлетпүр, тудуг, транспорт база харылзаа, садыг, чоннуң коммунал-ачы-дуза чедирилгезиниң, бүдүрүлге коллективтериниң аразында социалистиг чарыштың түңнелин СЭКП обкому, республиканың Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ Тыва обкому үндүрген.

СЭКП-ниң XXVI съездизин [illegible] уткуур дээш бүгү улустуң калбарган социалистиг чарыжынга үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудугнуң, транспорттуң болгаш харылзааның, садыгның болгаш коммунал-ачы-дуза чедирилгезиниң коллективтери идепкейлиг киришкенин, съездизиниң шиитпирлеринге сорук киргеш бо чылдың I кварталының планнарын база социалистиг хүлээлгелерин күүседиринге чамдык чедиишкиннерни чедип алганы дээрзин СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому демдеглээн.

I кварталда продукция сайгарылгазының күрүне планын үлетпүр бүдүрүлгелери 102.1 хуу, бүдүрүлге хемчээлин — 102.2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын — 105 хуу күүсеткен. Пландан ажыр үлетпүр продукциязын 609 муң рубльге бүдүрген, 534 муң рубльдин сайгартынган. Улус ажыл-агыйының чүгүн сөөртүр база пассажирлер аргыштырар талазы-биле планнарын дыка хөй автотранспорт бүдүрүлгелери күүседипкен. Садыгның, чоннуң коммунал ачы-дуза чедирилгезиниң болгаш харылзаазының ажылдакчылары кол көргүзүглер талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин күүседипкен.

Кызылдың эът комбинадының, «Кызыл ЦЭС-тудуг» эргелелиниң, «Тыва суг тудуг» трестиниң автобаазазының, Кызылдың үлетпүр бараанар садыының, «Тываккоммунэнерго-нуң» коллективтери күрүне планнарын болгаш социалистиг [illegible] боттандырганнар.

Оон-биле чергелештир продукция сайгарылгазының талазы-биле планын 9, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 10 бүдүрүлге күүсет[illegible] бүдүрер болгаш сайгарар талазы-биле [illegible] Кызыл болгаш Тес-Хем районнар күүсетпээннер.

Тудуг организацияларының дыка хөйү планнарын болгаш [illegible] Тудуг-монтаж ажылдарының планы [illegible] 69.1 хуу болган, тудуг организацияларының 60 хире хуузу ол планын күүсетпээн. Ниити ажыглалдың автомобиль транспорту чүък сөөртүр болгаш пассажир аргыштырылгазының планын база боттандырбаан. 22 херегленкчилер ниитилелиниң дерту үүрмектеп садар бараан саарылгазының планын күүсетпээн.

Бүдүрүлгениң ажыктыын чедип алыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн доктаамал бедидер, ажылдың шынарын эки-жидер, күш-ажылдың сагылгазын [illegible] ...

[illegible] бараан садыглар социалистиг хүлээлгелерин албан күүседир талазы-биле ажылчы чоннар коллективтерин СЭКП Кызыл хоорkому, райкомнар, «Тыва даг-дугу» тудуг эргелелиниң партkому, хоорkүүскомнар, ажыл-агый органнарының удуртукчулары, партия, профэвилел болгаш комсомол организациялары кешкак мобилизастап турар.

1981 чылдың I кварталында социалистиг чарыштың тиилекчилери кылдыр дараазында коллективтерни сапагрын болгаш оларга СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл туктарын тыпсырын СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому доктааткан:

районнардан — үлетпүр продукциязын бүдүрериниң ниити хемчээлиниң планын болгаш социалистиг хүлээлгезин 101.9 хуу, оон сайгарылгазын—102.2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 105.4 хуу күүсеткен болгаш үүрмектеп садар бараан саарылгазының база чоннуң амыдырал хандырылгазының планын күүсеткен **КЫЗЫЛ ХООРАЙГА;**

үлетпүр бүдүрүлгелеринден — үлетпүр продукциязын бүдүреринин талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 109.2 хуу, оон сайгарылгазынын — 120 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн — 105.9 хуу күүсеткен **КЫЗЫЛДЫҢ ЭЪТ КОМБИНАДЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИНГЕ;**

тудуг организацияларындан— тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 110.7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өзүлдезиниң планын 106.9 хуу күүсеткен болгаш тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 10 муң рубльге чиитеткен **«КЫЗЫЛЦЭС-ТУДУГ» ЭРГЕЛЕЛИНИҢ КОЛЛЕКТИВИНГЕ;**

транспорт болгаш харылзаа бүдүрүлгелеринден — чүък сөөртүлгезиниң хемчээлин бедидер талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 113.7 хуу, сайгарылгазын — 108.7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидерин — 153.7 хуу күүсеткен **«ТЫВА ТУДУГ» ТРЕСТИНИҢ АВТОБААЗАЗЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИНГЕ;**

садыг организацияларындан — үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 101.5 хуу боттандырган, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын 105.9 хуу күүседип, пландан ажыр 28 муң рубльдиң орулгазын алган **КЫЗЫЛДЫҢ ҮЛЕТПҮР БАРААННАРЫНЫҢ САДЫЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИНГЕ;**

коммунал ачы-дуза чедирилгезиниң коллективтеринден — [illegible] рилгезиниң планын 101.7 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 117.4 хуу күүсеткен **«ТЫВАКОММУН-ЭНЕРГОНУҢ» КОЛЛЕКТИВИНГЕ.**

Бо чылдың I кварталында социалистиг чарышка ийиги черни алганы дээш дараазында коллективтерге СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир вымпелдерин тывыстар:

үлетпүр бүдүрүлгелеринден— үлетпүр продукциязын бүдүреринин талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 102.6 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын — 102.9 хуу күүсеткен **ТЫВАНЫҢ ЭЛЕКТРИ ЧЕТКИЛЕРИНГЕ;**

тудуг организацияларындан — тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 166 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн планын 117.7 хуу күүсеткен **КӨВҮРҮГ ТУДАР ЭРГЕЛЕЛДИҢ КОЛЛЕКТИВИНГЕ:**

транспорт болгаш харылзаа бүдүрүлгелеринден — [illegible] харылзаа дузазын көргүзер талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин 101.8 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын 101.3 хуу боттандырган **БИИ-ХЕМ РАЙОННУҢ ХАРЫЛЗАА БЕЛДИРИНИҢ КОЛЛЕКТИВИНГЕ:**

садыг организацияларындан — үүрмектеп садар бараан саарылгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгезин 100.9 хуу, ниитиниң чемненилгезинин — 100.2 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планын — 100 хуу күүсеткен **ТАҢДЫ РАЙПОЗУНУҢ КОЛЛЕКТИВИНГЕ:**

коммунал-амыдырал хандырылга бүдүрүлгелеринден — амыдыралга ачы-дуза чедирилгезиниң планын 106.1 хуу, [illegible] бедидериниң— 106.1 хуу күүсеткен **ТЫВАНЫҢ ХЕПТИ ХИМИКТИГ АРГА-БИЛЕ АРЫГЛАП, АШТААР БОЛГАШ БУДУРЕР ФАБРИКАЗЫНЫҢ КОЛЛЕКТИВИНГЕ**

Кызылдың [illegible] фабриказының, «Тыва тудуг» трестиниң, Чуртталга-коммунал [illegible] АТБ-зының, «УТКА»-ның 25 [illegible] кооперациязының, Таңды районнуң чоннуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң коллективтериниң [illegible].

Организакчы болгаш масса-политиктиг [illegible] күштелдерерин, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, [illegible] чедиишкиннерни күүседир дээш социалистиг [illegible] СЭКП Кызыл хоорkомунга, райкомнарга, «Тыва даг-дугу» [illegible] «Тыва кобальт» комбинадынга, хоорkүүскомнарга, партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга, министерстволарның болгаш ведомстволарның [illegible] сагындырган.

ЛЕНИН-БИЛЕ ШУУШТУРБУШААН, ЛЕНИНЧИ ЁЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДАП, ЧУРТТААР

(Эгези 1-ги арында).

Ол сорулга — чугула болгаш улуг демдеглелдиг. Ажыл-херлиң дериглели уламчылал чок өзүп турар. Оон-биле кады бүгү чүве дораан болу бербес болгай. Кандыг-даа ажылга сиртиг чүвени эдер, чедир кылыр апаар. Ажыл-чем программазының күүселдези оннаа кичээнгейин, быжыг туруштуг, эчис сорулгаже чугаалыг чорукту негеп турары ылдыңай тодаргай. Ону күүселдези харысаалга чок, самдаргай чорукту кандыг-даа илерээшкиннерин, ведомствонуң быдаргай болгаш ажыл-агыйжы эвес чорууң дүрген ...

Чимиң амыдыралының чаагай байдалын белидери быжыг экономиктиг үндезинге, улус ажыл-агыйының бүгү адырларының баланстыг ...

Ажылга ленинчи стиль дээш

80 чылдарда тайбыңның совет программазы

(Уламчызы 3-кү арында).

ЛЕНИН-БИЛЕ ШУУШТУРБУШААН, ЛЕНИНЧИ ЁЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДАП, ЧУРТТААР

(Төнчүзү. Эгези 1-ги, 2-ги арыннарда).

[illegible] дээр арга [illegible] ол чугаалаан. 1920 чылда Ленин [illegible] ол дээрге — эргижирээн [illegible] бирээзи-дир.

Чедиишкиннииг организакчы ажыл бүгү чүвени билир чорукту, эчис соруглгаже чүткүлдү, күүседикчи чорукту, инициативаны тудуш кылдыр каттыштырарын көрүп турар. Дугаар-биле [illegible] ажыл-херекчи чорукту хоозун бижиишкин-биле солууру организакчы ажылга таарышпас. Ынчалзажок шиңгы сагылга-чурум чок болза, ажыл-херекти ленинчи бир-биле организастаары болдурбас болбайн аан. «..Бир эвес бис [illegible] сагылга-чурумга ак сеткилдиг өөредир дээр болзувусса, бис ону болдувустан эгелээр хүлээлгелиг бис» деп, Ленин чугаалаан.

Ажыл-херектиң [illegible] шын шалин ажыл-биле болгаш күүселдениң [illegible] Ол [illegible] ынчаар ажыглаар [illegible] дыг-ла нарын эвес кылдыр сагындырар. Ынчалзажок чамдыкта хамык чүве сыр өскээр болу бергилээр-дир. Хүлээп алган шиитпир элезинче кире берген мышкаш апаар таварылгалар тургулаар-дыр. Баштайгы [illegible] болуп турар шиитпирлер катап-катапла төрүттүнүп эгелээр. Ынчаарга [illegible] шиитпирлерни өолдарны магадап көөр дээш хүлээп ап турар эвес-ле болгай.

Күүселдениң хыналдазының чедиишкиннерин база чедир кылдыр [illegible] көрүп болбас болбайн аан. Шынгы боттуг, хей хоозун эвес [illegible] кылдаары [illegible] ажылдың кайгаар эки организастаарының деңнелгүүрлеттинген сүмелери турар ужурлуг. Ынчаар ол ёзу бертындаалтап чорук эвес, а ёзулуг хыналда, ылап-тыг ажыл-херек-тир.

Ам партияның хуралдаанында 17 чартык миллион коммунистер бактаап турар. Ол дээрге улуг күш-тур. коммунистиг [illegible] бүрү участоктарында харак кызыл ажылдап турар салымчаларның кадрларның ёзулуг бүлези-дир. Партияның ат-алдары кедергей улуг. Ону хумагалаар база көвүдедир херек.

Ынчангаш XXVI съездиниң [illegible] тыр Төп Комитет бүгү-ле деңнелдерде кадрларга негелделиг чорукту күштелдирип, партийжи аппаратты [illegible] культуразын быжыг турушту беднидип, аңаа чаа күштерни [illegible] турар. Ынчаарга партийжи шиитпирлерни күүсетпейн турар, даандырган ажыл-херекти харысалга чок көөр, хөйнүн база [illegible] далын шын эвес ажыглаар кижилерни партийжи [illegible] кижилерни партия шынгы хемчег ап турары чугаажок.

Эштер! Совет кижилер-даа, [illegible] бистиң [illegible] вис-даа бистиң Коммунистиг партиявысты — Ленинниң партиязын [illegible]

тиязы, Ленинниң партия деп ынакшыл-биле адап турар. Бисте партийжи бүгү амыдырал, партийжи удуртулганың стили болгаш методтары [illegible] тиниң тургустунганы СЭКП-ниң XXVI съездизи база катап бүзүреддиг бадыткаан. Марксизм-ленинизм болза партияның организакчы, политиктиг [illegible] ниитилел амыдыралының [illegible]

Догматизмге, бодалдың таптыг деңгелдирбишаа [illegible] белен майык-хевирлерни болгаш эргижирээн схемаларны сарыыл чок ажыглаарынга [illegible] рииге революстуг демиселдиң [illegible] гаш коммунистиг тургузуушкунун дуржулгазы бистерни өөредип турар. Марксизм — ол дээрге, догма эвес, а ажыл-чорудулгага чогаадыкчы удурттулга-дыр деп, Ленин онзалап демдеглеп чораан. Ленинизм — ол дээрге, догма эвес, а ажыл-чорудулгага чогаадыкчы удурттулга-дыр деп. Ленинниң өөреникчилери база ынчаар чугаалап турар [illegible] болуру — ол дээрге, бистиң [illegible] ниң теоретиктиг-даа, практиктиг-даа ажыл-чорудулгазынга чаңгы сиңниш, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаары-дыр. Ленинге шынчы болуру — ол дээрге, бистиң революстуг өөредиин [illegible] даар үзел-биле хажыдар тээн [illegible] нарга удур шиитпирлиг демиселдирип [illegible]

Ажылдаар [illegible] Шиитпирлеттинген [illegible] га шиитпирлезе чогуур чаа айтырыглар тургустунуп кээп турар. Дүүн шын турган чүүл даарта [illegible] эвес болу бериш магат чок. Ынчангаш чаа болуушкуннарны болгаш чорудулгаларны чогуур үезинде эскерип, билип алыры, оларны [illegible] практикага теоретиктиг чаа утканыышкыннарны бээриниң эргежок чугулазы ында болуп турар.

Ленин чогум-на шак ынчаар [illegible] чораан. Ажылчын аңгыныӊ демиселчи авангарлыы — партияны ол чогум-на шак ынчаар өөредип чораан. Россияның болгаш делегей пролетариадының хосталгазыг шимчээшкининиң органи[illegible] Ленинниң шылгараан утканыын бүгү талалары ындыг партияны, чаа хевириниң революстуг партиязын тургузар база быжыглаар дээш демиселге [illegible] база катап мынчаар базыткап чугаалап турар бис: Ленинниң [illegible] тантырып турар бүгү чүүлдерииге чурттаары база типтээрин үргүлчүлээн турар.

Ленинчи партияга бактаап турары — бедик алдар болгаш [illegible] биле [illegible] болгаш ажыл-херектиң чаңгыс аай болуру, инициативага делгем оруктү бээрин, хөйннең [illegible] амыдыралга боттандырарга

тайгылыш чок сагылга-чуруму, негелделиг чорукту [illegible] биле чергелештир идегээр база [illegible] — бүгү партияга, коммунист бүрүзүнге Ленин чагаан Бистиң партиявыс болгаш оон Төп Комитеди ленинчи чагыгларны ылыктыг-биле камгалап чоруур. Ажылдың ленинчи стилиниң дугайында сагыш салымышкын ол-дур. Ол дээрге, Совет [illegible] партиязының чоргаар үлегерлери ленинчи чагыгларга шынчы чоруу-тур!

• • •

Эштер! Владимир Ильичиниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюн байырлавышаан, ленинизмниң [illegible] эвезын база катап демдеглеп турар бис.

Совет Эвилелинге социалистиг ниитилелди тургусканы болгаш коммунизм тургузуушкунунче [illegible] база [illegible] эзип бимыкканы — ленинизмниң өндүр-чаагай түңнели-дир. Капитализмниң хамы [illegible] риинде байзалды боттуу-биле өскерткен ажылчын болгаш коммунистиг шимчээшкиннииң [illegible] революстуг өөрелиг-биле [illegible] ниң күжү болгаш салаары [illegible] империализмниң бурап душкулээнинден биеэде базындырып, дарладып чораан он-он национарлың төөгүлуг ажыл-чорудулгаже [illegible]

Делегей байдалын болуушкунну хажылар, идеалистаар [illegible]

[illegible] коммунистерге [illegible] Неоколониализмниң [illegible] ажыглап, делегей [illegible] капитализмниң кол [illegible] чорудуп [illegible] ним чорулдаашкыннарын, ынайбүрү национал болгаш [illegible] ажыкчы бөлүктерниң аразында демиселдиң нарын [illegible] Азияның Африканың болгаш Латин Американың дыка хөй чурттарында [illegible] оон иштинде бызаргай. [illegible] аай эвес делгейде болуп турар [illegible] тывылдырын кээп турар айтырыглары чидигленип орар.

Бистиң үевистиң боттуг чүүлдери ындыг-дыр, эрги болгаш чаа делегейниң удурлаашкын [illegible] Ол демиселге чаа чүүлдүң талазында турарывыс билдингир. Делегей моон эки туруп болур болгаш болур-даа ужурлуг дээрзинге бүзүреддиг бис. Ынчангаш бистер, коммунистер, ленинчилер, ол эки болган турарын чедип алыр бис.

Бүгү нациялар социализмге чеде бээр, ынчалза-даа нация бүрүзү аңаа бодунуң оруу-биле чеде бээр дугайында [illegible] азып орар социал чаартылгазының оруг айтыкчы сылдызы болуп келген болгаш болуп артар-даа. Революстуг күштер төлээлекчилериниң XXVI съездиге чугааларын дыңнап ора,

[illegible] болгаш чаңгыс аай эвес политиктиг бодалдарны [illegible] бөлдииг ажыглаар чорук, [illegible] аргаларын шилип алырда ленинчи методологияны ажыглаары кайы хире хөй чүүлдерни берип турарынга бистер [illegible] турган бис. Массаларның [illegible] бот-тускайлаң ажыл-чорудулгазын [illegible]

Социализм дугайында [illegible] ленинчи критерияга чамдык черлерге, чамдык [illegible] баргылаар болзажок, социалистиг идеяларның болгаш идеалдарның чер болганда [illegible] капитализм бодун бужартаткан дугайын чугаалап турар. Улустар капиталистиг эвес орукту шилеп турар, а ол чүл дээрге, олар [illegible] азы орай-даа бол чеде бээр. Марксқа болгаш Ленинге чеде бээр дээни ол-дур.

Ам социал дептшилгеже чүгүл бүгү делегейге быжыг тайбын дээш демиселден чарылбас. Оон уламындан тайбын [illegible] лаштыкы политиказының кол [illegible] гелдезин болуп артар. Аймыл [illegible] рын, ракета-ядролуг халаптың кыжанын чайладырын улустар негеп турар. Ынчангаш бистер, [illegible] галап алыр дээш бүгү-ле болдуруг дег чүүлдерни кылыр

[illegible]

Социал дептшилгениң сруктазын [illegible] Тайбынны [illegible] бээр. ол өндүр улуг сорулгалар дээш [illegible] каттыштырар. мооң кээр — ленинизмниң бүдииниг, чаагай хүлээлгези ол-дур.

Ленинизм — амыдыралды чаартырының ёзузу-дур. Делегейниң амгы бүгү хөгжүлдези Владимир Ильич Ленинниң өөредииниң болгаш баш удур [illegible] оруу-биле чорун орар.

Ленинчи чагыгларны эдерериге, Улуг Октябрьның төөгүлүг чаалап алышкыннарын [illegible] камгалаарынга болгаш көвүдедиринге бистиң партиявыстың, бистиң чонувустуң чайгылыш чок белеңин XXVI съезд база дагын бадыткаан.

Бүгү чурттарның ажылчы [illegible] — ленинизм делегейге!

Улустар аразынга тайбыныыц болгаш найыралдың ленинчи политиказы дежеремин!

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга — Ленинниң болгаш ленинчилерниң партиязынга алдар!

Коммунизм тургузукчузу, өндүр улуг ленинчи хевиниң уламылалчызы—совет улуска алдар!

• • •

(К. У. Черненкоңуң илеткелин улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары хөй удаа үзе кирип турган).

В. И. ЛЕНИНГЕ ТУРАСҚААТКАН

Делегейниң ажылчы чоннарының улуг баштыңчызы болгаш башкызы, Коммунистиг партияның тургузукчузу, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның баштайгы социалистиг күрүнезиниң үндезилекчизи Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чылынга турасқааткан найысылалдың ажылчы чоннарының болгаш хөй-нийти төлээлекчилериниң байырлыг хуралы республиканың хөгжүм-шии театрынга дүүн болуп эрткен. СЭКП Кызыл хоорайкомунуң бирги секретары А. И. Пожидаев байырлыг хуралды ажыткан.

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын байырлыг хуралдың хүндүлүг президиумунга соңгуур саналды хуралдың киржикчилери бедик хөдүрлүушкун-биле сөглээн.

Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 [illegible] СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, республиканың эргелекчилериниң айыыл чок чорук комитединиң даргазы А. И. Леньшин кылган.

Хурал соонда оон киржикчилерин байырлыг концертиниң

көрген.

• • •

Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чылынга турасқаатқан байырлыг хуралдар Ак-Довурак, Чадаана, Шагаан-Арыг, Турал хоорайларга, Хову-Аксы суурга, районнар төптеринге эртен.

• • •

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң тургузукчузу болгаш удуртукчузу, [illegible] революсту Владимир Ильич Ленинниң Кызылдың Ленин [illegible] туразқаалынга чечектерни май мурнуунга социалистиг чарышкыннын тиилекчилери дүүн салган.

Тыва АССР-ниң материал-техниктиг хандырылга талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы албан-хүлээлгезинден эш В. Я. Матюковту хостаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Тыва АССР-ниң материал-техниктиг хандырылга талазы-биле Күрүне комитединиң даргазы албан-хүлээлгезинден эш Василий Ярославич Матюковту пенсияже үнгени-биле хостаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **М. МЕНДУМЕ.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **Н. БОЙДУ.**

Кызыл хоорай. 1981 чылдың апрель 22.

ЮБИЛЕЙГЕ ХУРАЛДАР

ПРАГА. В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга турасқаатқан чехословак хөй-ниитиниң байырлыг хуралы аңаа болган. Хуралга ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң президентизи Г. Гусак, чехословак өске-даа удуртукчулар олурушкан.

ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ТК-ның секретары М. Яшек чыылгаларга чүве чугаалаан.

• • •

ВАРШАВА. ССРЭ биле ПУР-нуң аразында найырал, кады ажылдажылга болгаш [illegible] дугайында керээге ат салганының 35 чылынга база В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга турасқаатқан польша найысылалдың хөй-нийти төлээлекчилериниң хуралы аңаа болган.

Керээ Польшаның даштыкы политиктиг угланыышкынынга [illegible] айтыкчызы сылдыс боор. ПУР-нуң кызыгаарларының [illegible] байдаларын хандырган деп, аңаа чүве чугаалаан ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы М. Ягельский демдеглээн. Ол керээ ийи чурттуң улустарының эргелериинге бараан болуп, ЭДЧ чурттарының социалистиг [illegible] чугула кезээ апарган.

Совет-польша кады ажылдажылганың ПУР-нуң моон соңгаарғы хөгжүлдезинге чугула салдарлыын ол чугаалаан болгаш чурттуң эң берге үезинде чедирип турар дузаламчызы дээш Совет Эвилелинге өөрүп четтиргенин илереткен.

Хуралга ССРЭ-ниң Дээди [illegible] Совединиң Даргазы, Совет-польша [illegible] ниитилелиниң төп [illegible] А. П. Шитиков баштаан совет [illegible] олуруушкан.

• • •

ХАНОЙ. В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга турасқаатқан [illegible] хурал [illegible] болган. Делегей пролетариадының [illegible] партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизиниң төрүттүнген хүнүн чыл бүрүде [illegible] [illegible]

В. И. Ленин делегейниң улустарынга хосталгаже оруктү айыткан. Оон байлак теоретиктиг өөредии бүгү кижи төрелгетенниң үнелиг чүүлү болур болгаш делегейниң улустарынга хосталга, национал хамаарышпас чорук болгаш социализм дээш [illegible] лыг демиселди чорудар арганы берип турар деп, түңнелинде ол демдеглээн.

• • •

КИТО. В. И. Лениниң чагыгларынга шынчы СЭКП, Л. И. Брежневтиң баштааны оон Төп Комитеди делегей дайынның чайладыр сорулгалыг тайбынның ленинчи политиказын амыдыралга боттандырып турар. Оон кескү херечизи болза соокта чаа болуп эрткен СЭКП-ниң XXVI съездизи болур деп, Эквадорнуң Компартиязының Чиңгине секретары Педро Саад медеглээн. Эквадор культура бажыңының болгаш культура харылзааларының эквадор-совет институдунуң организастааны В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнүң оюнга турасқаатқан байырлыг хуралга ол чүве чугаалаан.

• • •

МЕХИКО. Найырал болгаш культура харылзааларының «Мексика—ССРЭ» институду В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнүң оюнга турасқаатқан байырлыг хуралды эрттирген.

Аңаа чүве чугаалааннар Октябрьның социалистиг улуг [illegible] ын арттырган салдарын, Совет Эвилелиниң хажык чок чорудуп турары ленинчи тайбынның [illegible] политиказын бедии-биле үнелээннер. В. И. Лениниң хереэ, оон тайбын [illegible] га удур демиселн, оон революсту өөредии бүгү кижи төрелгетенге кайгамчык [illegible]

• • •

АММАН. Иорданияның найбак хөй-ниитизиниң төлээлекчилери Владимир Ильич Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюн демдеглээн. Аңаа болган хуралга Совет күрүнениң үндезилекчизиниң амыдыралчы оруунуң, совет [illegible] болгаш [illegible] ленинизмниң идеяларының улустарның национал хостал[illegible] [illegible] тиилээринге салдарын [illegible] найырал ниитилелиниң [illegible] оралакчызы [illegible] «Ленин [illegible]» [illegible]

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

Изии-биле деткээн

УЛАН-БАТОР. СЭКП-ниң XXVI съездизинге көдүрген Совет Эвилелиниң чаа инициативалары СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң амыдыралга чайгылыш чок чорудуп турары Тайбын программазының [illegible] дуп үргүлчүлели-дир деп, МАРН ТК-ның органы «Намын амьдрал» журнал [illegible] демдеглээн. Тайбынны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынче, чевырлыышкынның чогаттынган [illegible] боо-чепсекти дужүреринче угланган чугула саналдарны СЭКП-ниң XXVI съездизи көдүрген. Дептшилгелиг бүгү кижи төрелгетен ол саналдарны изии-биле деткип турар.

Совет коммунистериниң дээ[illegible]ли шуулганыыныц төөгүлуг шиитпирлерин Моолдуң Араттың Революстуг намы бедии-биле үнелеп турар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делегейниң коммунистиг [illegible] авангарды, тайбын, демократия болгаш социализм дээш демиселге кол күш болуп турар.

БОНН. Делегейниң нарын айтырыгларын [illegible] кылдыр шиитпирлээринче угланган СЭКП-ниң XXVI съездизинге көдүрген боттуг болгаш сарыылдыг саналдарны [illegible] ГФР-ниң, суралыг эртемдениң [illegible], юрист-демократтарның делегей ассоциациязының ора[illegible]

[illegible] Гергард Штуби СЭТА-ның корреспондентизи-биле [illegible]

НАТО чурттарының болгаш ССРЭ-ниң [illegible] ыг чаа ракета-ядролуг чепсектерин Европага нептередири болдурбас дугайында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелинге айыткан саналдар Германияның Федеративтиг Республиказынга улуг кичээнгейни болгаш сонуургалды болдурган. Ядролуг халапты болдурбазының амыдыралдыг [illegible] кап көргүзер [illegible] торигеттиг коммиетиниң тургузар дугайында болгаш өске-даа тодаргай совет саналдарының кичээнгейлиг өөрениир чугула деп, Гергард Штуби чугаалаан.

Тайбынны камгалаарынга артык чугула сорулга Совет Эвилелинге болгаш СЭКП-де чок дээрзин бо бүгү тайбын чаа совет инициативалар тодаргай херечилеп турар-дыр деп, ол онзалап демдеглээн.

ДАМАСК. Делегейниң революстуг [illegible] чаңгыс эвес, тайбынны, улустарның хосталгазын болгаш дептшилгезин быжыы-биле камгалап турар Улуг Октябрьның Төрээн чурту долгандыр [illegible] совет коммунистерниң дээди шуулганы база катап тодаргай бадыткаан деп, «Нидаль аш-Шааб» солуң бижээн. Делегейге тайбынны быжыглаар дээш өндүр-чаагай демиселди үргүлчүлээринге Совет Эвилелиниң шиитпирлииниң дугайында СЭКП-ниң XXVI съездизи тодаргай медеглээн.

Делегейниң бүгү диптеринде, оон иштинде араб чурттарда миллион-миллион кижилерниң кичээнгейи СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажылынче угланган турган.

ЛУАНДА. Делегейге тайбынны болгаш улустарның [illegible] саналдарын ийип үндүрген СЭКП-ниң XXVI съездизи кижи төрелгетенниң төөгүзүнге [illegible] кирген деп, Мурнуу-Барыг Африканың Улустар организазиязы (СВАПО) [illegible] Сэм Нуйома СЭТА-ның корреспондентизи-биле болган чугаазында медеглээн.

Тайбынны быжыглаарынче, чурттарның тайбын кады ажылдажылгазы калбартырынче, национал хосталга дээш [illegible] демиселдиң [illegible] СЭКП-ниң чайгылыш чок угланыышкынын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев совет коммунистерниң дээди шуулганының [illegible] медеглээн. Тодаргай болгаш дээштиг деткимчези дээш ССРЭ-ге өөрүп [illegible] турар бис деп, С. Нуйома ол базын айыткан.

(СЭТА).

Үлетпүр роботтарын чогаадып кылыры болгаш оларны бүдүрүлгеге ажыглап киирери Болгарияда эгелээн сесни беш чылдың кол угланыышкыннарының бирээзи. Бо талазы-биле республика кескү чедиишкиннерлиг.

Стара-Загора хоорайда «Берое» эртем-бүдүрүлге комбинадының бүдүрүп үндүрүп турар роботтары-биле чүгле республиканың чаңгын бүдүрүлгелери эвес, харын социалистиг өске-даа чурттарның бүдүрүлгелери дериттинген. Болгар бүдүрүлгениң үлетпүр роботтары совет индустриязының улуг кучугур КамАЗ каттышкан[illegible]нга база ажылдап турарлар.

ЧУРУКТА: «Берое» комбинадының цегинде универсалдыг «РБ-232» деп чаа роботтуң техниктиг хыналдазы.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

ХАМААРЫШПАС ЧОРУКТУҢ БИР ЧЫЛ ОЮ

Зимбабве Республиказын найысылалы Солсбери болгаш өске-даа хоорайлары бо хүннерде [illegible] турар-биле, национал бот-тускайлап догуннаашкынның быжыглаарынче кыйгырган лозуннар-биле шиметтинген. Африканың эң аныяк күрүнезиниң чону хамаарышпас [illegible] ның бир чыл оюн демдеглеп турары ол.

НАТО чурттарының болгаш Мурнуу-Африка республиканың деткии-биле эрге-чагыргага ыыртынып турган расистиг колониалдыг дуржум чөп ёзу-чурумга удур чонуу хостаттынар [illegible] чоокта чаа доозулган. Уран тир берипинген броневран споротёрлар болгаш распечи арнияның Солсбери [illegible] чечерин чылдар өске-даа шериг техниказы патриоттарның [illegible] тиилелгелериниң [illegible]

ЕНО-ның Африка [illegible] организациязының улустар аразында [illegible] ниниң [illegible] деп [illegible]

боштайгы чылы берге-ле-биле даа. политиктиг болгаш социал-экономиктиг чугула [illegible] ажылдыр-биле-даа демдеглеттинген.

Патриоттуг күштерниң коалициязы чаза болдунуп, кижилерниң хамаатылан иштинде бүдүн чартык миллион [illegible] гаш суурлары [illegible] ажырлерниң [illegible] келген өске-даа кижилерге дузалаарынче угландырган. Ажылчы чоннарның [illegible] чаланыың ынчаар [illegible] рынга халас эге өөредилгени болгаш халас медицина [illegible] боттандырган чорукткан. Үлетпүр болгаш кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының ажыл төлевииниң алдакы хемчээлин доктааткан. Зимбабвениң ажылчын [illegible] байдалын [illegible] жилер сорулга-биле ол байдалдарны калбак-биле шинчилээн. Ажылчы чоннары чиик [illegible] чурттарга [illegible] рып-биле хандырарын [illegible] программазын боттандырып турар.

[illegible]

рукттарга удур демиселдиң талазы-биле хемчеглерни алган. Ниитилел амыдыралын демократтаашкынның [illegible] рын бир[illegible] херечилеп кылдыр көрүп турар. Эрге-чагырганың [illegible] хостуг соңгулдаларны бир-ле [illegible] чорудукан. Найысылалга Хараре деер африка [illegible]

Республикада аграр реформазын белеткеп турар, оон сорулгазы черни ону сайзыралы ажылдап турар кижилерге бээри болур. Зимбабвениң премьер-министри Р. Мугабениң медеглээни ёзугаар алырга, [illegible] улус ак кештиг [illegible] чурттарының [illegible] мерин болгаш расистерниң эрге-ажыктарынга таарыштыр [illegible] турарын [illegible] болдурбас. Кодээ ажыл-агыйның үндезини-биле чаарты тургузарын чаа эрге-чагырга [illegible] турар, ол болза кооперативтерни болгаш [illegible] фермаларны [illegible] кылыр сорулгалыг. Национал [illegible] [illegible] чыл планын ажылдап кы[illegible]

фронтузунга национал хөй-нүүредере илепкейлиг киржип сорулгалыг чаңгыс аай национал армияны тургузуп турар. Амгы, 1981 чылда улусту эрге-чагырганы быжыглаарының чылы кылдыр чарлаан. Амгы шылчилге үезиниң эң чугула айтырыглары — национал чаңгыс аай быжыглаары, хөй-нийтиниң массалыг организацияларын тургузары.

Каза-даа хамаарышпастын [illegible] үндезилеттен [illegible] политиканы республика чорудуп турар. Мурнуу-Африка республиказы апартеид [illegible] системазын [illegible] болгаш [illegible] ажылеп турар чорукту соксатсын дээш ол шиитпирлиг тургуп турар.

Национал дептшилгезин хандырып алырда аныяк республиканың мурнунда нарын сорулгалар ам-даа эвес эвес. Ынчалзажок Зимбабвениң расистиг колониалдыг 90 чыл [illegible] [illegible]

А. ОСИПОВ.
СЭТА-ның корр.

СТРЕЛЬНИКОВА АТТЫГ...

Стрельникова аттыг уксаажыдылга заводу. Ук ажыл-агый чүгле Киргизияда эвес, оон дашкаар черлерде база алдаржаан. Ында амгы үениң комплексинде алатау уксаалыг инектерни өстүрүп турар.

Уксаажыдылга заводу улуг чедиишкиннери дээш ССРЭ-ниң Кадээ ажыл-агый министерствозунуң, кадээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилел ТК-ның, тус черниң партия болгаш совет органнарының дипломнары болгаш хуналдел бижиктери-биле шаңнаткан. Ук ажыл-агыйның малчыннары бо хүннерде бот-идепкей-биле ажылдап турар. Олар чедиишкиннерин улам быжыглавышаан, он бирги беш чылдык сорулгаларын боттандырып кирипкен.

Курунениң уксаажыдылга заводунуң күш-ажылчы чедиишкиннеринде суражыг орус херээжен, коммунист Федосья Афанасьевна Стрельникованың киирген улуг улуг.

Федосья Афанасьевна Стрельникова [illegible] хөй келини эрттирген суурунда ооң [illegible] тураскаалы бар. Тус черде ор[illegible] болгаш совхоз оон [illegible]. Ында бажың кудумчу бүрүзү ол суржиниң дугайын сайдырар. Күш-ажылдың ак баштыг [illegible] туржук, кан[illegible] чугаалап бээрлер.

Ол мынчаар эгелээн...

1929 чылда Федосья Стрельникова Киргизияга улуг өг-бүлези-биле келген. Ол «Аламедин» уксаажыдылга ажыл-агыйынга саанчылап, а өөнүң [illegible] дай берген. Саанчының ажылдыгын, тура-сорук кыры, хөглүг аажы-чаңын чон доразын үнелээн.

Бир-ле эртен фермага совхоз директору келген.

— Ажыл-агыйывыс каражага [illegible] — дээш ол уламчылаан — 12 аарыг инек тывылган. Бо ээрге совхозтуң хөй акша-биле садып алган уксаалыг инектери-дир. [illegible] эжиндип эмнээр болза, сеги берип болурунуң идегели бар. Каны-бирээнериниң эки-тура-биле хүлээп алырын күзээр-дир мен. Ол кижи чүгле чааскаан ажылдаар. Аарыгны [illegible] харылзааны болдурбас.

[illegible] болганнар Стрельникова туруп келген:

— Мен хүлээнип алыйн!— дээн.

[illegible] ачызында Федосьяның бруцеллёзтуг инектери [illegible] сетээн. Чыл эртенде олар [illegible] артында дүгү силип берген. Стрельникова инек бүрүзүнден 2500 литр чедир сүт [illegible] саап ап шыдаан. А [illegible] чүве [illegible] шырак салгалды берип турар апарганы болган.

Федосья Афанасьевнага бүгү чоп ооруп четтиргенин илеретпен директор аңаа шаңналды байырлыг байдалга тывыскан:

— Силерниң күш-ажылга [illegible] Федосья Афанасьевна! Шупту коллективтиң мурнундан улуу-биле четтирдивис!

30 чылдарның эгезинде «Аламединге» мал ажыл-агыйының эртемденнери үргүлчү барып турган. Бедик продуктуг чаа уксааның инектерин өстүрериниң дугайында айтыр тургустуруп келген. Ол уксаажыдылга ажыл-агыйы экспериментальдыг ажылдың [illegible] Стрельникова [illegible] оларның бүгү-ле үнелиг чүүлүн өөренип алырын оралдажып келген. Ынчап ол бисимге өөренириниң курузун эртип чеди чыл школазын [illegible].

1935 чылда стахановчулар [illegible] сүңгүп кирген! Оларга Стрельникова база каттышкан. Баштайгы үеле чылда ол 1500 литр сүт бээр инектерлиг турган. Янзы-бүрү [illegible] чурумун экижиткениниң [illegible] инектен-не 3421 кг сүттү саап алыр апарган.

1936 чылдың февральда Федосья Афанасьевна [illegible] малчыннарының хуралынга делегат кылдыр соңгуткан. Кремльдиң улуг ордузунга [illegible] алыш часкаажыкыының үезинде Михаил Иванович Калинин аңаа күш-ажылчы чедиишкиннери дээш Ленин орденин кадап берген. Ынчап ол туралга, суражыг саанчы инектен-не 4000 килограмм чедир сүттү саар бедиткен хүлээлгени алган.

[illegible] Москвага билип алганы «Мал [illegible]» деп арганы ажылынга ажыглаан. Бо арга-методтуң ачызында, ооң сүт саалдазы 10—15 хуу [illegible] «Аламединниң» уксаажыдылга ажыл-агыйының [illegible] районнуң өске-даа ажыл-агыйлары [illegible].

Федосья Афанасьевна! Бр[illegible] 1100 [illegible] [illegible] инструкторунга томуйлаан. Стрельникованың [illegible] ри база шак-ла [illegible].

ССРЭ-ниң [illegible] — Федосья Афанасьевнаның [illegible] болган. Бир-ле [illegible] дилеп берген. Чаңа хамыгда чимманы көөрге, Киргизияның бир дагдыг районунуу болган «Федосья Афанасьевна! Бистиң [illegible] кээп көөр силер бе? Бистиң фермавыста сүт саалдазы вудулаап болгаш бызаалар өлүп турар апарган. Чүнү канчаарын айын тыппас-тыр бис». [illegible] Стрельникова ол ажыл-агыйга [illegible] хапкан. Ук ажыл-агыйның байдалы экижээн соонда чедип келген.

1938 чылда совхоз директорунуң оралакчызынга [illegible] 1942 чылда совхоз директору [illegible] дайынче аъттанган соонда, [illegible] холунга алган. Эр улус фронтуда, суурлар ээнзирээн. Бажыңнарга чүгле херээженнер болгаш кырганнар арткан!

Чаа директорнуң ажылы эртенгиниң үш шакта эгелээр, ол дөрт шакта-ла фермага турар. Саанчылар ажылын, күш четпейн барган [illegible] Стрельникова [illegible] инек саап кириптер. Кижилер-биле чаңгыс эп-сеткилдиң, сагыш-човаашкынның бүдүрүг ооң ат-алдарын улам быжыглап келген. Ол ажылчыннарының ажыл-[illegible] [illegible] дип келген.

Бир катап Вера Щербина деп аныяк саанчының инектерни чедир сагбайн турарын Федосья Афанасьевна эскерип каан. Ол чедир сагдынмаан инектерни директор саап эккээн. Ооң соонда Вера ажылынга кымаамак, инек эминиң бичии-даа сүт арттырбас апарган.

Федосья Афанасьевна ынчаар ооруң чоок кижизи бооп берген. Баныраал, шайлалгадаа болурга, бир-ле дугаарында ону чалаар. Ындыг черлерге ооң хөглүг аажок ырлаар, танцылаар, баштактаныр. Мал чеми белеткээр шефтер безин [illegible] дырар. Сараат вырынга айдыр-биле сиген октап турар [illegible].

Ажыл-агый чыл келген тудум-на экижип орган. Дурзулга солчур улус чурттуң булуң бүрүзүнден, даштыкы-дан уу кттелбестээн. Директор [illegible] Ленин ордени, Кызыл Сылдыс [illegible] ордени болгаш медальдар кеттүп келген. Мыйыстыг бода малдың алатау уксаазын үндүрүлгени [illegible] ССРЭ-ниң Күрүне шаңналын тывыскан. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты база чедип алган.

Федосья Афанасьевна чок апаргандан бээр чээрби ажыг чылдар эртсе-даа, ооң дугаарында бодал чонда арткан, ажыл-херээ уттундурбаан. Ооң адыв суурда ортумак школалаа, уксаажыдылга ажыл-агыйы-даа эдилеп турар.

Э. ЭВОНИЦКИЙ.

Республиканың найысылалы Кызыл хоорай хүнден-хүнче сайзырап, чаагайжып турар. Ооң чижээнге Кочетов [illegible] Кузнецов [illegible] гаар алгылып. [illegible] эгелээн. Ооң [illegible] кежээки үеде В. [illegible] бо чурукта тырттынган.

КАИ-ниң дыңнадыы

ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРЕРГЕ

Он бирги беш чылдың баш[illegible] тонген. Күш-ажылчы [illegible] коллективтерге, бүдүрүлгелерге күш[illegible] ри үндүрген. КАИ ажылдакчылары база ажылының түңнелдерин үндүрүп, республиканың автооруктарында байдалды өөренип көрүп, түңнеп турар.

Тускайжыттынган дружиналар-биле ажыл элээн экижээн. Олар КАИ ажылдакчылары-биле кады автооруктарга хайгааралдарны чорудуп турарлар. КАИ ажылдакчыларының идегелдиг дузалакчылары болуп, хөй-ниитиниң ол хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турарлар эвээш эвес. Чижээ, пассажирлер АТБ-зиниң № 1 АТБ-ниң, республиканың Кадык камгалал министерствозунуң автобаазазының дружиналары КАИ ажылынга боттуг дузаны чедирип турарлар.

Эрткен үш ай дургузунда республиканың автооруктарынга 56 транспорт озал-ондаа болган, оон 20 кижи амы-тынындан чарылган, 36 кижи кемдээн. Үстүнде сан-түңнү эрткен чылдың бо-ла үези-биле деңнээрге, транспорт озал-ондааның нийти саны элээн кызыраан, [illegible] лериниң амы-тынындан чарлыры ол-ла хевээр болуп артывышаан. Янзы-бүрү чылдагаан[illegible] үнер чоруктар Бии-Хем, Таңды, Эрзин, Кызыл районнарында эвээжевейн турар. Транспорт озал-ондаа болганындан [illegible] чарлыры Кызыл хоорайда хөй. Бо чылдың эрткен айларында дөрт кижи амы-тынын оскунган. А эрткен чылдың бирги кварталында, чаңгыс-даа ындыг таварылга болбаан.

Үстүнде айыткан бүгү транспорт озал-ондааның 18-и транспортту ээрик башкарып чорааш [illegible] бүрүзү-биле болган. Чижээ, Тываның транспорт эргелелинге хамаарыжыр автобүдүрүлгелериниң Чадаана АТБ-зиниң, Кадээ ажыл-агый, Кадык камгалал [illegible] бүдүрүлгелериниң болгаш чамдык өске-даа коллективтерниң [illegible] транспорт озал-ондаа кылыр чоруктар хөй болуп артывышаан. [illegible] биле болган озал-ондак хөй.

Транспортту ээрик башкарырының [illegible] дугайында чаңгыс эвес удаа чугаалап келген бис. Ындыг турбужа чамдык чолаачылар ону ыяңгызы сагывайн турар. Республиканың [illegible] чыл дургузунда демдеглеттинген транспорт озал-ондааның 40, 50 хуузу транспортту [illegible] ларның буруузу-биле болуп турар. Чүгле № 3 АТБ-ден руль артынга ээрик чораан 18 чолаачыны КАИ ажылдакчылары илереткен болгаш [illegible] 14-түгү транспорт башкарар эргезин аңгы-аңгы чыл хуусаалыг казаан. Республиканың Кадээ ажыл-агый министерствозунуң автобаазазында, [illegible] АТБ-ның [illegible] кошкак. Ук бүдүрүлгелерде [illegible] теледеге дүүшпес, транспортту [illegible] рылиштыр контроль кошкак. Ооң түңнелинде чамдык кижилер [illegible] ажыглап турар. Чамдык таварылгаларда ол хүзенчиг эвес түңнелдерге чедирип турар болгай. Ынчангаш бо айтырыг [illegible] алыры чугула.

Түңнел үндүрүп турар чүве болганда, чадаг кижилерге хамаарыштыр база чугааларын [illegible] спорт озал-ондааннаан 7 кижи амы-тынындан чарылган болгаш 11 кижи кемдээн.

Квартал дургузунда КАИ ажылдакчылары, тускайлаттынган дружиналарның кежигүннери хайгааралдар үезинде орук шимчээшкинниниң чурумун хажыткан 12131 таварылганы илереткен, 292 чолаачы [illegible] чораанындан орук шимчээшкининиң чурумун үрээп турган. 220 чолаачы транспорт башкарар эргезин казыткан.

Чылыг дүшкени-биле кады транспорт шимчээшкини көвүдээн. Республиканың автооруктарынга транспорт озал-ондаак болдурбас сорулга-биле 1981 чылдың май 1-ден 31-ге чедир [illegible] чок чорууп хандырарының [illegible] кардуюген. Аңаа идепкейлиг [illegible] транспорт озал-ондаа [illegible] алыры бүгү хөй-ниитиниң херээ.

В. КЛЯВИНА,
КАИ инспектору.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 23-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.50 — [illegible] гимнастика. 9.15 «Бачо болгаш оон авазының дугайында тоолт». Мультфильм. 9.35 — «Эрес-диниң чоруу». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы. 10.40 — Д. Д. Шостакович аттыг квартет ойнаар. 11.10 — Медээлер. 11.45 —14.15 —Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «[illegible] — сээң бедиин». Кинопрограмма. 15.15 — «Бистиң-биле кады, бистиң-биле дөмей [illegible] кыл». ГДР-ден дамчыдылга. 16.15 — «Шыдыраа школазы». 16.45 — «[illegible] харылзанар!» 17.15 — [illegible] артистерниң концерти. 17.45 — «Миллионнарның ленинчи университеди». 18.15 — «Хеңмр аялгалар».

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер[illegible] дылдарга).

МОСКВАДАН

18.45 — Футбол [illegible] «Фейеноорд» (Голландия) — «Динамо» (Тбилиси). Голландиядан дамчыдылга. Чапсарда [illegible] хоккейже чемпионадындан (Гетеборг) репортаж. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 22.25 — С. Прокофьевтиң [illegible] 50 [illegible] «Композиторнуң операзында». Чапсарда — Бе[illegible].

ИКИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Спортчу класс. 12.30 — М. П. Мусоргскийниң чогаал ажылы. 13.10 — А. П. Чехов. «Вишняларлыг сад». 13.40 — «Аваның школазы». 14.10 — [illegible] фильм. 14.40 — А. Фадеев — «Чыыча шавышкын». 15.25 — «Комиссар дугайында баллада». Уран-чечен телефильм.

КЫЗЫЛДАН

16.35 — «Бирги рейс, сөөлгү рейс». Уран-чечен фильм. 17.55 — Лазарев. «Антоний биле Клеопатраның дуэди». 18.00 — «Хоойлу болгаш хүлээлге». 18.30 — Камгалга болгаш хумагалыг чорук. 18.55 — Чапсарда.

МОСКВАДАН

19.00 — «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга. 20.00 — «Чаштар, [illegible]» «Ары оглу чурттап чораан кургин». Мультфильм. 20.15 — «[illegible] чогаадылгазы» (ГДР). 20.45 — Документалдыг телефильм. 21.00 — Н. Мясковский — № 27 симфония. 21.40 — «Шапкал». Уран-чечен фильм. 23.05—00.50 — Спортчу программа: ССРЭ-ниң футбол чемпионады. ЦСКА — «Шахтер», ССРЭ-ниң [illegible] «[illegible]» — «Спартак». «Динамо» стадионундан болгаш Ленинградтан дамчыдылгалар.

КИНО

АПРЕЛЬ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Медальдарже орук» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 14.50, 17.30, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Сезиниг кижи» 9.30, 13.10, 15.00, 18.40 (узаткан). «Ээржигештер» деп киноклуб» 10.50. «Достоевскийниң амыдыралында 26 хүннер» 16.50, 21.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эрте болдуунган эдег» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

КОЛ ЧҮҮЛ — БЕЛЕТКЕЛ

Мен бистиң Тураның спорт школазынга 1975 чылдың күзүнде 4-кү класска өөренип турган кирген мен. Хаакка хандыкшылым чогум-на ынчан [illegible] дашкаар хостуг үемде үргүлчүнүн ынаар халып турдум. Чадаг, хаактыг маңнаар, сула шимчээшкиннерин кылыр дээш чогуур белеткелдерни эртип келдим. Ынчап тура келир чылында 2 километр хемчээлге бөлтай районга, оон республикага барып маргылдааларга киржип эгелээн мен. Баштайында 5.4, 4.3 дугаар түңнелдерни көргүскүледим. «Пионерская правда» солунунуң шаңналы дээш чылдын эртип турар республика маргылдаазынга бир удаа тиилекчилерниң аразынга кирдим-даа.

Спорт школазынга чаңгыс бөлүкке баштай 18 кижи бе[illegible] ду аңаа келбези билдингир. Аңаа хүн, харын-даа шак бүрүзүнүң шудургу белеткели херек. Чеже дериң дөкпес дээр силер. Чоорту эптериивистиң чамдыктары белеткелин янзы-бүрү чылдагааннардан соксаткан. Сөөлзүредир мырынай ийи-ле кижи артывыс. Эки кылган ажыл — элеп читпес. Ол бир-ле түңнелге чедирип [illegible] Эле Доңгак [illegible] кен чылын хаакка ССРЭ-ниң спорт мастериниң кандидадының нормазын күүсеткен. Мен [illegible] чедип алыр база аргалыг болдум. Республиканың кышкы спартакиадазының хаашкынынга база чедиишкинниг киришкен. Оон-биле чергелештир сөөлгү чылдарда Новосибирск, Омск, Назарово хоорайларга [illegible] камгалап чораан бис. Бистер-биле кады коллективиска республикавыста билдингир апар чыдар хаакчылар Л. Адаева, Л. Иргит, А. Чернобай, С. Новотоженнов олар кирип турган...

Амгы үеде күскү хаак сезонунга белеткел кидин туржук чорып турар. Неделяда алды удаа хүнде-ле үш шак спортту мергежил ёзугаар [illegible] дээр-дир бис. Ол үеде ортумаа-биле, 18—20 километрни хаактыг эргеринге дең белеткелди чорудуп турар бис. Се[illegible] улам быжыглаар дээш белеткелимни ам даа [illegible] мен.

Р. ДОНГАК-ООЛ.
Тураның № 2 ортумак школазының өөреникчизи, хаакка ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидат.

Бистиң спортчу амыдыралывыс

Тураның спорт школазы. Ооң ат-сураа республикада сөөлгү үеде алгып турар. Тургустунга-ла ындыг үр болбазажок, школа хаак спортунга ССРЭ-ниң спорт мастерлеринге элээн каш кандидаттарны белетээн. Ол ышкаш школаның кижизиттиргеннери республика чергелиг хаак маргылдааларынга чүгле киржип келген эвес, а команда болгаш тус-тус хемчээлдер аайы-биле шаңналдыг черлерни база доктаамал ээлеп келген. Ам ук спорт школазының амыдыралын таныштырган материалдарны моон адаанда парлаадывыс.

МАСТЕРЛЕР-ДАА ҮНЕР...

Бии-Хем районнуң төвү Туран хоорай республикада хөй чурттакчылыг черлериниң бирээзи. Ооң ийи ортумак школа[illegible] саны хөй. Оларның ортузунга күш-культура биле спортту сайзырадыр. ГТО-нуң хөй [illegible] дар, уругларның хостуг үезин [illegible] алыр сорулга-биле 1974 чылда мынаа спорт школазын ажыткан. Ооң директорунга спортка хандыкшылдыг, тускай башкы эртемниг Алексей Михайлович Кунаев томуйлаткан. Ол бо хүнге чедир билиг-мергежилин аныяк спортчуларга дамчыдар, олче аныяк-өскенни улам калбаа-биле хаара тудар дээш кыймак чуткулдуг ажылдап чоруур.

Ук школада тренер кижи болганымда, школавыстың эрт[illegible] ажыл-ижинге, элээш-биче чедиишкиннерге, туруп турар сорулгаларга каксы доктааксай дыр мен. Директордан аңгыда үш тренер бар бис. Эштерим А. Чермепёв, А. Михайлов олар-биле амгы үеде 200 ажыг улуг-биче оолдар, уругларны чыып алган янзы-бүрү спортчу белеткелдерни чорудуп тур бис. Олар шупту ГТО-нуң кышкы, чайгы хевирлеринге коскү чедиишкиннерни чедип [illegible] маргылдааларынга колдай белеткенип турар. Бо амгы чылыг шагда чиктиг кылдыр [illegible] бистиң школавыс хаак угаалынышкынныг. Кышкы сезонга белеткел шагның дөрт эргилдезинде бичии-даа соксавас. Бо өйде күш-дамыр сайзыралывые, маңнаарыныг, спорттуң волейбол, баскетбол, футбол чергелиг хевирлеринге оюннарже киичээнгей салып турар бис.

Хүндүскү белеткелди чорударын ийи бөлүкке чарган бис: улуг, биче. Эртенги шактарда 9-тан 11 хар чедир уруглар келир. Оларның белеткели сула шимчээшкин, күш-шылдал дүрген төнмес оюннар-биле колдай холбашкан болур. Кыжын чиңгылаашкын, а чайын кыска хем[illegible] таатгынган, «Эге белеткел бөлүү» дээр бо бөлүк үш чыл болгаш тускай шылгалданы дужаар. Бүгү тала-биле спорт[illegible] гылышкын чогум шылгалда соонда ам-на эгелээр. Белеткелдиң шагы көвүдээр, негелде улгадыр. Маргылдааларга база киржиптер апаарлар.

Бистиң школавыстың турар чери база кедергей таарымчалыг. Чайын—ногаан сесерлик ишти, үнериңге-ле хоорай стадиону. А кыжын хоорай кыдыы болгаш хаактың ырак-чоок хемчээлдерин шөйериңге чоок, таарымчалыг.

Республика [illegible] маргылдааларга 1975 чылдан бээр доктаамал киржип келдивис. Маңаа командавыс, [illegible] хаачыларывыс-даа багай эвес түңнелдерин киргизип келген. Олардан ам Совет Армияда ындыктыг албан-хүлээлгезин эрттирип турар Д. Сатчак, А. Норбу, Красноярскиниң политехниктиг институдунуң, Кызылда филиалының студентилери В. Коловский, А. Шалашиков, Красноярскиниң педагогика институдунуң студентилери Т. Исаева, Р. Маады, Кызылда студент Ю. Сады, курлавырда дайынчы Г. Евдокимов болгаш өскелерни-даа демдеглээри чугула. Школаның бөгүнгү [illegible] хаак спортунга ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидаттар Эля Доңдуп, Руслана Донгак-оол, Ольга Желтобрюхова болгаш Александр Чернобайны айытса чогуур.

[illegible] ат-алдарын камгалап келген бо угбаларын болгаш акыларын келир үеде солуур ужурлуг, идегелди бе[illegible] чоруур оолдар, уруглар бисте хөйү-биле оэуп үнүп [illegible]. Олардан кандидаттар туржук, спорт мастерлери безин үнүп болурунга идегел улуг. Оларның саны улам көвүдедир, келир хаак сезонунда республиканың эртер «Алдын куе», «Саян кыжы», кышкы спортчу [illegible] ажыдышкынының чергелиг маргылдааларга эвээш [illegible] чедип алыры дээш белеткелди хүн бүрү улам күштелдирер бис.

С. УЙНУК-ООЛ.
Туранда уругларның спорт школазының тренери.

Туранда уругларның спорт школазының кижизиттирикчилериниң база бир ынак оюну — шыдыраа. Тураның 2 дугаар ортумак школазының чанында шыдыраа бөлгүмүн башкы Уйнут-оол Комбуевич Комбуй удуртуп турар. Бөлгүмде хаара туттунган аныяк шыдыраачылардан онгу классчы Юрий Бай-Кара биле чедиги классчы Женя Кастаган олар ыылгарап, республиканың шыдыраа олимпиадазынга киржип турарлар.

ЧУРУКТА: башкы У. К. Комбуй шыдыраа бөлгүмүнүң киржикчилери-биле

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу

МАГАДАДЫВЫС

СЭКП-ниң XXVI съездизинге тураскаатаан «Онза чугула даалга» деп кинону кадээниң ажыл-ишчилери улуг сонуургал-биле көрүп эгелээн. Адачурттуң Улуг дайынының чылдарында тыылга-даа фронт-биле дөмей берге, харыысалгалыг турганын кижи бодап келир. Суражыг режиссёр ССРЭ-ниң улустуң артизи Евгений Матвеев ук кинону «Мосфильм» киностудияга кылган. Районнуң бүгү-ле чурттакчылыг суурларынга, ферма, бригадаларга ук кинону көргүзер.

Б. БАГЫТ-ООЛ.
Барыын-Хемчик район

КӨРУЛДЕ

Чөөн-Хемчиктиң бот-тывынгыр артистери агитвартадар дайы-биле концерттерни бо-ла организастап эрттирерлер. Чоокта чаа Чадаанага шак ындыг көрүлдениң түңнел концертинге беш чүс ажыг кижи киришкен. Концерттерниң программазы байлак, нийти ырлар, ансамбльдер, шоодуглуг кожаңнар, сценажыткан көргүзүглер, танцылар элбек болган. Бирги черни Чыраа-Бажының бот-тывынгыр артистери алган болгаш бирги черниң дипломну болгаш өртектиг белек-биле шаңнаткан. Ийиги черни — «Большевик» совхозтуң бот-тывынгыр артистери, үшкүзүн — бора-тайгажылар алган. Оларга дипломнарны болгаш белектерни тывыскан.

А. БАЛЧЫЫРАК.

Агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 5—10 метр чедир дүргедээр. Агаарның температуразы дүне 0-тен 5 градус чедир соок, чамдык черлерге соок 6—11 градус чедир дыңзыыр. Хүндүс 5—17 градус чылыг болур.

Кызылга база-ла шокар булуттаар, чаъставас. Соңгу-чөөн чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Дүне 3—5 градус соок болур, хүндүс 12—14 градус чылыыр.

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

Дивногорскиниң арга-ыяш ажыл-агый техникуму «арга-ыяш ажыл-агыйы» деп мергежилдиң хүндүскү болгаш бот-өөредилгелиг салбырларынга хүлээп алыышкынны чарлап тур.

Техникум арга-ыяш ажыл агыйынга болгаш арга-арыг өстүрериниң техниктерин, десничийлериниң болгаш таксаторларның [illegible] рып белеткээр.

Хүндүскү болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга долу ортумак эртемниг кижилерни 2-ги курска (өөренир хуусаазы 2 чыл 6 ай) хүлээп алыр. Бил[illegible] бырга июль 31-ге, бот-өөредилге салбырынга—ноябрь 10-га чедир хүлээп алыр.

Билдириишкинге ортумак эртемниң дугайында документизин (болуп); № 286 майык [illegible] күш-ажыл дептеринден ушта бижилгени; өөренип чорудуп турар бүдүрүлгеден чаңгыс ай форма ёзугаар бижик; 3х4 см. хемчээлдиг 4 фотокартту капсырлаштырар. Паспортун, шериг билеедин азы шериг бижилгезин шиизылгазын хүлээп алыр комиссияга бодун [illegible] көргүзер.

Хүндүскү болгаш бот-өөредилгелиг салбырларга кирер [illegible] литературага ([illegible]), [illegible] дужаар. Хүндүскү салбырга хүлээп алганнарга чурттаар черни хандырар, нийти чурум ёзугаар стипендияны бээр.

[illegible] ажылдакчылары ажылдап турар черинден чурттаар бажың бээри, албан аайы-биле чер участогу, кадээ ажыл-агый үндүрүүнден хостаары, одаар чүүл хандырылгазы, ажылдаар черлерже халас чедирери, форма идик-хеп дээн ышкаш өске-даа чиигелделиг.

Техникумнуң адрези: 663080, Красноярск край, Дивногорск хоорай, Заводская кудумчузу.

* * *

«Тыва совхоз тудуг» катты[illegible] кыышкынның өөредилге комбинады [illegible] дерге өөрени[illegible] хүлээп алырын чарлап тур:

автомобиль крановтуң машинистери (өөренир хуусаазы [illegible]);

[illegible] штукатур-маляр (өөренир хуусаазы 3 ай);

[illegible] (өөренир хуусаазы 7 ай).

Өөренири-биле, хүлээп алганнарга [illegible] рубль түңнүг [illegible] бээр. Кижилер бөлүктериниң четчеленгени хире-биле эгелээр.

Комбинаттың адрези: Кызыл хоорай, Энергетиктер кудумчузу, бажың 7.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-21, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тудуунуң килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 930

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00582

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 97 (11595) | 1981 чылдың апрель 24, пятница | 1925 чылда үндүрлээттинген. | Өртээ 2 кап.

КАРТОФЕЛЬ БОЛГАШ НОГАА

«Картофель, ногаа болгаш бахчи культураларын бүдүрерин улам улгаттырарын, ассортиментизин көвүдедирин болгаш шынарын бедидерин чедип алыр, оларның чидирини эвээжедир, кадагалалын экижидер». СЭКП-ниң XXVI съездизиниң хүлээп алганы — «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» ындыг сорулга салдынган. Ону амыдыралга боттандырары — көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының дорт хүлээлгези.

Бистиң республикага картофель, ногаа болгаш бахчи культураларын четчири-биле өстүрүп болур бүгү аргалар турда-ла бодун ол чугула аъш-чем-биле хандырып шыдавайн, чылдың-на муң-муң тонналы өскээртен сөөртүр, хөй чарыгдалды үндүрер ужурга таваржып турар. Моон соңгаар ындыг чорукту болдурбас сорулга-биле СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели республиканың ажыл-агыйларынга айыттынган культураларны бүдүрерин көвүдедириниң талазы-биле хемчеглер дугайында доктаалды хүлээп алган. Ында бо айтырыгга хамаарышкан бүгү сорулгалар тодаргай айыттынган.

Онгу беш чылдың чыл бүрүзүнде картофельдиң ортумак дүжүдү гектардан-на 31, ногаа аймааның 42.3 центнер азы планнап турганындан үш катап эвээш болуп келген. Моон кол чылдагааны — ажыл-агыйжы эвес чорук. Оон уржуунда чер ажылының культуразы чавыс болуп артпышаан. Агротехниканың чуруму хажыттынып турар. Органиктиг-даа, минералдыг-даа чемишчидилге норма ёзугаар чаштынмайн келген. Картофельдин, ылангыя ногааларның чайгы ажаалдазы кончуг багай. Бок үнүштерни аштап четтикпейн турар. Курт болгаш үнүш аарыгларынга удур демисел сула. Бо бүгүнүң хайындан дүжүт чавыс, ынчангаш ук четпестерни чайладыры үенин чугула айтырыы апарган.

Кайы-даа ажыл-агыйда, картофель болгаш ногаа өстүреринге тускайлаттынган совхозтарда безин, үрезин ажылы кошкак. Тускай үрезин участоктары чок, үрезинни кадагалап турары база багай. Үрезин шыгжаар черлериниң байдалы чогуур кегелдеге дүүшпес болганындан он-он тонна картофель үрезини үрелип, ону чазын үндүр эжип кааптар таварылгалар ажыл-агыйларда чылдың-на болуп турар.

«Бүрүнгаар», «Ленинчи орук», «Күш ажылдың хостуу», «Хемчик» совхозтарга картофельдиң дүжүдү гектардан-на 2-3 центнер болган. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз бир гектарга онаажыр дөнгүп-ле 7.6 центнер ногаа ажаап алган. Бо совхозтар ук культураларны тарып өстүрериниң эртемге үндезилеттинген тарылга ээлчештирилгезин шиңгээтпейн, чайгы ажаалданы экн организаставайн турар. Мындыг байдал өске-даа ажыл-агыйларда бар. Ылангыя черни чедир чемишчиттпейн турар, эрткен чылын картофель олурткан гектар чер бүрүзүнге-ле 13 тонна, а ногаа тараан черге 18 тонна органиктиг чемишчидилге төктүнген. Ол дээрге норманың чартындан безин эвээш кезин-дир.

Бо хүннерде «Улуг-Хая», «Кара-Хаак», «Барлык», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарның ногаажылары багай эвес ажылдап, эрте быжар капустаның рассадазын өстүрүп турар. Ынчалза-даа орай быжар капуста, редис, огурец, свёкла, морковь болгаш согуна үрезинни республикада чок болуп турары ногаажыларны берге байдалга таварыштырып келген. Ылангыя капустаны рассада кылдыр тарыыр үе эвээш артканда байдал, шынап-ла, дүвүренчиг. Ажыл-агыйларны үрезин-биле хандырар хүлээлгелиг Респотребсоюз бо чылын база-ла, мурнуку чылдарда ышкаш, үрезинни четчир кылдыр сөөртүп албаан. Картофель үрезини база чедишпес, оон уламындан ийи муң тонналан эвээш эвес үрезинни республика Иркутск областан сөөртүр ужурга таваржып турар.

Элээн каш чыл мурнунда дыка хөй ажыл-агыйлар арбузту хөй-биле тарып турган. Амгы үеде республикада арбуз тарыыр шөлдүн нииити хемчээли чүс гектар безин четпес. Дүжүдү база чавыс — гектарга онаажыр эрткен чылын 77-ле центнер алдынган. Бо культураны өстүрерин кичээнгейге алыры чугула.

Садыг болгаш белеткел организациялары, школа, эмнелге болгаш уруглар албан черлерин онгу беш чылдың баштайгы чылында дүжүдүн шыгжаар черлерин амдыгааштан белеткээр ужурлуг. Картофель ногаа кадагалаар чер чок азы багай болганындан чамдык ажыл-агыйлар боттарының продукциязын сайгарып шыдавайн доңуруп, үреп турар. Эрткен чылын чаңгыс-ла «Барлык» совхозка безин 700 тонна капуста сайгарттынмаан. Улуг күш, хөй чарыгдал үндүрүп тургаш өстүрүп алган продукцияны ынчаар үрегдээрин моон соңгаар болдурбас херек.

Партия, совет органнар, ажыл-агый удуртукчулары, тускай эртемниглер бригадаларның ажылын экижидеринче кичээнгейни күштедирер үе келген. Оларга ногаа өстүрер талазы-биле республика штабы улуг дузаны көргүзер ужурлуг. Ынчаар демниг ажылдаар болза, республика картофель болгаш ногаа-биле бодун боду хандырып шыдаар.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң № [illegible] трактор-хову бригадазының тө[illegible]рин[illegible] часкы хову ажылдары бо хүннерде улам-на калбарып турар. Аңаа он бирги беш чылдың баштайгы чазында 4500 гектарга кол-дуунда-ла мал чеми культураларны — арбайны болгаш суланы тарыыр.

Механизаторларның ажылдап турары со-руктуг, олар чер андарарынга бедик бүдүрүкчүлүг чорукту чедип ап турар. Чижээ, Донгак Билзиин, Василий Монгуш, Александр Улатов, Анатолий Кудрявцев олар ээлчегде 11 гектар черни андарар турган. 33 гектар чедирип, үш норманы күүседип, үлегерлиг ажылдап турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы механизаторлар (солагай талазындан) А. Кудрявцев, С. Астраханцев болгаш А. Улатов олар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ТЫВАГА КОММУНИСТИГ СУББОТНИКТИҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ

В. И. Лениннин төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга тураскаатан коммунистиг субботникти эртирер талазы-биле республика штабы бүгү улустуң сорук киирикчи күш-ажыл байырлалынга Тываның ажылчы чоннарының киржилгезиниң түңнелин үндүрген.

Ленинчи коммунистиг субботникке шуптузу 143.686 кижи киришкен, ол эрткен чылдыындан 2500 кижи хөй болган. Боттарының ажылдаар черлеринге 46.510 кижи ажылдаан, олар 237.800 рубльдиң продукциязын бүдүрген. Субботникте ажылдаан акшадан Тываның ажылчы чоннары он бирги беш чылдың фондузунче 196.040 рубльди шилчиткен азы эрткен чылдыындан 4.000 рубль хөй болган. Төрээн чуртка хөй салыышкынны [illegible] Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Таңды районнарның [illegible]

Коммунистиг субботникке хөй-хөй үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алган. Олардан ниитизи-биле 12.000 ажыг кижи ажылдаан. Олар беш чылдың фондузунче 39.294 рубльди киирген. В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың хөй кижилиг коллективиниң Төрээн чуртуң чаагай чоруунга салыышкыны 10 муң рубль болган. «Тыва кобальт» комбинаттан 570 ажыг кижи ажылдаан. «Тудуг кезектери» комбинаттың ажылчыннары ол хүн 16.500 рубльдиң, Кызылдың эът комбинаты—18.500 рубльдиң, а тараа продуктуларын сайгарар база 33.200 рубльдиң [illegible] бүдүрген. Кызылдың ааржанылга [illegible] «Россия» [illegible] кылыр заводунуң, Хайы-Хем мяш үлетпүр [illegible] «Каа-Хем» [illegible] «Сельхозтехниканың» күрээ[illegible] министерствозунуң болгаш өске-даа черлерниң чамдык бүдүрүлгелери бедик көргүзүглер-биле [illegible]

«Кызыл субботниктиң» хүнүнде ажыл-ишчилери аажок хөй чүүлдерни кылган. Совхозтарның ажыл-ишчилери, бүгү суурларның чурттакчылары ол [illegible] ферма[illegible] ларга, ховуларга, малчын турлагларга, мяш белеткээр черлерге ажылдаан болгаш суур[illegible] Ниитизи-биле 37439 көдээ ажыл-ишчилери ол хүн ажылдаан.

Субботникке Чөөн-Хемчик, Таңды, Улуг-Хем, Каа-Хем, Бии-Хем районнарның совхозтарынга кижилер хөй болган. Көдээ ажыл-ишчилер беш чылдың фондузунга 54.376 рубльди киирген.

«Кызыл субботаның» хүнүнде бистиң республиканың тудугларынга [illegible] хайныккан. Ол хүн 13.100 тудугжулар ажылдаан. Олар ниитизи-биле 254,1 муң рубльдиң ажылдарын күүсеткен, а беш чылдың фондузунче 38.626 рубльди шилчиткен. Ылангыя көдээ тудугжулар хөй чүүлдерни кылган. Чижээ, «Тыва көдээ тудуг» трестиң коллективтери 56.500 рубльдиң ажылдарын кылган. Тыва автоорук эргелелиниң коллективтери барык-ла бүрүн составы-биле субботникке ажылдааш 40.200 рубль хемчээлдиг ажылды күүсеткен. «Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой», «Тыва септелге тудуг» трестерниң, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының тудуг организациялары [illegible]

Субботникке киржикчилери транспортчулар база-ла ку[illegible] Ниитизи-биле транспорт организацияларының [illegible] байырлалынга 5.127 кижи киришкен. Оларның 3.500 хирези шуут-ла боттарының ажыл[illegible] беш чылдың фондузунче 18.151 рубльди шилчиткен. Ылангыя Кызылдың №№ 1, 2, 3 болгаш Пассажирлер автобустарының [illegible] ажыл-ишчилери аңаа [illegible]

Хөй-хөй кижилер кажан-даа [illegible] материалдары-биле субботник [illegible] боор турар. 2.964 кижи болгаш тарын-даа бүдүн-бүдүн тудугжу бригадалар боттарының чыып алган материалдары-биле апрель 18-те ажылдааннар.

Улустуң чаагай чоруу дээш [illegible] ның тургузукчу күш-ажылы [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, он бирги беш чылда [illegible] социал хөгжүлдезиниң планнарын [illegible] лыраринга төлептиг салыышкынны киирер дээн ажылчы чоннарның чүткүлүн, оларның сырый каттыжыышкынын Ленинчи коммунистиг субботник база катап көргүзген.

БҮГҮ-ЭВИЛЕЛДИҢ СЕМИНАР-ХУРАЛЫ

Идеология ажылдакчыларының Москвага болуп турар семинар-хуралынга «СЭКП-ниң XXVI съездизи болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыглары» деп илеткелди СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң культура министри П. Н. Демичев, «СЭКП-ниң XXVI съездизи совет улустуң чаагай чоруун моон соңгаар [illegible] илеткелди ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Н. Макеев, «Эш Л. И. Брежневтиң илеткелинге, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр ССРЭ-ниң даштыкы политиказының кол-кол угланыышкыннары» деп илеткелди ССРЭ-ниң даштыкы херектер министриниң оралакчызы А. Г. Ковалев олар кылганнар.

Семинарның киржикчилери В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга тураскааттынган субботникке база киришкеннер.

КЫЗЫЛ ТУКТУ — МУРНАКЧЫЛАРГА

1981 чылдың бирги кварталында республиканың чамдык үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуунуң, транспорттуң болгаш харылзааның, садыгның, [illegible] коллективтери [illegible] ниң чарышка [illegible] [illegible] кварталда чарышка экн [illegible] дээн алган. Кызылдың эът комбинаты СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдерниң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугунуң шаңнаттыг болган.

СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мекууш СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдерниң база ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун комбинаттың мурнакчыларынга дужаап тывыскан. Байырлыг хуралга санал бергеннер бедик шаңналды [illegible] жыглап, улам экн ажылдаарын коллективтиң мурнундан [illegible]

ТҮҢНЭЭН

Республиканың иштики херектер органнарының ажылдакчыларының бо чылдың эрткен бирги кварталында ажылының түңнелдерин болгаш СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан хурал дүүн Кызылга болган. Хуралдың киржикчилери ол айтырыг талазы-биле Тыва АССР-ниң иштики херектер министри В. Б. Кара-Салдың [illegible] дыңнаан.

Хуралдың ажылынга СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ч.-Д. Б. Ондар киржип, делгеренгей чүве чугаалаан.

КАПИТАЛ ТУДУГНУҢ ДОПЧУЛАЛЫ

ТЕМПИНИ ШАПКЫНЧЫДАР

Бо чылдың эрткен үш айлазында [illegible] бүдүрүлгениң болгаш көдээ ажыл-агыйның капитал тудугларының талазы-биле, элээн ажылдар кылдынган. Чижээ, 780 баш бода мал кирер, 1320 хой турар кажааны, 1350 тонна ишкир минералдыг чемишчидилгелер складтарын тудуп болгаш 14,3 муң гектар одарларны суглуг болдурган, 20 муң гектар черниң суггарылга системаларын чаарткан. Ол ышкаш Сельхозтехкүркомунуң организациялары 260 автомобиль [illegible] чартыын ажыл[illegible] Ниити узуну 89 километр электри [illegible] күрүнеге дужааган. Ниити шөлү 21475 дөрбелчин метр чуртталга бажыңнарын, 784 өөреникчиге ниити билиг школазын туткан. Коммунистиг субботниктерден кирген акша хөреңги-биле 280 орунуг уруглар садын тудуп дооскан. Бо чылдың [illegible] эрткен чылдың ындыг үезинге деңнээрге, оон 84,5 хуу хөй кол фондуларны ажыглалга киирген.

Республиканың улус ажыл-агыйының бүгү адырларын хөгжүдеринге капитал салыышкынның [illegible] эрткен чылдың баштайгы үш айлары-биле деңнээрге, 2,1 хуу, а тудугга — 3 хуу өскен боор турар.

Бо чылдың [illegible] тудугларынга капитал салыышкынның [illegible] экижээн. «Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой» трестер, Дуржугу [illegible] Сельхозтехкүрукомитет болгаш орук-тудуг организациялары боттарының [illegible] техниктиг хандырылгазынга, орукту септеп, ажыглаарынга капитал салыышкыннарының лимидин ажыглаар талазы-биле квартал планын күүседип, эрткен чылдыындан ажырган.

Эрткен үш айларның иштинде республиканың чаа тудугларынга 16 миллион рубльдиң кээргениг ажылдары кылдынган. Ол болза эрткен чылдың бирги кварталдаазындан 16.4 хуу хөй-дүр.

Тываның автоорук эргелелиниң бүгү организациялары «Тыва септелге-тудуг» трест, «Тыва көдээ тудуг» трестиң №№ 62, 585, 958, 1070 көжүп чоруур механизаторлары, «Тыва суг тудуг» трестиң №№ 1, 2, 5 көжүп чоруур мехколонналары, «Кызыл тудуг» эргелели, «Көдээ электри тудугунуң» тудуг-монтаж эргелели, Садыг министерствозунуң септелге-тудуг участогу, Респотребсоюзтуң септелге-тудуг эргелели, [illegible] септелге-тудуг-монтаж участогу дээш өске-даа чамдык тудуг организациялары бирги беш чылдың бирги [illegible] кварталда планнап программаны [illegible] күүсеткен.

[illegible] тудуг ажылчылары база багай эвес ажылдазын демдеглээр херек. Бо чылдың үш айларында кээргениг тудуг организациялары [illegible] бүзүн чертык [illegible] а ниити республикага — 17,2 хуу хөй чуртталга шөлүн ажыглалга киирген.

Январь-февраль айларда республиканың тудугжулары 1980 чылдың ол-ла үезинге деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 5,5 хуу өзерин [illegible]

Эрткен чылдың чогуур үезинге деңнээрге, республиканың капитал тудуунда өзүлде бар-даа болза, бо талазы-биле улуг четпестер ам-даа бар боор турар. Ажыл шагын долдур ажыглавазының, тудуг техниказын болгаш мурнакчы [illegible] турарының чылдагааны-биле кээргениг тудуг ажылдарын кылып турар хөй санныг организациялар күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедидериниң даалгазын күүсетпээн болгаш ажылдың темпизи планнаттынганындан хожудап турар. Бирги кварталга лимит ёзугаар [illegible] салыышкыннарының ниити хемчээлиниң 40 хире хуузу ажыглаттынмаан болгаш кээргениг ёзугаар кылыр тудуг-монтаж ажылдарының кургүне планындан 3,4 миллион рубльге эвээштиң бүдүрген боор турар. «Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой» трестер Минэнергонуң № 2 болгаш 3 КМК-лары бо талазы-биле [illegible] турар. Бо тудуг организациялары бирги кварталда планнаттынган капитал салыышкыннарының 30 хуузун чедир ажыглаан.

Капитал салыышкыннарының лимидиниң ниити билиг школаларының (46 хуу), школа назы четпээн уруглар албан черлериниң (17,2 хуу), [illegible] культура албан черлериниң (7,1 хуу) тудугларынга дыка четпес ажыглаанын айтыр ужурлуг.

Бирги чергениң тудугларынга күрүнеден тускайлап берип турар капитал салыышкыннарын кээргениг ажылдаар тудуг организацияларының чедир ажыглаваанының уржуунда кол фондуларның 16,5 хуузу, оон иштинде үлетпүр бүдүрүлгеге тудугларынга — 30,4 хуузу чедир ажыглаттынмаан.

1981 чылдың январь-февраль айларында эрткен чылдың ол айларынга деңнээрге, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле планнарын 23 организация күүсетпээн, а 16 организация [illegible] улам [illegible] Оон түңнелинде чидириглиг түңү 1,6 миллион рубль четчен.

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде, № 13 КМК-да, Минэнергонуң № 3 КМК-зында, механизация эргелелинде чуртталга үлетпүрүнүң эргелелинде тудуг организацияларында күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү дыка куду боор артпышаан.

Бо чылдың январь-февраль айларында тудуг-монтаж ажылдарының херек кырында [illegible] планнаттынганындан 5,2 хуу ажыг турар. Бо талазы-биле ылангыя «Тыва тудуг», «Шагонартяжстрой» трестерде, № 3 тускай тудуг эргелелинде, № 15 механизация эргелелинде багай түңнелдиг боор турар.

Тудуг ажылының ажыктыг чоруун улгаттырарының, тудугларны чогуур хуусаада ажыглалга киирериниң быжыг [illegible] болгаш магадылалдың — бригада [illegible] ажылдаар арга бооп турар. [illegible] мурнакчы тудуг [illegible] ханы [illegible] турар. [illegible] республиканың тудугжуларынга [illegible] ажылдарының ындыг мурнакчы аргазын чогуур деңнелге чедир нептеретпейн турар.

Бо чылдың эгезинде ындыг чаа арга-биле республиканың тудугларында ажылдап турар бригадаларның чүгле 25 хуузу хоорлап туттунган турган. Тываның автотранспорт эргелелиниң КМК-зы, Минэнергонуң № 2 КМК-зы, Сельхозтехкүрукомитеттиң септелге-тудуг эргелели, № 15 механизация эргелели, Садыг министерствозунуң септелге-тудуг участогу болгаш өске-даа чамдык ындыг организацияларда бригаданың кээргениг ажылдаар аргазын шуут тоо көрбейн турары канчап-даа таарышпас.

Тудугга күш-ажылды шын таарыштыр хуваары, кижилерниң [illegible] ылангыя күш-ажылдың төлевириниң чаа хевиринче массалыы-биле шилчири, бар курлавырларны улам долдур ажыглаары капитал тудугну шапкынчыдып, оон шынарын экижидер дээрзин СЭКП-ниң XXVI съездизи [illegible] айыткан болгай. Съездиниң ол [illegible] боттандырары республиканың тудуг [illegible] шупту организацияларының чугула сорулгазы боор турар.

БАШТАЙГЫ ӨЗҮМНЕР

[illegible] бригаданың ажылы түлүк турган. [illegible] хиреэзинге [illegible] кижелдир овалалай [illegible] хамаа-биле кажаалап [illegible] 30 ажыг [illegible] эжек-биле долдурган-дыр. ДТ-20 деп ийи трактор шөлче [illegible] Пленка [illegible] хире теплицаның чаңгыз айт [illegible]

— Тракторист [illegible] «Улуг-Хая» совхозтуң [illegible] бригадирлер [illegible]

— Шынап-ла эрес [illegible] турган, ажылче чаа [illegible]

[illegible]

— Тракторист [illegible] Лаврентьева — деп [illegible] Оон бригадирлер [illegible] алгаш, хорааш-на [illegible]

— Хоочун тракторист Михаил Даваакай-дыр. Оон шөлдерге минералдыг чемишчидилгелерни чаштырып [illegible] бо Оолу Солаат-оол база бистиң бригадавысда [illegible] турар — деп, ол [illegible] теплицалар [illegible]

[illegible] теплицаже [illegible] Пленка стаканнарга [illegible] 4000 ажыг өзүмнерни [illegible] баштайгы бүрүлери кара [illegible] тепли[illegible] ызыда теплицаның [illegible] Ол ногаа[illegible] өзүмнүг [illegible] байдалы [illegible]

Бригада [illegible] капуста өзүмнери [illegible] база [illegible] бригадирниң [illegible] 200 [illegible] Даваакай [illegible]

Огород бригадазынга 20 кижи туруш ажылдап турар. Бо хүннерде Ийи-Тал, Хайыракан суурлардан база 20 ажыг кижи немешкен. Олар машина-биле кээп ажылдаар турар. Ажылчыннар аразында пенсионерлер база бар. Олар [illegible] турда [illegible] кааг калбаа.

— Ногаа өстүрерин белен [illegible] Дуржулгалыг бригадирлер харын арга-сүмезин [illegible] ногаа өстүреринге [illegible] Шагда кижи ногааны өстүрүп ап, ажыглап көрбээн эвес. Амгы шаг маадыр-ла чүве-дир. Ажыл-ла кылып чоруурга, [illegible] канга-даа [illegible] [illegible] дүжүтү багай [illegible] Шалаа [illegible] Айраа чугаалаан-дыр.

[illegible] Ам июньга чедир ногаа өстүрерин ажылдааш [illegible] киирерлер. Черни [illegible] эрткен чылын эвеш [illegible]

[illegible] турган ажыл [illegible]

[illegible] ногааны ажылдаар [illegible] боттарының [illegible] база тарып ал[illegible] Бо бүгү дузалап [illegible] кегжүүрүүнге дузалаан.

[illegible] мурнакчылар хөй. Олар кызымак ажылы-биле [illegible] Чижээ, [illegible] Совет [illegible] Сиирмаа, [illegible] Балган [illegible] Донгак Уйнук, [illegible]

[illegible] Кейзаа чугаа[illegible] Ажыктаар [illegible] Шаа [illegible] Хаянрадан [illegible]

[illegible] келген. Үште сут [illegible] Оон ынай бригадазы ажылдын [illegible] Капуста өзүмнерин шөлче олуртурда организациялардан шефтер кээп дузалажыр. Олар кадаа ажылдап чаңчыкпаан болганындан ажылының бүдүрүкчүлүү [illegible]

— Ногааларны болгаш фруктуларны бүдүрерин көвүдедип, оларны сөөртүп дажыглары, кадагалаары болгаш [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарында [illegible] Огород бригадазының ажылчыннары [illegible] сорулганы [illegible]

С. ЧООДУ.

Улуг-Хем района.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлери — амыдыралга

МЕЛИОРАЦИЯ — БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ЧУГУЛА КЕЗЭЭ

Кедээ ажыл-агыйның амгы хөгжүлдезиниң байдалдарында мелиорацияның ужур-дузазы болгаш ону боттандырарының аргалары мурнундаазындан улам улгаткан. Чер-черниң мелиорастаарын нийти күрүнениң эң чугула сорулгаларының деңнелинге тургускан.

Партияның болгаш Совет күрүнениң доктаамал сагыш салыышкынының ачызында мелиорастаан черлерниң шөлү СЭКП ТК-ның май (1966 ч.) Пленумунуң соолунда бээр 15,3 млн. гектардан 35 млн. гектар чедир калбарган. Суггаттыг болгаш суун кевирген черлер нийти тарылга шөлүнүң чүгле 10 хуузун ээлеп турар хирезинде-ле, нийти продукцияның 32 хуузун берип турар. Чуртта суггаттыг гектар бүрүзү суггат чок черге бодаарга, 5,5 катап хөй продукцияны берип турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң хүлээп алганы «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарын-[illegible] мелиорация болуп турар.

[illegible]

...муң гектар оларны суггат болдурган. Амгы үеде республикада суггаттыг черлер 51 муң гектар болуп турар. Оларның 42 муң гектары — тарылга шөлү.

Ам республикада мелиорацияның чер ажылының болгаш мал ажылының [illegible]

...ринге мелиорация дээштиг салдарын [illegible] 1980 чылда суггаттыг черге тараан 42 муң гектар тарааларының чүгле 19 муң гектарын [illegible] катап, доңгур-те 7.6 муң гектарын — үш катап суггарган. «Енисей» совхоз суггаттыг 1010 гектар черинден 240 гектарны бирээ, 28 гектарын [illegible] 12 гектарны [illegible]

[illegible]

Я. СУРГУТАНОВ, республиканың мелиорация болгаш суг ажыл-агый министри.

«Нарын-Хаак» совхозтуң механизатору Бөрбак-оол Чүлдүм — мурнакчы септекчилерниң бирээзи. Ооң бо кышын септээн тракторлары ам ховуларже үнүпкен. Ол бо хүннерде үрезин чаштырарынга тускайлаан тракторларны септеп турар.

ЧУРУКТА: мурнакчы септекчи Б. Чүлдүм.

В. КРИВДИКТИҢ фотозу.

Кооператорларда

МУРНАКЧЫЛАРНЫҢ ОДУРУУНДА

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» доктаалын үлүртүлга болдургаш, Улуг-Хем районнуң кооператорлары партияның XXVI съездизиниң салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар дээш кызымак ажылдап турар.

Бо чылдың бирги кварталының түңнелин мацаг чоокта чаа үндүрген. Социалистиг чарыштың түңнели-биле чаа Шагаан-Арыгда аъш-чем, үлетпүр бараннар магазиннериниң коллективтери тиилекчи болганнар. А. Ондар эргелекчилээн [illegible] садар бараан саарылгазының планының онаалдазын 114,2 хуу күүсеткеш, пландан ажыр 4000 рубльдиң бараанын саткан. Үлетпүр бараннар магазининиң коллективи база чедиишкинниг ажылдаан. Бирги кварталда алган онаалдазын 113.2 хуу күүсеткен. Т. Поповааның эргелекчилээн ажыл-агый [illegible] планының онаалдазын 108.9 хуу күүсеткеш, социалистиг чарыштың мурнакчыларының одуруунда кирген.

Херегленкчилер кооперациязының [illegible] коллективтери эрткен кварталда база эки ажылдааннар.

Кооператорлар кожууннуң ажыл-ишчилериниң садыг-биле [illegible] чечтелээриниң чугула кижээнгейин утландырып турар.

Л. НАЧЫН-ООЛ.

ТҮҢНЕЛДИ ҮНДҮРҮП

Чөөн-Хемчик районнуң херегленкчилер ниитилелиниң баштаар чери, ында профэвилел местному-биле кады садыгжыларның, ниитиниң чемненилге черлериниң ажылдакчыларының, белетпел конторазының коллективиниң аразында калбарган социалистиг чарыштың түңнелин үндүрүп, бирги кварталда ооң тиилекчилерин тодараткан.

Магазиннер аразында калбарган социалистиг чарышка Чадаана хоорайның төп хеп садар магазини (эргелекчизи А. Б. Булатова) күрүмектеп садарының квартал планын 110.5 хуу күүсеткеш, чарыштың тиилекчизи болган. Ук коллективке райпо баштаар чериниң, профэвилел комитединиң шилчиир Кызыл тугун тывыскан.

Коллективтиң [illegible] садыгжыларының аразында калбарган социалистиг чарыжынга районнуң хоочун садыгжы-чолаачызы В. Х. Постовпев чурнаан.

А. ДОНГАК.

НИИТИ КҮШ-БИЛЕ

[illegible]

Ү. ЭРЕНДЕЙ, Тес-Хемде Кызыл-Чыраа бажың Совет күүсекомунуң даргазы.

Республика эмнелгезиниң хирургия салбырында Варвара Ивановна Суворова мурнакчыларының бирээзи. Ол физиотерапия кабинединде эмчи сестралап ажылдап турар. Дуржулгалыг сестра медицинаның нарын аппараттарын билдилиг башкарып, өске эш-өөрүнге өөредип келген. Соолгу айларда ооң кабинединге Мөңгүн-Тайгадан келген фельдшер Иргит Кара-кыс мергежилин бедидип, өөренген.

ЧУРУКТА: эмчи сестразы В. Суворова биле фельдшер К. Иргит олар практиктиг ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Районнардан медээлер

ЧӨӨН-ХЕМЧИК

«Сүт-Хөл» совхозтуң Киров [illegible] ногаалар тарып өстүрер огород бригадазының төвүнде 12 орунныг нийти чурталга [illegible] ногаалар өстүрер оранжерейлер кылдынган. «Сельхозтехника» [illegible] ажылдакчылары 292 гектар шөлде минералдыг чемниишкиннерни сеткен.

Эрес-оол Моңгуштуң удурткан 6 кижи Курган-Судак, Улуг-Сумунчап деп черлерде суггарылга бугаларының дестерин аштап, арыглааш, даш топ, дүй боттан. Тараа шөлүнче сугну базырган. Бо ажылдарга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, тракторист С. Ондар, ажылчын Э. Моңгуш болгаш өскелер-даа кызымак ажылдап турарлар.

Б. ОНДАР.

• • •

Алимаа Бүрбүевна Сат районнуң херегленкчилер ниитилелиниң хеп чуур черинде он ыйы чыл дургузунда ажылдап келген. Хоочун ажылчын бо техниканың иштинде бодунуң ажылынга мергежип, кааржаан. Ол хеп чуур машиналарын [illegible] кезээде арыг-силиг. Ооң шылзан ижи чагыкчыларның сеткилин хандыртпайн келген. Ынчангаш чагыкчылар ооң ажылын үнелээр, өнаа чоргаарланырлар. Ажылынга бердинген, идепкейлиг [illegible]

П. САПАА.

• • •

Райпонуң үлетпүр комбинадының ажылчыннары [illegible]

Ынчалза-даа түүбүү бүдүрер [illegible]

А. ДОНГАК.

БҮЗҮРЕЛДИГ ЭГЕЛЭЭН

АПРЕЛЬ эгези. Ол хиреде «Барлык» совхозтуң девискээринге ынчан кашхуу үлаштыр өлүген-хар чаап [illegible] катап дуглалып турган. Агаар-бойдустуң ынаыг чударгайы [illegible] немелде бергелерни тавары[illegible]. Ынчалза-даа күжениг частың узамдыкканы барлыкчыларны уңдаратпаан. Олар бар курлавырларын ажыглап, ажылды чөп органызастап тургаш, он бирги беш чылдың [illegible] Бүгү-эвилелдиң социа[illegible] кириштинтаан, бедик тура соруктуг ажылдап турарлар. Совхозта партком секретары Дарый-оол Биче-оолович Саая [illegible] ай санында, 20-ниң хүнүнде [illegible] тиг өөредилгени органызастаан. Фермаларда ол өөредилге айда ийи катап эртип турар. Бо беш чылда бистиң мурнувуста ниитиниң малының баш санын немей өстүрер улуг сорулгалар салдынган. Аңаа хамаарыштыр ийи сандан алап көрейн. Ниитизи-биле шээр малдың баш санын 26800 четирер, бода малдыы — 3000 четирер ужурлуг. Ооң-биле кады малдан алыр продукция база өзер.

Бо сорулгаларны күүседир дээш совхозтуң Бижиктиг-Хая салбырының хойжулары, саанчылары съезд мурнунуң чарыжынга идепкейлиг киришкиишаан, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган турган. Оларның эгелээшкинин парком, дирекция [illegible]

[illegible]

Ш. КУУЛАР.

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ НАЙЫРАЛ ДЭЭШ

Делегейниң аныяктар шимчээшкининиң дугайында, ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң ажыл-чорудулгазының, делегейниң аныяк салгакчыларының эп-сеткил каттыштырылгазының херээнге совет аныяктарның [illegible] ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң даргазының оралакчызы Сергей Улин ПМА-ның корреспондентизи-биле [illegible] чугаалаан.

— Делегейниң аныяктар шимчээшкининиге ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң кол сорулгаларын чугаалап көрүңерем.

— ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитеди 1956 чылда тургустунган. Совет аныяктарының 40 ажыг организациялары [illegible], профессионал, спорт болгаш культура организацияларын [illegible] тыпар төлүнүн ролюн ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитеди күүседип турар. Ол организациялар ССРЭ-ниң Аныяктар организацияларының комитединиң дамчыштыр боттарының делегей харылзааларын боттандырып турар. Бисте эң-не массалыг болгаш салдарлыг аныяктар организациязы — ол дээрге, бодунуң хүрээлелинде 40 миллион ажыг оолдар болгаш кыстарны сы[illegible]

[illegible] дээш демиселге бистиң база ажылдажыр эвилелдериниң болуп турар. Делегейниң 130 ажыг чурттарындан аныяктарның 1350 национал болгаш делегей организацияларының төлээлери бистиң-биле кады ажылдажып турар. Ол бүгү [illegible] чаңгыс аай: тайбыңны хандыгары, улустарның тайбың кожа чурттаашкынын боттандырары болур.

Тайбың [illegible] болгаш бөө-чепсекти душкурер дээш аныяктарның болгаш студентилерниң Бүгү-делегей шуулганы 1980 чылдың январьда Хельсинкиге болган. Ол шуулганның совет аныяктарының [illegible] ган. Делегейниң аныяктар шимчээшкининиң кол сорулгазы — тайбың, найырал болгаш империализмге удур эп-сеткил [illegible] шуулган база катап бадыткаан. «Өртемчейниң улустары дең эргелиг болуру, чазырламайнанда [illegible] тайбың дээш демиселге сырый каттыжарынче кыйгырып тур бис» деп, шуулганның кыйгырыы [illegible]

— Аныяктарның болгаш студентилерниң Бүгү-делегей шуулганының дугайын сагындырып чугааладыңар. А делегейниң аныяктар шимчээшкининге сөөлгү чылдарда кандыг чугула чүүлдер болганыл?

[illegible] гаш найырал дээш» деп лозунгуну ады-биле 1978 чылда Кубага болган аныяктарның болгаш студентилерниң Бүгү-делегей фестивалы эң-не [illegible]

[illegible]

(ПМА).

УЛУГ КӨДҮРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

СОФИЯ. (СЭТА). В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга тураскаатган коммунистиг субботниктиң түңнелдерин мында парлап чарлаан. Республиканың миллион-миллион чурттакчылары аңаа киришкен. Чүгле найысылал Софияга безин ол хүн 500 муң ажыг кижи ажылдаан. Олар үлетпүр продукцияның барык 16 миллион лев акша түңге бүдүргеш, [illegible] 4 млн. левти шилчиткен.

Ол хүн Болгарияның өске-даа хоорайларының [illegible] болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүннүг ажылдаан. Бургаста нефтехимия комбинадының ажылчыннары 6.5 миллион [illegible] каттың чаа пөштерин тударынга дөрт муң ажыг кижи ажылдаан.

Лениниң субботник Кюстендил округунга база чедиишкиннig эрткен.

• • •

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Улуг Моолдуң бүгү-ле булуңнарынга ол хүн күш-ажылчы болгаш политиктиг көдүрлүүшкүн белдик болган.

400 муң ажыг ажылчыннар, айыыл-хаакчылар болгаш малчыннар боттарының [illegible] нер; он-он миллион тугрикти үлетпүр [illegible]

[illegible]

сөөртеры Ж. Нарап [illegible]. Ажы субботник — МАРН-ның ам болур XVIII съезизинге [illegible] чарылдаг кедээ-дир.

• • •

ХАНОЙ. (СЭТА). В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюнга болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың Национал Хуралынга ам болур соңгулдаларга алдар мөгейиг социалистиг Вьетнамга коммунистиг күш-ажыл хүнүн эрттирген. Ханойнуң, Хошимнниниң, Хайфоннуң болгаш Квангниньниң [illegible] ларының чүс-чүс муң ажыл-ишчилери аңаа киришкен. Советтер Чурттуң, социалистиг дээ каттыштырылгазының [illegible] — үлетпүр объектилерин тударда Вьетнамга дузалажып турар специалистер ол хүн вьетнам өңнүктери-биле [illegible]

Республиканың Ханойда В. И. Ленин аттыг топ парыгын туктар болгаш [illegible] хоорайжылар аңаа чыылган. Лениниң [illegible] 111 чаш ыяштарны Найырал сесерлиинге өлүрткан, оларның бүрүлери погаарартыр чайнап турган.

[illegible]

(СЭТА).

БЫЖЫГ ЭВИЛЕЛ

ПРАГА. (СЭТА). ССРЭ-биле быжыг эвилел болгаш [illegible]

[illegible]

МАР: Геологтарның кады ажылдажылгазы

МАР. Делегейниң геология экспедициязы — чаа тургустунган, солун ажылдыг болгаш ажыктыг организация болур. ЭДЧ кежигүннери чурттарның социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын ёзугаар беш чыл мурнунда ол организация тургустунган. ДГЭ-ниң составында Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Моолдуң, Польшаның, Совет Эвилелиниң, Чехословакияның, а ол ышкаш Кубаның болгаш Румынияның геологтарының отрядтары кирип турар. ДГЭ-ниң сорулгазы — Моол Арат Республиканың чиг-эт курлавырларын дилеп тывары база ха[illegible]маармыр.

Эрткен үениң дургузунда геологтарның каттышкан ол кужу Моолдуң чеди чүгүнде бойдус курлавырларын шинчилээн. 32 муң дөрбелчин километр черге шинчилел ажылдарын олар кылганнар. Оон түңнелинде дыка хөй ажыктыг ажыымалдар бары илерээн.

Геологтарның интернационалчы коллективинде 400 ажыг кижи ажылдап турар. Ол Делегейниң геология экспедициязының коллективи ам алдыгы сезонче белеткенип турар. Чоок Моол-биле холбаштыр мурнуу Гобиниң чамдык черлерин шинчилээрин олар планнап турар.

ЧУРУКТА: ДГЭ-ниң чөвүлелиниң 1981 чылда кылыр ажылының планнарын чугаалажып турары: Солагай таладан — М. Шагдар (МАР), А. Заборов (БУР), В. А. Габай, Н. А. Чеботарева (ССРЭ), И. Жамбок (ВУР), С. Котляцкий (ПУР), З. Черны (ЧССР).

И. Зотинниң, К. Болдхоновтуң фотозу СЭТА-ның фотохрониказы.

Кем-буруулуг планнарны үзер дээш

НАРАКАС. (СЭТА). АБШ-тың империалистериниң Никарагуага удур угланган кем-буруулуг планнарын үзер дээш бүгү-ле чүүлдерин кылы[illegible] Хайме-интизаны Никара[illegible]гуаның чону-биле эп-сеткил каттыштырылгазының Венесуэлада комитеди кыйгырган. Реакциялыг диктатураның хөй чылдарда тергиидели[illegible] [illegible] Венесуэланың демократтыг күштери байыр чедир[illegible]

МЕРГЕЖИЛ КӨРҮЛДЕЗИ

[illegible] шеверлекчилериниң, будукчуларының, электри-биле ханнакчыларының конкурузу Кызыл хоорайның № 4 профессионал-техниктиг училищезиниң базазынга болуп эрткен. Конкурска № 3 профтехучилищениң (Ак-Довурак хоорай), Чадааның № 6 болгаш Кызыл хоорайның № 4 училищелериниң үстүнде мергежилдер [illegible]

Шеверлекчилерниң болгаш будукчуларның конкурузу Кызылдың № 3 школазының чаа тудуп турар тудуунга болган. Шеверлекчилерни тускай бөлүкке тургузупкан. Ол бөлүкте Чадааның № 6 болгаш Кызылдың № 4 училищелериниң алды өөреникчи кыстары. Олар кижи бүрүзү тус[illegible] Берген хемчээлдиг черлерин чогуур үезинде дооскар дээш шудургу ажылдап турганнар.

[illegible]

Бирги черни алган тиилекчилер бистиң республиканың адын камгалап, Новосибирск хоорайга болур конкурска бо айның 22—25 хүннеринде киржирлер.

Ч. СУЛЬДУМ.

ЧУРУКТАРДА: шеверлекчилер конкурузунга бирги черни алган Ирина Шаравин, будукчулардан бирги черни алган Любовь Куулар олар (үстүнде); электри ханнакчылардан бирги черни алган Александр Столбцов, болгаш үшкү черни алган Андрей Понихидин.

Авторнуң фотолары.

УЛЬЯНОВСК. Апрель 22. (СЭТА-ның корр.). Волганың кыдыында чаш теректер-биле бүргеткен бичежек бажыңга бистиң чуртувустуң бүгү-ле булуңнарындан-даа, даштыкыдан-даа муң-муң аалчылар ол хүн чедип келгилээн. Аңаа 111 чыл мурнунда Владимир Ильич Ленин төрүттүнген. Баштыңчыга тураскаалга чаа-ны бөдал чечектерни олар салган.

ИЛЬИЧИНИҢ ТӨРҮТТҮНГЕН ЧЕРИНДЕ

Лениниң хоорайда музейинде демдеглелдер дептеринге сагыш-сеткилди хайныктырып турар кылдыр чүректерниң ханызындан бижээн сөстерни келгеннер бижип. Ленинге, партияга бүгү-ле чаагай чүүлдер дээш өөрүп четтиришкинни илеретпен. Москвадан, Одессадан, Казаньдан, Хабаровсктан болгаш өске-даа хоорайлардан келген аалчылар Ульяновтарның өг-бүлези-биле холбашкан черлерге барып, Ильичиниң өөренип турган гимназиязынга четкеннер.

ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтыларының Г. Т. Береговой баштаан бөлүү Ульяновскиже телеграмманы чорутпан, аңаа келгежилерге ол байырлап хүнү-биле холбаштыр байыр чедиргеннер. Телеграммада мындыг сөстер бар: «Чөгө-даа, космоска-даа бистиң тиилелгелеривис Владимир Ильич Лениниң ады-биле, оон тургусканы коммунистерниң партиязының ады-биле сырый холбашкан».

Эвилелдешкен республикаларның парыгынга ол хүн туристер дыка хөй болган. Чаш шивилер тараан чаа аллея база ол хүн «төрүттүнген».

Бодунуң кайгамчык чаңгыс чер чурттуунуң төрүттүнген хүнүн ульяновчулар кайгамчыктыг байырлал кылдыр демдеглеп эрттиргеннер. Будурулгаларга ленинчи комчулгалар болгулаан, чаңчыл болган музыка фестивалынга киржип турган композиторлар бөлүү В. И. Лениниң музей-бажыңынга база чорааннар. Ульяновтарның өг-бүлезиниң эрги роялынга, чүс чыл мурнунда дег, Ильичиниң ынак ырларын композиторлар күүседеннер. Ол онзагай концертти аңаа келгеннер — хоочун большевиктер, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары улуг өөрүүрган-биле дыңнааннар.

Планнар болгаш боттанышкыннар

СОВЕТ КӨДЭЭ БЕШ ЧЫЛДА

1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланышкыннарында көдээ ажыл-агыйның [illegible] хөгжүлдезин [illegible] база оон бүгү адырларының ажыктыг өзүлдезин, продукция бүдүрерин көвүдедирин болгаш шиңарын бедидерин баш удур көрүп турар. Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге бүгү талалыг интенсификацияны боттандырар.

Индустриализацияның угланышкыны-биле

Беш чыл санында-ла көдээ [illegible]

[illegible]

Он бирги беш чылда чаа техниканың баазазынга көдээ ажыл-агыйны техниктиг эле дериглээри уламчылаар. Көдээ ажыл-агыйга 1 млн. 780 муң тракторларны, 1 млн. 150 муң [illegible] автомобильдерни, 680 муң тараа ажаар комбайннарны болгаш өске-даа техниканы бээр.

Черлерни моон соңгаар-даа мелиорастаарын планнап турар. Бистиң чуртувуста көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң [illegible]

[illegible]

Көдээде амыдыралды хоорай деңнелинге чедирери

[illegible]

О. ЛАЙНЕ.
ПМА-ның экономика тайылбырлакчызы.

МОСКВА. Топ телевидениениң музыкалыг программазының кол редакциязы делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге уткуштур «Ногаан отчугаштың» белеткээн. Байырлал кежээзинде миллион-миллион телекорукчулер боттарының ынак ыраажылары болгаш артистери-биле база катап ужуражырлар.

Ооң режиссер-тургузукчузу — В. Черкасов. Музыка редакторлары — М. Пустовалов биле В. Семенов; тургузукчу оператору — В. Костин.

СОЛАГАЙ ТАЛАЗЫНДА ЧУРУКТА: Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга «Ногаан отчугаштың» бижиизи турар үезинде.

ОН ТАЛАЗЫНДА ЧУРУКТА: «Ногаан отчугаштың» аалчылары. Сатира театрының артизи Вера Васильева биле [illegible] биче театрның артизи Юрий Васильев.

МАЙ 1-НИҢ «АК-КӨК ОТЧУГАЖЫ»

Н. МАЛЫШЕВТИҢ фотолары.
СЭТА-ның фотохроникаzы.

1981 чылдың Май 1-де Кызылдың ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалының дугайында

[illegible] рының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге [illegible] ажылчы чоннарының байырлыг чыскаалы 1981 чылдың май 1-де, эртенгиниң 10 шакта эгелээр.

[illegible] чоннар каттышкан колонналар-биле киржир.

№ 1 колонна — эки тура спорт ниитилелдериниң толээлери. Чыскаалыр чери: Ленин кудумчузу (оң талазы), Пушкин аттыг библиотека чаны. Харысаалгалыг кижилер — А. Т. Шойдук, М. Д. Биче-оол.

№ 2 колонна — [illegible] бүгү школаларының өөреникчилери болгаш башкылары. Чыскаалыр чери: Ленин кудумчузу (солагай талазы). Пушкин аттыг библиотека чаны. Харысаалгалыг кижи — Л. А. Галактионов.

№ 3 колонна — Кызылдың педагогика институдунуң болгаш [illegible] институдунуң Кызылда [illegible] коллективтери. Чыскаалыр чери: Ленин кудумчузунга. Комсомольская кудумчузундан Интернациональная кудумчузунга чедир № 2 колоннаның соонга. Харысаалгалыг кижи В. П. Баклыков.

№ 4 колонна — профессио[illegible] коллективтери. Чыскаалыр чери: Ленин кудумчузу. Интернациональная кудумчузундан Каа-Хем кудумчузунга чедир. № 3 колоннаның соонга. Харысаалгалыг кижи — Я. В. Сарбаа.

№ 5 колонна — [illegible] коллективтери: Улуг-Хемниң ныш үлетпүр ажыл-агыйының, № 2 автобудургулгениң, № 48 тудуг [illegible] эът комбинадының, [illegible] Кызылдың [illegible] Тываның [illegible] республика [illegible] Чыскаалыр чери: Комсомольская кудумчузунга, ИХМ-ниң чанынга. Харысаалгалыг кижи — И. М. Лепешкин.

№ 6 колонна — тудуг материалдары үлетпүрүнүң бүдүрүлге каттыжыышкынының, аъш-чем, чурт үлетпүрлериниң эргелелдериниң, «Каа-Хем» [illegible] «Тудуг кезектери» комбинадының [illegible] «Гоксакырык» [illegible] кылыглар заводунуң, даараныр фабриказының коллективтери. Чыскаалыр чери: Каа-Хем кудумчузу, парк аксынга, № 4 колоннаның соонга. Харысаалгалыг кижи — Ф. Д. Галин.

№ 7 колонна — [illegible] транспорт эргелелиниң, РСФСР-ниң Курнефтьпродуктулар комитединиң Тыва эргелелиниң болгаш Кызылдың [illegible] тарны тудар болгаш ажыглаар бүдүрүлге эргелелиниң, ОСВОД-туң, Енисей пароходствозунуң Кызылда район эргелелиниң, харылзааның бү[illegible] коллективтери. Чыскаалыр чери: Каа-Хем кудумчузу, № 6 колоннаның соонга. Харысаалгалыг кижи — В. Н. Петров.

№ 8 колонна — «Тыва тудуг» трестиң болгаш керээлиг организацияларның, «Тыва колхоз тудуг» трестиниң, «Красноярскгражданпроект» институдунуң [illegible] кылдызының, Красноярскиниң [illegible] трезиниң экспедициязының, тудуг болгаш архитектура эргелелиниң, «Сельэлектрострой-кудуг» тудуг-монтаж эргелелиниң, «Тыва совхоз-тудуг» каттыжыышкынының, «ЦЭС-туд» эргелелиниң коллективтери. Чыскаалыр чери: Комсомольская кудумчузунга, «Тувинская правда» солуннуң редакциязының чанынга. Харысаалгалыг кижи — Г. А. Медведев.

№ 9 колонна — [illegible] техника [illegible] оон бүдүрүлгелериниң, «Скотопром» трестиниң, Зооветснабтың, тарааа продук[illegible] экспедициязының, Ыяш ажыл-агыйы база Мелиорация болгаш суг ажыл-агыйы [illegible] Чыскаалыр чери: Интернациональная кудумчузунга, Кадык камгалал министерствозунуң чанынга. Харысаалгалыг кижи — А. Т. Сотпа.

№ 10 колонна — [illegible] Чыскаалыр чери: Интернациональная кудумчузунга, музей чанынга. Харысаалгалыг кижи — О. К. Очаар.

№ 11 колонна — [illegible] Чыскаалыр чери: Интернациональная кудумчузу, № 9 колоннаның соонга. Харысаалгалыг кижи — Н. И. Зверков.

№ 12 колонна — [illegible] Тыва респотребсоюзтуң [illegible] кылыглар [illegible] лабораторияларының [illegible] коллективтери. Чыскаалыр чери: Комсомольская кудумчузунга, ИХМ-ниң чанынга. № 5 колоннаның соонга. Харысаалгалыг кижи — И. М. Вульфович.

№ 13 колонна — СЭКП обкомунуң болгаш обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, [illegible] ВЛКСМ обкомунуң база [illegible] профсоюзтарның [illegible] редакцияларының, [illegible] «Бөлүг» [illegible] ДЛТЭНП-ниң, Те[illegible] Культура, [illegible] министерстволарының, урутлар саттарының болгаш эстилериниң, [illegible] статистика эргелелиниң, [illegible] ДОСААФ[illegible] Чыскаалыр чери: Интернациональная кудумчузу, музей чанынга. № 10 колоннаның соонга. Харысаалгалыг кижи — Н. Г. Потекин.

Бүгү-ле колонналар чыскаалыр черинге 9 шак 30 минутада келир. Каттышкан колонналарның [illegible] чыскаал үезинде оларның шим[illegible] кижи — Кызыл хоорайның шериг комиссары В. А. Озерский.

Чыскаал үезинде хей-ниитиниң корум-чурумун дээш харысаалгалыг кижи — ИХМ-ниң хоорай килдизиниң начальниги Е. С. Ключников.

БАЙЫРЛАЛ КОМИССИЯЗЫ.

Янзы-бүрү медээлер

ДЕМНИГДЕ КҮШТҮГ

Баян-Кол унун эзугаар үнген улуг, биче бугалар-ла хей. Ол бугалардан аккан арыктарның чемезин ол дээр. Оларның эң узун, улуу Кара-Булуң бугазы болур.

Кызыл районда «Х Улуг хурал» совхозтуң ажыл-чычылери часкы күскү, кышкы [illegible] ажылче унуп, кандыгда үүлени бүдүрүп алыр [illegible] Баян-колчулар чоокта чаа Кара-Булуң бугазын [illegible] үнгеннер. Ийи хүнүң шудургу ижиниң түңнелинде 34 километр ажыг черниң бугазын аштап [illegible]

Ажылдың түңнелинде Баян-Кол [illegible] чурттакчылары зоотехник М. Допуй-оолга удуртурган 89 кижи 12150 метр [illegible] совхозтуң дирекция черинден акша-биле шаңнаткан. Колаа Совет депутаты Бичесоол Сенди-Хуурактың бригадазының 62 кижи 8150 метр [illegible] алган.

Үшкү, дөрткү, бешки черлерни [illegible] Сенчен-оол, Алыыктар, Ногаан база Эрик ку[illegible] эрести ажылдааннар. Бо чаагай иштиг бүдүрген үнүүшкүнге Баян-Кол ортумак школазының 7-ден 10 чедир класстарының [illegible]

О. ТАС-ООЛ,
хойжу.

ЭКИ ТУРАЧЫЛАР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГА

Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилери А. А. Азыгбай, А.-С. С. Серен-Дондуп олар-биле ужуражылга болган. Ону ВЛКСМ Мөңгүн-Тайга райкому организастаан. Баштай ужуражылга район төвүнге, оон соонда «Мөген-Бүрен» совхозка болуп эрткен.

[illegible] сонуургааннар.

Чалапкан фронтучулар «Мөген-Бүрен» совхозтуң эзуп, [illegible] черниң сорукчуг ажылдап турарын магадааннар. Малдың баш санын өстүрүп, ону хурмени чыл ажырып алгаш, оң бирги беш чылдың баштайгы чылында курунеге эът, дук [illegible] совхозтуң [illegible]

Алыыктар мурнундан «Малчын» совхозтуң механизатору [illegible] Тинея Доктугу чуве чудааш, өске эш-өөрүнүң мурнундан фронтучуларга бижиг [illegible]

Э. ХОМУШКУ,
А. НАМГАЙ-ООЛ.

Сундулуг кижи дугайында

СЕТКИЛДИ СЕРГЕДИП КЭЭР

Чоокта чаа чүве ийин. Ажылдаан ужун Эрзин суурга чораан кежээликтей уруглар салы-биле дужааш, черде ийи аал чурттаар бажың чаны-биле эртип чыда, ында хөгжүмниң, сыгытты таалал-биле дыңнааш, ала чайгаар тура душтум. Пластинка ырги бе, ыдавылап дыңназын-дыр-даа. Дескаак-даа бээр, оон база катап узун хөгүг кылдыр бадыргылаар. Мында концертке белеткенип чоруп турары азы бот-тывызыгыр артист кижи чурттап турары моон илдең. Чүгле ол эвес. Ол үс-шевер кижи дээрзиниң херим иштинче кирер эжиктиң, ылангыя хаалганы демир [illegible] турдум. Эжиинде улуг, бичии кижилерге тудары-биле эптей кылган төгерик демир туданы эргилдирип-терингге ол ажыттына берди. Бажыңның девискээриниң арыг-силиин, ында турза чогуур бүгү-ле чүүлдерниң ылап-ла турушгарында турарын, эге-сеселиин, бичиилээ [illegible] Бажың [illegible]

ажык кылып каап-тыр. Арта үгүлаалай аарак чазаан. Салыгыр-ла кижи. Бажың иштинде сонун чүүлдерниң ковейин бариык бозагага тура-ла, чаж ыдтаар эскерип эгеледим. Баштай бичии солак бакылапкаан, ындыг оваарзыг шимеш-ле диди. Даразында хогжум соксап, кырлаң хаайлыг, бедик, хүрең шырайлыг аныяк эр кээп мендилешти. [illegible] дыр. Келген херээмни, оон «буруузу» болган сыгытты чугаалаарымга, ол дорже чалалы. База-ла оон кылганы деп ескыжыкта тонуму, бөргүмнү уштуп астым. Арта кургедип каан сарагар ыяштар [illegible] рар. Чүгле хүрертир будугулап каан.

Ынчаарга кандыг-бир хер[illegible]

[illegible] тудуп, тооргүе артып чоруур тудугжулар база хөй үнгүлээн. А кол-ла чүү оларның кижи бүрүзү каш кылдар бүрүшгаар «ужуктап» алганы сонуургалыг амга чедир салбоон, бо чүүлдүн маадыры Хүлер-оол Казакович Сандак мышкаш оозун улам бакыткан, үнген-кирген улус-чонун өөреткен, сонуургаткан чорук. Ол аразында биезга апараны чагаан, бажыңг ээзиниң даай-авазы кижи чедип келди. Ол саат чокка бистиң чанывысче эртип кээп, оозун [illegible] тур. Сеткилинге таарышканы оон илдең.

— Хүлер-оол Казакович, аптарадан ангыда кандыг-кандыг эдилелдерни кылып бүдүрүп турар силер, база оларнар аалдарда баш ашкан боор аз — деп, чугаа кадында баштактаны аарак, оон айтырдым Хорыгзынга ол:

— Бүдүрүп деп-даа ындыг чүве-дир ийин. Магазинге садып турар бажың херекселинчээ өөге чамдыкта эптешпези [illegible] стол, сандай, улгуур кылып бер дээш, бир чамдык төрелдер амыратпас. Тоң эргежок чугула херек апарганда, ынаар [illegible]

— «Дүрзүлеп» эвес, ёзугаар кылыр кижи. Доо кухняда үлүгерин [illegible]

амылдап турар эжи Виктор Маадыр-оол чугаалады.

Кордувус. Шынап-ла ол шевергиин [illegible] ылымындан ылгаары ындыг бедеш эвес. Арта аъш-чем, аяк сава шыгжаар болгаш, атап сыр будуп каан. Кылапайының турар. Үлгүрүнүң өрээлдеринде үгүлзалай соп тургаш кылган демир туделар чүгле ону анаа [illegible] херечилээр. Ол-ла кухняда этки үезинде сыныны шуутай ыяшка от херелдери-биле өртедип тургаш кылган чурукту көрген кижи эгезинде өг ээлери Кызылдың «Саян» универмагындан садып алган деп бодаары чадап чок. Ындыг эвес дээрзи шак-ла ол хевирлиг ылаа чедир кылдынмаан бир [illegible]

Оон база бир сонуургалы — бот-тывызыгыр уран чүүл дээр ыя дем эгезинде чугаалаан болтай бис. Ол бир шагда Тываның [illegible] Саян аттыг күрүне ансамблинге — профессионал сценага чыл ажыр ажылдааның ам торгаарал-биле сактыр.

[illegible] Культура бажыңынга ажылдап берген. Бо хүннерде ол өртчериниң коллективинде база бир эки ырыкчы кижилерниң бирээзи. Кандыг-даа ажыл [illegible]

де ол районун эргий кезнир «Хүлүмзүрүг» агитпункттуң-бригадазының ажылынга эң идепкейлиг киржип келген. Каның, Чиңинниг, Бөжалыг. Чөөгей [illegible] ол черле кадам-каза четкели дээр. Ам бо шакта ооң эжи В. Маадыр-оол-биле ийилээп уламнаар Май байырлалының [illegible] Культура бажыңынга болуп эртер [illegible] сарары ол.

Шевер эрниң авазы Маадыр-ие Мария Намзырасена Сандак оң бир уругтуг. Эмчи, экономист, товаровед, ажылчын, милиция ажылдакчызы, студент, өөреникчи дээш улут [illegible] Хүлер-оол [illegible] Аазын салгаар ийи оолдут. Улуу Шолбан — ийиги класста, а бичиизи Ордан беш харлыг. Оңнуң херээжен ээзи Анна Сандак бичии чаштарны бойдустуң, төөгүнүң, дылдың эртем-далайынче чедип кирип турар башкы. Хүндүлээчел өг-бүле-биле байырлааткаш, даш-каар үнүп келиримге, часкы сериин салгын сырыннаан тур. Бажың ээзи бот-тывызыгыр артистиң: «...Кускун кара кулутурну — кудазаза албайн камчаар, увай дембил» дээш баштак кожаңы, улаштыр сеткилдерни сергеди бээр сыгыды салгын аайы-биле элээн ырак-ка чедир дыңналып арты.

С. МОНГАЛ.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

ЧАЛГЫННАРЫН ХЕРИВИТКЕШ...

[illegible] Дельтапланеризм спортунга Россия Федерациязының Барыын Сибирь зоназының эң баштайгы чемпионады бистиң [illegible] болуп эрткен. Баштайгы хүннерде маргылдааның программазын ёзугаар 320 метр бедик Боом даандан ужуп баткаш, диаметри ийи метр төгерик шыйыгның дал ортузунга шын конарының талазы-биле мерге[illegible]

Ол мергежилгени дельтапланеристер ниитизи-биле 5 минутадан хөй эвес үеде кылыр ужурлуг. Ынчангаш манаа агаарга ужуп чораан аппаратын шын башкарып, ону бодунуң күзээн талазынче ужудуп, чоорту чавызаарып эки шиңгээдип алган спортчу шылгараар. Анаа бистиң чаңгыс чер чурттуувус Сергей Казанцев бөгай эвес түңнелди чедип алган.

Бо хүннерде олар агаарга эң үр үе ужударының талазы-биле мергежилгеге бедик арга-дуржулгалыын, аппаратын агаарга үр ужудуп шыдаарының талазы-биле мар[illegible]

Зона маргылдаазынга команда талазы-биле бирги, ийиги черлерни алган черлер Россияның бирги чери дээш чемпионадынга киржир эргени алыр. Анаа тиилээшкиннер Россияның шилиндек командазынга кирип, ССРЭ-ниң бирги чери дээш баштайгы чемпионадынга киржирлер.

Дельтапланеризмге ССРЭ-ниң баштайгы чемпионады Тыва АССР-ниң найысылалынга бо чылдың сентябрь 21-ден октябрь 3-ке чедир болур. Анаа Москваның, Ленинградтың, Россия Федерациязының болгаш эвилелдешкен республика[illegible]

[illegible] федерациязы эрткен чылын тургустунган. Ол бодунуң клувун «Азияның төвү» деп адап алган. Дельтапланеризм бистиң республикада спорттуң чаа хевири. Тываның ак-көк дээринге дельтапланеристерниң баштайгы ужудуушкуну 1976 чылдың күзүнүнде болган. Оон бир-ле дугаар эгелекчизи болгаш спорттуң бо хевирин бистиң республикага эки тура[illegible] ның бирээзи Юрий Алексеевич Чихачёв болган.

Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң мурнакчы чолаачызы, хөй-ниитичи тренер спорттуң бо хевиринге сонуургалдыгларны [illegible] белеткелдерни эрткеш, ак-көк дээрге хостуг ужудуп эгелээн. Ийи чыл эрткенде Тываның дельтапланеристериниң дугайында Сибирьниң болгаш [illegible]

улуг хоорайларының спортчулары билип апарган. Оон эгелээш-ле Юрий Чихачёвтуң белеткээн спортчулары Сибирь хоорайларының улуг маргылдааларынга [illegible] черлерни ап келген. Олар ам эртип турар зона маргылдаазынга база эң бедик шаңнал-дыг черни ээлээр дээш улуг тура-соруктуг киржип [illegible] лар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТА: чемпионатның киржикчилериниң дельтапланерни даг кырынче үндүрүп апар чыдары.

МЕХАНИЗАТОРЛАР — СПОРТЧУЛАР

Молдавияның Чимишлий районда № 28 кедээ профессионал-техниктиг училищениң эң тергиин болган он алдыгы бөлүктүң сургуулдары доозарының экзаменнерин дужаар бетинде спортчу шылгалданы [illegible] дужааннар. Боттарының суурунга болган спартакиадага ол чедиишкиннинг кирипкеш, келир үениң тракторист-машинистери ГТО-нуң херек демдээн чедииникиниг дужааганнар.

Бөлүктүң тергиин спортчулары И. Яковлев, И. Ионицэ, А. Карайван олар спортчу белеткелдерин доктаамал организастап келгенинден боттарының эштеринге херек демдээн дужаап алыр арганы бергеннер. ГТО комплексинде кирип турар хевирлерден ангыда сургуулдар футбол, волейбол [illegible] ын доктаамал эрттирип турарлар. [illegible] кандыкшылдыг оолдар база хөй. Училищеде ажылдап турар сес секцияда мөгелер кирип турар.

Училищениң бүгү-ле бөлүктериниң киржилгези-биле бо[illegible]

лып эртип турар национал «Трынтэ» хүреш ында чаңчылчаан, ол болурга-ла «барыкчыларының» саны дыка хөй келир. Мөгелерниң кичээлин хөй-ниитичи тренер И. Д. Христов удуртуп турар. Секцияга чыл [illegible] немежип кээр, оларны өөрединге республика чемпионнары — эң тергиин атлеттер В. Чернов биле И. Мустяц олар дузалажып турарлар. Училищениң спорт залы тергиин, эки, ында ийи хевис, зар атлетиканың дериг-херекселдери бүрүн.

Спорттуң өске хевирлеринге [illegible] кичээлдээр черлери бар. ГТО-нуң хөй хевирлеринге хандыкшылдыглар — чиик атлеттерге, футболистерге, волейболистерге, баскетболистерге, адыгжыларга стадионнуң кара боо аар черниң, ойнаар шөлдериниң, бассейнниң ажыктыг [illegible]

Спорт-биле чаа [illegible] чоруурларга «Кадыкшыл хоорайжыгажы» тургускан. Ында [illegible] белеткенииринге таарыштыр [illegible]

кылган дериг-херекселдер бар. «Кадыкшыл хоорайжыгажынга» кичээлдерни улуг курстарның сургуулдары, [illegible] эң тергиин спортчулары В. Дыру, Н. Карагяур, В. Буклаш [illegible] турарлар.

— Өөредилгеге спорттуң дузазы улуг. Ону сургуулдар[illegible] билирлер. Оон чижээнге № 16 бөлүктү айтып болур. Ук бөлүк «Эң тергиин спорттуг» деп атты эдилээшкээн эки [illegible] ажылга идепкейлиг [illegible] лип турар — деп, училищениң [illegible] кижизидилгези[illegible] удуртукчузу Н. А. Стоян СЭТА-ның корреспондентизи[illegible]

Бо чылын чүс-чүс аныяк механизаторлар республиканың [illegible] ажылдаары-биле чедип келир. Оларның кижи бүрүзүнде ГТО-нуң хөй-ниити[illegible]

В. СУРШКОВ.
СЭТА-ның корр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги гимнастика. 9.05 — Горнистер, кыйгырга харыылаңар!» 9.35 — «Оолдар — эки улус». Уран-чечен телефильм. 10.35 — «Тоол дег орап». Хөгжүмнүг телефильм (Вильнюс). 11.05 — Медээлер. 11.10—14.15 — Чап сар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — [illegible] национал байырлалы — Хосталга хүнүнге «Португалияның эргий». Кинопрограмма. 15.05 — «Билип ал, кылып шыда». Аныяк техниктерге дамчыдылга. 15.50 — Делегей конкурстарының лауреады Ю. Вострелов (баян) ойнаар. 16.15 — «Москва болгаш москвачылар». 16.45 — «Хөглүг оркестрниң аян-ч[illegible] 17.[illegible] «Аныяктарның адрестери». 18.15 — «Чурук бүгү хүнде — хүн»

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Эрес-маадырлыг [illegible]

КЫЗЫЛДАН

19.45 — Телемедээлер

МОСКВАДАН

19.55 — «Эрес-диди[illegible] деп төй сериялыг уран-чечен телефильм 4-кү сериязы. 21.3[illegible] — «Шээ 81». 22.[illegible] — Бөгүн делегейде. 22.40—23.05 — Ба[illegible] артистериниң концерти.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Твардовскийниң [illegible]». Документалдыг фильм. 12.20 — «Эрге-хоойлу [illegible] «Авам, авам, утбам болгаш мен». 12.50 — «Орус чугаа». 13.20 — «Цу[illegible] фильм. 13.50 — Э. Хемингуэй. Чуртталгазының болгаш чогаадылгазының арыннары. 14.40— [illegible]

КЫЗЫЛДАН

16.10 — «Таныыр оюннар». Телефильм. 17.10 — Чарлалдар, реклама. 17.20 — «От». Документалдыг фильм. 18.10 — С. Прокофьев. «Даш чечек». 18.15 — «Аныяк ленинчилер». 18.45 — «Тываның киноэкран[illegible]

МОСКВАДАН

19.00 — «Кино аян-чорукчуларының клуву». 20.00 — «Чаш[illegible] тамчыктыг удуңар!». «Илбилиг экран». 20.15 — «Дем каттыштырылгазы». Тележурнал. 21.00 — М. Кажлаевтиң чогаалдарындан концерт. 21.35 — «Дон Кихот». Уран-чечен [illegible] 23.[illegible] — 00.30 — [illegible]

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дамчыдарын ёзугаар алырга, бөгүн республиканың бүргеп аязып каап турар агаар болур. Мурнуу-барыын чүкче углаанышкынныг хаттың секундада дүргени 3—8 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 2—7 градус соок, [illegible] черлерге соок 9—11 градус чедир дүжер. Хүндүс 15—20 градус чылыг.

Автоорукчуларга чүвениң кээргү эки.

Кызылда [illegible] Чагбас. Мурнуу-барыын чүкче углаанышкынныг хат секундада 3—8 метр чедир дүргедээр. Агаарның температуразы дүне 2—4 градус соок, хүндүс 17—19 градус чылыг болур. Агаарның базымчалы 17 миллиметрден аңгыс, ыгы — 25 [illegible]

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

АПРЕЛЬ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мелальдарже орук» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 14.50, 17.30, 20.10 шакта.

«ПИОНЕР»: «Дюймовочка» 9.30. «Достоевскийниң амыдыралында 26 хүннер» 12.50, 16.30. «Сезиниг кижи» 11.00, 14.40, 18.30, 20.30 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Ада-чурттуң мыз» 15.00. «Эрте болдунган эдег» 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысаалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чакы. № [illegible]

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер, полиграфия болгаш ном садыгның херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың 13 [illegible]).

ТС—00546

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 98 (11596) | 1981 чылдың апрель 25, суббота | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртээ 2 көп.

КИЧЭЭНГЕЙНИ — ПРОФЭВИЛЕЛДЕР ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЧЕ

«Партия болза профэвилелдерни массалар ортузунга бодунуң идегелдиг дузаланчызы, демократиялыг хөгжүдериниң ажылчы чоннарны коммунизм тургузуушкунунга хаара тударының күштүг чепсээ кылдыр көрүп турар» — деп, СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелинде айыткан.

Профэвилелдериниң сорулгалары дыка улуг болгаш эргелери калбак. Ажылчы чоннарның эрге-ажыктарын камгалаар дугайында олар доктаамал сагыш салыр, ажыл-агыйжы, социал болгаш культура талазы-биле сорулгаларны шиитпирлээринге киржир, социалистиг чарышты, чаартыкчы болгаш чогаадыкчы шимчээшкинни калбартырынга хөй чүүлдерни кылыр хүлээлгелиг. Профэвилелиниң хөй санныг организациялары боттарының ажыл-чорудулгазын чер-черде партия организацияларының хүн бүрү удуртулгазы, доктаамал деткимче дузазы-биле чорудуп турар.

Парторганизациялар профэвилелдеринге удуртулганы ында ажылдап турар коммунистерни дамчыштыр боттандырып турар. Сөөлгү чылдарда профэвилелдеринге партийжи өзекти быжыглаар, эңаа шыырак эртем-билиглиг кижилерни шилип алыр дугайында партийжи сагыш салыышкыны күштелген. Амгы үеде республикада бүгү местком даргаларының 60 ажыг хуузу коммунистер, а эдыплар аайы-биле обкомнарның, профэвилел райкомнарының, улуг-улуг ажылчын комитеттериниң даргалары шуптузу СЭКП кежигүнү.

Партия комитеттери болгаш эге организациялары профэвилелдериниң ажылының дугайында айтырыгларны бюроларга база коммунистерниң хуралдарынга өй-өйде чугаалажып, оларга доктаамал угланыышкынны берип турар. Ындыгларга «Тыва кобальт» комбинатта, «Хемчик» совхозта партком[illegible]. Эрзинниң амыдырал хандырылга комбинадында, Республика типографиязында, Минусинск АТБ-зинде болгаш өске-даа коллективтерде парторганизацияларны хамаарыштырып болур.

Чижээ, «Тыва кобальт» комбинатта партком ында профэвилелиниң каттышкан ажылчын комитединиң ажылының дугайында айтырыгны чыл бүрүде чугаалажып, оларның чорудар хемчеглерин, ажылының планын парткомга бүгү талалыг сайгарып көрүп, чогуур угланыышкынны берип келген. Ынчангаш ол профэвилел организациязы ажыл-ишчилерниң күжүн планныг даалгаларны күүседиринче мобилизастаарынга, ажыл-агыйжы, социал-культура айтырыгларын шиитпирлежиринге, социалистиг чарышты организастаарынга, чаартыкчыларның, чогаадыкчыларның шимчээшкинин калбартырынга, ажыл-ишчилер ортузунга кижизидилге ажылын күштелдиреринге болгаш өске-даа ажылдарны чорударынга республикада эки ажылдыг организацияларның бирээзи болуп турары таварылга эвес.

Оон биле кады профэвилелдеринге тывыскан калбак эргелерни ажыглаарынга оларның чамдыктарының инициативазы ам-даа четпес, а коллективтиг керээлерни күүседириниң, күш-ажыл камгалалының айтырыгларынга чамдыкта шудургу болбайн, күш-ажыл хоойлузун үрээр, бюрократтыг болгаш ажыл чылзыр чоруктарның фактыларын ам-даа кошкак сайгарып турар дээрзин республиканың чоокта чаа эрткен профэвилел активиниң хуралының киржикчилери демдеглээн.

Профэвилел организациялары боттарының ажылын СЭКП-ниң XXVI съездизиниң негелделеринге дүүштүр тургузуп, улам инициативалыг болуп, ажыл-чорудулгазында четпестерин чогуур өйүнде чайладырынга партия организацияларының доктаамал удуртулгазы, деткимче дузазы херек. Ынчалзажок чамдык парторганизацияларның профэвилелдеринге удуртулгазы, кичээнгейи кошкак, оларда ажылдап турар коммунистерден негелдези четпес. Чижээ, кедээ ажыл-агый ажылдакчыларының профэвилелиниң Өвүр райкомунуң организакчы болгаш мобилизакчы ролю дыка кошкак болуп келген. А оон мурнундагы турган даргазы коммунист Куулардан партия райкому негелдени чогуур үезинде тургуспаан, а сөөлүнде ону ажылындан дүжүрген.

Оон аңгыда «Тыва тудуг», «Тыва кедээ тудуг» трестерде, Кечүрүг тудуг эргелелинде, Ак-Довурак АТБ-зинде болгаш өске-даа партия организациялары боттарында профэвилел органнарын кошкак удуртуп, оларның ажылын үениң негелдезинге дүүштүр тургузар талазы-биле хемчеглерни четпес боттандырып келгеннер. Чижээ, үстүнде адаттынган тудуг трестериниң ажылчыннарының аразында профэвилел кежигүннери эвестер ам-даа хөй. Сагылга-чурум, ажылды организастааны кошкак. Ол ышкаш «Тээли», «Май 1», «Ленинчи орук», Нара-Хаан» совхозтарда Тес-Хемниң «Сельхозтехника» салбырында профэвилел комитеттери социалистиг чарышты багай организастап, материалдыг, моральдыг идиг бериишкиннерин кошкак ажыглап, мурнакчыларның дуржулгазын четпес нептередип келген. Ындыг четпестер бирги ээлчегде ол совхозтарда парторганизацияларны дүвүредир, оларда профэвилел организацияларынга партийжи удуртулганы шыңгыы экижидерин негеп турар-дыр.

Ажылдың ленинчи стилиниң бир эң чугула кезээ—үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин билдилиг организастаары болур деп бистиң партиявыс айтып турар. Маңаа холбаштыр алыр болза, профэвилел организацияларының ажылында база-ла четпестер бар. Удуртулганың уран аргазы чүдеп дизе, шиитпирни хүлээп алгаш, оон күүселдезин айыттынган хуусаазында чедип алыры болур деп эш Л. И. Брежневтиң съездиге онзалап демдеглээн айтыышкынын маңаа дорт удуртулга болдурар херек. Оон аңгыда күш-ажылчы коллективтерниң кижизидикчи ролюн бедидер, оларда профэвилел организацияларының ажылының стилин болгаш арга-методун сайзыраңгайжыдары база-ла парторганизацияларның доктаамал кичээнгейинге турар ужурлуг.

«ДӨРТ МУҢЧУЛАР» КЛУВУ

СТЕПАНАКЕРТ. (Нагорно-Карабак автономнуг область). Мартунинск районда «Коммунизм» колхозтуң бүгү фермалары Нагорно-Карабак автономнуг областың Чартар кодээ Совединде тургустунган «дөрт муңчулар» клувунуң кежигүну болган. Чылда бир инектен-не дөрт муң килограммдан эвээш эвес сүт саглыр саалыкчылары клуб кежигүнүнге хүлээп ап турар.

«Дөрт муңчуларның» клуву — мурнакчы малчыннарның чедиишкиннериниң [illegible] [illegible] кижилерниң кичээнгейин [illegible] саанчы В. Агабекян эрттирип турар. Бо чылын бир инектен-не сүт саалдазын 6,2 муң килограммга чедирерин ол хүлээн[illegible].

Мурнакчыларның ол клуву — социалистиг чарышты калбартыышкыны. Мурнакчы дуржулганы нептередириниң хевири. Ындыг клубтар автономнуг областың өске-даа ажыл-агыйларында база тургустунуп турар.

МАЙ 1-ГЕ УТКУШТУР

ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТЫР

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Он бирги беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-Эвилел социалистиг чарыжының дугайында» доктаалын «Бай-Тал» совхозтуң ажыл-ишчилери ханызы-биле таныжып көргеш, боттарының бар аргаларын санап түңневишаан, бедиткен хүлээлгелерни ап, оон күүселдези дээш шудургу ажылдап турар.

Эрткен чылдың планныг даалгаларын ажыл-агый база эки күүсеткен. Мал бажын өстүрериниң болгаш күрүнеге мал продуктуларын садарының пландарын ажыр күүсеткеш, районнуң ажыл-агыйларының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болган.

Чаа он бирги беш чылдың баштайгы чылын совхозтуң ажыл-ишчилери күш-ажылчы чедиишкиннер-биле эгелеп, алган социалистиг хүлээлгелерин багай эвес күүседип турар. Бирги кварталда күрүнеге эът садарының планын 151 хуу күүсеткен. Мал кыштаглаашкынын организастыг эрткен. Бо хүннерде хөй олдаашкынны совхозта доозулган. Ажыл-агый нииттизи-биле чүс бүрү онаалтыр 87 хураганнарны камгалап алган. Хойжулар Лопс Мандай-оол, Хавак-оол Өнер-оол, Хомушку Таар-оол, Шыырап Мандараа болгаш өскелер-даа чүстен хөй хураганнарны доруктуруп ап, бедик күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турарлар. Амгы үеде совхоз часкы тарылга ажылдарынче кирип, май мурнунуң социалистиг чарыжын калбарткан.

— Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында доктаалга сорук киирген бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери он бирги беш чылдың планныг даалгаларын бүгү-ле адырлар аайы-биле хуусаа бетинде декабрь 21-де бүрүн күүседир дээш социалистиг хүлээлгени алган улуг күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле ажылдап турар. Алган хүлээлгелеривис чогуур үе-шаанда күүсеттинер дээрзинге чигзинит турбас — деп, совхозтуң директору Манзырыкчы Сурунович Ооржак улуг чоргаарал-биле чугаалап олар.

Б. БАРБА.

УЛАМ ШАПКЫНЧААН

Тываның аар үлетпүрүнүң баштайгызы В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажыл-ишчи коллективтериниң аразында Делегейниң ажылчы чоннарының [illegible] каттышкызының хүнү — Май 1-ге уткуштур социалистиг чарыш калбарган. Түс-түс коллективтер аразында күш-ажылчы маргылдаага даг-дүгү рудниниң ажылчыннары база идепкейлиг киржип турар. Ук коллективте ажылдың ажыктыг чоруун болгаш шыларын бедиткеш, бо чылдың баштайгы кварталының планын ажыр күүсеткен экскаваторлар экипажтары бар.

Хоочун бригадир В. Кирилловтуң удурткан № 11 экскаваторнуң экипажы мурнакчыларның [illegible] баштап, өске өөрүнге үлегерин көргүскен. Найыралдыг коллектив эрткен үш айларда 276 муң тонна даг массазы чүдүрер планын 352,7 муң тонна четиргеш, онаалдазындан ажыр 76,7 тонна даг массазын чүдүрген. Улуг машинист А. Рацкий болгаш А. Бойков оларның баштааны № 12 № 2 экскаваторларның экипажтары бар аргаларын болгаш курлавырларын чогумчалыг ажыглааш база ажылдың темпизин шапкынчытпаш бирги кварталының планныг даалгаларын күүсеткен, апрельдиңни күүседир четкен.

Бо күш-ажылчы чедиишкиннерге телептиг улуун киирген ажылчыннар түс-түс экипажтарда хөй. Оларга В. Козлов, Т. Лопсан, М. Ховалыг, Б. Ершов болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

Май 1-ниң байырлалын телептиг уткуур дээш ажыл-иш даг-дүгү рудниниң коллективинде улам шапкынчаан.

Кызылдың алгы заводунда Тамара Ивановна Сёминаның удурткан чиик идиктер даараар цехтиң коллективи бирги кварталдың планын чедиишкинниг күүсеткеш, бүдүрүлгениң шилчиир Кызыл тугун, акша шаңналын алган. Ук цехте Л. С. Ильинаның коммунистиг күш-ажылдың бригадазы заводтуң бригадаларының аразында чарышка кайгы черни алгаш, шилчиир вымпелди алган. Ында А. Симоненко, А. Лазицкая, А. Левченко, Д. Куулар, З. Фролова олар үлүг-нормазын ажыр күүседип турарлар. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Домна Куулар ажылга кызымак, телептии-биле эш-өөрүнге эки үлегер-чижекти көргүзүп, май 1-ге уткуштур шалыпчы ажылдап турар.

ЧУРУКТА: коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы Домна Куулар ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ДЕҢ-ДЕСКИ АЖЫЛДААР

«Тыва кедээ тудуг» трестиң Бии-Хем районда ыяш белеткээр чериниң коллективи бо чылдың бирги кварталында 242 муң рубльдиң бараанныг продукциязын. [illegible] болгаш 410 муң рубль түңнүг продукцияның [illegible] бүрүн күүсеткен.

Планныг даалгаларын күүседиринге [illegible] киирип келген бригадалар, цехтер бүдүрүлгеде эвээш эвес. Оларның бирээзинге чазаныкчылар цеги хамааржыр. Ында бедик мергежилдиг чээрби беш ажылчын бар. Олар холушкак мергежилдиг шиитпирлээн алган болгаш херек апарган таварылгада бирээзи өскезин солуптар. Күш-ажылдың [illegible] бедик база кылдынган продукцияның шынары эки. Демниг коллективти Пётр Глазков баштап турар. Олар бирги кварталда 34,8 муң рубльдиң бараанныг продукциязын бүдүрген, сайгарылга планын 35,7 [illegible] рубльге күүсеткен.

[illegible] кары эжик, соңга блоктарын шала манзаларын болгаш оон-даа өске кылыгларын бүдүрүп турар. Бедик мергежилдиг чазаныкчылар Степан Рыжалов [illegible] мурнакчылар цехте бар. Пётр Глазков бригадазының удуртур[illegible] аңгыда чазаныр мергежилге дыка хөй ашыктарны өөредип дуржулгалыг дагдынылгаларны [illegible]. Оон өөреткен өөреникчилери В. Дьяченко, С. Фадеев хүлээлгелерин ажыр күүседип, бүдүрүлгениң мурнакчылары, дуржулгалыг чазаныкчылар апарганнар.

[illegible] бригадалары-биле хандырарында коммунист М. Жолобовтуң болгаш П. Коробейниковтуң ыяш белеткээр бригадалары база үлүүн киирип келгеннер. Ол бригада март айда 600 кубометр ыяшты кезип, белеткээр планын 620 чедирген. [illegible] П. Коробейниковтуң бригадазы 400 кубометрни белеткээр планын 420 кылдыр ажырган. Бригадалар аразында чарыштың түңнелдерин ай санында үндүрээш, тиилекчилерниң күш-ажылчы көргүзүглерин [illegible] самбырага демдеглеп турар. Тиилекчи бригадага шилчиир вымпелди база [illegible] тыпсып келген.

Ыяшты үндүр сөөртүүн [illegible] ажылынга бердингең, алган хүлээлгезин ажыр күүседип турар чолаачылар хөй. Бүдүрүлгениң дуржулгалыг чолаачыларының бирээзи В. Нусовтуң ажылы макталдыг. Хоочун чолаачы машиназын камныг эдилеп, өөлчээ нормазын ажыр күүседип келген. Ол март айда чолаачылар аразында чарышка тиилекчи болган. Айның планныг даалгазын 138,9 хуу күүсеткен. Мурнакчы чолаачылар А. Сычев, Н. Желтобрюхов ай нормазын 107 болгаш 112 хуу күүсеткилээн.

Ыяш белеткээр чериниң удуртукчулары, ында партия, профэвилел [illegible] түс-түс [illegible] бригадаларының [illegible] социалистиг [illegible] организастап, [illegible] ажылчыннар, бригадалар [illegible] тер алган хүлээлгелерин [illegible] бартан [illegible] гала ону белеткеп турар бригадаларның база ону сөөртүп [illegible] ажылының түңнелинде [illegible] неттиннер турбуже ында чеди бригаданың чүгле нияз планын күүсеткен. Арткан бригадаларның ажылчыннары боттарында быжыглазын техниканың база аргаларын [illegible] айбайн, а чамдыктары ажыл шагы үзүп, прогулдап турган алган хүлээлгезин күүсетпээн. Ыяш сөөртүр автомобиль чолаачылары Л. Фомин, Л. [illegible] март айның планын чүгле 11 болгаш 13 хуута күүсеткеннер.

Ыяш дилээр цехтиң бригадалары база дең-дески эвес ажылдаан.

Ыяш белеткээр чериниң ажылчыннарының аразында алган хүлээлгезин [illegible] айбас, күш-ажылдың сагылгазын үрээр, прогулдаар кижилер бар. Оларның уржуундан чамдык бригадалар, [illegible] планныг даалгаларын күүсетпейн келген. Түс-түс ажылчыннарның ортузунга кижизидилге ажылын база [illegible] чогуур [illegible] тургускаш, ажыл шагы үзер, прогулдаар [illegible] чугаазы [illegible], тодаргай хемчеглерни ап чорудары чугула. Бригада, цех бүрүзү деңдески [illegible] планның даалгаларын күүсетпейн турарын чедип алыр [illegible] удуртулгазындан ында хөй-ниити организацияларындан үенеп турар.

М. ОНДАР.

ХОВУ АЖЫЛДАРЫ ЭГЕЛЕЗЕ-ДАА...

Часкы хүн чылды чемгерер

Бай-Тайга районнуң чер ажылдыглары бо чылын 6084 гектар черни удур аңдарар. 7384 гектарга мал чеми аъш-бүрү культураларын, 20 гектарга картофельди, 9 гектарга ногааларны тарыыр болгаш ниити малынга сигенни 10 муң 740 тоннаны, сенажты—940, силосту—9210, витаминниг сиген далганын—100 тоннаны белеткээр сорулганы салган. Ону чедиишкиннг боттандырарда, часкы хову ажылдарын өй-шаанда эки шынарлыг чорудары негеттинер. Бо харыысалгалыг кампанияже ажыл-агыйлар канчаар белеткедип кирип турарыл?

[illegible]

Х.-К. МОНГУШ.

НАЙЫРАЛДЫҢ АЯН-ЧОРУУ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов баштаан СЭКП ТК-ның делегациязы ПКАП ТК-ның чалааны ёзугаар апрель 23-те Варшавага барып чораан. СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков болгаш СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Польшада элчини Б. И. Аристов олар делегацияның составынга кирген.

ПКАП Төп Комитединге чугаалажыышкыннар болган. Аңаа ПКАП ТК-ның Бирги секретары С. Каня, ПКАП ТК-ның Политбюро кежигүннери киришкен.

Ийи партияларның амыдыралының эң чугула айтырыглары ол чугаалажыышкыннарның темазы болган. Коммунизм тургузуушкунунуң оруунга чугула чаа үе-чаданы тодаргайлаан СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин боттандырар талазы-биле совет коммунистерни болгаш совет улусту чорудуп турар бүгү талалыг чогаадыкчы ажылының дугайында совет эштер чугаалаан.

Эртемниг социализмниң принциптеринден ойталаанының уржуктарын ажып эртериниче, Польшаның социалистиг орук-биле чогумчалыг хөгжүүрүнге байдалдарны тургузарынче угланган ПКАП ТК-ның VI болгаш оон дараазында болган пленумнарының доктаалдарынга дүүштүр партияның ажыл-чорудулгазын Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының төлээлекчилери совет эштеринге таныштырган. ПКАП-тың IX онза съездизинге белеткелдиң кол угланыышкыннарының дугайында олар чугаалааннар. [illegible]

[illegible]

(СЭТА).

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬДУҢ арны

1981 чыл
Апрель
№ 4 (85)

УЛУСЧУ КОНТРОЛЕРЛАР! САГЫЛГА-ЧУРУМНУ БЫЖЫГЛААР, КАМНАЛГА БОЛГАШ ХУМАГАЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ ШУДУРГУ ДЕМИСЕЖИҢЕР!

(СЭКП Төп Комитединиң Май бирге Кыйгырыгларындан).

Бир бөлүктүң практиказындан

СОРУЛГАНЫ БОТТАНДЫРЫП

Совет садыгның культуралыг бедиклеринге, оон ... база хамналышкыннарны ... Бистиң районнуң холушкак садыгда ... ажылдап турар улуг организация. Садыг планының күүседилгези ... эминдеринге, сагылга-чурумну быжыглаарынга, барааннарны шын таарыштыр хуваарылга болгаш өске-даа айтырыгларга холушкак садыгда улусчу контрольдуң 20 кижи составтыг кол бөлүүү чогум-на ындыг сорулганы боттандырып турар.

Бистиң бөлүүвүс чорудар ... партия организациязы-биле ... квартал санында кылгаш, болукка хуралынга бадылап ап турар. Кол чүүл ол планны боттандырарында, ону күүседиринге залгымныг бүрүзүнүң ... [illegible]

[illegible]

Г. МААДЫР-ООЛ,
Кызыл районнуң холушкак садыгының улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң даргазы.

ШАЛЫПКЫН, ДЭЭШТИИ ДЭЭШ

ССРЭ-де улусчу контроль дугайында Хоойлуга база ону ... СЭКП ТК-ның хүлээп алган ... улусчу контролёрлар бүдүрүлгениң ... айтырыгларынче кичээнгейин мөөнеп ... Планның ... күүседир, материалдыг ... херекгиин чоп ажыглаар, сагылга-чурумну быжыглаар дээш демиселге партия организацияларының ... улусчу контролёрлар идепкейлиг дузалажып турар.

... күүсеткен. Разрезтиң ажылчыннары ССРЭ-ниң хөмүрдаш үлетпүрүнүң министерствозунуң коллективтериниң со... чылын ийи удаа шаңналдыг ... ге контролёрларның кирген улуг үлүг бичии эвес. Улусчу контролёрларның дыл ... ның участогунуң механиги А. Г. Күжеен, БелАЗ чолаачызы Я. Е. Чеболаев, разрезтиң кол энергетиги А. В. Фомин олар болгаш өскелер-даа боттарының принципиалдыы ... [illegible]

[illegible]

Л. ЗАБОЕВ.
Кызыл хоорайның улусчу контроль комитединиң даргазы.

«Тиилелге» совхозтуң ховуларында часкы ажылдар кидин түлүк калбарып турар. Механизаторлар шык базырышкының доозкан. Бо чугула кампанияга контролёрлар база хөй чүүлдерни кылыр апаар. Механизаторларның үшкү отрядында хайгыылчыларның постузун Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи коммунист Т. К. Балы-Хөө удуртуп турар. Амгы үеде контролёрлар ажылдың шынарын, кыварчаар материалдарның камналгазы дээш шыңгыы хайгааралды тургускан.

ЧУРУКТА: (оң талазындан) улусчу контролёрлар К. Балы-Хөө механизатор Х. Хертек база А Тапынаров олар-биле ажыл үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

ХАЙГЫЫЛЧЫЛАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Бо чылдың бирги кварталында мал ажылының ... Тес-Хем районнуң Тандын ... [illegible] ... Хайгыылчыларның бүдүрүлгеде ... В. П. Иванова сес бердинис.

— Районнуң ажыл-агыйлары ... [illegible]

[illegible]

СЕМИНАР

Тыва АССР-ниң Улусчу контроль комитеди чоокта чаа улусчу контрольдуң районнар комитеттериниң ... хандырылганың штаттан дашкаар ... эрттирген.

ССРЭ-де Улусчу контроль дугайында Хоойлуга, ол Хоойлуну хүлээп алганы-биле холбаштыр СЭКП ТК-ның доктаалынга база «Садыгда, ... улусчу контроль бөлүктери болгаш постулары-биле Литва ССР-ниң Улусчу контроль комитеттериниң ажылының дугайында» докладынга дүүштүр штаттан дашкаар ол киилдистериң сорулгаларының талазы-биле айтырыгны семинарга сайгарып көрген.

Аңаа Тыва АССР-ниң Улусчу контроль комитединиң даргазының оралакчызы Ф. И. Калин болгаш өске-даа зарыысалгалыг ажылдакчылар илеткелдер кылган. Таңды, Чөөн-Хемчик, Тес-Хем районнарының, Кызыл, Ак-Довурак хоорайларының контроль комитеттериниң штаттан дашкаар киилдистериниң ... ажылының дуржулгазын солушкан. Семинарның төнчүзүнде оон киржикчилери Кызылда үлетпүр бараалнар садында хайгыылчыларның ажылы-биле таныжып ...

Тускай дыңнадыглар

Комитеттерде

Кызыл

«Тыва сут тудуг» трестиң № 5 КМК-зында, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкынының механизация эргелелинде чылыг болгаш электроэнергияның канчаар ажыглап турарының дугайында Кызыл хоорайның улусчу контроль комитеди хыналданы чорудуп, улуг четпестерни илереткен. Бо организацияларда, ылаңгыя КМК-ла эрткен чылын мерге документилер кылып тургаш, 36 муң квт-шак электроэнергияны камнап алган деп айыткан турган. Ол ышкаш чылыг энергиязын ажыглаар чурумну сагываан дээш торгаалдар төлээри-биле ол организация 652 рубльди артыкка чарыгдаан.

Хайгыылчыларның хөй удаа сагындырыглары турза-даа, бо организацияларның удуртукчулары оон чогуур түңнелин кылбаан. Хоорайның улусчу контроль комитединиң севээнде болган хуралынга № 5 КМК-ның начальниги О. П. Главатскийни доңгуткан болгаш күрүнеге чедирген когаралдың чамдыызын өгндери-биле ооң бир айда шалыңның тырттарын шиитпирлээн. А каттыжыышкынның механизация эргелелиниң начальниги В. Н. Шутовту комитет шыңгыы сагындырган.

Эрзин

«Чаа орук» совхоз часкы тарылгага кирер техниканың септелгезин багай чорудкан. Хынаалда чорудкан үеге чедир септээн техниканы хүлээп алыр комиссия безин чок турган. Совхозта контроль бөлүүнүң болгаш күрүне... хайгаарал комиссиязының хөй удаа сагындырыглары турбуже, үрелген техника бажыннар даштында турбушаан, тоймагланган.

Совхоз директору Д.-Б. Чопуй кол инженер А. Эрежникедээ ажыл-агый машиналарының механиги Я. Байыр техниканың ажаалда-тежээлдезин негеледеге дүүштүр тургузун шыдаваанын Эрзинниң улусчу контроль комитединиң хуралынга демдеглээн. Ол улуг четпестери дээш А. Эрежни биле Я. Байырны комитет доңгуткан.

Бай-Хаак

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Тоора-Хадың сүт-бөраан фермазының бүдүрүлгечи көргүзүглери ай санында кудулап кел чыдар. Ооң чылдагаанын хайгыылчылар сайгарып көрген. А мында мал чеминиң четчир курлавырлары бар. Ынчалзажок ону чоп ажыглап, хумагалаар талазы-биле байлал фермада багай тургустунганы, малды ой-шаанда чемгербейн, суттарбайн турганы, ажаалда-тежээлдениң кошкак хыналдадан илерээн. Чамдык саанчылар, малчыннар чогуур шагында ажылче үнмес чоруктар база турган. Совхозтуң мал ажылының специалистери бо ферманың ажылынче кошкак кичээнгей салып келген. Ол бүгүнүң түңнелинде көргүзүглер кудулаан.

Тандының улусчу контроль комитединиң хуралынга ол дугайында айтырыгны сайгарып көргеш, ферма эргелекчизи И. И. Бухтуевти доңгуткан болгаш чартык айда шалыңның тырттар деп шиитпирлээн.

Шагаан-Арыг

«Шагонаргтажстрой» трестиң № 18 КМК-ның начальниги Г. Н. Акуленко күрүне планының күүседиинге мегe нечей бижилгелер кылыр дугайында айтышкыннар берип турган. Бо чылдың январь, февраль айларында нииттизи-биле 60 муң рубль хемчээлдиг кылдынмаан ажылдарны отчётка негелел немей кирген.

Оон аңгыда Г. Н. Акуленко, ол-ла КМК-ның мурнундагы начальниги турган, ам «Шагонаргтажстрой» трестиң начальнигиниң оралакчызы С. Н. Пановтуң «дуржулгазын» алгаш, бодунуң хууда машиназын албан-херекке ажыглааш, оон элидели база септелгези, а чарыгдаан бензин дээш база дутуй садып алганы дээш 494 рубльди бодунга шиңгээдип алган. С. Н. Панов ол тудуг организацияларында ажылдап тургаш ындыг арга-биле 1184 рубльди шиңгээдип алган турган.

Улуг-Хем районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга ол айтырыгны чугаалашкаш Г. Н. Акуленко биле С. Н. Пановту шыңгыы доңгуткан. Оларның бир-бир айда шалыңын тырттар дээн.

ДЕМИР-ДЕС СЕК БОЛГАН

Барыксанчыг Кызыл-Тейни, Машиналыг «Кызыл тукту» ...

Өвүр районда бистиң бо совхозувусту мынчаар ырлап болур-ла турган чүве. А ам ... зын билир кижи ам мынчаар ырлавас боор. Совхозта 40 кире машина санаттынып турар. Баш саны ындыг, а шимчээр чүве ээзээш болдур ийин. Ол ...

... ол дээрезинде септеп селип алырын совхозтуң дирекциязы... лериниң кезектери тоймаглаттынган: ол көк демирлер аңаала эстип-хайлы берген ышкаш апарган. Оларның ам чүгле ... сеги ...

— Шимчээр чүве чок, дарга.
— «Хаван чадаг» болган-дыр бис, ам канчаарыл?

Эт шаанда эки-ле турган ийин, а ам чүгле мында аңаа бир демир-дес сеги апарган.

Кымнар буруулугул? Бир-ле ... турган чолаачыларның харыысалгага болгаш хумага чогунда. Ийиде, совхоз дирекциязындан (директор Кара-Сал Балдан-оол), инженер Н. Кызыл-оолдан чолаачыларга негелде чогунда. Хөй кезиинде-ле амхууда херээн чогудуп шавар. ... хамаан чок бодаар чолаачыларга С. Эрес-оол, И. Ооржак, В Сат, Б. Хертек, О Аңыр-оол болгаш өскелер-даа хамааржыр. Төлеп чоктарның ... когарал та чеже муң акшага санаттынып турар чүве? Б... эуулуг кижилерден ону хөй кезиинде-ле төлеттирбейн, алтак кызып эрттирип турар. Ол чорук буруулугларның бажын эттендирип турар.

Бо чорук чамдык чолаачыларга база дорт хамааржыр. Бир эвес херек бо хевээр турар чүве болза, совхоз «... ... ...

Барыксанчыг Кызыл-Тейни. Машина чок «Кызыл тукту» — деп ырлажыр чадавас?

Ч. ООРЖАК

ШОРГАЛАРНЫ ДУГЛААР

Чоннуң байлаан хумагалаар

Хөй акша-көрүңнү, күшту ... [illegible]

[illegible]

Н. ДЮКАРЕВ
РСФСР-ниң нефть продуктулары ... Тыва эргелелиниң инспектору ...

Херээженнер чөвүлелдеринде

ДУРЖУЛГАГА ДАЯНГАШ

Херээжен ажыл-ишчилер, херээженнер чөвүлелдери. [illegible] улуг күш. Бистиң районда ам шупту 28 херээженнер чөвүлелдери, оларның чоң ортузунга политмассалыг ажыл чорудар кол төптери 187 агитквартира бар. Парторганизацияларның [illegible] дүүштүр олар ажылдап, херээженнерни күш-ажылче хаара тудар, хөй-нийти ажылынга [illegible] культуразын бедидер, чурттакчылар черлериниң хоорум-чурумун, санитарлыг дениелин эки жиндеринче олар күштүг [illegible]. Бо талазы-биле илеп-кейни бедиткенниниң түңнелинде херээженнер чөвүлелдериниң аразында социалистиг чарышка районнуң херээженнер чөвүлели бирги черни ээлеп, республиканың херээженнер чөвүлелиниң [illegible] бижик болгаш акша шаңналын алган.

Херээженнер чөвүлелдериниң СЭКП-ның XXVI съездизинге тураскааткан ажылдары хөй талалыг. Оон иштинде бир демдеглексенчиг чүүл — агитквартираларның болгаш агитколлективтерниң съездиге тураскааткан уран чүүл көрүлдезин эрттиргени болур. Ацаа тиилекчи болган кварталдарның көрүлдезин районга чоруткан. Ниитизи-биле ол көрүлдеге 16 суурлардан коллективтер киришкен. Оларның концерттери бедик идейлиг [illegible] районнуң көрүлде комиссиязы демдеглээн. Район көрүлдезинге бирги черни Чыраа-Бажы суурнуң, ийиги черни «Большевик» совхозтуң, үшкү черни Бора-Тайга суурнуң коллективтери алган.

«Эң эки утка-шынарлыг бу-луң» деп делгелгени район төвүнге организастаан черде агитквартираларның [illegible] лыг дуржулга солчулганган.

СЭКП-ның XXVI съездизиниң шиитпирлеринге херээженнер чөвүлелдериниң ам-гы үеде бот-тарының херээн анализтеп көрүп, кижизидилгелиг ажылдарының салдарын бедиткен. Районда херээженнер чөвүлелдериниң дарга[illegible] Совет ажылдакчылары [illegible] Маадыр кодээ Советтиң ында херээженнер чөвүлелиниң баазазынга [illegible] Ооң киржикчилери [illegible] солчуп, Алдан-Маадыр суурнуң херээженнер чөвүлелиниң ында агитквартираларның урүглар албан [illegible] ниң дуржулгазы-биле таныш-кан.

Амгы үеде херээженнер чөвүлелдери агитквартиралар [illegible] лушарын кылып, аңа съездиниң материалдарындан кол чүүлдерни ушта [illegible] аскылап алган. Агитквартиралар [illegible] ийи удаа эртер. Чурттакчылар съездиниң материалдары-биле [illegible]. Бо ажылга агитатор-ларның салымныкы эвес: Чыргакыда С. [illegible] Херел, Ийиеде С. С[illegible], Тайгада О. Аңзат, Хорум-Дагда П. Баазаң, Баян-Тала[illegible] О. Серенмаа олар ышкаш дээ интеллигенция болгаш билиии чыл бүрүзе [illegible] раалгазып чорур.

Съездиниң [illegible] чонга таныштырар та[illegible] ажыл сүт-бараан фермаларда, малчыннарда база баргаан. Агитаторларның [illegible] биле малчыннарда түс[illegible]

[illegible]

Б. КИЛЧЕН,
СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизиниң эргелекчизи.

АГИТКВАРТИРАЛАР АРАЗЫНДА

Бүрен-Хем кодээ Советтиң девискээринде чурттакчылыг черлерин 26 агитквартирага чаргаш, оларның кол 6 төптери [illegible] Бир төптүг-ле 5 агитквартира [illegible] съездизинге тураскааткан урав чүүл көрүлдезин организастаан эрткен. Ылангыя «Чодураа» агитквартира бирги концерти [illegible]

[illegible]

СЭКП-ның XXVI съездизиниң [illegible]

С. САРЫГ.
Каа-Хем район.

[illegible]

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ЛЕНИНЧИ ЮБИЛЕЙНИ ДЕМДЕГЛЕВИШААН

Совет күрүнениң үндезилекчизи, делегей пролетариадының баштыңчызы Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл оюн бүгү делегей калбаа-биле демдеглээн.

ПРАГА. Бистиң революсчу партиявысты [illegible] дээзинге В. И. Ленин турганынга чехословак коммунистер чоргааранып деп, чехословак хөй-нийтиниң В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 111 чыл оюнга тураскааткан байырлыг хуралынга илеткелинде ЧКП ТК-ның Президиумунуң кежигүнү, ЧКП ТК-ның секретары М. Якеш чугаалаан. Чогум-на ооң ачызында ЧКП ленинчи хевирниң партиязы болуп, чурттуң ажылчы массаларының удуртукчу, организакчы күжү болур бодунуң төөгүлүг соргуннун [illegible] чаан.

ЧКП ТК-ның Чиңгине секретары, ЧССР-ниң Президентизи Г. Гусак, республиканың [illegible] оске-даа удуртукчулары байырлыг хуралга олурушкан.

БУДАПЕШТ. Делегей пролетариадының [illegible] төрүттүнген хүнүн байырлаа[illegible] ажыл-ижиниң түңнелдерин үндүрери, келир үеге сорулгаларны айтып алыры Мишкольцте В. И. Ленин аттыг комбинаттың металлургтарының чаагай [illegible] ады чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннерже оларны сорук киирип турарын комбинаттың ажыл-ишчилериниң аңаа болган митингизи тодаргай көргүскен. Эрткен чылын ооң коллективи чурукка миллион ажыг тонна каңны берген. Чаа конвертор цехиниң бирги эзилдээн [illegible] саазында киирген, ону совет[illegible]

[illegible] бээр 111 чыл оюнга тураскааткан байырлыг [illegible] Улус-Демократтыг Республиканың [illegible] ЛУДР-ның Дээди улусчу хуралының [illegible] даргазының оралакчызы Лым Инсисенгмай чыылганнарның мурнунга чугаалаан. Делегейниң бүгү улустарының салым-чолунга күчүлүг салдарын чедирген база коммунистиг болгаш [illegible] партияларның, таймын, национал хамаарылгалас чоруктуң болгаш социализм дээш бүгү демисилчилерниң ажыл-[illegible] ленинчи идеяларның делегейге ааң ажык улуг ужур-дузазын ол онзалап демдеглээн.

Коммунистиг туруксуушкуннуң бүгү талалалынга Совет-тер чуртунуң чедип алган аажок улуг чедиишкиннери Ленинниң улам тиилеп орар, ноцүн [illegible] көргүзүг болур деп ол демдеглээн.

• • •

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 111 чыл оюн [illegible] Париж, Лиссабон, [illegible]

ВЬЕНТЬЯН. Лаос хөй-нийти тололекчилериниң В. И. Ле[illegible]

(СЭТА).

АЖЫЛЫН ДООСКАН

ГАВАНА. (СЭТА). Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң [illegible] Гаванада [illegible] 85 [illegible] болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкиннериниң төлээлекчи[illegible]

Бүгү делегейге тайбың, дүшкүүрлүг чоруктуң чаварыл[illegible] рар дээш, боо-чепсекти эдлере бүдүрериңге, термоядерлыг халдаашкын кыжанышкынынга удур демиселдин күштерлериниң эргежок чугулазын сессияга санал берген[illegible] онзалап демдеглээн.

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң президиуму [illegible] турарының түңнелинде тайбыңга база улустарның айыыл[illegible]

Боо-чепсектерниң чаа хевирлерин, ооң иштинде нейтроннуг чепсекти болгаш ортумак ыраашылдыг ракета [illegible] чепсектерни Европага экеп нептередир дээн АКШ-тың планнарын ол резолюцияда [illegible] буруу шапкан.

Перси мугулдурунга, Инди океанга болгаш Кариб бассейнинге америк шериг боо-чепсектерин, шериг күжүн бедерей хөй мооңнээни, бүгү делегейге АКШ-тың шериг баазаларын эдлере тургусканы, реакцылыг эрге-чагыргаларга америк боо-чепсектерни берип турары дүшкүүрлүг чоруктуң оларны тывыладырын, делегейниң улустарының [illegible] вырлыышкынын камгалап база быжыглап болуру, тайбың[illegible]

[illegible] бүгү-делегей чөвүлели онзалап демдеглээн. СЭКП-ның XXVI [illegible]

[illegible]

ЧОННУ КЫЙГЫРГАН

ЛУАНДА. (СЭТА). [illegible]

БУРУУ ШАПКАН

МЕХИКО. (СЭТА). [illegible]

Эки чурттаар төлээде —

эки ажылдаар

ХАЛАЛЫГ ЭРГЕЛЕКЧИ

[illegible]

К. ХЕРТЕК.

ОБЪЕКТИВТЕ — КУБА

Кубаның ажылчын ангызы, тараачыннары интеллигенциязы ССРЭ болгаш социалистиг өске-даа чурттар-биле хамы [illegible] ажылдажылганың ачызында чаа амыдыралды тудуп тургузуп турар. Улус ажыл-агыйының бүгү адырларында, улус өөредилгезинде, кадык камгалалында улуг чедиишкиннер чедип алдынган.

ЧУРУКТАРДА: Гавананың кудумчуларының бирээзинде; куба студент кыстар.

В. НОШЕВОЙНУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

БИЖИК БИЛБЕС ЧОРУКТУ УЗУТКААР КУРСТАР

ХАНОЙ. (СЭТА). [illegible]

Бөгүн — Португалия республикада Хосталга хүнү

РЕВОЛЮЦИЯ СООНДАГЫ ЧЕДИ ЧЫЛ

[illegible]

С. СТАРОСЕЛЬСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

Лиссабон

Шулук кыдырааж ындан

ТАРААЖЫНЫҢ СӨЗҮ

Амыдырал дээди кежии —
Амданныг ак чаагай хлеб.
Тайбың чолдуң ачызында
Дяг дег овал турзун дээштиг
Талыгырже
херлип берген ховуларда
Тарааны-ла,
Тарааны-ла ажаап чор мен.

Ада кижи далган өйүп
Ава кижи боорзак хаарып.
Өг-бүле бажын санап
Өрзүн чонум чоогласын дээш.
Талыгырже
херлип берген ховуларда
Тарааны-ла,
Тарааны-ла тарып чор мен

Кыраган кижи чонга дуза,
Кым-даа кижи «четтирдим» дээр.
Ховуларже челип олур.
демир аъдым.
Хостуг ырым
хөөмейлээр салып орайн.

С. СОСКАЛДАЙ.

САЛБАК ЧЕЧЕК

Сактырымга эргим уруг
Салбак чечек тудуп алган
Бедик черден харап келгеш,
Менче сунуп турган ышкаш.

Кадыр сынныг даглыг черде
Кандыг өңнүг чечек чогул
Чүгле чаңгыс шак ол салбак
Чүге-ле чоор уттунмас-тыр.

Чараш [illegible], уйзэргетпейн
Салбак чечээң меңээ берем.
Кусиактапкаш черле салбайн
Хумагалап чоруур дээн мен.

Гөрзээн черим бүгү чечээн
Тоду меңээ бердинзе-даа
Сагыжымга бир-ле чүве
Саарзык хевээр артып
каар-дыр.

Мээң-не билир салбактарым
Белек кылдыр черле бербе.
Олар меңээ чеже-даа бол
Оожургал бербестер-дир.

Шырайымны көргенимде.
Шынаа чечээ мнда калыр.
Чайын, кыжын өңнмас чечээм
Чанымдан-на ыравайн кор.

М. КОЖЕЛДЕЙ.

ЧОЛААЧЫНЫҢ ЫРЫ

Ырак орук шөйүлбүшаан,
Ырым база куттулбушаан.
Ыржым дүнну өттүр чорааш,
Ынаам сенээ чеде бээр мен.

Уйгу деп сөс уттундурар.
Улуг ишти кылып чор мен.
Башкы сында чедишкен ай
Базып ор деп сүмелей-дир.

Часы тыныш соңгам соктап,
Сагыжымны хөлзедип чор.
Сактырымга, сылдыстыг дээр
Чаражыңче далаш дээзиг.

Чолаачының чымыш ижи
Чоруун чогуп чорзун дээнил
Оруктарны чыыра тырттар.
Оттуг чүрээң мээң-биле.

М. ДОРЖУ.

БУРУНГУ АКШАЛАР

Мурнуу Буг биле Днепр хемнерниң [illegible] эрте-бурунгу хоорай-күрүнс турган Ольвиядан ийи муң чылдар ажыг үеде чер иштинге чыткан төгерик чес акшалар [illegible].

Үрелген-бузуптан эдилелдер аразындан тывылган ол төгерик честерниң диаметри 70 миллиметр чедип турар. Ол [illegible] эрасыка чедир IV вектиң эге чедиинге хамааржыр. Ооң бирги арнында эрте-бурунгу Деметра дээр грек бурганның дүрзү-хевири чуруттунган. Артында — ийиги арнында Ольвия [illegible] дельфин теп алган эзирниң дүрзү-[illegible].

Ол дээрге эң үнелиг улуг тывыш боон турар болгаш эрте-бурунгу хоорайның ат-сураа ооң-биле казы алгып тарааны. [illegible] [illegible] ол тывыш херечилеп турар.

А. СИРОШ.
СЭТА-ның корр.

АРЖААН СУГЛАР ОРАНЫ

Журналистиң орук демдеглелдеринден

Буурул Кавказ сыннарының артында кайгамчык эм аржаан сугларының оран бар деп улус чугаалажыр чүве болгай. Аңаа боду барып, караа-биле көрбээн кижи бүзүр[illegible] шынап-ла берге. Харын-даа тоол чугаада дег кылдыр сагындырар.

Ынчалза-даа ол магалыг оранга чедер, ону карак-биле сонуургап көөр болгаш ылап-ла мындыг-дыр деп бүзүрээр болдунар арга меңээ харын бо чылын таварышкан. Аңаа баргаш, «Москва» деп улуг санаторийге дыштанып тургаш, шаанда дамчыыр чугаадан дыңнааным, тоолда кирген хуулгаазын кылдыр сагындырар, ол кайгамчык черлерни экскурсиялап көрдүм. Шынап-ла магалыг оран-дыр!

Бистиң эргип четпес калбак-делгем Төрээн чурттуусга кайгамчыктыг каас-чараш чурумалдыг, харын-даа хуулгаазын эм суглар чер-лер эвээш. Оларның бирээзи, эң-не онзагайы, ат-сураа үнгени чогум-на Соңгу Кавказта чүве-дир.

Оон көрген, билген чүүлдеримни кысказы-биле-даа бол, «Шынның» номчукчуларынга таныштырар бодап мен.

ЭҢ МУРНУУ КУРОРТТА

АРЖААН СУГЛАР оранын Ставрополь крайда курорт — хоорайларның бирээзи — Кисловодскиже баштайгы экскурсияны кылган бис. Кайгамчык[illegible] каас-чараш хоорай болду. Ол — курорт хоорайларның эң-не мурнуу чүгүнде, онзагай агаар-бойдустуг черде турар. Джинаяль. Бургустан болгаш Скалистый деп үш сынның аразында, улуг элгий паш дег ийтылакта чаттылган. Ынчангаш соңгу чүгүнден соок, мурнуу чүгүнден изиг хаттар кирбес, агаары кезээде өй-тап турар. Кыжын безин шоолуг сооваас, а чайын Кавказ сыннарының харлыг баштары мыя бо чыдар болгаш, оон серин сырын үрүп турар, изиг база эвес. Аяс хүннүс Эльбрустуң маңган ак мөңги бөрттүг алыр бажы хүлүскектели берген дөө ол көстүп чыдар.

Бо курорт-хоорай агаар-бойдузунуң онзагайы-биле өске черлерден ылгалып, кээп турар аалчыларының саны-биле бирги черни ээлеп турар. Аңаа чылда аяс, хүннээрек хүннерниң саны ийи чүс ажып турар. Ол талазы-биле аңаа деңнежир чаңгыс-даа хоорай чок. Кисловодскиниң агаары арыг, шүүлең. Эмнээшкинниң бир дээштиг фактору ол черниң арыг агаары болуп турар.

КИСЛОВОДСКИДЕ калбаа-биле байлыыгыр нарзан дээр аржаан суглар бар. Ол эм аржаанны шилге кудуп садалагаш, бүгү чуртка таратып турар. Янзы-бүрү шынарлыг нарзан аржааннар, чаңгыс аай чиик, арыг агаар — Кисло[illegible] [illegible] неоклиматтыг курорту болдурган.

Хоорайның ады база аржаан сугдан үндезилеттиниип тывылган. Ол черниң бурун чурттакчылары аржаанны «Аче-су» дээр турган. Ону ажыг суг дээни ол. Оон уламындан хоорайны Кисловодск деп адай берген. Хоорай тургустунгандан бээр 170 чыл ажып турар. 1789 чылда ооң аржаан суунга баштайгы эмнээшкин эгелээн. 1920 чылда «Курорттарны—ажылчы чоннарга» деп Лениниң декреттн өзүгаар Кисловодск [illegible] санаторийлери ажыткылаан. Күтүрзүг ажыг суг коллап турар. «Доломиттиг» нарзан, «сульфаттыг» нарзан деп тус-тус аңгы составтарлыг. Ында чамдык аржааннарны чер иштинче 170 метр чедир хандыр орумнеп тургаш үндүрген. Ижери-биле соок болгаш чылбай кылдыр [illegible] [illegible] кылдыр сагындырар. кетиртир Чоорту өөрени бээрге, хары утда ээзэн хөйнү, ижиптер апаар, харын амданы чаагай ышкаш болур.

Чамдыктың кайы хире улуг сагыш салып, бүгү чүвени кижиге, ооң чаагай чоруунга кылып турарын оон-на көрүп болур.

Бүгү санаторийлерни эртемниң, техниканың эм чаа чедиишкиннерин өзүгаар болбаазын [illegible] дерип кылган. Кандыг-даа аарыгны [illegible] өзүгаар тодарадып, эмнээр лабораторияларны тургускан. Аңаа эмнедип барган кижи кадыкшылырынга бүрүн бүзүреп болур. Курорт хоорайның санаторийлеринде, янзы-бүрү медицина албан черлеринде 12 муң чыгым медицина ажылдакчылары хаара туттунган. Оларның аразында медицина эртемниниң 54 доктору, кан[illegible] [illegible] турар.

ХООРАЙНЫҢ турар чери [illegible]. Орта черлерниң хоорайларындан мыгектар. Ында ховар дээн мыштарны: соңгу чүктүң хадызын, [illegible] платонну, азалияны, магнолияны, софораны, гинкгону, амур [illegible] дубту база өске-лаа онза мыштарны экеп олурткан. Парктың девискээринде Ю. Лермонтовтуң шөлү бар. «Бистиң үениң маадыры» деп романда бижээн ресторация бажыны аңаа турган. Черле ынчаш, ол паркты кадттап, шеверлеп кааныы көргеш, кижи магадап кайгаар. Бурт дээр довурак, каракка көстүр чам безин чок. Кижилер кылаштажыр оруктар кылан тас. Олуар сандайларны долгандыр янзы-бүрү чадан үнүштер таравн. Оларны сандай-биле дейнеп, дескилей таарып каан, харын [illegible] талгазы кылдыр көстүр. Чаъс-таашкын соонда дээ эртен, кежээ ол хамык хөй янзы мыштарның бүрүлеринден бистонина дээр чыт магадап үнер. Паркка кылаштаан улус ол чаагай чытка таалаар. Эм чүвези ында.

К. АДАВАСТАП.

ЧУРУКТАРДА: Ада-чурттуң Улуг дайынның үезинде Кисловодск хоорайны фашистиг эжелекчилерден хостаар дээш демиселге өлген маадырларга тураскаал; адаанда — хоорайда эмнелге парктың эмниде болгаш аржаанга кирер ваннаар бажыңында.

АВТОРНУҢ фотолары.
(Уланчызы).

Чурттуң хоорайлары-биле

[illegible] ревматизм аарыгы, [illegible] эге чалазыя, коронарлыг дамырларның атеросклерозун, гипертонияны, чүрек-дамыр системазының хажыышкыны дээш, өске-лаа аарыгларны эмнээр тускай санаторийлер бар.

Хоорайның чурттакчылары чүс муң ажыг кижи. Ол сандан үш катап хөй — 300 муң кижини аңаа чыл бүрүде хүлээп ап, хандырып, эмнеп, дыштандырып турар.

Чаңгыс Кисловодскиде 29 улуг санаторий, 12 пансионат бар. Хоорайның кайы-даа кудумчузунга чоруурга, кижи дээрге аажок хөй. Олар холдуунда-ла өске черлерден эмнедип, дыштанып келген улус-тур.

ХӨЙ ААЛЧЫЛАРНЫ ажаап-тежээрп белен эвес херек. Ынчалза-даа хандырылганы ылаптыг, билдилиг организастааның кижи магадаар. Чон чеже-даа хөй болза, автобус [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Олурарынга эптиг таарымчалыг улуг автобустар болга-тайгалар [illegible] бо-ла каар. Ынчангаш улус саат чок [illegible] [illegible] [illegible]. Чаңгыс [illegible] [illegible] [illegible] партияның каш эвес, ыракта чүве көзүлбес. Кырлаң ажарга-ла база катап бажың-балгат, кудумчу. Бойдус камгалалының ону [illegible] биле Кисловодск шынап-ла үлегерлиг хоорай-дыр. Оон дыка хөй чүүлдү өөренип ап болур. Черден үнген янзы-бүрү чараш, кат-чимистиг мыштарны үреве йн тургаш, оларның аразында кедергей улуг-чаагай ордуларны, дуганнарны туткулап каан. Харын сактырга, бойдустуң чайгаар бүткен хая-туруу ышкаш болур.

Арга-арыында онзагай мыштар үнүп турар. Хады, буурул шиви, яблоня, груша мыжы, грек тоорук, дуб, клен [illegible] үнүштер бар. Ук черниң чону оларны кедергей хумагалаар, ажаап кайгаараар, бажың чанында хамаанчок, санаторийлер аразында делгем арга-эзиннерниң безин мыштарының адаан тазарты дырбап аштааш, курааг будуктарны кескилеп каапкан, довураан үлдүредип каан болгулаар.

[illegible] бар. Аарыг кижилер оон иштинге селгүүстен кыштап тургаш, көңгүс каң-кадык кылдыр экирип каар дижир. Магалыг-да! Ол парк 1823 чылда тургускан. Соңгу Кавказта эң эки парктарның бирээзи ол. Джиналь сынның кестүп баткан буттарының элээ-биле ол парк элээн каш километр [illegible] [illegible]. Шөлү 250

СОНУУРГАКТАРГА

ЭҢ УЗУН КИЖИ

Делегейде эң узун кижи 1918 чылдың февральдың 22-де төрүттүнген америк Роберт Вэдлоу дээрзи бадыткаттынган. Беш харлыында ол 163 сантиметр, оннуунда — 192, он бештиинде — 232 сантиметр четкен. Сөөлгү катап ону 1940 чылдың июнь 27-де хемчээнлер. Өлүр мурнунда 18 хонук бурунгаар ону сөөлгү катап хемчээрге, 272 сантиметр болган.

16 ХАРЛЫЫНДА 240 СМ

Делегейде эң узун херээжен кижи кыдат Чэн Цзинлянь дээрзи болган. Он алды харлыында ооң узуну 240 сантиметр, деңзизи — 147 кг. болган. Ол уругну магадап көөр [illegible] келгилээр. Ооң кедер идик-хевиниң талазы-биле ажырбас, а чем талазы-биле айтырыг берге боор турар «Тоттур чемненирим үргүлчүле күзеп, бодап чоруур кижи-дир мен» — деп, ол чугаалаар. Хүннүң-не эртен болгаш кежээ ол 20 аяк 30 яблоко чиир. дүштеки чемде алды аяк рис чиир

27 УДАА БОЖААН

Эрген вектиң ортан үезинде Москва губерниязынга чурттап турган Федор Васильев дээрзиниң баштайгы кадайы эң хөй уругларны чоъвен. Ол 27 удаа божаан болгаш шупту 69 уруглардыг болган. Он алды удаа — ийилээ, чеди удаа — үш-үш. дөрт удаа — дөрт-дөрт уругларны божаан. Оларның хөй [illegible].

101 ХАРЛЫЫНДА

1900 чылдан бээр делегей парлалгазынга хары үеде тос, сес, чеди уруг төрүттүнгүлээн таварылгаларны [illegible]. Херек кырында хары үеде тос уруг төрүттүнген чаңгыс таварылга ончуг шын боор турар. Ол таварылга 1971 чылдың июнь 13-те Сиднейниң бир эмнелгезинге болган. Ол хүн 29 харлыг Жеральдина Бродерик беш оол, дөрт кыс божаан. Оолдарының ийизи өлүг болган. Турцияга 1961 чылда 101 харлыында бир херээжен кижи ийи оол божаан.

6666 ШҮЛҮКТҮ ШЭЭЖИ БИЛИР

[illegible] таварышкан кайгамчык бир чижек. Анкара чурттуг Мохамед Али Халик 1967 чылдың октябрьда шээжи-биле хөй шүлүктү тускай-комиссияның мурнунга чугаалаан. Ол 6666 шүлүктү [illegible] чугаалап шыдаан. Ооң угаанзырын комиссия кежигүннери кайгаан.

ИЙИ МӨҢГҮН-ТАЙГА

Мөңгүн-Тайга [illegible] элээн хөй чогаалчылар, журналистер болгаш эртемденнер бижигилээнин номчаан мен. А [illegible] [illegible] чуртум-на болгай. Ынчангаш харын мээң [illegible] [illegible] сонуургаакчылар чүнү-ле оюп каапчык эрги дээш нарлаттынгылаан орук [illegible] номчуп турган мен. Ам мээң [illegible] төрээн черимниң булуң бүрүзүн чарт сактып чор мен.

Ынчангаш ооң дугайында [illegible] чугаалаксаар чүвем бар. Төрээн чер-чуртун өөренир дээн школачы уругларга-даа, а ук черни көрүп, билип алыксаан өске-даа сонуургакчыларга мээң таныштырар чүүлдерим ажыктыг болур чадавас дээш мону бижип олур мен.

Бистиң чер улузу шаандан тура ийи Мөңгүн-Тайгалыг бис дижир болгай. Бирээзи — Мөгөн-Бүрен Мөңгүн-Тайгазы, өскези — Каргы Мөңгүн-Тайгазы. Мен болза Мөгөн-Бүрен Мөңгүн-Тайгазынга төрүттүнген, өскен мен.

Мөңгүн-Тайганың артында [illegible] Чоон талазында Аспаты хем агып баткан. Ол дээрге МАР-ның кызыгаары. Аспатының он талазында Үстүү Чиңге-Сой болгаш Тарбаганныг-Ой дээр черлер бар. Тарбаганныг-Ой, ону арбын байлаа тарбаган боорга, ынчаар адааны чоптуг [illegible]. Ооң чанында Биче Деспен-Хоо, Улуг Деспен-Хоо дээр [illegible] бар. Улуг Деспен-Хоо-[illegible] [illegible] чер-ле болгай

Мөңгүн-Тайга бээрында Мөгөн-Бүрен деп хем агып [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] библиотекалыг — чыл бүрү өзүп сайзырап орар суур. Аңаа шаг-шаанда улуг хорум овааа турган. Ооң ора-сомазы амдаа бар. Ону Бой-Ова деп адап турган. Ону шаанда чоокчувының тыва болгаш моол араттары каттыжып алгаш, кыш, чай дивейн дагып, оранчалынга чажыг чажып, чалбарып чораан ар дижир чүве Шаг-шаа-биле турар эвес, ова турган черде ам чараш чаагай суур тургустунган, ында Ильичтиң лампочкалары [illegible] [illegible]!

Ол ийи Мөңгүн-Тайганы кайыы бедик-ил? Мөгөн-Бүрен Мөңгүн-Тайгазын чанындан [illegible] [illegible] сагындырар. А шынында Каргы Мөңгүн-Тайгазы бедик боор турар

Оларның турар байдалын чурап бижиирге мындыг: Мөгөн-Бүрен Мөңгүн-Тайгазы черниң оргузундан эгелээш-ле бедии үнген, ийлери аажок кадыр, бажы барып үш кырлыг апарган [illegible] [illegible]. А Каргы Мөңгүн-Тайгазы оргу черден эгелээш-ле чавыс-чавыс даглар боор [illegible], [illegible]-ла талыйтыр үне берген Ынчангаш ол чавыс көстүр. Ол ийи мөңгүн тайгаларны бичиимде эскерип көрүп чоруурумга, мөңгү доштары улуг эвес турган ышкаш. Ам көөрүмге, элээн кудулап бады келгилээ дег.

Каргы сумузунуң төвү [illegible] Кускуннуг-Арыг турган. Аңаа 1931 чылда эң-не баштай кызыл-булуң тургустунуп, ликпункту сургуулун ажыткан чүве. Аңаа мен ара[illegible] эш-өөрүм-биле үжүк-бижикке өөрени эгелээн мен. Оон соонда чоорту район турзуганганда, төвү Мугур-Аксы апарган. Мөңгүн-Тайганың [illegible]-бойдузу калыг-дошкун. Ында [illegible] эрес-маадыр [illegible] кижилер чурттап, амыдырап турар. Ынчангаш Мөңгүн-Тайганы мөңге тайга [illegible] [illegible].

М. МИЖИТ-ООЛ.

Абакан хоорай.

БАШТАЙГЫ УЖУРАЖЫЫШКЫН

Болган таварылга

Мээн ачам өниянндан Саяна сумузу. Хан-Дээр мынчаар [illegible] [illegible] [illegible] үезинде орус чон биле ол ийи удаа ужуражкан.

Хан-Дээр суу аажок чеңнеп берген. Хем ол чарынында кестүп чыткылаар элтер кө[illegible] [illegible] аңчылар четпейн турлар бөор кылдыр бодааш, ачам үш мыш-биле бичии салчыгаш көжүп алгаш, хайнып чыдар чөңнээн хемни кежип-ле каан[illegible].

Шанкын тайга хеминге кажаа аксы хире бичии салчыгаш чиңге мыш-биле чеже-даа иттинерге башкартынар боор [illegible], ол хемни кудуу, чевү[illegible] [illegible] деп, караңнадыг [illegible] [illegible] [illegible] эргип-эргиз, ооң дужундан бараалап, ангыржып батканнар. Олар кээнчангаш-ла көөр кээрге, хем ол чарнында кан[illegible] кылаңнактар дужундан бир кижи сүгже хеме кирип иттинген, ачамны доза хемелеп бергилеп-тир. Ол кижи хемезин [illegible] [illegible] берген, ачамны хемезинче [illegible] тыртып алган. Оон бээр-даа кеннен чүве чок, а ол дарыкта каззактарже дедир-ле кеже берген.

Ачамның өөру «[illegible]» [illegible] [illegible] — [illegible], амырап турганнар, ынчалза-даа ону сарыг салдыг орус кижиниң алгаш баргаш [illegible] турганнар. [illegible] кежээге чедир келбеске, чөру мырыңай девидеп, даарта хачып-чоор-даа тургаш, хемни кешкеш, эжин суралгаар боол [illegible].

Ачам ол хүнзедир, хондур келбээн, а даартазында дал бажында бо маңнап келген дээр. Ачам ол үш мыш кошкан [illegible] [illegible] дээш идик-кеви көк мөөн болган кижи-дир.

Ынчаарга ону аажок узун болгаш кудуур сынныг, егбер сарыг салдыг орус аңчылардан уштуп алган. Ыдады бажыңчыгажында малгаш суугу кырынга хондурган. Дыка [illegible] болган. Ачамдан шала [illegible], бажында ак аржыыш орап алган кадай кижи ачамга [illegible] [illegible] бер[illegible]. Баажыңныгаш эдери ачамга [illegible] [illegible] аңчының бажы дескиниң [illegible] [illegible].

— Бертеп ол орус ашак мени аразында эъттердиг аажок [illegible] сарыг [illegible] [illegible]. «[illegible] багай мыштарбиле хем кежип болбас!» дээн чевирлиг, бажын чайып, имнеп, сугну ол-ла хемези-биле бээр [illegible] [illegible]. [illegible] чак, буянныг-ла кижилер-дир— деп, ачам бодунуң өөрүнге [illegible].

Оон бир каш хонганда тыва аңчыларның одаанга аары [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] кактар кеткилээн алды орус кижи туруп-могааны-даа сургэй хире элейтип чедип келгеннер Кускээр кышкы кыска хүн мырыңай кежээ апарган [illegible] болганда, олар ачам сургуп одаанга хонуп ап көрбээн [illegible] [illegible]. Түү боор, тыва аңчылар харын хонуңар деп имнеп харылааш[illegible].

Оон-на орус, тыва аңчылар бот-боттарын хүндүлежиптерлер эвеспе. Орус эрлер тыва аңчыларның хадын [illegible] [illegible], [illegible] чараш хевлаарын [illegible] долдур аажок калыг, каг[illegible], сарыг даалганнар урааш, ортузунга чудурук дег ак [illegible] [illegible] бергеннер, а тывалар орус эштерниң стаканнарын чык долдур чиңге-тараа урааш, ортузунга борбак саржаглар салып бергеннер.

Тывалар [illegible] [illegible] четпейн ары[illegible]каннар: хадыг [illegible]ганнарның кырынче каш [illegible] кудуптарга, олар хоргаңнадыг [illegible] бээр болгаш чиртинэри аажок болган, а орус аңчылар-ла ладын бараанар ыж[illegible]. Улуг стаканнарда чиңге-тараажы изиг шай кудуп [illegible], торга дээрге эки эрин [illegible] [illegible] эгелээн. Кужур эр[illegible] [illegible]-даа кызыл [illegible] чиирге, өштүг чүве ышкаш [illegible] болган.

Оон мурнунда чип чорбаан [illegible] [illegible], калгы база көнчүг болду [illegible]. Орус аңчылар келгеш [illegible] [illegible] дигилеп-ле тыныпчеганнар.

Эрлер [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Олар бот-боттарының сөс-домаан билиннес-даа болза, сеткил-хөңнүн [illegible] таар-ла билчип, аажок кат[illegible] [illegible].

Удуур үе келген. Орус аңчылар ап ак балдыларын чоон чудуктарже шымылдыр кирр каккылааш, бир черле бөле удуп чыдыпканнар. Балдызын [illegible] [illegible] [illegible], орус эзу-биле. кады хонар эштеринге кара бодавас дээни ол кылдыр аңчылар имнээннер

Даартазында, даң бажы шара-херел, хаш бажы сарыг-шимар турда турганда, орус аңчылар бүү-хаа чорупканнар. Олаанда артып калган тывалар мынчаар төөрешкеннер.

— Алды эр-даа боттарының [illegible] чүве дег [illegible] [illegible] [illegible] ра-бора сеткил бодавас [illegible] чүве ол-дур ийин. Аңаа, кара[illegible] орус [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] болур чүве [illegible]. Ол орус ашак [illegible] [illegible] бир [illegible] [illegible] [illegible].

М. ЭРГЕП.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

Теле Видение

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе» Информастыг программа. 8.45 — «Эки бараанынары — хөйлүү». 9.15 — «Эрес-дидим чор[illegible]». Хөй сериялыг уран-чечек телефильм. 4-кү сериязы. 10.20 — «Тыл[illegible]лекчилер». Фронтучу [illegible] терниң клуву. 3-кү Армиянын хоочуннарының ужуражыышкыны. 11.50—Делегейниң болгаш Европаның хоккей чемпионады. Гетеборгтан дамчыдылга. Чапсарда — «Спортлото» тиражы. 14.00 — Бөгүн делегейде. 14.15 — «Төп телевидениениң экранынга бир дугаар», «Карлос Эспинозаның хүн демдеглелдери». Уругларга уран-чечен фильм. 15.30 — «Бар-даа болза, бүзүренчиг эвес». 16.30 — «Адаларывыстың ырлары». 17.00 — Политиктиг таймыыраакчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. 17.30 — «Стёпа — дадайжы». Мультфильм. 18.05 —«9-ку студия». 19.05—19.20 — Чапсар. 19.20 — Күрүнениң үлегерлиг «Берёзка» хореография ансамбльның концерти. 19.55 — «Брик-Миллиге болган шуугаазынныг таварылга». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 —«Брик-Миллиге болган шуугаазынныг таварылга». 2-ги сериязы. 22.40 — Кежээки аялгалар. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 — «Хүнзүгүң аялгалары». 14.35 — «Театр чарлалдарында чүү барыл». 15.35 — Концерт. 16.00— «Калыкшыл». 16.45 — Документалдыг фильм. 16.55 — Европаның хостуг хүреш чемпионады. Лодзьдан дамчыдылга. 17.30 —«Хөгжүмнүг киоск». 18.00 — «Уильям Шекспир». Хөй сериялыг уран-чечек телефильм (Англия). 1-ги сериязы. 19.00 — Делегейниң болгаш Европаның хоккей чемпионады. Гетеборгтан дамчыдылга. 21.15 — Документалдыг фильм. 21.35 [illegible] — «Аас-кежиктиг [illegible]». Хөгжүмнүг телевизия. 23.00 — Делегейниң болгаш Европаның хоккей чемпионады. Гетеборгтан дамчыдылга.

Агаар

Республикада бөгүн шокар булуттаар. [illegible] [illegible] дыырадыр чаъстаар. Соңгу барыын чүкче [illegible] хат секундада 9—14 метр чедир хүргедээр, төп болгаш барыын [illegible] секундада 15—20 метр чедир кушталыр. Дүне—0-тен, хүндүс [illegible] 13 градус чылыг.

Кызылга база-ла көжер булуттаар, дыырадыр чаъстаар. Соңгу-барыын чүк [illegible] [illegible] хүргедээр дүне секундада 15—20 метр чедир хүргедээр. Агаарның температуразы дүне 0-тен ашпас, а чогум хүндүс 18—20 градус чедир [illegible].

КИНО

АПРЕЛЬ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ» «Медальдар-же оруу» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 14.50, 17.[illegible], 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР» «Дюймовочка» 10.00, 13.40, «Достоевскийниң амыдыралында 26 хүннер» 11.40, 15.15, 19.00, «Бедүүн төөгү» 17.10, 20.50 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Сээң оглуңдур мен, черим» (2 сериялыг) 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

ЧАРЛАЛ

ССРЭ-ниң ветеринария Уставынга үндезилээш, кижилерни болгаш мал-маганны янзы-бүрү халдавырлыг аарыглардан камгалаар сорулга-биле мал-маганны тус-тус районнардан база республикадан дашкаар сүрерин, малдан ап турарымыс чиг-эт—эът, үс, дүк, паг болгаш өске-даа чүүлдерин сөөртүрүн республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң ветеринария болгаш санитарлыг контроль килдистерниң база районнарның кол мал эмчилериниң болгаш көдээ Советтер күүскомнарының даргаларының шиитпирлери чугаар [illegible] турарын Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу хамаатыларга дыңнадып тур.

Бо документилер чокта мал сүрерин ону хемир эзиптерил. база ооң продукциязын сөөртүп [illegible] болза хоруглуг.

АЙТЫРАР ЧЕРИ: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, [illegible]. Көдээ ажыл-агый министерствозу. Телефоннары 2-29-71, 2-21-74.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 8. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-62, [illegible] 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьяттың 2-23-25, партийжи амыдырал болгаш [illegible] [illegible] 2-27-12, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үстегүр [illegible] 2-21-75, сагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17868. Чагыг № 941

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1)

ТС—00564

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соведининң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 99 (11597) | 1981 чылдың апрель 26, воскресенье | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кап.

Сайзыраңгай социализмниң аргаларын, бүдүрүлгечи болгаш эртем-техниктиг депшилгени улам долу ажыгланар!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

СЭКП Төп Комитединде, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде, ВЦСПС-те болгаш ВЛКСМ ТК-да

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 111 чыл болган оюнга тураскааттынган Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниги 1981 чылдың апрель 18-те болган.

Субботникке 154 миллион ажыл кижи киришкен. Совет кижилер үлетпүрде, кодээ ажыл-агыйда, транспортта, тудугда болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларында боттарының ажылдаар черлеринге, а ол ышкаш хоорайларның база чурттакчылыг черлерниң чаагайжыдылгазынга улуг көдүрлүүшкүн-биле ажылдаан.

11-ги беш чылдың баштайгы чылының планын база социалистиг хүлээлгелерин, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседиринге чогуур салыышкынны киирген. Баштайгы медээлерден алырга, чүгле үлетпүр бүдүрүлгелери безин субботник үезинде 880 миллион рубльдиң продукциязын ажылдап үндүрген. 178 миллион рубльди ажылдааш, он бирги беш чылдың фондузунче шилчиткен.

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели, ВЦСПС болгаш ВЛКСМ ТК ажылчыннарга, колхозчуларга, инженер-техниктиг ажылдакчыларга болгаш албан-хаакчыларга, аныяктарга, Совет Армияның база Флоттуң дайынчыларынга, Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботниганге идепкейлиг киришкен бүгү кижилерге оларның карак кызыл болгаш халас күш-ажылы дээш чүректиң ханызындан өөрүп четтирген.

СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ажылчы чоннарның илергейлеп турар күзелдерин барымдаалааш, субботникте ажылдаан акша-хөреңгини иениң база чаштың камгалалын, а ол ышкаш дайынның база күш-ажылдың хоочуннарының медицина хандырылгазын улам ыңай экижидеринче угландырар деп шиитпирни хүлээп алган.

Бистиң интервьювус

СУГГАТ СЕЗОНУ — ЭГЕ БАЗЫМ

Барыын-Хемчик районда «Суггат» деп бүдүрүлге каттыжыышкыны эрткен чылдың төнчүзүнде тургустунган. Ынчангаш бо чылдың суггат сезону — ооң ажыл-ишчи базымының эгези болур. Бистиң корреспондентивис каттыжыышкынның директору ХЕМЕР-ООЛ БИЧЕ-ООЛОВИЧ КУУЛАР-биле ужурашкаш, чаа бүдүрүлгениң мурнунда салдынган сорулгаларны чугаалап бээрин дилээн.

— «Суггат» каттыжыышкынның кол-ла сорулгазы болза районда суггаттыг чер ажылының культуразын бедидери, гектар бүрүзүнүң беримчезин улгаттырары болур. Ынчангаш совхозтарның бүгү суггарылга четкизин бодувустуң балансывыска алгаш, ооң ажаалдазын чорудуп, ажыл-агыйлар-биле дугуржулга ёзугаар 8,5 муң гектар кодээ ажыл-агый культураларын суггарып, өстүрер ужурлуг бис. Ол сорулга-биле суггат машиналарын, чер казарынга хереглээр болгаш өске-даа бүгү техниканы Барлыктың суггарылга системаларының эргелелинден база ажыл-агыйлардан алгаш, каттыжыышкынга дамчыдып берген. Чаа бүдүрүлгеде ажылдың кадрлар, инженер-техниктиг ажылдакчылар база холдуунда четчелеттинген. Бистиң улузувус совхозтарда инженерлиг системаларны болгаш улуг-биче бугаларны септеп, аштап-арыглаарынче тарга-ла киирген болгаш өл-шык сиңирер суггатты чорудуп турар. Суггаттыг черлерге ажылдаар бүгү-ле техника, тракторлар ой-шаанда септеп белеткеттинген. Суггатчыларның хуралдарын совхозтарга эрттирген. чер ажылының продукциязын алырының бот-орулга-чарылгалыг даалгаларын звено бүрүзүнге берген. Ол ышкаш социалистиг чарыштың негелделери-биле база ажыл төлевириниң чурумну-биле суггатчыларны таныштырган.

Районда «Суггат» каттыжыышкын тургустунганы-биле черни суггарарының депшилгелиг аргаларын долу ажыглап, суггаттыг шөлдерниң үнүш-дүжүткүрүн бедидер таарымчалыг байдалдар тургустунган. Чижээ, бо чылын черни одурутлар-биле суггарар арганы ажыглап тургаш, 100 гектарга өл-шыкты сиңирер, 1 муң 500 гектар хире черни суг чаштырар техниканың дузазы-биле суггарар сорулга салдынган. Ол суггатчыларның күш-ажылын дыка чиигедир дээрзи билдингир.

Ам совхозтарда тарылга мурнунуң өл-шык сиңирер суггаттың кидин тулуп чорупта турар. Апрель 14-тен 24-ке чедир районда 855 гектар черни суггарган. Эң-не хөй — 370 гектар чер — бистиң-биле баштай-ла керээ чарган «Барлык» совхозта суггартынган. «Хемчикке» суггарган шөлдүң хемчээли 235, «Дөң-Терезинде» — 150 гектар, а эң-не эвээш черни — 100 гектарны — «Шекпээрде» суггарган.

— «Суггат» каттыжыышкын-биле совхозтар аразынга керээ чарары канчап узамдыкканы?

— Ажыл-агыйны чорударының эрги, чаңчыккан аргаларын үреп, чаа чүүлдү бүдүрүлгеге шиңгээдип алыры черле белен эвес болгай. Ажылдың депшилгелиг аргазының ажыктыын удуртур ажылдакчыларга, специалистерге тайылбырлап, оларны бүзүредип апаар. Районнуң партия, кодээ ажыл-агый органнарының ажылдакчылары-даа, бистер боттарывыс-даа бо талазы-биле чедир ажылдаваанывысты каттыжыышкын-биле совхозтар аразынга керээ чарарын сөөлгү хонуктарга чедир узамдыктырганывыс херечилеп турар.

Оон аңгыда совхозтарның удуртукчулары бүдүрүлге-саңхүү планында көрдүнген акша-хөреңгиниң чедишпезинге сылдагаан алгаш, чүгле боттарының эрге-ажыын бодап, бүгү-ле чүве эрги хевээр турзун дээп, чаа түвени хүлээп алыксаваас хөөн бар болур-дур. «Шекпээр» совхозтуң удуртукчулары амга чедир бистиң-биле керээ чарбаан. Оон кол-ла чылдагааны — керээде көрдүнген ажылдарны кылырынга үндүрер акша-хөреңгиниң шекпээржилериниң хөй деп санап турары. Бо дээрге суггатка таарымчалыг үени чөп ажыглаарынга шаптыктыг, ажык чок маргылдаа дээрзи билдингир. Ооң багай уржуун ам безин көрүп болур: ук совхоз районда эң-не эвээш хемчээлдиг чер суггарганын үстүнде чугаалалым.

Ынчалзажок амгы маргылдааны ажып эртип, ажыл-агыйжы дугуржулганы кылгаш, нийти күш-биле суггаттыг черлерни чөп ажыглап, дүжүткүрүн бедидер дээш ажылдаар боор бис дээрзинге бүзүрээр апаар. Өске-даа ажыл-агыйлар-биле аравыста тургулаан маргылдааларны ниити талага ажыктыг кылдыр шиитпирлээш, бир демниг ажылдап эгелээривис — ооң тодаргай бадыткалы

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИНДЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар болгаш он бирги беш чылдың баштайгызының планныг даалгаларын хуусаадан эрте күүседир дээш республиканың тудуг организацияларының аразында калбарган социалистиг чарыш эки түңнелдерин берип турар.

1981 чылдың бирги кварталында эрткен чылдың чогуур үезинге деңнээрге, оон хөй ажыктыг шөлдүг үлетпүр бүдүрүлге болгаш чуртталга объектилерин ажыглалга киирген. Оон иштинде 21475 дөрбелчин метр чуртталга шөлү, 280 орунну үргүлер сады, муң-муң баш мал кирер бода мал болгаш шээр малдарга кажааларны ажыглалда киирген.

Социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда «Кызылдың ЦЭС» тудуг эргелели, Көвүрүг тудар тудуг эргелели болгаш өске-даа организациялар эки ажылдаан. Ынчангаш үстүнде ады үнген «Кызыл ЦЭС» тудуг эргелели республика чарыжының бирги черин ээлээш, СЭКП Тыва обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профобчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Эргелелдиң тудугжулары Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ниң база-ла чедиишкинниг уткуп, апрель айның тудуг программазын хуусаадан эрте күүсеткен.

«Кызыл ЦЭС» тудуг эргелелинде В. Александровтуң удурткан 2-ги участоктуң тудугжулары коллективте социалистиг чарышта мурнап турар. Участоктуң тудугжулары Кызылдың Восток кварталында 60 аал иштиг чурттаар бажыңны ноябрь 7-ге чедир ажыглалга киирер дээш ажылдап турар. Ында В. Хасановтуң комплекстиг бригадазы май мурнунуң социалистиг чарыжынга эки түңнелдерни чедип ап турар. Ол коллективте бызаңчы А. Осерцов, сварщик Н. Городецкая, дашчылар Г. Трегубов, Р. Оңдар болгаш өскелер-даа хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип, өскелерге үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Тудугжуларның шалыпкын ажылдаарынга дуржулгалыг крановщик В. Абросимов улуг идигни кылып турар. Ол база-ла беш чылдың шалыпчызы деп санаттырып, үргүлчү шаңнал-макталды ап келген.

Т. МОНГУШ.

ЧУРУКТАРДА: 60 аал иштиг чурттаар бажыңның тудуу болгаш крановщик В. Абросимов.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

СЭКП-НИҢ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫНЫҢ ЭЭП КЕЛГЕНИ

ВАРШАВА. Апрель 24. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Суслов баштаан СЭКП-ниң делегациязы бөгүн Варшавадан Төрээн чурттунче чорупкан.

ПБАП-тың Бирги секретары С. Каня, ПБАП ТК-ның Политбюро кежигүннери, ПБАП ТК-ның секретарьлары Т. Грабский, С. Ольшовский, ПБАП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ПБАП ТК-ның секретары Э. Войташек олар аэродромга делегацияны үдээннер.

• • •

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловтуң баштааны делегация ол-ла хүн Варшавадан Москвага чедип келген. Ук делегация ПБАП ТК-ның чалаланын ёзугаар Польшага найыралдың аян-чоруун кылып чораан.

Делегацияның составынга СЭКП ТК-ның секретары К. В. Русаков, СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң ПУР-да элчизи Б. И. Аристов олар киргеннер.

Внуково аэродромунга делегацияны СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Горбачёв, СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов, СЭКП ТК-ның кежигүннери Л. М. Замятин, Н. М. Пегов, О. Б. Рахманин олар уткааннар.

ПУР-нуң ССРЭ-де элчизи Б. Ольшевский база уткааннарның аразынга турган.

(СЭТА).

БАЙДАЛ ЧҮГЭЭР-ДАА БОЛЗА...

(Чартык чыл планының күүселдези)

Республиканың Статистика эргелелиниң апрель 16-дагы медээзин ёзугаар алырга, республика эрткен чылдың ол үезиндээзинден 2771 центнер хөй сүттү күрүнеге саткан. Чартык чыл планы 56,4 хуу күүсеттинген. Ынчангаш бо чылын саткан сүт 4,3 хуу өзүлделиг болган.

Күрүнеге сүт садарының планын күүседиринде шору чединишкин бар-даа болза, дөрт район — Бай-Тайга, Тес-Хем, Эрзин болгаш Кызыл — планының чартыын безин күүсетпээн. А Бай-Тайга, Өвүр, Чөөн-Хемчик, Кызыл районнарның саткан сүдү эрткен чылдыындан эвээш болган. Мындыг байдал ажыл-агый удуртукчуларының, тускай эртемниглерниң болгаш сүт-бараан фермаларының ажылдакчыларының кичээңгейин безин дер ужурлуг.

Сүт садар талазы-биле социалистиг чарыштың мурнуку одуруун Барыын-Хемчик, Бии-Хем районнар ээлээн. Ынчалза-даа оларның план күүсеткени өске районнарныындан улуг ылгал чок — 60—63 хуу. Күштүг ам-даа мооннээри негеттинер турар дээрзин моон илдең. Чүге дээрге эрткен үеде ортумаа-биле хүнүнүң-не 586 центнер сүт күрүнеге дужааттынып турган болза, ам арткан үеде бердин-ле 700 центнер сүттү хүнүнүң дужаары албан. Чүгле ынчан чартык чыл планы күүсеттинип болур.

Чартык чыл планын 88 хуу күүсеткен «Коммунизмниң херели» совхоз күрүнеге сүт садарының талазы-биле бирги черде турар. Оон дараазында черлерни «Ак-Туруг», «Хемчик» совхозтар ээлээн. А эң сөөлгү черде — планын 14 хуу күүсеткен «Бай-Тал» совхоз. Сүт садар 59 совхозтуң 20-зи чартык чыл планының чартыын безин күүсетпээн.

Күрүнеге эът садарының чартык чыл планын күүседиринде база бичии чединмейн бар — эрткен чылдың деңнелинден 2741 центнер эът хөй саттынган. Планның 62 хуузу күүсеттинген.

Кышкы үеде Каа-Хем, Тожу районнарның кодээ ишчилери эки ажылдаан — планының 85—80 хуузу күүсеттинген. Тес-Хем район чартык чыл планын 37,9 хуу күүсеткеш, сөөлгү черде арткан. Чөөн-Хемчик, Бай-Тайга районнар база планының чартыын безин күүседип шыдаваан. Өвүр, Чөөн-Хемчик, Каа-Хем болгаш Тес-Хем районнарның саткан эъди эрткен чылдаазындан эвээжээн.

«Кок-Тей», «Енисей», СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг, «Шивилиг» совхозтар болгаш Дуржулга станциязы күрүнеге эът садарының чартык чыл планын күүседип алган. Олардан үлегер алыр херек. А «Кара-Хаак» совхоз 67-ле центнерни саткаш, планын дөңгүп-ле 10,3 хуу чедирген. «О. Шынаа», «Тээли» совхозтар оон бичии-ле дээре болган. Бүгү-ле эът садар 64 совхозтуң 23-ү чартык чыл планының чартыын күүседип шыдаваан.

Чартык чылдың хөй кезии эрте берген. Ам-даа 24700 хире тонна эътти дужаары негеттинип турар. Бо сорулганы күүседир дээш кызымак ажылдаар, социалистиг чарышты улам калбартыр ужурлуг. Байдал эрткен чылдаазындан дээре-даа болза, хуусаа эвээш арткан.

П. И. Чербаковту Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Тудуг организацияларынга хөй чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлааны-биле холбаштыр «Тыва тудуг» трестиң «Кызыл тудуг» эргелелиниң начальниги Павел Иванович Чербаковту Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Секретары Н. БОЙДУ

Кызыл хоорай, 1981 чылдың апрель 24.

Мал ажылы — шалыпчы фронт

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИҢЕР

Чурттуң колхозтарында болгаш совхозтарында мал кыштаглаашкынны доозулган. Он бирги беш чылдың баштайгы чылында бедик түңнелдерни чедип алыр дээш социалистиг чарыш кыштаглаашкынны организастыг чорударынга дузалаан. Мурнакчыларның дуржулгазы фермалар, ажыл-агыйлар коллективтериниң байлаа болуп турар. СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнатканы болза:

МИНСК. Гродно областа Волковск районнуң ажыл-ишчилери сөөлгү үш чылдарның иргузунда мал кажааларының чартык кезиин чаартпышаан, хөй продукцияны ап турар.

Жданов аттыг колхозтуң малчыннары эрги фермаларны чаартырының, оларны үлетпүр үндезининче шилчидериниң эгелекчилери болган. Ында инектерниң ийи кажааларын эде дерзээн. Ооң мурнунда аңаа 16 саанчылар инектерни чемгерип, ажаап, саап турган. Ам бүгү инектерни чүгле сес операторлар чемгерип, ажаап, машина-биле оларны саап турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү дүрген бедээн болгаш сүттүң бот-үнези чиигээн.

Малдың бүгү эрги кажааларын амгы беш чылда Белоруссияга чаартыры планнаттынган.

КЫЗЫЛ. Малдың чаш төлүн бүрүн доруктурар дээш чарыш Тываның хойжуларының ортузунда улам калбарып турар. Олар 362 муң хураганнарны — эрткен чылдың бо үезинде турганындан 52 муң хөй хураганнарны алган. Тыва хойжуларның аразында эң бедик түңнелдерни чедип алган малчын база бар. Ол дээрге «Саян» совхозтуң хойжузу Д. Дотпаа-дыр. Бо чылын чүс хойга онааштыр ол 135 хураганнарны менди доруктурган.

Тыва АССР-ниң хойжулары хураганнарны чыл бүрүде менди доруктуруп тургаш, чаа беш чылдың төнчүзүнге чедир хойларның баш санын бир миллион 125 муң чедирер сорулганы боттарының мурнунга салган.

ТАМБОВ. Областың мал семиртип азыраар ажыл-агыйлар коллективтериниң төлээлекчилери бо чылдың бирги кварталының түңнелдерин боттарының ужуражышкынынга чугаалажып көрген. Эң бедик көргүзүглерни Тамбов районнуң мал семиртип азыраар комплекизиниң коллективи чедип алган — семиртилгеде шарыжык бүрүзүнүң хонукта немелде деңзизи барык бир килограмм болган. Социалистиг чарышка оператор И. Селинский тиилекчи болуп, хонукта 1124 грамм немелде деңзини чедип алган.

Мурнакчы коллективтиң кежигүннери бо чылын 3800 тонна эътти бүдүрерин шиитпирлээн.

ХАБАРОВСК. Приамурьеде мал ажылының эң хөй продукциязын бүдүрер Хабаровск районнуң бүгү сүт фермаларын бедик продуктулуг инектер-биле хандырган. Эрткен чылын районнуң саанчылары бир инектен-не сүт сааддазын дөрт муң килограмм чедирген. Оларның аразынга калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, «Красноречинский» совхозтуң саанчызы Е. Крутова бодунга бижиглээн инек санындан-на беш муң килограмм сүттү саан. Малдың уксаазын экижидер ажыл — малчыннарның чедиишкиннериниң үндезини. Сөөлгү чылдарда ында саалда бүдүн чартык катап, күрүнеге сүттү садары — барык ийи катап көвүдээн.

(СЭТА).

Дүвүренчиг медээ

ҮРЕЛИИШКИННИҢ ЧЫЛДАГААНЫ ЧҮДЕЛ?

Бистиң «Мөрен» совхозта часкы хову ажылдарынга кирер техника ховартаан. Моон чылдагааны чүдел дээрге, ылчырбе дугуйлуг, улуг күчүлүг тракторларның шуптузунуң үрелгенинде-дир. ДТ-75 тракторларның чаңгызы-даа ажылдавас. Оларны септеп алырынга херек артык кезектер совхозтуң бодунда база чок.

Совхозтуң кол инженери Чыпсыма Доржу, кодээ ажыл-агый машиналарының талазы-биле инженер Ооржак Маадыр-оол болгаш МТМ эргелекчизи Михаил Канзай олар ээзи доозулганда тракторларның үрелиин, үрелик эвезин тодаратпайн, чогуур үезинде септелгеге тургуспайн, артык кезектерни баш удур тыптынмайн турар. Моон уржуу-биле ам кээп часкы хову ажылдары чорударынга техника чедишпейн турар-дыр.

Тракторларның кол үрелгее черлери солулга коробказы болуп турар. Ооң үрелип турар ужуру чүгле солулга шестернязын чаартып турарында. Эрги подшипниктерге дегбейн, оларны хевээр арттырып каар-дыр. Оон түңнелинде подшипниктер улам-на элээш, коробканың үрелиринге чедирер. [illegible] Ыңай ажылдаары эгелей бергенде, ам кээп хөделирге, артык кезектер тыптыр боор бе! Ынчангаш чедишкеннерни чайладыры эргежок чүүл-дүр.

Д. ЧАМБУЛ,

«Мөрен» совхозтуң механизатору.

Эрзин район.

РЕДАКЦИЯДАН: Бо чагааны чаңгыс Д. Д. Чамбул биживаан, а хөй механизаторлар чорутуп. А оларның өмүнээзинден Д. Д. Чамбул бижээн. Часкы хову ажылдарының салым-хуузу дээш механизаторларның дүвүреп турары черле чөптүг-дүр. «Мөрен» совхозтуң дирекциязы, ылангыя ооң кол инженери Чыпсыма Доржу механизаторларның илереткен четпестерин дөп-дораан чайладыр хүлээлгелиг. «Кодээ ажыл-агыйда техниканың кадагалалын хандырар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды СЭКП ТК-зы болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чоокта чаа хүлээп алган болгай. Ону боттандырар талазы-биле боттуг хемчеглерни совхоз удургулазы алыр ужурлуг.

ПРОГРАММАГА ДҮҮШТҮР

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. Апрель 24. (СЭТА). Орбитаның «Салют-6» — «Союз Т-4» деп эртем-шинчилел комплекизинге Владимир Коваленок биле Виктор Савиныхтың ужудуушкунунуң алдыгы неделязы доозулган.

Космостуң материалдарын шинчилээр программага дүүштүр бусталыышкын аргазы-биле демир карт кылырының база ону космоска вакуумнуг өйде деңзи чок байдалга конденсастаарының аргаларын шинчилээннер.

Бурунгу хүнгү хүн чуруму ёзугаар делегей океаның хайгаарааары база ону чурукка тырттырары, станцияның чамдык системаларын контрольдап хынаары, күш-культура мергежилгелер кылыры көрдүнген.

Космонавтыларның кадыкшылы байдалы эки. Чер чоогунуң делгемнерин шинчилээр ажыл үргүлчүлеп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын өөренип база пропагандалап тур бис

ДЭЭШТИИН ЧЕДИП АЛЫР

«[illegible], политика-[illegible] [illegible] [illegible] дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалын улуртулга болдурбушаан, «Билиг» ниитилелиниң Барыын-Хемчик район организациязы [illegible] ажылдарын кылып чорупкан. Сөөлгү чылдарда эге организацияларның ажылы экижээн. Ол организацияларның [illegible] отчёттарын доктаамал дыңнап турар. «Билиг» ниитилелиниң эге организацияларының ажылын улуртуп турар [illegible] дугайында вертичер секретарьларының отчёттарын дыңнап, лекторлар болгаш [illegible] семинарларын эрттирип келген.

«Билиг» ниитилелиниң район организациязы журналчы [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] хоойлу дугайында В. А. Глушкова, [illegible] темага Ш. С. Саттың, делегей байдалының дугайында Э. С. Бужугеттиң, педагогика темазынга Т. Ф. Куулараның лекцияларының [illegible] чугаалажып, сайгарып көрген. Бистер лекторларның чогаадыкчы [illegible] ажылдарын чешип ап турар бис.

Амгы хүннерде политика-массалыг ажыл районда улам [illegible]. [illegible] СЭКП-ниң [illegible] [illegible] болгаш социалистиг хүлээлгелерниң күүселдезиниң дугайында лекциялар номчуттунган. Лекция пропагандазын [illegible] [illegible] хевирлери-биле холбап турар бис. Ниитилел-политиктиг темага, Ленин, партия дугайында [illegible] [illegible] ындарының ийи болган. Ынчан документалдыг киножурналдарны база көргүскен. Ол хүннерде «Хемчик», «Шекпээр», «Барлык» совхозтарының Культура бажыңнарынга районнуң [illegible] [illegible]-биле ужуражылгаларны организастаан.

Районга лекция пропагандазын [illegible] чаңгыс аай политхүннер улуг салдарын чедирип турар. Ол хүннерде фермаларже, бригадаларже, түс-түс коллективтерже лекторларны, [illegible] [illegible] организастап келген. Оларның-биле [illegible] [illegible] кадык камгалал, район ажылдакчыларын кады чорударын практикалап турар. Шак ындыг ажылдарны кылып чорутканының түңнелинде районнуң ажылчы [illegible] ажылчы кезүрлүүшкүнү [illegible] [illegible] [illegible]. Барык бежен ажыг коллективтер, эвлчеглер, бригадалар, фермалар бирги кварталдың [illegible] [illegible] күүсеткен. Үлетпүр бүдүрүлгелери [illegible] [illegible]лерин күүседип алгылаан. Пландан ажыр 100 тонна сортуг даг-дүгүн, беш муң туулбужу бүдүрген. Съезд мурнунда алган хүлээлгезин СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинадының арыглал фабриказының дериглелер машинизи У. Т. Моңгуштуң ажылдап турары эвлчээ база күүседипкен. Ол эвлчег пландан ажыр 40 тонна [illegible] [illegible] берген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан районнуң күш-ажылчы коллективтери социалистиг чарышты улам калбартып турарлар. Район бирги кварталда [illegible] эът, сүт садарының планнарын күүседип алган. «Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая, Ак-[illegible] [illegible] салбыраларының хойжу бригадалары хураган [illegible] [illegible] [illegible]рын күүседип шыдаан. «Тыва даг-дүгү» комбинады бирги [illegible] [illegible] [illegible]кинниг боттандырган. Бирги кварталдың планныг онаалдазын 12 цехчы, 59 хойжу [illegible].

Ам бүгү масса-политиктиг ажыл СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын пропагандалаарынче, ону [illegible] [illegible] [illegible]. Ону күүседир дээш бүгү идеология ажылдакчыларының күжүн мооннаан. СЭКП райкомунуң бюрозунуң, «Билиг» ниитилелиниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] район [illegible] организастап эрттирген. Анаа СЭКП-ниң XXVI съездизиниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] арга-дуржулга солчулгазы болган.

Пропагандистер, лекторлар бөлүктериниң күш-ажылчы коллективтерже чорударын организастап турар бис. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң делегады У. Т. Моңгуш партийжи съездиниң дугайын районнуң [illegible] [illegible]-биле [illegible] [illegible] ужуражылгаларга солун, тодаргай чугаалап берген. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] хөй [illegible] [illegible].

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдары программалыг документилер болур. Ынчангаш лекция пропагандазының [illegible], ажыктыын чедип ап, ону улам экижидериниң аргаларын дилеп турар бис. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар херекке идепкейлиг киржип, он бирги беш чылдың пландарын, алган социалистиг хүлээлгелерни күүседиринге районнуң ажылчыларын мобилизастаары — бистиң идеология ажылдакчыларывыстың кол сорулгазы [illegible].

И. ОЧУР.

СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежневтиң Отчёт илеткелин болгаш съездиниң [illegible] [illegible] материалдарын Бии-Хемде «Кызыл тараачын» совхозтуң Билелиг суурда [illegible] фермазының коллективи улуг кичээнгейлиг өөренип турар. Пропагандист З. П. Байыр кичээлдерин солун эрттирип, съездиниң [illegible] [illegible] фермада [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] сорулгалары-биле [illegible], ону канчаар күүседириниң оруктарын айтып турары чедиишкиннинг ажылдаарынга салдарын чедирип келген.

ЧУРУКТА: ферманың ажыл-ишчилери эвлчеглиг кичээл үезинде.

В. ЕВСЕЕВТИҢ фотозу.

СЕМИНАР-ХУРАЛ

СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга улус депутаттарының Кызыл хоорай болгаш районнар, кожуун Советтериниң доктаамал комиссияларының даргаларының [illegible] семинар-хуралы болуп эртген. Аңаа улус депутаттарының Эрзин, Тес-Хем, Каа-Хем, Мөңгүн-Тайга, Тожу, Таңды, Бии-Хем, Кызыл районнар болгаш Кызыл хоорай Советтериниң доктаамал комиссияларының даргалары киришкен.

Семинар-хуралдың киржикчилери Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Даргазы Ю. А. Аранчынның «Доктаамал комиссия — улус депутаттарының ажыл-чорудулгазының хандыкшыр турар коллективтиг ажылдың чугула хевири» деп темалыг илеткелин дыңнаан нар. Дараазында улус депутаттарының район Советтериниң доктаамал комиссияларының контрольдаар ажыл-чорудулгазын организастаар дугайында темага илеткелди Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң организастыг килдизиниң эргелекчизи А. С. Поляков кылган. ССРЭ-ниң ЭА-ның Сибирь салбырының үлетпүр бүдүрүлгезин организастаарының институдунуң Тывада экономиктиг лабораториязының эргелекчизи К. О. Шактаржыктың республиканың он бирги беш чылда перспективтиг хөгжүлдезинге хамаарыштыр кылган дыңнадыын семинарның [illegible] улуг сонуургал-биле дыңнаан.

Илеткелдер соонда дуржулга солчуушкуну болган. Улус депутаттарының Кызыл хоорай Совединиң кадык камгалал болгаш социал хандырылга талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы М. М. Чадаан, ол-ла Советтиң план-бюджет талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы К. К. Снегирева, Кызыл район Советиниң [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]ниң, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] доктаамал [illegible] даргалары Х. А. Моңгуш болгаш оон-даа өскелер Советтерде доктаамал комиссияларның ажылының арга-дуржулгазын чыылганнарга таныштырып, дуржулга солушкан.

Л. АРАНЧАА.

АНЫЯКТАРГА БҮЗҮРЕЛ ТУРДА

«[illegible]» [illegible] комиссияның Самагалдай суурда салбыры республиканың [illegible] [illegible] [illegible] бирээзи. Ук коллективте партия организациязының өзээ быжыккан. Аныяк коммунистерниң политиктиг билиин бедидеринге, талантыг салгалды кижизидеринге ында партия [illegible] [illegible] [illegible] (В. Шойдак), пропагандистер М. Оюн, В. Кызыл-оол, А. Тумат, К. Оюн, С. Салчак боттарының эвээш эвес үлүүн киирген. Оларның үлегер-чижээ [illegible] [illegible] [illegible] талантыг чоруун аныяктар салгап ап турар.

Сөөлгү беш чыл-биле бөгүнгү деңнеп көөрге, бо коллективтиң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]ниң шиңгээдип алган. Олар-ону сеткен., кылып, ымдаар. Аныяктарга бүзүреп, оларга бот башкарыр арганы бергени ындыг эки түңнелге чедирген. [illegible] О. Бии-Хем, А. Ерохин, О. Күнчүй, Ч. Дангыт [illegible] өөреникчилери будугуннуң [illegible] мурнакчылары апарган. Чодаачылар А. Кунгаа, В. Хүнай-оол, С. Сувай-оол, Н. Күнчүй хүн нормазын доктаамал ажыр күүседип, [illegible] [illegible] [illegible] чорудуп турарлар.

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], сагыш-сеткилин, оларның ажыл-херээн [illegible] — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] сорулгазы апарган. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] боттуг дузазы көргүзүп турары тааржылга эвес.

Амгы хүннерде СЭКП-ниң XXVI съездизиниң материалдарын коллектив кежигүннериниң [illegible]-биле өөредир ажыл үргүлчүлевишаан. Кижи бүрүзүнге тодаргай болгаш эки кылдыр тайылбырлап бээр дээш пропагандистер Н. Оюн, В. [illegible] [illegible] [illegible] көргүзүп турарлар. Олар дыңнакчыларга лекция кылып [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]-биле [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] эрттирип турарлар.

Сөөлгү үеде коллектив [illegible] [illegible] культурлуг эрттирип, спортчу [illegible] [illegible] турар апарган. Бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмүнүң киржикчилери чаа [illegible] [illegible] белеткээш, Ү. Шынаа шефке алганы малчын коданнарга ийи удаа концерт көргүскеш келгеннер. Олар көрүкчүлерниң [illegible] алганнар.

Он бирги беш чылдың бирги [illegible] 9 чодаачы, 11 [illegible] социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп үнгеннер. Олар хүн үлүүн 110—135 хуу күүседип турарлар. Коллективтиң күш-ажылчы чедиишкиннери дээш СЭКП-ниң Тес-Хем райкомунуң, райкүскомунуң шилчииир Кызыл туктуг-биле шаңнаткан.

М. ТИРЧИН.

ЗВЕНОЛАР ААЙЫ-БИЛЕ

Бистер, Барыын-Хемчик районнуң Эзи-Барлык ортумак [illegible] [illegible] [illegible] башкылары, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң съездиге кылганы СЭКП Төп Комитединиң Отчёт илеткелин номчуп таныштывыс. Барык одуруг, абзац бүрүзү совет кижилериниң чаагай амыдыралының дугайында сагыш салыышкын-биле сиңниккен боор-дур. Школада партия эге организациязының турачы [illegible] план ёзугаар школаның башкылары съездиниң материалдарын [illegible] [illegible] кирипкеннер.

Суурнуң он беш агитаторлары [illegible] быжыглаан 30 ажыл агитатор башкылар бөгүнге чедир кичээлдерин доктаамал эрттирип, чуткулдуг ажылдап турар. Ол ышкаш [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], звенолар аайы-биле ай ийи катап политкичээлге өөренип турар.

Л. И. Брежневтиң илеткелинде: «Өттүрүүр үеде партияның XXV съездизиниң улус өөредилгезиниң хөгжүлдезинге хамаарышкан айтыышкыннары школада чедимишинниг күүсеттинген. Чугула түңнел чедип алдынган — бүгү [illegible] [illegible] ортумак өөредилгезинче шилчээшкин [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] башкы мергежилиниң бедидериниң, башкыларның болгаш өөреникчилерниң [illegible] [illegible] [illegible]-нелдерин тренажерде эрттирип чорукту чаштадары, өөредилгениң амыдырал-биле холбаазын хевиг кырында бызынгаарда, ниитилелге ажыктыг [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бооп турар. Бо школаның [illegible] кижиге хамаарыжыр онзар. Ооң күш-ажылынче, амыдыралынче, мергежилиниң бедидериниң кичээнгейни харам чок салыр херек, ынчалза-даа оон ажылынга негелделер база өзүп турар» деп одуруглар башкыларның дорт хамаарыжыр.

Совет чаштарның ынаныш чыдын [illegible] [illegible] бистер бүдүрүкчүлүг ажылывыс-биле харылаар ужурлуг бис. Ынчангаш бис чаштарывыс өөредип, кижизидеринге бөгүн дүүштүрүүндээн, даарта болуп [illegible] эки ажылдаар сорулгалыг бис.

Ө. АКААЖЫК,
Барыын-Хемчик районнуң Эзи-Барлык ортумак школазының башкызы.

Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң механизатору Б. Д. Сат он ажыг чыл дургузунда трактористеп ажылдап келген. Ол сөөлгү үш чылдың дургузунда К-701 деп тракторну башкарып турган. Кандыг-даа техника ооң холунга кирерге ону чаш уруглар дег амзап карактаар чаңчылдыг. Ындыг чоруунга аныяк механизаторларны база кижизидип турар.

Ооң кызымак ижиниң бир түңнели бо: ол часкы ажылдарга эки белеткенгениниң бир дугаарынга кирген.

ЧУРУКТА: коммунист Б. Д. Сат.

В. КРИВДИНТИҢ фотозу.

ДЕМИ ЧАҢГЫС

Бии-Хемден медээлер

Бии-Хем районнуң [illegible] ажыл-агыйының чазаныр цехи. Ооң иштинче кире бээривиске, [illegible] [illegible] харылдаан [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] эгелээнин херечилээн. Чазаныр цехтиң ээлери — бригадир Пётр Шульгин болгаш оон өөрлери Иван Захаренко, Николай Михайлов шала машиналарын хоорлап, чай чок ажылдаан турлар.

Бо бичии коллектив он бирги беш чылдың баштайгы чылын эки эгелээш, бирги кварталда алган хүлээлгезин 119 хуу күүсеткен, цехтер ортузунда чарыштың мурнуку олурунда чорup турар. Ажылынга [illegible] [illegible] [illegible]лар шала машиналарын, штакетниктерни, харылдаан машиналарны кылып бүдүргеш, чазыныларга [illegible] [illegible]. Ук цехтиң ажылын бригадир Пётр Шульгин эки удурттуп келген. Ол ында алды чыл дургузунда ажылдап келген болгаш ооң арга-дуржулгазы байлак, мергежили бедик. Бо хүнүн билиг-мергежилин кадып ажылдап турар өөрүнге дамчыдып берип келген. Ынчангаш оларның деми чаңгыс, кылган үүлези бүдүнгүр.

М. ОНДАР.

ПЛАНДАН ДАШКААР

Бии-Хем райпозу (даргазы А. Ахмадуллин) Тываның херечилеттинер [illegible] шугумунда калбарган социалистиг чарышка доктаамал ажы түңнелдерни чедип ап келген. Шак ынчаар коллектив [illegible] бирги кварталда [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] планның онаалдазын 104,7 хуу күүсеткен. Түс-түс коллективтерни [illegible] [illegible]. Район универмагының белен хептер салбыры айыттынган үеде 205,5 муң рубльдин барааннарын [illegible] садып турар турган, ол планын 224,3 муң рубль кылдыр ажыр күүсеткен. Ол ышкаш Хадын суурда халуунак барааннар магазини пландан дашкаар 3,2 муң рубльге барааннарны саткан.

С. ХОЖУЯ.

Фото-чуруктар буруудадып тур

АЖЫК ДЭЭР АДААНДА

Эх, моон адаанда фото-чуруктарда көргүскен тудуг материалдарын кылып бүдүрериге, оларны Чаа Шагаан-Арыгның тудугларынче сөөртүп эккээринге дыка-ла хөй күш, [illegible] [illegible] [illegible]ның угаазылалдыг кижи бүрүзү дорази эскерип каар. Ам көрбес силер бе, оларны тооп көөр-даа кижи чок, ажык дээр адаанда, кайы хамаан чок октаргылап каан чыдыр.

[illegible], кайы организацияның буруузу-биле олар ындыг чаагай черде, кайы хамаанчок чыдары дээрзин чокта чаа «Шагонартяжстрой» тресте улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң кайгыылчылары хыналдазы [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (даргазы [illegible] Л. И. Зейферова) складтың [illegible] [illegible] чурукка тырттырган.

ҮСТҮНДЕ ЧУРУКТА: кандыг-даа ай-баш чок октагылаан [illegible] [illegible] [illegible]лыр. Ол материалдарның [illegible] [illegible] [illegible] хөй шак-үени аңаа эрттирип турар. А сөөртүп эккелген машиналар ындыг шак дош, чайын ол-ышык, чок болза, аът дуглагы ышкаш ырак, ийи ужу халаңып базы барган болгулаар. Чаа бажыңнарның шалалары [illegible] [illegible] [illegible] бүрүнүн бир чыдлаганы ында.

АДААНДА ЧУРУКТА: [illegible]-дес айыы болгаш өске-даа эдилелдер-дир. Ниити чуртталга бажыңнарынга салыр оруннар баштары болгаш аңаа туруунар ужурлуг дериглелдер ажык черге ынчаар эдилелдер [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (даргазы Г. Балдан) тудуг материалдарын болгаш эдилел-херекселдерин [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]-биле [illegible] [illegible] четпестерни чайладып болурунуң аргалары бар турбуже, контролёрларның кылган [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Чаа хоорайның тудуунга херелгээр материалдарны болгаш өске-даа эдилелдерни ындаар [illegible] [illegible] таарыштыр эвес бе?

К. ОЮН.

В. МОНГУШТУҢ фотолары.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

ХҮЛЭЭЛГЕ—КЫЗЫГААР ОЛ ЭВЕС

МАЛЧЫН кижиниң ажылынга эң-не харыысалгалыг болгаш чугула кампания—хой оолдаашкынынга Оолак Григорьевич Кечил-оол бо чылын кажангызындан-даа артык белеткенген. Чүге дээрге партияның XXVI съездизиниң болур чылы, аңаа төлептиг ужуражыры-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Хураган, хой кажаалары, чидиртир чемнери, эмнер баш бурунгаар белеткеттинген. Сак[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] мурнунда-ла совхозтуң директору-биле дугурушкаш, чаш хурагаңнарны дүн-хүн чок ажылдап турган, азырап, ажаай шыдаар кижилерни [illegible] алган.

[illegible] [illegible] [illegible] кажарынга назыны улгады берген төрүүр хойларны хүлээдип берген. Оларны кыштан хур ажырар, толум меңди алыр дээш хойжу ол-бүле чогуур хемчеглерни алган. Хойларның [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] тааржыртырарынче чогуур кичээнгейни салып келген. Ооң түңнелинде мурнакы малчынның холу хур кылып апкан. Февральда төрүп [illegible] ам [illegible] оолдаашкан. Кажаада 580 төрүүр хойдан 538 хураганны меңди доруктуруп, төрүр азы төрүүр чүс бажы онаашкыр 113 хураганы алган. Бо болза районда дээре көргүзүглерниң бирээзи.

— Хойдан-на хураган алыр [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ның хойжулары салган. Орта бурунгу-биле каттышкаш, чүс хойдан чүс хураганны меңди доруктурар, бир баштан-на 4 кг дүктү кыргып алыр хүлээлгени алдывыс. Ону күүседир дээш амыр-дыш харамнанмайн ажылдап келдивис—деп, Оолак Григорьевич чугаалап орар.

— Хүлээлге — кызыгаары ол эвес-ле болгай, [illegible] хойну өстүрери хайжуларның чугула хереэ. Бистер чүгле хүлээлге күүседири-биле кызыгаарлаттынмайн, төрээн чуртка мал ажылының хөй-ле продукциязын бээр дээш ажылдап чорупур бис—деп, хойжунуң кадайы Кара-кыс Андреевна [illegible] [illegible].

Шак ындыг тура-соруктуг, ажылгырчы [illegible] [illegible], арга-мергежилдиг кижилер турда, ажыл бүдүнгүр, хүлээлге күүсеттингир болбайн канчаар.

Коммунист Оолак Григорьевич, ооң кадайы СЭКП кежигүнүнге кандидат Кара-кыс Андреевна Кечил-оолдар [illegible] [illegible] сөзүн амыдыралга боттандырып, хүлээлгелеп алган хөй хураганны доруктуруп [illegible].

Чаш хурагаңнарны канчаар доруктуруп ажаап турарын [illegible] көргээнивиске, ол дугайында [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

ЮЛЕВИЛГЛ [illegible] туралыр кажааның мурнуу талазында өжикче кире бээривиске, хураганнарның [illegible] [illegible] [illegible] кирер көзенектер дыка хөй. Чаа төрээн чаш хураганнар эгелээш, улгаткыже. иеэн-биле [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] доругуп алыр. Хураганнарны эки доруктуруп, ажаап турарын магадап көрдүм. Оларга чидиртир сиген, [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] дүс четчири-биле бар. Хураганнарга эргежок чугула чемнерни ында тускай [illegible] кадагалап турар. Бо [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] чидиртир азы сыкыртыр эмнерниң боттары эки бизир. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] кижилерге таарыш[illegible] [illegible] байдалды ында тургускан.

Ооң ындай чорукторга дедрем, чыраак хөй кажаазы [illegible] [illegible] [illegible] ажылдарга дөмек чадагай кажаа [illegible].

— Хөй бассалы-биле төрүр эгелээрге оларны одаржыр [illegible] [illegible], аңгы-аңгы кезенектерге ажаап, чемгерип турар бис—деп, Оолак Григорьевич [illegible].

Хойларны төрээн хүсаазының аайы-биле үнер, ыланчыы [illegible] аал кужу коданнар [illegible] [illegible] кол кичээнгейни салып турар улус болду. Хураганнар улгады бээрге өөлерибиле кады үндүрүп каар. [illegible] бурунгу сиген каар [illegible], суга, сиген [illegible] [illegible] [illegible].

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

МАЛЧЫН [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] бир баштан-на 4 килограмм дүктү кыргып алгаш, районнуң хойжуларының ортузунда социалистиг чарышка тиилекчи болган.

Оолак Григорьевич Кечил-оолдуң күш-ажылчы чедиишкиннерин чазак бедик-биле үнелээн. Ону «Күш-ажылдың [illegible] [illegible]», РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаан болгаш «Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны» деп [illegible] атты тывыскан.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежнев Отчёт илеткелинге көдээге мал ажылы — [illegible] фронт деп айыткан. Бо айтыышкын улам сайзыралыг [illegible] кичээнгейни салырынче партия организацияларын, [illegible] [illegible] [illegible] ажыл-ишчилерин кыйгырган. Ынчангаш съездиниң [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

Т. ХЕРТЕК.

Бии-Хем район.
«Кызыл тараачын» совхоз.

СҮМЕЛЕР ХҮЛЭЭП АЛГАН

Профэвилелдерниң, артем-техниктиг ниитилелдерниң область чөвүлелиниң болгаш Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң куравтоинспекциязының организастааны орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруун хандырарының болгаш автотранспорт озал-ондаан болдурбазының аргалары деп темалыг республика конференциязы СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга дүүн болуп эрткен.

Оон ажылынга республиканың Иштики херектер министерствозунуң, Кызыл хоорай болгаш райкүүскомнарының [illegible] ниң куравтоинспекцияларының ажылдакчылары, автобүдүрүлгелерниң удуртукчулары киришкен.

Конференцияны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Б. Добромыслов ажыткаш, республиканың улус ажыл-агыйының чүгүн сөөртүрү автотранспортка онаажып турарын чугаалааш, Тываның автоорук [illegible] транспорт озал-ондаан чайладыры-биле ап чорутту-муп турар хемчеглерни демдеглээш болгаш ук айтырыгны шиитпирлеп турарында бар чаңгыс четпестерни ол айыткаш, конференцияның киржикчилериниң [illegible].

СЭКП обкомунуң үлетпүр болгаш транспорт килдизиниң эргелекчизи В. С. Кажин-оол «[illegible] айыыл чок чоруун болдурбазының болгаш автотранспорт озал-ондаан чарладырының аргалары» деп темалыг илеткелди [illegible] кылган.

Дараазында саналдар эгелээн. Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерствозунуң КАИ килдизиниң начальниги Р. Г. Антов саналынга КАИ органнарының болгаш хөй-нииити организацияларының автоорукчуларга, кудумчуларга транспорт озал-ондаан болдурбазының талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглеринге хамаарыштыр чугаалаан.

Тываның транспорт эргелелиниң [illegible] профилактика «сагыындырыг» ажылдарын организастап тур[illegible]. Тываның транспорт эргелелиниң начальниги В. А. Парунин [illegible]. Тыва АССР-ниң автоорук тудуун болгаш ажыглалының бүдүрүлге эргелелиниң начальниктиң оралакчызы А. И. Латышев автооруктарның ажыглалынга хамаарыштыр дыңнадыгны кылган.

Ындыраа Тываның профэвилелиниң күш-ажылдың кол техниктиг инспектору Д. Ч. Монгуш. Орук-транспорт озал-ондаан болдурбазының талазы-биле профэвилелдерниң чорудуп турар ажылының, оон [illegible] дугайын ол чугаалаан. Дараазында Тываның транспорт эргелелиниң № 1 АТБ-ниң [illegible] В. Ф. [illegible] транспортка озал-ондак болдурбас талазы-биле ажылының [illegible] конференцияның киржикчилеринге чугаалап берген.

Тываның автомотоһ ханы[illegible] даргазы В. П. [illegible] конференцияга сөс ап чүве чугаалааш, хуудан транспорттуг [illegible] орук-транспорт озал-ондаа болдурбазы-биле чорудуп турар хемчеглерге доктааган. Кызыл хоорайга кудумчу-орук четкизин хөгжүдериниң перспективаларының дугайын Кызыл хооркүүскомунуң даргазының оралакчызы Г. М. Шамо[illegible]. Красноярскиниң [illegible] политехниктиг институдунуң автотранспорт кафедразының улуг башкызы В. Н. Черноусов орук шим[illegible] болгаш озал-ондак болдурбазынга кижиниң ролунуң дугайында [illegible] кылган.

Конференция ажылының түңнелинде [illegible] хамаарыштыр сүмелерни хүлээп алган.

В. КУУЛАР.

АРТЫККА САЙГАРГАН

Бии-Хемниң ыяш ажыл-агый пунктузу СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин [illegible] боттандырар дээш шулургу күш-ажылчы демиселди чорудуп турар. Боттарының бүдүргени дилиг материалдары, шала манзазы, өрүс чергелиг продукциязын коллектив чыл эгезинден бээр 128 муң рубльге сайгарган. Коллективте калбарган чарышты В. Михайловтуң удурткан ыяш белеткээр бригада баштап турар. Бригада чүгле квартал планын безин 180 хуу күүсеткен. Оларның белеткээн ыяжын Турандан 65 километр ыракта чыдып турар тайгадан үндүр сөөртүрүнге чолаачы Е. Шульгин шылгарап, хүнде 20 кубометр чедир ыяшты эккеп турар.

(Бистиң корр.).

ӨРТТҮ БОЛДУРБАС

Бойдусту камгалаары болгаш оон курлавырларын камныы-биле таарымчалыг ажыглаарының айтырыгларының чугулазын СЭКП-ниң XXVI съездизинге демдеглээн. Ол дээрге экономиктиг болгаш социал улуг ужур-дузалыг айтырыглар боор турар. Бойдус курлавырларында арга-ыяш чугула черни ээлеп турар. Арга-ыяшты шын ажыглаары, ону чүгле амгы эвес, харын база келир үениң салгакчыларынга арттырып каары — бистиң хүлээлгевис болур.

Бистиң республикада ыяш [illegible] ажыглаарының талазы-биле хемчеглерниң кан[illegible] турарын чугаалажып тура, арга-ыяш ажылдакчыларының республика чөвүлел хуралының киржикчилери бо чугула байлакты төтчеглеп ажыглап, кайы хамаан чок кезип турарының факт-ба[illegible]. Ынчалза-даа бистиң республикада арга-ыяштың эң хоралыг дайзыны бүгү-ле черлерде ышкаш, база-ла өрт боор турарын олар база демдеглээн.

Илеткелчи М. А. Гаков болгаш санал берип, чүве чугаалаашкыннар-даа, чылдың-на боор турар арга-ыяш болгаш ховушөлдерниң-даа өрттери чамдык үлетпүр бүдүрүлге, көдээ ажыл-агый [illegible], а хөй-ле нуруузунда ийи-чаңгыс кижилерниң [illegible] чок чоруундан боор турарын [illegible] көргускеннер.

Амгы үеде республиканың ол ыяш ажыл-агыйлары, 30 лесничествозу болгаш оларның бары үш чүс хире ажылдакчылары арга-ыяш камгалалының талазы-биле улуг ажылды кылып турар. Ол ышкаш ниитизи-биле өртке удур ажыл чорударының 160 кижи составтыг 22 станциялары база тургустунган. Тываның ырак-узак, калыр-берт черлеринге өрт айыылын баш удур болдурбас, а болган таварылгада — дүрген узуткаары-биле арга-ыяшты агаардан камгалаарының Красноярскиде [illegible] салбырлары Сарыг-Септе, Чадаанада, Тожуда болгаш Кызылда организастаан.

Арга-ыяш өрттерин шалыпкын [illegible]-биле [illegible] республиканың болгаш районнарның-даа комиссиялары [illegible] турар. Сөөлгү чылдарда өртке удур ап чорутқан хемчеглерниң бирээзи Тожу, Каа-Хем районнарга туристерниң баарын хораан болгаш арга-ыяшче хамаатыларның чүгле эрттирилгелиг киреерин организастааны болган. Оон түңнелинде Туран, Тес-Хем ыяш ажыл-агыйларының харылап турар девискээрлеринге өрт үнер таварылгаларының саны дыка кызырылган. Лесниктер И. С. Черкасов (Каа-Хем), А. Ф. Маслов (Тожу), Б. Ооржак (Чадаана), В. И. Коновский (Таңды) эрткен чылын боттарының харылап турар арга-ыяш девискээрлеринге чаңгыс-даа өрт айыылын болдурбайн, өөгү беш чылды чедиишкиниг доозуп, социалистиг чарышка тиилекчи болганнар. Агаардан арга-ыяш камгалалының [illegible] чүүл салбырларындан Тожудаа салбыр эки ажылдаан. Ол ышкаш Кызылда салбырның хайгааракчы-ужудукчузу Р. Халиков. Чадаана салбырының начальниги В. Соколов, ыяш инструктор Л. Суставов, парашютистер И. Ондар, В. Попов болгаш өскелер-даа боттарының [illegible] салгалыг күүседип, өрт өжүрериинге бедик мергежилдиин көргускеннер.

[illegible] Таңды, Чөөн-Хемчик, Кызыл, Тожу районнарының арга-ыяштыг черлеринге хөй санныг өрт үнүп турза-даа, ыяш ажыл-агыйларының болгаш районнар күүскомнарының-даа удуртукчулары [illegible] олутпай чорууп көргүзүп, өрттерниң өжүрерин узамдыктырар чорукту болдурганнар. Оон ангыда Барыын-Хемчик, Ша[illegible] районнарга [illegible] чылдың май айда эң хөй өрттер үнүп, элээн делгем шөлдерниң арга-ыяштарын узуткаан. Далаш чок, организакчы эвес чоруктан өрттерниң [illegible] айтыр ужурлуг. Чыжээ, Хову-Аксының лесничествозунуң девискээринде ийи черге, туска-тузунда 2 болгаш 4 гектар девискээрге өрт хып эгелээн, оларны өжүрерин озалдап организастаанының түңнелинде бирээзинге 25, өскезинге — 165 гектар арга-ыяш шуут узуткаттынган. Эрткен чылдың база-ла май 11-де Кызыл районнуң ыяш ажыл-агыйының Черби лесничествозунуң девискээринге өрт үнгени билдинген турган. Ынчалза-даа лесничий В. Баркоятуң, а ол ышкаш Черби суур Советиниң болгаш [illegible] удуртукчуларының буруузу-биле өртү чүгле 19-туң хүнүнде барып өжүрген. Оон түңнелинде 90 гектар арга-ыяш өрттен узуткаттынган.

Көдээ ажыл-агыйның ажыглал шөлдерниң аразын, чоок [illegible] өрттеди хер[illegible] туската хоойлу-дүрүм турда-ла, ол чугула негелдени үрээрин-ден арга-ыяш өрттери 1980 чылдың кургаг үелеринде каш-даа удаа болгулаан. 1980 чылдың май 12-де Тока аттыг совхозтуң тарылга шөлүнүң кыдыынга кывыскан оттан ойтсиген өрттенгеш, чоогунда арга-ыяштыг черже хөрлээлеп бар [illegible], аваа [illegible] дап турган бригадир А. Кристолюбов болгаш агроном А. Сычев тоомчага албайн, чүгле мал кажаазын дескиндир черни андаргаш, соксап каапнар. От уламчылааш, чанында 30 гектар арга-ыяшты шыва ап, өрт айыылынга таварыштырган. Ол хамаанчок бойдус камгалалының талазы-биле ха[illegible] арга-ыяшты өрттерни херекке албазының [illegible] кижектерин көргүзүп болур. Чыжээ, 1980 чылдың июнь 20-де Тожунуң аңныыр-тывыш ажыл-агый черинин кол охотоведи П. Г. Филипповтан ыяш [illegible] ажылдакчылары өрт өжүрериниге кижилер тускайлап бээрин дилээрге, оон [illegible].

Аңныыр-тывыш ажыл-агыйның эргелели, аңчылар болгаш [illegible] тайга-сыныы байлаан чыып, ажаар кижилер-биле керээлер чарарда, өрт айыылын баш удур болдурбазының дүрүмнерин оларга ыяк тайылбырлаар, тускай эрттирижелерин бээр талазы-биле сула ажылдап турары оон-на илдең-дир.

Тываның бойдузу каас-чараш, кижи баспаан черлер амдаа хөй. Чогум-на оон ужурундан чурттуң булуң бүрүзүнден туристер ыяап-ла өрттен айыылдыг үелерде республикага хөйү-биле кээп турарлар. Чыжээ, Алтай крайдан, Иркутск областан, Бурятиядан организас чок, кара-туразында маршрут шилип алган кижилер салдаар дээш хөй ыяшты кезер, арга-ыяштыг черлерге одаглаар, чоок-кавыда кижилер чогуп ажыглап алгаш, ая[illegible], [illegible] балыглаар, хууда ажыын хараач, хелун эрттир хөйнү белеткээрлер. Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тускай айтыышкынын ёзугаар республиканың чөөн районнарынга ындыг кижилерни өрт айыылы улуг үелерде чорупруу чөпшээревейн турда-ла, олар [illegible] уругуулеп турарлар. Чыжээ, эрткен чылын Баш-Хемге «Свердловскиден келген [illegible]» дээр үш бөлүк кижилерни туткан. Үш-Белдир болгаш Куңгуртуг суурларже бежин чөпшээрел чок кижилер эртип турарлар. Ол хамаанчок республиканың ужар чүүл бүдүрүлгелериниң [illegible]-биле ындыг «туристерни» Тожу районнуң [illegible]-ге аппарып дүжүрүп турган таварылгалар бар.

Республиканың ыяш ажыл-агыйлары ыяш белеткээр организацияларын, оларның [illegible] тукчуларындан шыңгыы негелде салбайн турар. Оон түңнелинде Тураның күрлетпүр ажыл-агыйында болгаш ыяш белеткээр черинде, Шуурмактың, Чербиниң, Сизимниң, а ол ышкаш «Тыва совхоз тудугу» каттыжыышкынының болгаш Көдээ ажыл-агый министерствозунуң ыяш белеткээр черлеринде кескен, аңаа-ла каапкан [illegible] шөлдер дыка хөй. Ол байдал база-ла өрт айыылын улгаттырып турар, харын-даа чок чорук-тур.

Арга-ыяш өрттериниң чылдагааны болган буруулуг кижилерни дилеп тывар болгаш оларга харыысалга онаар талазы-биле ажылдың [illegible]-даа сула боор турарын санал бергеннер [illegible]. Чыжээ, Тожу районнуң истелге органнары бо талазы-биле херектерни озалдадып турар. [illegible] ажылында ындыг четпестерни чайладыры, өрт үндүрүкчүлерни шалыпкын илередири бо [illegible] ринде арга-ыяштың болгаш [illegible]-даа черлерниң өрттерин баш удур болдурбазынга база бир дээштиг хемчег болур чугаажок.

Т. МОНГУШ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ИЗИГ ДЕТКИЛГЕ

— Бодунуң политиктиг, экономиктиг болгаш социал ужур-дузазының талазы-биле чүгле чаңгыс чуртту эвес, харын-даа бүгү кижи төрелгетенге чугула болуушкуннар тургулаар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизи чогум-на ындыг болуушкун-дур — деп, Кубаның Компартиязының ТК-зының Политбюро кежигунунге кандидат, Революция камгалалының комитединиң даргазы Армандо Акоста Кордеро ПМА-ның Гаванада корреспондентизи А. Русаков-биле интервьюзунга чугаалаан.

— Совет коммунистерниң амыдыралында ол улуг болуушкунуң бо бедик үнелээшкининге бүгү куба улус бүрүн каттыжып турар — деп, ол онзалап айыткан. СЭКП-ниң болгаш совет улустуң кылган ажылдарының түңнелдерин XXVI съезд үндүрген болгаш амгы үениң эң чидиг айтырыгларынга харыыларны берген.

Леонид Ильич Брежневтиң съездиге кылган Отчёт илеткелинге делегейниң амгы байдалын ханызы-биле анализтеп берген, делегей харылзааларында кризистиң нарын айтырыгларын шиитпирлээр талазы-биле тодаргай саналдарны болгаш практиктиг базымнарны айыткан. Тайбыңны камгалаар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылырынга Совет Эвилелиниң белеңин чаа совет инициативалар база катап тодаргай бадыткаан. Амгы үеде кижи төрелгетенниң ээзи кезии аштаргы болгаш түреңги чорукка таваржып турар. Совет тайбың саналдар ындыг байдалды чайладырынче база угланган.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң киирген тайбың инициативалары хамыктың мурнунда америк администрацияның адресинче угланган. Ынчаарга Р. Рейганның чазаа боо-чепсектерни ылдыр бүдүрерин сөөлгү үеде улам күштелдиргени бүгү делегейге билдингир болгай. Тайбың совет саналдар ядролуг дайынны болдурбазынче бирги ээлчегде угланган болуп турар.

Кубаның Компартиязы, бүгү куба улус Совет Эвилелиниң тайбың чаа инициативаларын бүрүн деткип, аныдүщма совет улусча, оон адларыг Коммунистиг партиязынга чуректиң ханызындан пайырадың чаагай сеткилин илергейлеп турар.

(ПМА).

ПАП-тың дыңнадыы

ВАРШАВА. (СЭТА). ПАП агентилелиниң дыңнатканы ёзугаар алырга, Польшаның [illegible] Төп Комитединиң X пленуму апрель 29-та чыылдырар ПКАП ТК-ның Политбюрозу [illegible]. ПКАП-тың IX онза съездизи-биле холбаштыр партияның сорулгаларын ол пленумга чугаалажыр [illegible].

ФРАНС ПРЕСС АГЕНТИЛЕЛДИҢ ТАЙЫЛБЫРЫ

ПАРИЖ. (СЭТА). «Сомалиде [illegible]» деп, Франс Пресс агентилелдиң Могадишода тускай корреспондентизи дыңнаткан.

Ындыг берге байдалдың чылдагааны — чуртту милитаризастааны болгаш АКШ-тан оон [illegible]. [illegible] кошкак экономиказын шериг күчүзүн улгаттырарынче угландырган. Сомали АКШ-биле дугуржулга кылган болгаш Берберде шериг баазазын ажыглаар эргени Пентагонга тыпсып берген. Аңаа орнаштыр 40 ажыг миллион доллар өртектиг шериг боо-чепсек АКШ-тан Сомали алган. Кытаттан болгаш Египеттен шериг дузаламчызын Сомалиниң база ап турарын Франс Пресс агентилели дыңнаткан. 1977—1978 чылдарда Эфиопияга удур дайынга Сомалиниң шериг-агаар ужар чүүл күштери дыка кошкай берген. Сомалиниң шериг-агаар ужар чүүл күштерин катап тургузар, эле чепсеглээр [illegible].

[illegible]

Могадишода байдал [illegible] деп тайылбырда демдеглээн. Хоорайга онзагай байдалдыг эрге-чагыргалар эрткен [illegible] соонда оон кудумчуларынга [illegible] улам [illegible]. [illegible] ның чолаачыларын болгаш пассажирлерин үжеп, документилерин тынап турар. Гостиницаже болгаш албан черлеринче кирер дээн кижи бүрүзүн шериглер болгаш каргыс шаглаалар база үжеп турар.

Төрелдешкен хоорайларның бүгү-делегей хүнү

ГДР-де «чечектер хоорайы» деп адаар Эрфурт хоорай Вильнюс хоорай-биле төрелдежип турар. Ол хоорай улам чаартынып эгелээн. Чаа кварталдарны ында тудары-биле чергелештир, архитектураның төөгүлүг тураснаалдарын катап «диргизер» ажылдар калбарган. Бурунгунуң тудугларын чаартканындан, Эрфурттуң төп кезээ кайгамчык чараш апарган. Чоннуң селгүүстеп дыштанырлы Ангер кудумчу бульвар-биле шыптынган, ынаар автомашиналар безин барбас.

ЧУРУКТА: хоорайның төп эрги бажыңнар аразында символу — «Космос» деп дээр шаар бедээн гостиница.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ЧЕДИ ЧЫЛ ЭРТСЕ-ДАА

[illegible] хоорайның базарының чанында чаагайжыды туттунган хөй аал ниити чурттаар беш-беш каът үш бажың бар. Ол чурттаалга бажыңнарын тудуп, ажыглалга киирген иштен бээр чеди чыл чоокшулаан. А кажан ол үш бажыңны ажыглалга киирген, [illegible] хүлээдип берип турда, потьезд бурунгунуң эжиниң ийи талазынга чөлеңгиништиг сандайлар [illegible] ринге чуттан хеп куртадырынга белеткеп каан [illegible] демир адагаштар, уругларга ыяжын ойнаар чуңгу тургулаан. Тарымал үнүштерни база тарып олуртаан турган.

Ам ол бажыңнарның девискээринде каракка илдигер чүве чок. Үстүнде санап адаан чүүлдер көзүлбес. Үрелири үрелген, сый бастырып каан үнүштер-даа бар. Оон кол чылдагааны — ында чурттап турар кижилерниң оран-бажыңга кам ковуннда. Транспорт тургузар [illegible] ыяуут сагывас. Тарымал үнүштерни сый базар таварылгалар база оон үнүп турар.

Чеди чыл дургузунда ук [illegible] чаагайжыр туржук, харын каракка эки көстүр чүве чок болурга канчап черле таарыжыр боор. Ук бажыңнарның чурттакчыларын, [illegible] жылдыга талазы-биле комбинаты, албан черлери үстүнде чүүлдерни кичээнгейге ап, ол девискээрни чаагайжыдар айтырыгны шиитпирлээри чугула.

ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

БОНН. (СЭТА). Германияның Федеративтиг Республиказының канцлери Г. Шмидттиң болгаш Испанияның чазаачыг даргазы Л. Кальво Сотелонуң аразында чугаалажыышкыннар Гамбург хоорайга доозулган. Европаның экономиктиг ниитилежилгезинге болгаш НАТО-га Испанияның кирери-биле холбашкан айтырыгларны, а ол ышкаш Чөөн болгаш Барыын түштерниң аразында харылзааларның амгы байдалын, Бонн болгаш Мадридтиң аразында харылзааларны аңаа чугаалажып көрген.

Испанияның «Нийти рынокка» кирип алыры дээш ГФР туржуп турар деп, канцлер Г. Шмидт [illegible] демдеглээн. Ынчалзажок Испанияның «Нийти рынокка» [illegible] чорудулгазы «саң-хөө база аграр политиканың [illegible]-биле холбаалыг болур деп, канцлер чугаалаан.

Сөөлгү Атлантика блогунга Испанияның хүлээп алыр айтырыгны Бонн деткиир деп бодап турарын Барыын Германияның [illegible] НАТО-нуң мурнуу талазы туржун быжыглаар дээш Пентагонуң генералдары Испанияның [illegible] база оралдажып турар.

Европаның болгаш Атлантиканың политиказын ээп баштаар чазаан чорудар [illegible] деп Л. Кальво Сотело медеглээн. Испанияның НАТО-га [illegible] от чуртта улам күштелген турбуже, «НАТО-га Испанияның кирери ам улам-на эртежок чугула болу берген» деп, Л. Кальво Сотело демдеглээн.

Даарта — АДР-ниң национал байырлалы, Апрель революциязының үш чыл ою

АФГАНИСТАН: революцияның чазы

Найысылалды хүрээлээн бедик дагларның сүүр баштарында хар шывыглар дээр [illegible] чайнап чытса-даа, афган найысылалдың часкы үези кижи [illegible] болгаш чечектелген миндальдың чаагай чыды кайын тура илдең. Бурунгу хүрээ-хутаннар болгаш шиизэлер, амгы үениң чурттаалга кварталдары база [illegible] бар-биле көрүш-шинчилиг кылдыр чүүлдежип келген ол чөөн чүкчү хоорай аңзы-бүрү үнүштери-биле поташарты кеттинипкен.

Афганистанда кайгамчыктыг час ол чурттуң, оон чорааралдыг, хосталгага ынак бөлгөш хүндүткээлел чонунуң амыдыралында кайгамчыктыг болуушкун-биле база холбаалыг. Үш чылдың мурнунда, 1978 чылдың апрель 27-де, патриотчу күштер Афганистанның Улус-демократтыг партиязының удуртулгазы-биле күрүнениң төөгүзүнге чаа чырыткылаанчак арынны ажыткан: улус-демократтыг революцияны боттандырган. Афганистанның 15 миллион чурттакчы чонунуң аажок хөй нуруузунуң эрге-ажыктарынга таарышкан социал-экономиктиг чаартылгаларны боттандырыштар боор деп күзел-биле афган ажылчы [illegible] ниигел-биле уткаан.

Чулчурукчу болгаш саттынкчы Х. Аминниң чорудуп турган политиказы Апрель революциязынга, оон идеалдарынга баштайгы үе-чадада аажок улуг каражаны чедирген. Революцу дээр хоозун лозуннар-биле [illegible] чоннуң чаалап алыышкыннарын чок кылырынче угланган политиканы чорудуп турган. 1979 чылдың декабрь 27-де революцияның чаа үе-чадазы эгелээн. Оон идеалдарын болгаш принциптерин катап тургускан, чурттуң политиктиг, экономиктиг, социал болгаш культура хөгжүлдезиниң эртемге үндезилеттинген программазын ажылдап кылган.

АУДП ТК-ның Чиигине секретары, АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министри Б. Кармаль баштаан республиканың чаа удуртулгазы көдээ ажыл-агыйга-даа, үлетпүрге-даа бүдүрүкчү күштерниң [illegible] жүүлдерни [illegible] кылдыр [illegible] кылдынган чүүлдер эвээш эвес. АДР-ниң чазаа кооперативтерге, курфермаларга болгаш тарылга [illegible] инвентарьлар, чээлилер, үрезиннер болгаш чемиштиг[illegible] бериф, хуза чедирип турар. Оон түңнелинде эрткен чылын тараалардың дүжүдү 4370 муң тонна чедип, оон мурнундагы чылдыындан 150 муң тонна хөй болган. Картофель, фруктулар [illegible] Афган экспорттуң чаңчылчаан чугула чүүлү болу берген каракуль кештерин планда көрдүнгениндан 13 хуу хөйнү алган.

Аныяк республиканың эң улуг бүдүрүлгелери — чурттуң химия үлетпүрүнүң баштайгызы болур азоттуг чемиштиглигелер заводу, «Джангалак» завод, Кабулдуң бажың тудуушкуну заводу чедиишкиниг ажылдап турар.

Эрткен чылдың чүгле баштайгы чартыында безин электроэнергия бүдүрери 6 ажыг [illegible] 7 хуу көвүдээн. Чоннуң амыдырал дениелин бөлүктер талазы-биле хемчеглерни боттандырып келген, [illegible] ажылчыннарга ажыл төлевири бедиген.

Төөгүлүг ажы-чаңчылдарны барымдаалавышаан, чурттуң удуртулгазы ажылчы массаларны [illegible] сайзыраңгай социал болгаш культура чаартылгаларын план ёзугаар чорукту чорудуп турар. Ол бүгү чедиишкиннер, АДР-ниң удуртулгазының күш-ажылчы улустуң эрге-ажыктарынга таарыштыр чорудуп турар политиказы партияга бүзүрелди [illegible] сырай [illegible] быжыглаарынга ийиг берген.

Демократтыг Афганистанның чедиишкиннери оон дайзыннарының калчаалыг кылыын хайныктырган. Молчүкчү аңгыларның чурттан дезип чорукан төлээлекчилери америк империализмниң, кыдат гегемонистерниң болгаш пакистан дарлалчы реакцияның деткимчези-биле АДР-ге удур хоралакчы идепкейлиг ажыл-чорудулганы калбарткан. Афганистанче чорудуп турар дээрбечи бөлүктер Пакистанның девискээринде 50 ажыг лагерьлерде болгаш дедпиш пунктуларда белеткелди эртип, америк болгаш кыдат инструкторларга өөредирип турар. Афган контрреволюцистарлы боо-чепсек, акша-монгун-биле таңзырбышаан, оларга шуугаазынныг пропагандачы деткимчени көргүспушаан, империализм болгаш реакция күштери чаа аныйаралдыг тургузарда аныяк республикага канчап-даа тура шаптыктаарын күзээнип, ол каан девискээрде оскунайгчи туруштарын катап тургузарын күзеп турар. Ынчалзажок империализм болгаш реакция планнарының боттаныр барымдааза [illegible]. Афганистанның бүгү патриоттуг күштери революцияны, чурттуң хамаарышпас чоруун, национал бот-эргезин, бүрүн бүдүн девискээрлиг турарын камгалаар дээш туржу бергеннер.

АДР-ниң удуртулгазы ол каныга болгаш бүгү делегейге тайбынны хандырарынче угланган чайгылыш чок политиканы чорудуп турар. Оон тодаргай херечизи болза, ийи талалыг чугаалажыышкыннар чорудуп турарда, бодунуң бүгү кожалары-биле чорулдаазарны таарыштыр шиитпирлээр талазы-биле оон тайбың инициативалары болур.

Афган улус бодунуң демисээлинге чааскаан эвес. Совет Эвилели баштаан тайбынның болгаш демократтың бүгү күштери ону деткип турар. Пролетар интернационализмниң принциптеринге, бодунуң тайбынга ынак даштыкы политиказынга шынчы Совет Эвилели империалистиг агрессияны ойтур шаварынга шериг дузаламчызын киириштир, найыралчы кожазы Афганистанга ак сеткилдиг бүгү талалыг деткимчени көргүзүп келген болгаш көргүзер-даа.

Бистиң чуртувустуң техниктиг деткимчези-биле АДР-де элей-бүгү 120 чадыг объектилерни тудары болгаш тудуп турарын чугаалаарга-ла четчир. Экономиканың куруг болгаш холушкак секторларының бүгү үлетпүр продукциязының 55 хуузун афган-совет каады ажылдажылга бүдүрүлгелеринде бүдүрүп турар. Биеэде үнүш-дүжүт чок кургарып чыткан он-он муң гектар черлерни ССРЭ-ниң дузазы-биле суггарып турар апарган. Автомобиль оруктарын, электри дамчыдылгаларының шугумнарын туткан.

АУДП ТК-ның Чиигине секретары, АДР-ниң Революстуг чөвүлелиниң Даргазы болгаш Премьер-Министри Бабрак Кармальдың эрткен чылдың октябрьда Совет Эвилелинге албаның найыралчы аян-чорудун кылып чорааны Афганистанда Апрель революциязының чаа үе-чадазының эң чугула болуушкуну кылдыр көвүп турар. Ол аян-орук түүле ийи талага эвес, харын бүгү делегейге ужур-дузалыг болган деп, АДР-ниң национал патриотчу күштериниң конференциязының ындыриидан Б. Кармаль чугаалаан. Чүректиң ханызындан найыралдыг болгаш билчиишкинниң байдалынга эрткен чугаалажыышкыннарның бо бедигилерин баланде чаа ниитилелди тургузар дээш демиседирде, бодунуң революциязының чаалап алыышкыннарын камгалаарда афган улус совет улустуң деткимчезинге моон соңгаар-даа ынаныш салып болур деп совет тала медеглээн.

Аныяк республиканың ажылчы чоннары боттарының революциязының оюн бо үнелерде калбак-биле демдеглеп турар. Олар боттарының шилип алган оруу-биле, келир үенче бүзүрелдиг быжыг базым-биле бурунгаарлап орарлар.

Р. МУСИН,
СЭТА-ның корр.

Кабул.

В. И. ЛЕНИННИҢ ШТАБ-КВАРТИРАЗЫ

Революсчу улуг үе-чада, бистиң чүс чылдың кайгамчык болуушкуну — делегейге коммунистиг өзүнүң чаа үезин ажыткан Октябрьның социалистиг Улуг революциязы-биле Владимир Ильич Ленинниң ады болгаш ажыл-херээ сырый холбашкан.

Бөгүн Ленинниң овур-хевири миллион-миллион кижилерниң чүректеринде. Бөмбүрзектиң чону пролетар революциязының баштыңчызының дугайында тураскаалды ыдыктыы-биле камгалап чоруур.

ЧУРУКТА: Финляндияның найысылалы Хельсинкиде В. И. Ленинниң мемориалдыг музей-квартиразы. Владимир Ильич Финляндияга дыка хөй катап чораан, ук чуртта ооң ады-биле холбашкан черлер хөй.

О. ИВАНОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

Бот-тывынгыр уран чүүл

БЕДИК НЕГЕЛДЕ-БИЛЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизинге ТК-ның Отчет илеткелинде болгаш «1981—1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарында» [illegible] дел хөгжүлдезиниң политиктиг, экономиктиг факторлары-биле [illegible], культура хөгжүлдезинче улуг кичээнгей салдынган.

Чоннуң бот-тывынгыр уран чүүлү бөгүн талазы-биле хөгжүп, сайзырап турар. Ол чоннуң арзындан тыптып үнүп, ажылчы чонну күш-ажылче хей-аът киирип турар.

Чоокта чаа Кызыл-Мажалык суурга бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилериниң районнуң көрүлдези болган. Аңаа совхозтардан болгаш районнуң бүдүрүлге, албан организацияларындан шилиттирген үшен бот-тывынгыр уран чүүлдүң 6 коллективтери киришкен.

Баштай «Хемчик» совхозта уран чүүл коллективиниң киржикчилери С. Базыр-оолдуң «Парт[illegible] — мерген компас» болгаш А. Захаровтуң «Суурну дургаар» деп ырларын иңгити ырының күүселдези-биле эгелээн. Ону Тыва АССР-ниң культуразының [illegible] ажылдакчызы Саая Базыр-оол удурткан. Мынаа Эрги-Барлык [illegible] бот-тывынгыр [illegible] концерт программазында номерлерни элээн бедик мергежил-биле ажылдап кылган.

Совхозтуң мал эмчизи Дадар-оол Донгак «Кызыл аржыыл дугайында ырыны» [illegible] Р. Кенденбильдиң онзагай [illegible] ырлааны, ол ышкаш А. Пахмутованың «Бичии чер» деп ырызын Галина Сендаштың күүсеткени база чедиишкиннг болган. Көрүлдеге база бир чаа чүве болза, Дениз Хомушкунуң удуртулгазы-биле үш үнге сыгыт, хөөмей, каргыраалы күүседикчилериниң хары утда катай күүсеткени болур.

Кызыл-Мажалык суурнуң бот-тывынгыр [illegible] ниң арзындан кедээ Советтиң «Ленин» болгаш [illegible] деп литература-музыкалыг композиция идейлиг утказы, каас [illegible] болган. Ол коллективтен Анна Серен, Ирина Гашкованың ырлары эки күүсеттинген. Ылаңгыя Н. Гашкованың тыва ырны ырлап турганы сеткил шын алаары, аялга-даа, күүседир аянында талазы-биле ырлап турары [illegible] кандыг-даа шагда чок болган.

«Барлык» совхозтуң бот-тывынгыр артистери база-ла хөйнүң ыры-биле эгелээн программазы жанрлар аайы-биле солун кылдыр тургузарын оралдашкан. Ылаңгыя национал музыканы колдады көргүскен.

Көрүлдениң төнчүзүнде Ак-Довурак хоорайның бот-тывынгыр артистериниң көргүзүү болган. Аңаа Культура ордузунуң Оюмаа Седейниң удуртулгазы-биле [illegible] бот-тывынгыр киржикчилериниң «Хемчиктиң чаа [illegible]» деп оске-даа тантылар [illegible] деп үнелээн. Ол ышкаш национал хөгжүм херекселдери-биле [illegible] беш кижи киржикчилиг ансамбль (Культура ордузунуң директору Александр Салчактың удуртулгазы-биле) багай эвес ойнаан. Оларның үделгезин [illegible] улустуң «Кызыл-Чыраа» деп ырызын концерт эки күүсеткен.

Район көрүлдезинге чедиишкиннер-биле кады ам-даа чедир кылып алыр болгаш четпес чүүлдерни демдеглээн. Бүдүрүлгелиг, хоорайлыг улуг районга бот-тывынгыр коллективтериниң саны болгаш оон киржикчилери эвээш болуп турар.

Көргүскен концерттерниң нитти дээнеля мурнунда чылдарга бодаарга, кошкак болган. Ооң чылдагааны бот-тывынгыр уран чүүлдүң доктаамал ажылдавайн турганында. Программа [illegible] коңкак көргүзүг бар. [illegible] келген көргүзүглерни [illegible] алыр дээр [illegible] моральдыг мөзү-шынарынга [illegible] берген болгулаан. Ол ышкаш сцена культуразын эки сагывааң. Идик-хеп болгаш киржикчилерниң [illegible] чүдүкаралаан чүүлдер бар болгулаан. Көрүлдеге Аянгатының болгаш Хондергейниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң коллективтери шуут киришпээн.

Ам соңгаар болза бо чылдың октябрь, ноябрь айларда болур ажылчы чоннарның бүгү [illegible] бот-тывынгыр уран чүүл фестивалы районнарга эртер болганда аңаа чедиишкиннг киржир дээш бүгү талазы-биле чогаадыкчы ажылдарны чорудары чугула.

К. САГДЫ.

Расул ГАМЗАТОВ.
Ленинчи шаңналдың лауреады

ОШКАП ЧОР МЕН

Кайы-даа үеде, кандыг-даа улустуң аң ыдыы ыры — төрээн чер, херээженге ынакшыл. Мен оон дашкаар эвес мен. Совет Төрээн чуртту, бистиң кайгамчык херээженнеривисти үргүлчү алгап келдим. Чоргаар, уян, амыдыралды чаяап, хумагалап, эрлерни эрес-маадырлыг чоруунче, эрге-чассыг ынакшылче кый деп чоруур херээжен чон... Херээженниң чүрээ, холу, ынакшылы... Олар эвес болза канчап баргай эртик бис!

Ынчангаш херээженнерге частың, чалыыткалдың байырын чедирип, ажылга, ынакшылга аас-кежии долган хүннерни күзеп, эрлерниң мурнундан бады-шынчы болурун даңгыраглавышаан, оларның холун өөрүп четтиришкиниң-биле ошкап тур мен!

• • •

Эжеш беш-беш салаалары куу куштуң
Эжеш беш-беш чүглери дег, шевер, чараш.
Сая-сая херээженнер холун тудуп,
Чалыы хаан дег, мөгейбишаан, ошкап чор мен.

Шак ол холдар чажымдан-на меңээ таныш:
Чайгап орда, удуп каар мен — олар тоовас,
Адышка өй — хензиг-даа бол, каяа-даа-ла
Ажыл — үүлээ арттырып каар кээ — улуг!

Ары өөнче чигир дажып, бөлери дег,
Аас-кежиин ол-ла холдар чыып турар.
Черим, сенде чаа-чаа чүүлдүң көвүдээни
Шевергин ол ийи холда эвес ыйнаан?!

Айыыл-халап болу берген үелерде,
Азы чырык өөрүшкүм-даа үлежипте,
Кезээде дег кудук базып мөгейбишаам,
Херээженнер холун барып ошкап чор мен.

Хаттыг, бораң, берге хүннер келген тудум,
Хайыралыы, харам чогу дам бар чыдар,
Хензиг-даа бол, делегейни адыштапкан
Херээженнер холун, чер дег, ошкап чор мен!

КУШТАН БЕДИК

Репортаж

Мурнуу шилиинде: «Дельтаплан спорту» деп бижиктиг бистиң [illegible] найысылалдан үнгеш, Кызыл—Тээли автоорук-биле кезек туткуп орааш, [illegible] Улуг-Хемниң баштайгы кызаа-биле чергележи бээр черинге четкелек чоруй, солагай талаже ээпти. Кызылче чоок ужу арай чавыс, оон чоорту-ла ынаар дээрже бедий үнер берген дагның эдээнде улуг бичи майгыннар костүп келди. Бирээзи—штаб. А эң улуунда спортчуларның хүннүң-не маргылдаа [illegible] эртер, баштайгы эмчи дузаламчызын алыр эмнелге пунктузу. Дүште ол столоваяже шилчиир. Штаб даштында улуг-ла шуугайда хүнде эрткен маргылдааның түңнелдери, республика солуннарында фоторепортаждары, хүн чурумуң, түс чериниң ут-шимниин схемазын аскан. Кижи бүрүзү-ле ону сонуургаан, оон чанында дээрерни, дээрелерге [illegible] сээн турар. Шөлде — эвилелдең кен республикаларның, төп спорт ниитилелдериниң тиктары салгыыга [illegible] киискээн. Дельтаплан спортунуң Барыын-Сибирь зоназының бирги России чемпионадының база бир ээлчеглиг хүнү эгелээн. Хөнү шугум дег чыскаалга спортчулар, судьялар кожа тургулапкан. Чемпионаттың начальниги, ДОСААФ Тыва обкомунуң даргазы Ю. М. Камышев спортчуларга бөгүнгү мергежилгелерниң кааксы таныштырган, дараазында Томскиниң шиляндек командазының кежигүнү Евгений Антиповтуң төрүттүнген хүнү-биле аңаа изиг байырны чедирип, белекти тывысты. Ооң чаңгыс клубчулары өөрүшкүнүң чылыг сөстерин чугаалааннар.

ССЭР-ниң ДОСААФ төп комитединиң улуг инструктору, кол судья А. А. Жеглов дельтапланеристерни баштап алгаш, дагның тейинде старт шөлүнче үнүпту. Шупту 25 кижи. Оларның аразында бир кыс база бар. Ол Сибирьниң база бир улуг хоорайларының бирээзи Томскиден келген Валентина Калинкина-дыр. Даг эртинеже уурук-суурук бар чоруур дельтапланеристерниң аппараттарын кайы ырактан көөрге, өң-бажыы хөвеңнер-ле. Ак, кызыл, ала... Хевир-көрүштүг дельтапланнарның башкарыкчыларының кайызын кайызын [illegible] бүрүнүнде тода [illegible]. Томск, [illegible], Междуреченск, Кызыл... [illegible] бедик дагның [illegible] спорту дельтапланнын чедирип эккээрге, судья Ю. Чихачев баштайгы стартка [illegible] [illegible] Томскиден А. Сутягин болган. Кудуу көөрге чүрек сиилээр бооминг эриинге [illegible] халааш ол ак[illegible] дээрже кылыйтыр-ла [illegible]. Дээ чалгыннарын черивиткен дээлдигенден безин ол оранчок бедик ужуп бар чор. Шак ынчаар дээр шаар бедип-бедип, ыяап-ла ужуп эртер ужуругу [illegible] [illegible] ойнап [illegible] чорук [illegible] ам-на хөнир ужуруу черинге баргыт хоңду [illegible].

Мынча [illegible], ооң [illegible] бот-карыысалга кончуг эргежок чугула. Ынчангаш бедик мергежил негеттинер апаар. Чогуур бедикке чедир кулрытуп [illegible] ужудуп эртер [illegible] [illegible] четтикпейн баар сеп. Азы [illegible] эртир чавыгай берип, [illegible] черге [illegible] хондур шугумну эрттиригилер [illegible] тургулаар. Кайы-даа талазында унелиг санарны [illegible] дег хомудалчыг чүве спортчуга кайын турар. Үстүнде алы үнген дельтапланеристиң даразында бистиң Е. Егорин судья стартче чалаан. Евгений маңнап үнерде чогуур [illegible] кошкаткаш, аппаратын чая тудупкан... Түңнелинде команда спортчунуң бөгү-даа [illegible] санарны «[illegible]» алган. Бо [illegible] Ол ышкаш Ю. Зарницкий [illegible] [illegible] [illegible] чогуур шөлде ыракта четпейн барганы бо куш ужар бедиктен тода костү-дүр. Барнауолдуң төлээзи А. Волков бүгү [illegible] конгуг эки эрт[illegible], ук талазы-биле база кымнын-даа ажыы турган. Хондурарда кылган чигиннары дээш [illegible] санаттынмайн барган. Мындыг хомудал чыг [illegible] бар болзажок, спортчуларның хөй кезии чогуур мергежилгелерни чүгле күүседип шыдаан эвес, дээрлерниң дээрелерин бооп шыдаан.

Чемпионаттың эгелээнинден бээр бо хүнге чедир түңнелди алгаш көөрге мындыг. Команда талазы-биле 392.1 санны алган Томск областың дельтапланеристери ажылында бирги черже үнген. Тюменьчилер [illegible] кыдаа сая четпейн турар. Кемеровонуң спортчулары — оларның соонда. Бистиң командавыс даразында чоруп, кемеровчуларны [illegible] [illegible] орар. Хууда бирги [illegible] түңнелди көөрге, [illegible] баштап турар. Томск областың шиляндек командазының кежигүнү А. Сутягин [illegible] мурнай берген. Ол 126.9 санныг. Тюменьден А. Павлов, база-ла Томскидан келген Е. Антипов — ийиги, [illegible] черлерде. Солун маргылдаа уламчылап турар.

С. МОНГАЛ.

Янзы-бүрү медээлер

АРТИСТИҢ ЧАА МААДЫРЛАРЫ

Чоокта чаа найысылал Кызылдың кинотеатрларынга «Сээң оглуң-дур мен, черим» деп уран-чечен кинонуң баштайгы көргүзүү болуп эрткен. «Грузия-фильм» киностудияга ССРЭ-ниң улустуң артизи Резо Чхеидзе ук кинону тургускан.

Фильмниң баштайгы көргүзезин СЭКП обкомунуң Политбюро [illegible] [illegible] база [illegible] [illegible] оон партия, совет ажылдакчыларны, бүдүрүлгениң мурнакчыларын чалаан. «Найырал» кинотеатрга кинонуң баштайгы көргүзүү база эрткен. «Сээң оглуң-дур мен, черим» деп чаа кино республиканың кино экраннарынга үнүп эгелээн. ССРЭ-ниң улустуң артизи Резо Чхеидзениң чаа маадырлары-биле көрүкчүлер таныжар.

Кинонуң кол маадыры—Грузияның кедээ районнарының бирээзинде райком секретары. Кижиниң төрээн чери-биле бузулбас харылзаазын ында көргүскен. Ада-өгбелериниң угундан тура-ла өзүрап өстүрүп каан чериниң мурнунга кижи кажан-даа харысалгалыг.

М. ЦАРЕВА.
Кинофикация эргелелиниң методизи.

ФИЛИАЛДЫҢ ДООЗУКЧУЛАРЫ

«Тыва» совхозтуң төвү Теве-Хая суурда Балгазында № 2 ортумак кедээ профессионал-техниктиг училищениң филиалы 1977 чылда ажыттынган. Ону доозуп үнгеннерниң аразында совхозтуң мурнакчы механизаторлары, республикада ады билдингир механизаторлар эвээш эвес.

Чижээ, тракторист Иван Хомушку [illegible] эрткен онгу беш чылда бодунга хуваангын планың чедиишкиннг күүседип, а оон соолгу чылының планын 150 хуу күүсеткеш, Москва бээр халас путёвка-биле шаңнаткан. Филиалдың доозукчуларының арзында улаштыр Ааниекиниң индустриалдыг техникумунда өөренип кирген-нер база бар. Эки өөредилгелиг чурумнуг, хөй-нииити даалгазын ак сеткилдиг күүседип турар курсантылар Л. Кара-Сал, М. Ооржак, К. Куулар, С. Ондар болгаш өскелер-даа башкыларының тайылбырын эки дыңнап ап, кичээлдерге багай эвес белеткенип, тода харыыны берип турар.

Часкы чер андарылгазы эгелээн. Курсантылар өөредилге [illegible] апрель 25-тен эгелеп совхозунга [illegible] [illegible] бирги беш чылының баштайгы чылының ажылын [illegible] эрес-шудургу ажылдап кирипкеннер.

В. СОДУНАМ.

КИЧЭЭНГЕЙГЕ АЛЫР

Хөй-ниитиниң өнчү-хереңгизинге камныг, ону үнелеп билир чорукка, ажыл-агылга оону камгалап билиринге уругларны школачы чылдарында-ла чаңчыктырып, өөредири чугула.

Уругларның бурууэу-биле болуп турар өрттүң саны эвээш эвес. Хөй-ниитиниң-даа, хамаатыларның хууда-даа өнчү-хереңгизинге оларның чедирип турар когаралының хемчээли улуг. Ону болдурбас сорулга-биле школаларга, уруглар албан черлеринге өрттүң хоразынга хамаарыштыр тайылбыр ажылын күштелдирип, ооң бүгү арга-хевирлерин ажыглаары чугула.

Ындыг болза-даа республиканың школаларында ук айтырыгны тургусканы негелдеге дүүшпес, ында ажыл сула. Ынчангаш бо чугула айтырыгны шыңгыы кичээнгейге алыры негеттинип турар. Ол сорулга-биле школаларга ортке удур эки тура дружиналарны тургузар. Ук дружиналарның ажылын өрт айыылын болдурбас дээш уруглар ортузунга профилактиктиг хемчеглер, агитас-массалыг болгаш кижизидилге ажылын чорударынче угландырар болгаш өрт өжүрерин [illegible] ажылдар дериг-херекселдерни шын ажыглап билиринге өөредир.

ССРЭ-ниң Чырдыкшылгазының министерствозу, ВЛКСМ ТК, Бүгү-эвилелдиң ортке удур эки тура ниитилелиниң, В. И. Ленин аттыг Бүгү-эвилел пионер организациязының Төп чөвүлели өрт болдурбазынче угланган хемчеглерни ап чорудары школа бүрүзүнге сүмелээн.

Бир эвес оол азы уруг школага өөренип турган-ла ортке удур хемчеглерниң эге хевирлерин кончуг эки билип алыр болза, школаны дооскаш, кандыг-бир күш-ажылчы коллективке келгеш, ону дөмей шыңгыы сагыырынга чаңчыккан болур. Ынчангаш Тыва АССР-ниң Чырдыкшылга министерствозунуң айтыышкызы-биле школаларга өрт баалыдаазының айыылынга хамаарыштыр уруглар ортузунга тайылбыр ажылын күштелдирери чугула. А ортке удур албанның ажылдакчылары оларга болдур дузаны көргүзер.

Н. ДРЕСВЯННИКОВА,
Өртке удур ниитилелдиң хоорай чөвүлелиниң даргазы.

А. КАРПОВ ТИИЛЭЭН

Москвага делегейниң шыдыраачылар маргылдаазы доозулган. Оон түңнели мындыг: Карпов — 9, Каспаров, Полугаевский, Смыслов олар 7,5—7,5, Балашов, Белявский — 6,5—6,5, Андерсон, Петросян — 6—6, Тиммач, Торре — 5,5—5,5, Геллер — 4 саннарлыг болган.

Бо чылгы шыдыраа маргылдааларының арзында чудула ужур-дузалыг боор турар ужуражылга тергиин эки байдалга эрткен дээрзин ФИДЕ-ниң (делегейниң шыдыраа федерациязының) президентизи, делегей гроссмейстери Фридрик Олафссон чугаалаан. Апрель 24-те маргылдааны байырлыг байдалга хаатан.

ССРЭ-ниң улустарының Спартакиадазын ийи чыл мурнунда Москвага чораан бажын көрген мен. Совет Эвилелдиң шыдыраа федерациязы ФИДЕ-же эң-не күштүг федерация дээрзинге база катап бүзүрелиг деп, ол чугаалааш, маргылдааның тиилекчизи, делегей чемпиону Анатолий Карповтуң тергиин эки спортчу белеткелдиг-дир дээрзин демдеглээн.

Совет Эвилелдиң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, ССРЭ-ниң Шыдыраа федерациязының даргазы Виталий Севастьянов маргылдааның киржикчилеринге байыр чедирген.

(СЭТА-ның корр).

Телевидение

АПРЕЛЬ 26-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Сула шимчээшкинче, чыскаалыңар!» 9.05 — Ф. Мендельсон. № 1 квартет. 9.30 — «Оттурукчу». 10.00 — «Совет Эвилелинге бараан боор тур мен!» 11.00 — «[illegible]» программазының почтазы. 11.45 — Эртенги почта. Хөгжүмнүг программа. 12.15 — «Эртем болгаш техника». Киножурнал. 12.30 — «Кедээге дамчыдылга. 13.30 — «Хөгжүмнүг киоск». 14.05 — Бөгүн — Төрелдешкен хоорайларның делегей хүнү. 14.15 — «Экран өңнүктериниң чыш тур». Төрелдешкен хоорайларның делегей хүнүнге концерт. 15.05 — «Кино аян-чорукчуларының клувы». 16.05 — Концерт. 16.30 — «Делегей панорамазы». 17.15 — «Чоокта чаа, шагда болган чүве...» 18.45 — Чапсар. 19.00 — Делегейниң болгаш Европаның хоккей чемпионады. Гетеборгтан дамчыдылга. 21.15 — «Үе». Информастыг программа. 21.45 — «Книога сонуургалдыгларга». 22.30 — «Ромео биле Джульетта». Фильм-балет. 23.00—01.25 Делегейниң болгаш Европаның хоккей чемпионады. Гетеборгтан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Диниг амытаннар делегейинде». 15.20 — Чаа өг-ленгеннерниң телеклуву. 16.50 — Спортчу программа: ССРЭ-ниң акробатикага кубогу. Европаның хостуг хүреш чемпионады. Донецкиден болгаш Лодзьдан дамчыдылгалар. 18.05 — «Уильям Шекспир». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 2-ги 3-кү серияларгы. 20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!». «Валя угбай чугаалап олур...» 20.15 — «Университеттиң сөзү». Документалдыг фильм. 20.35 — Делегейниң П. И. Чайковский аттыг 6-гы конкурузунуң лауреады скрипач Д. Джексоннуң (АКШ) концерти. 21.45—23.30 — «Башкы». Уран-чечен фильм.

АПРЕЛЬ 27-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — Уругларга фильм. «Карлос Эспинолдуң хүн демдеглели». 10.20 — «Кино аян-чорукчулар клувун». 11.20 — Медээлер. 11.25—14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Азербайджан телевидениениң документалдыг фильмнер программазы: «Сумгаит», «Ажылчын холдарның үнези». 15.15 — Москваның Күрүнениң симфониктиг оркестри ойнаар. Дирижёру — ССРЭ-ниң улустуң артизи В. Дударова. 15.45 — «Спорт лотозу». 15.55 — «Өрүс чугаа». 16.55 — Мордовияның уран чүүл коллективтериниң [illegible] концерти. 17.55 — «Бистиң салывыс». 18.00 — «Беш чыл болгаш коллектив». Хожудааннар турганындан мурнакчыже. Рузаевскийниң трикотаж фабриказының дугайында.

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Спорт».

МОСКВАДАН

19.10 — Останкинонуң концерт студиязынга аныяктар кежээзи. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Футбол тайылбыры. 22.05 — С. Рахманинов — оркестрлиг фортепианога № 2 концерт. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00—00.45 — Футболга ССРЭ чемпионады. Чартык финал. «Металлист» (Харьков) — «Спартак». Харьковдан дамчыдылга. «Динамо» (Москва) — СКА (Донда Ростов). «Динамо» стадиондан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — «Мариэтта Шагинян». Бирги фильм. 13.00 — «Эмчиниң экраны». Чонга станционар эмчи дузазын планнаары. Эмчи этиказының болгаш медицина деонтологиязының теориктиг үнелээшкиннери. 14.00 — «Нормандия — Неман». Уран-чечен фильм. 15.55 — 18.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.30—18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — «Москвада час». Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

19.10 — Чарлалдар. 19.15 — «Партия биле чон тудуш». [illegible] хоорайның бот-тывынгыр коллективтериниң телефестивалының түңнелдери.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» «Ийбилиг экран». 20.15 — «Делегей панорамазы». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.05 — «Чүректиң үүлези». Уран-чечен фильм.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дыңнатканын өзугаар алырга, бөгүн республикага кежүп турар булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүкче углаланышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14, кежээликтей 15—20 метр чедер. Агаарның температуразы 12—17, чамдык районнарга 5—10 градус тылыг болур.

Кызылга онзагай өскерлиишкин болбас. Хаттың күжү секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 0—2, хүндүс 13—15 градус соок.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

АПРЕЛЬ 26-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Медальдарже орук» (2 сериялыг) 9.30, 12.10, 14.50, 17.30, 20.10 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Дюймовочка» 9.00, 10.30, 12.00, «Достоевскийниң амыдыралында 26 хүннер» 13.30, 15.20, 19.00, «Бедүүн тоогу» 17.10, 20.50 (узаткан) шактарда.

«ВОСТОК»: «Келир үеже эге базым». 9.30, «Сээң оглуң-дур мен, черим» (2 сериялыг) 11.00, 14.00, 17.00, 20.00 шактарда.

АПРЕЛЬ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Автобуска болуушкун» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Таро — маңгыс оглу» 9.30, 11.00, 15.30, «Медальдарже орук» (2 сериялыг) 12.40, 17.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сезиниг кижи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Достоевскийниң амыдыралында 26 хүннер» 14.20, «Бедүүн тоогу» 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Кызыл районнуң чурттакчыларынга

Хууда эдилелге автомобиль, мотоцикл садып алыр база коммунал бажың алыры-биле ээлчеглерде турар хамаатыларның бүрүткелин бо чылдың май 1-де доостурун улус депутаттарының Кызыл район Советиниң күүсекому дыңнадып тур.

Бүрүткел эртпээннерниң өөчүрү дужуп каарын сагындырды.

«ШЫН» СОЛУННУҢ ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ

Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге тураскаатткан «Шын» солуннуң шаңналы дээш тыва хүреш маргылдаазы болур.

Маргылдаа майның 1-де Кызылда «Хүреш» стадионга 14 шакта эгелээр. Аңаа 32 мөге хүрежир.

Бо маргылдаага киржирин күзээн мөгелер хоорайның күш-культура болгаш спорт комитединге [illegible] бижидер. Даңзыны апрель 30-ге чедир тургузар. Адрези: Интернациональная кудумчузу, бажың, № 1.

Шүүлген, ужуурлешкен, үшкү-дөрткү черлерни алган мөгелерге «Шын» солуннуң шаңналдарын тывысыр.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редактор[illegible] [illegible] 2-25-24, 2-21-75, [illegible] 2-23-15 [illegible] 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кадээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлегер килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27 [illegible] 2-20-60, [illegible] 2-27-47, бухгалтерияның 2-12-45, [illegible] 2-23-71 телефону-биле [illegible].

Тираж 17866. Чагыг № 942

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Пом [illegible] чер, полиграфия болгаш ном садыгның херектеринге талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00688

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 100 (11598) | 1981 чылдың апрель 28, вторник | 1925 чылдан үндүрүлүп турар | Өртээ 2 көп.

МОСКВАДА КЕЛГЕН

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалаашкыны ёзугаар Ливия революциязының удуртукчузу, Социалистиг Улусчу Ливия Араб Джамахирия-ның баштыңы М. Каддафи апрель 27-де Москвага албан-ёзу эжилиг чорук-биле чедип келген.

Аэродромга М. Каддафини СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, албан-ёзу өске-даа кижилер уткааннар.

(СЭТА).

КОМСОМОЛ — ПАРТИЯНЫҢ ДУЗАЛАКЧЫЗЫ

Чурттуң комсомолчулары, бүгү совет аныяктар СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин болгаш материалдарын сорук кириишкин-биле хүлээп алган. Партия ТК-ның Отчёт илеткелинде Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң мурнунга салган сорулгаларны күүседири амгы үеде оларның кичээнгейиниң төвүнде турар. Ол сорулгаларны ВЛКСМ ТК-ның пленумунга, Бүгү-эвилелдиң ажык комсомол хуралынга чугаалашкылаан.

Чурттуң ниитилел-политиктиг амыдыралынга Ленинчи комсомолдуң ролю доктаамал бедип турар. Амгы үеде ол 40 миллион ажыг оолдарны болгаш кыстарны каттыштырып турар. Ол дээрге бистиң ээлчээвис, партияның идегелдиг дузалакчызы болгаш дайынчы курлавыры-дыр. Бөгүн 18—25 харлыг аныяк кижилер, даарта совет ниитилелдиң кол өзээ болур. СЭКП-ниң XXVI съездизинге эш Л. И. Брежнев мынчаар демдеглээн: «Политика талазы-биле идепкейлиг болурун херээн эки билир, күш-ажылга ынак база ажылдап билир, бодунуң Төрээн чуртун камгалаарынга кезээде белен кижилерни салгалдан хевирлеп кижизидеринге идигни бээри — комсомол ажылынга эң чугула, эң кол чүүл болур».

Ооң намдар-төөгүзү улуг болгаш алдарлыг. Ленинчи комсомолдуң школазын эрткен миллион-миллион совет кижилер эрес соруктуг чорукту, оскур угаанны, чалыы энергияны амыдыралының бүгү дургузунда арттырып алган. Магнитка, Амурда Комсомольск хоорай, аныяк гвардейжилер болгаш кур чержилер — ол бүгү бистиң Төрээн чуртувустуң төөгүзүнге кезээде уттундурбазы-биле кирген, совет улустуң чоргааралы болу берген. Комсомолдуң эң эки чаңчылдары бистиң хүннеривистиң аныяктарының үүле-херектеринде боданып база хөгжүп турар.

Партияның хүлээп алганы тургузукчу программаны боттандырарынга идепкейлиг киржири — бөгүн аныяк салгалдың туржур мурнуку олуруу ол. «Аныяктарның шалыпчы күш-ажылын, билиин, инициативазын болгаш чогаадыкчызын — он бирги беш чылга» деп лозуң-биле комсомолчуларның болгаш аныяктарның патриоттуг шимчээшкини улам-на калбарып турар. Харьковтуң трактор заводунуң комсомолчулары кампан алган материалдары-биле пландан ажыр 50 машинаны белеткээр деп хүлээлгени алган. Брестиң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг ук кылыр заводунуң дүргектекчизи З. Якушевич беш чылды ийи чартык чылда күүседирин шиитпирлээн. Краснодар крайның Тимашевск районнуң «Россия» совхозунда А. Чередниченко удурткан комсомолчу-аныяктарның механизастаттынган звенозу он бирги беш чылдың баштайгы чылында бир гектардан-на 50 центнерден эвээш эвес кызыл-тасты өстүрерин хүлээнген. Чүс-чүс, муң-муң ындыг чижектерни көргүзүп болур.

Кайда-даа ажылдап турар болза, аныяктарның социалистиг чарыжын дээштиг кылдыр организастаары бөгүн комсомол организацияларының бир эң чугула сорулгазы. Бо чугула херекке ёзу барымдаалаар, чаңгыс аайлаар чорук-биле аныяктар кажан-даа эптешпес. Ынчангаш оларның күш-ажылының болгаш амыдырал-чурталгазының байдалын экижидер, күш-ажылчы база бүдүрүлгечи сагыыл-чурумну быжыглаар дугайында сагыш салыр херек. Ажылдаар чер бүрүзүнге, цехке, фермага корум-чурумну тургузары — бедик бүдүрүкчүлүг ажылдың магадылалы болур. Чаа техниканы, технологияны нептередиринче болгаш материалдарны, энергия курлавырларын камналгалыг, ажыл-агыйжы ёзу-биле ажыглаарынга комсомолчулар эң идепкейлиг киржир хүлээлгелиг.

Чаа сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээри бодунга болгаш эш-өөрүнге негелдеңи бедидерин чугула болуп турар. Чамдык аныяк кижилер эртем-билиглиг-даа, чүвени билир-даа болза, политика талазы-биле бышпаан, а күш-ажылды харыысалгалыг ёзу-биле көөрүнге профессионал белеткелин четпес болгулаары чажыт эвес болгай. Аныяк өскениерниң чамдык кезиинде азырадыкчы хөөннер, үнелиг шак-үеин анаа-ла хилис эрттирер, политиктиг амыдыралга идепкей чок чоруктар бар. Ол бүгү болза комсомол организацияларын хөй чүүлдерин чедир кылбайн турарының түңнели-дир.

Хамыктың мурнунда аныяктарның күш-ажылчы мөзү-шынар болгаш идей-политиктиг кижизидилгезин күштелдирер херек. Боданыже, мында чугаа болза, кандыг-бир «демчеглерни» санын ковудеринде эвес боол турар. Кол чүүл комсомол организациязын бүрүзүнге амыдыралчы, чогаадыкчы байдалды тургузары болур. Аныяктарның эгелээн сонуургалдарынга, ажыл-херектеринге, хандыкшылынга оларның онзагай байдалын барымдаалап көөрү чугула. Ынчалзажок хамыктың аныяктар-биле ажылга штабтарның, комиссияларның төнмес, батпас хуралдарын эрттиргилээр, үрдүнчек хөй доклад-саавыр үндүрер, ёзулуг ажыл-херекти шуугаазыннар база чулчуруушкуннар-биле солуп, кончуг идепкейлиг кылдыр көстүксээр чоруктар база бар.

Аныяк салгалдың кижизидилгезиниң кол чүүлү — ол дээрге ооң идейлиг дадыгылышкыны, боттуг социализмниң угаан-бодал талазы-биле үнелиг чүүлдерин, амыдыралдың совет хевирин шиңгээдип алыры-дыр. Комсомол марксистиг-ленинчи теорияны өөренири комсомолчуларның практиктиг ажыл-херектери-биле, оларның боттарының амыдырал-чурталгазы, хүн бүрү сагыш салыр чүүлдери-биле тудуш холбашкак кылдыр организастаар ужурлуг.

Ол бүгү комсомол комитеттерниң ажылын улам ынай сайзырангайжыдарын негеп турар. Олар кабинеттерге эвес, а чырыңай-ла аныяктар ортузунга ажылдаар, шуут-ла чер-черге оларның энергиязын, чогаадыкчы дилеп тывыышкыннарын удуртуп, башкарар хүлээлгелиг. Аныяктарга ат-алдарлыг, олар-биле ажылдап билир, оларның сонуургалдарын болгаш негелде-херечлелдерин эки билир кижилер комсомол органнарынга ажылдаар ужурлуг. Ажыл-херекче болгаш принципчилиг чорук-биле комсомол комитеттери аныяктарның баштакчызы, дайынчы организакчызы болур ролюн чаңдырар апаар.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге демдеглээни-биле алырга мааа хөй чүүлдер коммунистерден хамааржыр. Амгы үеде олардан чүс-чүс муң кижи комсомол бюроларын болгаш комитеттерин баштап турар. Бүгү черлерге комсомолга ажылды харыысалгалыг даалга кылдыр көөрүн, ону күүседир талазы-биле коммунистерге партия организациялары доктаамал кичээнгей салырын, деткимче көргүзерин база негелдени күштелдирерин чедип алыр херек. Аныяк өскенмерниң бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылынга, чедиишкинниң өөредилгезинге болгаш идепкейлиг дыштанылгазынга таарымчалыг байдалды тургузар дугайында ажыл-агыйжы удуртукчуларның, профэвилел организацияларының харыысалгазын бедидер херек.

Он бирги беш чылдың үүле-херектеринге совет улустуң аныяк салгалы эстафетазын үргүлчүлеп турар. Комсомолчулар, аныяк өскенмер коммунистиг тургузуушкуннуң чыл демдеглелдеринге чаа-чаа арынннарны кирип бижиир. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин чедиишкинниг боттарынга боттарының төлептиг үлүүн киирер дээрзинче партия бүзүрел-биле бүзүреп турар.

СЭКП ТК-ның Май бир Кыйгырыгларында аныяк кижилерниң чүректеринче сиңниккен мындыг одуруглар бар:

— Оолдар болгаш кыстар! Билиглерни, культураны, профессионал мергежилдиң чүткүлдүг шиңгээдип алыңар!

Коммунизм дээш медерелдиг демисежилер болуңар!

Ленинчи комсомол делгерезин!

(«ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ)

Ажылдың дептшилгелиг болгаш ажыктыг хевирлерин нептередиңер!

(СЭКП ТК-НЫҢ КЫЙГЫРЫГЛАРЫНДАН).

Улуг-Хем районнуң «Найырал» совхозунуң мурнакчы малчыны Тырың-оол Пар-оолович Дагба-Лама ук ажыл-агыйда онгу беш чылдың планнын онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен малчыннарның бирээзи. Ол беш чыл дургузунда 100 хойга онаалтыр ортумаа-биле 96 хураганны ап, күрүнеге дүк дужаарын 105 хууга боттандырган.

Бо хүннерде ооң Бел деп черде кыштаанда 276 хой төрээн болгаш ынча хураган онча-чемди алдынган. Тырың-оол Пар-оолович малчыннар аразында калбарган социалистиг чарыштың каш дакпыр тиилекчизи. Мал ажылынга чедип алган бедик көргүзүглери дээш Т. П. Дагба-Лама Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиги-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: малчын Т. П. Дагба-Лама.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

КЫСКА ХУУСААДА, ШЫНАРЛЫГ

Сельхозтехкурумнуң Бии-Хемде салбыры чүгле улус ажыл-агыйынга эргежок чугула чүъктерни ой-шаанда, четчир хемчээли-биле сөөртүп келген эвес, а көдээ ажыл-агыйның янзы-бүрү техниказының септелгезин база бедик шынарлыг чорудуп турар. Ооң кадында республиканың бүгү ажыл-агыйларында бүдүрүлге черлеринде бар ГАЗ-53 маркалыг автомашиналарның септелгези мында мөөңнеттинген. Он бирги беш чылдың эгезинден бээр эрткен үеде 50 ындыг машиналарны септээр тургаш, коллектив хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Септелге мастерскаяларында чарыш ам СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлериниң күүселдезинге дүүштүр тургустунган дээрзин салбырның партия организациязының секретары В. Глухенький чугаалааш, чамдык сап-чурагайларны немей адагылаан чүве. Часкы тарылгага белеткелди күштелдирип, тарылгага эгелээриниң бүдүүзүнге чедир септекчилер бригадазы 52 тракторларны холдан үндүрүп, районнуң ажыл-агыйларынга хүлээткен. Ам мында «хову корабльдерин» каш-ла ай болгаш алдын сарыг тараа далайынга «эжиннериинге» белеткел кидин түп чоруп турар. Септекчилерниң совхозтардан келген комбайнерлерниң чүткүлүнүң, карак кызыл ажыл-ижиниң ачызында ол харын-даа алактап бар чоруур.

— Ындыг дээрзин херек кырында барып көрээлиңер, «чүс катап дыңнаар орнунга — чаңгыс катап көргени дээре» дижир болгай — деп, даргам мынчаар.

Үңүптүвүс Чуъж сөөртүлгезин, техника септелгезин дээш каш дакпыр ажыл-үүлени бүдүрүп турар болгаш ындыг ийикпе. Херим иштиниң мындаазында алгыы аажок. Моон каш муң километр талыырда, көк-көк даглар, дүдүскектер кежилдир чыдар иайысылал Москва-биле чер аразын тоолда дег чыыра тырткан телесуургаан шыпшык бажында тургузуп каан Хайбаардазының эдээн ол барык шыва ала берген. Делгем херим бети, үнер эжикче чоогунда, часкы чылыг хүнге дөгеленгеи чүве дег, хөй-ле машиналар чыскаай тургулаар. Кызыл, ногаан, көк... Бир чамдыктарының чолаачылары, кывар-чаар материалдарын хынамчалыг көрген, өскелери шошкай берген ээриилдерин дыңзыткылаан турлар. Оларның кижи бүрүзү узун орук-суурже аъттаныптарынга белеткениш турарлары илден. Ажыл шагы чаа эгелээн. Ынчаар тура олар шупту чүк тарай арлы бээрлер Кызыл, Абакан, Арадан, Ак-Довурак дээш кайын-кайын чүъктерни сөөртпес дээрил.

Хүндүс «демир-дес эмчилеринден» өске кижилер маңаа артпас. Амдыы чаа эгелээн хайныышкынның иштиң херечизи — станоктар дээжи септелге корпузунуң чоок-кавызынга дыргынналы-дыр. Ону үзе орээлдегилеп каан. Автомашина, комбайн, тракторну тус-тузунда ажылчын туруштарынче кыска хуусаада эгидер дээш боларда ажыл-иш хайныышкынныг чоруп турар. Комбайн септээр блоктуң эжииниң даштында 7 дугаарлыг СКД-5 комбайнның тараа урар бункеринде даарзында сөстерин тода бижип каан болду: «СЭКП-ниң XXVI съездизинге алдар кылдыр 400 гектар черниң тараазын кестирер мен». Ол СЭКП Тыва обкомунуң кежигүнү, «Саян» совхозтуң комбайнери Виктор Ильич Галактионовтуң комбайны. Эрткен күскү тараа ажаалдазында ооң оон-даа хөй хемчээлдиг черниң дүжүүн ажаап алганы чугаа кадында билдинди.

— Бо чылын база чижеглей ап алгаш, нормамны каш катап ажыр күүседирин кызар мен, коммунист кижи болганымда. СЭКП-ниң золчеглиг улуг шуулганы эрткен бо төөгүлүг чылда мээң күш-ажылчы тиилелгем аңаа тураскааттынар ужурлуг. Ооң-биле чергелештир съезд бистиң кижи бүрүзүнге бедик харыысалганы онааган — деп, мурнакчы комбайнер чугаалады.

Районда бүгү комбайннарның септелгези маңаа чорутту-нар болганда, «Сельхозтехниканың» септекчилеринге дузалажыр кылдыр ажыл-агыйлар немей комбайнерлерин база чорудуп берип турар. Бо хүннерде «Саян» совхоз комбайннарын септелгеже киирген Нииткзи-биле ай дургузунда 12 комбайн септелгеден үнер ужурлуг. Бир кижи шимчедикчиин адырган, өскези жатканы эптээн, үшкүзү тараа дамчылар херекселди быжыдыр кактаан — ажыл-иш хайныышкынныг-ла! Бир демниг иштиң ачызында септеле чогуур комбайннарның хөй кезии ам белениниң шугумунда туруп-кан. Септелгениң хуусаазын улам бээрледир, ону ой-шаанда бедик шынарлыг кылып чорудар дээш септелгеде хаара туттунган комбайнерлерден Николай Комбу, Хакас-оол Монгуш болгаш өскелер-даа эрес-шудургу ажылдап турар.

С. МОНГАЛ

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ БЕДИК ШАҢНАЛДАРЫ-БИЛЕ!

Онгу беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүсединге кескү чедиишкиннери дээш чоннуң амыдырал хандырылгазы албанының, херечлел кооперациязының, күрүне садыының, белеткелдиң, ыяш ажыл-агыйының, харылзааның ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын болгаш албан-хаакчыларын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму ордённер болгаш медальдар-биле шаңнаан.

Тыва АССР-ден

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУГ ОРДЕН-БИЛЕ

Дайтан Шыырапович **Ооржак** — Өвүр районнуң херечлекчилер ниитилелиниң автомагазин эргелекчизи.

Иван Акимович **Швец** — Тываның херечлекчилер эвилелиниң автотранспорт конторазының автомобиль чолаачызы.

Иргит Намчыловна **Демабрь** — Кызылдың үлетпүр бараанар садыының № 5 магазининиң улуг садыгжызы.

УЛУСТАРНЫҢ НАЙЫРАЛЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Дамба Соянович **Хорлуу** — улус депутаттарының Мөңгүн-Тайга район Совединиң күүсекомунуң даргазы.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Агния Афанасьевна **Зайцева** — СЭКП Тыва обкомунуң килдис эргелекчизиниң оралакчызы.

Зинаида Григорьевна **Балыко** — Кызылдың аъш-чем садыының № 14 магазининиң улуг садыгжызы.

Шожал Кужугетович **Кандан** — улус депутаттарының Бызый район Совединиң күүсекомунуң секретары.

Валентина Андреевна **Козлитина** — Кызыл районнуң херечлекчилер ниитилелиниң магазининиң улуг садыгжызы.

Сергей Семёнович **Кондратьев** — республиканың радио болгаш телевидение дамчыдылгага төвүнүң начальниги.

Бырат Дарганович **Лаңаа** — Тес-Хем районнуң херечлекчилер ниитилелиниң магазининиң улуг садыгжызы.

Геннадий Петрович **Попов** — Улуг-Хем районда «ҮТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперациязының баштаар чериниң даргазы.

Марфа Филимоновна **Путинина** — Кызылдың столовайлар болгаш ресторannар трестиниң № 4 столовайының повары.

Владимир Григорьевич **Решетников** — Бии-Хем районда Тураның арга-ыяш ажыл-агыйында автомобиль чолаачызы.

Александр Александрович **Середкин** — Тыва АССР-ниң садыг министриниң оралакчызы.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Борис Дамдын-Доржуевич **Нүжүгет** — Кызыл-Мажалыкта районнуң харылзаа бөлдириниң электромонтёру.

Георгий Афоногенович **Нагерных** — Кызылда харылзааның ажыглал-техниктиг бөлдириниң электромонтёру.

Кара Салчаковна **Сарыг-Дегé** — Бай-Тайга районнуң херечлекчилер ниитилелиниң хлеб быжырыкчызы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Александра Алексеевна **Герман** — Кызылдың столовайлар болгаш ресторannар трестиниң № 1 столовайының [illegible].

Агафья Ильинична **Елисеева** — Тываның херечлекчилер эвилелиниң үлетпүр комбинатының мастери.

Антонина Стефановна **Золотухина** — Кызылдың харылзаа бөлдириниң операторү.

Александра Ивановна **Колодкина** — Ростекстильторгтуң Тывада базазының склад эргелекчизи.

Антонина Андреевна **Лобачёва** — Тываның херечлекчилер эвилелиниң Кызылда садыг базазының склад эргелекчизи.

Валентина Болчан-Сүрүновна **Монгуш** — районнуң харылзаа бөлдириниң Чадаана салбырының начальниги.

Анай Түлүшевна **Ондар** — Улуг-Хем районнуң херечлекчилер ниитилелиниң магазининиң улуг садыгжызы.

Сиирмчаа Тасовна **Пирлей** — районнуң Чадаанада амыдырал хандырылгазы комбинатында бригадир.

Күстүгүр Күдерекович **Сат** — «Шын» солуннуң редакторунуң оралакчызы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Прасковья Яковлевна **Бызова** — Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң [illegible] ажыл-агыйының [illegible] ажылдакчызы.

Бады Дачылдайович **Донгак** — Чөөн-Хемчик районнуң херечлекчилер ниитилелиниң автомагазин эргелекчизи.

Клавдия Григорьевна **Князева** — Кызылдың аъш-чем садыының № 9 магазининиң директору.

Галина Михайловна **Козулина** — Тыва АССР-ниң Садыг министерствозунуң Бызыда базазының улуг [illegible].

Софья Тимофеевна **Макарюк** — СЭКП Тыва обкомунуң инструктору.

Шунов Эрексипович **Монгуш** — Тыва АССР-ниң Харылзааның бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң [illegible] участогунуң мастери.

Матрена Сезеновна **Нам-Суруң** — Хову-Аксының садыының № 2 столовайының повары.

Зинаида Михайловна **Пашковская** — Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң килдизиниң инструктору.

Галина Григорьевна **Спирина** — районнуң Сарыг-Септе харылзаа бөлдириниң телефонизи.

Татьяна Кудерековна **Тумат** — Тараа [illegible] Кызылда [illegible] ажылчыны.

Валентина Михайловна **Усова** — Тываның херечлекчилер эвилелиниң [illegible] ажылдакчызы.

Байыр Сундуевна **Хомушку** — Барыын-Хемчик районнуң херечлекчилер ниитилелиниң столовайының повары.

Николай Александрович **Чистяков** — [illegible] бүдүрүлге каттыжылгазының [illegible].

КОММУНИСТИГ ИДЕЙЛИГ ЧОРУКТУ — СОВЕТ КИЖИ БҮРҮЗҮНГЕ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр өөреникчилерниң болгаш студент аныяктарның идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш ажы-чоң кижизидилгезин экижидер [illegible] гия ажылдакчыларының семинар-хуралынга апрель 25-те чугаалажып көрген. ССРЭ-ниң чырыдыышкын министри М. А. Прокофьев, ССРЭ-ниң дээди болгаш ортумак тускай өөредилге министри В. П. Елютин, ССРЭ-ниң [illegible] талазы-биле [illegible] даргазы А. А. Булгаков бо айтырыг талазы-биле илеткел кылганнар.

Эш Л. И. Брежневтиң илеткелин, партияның XXVI съездизиниң документилерин өөренириин база пропагандалап тургузары дугайында идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды сайзырангайжыдар дугайында СЭКП-ниң Москва хоорkomунуң секретары А. М. Роганов, Украинаның Компартиязының ТК-зының секретары А. С. Капто, СЭКП-ниң [illegible] секретары В. Г. Захаров, СЭКП-ниң Москва обкомунуң секретары В. М. Борисенков олар чугаалаан.

Идеологтуг ажылга доктаамал кичээнгейни дээш, марксизм-ленинизмниң идеяларын, партияның чалбыыштыг сөзүн массаларга чедирип турар пропагандист кадрларны самыш човаңгыр деткээни дээш [illegible] СЭКП-ниң ленинчи Төп Комитединге, Политбюрозунга, эш Леонид Ильич Брежневке чүректиң хайныындан өөрүп четтиргенин илергейлээн. Партия комитеттери коммунистерниң, комсомолчуларның, бүгү ажылчы чоннарның коммунизмниң, совет патриотизмниң, ССРЭ-ниң улустарының бузулбас найыралының, пролетарлыг интернационализмниң ёзузунга улам-на идепкейлиг болгаш эвес сорулгалыг кижизидер, [illegible] шиитпирлиг сайзырангайжыдар, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин, он бирги беш чылдың [illegible] боттандырар [illegible] дээрзин олар СЭКП Төп Комитединге бүзүреткен.

(СЭТА).

«КОСМОС-1267» УЖУДУУШКУНДА

«Космос-1267» деп Черниң кылымал ээлчеглиг спутнигин салып үндүрерин 1981 чылдың апрель 25-те Совет Эвилелинге боттандырган.

Космос делгемин шинчилээрин үргүлчүлээр сорулгалыг эртем аппаратуразын спутникте тургускан. Аппаратура таарымчалыг ажылдап чоруур.

Харылзаштырар санаага төвү алдынган информацияны сайгарып турар.

(СЭТА).

БЕШ ЧЫЛДЫ РОССИЯНЫҢ ЭГЕЛЭЭНИ

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин Россия Федерациязының үлетпүр-ниң ажылдакчылары улуг сорук кириишкин-биле уткаан болгаш он бирги беш чылдың даалгаларын долдур база ажыр күүседир, ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидер дээш социалистиг чарыжын улам-на калбартып турар.

Продукцияның ниити хемчээлиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң кылыгларының эң чугула хевирлерин бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле I кварталдың планы ажыр күүсеттингенин 1981 чылдың I кварталының күрүне планын республиканың үлетпүрүнүң күүсеткени түңнелдериниң дугайында РСФСР-ниң Төп статистика эргелелиниң дыңнадыында айыткан. Эрткен чылдың ол үези-биле деңнээрге үлетпүр бүдүрүлгезиниң немей өзүлдези 2,5 хуу болган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 2,4 хуу бедээн; бүдүрүлгениң немей өзүлдезиниң 96 хуузу ооң күсели-биле чедип алдынган. Орулга көвүдээн.

Продукцияның ниити хемчээлиниң талазы-биле квартал планын Карелия болгаш Бурят автономнуг республикалардан, Мурманск болгаш Ульяновск областардан аңгыда Москваның болгаш Ленинградтың, автономнуг бүгү республикаларның, крайларның болгаш областарның үлетпүрү күүсеткен.

Нефтиниң, газ конденсадын, газты, демир рудазын тывар, канны, үнүш камгалалының химиктиг чүүлдерин, каустиктиг соданы, приборларны, автоматизация болгаш санаалга техниказының чепсек-херекселдерин база оларның артык кезектерин, автомобильдерни, тракторларны, көдээ ажыл-агый машиналарын, мал ажылынга болгаш мал чемнерин бүдүреринге ажыглаар машиналарны, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнге херечлээр технологтуг дериг-херекселдерни, даараныгга болгаш кондитер [illegible] ажыл-агый ужур-дузалыг бараанарны база продукцияның өске-даа хөй хевирлерин бүдүрүп үндүрер талазы-биле квартал планы ажыр күүсеттинген.

Үлетпүрнуң хөй адырларының ажылының техника-экономиктиг көргүзүглери болгаш бүдүрген продукцияның шынары экижээн. Эң бедик шынарлыг продукцияны бүдүрген хемчээли эрткен чылдың I кварталдаазы-биле деңнээрге 11 хуу көвүдээн.

Ооң-биле чергелештир минералдыг чемишкиндиргелерни, күгүр кислотазын, химия волокноларын, химия дериг-херекселдерин, хендирлерни, солчулгалыг токтуң электро хөделдирикчилерин, тудуг ыяжын, саазынны, чыып эптээр демир-бетонну, хөм идиктерни болгаш продукцияның өске-даа чамдык хевирлерин бүдүрер талазы-биле план күүсеттинмээн. Продукцияның ниити хемчээлиниң, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң, бот-үнези чиигедириниң, чыыдаларны чедип алырының талазы-биле [illegible] бүдүрүлге каттыжышкыннары болгаш бүдүрүлге адырлары күүсетпээн, чарган керээлер ёзугаар продукцияны херечлекчилерге чорудуп бээрин долу хемчээлдиг кылдыр хандырбаан.

Бүдүрүлгени интенсификастаар, оар курлавырларны тывар болгаш ажыглаар талазы-биле хемчеглерни үлетпүрнуң ажылдакчылары боттандырып турар.

(СЭТА).

СЭКП-ниң XXVI съездиниң

шиитпирлерин — амыдыралга

АЖЫЛДЫҢ ТЕМПИЗИН КОШКАТПАЙН

СЭКП-ниң XXVI съездинге ажылдап [illegible] чуртталгазының улам ыңаигы экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң программазы дээш улуг өөрүп четтиришкенин [illegible] бүрүзү илергейлеп, бо хүнне шалыпчы ээу-биле ажылдап турарлар. Ажыл-агыйның коллективи он бирги беш чылдың бирги чылының [illegible] хууда бетинде күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг [illegible] көдүрлүүшкүн-биле киржип турар. Фермаларга, бригадаларга болгаш түс-түс кижилер ортузунга социалистиг чарышты организастап, ооң дээштиин бе[illegible] совхоз күрүнеге эът садар планын февраль 15-те 103, сүттүүн — 100 хуу күүсеткенин ра[illegible].

Мал ажылы — көдээге шалыпчы фронт дээн партияның [illegible] күүседири бистен чогаадыкчы [illegible] ээу-биле ажылдаарын негеп турар. Совхозтуң экономиказының бо кол адырынга күш[illegible] дүүштүр организастаарынче, малчыннар ортузунга социалистиг чарышты улам [illegible].

[illegible]

Мал ажылында коллектив-

терде партийжи салдар күштелип, мал ажылының продукциязы [illegible] ле ажылды кичээнгейниң төвүнге тургускан. Бо ажылдың эки организастаашкынын [illegible] Бай-Даг [illegible] депутады Н. Чоксум удурткан Кочетов аттыг сүт-бараан фермазындан көрүп болур. Ында бригада [illegible] коммунист Ажырал [illegible] ла, кадарчылар ортузунга партийжи организакчы болгаш [illegible] нелии көдүрген. Фермада социалистиг чарышты ол хонуктап түңнеп, тиилекчилерге материалдыг болгаш моральдыг мактал-шаңналдарны тывыскан келген. Найыралдыг коллектив ойгу беш чылда күрүнеге сүт садар планын 115 хуу, бо чылдың бирги кварталында сүт садар планын 142,5 хуу күүсеткен. Ында чарыштың мурнунда одуруунда коммунистер [illegible] ла бызаа ажаакчызы Анна Домба, саанчы Римма Чүрүк, кадарчы Светлана Шаравии, саанчылар Даидаа Бады-Хоо, С. Салчак олар бар. Күш[illegible] көрүнге ажыл-ишчилерни ки[illegible]

Сагаачы, Б. Мандал, М. Соян, Д. Дамчай, С. Биликтэ, С. Дирчинчап, А. Севилбаа, М. Чанзан, С. Сидоо олар төрүүр чүс хойдан-на 100,100 хураганны түс-түстү камгалап алганнар.

ЫНЧАЛЗА-ДАА мал ажы[illegible] ай. тырыглар бисте хөй. Бо дугайын парткомунуң, партия эге ор[illegible] рынга бедик харысалга-биле чугаалажып көрүп, оларны [illegible] турар бис. Мал ажылында бир четпес чүве — малдың [illegible] дыгганы куду деңнелге чоруп [illegible] специалистериниң талазындан бо [illegible]. Ооң [illegible] чамдык хойжу бригадаларга хойнуң оолдаашкынын 2—3 ай узамдыгып, төрүүр чүс башка онаалтыр чаш төлдү ээзин ап турар коллективтер бар. Ылангыя бода мал бригада[illegible] дар, харысалга чок кадарчылар бар. Бо байдалды шыңгыы негелделиг көөрү бистен негеттинип турар.

[illegible] ри, ооң продуктуусун бедидери-биле бышкыг чем-суурун тургузар талазы-биле хөй талалыг ажылды чорудар апаар. Ол [illegible]

[illegible]

СОВХОЗТА [illegible]

[illegible]

СЭКП-ниң XXVI съездин[illegible] материалдарын [illegible] ооң программазы июль 25-ке чедир доосказ турарын ведип алыр бис.

Бо бүгү ажылдар планныг [illegible] ажыктыг болгаш шыңарыг [illegible] тып, чоп ажылдаарынга, кижи бүрүзүнүң харысалгазын бедидеринге улуг идигни бээр.

А. БАРЫМ.

Эрзин районнуң «Чаа оруқ» совхозта партком секретары.

«Шынга» харыы

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЖЫЛДАП КЫЛГАН

[illegible]

Улус депутаттарының Солчур кодээ Советиниң күүсекчи комитединиң даргазы О. К. Донгак ол шүгүмчүлелге хамаарыштыр харыыны редакцияже чорудуп. Ону [illegible]

[illegible]

Республиканың «Тыва ремтыттехника», «Тыва телерадиобыттехника» каттыжыышкынының ангызы «Москвич», «Жигули» маркалыг автомобильдерниң техниктиг ажаалда-хынаалдазын кылып, септээр тускай бүдүрүлге черлери — техниктиг хандырылга станциялары (ТХС) тургустунган ажылдап турар. Республика наймыза[illegible]да хууда чиик автомашиналарының саны бээзин ийи муң ажа берген.

«Москвич»-ТХС-тиң коллективи бо чылдың бирги кварталын чедиишкиниг дооскан. Хөй санныг чагыг күүсеттинген, «изиг тулуктаашкын» дээр үе — чайга белеткел ажылдары доозулган.

Станцияда социалистиг чарыштың бирги черин автослесарь Кара-оол Намзыраевич Сат ээлеп, ай-хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

Т. МОНГУШ.

ЧУРУКТАРДА: автослесарь К. Н. Сат; станцияның септелге цегиниң ниити хевири.

В. СЕМЕНКОВИЧИНИҢ фотолары.

Советтер амыдыралы

ДЕҢНЕЛИ БЕДЭЭН

Кызыл районнуң чер-чер Советтери сессияларын Конституция ёзугаар кордүнген хуусаазында эрттирип турар. 1980 чылда районнуң чер-чер Советтериниң 16 сессиязы эрткен, аңаа 152 айтырыгларны чугаалашкан.

Сессияларга белеткел болгаш ону эрттирип турарының деңнели чылдан чылче бедээн, аңаа үндүрген шиитпирниң күүселдезин дааш контроль күштелген. Бо чугула ажыл Баян-Кол, Элегес-Аксы, Кара-Хаак, Черби кодээ, Каа-Хем суур Советтеринде эки тургустунган. Үстүнде Советтерниң күүскомнары сессияларны бедик деңнелге эрттирериниче чоргуур кичээнгейни угландырган. Аңаа белеткелди баш удур хынамчалыг чорудуп турар болгаш депутаттар[illegible] [illegible]

[illegible] за информацияларны доктаамал дыңнап турар. Ол айтырыгны мынчаар тургусканы [illegible] лиг.

Районнуң чер-чер Советтериниң күүскомнарының ху-

ралдары чогуур үелинде перспективалыг план ёзугаар эртип турар. Сессияларга хүлээп алдынган шиитпирлерниң күүселдезин амыдыралга, ажыл-херек кырынга боттандырарынга күүском кежигүннери, депутаттар, актив идепкейлиг киржип турар.

Кодээ болгаш суур Советтеринде херек эргелелин тургусканы эки. Чижээ, Сукпак кодээ Советиниң күүскомунуң секретары Р. Литвиненко, Баян-Кол. Шамбалыг кодээ Советтериниң күүскомнарының секретарьлары Т. Сандакова, А. Оюн-Булчакай олар Советтерниң херек эргелелин негелде ёзугаар долдуруп, тургузуп турар. Шынаа кодээ Советинде ук айтырыгны тургусканы негелдеге дүүшпес. Ынчангаш сессияларның, күүском ху-[illegible]

[illegible]

Районнуң чер-чер Советтери партияның XXVI съездиниң шиитпирлеринге дүүштүр организастыг-массалыг ажылын улам акижидип, чогаадыкчы чаа күш-биле ажылдаары күзенчиг.

Д. ЧЫМБА.

ДААЛГАЛАР КҮҮСЕТТИНГЕН

Бистиң комбинаттың коллективи партияның XXVI съездиниң материалдарын билип [illegible] амыдыралга боттандырар дээш шудургу ажылдап турар. [illegible] он бирги беш чылдың баштайгы чылының [illegible]

[illegible]

деглеп, мурнакчыларының адын хөйге дыңналып турар бис. Ол [illegible] чулуун, тонгу продукцияның шынарын бедитпен. Ооң тодарай херечиан [illegible] 1979 чылда [illegible] 1980 чылда 15,2 болгаш 14,8 хуу [illegible].

Комбинаттың бүдүрүлге [illegible]

[illegible]

Дуржулгалыг мастерлер Галина Кочкина, Георгий Шестоков боттарының цехтерин билдингир [illegible] тиилекчилери боор шылгараннар. Дагдыныкчы хоочуннардан дулак чокка ажылдап турар аныяктар түс-түс бригадаларда, цехтерде эвээш эвес. Вячеслав Шыырап, Эдуард Миянов, Виктор Яшиков, Василий Сарыг-оол болгаш оон-даа өскелер алган хүлээлгезин ажыр күүседип турарлар.

Күш-ажылчы маргылдааны [illegible] негелделериниң күүселдезин бүдүрүлге хуралдарынга чугаалашкаш, ооң түңнелдерин үндүрүп турар. Бо чылдың бирги [illegible] түңнелин [illegible] дүве. Комбинаттың цехтериниң аразындан мебель аймаан кылыр цех бирги черни ээлээн. Мурнакчы коллективке шилчиир Кызыл туг байырлыг байдалга тывыстывыс. Бригадалар [illegible] мурнуку одуруунда Анатолий Костырейтиң мыш белеткээр бригадазы. Оларга шилчиир вымпелди болгаш акша шаңналды тывыскан. [illegible] ажылчыннар Анатолий Фета-

шев, Николай Маады болгаш оон-даа өске ажылчыннар планныг даалгаларын ажыр күүсеткеннер.

Коллективтиң хүлээлге күүселдезинге чолаачыларның киириш келген үлүү улуг. Бистиң [illegible] Виктор Железняков, Владимир Берестов, Александр Сотников алган хүлээлгезин ай, квартал санында ажыр күүседип турар.

Мурнакчыларның арга-дуржулгазын хөйге дыңнадып, нептередири бистиң эки чаң[illegible] ган ажылчыннар А. [illegible] болгаш Е. Егоров оларның-биле чоокта чаа кылдывыс.

Чаа беш чылдың баштайгы [illegible] лааш планын күүсеткен коллективтер бисте хөй. Бүдүрүлгениң дөрт цехтериниң үжү (мебель кылыр, мыш белеткээр, мыш дилер цехтер) база беш бригадалардан дөрт бригада [illegible] де мыш белеткекчилеринге сто-

ловаяны, ол кижи чурттаар [illegible] трактор кирер гаражты ажы[illegible] кирдивис.

Ырак узак тайга-сында ажылдап турар ажылчыннарның [illegible] көргүзүп турар бис. Чаа беш чылда ажылчыннарның культура-амыдыралын [illegible] рубль хөй түңнүг продукцияны [illegible] столун болгаш оон-даа өске продукцияны бүдүрер. Эки шынарлыг продукцияны бээр дээш эргижирээн дериглелерни чаарты солуп келдивис. Аңгы-аңгы херимниң чаа станоктарын эгеп тургустувус.

Коллектив кежигүннери он бирги беш чылдың баштайгы [illegible] дээш кызымаккай ажылдап турар.

М. МОЛЛЕРОВ.

Туранның үлетпүр комбинадының директору.

Бии-Хем районнуң харылзаа белдириниң ажылдакчылары он бирги беш чылдың баштайгы чылының бирги кварталында деңнезин ажылдааш, алган хүлээлгезин бүрүн боттандырганнар. Мурнакчы коллективтиң ажыл-ижин база оларның мурнунда салдынган сорулгаларны таныштырарын бистиң корреспондентивис М. Ондар, ооң начальниги, «ССРЭ-ниң хүндүлүг радизи» херек [illegible] Юрий Александрович Гилёвтан дилээн.

— Партияның XXVI съезд[illegible] ажылдакчылары улуг өөрүп[illegible] биле уткаан болгаш ону [illegible] кужениишкиниң ажылдап турар — деп, ол чугаалаан — [illegible] коллективтери чаа беш чылдың баштайгы чылын эки эгелээш, бирги кварталдың [illegible] көргүзүглер талазы-биле күүседикен. Бо чылдың баштайгы кварталында, 41 муң рубль-

[illegible] дыг. Адаттынган салбырларның ажылдакчылары [illegible] пушаан, киирген чагыгларны [illegible] келген. Оларның аразында харылзаа шугуму үр үеде бараан боор келген дуржулга[illegible] ажылдың бригадазы Лия Петровна Киреева, билдилиг уштап-баштап келген. Хоочун телеграфистиң удурткан кол-

зы, Өөк суурда харылзаа салбырының начальниги Полина Ершова, өңгү беш чылдың шалыпчызы Надежда Ступаченко, хоочун ажылдакчы оператор Валентина Ростовцева олар [illegible] түңнүткелин чаалап алгаш, бүдүрүлгениң мурнакчылары болуп турарлар.

Районнуң харылзаа белдир[illegible] ижин удаа баштаарынга коммунистер төлептиг үлүүн киирип келгеннер. Олар партияның ажык хуралдарынга [illegible] рекчи ёзу-биле шыңгыы чугаалажып турар.

Харылзаа шугумунда хаара туттунган тускай мергежилдиг [illegible] кадрлар-биле ам-даа четчеп хандыртынмаан бис. Оларның

БИСТЕ МЫНДЫГ

дың тарифтиг орулгазын киирип алыр планын 41833 рубль-ге күүсеткен, база күш-ажылдың бүдүрүкчүзү бир кижиге [illegible] биле 469 рубль турганындан 476 рубльга чедир өскен. Хоорайның телефон четкизинге 41 чаа абонементин база 28 радио точказын немей тургускан.

Чурттакчылыг суурларда сес харылзаа салбыры болгаш ийи кежүүн чоруур салбыр бар. Олар аразында социалистиг чарыштыг. Ооң түңнелин ай, [illegible] кылдывыс. Хааныңың, Аржаан[illegible] ажылдакчылары [illegible] чиң девискээриниң планнын дөрттэргэ 115, 101, 100 хууга күүсеткен, чарыштың мурнуку одуруунда чоруп турар. [illegible]

лективи алган хүлээлгезин ажыр күүседип турар.

Почта салбырын улуг операторы Любовь Николаевна Сор[illegible] бедик атты эдилээн коллективте дөрт ажылдакчы бар. Оларның ажыл-ижи өскелеринге үлегер-чижек. Бо бичии коллектив [illegible] ажыыктыг ак сеткилдиг күүседип [illegible] база ажыр күүсеткен.

Харылзаа шугумунга үр чылдарда дүрүзүнде [illegible] чаалап алганнар хөй. Олар боттарының мооң мергежилинге аныяктарны кымдаар [illegible] Районнуң хүндүлээн [illegible] телефонист Татьяна Евдокимова Тыва АССР-ниң ал[illegible]

[illegible] дингир. Почтаны чогуур үе[illegible] нде чедирер [illegible] сээгунда, чайың [illegible]

[illegible]

КОМСОМОЛЧУ-АНЫЯКТАР КОЛЛЕКТИВТЕРИНДЕ

Бүгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуу — Чаа Шагаан-Арыг хоорайның тудуу улам калбарып турар. Ону коллуунда-ла комсомолчу путёвка-биле келген аныяк оолдар, кыстар тудуп, кол күш боор турарлар. Хоорайның комсомол организацияларының болгаш комсомолчу-аныяктар коллективтериниң эгелээшкини-биле «Аныяктарның шалыпчы ажылы, билиги, инициативазын болгаш чогаадыкчы чоруун — XI беш чылга» деп дагыл-биле патриоттуг шимчээшкин улам калбарган.

Он бирги беш чылдың бирги [illegible] ында Чаа Шагаан-Арыгның [illegible] бо-ла үезинге деңнээрге, тудуг[illegible] лиг улгаттырган болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 0,9 хуу [illegible] РСФСР-ниң [illegible] тудугжузу А. Ф. Ягодинниң бригадазының тудугжулары эки түңнелдерни чедип алган. 20-ги КМК-ның коллективи социалистиг чарыштың бирги черин алган. Ол коллективтиң тудугжулары эрткен үш айдазын тудуг-монтаж ажылдарының планын ажыр күүсеткен.

Чаа Шагаан-Арыг хоорайның тудуунда комсомолчу-аныяктар [illegible]

[illegible]

нуку одурууң ээлээн. Бо аныяктар коллективтеринде Тыва АССР-ниң [illegible] депутады Н. Трясина, Шагаан-Арыг хоорай Советиниң депутады А. Шабуракова, комсорг Т. Донгак, У. Монгуш болгаш өскелер-даа боттарының хүн болгаш ээлжег нормаларын үргүлчү ажыр күүседип, тудугжу аныяктарга үлегер-чижээ көргүзүп турарлар.

Комсомолчу-аныяктар коллективтери аразынга социалистиг чарышты организастаар ажылдың тудуг[illegible] ға уже-дуза[illegible] улуун практика кергүзүп турар. Бо талазы-биле ажылды моон-даа [illegible] Столоваяның болгаш бүдүрүлге [illegible] СЭКП-ниң XXVI съездинге [illegible] де организастап тургускан. Ол [illegible]

[illegible]

тудуунга эки ажылдаан.

[illegible] аныяктарга үлегер-чижээ улуг рольдуг болуруп [illegible] турар. Оларның ортузунга [illegible] за калбарып турар. Амгы үеде бежен хире дагдыныкчылар 210 [illegible] хүлээнип алган, оларны тудуг[illegible] ге өөредип, боттарының арга[illegible] турарлар. Бо буянныг-чагаа [illegible] дуржулгазын харам чокка берип турар [illegible] ээвээн эвес. Оларга РСФСР-ниң алдарлыг тудугжузу А. [illegible] Н. Егорова, Орус-оол Кужугет болгаш өскелер-даа хамаар[illegible]

Аныяктар ортузунга социалистиг чарыш-биле чергелештир үе-үелеп профессионал мергежилдиң талазы-биле маргылдааларны эттирери эки [illegible] бээр турар. [illegible] болган ыныг көрүлдеге Т. Во[illegible] тиилекчи болган. Бирги, ийиги болгаш үшкү черлерни ээлээн [illegible] ертектиг белектерни тывыскан. Ам [illegible] бир ындыг конкурсту организастаар деп турар.

Комсомолчулар болгаш аныяктар өөредилгени янзы-бүрү [illegible] хаара туттунган. 18-ки КМК-да А. Беспояско, [illegible] А. Ондар [illegible] болгаш экономиктиг [illegible] комсомолчулар хаара тудтунган. Бөлгүмнерниң кичээлдеры

үргүлчү боор турар болгаш [illegible] ажылың түңнелдеринге даагай салдарын чедирип турар.

«СЭКП-ниң XXVI съездиниң шиитпирлерин — амыдыралга» деп Бүгү-эвилелдиң ленинчи эжелү Чаа Шагаан-Арыг [illegible] болгаш аныяктарның ортузунга бүгү идей-кижизидилге[illegible] боор, бо-даа чылда үргүлчүлээр. Эрткен чылда ленинчи [illegible] «Шагонарпяжстрой» трестиң уруглар садының, 18-ки КМК-ның коллективтеринде комсомолчулар эки тудуп эрткеннер. Комсомолчулар Александр Маады, Вера Дуңгар-оол, Люда Ткачева, Тамара Хитяева болгаш өскелер-даа боттарының ханы билиглерин аңаа көргүскеннер.

[illegible] чугаалаарга, комсомолчуларның [illegible] тиктиг болгаш экономиктиг өө[illegible] редилгеге оларны хаара тудары оларның бүдүрүлгеже хамаарышкынга, ажылдың түңнелдеринге [illegible] улуг уже-дузалыг деп чүве [illegible] Бүгү-эвилелдиң шалыпчы тудуунуң комсомолчу-аныяктар коллективтери он бирги беш чылдың планын болгаш СЭКП-ниң XXVI съездиниң төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга төлептиг үлүг киирер дээш моон соңгаар улам кужениишкинниг ажылдаарлар.

А. ОНДАР.

«Шагонарпяжстрой» трестиң комсомол комитединиң секретары.

КУЖУБУС-НАЙЫРАЛДА

ХӨГЖҮЛДЕНИҢ ОРУУ-БИЛЕ

1981 чыл болза, Моолдуң арат чонунуң амыдыралында чугула политиктиг болуушкуннар-биле [illegible] тураскаалдыг чыл болур. Бо чылдың май айда Моолдуң арат чонунуң шылгарангай удуртукчузу, Моол күрүнениң бүрүнгаар депшилгезиниң башкарыкчызы МАРН-ның XVIII съездизи болур. Ам Моолдуң улусчу революциязының 60 чылының оюн демдеглээри-биле бүгү чурт белеткенип турар. «Улуг Ленин биле Сухэ-Баторнуң тээгүлүг ужуражылгазының соонда моол-совет баштайгы керээни дүгүржүп тургусканындан бээр 60 чыл оюн бистиң найн чурттуң арат чоннарының акы-дуңмалышкы бү[illegible] болур» — деп, МАРН-ның Төп Комитединиң, МАР-ның Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң, МАР-ның Сайыттар Чөвүлелиниң Чаа чылды [illegible]

Моолдуң шылгарангай оглу, Моолдуң арат чонунуң удуртукчузу, эрес-дидим, соруктуг чаңныг Сухэ-Баторнуң удуртулгазы-биле Моолдуң араттың революстуг намы 1921 чылда Моолга өөскээн революстуг демисилдиң улам калбартып, ону марксизм-ленинизм арга-дуржулга-биле удуртуп эгелээн. 1921 чылдың июль 11-де Моолга Улусчу революцияның бүрүн тиилелгезин чаңдырган. Моол [illegible]

МАРН-ның тургустунганындан бээр ооң ат-алдары улам калбарып, делегейде коммунистиг болгаш ажылчын партиялар [illegible] улуг салдарлыг марксистиг-ленинчи партияларның бирээзи болу берген. Ооң тодаргай чижээ болза, 1976 чылда эрткен МАРН-ның XVIII съездизинге делегейниң 60 [illegible] партияларының база национал-демократтыг партиялар болгаш [illegible] лериниң төлээ киришкени болур.

МАРН болуннуң хүн бүрүзүнгү ажыл-чорудулгазынга партия [illegible] боттанганы, делегейниң коммунистиг болгаш ажылчын партиялары-биле, ылангыя Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы-биле чоок болгаш харылзааны тудуп келген.

Бодунуң революстуг намының мергеш удуртулгазы-биле моол улус социализмниң материал [illegible] тургузар херекке улуг тиилелгелерни чедип ап, чурттуң хөй чүс чылдарда чыдып калган хожудангай чорлуун ажып эрткен [illegible] чурттарының деңнелинге чедир өзүп, хөгжээн.

Эрте бүрүнгү шагдан бээр мал ажылдыг чуртта ам чаа [illegible] дыртынган 49 кураажыл-агыйлар, ооң иштинде мал чеми белеткээр 12 ажыл-агый, 255 [illegible] кыннар аразының 17 бүдүрүлгелери ажылдап турар болгаш олар чурттуң национал орулгазының бештиң найн кезиин бү[illegible]

[illegible]

Эрткен беш чылдарның сөөлгү үш чылдарында агаар-бой[illegible] [illegible] болбаан-даа болза, ол [illegible]

МАР-ның 60-чылынга

АКЫ-ДУҢМА МООЛГА ЧОРААШ...

Совет-моол [illegible] ол чорушнаа Моолдуң сулое [illegible] көзүлген соонда үзеткен чок Сухэ-Батор хоорайже хап кирип келдивис. [illegible] ажыл-агый эвес, а үлетпүр-бүдүрүлге база шапкыны-биле өзүп хөгжүп турар дээрзин бо болгаш МАР-ның ийиги улуг хоорайы Дарханче баргаш киржи эскербес аргажок. Ынчаарга Сухэ-Батор хоорай 18 аймактарның (область) бирээзи Селенганың төвү. Аймак бодунуң адын ооң девискээринде агып баткан чыдар кудугу хемден алган дээрзин помчуксу билир чадавас. Селенга моол черден эгезин алгаш бистиң чурттувуста чыдар делегейде эң улуг болгаш терең суглуг хол — Байкалче оруун уламчылаар. Ук хемниң унуу, аяс өнээ бир шынаалар-биле-даа хап олурарга, Моолдуң база бир эзертинмес байлаа — чыжыргана хову-биле таварыжыр.

Улаан-Батор. Ол 343 чыл бурунгаар үндезилеттинген. Бөгүн моол найысылалда 330 муң ажыл кижи чурттап турар. Хоорайның эгези салдынганындан үш чүс чылдар эрткен-даа, бүгү тургустунган үлетпүр бүдүрүлгелер болгаш чуртталга туруу улусчу революцияның тиилээшкиниң соонда туттунган. Бөгүнгү сеңдорт кудумчуларлыг, 5—10—12 каът бажыңнарлыг, чыңгыр ногаан парктарлыг, скверлерлиг, театр, музейлерлиг, тураскаалдыг черлерлиг хоорайның хөгжүлдезинде совет өңнүктерниң салыышкыны улуг. Моол-совет меңге найыралды бадыткаан совет эжиин чериниң төпте турар 12 каът бажыңы хоорайның [illegible]

Моолдуң Чойбалсан аттыг күрүне университединге база эмчининң, башкының, тудугжунуң дээди, ортумак өөредилге черлеринде, ниити билиг школаларында ам 90 муң оолдар, кыстар, бичии үрүглер хаара туттунган. Бо [illegible] ның үшкү кижи бүрүзү-ле өөренип турар дээни ол. Бөгүн моол найысылалда чүгле үлетпүр бүдүрүлгелер беш 600 ажыл. Олар [illegible] бежен хуразын берип турар. Биргээр чугаалаарга, чурттуң үлетпүрү ам чаңгыс ай дургузунда бүгү 1940 чылдың иштинде берип тургаш [illegible] өңнүк бүдүрүлгезин [illegible]

Улаан-Батор хоорай-биле танышкылаарывыс Зайсан даңгаа совет дайынчыга тураскаалга чечек салырындан эгелээн. Чүгле ээлир ужун четкен бедик даңның эргүнүнге кирер автомашина бедик чече бар чалаглы оркту [illegible] Ооң эру 222 чаа техниктиг кодуруглен соонда эдунде автомат тудуп бээр совет солдаттың тураскаалы сезиугуп ап бээр. Ында Моолдур-[illegible] шыңгыжи бичик чедип чедирип келген доктурлар база навагдаттыныг чыдар. Бежик буулт шугланып бо бедик даңда Моол найысылал бүдүн талазында бот тода көстүр. Дөө туттунуп турар бедик бажыңнар, кудумчулары [illegible] ол хайым чок социалистиг Моолдуң хүн бүрт эжи[illegible] орар дээрезин улам база, чырык чалгай амыдыралының база бир херечизи. Акы-дуңма Моол черде чурттап [illegible] хонуп бүрүн бистиң ижин бүрүн бүзүрелиске най[illegible]

С. МОНГАЛ,
журналист.

Моол Арат Республиканың аймактарының профессионал болгаш бот-тывынгыр артистери бистиң республикага каш удаа аалдап кээп, боттарының уран чүүлүн бараалгаткан. Тыва болгаш моол улустарның аразында акы-дуңма найыралчы харылзааларны улам быжыглаарынга ол дузалап турар.

Моолдуң улустуң ырының болгаш танцының күрүне ансамблиниң артистери эрткен чылдың октябрьда бистиң республикага аалдап чораан. Олар Хандагайтының, Ак-Довурактың, Шагаан-Арыгның, Туранның, Кызылдың ажыл-ишчилеринге солун программалыг концерттерни көргүскен. Аалчыларны чер болганга найыралчы чылыг байдалга уткаан.

Оларның репертуары байлак. Янзы-бүрү национал улустарның ырлары, танцылары хөгжүмнери программада кирген. «Тоорук-туг таңдызы», «Хандагайты», «Теве-Хаяа», «Самагалдай» деп тыва ырлар база бар.

МАР-ның улустуң артизи Норовбанзад, МАР-ның алдарлыг артистери Тумэндэмбрел, Банзарче, Лхамжав болгаш өскелернин-даа күүсеткен номерлерин көрүкчүлер [illegible] алыш часкаашкыннары-биле уткуп турган.

ЧУРУКТА: ансамбльдың танцы болуунуң ойнап турары.

Ооржак [illegible] 1979—1980 чылдарда районнуң бүдүрүлге организацияларындан хомудал турар коллективтерниң санынга турган. Комбинатты хомудаашкындан уштур, аңаа ажыл-деректи чогумчалыг тургузары-биле чамдык тодаргай хемчеглерни бо чылдың эгезинде ап чорутпаан. Чижээ, районнуң амыдырал хандырылга комбинадының директорун солаан, цехтерни тускай эртемниг кадрлар-биле четчелеп, бот-башкарылгалыг хөй-ниити организацияларының ажылын экижидеринче угланган хемчеглерни ап чорудуп. Ооң түңнелинде коллективтиң ниити салгыга-чуруу экижээн, күш-ажылдың бүдүрүкчүзү бедээн, ажылдаа үнер-кирер чорудар [illegible] кызырылган.

[illegible] бүдүрүлге хүрээлериниң [illegible] ажылчыларын «Хомудал турар чок ажылдаар» деп кыйгырыглыын хүлээп ап, социалистиг чарыштың негелделерин ажылдап кылган. Ажыл ол [illegible] шуудаан.

[illegible] социалистиг чарышты дээштиг, шын организастаарынче чугула кичээнгей угланган. Бо айтырыгны комбинатта партия, профэвилел, комсомол организациялары чогуур кичээнгейге алган. Ооң түңнелинде ажылдаар бүрүзү күш-ажылдың хоорушкунга хаара туттунган. Түс-түс бригадалар аразында социалистиг чарышты өөрлээн,

10260 рубльдиң өчү-дүзазын чедирген. Бирги кварталдың түңнели-биле ук коллектив районнуң бүдүрүлге, албан организациялары аразында калбарган социалистиг чарышка [illegible] болган.

Комбинатта янзы-бүрү кылыглардың 12 цеги бар. Оларның 9-у бирги кварталдың планын оңгаллаарын ажыр [illegible] бирээзи — чонга ачы-дуза чедирер [illegible] тырган. 16 ажылдакчы социалистиг хүлээлгелерниң негелделерин чедиишкинниг күүсеткен. [illegible] хоочуннары, дагдыныкчылар Ч. Алыг, А. Монгуш, даараныкчылар В. Сат, Л. Куулар, В.

ХОЖУДААШКЫНДАН УШТУНУП...

Куулар, бот таарылыр сектиң маастерлары М. Донгак, Б. Монгуш, [illegible] даарап, септээр болгаш чурук тыртгырар цехтериниң ажылдакчылары — З. Донгак, М. Донгак, Л. [illegible] болгаш [illegible] хамаарышкак Мурнакчыларның үлегерлиг ажылы мында мактадыр.

кижи бүрүзү хууда социалистиг хүлээлгелерлиг. Ооң түңнелин ай санында үндүрүп турар. Дагдынышкыны ажылы база экижээн. [illegible] хоочуннарда быжыглаан. Олар [illegible] эш-өөрүнден дуржулгазының [illegible] га кижизидиин турар болгаш байлак арга-дуржулгазындан хөй чүүлдерни шиңгээдип ап турарлар.

Үстүнде ап чорутунган организастыг хемчеглер [illegible] турган коллективти шуралкыларның одуругунче киирген. Ону дараазында көргүзүглер бадыткаар. Партияның XXVI съездизинге алдар болдурган [illegible] ра хандырылга комбинадының коллективи [illegible] ажылдааш, ийи айларның планын сналдазын февраль 17-де 113 хуу күүсеткеш, 6225 рубльдиң ачы-дузазын чонга чедирген. Янзы сорук кирген [illegible] көргүзүглерлиг доозкан. Квартал планын 116,5 хуу күүсеткенин, 8000 рубльдиң ачы-дузазын чонга чедирер турган.

[illegible] ажылда чаа [illegible] калбартып, ооң шынарын [illegible] Комбинаттың ажылдакчылары кедээ ниити [illegible] амыдыралдың нарын дериг-херекселдерин септээринде, чурук тырттырарының ачы-дузазын доктаамал чедирип кирген.

Районнуң амыдырал хандырылга комбинадының коллективи [illegible] чедиишкиннерин быжыглаарынга, кедээ чонга ачы-дуза чедирериниң хемчээлин улгаттырып, улам кызымак ажылдаар.

Э. МОНГУШ.

Номчукчулар шугумчулеп тур

КВИТАНЦИЯ БЕРБЕС

«Кара-Хөл» совхозта белеткел [illegible] сагыышка четпес чамдык чүүлдер дугайын манаа бижиир бодап-дыр мен.

Белеткел конторазының хүлээп алыкчызында Социал Саая ажылдаа-ла ам беш чыл четкен. Бо үениң дургузунда манаа алгы-кеш, дүк, эът дужааган кижилер оон квитанция ап көрбээн. Ооң [illegible] хоолгазының бирээзи продукт дужааган кижиге баар, өскезин отчётка кожары албан болгай. А мында ындыг эвес, квитанция орнунга кыдыраашты ажыглап турар, продуктуну дензилеп, өртек-үнезин анда демдеглеп алыр. Кедээ ажыл-агый продуктуларын дужааган кижилер холга кинзазын албайн келген

Квитанция тургузун, ону [illegible] турган харын. А хүлээп алыкчызы бүлай, тодаргай эвес ярымылап каар. Квитанция би[illegible] [illegible] ийиңде, азы ам-даа келбээн деп-даа харылаар. Чогум отчёт тургузарда ооң бадыткалы документ чокка кандыг арга ажыглап турар чүве ирги? Кандыг-даа [illegible] тут болгай.

Ооң биле [illegible] хөй дугун Кара-Хөлдүң белеткел [illegible] дужаары эвээжээн. Манаа садарга өртээ эвээш дээш Тээли Хөндергей суурларже аппарып садып турары таарымча чок. Ынчангаш ол дүк күрүнеге дужаттынмайн, хууда кижилерниң-даа холунче кирип турар таварылгалар бар.

Кара-Хөлде бо белеткел конторазының ажылын Кара-Хөл кодээ Совет-даа, ону харылаар өске-даа албан организация [illegible]

Б. ХЕРТЕК.

АЖЫГЛАЛ ЧОК ТУРАР

«Бай-Тал» совхозтуң төвүнде Ленин кудумчузунга 1980 чылда кудук кылып, ажыглалга киирген. Ону кылдыртыр кижилерни Бызыладан чалаан чүве. Кудукту тударынга [illegible] эвес түннүт чарыгдал үнгенин чугаажок.

[illegible] чаа кудуктуг болганынга хөлчок өөрүп турганнар. Ындыг болза-даа ол өөрүшкү үр болбаан, үш-дөрт ай эрткенде кудук ажылдавастаан, үрелген. Ооң бээр бо хүннерге чедир ону кылдыртыры-биле кым-даа, кандыг-даа хемчег албаан. Хайыраан кудук ажыглал чок туруп берген. Совхозтуң удуртукчулары ол тала-[illegible] бо дугайында [illegible] бодап турар ирги бе?

Х. КАРА-ООЛ.
Бай-Тайга район.

КИЖИЗИДИЛГЕ АЖЫЛЫНЫҢ КОШКААНДАН

Өвүр районда «Кызыл тук» совхозтуң девискээринде доктаамал ажылы чок, [illegible] бажыңнарда бол[illegible] аргалааш, таакпылаан чамдык анык[illegible] тарны бо-ла көрүп болур.

[illegible]

аан. Ол ышкаш бичии оолдарның таакпылап чер турган школаның кудуу эрттенгек. Аңаа турган мотор болгаш өске-даа эт-херекселдер [illegible] келген.

Элээдилерниң корум-чуруу [illegible]

[illegible]

О. ДАЛБЫЙ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ДЕЛЕГЕЙДЕ БОЛУУШКУННАР ДОПЧУЛАЛЫ

1. Быжыг үндезинге

ССРЭ-ниң болгаш ПУР-нуң аразынга найырал, дузалажылга болгаш дайын соонда кады ажылдажылга дугайында керээниң 36 чыл оюн совет болгаш польша улустар эрткен неделяда калбаа-биле демдеглээн. 1945 чылдың апрель 21-де, гитлерчи Германияның ашкан улуг Тиилелгениң байырлалының [illegible] ша харылзаалар хөгжүлдезин [illegible]

алырларының польша черде туттунган хөй санныг объекттери бистиң чурттарывыстың үре-түңнелдиг кады ажылдажылгазының чаагай көргүзүү апарган. Социалистиг экономиктиг интеграцияның комплекстиг программазын боттандырарынга, ийи чурттуң материалдыг бүдүрүлгезиниң [illegible] хөгжүлдеринге ССРЭ биле ПУР [illegible]

[illegible]

2. Планетаның кырынга арыг дээр дээш

Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң президиумунуң сессиязы эрткен неделяда Гаванага болган. Боо-чепсекти эндерə бүдүрериниге болгаш ядерлиг халаптың кыжанылынга удур, тайбың дээш, дүшкүүрлүг чорукту чавырмазыларды [illegible] тырыныс. СЭКП-ниң XXVI съездизинде [illegible]

ныг өлүрүкчү бау-чурумнарын деткип, хамаарышпас Никарагуаның боой тударын ораладап, социалистиг Кубага удур агрессия кылырын планнап турар.

Ынчалза-даа, сессияның онзалыг демдеглеп турганы [illegible] жаб-бир шагда турган делегей [illegible]

[illegible]

зыг чаа ракета-ядролуг [illegible] Европага сайгара тургузарын хоруур дугайында совет саналды деткиир сорулгалыг кампания база тайбыңны быжыглаарынга дүшкүүрелдиг чорукту кошкадырынга

идиг бээр ужурлуг.

[illegible] ийиңде садагкчыларынга тайбыңны улустар камгалап ап болурлар. Бистиң планетавыстың кырында дээр арыг арткан турар ужурлуг.

3. Африка «Хоржок» дээн

АКШ-тың күрүне секретарының Африка херектериниң талазы-биле дузалакчызы Ч. Крокерниң Африкага чартык [illegible]

Талаларның аразынга билчашкан чүгле расисчи Мурнуу Африка республиказы [illegible]

[illegible]

Н. МАСЛЕННИКОВ,
В. СЕРОВ,
М. ЕНЯЛЬКОВ.
(СЭТА)

Ном—билиглерниң үндезини

АРГА-ХЕВИРНИ САЙЗЫРАҢГАЙЖЫДЫП ТУРГАШ

Кандыг-даа кижиниң амыдыралынга номнуң ужур-дузазы кончуг улуг дээрзи маргышчок. Ылангыя бичии уруглар-ның [illegible] кижизидилгезинге ол улуг салдарлыг. Ынчангаш бо херекке уруглар библиотеказы [illegible] улуг хуузун киирер ужурлуг болуп турар ужуру-даа ында.

Улуг-Хемниң район библиотеказының [illegible] бистер бо талазы-биле чамдык ажылдарны чорудуп, хире-чергези-биле чедиишкиниг-даа болуп турар бис. [illegible] республикада уруглар библиотекаларының [illegible] санаткан бис. Район иштинге база-ла эки түңнелдиг болган бис. Бо чылдагы ажыл-херектериниң багай эвес деп санап болур.

Уруглар-биле ажылды кандаар организастап тургускавыс? Эрткен беш чылдарда ниитизи-биле, ол ышкаш 1980 чылда [illegible] бис күүседиптивис. Бисте 1200 [illegible] чорудуп турар. Бисте [illegible] пландары тургустунган. Оон ангыда ажылдарның бурунгу [illegible] участоктуг, ол дээш харыылакчылыг болуп турар. Чижээлээрге, С. С. Салчак аныяк ажылдакчы, үш чыл ажылдап турар. Ол массалыг ажылдарның харыылакчызы, номчулга залынга ажылды база башкарар. Абонементиде Г. П. Баргоякова ажылдап турар, ол ышкаш ажылдаа-ла алды чыл четкен. Уруглар библиотекаларынга ажылдаа-ла он беш чыл четкен мен. [illegible] ажылдарны башкаржыр, көскү агитацияны харыылаар, планнар тургузар, оларның күүселдезин дээш сагыш салыр. Бистер шупту Канскиниң библиотека техникумун дооскан бис.

Библиотеканың сорулгазы ном номчулгазынга школачыларны бурун хаара тудары, доктаамал номчулгага оларны 60 хуу чедир хаара тудары болур. Номчукчулар-биле ажылды чогумчалыг организастаар. Школалар-биле (ылангыя Шагаан-Арыгның № 2 школазы-биле), ада-иелер-биле харылзаалыг [illegible] турар бис. Ном бижикчилеринин талазы-биле ада-иелер-биле доктаамал [illegible], херек апарза дыңнадып-даа турар бис. Номнарны үр туткас дораан солуп алыр айтырыгны чогумчалыг шиитпирлээри бистиң ажылывыска ужур-дузалыг.

Чоокта чаа уруглар номунуң [illegible] «Ном чокта билиглер чок» деп темага беседаларны чорудкан. Түс чернин радиозунга чуве тургаалап, номнар дугайында допчулалдарны база кылган бис. Кандыг-даа ажылды уругларның назы-харының аайы-биле чорудары чугула болбайн аан. Бичии уруглар-биле [illegible] «Болгу чыдым эрен» деп конкурсту бичии уруглар-биле [illegible] вис. Уруглар янзы-бүрү ойнаарактарны [illegible] нар.

Номчулга залывыс улуг [illegible]. Массалыг хемчеглер эртиреринге таарымчалыг. Уруглар чаңгаа тоолдар дыңнап, теле[illegible] көрүп болурлар. Телевизорну, радионы эрткен чылын-на садып алган бис.

Хүн бүрү болуп турар бо[illegible] хүннери болгаш төөгүлүг бо[illegible] халас эртирбес бис. Янзы-бүрү [illegible]. Бажыңнарын, школаларын, кижилерни [illegible] номга сонуургалын бедидер, оларны бүгү талазы-биле [illegible] херектиг айтырыглар чедирер дээш кылып [illegible] «Мергежилди шилип ал», «Мону номчу, ол солун», «Пионер активчизиниң бүлүү» дээш келгеттелерни уруглар сонуургаар. Улуг торээн чуртунга ынакшыл, күш-ажылга хүндүлел [illegible] нирн, күш-ажылдың кижилерин хүндүлеп көөрү чугула айтырыглар ол.

Библиотеканың ном фондузу 17 муң чедип турар, чаа номнарны ап турар бис. Уругларга тыва номнар ховар. Орус дылдан база очулдурар болза эки болгу дег. Эрткен чылдың [illegible] Бисте ном аргыдези бир ном номчукчуга ийи катап барган болуп турар. Оон-даа эки [illegible] чугула [illegible] аан. Ону чедип алыр дээш [illegible].

Н. АЙЗЯТОВА.

Улуг-Хемниң уругларның район библиотеказының методизи.

«БҮГҮДЕГЕ ХҮНДҮТКЕЛДИГ ТЕАТР»

МОСКВА. Күрүнениң төп концерт залында Ленинградтың миниатюралар театрының көргүзүглери болуп турар. Ук театрның артистери москвачыларга боттарының чаа ажылы — «Бүгүдеге хүндүткелдиг театр» деп шиизин бараалгадып турар. Сценарийниң автору, режиссёру болгаш уран чүүл удуртукчузу — ССРЭ-ниң улустуң артизи, Ленинчи шаңналдың лауреады Аркадий Райкин.

ЧУРУКТА: шииниң сеэлгү көргүзүү. Ортузунда Аркадий Райкин.

В. МАСТЮКОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

«Сүт-Хөл» совхозунуң [illegible] «Чиңчи» хоюн-сааты шуут 30 бичии чаштар хүн бүрү омак-хөглүг өзүп-доруп турарлар. Урут-тарыын ажылдарын [illegible] күш-ажыл кылыр аргалыг болуру—ис кижиге улуг өөрүшкү. Суурда ада-иелер оон коллективинге чоргаарланып, [illegible].

Суурдан ырак эвесте совхозтуң чүс ажыт торуур хунажыл [illegible] турар. Амгы үеде

ЭГЕЛЕКЧИ ЭРГЕЛЕКЧИ

[illegible] Бо талазы-биле баналдыы [illegible] болганда [illegible] эргелекчизи Сенденмаа Мурзунаевна Доржу тода билиин ап, демчегин алырын сиилтипирээн. Оон удурткаңы күш-ажылчы коллектив [illegible] кезигүннерин малчыннарга шеф-дузаны чедирер деп планнаан. Шеф хүннүнде барын шупту ажылдакчылар кээп, кажаалар кержеглин хоптарып, [illegible] арыглааннар. Мал төрүүр үеде бо хире ажыл малчыннарга улуг дуза болган.

Коммунист Сенденмаа Мур[illegible] коллективинде аныяктарга улуг өөредиг болуп турар. Ол ужен ажыг чылдарда уруглар албаи черлеринге ажылдап келген.

Б. САТ.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

КЫЗЫЛЧЫЛАР—ҮШКҮ ЧЕРДЕ

Дельтапланеризм спортунга Россия Федерациязының Барыын Сибирь зоназының чемпионады бистиң республиканың найысылалынга бир неделя дургузунда уругтулдээш, доозулган. Боом даваның эдектеринге болган маргылдааны улус сонуургап көрген.

Тываның [illegible] келген илимнерниң маргылдаазынга Томск областан келген дельтапланеристер бедик мергежилдиин, агаарга ужуп чораан аппаратын билдилиг башкарып белирин көргүзүп, команда талазы-биле бирги черже үнген. Ынчангаш олар ам Россия Федерациязының Краснодарга болур чемпионадынга киржир эргени чедип алган. А команданың кежигүнү Александр Сутягин маргылдааның тулган чемпиону атка төлептиг болган.

Тюменьниң спортчулары — ийиги, а бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс—үшкү [illegible] болганнар. Тываның спортчулары ук маргылдаага багай эвес киришкен, а бир эвес белеткелин [illegible] дээш туржуп болур аргалыг турган. Тываның дельтапланеристеринден Сергей Казанцев 25 спортчуларның арызындан 7-ги черни ээлээн.

ЧУРУКТА: дээрде хостуг ужудуушкун.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

«ТАЛАНТЫЛЫГ АНЫЯКТАР ХӨЙ»

ГЕТЕБОРГ. (СЭТА-ның тускай корр. В. Дворцов, В. Родин). Швецияның шилиндек командазының [illegible] тергиини Ден Седерстрем «Гетеборг—Тывинге» [illegible] айтырыгларынга харыылааш, «хоккейниң шынары улам-на бедик кел чыдар» — деп чугаалаан. —Оон-биле кады делегей хоккейниң тергиини — ССРЭ [illegible] мергежили база улам үлегдип [illegible] командадан эки ойнаары чер-ле болдунмас деп бодаар мен. Ол талантылыг аныяктарда [illegible].

Швед команданың оон өске киржикчизи Матс Нэслундының:

—ССРЭ-ниң [illegible] командазында ол ойнаарны шууттула магадап ханмас кижи-дир мен — дээн, сөстерин ол-ла солун база кырдаан. — Олар дээрге, хоккейниң кызыл [illegible] чок мастерлери.

Вратарь П. Линдмарк оюнунда «Гетеборг—Тывинген» солунунуң ажылдакчызының айтырыгларынга харыылааш, мынча дээн: «Бо оюн кенден-ле сүртенчиг болду! Бистер бир эвес кырдалыг вратарь-биле-даа кады хаалга аксынга турган болзувусса, дошей-ле чайлаш чок аштырар турган-дыр бис».

«Арагага хандыкказ...» деп чүүлге хамаарыштыр

САЛДАРЫ БАГАЙ

«Арагага [illegible]» деп [illegible] бижип турар болдуларын [illegible] бурун деткип [illegible] мен. Аңаа хамаарыштыр бо [illegible] Шалап-ла араганың хоразы улуг [illegible] амыдырал-чуртталгага харыысалга чок чоруу сон кирип турар болган. Ону амыдыралдан бо-ла көрүп болур. Аңаа хамаарыштыр даразынга чижекти мацаг киирейн. Бистиң суурда бир аныяк эр кижи бар. Оон адын дорт адавайн, азының чүгле эге үжүүн адаар болай-дыр мен. Хөй кижиниң черлеринге А. келээш эдерип чорур, ында-мында [illegible] туруп, иви-содаа ургулчу сураг дыңналыр. Орта [illegible] хөй араганы ижип чоруп турган, ужен хар безин четпейн, баарым дээр апарган. Эмчилерге шиитпидер ол арага организмге хоралыг [illegible]. Араганың хоразы ол-дур. База чижек Ы-ның ооллары ийи. Оолдар [illegible] күш-ажылдан ойлакшыраар. [illegible] кончуг кичээнгей салбайн турар. Оон түннелинде оолдар ада-иениң хайгааралындан ушуп, школазын эрте каггаш [illegible] болу бергеннер. Оон ур-даа болбайн, кем-херек үүлгеткен шиитпирлеиннер. Ада-иениң уругларга салдары ындыг болган. Чамдык ада-иелер уругларының өөрүшкүлүг [illegible] араганы сундугуп чорудар. Ол кончап-даа таарымчал.

Хөй чон оргузунга араганы оксуннап, [illegible] чорур кижилерни көөрге, [illegible] кончуг болур чүве. Ындыг кижилер [illegible] болгай. Сүт-Хөл суурнуң хурумчуларынга, садыг чанында кирик тургулаар кижилерни бо-ла эскерип болур. Мындыг кижилерни эмдээштээйн, хөй-ниитиниң күжү-биле чогуур хемчегден оларга онаап турар болза эки дээн бодаар мен.

Садыг шугумунуң ажылдакчыларының талазындан эдир [illegible] сурнаар саларының [illegible] чурумун шыңгы сагыры чугула. Орулга киирип алырын бодавайн, хоойлу-дүрүмнү база шыңгы сагыыр болза эки. Ынчангаш араганың уржуундан үстүнде ышкаш хажыдышкыннар болбазы-биле суурнуң бот-башкарылгалыг бүгү хөй-ниити организацияларны арагалаар кижилер-биле демисел доктаамал [illegible] чорудар апаар.

О. БОРАШ.

Чөөн-Хемчик район.

АПРЕЛЬ 28-ТЕН МАЙ 3-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 28-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Степа-далайжы». Мультфильм. 9.30 — [illegible]. 10.30 — Л. Бетховен—Скрипка болгаш фортепианога сонаттар. 11.20 — Медээлер. 11.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «КАМаз. Ийиги тургустунгазы». Документалдыг телефильм. 15.05 — Азербайджан ССР-ниң Күрүнениң улустуң танцы ансамблиниң концерти. 16.00 — «Объектив». 16.30 — «Горизонт». Ленинградтан дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.30 — Телелекторий. «Де[illegible] чурттарның кады ажылдажылгазы». СЭКП обкомунуң лектору А. Б. Юмбуунуң чугаазы. 17.40 — «Чурукчунуң монологу». Документалдыг фильм. 18.00 — «Хөглүг өг». 18.30—18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Афганистан Демократтыг Республиканың чарлалының хүнүнге. «Апрель революциязының алыс шыны». Документалдыг телефильм. 19.50 — «Эрес-дидим чорук». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—23.10—«Музыкалыг амыдырал». Тележурнал. Төнгенде— Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Мариэтта Шагинян». Ийиги фильм. 12.50—Дуржулгалыг педагогтуң кичээлдери. Физика башкызы А. Н. Митиниң дуржулгазындан. 13.20 — «Вольфганг Амадей Моцарт». 1-ги дамчыдылга. 13.50 — М. Шолоховтуң театр сценазында маадырлары. 14.30 — «Чүректиң үлези». Уран-чечен фильм. 16.00 — 17.30 — Чапсар. 17.30 — УССР-ниң улустуң артизи Н. Огренич операдан арийлар күүседир. («Орбита-3»). 18.00 — «Чурттуң ховуларында» («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45—«Мөңгүн дуюг». Тываның хөгжүм-шии театрының шиизи.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» «Домино болгаш оон өөрү». Мультфильм. 20.15 — «Аныяктар дугайында ырлар» Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң ансамбли совет ырларны күүседир. 20.45 — «Вятканың арыглары». Документалдыг телефильм. 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Попрыгунья». Уран-чечен фильм. 23.00—00.45 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Тбилиси)— «Пахтакор» Тбилисиден дамчыдылга.

АПРЕЛЬ 29-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05—«Эрес-дидим чорук». Уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 10.10 — «Ойнаар-кыстар дугайында». Телефильм. 10.30 — «Ырак болгаш чоок ырлар». РСФСР-ниң улустуң артизи В. Левко эртирер. 11.30 — Медээлер. 11.35 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — «Сибирьлеп болгаш Ыракын Чөөн чүктен». Кинопрограмма. «Тюменьниң дуржулгалары». «Чүгү-даа шылаар». 15.15 — «Телестадион». 15.45 — «Горнистер, хрыылаңар!» 16.15 — «Элээдилерге музыка кежээлери».

КЫЗЫЛДАН

17.55 — «Май, Тайбың, Күш-ажыл!». Дамчыдылга. 18.30—18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Эртем дугайында». 19.30— Улустуң «Орус угулзалар» деп хөгжүм херекселдериниң концерти. 19.55 — «Эрес-дидим чорук». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 6-гы сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 —23.25—[illegible]. Төнгенде—Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Эртем-тайылбырлыг [illegible] чурукчу Ф. Решетников», «Гобелен». 12.30 — «Силерге, ада-иелер». 13.00 — «Вольфганг Амадей Моцарт». 2-ги дамчыдылга. 13.40 — К. Симонов. Шүлүктер. Хүн дежилгелери. Сактыышкыннар. 14.25 — «Попрыгунья». Уран-чечен фильм. 16.00 — 17.55—Чапсар. 17.55 — «БАМ-ның тудуп тур бис». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — «Чүс оруктуң бирээзи—сээңии». 19.15—«Бистиң ажылчын киживис». Документалдыг фильм. 19.30—«Хөглүг өг». Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» «Илбилиг экран». 20.15 — «Номчулга хээрбээ». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35—22.55— «Бузурээр сен бе, бузуревес сен бе». Уран-чечен телефильм.

АПРЕЛЬ 30-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Эрес-дидим чорук». Уран-чечен телефильм. 6-гы сериязы. 10.10 — «Горнистер, хрыылаңар!» 10.40 — «Афган артистериниң концерти. 11.10 — Медээлер. 11.15 — 14.15—Чапсар. 14.15—Медээлер. 14.35— Вьетнам Социалистиг Республиканың тиилелге хүнүнге уткуштур. Кинопрограмма. 15.05 — «Шыдамкай школазы». 15.35—И. С. Бах— Оркестрлиг ийи фортепианога концерт. Ленинградтан дамчыдылга. 15.55 — «Москва чөгүнүң ужуражылгалары». 16.25 — «Хөглүг старттар». 17.10 — «Аграфена Глинканың ырлары» 17.50 — «Миллионнарның Ленинчи университеди». «Эстетиктиг кижизидилге—мөңгүннер кижизидилгези». 18.20 — «Хальшо». Мультфильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45—Бөгүн делегейде. 19.00 —«Хоорайда час». Киночуруктар. 19.10 — Молдав ССР-ниң Күрүнениң академиктиг ансамблиниң улустуң «Жок» танцызының концерти. Кишинёвтан дамчыдылга. 19.55 — «Эрес-дидим чорук». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 7-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 —23.25—Политиктиг ырлар [illegible] Чапсарда — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Бистиң солувус». 12.30 — География. Мурнуу Азия. Индостан болгаш Индо-ган чавызаажы. 13.00 — В. И. Лебедев-Кумачтың [illegible] болгаш ырлары. 13.30 —Совет чурулга уран чүүлү. «Бистиң күш-ажылывыс арыг-нүүрүвүстүң херэ». 14.00 — Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында литература. 14.30— «Бузурээр сен бе, бузуревес сен бе». Уран-чечен телефильм. 15.50—18.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Бистен чарылбас үе». Документалдыг фильм. 19.30 — «Май, Тайбың, Күш-ажыл!» [illegible].

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!», «Капитошка». Мультфильм. 20.15 — «Эрес-дидим чорук». Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Г. Т. Береговойнуң дугайында. 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.45 — «Амыдыралдың дал ортузу». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары.

МАЙ 1-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Москва». Кинотайылбыр. 9.05 — Совет чурукчуларының чуруктарын ёзугаар байырлал композициязы. 9.15 — Воронежтиң Күрүнениң орус улустуң дорунун концерти.

КЫЗЫЛДАН

9.55 — Делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-геураскаатаан Кызылдың ажыл-ишчилериниң байырлыг чыскаалы. В. И. Ленин аттыг шөлден дамчыдылга.

МОСКВАДАН

11.45 — «Ой, Оожум Дон, адам сен!» Музыкалыг фильм. 12.45 — «Космос оруктарында». 13.15 — ССРЭ-ниң улустарының танцылары болгаш ырлары. 13.45—Москва, Кызыл шөл. Делегейниң улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ге ураскаатаан дамчыдылга. Төнгенде — Делегейниң шилиндек фигуристериниң көргүзүглери. 17.00 — «Экранда кинокомедия». «Цирк». 18.30—18.45 — Чапсар. 18.15 — РСФСР-ниң алдарлыг артизи Г. Васильев ырлаар. 19.00 — «Кайгамчык эвес кайгамчыктыг түүлер». Армян ССР-ниң улустуң артизи А. Акопян киржир. 19.40— Байырлалдың «Ак-көк оттугажы». 21.00 — Делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ниң байырлалы дугайында репортаж. 22.00—23.45 — «Ак-көк оттуг-дьтын» уланчызы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

13.45 — Москва. Кызыл шөл. Делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү Май 1-ге ураскаатаан дамчыдылга. Төнгенде— пионерлерниң байырлал концерти. 16.00 — «Эвилелдешкен республикаларның найысылалдары». Документалдыг телефильм. 16.45 — Уругларның шоодуглуг «Ералаш» журналының арыннары. 17.25 — Р. Рождественский «Ийи чүс он базым». Шүлүктер. Автор номчуур. 18.20—А. Лядов.—«Илбилиг хол». Киночурумал. 18.30—«Москвачы» Теле клуб. 20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» Концерттиг чалалга. 20.15 — «Амыдырал чурукчузу». 21.00 — Делегейниң эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ниң байырлалы дугайында репортаж. 22.00—23.25—«Хүлээлге». Уран-чечен телефильм.

МАЙ 2-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — Медээлер. 8.20 — Эртенги [illegible]. 8.45 — [illegible]. 9.15—«Эрес-дидим чорук» Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 7-ги сериязы. 10.20 — [illegible]. 10.30 — «Шахтар чуртунда». Документалдыг телефильм. 10.50 — «Хөглүг аялгалар». [illegible] 11.50 — «Школа». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. А. Гайдарның тоожузун ёзугаар 1-ги, 2-ги сериялары. 14.00 — «Чусовга чай». Документалдыг телефильм. 14.15 — «Дириг амытаннар дугайында». 15.15 — [illegible] В. П. Бекетовтуң беседазы. 15.45 — Мультфильмнер программазы: «Эң бичии гном», «Гав деп аттыг моортайжыгаш», «Петьканың трюктары». 16.25 — «Эспаньола». Музыкалыг телешии. 17.55 — «Цирк аренасында». 18.40 — РСФСР-ниң улустуң артизи Т. Синявская романстар күүседир. 19.10—19.25 — Чапсар. 19.25 — «Катгы бажы каткан эвес». Останкино концерт студиязында шоодуг кежээзи. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — Н. Матвиенко, В. Шаорыко, А. Чепурной олардың киржилгези-биле концерт. Киевтен дамчыдылга. 22.00 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Спартак» (М) — «Динамо» (М). 2-ги ужуражылга. В. И. Ленин аттыг Төп стадиондан дамчыдылга. 22.45 — 23.30 — Танцы залы. Төнгенде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 — «Тихон Хренников-биле ужуражылга». Фильм-концерт. 15.10 — «Уильям Шекспир». Хөй сериялыг уран-чечен фильм (Англия). 4-кү сериязы. 16.10 — «Ол фантастиктиг делегей». Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Г. М. Гречко эртирер. 17.20— Л. Леонов — «Ададыл чуузы». Фильм-шии. 19.30 — «Музыкалыг киоск». Э. Беляева дамчыдылганы эртирер. 20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!» «Валя угбай чугаалап ор». 20.15 — «Казыкшыл» программаның почтазы». РСФСР-ниң алдарлыг эмчизи Ю. В. Белянчикова эртирер. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Ааткыны» Уран-чечен телефильм. 22.40 — Балеттиң аныяк артистериниң күүселдези. 23.00—00.45 — Футболга ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Киев) —«Торпедо». Киевтен дамчыдылга.

МАЙ 3-ТЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — «Сула шимчээшкинче чыскаалыңар!» 9.05 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң [illegible]. 9.25 — [illegible]. 9.55 — [illegible]. 10.55 — [illegible] Эртем-тайылбырлыг программа. 11.40 —«Эртенги почта». Музыкалыг программа. 12.15 — «Школа». Хөй сериялыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы. 13.25 — «Музыкалыг киоск». 13.55 — «Москвада келген [illegible]». 14.15 — «Кадээден дамчыдылга». 15.15 — «Эртем болгаш техника». Киножурнал. 15.30 —Спортчу гимнастикага Европа чемпионады. Мадридтен дамчыдылга. 16.30 — «Кино аян-чоруктар клуву». 17.30 — О. Респиги — «Римниң фонтаннары». Симфониктиг поэма. 17.50 — «Делегей панорамазы». 18.35 — 18.50— Чапсар. 18.50— «Доштуг аренада». Телефильм. 19.20 — Уран-чечен фильм. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — Футбол дугайында тайылбыр. 22.05—23.45 —«Дээрбенти улгаттыраал». Эстрада программазы. Төнгенде — Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

14.20 — «Ыры-81». 15.05 — «Уильям Шекспир». Хөй сериялыг уран-чечен фильм (Англия). 5 болгаш 6-гы сериялары. 17.00 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Спартак»— «Трактор». В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң биче спорт аренасындан дамчыдылга. 19.15 —«Ока кырында бажың». «Поленово» музей-бажыңның дугайында. 19.45—«Улустуң аялгалары» 20.00 —«Чаштар, тамчыктыг удуңар!» 20.15 — «Мирзо Турсун-заденин поэзиязы». Төрүттүнгенден хүнүнден бээр 70 харлаарынга. 20.50 — В. Гаврилинниң ырларын Э. Хиль биле Т. Калиниченко күүседир. 21.00—«Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Мээң эртим ачам». Уран-чечен телефильм. 22.40 -00.45 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Сокол» —«Динамо» (М). Харьковтан дамчыдылга.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының дамчытканы ёзугаар алырга, республикага бүргеп аязып каап турар агаар болур. Хүннүң ийи дугаар чартында болгаш дүне дымыраадыр частаар. Барыын чүк утлаанмышкынныг хат секундада 3—8 метр чедир дүргедээр. Дүне 0—5 градус, а хүндүс 5—10 градус чылыг.

Кызылга база-ла бүргеп, аязыр. Эртен эрте болгаш хүндүс дымыраадыр чаар. Барыын чүк утлаанмышкынныг хаттың дүргени секундада 3—8 метрден ашпас. Дүне—0, хүндүс 5 —15 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

АПРЕЛЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Автобуска болуушкун» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Медальдарже орук» (2 сериялыг) 9.20, 12.10. «Элээди оол болгаш хоойлу» деп киноклуб 15.00. «Соолгу кордаал» 17.00. «Ада-иелер конференциязы» 19.15 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сезинчиг кижи» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Элээди оол болгаш хоойлу» деп киноклуб 13.20. «Бедуун тээгу» 15.20, 17.10, 19.00 (узаткан) шактарда.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдизиниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-[illegible], культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агыйы килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-51-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 941

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыышкын херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00363

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 101 (11599) | 1981 чылдың апрель 29, среда | 1925 чылдан үндезилеттинген. | Өртээ 2 кел.

ХОВУ ТУРЛАА

Ховуларда тракторларның, машиналарның даажы хүндүс-даа, дүне-даа үзүктелиишкин чок. Тараа, бедүүн база чулуктуг мал чемнерин бүдүрериин көвүдедир талазы-биле СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирин амыдыралга боттандырар дээш республиканың ажыл-ишчилериниң он бирги беш чылдың бирги чылының часкы хову ажылдарынче кирипкени ол.

Трактор-хову бригадаларының төптери — турлаглар — хайнышкынныг хову ажылдарының кол черлери. Ынчангаш механизаторларның, тараажыларның ажылдаарынга, чурттаарынга, дыштанырынга бүгү-ле таарымчалыг байдалды анаа тургузар, ону көскү агитация-биле эки дерңир ужурлуг.

Республиканың совхозтарының хөй нуруузу хову турлагларын чогуур үезинде хынамчалыг септеп, дерип алган. Кызыл районда «Тииледге» совхозтуң хову турлаглары үлегерлиг кылдынган. Чурттаар бажыңнар, столоваялар, чунар-бажыңнар, кызыл-булуңнар ажылдап турар. Көргүзүг самбыраларын, күш-ажылчы алдар туктарын кылган, социалистиг чарыштың негелделерин, шаңнап-мактаарының хемчеглерин, часкы хову ажылдарын чорударының планын, механизаторларның алган социалистиг хүлээлгелерин, сезонда кылыр ажылының нормаларын, ажыл-ишчилерни сорук киирип турар лозуңнарны, плакаттарны көскү черде аскылаан. Партия, комсомол бөлүктерин тургускан. Часкы хову ажылдарының планын база социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседиринге политмассалыг ажылдың улуг рольду ойнаарын партком чугулалап көргеш, дуржулгалыг лекторларны, политинформаторларны, агитаторларны хову турлагларында быжыглаан, олар лекция, беседаны эрттирип, көргүзүг самбыраларын доллуруп, хүн бүрүнүң ажыл-ижинде чедиишкиннерин, четпестерин агитхуудустарга бижип турар. Социалистиг чарыштың түңнелин беш хонгаш-ла үндүргеш, оон тиилекчилеринге вымпелдерни, акша шаңналын тыпсырын, күш-ажылчы алдар туктун көдүрерин чурумчуткан. Оон уламындан мында часкы хову ажылдары организастыг эгелээн. Национал ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттары Д. С. Дандарның удурткан үш дугаар отряд социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда.

СЭКП Кызыл райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи «Тииледге» совхозтуң парткомунуң (секретары Ч. Монгуш) часкы хову ажылдарының үезинде чорудуп турар политмассалыг ажылының, социалистиг чарышты организастаарының дуржулгазын нептередири-биле ол бүгү хемчеглерни чара парлааш совхозтарже тараткан.

Республиканың ажыл-агыйларында эки дериттинген, ажыл-ишчилерге таарымчалыг байдалдарны тургускан хову турлаглары эвээш эвес. Оларга «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырында «Дүжүт», «Коммунизмниң хере ли» совхозтуң Оңгар-Ховуда, «Чыраа-Бажы» совхозтуң Улуг-Ховуда, «Барлык» совхозтуң болгаш өскелерниң-даа хову турлаглары хамааржыр.

Ынчалза-даа чамдык совхозтарның директорлары, агрономнары, салбырлар эргелекчилери механизаторларның дүн-хүн чок ажылдап, чурттаар хову турлагларынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче чогуур кичээнгей салбайн турар. «Деп-Терезин», «Сукпак», «Х Улуг хурал»» совхозтарның хову турлагларында ниити байдал дыка куду. Ону экижидериниң хемчеглерин дүрген алыр херек.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр чер ажылының культуразын бедидеринче, чаагай дүжүттү өстүрүп алырынче көдээниң ажыл-ишчилери кичээнгейни салган. Олар он бирги беш чылдың баштайгы чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Ында тараа культураларының бир гектарындан 10 центнер, картофельден 80, ногаалардан 125, силос культураларындан—150 центнер чедир ортумак дүжүттү өстүрерин айыткан. Бо салдынган бичеэвес сорулганы амыдыралга боттандырары-биле СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели «1981 чылдың часкы хову ажылдарынга белеткелдиң болгаш ону эрттирериниң талазы-биле немелде хемчеглерниң дугайында» доктаалды хүлээп алган. Механизаторларның, тараажыларның амыдырал болгаш культура хандырылгазынга таарымчалыг байдалды тургузарын, оларның ортузунга агитмассалыг, организакчы ажылдарны экижидерин, социалистиг чарышты дээштиг организастаарын ында база айыткан. Доктаалда айыткан хемчеглерни күүседир дээш партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнары политиктиг база организакчы ажылды дээштиг чорудар хүлээлгелиг.

Часкы хову ажылдарын шынарлыг, чогуур хуусаазында, агротехниктиг чурумнар езугаар чедиишкинниг чорудар дээш механизаторларның ажылдаарынга, чурттаарынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалды тургузуп, оларның хандырылгазын турлаг бүрүзүнге улам экижидер херек.

СОВЕТ-ЛИВИЯ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Совет-ливия чугаалажыышкыннар апрель 27-де Кремльде эгелээн.

Совет таладан чугаалажыышкыннарны СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев чорудуп турар.

Ливия таладан — Ливия революциязының удуртукчузу, Ливияның социалистиг улусчу араб Джамахириязының баштыңы М. Каддафи, Чепсектиг күштерниң кол командылакчызы Абу Бакр Юнес Джабер, Даштыкы харылзаалар талазы-биле улусчу бюронуң секретары Абдель Ати Обейди, атомнуг энергетика херектериниң талазы-биле секретары Абдель Маджид Гауд, даштыкы херектер талазы-биле харылзаа секретары Али Абдель Салам Трейки, аар үлетпүр херектериниң талазы-биле секретары Омар Мустафа Мунтасер, электрофикация херектериниң талазы-биле секретары Дж. Арбаш чорудуп турар.

Найыралдың болгаш ажыт-чажыт чок чоруктуң байдалынга болуп эртип турар чугаалажыышкыннарның үезинде амгы делегей байдалының эң чугула айтырыгларын, ооң иштинде Чоокку болгаш Ортаа Чөөн чүкте база Африкада байдалды чугаалажып көрген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң көдүрген тайбыңның болгаш делегейге айыыл чок чоруктуң быжыглаар, империализмниң политиказынга ойтур шавыышкынны бээр сорулгалыг тодаргай келдиишкиннерниң калбак программазының дугайын Л. И. Брежнев М. Каддафиге информастап чугаалаан.

Дайынзырак империалистиг бөлүктерниң, хамыктың мурнунда АКШ-тың бурууз у-биле 70 чылдарның төнчүзүнде 80 чылдарның эгезинде үеде делегей аренназында байдалдың шыңгыы бергедээни демдеглээн.

Империализмниң дайынзырак болгаш эжелекчи политиказынга ойтур шавыышкынны бээри, аңаа үндезилээш, бүгү делегейде депшилгелиг, национал-хосталгалыг болгаш демократтыг бүгү күштерни сырый каттыштырары амгы байдалдарда эң-не эргежок чугула болуп турарынга бүзүрелдиг Л. И. Брежнев болгаш М. Каддафи илергейлээн.

Чоокку Чөөн чүкте хевээр артып турар дүшкүүрлүг байдал Израильдиң дайынзырак хүлгедиглериниң, АКШ-тың ажыы-биле эжелекчи политиказының, арабтарга ожээтен шериг-политиктиг «АКШ, Израиль болгаш араб эрге-ажыктарның өскерликчилери составтыг эвилелди ол районга тургузар дээн оларның оралдажыышкыннарының түңнелинде болдунганынга бүзүрелдиг Чоокку Чөөн чүкте байдалга хамаарыштыр санал-оналдарның каны солчуушкунунуң үезинде илергейлээн. Кэмп-Дэвидтиг сүлчээзин боттандырарынга контрольдуң сылдаа-биле АКШ-тың шериглерин Синайга тургузар дээн американ-израиль план онза айыылдыг болуп турар. Араб делегейниң депшилгелиг патриоттуг бүгү күштерин бо байдалдар турла сырый каттыштырарының, боттарының дүрүм ёзугаар эрге лери дээш араб улустарның шоптуг демиселин чайгылыш чок деткип турар Совет Эвилели-биле болгаш социалистиг лем каттыштырылгазының өске-даа чурттары-биле оларның найыралын, кады ажылдажылгазын быжыглаарының онза чугулазын ийи талалар демдеглээн.

Африкага колониализмни болгаш расизмни бүрүн узуткаар дээш, Намибияны Преториянын расистиг ёзу-чурумунуң дүрүм чок байдал-биле эжелеп алган турарын доорааан соксадыр болгаш Намиби улустуң кара чаңгыс болгаш ёзулуг төлээлекчизинге — СВАПО-га эрге-чагырганы дамчыдып бээр дээш демиселбиле эп-сеткил каттыштырылгазын Л. И. Брежнев болгаш М. Каддафи бадыткаан. Чадта байдалдың чогумчалыг кылдыр экижип турары демдеглеттинген болгаш империалистиг база реакциалыг күштерниң Чадка болгаш ону долгандыр [illegible] турар үжурлуг [illegible] ийи талалың бүрүн илергейлеттинген.

Совет-ливия харылзаалар[illegible] политика, экономика, садыг болгаш өске-даа адырларга сөөлгү чылдарда чедиишкинниг болгаш улам быжыккан хөгжүлдезинге холбаштыр сеткил ханыышкынын Л. И. Брежнев болгаш М. Каддафи илергейлээн. Ийи улустарның эрге-ажыктарынга, тайбыңның эрге-ажыктарынга дүүштүр ийи чурттарның аразынга кады ажылдажылганы ханыладырының оруу-биле моон соңгаар-даа чорудурунче Совет Эвилелиниң болгаш Ливияның белеткиин дугайында олар медеглээннер.

Чугаалажыышкыннар уламчылап турар.

(СЭТА).

РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

1981 чылдың I кварталында РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал база күрүне бюджединиң күүселдезиниң түңнелдерин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң апрель 27-де болган хуралынга чугаалажып көрген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, партия ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежневтиң айыткан чүүлдерин болгаш сорулгаларын, съездиниң бадылааны 1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарын Россия Федерациязының ажылчы-чоннары күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүн-биле күүседип кирипкенин хуралга демдеглээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге алдар болдурган социалистиг чарышты калбарткан түңнелинде бирги кварталда республиканың экономиказын улам ынай хөгжүдери, чоннуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин бедидери чедип алдынган. Үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчээли 1980 чылдың ол үези-биле деңнээрге РСФСР-ниң девискээринге 2,5 хуу, а хүнде ортумаа-биле бүдүргенинге шилчидерге—3,9 көвүдээн. Үлетпүр продукциязын сайгарар, үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн өстүрер, автомобиль транспортунуң чүък сөөртүлгезиниң болгаш үүрмектеп садар бараан [illegible] талазы-биле планныг даалгалар ажыр күүсеттинген.

Көдээ ажыл-агыйның ажылчылары часкы тарылгага үрезиннер болгаш техника белеткелин холдуунда доосккан. Хөй районнарда хову ажылдарын эгелей берген.

Күрүнениң капитал салыышкыннарының күсели-биле 5,6 миллиард рубль өртектиг кол фондуларны РСФСР-ниң девискээринге ажыглалга киирген. 1980 чылдың бирги кварталы-биле деңнээрге капитал салыышкыннарын шиңгээдип алырын 3 хуу көвүдетпишаан, кол фондуларны 9 хуу хөй кылдыр ажыглалга киирген. Үлетпүрнүң хөй адырларынга чаа бүдүрүлге күчүлерин, көдээ ажыл-агыйның болгаш өске-даа объектилерин ажыглалга киирген.

Партияның ажылдап кылганы социал программа амыдыралга чайгылыш чок боттаныр, ажылчы чоннарның чаагай байдалы соксаал чокка бедип турар. 1980 чылдың ол үези-биле деңнээрге үүрмектеп садар бараан саарылгазы 5,3 хуу, чонга амыдырал дың ачы-дуза зының чедиргениниң хемчээли 7,4 хуу, ооң иштинде көдээ черлерге—7,7 хуу көвүдээн. Күрүнениң капитал салыышкынназының күсели-биле 4,5 млн. дөрбелчин метр ниити шөлдүг чурттаар бажыңнарын ажыглалга киирген. Хөй школаларны, эмнелгелерни, школа назыны четпээн бичии уругларның албан черлерин болгаш культура-амыдырал [illegible] өске-даа объектилерин туткан.

Оон-биле чергелештир, чамдык министерстволар болгаш ведомстволар бирги кварталда ээзи хөй көргүзүтлер талазы-биле планның күүселдезин хандырбааның хуралга айыткан. Продукцияның чамдык хевирлерин, ооң иштинде кургадып бүдүрер хоолайларны, [illegible] материалдарын, хевеп-саазын болгаш дүктен кылган бөстерни, хөм идиктерни, чөлээ сүт продукциязын, мал саржаан бүдүрер талазы-биле план чедир күүсеттинмээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, партия ТК-ның Отчёт илеткелинге эш Л. И. Брежневтиң айыткан чүүлдерин болгаш сорулгаларын, съездиниң бадылааны 1981-1985 чылдарда болгаш 1990 чылга чедир үеде ССРЭ-ниң экономиктиг база социал хөгжүлдезиниң кол угланыышкыннарын, а ол ышкаш «Он бирги беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг күүседир болгаш ажыр күүседир дээш бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында» СЭКП ТК-ның ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын удуртулга болдурбушаан, РСФСР-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң күрүне планының база күрүне бюджединиң даалгаларын, 1981 чылда ажылчы чоннар коллективтериниң хүлээп алганы үткүштүр планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерни доллур болгаш ажыр күүседир, ниитилел бүдүрүлгезин бүгү талалыг интенсификастаарынга, участок бүрүзүнге ажыл-агый чорудулгазын [illegible] экижидеринге, план болгаш күүселдениң чурумун [illegible] ниитилел бүдүрүлгениң ажылының улам ынай бедидер талазы-биле хемчеглерни боттандырарын РСФСР-ниң министерстволарынга, ведомстволарынга, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүсекомнарынга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели даалган.

Доосаан туңнарының болгаш чедир [illegible] депт-чаа [illegible] кызырарының, бүдүрүлге күчүлерин база кол фондуларны ажыглалга киирер планнарны күүседиринин, материалдыг болгаш одалга-энергетика курлавырларын боттуг ажыглаарынга негелдени бедидериниң, [illegible] бараанналын немей бүдүреринге, ассортиментизин калбартырынга болгаш экижидеринге, оларның шынарын бедидеринге кулавырларны [illegible] онза кичээнгейни угланырган.

Көдээ ажыл-агыйга эргежок чугула техниканы, минералдыг чемиштиглелерни, үнүш [illegible] химиктиг чүүлдерин болгаш өске-даа материал-техниктиг курлавырларны чорудуп бээриниң немелде хемчеглерин алырын, часкы хову ажылдарын эң кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге эрттирерин, хову ажылдарының планын күүседирин, а ол ышкаш бүгү көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн алырынга быжыг үндезинни тургузар дээш тарап шөлдерин [illegible] чугула ажаалдазын алырын, мал ажылының продукциязын садып алыр талазы-биле даалгаларны күүседиринин база ажыр күүседириниң эргежок чугула хемчеглерин боттандырарын автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге, крайкүүсекомнарга болгаш облкүүсекомнарга, РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунга, РСФСР-ниң Кат-чемиш болгаш ногаа ажыл-агый министерствозунга, РСФСР-ниң көдээ ажыл-агый техниказының күрүне комитединге, хамаарышкан министерстволарга болгаш ведомстволарга даалган.

Министерстволар болгаш ведомстволар, автономнуг республикаларның Министрлер Чөвүлелдери, улус депутаттарының чер-чер Советтериниң күүсекомнары, каттыжышкыннар, бүдүрүлгелер, трестер, колхозтар болгаш совхозтар, организациялар СЭКП-ниң XXVI съездизиниң айыткан өндүр чаагай сорулгаларын чедиишкинниг күүседиринче [illegible] киирер дээрзинге бүзүрелдиг РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели илергейлээн.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев хуралга чүве чугаалаан.

(СЭТА)

НАЙЫРАЛЧЫ БАЙДАЛГА

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа апрель 27-де Кремльдиң Улуг ордузунга Ливия араб социалистиг улусчу Джамахириязының Сентябрь 1-ниң Улуг революциязының баштыңы М. Каддафиниң алдар-кадыы дээш дүштеки шайлалга кылган.

Дүштеки шайлалгага М. Каддафи-биле кады ону үдеп чоруур албанның кижилери база келген.

Совет таладан шайлалгага эштер Л. И. Брежнев, А. А. Громыко, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргаларының оралакчызы, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң Күрүне комиттериниң даргалары, албанның өске-даа кижилери барган.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев дүштеки шайлалгага чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг эш Каддафи!

Хүндүлүг ливи өңнүктер!

Эштер!

Эш Каддафи! Силерге, Силерниң-биле кады келген Ливияның удуртукчу ажылдакчыларынга мааа, Кремльге база катап байыр чедирерин өөрүп тур-дур.

Кажан ССРЭ биле Ливияның төлээлекчилери бот-боттарынга «эш» деп чугаалап турары бистиң аравыста тургустунган харылзааларның байдалын тодаргай көргүзүп турар. Ол харылзаалар деп эргениң, бот-боттарын хүндүлежиириниң, революстуг эп-сеткил каттыжылгазының харылзаалары болгай.

Бистиң күрүнелеривис бот-боттарындан хөй талалар-биле ылгалып турар. Идеология талазы-биле-даа элээн карыштактар бистиң аравыста бар. Ынчалзажок ол байдал бистерниң эки эштер, улустарның эргелери болгаш хосталгазы дээш, империалистиг дарлалга болгаш агрессияга удур, быжыг база чөптүг тайбың болгаш социал депшилге дээш демиселге эжишкилер болурунга шаптыктаавайн турар.

Делегей байдалының амгы нарыыдаан үезинде бистиң кады ажылдажылгавыс онзагай ужур-дузалыг.

Ол нарыыдаашкынның чылдагааннары тода билдинип. Ол дээрге империализмниң дайынзырак бөлүктериниң, социализмниң болгаш национал-хосталгалыг революцияларның дайзыннарының өске улустарның бойдус байлактарын болгаш күш-ажылын дарлаарынга, боо-чепсектерни эндерс бүдүрериниң байлаарынга [illegible] политиказының хайы-дыр.

Вьетнамның болгаш Кубаның, Эжирияның болгаш Анголаның, Эфиопияның болгаш Афганистанның [illegible] улустары, хамаарышпас Иранның болгаш араб чурттарның — американнарның чеп-сеглээни Израильдиң кожалары, Төп болгаш Мурнуу Американың чамдык чурттарының улустары —олар шуптузу империалистиг амгы колонизаторларның политиказы, хээлилээриниң болгаш диверсияларның, интервенцияның болгаш улустарга удур ханныг дайыннарның политиказы деп чүвени түс бүрүзүнде боттарының эктинге көрген азы ам-даа көрүп турар. Империалистерниң болгаш оларның хөлезилениккчилериниң кара сагыштыг нугулун болгаш кыжачыын Ливия-даа бодунуң дуржулгазынга көрген болгай.

Оларның үр үеде кара гуралында аажылап, ээлеп келген делегейни оларга ам бараан болбас, чагыртпас апар чылдар болгаш боттарының хамаарышпас оруу-биле чорууруңга бодун шиитпирлиг дээ түвеге империалистер чөпшээрежир бодун кузели чок.

Төөгү ол айтырыгны улустарның хосталгазының талазынче кылдыр шиитпирлеп турар. Бөгүнгү делегейде бүгү чурттарның үштүң ийи кезии колониалдыг дарлалдан болгаш империалистиг хамаарылгадан хосталган чурттар-дыр.

Ындыг болзажок империалистерге улустарның күзелчүткүлдери-даа, төөгүнүң боттуг хоойлулары-даа хамаан чок. Улустарның хосталгалыг демиселин оларны килеңнедип турар, ону олар «терроризм» деп адап алган. Өске улустарның херектеринче холгаарлаарынга, боттарының шериг-политиктиг катап тергиинделинге олар кандыг-даа чылдактарны ажыглап турар. А ындыг чылдактар чок болур [illegible] турар.

[illegible] Иранга [illegible] айтырыгны [illegible] Бо айтырыг талазы-биле Ливияның [illegible] дээн [illegible] эштер [illegible] «Туттургаңнарны хамгаарлаар» деп [illegible]-биле Инди океанның болгаш Персия [illegible] АКШ-тың [illegible] шериг флоду ол чоок-кавының күрүнелеринге болгаш бүгү-ниити тайбыңга айыылдыг байдалды тургуспушаан, ол-ла суглары хевээр эжинмээн.

Бир эвес олар, Персия мугулдурдан нефть сөөртүрүнүң оруктарының айыыл чок чоруун делегей дугуржулгазы-биле илегелдиг хандырар дугайында чугаа дыңнаар хөңнү чок болза, АКШ болгаш оон эвилекчилери ол оруктун айыыл чок чоруу дээш сагыш салып турар дээр болза кым бүзүрээрил?

Азы чок болза Чоокку Чөөн чүкте байдалды бүрүн-биле ап көрээлиңер. Кемп-Дэвид сүлчээзиниң авторлары болгаш ол угланыышкынны бөгүнде-даа уламчылап турарлар айтырыгны ниити тайбың шиитпирлээр хөөннүг бирги базымы кылганы ол эвес, ындыг хөөн чок деп чүве ам кижи бүрүзүнге илдең.

ССРЭ-ге бистиң база Силерниң Ливияга болгаш «быжыг туруштуң фронтузу» дирткен өске-даа чурттарга эң эгезинден чугаалап турган чүүлдер: Кемп-Девид баштайгы базым болган, чүгле Чоокку Чөөн чүкке быжыг тайбынче эвес, а АКШ, Израиль болгаш садатчы Египет составтыг арабтарга удур угланган шериг блогун тургузарынга бирги базым болган деп чүве бүгүдеге ам тода көзүлдү.

Херек дээрге американ шериглерин Синайга, араб Чөөн чүктүң өске-даа чамдык черлеринге үр үеде тургузарының планнарын ажыы-биле ажыглап кылырынга четти. Араб улустарга дорт кыжаныг ол эвес чүве бе? Оон эрткеш ол оон ырак эвесте турар өске чурттарның айыыл чок чоруунга шыңгыы кыжаныг боп турар.

Бо айтырыг талазы-биле Ливияның [illegible] принципиалдыг туружун Совет Эвилелинде бис бедик-биле үнелеп турар бис. Депшилгелиг өске чурттар-биле кады силер улустарның эргелеринге империалисчи чымзенниишкиннерге болгаш кыжаңгыларга удур төлептиг туруп турар силер.

Чоокку Чөөн чүкке быжыг болгаш чөптүг тайбынны тургузарының чүгле чаңгыс арга-ла бар дээрзинге ханызы-биле бүзүрээр бис. Ол арга дээрге, [illegible] болгаш боттуг бүгү [illegible]. Палестинаның араб улузунуң национал эргелерин боттандырарын кижи [illegible], бүгү-ниити [illegible] шиитпирлээшкинни эп-сеткилдиг коллективтиг тывыышкыннарга дыр.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге чоокта чаа чугаалаан чүүлүвүс база катап онаалап [illegible] болдай-дыр моон бе ажылга чогумчалыг киржиринге, сонуургалдыг өске талалар-биле кады делегей конференциязынга киржиринге Совет Эвилели белен.

База бир чүүл бар. Делегейниң бүгү-ле болуушкуннарынга «Москваның холу» киришкен деп чоорудуп турар амгы американ администрация Африканың, Азияның болгаш Латин Американың эңияк күрүнелери-биле харылзааларга «хөделирииниң чүрүмнарының молекизи» дээр чүүлдүг сагыыр дугайында дугуржуп алырын ССРЭ-ниң болгаш оон чөңнелчилерин кыйгырып турар. Ынчан делегейге байдал шөлээн болур ийик деп, олар бадыткап турар.

Мааа холбаштыр чуну чугаалап болурул?

Адааным ол күрүнелерге хамаарыштыр империалистиг дээрбедээшкиниң албадааштыышкынның менгежидер, кандыг-бир «саадар чедирерин» тургузар дээн ындыг «чурумнарны» хордап турар болза, аңаа кажан-даа чөпшээрешпес бис. Ол дээрге бистиң политикавыстың принциптеринге чөрүшкек болур ийик.

Ынчаарга бүгү күрүнелер аразынга харылзааларга деңэргениң принцивин болгаш делегей эргезиниң бүгү-ниити хүлээп көрдүнген норма-чижектерин шыңгыы база бүрүн сагыыр дээш ССРЭ кезээде туржуп келген болгаш туржуп-даа турар. Чижээ, ындыг норма-чижектер КНО-нуң Уставында, Хельсинкиниң Түңнел актызында, ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразынга 70 чылдарда кылдынган билдиниг дугуржулгаларда кирген болгай. Ол дугуржулгаларны американ эрге-чагыргаларының амгы үеде күүсетпейн турары хомудаңчыг-дыр.

Үш диптерниң аныяк күрүнелери-биле харылзааларга ол норма-чижектерни амгы байдалга ажыглаары мындыг хевирлиг болур деп санап турар бис:

— Даштыкының холгаарлаашкыны чокка бодунуң иштики херектерин улус бүрүзүнүң боду шиитпирлээр эргезин хүлээп көөрү, [illegible] күрүнелерге хамаарыштыр тергииделиниң азы чагырарының кандыг-бир [illegible] тургузарының азы кандыг-бир улуг күрүнениң «эрге-ажыктарының салдарынга» оларны киириштирериниң [illegible] ойталаары.

— Ол чурттарның девискээр талазы-биле бүрүн чорүүн, оларның [illegible] дээп болбазын хүндүлээри; ол чурттарның [illegible] угланыышкыннарга хандыр [illegible].

— Африканың, Азияның болгаш Латин Американың күрүнелериниң бүрүн эргелиг [illegible] киржир, делегейниң кайы-даа чурттары-биле харылзааларны калбартыр эргезин чугаажок хүлээп көөрү.

— Боттарының бойдус курлавырларынга ол күрүнелерниң бүрүн эргезин долузу-биле болгаш чугаажок хүлээп көөрү, а ол ышкаш делегейниң экономиктиг харылзааларынга оларның бүрүн деп эргезин херек таварынга хүлээп көөрү. КНО-нуң билдингир шиитпирлеринге дүүштүр колониализмниң артыышкыннарын узуткаарынче, расизмни болгаш апартеидти кагып үзе узуткаарынче угланган оларның [illegible] деткиири.

— Африканың, Азияның болгаш Латин Американың күрүнелериниң хөй нуруузунуң шилип алганы кава-даа каттышпазының байдалын хүндүлээри; улуг күрүнелерниң шериг-политиктиг блоктарынче оларны киирер дээн оралдажыышкыннардан ойталаары болур.

«Хөделириниң молекизи» мындыг болза, бистер ону хүлээп көөр болгаш ону сагыырынга кезээде белен бис. Ону хүлээп көөрүнче болгаш сагыырынче Каттышкан Штаттарны, КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң доктаамал өске-даа кежигүннерин, бүгү күрүнелерни кыйгырып тур бис. Чогум-на ынчаарда делегейде байдал ёзулуг шөлээн болур болгаш улустар келир үезин улам-на бүзүрелдиг көөр апаар.

Ливия-биле найыралдыг харылзааларны бистер бедик-биле үнелеп, бөгүн эгелээн чугаалажыышкынарның түңнелинде ол харылзаалар улам-на калбарар дээрзинге бүзүреп турарывысты адактың сөөлүнде чугаалаарын чөпшээреп көрүңер.

— Бистиң эргим өңнүүвүс, Ливия революциязының удуртукчузу эш Муамар Каддафи дээш!

— Хүндүлүг бүгү ливия аалчылар дээш!

— Совет болгаш ливия улустарның аразында найырал болгаш кады ажылдажылга дээш!

— Бүгү улустарның хосталгазы болгаш деңг эргези дээш, бүгү делегейге тайбың дээш!— [illegible] тур мен.

* * *

М. Каддафи харыы сөс ап чүве чугаалаан.

* * *

Л. И. Брежневтиң болгаш М. Каддафиниң чугааларын [illegible] биле дыңнаан болгаш уруглчулелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Дүштеки шайлалга найыралдың эвилең байдалынга болуп эрткен.

(СЭТА)

КЫЗЫЛ ТУКТУ ТЫВЫСКАН

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниң амыдыралга боттандырар дээш Таңдының совхозтары бо чылдың эгезинде багай эвес ажылдаан. Бирги кварталда оон малчылары 1045 тонна сүттү, 384 тонна эътти бүдүргенинер, ол дээрге планнаттынганындан ажыг боор турар. Ол чедиишкинниг күрүнеге сүт садары 132,2 хуу, эътти—131,3 хуу күүседир арганы берген. Республиканың төп районнарындан Таңдының ишчилери [illegible] бирги кварталдың түңнели-биле СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдериниң облсоветиниң база ВЛКСМ обкомунуң шилчээр Кызыл тугу-биле шаңнаткан.

Ол бедик шаңналды тыпсырынга турасаткан байырлыг хуралга совхозтарның удуртукчулары, специалистери, партия организацияларының секретарьлары, бүдүрүлгениң мурнакчылары чыглып келгеннер. Хуралды СЭКП райкомунуң бирги секретары В. В. Дунаевский ажыткан.

СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат, партия Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш районнуң ишчилериниң шалган чедиишкиннери-биле холбаштыр изиг байырны чедирбишаан, чаа-чаа чедиишкиннерни күзээн. Партияның съездизиниң эрткениниң болгаш түңнелдериниң дугайында чугаалап тура, ол Таңды районнуң ажыл-ишчилериниң мурнунда турар сорулгаларга доктааткан. Оларның амгы үеде кол сорулгазы — часкы хову ажылдарын чедиишкинниг эрттирери, хову дүжүдүн база мал чеминиң культураларынга быжыг үндезинни тургузары, малдың кыштаашкынның [illegible] алыры болур дээрзин чугаалаан.

Г. Ч. Ширшин районнуң ишчилеринге шилчээр Кызыл тугту тывыскаш, социалистиг чарышка чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин база он бирги беш чылдың [illegible] онзагайларын [illegible] күүседир дээш районнуң ишчилери бүгү күжүн мөөннээр дээрзин СЭКП райкомунуң бирги секретары В. В. Дунаевский ишчилерниң [illegible] бүзүреткен.

(Бистиң корр.).

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

МЕЛИОРАЦИЯНЫҢ ДУРЖУЛГА СТАНЦИЯЗЫ: эге базымнар, сорулгалар

«Чугаа болза, черлерни мааңгыш мелиорастаан черлерни, машиналарны чемишчидилгелерни, чемнерни ажыглаарының үре-түңнелдиг шиитпирлери-биле бедидеринин, бүгү культураларның дүжүттүүн улгаттырарының дугайында болуп турар. Ол чорук кадрларның черіжилин бедидеринге эртемниң рекомендацияларынга, делегей болгаш ада-чурт дуржулгазының өөрениринге база ажыглаарынга улам-на улуг кичээнгейни салырын негеп турар» — деп, СЭКП ТК-ның Отчет илеткелинге Л. И. Брежнев чугаалаан. СЭКП-ның XXVI съездизиниң салган бо сорулгалары бистиң республикага 1979 чылдың төнчүзүнде тургустунган эртемниң чаа албан чери — Тываның мелиорация талазы-биле дуржулга станциязынга бүдүн-биле хамаарылгалыг болгаш оон ажыл-чорудулгазынга дорт уваргулга болур.

[illegible]

Х. ЕНЗАК.

Тываның мелиорация талазы-биле дуржулга станциязының директору, кодээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады.

Хүннүң чугула айтырыы

КУРЛАВЫРЛАРНЫ АЖЫГЛААР

Станоктарны, машиналарны болгаш агрегаттарны долу ажыглаар, техниканың ажылчок турар чорууң кызырар. Тонна чиг-эт болгаш металл, цемент, чемишчидилге бүрүзүн камналгалыг ажыглаары коңчут чугула. Экономика камналгалыг болур — амгы үениң негелдези ындыг.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң хүлээп алганы чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң планын кодээниң ишчилери амыдыралга боттандырып кирипкен. Олар партияның экономиктиг политиказын боттандырарының сорулгазын боттандыр[illegible]

[illegible] алырга, апрельдиң 16-га чедир күрүнеге 130 центнер дүк кирген. Ол дээрге, курутулайында, ошку дүгү-биле кады колан ыштаннын [illegible] чыгган болгаш алгы-кеш дүктери болуп турар. Ук дүк эрткен чылдың бо үезинге чедир саткан[illegible] 45 центнер хөй болган. Бо чорук малчыннарның ажыл-агыйжызының осканин херечилеп турар. А ажыл-агыйжы камналгалыг болуру болгаш курлавырларны долу ажыглаары — партияның экономиктиг политиказының негелделериниң чугула [illegible]

Хем, Тес-Хем болгаш Кызыл районнарының [illegible] база дүк кирбээн. Мындыг байдал чер-черде партия, совет органнарының, улусчу контролёрларының кичээнгейин бедидерин негеп келген.

Дүшкен дүгү чыыр, хуу чаа дүгүн салар дугайында тайылбыр болгаш организастыг ажылдар кайда-даа сула. Ону совхозтар-даа, белеткел черлери-даа чорутпайн турар. Оон уламындан эвээш эвес дүк ос[illegible] келген чиижен кижилерниң холунче кирип турар. Мындыг таварылгалар [illegible]

[illegible]

Республиканың Статистика [illegible]

ЧОРГААРЛАНЫП ЧОРУУР БИС

[illegible]

Аңаа дамчыыр А. БАВУУ

Депутат булуңу

ХҮН БҮРҮНҮҢ ДЕМНИГ АЖЫЛЫ-БИЛЕ

[illegible]

А. ООРЖАК.

Алдан-Маадыр кодээ Советиниң күүсекөм даргазы.

БЫЖЫГЛАТТЫРГАН КОДАННАРДА

«Саян» совхозтуң [illegible]

[illegible] бервелиг сон-биле [illegible] дээрин ол билир. [illegible] рынга боттут дузаны көргүзүп, чымыштыг ишке олар-биле кады дүн-хүн амыр-дыш дилевейн ажылдаан. Кызымак, демниг ииниң түңнели терек кыргынга кескип келген. Малдың чаш төлүнүң өлүг хоорар чоруу бо коданнарда моон мурнунда [illegible] эвээжээн. Харыысалгалыг ажылдың түңнели ындыг болур-даа ужурлуг.

А. С Оюннуң куш-ажылчы стажы 15 чыл болгаш ажылынга оон арга-дуржулгазы улуг. Ынчангаш ажылын ол кончуг эки билир. Малдың чаш төлүнүң [illegible]

[illegible] бир дугаар коданга 316 хой турган, оон 216 хураган алзынган. Хойжу болгаш сагынгыр [illegible] ындыг бар бүгү арга[illegible] ажыглап, кызымак ажылдааннар. [illegible] Ынчангаш мында хураганнарның куш-шыдалы эки. К. Салчактың коданынга байдал база багай эвес. [illegible] алганы, оон-биле кыштаан. Малчын кызымак, эрес ажылдап [illegible] бо хүннерде 2?? хураган мекин [illegible] турар.

Оюк кодээ Советиниң депутады А. С. Оюн оон ангыда партияның XXVI съездизиниң материалдарын малчыннарга [illegible] талазы-биле [illegible] ажылын чорудуп турар.

[illegible]

О. БУДЕГЕ.

Бии-Хем район Сесерлиг суур.

«Тыва даг-дугу» комбинаттың комсомолчу-аныяктарының № 1 элчээ бо чылдың эрткен кварталында эки көргүзүглерлиг ажылдаан. Мыңда район Советиниң депутаттары — регулировщик Ольга Сидукова-биле үүрмектеп-сорттаар комплекстиң машинизи Тамара Куулярның ажылы мактадыг. Аныяк ажылчын кыстар ажылындан аңгыда депутат хүлээлгезин база ак сеткилдиг күүседип турарлар.

ЧУРУКТА: депутаттар (солагай таладан) О. Сидукова биле Т. Куулар.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

УЖУРАЖЫЛГА-ХУРАЛ

«Шагаанның» совхозтуң [illegible]

[illegible] Ужуражылга-хуралгаose ап. [illegible] депутаттарга диилеглер кирген. Чижээ, школа директору К. А. Ооржак туттунуп турар школа тудуун дургедедип, келир өөредилге чылында ажылдалга кирер талазы-биле чамдык хемчеглерни алырын депутаттарга [illegible]

[illegible] тао Ю. С. Катков болгаш А. И. Семёнов олардан [illegible]

[illegible] таттар Ю. С. Катков, А. И. Семёнов сонгукчуларының диилеглерин бар аргаларны ажыглап турган, күүседирин [illegible]

Г. САНЧЫ.

№ 1 ДЕПУТАТ БИЛЕДИ

Айтырыңар, харылап берээл

Улусчу эрге-чагырганың органнары — Советтер депутаттарының № 1 депутат билеедин кымга, кажан, чүү дээш тыпсканын тайылбырлап бээрин «Тывалагс» совхозтуң малчыннары Сергей Ламасуу, Ерендей Дүвтелоол олар редакциядан дилээн. Оларның айтырыынга харыны моон адаанда парладывыс.

Совет эрге-чагырганың [illegible] эн-не бедик дээрги демократтыг республиканың эртип келген оруу В. И. Лениниң ады-биле дорт холбашкан. В. И. Лениниң совет тургу[illegible]

[illegible] болгаш «Совет эрге-чагырганың ээлчеглиг сорулгалары», «Демократтың болгаш эрге-чагырганың характери», «Америк ажылчыннарга чагаа», «Буржуаз болгаш пролетар [illegible]

[illegible] эрге-чагырганы В. И. Лениниң ажылдарга оон эң улуг чагаай [illegible]

Совет чазактың Москвага көжүп келген (1918 чылдың март) үезинден эгелээш-ле, В. И. Ленин Москваның мун-мун кижи [illegible]

[illegible] утаап ап чорууруп депутаттарлап ол негеп чораан. 1918 чылдың марттан 1922 чылдың ноябрьга чедир В. И. Ленин Москваның болгаш Москва [illegible] ның мурнунга 200 ажыг катап чуве чугаалаан. Күрүне херээ удурту башкарарынга ажылчы чоннарны идепкейлиг киириштирбишаан, эргелеп башкарарынга өөренири, революцияның башкыныңын [illegible]

[illegible] кежигүннериниң [illegible] кезээ шагда арттырар дугайында шиитпирни хүлээп алган. Ол үеден бээр Москва Советинге [illegible] № 1 депутат билеедин улуг баштыңчы В. И. Лениниң адынга бижиир апарган. ССРЭ-де 50 муң ажыг Советтерниң 2 миллион ажыг депутат[illegible] ажылчы чоннарының массазы-биле харылзааны быжыглап база коммунистиг [illegible]

СИБИРЬ ЧЕРДЕ

Сибирьниң бүдүрүкчү күштерин шапкын хөгжүдер талазыбиле СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш ажылдап турар сибирьжилерниң амыдырал-чуртталгазы хүннен хүнче сайзырап орар. Оон-биле чергелештир кадыг-дошкуун агаар-бойдустуг ол крайның чурттакчыларының культуразының материалдыг базазын өстүрер, культура-чырдыдылганың албан черлерин калбартыр, театр концерт талазы-биле ажылын чаартыр дээш партия болгаш чазак доктаамал кичээнгейни салып келген. Литератураның болгаш урам чуулдуң ажылдакчылары куш-ажылчы коллективтер-биле сырый харылзаалыг болганындан оларның хөгжүлдези улам бурунгаарлап бар чыдар.

Сибирьниң культура амыдыралында чаа чуулдерниң дугайында СЭТА-ның корреспондентилери чугаалап турлар.

ТЕАТРНЫҢ КӨДЭЭДЕ ФИЛИАЛЫ

Тюменьниң шии театрының филиалы Исетское суурда [illegible]. [illegible] келген артистер кодээ сценага Э. Брагинский болгаш Э. Рязанов оларның «Мораль чок төөгү» деп шиизин көргүскен болгаш тараажылаарга, [illegible] механизаторларга. [illegible]

Театр биле кодээ ишчилерниң [illegible] чарган керээзиниң болгаш чогаадыкчы кады [illegible] де үк филиал организастатцынган. Сөөлгү чылдарның дургузунда Тюменьниң ол коллективи шеф ажылының талазы-биле улуг дуржулганы мөөңнеп алган. Чижээ, артистер хөй чылдар дургузунда Боровскиниң кууш фабриказы-биле харылзажып келген. Үе бүдүрүлгеге оларның дузазы-биле улусчу театрны тургусkан, ниt бүрүзүнде бот-тывынгыр урам чуулдуң бөлгүмнери [illegible].

В. ЖИЛЯКОВ.
СЭТА-ның корр.

Тюмень.

ВАСИЛИЙ ШУКШИННИҢ КЛУВУ

В. Шукшинниң чогаадыкчы [illegible] Барнаулда [illegible] [illegible] ның болгаш бышкан калина [illegible] зы кылдыр чурун алганнар. Оң программазында номчулга конференцияларын эртгирери, [illegible] фильмнерин көөрү, литературлуг кежээлер [illegible].

Уругларның болгаш элээдилерниң фильмнериниң М. Горький аттыг төп студиязының чогаадыкчы бөлүү-биле [illegible] лер дыка хөй болган. Ук студияга Шукшин болу кинолар [illegible] «Калина красная» деп фильмниң тыртпырып турган залчылар чогаалчы-биле кады ажылдап турган үелерин сактып чугаалаанная.

Чаңгыс чер чурттуунуң дугайында [illegible] камгалап турарлар. Сростка [illegible] ажыттынган. Шукшинниң чуртунга [illegible] лар үргүлчү болуп турар, кудумчуларның бирээзин оон ады-биле адаан.

В. ПАВЛОВ.
СЭТА-ның корр.

Барнаул.

«ЫРЫ-81»

Кузбасска болуп эрткен «Ыры-81» деп музыкалыг фестиваль «Куш-ажыл болгаш ыры» деп кыйгырыгның адаа-биле болуп эртken. Оон киржикчилери болгаш композиторлар Кемеровога, шахтёрлар хоорайы Ленинск-Кузнецкиге, Березовскиге, Беловка, кодээ районнарга чогаадыкчы отчёттарын кылганнар.

Ол көрүлдезин эртирери-биле ук черин таварышка болуп [illegible] албаан. Үлетпүрү сайзыраан ол крайда кайгамчыктыг [illegible] ган: мында муң хире клубтар болгаш Культура ордулары, элээн каш театрлар, филармония, ол музыка болгаш урам чуул школалары ажыттынган. Олар чурттуң урам чуул коллективтери-биле сырый харылзаалыг ажылдап турар. Чижээ, «Березка» деп хореография ансамбли областа гастрольдап чораан Кузбасстың ыры болгаш танцы ансамбли-биле кады ажылдаар керээзин база чарып алган.

Е. ПАСТУШЕНКО.
СЭТА-ның корр.

Кемерово.

УРАН ЧҮҮЛ-БИЛЕ УЖУРАЖЫЛГА

Красноярскыйде сургажаан делгелгениң ниити ады — «Барыын Европаның урам чуулунуң тергиидилери» деп адаар. Мында амгы совет болгаш даштыкы чурукчуларның сес муң а[illegible] [illegible] [illegible] гган ажылчыны ам делгелгениң директору И. Рехловтуң ажылдары оон эге таазы салган. Шушенскойден аңаа келген экспонаттарны дыка хөй хоорайларга болгаш суурларга көргүскен.

Красноярск крайда дыка хөй улусчу галереялар бар. [illegible] РСФСР-ниң [illegible] [illegible].

Б. ВАСИЛЬЕВ.
СЭТА-ның корр.

Красноярск.

ӨРТТЕН КАМГАЛААР

[illegible] өрт [illegible] дан камгалаары кижи бүрүзүнүң, хөй-ниитиниң херээ дээрзин билдингир. Чадааныкың аргa-ыяш ажыл-агыйы черинин Сүт-Хөл участогунда Алдандай Ховалыг баштаан 14 кижи составтыг коллектив бойдус камгалалын күштелдирер со[illegible] [illegible] дарын кылып чорткан.

Өрт айыылын болдурбазынга [illegible] черлерде аскылаан. Чон ортузунга тайылбыр ажылын чорудуп, лекция, беседаларны номчуп турар. Школачылар бойдус [illegible] үлүг-хуузун база киирип турар. Оон түңнелинде Хемчик, Ак унунуң арыгларынга өрттериң саны эдээжээн.

Алдыы, Үстүү Ишкиннерге, Шом-Шумга, Сүт-Хөлге, Кызыл-Тайгага, Манчүрекке чайлаглаар малчыннарның ортузунга [illegible] хамаарылга [illegible] тайылбырлаашкын [illegible] база Алдыы, Үстүү Ишкиннерге өрттер чылдың болуп турары дүрүмчүг. «Талыгыр тайгага өрт үнер бээрге, оңу кижи кавчаптар боор. Өрт өжүрери ыяш ажыл-агыйы че[illegible] тык удуртукчуларының чугаалажыры дыңналбас мен. Бо дээрге бойдус камгалалынга эп-харыылалга чок чорук-тур. [illegible] күрүнеге хөй муң рубль түңнүг хоралалды чедирип турар. Най-чангыс тоткалдыг кижилерниң ангаа чорааш, отмас октапканындан, оларны өжүрбейн барганындан өрт болур бээр.

Час келген. Өрт айыылын болдурбас дээш ажыл-агыйлар [illegible] терниң күускомнары боттуг ажылдарны кылып чорудары [illegible].

Б. ОНДАР

Чөөн-Хемчик район.

Республиканың улусчу контроль комитединде

ТРАНСФОРМАТОРЛАР «ДУЗАЛААН»

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1980 чылдың апрель 1-де болган хуралының айтышкыннарын [illegible] болдургаш, партияның директиваларын болгаш совет хоойлу-дүрүмнү, экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң пландарын, күрүнениң сагылгазын, чурумун быжыглаарының сорулгаларының күүселдезин тынаарынче республиканың улусчу контроль комитеди кичээнгейни күштелдирип турар. Ыланкыя оттулар чүүл, энергетика курлавырларының чаа ажыглалының дугайында партияның болгаш чазактың доктаалдарын күүседири чугула айтырыгларның бирээзи. Ынчангаш бо талазы-биле айтырыгны комитет болуунуң хуралынга чугаалажып көрген.

[illegible] дугайында партияның болгаш чазактың доктаалдарын күүседир талазы-биле Тыва АССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң [illegible] тарынга Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң чорудкан [illegible] риниң дугайында» доктаалын Көдээ ажыл-агый министерствозу (министрниң оралакчызы В. П. Брокерт), «Красноярскэнерго» энергетиктер [illegible] салбыры (начальниги В. И. Бахчиванжи) [illegible] турар. Республиканың совхозтарында амга чедир кол-кол ажылдар байы-биле электроэнергия чарыгдалының нормазы чок, совхозтарга, оон ангы-ангы участоктарынга ону ажыглаарының лимиттерин тургуспаан болуп турар. Электроэнергия камналгазының талазы-биле хемчеглер ажылдап кылдынмаан, оон чарыгдалынга ажыл-агыйжы эвес чоруктарга эштеш чок байдалды тургусткан.

«Красноярскэнерго» энергосбыттың Тыва республика салбыры совхозтарының херелеп турар электроэнергиязының үнелүн чурумчутпаан, оон [illegible] херекселдерни хөй кезиинде тургуспаан болгаш септеттинмээн, бүдүрүлгеге база социал-амыдырал херегленинге чарыгдал үнелүн ангылаваан болуп [illegible].

Энергияны ажыглаары дээш совхозтардан акша негээрде [illegible] [illegible] ры трансформаторлуг подстанцияларның күжүзүн барымдаалап кераэ ёзугаар эвес. [illegible] подстанцияларның чаңгыс күжүзүн барымдаалап ап турар. Ук салбырның эрткен чылын үндүрген түңнелин ёзугаар алырга, совхозтар бүдүрүлге херегленинге ниитизи-биле 16,6 млн. кват-шак электроэнергияны [illegible], ол дээш 164,7 муң рубльди төлээн.

«Сүт-Хөл» совхозта трансформаторлуг 19 подстанциялар бар, оларның күжүзү 1193 кват, а энергия ажыглаарын [illegible] га кылыр херекселин чүгле 7 подстанцияларның күжүзүн барымдаалап [illegible]. Ынчангаш чурбуже төлеп турар электроэнергиязының хемчээли кераэде көргүзүлгениңден элээн хөй. Чүге дээрге подстанцияларны ажыглаан шактарын түс-түстэ хонукта 24 шак кылдыр алган.

[illegible] совхозтуң чарган керээзин ёзугаар алырга, бүдүрүлге херегленинге чылда 6984 рубль 60 копеек түңге 698460 кват-шак электроэнергия херек болур турар. Ынчалза-даа байдалга [illegible] лимит ёзугаар 729 муң кват-шак электроэнергияны бүдүрүлгеге херелээр турган 2111 муң кват-шакты ажыр чарыгдаан.

[illegible] ёзугаар алырга, чугаа «Шекпээр» [illegible] херегленинге 819 кват-шак [illegible] чарыгдаан. Республиканың өске совхозтарында социал-культура херегленинге электроэнергияның ниити херелелдиң 23—[illegible] «Шекпээр» совхозта ол 42 хуву болуп турар. Совхоз эрткен [illegible] электроэнергия ажыглаары дээш [illegible] 8800 рубль 12 копеекти төлээн.

Бо совхоз-биле барык деңнежир подстанцияларлыг «Алдан-Маадыр» совхоз санал-га кылыр херекселдериниң көргүзүүн [illegible] 8140 рубльди төлээн.

«Тиилелге» совхозтан электроэнергия чарыгдалы дээш акша негеп турарында база ындыг чижектер бар.

Республиканың 38 совхозтарын электроэнергия-биле хандырып келген трансформаторлуг подстанциялар энергосбыттың эргезинде турар. Ынчалза-даа оларның техниктиг байдалын, септелгезин болгаш санаага кылыр аппаратураларын хынарга [illegible]. Оон ужуруундан үстүнде чугааланганы 32 совхозтар [illegible] телээрде, тургустунган трансформаторларның чүгле күжүзүн ёзугаар төлеп турар.

Тыва АССР-ниң улусчу контроль комитединиң мурнунга үндүрген доктаалының күүселдезиниң чорup турарының дугайында В. И. Бахчиванжиниң эртсен чылын марта киирип келген дыңнадыындан алгаш көөрге, энергосбыт чере бодунга хамаарышкан подстанцияларның [illegible] лап, чамдык совхозтар-биле катап керээ чарып, өске-даа хемчеглерни ап чоруткан деп турар. А херек кырында ону чорутпааны хыналдаан илерээн.

Республиканың улусчу контроль комитединиң мурнунда [illegible] тарга электроэнергия чарыгдалының [illegible] шыңгыы четпестерин болдурганы [illegible] нарда ажылды кошкак организастааны, бо чорук совхозтарны хөй акша-хөреңгини [illegible] дээш Көдээ ажыл-агый министерствозунуң оралакчызы В. П. Брокертке комитет шыңгыы демей [illegible] [illegible] эгидер дээш В. П. Брокерттиң бир айда алыр шалыңын тырттарын шиитпирлээн.

Комитеттиң үстүнде доктаалын күүседип, электри четкилериниң ажыглалынга четпестерни болдурганы, совхозтарга электроэнергия ажыглалының камналгалыг чорудурун хандырарынга чогуур контроль [illegible] электроэнергия ажыглаары дээш совхозтардан акша негээриниң чурумун камгалааны, электроэнергия чарыгдалының үнелин хандырарының хемчеглерин албааны дээш база оон түңнелинде электроэнергия сайгарылгазының планын ай санынга күүседип, шаңнал алырынга [illegible] тускааны дээш «Красноярскэнерго» энергосбыттың Тыва республика салбырының начальниги В. И. Бахчиванжиниң шыңгыы донгуткан болгаш че[illegible] [illegible] зымын эгидери-биле ооң бир айда шалыңын тырттар деп комитет шиитпирлээн.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ДУРЖУЛГАНЫҢ БАЙЛАА

ХАНОЙ. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң чугааларының болгаш чүүлдерниң «Ленинчи угаачылыкка-биле» деп чыындызының бирги томун «Ши тхат» деп ном үндүрер чер вьетнам дылга парлаан. Л. И. Брежневтиң 1964 чылдан 1979 чылга чедир үеде кылган чугааларын болгаш чүүлдерин ол номга киирген.

Совет ниитилелдиң амыдыралының эң чугула айтырыгларының талазы-биле эртемге үндезилеттинген ханы түңнелдерни эш Л. И. Брежневтиң ол ажылдарында айыткан болгаш ССРЭ-ниң улам ыңай хөгжүлдезиниң сорулгаларын тодаргайлаан.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң чурттуң даштыкы политиказын удуртур талазы-биле партияның байлак дуржулгазын, амгы байдалдарда партийжи организастыг болгаш идеологтуг ажылдың практиказын Л. И. Брежневтиң чогаалдарында болгаш чугааларында айыткан. Социализм чурттарының бузулбас акы-дуңма эвилелин улам-на быжыглаарынче, тайбының болгаш улустарның айыыл чок чоруун камгалаарынче угланган Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң даштыкы политиктиг угланыышкынын номда тодаргай көргүскен.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң чаагай үре-түңнелдиг ажыл-чорудулгазынга, партияның съездилериниң болгаш СЭКП ТК-ның Пленумнарының айыткан сорулгаларын амыдыралга боттандырарынга Л. И. Брежневтиң шыңгарангай салымышкының оон чугааларын болгаш чүүлдери тодаргай бадыткап турар-дыр деп, ном үндүрер чер онзалап демдеглээн.

Л. И. Брежневтиң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» деп үш номнары чыылдаа онза черни ээлеп турарын киириилде чүүлде демдеглээн. Гитлержи фашизмге удур кадыг-дошкуун демиселдиң чылдарында болгаш тайбын тургузуушкунунуң үезинде СЭКП-ниң, бүгү совет улустуң маадырлыг чоруунуң дугайын ол номнарда чырыткан.

Л. И. Брежневтиң чугааларын болгаш чүүлдерин чыылда ном кылдыр вьетнам дылга парлааны чурттуң политиктиг болгаш культура амыдыралында улуг болуушкун болуп турарын Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-зының органы «Нян зан» солун демдеглээн болгаш СЭКП-ниң, совет улустуң байлак дуржулгазын өөренип алыр талазы-биле вьетнам улуска дузалаар деп бижээн.

ФКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). [illegible] партиязының Төп Комитединиң [illegible]. ФКП-ниң XIX съездизинге белеткелдиң айтырыгларын чугаалажыр. Партияның ээлчеглиг съезди бо чылдың май 22—24 хүннеринде болур. ФКП-ниң даргазы Ааре Сааринен пленумга чуве [illegible].

СЭКП-ниң XXVI съездизинге СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң көдүрген ССРЭ-ниң тайбын чаа инициативаларын делегейниң [illegible] гейниң хавра тудуп турар деп. А. Сааринен чугаалаан. Л. И. Брежневтиң илеткелиниң [illegible] болгаш шөлээн бүзүрел делегей айтырыгларын тайбын шиитпирлээринге [illegible] быжыглаан деп, ону онзалап демдеглээн. Тайбының камгалаар болгаш ядролуг дайынның чыдыныышкынындан кижи төрелгетенни хостаар дээш демиселге кол рольду Совет Эвилелиниң ойнап турарын СЭКП-ниң XXVI съездизи база катап тодаргай бадыткаан.

[illegible] дугайында совет саналдың онза чугула ужур-дузазын А. Сааринен [illegible]. [illegible] аразынга идегежир чорук чедишпес болза, боо-чепсек эндере бүдүрериниң соксадыры чедип алдынмас деп, ол айыткан.

[illegible] ларның амгы байдалын чугаалавышаан, ол харылзаалар [illegible] артык таарымчалыг сайзырап турар деп, А. Сааринен демдеглээн.

Чугаалашкан айтырыглар [illegible] шиитпирлерни пленум хүлээп алган.

РЕВОЛЮСТУГ ЭВИЛЕЛ ДЭЭШ

МЕХИКО. (СЭТА). Мексиканың демдешгелиг болгаш демократтыг бүгү күштериниң революстуг эвилелин тургузарынче Мексиканың Социалистиг улусчу партиязының Чиигине секретары Хорхе Круикшанк кыйгырган. Мексика улустуң кол дайзынынга — АКШ-тың империализминге удур кады эвилел [illegible] фронт кылдыр демиселдиң чолдаар ийик деп, ол айыткан.

Каттышкан Штаттар болуунуң [illegible] бистерни чагыртырын оралдажып турар-дыр деп, «Ультимас нотисиас де эксельсиор» солунга берген интервьюзунга Х. Круикшанк демдеглаан. Мексиканың садыгның 70 хуузу, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң 73 хуузу америк монополияларның контролунга алдына турар.

Мексикага [illegible] [illegible] америк монополиялары [illegible] Х. Круикшанк [illegible].

ШЫҢГЫЫ БУРУУ ШАПКАН

ПРАГА. (СЭТА). [illegible] кижизи. Никарагуаның Күрүне чөвүлелиниң даргазы Карлос Нуньес Никарагуага удур АКШ-тың чөрүлериниң шыңгыы буруу шапкан.

Чедир соктунмаан сомосажыларга акша-хөреңгилиг болгаш боо-чепсектерни Каттышкан Штаттар берип турар деп, «Руде право» солунга интервьюзунга ол демдеглээн. Никарагуада революция тиилээн соонда дезе берген Сомосаның талалакчылары АКШ-тың Майамиде болгаш Латин Американың чамдык чурттарында америк шериг баазаларында чыып, Никарагуага удур чөпеттир кылдыр оларны өөредип, белеткеп турар. Гондурасты дамчыштыр Никарагуаның девискээринче ол өштүкүнчүлер шургуп кирип келгеш, [illegible] [illegible], оларның бажыңнарын өрттедип турар. Бистиң чуртувуска удур ажык дайынны чорударының планын америк империалистер белеткеп эгелээн деп, К. Нуньес медеглээн.

Ындыг болза-даа, бистиң революциявыс болуп камгалап шыдаар. Армия-биле чергелештир Сандинисте [illegible] — [illegible] ның болгаш тараачыннарның шериг эргелелиг отрядтары база тургустунган бис. Чоннуң чаңгыс эвилели алызында күштүг бис. Чуртта демократтыг бүгү күштериниң хөгжүлдезин хандырган, бижик билбес чорукту узуткаарынче, индей аймактарын болгаш өске-даа бистиң национал улустарны хөгжүдеринче угланган чорук базымнар кылдывыттан.

Чөптүг чаа ниитилелди тургузуп турар бис. Ону тургузарынга бүгү чон киржип турар. Чуртувусту катап тургузарынга болгаш хөгжүдеринге тайбын бисте эргежок чугула деп, К. Нуньес чугаалаан.

ГКП-НИҢ ПЛЕНУМУ

БОНН. (СЭТА). Германның Компартиязының баштаар чериниң пленуму Дюссельдорфка болуп эрткен. Бо чылдың май 29—31-де Ганноверге болур ГКП-ниң VI съездизиниң ажылынга [illegible] айтырыглар [illegible] [illegible] [illegible] ГКП-ниң даргазы Г. Мисниң илеткелиниң баштайгы тезистерин чуулуг деп санаан. Съездиниң [illegible]. [illegible] база чугаалажып көрген Ортумак ыраажылдыг ракеталарлыг чаа боо-чепсекти Барыын Европага киирер медээлерни НАТО-ның шиитпиринге удур, [illegible] демиселдиң айтырыгларын, а ол ышкаш ГКП-ның хуралдаар бижиглээр сорулгаларын [illegible] [illegible].

ГКП-ның съездизинге Германның Компартиязының [illegible].

ХӨЙ-НИИТИНИҢ МИТИНГИЗИ

ДЕЛИ. (СЭТА). «Америк боо-чепсекти Пакистанга берип турарынга удурланыышкынның национал хуралынга турачкаткан Индияның хөй [illegible] турун найысылалынга болгу [illegible] Индияның Коммунистиг партиязының Национал [illegible] тары Раджешвара Рао митингиге чуве чугаалаан болгаш америк [illegible] кылат гегемонистерни Мурнуу-Чөөн Азияда [illegible] улам чиңгилентирерниче угланган пландарынга удур, Индияның национал бүрүн эргезин камгалаар дээш шиитпирлиг демиселче митингиниң киржикчилерин, оларның нүүрүнде чурттуң бүгү хамаатыларын кыйгырган.

АКШ-тың болгаш Кыдаттың [illegible] айыылдыг пландарын агартыр [illegible] [illegible] [illegible] гургазынын өскүдүп турар-дыр деп, Р. Рао медеглээн. Пакистанның империализм-биле болгаш кыдат гегемонизм-биле [illegible] ооң чагырыкчыларын империалистерниң болгаш гегемонистерниң [illegible] болдурган. Пакистан амгы үеде [illegible] [illegible] болуп турар. Индияның [illegible] политиказынче [illegible] [illegible] ны күштелдирер дээш АКШ болгаш Кыдат чаалгы үеде Пакистанны кедергей чепсеглеп турар.

Индия-биле харылзааларны [illegible] болдурарын Кыдат күзээр турар деп, оон чагырыкчылары хөй удаа медеглеп келген. Ындыг болза-даа, Индияның 36 муң дөрт[illegible] [illegible] турар. Кыдат чагырыкчылар 90 муң дөрбелчин километр девискээрин Индиядан негеп турар.

Революция соонда Кубада культура эртем улус ажыл-агыйының бүгү адырлары-биле деңге шапкын хөгжээн. Улус өөредилгезиниң талазы-биле бүгү-ниити билиг дээш шимчээшкин бүгү чуртта калбарган.

ЧУРУКТА: Гаваннаның ном [illegible] [illegible].
В. КОШЕВОЙНУҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

„ҮРГҮЛЧҮ КЭЭП ТУРУҢАР“

Очерк

Чурттуң эң-не хөй кижилиг девискээрин таварып эртген, Рур хемниң бөрүлгентелы берген суу Рейнге—Барыын Европаның эң улуг суг-транспорт оруунче агып кирип чыдар черинде Дуйсбург турун турар, ол шой болгаш кац, химия болгаш машина тудуушкунунуң хоорайы деп сураглыг.

[illegible] баштай-ла магадаар [illegible] оон Рейнниң эриин дургаар 35 км ажыг черде [illegible] бурунгу шаглан бээр-ле хемче [illegible] келген—ол ону Соңгу далай-биле Голландияның болгаш Бельгияның улуг далай порттары — Роттердам, Амстердам, Антверпен-биле база дистиң муруу талазы-биле тудуштурун турар. Рейнде база Рурда [illegible] оруктарының белдиринде турар болгаш, хоорай делегейде эң улуг хем ортээли апарган. Барыын Европаның кайы-даа өске хоорайында Дуйсбургнуң [illegible] турар чер чок. Тиссенниң, Клекнерниң, Маннесманның болгаш Крупптуң концерннериниң домне-суугулары [illegible] турар. Маннесманның заводтары чылда 3,7 млн. тонна кац эжилдиригден хоолайлар кылыр аргаларны белеткээр. Улуг хемчээлдиг хоолайларның дыка хөй кезиин Совет Эвилели садып ап турар. ГФР-ниң металлургия үлетпүрү узамдыгындыктыг уйиеске туттурган бо үеде, улуг хемчээлдиг [illegible] [illegible] Маннесманның концерни [illegible] болурга, бис муң-муң ажылчын [illegible] камгалап артырап аргалыг бис»— деп, бистиң-биле беседалажып турар концерниң бүдүрүлге чөвүлелиниң даргазы Кэрл Гейнц Штоммель чугаалады.

Дуйсбургка бистиң чеде бергенивистиң кол сорулгазы ол барыын-германь хоорайга [illegible] «[illegible]» чурт болгаш кижилер» деп делгелгезин организастаан эртирери турган. Оон делгиирлери хоорайжыларга бистиң чуртувустуң байлак бойдузун, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] гыза. Ону Рурнуң өске ниити улуг хоорайы—Эссенге болгаш Гельзенкирхенге база киргускен. Делгелгеге хөй муң кижи келген.

Делгелгеге келген ажылчыннар, албан-хаакчылар, студентилер, школачылар-биле ужуражышкыннар болгаш беседалар, делгелге дугайында [illegible] [illegible] [illegible] кенчаар-даа дээк сонуургалды, өске талазында, бистиң дугайывыста билиглерниң кошкааны, совет кижилерниң амыдырал-чуртталгазының, оларның сонуургалдарының, күзелчүткүлдериниң дугайында оларның шын эвес, харын-даа сыр дедир билип турарын көргүскен. Мында кижи кайгаар чүве база чок, чүге дээрге Совет Эвилелиниң дугайында буржуаз парлалга, радио, телевидение болгаш барыын-германь школа дыка элээш билиг көргүзүп, өөредип турар болгай. А берип турар медээлер хажыдыышкынныг, харын-даа чамдыкта [illegible] [illegible] шаралыг болгулаар.

Католик гимназияның ам ийи [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ужуражыышкын ол дугайын бадыткаан. Делгелгени көргүзер мурнунда, мен олар Совет Эвилелиниң дугайында чүнү билирин сонуургааш, элээн каш айтырыглар салыпкадым. ССРЭ-ниң географтыг байдалының дугайында оларның билиглери муң-не чүгээр болду. Олар Совет Эвилелиниң [illegible] [illegible] дыг диллерде болгаш бойдус зоналарында турарын чугаалап турарлар. А бистиң чуртувуста [illegible] ниитилел тургузуунуң, оон литературазының, уран чуулунуң дугайын чугаалажы бергеш, ырыңайла орта харыы ап чададым. Харын-даа чамдыкта антисовет пропаганданың саалдары илерей турду.

— Совет Эвилелинде кандыг ниитилел системазы турун турарыл? — деп айтырдым.

Дыка ур шыпшыш. Ол-ла айтырыгны ынаа-бүрү чевирлиг кылдыр салып, тайылбырлаан соонда, гимназистерниң бирээзиниң харыылааны бо: «Тоталитарлыг [illegible] системазы».

— Комсомол деп органнзация дугайын дыңнаан силер бе?

Чок, дыңнаан кижи тывылбады.

— Кандыг совет фильмнер көрген силер?

Чок, гимназистерниң кайызы-даа чаңгыс-даа совет фильм көрбээн.

— Кандыг орус болгаш совет чогаалчыларны адап болур силер?

[illegible] чээрби ажыг кижи чүве) Толстой-биле [illegible] адады. Кым-даа Чехов, Достоевский, Горький, Шолохов дугайын билип дыңнаваан-дыр деп демдеглег.

Оларның гимназиязында орус литератураны шуут өөренмейн турары. Россияның төөгүзүн чүгле 1917 чылдың октябрьга чедир өөредирин, барыын-германь экранга совет кинолар барык-ла көргүс[illegible] [illegible] билдинди. Ниити-европа чөвүлел хуралының Түңнел актызында, өске бүгү чүүлдер-биле кады, Чөөн болгаш Барыын чүштер аразында культура [illegible] [illegible] [illegible] фильмнер, [illegible] [illegible] көргениң, ном-бүрү чогаалдарының төөгүзүн шын кылдыр [illegible] [illegible], чөөс чогаалдарын улам [illegible] [illegible] гимназистер [illegible] [illegible]. Совет Эвилелинде хөй-хөй барыын классиктерниң болгаш амгы авторларының номнарын улуг тиражтыг кылдыр үндүрүп турарын, совет амыдылар Гетени, Шиллерни, Гейнени, [illegible] [illegible] [illegible] билирин чугаалап бердим.

ССРЭ биле ГФР аразында бот-боттарын билгириг болгаш харылзааларын айыкылериниң чугулазын Рейнде медерел билип турарын мацаа айтыр адаар. Бистиң фотоделгелгевистиң ажыдыышкынының үезинде Дуйсбургтуң обербургомистри Й. Кригс делегейниң ниити парыылдаан байдалында Чөөн чүк биле Барыын чүк [illegible] культурлуг болгаш өске-даа харылзааларының эргежок чугулазын демдеглээн. «Чавырлыышкын политиказын солуп ап хире сарыылдыг өске [illegible] чок — деп, ол чугаалаан. — Бистиң улустарывыс бот-боттарын эки билишпес турупта, бистиң чурттарывыс аразында билчишкин болгаш бот-боттарынга бүзүрел улуг болур».

Ол дугайын делгелгеже келгеннер тускай дептерге база бижип турдулар. Ол хөй саныг бижимелдерниң чамдыктары бо-дур: «Делгелге бисти магададтыы, чүге дээрге бис Совет чуртту бистиң массалыг информациялар чекзэниң көргүзүп турарындан шуудай өске-дир деп билдивис». «ССРЭ дугайында дыка эки медээ ап турарывыс хомудалчыг-ла-дыр. Үргүлчү кээп туруңар!» «Делгелге [illegible] биле четтирдивис. Олар силерниң чуртуңар болгаш ооң кижилериниң дугайында хөй талалыг чүүлдерни билип алырынга бисче дузалады».

Советтер чуртунуң оон тайбынга ынак политиказының дугайында эвээш-даа болза, чамдык билиглерни делгелге бергзе дээ бодап бис. Дуйсбургтан аъттаныр бис. Бис ажылчын Рурда хөй-хөй барыын немецтерниң эки сеткилдиг кижилерин эжерим, билдивис, олар: үргүлчү кээп туруңар! — деп чалап турдулар.

В. СЕРОВ.
(СЭТА).

Дуйсбург—Москва

АЖЫТ-ЧАЖЫТ ЧОККА...

Эрги, чаа чанчылдар болгаш ёзулалдарга хамаарыштыр «Шын» солуннуң кочукчулары-биле «Төгерик столга» ужуражылга кежээзин СЭКП Тес-Хем райкому чоокта чаа «Кызылгаар» совхозтуң төвү Ак-Эрик суурга организастап эрттирген. Анаа ак-эрикчилерден ангыда районнуң өске суурларындан көдээ Советтер, херээженнер чөвүлелдериниң болгаш агитквартиралар даргалары олурушкан. СЭКП райкомунуң бирги, ийиги секретарылары — П. Т. Дамба-Хуурак, С. С. Куулар, райкомнуң килдистер эргелекчилери, райисполком даргазы И. У. Успун, ВЛКСМ райкомунуң ажылдакчылары, Тыва АССР-ниң иштики херектер министрлииниң оралакчызы Ф. И. Дажы, ВЛКСМ обкомунуң килдис эргелекчизи В. В. Содунам, «Шын» солуннуң редакторы В. С. Шаравии «Төгерик столдуң» ажылынга киришкеннер.

Культура бажыңының иштинде [illegible] «Суурувусту үлегерлиг, корум-чурумнуг, культурлуг суур болдураалы!» дээн кыйгырыг база бар. Культура бажыңының коридорундан эге [illegible] тар, манчы, бууза, пова, боорзак, сүттен кылган чемнер дээш оон-даа өске. Моон-биле [illegible] мыштаар база кылып, делгеп салып болур деп көргүскени ол.

Чоп Культура бажыңының [illegible] ...лер эвес, бир низы. Дөрт. бо столду анты-анты дерээн, [illegible] чаннар стол самында [illegible]

Чоокта чаа тергүүнгүн би- [illegible] нелери Өшкү-Саар Калаа Фаина Эрендей оларга каждан биччи чаштар 16 хар чедип паспорт ап турган, чазып комчуур кылдыр бижээн чаагаа-биле кады тывыскан. Нелериң ажылдап турар орга- [illegible] гу-биле кады тудускан. Олёзу... лал байырланчыг, чараш болган.

Дараазында СЭКП райкомунуң бирги секретары П. Т. Дамба-Хуурак [illegible] каш, «төгерик столдуң» кир- [illegible]

Тыва болгаш өске-даа улустарның эрги, чаа чанчылдары [illegible] дугайында, ог-бүлеге уруг-дарыг кижизидилгезиниң болгаш [illegible]

[illegible] ...ниң культуразының дугайында «Шын» солуннуң редакторы В. С. Шаравии анаа беседа кылып, бо [illegible] редакцияга кээп турар чагаалар... [illegible]

Ниитизи-биле чугаа ажык болгаш сагыш-сеткилдиң ханы [illegible] ... уеде кадап эрттирип тура [illegible] чанчылдар-биле [illegible] ... чок ижип тура [illegible] корум-чурум [illegible] ... сайзырааннар [illegible]

Ак-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи С. М. Алдын-Херелдиң саналы.

— Кижи өглениp турар болганда [illegible]

Совет ... [illegible]

Кудага хамаарыштыр пенсионер С. К. Идам мынчаар чугаалады [illegible]

— [illegible] ... ле эттирип турары канчап-даа шын эвес. Черле мынчаш бүгү ёзулалдар чугле арага-биле холбашкан дээр болза [illegible]

Кызылдан [illegible] ...ын коллективтериниң солун концерти [illegible]

С. ТАС-ООЛ.
«Шынның» тускай корр.

МЕРГЕЖИЛДИ БЕДИТПИШААН

Совет кижилерниң идей-политиктиг, күш-ажылчы болгаш эстетиктиг кижизидилгезинге социалистиг культураның ролюн бедидериниң партияның XXVI съездизи чугула кичээнгейни салган. Партийжи съездиниң шиитпирлериниң амыдыралга боттандырар, ону чон ортузунга пропагандалаар талазы-биле улуг ажылды культура албан черлери, культура фронтузунуң ажылдакчылары чорудар ужурлуг. Ону амыдыралга боттандырар дээш республиканың Культура министерствозунуң билиг бедидер курстарынга эгелчеглиг болуп өөренип эрткен.

Бистиң хүн бүрүдеги ажылхерективиске болуп эрткен курстарның ужур-дузазы улуг болган. Чон ортузунга пропаганда ажылын чорударынга, ажылды башкарарынга чаа аргаларны билип алырынга дузалыг болган. Курстарга чугле лекция, беседа-биле кызы- [illegible]

[illegible]

К. ОССУР.
Тээлиниң Культура бажыңының директору

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

МӨҢГЕДЕ АРТТЫРГАН

Волейбол спорту республиканың бүгү бүрүзүнде сайзыралды алган. Аңаа төлептиг улуг дүрүгү шыырак дээн ойнакчылар — бөгүнгү хоочуннар кирип турар. «Хоочун коктуг [illegible] оларның хөй кезии ам-даа аянныкчизин салбаан, район, хоорай туржук, республика ужурдузалыг маргылдааларга бедээн бо-ла киржи берген тургулаар. Республиканың Күш-культура болгаш спорт комитединиң спорттуң үстүнде хевиринге [illegible]

[illegible] ... чиитперлээн.

Дараазында Кызыл — «Геолог» командалары ойнаарыбиле үнүп келирге, найысылалдың «Херел» спорт залында [illegible] лар чылыы-биле уткуп алган. Мынаа тиилээн команда «3» деп саңдан үштүнгаш дорадиве ийи дугаар чер, а харын-даа чемпион ат дээш туржур болганда, оон эгезинден не эгелеп чиңгерленген. А оон [illegible]

...хемчилер [illegible] 15:10 санга тиилээш, 1—2 дугаар чер дээш оюнну уламчылаар эргени алган.

Шилчиир кубоктуң ээзи кым болуруул. Кызыл азы Улуг-Хем бе? Шынаа-ла ону тодарадырын белен эвес дээрзин оюнчулар үезинде билдингирен. Шак мынчаар баштайгы оюннуң эгезинде улуг-хемчилер 4:0 санга [illegible] кызылчылар алан санны улай алган. Сан ам 6:4 апарганы [illegible]

[illegible]

С. МОНГАЛ.
ЧУРУКТА: маргылдаа уезинде. В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

СОЛУННУҢ ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ

Чөөн-Хемчик районнуң «Ленинчи орук» солуннуң шаңналы дээш Чадаана хоорайның он алды шилиндек шыдыраачыларының аразында шыдырааа маргылдаазы солун эрткен. Чидиг демиселдиң түңнелинде районнуң шыырак шыдыраачыларының бирээзи, Чадааның ... ажыл-агый чериниң төлээзи Владимир Сарыглар 11 санны алгаш, бирги черже үнген. Ийиги черде — Чадаана автотранспорт [illegible]

[illegible]

В. НУЖУГЕТ.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

«ХЕМЧИК» АНСАМБЛЬ — УЛУСЧУ АНСАМБЛЬ

Эрткен дыштаныр хүнде Барыын-Хемчик районнуң культура килдизиниң организастап турар «Хемчик» аттыг ыры-танцы ансамбли кызылчыларга солун концерттиң [illegible] сорулгазы — анаа-ла концерт көргүзүп каар эвес, [illegible] чу ансамбль деп болгаш атты [illegible]

Ук ансамбльдиң хүлээп алыры-биле Культура министерствозунуң уран чүүл чөвүлелиниң кежигүннери олудун [illegible]

Бөжеге ажыттынарга, шевер [illegible]

[illegible] ... таныш болгу... эилдек, чымчак деп күүседирге, көрүкчүлер чайгаар-ла адын чаңчап, сетки... хаап, хүлээп алган.

Хөйнүн ыры болуу оол шкай Р. Л... таарыштырганы «Тандым турда» деп тыва улустуң ырызын, Д. Алунаевтуң «Партия баштап турар» деп ырларын Маадыр-оол Монгуштуң дирижерлааны-биле урандаш черле [illegible]

Дараазында номерлерни ба- [illegible]

...чөвүлелиниң кежигүннери [illegible] айы-биле специалистер сес ап чугаалааш. Барыын-Хемчиктиң бот-тывылгыр артистеринге байыр чедирип, [illegible] турган.

Концерттиң программазында чамдык четпестерип база айтып, ону ...лыр нинти ыры дирижеру Т. Леонтьева, чогаалчы Л. Чадамба, композитор Р. Кенденбиль, [illegible] секторунуң эргелекчизи А. Се... олар ажыктыг сүмелерни [illegible]

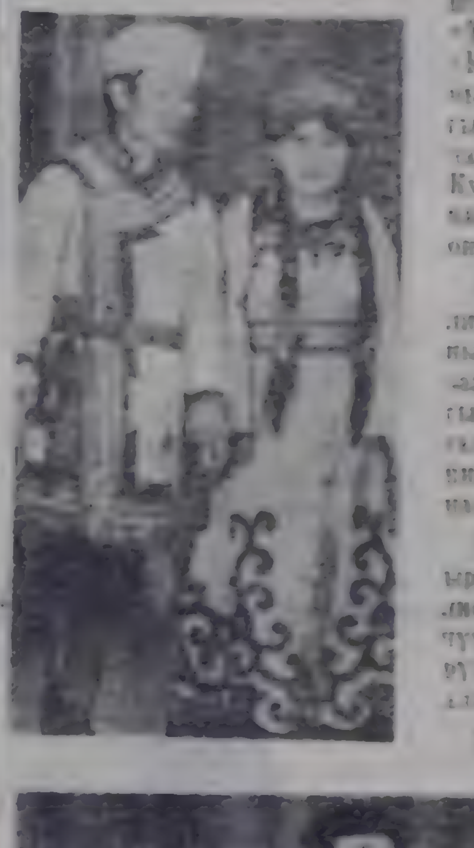

[illegible]

...ге болган Моол Арат Республиказы солун концерти-биле ... чедерин планнап турар.

С. БЮРБЕ.
Культура министерствозунуң урап чүүл чөвүлелиниң кежигүну.

ЧУРУКТАРДА: херээженнер ансамбли күүселдэ уезинде: Тыва улустуң «Ырлажыкыы» деп ырызын Раиса Сат биле Владимир Чысымааның күүседип турары: «Хемчиктиң шыңгыраажы» деп танцы.
В. ЧАДАМБАНЫҢ фотолары.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 29-ТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Эрес-дидим чорук». Уран-чечен телефильм. 5-ки сериязы. 10.10 — [illegible] Телефильм. 10.30 — «Ырак болгаш чоок ыры». РСФСР-ниң улустуң артизи В. Левашов эрттирер. 11.30 — Медээлер. 11.35 — 14.15 — Чавсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — [illegible] Чөөп чуктеп». Кинопрограмма [illegible] туржулгалары «Чүнү-даа шыдаар». 15.15 — «Телестадион». 15.45 — «Горнистер, хөрыылаңар!» 16.15 — «Элээдилерге музыка кежээзи».

КЫЗЫЛДАН

17.55 — «Май. Тайбың. Күш-ажыл!». Дамчыдылга. 18.30. 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Эртем дугайында». 19.30 — Улустуң «Орус углуглар» деп хөгжүм херекселдериниң концерти. 19.55 — «Эрес-дидим чорук». Хөй серияның уран-чечен фильм. [illegible]

...де. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 21.55 — «Кинопанорама». Төнчүде — бөгүн делегейде. Информастыг ...

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — Эртем-тайылбырлыг [illegible] программазы: «Чу... [illegible]

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Спорт. Дельтаплан [illegible]

МОСКВАДАН

20.00 — [illegible]

Агаар

Бөгүн республиканың өскерлир каап турар агаар болур. Соңгу-барыын чүк [illegible] хат секундада 9—14 метр чедир күштелир. Дүне 0—5 градус [illegible] 15—20 градус чылыыр.

Кызылга база-ла өскерлир каап турар агаар болур. [illegible] 25—30 метр чедир [illegible] Агаар дүне 0-тен [illegible] 16—20 градус чедир чылыыр.

Кино

АПРЕЛЬ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Олимпиада-биле байырлашканы» 9.30. «Киискиткен гусарларның эскадрону» (2 сериялыг) 11.30, 14.20, 17.20, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Таро — марыгыстың толу» 9.20, 11.00, 15.30. «Медальдарже орук» (2 сериялыг) 12.40, 17.10, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Достоевскийниң амыдыралында 26 хүннер» 15.00, 16.50. «Бодуун төөгү» 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Элээди оол болгаш хоойлу» деп кинолекторий 13.20. «Дуэлянтер» 15.20, 17.10 шактарда.

«ШЫН» СОЛУННУҢ ШАҢНАЛЫ ДЭЭШ

[illegible] — Май 1-ге турескаалгап «Шын» солуннуң шаңналы дээш тыва хүреш маргылдаазы болур.

[illegible] майның 1-де Кызылда «Хүреш» стадионга 14 шакта эгелээр. Анаа 32 мөге [illegible]

[illegible] Күш-культура болгаш спорт комитединге дээрге 15 шакка чедир [illegible] Адрези: Интернациональная кудумчузу, бажың № 1.

[illegible] «Шын» солуннуң шаңналдарын [illegible]

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуу килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаза 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866. Чагыг № 311.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчулары [illegible]).

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 102 (11600) | 1981 чылдың апрель 30, четверг | 1925 чылдан үндезилеттинген | Өртээ 2 көп

Коммунистиг тургузуушкуннуң авангардында чорупорар Кызыл туктарлыг коллективтерге, беш чылдың гвардейжилеринге алдар!

(СЭКП ТК-ның Кыйгырыгларындан).

СОВЕТ-ЛИВИЯ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР ДООЗУЛГАН

Совет-ливия чугаалажыышкыннар апрель 28-те Кремльге доозулган. Чугаалажыышкыннарны совет таладан СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев олар чоруткан.

Чугаалажыышкыннарны ливия таладан — ливия революцияның удуртукчузу, Социалистиг Улусчу Ливия Араб Джамахирияның баштыңы М. Каддафи болгаш оон үдеп чоруур албан кижилери чоруткан.

Делегейниң амгы байдалының, улустарның хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш, боо-чепсекти эндере бүдүрериинге удур, тайбың дээш, антиимпериалистиг турушталарда туржуп турар бүгү күштерниң чаңгыс эвиниң айтырыгларын дугайты санал-оналдар солчуруп уламчылаан.

Сөөлгү он чылдарның дуржулгазының тодаргай херечилеп турарын ёзугаар алырга, империализмниң, неоколониализмниң, расизмниң болгаш оларны деткээчи бүгү-ле күштерниң турушталары аажок баксыраан болган деп, Л. И. Брежнев демдеглээн. Партияның XXVI съездизи тайбыңга ынак күштерни бүгү делегей хемчээлинге мобилизастаарынга, оларның хөделиишкиннеринге кайгамчык улуг ужурлуг деп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары онзалап демдеглээн. Съездиниң шиитпирлери тайбың, улустарның хосталгазы дээш, национал хамаарышпас чорук, социал дээштиг, социализм дээш бүгү демиселчилерге деткимче болур.

Янзы-бүрү талаларга совет-ливия кады ажылдажылганың дыка хөй айтырыгларын чугаалашкан. Совет Эвилелиниң болгаш Социалистиг Улусчу Ливия Араб Джамахирияның аразынга янзы-бүрү талалыг кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдериниң болгаш калбартырының кол угланыышкыннарын тодаргайжыткан.

(СЭТА).

Май 1-ге уткуштур

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ТИИЛЕЛГЕ

«Красноярскуголь» бүдүрүлге каттыжыышкынының «Каа-Хем» хөмүр-даш разрезиниң коллективи май бүдүүзүнде күш-ажылчы тиилелгени чедип алган. Он бирги беш чылдың эгезинден бээр эрткен дөрт айларның дургузунда пландан дашкаар он муң тонна продукция бүдүрткүнген. Ооң продукциязынга чагыг республиканың даштындан база кээп турар. Разрезтиң Чадаанада салбыры база май мурнунуң социалистиг чарыжының күүселдезинге төлептиг үлүүн киирген.

Улустарның найыралы орденниң эдилекчизи чолаачы Я. Чебодаев коллективге калбарган «Беш чылды—хуусаа бетинде» деп чарыштың эгелекчизи. Ол ам үени мурнап, июнь айның күш-ажылчы үлүүн доозар чоокшулай берген. Ол ышкаш бульдозерист П. Гребнев чыл эгезинден бээр планда көрдүүгениниден 3 муң 460 кубометр хөй даг массазын чайлаткан.

(Бистиң корр.)

ТУКТУ КӨДҮРГЕН

СЭКП Улуг-Хем райкомунуң бюрозу районда сүт-бараан фермаларының май 1-ге уткуштур социалистиг чарыжының түңнелин үндүрген. Айыттынган үеде «Найырал» совхозтуң Үрбүн болгаш Кара-Тал сүт-бараан фермаларының коллективтери эң дээре көргүзүглерлиг болуп, бедик сорттуг сүттү дужааганнар.

Кара-Тал сүт-бараан фермазының саанчылары сөөлгү он хонукта сүт саар оналдазын 120 хуу күүсеткеш, күрүнеге 9,8 тонна шынарлыг сүттү дужааган. Ынчангаш ол коллективке партия райкомунуң болгаш райкүүскомунуң шилчиир Кызыл тугун тывыспышаан, оларның күш-ажылчы чедиишкининге тураскаадып Күш-ажылчы алдарның тугун көдүрген.

К. МААДЫ.

ХООЧУННУҢ БРИГАДАЗЫ

1981 чылдың Май 1-ге СЭКП ТК-ның кыйгырыгларынга Кызылдың алгы заводунуң коллективи сорук кирип, социалистиг чарышты улам калбарткан. Ында Г. И. Гавриченконуң бригадазы чарыштың мурнуку одуруунда. Мурнакчы бригада апрельдиң планын хуусаа бетинде күүсеткен болгаш боттарының чедиишкинин Май 1-ниң байырлалынга тураскааткан.

Кызылдың алгы заводунда хоочуннарның бирээзи Григорий Иванович Гавриченко 1953 чылдан тура ында үзүктел чок ажылдап келген. Ооң удурткан бригадазы заводта мурнакчы бригадаларның бирээзи. «Он бирги беш чылдың планныг оналдаларын чедиишкинниг доодур болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжы дугайында» СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга мурнакчы бригаданың кежигүннери сорук кирип, боттарының алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш олар туржуп турарлар.

Бедик мергежилдиг мастерниң бригадазы арга-курлавырын санап көргеш, бедиткен социалистиг хүлээлгени алган. 1981 чылдың планныг оналдазын Улуг Октябрьның байырлалынга таварыштыр күүседирин бригада кежигүннери шиитпирлээн.

Г. Гавриченконуң бригадазы бо чылдың эгезинден тура бедик темпилиг ажылдап келген. Бирги кварталдың планын олар ажыр күүсеткен, 1500 бродиң ядиктерин даараар тургаш, херек кырында 1560 эжеш ядиктерин даараан.

Оларның бригадазының кежигүннери аразында эп-найыралдыг, ында кижи бүрүзү-ле улуг-нормазын ажыр күүседип турар.

Даараныкчылар Н. Чадамба, Т. Бекшаев, Н. Вергунов болгаш оон-даа өскелер бедик көргүзүглери дээш хөй удаа мактадып, шаңнадып келгеннер. Хуула планын Н. Чадамба—140 хуу, Н. Вергунов 177 хуу күүсеткен.

Заводта 28 чыл ажыг ажылдап келген бригадир Григорий Иванович ажыл-ишке кызымак, негелделиг-биле эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап алган. Бригада кежигүннериниң күш-ажылын шын организастап, кижи бүрүзүнге ажылды хуваап, ай, квартал планының күүселдезин чедип ап турарында хоочун бригадирниң билдилиг ажылындан бүгү чүве хамааржып турары билдинип. Заводтуң ажылчыннары-даа, инженер-техниктиг ажылдакчылары-даа Григорий Ивановичини хүндүлээр.

Заводта Г. Гавриченконуң, Л. Ильинаның мурнакчы бригадалары чарышты баштап, коллективке эки үлегер-чижекти көргүзүп турар.

Н. ООРЖАК.

Часкы хову ажылдары

ЭЛЕГЕСТИҢ ШӨЛДЕРИНДЕ

Таңды районда Тока аттыг совхозтуң шөлдеринде бо хүннерде часкы хову ажылдары кидин түлүктеп турар. Ылангыя ооң № 2 трактор-хову бригадазының механизаторлары чаштырылганы шалыпкын болгаш бедик агротехниктиг денгелге чорудуп турар. Совхозтуң тараа культураларының колдуг хөй нуруузу ол бригаданың шөлдеринде. Ниитизи-биле беш муң ажыг гектарга тараа база мал чеми культураларын он бирги беш чылдың баштайгы чазында чаштырар.

Бригадир Александр Максимович Христолюбов мынча диди.

— Бо чылын бистиң бригаданың шөлдеринге час эрте эгеледи. Аңаа баш удур белеткенип алган болгаш, ажылдар шалыпкын эртип тур. Бүгү шөлдерге шык базырыышкынның чеди-ле ажыл хүнүнде доостувус. Кызыл-тасты чаштырарынче апрель 25-те эгелеп кирдивис. Ол үнелиг культураның барык-ла үш муң гектарга тарылыр. Он бирги беш чылдың баштайгы чазында чаштырылганы мурнунда чылдардан беш хонук эрте эгелединис. Черниң ол-шыгы кургаалакта чаштырылганы дүрген доозар дээш, механизаторлар шалыпкын ажылдап тур.

Бригаданың шөлдеринде тос агрегат ажылдап турар. Олар хүнде 200 гектар чедир чаштырып турар. Ол — ажылчын планда көрдүнгенинден 40 гектар хөй. Ажылчы чоннарның эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ниң байырлалын бригаданың механизаторлары күш-ажылчы чедиишкин-биле уткуп турар. Олар бо хүннерде 1000 ажыг гектарга кызыл-тасты чаштырган. Механизаторлардан Моңгуш Темир-оол, Михаил Шойлаа, Иван Сарыг-оол, Ооржак Шотак, Түлүш Белек-оол, Оюн Кара-оол олар хүнде-ле бүдүн чартык — ийи норманы чаштырылгага күүседип турар. Бригаданың кежигүннери тараа культураларының чаштырылгазын Тиилелге хүнү — Май 9-ка чедир доозарын шиитпирлээн.

К. АРАКЧАА.

ЧУРУКТА: М. Темир-оол биле М. Шойлаа болгаш оларның чаштырылга агрегаттары.

Л. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

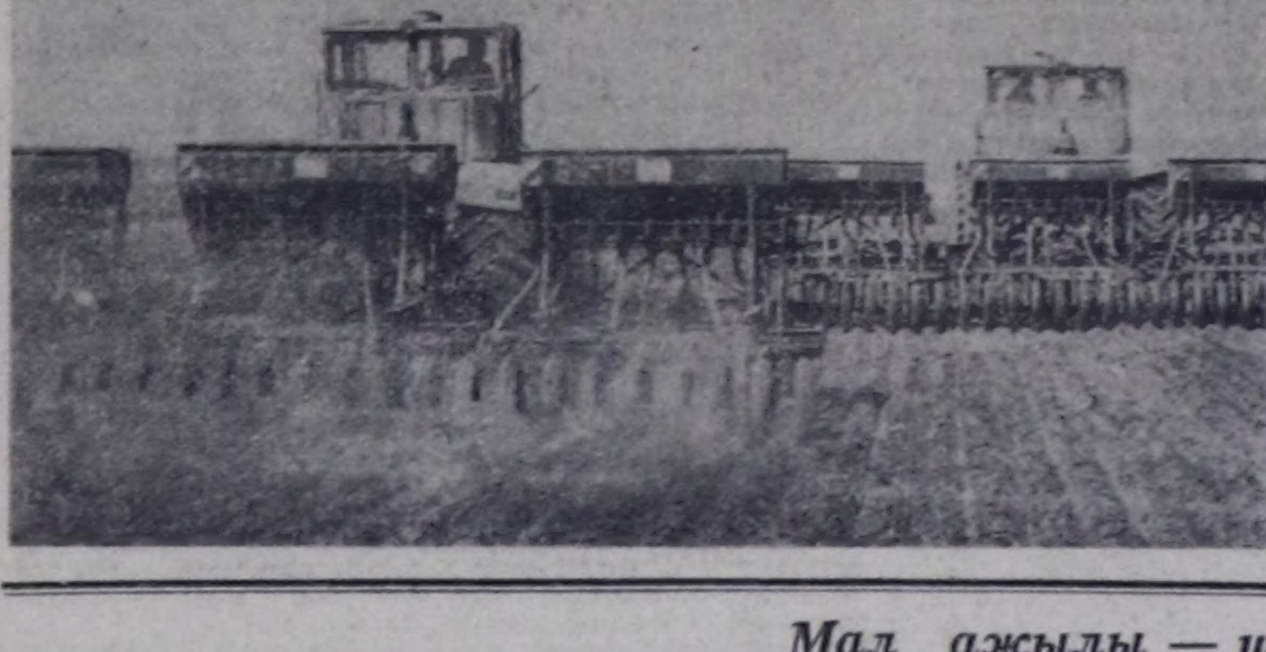

МОСКВАДАН ЧОРУПКАН

Ливия революциязының удуртукчузу, Ливия араб социалистиг улусчу Джамахирияның баштыңы Муамар Каддафи апрель 29-та Москвадан чорупкан. Ол СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чалаанын ёзугаар Совет Эвилелинге албанның найыралчы аян-чоруун кылып чораан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев, албанның өске-даа кижилери М. Каддафини аэродромга үдээн.

(СЭТА).

ТЕХНОЛОГТУГ ШЕНЕЛДЕЛЕР

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП, апрель 28. (СЭТА). Космонавтылар Владимир Ковалёнок биле Виктор Савиных «Салют-6»—«Союз Т-4» эртемшинчилел комплекизиниң бортунда 47 хонук ажылдап турар. Космос заакуумунуң болгаш деңзи чок байдалга бусталдырыышкынның база ооң соонда соодарының аргазы-биле металл чайырлаашкыннарны «Испаритель» аппаратураның дузазы-биле кылып чорударының ээлчегдиг шенелделерин экипаж дүүн боттандырган. Ол ажылдарны орбита комплекизи хелегелиг болгаш хүннүг талаларга чорда, кажан чайырлап турар бүдүмелдерниң кырының температуразы аңгы-аңгы боор турда кылып чоруткан. Шенелделериниң сорулгазы болза космос аппараттарының даштыкы чайырын ужудуушкун үезинде катап тургузарының технологиязын ажылдап кылыры, ол чайырлаашкынны кылыр тургузугну чогаадыры болур.

Бөгүн космонавтылар «Испаритель» тургузугну адырган, ооң орнунда «Сплав» деп электриниг суугуну тургускан. Кадмий-мөңгүн-суу-теллур составтыг полупроводник материалдың монокристалдарын өстүрериниң алды хонук хуусаалыг шенелделерин аңаа эгелээр. Черниң бойдус курлавырларын шинчилээриниң программазынга дүүштүр геофизиктиг шинчилелдерни чоруткан, эртем аппаратураларын хынаан, күш-дамыр мергежилгелерин кылган.

ТИИЛЕКЧИЛЕРГЕ ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

Республиканың найысылалы — Кызыл хоорай Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга тиилекчи болгаш СЭКП Төп Комитединиң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ Төп Комитединиң шилчиир Кызыл тугун, база 1980 чылдың болгаш онгу беш чылдың планныг оналдаларын чедиишкинниг күүседири дээш Бүгү-россияның социалистиг чарыжынга киришкеш, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алганын билир болгай бис.

Кызылчылар чарыштың тугун бедик тудуп, темпини кошкатпайн ажылдааш, 1981 чылдың бирги кварталының түңнелинде эки көргүзүглери дээш СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун алган.

Дүүн партияның хоорай комитединиң хуралдаар залынга найысылалдың үлетпүр бүдүрүлгелериниң, тудуг, транспорт организацияларының, садыгның, чоннуң амыдырал хандырылгазының мурнакчылары Кызыл тукту тывысырынга тураскааткан байырлыг митингиге чыглып келген.

Байырлыг хуралды партияның хоорай комитединиң бирги секретары — А. И. Помидаев ажыткаш, СЭКП обкомунуң секретары А. И. Ванжага сөс берген. Чедиишкиннерин быжыглап, эки ажылдааш, база бир Кызыл тукту чаалап алганы-биле хоорайның ажылчылериниң тиилекчилеринге байыр чедирбишаан, Кызылдың ажылчы чоннарының чедиишкиннеринге болгаш он бирги беш чылда оларның мурнунда салдынган сорулгаларга доктааган.

Бо шаңнал дээрге ажылчыннарның, специалистерниң, хоорайның бүгү ажылчы чонунуң шудургу ажылдаанының түңнели-дир. Ол дээрге он бирги беш чылдың планныг оналдаларын күүседиринге ажылчы чонну мобилизастаар талазы-биле партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының масса-политиктиг, организастыг ажылды чорутканының түңнели-дир деп А. И. Ванжа демдеглээн.

Бо чедиишкиннерге Кызылдың эът комбинадының, «Тыва сүт-тудуг» трестиң автобаазазының, Кызыл садыгның «Кызыл ЦЭС тудуг» эргелелиниң, Тувкоммунэнергонуң болгаш оон-даа өске күш-ажылчы коллективтер төлептиг үлүг-хуузун киирген. Онгу беш чылдың түңнелдери-биле 150 ажыг кызылчылар Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын алган, оларның аразында даараныгла комбинадындан Раиса Тартановна Сумба, № 48 тудуг эргелелинде Валентина Бичеооловна Борбак-оол, № 3 АТБ-ден Василий Александрович Жбанов, № 2 АТБ-ден Анатолий Иванович Галайко болгаш оон-даа өске мурнакчылар бар.

Мыңдыг чедиишкиннер-биле чергелештир кызылчыларның мурнунда салдынган сорулгалар улуг, ам-даа чедир шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй, оларга СЭКП обкомунуң секретары доктааган.

Ол ышкаш продукцияның ассортиментизин калбартыр, шынарын экижидер ажылдар чогуур деңнелге чедир чорутпайн турарынга база доктааган. Ынчангаш күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде четпестерни чайладыр, курлавырларны ажыглаарынче кичээнгейни күштелдирери негеттинер-дир деп, А. И. Ванжа айыткан.

Кызылдың ажыл-ишчилери үлетпүр продукциязын сайгарарының болгаш продукцияның кол хевирлерин бүдүрериниң талазы-биле чыл планын декабрь 28-те күүседир, дээди категорияның продукциязын бүдүрерин 1,5 катап көвүдедири боттарының социалистиг хүлээлгезинде көргеннер болгай. Найысылалдың ажылчы чону социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш төлептиг ажылдаарынга бүзүрелин ол илереткен.

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун эш А. И. Ванжа хоорайның ажылчы чоннарының төлээлекчилеринге тывыскан.

Бедик шаңналды алганы-биле холбаштыр найысылалдың күш-ажылчы коллективтериниң мурнакчыларының мурнундан Кызылдың эът комбинадының директору Б. М. Ковусчаев, № 48 тудуг эргелелинден бригадир Т. В. Хертек, № 9 магазинниң садыгжызы Е. И. Огнёва олар санал берген, боттарының коллективтериниң мурнундан планныг оналдаларны, социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш бүгү-ле билиг-мергежилин берип ажылдаарын шынзыткан.

• • •

Онгу беш чылдың планныг оналдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүсединге улуг чедиишкиннерлиг болганы дээш Тываның автоорукттарны тударының болгаш ажыглаарының талазы-биле бүдүрүлге эргелелиниң белук ажылчыннары чазактың шаңналдарын чаалап алган. Ону тывысырынга тураскааткан байырлыг хурал дүүн болган. Чарыштың тиилекчилеринге орденнерни болгаш медальдарны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы В. Б. Добромыслов тывыскан.

Боттарының даалган ажылынга ээ-харысалгалыг чорууну көргүзүп, планныг оналдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүсеткен мурнакчылар: чолаачы П. П. Кабак, төп лабораторияның начальниги В. Н. Намай, асфальт-бетон заводунуң операторну В. П. Сафронов, автогрейдер машинизи С. Л. Лышов, ажылчын С. К. Сарыглар олар тус-тус шаңналдарын дүүн алгылаан.

Кызылдың көвүрүг тудар эргелелиниң экскаватор машинизи Сергей Леонидович Лышов «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медальды ап тура, бодунуң болгаш өөрүнүң күш-ажылын бедиин-биле үнелээни дээш коммунистиг партияга болгаш Совет чазакка өөрүп четтиргенин шаңнаткаңнарның мурнундан илереткишаан, он бирги беш чылдың бирги чылының болгаш бүгү беш чылдың планныг оналдаларын база социалистиг хүлээлгелерин чедиишкинниг күүседир дээш бүгү күжүн мөөңнээрин бүзүреткен.

СЕМИНАР-ХУРАЛ

ЧАДААНА. (Телефон-биле. «Шынның» корреспондентизи). Улус депутаттарының Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Өвүр, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем район болгаш Чадаана, Шагаан-Арыг хоорай Советтериниң аңгы-аңгы доктаамал комиссияларының даргаларының семинар-хуралы манаа болуп эрткен. Ону Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендуме ажыткаш, удуртуп эрттирген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр район болгаш хоорай Советтериниң доктаамал комиссияларының сорулгаларының дугайында илеткелди семинар-хуралга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң органиазстыг килдизиниң эргелекчизи А. С. Поляков кылган.

Оон соонда улус депутаттарының район Советтериниң чамдык доктаамал комиссияларының даргалары: Барыын-Хемчиктиң чаагайжыдылга болгаш коммунал ажыл-агый талазы-биле — В. Д. Окуленко, Чөөн-Хемчиктиң калык камгалал болгаш социал хандырылга талазы-биле — Х. С. Сат, Өвүрнүң социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш хой-ниитиниң корум-чурумун камгалаар талазы-биле — К. С. Донгак, Улуг-Хемниң улус өөредилгези болгаш культура талазы-биле — Б. Б. Моңгуш, Бай-Тайганың аныяктар херээниң талазы-биле — К. С. Бавуу, Чадаана хоорайның садыг, ниитиниң чемнеилгезиниң болгаш амыдырал хандырылганың талазы-биле—Т. С. Моңгуш олар тус-тус доктаамал комиссияларының ажылының дугайын семинарның киржикчилеринге таныштырган болгаш дуржулгазын солушканнар.

Семинар хуралдың түңнелинде Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. К. Мендуме СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин база он бирги беш чылдың даалгаларын чедиишкинниг боттандырарынга холбаштыр улус депутаттарының Советтериниң болгаш оларның доктаамал комиссияларының мурнунда салдынган сорулгаларының дугайында делгереңгей чүве чугаалаан.

Мал ажылы — шалыпчы фронт

МАЛЧЫННЫҢ САЛГАЛЫ

— Эртен аалывыска шеф болур. Хөй кижи баар. «Анай-Хаак» агитквартираның коллективи чеде бээр. Аңаа барып дузалажып, часкы салгынга селгүүстээй-даа сен—дээш, кадарчы мени чер алыспайн, машинага олурткаш, чорупту.

Ыргак-Дагыр шанчыгларлыг, Эдер-Куй дагының баарын өрү хайтывыс. Эң үстүкү шанчыгның артында, ыйгыл шөлдүн кыдыында кадарчының аалынга келдивис.

Бо аныяк малчыннарның кодан хүр-чаагай кышты эрткен болду. Малдың күш-деңгели эки, чаш төлү-даа чидириг чок. Төрүүр чүс хойга оналаштыр ам 96 хураганы камгалап алган.

«Тээли» совхозтуң хоочуннарының бирээзи чораан «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи пенсионер Хертек Адыг-оолдуң оглу Адыг-оол Кара-оол хойжулаа-ла тос чыл чеде берген. Ада-иезиниң изин баскан аныяк хойжу чыл бүрүде багай эвес көргүзүглерни чедип ап келген. Амгы үеде коданда 300 ажыг хойнуң хураганы мендн болгаш семисшыырак.

Өгнүң херээжен ээзи Алдынкыс база малчын кижиниң уруу. Ооң адазы Иргит Сагды «Кара-Хөл» совхозтуң хоочуннарының бирээзи, база-ла «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи, пенсионер.

Хоочуннарның соон салгаан ажыл-ишчи аныяк кадарчыларның өдек-кыштаа арыг-силиг. Кыштың берге үезинде олар малчын эш-өөрүнге, бригаданың кадарчыларынга дузалап, боттарының күжү-биле белеткээн 10 тонна сигенни берген. Коданда ам-даа 10 тонна хире ногаан сараат кур чыл ашкан, малга четчир. Кадарчының өдээнде ийи чыл бурунгаар туткан 600 хөй кирер улуг кажаа бар. Ооң баарында бедик улуг сериилиг, чаш хураганнарның чылыг кажаазы таарымчалыг, улуг-биче хурагаңнар ажаар клеткаларлыг. Чылыглап каан суг кудар доскаар, мал чемгерер оңгачалар, кужур, дус база бар.

Үстүнде чугаалааным шефчилер совхоз төвүнүң «Анай-Хаак» аттыг агитквартирага хамаарышкан чээрби өрегениң 30 ажыг кижи ол хүн аңаа автобустуг четкен. Олар өдек чүдүрер бир самосвалдыг, бир дем-биле ажылдааш кажааның өдээн казып, аныяк малчыннарга улуг дузаны чедиргеннер.

Агитквартираның коллективи совхозка бо чылын 10 тонна сигенни белеткээрин хүлээнген.

А. АДЫГБАЙ.

Хоочуннарның кыштаанда

Хоочун малчын Күнчү Салчактың кыштаа суурдан көстүп чыдар Мешпек-Бут деп черде. Ак-Баштыг биле Саадактың бедик сүүрлериниң аразында мөчек-мөчек улуг даглар эдээнде турар. Аалга чедир дөъш өрүлеп ховуну кежиилдир эртер.

Аңаа час эрте дүжүп, чылааш, дагларның хары эрип, оът-сиген саргарып көстүп келгилээн. Хөй кезии оолдапкан хойларны чоорту ынаар кадарып, немелде чем берип турар.

Коданның байдалы ниитизи-биле хүр-чаагай кыш ашкан. Сиген, холуксаалыг чемнер, сула сүт-даа бар. Чайгы үеде кадарчының белеткеп алган 8 тонна ногаан сигени курлавырда. Ону чаш хураганнарга берип, оларның ажаалда чемгерилгези дээш олуг орбас кадарчылар болду.

СЭКП райкомунуң бюро кежигүнү, хоочун хойжу Күнчү Балгаанович Салчак төрүүр чүс хойга оналаштыр эрткен чылын 95 хураганы доруктурган. А бо чылын кыш берге-даа эртсе, төрээн 240 хойдан ынча чаш төлдү чидириг чок камгалап алган. Коданда хөй оолдавышаан турда четкеним ол.

Дуржулгалыг малчын Чалаа угбай ында сакманщиктеп, шупту-ла эрес-кежээ ажылдап турарлар. Хойларны оъткарар, суггарар, чаш хураганнарны чемгерер, эмискиктээр, эмнээр, үзер, кажаалаар дээш күш-ажылчы хүннер коданда хайныгып-ла турар.

Өгнүң херээжен ээзи Шаңгыр Сюрюновна— Маадыр-ие. Бо өг-бүледен ажылчын салгал өзүп орары база-ла чаагай херек. Улуг оглу Эрес-оол ында дузалакчы кадарчы болуп дөрт чыл ажылдап келген. База бир оглу— Баң-оол электрокаңнакчы. Мишазы Улан-Удэниң кодээ ажыл-агый институдунда эки өөредилгелиг студент. Шой-оол Совет Арминяның хуреэлеңинде, Валязы — эмчи, Нинaзы—бухгалтер, Нинaзы— кассир. Тамаразы—башкы, эң хеймерлери школачылар.

Үлегерлиг, ажыл-ишчи бо өг-бүлеге кым-даа чоргаарланыр.

А. ХЕРТЕК.

Мөңгүн-Тайга район.

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

СӨСТҮ АЖЫЛ-ХЕРЕК-БИЛЕ БЫЖЫГЛААР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң съездиге кылганы СЭКП ТК-ның Отчёдун бүгү совет улус ышкаш, «Тээли» совхозтуң коммунистери, ажыл-ишчилери боттарының ажыл-чорудулгазының зайычы программазы кылдыр хүлээп алгаш, амыдыралга боттандырарының хемчеглерин ап турарлар. Съездиниң ажылдап турган хүннеринде база амгы үеде ооң материалдарын таныштырып, пропагандалаары-биле холбаштыр митингилерни, бүдүрүлге хуралдарын, лекция, беседаларны чер-черге организастап чоруткан бис. Аңаа бир муң чыгам кижи киришкен болгаш 37 кижи сөс ап чүве чугаалаан. Оларның чамдыктары боттарының социалистиг хүлээлгелерин эде көрүп, бедиткен хүлээлгелерни алгылаан болгаш партияның айыткан планнарын күүседиринге долу шиитпирлиин илергейлээннер.

Чижээ, Ээр-Хавак СБФ-зиниң, Кудуктуң, Шаттың хойжу бригадаларының ажыл-ишчилери бо чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде долдур болгаш ажыр күүседирин хүлээнген. Ол ышкаш совхозтуң автопарыгының болгаш МТМ-ниң каттышкан хуралынга полаачылар Е. Канбол, Д. Сенги-Доржу, каннакчы К. Кара-Сал, токарь И. Бержек олар он бирги беш чыл планын 4 чыл 6 айда күүседирин хүлээгеннер. Саанчылардан коммунистер Р. Билчей, Ч. Куулар, Л. Норбу, Е. Сагды олар беш чыл планын 4 чыл 9 айда күүседирин хүлээнген. А. Хертек, М. Автыы, К. Торе, Ф. Хүрең олар төрүүр чүс хойга онаалтыр бо чылын 90—95 хураганны камгалап алырын хүлээнген болгаш сөзүн ээлээннер.

Совхозта социалистиг чарышта ниитизи-биле 479 кижи киржип, оларның 117-зи коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик ат дээш демисежип турар.

Партияның съездизиниң өндүр улуг айтышкыннарын амыдыралга боттандырар дээш совхозтуң ажыл-ишчилери бо хүннерде шалыпчы ээлчегин улам калбартып турар. Бо чылдың бирги кварталында совхозта социалистиг чарышка 29 кижи тиилекчи болуп, бедик көргүзүглерни чедип алган. Оларның 21-и коммунистер.

Совхоз бо чылын күрүнеге 391 тонна эътти, 406 тонна сүттү, 35 тонна дүктү садар планныг. Ол сорулгаларны чединишкинниг күүседирин хандырарынче, чугула кампания — кыштаглаашкынны хүр-чаагай доозарынче ажыл-агыйның дирекциязының, ында партия, профэвилел организацияларының болгаш хөй-нииттиниң күжүн угландырган. Апрель төнчүзүнге чедир төрүүр чүс хойга онаалтыр 80,1 хураган менди алдынган. Өшкүнүң чартыындан хөй кезии оолдапкан, коданнарда ооң массалыг оолдаашкыны үргүлчүлеп турар.

Совхозтуң экономиказының чугула адыры — мал ажылында он бирги беш чылда шиитпирлезе чогуур айтырыглар, четпестер хөй. Бирги кварталда ажыл-агый күрүнеге эът база сүт садарының планын ниитизи-биле күүсетпээн. Ол бисти дүвүредип турар. Малдың өлүп хораары, ону чидирип самчыгдаар чоруктар ам-даа бар. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге бо чылдың бирги кварталында бода болгаш шээр малдың өлүп хораары элээн кызырылган-на харын. Ынчалза-даа Кызыл-Даг салбырында мал хорамчазы хөй. Оон бир кол чылдагааны малдың ажаалда-тежээлдезин, кадарның багай организастааныңда, кадарчыларның харысалгазын бедитпейн, негелдени кошкак тургусканында. Үстүнде четпестерден чогуур түңнелди үндүрүп, нииттиниң малының баш санын немей өстүрер, ооң продуктулуун бедидер, планныг онаалдалар күүселдезин хандырар дээш организакчы ажылды үениң негелдезинге дүүштүр тургузары дирекцияның, совхозта партком, профэвилел болгаш өске-даа хөй-нити организацияларының чугула сорулгазы болур.

МАЛ ажылын улам ынай хөгжүдер төлээде, чер ажылының культуразын дыка бедидер апаар. Бо чугула айтырыгже кичээнгей бисте кошкак. Ол дугайында чоокта чаа совхозтуң бүгү коммунистериниң хуралынга шыңгыы сайгарып, чугаалашкаш, боттандырар ужурлуг хемчеглерни дугурушкан. Ылангыя хөрзүн болбаазырадылгазын, культураларны өстүрериниң агротехниказын эртемге үндезилеп, чорудар талазы-биле ажыл кошкак. Суггаттыг черлерниң ажыглалынга, буга-сумун септелгезинге районнуң суг ажыл-агый эргелели ышкаш организациялардан дээштиг дуза негеттинип келген. Оон аңгыда тарылга шөлүн калбартыр, кур болгаш куруккан черлерге культура-техниктиг ажылды сайзырадыр талазы-биле хемчеглерни ап чорудары негеттинип турар. Чайгаар үнген эки сигенниг бугалар үнарын делгемчидер талазы-биле улуг ажылды чорудар апаар.

Партияның ээлчеглиг XXVI съездизинге мал чеминиң четчир баазазын тургузарының улуг сорулгаларын айыткан. Ынчангаш ол айтышкыннарга дүүштүр совхозка малдың хөй чемин белеткээриниң айтырыгын эртемге үндезилеп чорударынга чер ажылының специалистериниң ролюн бедидер, өске-даа чугула сорулгаларны шиитпирлээр ужурлуг бис.

Совхозтуң мурнунда амгы үеде бир чугула кампания — часкы тарылга эгелеп турар. Бо чылын 3200 гектарга тарылганы чорудар бис. Аңаа ажыглаар тракторлар болгаш кедээ ажыл-агыйның кожуг машиналары холдуунда белен. Ынчалза-даа тарылгага хереглезе чогуур үрезинниң чүгле 50 хуузу совхозта бары дыка четпес. Артканын сөөртүп алыр транспорт айтырыы бергедеп келген. Ам ол талазы-биле хемчеглерни ап турар бис.

Ажыл-агыйда хожудаашкыннарны ажып эртериниң дээштиг хемчеглерин ап, он бирги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын долдур болгаш ажыр күүседиринче коммунистерниң, ажыл-ишчилерниң күжүн мобилизастаар, организакчы болгаш политмассалыг ажылды съездиниң негелделеринге дүүштүр тургузар дээш совхозта партком болгаш партия эге организациязы бүгү хемчеглерни ап чорудар.

Д. ХИРВАА,
Бай-Тайга районнуң «Тээли» совхозунда партком секретары.

ЭЛБЕК ЧЕМНИҢ МАГАДЫЛАЛЫ

Рапс — мал чеми болур үнелиг культура. Ооң дүжүдү арбын болгаш чемгир шынары бедик. Ол чаа культураны бистиң республикага бир-ле дугаарында 1980 чылда тарып өстүрерин шенеп көрген. Ооң үрезинин болгаш ногаан массазын эрткен күзүн ажаап алган.

Чаа культураны тарып өстүрерин дөрт районнуң төс ажыл-агыйы чоруткан. Ниитизи-биле рапсты 2012 гектарга тараан. 1257 гектардан ол сигенниң үрезинин, а 775 гектарны ногаан чем кылдыр ажаап алган. Гектар черден ногаан массаның дүжүдү 75 центнер, а үрезинниң — 4,9 центнер болган.

Республикага ол культураның 20 тонна үрезинин сөөртүп эккелген. Оон үс алыр ужурлуг культура турган. Үрезининде үс 40—49 хуу чедип турар.

Рапсты тарып өстүргениниң баштайгы чылында-ла республиканың бүгү ажыл-агыйларынга 1981 чылда тарырынга четчир үрезин алдынган. Он бирги беш чылдың баштайгы чылында рапсты республикага 5500 гектарга, оон иштинде 1700 гектарны үрезинин алыры-биле тарыыры планнаттынган.

Рапсты тараанының баштайгы чылында ооң дүжүдүнүң куду болганы ол чаа культураны суггат чок черге, чазын удур андарган, бок үнүштүг аңгыска тарааны-биле тайылбырлаттынар. Оон аңгыда рапстың дүжүдүн болур-чогууру-биле ажаавааан. Ол культураны тарып өстүрериниң дуржулгазы республиканың чаңгыс-даа ажыл-агыйынга чок турган.

Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга рапсты эрткен чылын 100 гектарга тараан. Гектардан ортумак дүжүт 5,5 центнер болган. Дүжүттү чогуур үезинде ажаапкан болза, гектардан — 7—10 центнерни ап болур турган. Маңаа кол чылдагаан — үрезинин алыр рапсты тавычалай кезерин озалдатканы. Ортаакы болгаш адакы каъттарынга үрезини төктүп эгелээнде, ону кестирип кирген. Ажаап алырының дуржулгазы база чок турган. Кестирген соонда тавычаны 3—4 хонганда бастырып алыр ужурлуг. А бис ону барык-ла неделя четкенде бастырган. Ынчангаш чидириг улуг болган.

Чазын чаштырар рапста үс 49 хуу чедип турарын үстүнде айыткан болгай мен. Оон аңгыда белок-биле база байлак. Чижээ, бир килограмм рапс далганында белок 380 грамм чедип турар. Ынчаарга ол-ла хире чочак-тараа далганында белок 200 грамм, кызыл-тастыында — 120, арбайнында — 110 грамм болгай.

Урал артында Курган областа арбай-рапс холуксаазын мал чеми кылдыр белеткеп турар. 60 хуузу арбай болгаш 40 хуузу рапс болуп турар бир килограмм холуксааны анализтеп көөрге, ында 1,22 чемгерилге единицазы база 131,2 грамм протеин бар болган. А арбайын 80 хуу, рапызын — 20 хуу кылыптарга бир килограмм холуксааның чемгерилге единицазы 1,2, протеини 118,3 грамм апаар.

Ындыг турбуже, бистиң республиканың совхозтары белок-витаминниг холуксааларны мал чеминге немевейн турары шын эвес. Чарбалап каан арбайга рапс үрезинин холуптар болза, чемниң хоолулуу 30 — 40 хуу бедип болур. Республиканың агрохимлабораториязының медээзинден алырга, мал чеми кылдыр ажыглап турар килограмм тараада ортумаа-биле 0,87 чемгерилге единицазы, 73,7 грамм хайлыр протеин бар болуп турар. Бир эвес чарбалап каан арбайга азы кызыл-таска рапс далганын холуптар болза, чемниң хоолулуу килограммда 1,2 чемгерилге единицазы, 118,3 грамм хайлыр протеин чедир бедиир апаар-дыр.

Чер ажылының бедик культуразы дээш

Бо үнелиг мал чеми культураны Канадада, Индияда, Польшада, ГДР-де, Францияда болгаш өске-даа чурттарда хөйү-биле тарып өстүрүп турар. Чижээ, ГДР-де рапстың бир гектарындан-на 30 центнер чедир үрезинни ажаап ап турар. Сөөлгү чылдарда ол культура Совет Прибалтика республикаларында, Украинада, Белоруссияда, Молдавияда калбаа-биле нептерээн. Ону Красноярск крайга 1980 чылда 21 муң гектарга тараан.

Тываның кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга рапсты тарып өстүрер шенелдени 1978 чылдан бээр чорудуп келген. Чөөн-Сибирь сортунуң үрезинин баштай Красноярск крайның Ужурск дуржулга станциязындан 20 килограммны эккелген. Ынчаарга 1980 чылда дуржулга-бүдүрүлге ажыл-агыйы рапстың бир тонна үрезинин дүжааган. Ол-ла чылын дуржулга станциязы болунуң үрезини-биле ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка 5 гектарга рапсты тарааң болгаш оон 2,6 тонна үрезинни алган. Он бирги беш чылдың баштайгы чылында ол совхоз чазын чажар рапсты 120 гектар шөлге тарыыр. Оон 5 гектарындан үрезин алыр, артканын мал чеми кылдыр ажыглаар.

Рапсты үш үеге таарыштыр: майның эгезинде, июньнуң ортанда болгаш июньнуң төнчүзүнде азы июльдуң баштайгы он хонуунда тарыза чогуур. Сөөлүнде тарааның дона бергенде кескеш, хой чемгерер. Хойларга үзүктелиишкин чок ногаан чем конвейерин ындыг янзы тургузуп болур.

Тываның байдалдарынга рапсты майның эгезинде тарып болур. Ийи градус чылыгга, оон өзүмнери 5—6 хонганда көстүп кээр. Ногаан массазын ажыглаар кылдыр өзүп үнер үези 51 хонук болур. Эрте тараанда рапсты июньнуң төнчүзүнде кезип болур. Баштай кескениниң соонда рапс 45—50 хонганда ийиги кезилдениң ногаан массазын берип четтигер.

Бии-Хемниң сорт участогунга рапстың янзы-бүрү сорттарын ногаан масса болгаш үрезин алыры-биле шенеп көргениниң медээзинден алырга, Чөөн-Сибирь сорт ийи кезилдеде гектардан 268 центнер ногаан массаны болгаш, 15,6 центнер үрезинни берген. Оон өске «Торч» сорт гектардан ол-ла дараалашкаа-биле 164 база 13,6 центнер дүжүттү берген. Васильковск сорт аңне дүжүткүр болуп — гектарадн 377 болгаш 20,2 центнерни берген. Моон соңгаар шенеп көөр чорук рапстың ол-ла сорттарының артык шынарлыын көргүзер апаар.

Амдызында Чөөн-Сибирь сортту тарып өстүрерин сүмелеп турар бис. Ол сорт дүжүткүр болгаш ону мал эки чиир. Сывының узуну 1,5—1,8 метр бедик болур, аажок бүрүлениир. Суггаттыг черге тарыырга, гектардан 300 центнер чедир ногаан массаны бээр. Рапстың ногаан массазында белок барык-ла беш хуу чедип турар. Ол болза, тарымал тооруктуундан болгаш кукурузанындан ийи катап хөй-дүр.

В. САХАРОВСКИЙ.
Кедээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының мал чеми бүдүрүлгезиниң лабораториязының эргелекчизи.

ӨГ-БҮЛЕ БҮРҮЗҮНГЕ ЧААГАЙЖЫДЫ ТУТТУНГАН БАЖЫҢ

ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң үр хуусаалыг программазының дугайында СЭКП-ниң XXVI съездизиниң хүлээп алганы чаа программазында он бирги беш чылдың төнчүзүнде өг-бүле бүрүзүн чаагайжыды туттунган чаа бажыңнар-биле хандырары көрдүнген. Ынчангаш совет күрүнениң хөй чылдар дургузунда салып келген сорулгазы ам херек кырында күүсеттинериниң кырында келгени ол.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң тодараткаты чуртталга тудуунуң программазы ийи беш чылда кылдынар кылдыр планнаттынган. Ол үениң дургузунда 10 миллион чаа квартиралар болгаш чаңгыс аал чурттаар коттеджилер туттунар. Ол чорук колдуунда 100 миллион өг-бүлелерниң чуртталга байдалын экижидериниң айтырыын шиитпирлээр. Оон түңнелинде, бир эвес ам хоорай чурттакчыларының 80 хуузу чаагайжыды туттунган аңгы-аңгы квартираларда чурттап турар болза, амгы бичии бажыңнарда чурттап турар өг-бүлелер 1990 чылда чаа бажыңнарлыг болур.

Чуртталга тудуунуң программазы сан-хөө болгаш материал-техниктиг хандырылга талазы-биле быжыг үндезинниг. Чуртталга тудуунга күрүнениң тускайлап турар акша-хөреңгизи доктаамал өзүп турар болгаш амгы үеде чылда 18,7 миллиард рубль чедип турар. Дараазындагы беш чылда чуртталга тудуунга чарыгдаар акша-хөреңгиниң түңү оон-даа көвүдээр дээрзинге чигзиниг турбас. Чуртталга тудуунуң талазы-биле чааржылга ажылдары ам чоруп турар. Чурттакчы бүрүзүнге-ле 16 дөрбелчин метр чуртталга шөлү онаажыр кылдыр архитекторлар төлевилээн, азы өг-бүлениң кежигүн бүрүзүнге-ле бир комната онаажыр апаар.

Программаның материал-техниктиг хандырылгазы — ол дээрге, конвейер хевирниң бажың тудар 500 чыгыы комбинаттары-дыр. Оон чылда кылыр ажылының нити хемчээли 60 миллион дөрбелчин метр чуртталга шөлү болур. Бажың тудуунуң конвейерлиг аргазы дээрге, тудуг ажылының хөй кезиин заводка кылыры-дыр. Ынчангаш ол ажылды кыштың соок үелеринде безин кылып болур. Бажың тудуунуң заводка кылыр технологиязын амгы үеде кедээде база ажыглап эгелээн. Ындыг хевирниң 132 бүдүрүлгелерин кедээде тудуп кылган.

Мурнуку чылдарда ышкаш, чоңга чурттакчы бажыңнарның бээри болгаш бажың хелезиниң хемчээли ол хевээр өскерилге чок артар. Бажың хелезиниң болгаш коммунал ачы-дуза чедиргениниң дээш төлевир сөөлгү он чылдарда өскерилбээн болгаш ортумак орулгалыг өг-бүлениң алыр акшазының 4—5 хуузу болуп турар. Чурттакчы чоннуң орулгазы өскен тудум-на коммунал төлээшкиннерниң нити хемчээли улам эвээжээр. (Тудугнуң болгаш газ, электричество, одалга, изиг суг хамаарышкан энергетика талазы-биле ачы-дуза чедирилгезиниң өртек-үнези улгатса-даа). Бажың хелезининге киирилделерден болгаш чуртталга фондузунуң чарыгдалдарының аразында ылгалдарны күрүне болунга алган. Ол түң бо хүннерде колдуунда-ла 7 миллиард рубль четкен.

Хууда болгаш кооперация күжү-биле тудуг кылыры улам калбарган. Чуртталга тудуунуң нити хемчээли-биле алырга, ол түң эвээштаа болза, чуртталга тудуунга чоннуң ол салышкынының күрүне деткиир, чуртка ол айтырыгны дарый шиитпирлээринге немелде үндезин кылдыр көрүп турар.

Чээли бээриниң хемчээли ол-ла хевээр — чылда салышкынның 0,5 хуузу болуп артар. Чээлиниң нити түңү чуртталга бажыңының өртээниң 60—80 хуузу болуп турар. Кадрларны кедээге быжыглаары-биле оларга чээли төлээриниң хемчээлин эвээжеткен — оң 50 хуузун совхозтарның болгаш колхозтарның күсели-биле төлээр. Ындыг байдал кедээге чуртталга тудуунуң хемчээлин улам өстүрген. Күрүне чээлизиниң дузазы-биле сөөлгү беш чылдарда кедээге колдуунда-ла 1 миллион чуртталга бажыңнарын туткан. Аңаа ниитиниң болгаш күрүнениң үндүрген чарыгдалы — 2 миллион рубль ажыг.

Чаа чуртталга кварталдарының тудуун бо беш чылда комплекстиг тударының айтырыын долузу-биле шиитпирлээр апаар. Ынчалза-даа чуртталга тудуу-биле чергелештир садыгның болгаш амыдырал хандырылгазының, чоңга культура хандырылгазының тудугларын кады тударының айтырыында чедир шиитпирлеттинмейн турар чүүлдер ам-даа бар. Чурттаары-биле дужаттынып турар бажыңнарның тудуг-монтаж болгаш шеверлел ажылдарының шынары чогуур негелдеге четпейн турар. Чуртталга тудуунуң чаа программазы ол болгаш оон-даа өске айтырыгларны шиитпирлээринче кол кичээнгейни угландырар апаары чугаажок.

Александр ДЕДУЛ.
ПМА-ның экономиктиг тайылбырлакчызы.

ПРИКУМНУҢ ПЛАСТМАСС ЗАВОДУ АЖЫГЛАЛГА КИРГЕН

СТАВРОПОЛЬ КРАЙ. Химиктиг бүдүрүлгелерниң картазында чаа демдек көстүп келген. Ол дээрге, Прикумнуң пластмасс заводун ажыглалга кииргени ол. Ону тударынга болгаш ажыглалга киирерinge киришкен бүгү кижилерге эш Л. И. Брежнев байыр чедирген. Эрткен беш чылдың дургузунда ажык шөлге бедик механизастаттынган комплекс бедип үнген. Ук бүдүрүлге ам безин бараан продукциязының чеди аңгы хевирин бүдүрүп турар. Оларның аразында полиэтилен, этилен, пропилен дээн ышкаш чүүлдер бар. Заводтуң продукциязын досхаарлар, ховулар суггарар хоолайлар, плёнкалар, уругларга ойнаарактар болгаш өске-даа хөй-хөй чүүлдерни кылырынга ажыглап турар. Бүдүрүлге күчүзүн бүрүн шиңгээдип алган соонда химиктер улус ажыл-агыйынга чыл санында 200000 тонна чиг-эътти бээрлер.

ЧУРУКТА: газ хуваар цехте Людмила Дроздтуң удуртканы комсомолчу-аныяктар ээлчээ. Ол эң тергиин коллективтерниң бирээзи.

К. ТАРУСОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

ААЗААН СӨСТҮ — АЖЫЛ-ХЕРЕККЕ

Чаа Шагаан-Арыгда гастрономнуң садыгжылары СЭКП-ниң XXVI съездизиниң сорулгаларын, он бирги беш чылдың программаларын амыдыралга чединишкинниг боттандырар дээш бүгү күжүн планныг онаалдаларны күүседиринче угландырган. Аъш-чем магазиниң садыгжылары Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сеткил каттыштырылгазының хүнү — Май 1-ни төлептиг ажыл-иш-биле уткуур дээш социалистиг чарыжын улам калбарткан.

Гастроном ажыглалга киргенден бээр үш чыл ажып чоруур. Бо үениң дургузунда садыгжылар чоңга бедик культурлуг бараан болуп, ай, квартал планнарын доктаамал күүседип келген. Оңгу беш чыл планын ноябрь 25-те күүседир хүлээлгелиг турган, хуусаадан эрте 17-де боттандырган.

СЭКП-ниң XXVI съездизин садыгжылар эки ажылы-биле уткаан. Бо чылдың бирги кварталында 117 муң рубльдиң бараанын чоңга садар планныг турган. Ол планын садыгжылар 128 муң рубль чедирген. Ынчангаш олар бирги кварталдың планын 114 хуу күүсеткен.

Амгы үеде чурттакчы чоннуң аъш-чем аймаа болгаш өске-даа чугула херегледдиң бараанныры-биле хандырары — кол сорулга. Бо бүгүнү садыгжылар ханы өөренип көрүп, чоннуң ажылдап турар черлеринге садыгларны организастап келген. Эът, дагаа чуургазы, далган болгаш өске-даа аъш-чем аймааның бараанныры-биле хандырылга экижээн.

. Он бирги беш чылдың онаалдаларын чединишкинниг долдур болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжы чуртта калбарган. Анай Түлүшовна Ондарның удурткан коллективи беш чылдың бирги чылының хууда болгаш бригада онаалдаларын ноябрь 7-ге чедир күүседир дээш Москваның болгаш Ленинградтың ажылчы чоннарының инициативазын бүрүнү-биле деткээн. Садыгжылар ай, квартал планнарын эде көрүп, он бирги беш чылдың бирги чылының планын декабрь 25-те күүседирин хүлээнген. Эрги Шагаан-Арыгның № 1 аъш-чем садыының садыгжылары база катаап чарыпче эвилелдээн. «Садыгжыларның бүлүнү» деп стендиде социалистиг чарыштың кол негелделерин шевергин бижээш аскан. Ол негелделерни барымдаалап, чоңга бедик культурлуг бараан болуруунуң арга-методтарын сайзырангайжыдып, чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарының хемчеглерин ап турар.

Садыгга кире бээрге арыг-силиг, делгем, чырык. Садып алыкчылар херегзээн бараазын шилип алгаш, саадал чокка чоруй баар. Деңзилээр бараанныры шевергин хапчыгаштарда белеткээш, делгиирлерде салгылап каан. Садыгжыларга болгаш келген чоңга мында таарымчалыг байдал тургустунган.

«Кооператорларның тергиини» хөрек демдээниң эдилекчизи Анай Түлүшовнаның бо коллективинде мурнакчылар хөй. Хоочун садыгжылар Даспаанчык Чанчымаа, Любовь Өнгеоти, Зоя Серээ, комсомолчулар Зоя Сундуй, Лориса Кыргыс оларның ажылы мактадыг. Олар садып алыкчыларга кичээнгейлиг болуп, кызымак ажылдап келген.

Садыгжыларның ажылын сонуурган, элээн чугаалашкан бис.

— Партияның XXVI съездизиниң материалдарын өөренип тур бис. Ылангыя ында чурттакчы чонну аъш-чем аймаа болгаш өске-даа херегледдиң бараанныры-биле хандырарының экижидериниң чугулалап көрген. Бо айтырыг бистиң ажылывыска база дорт хамааржыр. Ынчангаш съездиниң шиитпирлерин ажыл-херекке боттандырар дээш бүгү күжүвүстү мөөңнээр бис — деп, магазин эргелекчизи А. Ондар чугаалады.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринде чоннуң амыдыралының деңнелин бедидерин онза чугулалаан. Шынап-ла бо беш чылда чоннуң амыдырал-чурттамгазы мурнукузундан-даа артык хөгжүүр. Садыгларга чугула херегледел бараанныры улам элбээр. Ону чоңга чедимчелиг бараалгадыры садыгжылардан база кол хамааржыр. Анай Түлүшовнаның удурткан бөлүү аазаан сөзүнге ээ болуп, съездиниң айыткан сорулгаларын удуртулга болдурган ажылдап турары өөрүнчүг.

С. ЧООДУ.
Улуг-Хем район.

АПШЕРОН УЖАРЫНЫҢ ЧАНЫНДА

Каспий Апшерон девискээриниң чанында сугда эштип чоруп турар суднону көөрге, аңаа-ла теплоходтардан ылгалыр чүвези чок ышкаш болур. Чүгле ооң соондан сөөртүп алган чүүлү — чалгыгларның сейсмиктиг шимчээшкиниң шинчилээр херексел.

Ол херекселде эптээн чүүлдер «Сулейман Багиров» деп судноның геофизиктериниң кара-өжегээр кылган чалгыгларын хүлээп алгаш, ооң дугайын дамчыдып берип чоруур.

Судноның «артиллериязын» харылап турар инженер Н. Ротаның командазы ёзугаар хей-биле эттинер үгер-боолар батареязы далай дүвүнде шинчилеп турар участокче боолаар. Ындыг чепсектер шак-ла ындыг судноларның дөрт катап хөй. Геологтар оларның дузазы-биле улам улуг чалгыгны алыр болгаш шинчилел ажылдарынга ол дыка улуг ужур-дузалыг.

Геофизиктер тускай участокче тырып каан агаарны «адып үндүрүпкеш», тускай аппаратураның дузазы-биле ооң түңнелин шинчилеп көөрү-биле демдеглеп ап турар. Бо удаада ооң башкарылга черинде — аныяк операторлар А. Акперов биле А. Сулейманов.

— Бо дериг-херекселдер Апшерон ужарының геологтуг тургузуунуң дугайын медээлеп турары ол-дур — деп, экспедицияның начальниги И. Гусейнов чугаалаан. — Суг адаанын канчаар-даа аажок узун дурттуг чалгыы геологтарның сонуургалын шагда-ла хаара тудуп келген. Суг 100 метр чедир терең болганда, элээн каш чылдар мурнунда Апшерон ужарынга чер өрүмнээри болдунмас деп санаттынып турган болгай. Ынчалза-даа чаа техника ол-даа сорулганы үзе шиитпирлээр арганы берип турар. «Сулейман Багиров» далай дүвүн хандыр өрүмнеп тургаш, шинчилээр таарымчалыг черлерин ынчаар тып берип турар.

Судно-лабораторияның кылган түңнелдерин ёзугаар геологтарның айыткан черлеринге бурилыкчыларның суг адаанда черин өрүмнеп эгелээр хүн ам ырак эвес арткан.

А. ГОЛЬДЕНБЕРГ.
Баку.

ПЕНСИЯЖЕ ҮНЗЕ-ДАА

Ынай-бээр аргышкан пассажирлерни олурткан автобустар Туран хоорайның үстүү талазында автостанцияның чанынга доктаар. Автобустан дүшкен пассажирлерниң чамдызы даштын агарты чугайлаан чаңгыс каът бажыңче чурум-сүүрүк кирип турлар. Автостанцияның дежурный кассириниң хүлээлгезин ол хүн Елена Александровна Есипенко күүседип, чорук чораан кижилерни эвилең-ээлдек хүлээп ап, ынай-бээр черлерже баар билеттерни садып эгелей берди.

— Бичии уруглар-лыг келер бар-дыр, баштай олар билеттерни садып алзын — дээн ооң хоюг үнү дыңналырга, ээлчээн манаан пассажирлер чаш уруглар-лыг келерни мурнунче эрттирип тилер.

— Елена Александровна пенсиялай берген-даа болза, ам-даа ажылдавышаан. Ооң омак-хөглүг, оон-баштак аажы-чаңы ам-даа аныяктар-биле дөмей-дир ийин. Эрткен дүшкен чоңга эвилең-ээлдек, кииргек-дузааргак деп чүве келдергей кижи-ле болгай — деп, бир улгады берген угбай чугаалаттынды.

Ээлдек-чымчак хүлээп алышкынга база чоруур билет садып алганынга сеткили ханган пассажирлер хапаларның кыдыын дургаар салдынган узун сандайларда дыштанып олурлар. Орук кижилери доктаар бо автостанцияның иштиниң арыг-силии эмге-сес келиң хөлчок.

Часкы хүнүң херелдери оңназан соңгаларның баарында тарымал чечектерни одуруглай тургузуп каан. Агарты чугайлаан ханаларда аргыжылганың дүрүмнеринден ушта бижилгелерни, пассажирлерге сүмелерни, коллективтиң күш-ажылчы чединишкиннерин, социалистиг хүлээлгениң негелделерин бижээш аскан. Бо бичии коллективтиң социалистиг хүлээлгезин сонуурган көрүптүм. Ында мындыг одуруглар база бар болду: «...Пассажирлерге бүгү талазы-биле таарымчалыг байдалдарны тургузар. Автостанцияның иштики, даштыкы девискээриниң арыг-силиг тургускаш, чаагайжыдылга ажылдарын чорудар. Абакан хоорайның автостанция коллективин социалистиг чарышче кыйгырдывыс!»

Кассир Елена Есипенко ажылындан бичии када хосталгаш, чаш уруглар-лыг келерге тускайлаан өрээлдиң эжиин ажыдыпты. Узун орукка моган, шылаан не-чаштар ол өрээлди ээлептилер. Чамдык пассажирлерниң дар чүъктери база шыгжаттынды. Ээлчег дежурныйы Елена Александровнаның чай-хозун ажыглап, оларның коллективиниң ажыл-ижин сонуургадым.

— Автостанцияның бо бажыны 1962 чылда ажыглалга кирген. Оон бээр-ле бо хүннерге чедир мында ажылдап келдим, — дээш, ол чугаазын уламчылай берди. — Дыка үр үениң дургузунда бо коллективти уштап-баштап келгеш, назы-харым дөгүй бээрге аныяк кижи Лидия Андреевна Федотовага ажылымны хүлээдип бергеш, кассирлеп ажылдап тур мен. Бистиң коллектив пассажирлер аргыштырарының планын ай, квартал санында күүседип, аргышкан чон-биле эвилең-ээлдек ажылдап келдивис.

Автостанцияның коллективинде дөрт кижи бар. Олар ээлчип-селчип дежурныйлавышаан, кассириниң хүлээлгезин база күүседип турар. Кижи бүрүзү үлүг-ээлчээн эки эрттиргеш, эжинге хүлээдип бээр. Оларның аразында найыралы быжыг, чон-биле харылзаазы база багай эвес. Ук бүдүрүлгеде хөй чылдар дургузунда ажылдап келген Елена Александровнаны эш-өөрү болгаш түс чериниң чурттакчылары аажок хүндүлээр.

— Силерниң ажылыңарның онзагай талазы чүдел, Елена Александровна? — деп, бир чай кадында чугаа эрдим.

— Аргышкан чоңга эвилең-ээлдек болбушаан, оларны түс-түс баар черлеринче аъткарары ийик — дээш кезек бодаптар. Орж:—Ынчалза-даа чамдыкта пассажирлерден эзирик кээр таварылгалар бар. Олар бистиң-даа ажылывыска, чорук чораан кижилерге-даа дыка шаптыктыг. Эки-бак сөстер чулчурааан, ол-бо кижилерге шорулган турар. Шак ындыг халалыг пассажирлерниң оруун доза туруп, хөй-нииттиниң хөлгезинге оларны олуртпайн келдивис. Ол бистиң хүлээлгелеривистиң бирээзи болгай — диди.

...Ээлчеглиг рейс автобузу-биле келген пассажирлер автостанцияже кирип эгелей бээрге, хоочун кассир Елена Есипенко билет садар дээш чорупту. Пассажирлер аргыштырарының шугумунга Елена Александровна хөй чылдарда ажылдап келгеш, пенсияже үнзе-даа, аныяктарга болунуң үлегерин көргүзүп, ол-ла ажылында ам-даа барган болбушаан.

М. ОНДАР.

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕН-БИЛЕ БОЛГАШ «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден шаңнаары болза:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Оржуммаа Донгаковна **Чүлдүм** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Чечекмаа Салчаковна **Авыр-оол** — «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Алашмаа Сааяевна **Комбу-Сүрүн** — «Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Маажык Амырзатовна **Хертек** — «Кара-Хөл» совхозтуң уруглар садының ажылдакчызы.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Байлак Адыг-ооловна **Очур-оол** — «Мурнакчы» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Анаймаа Хомушкуевна **Байыр** —«Тээли» совхозтуң саанчызы.

Санчатмаа Иргитовна **Доора** — «Кара-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Серенмаа Хертековна **Тойбуха** — Шуй суурда харылзаа салбырының начальниги.

Анчимаа Куулaровна **Хүрен-оол**— Шуй суурда өг-бүле ээзи.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Ак-Тараа Хертековна **Аракчаа**—«Бай-Тал» совхозтуң ажылчыны.

Аратмаа Чажапаановна **Догбал**—«Тээли» совхозтуң ажылчыны.

Кокеш Серин-ооловна **Ооржак** — Тээли ортумак школазының башкызы.

Севилбаа Белековна **Салчак** —«Тээли» совхозтуң саанчызы.

Зоя Самбуевна **Хунай-оол**— райпо столоваязының повары.

БАРЫЫН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Мая Лопсановна **Даваалан**— «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Маммара Сендажиевна **Донгак**—Ак-Довуракта амыдырал хандырылга комбинадының ажылдакчызы.

Тамара Монгушевна **Домбаанай** — Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле ээзи.

Уран Доржуевна **Монгуш**— «Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Часкым Назындаевна **Ооржак**—Кызыл-Мажалык суурда өг-бүле ээзи.

Хөвенмаа Суруновна **Сарыглар**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Биченей Хонай-ооловна **Хомушку**—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Дукер-оол Комбу-Доржуевна **Хомушку**—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Александра Дарлааевна **Шаравии**—Ак-Довурак хоорайда өг-бүле ээзи.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Ханды Дыпыловна **Куулар**— «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Алдын-кыс Очуровна **Монгуш** — «Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Маны Бадыевна **Чүльдүм**— Чыраа-Бажы суурда магазин эргелекчизи.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Өлчеймаа Сундуй-ооловна **Монгуш**—«Большевик» совхозтуң уруглар садының ажылдакчызы.

Чайлан Качыгаевна **Сат**— Кызыл-Тайга суурда ясли ажылдакчызы.

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Күнзенмаа Чадамбаевна **Ондар**—Суг-Аксында № 1 эмнелгениң повары.

Тамара Содунамовна **Сат**— «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Эзирикпей Анай-ооловна **Ховалыг**—Кара-Чыраа суурда ясли эргелекчизи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Борбак Семис-ооловна **Донгак**—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Чылбаковна **Монгуш**—«Алдан-Маадыр» совхозта ясли эргелекчизи.

Раиса Ыдыгжыевна **Ондар** — «Сут-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Чечекпаа Дамба-Сүрүңовна **Донгак**—«Сүт-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Хоюг-ооловна **Куулар** — «Большевик» совхозтуң ажылчыны.

Барынмаа Серээевна **Монгуш** —Чыргакы суурда участок эмнелгезиниң ажылдакчызы.

Бичи-Уруг Комбуштайевна **Монгуш**—«Чыраа-Бажы» совхозтуң саанчызы.

Динс Сотпаевна **Монгуш**— Кызыл-Тайга сес чыл школазының ажылдакчызы.

Евдокия Маадыр-ооловна **Монгуш**—«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Кертик Тас-ооловна **Монгуш** —Бора-Тайга суурда ясли ажылдакчызы.

Алефтина Шоюновна **Ондар** —«Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Диктая Кыспай-ооловна **Ховалыг**—Ишкин суурда уруглар садының ажылдакчызы.

КАА-ХЕМ РАЙОНДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Деспижек Сотпаевна **Иргит**—Бүрен-Бай-Хаак суурда өг-бүле ээзи.

Чодураа Александровна **Куулар**—«Ленинчи орук» совхозтуң ажылчыны.

Любовь Дармаевна **Чоодү**—СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Бичи-Уруг Баяновна **Шамит** —СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң ажылчыны.

Зоя Мокеевна **Шимит** — Ильинка суурда өг-бүле ээзи.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Галина Эртинеевна **Салчак**— «Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Арагачы Елчеевна **Сапык** — Көк-Хаак сес чыл школазының ажылдакчызы.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Мария Ефимовна **Бортникова**—СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң агроному.

Килийма Николаевна **Салчак** —«Улуг Октябрь» совхозтуң саанчызы.

Мария Дарый-ооловна **Салчак** — «Енисей» совхозтуң ажылчыны.

Наталья Ивановна **Юркова**— Бүрен-Бай-Хаак ортумак школазының ажылдакчызы.

КЫЗЫЛ РАЙОНДАН

Алды уругну божааан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Достакай Сусуг-Көковна **Донгак**—«Тиилелге» совхозтуң ажылчыны.

Лариса Чылбак-ооловна **Сарыглар**— райкоопта садыгжы.

Любовь Хрисанфовна **Третьякова** — «Сукпак» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Дадармаа Дерликпеновна **Сат**—Кур-Чер суурда уругларның музыка школазының ажылдакчызы.

МӨҢГҮН-ТАЙГА РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң I чергези-биле

Галина Хөмушкуевна **Шойдан**—Мугур-Аксының септелгедүдүг участогунуң ажылчыны.

Сес уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң алдары» орденниң II чергези-биле

Хорбин Донгаковна **Бегзи**— «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Динс Салчаковна **Кара-оол**— «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Чечек Сааяевна **Мандычы**— «Малчын» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Хертековна **Опаш**— Мөңгүн-Тайга райкүүскомунуң чуртталга-коммунал ажыл-агый эргелелиниң ажылчыны.

Иргит Намыевна **Чечекмаа**— «Мөгең-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иени «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Мария Бууруладайевна **Иргит** —«Мөгең-Бүрен» совхозтуң ажылчыны.

ТАНДЫ РАЙОНДАН

Чеди уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң алдары» орденниң III чергези-биле

Чечена Чүлдүмовна **Куулар** —Успенка эге школазының башкызы.

Зинаида Мартан-ооловна **Ооржак** — Межегей ортумак школазының интернат ажылдакчызы.

Алды уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың I чергези-биле

Дечик-кыс Оюновна **Мумбаллай**—Успенка суурда ясли-сад ажылдакчызы.

Кара-кыс Сергеевна **Сувак**— «Россия» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну божаан болгаш кижизиткен иелерни «Иениң медалы» медальдың II чергези-биле

Надежда Сергеевна **Оюн**— «Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Валентина Станиславовна **Санкина**—Межегей ортумак школазының ажылдакчызы.

Клара Сергеевна **Тапынар**— Дуржулга станциязының ажылчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,
1981 чылдың апрель 23.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

Апрель 13 — ВСР-ге тиилелгениң хүнү

ТИИЛЕЛГЕ СӨӨЛҮНДЕГИ АЛДЫ ЧЫЛДАР

Чоокта чаа хосталган Дананг хоорайның «Ориент» деп гостиницазынга 1975 чылдың апрель 17-де чеде берген мен. «Американың үнү» радиостанциязы, Би-Би-Си болгаш Австралияның радиозу ынчаардагы Мурнуу Вьетнамда болуушкуннарга хамаарыштыр боттарының сагыш човап, дүвүрээн медээлерин дамчыдып турган.

Мурнуу Вьетнамның ынчаардагы чалча «президентизи» Нгуен Ван Тхиеу бодунуң чалча шериглеринге кыйгырыг кылып, «коммунистерниң шавар халдаашкыннарын доктаадырын болгаш бүрүн тиилелгеге чедир тулчурун» неген турган. Тхиеу дөрт-ле хонгаш, хөй алдынны апкаш, Тайваньче дезе берген, а ооң соонда каш-ла хонгаанда — 1975 чылдың апрель 30-де, 11 шак 30 минута турда чалча чазактың бажыңының кырынга Тиилелгениң Кызыл тугу кииский берген. «Хо Ши Мин» деп адаан кадыг-дошкун шавар халдаашкын шак ынчаар тиилелгелиг доозулган.

Ол тиилелге хенертен болган дайын чедиишкини эвес-тир. Ол дээрге—бодунуң төрээн чуртун катап каттыштырар дээш, даштыкының эжелекчилеринге болгаш оларның түс черге турган саттыныкчы чалчаларынга удур маадырлыг вьетнам улустуң сыныш чок демиселиниң хөй чылдарда чедип алган дуржулгазының дүрүм ёзугаар чаагай үре-түңнели-дир. Дайынчы, политиктиг болгаш дипломаттыг фронтуларга хосталгалыг демиселди удуртуп келген вьетнам коммунистерниң партиязының мерген угаанныг болгаш шиитпирлиг политиказы бүгү вьетнам улустуң маадырлыг тиилелгезиниң үндезини болган. Акы-дуңма вьетнам улустуң 1975 чылдың чазынында чедип алган төөгүлүг тиилелгези Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг өске-даа чурттарның материалдыг база моральдыг дузаламчызы-биле сырый холбаалыг. «Хо Ши Мин» деп адаан шавар халдаашкын — вьетнам улустуң болгаш ооң дайынчыларының шериг талазы-биле бедик мергежилиниң, маадырлыг чоруунуң тодаргай херечизи-дир.

Вьетнам улустуң төөгүлүг ол тиилелгезинден бээр эм алды чылдар эрткен. Вьетнам өнүктер-биле кады № 1 орук-биле Хошимин хоорайже бар чораашкөөрүвүске, алды чылдар бурунгаар болган дайынның изи барык читкен болду. Француз колонизаторларның соон дарый чедип келген америк эжелекчилер чээрби чыл дургузунда вьетнам улуска улуг когаралды тавыштырган. Вьетнам улустуң хосталгалыг шимчээшкинин базар дээш америк интервентилер ооң төрээн черинче 7 миллион 850 муң тонна частыр чепсекти октааннар. Вьетнамның мурнуу чүгүнге 1.300 муң га шөлдерни, 2.500 муң га ээзимнер девискээрин америк химиктиг чепсек-биле хоралаан турган.

Катап каттышкан төрээн чуртка чаа амыдыралды тургузары дайынчы тиилелгени чедип алырындан безин тудак чок нарын, берге болган. Вьетнам 80 чылдарның дургузунда колониалдыг дарлалдын алааган туруп, 30 чылдарның дургузунда соксаал чок хосталгалыг дайынны чорудуп келген. Чурттуң соңгу болгаш мурнуу кезектери катап каттышкан соонда Вьетнамның тайбың тургузуушкунунга Кыдаттың гегемонистиг чагырыкчылары моондактап келген болгаш амдаа моондактаарын оралдажып турар.

Чаңгыс аай бүгү Вьетнамның девискээринге социалистиг тургузуушкунуң углаанышкыны Вьетнамның Коммунистиг партиязының 1976 чылда болган IV съездизи тодаргайлаан. Вьетнам коммунистериниң IV шуулганының сөөлүнде Вьетнам Социалистиг Республиканың ажылчы чоннары бергелерни ажып эртпишаан, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга, чурттуң камгаланыр аргазын быжыглаарынга чаа-чаа тиилелгелерни чедип алган. ВСР-ниң 1980 чылда хүлээп алган конституциязынга социалистиг тургузуушкуннуң дуржулгазын тодаргай айыткан. Социалистиг демократияның принциптерин болгаш Коммунистиг партияның удуртукчу ролюн кол хоойлу бадыткаан.

Социалистиг тургузуушкунга төлептиг салыышкынын Вьетнамның мурнуу чүгүнүң ажылчы чоннары киирип турар. Меконг хемниң унунда суурларынче тараачыннар дедир ээп келген, америк эжелелдиң үезинде октаттынган рис шөлдери катап чечектелип эгелээн. Вьетнамның ааш-чем продукциязының хөй кезиин мурнуу районнарында бүдүрүп турар. Көдээ суурларны амыдыралдың социалистиг оруунче шилчидериниң быжыг баазазы мында тургустунуп турар.

Вьетнамның мурнуу чүгүнүң кол улуг хоорайын ооң мурнунда Сайгон деп адаар турган. Шаандакы Сайгонга кемхерек үулгедиглери, ажыл чок чорук кедерээн турган. Француз колониалдыг тергиделдиң болгаш америк эжелелдиң ол уржуктарын амгы Хошимин хоорайда бүрүн узуткаан. 4 миллион чурттакчылыг Хошимин —ам күш-ажылчы хоорай. Империалистиг монополиялар-биле сырый харылзаалыг турган садыг-үлетпүрнуң улуг буржуазиязын 1976 чылда узуткаан. Он-он муң уе-тывышчы мастерлер кооперативтер кылдыр каттышкан.

Вьетнамның Коммунистиг партиязының ТК-зының кежигүнү, Хошимин хоорайның улусчу комитединиң амгы даргазы Май Ти Тхо 1975 чылдың апрель 30-де боттарының эштери-биле кады чажыт байдалдан уштунуп, ажы-биле ажылдап кирипкен.

— Фабрикаларда, заводтарда хоочуннар-биле кады аныяктар ажылдап турар. Дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде хөй муң оолдар, кыстар эртем-билиглерни чедип ап турар. Чечектелген социалистиг Вьетнамны тургузар талазы-биле партияның айыткан сорулгазын олар алдарлыы-биле күүседир дээрзинге бүрүн бүзүрээр бис — деп эш Май Ти Тхо чоргаарал-биле чугаалап турар.

Хошимин—Ханой.

А. МИНЕЕВ,
СЭТА-ның корр.

ПКАП ТК-НЫҢ ПОЛИТБЮРОЗУНУҢ КЫЙГЫРЫЫ

ВАРШАВА. (СЭТА). Май Бирниң байырлалынга киржиринче бүгү ажылчы чоннары, профэвилелдерни база бот башкарылгалыг организацияларны Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-зының Политбюрозу кыйгырган. «Май Бирниң байырлалынга киржилге социализмниң идеалдарын, а ол ышкаш социалистиг катап чаартылганың херээн долгандыр Польшаның ажылчы чоннарының сырый каттыжыышкынының херечизи болур» деп, кыйгырыгда демдеглээн.

Май 1-ниң бүдүүзүнде Варшавага байырлыг хурал болурун ПАП агентилел дыңнаткан. Аңаа ажылчын шимчээшкинниң хоочуннары, үлетпүр болгаш албан черлериниң төлээлекчилери, культураның база эртемниң ажылдакчылары киржир.

Варшавага Май Бирниң чыскаалы мурнуку чылдардаазындан бичии өске болур: чижээ, хүндүлүг иидирни тургуспас.

«Солидарность» деп профэвилел каттыжыышкыны чаңчыл болган чыскаалдарга киржирин бодунуң кежигүннеринге «сүмелевээн». Ынчангаш ол профэвилел каттыжыышкының ажылчы чоннарының делегей байырлалынга хөөн чогун ооң-биле бадыткап көргүскен.

АКШ-ТЫҢ ДЕТКИМЧЕЗИНГЕ ДАЯНГАШ

ЛОНДОН. (СЭТА). Гаитиде диктатор Дювальениң ханныг ёзу-чуруму чүгле АКШ-тың шериг болгаш экономиктиг дузаламчызының түңнелинде эрге-чагыргада ызыртынып турарын Лондоннуң «Гардиан» солуну бижээн. Дювальениң өг-бүлези болгаш ооң чалчалары ол бичии чурттуң чонунуң амыдыралын човулаңга хөй чылдарның дургузунда таварыштырып келген. Политиктиг удурланыкчыларын шаажылап өлүрер дерзии үүлгедиглерни Дювалье күрүне политиказының принциви болдурган. Ынчангаш америк империалистер делегейде эң-не өлүрүкчү, дерзии эрге-чагыргаларны болгаш бөлүктерни деткип турар.

«Гвардиан» солуннуң бижээнин ёзугаар алырга, АКШ-тың күрдепартаментизиниң тускай төлээлекчизи генерал В. Уолтерс чоокта чаа Гаитиге барып чораан болгаш ам-даа 600 миллион доллар түңнүг шериг болгаш экономиктиг дузаламчыны Дювальеге бээрин азаан. АКШ-тың ол шериг дузаламчызын Гаитиниң чонун улам ыңай узуткаарынга Дювалье ажыглаар бодап турар.

ПАРИЖ. (СЭТА). Гаитиниң чонун барык чээрби беш чылдарның дургузунда Дювальениң ханныг эрге-чагыргазы хилинчектеп, оларның политиктиг, хамааты эргелерин боогдап турарын Парижтиң «Жён Африк» солуну бижээн. Ол үениң дургузунда диктатураның кара бажыңнарынга 3.000 патриоттар «ис чок читкен», 40 муң кижини шаажылап өлүрген. Каттышкан Нациялар Организациязының тускай медээзин ёзугаар алырга, 1975 чылдан бээр Гаитиниң 100 муң чурттакчылары аштап өлген.

ФКП ТК-НЫҢ ПЛЕНУМУ

ПАРИЖ. Француз Компартияның Төп Комитединиң пленуму болуп эрткен болгаш президент соңгулдаларының бирги бадылаашкыннарының түңнелин чугаалашкаш, ийиги бадылаашкыннарга хамаарыштыр ФКП-ның туружун тодаргайлаан.

Бирги бадылаашкыннарның үезинде хөй бадылаашкыннарны алгап чурттуң амгы президентизи В. Жискар Дэстэн болгаш Социалистиг партияның удуртукчузу Ф. Миттеран олар Францияның президентизинге кандидаттар болур.

Бирги бадылаашкыннарның үезинде Француз Компартияның кандидады дээш бадылаашкыннарын берген соңгукчуларны ийиги бадылаашкыннар үезинде Ф. Миттеран дээш боттарының бадылаашкыннарын бээринче ФКП ТК-ның пленуму кыйгырган. Ажылчы чоннарның кол негелделерин хандырар дээш демиселди калбартырынга таарымчалыг байдалдарны тургузар, капиталдың меңгүрлээшкинге удур, демократтыг эргежок чугула чаартылгаларны боттандырар, коммунистер киришкен чөөп үзелдиг чаңгыс эптиң чазаан тургузар сорулга-биле ындыг шиитпирни хүлээп алганын пленумга чүүлдүг деп көрген резолюцияда демдеглээн.

«АФРИКАДАН ҮНҮП ЧОРЗУН»

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Мурнуу Африка Республиказында расистиг эрге-чагырга-биле Ак бажыңның сүлчээзинге удур, Намибия улустуң чөлээлүг деткээн чыскаалдар Вашингтонга, Нью-Йоркка, Чикагога, Остинге болгаш АКШ-тың өске-даа элээн хөй хоорайларынга болган.

«Америк хелезиленикчилер — Африкадан үнүп чорзун!», «Ээлдүг өлүрүкчүлер — АКШ-тың Төп разведка эргелелиниң шпионнары-дыр» деп бижээн лозуннарны туткан чыскаалгаңнар АКШ-тың күрдепартаментизиниң бажыңының чанынга чыылган. Мурнуу Африкада расистер-биле харылзааларын калбартырынче угланган Ак бажыңның политиказын олар шыңгыы буруу шаап, Намибияның айтырыын чөптүг шиитпирлээринге АКШ-тың моондактап турарынга ханы кыжаныышкынын илергейлээннер.

Преторияның дерзии эрге-чагыргазын АКШ-тың деткип турарын шыңгыы буруу шаап тур бис деп чыскаалганнарның медеглелинде айыткан. Намибия улустуң дүрүм ёзугаар төлээлекчизи кылдыр Мурнуу-Барыын Африканың улусчу организациязын (СВАПО-ну) хүлээп көөрүнче, Намибияның иштики херектеринге холгаарлаашкынны соксадырынче АКШ-тың администрациязын чыскаалганнар кыйгырган.

ДҮШКҮҮРЛҮГ ЧОРУКТУҢ КОЛ ЧЫЛДАГААНЫ

МАПУТУ. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Р. Рейганның делегей айтырыгларын шиитпирлээрин «чаа ёзу-биле» көөр деп чарлаан угланыышкыны херек кырында «соок дайынның» политиказынче катап шилчиишкин болуп турарын Мозамбиктиң «Нотисиаш» солуну бижээн.

Американың Каттышкан Штаттарының дайын белеткелин агартыр дээш «коммунистиг кыжаныышкын» дээр нүгүлдээшкинни америк администрация өөскүдүп турарын ол солун айыткан. АКШ-тың шериг корабльдериниң санын 600 чедирер, диптер аразынга ужугар ракеталарны чаартыр, шүүргедекчи болгаш бомбалакчы шериг самолёттарын эң-дере бүдүрер сорулгалыг программаны Каттышкан Штаттарның хүлээп алганын солун демдеглээн.

АКШ-тың чазааның дайынзырак ол угланыышкыны—делегей байдалының дүшкүүрлүг чоруунуң кол чылдагааны болуп турар деп, «Нотисиаш» айыткан. Дайынзырак Израильди, Мурнуу Африка Республикада расистерни, Чилиниң фашистиг хунтазын, Сальвадорда дерзии диктатураны Вашингтон деткип, демократтыг Афганистанга ажыы-биле кыжанып турар.

РАСИЗМНИҢ ДЕРЗИИ ХЕВИРЛЕРИ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Американың Каттышкан Штаттарында экономика, социал болгаш политика талазы-биле сөөк-язы ылгай көөр чорукка болгаш расизмге удур демиселдиң айтырыгларын чурттуң негрлер, аныяктар болгаш профэвилел организацияларының төлээлекчилериниң Детройтка болган семинарынга чугаалажып көрген. АКШ-тың эрге-чагыргалары болгаш полицейжилер чурттуң негр чонунга удур расизмниң эң-не дерзии хевирлерин ажыглап турарын семинарның киржикчилери демдеглээн.

Вашингтоннуң тускай политиказы чурттуң биче национал дарынга, хамыктың мурнунда АКШ-тың үндезин чурттакчылары — индейлерге болгаш негрлерге удур угланганын семинарга ханы киленнээшкин-биле шыңгыы буруу шапкан. «Блэк сколар» журналдың медээзин ёзугаар алырга сөөлгү 30 чылдарда барык 4 муң негрлерни болгаш өске-даа биче национал дарның төлээлекчилерин АКШ-тың полицейжилери кандыг-даа чылдагаан чокка өлүрген.

Мал ажылы — шалыпчы фронт

ОРУЛГАЛЫГ АДЫРНЫ ХӨГЖҮДЕРИНГЕ

Бистиң республиканың ажыл-агыйларында өшкүнүң нийти саны ам 112 муң баш чедип турар. Тываның даглыг черлеринге холчок таарыжыр, совет дүккүр уксааның өшкүзүн көвүдедир өстүрер талазы-биле «Сүт-Хөл», «Тээли», «Тес-Хем», «Күш-ажылдың хостуу» болгаш өске-даа совхозтарда элээн ажылдар кылдынган болгаш уламчылап турар. Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязы бодунуң дузалал пунктуларын адаттынган ажыл-агыйларның чамдыктарында тургускан болгаш эң эки уксаалыг, бирги, ийиги класстың өшкүлерин аңгы коданнарга мөөңнеп тускайлаар ажылды эртем ажылдакчылары, специалистер чорудуп турар.

«Тээли» совхозка ажыл-агый иштиниң тускайлаашкынын чорударда, өшкүнү чүгле Кызыл-Даг салбырында мөөңнээн. Ам мында 7200 ажыг өшкүнүң төрүүрүн он бир, төрүвезин база он бир коданда тургускан. Ооң аңгыда 18 коданда 5600 хой база бар.

Салбырның шээр малы кыштың хүр ашкан болгаш хөй кезиин оолдапкан. Анайлар, хураганнар шупту онча-менди өзүп-доругуп турар. Кызыл-Дагның малчыннары бо чылын 100 хойдан 88 хураганны, 100 өшкүден 86 анайны камгалап, доруктурар дээн хүлээлгезин харын-даа ажыр күүседиринге бүзүрелдиглер.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Күш-ажылдың Кызыл Туг орденниң эдилекчизи Сандуу Салчак эрткен чылын тускайлап үскен бирги класстың аныяк өшкүзүн кадарып турар. Ам ооң коданында 318 өшкүнүң бир дугаар оолдаашкыны адакталган, анайлары шупту онча-менди.

Сандуу Лама-Сүүевич өшкү малдап эгелээ-ле чээрби дөрт дугаар чылды эрттирип турар. Ол ооңгу беш чылда мал төлү камгалап алырының планын ыракта ажыр күүсеткен. Дуржулгалыг малчын чыл бүрүде эки көргүзүглерни чедип ап, эрткен 15 чылдарда 4735 анайны совхозунга өстүрүп берген. Бо чылын ол дуңгуш өшкүлериниң 100 бажынга онаашттыр 90 анайны камгалап алыр, бир өшкүден-не 1,1 кг дүктү кыргыыр сорулганы салган ажылдап турар.

Ооң аалындан кырлаң ажылдыр чурттап турар Сандыжап Комбуевич Хертек база-ла тускайлап үскен класстыг өшкүлерни кадарып турар. Эрескежээ малчынның коданында мал оолдаашкыны ам-даа уламчылап, бар анайлар эки өзүп-дорүгүп турарлар.

Бо хүннерде өшкү кадарчыларында база бир чымыштыг үе— кыргылда келген. Кызыл-Дагга кыргылда пунктузунда, өске-даа черлерде ышкаш, ажыл хайныышкынныг. Ында 24 кыргыкчы электрилиг хачылар-биле ажылдап, келген коданнарны саадал чок эрттирип турар. Ылангыя дуржулгалыг кыргыкчылап Александра Дагбал, Өшкү-Саар Лундуп олар дыка шалыпкын ажылдап, хүнде 35 килограмм чедир дүктү кыргып турар. Кызыл-Дагжылар күрүнеге бо чылын 6,5 тонна өшкү дүгү садар планын күүседиринге бүзүрелдиг.

— Бистиңге өшкү ажылын улам ыңай хөгжүдер дээш эвээш эвес ажылдарны кылып чорудуп турар—деп, салбыр эргелекчизи Б. Билчей чугаалады. — Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының дузалал пунктузун чоокта чаа мында тургускан. Ооң дорт киржилгези-биле өшкүнүң тарып боозадыр арганы ажыглап тургаш, уксаазын экижидер, класстыг өшкү коданнарын көвүдедир сорулга салдынган.

Черле ынчаш, дүккүр уксаалыг өшкү ажылының ажыктыын амыдырал бадыткап турар-дыр: эрткен чылдың түңнели-биле бистиң совхоз чүгле оон 79 муң рубльдиң арыг орулгазын алган.

Өшкү кадарчыларының амыдырал хандырылгазын экижидеринче улуг кичээнгейни салып турар бис. Ам малчыннар коллуунда кыжын-даа, чайын-даа кидис өглерде чурттап турарын барымдаалааш, оларга бажыңнар тудуп бээринче хөй күштү, акша-хөреңгини салып турар. Бо чайын ийи бажыңның тудуу доостур болгаш келир кыжын алды өг-бүле бажыңнарга чурттаар. Бо беш чылда малчыннарның хөй кезиин, харын-даа, шыдаттынар чүве болза, шуптузун чуртталга бажыңнары-биле хандырар бодап турар бис. Ооң аңгыда бригада төвүн кылып, аңаа кызыл-булуңну, чунар-бажыңны тудар, кыштагларже электри шугумун чорудар апаар.

Салбыр эргелекчизиниң айытканы бо улуг сорулгалар бүрүн боттанган үеде Кызыл-Дагның малчыннарының, өшкү, сарлык, чылгы кадарчыларының амыдырал байдалы амгызындан оранчок экижий берген турары чугаажок. Орулгалыг адыр — өшкү ажылын бурунгаар хөгжүдеринге ол база-ла онза чугула.

Х-К. МОНГУШ.

Японияның найысылалы Токио делегейде эң улуг хоорайларның бирээзи. Ында 12 миллион кижи чурттап турар.

Токио—чүгле Японияда эвес, делегейде эң чугула үлетпүр, садыг болгаш саң-хөө төвү болуп турар. Ында хөй санныг заводтар, фабрикалар, улуг-улуг банкылар болгаш садыг фирмалары, япон болгаш даштыкы монополияларның штаб-квартиралары бар. Хоорайда архитектура байлак, кудумчулар янзы-бүрү. Ук хоорай Азияда эң улуг культура төптериниң бирээзи.

ЧУРУКТА: найысылалдың Гинза деп районну. Ында бүгү делегейге сураглыг садыг кварталдары бар.

СЭТА-ның фотохроникazы.

СССР-НИҢ УАЧД-ЗИНДЕ ЧАА ЧҮҮЛДЕР

ССРЭ-нин УАЧД-зинде ажыттынган «Үлетпүрге күш-ажылды организастаарының болгаш ишчи бээриниң бригада формалары» деп делгелгени баштай көөрге, онзаланыр чүүлү чок ышкаш: чырыткыланчак стендилерден, кылыгларнын хевирлеринден тургустунган. Ынчалза-даа ону баштай көөрге, ындыг ышкаш сагындырар. оон ылгалчак чүүлү ажыл-агыйны дешпилтелиг арга-биле башкарып чорударынга, бүдүрүлгени удуртулган-башкарарын сайзырангай-жыдарынга тураскааттынганы болур.

Бригада принцивин ёзугаар организастаттынган чаа хевирниң бригадаларында заводтарнын, фабрикаларның, тудугларнын ажыл-ишчилериниң чартык кезии амгы үеде ажылдап турарлар. Чижээ, «Атоммаш» каттыжыышкыны күш-ажылды организастаарының ындыг аргазынче бүрүнү-биле шилчип кирген. Ленинградтың болгаш Свердловск областың бригада хевири калбаа-биле ажыглаттынып турар бүдүрүлге черлери эрткен беш чылда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткенинин ачызында продукцияның немелде өзүлдезин 90 ажыг хуу чедирген.

Делгелгеге баштай барганнарның бодалдары:

Свердловскиниң М. И. Калинин аттыг машина тудуушкун заводунуң элтекчи-слесары А. БРЯНЦЕВ.

— Чаа хевирниң бригадазы тээрге, тудуш холбаалыг ажылдавышаан, кижи бүрүзүн ангылай көрбес коллектив-тир.

Горькийниң Воробьев аттыг машина тудуушкун заводунуң инженери А. СИЗИН.

— Ол арганың ажыктыын амыдырал бадыткаан. Ынчалза-даа шиитпирлеттинмээн айтырыглары ам-даа бар. Оларнын бирээзи бо-дур: дузалал бүдүрүлгезинге ындыг бригаданы канчаар организастаарыл азы ооң чамдык кежигүннериниң ажылга киришкенинин хемчээлин канчап шын тодарадырыл. Бо айтырыгларга харыыны ол делгелгеден билип алыксап тур мен...

Бүдүрүлгени интенсификастаары ажылдың байдалын эки-жидери болгаш ажылдаар черлерни таарымчалыг болдурары-биле үзүлбес харылзаалыг. «Бүдүрүлге черинге күш-ажылды камгалаарын удуртурунун комплекстиг системазының» дугайында делгиирлер ындыг айтырыгларның канчаар шиитпирлеттинип болурунуң дугайын көргүзүп турар.

Бүдүрүлге черинге айыыл чок ажылдаарының стандарттарының системаларының дээштиин ол делгиирлер тодаргай айтып, күш-ажылды камгалаарын комплекстиг башкарарының программазының боттанып турарын көргүзүп турар. Оларны боттандырарынга онгу беш чылда миллион-миллион рубльди чарыгдааны билдингир.

(СЭТА).

ХҮЛЭЭП АЛЫРЫНГА БЕЛЕН

Частың болгаш күш-ажылдың байырлалы — Делегейниң ажылчы чоннарының эп-сетиил каттыштырылгазының хүнү — Майның Бирин республика найысылалының ажылчы чоннары күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуп турар. Майның 1 — ажылчы чоннарның күш-ажылчы чедиишкиннерин түңнеп көөрүнүң байырлалы болуру-биле кады оларның дыштанып, ойнап-хөглээриниң, спортчу маргылдааларының база байырлалы болгай.

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгы республика найысылалының ажылчы чоннарының хостуг шактарын эрттирип, спортчу маргылдааларны чорудар болгаш дыштаныр эң ынак чери. Парктың чайгы сезону чыл санында-ла Майның Бириниң байырлалының хүнүнде ажыттынары чаңчыл апарган. Ажыдыышкынның мурнунда парктың администрациязы, бүгү коллективи улуг белеткел ажылдарын кылып турар.

— Бистиң парктың ажылдакчылары Кызыл хоорайның күш-ажылчы коллективтериниң, ылангыя комсомолчуларының болгаш аныяктарының дузазы-биле оон девискээрин арыглаар, тротуарларны, газоннарны белеткээр талазы-биле улуг ажылды кылып чоруткан — деп, ооң директору Константин Петрович Воронков чугаалаан. — Бо чылдың чайгы сезонунга белеткел ажылдарының үезинде немелде тудугларны, а ол ышкаш эрги бажыңнарны чаартып, септээн. Аттракционнар немешкен. Ылангыя уруглар ойнаар шөлдерни септеп, чаарткан болгаш будаан. Парктың сезонга белеткели бо чылын мурнукузундан эки боор турар.

Дыштанылга парыгының спорт шөлдери спортчуларны болгаш көрүкчүлерни хүлээп алырынга белен. Волейбол, баскетбол шөлдери, ча адар болгаш баг кагар черлер Майның бириниң хүнүнде спортчу маргылдааларның товү болу бээр дугайын К. П. Воронков чугаалааш, оларны харыылап, хайгаарап турар чогуур организацияларның сезонга белеткелинин кошкаан тодаргай чижектер-биле көргүскен. Чижээ, «Хүреш» стадионнуң байдалы ындыг-ла көрүштүг эвес.

Майның бирнин, ийинин болгаш үштүң хүннеринде найысылалдың дыштанылга парыгынга ооң чайгы сезонун ажыдарынга тураскаатткан спортчу маргылдаалар болгулаар. Майның бирде дүштекиниң 12 шакта ажыдыышкын болур. Оон соонда массалыг оюннар эгелээр. 14 шакта «Хүреш» стадионга «Шын» солуннуң шаңналы дээш эң шилиндек 32 мөгелерниң хүрежи эгелээр. Ол чаңчыл болган сурагдыг маргылдаа соонда парктың спорт шөлдеринге янзы-бүрү хевирлиг спортчу маргылдаалар болур. Ча адарының талазы-биле хууда бирги чер дээш, спорттуң чайгы сезонунуң ажыттынарынга тураскааткан чиик атлетика талазы-биле маргылдаалар дыка солун болур. Ол ышкаш городки — баг кагарының маргылдаазын база-ла ооң тускай шөлүнден барып көрүп болур. Сөөлгү чылдарда спорт кииттелелдериниң командаларының аразынга теннис талазы-биле маргылдаа база-ла май байырлалының хүннеринде болуру чаңчыл апарган. Спортчу коллективтериниң аразынга волейболга маргылдаа хөй көрүкчүлерни чыыр.

Парктың шаңналы дээш шахмат талазы-биле блиц-маргылдаага хоорайның шыырак дээн шыдыраачылары белеткенген. Майның Биринге тураскаатткан спортчу маргылдааларның соонда футбол маргылдаазы болур. Футболисттер ол оюнунга кубок дээш боттарының спортчу мергежилин көргүзерлер.

Май байырлалының хүннеринде бүгү аттракционнар, уруглар ойнаар черлер үргүлчү ажылдаар. А кежээлерде парктың шаңналы дээш танцы ойнаашкыннары база болгулаар.

Кызыл хоорайның культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгы дыштанылгачыларны хүлээп алырынга белен.

ЧУРУКТА: парк байырлал бүдүүзүнде.

Т. МОНГУШ.
А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотозу.

Репортаж

МАЙ 1 БҮДҮҮЗҮНҮҢ ӨҢНЕРИ

Байырлал бүдүүзүнде аңаа белеткенип, янзы-бүрү ажылдар кылыры кымга-даа өөрүнчүг, байырланчыг. А мергежилиниң аайы-биле байырлалга белеткенир кижилер база турар.

Май 1 — бөмбүрзектиң кайгамчык хүннериниң бирээзи. Бистиң чуртувустуң найысылалы Москвага база ынчан чырык хүн хүлүмзүрүүр, сагыш-сеткилди хайнныктырып кээр ыры чаңчыланыр. А кежээ дүжүп келирге, хоорайның кырынга янзы-бүрү өңнүг сайгылгааннар кыва бээр.

Москва Май 1-ниң байырлаарынга канчаар белеткенип турарын көргүзери-биле СЭТА-ның корреспондентилери репортажын Пушкин шөлүнден эгелээн. Советтерниң аныяк чурту баштайгы байырлалын моон эгелээн болгай. Май 1-ниң байырлалынга алдан чыл дургузунда Москваның эң хоочун фонарь кыпсыкчызы Иван Тихонович Туманов киржип келген.

— Май 1-ниң бүдүүзүнде, маңаа келген санымда-ла баштайгы совет байырлалдарны уткуур дээш белеткенип турганывысты сактып кээр мен — деп, хоочун чугаалаар. — Ол байырлалдарның бирээзи-ле чурттуң төөгүзү-дүр: революцияның бир чыл ою, съезд ажыттынган хүн, Магнитканы ажыглалга кииргени, Тиилелге хүнү болгаш космосту чагыргани... Үе эрткен тудум хоорайның хевири өскерлип турар. Ам хып турар чырыктарның өңү безин таныттынмас апарган. Шаандагы турган он-он фонарьларны ам чаңгыс улуг сайгылгаан солуптар апарган.

Иван Тихонович кудумчу чырыдып турар улуг лампаларның бирээзинче айыткаш, чугаалады:

— Шаанда кежээки кудумчуларга хол-биле каастап турган кылган лампалар-биле чырыдып турган бис, макеттерни-даа, транспарантыларны-даа, плакаттарны-даа хол-биле кылыр чүве болгай. Калан мен фронтуже чоруй баарымга мээң орнумну кадайым ээлепкен.

Иван Тихоновичиниң мергежили — чырыткы кыпсыры. Чээрби чылдарда хүнде-ле хөй-хөй километрлерни чадаг эргип турган. Ыяш чаданы эгин кырынга салгаш-ла, базыптар. Баштай лампаларны кыпсырда бир эргир- оон ону өжүрер дээш база кылаштап чоруптар.

Ам найысылалда ртутьтуг болгаш натрийлиг 170 муң хире күчүлүг электролампалар бар. Ону өжүрүп, кыпсырынга кол дузалакчы — амгы үениң техниказы. Чижээ, гидравликтиг автовышка бир кол дузалакчы ол. Ол бедик черден монтажниктерни дүжүрүп эккелгенин көрүп турдувус.

Монтажчылар-биле таныштывыс. Ажылдың удуртукчузу С. Кузнецов болду.

— Бо байырлал хүнүнге бир ай бурунгаар-ла белеткенип эгелээн бис — деп, бригадир чугаалады. — Бүдүн заводтуң каасталгазы адактаалып турарын эскердиңер бе? Ол чырыткыларны найысылалдың кудумчуларынга азар дээш дыка хөй специалистер кызымак ажылдаан болдур ийин. Чурукчулар, конструкторлар-даа киржип-ле турган. Ол дээрге «Газосвет» заводтуң бүдүн коллективи-дир.

С. Кузнецовтуң бригадазы Май 1-де Москваның кудумчуларынга дежурныйлаарлар. Олар 300 установкаларны хайгаараарлар.

Найысылалды каастап турар монтажчыларны «бедиктер тевикчилери» деп шын-на адап турарлар. Иллюминацияның оттары хоорайның фонарьларындан элээн бедик черге турар болгай. Үстүкү ажылчын шөлге чораащ, аңаа ылап бүзүредивис. Москваның күрүне университединиң Ленин дагларында эң бедиин кижи бүрүзү билир. Май 1-ниң кежээзинде университеттиң шыпшык бажында янзы-бүрү оттар кайызын бээр кестүр. Он-он муң лампалар кывар. Ол янзы-бүрү оттарны бедик черже үнер монтажчылар бир чүс ажыг метр бедикке аппарып азып турарлар. Ындыг ажылды боттандырарынга күш-дамыр талазы-биле сайзыраңгай, альпинистиг аргаларын билир кижи шыдаар.

Байырлал бүдүүзүнүн хоорайы Ленин дагларындан адып оюнда чүве дег көстүр. Чурукчулар болгаш архитекторлар хоорайның район бүрүзүн кайгамчык болдурар дээш чүткүлдүг ажылдап турары оон илдең. Москвачыларның масалыы-биле дыштаныр черинге чырык динамиктиг төптерни тургускан.

Калинин проспектизинде архитектура ансамблиниң соңгаларындан «МАЙ 1» дээн состу улуг-улуг үжүктерлиг сестер чырый бээр. Космиктиг шинчилелдер институдунуң бажыңының чамындан электриктиг салют дээрже дүндүүштелир. Ленин проспектизиниң чырыткылыг панорамазының темазы — СЭКП-ниң XXVI съездизиниң кайгамчыктыг планнары, совет кижилерниң күш-ажылчы тиилелгелери.

Чырыткы дээрге, найысылалдың каасталгаларының бир кезии-дир. Муң-муң кызыл туктар киискир, 200 муң чечектер айыраң-чайт апаар. Ол дээрге биске байырлалды улам өң киирип турар муң-муң холдарның ачызы-дыр.

М. БОРОДЫНЯ,
И. ЛОГОВСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

Москва.

Республиканың культура амыдыралы

«САЯН» ЫРЫН ДЫҢНАП ОРГАШ...

Тываларның ыдын-сүзүк, омакшыл-хей-аъдын сиңирген, дүлгээзиниг, шапкын хөгжүлделиг танцылаашкыннарны күштүг, болбаазыраткан хөгжүм херекселдеринге үдеткен «Межегейнин», «Теве-Хаяның» аялгаларын демир-хомус, сыгыт-хөөмей солуп, орус улустуң делгем, терең Волга дугайында ыры-биле үн алчып турда, кижи көрүп, дыңнап-ла ханмас.

Бартаазынныг тоол — «Хан-Мерген»-биле өзектээн «Иви», «Улу-биле тулчуушкун», «Хамның самы» деп танцылар миниатюраларын «Оттуушкун» дээр дамбыраларлыг көргүзүг-биле хаап турда, эргиниң буураашкыны, чаа чүүлдүң бодарап тиилээни сагышка кирип келир. Моол, вьетнам улустарның чаңчыл-сүзүүн илереткен «Баяттарның самы», «Чел-бииштиг кыстар» деп танцылар миниатюралары-биле болгаш «Тываның чалыы назыны» деп бедик кодурлуушкуннуг акробатчыткан көргүзүг-биле ханы философтуг, чогаадыкчы ёзу-биле эптеп тургускан бүдүн композиция доостур чүве чораан.

Хеп-сып, арын-шырай, хөгжүм каасталгазы эстетиктиг чаражы-биле кижиниң сагыжындан дек-ле ырап читпес, ёзулуг-ла тыва аян-шиичиге үндезилеттингени-биле онзагай.

Ыры, танцы, солистери — Евгения Салчактың, Надежда Кууларның, Дамба-Доржу Саттың, Светлана Сүрүңнүң, Борис Моңгуштуң, Хисат Аминовтуң болгаш Моңгуш Донгактың мергежилдиг күүселделери концерттиң бедик уткашынарлыг болуруң хандырып шыдап турар.

Бо дээрге ам чаа-ла он ийи харлап бар чоруур күрүнениң ыры болгаш танцының «Саян» ансамблиниң Мугур-Аксының чурттакчыларынга көргүзүп чораан бараалгалы-дыр.

Концертти ийи удаа улуг сонуургал болгаш таалал-биле көргеним соонда, залдан чамдык көрүкчүлерниң «арай тывазывас» дээн үнелээшкиннерибиле бо дугайты чөпшээрешпес кижи болдум. Мен бодаарымга мында национал колориттен чүү-даа когараваан, харын-даа программаны интернационалчы үндезинге тургускаш, коллектив идея талазы-биле удуп алганы көргүзүгнүң бүгү чорудулгазындан көскү болган. Чүгле тыва аян-шиичи-биле чүү шоолут чер алыр боор! Бистиң урап чүүлүвүс чогумна хөй националдыг бүдүшшынары-биле чараш болгаш байлак. Ол дугайын эрткен чайын Кызылга болган акы-дуңма литератураларның Бүгү-эвилел фестивалынга киришкеш, көрүп бүзүрээн мен.

С. МОЛДУРГА.

ЧОРУУ ЧОГУЗУН!

«Тиилелге» совхозтуң Культура бажыңын күш-ажылчы кижилер — тараажылар, саанчылар долдур олурупкан. Олар ырак-узак Барыын-Хемчиктиң Кызыл-Мажалык Культура бажыңындан аалдап келген «Хемчик» ансамбльдиң бот-тывынгыр артистерниң оюнунуң эгелээрин четтикпейн манап органнар. Чарлакчылар бачым часкы тарылганың ажыл-ижинде киржип турар кижилерге байыр чедирип, концертти ажыткаңнар.

«Аяк шай» деп байыр чедириишкиниг көргүзүг-биле концерт эгелээн. Каас-шиник кылдыр кеттинген көдээ артистер композитор Ростислав Кенденбильдиң «Аяк шай» деп ырызын күүседип турда, «Аяктар» деп танцыны ырыга чүүлдештир сюжет композициялыг кылдыр тургусканы таарымчалыг.

Тыва улус шаг-үеден бээр аажок хүндүлээчел чон. Олар аяк шайны кезээде хамыкты мурнай сөңнээр чаңчылдыг. Бо композиция тыва улустуң бурунгу культуразының эстетиктиг чаңчылдарын үргүлчү, сагып чорууруң база катап сагандырып турар.

Концерттиң номер бүрүзү солун, эки тургустунган болгаш белеткеттинген. «Тыва кызы» деп ырыны Сагаан-оол Моңгуштуң, «Конгулуурлар» деп моол ырыны Көгел Чойганмааның, «Чашпы-Хем» деп улустуң ырын Владимир Чысымааның күүсеткенин болгаш өске-даа хөй-хөй номерлерни көрүкчүлер аажок сонуургап, катап-катап адыш часкап, дилеп турганнар.

Концерттиң жанрлары янзы-бүрү болганы-биле улам солун. Тыва аас чогаалының хомусчулар ансамблы тыва аялгаларны аккордтап ойнап турары концертти улам шынар киирген.

Уран чүүлдүң хоочун ажылдакчылары Сайхоо Оюннуң тургускан танцылары, Александр Салчактың удурткан национал хөгжүм херекселдериниң күүселдезин сонуургавас аргажок.

«Долаана», «Ча адыгжылары», «Оюмаа» деп танцыларны амгы үениң негелдезинге дүүштүр музыказын болгаш шимчээшкинин рифмалаштыр тургусканын магададывыс.

Бисте ансамбльдер хөй эвес. Күрүнениң «Саян» база «Аян» профессионал ансамбльдерниң көргүзүү чүгле бистиң республикада эвес, Совет Эвилелинде сурагжый берген. Ооң-биле чергелештир «Сыгырга», «Хемчик» дээн ышкаш көдээ бот-тывынгыр артистерниң солун көргүзүглүг ансамбльдери тып-тып кээп турарын онзалап демдеглеп, ону деткиири чугула.

Көдээ бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржикчилериниң көргүзүү профессионал артистерге деңнежип кел чыдарын улуг чедиишкин деп болаар мен.

Тыва АССР-ниң Культура министерствозу музыка школаларлыг черлерге ындыг ансамбльдерни тургузарынга боттуг дузаны чедирер болза эки. «Хемчик» ансамбльдиң районнарга концерт көргүзүү культура амыдыралында чаа чүүл болур.

К. МОНГУШ,
өөредилге комбинадының директору.
Кызыл район.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ «Дош бадып тур» деп фотоэтюду.

ХҮНДҮТКЕЛДИГ

Кежээ имиртиңней бергенде эк-көк кабиналыг машина эмнелге чанынга доктаапты. Аңаа уткуй хааржакчыгаш туткан эмчи үнүп келгеш, чолаачы-биле чугаалажы берди.

— Кайнаар хаптарыңар ол, Анчымаа Төгерикпейевна? — деп, эмчиден сонуургадым.

— Ак-Чыраа салбырындан чалалга келди. Ирбидейниң бетиниң кыдыында малчын Эрелчин Кутузовтуң аалынга баарым ол — дээш, далажыптылар. Мындыг чалалгалар 18 чыл дургузунда эмчиге чеже болбаан дээрил. Ол ажылынга пат чаңчыккан. Ооң мергежилинге ынаан, бергелерге торулбазын тус чериниң чону билир. Ынчангаш эмчизинге чоргаарланырлар. Бо удаада малчынның өг-бүлезинде бир кижи аар аараан. Ол аарыг кижини улаштыр Самагалдай эмчизинге чедирер. Дүнүнү караңгызы дивейн, дүрген дуза чедирери-биле оларның далажыпканнары бо.

Кызылдың медицина училищезин Анчымаа Төгерикпейевна доскан. Өөрүнүң хөй кезии республиканың аңгы-аңгы хоорай, суурларынче ажылдаары-биле чоруткан. А ол боду Тес-Хемче ажылдаар айтыышкын алган. Самагалдайның кол эмчизинге кээрге, ону Берт-Даг суурунга ажылдаарын сүмелээн. Кол эмчиниң сүмезин А. Эртине күзелдиг-биле хүлээп алгаш, өскен суурунга ажылдай берген.

Тус чериниң эмнелге пунктузунга каш чыл улаштыр ажылдааш, теорияга алган билиин амыдыралга быжыг холбаан. Шынап-ла, Анчымаа школага безин өөредилгези эки диртил келген. Ажылынга база ол дег үнелелди ап, чоннуң кадыын камгалаар херекке билиин, күжүн чажам дивес бараалгадып чоруур.

Ие-чашты камгалаары бистиң чуртувуста бирги чергениң айтырыы. Эмнелге пунктузунда бо ажылче чогуур кичээнгей салдынып, чамдык хемчеглер чоруттунуп келген. Чижээ, эаттыг херээженнерни даңзыга ап, хайгааралга алыры чаңчыл болу берген. Янзы-бүрү халдавырлыг аарыглар-га удур тарыышкынны уругларга чорудуп турар. Баш бурунгаар кылган хемчеглер ие-чаштың кадыын камгалаарынга улуг салдарлыг.

Анчымаа Төгерикпейевнаның хүлээп алган чаштары омак-хөглүг өзүп турар. Божаан иелер буянныг холдуг эмчизинге өөрүшкүзүн илередип, оон арга-сүмени ап чэпарлар. Эмчиниң бир-ле дугаар хинин кескен чаштары ортумак школаны бо чылын доозарлар. Оларның назы-хары А. Эртинениң ажыл стажы-биле чажыт. Оолдар, уруглар ажылга ынак, мергежилинге сундулуг эмчизин сеткилиниң ханызындан хүндүлээрлер.

Суурда херээженнер чөвүлелин удуртурун Анчымаа Төгерикпейевнага дааскан. Ол хөйнинтя ажылынга идепкейлиг болгаш чөвүлелди үш чыл иштинде билдилиг башкарып келген. Районнуң херээженнер чөвүлелдериниң аразынга чарлаттынган социалистиг чарышка эрткен чылдың түңнелинде мурнуку черни ээлээн. Ынчан шилчиир Кызыл тук-биле шаңнаткан. Херээженнер чөвүлели көдээ Совет күүскому болгаш өске-даа активтер-биле быжыг харылзаалыг ажылдап турар.

Район Совединиң депутады эмчиниң амыдырал-чуртталгазы өскелерге үлегерлиг. Аданениң ажыл-амыдыралга чүткүлдүүн беш оглу дөзээп. Оолдарының улуу Моңгул техникага хандыкшылдыг. Ол Кызылдың көдээ ажыл-агый техникумунуң механизация салбырында чедиишкинниг өөренип турар. Артканнары тус чериниң ортумак школазының эки өөредилгелиг өөреникчилериниң одуруунда.

«Күш-ажыл — кижини каастаар» деп, чоннуң мерген домаа бар. Шынап-ла, кандыг-даа мергежилдиң кижизи ак сеткилдиг ажылдаарга, чоорту чонунга үнеледип, мурнакчыларның одурууңче идип үндүре бээр. А. Эртиненин ажылдап чорууру база шак-ла ындыг. Онаашнан ажылынга харысалгалыг, идепкейлиг хөй-ниитичи дээш эрткен беш чылдың сөөлгү чылында «Кадык камгалалының тергиини» деп хөрек демдээ-биле ол шаңнаткан. Ленинчи юбилей медаль ооң хөрээн каастап чоруур.

С. АРТЫНА.
Тес-Хем район.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

АПРЕЛЬ 30-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40 — Эртенги сула шимчээшкин. 9.05 — «Эрес-дилим чорук». Уран-чечен телефильм. 6-гы сериязы. 10.10 — «Горнистер, харыылаңар!» 10.40 — Афган артистерниң концерти. 11.10 — Медээлер. 11.15 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Медээлер. 14.35 — Вьетнам Социалистиг Республиканың тиилелге хүнүнге уткуштур. Кинопрограмма. 15.05 — «Шыдыраа школазы». 15.35 — И. С. Бах — Оркестрлиг ийи фортепианога концерт. Ленинградтан дамчыдылга. 15.55 — «Москва чоогунуң ужуражылгалары». 16.25 — «Хөглүг старттар». 17.10 — «Аграфена Глинканың ырлары». 17.50 — «Миллионнарның ленинчи университеди». «Эстетиктиг кижизидилге — мөзү-шынар кижизидилгези». 18.20 — «Халыш». Мульфильм.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Хоорайда час». Киночурумал. 19.10 — Молдав ССР-ниң Күрүнениң академиктиг ансамблиниң улустуң «Жок» танцызының концерти. Кишинёвтан дамчыдылга. 19.55 — «Эрес-дилим чорук». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм 7-ги сериязы. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.25 — Политиктиг ырлар кежээзи. Чапсарда — Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИИИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

12.00 — «Бистиң садывыс». 12.30 — География. Мурнуу Азия. Индостан болгаш Индоган чавызаажы. 13.00 — В. И. Лебедев-Кумачының шүлүктери болгаш ырлары. 13.30 — Совет чурулга уран чүүлү. «Бистиң күш-ажылывыс арын-нүүрүвүстүң хереэ». 14.00 — Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында литература. 14.30 — «Бүзүрээр сен бе, бүзүревес сен бе». Уран-чечен телефильм. 15.50 — 18.30 — Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — 18.45 — Телемедээлер. 18.45 — Чарлалдар. 18.50 — «Бистен чарылбас үе». Документалдыг фильм. 19.30 — «Май, Тайбың, Күш-ажыл!» Дамчыдылга.

МОСКВАДАН

20.00 — «Чаштар, тамчыктыг удуңар!», «Капитошка». Мультфильм. 20.15 — «Эрес-дилим чорук». Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы Г. Т. Береговойнуң дугайында. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 23.45 — «Амыдыралдың дал ортузу». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары.

Агаар

Бөгүн республикага кээжер булуттаар, чер-черлерге биче чаъс чаар. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 9—14 метр чедир дүргедээр, дүне секундада 25—30 метр чедир күштелир. Агаарның температуразы дүне 2—7 чылыгдан 0—5 градус чедир соор. Хүндүс 7—18 градус чылыыр.

Кызылга база-ла кээжер булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын чүк угланыышкынныг хат секундада 9—14 метр чедир, а дүне 25—30 метр чедир дүгедээр. Дүне 1—3-тен, хүндүс 16—18 градус чедир чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

АПРЕЛЬ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Олимпиада-биле байырлашканы» 9.30, «Кинскиткен гусарларның эскадрону» (2 сериялыг) 11.30, 14.20, 17.20, 20.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Таро — мангыс тодуу» 9.20, 11.00, 15.30, «Медальдарже орук» (2 сериялыг) 12.40, 17.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Достоевскийниң амыдыралында 26 хүннер» 16.50, «Бодууи тоогу» 15.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Автобуска болуушкун» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Республиканың хөгжүм-шии театрынга Ленинчи комсомол шаңналының лауреады, Бүгү-эвилелдиң болгаш делегей конкурстарының лауреады, аныяктарның болгаш студентилерниң Гаванага болган XI Бүгү-делегей фестивалының лауреады «Воронежтиң кыстары» эстрада ансамблиниң концерти май 1-де болур.

Концертке Николай Концов (тускай жанр), Ирина Хохлова (пародиялар, баштактар), Маргарита Долматова болгаш Вячеслав Агапов (танцы) олар киржирлер.

Музыка башкарыкчызы Юрий Романов.

Концерттер 17 болгаш 19.30 шактарда эгелээр.

Билеттерни филармонияның кассазындан база «Саян» универмагындан садып ап болур.

Чагыгларны 2-16-69 телефон-биле хүлээп ап турар.

«Шын» солуннуң шаңналы дээш тыва хүреш маргылдаазы даарта, 14 шакта, «Хүреш» стадионунга болур. Аңаа 32 мөге хүрежир.

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретарьяттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаада 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17866 Чагыг № 945

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1) ТС—00171